

ΚΥΡΙΑΛΟΥ
ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ
ΑΠΑΝΤΑ ΤΑ ΕΡΓΑ

24

ΕΠΟΠΤΗΣ - ΕΠΙΜΕΛΗΤΗΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ
Ελευθ. Γ. ΜΕΡΕΤΑΚΗΣ, Π. ΘΕΟΛΟΓΙΑΣ

Ε Π Ε

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΜΕΡΕΤΑΚΗ
«ΤΟ ΒΥΖΑΝΤΙΟΝ»
ΠΑΤΕΡΙΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ Ο ΠΑΛΛΑΜΑΣ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ, ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ 2005

ΚΥΡΙΛΛΟΥ
ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ
ΑΠΑΝΤΑ ΤΑ ΕΡΓΑ

24

ΥΠΟΜΝΗΜΑ
ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΠΡΟΦΗΤΑΣ

ΖΑΧΑΡΙΑΝ
ΙΩΝΑΝ-ΑΓΓΑΙΟΝ

ΚΕΙΜΕΝΟ - ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ - ΣΧΟΛΙΑ
ΑΠΟ ΤΟΝ
ΕΛΕΥΘΕΡΙΟ ΜΕΡΕΤΑΚΗ
ΘΕΟΛΟΓΟ

ΚΥΡΙΛΛΟΣ
ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ
ΑΠΑΝΤΑ ΤΑ ΕΡΓΑ

24

Copyright :

ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΣ ΜΕΡΕΤΑΚΗΣ

Γ. Μπακατσέλου 3, Θεσσαλονίκη

Τ. Θ. 400 90. 560 10 Θεσσαλονίκη

Τηλ. 2310/283 880. Οικίας 2310/696 6:

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Μὲ τὸν τόμο αὐτό, στὸν ὁποῖο ἐκδίδονται τὰ ὑπομνήματα τοῦ ἁγίου Κυρίλλου στοὺς προφῆτες Ζαχαρία, Ἰωνᾶ καὶ Ἀγγαῖο ὁλοκληρώνεται ἡ ἔκδοση τῶν ἐρμηνευτικῶν ὑπομνημάτων αὐτοῦ στοὺς μικροὺς λεγόμενους προφῆτες.

1. ΖΑΧΑΡΙΑΣ

Υἱὸς τοῦ Βαραχίου καὶ ἐγγονὸς τοῦ Ἀδδώ, ὅπως ἀναγράφεται στὸ πρῶτο στίχο τοῦ βιβλίου του, καταγόταν ἀπὸ ἱερατικὸ γένος. Τὸ ὄνομά του ἐρμηνευόμενο σημαίνει, «αὐτὸς τὸν ὁποῖο ὁ Γιεχωβά ἐνθυμεῖται». Ἐχοντας γεννηθεῖ κατὰ πᾶσα πιθανότητα στὴ Βαβυλώνα, μετὰ τὴ λήξη τῆς αἰχμαλωσίας σὲ πολὺ νεαρὴ ἡλικία ἐπέστρεψε κατὰ τὸ ἔτος 536 μαζὶ μὲ τὸν πάππο του Ἀδδώ στὰ Ἱεροσόλυμα, ὅπου καὶ ἐγκαταστάθηκε, καὶ μὲ κέντρο αὐτὰ ἄρχισε τὸ προφητικὸ ἔργο του κατὰ τὸν ὄγδοο μῆνα τοῦ δευτέρου ἔτους τῆς βασιλείας τοῦ Δαρείου, ἧτοι κατὰ τὸν Νοέμβριο τοῦ 520. Ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὸν στίχο 8 τοῦ 6 κεφαλαίου πρέπει νὰ ἦταν νεανίας ἀκόμα ὅταν κλήθηκε στὸ προφητικὸ ἔργο του καὶ στάλθηκε ἀπὸ τὸν Θεὸ γιὰ νὰ μεταφέρει πρὸς τοὺς ἱερεῖς καὶ τὸ λαὸ τὶς θεῖες ἀποκαλύψεις.

Τὸ βιβλίον διαιρεῖται σὲ δύο μέρη. Στὸ πρῶτο μέρος (κεφ. 1-8) περιλαμβάνονται ὀκτὼ ὁράσεις, οἱ ὁποῖες ἀναφέρονται στὴν παλινόρθωση τοῦ θεοκρατικοῦ πολιτεύματος τοῦ Ἰσραὴλ καὶ τῆ βασιλεία τοῦ Μεσσία. Στὸ δεύτερο μέρος (κεφ. 9-14) περιλαμβάνονται οἱ προφητεῖες οἱ σχετικὲς μὲ τὴν τιμωρία τῶν γύρω ἀπὸ τὴν Παλαιστίνη εἰδωλολατριῶν λαῶν, ἀλλὰ καὶ τοῦ ἴδιου τοῦ ἀποστάτη Ἰουδαϊκοῦ λαοῦ, καὶ τέλος ἡ παλινόρθωση τῆς θεοκρατίας τοῦ Ἰσραὴλ καὶ ἡ ἐγκαθίδρυση τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ.

Ἡ ἄξια ἰδιαίτερης προσοχῆς εἶναι τὰ χριστολογικὰ χωρία κεφ. 6, 9, ὅπου ὁ Μεσσίας ὀνομάζεται Ἄνατολή, κεφ. 9, 9, ὅπου προλέγεται ἡ εἴσοδος τοῦ Μεσσία στὰ Ἱεροσόλυμα καθημένου ἐπὶ πώλου νέου, καὶ ἡ περιφρόνη αὐτοῦ ἐκ μέρους τῶν ἀρχόντων κεφ. 11, 12-13. Καὶ τέλος ἡ προαγγελία τῆς λαμπρᾶς παγκόσμιας βασιλείας τοῦ Μεσσία κεφ. 14, 9, λεπτομερῆς ἀνάλυση τῶν ὁποίων γίνεται ἀπὸ τὸν ἅγιο Κύριλλο.

2. ΙΩΝΑΣ

Ὅπως ἀναφέρεται στὸν πρῶτο στίχο τοῦ βιβλίου του, ἀλλὰ καὶ δεβαιώνεται ἀπὸ τὸ Δ' Βιβλίο τῶν Βασιλειῶν (14, 25), ὑπῆρξε υἱὸς τοῦ Ἄμαθι καὶ καταγόταν ἀπὸ τὴν Γεθχοφέρ, πού βρισκόταν δόρεια τῆς Ναζαρέτ, ὅπου καὶ ἔζησε κατὰ τοὺς χρόνους τῆς βασιλείας τοῦ Ἱεροδοάμ Β', βασιλιᾶ τοῦ Ἰσραήλ (783-743), καὶ ἦταν σύγχρονος δύο ἄλλων σπουδαίων προφητῶν, τοῦ Ἀμῶς καὶ Ὡσηέ. Τὸ ὄνομά του ἐρμηνευόμενον σημαίνει περιστερὰ. Ἀναφορὰ περὶ τοῦ Ἰωνᾶ γίνεται στὸν Τωβίτ (14, 4) καὶ στὸ Γ Μακκαβαίων (6, 8).

Τὸ μεγάλης ἀξίας βιβλίο του εἶναι τὸ μοναδικὸ πού δὲν ἀναφέρεται στὴν Ἱερουσαλήμ, ἀλλὰ στὴν πολυάνθρωπη τότε εἰδωλολατρικὴ καὶ ἁμαρτωλὴ Νινευή, καὶ σκοπὸ ἔχει νὰ δείξει τὸ ἄπειρο πέλαγος τῆς συγκατάβασης τοῦ Θεοῦ πρὸς τοὺς ἁμαρτωλοὺς ὅταν αὐτοὶ μὲ εἰλικρινῆ μετάνοια ἐπιστρέφουν πρὸς αὐτὸν καὶ ζητοῦν τὸ ἔλεός του, ὅπως αὐτὸ γίνεται φανερὸ ἀπὸ τοὺς Νινευῖτες, οἱ ὁποῖοι πίστεψαν στὸ κήρυγμα τοῦ Ἰωνᾶ, μετενόησαν εἰλικρινὰ καὶ σώθηκαν. Ἐπὶ πλέον θέλει νὰ συμβολίσῃ τὴν λυτρωτικὴν θυσία τοῦ Κυρίου, τὴν τριήμερη κάθοδό του στὸν ἅδη καὶ τὴν ἀνάστασή του, πρᾶγμα πού ἀπεκάλυψε καὶ ὁ ἴδιος ὁ Κύριος ἀπαντώντας στοὺς Γραμματεῖς καὶ Φαρισαίους πού ζητοῦσαν νὰ τοὺς δοθεῖ σημεῖο· «Ὡσπερ γὰρ ἦν Ἰωνᾶς ἐν τῇ κοιλίᾳ τοῦ κήτους τρεῖς ἡμέρας καὶ τρεῖς νύκτας, οὕτως ἔσται καὶ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ καρδίᾳ τῆς γῆς τρεῖς ἡμέρας καὶ τρεῖς νύκτας» (Ματθ. 12, 40). Παρ' ὅλα αὐτὰ ὅμως οἱ Φαρισαῖοι καὶ τὸ μεγαλύτερο πλῆθος τοῦ Ἰουδαϊκοῦ λαοῦ, μολονότι ἀκουαν τὸ κήρυγμα τοῦ Κυρίου πού συνοδευόταν ἀπὸ πλῆθος θαυμάτων, δὲν θέλησαν νὰ μετανοήσουν καὶ νὰ σωθοῦν.

3. ΑΓΓΑΙΟΣ

Πότε ακριβῶς γεννήθηκε δὲν γνωρίζομε, σύμφωνα ὅμως μὲ ἱστορικές μαρτυρίες ἔζησε μετὰ τὴν ἐπάνοδο τῶν Ἰουδαίων ἀπὸ τὴν αἰχμαλωσία τῶν Βαβυλωνίων καὶ κατὰ τοὺς χρόνους ἀνοικοδόμησης τοῦ ναοῦ τῶν Ἱεροσολύμων πού εἶχε καταστραφεῖ ἀπὸ τὸν Ναβουχοδονόσορα. Λόγος περὶ αὐτοῦ γίνεται στὸ Α΄ βιβλίο τοῦ Ἔσδρα (6, 1) καὶ στὸ Β΄ (5, 1 καὶ 6, 14). Ὁ προφήτης Ἀγγαῖος μαζί μὲ τὸν προφήτη Ζαχαρία βοήθησαν πάρα πολὺ τοὺς δύο ἀρχηγούς τῶν Ἰσραηλιτῶν πού εἶχαν ὀρισθεῖ μετὰ τὴν ἐπιστροφή τους ἀπὸ τὴν αἰχμαλωσία, τὸν Ζοροδάβελ καὶ τὸν μέγα ἀρχιερέα Ἰησοῦ, νὰ ἀνοικοδομήσουν τὸν καταστραμμένο ναό. Ἡ συμβολή του στὸ ἔργο ὑπῆρξε μεγάλη, καὶ ἰδίως μετὰ τὴν ἔναρξη αὐτοῦ καὶ τὴ διακοπή του προσωρινὰ λόγω τῆς ἀντίδρασης τοῦ λαοῦ ἕξαιτίας τῶν δυσχερειῶν καὶ τῶν ἐπιδρομῶν ἐναντίον τους τῶν γειτονικῶν λαῶν. Στὴ δύσκολη αὐτὴ κατάσταση, ἐπεμβαίνοντας αὐτὸς καὶ ἐνθαρρύνοντας ἀρχηγούς καὶ λαὸ καὶ ἀπειλώνοντας τους καὶ προτρέποντάς τους μὲ τὸ κήρυγμά του, κατόρθωσε νὰ τοὺς πείσει νὰ συνεχίσουν τὸ ἔργο καὶ νὰ τὸ φέρουν εἰς πέρας.

Τὸ βιβλίο διαιρεῖται σὲ τέσσερα μέρη. Στὸ πρῶτο (1, 1-15), ἐπιτιμᾷ τοὺς Ἰσραηλιῖτες πού φρόντιζαν γιὰ τὶς δικές τους οἰκίες καὶ παραμελοῦσαν τὴν ἀνοικοδόμηση τοῦ ναοῦ. Στὸ δεύτερο (2, 1-9) προαγγέλλεται, ὅτι ὁ ἄσημος αὐτὸς ναὸς, ὅπως ἤθελαν νὰ τὸν ἀποκαλοῦν ἐκεῖνοι πού τὸν ἀνοικοδομοῦσαν, θὰ ἀποκτήσει κάποτε μεγάλη δόξα. Στὸ τρίτο (2, 10-19) γίνεται λόγος γιὰ τὸν νομικὸ καθαρισμό καὶ τὴν προσεχῆ εὐφορία τῆς γῆς. Τέλος στὸ τέταρτο (2, 20-23) προαγγέλλεται ἡ συντριβὴ τῶν εἰδωλολατρικῶν λαῶν καὶ ἡ δόξα τοῦ Ἰσραήλ. Οἱ προφητεῖες βέβαια αὐτὲς ἔχουν χριστολογικὸ χαρακτήρα, ὁ ὁποῖος ἀναπτύσσεται θαυμάσια ἀπὸ τὸν ἅγιο Κύριλλο.

Τὰ σύντομα αὐτὰ στοιχεῖα λαμβάνονται ἀπὸ τὸν τέταρτο τόμο τῆς ἐρμηνείας τῶν βιβλίων τῆς Π. Διαθήκης ἀπὸ τὸν Ἰω. Θ. Κολιτσάρα, Ἀθῆναι 1981, τὸ δὲ κείμενο τὸ δημοδιευόμενο ἐδῶ λαμβάνεται ἀπὸ τὴν PG, τόμοι 72, 9-274 καὶ 71, 597-838, 1021-1062, στὸ ὁποῖο ἔγιναν ὀρισμένες διορθώσεις, καὶ κυρίως στὴ στίξη καὶ τὴν ὄλη διαμόρφωση αὐτοῦ.

Ἐλ. Μερετάκης.

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ
ΚΥΡΙΛΛΟΥ
ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

ΕΞΗΓΗΣΙΣ ΥΠΟΜΝΗΜΑΤΙΚΗ
ΕΙΣ ΤΟΝ ΠΡΟΦΗΤΗΝ ΖΑΧΑΡΙΑΝ

ΤΟΜΟΣ ΠΡΩΤΟΣ

α. Προφητεύει μὲν ὁ μακάριος Ζαχαρίας ἐν τοῖς Ἱεροσολύμοις, κατὰ τοὺς αὐτοὺς οἶμαι χρόνους, καθ' οὓς καὶ ὁ Σοφονίας Μετὰ γὰρ τοι τὴν ἐκ τῆς αἰχμαλωσίας ἐπάνοδον κατώκηκεν ὁ Ἰσραὴλ οὐκέτι διηρημένως καὶ ἀνὰ μέρος ἔν τε τῇ Ἰουδαίᾳ καὶ ἐν τῇ Σαμα-
5 ρείᾳ, ἀλλ' εἰς μίαν οἱ πάντες συνενηνεγμένοι πόλιν, τὴν Ἱερουσα-
λήμ δηλονότι, καὶ ἀνὰ πᾶσαν τὴν Ἰουδαίαν, βασιλεύοντος ἐπ' αὐ-
τοῖς Ζοροβάβελ, τοῦ ἐκ φυλῆς Ἰούδα, καὶ μὴν καὶ προὔχοντος ἐν
ἱερωσύνῃ Ἰησοῦ τοῦ Ἰωσεδέκ τοῦ ἱερέως τοῦ μεγάλου. Ἐξυφαίνει
δέ, καὶ λίαν ἐντέχνως, τῆς προφητείας τὸν λόγον. Ἐπειδὴ γὰρ οἱ
10 πλεῖστοι τῶν ἐκ τῆς Ἰουδαίας, ἦτοι Σαμαρείας, εἰς αἰχμαλωσίαν
ἀπενηνεγμένων, αὐτόθι ἐπανήκασιν, ἅπαντα μὲν εἰδότες τὰ παρὰ
τῶν Βαβυλωνίων κατὰ τῶν Ἱεροσολύμων τετολμημένα κατὰ και-
ρούς, οὐκ ἠγνοηκότες δὲ πρὸς τούτοις τὰ ἐφ' οἷς λελύπηται Θεός,
οἱ δὲ δὴ γεννηθέντες ἐν τῇ τῶν Περσῶν τε καὶ Μήδων χώρα οὔτε
15 τίς ἢ ὁποία πότ' ἐστὶν ἢ Ἱερουσαλήμ ἐγίνωσκον, οὔτε τὴν Ἰουδαίαν
ᾗδεσαν, οὔτε μὴν τὰ ἐκ τῆς θείας ὀργῆς τοῖς πατράσιν αὐτῶν ἐπε-
νηνεγμένα, ἀλλ' οὐδ' ἐπὶ τίσιν ὅλως τὰς οὕτω σκληρὰς ἐξήτηνται δί-
κας, πλὴν ὅσον ἐξ ἡμελημένων τάχα που διηγημάτων, ἀναγκαίως ὁ

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ
ΚΥΡΙΛΛΟΥ
ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

ΕΞΗΓΗΣΗ ΥΠΟΜΝΗΜΑΤΙΚΗ
ΣΤΟΝ ΠΡΟΦΗΤΗ ΖΑΧΑΡΙΑ

ΠΡΟΟΙΜΙΟ

1. Ὁ μακάριος Ζαχαρίας προφητεύει στὰ Ἱεροσόλυμα κατὰ τοὺς ἴδιους, νομίζω, χρόνους κατὰ τοὺς ὁποίους προφήτεψε καὶ ὁ Σοφονίας. Γιατὶ μετὰ τὴν ἐπάνοδο ἀπὸ τὴν αἰχμαλωσία τους οἱ Ἰσραηλιῖτες κατοίκησαν στὴν Ἰουδαία καὶ τὴ Σαμάρεια ὄχι χωρισμένοι καὶ σὲ ξεχωριστὸ μέρος, ἀλλὰ συγκεντρωμένοι ὅλοι σὲ μία πόλη, δηλαδή τὴν Ἱερουσαλήμ καὶ σὲ ὅλη τὴν Ἰουδαία, ἔχοντας βασιλιά τους τὸν Ζοροβάβελ, πού καταγόταν ἀπὸ τὴ φυλὴ τοῦ Ἰούδα, ἐνῶ τὸ ἀνώτατο ἀξίωμα τῆς ἱερωσύνης τὸ εἶχε ὁ Ἰησοῦς τοῦ Ἰωσεδέκ, ὁ μέγας ἱερέας. Διατυπώνει βέβαια μὲ πολλὴ τέχνη τὸν προφητικὸ τοῦ λόγου. Ἐπειδὴ δηλαδή οἱ περισσότεροι ἀπὸ ἐκείνους πού εἶχαν ὀδηγηθεῖ στὴν αἰχμαλωσία ἀπὸ τὴν Ἰουδαία, ἤτοι τὴ Σαμάρεια, ἐπέτρεψαν ἐκεῖ καὶ γνώριζαν ὅλα ὅσα οἱ Βαβυλώνιοι εἶχαν διαπράξει κάποτε ἐναντίον τῶν Ἱεροσολύμων, καὶ ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὸ δὲν ἀγνοοῦσαν τὰ αἴτια τῆς ὀργῆς τοῦ Θεοῦ, ἐνῶ ὅσοι γεννήθηκαν στὴ χώρα τῶν Περσῶν καὶ τῶν Μήδων δὲν γνώριζαν ποιά καὶ τί λογιῆς τέλος πάντων εἶναι ἡ Ἱερουσαλήμ, οὔτε τὴν Ἰουδαία, ἀλλ' οὔτε καὶ γνώριζαν τὰ ὅσα εἶχαν καταφερθεῖ ἐναντίον τῶν πατέρων τους ἀπὸ τὴ θεία ὀργή, ἀλλ' οὔτε γιὰ ποιούς λόγους εἶχαν τιμωρηθεῖ τόσο σκληρά, παρὰ κάτι λίγα μονάχα ἀπὸ ἀσαφῆ ξεχασμένα διηγήματα, κατὰ ἀνάγκην ὁ Θεὸς

τῶν ὄλων Θεὸς αὐτοῖς τοῖς λελυτρωμένοις παιδαγωγὸν ὥσπερ τινὰ καὶ ἀρμοστήν ἀναδείκνυσι τὸν μακάριον Ζαχαρίαν, ὄντα μὲν ἐξ αἵματος ἱεροῦ, τουτέστιν ἐκ τῆς φυλῆς Λευί, καὶ γεγονότα μὲν ἐκ πατρὸς Βαραχίου κατὰ γε τὴν σάρκα, κεχηματικότερα δὲ κατὰ πνεῦμα
5 καὶ υἱὸν Ἀδδῶ τοῦ προφήτου. Τέθραπτο γάρ, ὡς εἰκός, τοῖς ἐκείνου τρόποις καὶ τῶν ἴσων ἀνδραγαθημάτων γέγονε μιμητής.

Τίς οὖν αὐτῷ τῆς προφητείας ὁ λόγος καὶ διὰ ποίων τῶν διηγημάτων ἔρχεται, πῶς οὐκ ἂν δίκαιον εἰπεῖν; Τὴν δίκην μὲν γὰρ ὑφ' ἣν εἰσιν ἐπισκῆπτει τοῖς λελυτρωμένοις, ἅτε δὴ τῆς θείας
10 ἐντολῆς οὐ μετροῖως ἡμεληκόσι, καὶ τῶν διὰ τοῦ πανσόφου Μωυσέως τεθεσπισμένων ἀλογεῖν εἰωθόσι, καταδεδιπτόμενος δὲ οὐ μετροῖως αὐτούς, μεταφοιτᾶν ἀναπείθει πρὸς τὸ δεῖν ἐλέσθαι μᾶλλον εὐδοκμεῖν διὰ τῆς εἰς πᾶν ὀτιοῦν εὐπειθείας καὶ ὑπακοῆς. Προσεπάγει δέ, ὅτι, εἰ μὴ τινες εἶεν ἀγαθοὶ καὶ εὐήνιοι καὶ τοῖς
15 θείοις εἰκόντες νόμοις, πείσονται καὶ αὐτοὶ τῶν τοῖς πατράσι συμβεβηκότων τὰ φορτικώτερα. Κατευρύνων δὲ ὥσπερ τῆς παιδαγωγίας τοὺς λόγους, πειραῖται διδάσκειν, τίνα μὲν ἦν πάλαι τὰ τῶν πατέρων ἐπιτηδεύματα, καὶ ἐπὶ τίσιν αὐτοῖς ὁ θεῖος ἐπέσταξε θυμός, τίνα δ' αὖ διολώλασι τρόπον, καὶ μὴν καὶ ὅπως λελύτρωνται καὶ τὸν τῆς αἰχμαλωσίας ἀπολυσάμενοι ζυγόν, ἀνεκομίσθησαν εἰς τὴν Ἰουδαίαν· προσεπάγει δὲ τούτοις, ὅτι, καθάπερ ἔφην
ἀρτίως, πείσονται τὰ χεῖρω τῆς τῶν πατέρων ἀφιλοθείας κατ' ἴχνος ἰέναι σπουδάξοντες. Διαμέμνηται δὲ πανταχῇ τῆς διὰ Χριστοῦ λυτρώσεως ἐσομένης κατὰ καιρούς, καὶ τὸ ἐπ' αὐτῷ μυστήριον διὰ πολλῶν ἡμῖν ἀναγράφει τρόπων. Δεῖ δὴ οὖν ἕκαστα τῆς
25 προφητείας τὰ μέρη πολυπραγμονεῖν ἐθέλοντας, μὴ ταυτολογίαν ἡγεῖσθαι τὰ ἐν αὐτῇ καὶ περιττὴν ἀφήγησιν τῶν ἤδη γεγενημένων, διαμεμνησθαι δὲ μᾶλλον, ὅτι τοῖς ἐκ τῆς αἰχμαλωσίας ὑπονοστήσασιν εἰς τὴν Ἰουδαίαν ἀναγκαιοτάτην ἔχει τῶν ἤδη συμβεβηκότων τὴν ἀφήγησιν. Ἐπηνώρθου μὲν γὰρ τοὺς εἰδότας ὧν ἤδη πεπόνθασιν ἀναφέρων πρὸς ἀνάμνησιν, τοῖς δὲ δὴ νέοις κομιδῇ καὶ οὐκ εἰδόσι τὰ πάλαι, προεξένει τὴν ἀσφάλειαν, ἵνα μὴ τοῖς ἴσοις ἐναλοῖεν κακοῖς, τὴν βέβηλον καὶ ἀνομωτάτην ἀγαπῶντες ζωήν.

τῶν ὄλων ἀναδεικνύει σ' αὐτούς πού εἶχαν ἀπελευθερωθεῖ παιδαγωγό τους κατὰ κάποιον τρόπο καὶ κυβερνήτη τὸν μακάριο Ζαχαρία, ὁ ὁποῖος καταγόταν ἀπὸ ἱερὸ αἷμα, δηλαδή ἀπὸ τὴ φυλὴ Λευῖ, καὶ ἦταν βέβαια υἱὸς κατὰ σάρκα τοῦ Βαραχία, εἶχε ὅμως χρηματίσει καὶ πνευματικὸ τέκνο τοῦ προφήτη Ἀδδώ. Γιατὶ εὐλόγη ἀνατράφηκε σύμφωνα μὲ τοὺς τρόπους ἐκείνου καὶ ἔγινε μιμητὴς τῶν ἴσων κατορθωμάτων ἐκείνου.

Ποιὸς λοιπὸν ἦταν ὁ προφητικὸς λόγος του καὶ ποιὰ εἶναι αὐτὰ πού μᾶς ἐκθέτει πῶς δὲν εἶναι δίκαιο νὰ τὸ ποῦμε; Καταγγέλλει στοὺς ἐλευθερωμένους τὴν τιμωρία πού δέχθηκαν, ἐπειδὴ ἀδιαφόρησαν τελείως γιὰ τὴν ἐντολὴ τοῦ Θεοῦ καὶ δὲν ἐλάμβαναν συνήθως ὑπόψη ὅσα εἶχε νομοθετήσει ὁ πάνσοφος Μωσῆς, καὶ ἐπειδὴ τοὺς φοβόταν πολὺ, προσπαθεῖ νὰ τοὺς πείσει, ὅτι πρέπει ν' ἀλλάξουν καὶ νὰ προτιμήσουν νὰ εὐδοκμήσουν μὲ τὴν εὐπίθεια σὲ κάθε περίπτωση καὶ τὴν ὑπακοή. Καὶ προσθέτει, ὅτι ἂν δὲν εἶναι δίκαιοι καὶ ὑπάκουοι καὶ πειθαρχιοὶ στοὺς θεῖους νόμους, θὰ πάθουν καὶ αὐτοὶ χειρότερα ἀπὸ ἐκεῖνα πού συνέδησαν στοὺς πατέρες τους. Ἐπεκτείνοντας ἐπίσης τοὺς παιδαγωγικοὺς λόγους του, ἐπιχειρεῖ νὰ τοὺς διδάξει ποιὲς ἦταν οἱ πράξεις τῶν πατέρων τους παλαιά, καὶ γιὰ ποιὲς ἀπὸ αὐτὲς ξέσπασε ἐναντίον τους ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ, καὶ μὲ ποιὸ τρόπο χάθηκαν, ἀλλὰ καὶ μὲ ποιὸ πάλι τρόπο ἐλευθερώθηκαν καὶ ἀποτινάζοντας τὸ ζυγὸ τῆς αἰχμαλωσίας μεταφέρθηκαν στὴν Ἰουδαία. Προσθέτει ἐπίσης σ' αὐτὰ, ὅπως πρὶν ἀπὸ λίγο εἶπα, ὅτι θὰ πάθουν τὰ χειρότερα ἐπιδιώκοντας νὰ βαδίζουν στὰ ἴχνη τῆς μὴ ἀγάπης τοῦ Θεοῦ ἀπὸ τοὺς πατέρες τους. Μνημονεύει παντοῦ τὴ λύτρωση μέσω τοῦ Χριστοῦ πού πρόκειται νὰ γίνῃ κάποτε, καὶ μὲ πολλοὺς τρόπους μᾶς περιγράφει τὸ σχετικὸ μὲ αὐτὸν μυστήριον. Πρέπει λοιπὸν, θέλοντας νὰ ἐξετάσουμε μὲ λεπτομέρεια τὰ ἐπιμέρους θέματα τῆς προφητείας, νὰ μὴ θεωροῦμε ταυτολογίες τὰ περιεχόμενα αὐτῆς καὶ περιττὲς τὶς ἀφηγήσεις ὧν ἔχουν ἤδη γίνῃ, ἀλλὰ μᾶλλον νὰ ἐνθυμούμαστε, ὅτι περιέχει πολὺ ἀναγκαῖα τὴν ἀφήγησιν τῶν γεγονότων γιὰ ἐκείνους πού ἐπέστρεψαν ἀπὸ τὴν αἰχμαλωσία στὴν Ἰουδαία. Γιατὶ διόρθωνε ἐκεῖνους πού τὰ γνώριζαν, φέρνοντας στὴ μνήμη τους ὅσα εἶχαν ἤδη πάθει, καὶ στοὺς πολὺ νεώτερους πού δὲν γνώριζαν τὰ παλαιὰ προξενούσε ἀσφάλεια, γιὰ νὰ μὴν ὑποστοῦν τὶς ἴδιες τιμωρίες, ἀγαπώντας τὴ βέβηλη καὶ τελείως ἄνομη ζωή.

ΤΟΜΟΣ ΠΡΩΤΟΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α΄.

Στίχ. 1. «*En τῷ ὀγδόῳ μηνί, ἔτους δευτέρου ἐπὶ Δαρείου, ἐγένετο λόγος Κυρίου πρὸς Ζαχαρίαν τὸν τοῦ Βαραχίου, υἱὸν Ἀδδώ, τοῦ προφήτου, λέγων Ὁργίσθη Κύριος ἐπὶ τοὺς πατέρας ὑμῶν ὄργην μεγάλην.*»

β. Συνίης ὅπως καταπτοεῖ τοῖς διηγήμασι καὶ τοῖς κομιδῇ νέοις τὰ τοῖς πρὸ αὐτῶν συμβεβηκότα παρατιθείς εἰς ἐξήγησιν, μετασοβεῖ πρὸς τὸ ἄμεινον, οἴονεῖτως ἀπειλῶν, ὅτι τοῖς ἴσοις, ἢ καὶ 10 τοῖς ἔτι δυσσαχθεστέροις ὑπενηνεγμένοι κακοῖς, κατομιώξουσι πικρῶς, εἰ μὴ ἔλοιντο σωφρόνως ἀποσπουνδάζειν μὲν τὰ ἐκείνων, φροντίδος γε μὴν καὶ λόγου παντὸς ἀξιούν τὸ θυμῆρες Θεῷ. Ὁργὴν δὲ μεγάλην ὠργίσθαι, φησί, τὸν τῶν ὅλων κατεξουσιάζοντα Θεόν, οὐκ ἀναπόδεικτον ἀφείς εἰς τὸ ἀτρεκές τὸν λόγον, ἀλλ' ἐξ 15 ὧν ἤδη πεπεύρανται καὶ πεπόνθασιν, ὅτι μὴ ἔστι ψευδοεπὴς ἀποφαίνων. Εἴη γὰρ ἂν οὐ τῆς τυχούσης ἀγανακτήσεως ἔνδειξις τὸ ἐφεῖναι τοῖς Βαβυλωνίοις καταδηῶσαι μὲν ἅπασαν τὴν Ἰουδαίαν, καὶ σὺν αὐτῇ τὴν Σαμάρειαν, κατεμπρῆσαι δὲ καὶ αὐτὰ τὰ ἅγια καὶ κατασκάψαι τὴν Ἱερουσαλήμ, καὶ τὸν ἀπόλεκτον Ἰσρα- 20 ἦλ ἀποφῆναι μέτοικον, οἰκτρῶς καὶ ἐλεεινῶς ἐν ἄλλοδαπῇ δουλεύοντα καὶ δύσοιστον ὑπομένοντα ταλαιπωρίαν, καὶ ἀπτόμενον μὲν θυσιῶν οὐκέτι, οὐκ ἀυλῆς εἴσω φοιτῶντα τῆς ἱεραῆς, οὐκ εὐχαριστίας προσάγοντα κατὰ νόμον ἢ δεκάτας ἢ ἀπαρχάς, εἰργόμενον δέ, ὡς ἐξ ἀνάγκης καὶ φόβου, καὶ τοῦ χρῆναι τελεῖν 25 τὰς νενομισμένας αὐτῷ καὶ φιλτάτας ἑορτάς

Οὐκοῦν «ὠργίσθη Κύριος ἐπὶ τοὺς πατέρας αὐτῶν ὄργην μεγάλην». Ἐπιφωνήσῃ δ' ἂν τις τὰ τοιαύδε καὶ τοῖς Ἰουδαίοις δήμοις, εἴπερ ἔλοιτο μυσταγωγεῖν ἐπὶ τὸ Χριστοῦ μυστήριον. Ἐπειδὴ γὰρ ἀπεκτόνασι τοὺς προφήτας καὶ αὐτὸν δὲ «τὸν «Κύριον

ΛΟΓΟΣ ΠΡΩΤΟΣ

ΚΕΦ ΑΛΛΑΙΟ Α΄.

Στίχ. 1-2. «Τὸν ὄγδοο μῆνα τοῦ δευτέρου ἔτους τῆς βασιλείας τοῦ Δαρείου μίλησε ὁ Κύριος στὸ Ζαχαρία, τὸν υἱὸ τοῦ Βαραχία, υἱὸ τοῦ Ἀδδώ τοῦ προφήτη, καὶ τοῦ εἶπε· Ὁ Κύριος ἔχει ὀργισθεῖ πάρα πολὺ ἔναντιον τῶν πατέρων σας».

2. Ἀντιλαμβάνεσαι πῶς τοὺς καταφοβίζει μὲ τις διηγήσεις του καὶ ἀναθέτοντας στοὺς πολὺ νέους νὰ ἐξηγήσουν τὰ ὅσα εἶχαν συμβεῖ στοὺς προγενεστέρους τους, τοὺς μετακινεῖ πρὸς τὸ καλύτερο, ἀπειλῶντας τους κατὰ κάποιον τρόπο, ὅτι παθαίνοντας τὰ ἴσα ἢ καὶ χειρότερα δεινὰ, θὰ θρηνήσουν πικρὰ, ἂν δὲν θελήσουν μὲ σύνεση ν' ἀπορρίψουν τὴ συμπεριφορὰ ἐκείνων καὶ νὰ θεωρήσουν ἄξιο τῆς φροντίδας τους καὶ ἀξιόλογο αὐτὸ πὺ εἶναι ἀρεστὸ στὸν Θεό. Κυριεύθηκε, λέγει, ἀπὸ πάρα πολὺ μεγάλη ὀργή ὁ ἐξουσιαστής τῶν ὅλων Θεὸς καὶ δὲν ἄφησε ἀναπόδεικτη τὴν ἀλήθεια τοῦ λόγου του, ἀλλὰ ἀποδεικνύει, ὅτι δὲν ψεύδεται ἀπὸ τὴν μέχρη τῶρα πείρα τους καὶ τὰ παθήματά τους. Γιατι δὲν εἶναι δείγμα τυχαίας ἀγανάκτησης τὸ νὰ ἐπιτρέψει στοὺς Βαβ-υλώνιους νὰ λεηλατήσουν ὅλη τὴν Ἰουδαία, καὶ μαζί μ' αὐτὴν καὶ τὴ Σαμάρεια, ἀλλὰ καὶ νὰ πυρπολήσουν καὶ τὰ ἴδια τὰ ἱερὰ καὶ νὰ κατασκάψουν τὴν Ἱερουσαλήμ, καὶ τὸν ἐκλεκτὸ Ἰσραηλιτικὸ λαὸ του νὰ τὸν καταστήσουν μέτοικο, ὥστε σὲ οἰκτρὴ καὶ ἄθλια κατάστασι νὰ γίνῃ δούλος σὲ ξένη χώρα, ὑπομένοντας ἀνυπόφορη τολαιπωρία, χωρὶς νὰ μετέχει σὲ θυσίες, χωρὶς νὰ συχνάζει στὴν ἱερὴ αὐλή, χωρὶς νὰ προσφέρει εὐχαριστίες σύμφωνα μὲ τὸ νόμο ἢ δεκάτες ἢ ἀπαρχές, ἀλλὰ νὰ ἐμποδίζεται ἀπὸ ἀνάγκη καὶ φόβο νὰ τελεῖ τις συνηθισμένες καὶ πολὺ ἀγαπητὲς σ' αὐτὸν ἐορτές.

«Κυριεύθηκε» λοιπὸν «ὁ Κύριος ἀπὸ πάρα πολὺ μεγάλη ὀργή ἔναντιον τῶν προγόνων τους». Μπορεῖ ὅμως νὰ ἀπευθύνει κανεὶς αὐτὰ τὰ λόγια καὶ πρὸς τὰ Ἰουδαϊκὰ πλήθη, ἂν θέλει νὰ τὰ εἰσαγάγει στὸ μυστήριον τοῦ Χριστοῦ. Ἐπειδὴ δηλαδὴ θανάτωσαν τοὺς προφῆτες¹ καὶ

τῆς δόξης ἐσταύρωσαν», ἐάλωσαν καὶ πεπόρθηται. Κατεσεύσθη δὲ καὶ αὐτὸς ὁ διαβόητος νεῶς, καὶ πεπλήρωται λοιπὸν ἐπ' αὐτοῖς τὸ διὰ φωνῆς Ὠσηέ· «Διότι ἡμέρας πολλὰς καθίσονται οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ, οὐκ ὄντος βασιλέως οὐδὲ ὄντος ἄρχοντος, οὐκ οὔσης 5 θυσίας οὐδὲ ὄντος θυσιαστηρίου, οὔτε ἱερατείας, οὔτε δήλων». Ὅτι δὲ εἰσιν αἰχμάλωτοι καὶ ὑπὸ χεῖρα τέως διαβολικὴν προσκεκρουκότες Θεῷ καὶ ἀπερῶμιμένοι καὶ ἀπάσης ἔξω φειδοῦς τῆς ἄνωθεν γεγονότες, πῶς ἂν ἐνδοιάσειέ τις; Εἰ δὲ δὴ λυτρωθεῖεν κατὰ καιροῦς, προσηκάμενοι τὴν πίστιν καὶ Χριστὸν ἐπιγραψά- 10 μενοι Θεόν τε καὶ βασιλέα καὶ Κύριον, τότε δὴ, τότε, καὶ μάλα εἰκότως, σοφὴν ἂν τις ἐπ' αὐτοῖς ποιήσαιο τὴν παραίνεσιν, ἐπὶ καιροῦ ταῦτα λέγων· «Ὡργίσθη Κύριος ἐπὶ τοὺς πατέρας ὑμῶν ὄργην μεγάλην».

Στίχ 3-4. «Καὶ ἐρεῖς πρὸς αὐτούς· Τάδε λέγει Κύριος παντοκράτωρ· Ἐπιστρέψατε πρὸς μέ, καὶ ἐπιστραφήσομαι 15 πρὸς ὑμᾶς, λέγει Κύριος παντοκράτωρ, καὶ μὴ γίνεσθε καθὼς οἱ πατέρες ὑμῶν, οἷς ἐνεκάλεσαν αὐτοῖς οἱ προφῆται οἱ ἔμπροσθεν λέγοντες· Τάδε λέγει Κύριος· Ἀποστρέψατε ἀπὸ τῶν ὁδῶν ὑμῶν τῶν πονηρῶν καὶ ἀπὸ τῶν ἐπιτηδευ- 20 μάτων ὑμῶν τῶν πονηρῶν, καὶ οὐ προσέσχον τοῦ εἰσακοῦσαί μου, λέγει Κύριος».

γ'. Ἀνακεκλημένοι γάρ, ὡς ἔφην, ἐκ τῆς αἰχμαλωσίας καὶ ἀνατρέχοντες εἰς τὴν Ἰουδαίαν, ῥάθυμοι γεγόνασι περὶ τὸ δοκοῦν τῷ Θεῷ, καὶ εἰδώλοις μὲν οὐ προσέκειντο τέως, οὔτε μὴν 25 τὴν ἀρχαίαν προσίεντο πλάνην, πλὴν καθ' ἑτέρους ἠλίσκοντο παροτρύνοντες τρόπους Ὡς γὰρ ἐν τῷ Ἐσδρα γέγραπται, καὶ γυναικοῖς ἄλλοφύλοις ἐπεμίγνυντο καί, τὰς ἐκ τῶν ὁμόρων ἐθνῶν εἰσοικισάμενοι, τέκνων ἄλλοτριῶν πατέρες γεγόνασι, καίτοι τοῦ νόμου τὸ χρῆμα αὐτοῖς ὡς ἔκτοπον ἀποφάσκοντος Κατημέλουν 30 δὲ καὶ τοῦ τελεῖν ἑορτὰς καὶ πληροῦν θυσίας, καὶ μὴν καὶ ἀπρόθυμοι περὶ τὸ δεῖν ἀναδειμάσθαι τὸν θεῖον ναὸν γεγονότες ἠλίσκοντο. Ταύτητοι, καθάπερ ἐν τῷ Ἀγγαίῳ γέγραπται, ἐπάταξεν αὐτούς ἐν ἀφορία καὶ ἀνεμοφθορία καὶ ἐν χαλάξῃ πάντα τὰ ἔργα

«σταύρωσαν καὶ τὸν ἴδιο τὸν Κύριο τῆς δόξας»², γι' αὐτὸ ἔπασαν στὰ χέρια ἄλλων καὶ ὑποδουλώθηκαν. Κατεδαφίσθηκε ἐπίσης καὶ ὁ ἴδιος ὁ περιβόητος ναὸς καὶ πραγματοποιήθηκε σ' αὐτοὺς αὐτὸ ποὺ εἰπώθηκε μέσω τοῦ Ὠσηέ· «Πολλὲς ἡμέρες θὰ μείνουν οἱ Ἰσραηλιῖτες χωρὶς νὰ ἔχουν βασιλιά, χωρὶς νὰ ἔχουν ἄρχοντες, χωρὶς νὰ ἔχουν θυσίαι, οὔτε θυσιαστήριο, οὔτε ἱερατεῖο, οὔτε δῆλα»³. «Ὅτι βέβαια εἶναι αἰχμάλωτοι καὶ ὑποχείριοι τώρα τοῦ Σατανᾶ, ἐπειδὴ προσέκρουσαν στὸν Θεὸ καὶ γι' αὐτὸ ἀπορρίφθηκαν καὶ ἔχασαν ὅλη τὴν οὐράνια φροντίδα, πῶς θὰ μπορούσε ν' ἀμφιβάλλει κανεὶς; Ἄν ὅμως θὰ φτάσουν νὰ λυτρωθοῦν κάποτε ἀσπαζόμενοι τὴν πίστη καὶ ἀναγνωρίζοντας τὸ Χριστὸ Θεὸ καὶ βασιλέα καὶ Κύριο, τότε πιά, τότε, καὶ πολὺ εὐλογα, θὰ μπορέσει νὰ τοὺς ἀπευθύνει κανεὶς τῆ σοφῆ συμβουλῆ, λέγοντάς τους ἐπίκαιρα τὰ λόγια αὐτά: «Ὁργίσθηκε ὁ Κύριος πάρα πολὺ ἐναντίον τῶν πατέρων σας».

Στίχ. 3-4. «Καὶ θᾶ τοὺς πεῖς· Αὐτὰ σᾶς λέγει ὁ Κύριος ὁ παντοκράτωρ· Στραφεῖτε πρὸς ἐμένα καὶ θὰ στραφῶ καὶ ἐγὼ πρὸς ἐσᾶς, λέγει ὁ Κύριος ὁ παντοκράτωρ, καὶ μὴ γίνεστε ὅπως οἱ πατέρες σας ποὺ τοὺς κατηγόρησαν οἱ παλαιότεροι προφῆτες λέγοντας· Αὐτὰ λέγει ὁ Κύριος ὁ παντοκράτωρ· Ἀπομακρυνθεῖτε ἀπὸ τοὺς δρόμους τῆς πονηρίας καὶ ἀπὸ τὶς γεμάτες κακία πράξεις σας, καὶ ὅμως ἐκεῖνοι δὲν μὲ πρόσεξαν καὶ δὲν μὲ ἄκουσαν, λέγει ὁ Κύριος».

3. Ὅταν εἶχαν ἀνακληθεῖ, ὅπως εἶπα, ἀπὸ τὴν αἰχμαλωσία καὶ ἐπανῆλθαν στὴν Ἰουδαία ἔδειξαν ἀδιαφορία γιὰ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, καὶ δὲν λάτρευαν βέβαια τότε τὰ εἰδωλα, οὔτε ἀποδέχονταν τὴν παλαιὰ πλάνη, βρέθηκαν ὅμως νὰ παροργίζουν τὸν Θεὸ μὲ ἄλλους τρόπους. Γιατί, ὅπως ἔχει γραφεῖ στὸν Ἑσδρα⁴, ἔρχονταν σὲ συνάφεια καὶ μὲ ἄλλόφυλες γυναῖκες, καὶ παίρνοντας στὰ σπίτια τους γυναῖκες ἀπὸ τὰ γειτονικά ἔθνη, ἔγιναν πατέρες ξένων παιδιῶν, μολονότι ὁ νόμος τοὺς τὸ ἀπαγόρευε αὐτὸ ὡς ἀνόσιο⁵. Ἀδιαφοροῦσαν ἀκόμα καὶ γιὰ τὴν τέλεση τῶν ἐορτῶν καὶ νὰ κάνουν θυσίαι, ἀλλὰ καὶ συλλαμβάνονταν νὰ εἶναι ἀπρόθυμοι στὴν ἀνοικοδόμησι τοῦ θείου ναοῦ. Γι' αὐτὸ, ὅπως ἔχει γραφεῖ στὸν Ἀγγαῖο, χτύπησε μὲ ἀφορία καὶ θύελλες καὶ χαλαζόπτωση

2. Α' Κορ. 2, 8.

3. Ὠσηέ 3, 4.

4. Β' Ἑσδρα 9, 2.

5. Ἐξ. 34, 15-16.

τῶν χειρῶν αὐτῶν. Καὶ ἐνέβαλλον μὲν εἰς κνυψέλην κριθῆς εἴκοσι
 σάτα, καὶ ἐγίνοντο δέκα, εἰσεπορεύοντο δὲ καὶ πάλιν ἀντλήσαι
 πενήκοντα μετρητάς, καὶ ἐγίνοντο εἴκοσι.

Ἐπαγγέλλεται τοίνυν αὐτοῖς, ὡς, εἰ ἔλοιτο μεταφοιτᾶν εἰς
 5 τὸ ἄμεινον καὶ ἐπιστρέφειν πρὸς αὐτόν, διὰ τοῦ δοῦναι ἐλέσθαι τὰ
 αὐτῷ δοκοῦντα καὶ φίλα, τότε καὶ αὐτὸς ἐπιστρέψει πρὸς αὐ-
 τοὺς, τουτέστιν ἀφέξεται τῆς ἐπ' αὐτοὺς ὀργῆς καὶ παλινδρομή-
 σει πρὸς ἔλεον καὶ φειδοῦς τε καὶ οἰκτιρῶν ἀξιῶσει πάλιν. Ἀ-
 ποφάσκει γε μὴν ὡς ὀλέθρου πρόξενον τὸ ἐλέσθαι ζηλοῦν τοὺς
 10 πρὸ αὐτῶν γεγονότας, οἷς πλείστη μὲν ὄση δέδοτο παρ' αὐτοῦ διὰ
 τῶν ἁγίων προφητῶν παράκλησις καὶ παραμυθία, καλοῦσα
 πρὸς ἀποστροφὴν τῶν αἰσχροῶν ἐπιτηδευμάτων, ἀνόνητον δὲ τὸ
 πρᾶγμα πολὺ λίαν ἐτέθειτο ἀπονεύσασι πρὸς τὸ δυσήκοον. Κα-
 ταγέλαστοι δὴ οὖν οἱ ταῖς τῶν πατέρων ἀμαθίαις ἐπόμενοι καὶ
 15 προγονικὴν συνήθειαν ὡς δυσανάτρεπτον ἀπολογίαν ἀεὶ προ-
 βαλλόμενοι, κἂν εἰ ἐπὶ τοῖς ἐσχάτοις καταψέγοιντο κακοῖς Ἔθος
 δὲ τοῦτο μάλιστα τοῖς τῶν εἰδώλων θεραπευταῖς. Καλούμενοι
 γὰρ ἐπὶ τὴν τῆς ἀληθείας ἐπίγνωσιν, τῆς τῶν πατέρων ἀπάτης δια-
 μέμνηνται πανταχοῦ, καὶ πατρῶον ὥσπερ τινὰ κληῖρον τὸ ἐκεί-
 20 νων ἀμαθὲς ἀσπαζόμενοι, διαμένουσι τυφλοί. Οἶμαι δέ, ὅτι, κἂν
 εἰ αὐτοῖς συμβουλευσείε τις τοῖς ἐκ περιτομῆς μεταμαθεῖν τὰ αἰ-
 σχίῳ καὶ τιμᾶν ἐλέσθαι τὸ ὠφελοῦν, ἐπὶ τὴν τῶν πατέρων συν-
 ἠθειαν καταφεύγουσι καὶ αὐτοί. Χρήσιμον οὖν τοῖς πλανωμένοις
 ἐπιφωνεῖν· «Ἐπιστρέψατε πρὸς με καὶ ἐπιστραφήσομαι πρὸς
 25 ὑμᾶς, λέγει Κύριος παντοκράτωρ», καὶ μὴν ἐπὶ τούτῳ· «Μὴ γίνε-
 σθε καθὼς οἱ πατέρες ὑμῶν», οἱ πλανώμενοι δηλονότι καὶ μέχρι
 τοῦ παντὸς μεμενηκότες ἐν ἀγνωσίᾳ.

Στίχ. 5-6. «Οἱ πατέρες ὑμῶν ποῦ εἰσι καὶ οἱ προφήται; μὴ
 τὸν αἰῶνα ζήσονται; Πλὴν τοὺς λόγους μου καὶ τὰ νόμιμά
 30 μου δέχεσθε, ὅσα ἐγὼ ἐντέλλομαι ἐν πνεύματί μου τοῖς δού-
 λοις μου τοῖς προφήταις, οἱ κατελάβοσαν τοὺς πατέρας
 ὑμῶν. Καὶ ἀπεκρίθησαν καὶ εἶπαν· Καθὼς παρατέτακται

ὅλα τὰ ἔργα τους, καὶ ἐνῶ ἔβαζαν στὸ κουφίνι γιὰ φύλαξη εἴκοσι σάτα κριθαριοῦ, γίνονταν δέκα. Πήγαιναν ἐπίσης ν' ἀντλήσουν ἀπὸ τὰ πατητήρια πενήντα μονάδες μέτρησης, καὶ γίνονταν εἴκοσι⁶.

Ἐπίσης ληστές σ' αὐτούς, ὅτι ἂν θελήσουν νὰ στραφοῦν στὸ καλὸ καὶ νὰ ἐπιστρέψουν σ' αὐτόν, μὲ τὸ νὰ προτιμήσουν νὰ πράττουν ὅσα ἀρέσουν σ' αὐτόν καὶ τὸν εὐχαριστοῦν, τότε καὶ αὐτὸς θὰ στραφεῖ πρὸς αὐτούς, δηλαδή θὰ σταματήσῃ τὴν ὀργή του ἐναντίον τους καὶ θὰ ἐπιστρέψῃ πάλι στὴν εὐσπλαγχνία του καὶ θὰ τοὺς καταστήσῃ πάλι ἄξιους τῆς φροντίδας καὶ τῆς συμπάθειάς του. Ἀπαγορεύει βέβαια ὡς κάτι πού προξενεῖ ὄλεθρο τὸ νὰ θέλουν νὰ μιμοῦνται τοὺς προγενεστέρους τους, στοὺς ὁποίους μέσω τῶν ἁγίων προφητῶν τοὺς εἶχε προσφέρει μεγάλη βοήθεια καὶ παρηγοριὰ, καλώντας τους ν' ἀποστραφοῦν τὶς αἰσχρὲς πράξεις, παρουσιάζοντας ὅτι ἦταν τελείως ἀνώφελο τὸ ὅτι εἶχαν ἀποκλίνει στὴν ἀνυπακοή. Εἶναι ἄξιοι λοιπὸν γιὰ γέλια αὐτοὶ πού ἀκολουθοῦσαν τὴν ἀμάθεια τῶν πατέρων τους καὶ προῖχαν σὰν ἀναπότρεπτη δικαιολογία τὴν προγονικὴ τους συνήθεια, καὶ θὰ μπορούσαν νὰ ψεχθοῦν ὅτι διαπράττουν τὰ ἔσχατα κακὰ. Καὶ ἡ συνήθεια αὕτη εἶναι κυρίως ἐκείνων πού λατρεύουν τὰ εἴδωλα. Γιατί, ἐνῶ καλοῦνταν στὸ νὰ γνωρίσουν τὴν ἀλήθεια, παντοῦ μνημόνευαν τὴν ἀπάτη τῶν πατέρων τους, καὶ ἀσπαζόμενοι τὴν ἀμάθεια ἐκείνων σὰν μιὰ πατρογονικὴ κληρονομία, παρέμειναν τυφλοί. Καὶ νομίζω ὅτι, ἀκόμα καὶ ἂν κάποιος συμβουλέψῃ αὐτοὺς πού προέρχονται ἀπὸ τὴν περιτομὴ νὰ ἐγκαταλείψουν τὰ αἰσχρὰ καὶ νὰ θελήσουν νὰ προτιμήσουν τὸ ὠφέλιμο, θὰ καταφύγουν καὶ αὐτοὶ στὴ συνήθεια τῶν πατέρων τους. Εἶναι λοιπὸν χρήσιμο νὰ φωνάξομε πρὸς ὅσους βρίσκονται στὴν πλάνη· «Ἐπιστρέψετε σ' ἐμένα, καὶ θὰ ἐπιστρέψω καὶ ἐγὼ σ' ἐσᾶς, λέγει ὁ Κύριος ὁ παντοκράτωρ», ἀλλὰ καὶ μαζί μ' αὐτὸ καὶ τοῦτο. «Μὴ γίνεστε σὰν τοὺς πατέρες σας», δηλαδή ἐκείνους πού ζοῦσαν στὴν πλάνη καὶ ἔμειναν μέχρι τὸ τέλος στὴν ἀγνοιὰ τους.

Στίχ. 5-6. «Ποῦ εἶναι οἱ πατέρες σας καὶ οἱ προφῆτες; Μήπως θὰ ζήσουν στὸν αἰῶνα; Ὅμως νὰ δέχεσθε τοὺς λόγους μου καὶ ὅσα νόμιμα ἐγὼ σᾶς δίνω μὲ ἐντολὴ τοῦ Πνεύματός μου στοὺς δούλους μου τοὺς προφῆτες, οἱ ὁποῖοι ἐπέπλεξαν τοὺς πατέρες σας. Καὶ ἀποκρίθηκαν καὶ τοῦ εἶπαν· Ὅπως ἀποφάσισε ὁ Κύριος ὁ

Κύριος παντοκράτωρ τοῦ ποιῆσαι κατὰ τὰς ὁδοὺς ὑμῶν
καὶ κατὰ τὰ ἐπιτηδεύματα ὑμῶν, οὕτως ἐποίησεν ὑμῖν».

δ'. Πρὶν ἀλῶναι τὴν Ἰουδαίαν, καὶ αὐτὰ δὲ τὰ Ἱεροσόλυμα,
τὸ τῆς προφητείας ὄνομα, καθάπερ τι προσωπεῖον ἑαυτοῖς περιτι-
5 θέντες τινές, προσελάλουν ἀρχαιοτέροις τὰ «ἀπὸ καρδίας αὐ-
τῶν», καθὰ γέγραπται, «καὶ οὐκ ἀπὸ στόματος Κυρίου». Οὗτοι
ψευδοεποῦντες ἔφασκον, ὡς οὐκ ἂν ἀλοίη ποτὲ παρ' ἐχθρῶν ἢ
ἀγία πόλις, οὐδ' ἂν γένοιτό ποτε τοῖς ἐθέλουσι καταδηοῦν εὐκα-
ταμάχητος ὁ Ἰσραήλ, ἀλλ' ἐρηρυσμένην ἔξει τὴν εὐημερίαν καὶ
10 ἐν ἀκλονήτοις κείσεται τρυφαῖς, Θεοῦ προασπίζοντος καὶ τὸ
ἀπόλεκτον αἰεὶ τιμῶντός τε καὶ ἀγαπῶντος γένος. Ἐφασκον δὲ
τὰ τοιαῦτα, καθάπερ ἔφην ἀρτίως, ψευδηγοροῦντες οἱ τάλανες,
καὶ ῥάθυμον ὄντα τὸν Ἰσραήλ ὑπτιοῦντες ἔτι, καίτοι δέον ἀνα-
πεΐθειν ἐκμειλίσσεσθαι Θεόν, καὶ τὰ ἐφ' οἷς λελύπηται ῥιπτοῦ-
15 ντας ὡς ἀπωτάτω, μεταφοιτᾶν ἐλέσθαι πρὸς τὸ αὐτῷ δοκοῦν.
Ἄλλ' ὀλίγος ἐκείνοις τῆς ἀληθείας ὁ λόγος, λημματίων δὲ σμι-
κρῶν καὶ εὐτελεστάτων ἠττώμενοι, πεπλανήκασιν τὸν Ἰσραήλ.
Καὶ γοῦν ὁ μὲν προφήτης Ἱερεμίας κατητιᾶτο λίαν αὐτούς, οὕτω
λέγων· «Ὁ ὢν Κύριε, ἰδοὺ οἱ προφήται αὐτῶν προφητεύουσι καὶ
20 λέγουσιν· Οὐκ ὄψεσθε μάχαιραν, καὶ λιμὸς οὐκ ἔσται ἐν ὑμῖν, ὅτι
ἀλήθειαν καὶ εἰρήνην δώσω ἐπὶ τῆς γῆς καὶ ἐν τῷ τόπῳ τούτῳ»·
Θεὸς δὲ πρὸς ταῦτα· «Ψευδῆ οἱ προφήται προφητεύουσιν ἐπὶ τῷ
ὀνόματί μου· οὐκ ἀπέστειλα αὐτούς, καὶ οὐκ ἐνετείλαμην αὐτοῖς,
καὶ οὐκ ἐλάλησα πρὸς αὐτούς, ὅτι ὀράσεις ψευδεῖς καὶ μαντείας
25 καὶ οἰωνίσματα καὶ προαιρέσεις καρδίας αὐτῶν αὐτοὶ προφη-
τεύουσιν ὑμῖν». Καὶ μὴν καὶ ἐτέρωθι πάλιν φησὶν· «Οὐκ ἀπέστελ-
λον τοὺς προφήτας, καὶ αὐτοὶ ἔτρεχον, οὐδὲ ἐλάλησα πρὸς αὐ-
τούς, καὶ αὐτοὶ προεφήτευσον».

Πεπλάνηται τοίνυν, ὡς ἔφην, ὁ Ἰσραήλ, τοῖς τῶν ψευδομαν-
30 τέων φενακισμοῖς ἀσυνέτως συνηροπασμένος Ἄλλ' οὐκ ἂν ἦλω
ποτὲ παρ' ἐχθρῶν καὶ τῆς οὕτω πικρᾶς καὶ φορτικωτάτης δουλεί-
ας ἐπειρᾶτο, τοῖς παρὰ Θεοῦ προφήταις τὸν νοῦν ἐπιδούς, οἱ καὶ
συμβήσεσθαι τὰ τοιάδε προαπήγγελλον αὐτοῖς καὶ διαῤῥήδη

Παντοκράτωρ νὰ πράξει ἀνάλογα μὲ τοὺς τρόπους συμπεριφορᾶς μας καὶ σύμφωνα μὲ τὶς πράξεις μας, ἔτσι καὶ ἔχει πράξει».

4. Πρὶν ἀπὸ τὴν ἄλωση τῆς Ἰουδαίας καὶ τῆς Ἱερουσαλήμ, φορῶντας κάποιοι σὰν προσωπεῖο τὸ ὄνομα τοῦ προφήτη, κήρυτταν στοὺς παλαιότερους, ὅπως ἔχει γραφεῖ, «αὐτὰ ποὺ ὑπαγορεύονταν ἀπὸ τὴν καρδιά τους, καὶ ὄχι ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ Κυρίου»⁷. Αὐτοὶ ψευδολογώντας ἔλεγαν, ὅτι ποτὲ δὲν θὰ κυριευθεῖ ἀπὸ ἐχθροὺς ἡ ἅγια πόλη, οὔτε θὰ γινῶταν εὐκόλη λεία ὁ Ἰσραηλιτικὸς λαὸς γιὰ ἐκείνους ποὺ ἤθελαν νὰ τὸν λεηλατήσουν, ἀλλὰ θὰ εἶχε στεριωμένη τὴν εὐτυχία του καὶ θὰ ζοῦσαν μέσα σὲ ἀπολαύσεις ἀδιατάρακτες, καθὼς θὰ τοὺς ὑπερασπιζόταν ὁ Θεὸς καὶ θὰ τιμοῦσε παντοτινὰ καὶ θ' ἀγαποῦσε τὸ ἐκλεκτὸ γένος. Καὶ τὰ ἔλεγαν αὐτὰ, ὅπως εἶπα πρὶν ἀπὸ λίγο, ψευδολογώντας οἱ δυστυχεῖς, καὶ ἄφηναν τὸν Ἰσραηλιτικὸν λαὸν παραδωμένο ἀκόμα στὴ ραθυμία του, μολονότι ἔπρεπε νὰ τὸν πείθουν νὰ ἐξευμενίζουν τὸν Θεό, καὶ ἀπορρίπτοντας ὅσο πιὸ μακριὰ γινόταν ἐκεῖνα ποὺ τὸν ἐξόργιζαν, νὰ θελήσουν νὰ μεταπηδήσουν σ' αὐτὸ ποὺ ἦταν ἀρεστὸ σ' αὐτόν. Ἄλλ' εἶχε μικρὴ γι' αὐτοὺς σημασία ὁ λόγος τῆς ἀλήθειας, γιατί νικημένοι ἀπὸ μικρὰ καὶ ἀσήμαντα φιλοδωρήματα, ὀδήγησαν τοὺς Ἰσραηλιτῆς στὴν πλάνη. Καὶ πράγματι ὁ προφήτης Ἱερεμίας τοὺς κατηγορεῖ πολὺ αὐστηρὰ λέγοντας τὰ ἑξῆς: «Κύριε αἰώνιε, νὰ οἱ προφῆτες τοὺς προφητεύουν καὶ λένε: Δὲν θὰ δεῖτε μαχαίρι, οὔτε θὰ πέσει σ' ἐσᾶς πείνα, γιατί θὰ στείλω ἀλήθεια καὶ εἰρήνη στὴ γῆ καὶ σ' αὐτόν ἐδῶ τὸν τόπο»⁸. Καὶ ὁ Θεὸς ἀπαντᾷ σ' αὐτὰ: «Οἱ προφῆτες προφητεύουν ψεύδη στὸ ὄνομά μου· ἐγὼ δὲν τοὺς ἔστειλα καὶ δὲν τοὺς ἔδωσα ἐντολὴ καὶ δὲν μίλησα σ' αὐτούς, αὐτοὶ ὅμως ἐπινοοῦν ψεύτικα ὄραματα καὶ μαντεῖες καὶ οἰωνοὺς θγαλμένα ἀπὸ τὸ νοῦ τους καὶ τὰ παρουσιάζουν ὡς προφητεῖες σ' ἐσᾶς»⁹. Ἄλλὰ καὶ ἄλλοῦ πάλι λέγει: «Δὲν ἔστειλα τοὺς προφῆτες, καὶ αὐτοὶ ἔτρεχαν, οὔτε μίλησα σ' αὐτούς, καὶ αὐτοὶ προφήτευαν»¹⁰.

Ἔπεσαν λοιπόν, ὅπως εἶπα, οἱ Ἰσραηλιτῆς στὴν πλάνη παρασυρμένοι ἀπερίσκεπτα ἀπὸ τὶς ἀπάτες τῶν ψευδομάντεων. Ὅμως δὲν θὰ ὑποτάσσονταν ποτὲ στοὺς ἐχθροὺς καὶ δὲν θὰ δοκίμαζαν τὴν τόσο πικρὴ καὶ βαριὰ δουλειά, ἂν παρέδιδαν τὴν ψυχὴ τους στοὺς ἀπὸ τὸν Θεὸ σταλμένους προφῆτες, οἱ ὅποιοι καὶ τοὺς προανήγγελλαν, ὅτι θὰ συνέ-

7. Ἱερ. 23, 16.

8. Ἱερ. 14, 13,

9. Ὁπ. π. 14.

10. Ἱερ. 23, 21.

ἔφασκον, ὅτι πάντως εἰς πείραν ἐνεχθήσονται κακοῦ, μὴ οὐχὶ
 δρᾶν ἠρημένοι τὰ θυμήρη Θεῶ. Ταύτητοι καλεῖ πρὸς ἀνάμνησιν
 τῶν τε ἀνοσίων ψευδοπροφητῶν καὶ τῶν πεφenaκισμένων καὶ
 φησιν «Οἱ πατέρες ὑμῶν ποῦ εἰσι καὶ οἱ προφήται; μὴ τὸν αἰῶνα
 5 ζήσονται;». Ὅμοιον ὡς εἰ λέγοι· Ἀπολώλασιν οἱ πατέρες ὑμῶν,
 καὶ τοῦτο οἰκτρῶς, ἐν αἰχμαλωσίᾳ, καὶ σὺν αὐτοῖς οἱ ψευδοεπεῖς
 καὶ πεπλανηκότες, οἱ τὸ τῆς προφητείας ὄνομα καὶ χρῆμα καπη-
 λεύοντες. Ἄλλ' εἶπερ ἕξων ἔτι, τάχα που βελτίους ὑμᾶς ἀπέφηναν
 ἀεὶ κατομώζοντες ἐπὶ τοῖς συμβεβηκόσι, καὶ τῶν παρ' αὐτοῖς γε-
 10 γονότων ψευδοπροφητῶν οὐ μετρίαν ποιούμενοι τὴν καταβολήν.
 Ἄλλ' ἐκεῖνοι μὲν ῥαστώνης τε ὁμοῦ καὶ ἀπειθείας ὀψώνιον τὸ
 συνδιολέσθαι τοῖς ἠπατηκόσιν ἐσχήκασιν, ὑμεῖς δὲ τοὺς τῶν ἀγί-
 ων προφητῶν παραδέχεσθε λόγους καὶ τὰ δι' αὐτῶν θεσπίσματα
 ποιεῖσθε περὶ πολλοῦ. Αὐτοὶ γὰρ λελαλήκασι καὶ τοῖς πρὸ ὑμῶν,
 15 ὅτι «παρατέτακται Κύριος τοῦ ποιῆσαι», δῆλον δὲ ὅτι τὴν αἰχμα-
 λωσίαν καὶ τὰς ἐν αὐτῇ συμβησομένας ταλαιπωρίας. Διήλεγχον
 δὲ λέγοντες ἀναφανδόν, ὅτι «κατὰ τὰς ὁδοὺς ὑμῶν καὶ τὰ ἐπιτη-
 δεύματα ὑμῶν, οὕτως ἐποίησεν ὑμῖν». Κολάζει γὰρ οὐ μάτην ὁ
 τῶν ὄλων Θεός, οὔτε μὴν ἀβασάνιστον τὴν ἐφ' ὄτωσιν ποιεῖται
 20 ψῆφον ἢ θεία τε καὶ ἀπλανῆς καὶ δικαιοτάτη κρίσις, ἀνεξικακή-
 σασα δὲ ὑπεραμέτρως, τότε δὴ, τότε ταλαντεύει τοῖς ἡμαρτηκόσι
 τὰ αὐτοῖς ὅτι μάλιστα προεπωδέστατα.

Σοφὸν οὖν ἄρα τὸ εὐήνιον καὶ παντὸς ἡμᾶς ἀπαλλάξει κα-
 κοῦ τὸ τοῖς θείοις ἔπεσθαι νόμοις καὶ τὰς τῶν ἀγίων προαγορευ-
 25 σεις τιμᾶν καὶ πίστεως ἀξιοῦν τὰς τοῦ Πνεύματος φωνάς, ἐννο-
 οῦντάς τε ὅτι πάντῃ τε καὶ πάντως συμβήσεται τὰ προηγγελμένα,
 μεταπλάττεσθαι πρὸς τὸ ἄμεινον καὶ μεταχωρεῖν εἰς μετάγνωσιν.
 Ἀποσκευασόμεθα γὰρ οὕτω τὰ ἐξ ὀργῆς, καὶ ἠπίω περιτενξόμε-
 θα τῷ Δεσπότη· δικαιοῖ γὰρ τὸν ἀσεβῆ, καὶ ἀνίησι δίκης τοὺς ἐξ
 30 ἀμαθίας, ἠγουν ἀσθενείας, πεσόντας εἰς ἀμαρτίαν.

Στίχ. 7-11. «Τῇ τετάρτῃ καὶ εἰκάδι ἐν τῷ ἐνδεκάτῳ μηνί
 (οὗτός ἐστιν ὁ μὴν Σαβᾶτ), ἐν τῷ δευτέρῳ ἔτει ἐπὶ Δαρεί-
 ου ἐγένετο λόγος Κυρίου πρὸς Ζαχαρίαν τὸν τοῦ Βαραχί-

βαιναν αὐτὲς οἱ συμφορὲς καὶ τοὺς ἔλεγαν ἀπερίφραστα, ὅτι ὅπωςδήποτε θὰ λάβουν πείρα τοῦ κακοῦ, ἂν δὲν θελήσουν νὰ πράξουν τὰ ἀρεστὰ στὸν Θεό. Γι' αὐτὸ λοιπὸν καὶ τοὺς καλεῖ νὰ θυμηθοῦν τοὺς ἀνόσιους καὶ ἀπατεῶνες προφῆτες καὶ λέγει· «Ποῦ εἶναι οἱ πατέρες σας καὶ οἱ προφῆτες; Μήπως θὰ ζήσουν στὸν αἰῶνα;». Εἶναι ὅμοιο σὰ νὰ λέγει· Χάθηκαν οἱ πατέρες σας, καὶ μάλιστα μὲ τρόπο οἰκτρό, στὴν αἰχμαλωσία, καὶ μαζί τους οἱ ψευδολόγοι καὶ παραπλανητὲς τοὺς ποὺ κατηλεύονταν τὸ ὄνομα καὶ τὸ δῶρο τῆς προφητείας. Ἀλλὰ ἂν ζοῦσαν ἀκόμα θὰ σᾶς ἔκαναν ἴσως καλύτερους, θρηνώντας πάντοτε γιὰ ὅσα τοὺς εἶχαν συμβεῖ καὶ κατηγορώντας ἔντονα καὶ τοὺς ψευδοπροφῆτες ποὺ τοὺς ἔξαπατήσαν. Ἀλλ' ἐκεῖνοι βέβαια σὰν μισθὸ τῆς ἀδιαφορίας καὶ τῆς ἀνυπακοῆς τους ἔλαβαν τὴν ἀπὸ κοινοῦ μὲ τοὺς ἔξαπατητὲς τοὺς ἀπώλεια, ἐσεῖς ὅμως νὰ ἀποδέχεσθε τοὺς λόγους τῶν ἀγίων προφητῶν καὶ νὰ προσέχετε πάρα πολὺ τὶς ἐντολὲς ποὺ δίνονται μέσω αὐτῶν. Γιατὶ αὐτοὶ εἶναι ποὺ εἶπαν καὶ στοὺς πρὶν ἀπὸ σᾶς, ὅτι «ὁ Θεὸς ἀποφάσισε νὰ σᾶς τὰ στείλει αὐτὰ», δηλαδή τὴν αἰχμαλωσία σας καὶ τὶς ταλαιπωρίες ποὺ ἐπρόκειτο νὰ ὑποστεῖτε κατ' αὐτήν. Γιατὶ σᾶς ἔλεγχαν λέγοντας σας ὀλοκάθαρα· «Αὐτὰ ποὺ σᾶς ἔχει κάνει εἶναι ἀνάλογα μὲ τὴ συμπεριφορὰ καὶ τὶς πράξεις σας». Γιατὶ δὲν τιμωρεῖ ἀδίκῃ ὁ Θεὸς τῶν ὄλων, οὔτε ἢ ἀπαραπλήρη καὶ δικαιοτάτη θεία ἀπόφαση βγαίνει ἀβασάνιστα γιὰ ὅτιδήποτε, ἀλλὰ, ἀφοῦ δείξει ὑπέρμετρη ἀνεξικακία, τότε λοιπὸν, τότε ζυγίζει γιὰ ὅσους ἀμάρτησαν τὶς ποινὲς ποὺ ἀκριβῶς τοὺς πρέπουν.

Ἄρα λοιπὸν εἶναι σοφὴ ἢ ὑπακοή καὶ θὰ μᾶς ἀπαλλάξει ἀπὸ κάθε συμφορὰ τὸ ν' ἀκολουθοῦμε τοὺς θεῖους νόμους καὶ νὰ τιμοῦμε τὶς προαγγελίες τῶν ἀγίων καὶ νὰ θεωροῦμε ἀξιόπιστους τοὺς λόγους τοῦ Πνεύματος, καὶ σκεπτόμενοι ὅτι οἱ προαναγγελίες ὅπωςδήποτε καὶ μὲ κάθε βεβαιότητα θὰ συμβοῦν, νὰ μεταβαλλόμαστε στὸ καλύτερο καὶ νὰ προχωροῦμε στὴ μετάνοια. Γιατὶ θὰ ἀπομακρύνουμε ἔτσι τὶς συνέπειες τῆς ὀργῆς του καὶ θὰ ἐπιτύχομε τὴν ἠπιότητα τοῦ Κυρίου· γιατί δικαιώνει τὸν ἀσεβῆ καὶ ἀπαλλάσσει ἀπὸ τὴν τιμωρία ἐκείνους ποὺ πέφτουν στὴν ἁμαρτία ἀπὸ ἀμάθεια, δηλαδή ἀπὸ ἀδυναμία.

Στίχ. 7-11. «Στὶς εἴκοσι τέσσερις τοῦ ἐνδέκατου μήνα (ποὺ εἶναι ὁ μῆνας Σαβάτ), τὸ δεῦτερο ἔτος τῆς βασιλείας τοῦ Δαρείου, ὁ Κύριος μίλησε στὸν προφῆτη Ζαχαρία, τὸν υἱὸ τοῦ Βαραχίου,

ου, υἱὸν Ἀδδῶ, τὸν προφήτην, λέγων· Ἐώρακα τὴν νύκτα, καὶ ἰδοὺ ἀνὴρ ἐπιβεθηκῶς ἐφ' ἵππον πυρρόον, καὶ οὗτος ἰστήκει ἀνά μέσον τῶν δύο ὀρέων τῶν κατασκίων, καὶ ὀπίσω αὐτοῦ ἵπποι πυρροὶ καὶ ψαροὶ καὶ ποικίλοι καὶ λευκοί.
 5 Καὶ εἶπα· Τί οὗτοι, Κύριε; Καὶ εἶπε πρὸς με ὁ ἄγγελος ὁ λαλῶν ἐν ἐμοί· Ἐγὼ δείξω σοι τί ἐστὶ ταῦτα. Καὶ ἀπεκρίθη ὁ ἀνὴρ ὁ ἐφεστηκῶς ἀνά μέσον τῶν ὀρέων καὶ εἶπε πρὸς με· Οὗτοί εἰσιν οὓς ἐξαπέσταλκε Κύριος τοῦ περιοδεῦσαι τὴν γῆν. Καὶ ἀπεκρίθησαν τῷ ἀγγέλῳ Κυρίου τῷ ἐφεστῶτι ἀνά
 10 μέσον τῶν ὀρέων καὶ εἶπαν· Περιωδεύκαμεν πᾶσαν τὴν γῆν, καὶ ἰδοὺ πᾶσα ἡ γῆ κατοικεῖται καὶ ἡσυχάζει».

ἐ· Ἀνά μέρος καὶ κατὰ καιροὺς τὰς ὁράσεις τοῖς ἁγίοις προφήταις ἐξεκάλυπτεν ὁ Θεός· Οὐ γάρ πού φαμεν ὡς αἰεὶ τε καὶ συχὴ καὶ ἀδιάστατος παντελῶς ἢ τῆς θεοπτίας αὐτοῖς ἐχορηγεῖτο
 15 χάρις καὶ τῶν ἐσομένων ἢ ἀποκάλυψις, κατὰ καιροὺς δὲ μᾶλλον, τοὺς ἐκάστῳ πράγματι πρέποντας καὶ κατὰ τὸ αὐτῷ δοκοῦν τῷ ἀποκαλύπτουσι τὰ κεκρυμμένα, καὶ ποτὲ μὲν τοῦτο, ποτὲ δὲ ἐκεῖνο, κατὰ πολλοὺς τε καὶ διαφόρους ἐπαιδεύοντο τρόπους· Ἔσθ' ὅτε μὲν γὰρ ἀπλῆν ἐδέχοντο γνῶσιν, ἐνηχοῦντος αὐτοῖς τοῦ ἁγίου
 20 Πνεύματος, ἔσθ' ὅτε δὲ καὶ πρὸς τούτῳ καὶ ἐν αὐταῖς ταῖς ὁράσεσι τῶν δρωμένων ἐγίνοντο, ἄλλοτε ἄλλως αὐτοῖς διαμορφοῦντος Θεοῦ καὶ ἀποκαλύπτουτος αἰνιγματωδῶς μυστήρια· Ἡσαΐας μὲν γὰρ ὁ μακάριος τεθεῶσθαί φησι «τὸν Κύριον Σαβαῶθ καθήμενον ἐπὶ θρόνου ὑψηλοῦ καὶ ἐπηρμένου», περιεστηκότων αὐτὸν τῶν Σερα-
 25 φίμ καὶ εὐφημούντων ἐξ ἀμοιβῆς· Ὁ δὲ γε θεσπέσιος Ἰεζεκιήλ θρόνον τεθεῶσθαί φησιν ἐπὶ στερεώματος, ὑποκειμένων τῶν Σεραφίμ· Ἔφη δέ, ὅτι τὸν ἐπὶ τοῦ θρόνου καθήμενον ἑώρακε διφυᾶ, ὡς τὰ κάτω μὲν ἀπὸ ὀσφύος ἐν εἶδει πυρὸς ὀραῖσθαι σαφῶς, ἐν ὁράσει δὲ ἠλέκτρον τὰ ἄνω. Καὶ βαθὺς ἂν γένοιτο καὶ μακρὸς ὁ ἐφ' ἐκά-
 30 στῳ λόγος, εἴπερ ἔλοιτό τις πολυπραγμονεῖν τὰς αἰτίας τοῦ πολυειδεῖς γενέσθαι παρὰ Θεοῦ τὰς ὁράσεις αὐτοῖς

Οὕτω τοιγαροῦν καὶ ὁ μακάριος Ζαχαρίας, καιρὸν καὶ ἡμέρας καὶ μῆνα σαφῶς ὀρισάμενος, τεθεῶσθαί φησι τὸν Κύριον ἐν εἶδει τῷ καθ' ἡμᾶς· «Ἴδου γὰρ ἀνὴρ», φησὶν, «ἐπιβεθηκῶς ἐφ' ἵπ-

υἱὸ τοῦ Ἀδδώ, καὶ τοῦ εἶπε· Κοίταξά τῆ νύχτα, καὶ νὰ εἶδα ἕναν ἄνδρα πάνω σὲ ἕνα πυροκόκκινο ἵππο πού στεκόταν ἀνάμεσα στὰ δυὸ ἰσκιωμένα βουνά, καὶ πίσω του ἀκολουθοῦσαν ἵπποι πυρόχρωμοι, ψαροί, ποικιλόχρωμοι καὶ λευκοί, καὶ εἶπα· Τί σημαίνουν, Κύριε, αὐτοί; Καὶ μοῦ εἶπε ὁ ἄγγελος πού μοῦ μιλοῦσε· Ἐγὼ θὰ σοῦ δείξω τί σημαίνουν ὅλα αὐτὰ. Ἀποκρίθηκε τότε ὁ ἄνθρωπος πού στεκόταν ἀνάμεσα στὰ βουνά καὶ μοῦ εἶπε· Αὐτοὶ εἶναι ἐκεῖνοι πού ἔστειλε ὁ Κύριος νὰ περιοδεύσουν τὴ γῆ. Καὶ ἀπάντησαν στὸν ἄγγελο Κυρίου πού στεκόταν ἀνάμεσα στὰ βουνά καὶ εἶπαν· Περιοδεύσαμε ὅλη τὴ γῆ καὶ εἶδαμε ὅτι ὅλη ἡ γῆ εἶναι γεμάτη κατοίκους καὶ ἡσυχάζει».

5. Χωριστὰ σὲ τόπους καὶ καιροὺς ὁ Θεὸς ἀποκάλυπτε τὰ ὄραματα στοὺς ἅγιους προφήτες. Δὲν λέμε βέβαια ὅτι χορηγοῦνταν σ' αὐτοὺς πάντοτε καὶ συχνὰ καὶ ἀδιάκοπα ἡ χάρις τῆς θεοπτίας καὶ ἡ ἀποκάλυψη ἐκείνων πού ἐπρόκειτο νὰ συμβοῦν, ἀλλὰ καὶ στὸν καιρὸ μᾶλλον τὸν κατάλληλο γιὰ τὸ κάθε πρᾶγμα, καὶ σύμφωνα μὲ αὐτὸ πού ἤθελε ἐκεῖνος πού ἀποκαλύπτει τὰ κρυμμένα, καὶ μὲ πολλοὺς καὶ διάφορους τρόπους διδάσκονταν πότε τὸ ἕνα καὶ πότε τὸ ἄλλο. Γιατὶ πολλές φορές δέχονταν μιὰ ἀπλῆ γνώση πού τοὺς τὴν ὑπαγόρευε τὸ ἅγιο Πνεῦμα, ἄλλοτε ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὸν τὸν τρόπο διδάσκονταν καὶ ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ ὄραματα αὐτὰ πού γίνονταν, καὶ ἄλλοτε μὲ ἄλλο τρόπο διαμόρφωνε καὶ ἀποκάλυπτε ὁ Θεὸς αἰνιγματικὰ τὰ μυστήρια. Γιὰ παράδειγμα ὁ μακάριος Ἡσαΐας λέγει ὅτι «εἶδε τὸν Κύριο Σαβαὼθ νὰ κάθεται σὲ θρόνο ὑψηλὸ καὶ μετέωρο, νὰ τὸν περιστοιχίζουν τὰ Σεραφίμ καὶ νὰ τὸν ὑμνοῦν ὁ ἕνας πρὸς τὸν ἄλλο»¹¹. Ὁ ἐξαιρετος πάλι Ἰεζεκιήλ λέγει ὅτι εἶδε σὲ στερεὰ βᾶση καὶ κάτω ἀπὸ αὐτὴν ἦταν τὰ Σεραφίμ. Εἶπε ἀκόμα, ὅτι ὁ καθισμένος ἐπάνω στὸ θρόνο εἶχε διπλῆ σύνθεση· ἀπὸ τὴ μέση καὶ κάτω φαινόταν ὀλοκάθαρα σὰν φωτιὰ, ἐνῶ τὸ ἄνω μέρος τὸ ἔβλεπε σὰν ἤλεκτρο¹². Καὶ θὰ χρειαζόταν βαθειὰ καὶ μακρὰ ἀνάλυση, ἂν ἤθελε κάποιος νὰ ἐξετάσει μὲ λεπτομέρεια τίς αἰτίες πού ὁ Θεὸς τοὺς ἔστειλε ὄραματα πολλῶν εἰδῶν.

Ἔτσι λοιπὸν καὶ ὁ μακάριος Ζαχαρίας, ἀφοῦ ὄρισε μὲ σαφήνεια τὸν καιρὸ καὶ τίς ἡμέρες καὶ τὸ μήνα, λέγει ὅτι εἶδε τὸν Κύριο μὲ τὴ δική μας μορφή. Γιατὶ λέγει· «Νά, βλέπω ἕναν ἄνδρα ἐπάνω σὲ πυρόξανθο ἵππο.

11. Ἡσ. 6, 1-3.

12. Ἰεζ. 1, 4 ἔ.

πον πυρρόν». Αίνιττεται δὲ διὰ τούτου τὸν οἶονεὶ πως ἐμπειρο-
 πόλεμον καὶ εἰδότα τὰ τακτικά. Τὸ γὰρ ἵππῳ μὲν ἐφίξησαι, καὶ
 τούτῳ πυρρόῳ καὶ τὴν οἶον ἐξ αἵματος ἔχοντι χροιάν, τοιοῦτόν τι,
 οἶμαί που, σημαίνειν λοιπόν. Μάχεται γὰρ ὁ τῶν ὄλων Θεὸς τοῖς
 5 ἀντεξάγουσιν αὐτῷ καὶ οἷά τις πολέμιος ἀνθοπλίζεται τοῖς ἀπει-
 θῆ καὶ ἀγέρωχον ἀντανιστᾶσιν αὐτῷ τὸν τῆς διανοίας ἀνχένα.
 Ἔδρων δὲ τοῦτο, καὶ μάλα νεανικῶς, οἱ ἐξ αἵματος Ἰσραήλ, οἱ
 τε τὴν Ἰουδαίαν καὶ αὐτὴν οἰκοῦντες τὴν Ἱερουσαλήμ, καὶ μὴν
 καὶ οἱ τὴν Σαμαρειτῶν χώραν ἔχοντες, τουτέστιν αἱ δέκα φυλαί.
 10 Ἐτράποντο γὰρ εἰς πολυθειῖαν, καὶ τοῖς χειροκμήτοις τὸ σέβας
 ἀνάπτοντες, ἐπεφώνουν ταῖς δαμιάλεσι ταῖς χουσαῖς· «Οὔτοι οἱ
 θεοί σοι, Ἰσραήλ, οἵτινες ἀνήγαγόν σε ἐκ γῆς Αἰγύπτου», καὶ
 πρὸς γε δὴ τούτοις, τῶν τοῦ νόμου θεσπισμάτων ἀλογήσαντες
 παντελῶς, ἀπερισκέπτως ἐτράποντο πρὸς τὸ ἐκάστῳ φίλον δο-
 15 κοῦν. Ταύτητοι λοιπὸν ὁ τῶν ὄλων Θεός, ἔφιππος δὲ ὥσπερ αὐ-
 τοῖς, ὡς ἐν εἶδει τῷ καθ' ἡμᾶς, αἰνιγματωδῶς ἐπιφοιτᾷ.

«Ἔστηκε δὲ ἀνὰ μέσον τῶν δύο ὁρέων τῶν κατασκήων». «Ὁ-
 ρη» δέ, οἶμαι, «κατάσκιά» φησι τό τε τῆς Ἰουδαίας, τουτέστι τὴν
 Σιών, καὶ μὴν καὶ τὸ Σαμαρείας. Ἔφη γὰρ που περὶ αὐτῶν ὁ Θε-
 20 ὄς· «Οὐαὶ τοῖς ἐξουθενουῖσι Σιών καὶ τοῖς πεποιθόσιν ἐπὶ τὸ ὄρος
 Σαμαρείας». Ἀμφῶ δὲ κατάσκια διὰ τοι τὸ ἀμετροῦ πλῆθει
 τῶν κατωκηκότων στενοχωρεῖσθαι τάχα που, καὶ ὑλὴν ἀπομιμει-
 σθαι δασεῖάν τε καὶ ἀμφιλαφῆ. Κατόπιν γε μὴν τοῦ ἐπιβεθηκό-
 τος τὸν ἵππον τὸν πυρρόν ἵπποι πάλιν ἦσαν ἕτεροι, καὶ οὐκ ἐν
 25 ὄψει μιᾶ, πυρροὶ γὰρ ἦσαν, καὶ μὴν καὶ ψαροὶ καὶ ποικίλοι καὶ
 λευκοί. Σημαίνουσι δὲ καὶ αὐτοὶ βασιλέας, ἢ ἔθνη φιλοπόλεμά τε
 καὶ μαχμώτατα, καὶ οὐχὶ δὴ μόνην τὴν ἐνεγκοῦσαν ἔχειν ἠγαπη-
 κότα, κατασκιδνάμενα δὲ ὥσπερ ἀπάσης τῆς γῆς, καὶ ὑφ' ἑαυτὰ
 ποιεῖσθαι σπουδάζοντα τὴν ὑπ' οὐρανόν, ὅποιοι γεγόνασιν οἱ
 30 Βαβυλωνίων βασιλεῖς, Φουλά μὲν πρῶτος, ὃς εἶλε τὰς πέραν τοῦ
 Ἰορδάνου φυλάς. Εἶτα μετ' ἐκεῖνον ὁ Σαλαμανασάο, ὃς πεπόρθη-
 κε τὴν Σαμάρειαν, καὶ τρίτος Σεναχηρείμ, ὁ τῆς Σαμαρείας τὸ
 λείψανον καταδηώσας ἀγρώως, προσεμπροήσας δὲ πολλὰς καὶ τῆς

Ὑπονοεῖ μὲ αὐτὸ τὸν κατὰ κάποιον τρόπο ἐμπειροπόλεμον καὶ γνώστη τῆς τακτικῆς τοῦ πολέμου. Γιατὶ τὸ νὰ κάθεται ἐπάνω σὲ ἵππο, καὶ μάλιστα κόκκινο, καὶ ποὺ σὰ νὰ εἶχε πάρει τὸ χρῶμα του ἀπὸ τὸ αἷμα, νομίζω ὅτι κάτι τέτοιο σημαίνει. Γιατὶ ὁ Θεὸς τῶν ὄλων μάχεται ἐναντίον ἐκείνων ποὺ ἀντιστέκονται σ' αὐτὸν καὶ σὰν κάποιος ἐχθρὸς ὀπλίζεται ἐναντίον ἐκείνων ποὺ ὑψώνουν ἀπειθαρχο καὶ ἀγέρωχο τὸν αὐχένα τῆς διάνοιάς τους. Κι αὐτὸ τὸ ἔκαναν, καὶ μάλιστα μὲ πολλή δύναμη, οἱ ἑξαίματος Ἰσραηλῖτες, οἱ ὁποῖοι κατοικοῦσαν τόσο τὴν Ἰουδαία, ὅσο καὶ τὴν Ἱερουσαλήμ, ἀλλὰ βέβαια καὶ ὅσοι κατεῖχαν τὴ χώρα τῶν Σαμαρειτῶν, δηλαδή οἱ δέκα φυλές. Γιατὶ αὐτοὶ εἶχαν στραφεῖ στὴν πολυθειᾶ καὶ ἀποδίδοντας σεβασμὸ σὰ ἔργα τῶν χειρῶν τους φώναζαν στὶς χρυσές δαμάλεις: «Αὐτοὶ εἶναι οἱ θεοὶ σου, Ἰσραήλ, ποὺ σὲ ἔβγαλαν ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο»¹³. Κι ἐκτὸς ἀπὸ αὐτό, ἀδιαφορώντας τελείως γιὰ τὰ θεσπίσματα τοῦ νομοθέτη, στράφηκαν ἀπερίσκεπτα σὲ ὅ,τι εὐχαριστοῦσε τὸν καθένα. Γι' αὐτὸ λοιπὸν ὁ Θεὸς τῶν ὄλων παρουσιάζεται σ' αὐτοὺς αἰνιγματικὰ σὰν ἔφιππος.

«Καὶ στεκόταν ἀνάμεσα σὰ δύο ἰσκιωμένα ὄρη». «Ὁρη κατάσκια» ὀνομάζει, νομίζω, καὶ τὸ ὄρος τῆς Ἰουδαίας, δηλαδή τὴ Σιών, καὶ τὸ ὄρος τῆς Σαμάρειας. Γιατὶ εἶπε κάπου ὁ Θεὸς γιὰ αὐτά: «Ἀλλοίμονο σ' αὐτοὺς ποὺ ἐξευτελίζουν τὴ Σιών καὶ στηρίζουν τὴν πεποίθησή τους στὸ ὄρος τῆς Σαμάρειας»¹⁴. Καὶ τὰ δύο εἶναι κατάσκια, ἐπειδὴ, κατοικούμενα ἀπὸ ἀμέτρητο πλῆθος, πνίγονται ἴσως ἀπὸ τὴ στενότητα χώρου καὶ μοιάζουν μὲ δάσος πυκνὸ καὶ μὲ πλατιά κλαδιά. Πίσω ἀπὸ αὐτὸν ποὺ ἵππευε τὸν κόκκινο ἵππο ὑπῆρχαν πάλι ἄλλοι ἵπποι, ὄχι ὁμοίμορφοι, γιατί ἦταν κόκκινοὶ καὶ ψαροί, διαφόρων χρωμάτων καὶ λευκοί. Καὶ αὐτοὶ οἱ ἵπποι σημαίνουν βασιλεῖς ἢ ἔθνη φιλοπόλεμα καὶ πολὺ μαχητικά, ποὺ δὲν ἀγαποῦν μόνο τὴν πατρίδα τους, ἀλλὰ, σκορπιζόμενα κατὰ κάποιον τρόπο κάτω στὴ γῆ, ἐπιχειροῦν νὰ ὑποτάξουν ὅλο τὸν κόσμον, ὅπως ἦταν οἱ βασιλεῖς τῆς Βαβυλώνας, καὶ πρῶτος ὁ Φουλά, ποὺ κυρίευσε ὅλες τὶς πέρες ἀπὸ τὸν Ἰορδάνη φυλές. Ὑστερα ἀπὸ ἐκεῖνον ὁ Σαλμανασάρ, ὁ ὁποῖος κυρίευσε τὴ Σαμάρεια, καὶ τρίτος ὁ Σεναχηρείμ, ὁ ὁποῖος καταληλάτησε ἄγρια ὅ,τι εἶχε ἀπομείνει ἀπὸ τὴ Σαμάρεια καὶ ἔκαψε ἐπὶ πλεόν καὶ πολλὰς πόλεις τῆς Ἰουδαίας. Τέταρτος ἦταν ὁ

14. Ἄμωσ 6, 1.

Ἰουδαίας πόλεις. Τέταρτος ὁ Ναβουχοδονόσορ, ὃς καὶ αὐτὴν εἴ-
 λε τὴν Ἱερουσαλήμ καὶ ἀπεκόμισεν εἰς αἰχμαλωσίαν τὸν Ἰσραήλ.
 Τό γε μὴν ἐν ποικίλοις εἶδεσιν ὄρασθαι τοὺς ἵππους, σημαίνει
 που τάχα τῆς ἐκάστου γνώμης τὸ διάφορον, καὶ τὸ ἐν αὐτοῖς ἔτε-
 5 ρόχρουν, αἰνίγμα τῆς ἐκάστου διανοίας παραδέξαιτο ἂν τις, καὶ
 μάλα εἰκότως. Διηπόρηκε μὲν οὖν ὁ προφήτης καὶ ἀποκάλυψιν
 αἰτεῖ, μανθάνει δέ, ὅτι οὗτοί εἰσιν οὓς ἔξαπέσταλκε Κύριος τοῦ
 περιοδεῦσαι πᾶσαν τὴν γῆν, καὶ αὐτοὶ δὲ τοῦτό φασιν οἱ ἀπε-
 σταλμένοι, περιωδευκέναι τὴν σύμπασαν διαβεβαιούμενοι, καὶ
 10 μὴν ὅτι καὶ ἤρεμεῖ, ταῖς αὐτῶν πλεονεξίαις ἀντιτείνειν οὐκ ἔχου-
 σα, καὶ τὸν ὑπ' αὐτοῖς ἀβούλητον μὲν, πλὴν ἀναγκαῖον ὑπομέ-
 νουσα ζυγόν.

Στίχ. 12. «Καὶ ἀπεκρίθη ὁ ἄγγελος Κυρίου καὶ εἶπε· Κύ-
 ριε, ἕως τίνος οὐ μὴ ἐλεήσεις τὴν Ἱερουσαλήμ καὶ τὰς πό-
 15 λεις τῆς Ἰουδαίας ἃς ὑπερεΐδες τοῦτο ἑβδομηκοστὸν
 ἔτος;».

ζ. Τῶν ἀπεσταλμένων ἵππων, ἤγουν ἔθνῶν τε καὶ βασιλέων πε-
 ριοδευσάντων τὴν σύμπασαν γῆν, εἶτα σαφῶς εἰρηκότων, ὡς κα-
 τοικεῖται καὶ ἡσυχάζει καὶ τὸν ἐξ ἀνάγκης ἐπερῶμιμνον ὑπομένει
 20 ζυγόν, τρέπεται παραχρῆμα πρὸς λιτὰς τὰς ὑπὲρ γε τῆς Ἱερουσα-
 λὴμ καὶ τῆς Ἰουδαίας ὁ μακάριος ἄγγελος, ὃς τάχα που τέτακτο
 παρὰ Θεοῦ τὸ τῶν Ἰουδαίων ἔθνος παιδαγωγεῖν. Εὐρήσομεν δὲ
 ὅτι καὶ ὅτε τῆς τῶν Αἰγυπτίων ἐκδεδραμήκασιν γῆς, δεινοῖς μὲν αὐ-
 τοὺς κατεπτέει δείμασιν ὁ ἀπόπληκτος Φαραώ, τὸν πολέμου νό-
 25 μον ἐξωπλισμένος, εἶτα διώκειν ἐπιχειρῶν, «ἔστη», φησὶν, «ὁ ἄγγε-
 λος Κυρίου ἀνὰ μέσον αὐτῶν, καὶ οὐ συνέμιξαν ἀλλήλοις ὄλην τὴν
 νύκτα». Ἀλλὰ καὶ αὐτὸν τὸν νόμον δι' ἀγγέλων λελαληῆσθαι ὁ νο-
 μομαθῆς ἔφη Παῦλος Ὑπεμφαίνει δέ τι τοιοῦτον καὶ τῆς εὐαγγε-
 λικῆς παραβολῆς ἡ δύναμις Ἔφη γάρ που Χριστὸς περὶ τῆς τῶν
 30 Ἰουδαίων Συναγωγῆς, τὸ μέλλον αὐτῇ συμβῆσεσθαι προαναδει-
 κνὺς αἰνιγματωδῶς «Συκῆν εἶχε τις πεφυτευμένην ἐν τῷ ἀγρῷ αὐ-
 τοῦ». Ἐπειδὴ δὲ ἄκαρπος ἦν, ἐκκόπτειν αὐτὴν ἤθελε, καὶ δὴ τοῦτο
 δοῶν ἐκέλευε λέγων τῷ γηπόνῳ· «Ἐκκοψον αὐτήν, ἵνατί καὶ τὴν

Ναβουχοδονόσορ, ὁ ὁποῖος κυρίευσε καὶ τὴν ἴδια τὴν Ἱερουσαλήμ καὶ ὠδήγησε στὴν αἰχμαλωσία τὸν Ἰσραηλιτικὸ λαό. Τὸ ὅτι βέβαια παρουσιάσθηκαν οἱ ἵπποι μὲ ποικίλα χρώματα σημαίνει ἴσως τὴ διαφορὰ τῆς γνώμης τοῦ καθενός, καὶ ἡ ἑτεροχρωμία τους θὰ παραδεχθεῖ κανεὶς ὅτι ἀποτελεῖ αἴνιγμα τῆς γνώμης καὶ τῆς διανοίας τοῦ καθενός, καὶ πολὺ εὐλόγα. Ἀπόρησε λοιπὸν ὁ προφήτης καὶ ζητεῖ ἀποκάλυψη, καὶ μαθαίνει ὅτι αὐτοὶ εἶναι ἐκεῖνοι τοὺς ὁποίους ἐξαπέστειλε ὁ Κύριος νὰ περιοδεύσουν ὀλόκληρη τὴ γῆ, καὶ αὐτὸ λένε οἱ ἴδιοι οἱ ἀπεσταλμένοι, βεβαιώνοντας ὅτι πράγματι τὴν περιόδευσαν ὅλη, καὶ ὅτι αὐτὴ βρισκεται σὲ ἡσυχία καὶ δὲν μπορεῖ νὰ ἀντιταχθεῖ στὶς ἀρπακτικὲς διαθέσεις τους καὶ χωρὶς νὰ θέλει βέβαια ὑπομένει κατ' ἀνάγκη τὸ ζυγὸ πού τῆς ἐπιβλήθηκε.

Στίχ. 12. «Καὶ ὁ ἄγγελος Κυρίου ἀποκρίθηκε καὶ εἶπε· Κύριε παντοκράτωρ, μέχρι πότε δὲν θὰ δείχνεις τὸ ἔλεός σου πρὸς τὴν Ἱερουσαλήμ καὶ τὶς πόλεις τῆς Ἰουδαίας, γιὰ τὶς ὁποῖες ἀδιαφόρησες ἐνῶ ἤδη βρισκόμαστε στὸ ἑβδομηκοστὸ ἔτος;».

6. Ἀφοῦ οἱ ἵπποι πού στάλθηκαν, δηλαδὴ τὰ ἔθνη καὶ οἱ βασιλεῖς, περιόδευσαν ὅλη γενικὰ τὴ γῆ καὶ εἶπαν ρητά, ὅτι κατοικεῖται ἀπὸ ἀνθρώπους καὶ ἡσυχάζει καὶ ὑπομένει χωρὶς νὰ θέλει τὸ ζυγὸ πού τῆς ἐπιβλήθηκε, τρέπεται ἀμέσως σὲ παρακλήσεις ὑπὲρ τῆς Ἱερουσαλήμ καὶ τῆς Ἰουδαίας ὁ μακάριος ἄγγελος, πού εἶχε ταχθεῖ ἀπὸ τὸν Θεὸ νὰ παιδαγωγεῖ τὸ ἔθνος τῶν Ἰουδαίων. Ἀλλὰ θὰ βροῦμε ὅτι καὶ τότε πού βγήκαν ἀπὸ τὴ χώρα τῶν Αἰγυπτίων, προσπαθοῦσε βέβαια νὰ τοὺς τρομάξει μὲ φοβερὲς ἀπειλὲς ὁ ἀνόητος Φαραώ, ὀπλισμένος μὲ ὅλα τὰ πολεμικὰ μέσα, καὶ ὅταν ἐπιχείρησε στὴ συνέχεια νὰ τοὺς καταδιώξει, «Στάθηκε», λέγει, «ὁ ἄγγελος Κυρίου ἀνάμεσά τους καὶ δὲν συγκρούσθηκαν ἀναμεταξύ τους ὅλη τὴ νύχτα»¹⁵. Ἀλλὰ καὶ τὸν ἴδιο τὸ νόμο τὸν ἀνακοίνωσε, λέγει ὁ γνώστης τοῦ νόμου Παῦλος, μέσω ἀγγέλων¹⁶. Κάτι τέτοιο ὑπονοεῖ καὶ ἡ Εὐαγγελικὴ παραβολή. Γιατὶ εἶπε κάποιος ὁ Χριστὸς γιὰ τὴ Συναγωγὴ τῶν Ἰουδαίων, προειδοποιώτας αἰνιγματικὰ αὐτὸ πού ἔμελλε νὰ τοὺς συμβεῖ· «Εἶχε κάποιος φυτεμένη στὸ χωράφι του μὰ συκιά»^{16α}. Ἐπειδὴ ὅμως ἦταν ἀκαρπῆ ἤθελε νὰ τὴν κόψει καὶ διέταξε στὸν ἐργάτη του νὰ τὸ πράξει αὐτὸ λέγοντάς του· «Κόψε τὴν,

γῆν καταργεῖ;» ὁ δὲ πρὸς τοῦτό φησι· «Κύριε, ἄφες αὐτὴν καὶ τοῦτο τὸ ἔτος, ἕως ἂν σκάψω περὶ αὐτὴν καὶ βάλω κόπρια, καὶ μὲν ποιήσῃ καρπὸν εἰς τὸ μέλλον εἰ δὲ μή γε, ἐκκόψεις αὐτήν».

Τί γὰρ ἕτερον ἡμῖν ἐν τούτοις τὸ τοῦ γηπόνου πρόσωπον
 5 ὑπαινίττεται, πλὴν ὅτι τὸ τοῦ προεστηκότος ἀγγελου, καὶ παι-
 दाγωγεῖν αὐτήν, ὡς ἔφην, προστεταγμένου· ὀρίσαντος οὖν τοῦ
 Θεοῦ τῆς αἰχμαλωσίας τὸν χρόνον εἰς ἔτος τὸ ἑβδομηκοστόν, οὐ-
 πω μὲν εἰς πέρας ἦκοντος τοῦ καιροῦ, σιωπᾶν ἦν ἀναγκαῖον, ὡς
 ἂν μὴ δοκοίῃ Δεσποτικοῖς ἀντεξάγειν νεύμασι. Πεπερασμένου δὲ
 10 ἤδη τοῦ καιροῦ, ποιεῖται τὰς λιτάς, καὶ τῆς τοῦ προσκρούειν ὑπο-
 ψίας οἷον ἐκ μέσου γεγεννημένης, ἀψευδῆ δὲ ὄντα τὸν Δεσπότην εἰ-
 δῶς, ἀναμαθεῖν ἀξιοῖ, πότερόν ποτε συμπετέρασαι τοῖς ἡμαρτη-
 κόσι τὰ ἐξ ὀργῆς κατὰ τὸ πάλαι δόξαν εἰς ἔτος τὸ ἑβδομηκοστόν·
 ἤγουν ἔσται τις ἕτερα πάλιν ἀνάβλησις προστεθειμένων ἁμαρτιῶν,
 15 καὶ εἰς μῆκος ἔτι τὰ τῆς ταλαιπωρίας αὐτοῖς ἐκτείνεται. Ταῦτητοί
 φησιν· «Ἔως τίνος οὐ μὴ ἐλεήσης τὴν Ἱερουσαλήμ καὶ τὰς τῆς Ἰ-
 ουδαίας πόλεις ὑπερεωραμένας ἤδη τοῦτο ἑβδομηκοστόν ἔτος;».

Ἐλπίς οὖν ἄρα τοῖς σεβομένοις Θεὸν χρηστή, καὶ οὐκ ἀμφί-
 βολος, ὡς, εἰ δήπου γένοιτο προσκρούειν ἐξ ἀσθενείας, ἀλλ' οὖν
 20 ἔχουσι παρὰ Θεῶ τούς λιπαροῦντας ὑπὲρ ἑαυτῶν, οὐκ ἀνθρώ-
 πους μόνον, ἀλλὰ καὶ αὐτοὺς τοὺς ἁγίους ἀγγέλους, οἱ προσηνῆ
 τε καὶ μειλίχιον ἀποτελοῦσι Θεόν, τῇ ἰδίᾳ καθαρότητι κατευνά-
 ζοντες τὰς ὀργὰς καὶ οἰονείπως ἐκδυσωποῦντες ἀσχάλλοντα τὸν
 Κριτὴν. Ἀλλὰ τότε μὲν ἀγγελος ὑπὲρ τῆς τῶν Ἰουδαίων Συνα-
 25 γωγῆς ἐποιεῖτο τὰς λιτάς, ἡμεῖς δέ, οἱ πεπιστευκότες καὶ ἡγια-
 σμένοι λοιπὸν ἐν Πνεύματι, «Παράκλητον ἔχομεν πρὸς τὸν Πατέ-
 ρα, Ἰησοῦν Χριστὸν δίκαιον, καὶ αὐτὸς ἰλασμός ἐστι περὶ τῶν
 ἁμαρτιῶν ἡμῶν· οὐ περὶ τῶν ἡμετέρων δὲ μόνον, ἀλλὰ περὶ ὅλου
 τοῦ κόσμου». Καὶ ὡς ὁ θεσπέσιος γράφει Παῦλος, αὐτὸν ἰλαστή-
 30 ριον ὁ Θεὸς ἔθετο διὰ πίστεως, ἁμαρτιῶν ἀπαλλάττοντα τοὺς
 προσιόντας αὐτῷ.

Στίχ. 13-15. «Καὶ ἀπεκρίθη Κύριος παντοκράτωρ τῷ ἀγγέ-
 λῳ τῷ λαλοῦντι ἐν ἐμοὶ ῥήματα καλὰ καὶ λόγους παρα-

γιατί νὰ ἀχρηστεύει καὶ τὸν τόπο;». Καὶ ἐκεῖνος τοῦ εἶπε· «Κύριε, ἄφησέ την καὶ αὐτὴ τὴ χρονιά, νὰ σκάψω γύρω της καὶ νὰ βάλω κοπριὰ, καὶ ἴσως κάνει καρπὸ ἀργότερα· ἂν ὄχι, τὴν κόβεις»¹⁷.

Τί ἄλλο λοιπὸν ὑπανίσσεται μὲ αὐτὰ τὸ πρόσωπο τοῦ ἀμπελουργοῦ, παρὰ τὸν προστάτη ἄγγελο πὺν εἶχε ὀρισθεῖ, ὅπως εἶπα, νὰ παιδαγωγῆσει αὐτήν; Ἐπειδὴ δηλαδὴ ὀρισε ὁ Θεὸς τὰ χρόνια τῆς αἰχμαλωσίας σὲ ἑβδομήντα, μὴ ἔχοντας συμπληρωθεῖ ὁ χρόνος, ἦταν ἀνάγκη νὰ σιωπαίνει, γιὰ νὰ μὴ φαίνεται ὅτι εἶναι ἀντίθετος στὶς ἐντολές τοῦ Κυρίου. Ἐφοῦ ὅμως εἶχε πιά περάσει ὁ χρόνος, προχωρεῖ στὶς παρακλήσεις, καὶ ἀφοῦ ἐξαλήφθηκε κατὰ κάποιον τρόπο ἢ ὑποψία τῆς πρόσκρουσης καὶ εἶδε ὅτι ὁ Κύριος δὲν ψεύδεται, θέλει νὰ μάθει ποιὸ ἀπὸ τὰ δύο συμβαίνει· ὀλοκληρώθηκε πιά ἢ ὀργὴ ἐναντίον τους γιὰ τὰ ἁμαρτήματά τους σύμφωνα μὲ τὴν παλαιὰ ἄποψη τῆς διάρκειας τῶν ἑβδομήντα ἐτῶν, ἢ θὰ δοθεῖ καὶ ἄλλη πάλι ἀναβολὴ τῆς ἐξαιτίας προσθήκης ἁμαρτιῶν καὶ θὰ τραβήξουν ἀκόμα σὲ μακρὸς τὰ τῆς ταλαιπωρίας τους. Γι' αὐτὸ λέγει· «Μέχρι πότε θ' ἀρνεῖσαι τὸ ἔλεός σου πρὸς τὴν Ἱερουσαλήμ καὶ τὶς πόλεις τῆς Ἰουδαίας πὺν παραμελοῦνται ἤδη γιὰ ἑβδομήντα χρόνια;».

Ἄρα λοιπὸν ὑπάρχει βέβαια ἀναμφίβολη ἐλπίδα γι' αὐτοὺς πὺν σέβονται τὸν Θεό, ὅτι ἂν συμβεῖ νὰ ἁμαρτήσουν ἀπὸ ἀδυναμία, ἔχουν ἐντούτοις αὐτοὺς πὺν θὰ παρακαλέσουν γιὰ χάρη τους, ὄχι μόνο ἀνθρώπους, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἴδιους τοὺς ἀγίους ἀγγέλους, πὺν θὰ καταστήσουν εὐμενῆ καὶ μειλίχειο τὸν Θεό, μαλακώνοντας τὴν ὀργὴ του μὲ τὴ δική τους καθαρότητα καὶ κατὰ κάποιον τρόπο κατευνάζοντας τὸν ὀργισμένο Κριτὴ. Ἄλλὰ τότε βέβαια ἦταν ἄγγελος πὺν ἀπηύθυνε τὶς παρακλήσεις γιὰ τὴ συναγωγή τῶν Ἰουδαίων, ἐνῶ ἐμεῖς, πὺν πιστεύομε καὶ ἔχομε δεχθεῖ τὸν ἀγιασμὸ τοῦ Πνεύματος, «Ἐχομε Παράκλητο πρὸς τὸν Πατέρα τὸν Ἰησοῦ Χριστό, καὶ αὐτὸς εἶναι πὺν παρακαλεῖ γιὰ τὶς ἁμαρτίες μας καὶ ὄχι μόνο γιὰ τὶς δικές μας, ἀλλὰ καὶ ὅλου τοῦ κόσμου»¹⁸. Καὶ ὅπως γράφει ὁ θεῖος Παῦλος, «Αὐτὸν ὁ Θεὸς ὀρισε ἐξίλαστή μέσω τῆς πίστεως»¹⁹, πὺν ἀπαλλάσσει ἀπὸ τὶς ἁμαρτίες τους αὐτοὺς πὺν προσέρχονται σ' αὐτόν.

Στίχ. 13-15. «Καὶ ἀπάντησε ὁ Κύριος ὁ παντοκράτωρ στὸν ἄγγελο πὺν μιλοῦσε πρὸς ἐμένα καὶ μοῦ ἔλεγε λόγια καλὰ καὶ λόγους

19. Ρωμ. 3,25.

κλητικούς. Καὶ εἶπε πρὸς μὲ ὁ ἄγγελος ὁ λαλῶν ἐν ἐμοί·
 Ἀνάκραγε λέγων· Τάδε λέγει Κύριος παντοκράτωρ· Ἐξή-
 λωκα τὴν Ἱερουσαλήμ καὶ τὴν Σιών ζῆλον μέγαν, καὶ ὀρ-
 γὴν μεγάλην ἐγὼ ὀργίζομαι ἐπὶ τὰ ἔθνη τὰ συνεπιτιθέμε-
 5 να, ἀνθ' ὧν ἐγὼ μὲν ὀργίσθην ὀλίγα, αὐτοὶ δὲ συνεπέθεν-
 το εἰς κακά».

ζ. Ἀληθὲς εἰπεῖν ὅτι, κατὰ τὴν τοῦ ψάλλοντος φωνήν, «Οὐ-
 κτίρμων καὶ ἐλεήμων ὁ Κύριος», καὶ αὐτὴ δὲ τῶν πραγμάτων ἡ
 πείρα διαβοήσειεν ἅν, ὡς ᾧδέ τε ἔχει καὶ οὐχ ἑτέρως Ἐθρεῖ δὲ
 10 ὅπως δέχεται παραχοῆμα τὰς λιτὰς τὰς ὑπὲρ γε τῶν πεπραχότων
 ἀθλίως καὶ συντετριμμένων ἐν ἀλλοδαπῇ, καὶ τὸν τῆς αἰχμαλωσί-
 ας ἀνατλάντων ζυγόν, μόνον δὲ οὐχὶ τοῦ παρακαλοῦντος φθάνει
 τὴν αἴτησιν, καὶ ἀποκρίνεται παραχοῆμα «ῥήματα καλὰ καὶ λό-
 γους παρακλητικούς»· παρακλητικούς δὲ φησι τοὺς ἀνακτήσα-
 15 σθαί τε καὶ παρακαλέσαι δυναμένους τοὺς πεπονηκότας Παρ'
 ὅλον γὰρ τῆς αἰχμαλωσίας αὐτῶν τὸν καιρὸν οὐ ῥῆμα τάχα που
 χρηστὸν εἰρηκῶς, οὐχ ἑτέρου τινὸς τῶν παρακαλεῖν εἰωθότων
 ἀξιῶσας αὐτούς, ἄρχεται χρηστοεπεῖν καὶ τῆς ἐπ' αὐτοῖς ἡμερό-
 τητος καταβάλλεται τὴν ἀρχήν.

20 Ἐκ περιχαρείας δὴ οὖν τῆς ἄγαν ὁ θεσπέσιος ἄγγελος διακε-
 κραγέται λοιπὸν τῷ προφήτῃ προστέταχε καὶ διακονεῖν εἰς ἅπαν-
 τας τὰ παρὰ Θεοῦ. «Ἐξηλωκέναι» γὰρ φησι «τὴν Ἱερουσαλήμ ζῆ-
 λον μέγαν», οὐκ αὐτῇ τὸν ζῆλον ἐνιείς καθάπερ καὶ πρῶην παρε-
 νηνεγμένη πρὸς ἀλλοκότους λατρείας, ἀλλ' ὑπὲρ αὐτῆς τοῖς πεπορ-
 25 θηκόσιν, οἷς καὶ ὀργίσθαι φησίν, οὐχ ὡς καὶ ἐν ἀπλῇ καὶ μεμετρο-
 μένῃ κινήσει τυχόν, ἀλλ' ὡς ἐν ἀκρόατῳ τε καὶ ἀσχέτῳ θυμῷ. Ἐγὼ
 μὲν γάρ, φησίν, ἐπαίδεον τοὺς ἐμούς, καὶ οὐδὲν αὐτούς πέρα μέ-
 τρου πάσχειν ἤθελον, αὐτοὶ δὲ τῆς ἰδίας γνώμης τὴν ἀγριότητα
 δεινῶς τε καὶ ἀχαλίνως ἐπῆγον, παρέντες οὐδὲν τῶν εἰς ὀμότητα
 30 καὶ ἀπανθρωπίαν. Τοῦτο, οἶμαι, ἐστὶ τὸ «ἐγὼ μὲν ὀργίσθην ὀλίγα,
 αὐτοὶ δὲ συνεπέθεντο εἰς κακά». Παιδεύει μὲν γὰρ ἐξ ἀγάπης
 ἡμαρτηκότας ὁ τῶν ὅλων Θεός, καὶ συμμέτρους ἡμῖν ἐπιφέρων αἰ-

παρακλητικούς. Και μου εἶπε ὁ ἄγγελος πού μου μιλοῦσε· Φώναξα δυνατὰ λέγοντας· Αὐτὰ λέγει ὁ Κύριος ὁ Παντοκράτωρ· Ἀγάπησα τὴν Ἱερουσαλήμ καὶ τὴ Σιών μὲ πάρα πάρα πολὺ μεγάλη ἀγάπη, καὶ ἡ ὀργή μου εἶναι μεγάλη γιὰ τὰ ἔθνη πού τῆς ἐπιτίθενται, ἐπειδὴ ἐγὼ ὀργίσθηκα λίγο ἐναντίον τους, ἐνῶ αὐτοὶ τοὺς προξένησαν μεγαλύτερες συμφορές».

7. Εἶναι ἀλήθεια νὰ ποῦμε, ὅτι, ὅπως λέγει ὁ Ψαλμωδός, «Ὁ Κύριος εἶναι φιλεύσπλαγχνος καὶ ἐλεήμων»²⁰, καὶ ἡ ἴδια ἡ πείρα τῶν πραγμάτων μπορεῖ νὰ ἐπιβεβαιώσῃ ὅτι ἔτσι εἶναι καὶ ὄχι ἀλλιῶς. Καὶ πρόσεχε πῶς δέχεται ἀμέσως τὶς παρακλήσεις γιὰ ἐκείνους πού περιέπεσαν σὲ ἀθλιότητα καὶ ταλαιπωρήθηκαν στὴν ξενιτιὰ καὶ ὑπέμειναν τὸν ζυγὸ τῆς αἰχμαλωσίας, καὶ κατὰ κάποιον τρόπο πραγματοποιεῖ τὴν αἴτηση ἐκείνου πού παρακαλεῖ καὶ τοῦ ἀποκρίνεται ἀμέσως μὲ «λόγια καλὰ καὶ λόγους παρακλητικούς»· καὶ λόγους παρακλητικούς ἐννοῶ αὐτοὺς πού μποροῦν νὰ ἐνισχύσουν καὶ νὰ στηρίξουν τοὺς ταλαιπωρημένους. Γιατί, ἐνῶ τὸν καιρὸ τῆς αἰχμαλωσίας τους δὲν τοὺς εἶχε πεῖ ἴσως κανένα ἀπολύτως λόγο καλωσύνης, οὔτε τοὺς εἶχε κρίνει ἄξιους γιὰ κάτι ἀπὸ ἐκεῖνα πού παρηγοροῦν, ἀρχίζει νὰ τοὺς λέγει καλὰ λόγια καὶ κάνει ἀρχὴ τῆς ἀγαθότητάς του πρὸς αὐτούς.

Ἀπὸ πολὺ μεγάλη λοιπὸν χαρὰ ὁ θεσπέσιος ἄγγελος προστάζει τὸν προφήτη νὰ φωνάξῃ δυνατὰ καὶ νὰ γίνῃ πρὸς ὅλους ὑπηρέτης τῶν λόγων τοῦ Θεοῦ. Γιατί λέγει, «Ἀγάπησα τὴν Ἱερουσαλήμ μὲ πάρα πολὺ μεγάλη ἀγάπη», καὶ δὲν τῆς ἔδειξε τὴ θερμὴ ἀγάπη του ὅπως καὶ πρωτύτερα πού εἶχε παρασυρθεῖ σὲ τερατώδεις λατρεῖες, ἀλλὰ πρὸς χάρις τῆς καὶ ἐναντία πρὸς ἐκείνους πού τὴν εἶχαν κυριεύσει, πρὸς τοὺς ὁποίους καὶ ὀργίσθηκε, λέγει, ὄχι μὲ ἀπλῆ τυχὸν καὶ μέτρημένη ὀργή, ἀλλὰ μὲ θυμὸ ἀσυγκράτητο καὶ ἀπεριόριστο. Γιατί λέγει, ἐγὼ παιδαγωγοῦσα τοὺς δικούς μου καὶ δὲν ἤθελα νὰ πάθουν κάτι πέρα ἀπὸ τὸ μέτρο, οἱ πορθητές τους ὅμως ἔδειξαν τὴν ἀγριότητα τῆς ψυχῆς τους τρομερὴ καὶ ἀχαλίνωτη, χωρὶς νὰ παραλείψουν τίποτε ἀπὸ τὰ γνωρίσματα τῆς ὀμότητος καὶ ἀπανθρωπιᾶς. Αὐτό, νομίζω, σημαίνει ἡ δήλωση, «Ἐγὼ βέβαια ὀργίσθηκα ἐναντίον τῆς λίγο, αὐτοὶ ὅμως τοὺς προξένησαν μεγαλύτερες συμφορές». Γιατί ὁ Θεὸς τῶν ὅλων παιδεύει ἀπὸ ἀγάπη αὐτοὺς πού ἁμαρτάνουν καὶ καταφέροντάς μας σύμμετρα χτυπήματα καὶ

κίας ἢ πόνους, μετασοβεῖ πρὸς τὸ ἄμεινον. Οἱ δὲ δὴ πρὸς τοῦτο παρελημμένοι, θηριοπρεπῶς ἐπιθρώσκουσι τοῖς παιδευομένοις ἔσθ' ὅτε. Ἄλλ' ὀργίζεται Θεὸς ἐπ' αὐτοῖς ὀργὴν μεγάλην. Ὁ μὲν γὰρ ὡς πατὴρ ἐπανορθοῦν ταῖς αἰκίαις ἤθελεν, οἱ δὲ ἀσχέτοις ὀρ-
5 μαῖς τοῖς κάμνουσιν ἐπέφεροντο. Τοῦτο παθούσης τῆς Ἐκκλησίας, ἠγνοήκασιν οἱ διώκοντες, ὅτι τοὺς τῆς εἰς αὐτὴν ἀγριότητος ἀποτιοῦσι λόγους καὶ πικρὰς ἐξαιτηθήσονται δίκας παρὰ τοῦ προεσιωπῶτος Θεοῦ.

10 Στίχ. 16. «Διὰ τοῦτο τάδε λέγει Κύριος· Ἐπιστρέψω ἐπὶ Ἱερουσαλήμ ἐν οἰκτιρμῶ, καὶ ὁ οἶκός μου ἀνοικοδομηθήσεται ἐν αὐτῇ, λέγει Κύριος παντοκράτωρ, καὶ μέτρον ἐκτεθήσεται ἐπὶ Ἱερουσαλήμ ἔτι».

ἠ. Δέδειχεν ὅτι παθοῦσα τὴν ἀποστροφὴν τοῦ διασώζειν ἰσχύοντος, ἀθλιότητός τε καὶ ταλαιπωρίας εἰς τοῦτο κατώλισθεν,
15 ἔσται δὲ πάλιν ἀκονιτὶ καὶ λίαν εὐκόλως ἐν οἷς ἦν πάλαι, μετατεθέντος εἰς ἡμερότητα τοῦ παρωρογισμένου, δῆλον δὲ ὅτι τοῦ πάντα ἰσχύοντος Θεοῦ, μόνον δὲ οὐχὶ καὶ ὑπονοστοῦντος εἰς αὐτήν, διὰ τοι τοῦ πάλιν ἀξιῶσαι φειδοῦς καὶ ἀγάπης καὶ ἀμνησικακῶς ἀνεῖναί οἱ τὰ ἐγκλήματα. Ὑπισχνεῖται γὰρ καὶ τὸν οἶκον ἐγείρειν
20 καὶ εὐμηκεστάτην ἀποφαίνειν τὴν Ἱερουσαλήμ. Ἐμπέπρηστο μὲν γὰρ ὁ ναός, καθήρηντο δὲ καὶ αὐτὰ τὰ τῆς πόλεως τείχη, ὡς ὀλίγην καὶ συνεσταλμένην ὄρασθαι παντελῶς καὶ εὐαριθμητούς ἔχειν τοὺς οἰκήτορας Ἄλλ', ὡς ἔφην ἀρτίως, ἀνακομίζειν αὐτὴν ἐπαγγέλλεται πρὸς τὸ ἐν ἀρχαῖς, ὃ δὴ καὶ τετέλεστο, Κύρου μὲν
25 ἀνέντος τῆς αἰχμαλωσίας, Δαρείου γε μὴν καὶ αὐτὸν ἀναδείμασθαι προστάττοντος τὸν ναόν, ἐφιέντος τε καὶ αὐτὴν τοῖς τείχεσιν ὀχυροῦν τὴν πόλιν.

Ὁρῶμεν δέ, ὅτι διαγυμνάζων ἔσθ' ὅτε Θεὸς τῶν ἀγίων τὴν πίστιν καὶ τῶν προσκειμένων αὐτῷ τὴν ἀγάπησιν, ἐφήσει κατὰ
30 καιροὺς διώκεσθαι τὴν Ἐκκλησίαν. Ἄλλ', ὀλίγα παθοῦσαν, εὐθὺς ἀνίστησι, καὶ ἀνατειχίζει πάλιν ταῖς ἐπικουρίαις, καὶ τῇ ἄνωθεν χάριτι τὸν ἴδιον οἶκον στεφανοῖ. Καὶ ἕκαστος δὲ τῶν εὐσεβεῖν

πόνους, μᾶς ὁδηγεῖ στο καλό. Αὐτοὶ ὅμως ποὺ προσλαμβάνονται γι' αὐτὸ τὸ ἔργο ὁρμοῦν πολλές φορές σὰν θηρία ἔναντίον αὐτῶν ποὺ δέχονται παιδαγωγικὲς τιμωρίες. Ἄλλὰ τότε ὁ Θεὸς ὀργίζεται πάρα πολὺ ἔναντίον τους. Γιατὶ αὐτὸς βέβαια ἤθελε σὰν πατέρας μὲ τίς ποινὲς νὰ τοὺς διορθώ- σει, ἐνῶ αὐτοὶ ξεσποῦσαν μὲ ἀκράτητη ὀρμὴ στὰ θύματα τους. Αὐτὸ παθαίνοντας ἢ Ἐκκλησία, διέφυγε τοὺς διώκτες της, ὅτι θὰ δώσουν λόγο γιὰ τὴν ἀγριότητά τους ἔναντίον της καὶ θὰ τοὺς ἐπιβληθεῖ σκληρὴ τιμω- ρία ἀπὸ τὸν ὑπεράνω ὅλων Θεό.

Στίχ. 16. «Γι' αὐτὸ λέγει ὁ Κύριος τὰ ἐξῆς· Θὰ ἐπιστρέψω στὴν Ἱερουσαλήμ γεμᾶτος εὐσπλαχνία καὶ θὰ ἀνοικοδομηθεῖ ὁ ναὸς μου σ' αὐτήν, λέγει ὁ Κύριος ὁ Παντοκράτωρ, καὶ θὰ τῆς δοθεῖ ἀκόμα μεγαλύτερη ἔκταση στὴν Ἱερουσαλήμ».

8. Ἐδειξε ὅτι δεχόμενη τὴν ἀποστροφή ἐκείνου ποὺ ἔχει τὴ δύναμη νὰ σώζει κατέβηκε σ' αὐτὸν τὸ βαθμὸ ἀθλιότητος καὶ ταλαιπωρίας, ἀλλὰ θὰ ἐπανέλθει πάλι εὐκόλα καὶ χωρὶς κόπο στὰ καλὰ ποὺ ἀπολάμ- βανε πρῶτα, ἀφοῦ ἐκεῖνος ποὺ ὀργίσθηκε μεταβάλλει τὴν ὀργή του σὲ ἀγαθότητα, δηλαδή ὁ παντοδύναμος Θεός, ἐπιστρέφοντας κατὰ κάποιον τρόπο σ' αὐτήν μὲ τὸ νὰ τὴν κρίνει πάλι ἄξια τῆς φροντίδας καὶ τῆς ἀγά- πης του καὶ νὰ τῆς συγχωρίσει χωρὶς μνησικακία τὰ παραπτώματά της. Γιατὶ ὑπόσχεται ὅτι καὶ τὸ ναὸ της θὰ ἀνεγείρει, καὶ τὴν Ἱερουσαλήμ θὰ τὴν καταστήσει πάρα πολὺ μεγάλη. Εἶχε βέβαια πυρποληθεῖ ὁ ναὸς καὶ κατεδαφισθεῖ καὶ τὰ τείχη τῆς πόλης, ὥστε νὰ φαίνεται μικρὴ καὶ τελεί- ως περιορισμένη καὶ νὰ ἔχει μετρημένους στὰ δάχτυλα κατοίκους. Ἄλλὰ, ὅπως εἶπα πρὶν λίγο, ὑπόσχεται ὅτι θὰ τὴν ἐπαναφέρει στὴν ἀρχικὴ κατ'ἀστασή της, πρᾶγμα βέβαια ποὺ καὶ πραγματοποιήθηκε, ὅταν ὁ Κύριος τοὺς ἐλευθέρωσε ἀπὸ τὴν αἰχμαλωσία καὶ ὁ Δαρεῖος πρόσταξε ν' ἀνοικοδομηθεῖ καὶ ὁ ἴδιος ὁ ναὸς καὶ ἐπέτρεψε καὶ ἡ ἴδια ἡ πόλη νὰ ὀχυρωθεῖ μὲ τείχη²¹.

Βλέπομε λοιπὸν ὅτι, δοκιμάζοντας πολλές φορές ὁ Θεὸς τὴν πίστη τῶν ἀγίων καὶ τὴν ἀγάπη ἐκείνων ποὺ εἶναι προσκολλημένοι σ' αὐτὸν, ἐπιτρέπει κάποτε νὰ διώκεται ἢ Ἐκκλησία. Ἄλλὰ, ἀφοῦ πάθει λίγα μόνο, ἀμέσως τὴν ἀνορθώνει καὶ τὴν ἐπανατειχίζει μὲ τὴ βοήθειά του καὶ στεφανώνει μὲ τὴν οὐράνια χάρη του τὸν οἶκο του. Ἄλλὰ καὶ καθέ-

ἡρημένων καὶ πόλις ἐστὶ καὶ οἶκος Θεοῦ. Δοκιμάζεται δὲ πολλάκις, κατερεθιζούσης αὐτὸν εἰς φανλότητα καὶ σαρκικῆς ἡδονῆς καὶ μερίμνης κοσμικῆς, ὡς δοκεῖν ἐμπερησθαί τε καὶ τειχῶν ἐρήμην, ἧγουν ἀσφαλείας, τὴν τοῦ παθόντος ἀπομεῖναι ψυχὴν.
 5 Ἀλλὰ κατοικτεῖροντος Θεοῦ καὶ ταῖς τῶν ἁγίων λιταῖς μετατιθεμένου πρὸς τὸ ἡμέρον, οἰκοδομεῖται πάλιν «εἰς ναὸν ἅγιον, εἰς κατοικητήριον Θεοῦ ἐν Πνεύματι», καὶ δὴ καὶ ἀπάσης ἀπεληλαμένης ἀκαθαρσίας, ἀνατειχίζεται παρὰ Θεοῦ, καὶ γίνεται πόλις τοῦ μεγάλου βασιλέως, τουτέστι Χριστοῦ.

10 *Στίχ. 17.* «Καὶ εἶπε πρὸς με ὁ ἄγγελος ὁ λαλῶν ἐν ἐμοί· Ἔτι ἀνάκραγε λέγων· Τάδε λέγει Κύριος παντοκράτωρ· Ἔτι διαχυθήσονται πόλεις ἐν ἀγαθοῖς, καὶ ἐλεήσει Κύριος ἔτι τὴν Σιών καὶ αἰρετιεῖ ἔτι τὴν Ἱερουσαλήμ».

θ. Παρατείνοντος τοῦ χρόνου τῆς αἰχμαλωσίας, αἱ τῆς Ἰουδαίας πόλεις, οὐδὲν δὲ ἦττον καὶ τῆς Σαμαρειτῶν, ἐξηρήμωντο παντελῶς. Οἴκοί τε γὰρ ἦσαν ἐμπερησμένοι καὶ μονονουχὶ τῆς Βαβυλωνίων ὁμότητος κατακεκραγότες, καὶ αὐτὰ δὲ τὰ τῶν πόλεων σχήματα κατηφανισμένα καὶ ἀνατετραμμένα παντελῶς. Εὐαριθμητῶν δὲ κομιδῇ κατοικούντων, ἄνδρα μὲν οὐκ ἦν λαμπρόν, ἢ καὶ ἐτέρως
 20 ἐπίσημον ἰδεῖν, ἀλλ' οὐδὲ ἐν εὐπαθείᾳ ὄντας τινάς, κατηφεῖς δὲ ἅπαντας, λιμῶ καὶ πενίᾳ κατηχθισμένους. Τούτων ἀπάντων ἔσεσθαι πέρας ἐπαγγέλλεται. «Διαχυθήσονται» γάρ, φησί, «πόλεις ἐν ἀγαθοῖς», τουτέστιν ἐν ταῖς ἀρχαίαις εὐημερίαις ἔσονταί, καὶ παρακειμένων αὐταῖς τῶν εἰς ἀφθονίαν ἀγαθῶν, μεταβαλοῦσι τὴν
 25 ὄψιν καὶ ἀναδραμοῦνται πάλιν ἐν τοῖς κατ' εὐχὴν. «Ἐλεήσει γὰρ Κύριος ἔτι τὴν Σιών καὶ αἰρετιεῖ ἔτι τὴν Ἱερουσαλήμ». Ἄθρει δὲ ὅπως εὐτέχνως ἡμῖν ὁ τῆς προφητείας πρόεισι λόγος. Οὐ γὰρ εἰς ἅπαν αὐτὴν ἐλεήσειν κατεπαγγέλλεται, οὔτε μὴν εἰς πάντα χρόνον αἰρετιεῖν, ἀλλὰ τό, «Ἔτι» φησί, μεμετροημένον ὥσπερ τὸν τῆς ἡμε-
 30 ρότητος χρόνον ὑπισχνούμενος. Ἐμελλε γὰρ μετὰ τοῦτο τοῖς ἔτι χεῖροσιν ἐναλῶναι κακοῖς, ἐπὶ ταῖς εἰς Χριστὸν παροινίαις κατεγνωσμένη. Οὐκοῦν τό, «Ἔτι» μονονουχὶ καὶ ἐπιμετρεῖ τὸν τῆς ἡμε-

νας ἀπὸ ὅσους θέλουν νὰ εἶναι εὐσεβεῖς εἶναι καὶ πόλη καὶ οἶκος τοῦ Θεοῦ. Πολλές φορές δοκιμάζεται ὅταν τὸν ἐξοργίζει μὲ τὴ φαυλότητα καὶ τὴ σαρκικὴ ἡδονὴ καὶ τὴν κοσμικὴ μέριμνα, ὥστε νὰ φαίνεται ὅτι ἔχει πυρποληθεῖ καὶ ἔμεινε δίχως τείχη, δηλαδή ἀσφάλεια, ἢ ψυχὴ τοῦ δοκιμαζόμενου. Ἀλλὰ ἐπανερχόμενος στὴν ἡμερότητα μὲ τὴν εὐσπλαχνία τοῦ Θεοῦ καὶ τὶς προσευχὰς τῶν ἁγίων, οἰκοδομεῖται πάλι καὶ γίνεται «ναὸς ἅγιος, κατοικία πνευματικὴ τοῦ Θεοῦ»²², καὶ ἀφοῦ ἀπαλλαγεῖ ἀπὸ κάθε ἀκαθαρσία, ἐπανατειχίζεται πάλι ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ γίνεται πόλη τοῦ μεγάλου βασιλιᾶ, δηλαδή τοῦ Χριστοῦ.

Στίχ. 17. «Καὶ μοῦ εἶπε ὁ ἄγγελος ποῦ μοῦ μιλούσε· Φώναξε πάλι δυνατὰ καὶ πές· Αὐτὰ λέγει ὁ Κύριος ὁ παντοκράτωρ· Καὶ πάλι θὰ πλημμυρίσουν οἱ πόλεις ἀπὸ ἀγαθὰ καὶ ὁ Κύριος πάλι θὰ ἐλεήσει τὴ Σιών καὶ θὰ ἐκλέξει πάλι ὡς δική του τὴν Ἱερουσαλήμ».

9. Μὲ τὴν παράταση τοῦ χρόνου τῆς αἰχμαλωσίας οἱ πόλεις τῆς Ἰουδαίας, καὶ καθόλου λιγώτερο καὶ τῆς Σαμάρειας, ἐρημώθηκαν ἐντελῶς. Γιατί τὰ σπίτια ἦταν πυρπολημένα καὶ κατὰ κάποιο τρόπο κραυγαζαν τὴν σκληρότητα τῶν Βαβυλωνίων, καὶ τὰ ἴδια τὰ σχέδια τῶν πόλεων εἶχαν ἐξαφανισθεῖ καὶ ἀνατραπεῖ τελείως. Ἐπειδὴ λοιπὸν οἱ κάτοικοί τους ἦταν λιγοστοί, δὲν ἦταν δυνατὸ νὰ δεῖ κανεὶς ἄνθρωπο ἐπιφανῆ ἢ καὶ διακεκριμένο κατ' ἄλλο τρόπο, οὔτε βέβαια καὶ κάποιους ποῦ νὰ εὐημεροῦν, ἀλλ' ἦταν ὅλοι σκυθρωποί, καταπιεζόμενοι ἀπὸ τὸ βάρος τῆς πείνας καὶ τῆς φτώχειας. Ὅλων αὐτῶν ὑπόσχεται τὸ τέλος, γιατί λέγει, «θὰ πλημμυρίσουν οἱ πόλεις ἀπὸ ἀγαθὰ, δηλαδή θὰ ἐπανέλθουν στὶς παλιές καλές ἡμέρες, καὶ διαθέτοντας ἀφθονὰ ἀγαθὰ, θ' ἀλλάξουν ὄψη καὶ θὰ ἐπιστρέψουν πάλι σ' αὐτὰ ποῦ εὐχονται. Γιατί λέγει, «Θὰ ἐλεήσει πάλι ὁ Κύριος τὴ Σιών καὶ θὰ ἐκλέξει πάλι τὴν Ἱερουσαλήμ». Καὶ πρόσεχε μὲ πόση τέχνη προχωρεῖ ὁ λόγος τῆς προφητείας. Γιατί δὲν ὑπόσχεται ὅτι θὰ τὴν ἐλεήσει γενικά, οὔτε ὅτι θὰ τὴν ἐκλέξει γιὰ πάντα, ἀλλὰ λέγει τὸ «πάλι», ὑποσχόμενος κατὰ κάποιο τρόπο μετρημένο τὸ χρόνο τῆς ἀγαθότητάς του. Γιατί ἔμελλε ἔπειτα ἀπὸ αὐτὸ νὰ ὑποστεῖ ἀκόμα μεγαλύτερα δεινὰ, καταδικασμένη γιὰ τὴν παραφροσύνη της εἰς βάρος τοῦ Χριστοῦ. Τὸ «πάλι» λοιπὸν δηλώνει κατὰ κάποιο τρόπο ὀρισμένο τὸ χρόνο τῆς ἀγαθότητος, κρύβοντας

ρότητος χρόνον, ἀπειλήν ἔχον ἀσυμφανῆ τῶν συμβησομένων αὐτῇ κατὰ τοὺς καιροὺς τῆς τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἐπιδημίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β΄.

5 *Στίχ. 1-4.* «Καὶ ἦρα τοὺς ὀφθαλμούς μου καὶ εἶδον, καὶ ἰδοὺ τέσσαρα κέρατα. Καὶ εἶπα πρὸς τὸν ἄγγελον τὸν λαλοῦντα ἐν ἐμοί· Τί ἐστὶ ταῦτα, Κύριε; Καὶ εἶπε πρὸς με· Ταῦτα τὰ κέρατα τὰ διασκορπίσαντα τὸν Ἰούδαν καὶ τὸν Ἰσραὴλ καὶ Ἱερουσαλήμ. Καὶ ἔδειξέ μοι Κύριος τέσσαρας τέκτονας. Καὶ εἶπα· Τί οὗτοι ἔρχονται ποιῆσαι; Καὶ εἶπε
10 πρὸς με· Ταῦτα τὰ κέρατα τὰ διασκορπίσαντα τὸν Ἰούδαν καὶ τὸν Ἰσραὴλ κατέαξαν, καὶ οὐδεὶς αὐτῶν ἦρε κεφαλὴν· καὶ εἰσῆλθον οὗτοι τοῦ ὀξῦναι αὐτὰ εἰς χεῖρας αὐτῶν τὰ τέσσαρα κέρατα, τὰ ἔθνη τὰ ἐπαιρόμενα κέρας ἐπὶ τὴν γῆν τοῦ Κυρίου τοῦ διασκορπίσαι αὐτήν».

15 *ι.* Ἐφ' ἑτέραν ὄρασιν ὁ προφήτης ἔρχεται, καὶ οὐκ εἰς μακράν, ἵνα μὴ λόγῳ μόνῳ παιδεύοιτο τὰ ἐσόμενα, ἀλλὰ καὶ αὐτῶν τῶν συμβησομένων ἐν θεωρίαις γενόμενος, λεπτῶς τε καὶ ἀκριβῶς εἰδείῃ τὰ σημαινόμενα. Τίς οὖν ἄρα ἐστὶν ὁ τῆς ὀράσεως νοῦς, ὡς ἂν οἴός τε ὦ, διειπεῖν πειράσομαι. Τὸ κέρας αἰεὶ παρὰ τῆ
20 θεοπνεύστῃ Γραφῇ λαμβάνεται τὰ μὲν εἰς εἰκόνα καὶ ὑποτύπωσιν ἰσχύος, ἥγουν βασιλείας, κατασημαίνει δὲ πλειστάκις καὶ ὑπεροψίαν, ὡς ἐν γε τῷ φάναι τισὶ τὸν μακάριον Δαβὶδ· «Εἶπα τοῖς παρανομοῦσι· Μὴ παρανομεῖτε, καὶ τοῖς ἁμαρτάνουσι· Μὴ ὑψοῦτε κέρας· μὴ ἐπαίρετε εἰς ὕψος τὸ κέρας ὑμῶν, μηδὲ λαλεῖτε
25 κατὰ τοῦ Θεοῦ ἀδικίαν». Ψάλλει δέ που καὶ περὶ Χριστοῦ· «Τὸ κέρας αὐτοῦ ὑψωθήσεται ἐν δόξῃ», τουτέστιν ἡ βασιλεία καὶ ἡ τοῦ κατάρχειν τῶν ὅλων ἰσχύς τε καὶ ἐξουσία.

Ἐφ' οὗτοι ὁ προφήτης τέσσαρα κέρατα, τουτέστιν ἔθνη τέσσαρα, σκληρὰ τε καὶ ἀλκιμώτατα, πόλεις τε ὁμοῦ καὶ χώ-
30 ρας ἐκκεραίξειν εὐκόλως δυνάμενα. Καὶ οἱ μὲν εἶναι ταῦτά φασι τὴν τε Ἀσσυρίων βασιλείαν, καὶ μέντοι πρὸς τῆδε τὴν τῶν Βαβυ-

ἀόριστη ἀπειλή γιὰ ὅσα ἐπρόκειτο νὰ συμβοῦν τὸν καιρὸ τῆς ἐπιδημίας τοῦ Σωτήρα μας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2ο

Στίχ. 1-4. «Σήκωσα τὰ μάτια μου καὶ εἶδα, καὶ νὰ τέσσερα κέρατα. Καὶ εἶπα στὸν ἄγγελο ποῦ μοῦ μιλοῦσε· Τί εἶναι αὐτά, Κύριε; Καὶ μοῦ εἶπε: Αὐτὰ τὰ κέρατα εἶναι ποῦ διασκορπίσαν τὸν Ἰούδα καὶ τὸν Ἰσραήλ καὶ τὴν Ἱερουσαλήμ. Καὶ ὁ Κύριος μοῦ ἔδειξε τέσσερις ξυλουργοὺς καὶ τὸν ρώτησα· Τί ἔρχονται νὰ κάνουν αὐτοί; Καὶ μοῦ εἶπε· Αὐτὰ τὰ κέρατα εἶναι ἐκεῖνοι ποῦ διασκορπίσαν τὸν Ἰούδα καὶ συνέτριψαν τὸν Ἰσραήλ καὶ κανέναν ἀπὸ αὐτοὺς δὲν σήκωσε κεφάλι, καὶ οἱ ξυλουργοὶ αὐτοὶ μπῆκαν γιὰ νὰ τοὺς παροξύνουν καὶ νὰ ἔρθουν στὰ χέρια. Τὰ τέσσερα κέρατα εἶναι τὰ ἔθνη ποῦ με ἀλαζονεῖα ὑψώσαν τὴ δύναμή τους ἐναντίον τῆς χώρας τοῦ Κυρίου γιὰ νὰ τὴ διασκορπίσουν».

10. Ὁ προφήτης ἔρχεται σὲ ἄλλο ὄραμα, καὶ ὄχι μετὰ ἀπὸ πολὺ, γιὰ νὰ μὴ διδάσκεται μόνο μὲ τὰ λόγια ἐκεῖνα ποῦ ἐπρόκειτο νὰ συμβοῦν, ἀλλὰ βλέποντας μὲ τὰ ἴδια τὰ μάτια του καὶ αὐτὰ ποῦ ἔμελλε νὰ συμβοῦν, νὰ κατανοήσει μὲ λεπτομέρει καὶ ἀκρίβεια αὐτὸ ποῦ σημαίνουν. Ποιὸ εἶναι λοιπὸν τὸ νόημα τοῦ ὄραματος, θὰ προσπαθήσω νὰ τὸ ἐκθέσω ὅσο μοῦ εἶναι δυνατὸ. Ἡ λέξη «κέρασ» στὴ θεόπνευστη Γραφή χρησιμοποιεῖται πάντοτε γιὰ νὰ εἰκονίσει καὶ νὰ ὑποδηλώσει τὴν ἰσχύ, ἥτοι τὴ βασιλεία, καὶ πολλὰ φορὲς σημαίνει καὶ τὴν ὑπεροψία, ὅπως σὲ ἐκεῖνο ποῦ λέγει σὲ κάποιους ὁ μακάριος Δαβὶδ· «Εἶπα σ' αὐτοὺς ποῦ παρανομοῦν, Μὴν παρανομεῖτε, καὶ σ' αὐτοὺς ποῦ ἁμαρτάνουν, Μὴν προβάλλετε μὲ ἀλαζονεῖα τὴ δύναμή σας, μὴν ὑψώνετε μὲ ἔπαρση τὴ δύναμή σας, οὔτε καὶ νὰ λέτε λόγια ἄδικα ἐναντίον τοῦ Θεοῦ»²³. Ψάλλει κάπου καὶ γιὰ τὸν Χριστό· «Τὸ κέρασ του θὰ ὑψωθεῖ μὲ δόξα»²⁴, δηλαδή ἡ βασιλεία του καὶ ἡ δύναμη καὶ ἡ ἐξουσία του ποῦ κατεξουσιάζει τὰ πάντα.

Βλέπει λοιπὸν ὁ προφήτης τέσσερα κέρατα, δηλαδή τέσσερα ἔθνη, σκληρὰ καὶ πολὺ ἰσχυρὰ, ποῦ εὐκόλα μποροῦν νὰ συντρίψουν πόλεις μαζὶ καὶ χῶρες. Καὶ κάποιοι βέβαια λένε ὅτι αὐτὰ εἶναι τὸ βασίλειο τῆς Ἀσσυρίας καὶ μαζὶ μ' αὐτὸ τὸ βασίλειο τῶν Βαβυλωνίων, καὶ τρίτο τὸ

λωνίων, καὶ τρίτην τὴν Μακεδόνων. Ἀντίοχος γάρ, ὃς ἐπὶ κλην ἐπιφανῆς, ἐκ Μακεδονίας ὢν, πεπόρθηκε τὴν Ἰουδαίαν. Ἐπαριθμοῦσι δὲ ταύτη καὶ τὴν Ῥωμαίων, ἣ μετὰ τὸν τοῦ Σωτῆρος σταυρὸν εἶλε κατὰ κράτος τὰ Ἱεροσόλυμα. Ἐπειδὴ δὲ διερμηνεύων τῷ προφήτῃ τὴν ὄρασιν ὁ θεσπέσιος ἄγγελος ἔφησε περὶ τῶν κεράτων, ὅτι «ταῦτα τὰ κέρατα τὰ διασκορπίσαντα τὸν Ἰούδαν καὶ τὸν Ἰσραὴλ κατέαξαν», ἀναγκαῖον, οἶμαι, καὶ νῦν ἐκεῖνα παρεντάς, ἐπ' ἔθνη μᾶλλον ἐλθεῖν τὰ συντετριφότα τὸν Ἰσραὴλ.

Τέσσαρες δὴ οὖν γεγόνασιν ἀρχαί, δι' ὧν τοῦτο παθοῦσαν τὴν Ἰουδαίαν εὐρήσομεν. Φουλὰ μὲν γὰρ πρῶτος τὰς ἐπέκεινα, ὡς ἔφην, τῶν Ἰορδάνου νομάτων εἶλε φυλάς· εἶτα μετ' ἐκεῖνον ὁ Σαλμανασάρ, καὶ τρίτος Σεναχηρείμ, καὶ τελευταῖος ἐπ' ἐκείνοις ὁ Ναβουχοδονόσορ. Οὐκοῦν οἰκειότερον νοηθεῖν ἂν ἐπ' αὐτῶν, ὅτι ταῦτά ἐστι τὰ τέσσαρα κέρατα τὰ διασκορπίσαντα τὸν Ἰούδαν καὶ τὸν Ἰσραὴλ. Εἶτα Θεοῦ καταδεικνύοντός τε καὶ ἀνευρύνοντος τῷ προφήτῃ τὴν ὄρασιν, τέσσαρες ὁρῶνται τέκτονες. Ἦρετο δὲ πάλιν, ὅποι τε καὶ ἐφ' ὅτῳ βαδίζουσιν εἰτά φησιν ὁ λαλῶν ἄγγελος ἐν αὐτῷ, ὅτι τὰ τέσσαρα κέρατα τὰ συντετριφότα τε καὶ διασκορπίσαντα τὸν Ἰούδαν καὶ τὸν Ἰσραὴλ εἰσῆλθον ὀξῦναι. Τί οὖν ἐροῦμεν καὶ διὰ τούτου πάλιν ὑποσημαίνεσθαι; Ἄρα γὰρ παρωξύνοντο κατὰ τοῦ Ἰσραὴλ οἱ ἤδη πεπορθηκότες καὶ ἀγριωτέρους ἀπετέλει Θεὸς τοὺς ἐξ ὀργῆς αὐτοῖς ἐπενηνεγμένους; καίτοι φαίνεται διακεκραγώς τε καὶ λέγων· «Ἐξήλωκα τὴν Ἱερουσαλήμ καὶ τὴν Σιών ζῆλον μέγαν, καὶ θυμῷ μεγάλῳ ἐγὼ ὀργίζομαι ἐπὶ τὰ ἔθνη τὰ συνεπιτιθέμενα, ἀνθ' ὧν μὲν ὀργίσθη ἐγὼ ὀλίγα, αὐτοὶ δὲ συνεπέθεντο εἰς κακά». Ὁ δὲ ὀλίγα καὶ συμμέτρως ὀργισμένος καὶ ζῆλον ἐπαφιεῖς τοῖς πεπορθηκόσιν, ὅτι πέρα λόγου δεδράκασιν τὰ εἰς τοὺς ἀλόντας τολμήματα, πῶς ὀξύνεσθαι κατ' αὐτῶν κελεύει τὰ κέρατα;

Οὐκοῦν ὀξύνονται μὲν, πλην οὐ κατὰ γε τοῦ Ἰσραὴλ, ἀλλὰ κατὰ σφῶν αὐτῶν. Κατεξανέστησαν γὰρ ἀλλήλων καὶ πεπολεμήκασιν Ἀσσυρίοις τε καὶ Βαβυλωνίοις Πέρσαι καὶ Μῆδοι, Κύρου βεβασιλευκότος, καθάπερ ἤδη προείρηται. Οὐκοῦν, εἰ μὴ ὀξύν-

βασίλειο τῶν Μακεδόνων. Γιατί ὁ Ἀντίοχος, ὁ ἐπονομαζόμενος Ἐπιφανής, πού καταγόταν ἀπὸ τὴ Μακεδονία, κατέλαβε τὴν Ἰουδαία. Σ' αὐτὴ τὴ δύναμη προσθέτουν καὶ τὴν αὐτοκρατορία τῶν Ρωμαίων, ἡ ὁποία μετὰ τὴ σταύρωση τοῦ Σωτήρα κυριεύσε κατὰ κράτος τὰ Ἱεροσόλυμα. Ἐπειδὴ ὁμως ἐξηγώντας στὸν προφήτη ὁ ἄγγελος τὸ ὄραμα, εἶπε γιὰ τὰ κέρατα, ὅτι «Αὐτὰ τὰ κέρατα εἶναι ἐκεῖνα πού διασκόρπισαν τὸν Ἰούδα καὶ συνέτριψαν τὸν Ἰσραήλ, εἶναι ἀνάγκη, νομίζω, καὶ τώρα, ἀφήνοντας αὐτά, νὰ ἀσχοληθοῦμε μὲ τὰ ἔθνη μᾶλλον πού συνέτριψαν τὸν Ἰσραήλ.

Τέσσερις λοιπὸν ἦταν οἱ ἐξουσίες πού θὰ βροῦμε ὅτι προκάλεσαν τὴν καταστροφή τῆς Ἰουδαίας. Πρῶτος λοιπὸν ὁ Φουλά, ὅπως εἶπα, κυριεύσε τὴς πέρα ἀπὸ τὸν Ἰορδάνη ποταμὸ φυλές²⁵. Ἐπειτ' ἀπὸ ἐκεῖνον ὁ Σαλμανασάρ²⁶, τρίτος ὁ Σεναχηρείμ²⁷, καὶ τελευταῖος ἔπειτ' ἀπὸ αὐτοὺς ὁ Ναβουχοδονόσορ²⁸. Μποροῦμε λοιπὸν πιὸ ταιριαστὰ νὰ σκεφθοῦμε γι' αὐτούς, ὅτι αὐτὰ εἶναι τὰ τέσσερα κέρατα πού διασκόρπισαν τὸν Ἰούδα καὶ τὸν Ἰσραήλ. Ἐπειτα ὁ Θεὸς ἐπισημαίνοντας καὶ ἐπεκτείνοντας στὸν προφήτη τὸ ὄραμα, παρουσιάζονται τέσσερις ξυλουργοί. Καὶ ρώτησε πάλι τοῦ καὶ γιὰ ποιὸ σκοπὸ βαδίζουν. Στὴ συνέχεια λέγει ὁ ἄγγελος πού μιλοῦσε μαζί του, ὅτι τὰ τέσσερα κέρατα, πού συνέτριψαν καὶ διασκόρπισαν τὸν Ἰούδα καὶ τὸν Ἰσραήλ, εἰσέβαλαν γιὰ νὰ τὸν παροξύνουν. Τί θὰ ποῦμε ὅτι ὑποσημαίνεται πάλι μὲ αὐτό; Ἄραγε ἐρεθίζονταν ἐναντίον τοῦ Ἰσραήλ αὐτοὶ πού ἤδη τὸν εἶχαν κυριεύσει καὶ ὁ Θεὸς ἔκανε ἀγριότερους αὐτούς πού ἀπὸ ὀργὴ ἔστειλε ἐναντίον τους, μολονότι βέβαια φαίνεται νὰ φωνάζει καὶ νὰ λέγει: «Ἀγάπησα μὲ πολὺ μεγάλη ἀγάπη τὴν Ἱερουσαλήμ καὶ τὴ Σιών, καὶ εἶμαι πολὺ ὀργισμένος ἐναντίον τῶν ἐθνῶν πού ἐπιτίθενται ὅλα μαζί σ' αὐτές. Γιατί ἐγὼ βέβαια ὀργίσθηκα λίγο, αὐτοὶ ὁμως τοὺς προξένησαν ὑπερβολικὲς συμφορές»²⁹. Αὐτὸς ὁμως πού δὲν εἶχε ὀργισθεῖ πολὺ, ἀλλὰ μέτρια καὶ εἶχε ἀναθέσει τὴν ἐφαρμογὴ τῆς ὀργῆς του στοὺς κατακτητὲς, ἐπειδὴ εἶχαν διαπράξει ὑπέρμετρα τολμήματα ἐναντίον τῶν κατακτημένων, πῶς διατάζει νὰ ἐρεθισθοῦν ἐναντίον τους τὰ κέρατα;

Ἐρεθίζονται λοιπὸν, πλὴν ὁμως ὄχι ἐναντίον τοῦ Ἰσραήλ, ἀλλὰ ἐναντίον τοῦ ἑαυτοῦ τους. Γιατὶ ξεσηκώθηκαν ὁ ἕνας ἐναντίον τοῦ ἄλλου καὶ πολέμησαν τοὺς Ἀσσύριους καὶ τοὺς Βαβυλώνιους οἱ Πέρσες καὶ οἱ Μῆδοι, ὅταν βασιλιάς ἐγινε ὁ Κύρος, ὅπως ἔχει ἤδη λεχθεῖ προηγουμέ-

28. Δ' Βασ. 24, 1 ἔ. Β' Παραλ. 36, 6 ἔ.

29. Ἱερ. 1, 14-15.

θη τὰ κέρατα καὶ πεπόρθητο τὰ Βαβυλωνίων, οὐκ ἂν ἀπήλλακτο δουλείας ὁ Ἰσραήλ, οὐκ ἂν ἀνείθη δεσμῶν καὶ τῆς ἀφορήτου ταιλαιπωρίας. Οἱ τοίνυν τέσσαρες τέκτονες, οἱ τὰ κέρατα παραθήγοντες ἐν χερσὶν αὐτῶν, τουτέστι τῶν ἐχόντων αὐτά, ἦτοι τῶν 5 κρατούντων, ἵνα τοὺς Περσῶν νοῶμεν βεβασιλευκότας, νοηθεῖεν ἂν ἄγγελοι, τὸ Θεῷ δοκοῦν ἀποπεραίνειν εὖ μάλα προστεταγμένοι. Τοῦτο δὲ ἦν ἄρα τὸ ἀλῶναι τὴν Βαβυλωνίων καὶ ὑπὸ χεῖρα γενέσθαι Περσῶν τε καὶ Μῆδων, περὶ ὧν ἐτέρωθί πού φησιν ὁ τῶν ὅλων Δεσπότης Θεός· «Ἁγιασμένοι εἰσὶ, καὶ ἐγὼ ἄγω αὐ- 10 τοὺς, γίγαντες ἔρχονται πληρῶσαι τὸν θυμόν μου, χαίροντες ἅμα καὶ ὑβρίζοντες».

Στίχ. 5-9. «Καὶ ἦρα τοὺς ὀφθαλμούς μου καὶ ἶδον, καὶ ἶδον ἀνὴρ καὶ ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ σχοίνιον γεωμετρικόν. Καὶ εἶπα πρὸς αὐτόν· Πού σὺ πορεύῃ; Καὶ εἶπε πρὸς με· Διαμετροῦσαι 15 τὴν Ἱερουσαλήμ, τοῦ ἰδεῖν πηλίκον τὸ πλάτος αὐτῆς ἐστὶ καὶ πηλίκον τὸ μῆκος. Καὶ ἶδον ὁ ἄγγελος ὁ λαλῶν ἐν ἐμοὶ εἰσήκει, καὶ ἄγγελος ἕτερος ἐξεπορεύετο εἰς ἀπάντησιν αὐτοῦ, καὶ εἶπε πρὸς αὐτόν λέγων· Δράμε καὶ λάλησον πρὸς τὸν νεανίαν ἐκεῖνον λέγων· Κατάκαρπος κατοικηθήσεται 20 Ἱερουσαλήμ ἀπὸ πλήθους ἀνθρώπων καὶ κτηνῶν τῶν ἐν μέσῳ αὐτῆς, καὶ ἐγὼ ἔσομαι αὐτῇ, φησὶ Κύριος, τεῖχος πυρὸς κυκλόθεν καὶ εἰς δόξαν ἔσομαι ἐν μέσῳ αὐτῆς».

ια. Ὅτι μὴ κατὰ τοῦ Ἰσραήλ ὠξύνθη τὰ κέρατα, κατ' ἐκείνων δὲ μᾶλλον, οἱ εἰλόν τε καὶ πεπορθήκασιν τὴν τε Ἱερουσαλήμ, 25 καὶ μέντοι τὴν Ἰουδαίαν, ἢ γείτων ὄρασις ἐκδείξειεν ἂν, καὶ μάλα εὐκόλως Αἴρει γὰρ πάλιν τοὺς ὀφθαλμούς ὁ προφήτης, καὶ οὐχὶ δὴ πάντως τοῦ σώματος (ἄποπτα γὰρ τὰ τοιάδε τῶν θεωρημάτων τοῖς σαρκὸς ὀφθαλμοῖς), τοὺς ἔσω δὲ μᾶλλον καὶ νοητούς, δῆλον δὲ ὅτι τοὺς ἐν καρδίᾳ καὶ νῶ. Εἶτά τινα τεθεᾶσθαι φησιν ἐν 30 ἀνδρὸς σχήματι, σχοινίον ἔχοντος γεωμετρικόν, ἦρετο δὲ πάλιν ἐφ' ὅτῳ τε βαδίζοι, καὶ τίς ὁ σκοπὸς αὐτῷ. Τοῦ δὲ δὴ φάσκοντος, «Διαμετροῦσαι τὴν Ἱερουσαλήμ, τοῦ ἰδεῖν πηλίκον τὸ πλάτος ἐστὶν

ως. "Αν λοιπόν δὲν εἶχαν παροξυνθεῖ τὰ κέρατα καὶ δὲν εἶχε κυριευθεῖ ἡ χώρα τῶν Βαβυλωνίων, δὲν θὰ ἀπαλλασσόταν ἀπὸ τῆ δουλεία του οἱ Ἰσραηλιῖτες, δὲν θὰ ἐλευθερωνόταν ἀπὸ τὰ δεσμὰ καὶ τὴν ἀνυπόφορη ταλαιπωρία. Οἱ τέσσερις λοιπὸν ξυλουργοί, πού βάσταγαν τὰ κέρατα στὰ χέρια τους, δηλαδή πού τὰ εἶχαν, ἦτοι ἐκεῖνοι πού τὰ κρατοῦσαν, γιὰ νὰ νοοῦμε τοὺς βασιλεῖς τῶν Περσῶν, θὰ μπορούσαν νὰ νοηθοῦν ἄγγελοι, πού εἶχαν προσταχθεῖ νὰ ἐκτελοῦν ἄριστα τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ. Αὐτὸ λοιπὸν σήμαινε τὴν κατάληψη τοῦ κράτους τῶν Βαβυλωνίων καὶ τὴν ὑποταγὴ τους στοὺς Πέρσες καὶ τοὺς Μήδους, γιὰ τοὺς ὁποίους κάπου ἄλλοῦ λέγει ὁ Δεσπότης τῶν ὅλων· «Ἐχουν ἁγιασθεῖ καὶ τοὺς ὁδηγῶ ἐγὼ· ἔρχονται σὰν γίγαντες νὰ ἱκανοποιήσουν τὸ θυμὸ μου, γεμᾶτοι ἀπὸ χαρὰ μαζὶ καὶ μὲ ὕδρεις»³⁰.

Στίχ. 5-9. «Σήκωσα πάλι τὰ μάτια μου καὶ εἶδα, καὶ νὰ, ἓνας ἄνδρας πού κρατοῦσε στὰ χέρια του σχοινὶ γεωμέτρη. Καὶ τοῦ εἶπα· Ποῦ πηγαίνεις ἐσύ; Καὶ μοῦ ἀπάντησε· Νὰ μετρήσω τὴν Ἱερουσαλήμ καὶ νὰ δῶ πόσο εἶναι τὸ πλάτος της καὶ πόσο τὸ μῆκος. Καὶ νὰ, ὁ ἄγγελος πού μιλοῦσε μαζὶ μου στάθηκε καὶ ἓνας ἄλλος ἄγγελος πῆγαινε νὰ τὸν συναντήσει· τοῦ μίλησε καὶ τοῦ εἶπε· Τρέξε καὶ μίλησε στὸν νεαρὸ ἐκεῖνο καὶ πὲς του· Ἡ Ἱερουσαλήμ θὰ κατοικηθεῖ ἀπὸ μεγάλο πλῆθος ἀνθρώπων καὶ κτηνῶν μέσα στὸ κέντρο της, καὶ ἐγὼ θὰ τῆς εἶμαι, λέγει ὁ Κύριος, πύρινο τεῖχος ὀλόγουρά της καὶ θὰ καταστῶ ἔνδοξος μέσα σ' αὐτήν».

11. "Ὅτι δὲν παροξύνθηκαν τὰ κέρατα ἐναντίον τοῦ Ἰσραήλ, ἀλλὰ μᾶλλον ἐναντίον ἐκείνων πού ὑπέταξαν καὶ λεηλάτησαν τὴν Ἱερουσαλήμ, ἀλλὰ καὶ τὴν Ἰουδαία, θὰ τὸ δείξει τὸ στὴ συνέχεια ὄραμα, καὶ πολὺ εὐκόλα μάλιστα. Γιατὶ ὑψώνει πάλι τὰ μάτια του ὁ προφήτης καὶ ὄχι βέβαια τὰ σωματικὰ (γιατὶ αὐτὰ τὰ θεάματα δὲν εἶναι ὄρατὰ μὲ τὰ μάτια τῆς σάρκας), ἀλλὰ μᾶλλον τὰ ἐσωτερικὰ καὶ νοητὰ, δηλαδή τὰ μάτια πού βρίσκονται μέσα στὴν καρδιά καὶ τὸ νοῦ. Ἐπειτα λέγει, ὅτι παρουσιάσθηκε κάποιος μὲ ἀνδρική μορφή, πού κρατοῦσε σχοινὶ γεωμέτρη, καὶ τὸν ρώτησε πάλι γιὰ ποῦ βαδίζει καὶ ποιὸς εἶναι ὁ σκοπὸς του. Κι ὅταν αὐτὸς τοῦ εἶπε, ὅτι ἤθελε «νὰ μετρήσει τὴν Ἱερουσαλήμ, γιὰ

καὶ πληλίον τὸ μῆκος», ἄγγελος ἕτερος ἑτέρῳ πάλιν ἀγγέλω βα-
 δίζειν ἐκέλευε καὶ ἀπαγγέλειν αὐτῷ, ὅτι «κατάκαρπος κατοικη-
 θήσεται Ἱερουσαλήμ ἀπὸ πλήθους ἀνθρώπων καὶ κτηνῶν τῶν
 ὄντων ἐν μέσῳ αὐτῆς». Ἐπειδὴ γὰρ ἠρημωμένης τῆς Ἱερουσα-
 5 λήμ, προσεμπρησθέντος δὲ καὶ αὐτοῦ τοῦ θεοῦ νεώ, καὶ τῶν ἀνά
 πᾶσαν τὴν Ἰουδαίαν οἰκῶν τε καὶ πόλεων ἀνατετραμμένων, ἀνή-
 ρητό πως ἢ ἐλπίς τοῦ καὶ εἰσαῦθις αὐτὴν ἀνασφῆλαι δύνασθαι.
 Δείκνυσι δὲ Θεός, ὅτι τῶν κεράτων παρωξυμμένων, τουτέστι τῶν
 ἔθνῶν, ἧτοι τῶν βασιλειῶν, καὶ τὸν πρὸς ἄλληλα πόλεμον συγκε-
 10 κροτηκότων, ἀνεθήσεται μὲν ὁ Ἰσραήλ, οἰκήσει δὲ πάλιν κατεν-
 ρυνθεῖσαν τὴν Ἱερουσαλήμ καὶ θεία δυνάμει πεπτυρωμένην καὶ
 οἶον ἀμάχῳ φλογὶ ταῖς ἄνωθεν εὐμενεῖαις διεξωσμένην. Τρέχει
 τοίνυν ὁ ἄγγελος ἐκμετροῦσαι τὴν Ἱερουσαλήμ καὶ οἶον ὀρίσαι
 πλατεῖαν αὐτὴν καὶ εὐμηκεστάτην. Καὶ ταυτὶ μὲν ἱστορικῶς

15 Φαίην δ' ἂν ὅτι καὶ ἐπ' αὐτῆς τῆς Ἐκκλησίας Χριστοῦ νοοῖτ'
 ἂν εἰκότως ἢ ὄρασις. Τετυραννεύκει μὲν γὰρ κατὰ πάντων ὁ Σα-
 ταναῆς τῶν ὄντων ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ γεγόναμεν αἰχμάλωτοι, τοῖς
 ἐκείνου ζυγοῖς ὑπενηνεγμένοι. Ἄλλ' ἢ τοῦ Σωτῆρος χάρις κατε-
 λέπτυνε μὲν τὸ ἐκείνου κέρας, συνέτριψε δὲ τὴν ὑπεροψίαν. Τε-
 20 θριάμβευκε γὰρ ἀρχάς τε καὶ ἐξουσίας τοῦ κοσμοκράτορος καὶ
 ἀντικειμένας δυνάμεις, ἐξείλετο δὲ ἡμᾶς καὶ τῶν ἐκείνου δεσμῶν
 ἀπέλυσεν· ἤγειρεν ἡμῖν τὴν Ἐκκλησίαν, τὴν ἀγίαν ἀληθῶς καὶ
 διαδόητον πόλιν, τὴν εὐρεῖαν καὶ εὐμηκεστάτην, ἣν κατακάρπως
 ᾤκηκαμεν ἀνθρωποὶ τε καὶ κτήνη, τουτέστιν οἱ λελογισμένοι τε
 25 ἤδη καὶ οἱ μήπω πρὸς τοῦτο ἤκοντες μέτρου, μέλλοντες δὲ καὶ
 μυσταγωγούμενοι κατακῆκαμεν δὲ πόλιν, ἣν αὐτὸς τειχίζει Χρι-
 στός, ἀρρήτοις δυνάμεσι καταφλέγων τοὺς ἀνθεστηκότας, καὶ τῆς
 ἑαυτοῦ δόξης ἀναπιμπλάς, καὶ οἶον ἔστηκῶς ἐν μέσῳ τῶν οἰκούν-
 των αὐτὴν· ἐπηγγέλλετο γὰρ λέγων· «Ἴδου ἐγὼ μεθ' ὑμῶν εἶμι
 30 πάσας τὰς ἡμέρας καὶ ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος». Ταύτης
 τῆς ἀγίας πόλεως διεμέμνητό που καὶ ὁ προφήτης Ἡσαΐας, λέ-
 γων· «Οἱ ὀφθαλμοί σου ὄψονται Ἱερουσαλήμ, πόλις πλουσία,
 σκηναὶ αἱ οὐ μὴ σεισθῶσιν, οὐδὲ μὴ κινηθῶσιν οἱ πάσσαλοι τῆς

νά δεῖ ποιὸ εἶναι τὸ πλάτος καὶ ποιὸ τὸ μῆκος της», ἄλλος ἄγγελος πρόσταζε πάλι ἄλλον ἄγγελο νὰ πάει καὶ νὰ ἀναγγεῖλει σ' αὐτόν, ὅτι «Ἡ Ἱερουσαλήμ θὰ κατοικηθεῖ ἀπὸ μεγάλο πλῆθος ἀνθρώπων καὶ κτηνῶν ποὺ θὰ κατοικοῦν στὸ μέσον αὐτῆς». Ἐπειδὴ δηλαδὴ εἶχε ἐρημωθεῖ ἡ Ἱερουσαλήμ καὶ ἐπὶ πλέον εἶχε πυρποληθεῖ καὶ ὁ ἱερός ναός, καὶ εἶχαν γκρεμισθεῖ τὰ σπίτια καὶ οἱ πόλεις σ' ὅλη τὴν Ἰουδαία, εἶχε χαθεῖ κατὰ κάποιο τρόπο ἡ ἐλπίδα τους νὰ μπορέσουν πάλι νὰ ἀναλάβουν. Δείχνει ὁμοῦς ὁ Θεὸς ὅτι ὅταν παροξυνθοῦν τὰ κέρατα, δηλαδὴ τὰ ἔθνη, ἢτοι τὰ βασιλεία, καὶ ἐμπλακοῦν σὲ πόλεμο μεταξύ τους, θὰ ἀπελυθερωθεῖ ὁ Ἰσραηλιτικὸς λαὸς καὶ θὰ κατοικήσει πάλι στὴ διευρυμένη Ἱερουσαλήμ, τὴν περικτειχισμένη ἀπὸ τὴ θεία δύναμη καὶ περικυκλωμένη κατὰ κάποιο τρόπο σὰν ἀποκαταμάχητη φλόγα ἀπὸ τὴν ἀγάπη τοῦ οὐρανοῦ. Τρέχει λοιπὸν ὁ ἄγγελος νὰ μετρήσει τὴν Ἱερουσαλήμ καὶ κατὰ κάποιο τρόπο νὰ τὴ διευρύνει καὶ νὰ τὴν καταστήσει πολὺ μεγάλη σὲ μέγεθος. Καὶ αὐτὰ βέβαια ἀπὸ ἱστορικὴ ἄποψη.

Θὰ μπορούσα ὁμοῦς νὰ πῶ, ὅτι αὐτὸ τὸ ὄραμα μπορεῖ νὰ ἐκληφθεῖ κατὰ εὐλόγο λόγο καὶ γιὰ τὴν ἴδια τὴν Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ. Γιατί εἶχε γίνει ὁ Σατανᾶς τύραννος ὅλων ἐκείνων ποὺ ζοῦσαν ἐπάνω στὴ γῆ καὶ γίναμε αἰχμάλωτοι ὑποταγμένοι κάτω ἀπὸ τὸ ζυγὸ ἐκείνου. Ἀλλὰ ἡ χάρις τοῦ Σωτῆρα ἐξασθένησε τὴ δύναμη ἐκείνου καὶ συνέτριψε τὴν ὑπεροψία του. Γιατί κατανίκησε τὶς ἀρχές καὶ ἐξουσίες τοῦ κοσμοκράτορα καὶ τὶς ἀντίθετες δυνάμεις, καὶ μᾶς ἔσωσε καὶ μᾶς ἐλευθέρωσε ἀπὸ τὰ δεσμὰ ἐκείνου, καὶ στὴ συνέχεια ἀνόρθωσε τὴν Ἐκκλησία μας, τὴν ἅγια ἀληθινὰ καὶ περιβόητη πόλη, τὴν πλατεία καὶ πολὺ μεγάλη σὲ μέγεθος, τὴν ὁποία κατοικήσαμε πάρα πολλοὶ ἄνθρωποι καὶ κτήνη, δηλαδὴ ὅσοι ἔχουν διδαχθεῖ ἤδη καὶ ἐκεῖνοι ποὺ δὲν ἔχουν ἀκόμα φτάσει σ' αὐτὸ τὸ μέτρο, πρόκειται ὁμοῦς νὰ φτάσουν καὶ νὰ διδαχθοῦν. Καὶ ἔχομε κατοικήσει μιὰ πόλη τὴν ὁποία περικτειχίζει ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς, ποὺ κατακαίει μὲ τὴν ἀνείπωτη δύναμή του τοὺς ἀντιπάλους του καὶ τοὺς γεμίζει μὲ τὴ δόξα του καὶ κατὰ κάποιο τρόπο στέκεται στὸ μέσο αὐτῶν ποὺ τὴν κατοικοῦν· γιατί τοὺς ὑποσχέθηκε λέγοντάς τους· «Νά, ἐγὼ εἶμαι μαζί σας ὅλες τὶς ἡμέρες καὶ μέχρι τὴ συντέλεια τοῦ αἰῶνα»³¹. Αὐτὴ τὴν ἅγια πόλη μνημονεύει κάπου καὶ ὁ προφήτης Ἡσαΐας λέγοντας· «Τὰ μάτια σου θὰ δοῦν τὴν Ἱερουσαλήμ, πόλη πλούσια, σκηνώματα ποὺ δὲν θὰ κλο-

σκηνης αὐτῆς, οὐδὲ τὰ σχοινία αὐτῆς οὐ μὴ διαρῶραγῶσι»· καὶ πρὸς αὐτὴν δέ φησι· «Πλάτυνον τὸν τόπον τῆς σκηνης σου καὶ τῶν αὐλαιῶν σου πῆξον, μὴ φείσῃ, ἔτι εἰς τὰ δεξιὰ καὶ εἰς τὰ ἀριστερὰ ἐκπέτασον». Κατευρύνεται γὰρ ἡ Ἐκκλησία Χριστοῦ, καὶ 5 εἰς ἀπῆλετον ἐκτείνεται μέτρον, ἀναριθμήτους αἰεὶ δεχομένη τοὺς προσκυνοῦντας αὐτόν.

Στίχ. 10-11. «³Ω, ὦ φεύγετε ἐκ γῆς βορῶᾶ, λέγει Κύριος, διότι ἐκ τῶν τεσσάρων ἀνέμων τοῦ οὐρανοῦ συνάξω ὑμᾶς, λέγει Κύριος· εἰς Σιών ἀνασώξεσθε οἱ κατοικοῦντες θυγατέρα Βαβυλῶνος».

10

ιβ. Ἐπιστυγνάξει μὲν ὥσπερ τοῖς παθοῦσι τὴν αἰχμαλωσίαν, ὡς δύσοιστον ἀνατλάσι τὴν τάλαιπωρίαν, καὶ δὴ καὶ ἀπονοσφίζεσθαι κελεύει λοιπὸν τῆς Χαλδαίων χώρας, ὡς ἐνὸν ἤδη τοῦτο δρᾶν αὐτοῖς, ἐξείργοντος οὐδενός, αὐτοῦ τε συλλέγοντος ἐκ τόπου παν- 15 τὸς τοὺς τῆ τοῦ πολέμου προσβολῇ κατεσκευασμένους. «Θυγατέρα δὲ Βαβυλῶνος» καὶ «γῆν τοῦ βορῶᾶ» τὴν τῶν Χαλδαίων ὀνομάζει χώραν. Αἱ γὰρ μητροπόλεις ἐν τάξει μητέρων τέθεινται ταῖς ἄλλαις, αἱ πράττειεν ἂν ὑπ' αὐταῖς. Βορειότερα δὲ πῶς καὶ πρὸς ἡὼ κειμένη τῶν Χαλδαίων ἡ χώρα. Καὶ ταυτὶ μὲν ἡμῖν ὡς πρὸς γε τὰ 20 ἐκ τῆς ἱστορίας εἰρήσθω πάλιν.

Μεταφοιτᾶ δὲ ὁ λόγος εἰς θεωρίαν τὴν πνευματικὴν καὶ τὸ τοῦ Σωτῆρος ἤδη πῶς εἰσκρίνεται πρόσωπον, καταλγυνομένου τρό- 25 πον τινά, μόνον δὲ οὐχὶ καὶ ἐπιδακρύνοντος τοῖς ἐπὶ τῆς γῆς, διὰ τοι τὸ πάντας τὴν τοῦ τυραννήσαντος Σατανᾶ λατρείαν ὑποδραμεῖν, καὶ δουλείαν ἀνατλήναι τὴν οὕτω σκληράν, ὡς τοῖς ἐκείνου θελή- 30 μασιν ὀραῖσθαι κατηχθισμένους. Προτρέπει τοίνυν ἀποδραμεῖν ὡς ἐκ γῆς βορῶᾶ, τουτέστιν ὡς ἀπὸ χώρας τῆς κατεψυγμένης, ἵνα διὰ τούτου πλαγίως διάθεσίν τινα καὶ ἡθῶν κατάστασιν ἐννοῶμεν κοσμικήν, ἣν εἶπερ τις ἔχοι, καὶ αὐτὴν ὀρῶτο κατοικῶν, οὐκ ἂν εἴη τῷ 30 πνεύματι ζέων, οὐδ' ἂν ἔχοι κάτοικον ἐν ἑαυτῷ τὸν διάπυρον τοῦ Θεοῦ λόγον. Ψάλλει γὰρ πῶς πρὸς Θεὸν ὁ μακάριος Δαβὶδ· «Πεπυρωμένον τὸ λόγιόν σου σφόδρα, καὶ ὁ δοῦλός σου ἠγάπησεν αὐτό». Ἐφη δὲ πῶς καὶ αὐτὸς πρὸς τὸν μακάριον προφήτην Ἱερε-

νισθοῦν, οὔτε θὰ σαλευθοῦν οἱ πάσσαλοι τῆς σκηνῆς τῆς, οὔτε θὰ σπᾶσουν τὰ σχοινιά τῆς»³². Ἀλλὰ καὶ στὴν ἴδια λέγει· «Διεύρυνε τὸ χῶρο τῆς σκηνῆς σου καὶ τῶν αὐλῶν σου, στερέωσέ την καλά, μὴ τσιγγουνευθεῖς, ἀλλὰ ἄπλωσέ την ἀκόμα στὰ δεξιὰ καὶ ἀριστερά»³³. Γιατὶ διευρύνεται ἡ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ καὶ ἐπεκτείνεται σὲ ἀπεριόριστη ἔκταση, δεχόμενη συνεχῶς ἀμέτρητους ἐκείνους ποὺ τὸν προσκυνοῦν.

Στίχ. 10-11. «³ Ω σεῖς οἱ Ἰουδαῖοι, φύγετε ἀπὸ τὶς βορινές χῶρες, λέγει ὁ Κύριος, γιατί θὰ σᾶς συγκεντρώσω ἀπὸ τοὺς τέσσερις ἀνέμους τοῦ ὀρίζοντα, λέγει ὁ Κύριος. Σωθεῖτε στὴ Σιών, ἔσεῖς ποὺ κατοικεῖτε στὴν θυγατέρα τῆς Βαβυλώνας».

12 Δείχνει συμπόνια κατὰ κάποιο τρόπο πρὸς αὐτοὺς ποὺ βρέθηκαν στὴν αἰχμαλωσία, γιατί ὑπέμειναν ἀνυπόφορη ταλαιπωρία, καὶ μάλιστα τοὺς προτρέπει νὰ φύγουν πιά ἀπὸ τὴ χώρα τῶν Χαλδαίων, ἀφοῦ μποροῦν πιά νὰ τὸ κάνουν αὐτό, μὴ ἐμποδιζόμενοι ἀπὸ κανένα, καθόσον αὐτὸς μαζεύει ἀπὸ κάθε τόπο ἐκείνους ποὺ εἶχαν διασκορπίσει οἱ ἐχθροὶ μὲ τὶς ἐπιδρομές τους. «Θυγατέρα τῆς Βαβυλώνας» καὶ «γῆ τοῦ βορρᾶ» ὀνομάζει τὴ χώρα τῶν Χαλδαίων. Γιατὶ οἱ μητροπολιτικὲς χῶρες παίρνουν τὴ θέση μητέρων γιὰ τὶς ἄλλες, ποὺ εἶναι ἐξαρτημένες ἀπὸ τὶς πρῶτες. Ἡ χώρα βέβαια τῶν Χαλδαίων βρίσκεται κάπως βορειότερα καὶ πρὸς τὴν ἀνατολή. Καὶ αὐτὰ βέβαια ἄς ποῦμε πάλι ἀπὸ ἱστορικὴ ἄποψη.

Ὁ λόγος μεταβαίνει στὴν πνευματικὴ θεώρηση καὶ εἰσάγεται πιά τὸ πρόσωπο τοῦ Σωτήρα, ποὺ κυριεύεται ἀπὸ κάποια συμπόνια καὶ κατὰ κάποιο τρόπο ξεσπᾶ σὲ δάκρυα γιὰ τοὺς κατοίκους τῆς γῆς, ἐπειδὴ ὅλοι ἔσπευσαν στὴ λατρεία τοῦ Σατανᾶ ποὺ τοὺς ἐπέβαλε τὴν τυραννία του, καὶ ὑπέμειναν τὴν τόσο σκληρὴ δουλεία, ὥστε νὰ φαίνονται καταπιεσμένοι ἀπὸ τὰ θελήματα ἐκείνου. Τοὺς προτρέπει λοιπὸν ν' ἀπομακρυνθοῦν σὰν ἀπὸ τὴ βόρεια χώρα, δηλαδή σὰν ἀπὸ μιὰ παγωμένη χώρα, γιὰ νὰ ἐννοήσομε πλάγια μ' αὐτὸ μιὰ κάποια διάθεση καὶ συμπεριφορὰ κοσμική, τὴν ὁποία ἂν ἔχει κανεὶς καὶ βρίσκεται νὰ ζεῖ μαζί τῆς, δὲν μπορεῖ νὰ ἔχει πνεῦμα θερμό, οὔτε νὰ ἔχει μέσα του τὸν πύρινο λόγο τοῦ Θεοῦ. Γιατὶ ψάλλει ὁ Δαβὶδ κάπου πρὸς τὸν Θεό· «Εἶναι φωτιά σφοδρὴ ὁ λόγος σου καὶ ὁ δοῦλος σου τὸ ἀγάπησε αὐτό»³⁴. Εἶπε κάπου

32. Ἦσ. 33, 20.

33. Ἦσ. 54, 2-3.

34. Ψαλμ. 118, 140.

μίαν «Οὐχ οἱ λόγοι μου ὥσπερ πῦρ φλέγον, λέγει Κύριος, καὶ ὡς πέλυξ κόπτων πέτραν;». Οὐκοῦν ὁ τὸν ζέοντα καὶ διάπυρον τοῦ Θεοῦ λόγον οὐκ ἔχων, ἀπεψυγμένος ἂν εἶη καὶ νεκρός. «Καταψυψήσεται γὰρ τὴν ἀγάπην τῶν πολλῶν διὰ τὸ πληθυνθῆναι τὴν
5 ἀνομίαν», ἔφη Χριστός.

Θυγάτηρ δὲ Βαβυλῶνος ἡ ἁμαρτία λελέξεται, καὶ μάλα εἰκότως, εἵπερ ἐστὶν ἀληθές, ὡς ἐρμηνεύεται μὲν σύγχυσις ἡ Βαβυλῶν εἶη δ' ἂν ἔργον τὸ πλημμελεῖν, οὐχὶ νοῦ καθεστηκός καὶ ἐρηρισμένου, συγκεχυμένου δὲ μᾶλλον καὶ οἴονεὶ πως καταμεθύοντος
10 ταῖς εἰς φανλότητα ῥοπαῖς. Δεῖ δὴ οὖν ἄρα τῶν τοιούτων ἀποφοιτῶν καὶ ὡς ἐκ γῆς βορρᾶ τῆς ἀπεψυγμένης καὶ νεκρᾶς τοῦ νοῦ διαθέσεως μεταφοιτῶν εἰς Σιών, τουτέστιν εἰς τὸ ἀληθινὸν σκοπευτήριον, ἵνα νοῶμεν τὴν Ἐκκλησίαν Χριστοῦ, ἐν ἣ γεγονότες κατοψόμεθα μὲν τὸ Θεῷ δοκοῦν καὶ τοὺς ἐπὶ τῇ ἀγία τε καὶ ὁμοουσίῳ
15 Τριάδι περιαθρήσομεν λόγους, καὶ αὐτὸν εὐρήσομεν ἐκ παντὸς ἡμᾶς τρόπου συναγείροντα Χριστὸν καὶ συνδέοντα πνευματικῶς εἰς ὁμοψυχίαν. Ἔφη γάρ που περὶ ἡμῶν, ὅτι «Καὶ ἄλλα πρόβατα ἔχω, ἃ οὐκ ἔστιν ἐκ τῆς αὐλῆς ταύτης, καὶ κεῖνα δεῖ με ἀγαγεῖν, καὶ γενήσονται μία ποίμνη, εἰς ποιμήν».

20 Στίχ. 12. «Διότι τάδε λέγει Κύριος παντοκράτωρ· Ὁπίσω δόξης ἀπέσταλκέ με ἐπὶ τὰ ἔθνη τὰ σκυλεύσαντα ὑμᾶς· διότι ὁ ἀπτόμενος ὑμῶν ὡς ὁ ἀπτόμενος τῆς κόρης τοῦ ὀφθαλμοῦ αὐτοῦ».

ἰγ'. Ὅτι μὲν ἐπήμυνέ τε καὶ ἐλυτροῦτο Χριστὸς καὶ τοὺς πάλαι
25 λαούς, ἐνδοιάσειεν ἂν οὐδεὶς, εἴ γε νοῦν ἔχοι τῆς ἀτρεκειᾶς τὸν ἐραστήν. Εἰ γὰρ αὐτὸς ἦν ἡ πέτρα δεδιψηκότα κατὰ τὴν ἔρημον ποτίζων τὸν Ἰσραήλ, καὶ αὐτὸς ἐστὶν ὁ δι' οὗ τὰ πάντα παρὰ Θεοῦ καὶ Πατρὸς, πῶς ἐστὶν ἀμφιβάλλειν, ὅτι δι' αὐτοῦ καὶ πᾶσα λύτρωσις κατὰ καιρὸν, καὶ ἅπας ἐπικουρίας ἐπράττετο τρόπος; Πλὴν ἐν
30 γε τούτῳ φαμέν τοῖς ἐν πίστει δεδικαιωμένοις καὶ ἡγιασμένοις ἐν Πνεύματι προσφωνεῖν αὐτόν, καὶ τὸν τῆς ἐνανθρωπήσεως κατα-

34α. Ἱερ. 23, 29.

36. Ἱω. 10, 16.

35. Ματθ. 24, 12.

37. Α' Κορ. 10, 4.

38. Ἀριθμ. 20, 2-11.

καὶ ὁ ἴδιος πρὸς τὸν μακάριο προφήτη Ἰερεμία: «Δὲν εἶναι οἱ λόγοι σου σὰν τὴν πύρινη φλόγα, λέγει ὁ Κύριος, καὶ σὰν πελέκι πού κόβει τὴν πέτρα;»³⁴. Ὅποιος λοιπὸν δὲν ἔχει τὸν θερμὸ καὶ πύρινο λόγο τοῦ Θεοῦ μέσα του, εἶναι παγωμένος καὶ νεκρός. Γιατὶ εἶπε καὶ ὁ Χριστός: «Θὰ ψυχρανθεῖ ἡ ἀγάπη τῶν πολλῶν, ἐπειδὴ πλήθυνε ἡ ἀνομία»³⁵.

Θυγατέρα βέβαια τῆς Βαβυλώνας θὰ ὀνομασθεῖ ἡ ἀμαρτία, καὶ πολὺ εὐλογα, ἀφοῦ εἶναι ἀλήθεια, ὅτι ἡ Βαβυλώνα ἐρμηνευόμενη σημαίνει σύγχυση, καὶ ἡ διάπραξη τῆς ἀμαρτίας εἶναι ἔργο ὄχι τοῦ σταθεροῦ καὶ ἐδραιωμένου νοῦ, ἀλλὰ μᾶλλον βυθισμένου στὴ σύγχυση καὶ κατὰ κάποιον τρόπο ζαλισμένου ἀπὸ τὴ ροπή του στὴ φαυλότητα. Ἄρα λοιπὸν πρέπει κανεῖς ν' ἀπομακρύνεται ἀπὸ αὐτὰ καὶ σὰν ἀπὸ χώρα τοῦ βορρᾶ ἀπὸ τὴν κατὰψυκτη καὶ νεκρὴ διάθεση τοῦ νοῦ νὰ μεταβεῖ στὴ Σιών, δηλαδή στὴν ἀληθινὴ σκοπιὰ, γιὰ νὰ ἐννοοῦμε τὴν Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ, πού ὅταν μποῦμε μέσα σ' αὐτήν, θὰ μπορέσουμε νὰ δοῦμε τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ καὶ ν' ἀποκτήσουμε τὴ γνώση τῆς διδασκαλίας γιὰ τὴν Τριάδα, καὶ νὰ βροῦμε τὸν ἴδιο τὸν Χριστό, πού μὲ κάθε τρόπο μᾶς συμμαζεύει καὶ μᾶς δένει πνευματικὰ σὲ ὁμοψυχία. Γιατὶ εἶπε κάπου γιὰ μᾶς: «Ἔχω καὶ ἄλλα πρόβατα, τὰ ὁποῖα δὲν προέρχονται ἀπὸ αὐτὴ τὴ μάνδρα, καὶ πρέπει νὰ τὰ μαζέψω καὶ αὐτὰ καὶ νὰ γίνεῖ ἓνα ποίμνιο καὶ ἓνας ποιμένας»³⁶.

Στίχ. 12. «Γιατὶ αὐτὰ λέγει ὁ Κύριος ὁ παντοκράτωρ· Μὲ ἔστειλε γιὰ τὴ δόξα του ἐναντίον τῶν ἐθνῶν πού σᾶς λαφυραγώγησαν· γιατί ὁποῖος ἀγγίζει ἐσᾶς, εἶναι σὰ νὰ ἀγγίζει τὴν κόρη τοῦ ματιοῦ του».

13. Ὅτι βέβαια ὁ Χριστὸς ὑπερασπιζόταν καὶ ἐλευθέρωνε τοὺς παλαιούς λαούς, δὲν θ' ἀμφιβάλει κανεῖς, ἂν ἔχει νοῦ αὐτὸς πού ἀγαπᾷ τὴν ἀλήθεια. Γιατί, ἂν αὐτὸς ἦταν ἡ πέτρα³⁷, πού πότιζε στὴν ἔρημο τὸν διψασμένο Ἰσραηλιτικὸ λαό³⁸, καὶ αὐτὸς εἶναι ἐκεῖνος μέσω τοῦ ὁποῖου ἔγιναν ὅλα ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ Πατέρα, πῶς μποροῦμε ν' ἀμφιβάλουμε, ὅτι μέσω αὐτοῦ κατορθώθηκε στὸν καιρὸ τῆς καὶ ὅλη ἡ λύτρωση καὶ ἔγινε πράξη κάθε εἶδος βοήθειας; Ἀλλὰ βέβαια μ' αὐτὰ τὰ λόγια ἀπευθύνονται σ' αὐτὸν ὅσοι δικαιοῦθηκαν μὲ τὴν πίστη καὶ ἔχουν ἁγιασθεῖ μὲ τὴ χάρη τοῦ Πνεύματος καὶ καταδηλώνουν τὸν τρόπο τῆς ἐνανθρώπησης. Γιατὶ λέγει

σημαίνει τρόπον. «Ὅπισω γὰρ δόξης ἀπεστάλθαι», φησί Καὶ
 ψευδοεπήσειεν ἂν οὐδαμῶς. Εἰ γὰρ «ἐν μορφῇ τοῦ Θεοῦ καὶ Πα-
 τρὸς ὑπάρχων» ὁ ἐξ αὐτοῦ τε καὶ ἐν αὐτῷ Θεὸς Λόγος, «οὐχ ἀρα-
 γμὸν ἠγήσατο τὸ εἶναι ἴσα Θεῶ», καθὰ γέγραπται, καθίκετο δὲ
 5 καὶ εἰς δούλου μορφὴν, καὶ τεταπεινώκεν ἑαυτόν, γενόμενος καθ'
 ἡμᾶς, πῶς οὐκ ὀπίσω γέγονε τῆς ὅτι μάλιστα προεπούσης ἀξίας αὐ-
 τῷ; Τίς οὖν ὁ λόγος τοῦ χρῆναι παθεῖν αὐτὸν τὴν πρόσκαιρον ἀδο-
 ξίαν; Ἀφίκετο γὰρ σκυλεύων τοὺς πεπορθηκότας καὶ τοῖς σφῶν
 αὐτῶν ὑπενεγκόντας ζυγοῖς τοὺς ἐπὶ τῆς γῆς, τουτέστιν ἡμᾶς, οὓς
 10 αἰ πονηραὶ καὶ ἀντικείμεναι δυνάμεις ἀσχέτως κατεληίζοντο. Σκυ-
 λεύονται δὲ νυνὶ, τοῦ πάντων ἡμῶν Σωτῆρος Χριστοῦ συγκομίζον-
 τος ἡμᾶς διὰ τῆς πίστεως εἰς ἑαυτόν, καὶ ἰδίους ἰσάντος προσκυ-
 νητὰς τοὺς ταῖς παρ' ἐκείνων πλεονεξίαις πεφορτισμένους, καὶ το-
 σαύτην ἡμῖν ὀρέγοντος τὴν ἀσφάλειαν, ὥστε τὸν ἐθέλοντα λυπεῖν,
 15 μονονουχὶ τῆς ἰδίας ἄπτεσθαι κόρης· περιτρέπεται γὰρ αἰεὶ πῶς εἰς
 πᾶν τοῦναντίον τῶν πραγμάτων ἢ ἐκβασίς τοῖς διώκουσι τὴν Ἐκκ-
 λησίαν, λέγοιτο δ' ἂν ἐφ' ἐκάστῳ τὸ ἐν ψαλμοῖς· «Λάκκον ὥρουξε
 καὶ ἀνέσκαψεν αὐτόν, καὶ ἐμπεσεῖται εἰς θόθρον ὃν εἰργάσατο,
 ἐπιστρέψει ὁ πόνος αὐτοῦ εἰς κεφαλὴν αὐτοῦ, καὶ ἐπὶ κορυφὴν αὐ-
 20 τοῦ ἢ ἀδικία αὐτοῦ καταθήσεται». Ἄψεται δὴ οὖν ἑαυτοῦ, φησὶν,
 ὁ ταῖς τῶν ἐμοὶ πεπιστευκότων ἐπιβουλεύων ψυχαῖς. Τοῦτό τοί φη-
 σι καὶ διὰ τῆς τοῦ ψάλλοντος φωνῆς· «Μὴ ἄπτεσθε τῶν χριστῶν
 μου καὶ ἐν τοῖς προφήταις μου μὴ πονηρεύεσθε». Εἰ γὰρ ἔσμεν σῶ-
 μα Χριστοῦ καὶ μέλη ἐκ μέρους, πῶς ἂν πρόοιτο τοῖς φιλαμαρτή-
 25 μοσι τὸ ἴδιον σῶμα, ἢ πῶς ἔξεσται κακοῦ ἀναπιμπλᾶν τὰ μέλη;
 μᾶλλον δέ, πῶς οὐκ ἂν τὴν ἐσχάτην ἀποτίσειαν δίκην, οἱ τοῖς ὑπ'
 αὐτῷ γεγονόσιν ἀνοσίως ἐπιβουλεύοντες;

Στίχ. 13. «Διότι ἰδοὺ ἐγὼ ἐπιφέρω τὴν χειρὰ μου ἐπ' αὐ-
 30 τούς, καὶ ἔσονται σκῦλα τοῖς δουλεύουσιν αὐτοῖς, καὶ
 γνώσεσθε διότι Κύριος παντοκράτωρ ἀπέστειλέ με».

ιδ'. Ἦψατο γὰρ τῶν κοσμοκρατόρων τοῦ αἰῶνος τούτου Χρι-
 στός, καὶ ἀφορήτῳ χειρὶ τὰς τοῦ μαιφόνου δράκοντος συνέθλασε

ὅτι «στάλθηκε πίσω ἀπὸ τὴ δόξα του», καὶ δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ πεῖ ψέματα ποτέ. Γιατί, ἂν ἐνῶ ὑπάρχει μὲ τὴ μορφή τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα ὁ Θεὸς Λόγος, πὺ προῆλθε ἀπὸ αὐτὸν καὶ βρίσκεται μέσα σ' αὐτόν, «δὲν θεώρησε ὡς ἄρπαγὴ τὴν ἰσότητά του μὲ τὸν Θεό», ὅπως ἔχει γραφεῖ, ἀλλὰ κατέβηκε καὶ στὴ μορφή τοῦ δούλου καὶ ταπεινώσε τὸν ἑαυτὸ του καὶ ἔγινε ὁμοῖος μ' ἐμᾶς³⁹, πῶς δὲν βρέθηκε πίσω ἀπὸ τὴ δόξα πὺ κατεξοχὴν πρέπει σ' αὐτόν; Ποιὸς εἶναι λοιπὸν ὁ λόγος πὺ ἔπρεπε νὰ δεχθεῖ αὐτὸν τὸν προσωρινὸ ἔξευτελισμὸ. Γιατί ἤρθε νὰ λαφυραγωγῆσει τοὺς πορθητὲς καὶ αὐτοὺς πὺ ὑπέταξαν στὸ ζυγὸ τους τοὺς ἀνθρώπους, δηλαδή ἐμᾶς, πὺ μᾶς καταλήστευαν ἀσυγκράτητα οἱ πονηρὲς καὶ ἀντίθετες δυνάμεις. Ὅμως τώρα λαφυραγοῦνται μὲ τὸ νὰ μᾶς συγκεντρώνει γύρω του ὁ Σωτῆρας μας Χριστὸς μὲ τὴν πίστη πρὸς τὸν ἑαυτὸ του, καθιστώντας δικούς του προσκυνητὲς ἐκείνους πὺ ἔφεραν ἐπάνω τους τὸ βαρὺ φορτίο τῆς καταπίεσης ἐκείνων καὶ παρέχοντάς μας τὸση ἀσφάλεια, ὥστε νὰ θεωρεῖ ὅτι ἀγγίξει κατὰ κάποιον τρόπο τὴν κόρη τοῦ ματιοῦ του ὅποιος θέλει νὰ τὸν λυτῆσει. Γιατὶ πάντοτε ἡ ἔκβαση τῶν πραγμάτων στρέφεται στὸ ἐντελῶς ἀντίθετο γιὰ τοὺς διῶκτες τῆς Ἐκκλησίας, καὶ θὰ μπορούσε νὰ λεχθεῖ γιὰ τὸν καθένα τὸ ψαλμικὸ: «Ἄνοιξε λάκκο καὶ τὸν βάθυνε καὶ θὰ πέσει μέσα στὸν λάκκο πὺ ἔσκαψε ὁ κόπος πὺ ἔκανε θὰ πέσει στὸ κεφάλι του καὶ ἡ ἀδικία του θὰ κατεβεῖ στὴν κορυφὴ τῆς κεφαλῆς του»⁴⁰. Θὰ χτυπήσει λοιπὸν τὸν ἑαυτὸ του ὅποιος ἐπιβουλεύεται τὶς ψυχὲς ἐκείνων πὺ πίστεψαν σ' ἐμένα. Αὐτὸ βέβαια λέγει καὶ μὲ τὰ λόγια τοῦ Ψαλμωδοῦ: «Μὴν ἀγγίζετε αὐτοὺς πὺ ἔχουν τὸ χρίσμα μου καὶ μὴν ἐπιβουλεύεσθε τοὺς προφῆτες μου.⁴¹ «Γιατί, ἂν εἴμαστε σῶμα Χριστοῦ καὶ ἐπὶ μέρους μέλη αὐτοῦ»⁴², πῶς θὰ μπορούσε νὰ παραδώσει τὸ ἴδιο του τὸ σῶμα στοὺς φίλους τῆς ἁμαρτίας, ἢ πῶς μπορεῖ νὰ ἀνεχθεῖ νὰ κακοποιοῦνται σκληρὰ τὰ μέλη του; Ἡ καλύτερα πῶς δὲν θὰ ὑποστοῦν τὴν ἔσχατη τιμωρία ὅσοι ἐπιβουλεύονται ἀνίερα τοὺς δούλους του;

Στίχ. 13. «Γιατὶ νὰ, ἐγὼ καταφέρω τὸ χέρι μου σ' αὐτοὺς καὶ θὰ γίνουν λάφυρα στοὺς δούλους τους, καὶ θὰ μάθετε καλὰ ὅτι μὲ ἔστειλε ὁ Κύριος ὁ παντοκράτωρ».

14. Χτύπησε ὁ Χριστὸς τοὺς κοσμοκράτορες τοῦ κόσμου αὐτοῦ καὶ μὲ τὸ ἀβάσταχτο χέρι του συνέτριψε τὰ κεφάλια τοῦ μαροῦ φονιά δρᾶ-

κεφαλᾶς, καὶ δέδωκεν ἡμῖν «πατεῖν ἐπάνω ὄφρων καὶ σκορπίων
καὶ ἐπὶ πᾶσαν τὴν δύναμιν τοῦ ἐχθροῦ», καὶ οἱ ποτὲ δεινοὶ καὶ παγ-
χάλεποι καὶ δυσάντητον ἔχοντες τὴν προσβολήν, γεγόνασι σκῦλα
τοῖς δεδουλευκόσιν αὐτοῖς. Ἡμεῖς γὰρ οἱ πάλαι ταῖς ἁμαρτίαις τυ-
5 ραννούμενοι, δεδικαιώμεθα μὲν ἐν Χριστῷ, ἀφίγμεθα δὲ ἤδη πρὸς
τοῦτο λοιπὸν εὐσθενείας πνευματικῆς, ὡς διαπρέπειν μὲν δύνα-
σθαι διὰ πάσης ἀρετῆς καὶ τὸν ἐν Χριστῷ τε καὶ εὐαγγελικὸν κα-
τορθῶσαι θίον, εἶτα χαρισμάτων ἀναπίμπλασθαι τῶν παρ' αὐτοῦ,
καὶ λαβεῖν ἐξουσίαν κατὰ πνευμάτων ἀκαθάρτων, καὶ δαίμοσιν
10 ἀνοσίοις ἐπιτιμᾶν, ὑποστρωγγύντος τοῦ Χριστοῦ καὶ συντριβόντος
ὑπὸ πόδας ἁγίων αὐτόν τε τὸν Σατανᾶν καὶ τὰς ὑπ' αὐτόν δυνάμεις
πονηράς. Καὶ καθ' ἕτερον δὲ τρόπον σκυλεύσειεν ἂν τις τοὺς ποτε
κεκρατηκότας. Ὅτε γὰρ τῶν ἰδίων καταθλοῦμεν παθῶν, καὶ τοῦ
παντὸς ἄξιον ποιούμεθα λόγου, τὸ κατακρατεῖν ἡδονῶν κοσμικῶν
15 τε καὶ σαρκικῶν, καὶ ἀπάσης ἐκτόπου καὶ μυσσαρᾶς ἐπιθυμίας, τότε
τοὺς κεκρατηκότας ποτὲ νενικήκαμεν. Κἂν ἴδωμεν ἑαυτοὺς γεγο-
νότας ἐν τούτοις, τότε δὴ, τότε γνωσόμεθα καὶ διὰ πείρας αὐτῆς,
ὅτι, Θεὸς ὢν ὁ Λόγος, ἀπεστάλη μετὰ σαρκὸς εἰς τόνδε τὸν κόσμον
παρὰ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς, καὶ ὀπίσω δόξης γέγονεν οὐχ ἑτέρου
20 του χάριν, ἢ ἵνα δεσμεύσῃ τὸ συντετριμμένον, καὶ νευρώσῃ τὸ ἡσθε-
νηκός, ἀνορθώσῃ τὸ κατερῶμιμένον, εὐσθενὲς ἀποφήνῃ τὸ ἀναλκι,
θεραπεύσῃ τὸ ἡσθενηκός, ἵνα σώσῃ τὸ ἀπολωλός.

Στίχ 14-16. «Τέρπου καὶ εὐφραίνου, θύγατερ Σιών, διότι
ιδού ἐγὼ ἔρχομαι καὶ κατασκηνώσω ἐν μέσῳ σου, λέγει
25 Κύριος Καὶ καταφεύξονται ἔθνη πολλὰ ἐπὶ τὸν Κύριον ἐν
τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ, καὶ ἔσονται αὐτῷ εἰς λαόν, καὶ κατασκη-
νώσουσιν ἐν μέσῳ σου, καὶ ἐπιγνώσῃ ὅτι Κύριος παντο-
κράτωρ ἐξαπέσταλκέ με πρὸς σέ. Καὶ κατακληρονομήσει
Κύριος τὸν Ἰούδα, τὴν μερίδα αὐτοῦ ἐπὶ τὴν γῆν τὴν ἁγί-
30 αν, καὶ αἰρετιεῖ ἔτι τὴν Ἱερουσαλήμ».

ιε'. Κάντεῦθεν ἂν μάθοις, ὡς ἔσται τῆς ἀνωτάτω θυμηδίας ὑπό-
θεσις τοῖς ἐπὶ τῆς γῆς τοῦ Σωτῆρος ἢ παρουσία. Τέρπεσθαι γὰρ

κοντα⁴³ και μᾶς ἔδωσε τὴ δύναμη «νὰ πατᾶμε πάνω σὲ φίδια και σκορπιούς και σὲ ὅλη τὴ δύναμη τοῦ ἐχθροῦ»⁴⁴, και οἱ φοβεροὶ κάποτε και πάγκακοι και πού ἦταν ἀδύνατη ἢ ἀντιμετώπισή τους, ἔγιναν λάφυρα τῶν δούλων τους. Γιατὶ εἰμεὶς πού παλαιὰ τυραννούμασταν ἀπὸ τὶς ἁμαρτίες, δικαιωθήκαμε ἀπὸ τὸν Χριστὸ⁴⁵ και φτάσαμε ἤδη νὰ ἔχομε τέτοια πνευματικὴ δύναμη, ὥστε νὰ μπορούμε νὰ διακρινόμαστε μὲ κάθε ἀρετὴ και νὰ πετυχαίνομε τὸν βίον τοῦ Χριστοῦ και τῶν ἀγγέλων, και ἔξαιτίας αὐτοῦ νὰ γεμίσομε ἀπὸ τὰ χαρίσματα του, νὰ λάβομε ἐξουσία ἐπάνω σὲ ἀκάθαρτα πνεύματα⁴⁶ και νὰ ἐπιπλήττομε τοὺς ἀνόσιους δαίμονας, στρώνοντάς τους στὰ πόδια μας ὁ Χριστὸς και συντριβοντας κάτω ἀπὸ τὰ πόδια τῶν ἁγίων τὸν ἴδιο τὸν Σατανᾶ και τὶς δυνάμεις τῆς πονηρίας πού ἐξουσιάζει. Ἀλλὰ και μὲ ἄλλο τρόπο μπορεί νὰ λεηλατήσῃ κανεὶς αὐτοὺς πού κάποτε ἦταν ἐξουσιαστές. Ὅταν δηλαδὴ κατανικοῦμε τὰ πάθη μας και θεωροῦμε τὸ πιὸ σπουδαῖο ἀπὸ ὅλα νὰ ἐξουσιάζομε τὶς κοσμικὲς και σαρκικὲς ἡδονὲς και κάθε ἄνομη και βδελυρὴ ἐπιθυμία, τότε ἔχομε νικήσει ἐκείνους πού κάποτε μᾶς ἐξουσίαζαν. Και ἂν δοῦμε ὅτι ἔχομε πέσει στὰ χέρια τους, τότε πιά, τότε θὰ μάθομε και ἀπὸ τὴν ἴδια τὴν πείρα, ὅτι, ὄντας ὁ Λόγος Θεός, στάλθηκε μὲ σῶμα σ' αὐτὸν τὸν κόσμον ἀπὸ τὸν Θεὸ και Πατέρα, και ἔμεινε πίσω στὴ δόξα, ὄχι γιὰ χάρι κάποι ἄλλου, ἀλλὰ γιὰ νὰ συνδέσει τὸ συντριμμένο, νὰ ἐνδυναμώσει τὸ ἐξασθενημένο, νὰ ἀνορθώσει τὸν πεσμένο, νὰ ἀναδείξει ἰσχυρὸ τὸ ἀδύναμον, και νὰ σώσει ἐκεῖνο πού ἔχει χαθεῖ⁴⁷.

Στίχ. 14-16. «Γέμισε ἀπὸ χαρὰ και εὐφροσύνη, θυγατέρα Σιών, γιατί νὰ, ἐγὼ ἔρχομαι και θὰ κατασκηνώσω ἀνάμεσά σου, λέγει ὁ Κύριος. Και πολλὰ ἔθνη θὰ καταφύγουν στὸν Κύριο ἐκείνη τὴν ἡμέρα και θὰ γίνουν λαὸς του, και θὰ κατασκηνώσουν στὸ κέντρο σου, και θὰ μάθεις ὅτι ὁ Κύριος ὁ παντοκράτωρ μὲ ἔστειλε σ' ἐσένα. Και θὰ κληρονομήσει τότε ὁ Κύριος τὸν Ἰουδα, τὴ μερίδα τὴ δικὴ του πάνω στὴν ἁγία γῆ, και θὰ ἐκλέξει πάλι ὡς δικὴ του πόλη τὴν Ἱερουσαλήμ».

15. Και ἀπὸ ἐδῶ θὰ μάθεις, ὅτι θὰ εἶναι ἀφορμὴ τῆς ὑπέροχτης χαρᾶς γιὰ τοὺς ἀνθρώπους ἢ παρουσία τοῦ Σωτήρα. Γιατὶ διέταξε νὰ χαί-

46. Μάρκ. 6, 7.

47. Ἰεζ. 34, 16.

καὶ εὐφραίνεσθαι προστέταχεν ἀναγκαίως τὴν νοητὴν Σιών, «ἣτις ἐστὶν Ἐκκλησία Θεοῦ ζῶντος», ἡγουν καὶ αὐτὴ τῶν διὰ πίστεως σεσωσμένων ἢ ἱερωτάτῃ πληθῆς, κατεπηγγέλλετο δέ, ὅτι καὶ ἤξει καὶ ἔσται δὴ πάντως ἐν μέσῳ αὐτῆς Ἡμῖν γάρ φησιν ὁ θεσπέσιος
 5 Ἰωάννης· «Ἐν τῷ κόσμῳ ἦν», καὶ τῶν ἑαυτοῦ κτισμάτων οὐκ ἀπενοσφίζετο Θεὸς ὢν ὁ Λόγος, ἀλλ' ἦν αὐτὸς ὁ ζωοποιῶν τὰ ζωῆς μέτοχα, καὶ συνέχων τὰ πάντα πρὸς τὸ εὖ εἶναι καὶ ζῆν· ἀλλ' «ὁ κόσμος αὐτὸν οὐκ ἔγνω»· προσκεκύνηκε γὰρ παρ' αὐτὸν τῇ κτίσει. Γέγονε δὲ μεθ' ἡμῶν, ὅτε, τὴν καθ' ἡμᾶς ὁμοίωσιν ἀναλαβῶν, διὰ
 10 τῆς ἁγίας Παρθένου ἐγεννήθη· τότε καὶ «Ἐπὶ γῆς ὤφθη καὶ τοῖς ἀνθρώποις συνανεστράφη»· καὶ μαρτυρήσει λέγων ὁ θεσπέσιος Δαβὶδ· «Ὁ Θεὸς ἐμφανῶς ἤξει, ὁ Θεὸς ἡμῶν, καὶ οὐ παρασιωπήσεται»· τότε γέγονε καὶ καταφυγὴ τοῖς ἔθνεσιν. Οὐδὲ γὰρ ἔτι μόνον τὸ ἐξ Ἰσραὴλ ἐπαιδεύετο γένος διὰ τῆς ἀρχαίας ἐκείνης ἐντο-
 15 λῆς, κατεχρυσούτο δὲ μᾶλλον τοῖς εὐαγγελικοῖς κηρύγμασιν ἢ ὑπ' οὐρανόν, καὶ γέγονεν ἐν ἔθνει παντὶ καὶ ἐν πάσῃ δὲ χώρᾳ «μέγα τὸ ὄνομα αὐτοῦ». Αὐτὸς γὰρ ἦν ἡ «προσδοκία τῶν ἐθνῶν», κατὰ τὴν τοῦ προφήτου φωνήν, καὶ αὐτῷ «κάμψει πᾶν γόνυ, ἐπουρανίων καὶ ἐπιγείων καὶ καταχθονίων, καὶ πᾶσα γλῶσσα ἐξομολογήσεται,
 20 ὅτι Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς εἰς δόξαν Θεοῦ Πατρὸς».

Συνδεδραμήκασι γὰρ διὰ πίστεως ἐπ' αὐτόν, καὶ σὺν αὐτῷ κατωκήκασι ἐν τῇ ἁγίᾳ καὶ νοητῇ Σιών οἱ ἐκ περάτων τῆς γῆς, ἐγνώκασι τε σαφῶς, ὅτι «Οὕτως ἠγάπησεν ὁ Θεὸς τὸν κόσμον, ὥστε τὸν Υἱὸν αὐτοῦ τὸν μονογενῆ δέδωκεν, ἵνα πᾶς ὁ πιστεύων
 25 εἰς αὐτόν μὴ ἀπόληται, ἀλλ' ἔχη ζωὴν αἰώνιον». Ἐξαπέστειλε γὰρ ἡμῖν ἐξ οὐρανοῦ τὸν Υἱὸν ὁ Πατὴρ Σωτῆρα καὶ λυτρωτὴν, ἵνα, πιστεύσαντες εἰς αὐτόν, ἐν αὐτῷ τὸν Πατέρα θαυμάσωμεν καὶ ὡς εἰκόνα βλέποντες ἀκριβῆ τοῦ γεγεννηκότος τὸν ἐξ αὐτοῦ κατὰ φύσιν, ἐννοῶμεν τὸ ἀρχέτυπον. Τότε δὴ, τότε καὶ κληρὸς
 30 γέγονεν Ἰούδας Χριστοῦ, τουτέστι πᾶς ὁ ἐξομολογούμενός τε καὶ δοξολογῶν αὐτόν· ἐξομολόγησις γὰρ Ἰούδας ἐρμηνεύεται· ὡς γὰρ ὁ Παῦλός φησιν, «Οὐχ ὁ ἐν τῷ φανερωῷ Ἰουδαῖος, οὐδὲ ἢ ἐν

48. Α' Τιμ. 3, 16.

49. Ἰω. 1, 10.

50. Ὁπ. π.

51. Ρωμ. 1, 25.

52. Βαρούχ 3, 38.

53. Ψαλμ. 49, 3.

54. Μαλαχ. 1, 11.

55. Γέν. 49, 10

ρεται και να ευφραίνεται υποχρεωτικά ή νοητή Σιών, «που είναι ή Ἐκκλησία του ζωντανού Θεού»⁴⁸, δηλαδή το ίδιο το ιερώτατο πλήθος που έχουν σωθεί μέσω της πίστεως, και έδωσε σίγουρη υπόσχεση, ότι και θα έρθει και θα είναι όπωσδήποτε ανάμεσά της. Γιατί μᾶς λέγει ο θεσπέσιος Ἰωάννης: «Ἦταν μέσα στον κόσμο»⁴⁹ και δεν αποχωριζόταν τα δημιουργήματά του, όντας Θεός Λόγος, αλλά ήταν αυτός που δίνει ζωή σε όσα είναι μέτοχα της ζωής, και συγκρατούσε τα πάντα στο να είναι σε καλή κατάσταση και στη ζωή. «Ἀλλά ο κόσμος δεν τον αναγνώρισε»⁵⁰, γιατί λάτρευσε αντί αυτού τα κτίσματα⁵¹. Καί βρέθηκε ανάμεσά μας, όταν παίρνοντας την όμοιότητα μ' εἰμας, γεννήθηκε από την άγια Παρθένο, και τότε «Ἐμφανίσθηκε επάνω στη γή και έζησε μεταξύ των ανθρώπων»⁵². Αυτό θα το επιβεβαιώσει ο θεσπέσιος Δαβίδ λέγοντας: «Ο Θεός θα ρθει φανερά, ο Θεός μας, και δεν θ' αποσιωπηθεί»⁵³. Τότε έγινε καταφυγή και για τα έθνη. Γιατί δεν παιδαγωγοῦσε πια μόνο τους Ἰσραηλιτες μ' εκείνη την παλαιά έντολή, αλλά μάλλον καταλαμπρυνόταν με τα ευαγγελικά κηρύγματα ή ύφήλιος, και έγινε σε κάθε έθνος και σε κάθε χώρα μεγάλο το όνομά του⁵⁴. Γιατί αυτός ήταν ή προσδοκία των έθνών⁵⁵, σύμφωνα με το λόγο του προφήτη, και σ' αυτόν θα γονατίσει κάθε ύπαρξη των έπουρανίων και των έπιγείων και των καταχθονίων, και κάθε γλώσσα θα τον όμολογήσει, ότι ο Κύριος Ἰησοῦς Χριστός ήρθε για να δοξασθεί ο Θεός Πατέρας»⁵⁶.

Πράγματι προσέτρεξαν σ' αυτόν μέσω της πίστεως και κατοίκησαν μαζί του στην άγια και νοητή Σιών οι άνθρωποι από τα πέρατα της γής και κατανόησαν ολοκάθαρα, ότι «Τόσο πολύ άγάπησε ο Θεός τον κόσμο, ώστε πρόσφερε τον Υίο του τον μονογενή, ώστε όποιος πιστεύει σ' αυτόν να μη χαθεί, αλλά να έχει ζωή αιώνια»⁵⁷. Γιατί ο Πατέρας μᾶς έστειλε από τον ουρανό τον Υίο του Σωτήρα και Λυτρωτή, ώστε, πιστεύοντας σ' αυτόν, να δοῦμε στο πρόσωπό του τον Πατέρα, και βλέποντας τον σαν πιστή εικόνα του Πατέρα που τον γέννησε κατά φύση, να κατανοῦμε το αρχέτυπο⁵⁸. Τότε λοιπόν, τότε έγινε και κληρος του Κυρίου τό Ἰουδαϊκό γένος, δηλαδή καθένas που τον όμολογεῖ και τον δοξολογεῖ, καθόσον τό Ἰούδας έρμηνεύεται έξομολόγηση. Γιατί, όπως λέγει ο Παῦλος, «Δέν είναι Ἰουδαῖος ο φαινομαινικά τέτοιος, ούτε περιτομή

56. Φιλ. 2, 10-11.

57. Ἰω. 3, 16.

58. Κολ. 1, 15. Ἰω. 14, 7 έ.

τῷ φανερῷ ἐν σαρκὶ περιτομή, ἀλλ' ὁ ἐν τῷ κρυπτῷ Ἰουδαϊὸς ἐστὶ, καὶ περιτομὴ καρδίας ἐν πνεύματι, οὐ γράμματι, οὗ ὁ ἔπαινος οὐκ ἐξ ἀνθρώπων, ἀλλ' ἐκ Θεοῦ». Ὅσοι τοιγαροῦν τὴν ἐν πνεύματι περιτομὴν διὰ Χριστοῦ πεπλουτήκαμεν, κληῖρος αὐτοῦ
 5 γεγόναμεν «ἐπὶ τὴν γῆν τὴν ἁγίαν», ἵνα τὴν ἄνω νοῶμεν πόλιν, τὴν νοητὴν Ἱερουσαλήμ, «ἧς τεχνίτης καὶ δημιουργὸς ὁ Θεός», ὁ φίλην τε αὐτὴν καὶ αἵρετὴν ποιούμενος. «Αἵρετιεῖ» γάρ φησιν «ἔτι τὴν Ἱερουσαλήμ». Οὐκ ἀπίθανον δὲ πάλιν εἶπερ ἔλοιτό τις Ἱερουσαλήμ οἶσθαι καὶ νῦν ὀνομάσθαι τὴν Ἐκκλησίαν, ἣν καὶ
 10 Θεοῦ πόλιν ἀποκαλεῖ λέγων ὁ θεσπέσιος Δαυίδ· «Καθάπερ ἠκούσαμεν, οὕτω εἶδομεν ἐν πόλει Κυρίου τῶν δυνάμεων, ἐν πόλει τοῦ Θεοῦ ἡμῶν».

Στίχ. 17. «Εὐλαβεῖσθω πᾶσα σὰρξ ἀπὸ προσώπου Κυρίου, διότι ἐγήγερται ἐκ νεφελῶν ἁγίων αὐτοῦ».

15 ις. Ἐπιφώνημα μὲν τοῦτο καλὸν καὶ ἐπωφελές καὶ πρόσκλησις ἀγαθὴ τοῖς ἐθέλουσιν εὐδοκμεῖν, εἰ παρ' αὐτοῦ γέγονε τοῦ Θεοῦ, ἢ ὡς ἐκ προσώπου τοῦ προφητοῦ. Πλὴν ἐκεῖνο περιθρητέον ὡς γὰρ πάντη τε καὶ πάντως ἀπολουμένων οἵπερ ἂν αὐτῷ μὴ πιστεύσειαν, εὐλαβεῖσθαι προστέταχε. Τοῦτο καὶ αὐτὸς ὁ Χριστὸς
 20 τὴν εἰς αὐτὸν πίστιν οὐ προσιεμένοις ἐπεφώνει τοῖς ἐξ Ἰσραήλ· «Ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἐὰν μὴ πιστεύσητε ὅτι ἐγὼ εἰμι, ἐν ταῖς ἁμαρτίαις ὑμῶν ἀποθανεῖσθε». Καὶ πάλιν· «Ὁ πιστεύων εἰς τὸν Υἱόν, οὐ κρίνεται, ὁ δὲ μὴ πιστεύων ἤδη κέκριται, ὅτι μὴ πεπίστευκεν εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ». Ταύτητοι καὶ «λίθος προσ-
 25 κόμματος καὶ πέτρα σκανδάλου» κατωνόμασται Χριστός ὡσπερ γὰρ ἐστὶν ὁμολογουμένως καλὸν καὶ σωτήριον τὸ τῇ πίστει στεφανοῦν αὐτόν, οὕτω καὶ ὀλέθρου πρόξενον τὸ μὴ εὐλαβεῖσθαι τὸν δι' ἡμᾶς ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς γεγονότα, καὶ οὐχ' ἑτέρου του χάριν, ἢ ἵνα
 30 σῶση τὸ ἀπολωλός, ἐπιστρέψῃ τὸ πλανώμενον, ζωοποιήσῃ τὸ κατεφθαρμένον, φωτίσῃ τὸ ἐν σκότῳ, καθαρὸν ἀποφήνῃ πλημμελημάτων τὸ ταῖς ἁμαρτίαις ἔνοχον, ὑγιές καὶ εὖρωστον ἀποτελέσῃ τὸ ἡσθενηκός. Ἐγηγέρθαι δὲ αὐτόν ἐκ νεφελῶν ἁγίων αὐτοῦ νομιου-

εἶναι αὐτὴ ποὺ γίνεται ἐξωτερικὰ στὴ σάρκα, ἀλλὰ Ἰουδαῖος εἶναι αὐτὸς εἶναι ἐσωτερικὰ τέτοιος, καὶ περιτομὴ εἶναι ἡ πνευματικὴ περιτομὴ τῆς καρδιάς, καὶ ὄχι ἡ ἀναφερόμενη στὸ γράμμα, τοῦ ὁποῖου ὁ ἔπαινος δὲν προέρχεται ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, ἀλλὰ ἀπὸ τὸν Θεό»⁵⁹. «Ὅσοι λοιπὸν ἀποκτήσαμε τὴν σὰν πλοῦτο πνευματικὴ περιτομὴ γίναμε κληρονομία τοῦ «στὴν ἁγία γῆ», γιὰ νὰ ἐννοοῦμε τὴν οὐράνια πόλη, τὴ πνευματικὴ Ἱερουσαλήμ, «τῆς ὁποίας τεχνίτης καὶ δημιουργὸς εἶναι ὁ Θεός»⁶⁰, ὁ ὁποῖος τὴν κάνει ἀγαπητὴ καὶ ἐκλεκτὴ του. Γιατὶ λέγει, «θὰ ἐκλέξει πάλι τὴν Ἱερουσαλήμ». Δὲν εἶναι ὅμως ἀπίθανο ἂν κάποιος πάλι θελήσει νὰ θεωρήσει, ὅτι καὶ τώρα Ἱερουσαλήμ ὀνομάζεται ἡ Ἐκκλησία, τὴν ὁποία ἀποκαλεῖ καὶ πόλη τοῦ Θεοῦ ὁ θεσπέσιος Δαβὶδ λέγοντας: «Ὅπως ἀκούσαμε, ἔτσι καὶ εἶδαμε νὰ συμβαίνει στὴν πόλη τοῦ Κυρίου τῶν δυνάμεων, στὴν πόλη τοῦ Θεοῦ μας»⁶¹.

Στίχ. 17. «Ἄς στέκεται μὲ εὐλαδικὸ φόβο μπροστὰ τοῦ κάθε ἀνθρώπου, γιατί σηκώθηκε ἀπὸ τὶς ἅγιες νεφέλες του».

16. Εἶναι προτροπὴ ωραία καὶ ὠφέλιμη καὶ πρόσκληση καλὴ γιὰ ὅσους θέλουν νὰ εὐδοκιμοῦν, εἴτε ἔγινε ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν Θεό, εἴτε καὶ μέσω τοῦ προφήτη. Ἀλλὰ πρέπει νὰ ἐξετάσουμε ἐκεῖνο· ἐπειδὴ δηλαδὴ ὅπωςδήποτε καὶ χωρὶς ἀμφιβολία θὰ χάνονταν ἂν δὲν πίστευαν σ' αὐτόν, τοὺς προῦσταξε νὰ δείξουν πρὸς αὐτόν εὐλάβεια. Αὐτὸ καὶ ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς φώναζε πρὸς τοὺς Ἰουδαίους ποὺ δὲν ἠθέλαν νὰ δεχθοῦν τὴν πίστη σ' αὐτόν· «Ἀλήθεια σὰς λέγω, ἂν δὲν πιστέψετε ὅτι εἶμαι ἐγώ, θὰ πεθάνετε μέσα στὶς ἁμαρτίες σας»⁶². Καὶ ἀλλοῦ· «Ὅποιος πιστεύει στὸν Υἱό, δὲν κρίνεται, ἐνῶ ὁποῖος δὲν πιστεύει, ἤδη ἔχει κριθεῖ, γιατί δὲν πίστεψε στὸ ὄνομα τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ»⁶³. Γι' αὐτὸ καὶ ὀνομάσθηκε ὁ Χριστὸς «λίθος ποὺ σκοντάφτει κανεὶς καὶ πέτρα σκανδάλου»⁶⁴. Γιατί, ὅπως εἶναι ὁμολογουμένως καλὸ καὶ σωτήριο νὰ τὸν τιμοῦμε μὲ τὴν πίστη, ἔτσι εἶναι καὶ πρόξενο ὀλέθρου νὰ μὴ δείχνομε εὐλάβεια πρὸς αὐτόν ποὺ ἔγινε γιὰ χάρη μας ὁμοίος μας, καὶ ὄχι γιὰ τίποτα ἄλλο, ἀλλὰ γιὰ νὰ σώσει τὸ χαμένο⁶⁵, νὰ ἐπιστρέψει τὸ βρισκόμενο στὴν πλάνη, νὰ δώσει ζωὴ στὸ κατεφθαρμένο, νὰ φωτίσει τὸ βρισκόμενο στὸ σκοτάδι, νὰ καταστήσει καθαρὸν ἀπὸ τὰ πλημμελήματα τὸν ἔνοχο ἁμαρτιῶν, καὶ νὰ προσφέρει ὑγεία καὶ δύναμη στὸ ἀποδυναμωμένο. Τὸ «σηκώθηκε ἀπὸ

63. Ἰω. 3, 18.

64. Α' Πέτρ. 2, 8.

65. Ματθ. 18, 11.

μεν πάλιν, ὡς ἐξ ἠρεμίας τῆς πάλαι καὶ σιωπῆς ἀφιγμένον εἰς κίνη-
 σιν τῆς ἐν ἡμῖν φροντίδος, γεγονότα γε μὴν ἐκ σπέρματος ἁγίων
 Ἀβραάμ, Ἰεσσαὶ καὶ Δαυίδ, καὶ τῶν σὺν ἐκείνοις γενεαλογουμέ-
 νων, οὓς καὶ νεφέλας ἀποκαλεῖ, διὰ τοι τὸ ὑψοῦ φέρεσθαι τῶν ἁγί-
 5 ων τὸν νοῦν, καὶ παραιτεῖσθαι μὲν τὰ ἐπὶ τῆς γῆς καὶ φρόνημα τὸ
 κατερόμιμνον, ζητεῖν δὲ μᾶλλον τὰ ἄνω καὶ τὰ ἐν τοῖς οὐρανοῖς,
 καὶ μὴν καὶ τὸ ἐν τάξει νεφῶν, τοῖς νοητοῖς ὑετοῖς κατάρδειν ἐτέ-
 ρους Ὅτι δὲ τὴν ἀνάστασιν ἐννοεῖ, πληροφορήσει πάλιν αὐτὸς ὁ
 Σωτὴρ διὰ τῆς τοῦ ψάλλοντος φωνῆς οὕτω λέγων· «Ἀπὸ τῆς τα-
 10 λαιπωρίας τῶν πτωχῶν καὶ ἀπὸ τοῦ στεναγμοῦ τῶν πενήτων νῦν
 ἀναστήσομαι, λέγει Κύριος». Ἐγήγερται τοίνυν, τουτέστι κεκίνη-
 ται λοιπὸν εἰς ἐπικουρίαν τοῖς ἐπὶ τῆς γῆς πεπραχόσιν ἀθλίως
 Αὐτὸς δὲ ἢ πάντων λύσις, καὶ τῆς ἀρχαίας ἀρχῆς τὸ πέρας, καὶ ἀρ-
 χὴ τοῦ παντός ἀγαθοῦ, καὶ δοτὴρ ἐλπίδος τῆς εἰς αἰῶνα τὸν μέλ-
 15 λοντα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ.

Στίχ. 1-2. «Καὶ ἔδειξέ μοι Κύριος Ἰησοῦν τὸν ἱερέα τὸν μέ-
 γαν ἐστῶτα πρὸ προσώπου ἀγγέλου Κυρίου, καὶ ὁ διάβο-
 λος εἰσήκει ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ τοῦ ἀντικειῖσθαι αὐτῷ. Καὶ
 20 εἶπε πρὸς τὸν διάβολον· Ἐπιτιμήσαι Κύριος ἐν σοί, διάβο-
 λε, καὶ ἐπιτιμήσαι Κύριος ἐν σοί ὁ ἐκλεξάμενος τὴν Ἱερου-
 σαλήμ· οὐκ ἰδοὺ τοῦτο ὡς δαλὸς ἐξεσπασμένος ἐκ πυρός;».

ιζ'. Ὅρασις μὲν τὸ διήγημα, πλὴν ἔχει λόγον ἱστορικόν, αἰνι-
 γματωδῶς εἰσβάλλοντα καὶ ὡς ἐν εἰκόνι πάλιν τῷ Ἰησοῦ προσδι-
 25 αγραφόμενον. Ἰστέον δέ, ὅτι τῶν ἐν ταῖς ὁράσεσιν εἰς πέρας ἐκ-
 θεθηκότων, τοὺς περὶ αὐτῶν ὁ προφήτης ποιεῖται λόγους, εἰκαι-
 ομυθεῖ δὲ οὐδαμῶς, οὐδὲ μὴν κατόπιν τῶν ἀποτελεσμάτων ἔρχε-
 ται καὶ περιπτῶν ἡμῖν διηγημάτων ἐπισωρεύει ὄχλον, ἀλλ', ὡς
 ἔφην ἐν ἀρχαῖς, ἃ πρὸ τῶν πραγμάτων τεθέαται, ταῦτα καὶ ἀπαγ-
 30 γέλλειν ποιεῖται περὶ πολλοῦ, σοφόν τε καὶ ἀσφαλῆ καθιστὰς τὸν
 Ἰσραήλ, ἵνα μὴ, τοῖς ἴσοις παιίσμασι περιπεσῶν, ἀλοίῃ καὶ δεύ-

τις ἅγιες νεφέλες» θὰ τὸ θεωρήσουμε πάλι μὲ τὴν ἔννοια, ὅτι σὰν ἀπὸ τὴν παλαιὰ ἡρεμία καὶ σιωπὴ προχώρησε στὴν ἐκδήλωση τῆς φροντίδας του γιὰ μᾶς, ἀφοῦ γεννήθηκε ἀπὸ τοὺς ἀπογόνους τῶν ἁγίων Ἀβραάμ, Ἰσαάκ, Ἰεσσαὶ καὶ Δαβὶδ καὶ ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ μπαίνουν στὴ σειρὰ τῆς γενεᾶς μαζί μ' ἐκείνους, τοὺς ὁποίους καὶ ἀποκαλεῖ νέφη, ἐπειδὴ ὁ νοῦς τῶν ἁγίων κατευθύνεται πρὸς τὰ ὕψη, καὶ ποὺ ἀρνεῖται τὰ ἐπίγεια καὶ τὸ χαμηλὸ φρόνημα, ἐνῶ ἐπιδιώκει τὰ ὑψηλὰ μᾶλλον καὶ οὐράνια, ἀλλὰ καὶ σὰν νέφη κατερδεύει τοὺς ἄλλους μὲ νοητὲς βροχές. Ὅτι ὅμως ἔννοεῖ τὴν ἀνάσταση, θὰ μᾶς τὸ πεῖ πάλι ὁ Σωτὴρας μὲ τὰ λόγια τοῦ Ψαλμωδοῦ λέγοντας τὰ ἑξῆς: «Θὰ σηκωθῶ τώρα, λέγει ὁ Κύριος, ἕξαιτίας τῶν κακοπαθημάτων τῶν φτωχῶν καὶ ἕξαιτίας τῶν στεναγμῶν τῶν πενήτων»⁶⁶. Σηκώθηκε λοιπόν, δηλαδή κινήθηκε πιά γιὰ νὰ βοηθήσει ἐκείνους ποὺ ὑποφέρουν πᾶνω στὴ γῆ. Γιατὶ αὐτὸς εἶναι ἡ διάλυση ὅλων τῶν κακῶν καὶ τῆς παλαιᾶς κατάρας τὸ τέλος καὶ ἡ ἀρχὴ κάθε ἀγαθοῦ, καὶ αὐτὸς ποὺ δωρίζει τὴν ἐλπίδα γιὰ τὸν μελλοντικὸ αἰῶνα.

ΚΕΦ ΑΛΛΑΙΟ 3ο

Στίχ. 1-2. «Καὶ ὁ Κύριος μοῦ ἔδειξε τὸν Ἰησοῦ τὸν μεγάλο ἱερεᾶ νὰ στέκεται μπροστὰ στὸν ἄγγελο τοῦ Κυρίου, ἐνῶ ὁ διάβολος στεκόταν στὰ δεξιὰ του, γιὰ προβάλλει ἀντίσταση σ' αὐτόν. Καὶ εἶπε στὸ διάβολο· Εἶθε νὰ σὲ ἐπιπλήξει ὁ Κύριος, διάβολε, καὶ νὰ σὲ ἐπιτιμήσει αὐτὸς ποὺ ἐπέλεξε τὴν Ἱερουσαλήμ. Αὐτὸ δὲν εἶναι σὰν δαυλὶ ποὺ ἔχει ἀποσπασθεῖ ἀπὸ τὴ φωτιά;».

17. Αὐτὸ ποὺ μᾶς ἀφηγεῖται ὁ προφήτης εἶναι βέβαια ὄραμα, ἔχει ὅμως νόημα ἱστορικό, ποὺ προβάλλει ὑπὸ τύπον αἰνίγματος καὶ ποὺ σὰν εἰκόνα πάλι προσδιαγράφεται στὸν Ἰησοῦ. Πρέπει ὅμως νὰ γνωρίζουμε, ὅτι αὐτὰ ποὺ διαπράχθηκαν στὰ ὄραματα ποὺ εἶδε, γι' αὐτὰ ὁ προφήτης κάνει λόγο, καὶ δὲν τὰ λέγει αὐτὰ καθόλου ἄσκοπα, οὔτε βέβαια ἔρχεται νὰ τὰ πεῖ αὐτὰ μετὰ ἀπὸ τὰ γεγονότα, ἐπισωρεύοντάς μας πλῆθος περιττῶν φλυαριῶν, ἀλλὰ, ὅπως εἶπα στὴν ἀρχή, αὐτὰ ποὺ βλέπει πρὶν συμβοῦν στὴν πράξη, αὐτὰ ἐνδιαφέρεται πολὺ νὰ τὰ ἀνακοινώσει, καθιστώντας συνετοὺς καὶ ἀσφαλεῖς τοὺς Ἰσραηλίτες, ὥστε νὰ μὴν συμβεῖ, πέφτοντας στὰ ἴδια σφάλματα, νὰ κυριευθοῦν γιὰ δεύτερη φορὰ, γνωρίζοντας

τερον, εἰδῶς, ὅτι σέσωσται μετὰ πόνου, καὶ μονονουχὶ φροντὶς γέγονε καὶ τοῖς ἐν οὐρανῷ ἀγγέλοις ἢ ἐπ' αὐτοῖς λύτρωσίς τε καὶ χάρις Ἔφη τοίνυν, ὅτι τεθέαται μὲν ἔστωτα τὸν ἄγγελον, πρὸ προσώπου δὲ αὐτοῦ καὶ τὸν Ἰησοῦν τὸν τοῦ Ἰωσεδὲκ τὸν ἱερέα τὸν μέγαν καὶ ὁ μὲν ἄγγελος εἰς εἰκόνα καὶ τύπον ἰστήκει Χριστοῦ, ὁ δὲ γε ἱερεὺς νοηθεῖν ἂν ἀντὶ παντὸς τοῦ λαοῦ λαμβάνεται γὰρ οὕτω παρὰ ταῖς θείαις Γραφαῖς. Καὶ γοῦν ἔφη πρὸς Μωυσέα ὁ Θεός· «Καὶ ἐγὼ ἰδοὺ εἴληφα τοὺς Λευίτας ἀντὶ πάντων τῶν υἱῶν Ἰσραήλ, δόμα δεδομένοι μοί εἰσιν». Ἔρχεται δὴ οὖν ὁ λόγος ἡμῖν οὐκ ἀπὸ σκοποῦ τοῦ πρέποντος, ἀντὶ παντὸς τοῦ λαοῦ τὸν ἱερέα δεχόμενος. Ἐπειδὴ γὰρ γέγονεν ὁ Ἰσραήλ ἐκ προσώπου Θεοῦ, λελατρευκῶς εἰδώλοις, καὶ αὐτὸν δὲ τὸν διὰ Μωυσέως ἀτιμάσας νόμον, εἶτα πληρωθείσης τῆς ἐπ' αὐτῷ δικαίας ὀργῆς, ἠλέηται παρὰ Θεοῦ, κέκληται δὲ πάλιν εἰς ὄψιν αὐτοῦ.

15 Καὶ τοῦτο, οἶμαι, ἐστὶν αἰνιγματωδῶς τὸ ἐστάναι τὸν ἱερέα πρὸ προσώπου ἀγγέλου Κυρίου. Ἐν ὀργῇ μὲν γὰρ ἀποστρέφεται καὶ ἀποκομίζει τοὺς ὀφθαλμοὺς τῶν εἰωθότων καταφρονεῖν, οἰκτεῖρων γε μὴν ἐφορᾷ καὶ ἐπισκέπτεται. Καὶ γοῦν ὁ θεσπέσιος Ψαλμωδὸς προσηύχετο λέγων· «Μὴ ἀποστρέψῃς τὸ πρόσωπόν σου ἀπ' ἐμοῦ, καὶ μὴ ἐκκλίνῃς ἐν ὀργῇ ἀπὸ τοῦ δούλου σου». Καὶ πάλιν· «Ἐπίβλεπον ἐπ' ἐμέ καὶ ἐλέησόν με». Ἄλλ' ὁ μὲν φύσει χρηστός καὶ φιλοικτίμων Θεὸς ἠλευθέρου τῆς ἁμαρτίας τὸν Ἰσραήλ, ὁ δὲ εἰς ταύτην ἐμβεδληκῶς Σατανᾶς ἰστήκει πάλιν ἀντικείμενός τε καὶ ἀντεξάγων αὐτῷ, καὶ καταγορεύων ἔτι, καὶ ὅσον 25 ἦκεν εἰπεῖν εἰς τὸ αὐτῷ δοκοῦν, κατοικτεῖρεσθαι μὴ ἐφιεῖς, ὡς ἐν πλημμελείαις ὄντα καὶ τοῖς τῆς δυσσεβείας ἐγκλήμασιν ἐνεχόμενον, καὶ οὐδὲν ἔχοντα δεξιόν. «Εἰστήκει» γὰρ φησὶν «ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ», τρόπον τινὰ παραλύων τὰ δεξιά· πολεμεῖ γὰρ οὐχὶ τοῖς σκαιοῖς ἡμῶν πράγμασιν, ἀλλὰ τοῖς δεξιοῖς καὶ ἐπαινουμένοις. 30 Τοῦτό τοι παθεῖν ἐπηρᾶτό τινα τῶν εἰς Χριστὸν δεδυσεβηκότων ὁ μακάριος Δαυὶδ οὕτω λέγων· «Καὶ διάβολος στήτω ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ». Ἀντέκειτο τοίνυν ὁ Σατανᾶς, πλὴν ἐπετιμᾶτο διὰ

ὅτι σώθηκαν μὲ μόχθο, καὶ ἡ λύτρωσή τους καὶ ἡ χάρις πού τοὺς δόθηκε ἔγινε κατὰ κάποιο τρόπο φροντίδα καὶ τῶν ἀγγέλων στὸν οὐρανό. Εἶπε λοιπόν, ὅτι εἶδε ἕναν ἄγγελο νὰ στέκεται καὶ ἀπέναντί του τὸν Ἰησοῦ, τὸν υἱὸ τοῦ Ἰωσεδέκ, τὸν ἱερέα τὸ μεγάλο. Καὶ ὁ ἄγγελος βέβαια στεκόταν ὡς τύπος τοῦ Χριστοῦ, ἐνῶ ὁ ἱερέας θὰ μπορούσε νὰ νοηθεῖ ὡς ὁ ὅλος ὁ λαός· γιατί ἔτσι λαμβάνεται ἀπὸ τὶς ἱερές Γραφές. Καὶ πράγματι εἶπε κάπου ὁ Θεὸς στὸν Μωυσῆ. «Καὶ νά, ἐγὼ δέχθηκα τοὺς Λευίτες στὴ θέση ὅλων τῶν υἱῶν τοῦ Ἰσραήλ, πού εἶναι δῶρο πού δόθηκε σ' ἐμένα»⁶⁷. Ὁ λόγος μας λοιπόν δὲν ξεφεύγει ἀπὸ τὸ σκοπὸ μας τὸν πρόποντα δεχόμενος τὸν ἱερέα στὴ θέση ὅλου τοῦ λαοῦ. Ἐπειδὴ δηλαδή οἱ Ἰσραηλιῖτες ἐξέπασαν ἀπὸ τὰ μάτια τοῦ Θεοῦ λατρεύοντας τὰ εἰδῶλα καὶ περιφρονώντας καὶ αὐτὸν τὸν ἴδιο τὸ νόμο πού τοὺς δόθηκε μέσω τοῦ Μωυσῆ, στὴ συνέχεια, ἀφοῦ ἱκανοποιήθηκε ἡ δίκαια ὀργὴ εἰς βάρος του, δέχθηκαν τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ καὶ κλήθηκαν πάλι κοντὰ του.

Αὐτό, νομίζω, σημαίνει αἰνιγματικὰ τὸ ὅτι ὁ ἱερέας στάθηκε μπροστὰ στὸν ἄγγελο τοῦ Κυρίου. Γιατὶ σὲ περίπτωση ὀργῆς δείχνει ἀποστροφή καὶ ἀποσύρει τὸ βλέμμα του ἀπὸ ἐκείνους πού συνηθίζουν νὰ τὸν περιφρονοῦν, δείχνοντας ὅμως εὐσπλαχνία, ρίχνει ἐπάνω τους τὸ βλέμμα του καὶ τοὺς φροντίζει. Καὶ πράγματι ὁ θεσπέσιος Ψαλμωδὸς προσευχόταν καὶ ἔλεγε· «Μὴν γυρίσεις τὸ πρόσωπό σου ἀπὸ ἐμένα καὶ πάνω στὴν ὀργή σου μὴν ἀποστραφεῖς τὸν δούλο σου»⁶⁸. Καὶ πάλι· «Ρίξε τὸ βλέμμα σου ἐπάνω μου καὶ ἐλέησέ με»⁶⁹. Ἀλλὰ ὁ Θεὸς γεμᾶτος εὐσπλαχνία καὶ φιλεύσπλαχνος ἀπὸ τὴ φύση του ἀπάλλασσε ἀπὸ τὴν ἁμαρτία τοὺς Ἰσραηλιῖτες, ἐνῶ ὁ Σατανᾶς πού τοὺς εἶχε ρίξει σ' αὐτὴν στεκόταν πάλι ἀντίθετος καὶ ἀντιμέτωπός τους καὶ τοὺς κατηγοροῦσε ἀκόμα, καὶ ὅσο μπορούμε νὰ ποῦμε γιὰ τὴ γνώμη του, δὲν ἄφηνε νὰ ἐλεηθοῦν, γιατί ἦταν μέσα στὶς ἁμαρτίες καὶ ἐνεχόταν στὰ ἐγκλήματα τῆς ἀσεβείας καὶ δὲν εἶχε τίποτε ὀρθὸ καὶ δεξιό. Γιατὶ λέγει «στεκόταν στὰ δεξιά του», διαλύοντας κατὰ κάποιο τρόπο τὰ δεξιά. Γιατὶ δὲν πολεμᾶ τὶς ἁμαρτωλές καὶ ἀριστερές πράξεις μας, ἀλλὰ τὶς δεξιές καὶ ἐπαινούμενες. Αὐτὴ τὴν κατάρρα ἔδινε ὁ μακάριος Δαβὶδ σὲ κάποιον ἀπὸ ἐκείνους πού εἶχαν ἀσεθήσει στὸν Χριστό λέγοντας τὰ ἐξῆς· «Καὶ ὁ διάβολος νὰ σταθεῖ στὰ δεξιά του»⁷⁰. Ἦταν πολέμιος λοιπόν ὁ Σατανᾶς, ἀλλ' ὅμως δεχόταν τὴν ἐπίπλη-

69. Ψαλμ. 24, 16.

70. Ψαλμ. 108, 6.

ἀγγέλου ἤκουε γὰρ λέγοντος «Ἐπιτιμήσαι Κύριος ἐν σοί, διάβο-
 λε, καὶ ἐπιτιμήσαι Κύριος ἐν σοί ὁ ἐκλεξάμενος τὴν Ἱερουσαλήμ».
 Ἄθρει γὰρ, ὅπως θεομάχον ἐδειξεν εὐθύς καὶ ταῖς ἄνωθεν ψήφοις
 ἀνοσίως ἀντιταπτόμενον. Θεοῦ γὰρ οἰκτείροντος καὶ ἀπαλλάττον-
 5 τος ἤδη πλημμελείας τὸν Ἰσραήλ, εἰσδεξαμένου τε καὶ ἀπόλεκτον
 ἤδη πως ποιουμένου τὴν Ἱερουσαλήμ, κατηγορῶν οὐ παύεται, καὶ
 κατακρίνειν ἀποτολμᾷ τοὺς ἠλεημένους. Οὐκοῦν ἀκόρεστον εἰς
 ὄργας διελέγχει δὴ λέγων «Οὐκ ἰδοὺ τοῦτο ὡς δαλὸς ἐξεσπασμέ-
 νος ἐκ πυρός;» ὅμοιον ὡς εἰ λέγοι τυχόν. Πεπλημμέληκεν ὁμολο-
 10 γουμένως ὁ Ἰσραήλ, καὶ ταῖς σαῖς φιλοψογίαις ἐνεσχημένος ὁρά-
 ται. Πλὴν ἐκτέτικε δίκας οὐ μετρίας, ἀνέτλη τὰς συμφοράς, καὶ
 ἐξεσπάσθη μόλις, ὡς ἐκ πυρός δαδίον ἡμίφλεκτον· οὐπω γὰρ τὰ ἐκ
 τῆς αἰχμαλωσίας ἀπεκονίσαστο βλάβη· ἄρτι καὶ μόλις τῆς ἀνηκέ-
 στου ταλαιπωρίας διέδρα τὴν φλόγα. Παῦσαι δὴ οὖν ἐγκαλῶν
 15 τοῖς ἠλεημένοις «Θεὸς γὰρ ὁ δικαίων, τίς ὁ κατακρίνων;».

Στίχ. 3-5. «Καὶ Ἰησοῦς ἦν ἐνδεδυμένος ἱμάτια ῥυπαρὰ καὶ
 εἰστήκει πρὸ προσώπου τοῦ ἀγγέλου. Καὶ ἀπεκρίθη καὶ
 εἶπε πρὸς τοὺς ἑστηκότας πρὸ προσώπου αὐτοῦ λέγων·
 Ἄφέετε τὰ ἱμάτια τὰ ῥυπαρὰ ἀπ' αὐτοῦ. Καὶ εἶπε πρὸς
 20 αὐτόν· Ἴδου ἀφήρηκα τὰς ἀνομίας σου. Καὶ ἐνδύσατε αὐ-
 τὸν ποδήρη καὶ ἐπίθετε κίδαριν καθαρὰν ἐπὶ τὴν κεφα-
 λὴν αὐτοῦ. Καὶ περιέβαλον αὐτὸν ἱμάτια, καὶ ἐπέθηκαν
 κίδαριν καθαρὰν ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ».

ιη'. Παραδεχθέντος ἅπαξ εἰς τὸ παντὸς τοῦ λαοῦ πρόσωπον
 25 τοῦ λαχόντος ἱερουργεῖν, ἀπόχρη λοιπόν, καθάπερ ἐγῶμαι, το-
 σοῦτον εἰπεῖν, ὅτι τὰ ῥυπαρὰ ἱμάτια σύμβολον ἂν εἶεν οὐκ ἀσυμ-
 φανὲς τῆς ἀκαθαρσίας τοῦ λαοῦ. Κατημφιεσμένοι γὰρ ὥσπερ
 ταῖς σφῶν αὐτῶν ἁμαρτίαις καὶ δυσαπόνιπτον ἔχοντες τῆς ἀσε-
 βείας τὸν μῶμον, διετέλουν ἐν αἰχμαλωσίᾳ, ποιναῖς ὑπενηνεγμέ-
 30 νοι καὶ τῶν ἀνοσίως αὐτοῖς πεπλημμελημένων ἀποτινύντες δί-
 κας. Ἐπειδὴ δὲ κατηλέει Θεός, ἀπαλλάττεσθαι τῆς ἁμαρτίας
 προστέταχεν, ἐλευθεροῦσθαι τῶν ῥυπαρῶν, καὶ μεταμφιέννυσθαι

ξη τοῦ ἀγγέλου. Γιατί τὸν ἄκουγε νὰ τοῦ λέγει· «Νὰ σὲ ἐπιπλήξει ὁ Κύριος, διάβολε, καὶ νὰ σὲ ἐπιτιμήσει ὁ Κύριος ποὺ ἐπέλεξε τὴν Ἱερουσαλήμ». Πρόσεχε λοιπὸν πῶς τὸν ἔδειξε ἀμέσως θεομάχο καὶ ἀντιτασσόμενο στὶς οὐράνιες ἀποφάσεις. Γιατί, ἐνῶ ὁ Θεὸς ἔδειχνε τὴν εὐσπλαχνία του καὶ συγχωροῦσε τοὺς Ἰσραηλῖτες γιὰ τὰ ἁμαρτήματά τους καὶ εἶχε δεχθεῖ πιά καὶ ἔκανε ἐκλεκτὴ τὴν Ἱερουσαλήμ, δὲν παύει νὰ κατηγορεῖ καὶ ἔχει τὸ θράσος νὰ κατακρίνει αὐτοὺς ποὺ εἶχαν ἤδη ἔλεηθεῖ. Τὸν ἐλέγχει λοιπὸν ὡς ἀχόρταγο στὴν ὄργη λέγοντάς του· «Αὐτὸ δὲν εἶναι σὰν δαυλὶ ἀποσπασμένο ἀπὸ τὴ φωτιά;». Εἶναι ὅμοιο σὰ νὰ λέγει τυχόν· Ναι, ἔσφαλαν οἱ Ἰσραηλῖτες ὁμολογουμένως καὶ φαίνεται ὅτι οἱ κατηγορίες σου τοὺς ἀγγίζουσιν. Πλὴν ὅμως ὑπέμειναν τιμωρία ὄχι καὶ μικρὴ, ὑπέστησαν τὶς συμφορὲς καὶ ἀποσπᾶσθησαν ἀπὸ αὐτὲς μόλις μὲ δυσκολία, σὰν μισοκαμμένο δαυλὶ ἀπὸ τὴ φωτιά. Γιατί ἔτσι ἀπεικόνισε τὴ βλάβη ἀπὸ τὴν αἰχμαλωσία. Τώρα καὶ μόλις μὲ δυσκολία διέφυγαν τὴ φλόγα τῆς βαρειᾶς ταλαιπωρίας. Παῦσε λοιπὸν νὰ κατηγορεῖς αὐτοὺς ποὺ ἔχουν ἔλεηθεῖ· «Γιατί ὅταν ὁ Θεὸς δικαιώνει, ποιὸς μπορεῖ νὰ κατακρίνει;»⁷¹.

Στίχ. 3-5. «Καὶ ὁ Ἰησοῦς ὁ ἀρχιερέας ἦταν ντυμένος μὲ βρώμικα ἐνδύματα καὶ στεκόταν μπροστὰ στὸν ἀγγελο τοῦ Κυρίου. Ἀποκρίθηκε τότε καὶ εἶπε σὲ ἐκείνους ποὺ στέκονταν μπροστὰ του· Βγάλτε του τὰ βρώμικα ἐνδύματα. Μετὰ εἶπε σ' αὐτόν· Νὰ, σοῦ ἀφαίρεσα τὶς ἀνομίες σου. Φορέστε του ποδήρη χιτῶνα καὶ βάλτε στὸ κεφάλι του κάλυμμα καθαρὸ. Τὸν ἔντυσαν τότε μὲ ἐνδύματα καθαρὰ καὶ ἔθεσαν πάνω στὸ κεφάλι του καθαρὸ κάλυμμα (μίτρα)».

18. Μιὰ καὶ ἔγινε δεκτὸς ὡς ἐκπρόσωπος ὅλου τοῦ λαοῦ αὐτὸς ποὺ τοῦ ἔλαχε ἡ ἱερατικὴ τιμὴ, ἀρκετὸ εἶναι λοιπὸν, ὅπως ἐγὼ νομίζω, νὰ ποῦμε τοῦτο καὶ μόνο, ὅτι τὰ ρυπαρὰ ἐνδύματα εἶναι φανερὸ σύμβολο τῆς ἀκαθαρσίας τοῦ λαοῦ. Γιατί ντυμένοι κατὰ κάποιον τρόπο μὲ τὶς ἁμαρτίες τους καὶ ἔχοντας δύσκολα καθαριζόμενο τὸ ψεγάδι τῆς ἀσέβειας, ζοῦσαν στὴν αἰχμαλωσία, φορτωμένοι μὲ ποινὲς καὶ ὑπομένοντας τιμωρίες γιὰ τὰ ἀνίερα πλημμελήματά τους. Ἐπειδὴ ὅμως τοὺς ἔλεησε ὁ Θεός, πρόσταξε νὰ τοὺς συγχωρηθοῦν οἱ ἁμαρτίες, ν' ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ τὰ βρώμικα ἐνδύματα, καὶ νὰ ντυθοῦν στὴ θέση τους κατὰ κάποιον τρόπο

τρόπον τινὰ τὴν δικαιοῦσαν χάριν. Κατανεύει δὲ αὐτοῖς τοῦ πό-
 νου τὸ πέρασ καὶ τῶν συμβεβηκότων τὴν λύσιν. Ὅπου γὰρ ἁμαρ-
 τίας ἄφεις, ἔψεται που πάντως καὶ τὸ ἀπαλλάττεσθαι δεῖν τῶν
 δι' αὐτὴν ἐπενηγεμένων. Οὐκοῦν ἐν σχήματι Θεοῦ τοῖς ἐστηκό-
 5 σι καὶ λειτουργοῦσιν αὐτῷ προστέταχεν ὁ μακάριος ἄγγελος
 ἀφαιρεῖν ἀπ' αὐτοῦ τὴν ῥυπῶσαν ἐσθῆτα, καὶ δὴ καὶ φησιν «Ἰ-
 δού ἀφήρηκα τὰς ἀνομίας σου».

Εἶτα δεῖν ἔφη ποδῆρη τε αὐτῷ καὶ κίδαριν ἐπὶ τὴν κεφαλὴν
 δοθῆναι κεκαθαρομένην, ἵνα διὰ τούτου νοῶμεν, ὡς αἰεί πως συν-
 10 τρέχει ταῖς τῶν λαῶν καταστάσεσι καὶ τῆς ἱερωσύνης ἡ δόξα.
 Καύχημα μὲν γὰρ τοῖς ἱερουργοῖς ἢ τῶν ὑπὸ χεῖρα καθαρότης,
 καὶ ἐν λαμπροῖς ἀνχήμασι τὸ τῆς ἱερωσύνης ἔχουσιν εὐκλεές, εὐ-
 δοκιμοῦντος λαοῦ καὶ ἀμωμήτως ἰόντος ἐπὶ τὸ Θεῷ δοκοῦν καὶ
 τρυφερὸν ὑποφέροντος τοῖς παρ' αὐτοῦ θεσπίσμασι τὸν τῆς δια-
 15 νοίας ἀνχένα, ταύτητοι καὶ εὐμενῆ καὶ φίλον ἔχοντος τὸν Πατέ-
 ρα Θεόν. Ἐπίκλημα δὲ καὶ μῶμος τῶν ὑπεξευγμένων ἡ ῥαθυμία
 καὶ τὸ ἀπερισκέπτως ἴεσθαι πρὸς τὸ πλημμελές Ὡσπερ γὰρ ἐν
 ἁμαρτίαις ὄντος τοῦ λαοῦ, ῥυπαρά πως ἦν καὶ τὰ τοῦ ἱερέως
 ἐσθήματα, οὕτως, εἰ ὁρῶτο πάλιν εὐδόκιμος, καθαρὸν ἔσται καὶ
 20 διαφανές τῆς ἱερωσύνης τὸ σχῆμα καὶ ἐν πολλῇ παρόρησῖα τῆ πα-
 ρὰ Θεῷ. Καὶ γοῦν ὁ θεσπέσιος Παῦλος, ἱερουργήσας τοῖς ἔθνεσι
 τὸ εὐαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ καὶ ταῖς εἰς τὸ ἄμεινον ἐπιδόσεσιν εὐ-
 δοκιμοῦντα βλέπων καὶ βεβαίαν ἔχοντα τὴν ἐπ' αὐτῷ πίστιν, ἐπι-
 στέλλει λέγων· «Νὴ τὴν ὑμετέραν καύχησιν, ἀδελφοί, ἦν ἔχω ἐν
 25 Χριστῷ Ἰησοῦ»· καὶ πάλιν· «Χαρὰ καὶ στέφανός μου».

Στίχ 5-7. «Καὶ ὁ ἄγγελος Κυρίου εἰσπήκει καὶ διεμαρτύρα-
 το ὁ ἄγγελος Κυρίου πρὸς Ἰησοῦν λέγων· Τάδε λέγει Κύρι-
 ος παντοκράτωρ· Ἐὰν ἐν ταῖς ὁδοῖς μου πορεύῃ καὶ ἐν τοῖς
 προστάγμασί μου φυλάσῃ, καὶ σὺ διακρινεῖς τὸν οἶκόν
 30 μου, καὶ εἰς φυλάξῃς καί γε τὴν αὐλήν μου, καὶ δώσω σοι
 ἀναστρεφομένους ἐν μέσῳ τῶν ἐστηκότων τούτων».

ιβ. Εἰς ὑποτύπωσιν μὲν τοῦ πάντων ἡμῶν Σωτῆρος Χριστοῦ

τῆ χάρη πού δικαιώνει. Συγκατανεύει γιά τὸ τέλος τῆς ταλαιπωρίας καὶ τὴν ἀπαλλαγὴ ἀπὸ ὅσα ἔπαθαν. Γιατὶ ὅπου ὑπάρχει ἄφεση ἁμαρτίας, θ' ἀκολουθήσει ὅπωςδήποτε κατ' ἀνάγκη καὶ ἡ ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τὰ ὅσα κακὰ αὐτὴ προκαλεῖ. Γι' αὐτὸ λοιπὸν ὡς ἐκπρόσωπος τοῦ Θεοῦ προστάζει ὁ μακάριος ἄγγελος σὲ ἐκείνους πού παραστέκονται καὶ τὸν ὑπηρετοῦν νὰ ἀφαιρέσουν ἀπὸ αὐτὸν τὸ ἀκάθαρτο ἔνδυμα, καὶ μάλιστα καὶ τοῦ λέγει: «Νά, σοῦ ἀφαίρεσα τὶς ἀνομίες σου».

Ἔπειτα εἶπε ὅτι πρέπει νὰ τοῦ δοθεῖ ποδήρης χιτῶνας καὶ νὰ τεθεῖ καθαρὴ μίτρα στὸ κεφάλι του, γιὰ νὰ νοοῦμε μὲ αὐτὸ, ὅτι πάντοτε συμβαδίζει μὲ τὴν κατάστασι τῶν λαῶν καὶ ἡ δόξα τῆς ἱερωσύνης. Γιατὶ καύχημα γιὰ τοὺς ἱερουργοὺς εἶναι ἡ καθαρότητα τοῦ ποιμνίου τους καὶ νὰ ἔχουν στὰ λαμπρὰ καυχήματα τὴ δόξα τῆς ἱερωσύνης, ἐνῶ θὰ προκόπτει ὁ λαὸς καὶ θὰ βαδίζει ἀμώμητα σὲ ὅ,τι ἀρέσει στὸν Θεὸ καὶ θὰ ὑποβάλλει τὸν αὐχένα εὐκαμπτο στὰ θεσπίσματά του, ἔχοντας ἔτσι καλοδιάθετο καὶ φίλο τὸν Πατέρα Θεοῦ. Ἀντίθετα εἶναι κατηγορία καὶ μομφὴ τῶν κάτω ἀπὸ τὴν ἐξουσία τους ἡ ραθυμία καὶ τὸ νὰ πορεύονται ἀπερίσκεπτα πρὸς τὰ πλημμελήματα. Γιατὶ, ὅπως ὅταν ὁ λαὸς βρίσκεται μέσα στὶς ἁμαρτίες, εἶναι ρυπαρὰ κατὰ κάποιον τρόπο καὶ τὰ ἐνδύματα τοῦ ἱερέα, ἔτσι πάλι ἂν παρουσιάζεται νὰ εὐδοκίμεῖ στὴν ἀρετὴ, θὰ εἶναι καθαρὴ καὶ διαφανὴς ἡ ἱερωσύνη καὶ θὰ ἔχει πολλὴ παρησία πρὸς τὸν Θεό. Καὶ πράγματι ὁ θεσπέσιος Παῦλος πού κήρυξε τὸ Εὐαγγέλιο τοῦ Χριστοῦ στὰ ἔθνη καὶ βλέποντάς τα νὰ προχωροῦν σὲ ἐπιδόσεις πρὸς τὸ καλύτερο καὶ νὰ ἔχουν ἀκλόνητη τὴν πίστη σ' αὐτὸν, στὴν ἐπιστολὴ πού τοὺς στέλνει τοὺς λέγει: «Μὰ τὴν καύχησή μου, ἀδελφοί, πού ἔχω γιὰ σᾶς στὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ»⁷² καὶ πάλι: «Σεῖς πού εἶστε χαρὰ καὶ στεφάνι μου»⁷³.

Στίχ. 5-7. «Καὶ ὁ ἄγγελος τοῦ Κυρίου στεκόταν. Καὶ τότε ὁ ἄγγελος τοῦ Κυρίου ἔδωσε διαβεβαίωσι στὸν Ἰησοῦ λέγοντας: Αὐτὰ λέγει ὁ Κύριος παντοκράτωρ: Ἄν πορεύεσαι μέσα στοὺς δρόμους μου καὶ κινεῖσαι μέσα στὶς ἐντολές μου, θὰ κυβερνήσεις τὸν οἶκο μου, καὶ ἂν φυλάξεις τὴν αὐλή μου θὰ σοῦ δώσω ἄλλους πού θὰ συναναστρέφονται μ' αὐτοὺς πού στέκονται ἐδῶ».

19. Δεχθήκαμε τὸν Ἰησοῦ, τὸν ἱερέα τὸν μέγα, ὡς ὑποτύπωση τοῦ

73. Φιλ. 4, 1.

παρεδεξάμεθα τὸν Ἰησοῦν τὸν ἱερεα τὸν μέγαν· τέθειτο γὰρ εἰς
 τοῦτο καὶ Ἀαρὼν ἐν ἀρχαῖς· πλὴν ἐν γε τοῖς προκειμένοις πρὸς
 αὐτὸν εἰρησθαί φαμεν τὸν τοῦ Ἰωσεδέκ τό, «Τάδε λέγει Κύριος
 παντοκράτωρ· Ἐὰν ἐν ταῖς ὁδοῖς μου πορεύσῃ καὶ ἐν τοῖς προσ-
 5 τάγμασί μου φυλάσῃ, καὶ σὺ διακρινεῖς τὸν οἶκόν μου», καὶ τὰ
 τούτοις ἐπόμενα. Οὐ γὰρ ἂν εἴρητο τὰ τοιαῦδε Χριστῷ· αὐτὸς γὰρ
 ἐστὶν ἡ ὁδός, αὐτὸς τὰ δικαιώματα τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός, αὐτὸς
 διέκρινε τὸν οἶκον αὐτοῦ, κατεξουσιάζων ὡς Υἱός. Ἦν μὲν γὰρ ὁ
 θεσπέσιος Μωυσῆς πιστὸς ὡς θεράπων «ἐν ὅλῳ τῷ οἴκῳ τοῦ Θε-
 10 οῦ, Χριστὸς δὲ ὡς Υἱὸς ἐπὶ τὸν οἶκον αὐτοῦ, οὗ οἶκός ἐσμεν
 ἡμεῖς». Οὐκοῦν εἰρήσθω μὲν τὰ τοιαῦδε πρὸς τὸν Ἰωσεδέκ, πρὸς δέ
 γε Χριστὸν οὐκέτι. Ἐπηγγέλλετο δὲ Θεὸς τῇ κατὰ νόμον ἱερωσύ-
 νῃ κρατήσῃν ἔτι καὶ μετὰ γε τοὺς τῆς αἰχμαλωσίας καιρούς, ὥστε
 τοὺς ἱερατεύοντας κατάρχειν τοῦ Ἰσραήλ, καὶ τὴν ἁγίαν διέπειν
 15 πόλιν ἐκείνην. Ἐπειδὴ γὰρ συμβάσῃς τῆς αἰχμαλωσίας καὶ τῶν
 ἀγίων ἐμπεπρωμένων, καὶ θυσίας οὐκέτι προσκεκομισμένης, ὥον-
 τό τινες πρὸς ἀνατροπὴν οἰκήσεσθαι παντελῶς τὰ Μωυσέως, καὶ
 ἀπρακτῆσιν ἔτι τὸν νόμον, καίτοι μήπω παρόντος τοῦ καιροῦ,
 καθ' ὃν ἀναδείκνυσθαι ἔχρη ἔνηνθρωπηκότα τὸν Μονογενῆ,
 20 ταύτητοι Θεός, ἀναπείθων ὅτι τοῖς ἀρχαίοις ἔθεσιν ὑποκείσεται
 πάλιν ὁ Ἰσραήλ καὶ ὑπὸ χειρὰ πράξει τὴν ἱερέων, καθὰ καὶ πρὸ
 τῆς αἰχμαλωσίας, ἀναγκαίως φησίν, ὡς, εἰ γένοιτο γνήσιος νομο-
 φύλαξ ὁ Ἰησοῦς, αὐτὸς πάλιν διακρινεῖ τὸν οἶκον αὐτοῦ, καὶ ἐν
 δόξῃ κείσεται τῇ πρώτῃ, συλλειτουργοῦντων αὐτῷ καὶ ἀγίων ἀγ-
 25 γέλων. Οὐ γὰρ πού φαμεν, ὡς ἔρημος ἦν δυνάμεων λογικῶν ὁ πά-
 λαι νόμος. Εἰ γὰρ καὶ ἦν ἐν τύποις καὶ σκιαῖς τὰ ἐν νόμῳ, ἀλλ' οὖν
 εἰς δόξαν ἐτελεῖτο Θεοῦ. Τοῦτο, οἶμαι, δηλοῦν τό, «Δώσω σοι
 ἀναστρεφομένους ἐν μέσῳ τῶν ἐστηκότων τούτων», τουτέστι μο-
 νονουχί συνιερατεύοντας καὶ συλλειτουργοῦντας ἀγγέλους.

30 Ἄθρει δὲ ὅπως πανταχοῦ τοὺς ἀγίους ἀγγέλους ἐστάναι φησὶ
 τὸ γράμμα τὸ ἱερόν, τῷ τῆς στάσεως ὀνόματι καταδηλοῦν, τὸ μὴ
 ὀκλάζειν αὐτοὺς εἰς τὸ ῥάθυμον, ἀλλ' οἷον ὀρθὴν ἀεὶ καὶ ἀσθενεῖν
 οὐκ ἀνεχομένην τὴν διάνοιαν ἔχειν, ἐστῶσαν δὲ μετὰ Θεοῦ. Οὕτω

Σωτήρα τῶν ὅλων Χριστοῦ. Στὴν ἀρχὴ βέβαια ὡς ὑποτύπωση αὐτοῦ εἶχαμε δεχθεῖ καὶ τὸν Ἄσαρῶν. Ἐδῶ ὅμως λέμε ὅτι στὸν ἅγιο Ἰωσεδέκ εἰπώθηκε ὁ λόγος, «Αὐτὰ λέγει ὁ Κύριος ὁ παντοκράτωρ· Ἐάν πορεύεσαι στοὺς δρόμους μου καὶ τηρεῖς τὶς ἐντολές μου, καὶ σὺ θὰ κυβερνήσεις τὸν οἶκο μου» καὶ ὅσα ἀκολουθοῦν αὐτὰ. Γιατὶ δὲν θὰ λέγονταν αὐτὰ στὸν Χριστό· γιατί αὐτὸς εἶναι ἡ ὁδός, αὐτὸς εἶναι τὰ ἐντάλματα τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα, αὐτὸς κυβέρνησε τὸν οἶκο του, ἐξουσιάζοντάς τον ὡς Υἱός. Ἦταν βέβαια καὶ ὁ θεσπέσιος Μωυσῆς «ὡς ὑπηρέτης πιστὸς σὲ ὅλο τὸν οἶκο τοῦ Θεοῦ, ὁ Χριστὸς ὅμως ὡς Υἱὸς ἦταν στὸν οἶκο του, οἶκος τοῦ ὁποίου εἴμαστε ἐμεῖς»⁷⁴. Ἄς δεχθοῦμε λοιπὸν ὅτι αὐτὰ ἔχουν λεχθεῖ στὸν υἱὸ τοῦ Ἰωσεδέκ, ὄχι ὅμως στὸν Χριστό. Ὁ Θεὸς ὑποσχόταν ὅτι ἡ ἱερωσύνη σύμφωνα μὲ τὸ νόμο θὰ ἰσχύσει ἀκόμα καὶ μετὰ τοὺς χρόνους τῆς αἰχμαλωσίας, ὥστε ὅσοι θὰ ἱεράτευαν θὰ ἦταν κυβερνήτες τοῦ Ἰσραὴλ καὶ θὰ διοικοῦσαν ἐκείνη τὴν πῶλη. Ἐπειδὴ ὅμως συνέβη ἡ αἰχμαλωσία καὶ εἶχαν πυρποληθεῖ τὰ ἅγια καὶ δὲν προσφέρονταν πιὰ θυσίες, νόμιζαν κάποιοι ὅτι θὰ γινόταν ὀλικὴ ἀνατροπὴ τοῦ Μωσαϊκοῦ νόμου καὶ ὁ νόμος θὰ κατανοῦσε πιὰ ἀνενεργός, μολονότι δὲν εἶχε ἔρθει ἀκόμα ὁ καιρὸς ποὺ ἔπρεπε νὰ ἐμφανισθεῖ ὡς ἄνθρωπος ὁ Μονογενής, γι αὐτὸ ὁ Θεός, πείθοντάς τους ὅτι θὰ ζήσουν οἱ Ἰσραηλιῖτες μὲ τὶς παλιές τους πάλι συνήθειες καὶ θὰ ζοῦν κάτω ἀπὸ τὴν καθοδήγηση τῶν ἱερέων, ὅπως καὶ πρὶν ἀπὸ τὴν αἰχμαλωσία, κατ' ἀνάγκη λέγει ὅτι, ἂν γίνει ὁ Ἰησοῦς γνήσιος τηρητὴς τοῦ νόμου, αὐτὸς πάλι θὰ κυβερνήσει τὸν οἶκο του καὶ θ' ἀνακτήσει τὴν πρώτη του δόξα, ἔχοντας συλλειτουργοὺς του καὶ ἅγιους ἀγγέλους. Γιατὶ δὲν ἰσχυριζόμαστε βέβαια, ὅτι ὁ παλαιὸς νόμος ἦταν στερημένος ἀπὸ λογικὰ θεσπίσματα. Γιατί, ἂν καὶ τὰ τοῦ νόμου παρουσιάζονταν μὲ τύπους καὶ σκιές, ἀλλ' ὅμως τελοῦνταν γιὰ τὴ δόξα τοῦ Θεοῦ. Αὐτὸ, νομίζω, τὸ νόημα ἔχει ἡ ὑπόσχεση, «θὰ σοῦ δώσω ἄλλους ποὺ θὰ συναστρέφονται μ' αὐτοὺς ποὺ στέκονται ἐδῶ», δηλαδή συνιερουργοὺς κατὰ κάποιο τρόπο καὶ συλλειτουργοὺς ἀγγέλους.

Πρόσεχε ὅμως πῶς παντοῦ ἡ ἅγια Γραφή λέγει ὅτι οἱ ἅγιοι ἄγγελοι «στέκονται», δηλώνοντας μὲ τὴ λέξη αὐτή, ὅτι δὲν παραδίδονται στὴ ραθυμία, καὶ δὲν ἀνέχονται νὰ ἔχουν ἀδύναμη τὴ διάνοιά τους, ἀλλὰ θέλουν νὰ τὴ ἔχουν πάντοτε ὀρθία καὶ νὰ κρατιέται τέτοια μαζὶ μὲ τὸν

καὶ ἐν τῷ Ἰεζεκιήλ γεγραμμένον εὐρήσομεν περὶ τῶν Χερουβίμ, ὅτι ἦν «τὰ σκέλη αὐτῶν ὀρθά». Κάμπτεται μὲν γάρ, καὶ λίαν εὐκόλως, ἡ ἀνθρώπου διάνοια, καὶ ἔστιν εὐπετής εἰς γε τὸ θέλειν ἀρῶσθῆσαι τὸ ῥάθυμον. Ἔστηκε δὲ ὡσπερ τῶν ἄνω πνευμάτων ἡ ἀγία 5 πληθὺς. Ταύτη τοι καὶ πρὸς τὴν Σιών ἐλέγετο παρὰ Θεοῦ, «Στήσον σεαυτήν, Σιών». Ἀνετίθει δέ που καὶ ὁ μακάριος Δαβὶδ τὰς χαριστηρίους ῥῥάδας, οὕτω λέγων «Ἔστησεν ἐπὶ πέτραν τοὺς πόδας μου». Τὸ γὰρ ἀκλινὲς ἐν τούτοις καὶ τὸ πεπηγὸς τῆς γνώμης τῷ τῆς στάσεως ὀνόματι κατεσήμεναν ὁ πνευματοφόρος.

10 **Στίχ 8-9.** «Ἄκουε δὴ Ἰησοῦ ὁ ἱερεὺς ὁ μέγας, σὺ καὶ οἱ πλησίον σου καὶ οἱ καθήμενοι πρὸ προσώπου σου, διότι ἄνδρες τερατοσκόποι εἰσὶ, διότι ἰδοὺ ἐγὼ ἄγω τὸν δοῦλόν μου Ἀνατολήν· διότι ὁ λίθος ὃν δέδωκα πρὸ προσώπου Ἰησοῦ, ἐπὶ τὸν λίθον τὸν ἕνα ἑπτὰ ὀφθαλμοὶ εἰσιν».

15 **κ.** Διὰ τῶν ἀρτίως ἡμῖν εἰρημένων κατεπηγγέλλετο τῷ Ἰησοῦ, ἦγον, ὅπερ ἐστὶν ἀληθέστερον, τῇ κατὰ νόμον ἱερωσύνῃ, τὸ διακρίνειν τὸν οἶκον αὐτοῦ καὶ κατάρχειν ἔτι λαῶν, καὶ τῆς κατὰ νόμον λατρείας ἀποπεραίνειν τοὺς τύπους. Ἄθρει δέ μοι καὶ τὴν οἰκονομίαν καὶ τῶν θείων διασκέψεων τὸ πολὺ λίαν εὐτεχνές. Ἐμελλε, 20 καὶ οὐκ εἰς μακρὰν, μετατεθήσασθαι τὰ ἐν νόμῳ πρὸς λατρείαν τὴν ἀληθῆ καὶ τῶν τύπων τὸ ἀκαλλὲς μεταπλάττεσθαι τε πρὸς ἀξιόραστόν τε καὶ πνευματικὴν πολιτείαν. Ἐμελλον ἀποσοβεῖσθαι τοῦ ἀμπελῶνος οἱ κυριοκτονήσαντες γεωργοί, καὶ ἐκδοθήσασθαι τὸ χωρίον ἑτέροις, τοῖς ἀγίοις ἀποστόλοις δηλονότι καὶ εὐαγγελισταῖς, 25 οἱ καρποφόρον αὐτὸ καὶ εὐανθὲς ἀποφαίνειν ἔμελλον, τῆς προὔργιαιτάτης ἀξιοῦντες φροντίδος· ἔμελλε «Βασιλεὺς δίκαιος βασιλεύειν, καὶ ἄρχοντες μετὰ κρίσεως ἄρχειν», κατὰ τὴν τοῦ προφήτου φωνήν· ἔμελλεν ἕτερος ἀνίστασθαι ἀρχιερεὺς, οὐ κατὰ τὴν τάξιν Ἀαρών, ἀλλὰ κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ, «τῶν ἁγίων λειτουργὸς καὶ 30 τῆς σκηνῆς τῆς ἀληθινῆς, ἣν ἔπηξεν ὁ Κύριος, καὶ οὐκ ἄνθρωπος». Εἰσῆλθε γὰρ εἰς τὰ ἅγια τῶν ἁγίων ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς ὁ Χριστός «οὐ δι' αἵματος τράγων καὶ μόσχων, διὰ δὲ τοῦ ἰδίου αἵματος,

75. Ἰεζ. 1, 7.

76. Ψαλμ. 39, 3.

77. Ματθ. 21, 33-39.

78. Ἦσ. 32, 1.

79. Ψαλμ. 109, 4.

80. Ἐβρ. 8, 2.

Θεό. Ἔτσι θὰ βροῦμε νὰ ἔχει γραφεῖ καὶ στὸν Ἰζεκιήλ γιὰ τὰ Χερουβὶμ ὅτι «τὰ πόδια τους εἶναι ὄρθια»⁷⁵. Γιατὶ ἡ διάνοια τοῦ ἀνθρώπου λυγίζει, καὶ πολὺ εὐκόλα, καὶ εὐκόλα παρασύρεται στὴν ἐπιθυμία τῆς ραθυμίας. Τὸ ἅγιο πλῆθος λοιπὸν τῶν ἁγίων πνευμάτων εἶναι σὰ νὰ στέκεται ὄρθιο. Γι' αὐτὸ καὶ ἔλεγε ὁ Θεὸς στὴ Σιών· «Στάσου ὄρθια, Σιών». Καὶ ὁ μακάριος Δαβὶδ προόφερνε κάπου τὶς εὐχαριστήριες ᾠδὲς στὸν Θεὸ λέγοντας· «Στήριξε ὄρθια τὰ πόδια μου ἐπάνω στὴν πέτρα»⁷⁶. Μὲ τὸ ὄνομα τῆς στάσης ἐδῶ ὁ πνευματοφόρος κατασήμανε τὴν ἀμετάθετη καὶ σταθερὴ γνώμη.

Στίχ. 8-9. «Ἄκου λοιπὸν, Ἰησοῦ, ἐσὺ ὁ μέγας ἱερέας καὶ οἱ γύρω σου καὶ ὅσοι κάθονται ἀπέναντί σου, γιατί εἶναι ἄνθρωποι ποὺ θὰ δοῦν τέρατα καὶ σημεῖα· Νὰ ἐγὼ φέρνω τὸ δοῦλο μου ποὺ τὸ ὄνομά του εἶναι Ἰσραήλ. Γιατὶ ὁ λίθος ποὺ ἔβαλα μπροστὰ στὸν Ἰησοῦ, ἐπάνω σ' αὐτὸν τὸν ἕνα λίθο ὑπάρχουν ἑπτὰ μάτια».

20. Μὲ αὐτὰ ποὺ μόλις εἶπαμε ὑποσχόταν στὸν Ἰησοῦ, ἢ μᾶλλον, ποὺ εἶναι καὶ τὸ πιὸ ἀληθινὸ, στὴν κατὰ νόμο ἱερωσύνη, νὰ κυβερνεῖ τὸν οἶκο του καὶ νὰ ἀσκεῖ τὴν ἐξουσία ἐπάνω στὸ λαὸ καὶ νὰ φέρνει εἰς πέρας τοὺς τύπους τῆς νομικῆς λατρείας. Πρόσεχε ὅμως, σὲ παρακαλῶ, τὴν οἰκονομία καὶ τὴν πολὺ μεγάλη σοφία τῶν θείων συλλογισμῶν. Ὁ νόμος ἔμελλε, καὶ δὲν θὰ ἀργοῦσε πολὺ, νὰ δώσει τὴ θέση του στὴν ἀληθινὴ λατρεία καὶ τὸ ἀκομμο τῶν τύπων νὰ μεταπλασθεῖ στὴν ἐξαγαγμένη καὶ πνευματικὴ πολιτεία. Ἐμελλαν νὰ ἐκδιωχθοῦν ἀπὸ τὸ ἀμιτέλι οἱ φονεῖς τοῦ Κυρίου γεωργοὶ καὶ νὰ δοθεῖ τὸ κτῆμα σὲ ἄλλους γεωργούς, δηλαδή στοὺς ἁγίους ἀποστόλους καὶ τοὺς εὐαγγελιστὲς, ποὺ ἔμελλαν νὰ τὸ ἀναδείξουν πλούσιο σὲ ἀνθοφορία καὶ καρποφόρο, ἀφιερώνοντάς του τὴν ὠφελιμότερη φροντίδα⁷⁷. Ἐμελλε «νὰ βασιλεύει βασιλιάς δίκαιος καὶ νὰ κυβερνοῦν ἄρχοντες μὲ σύνεση»⁷⁸, σύμφωνα μὲ τὰ λεγόμενα τοῦ προφήτη, ἔμελλε νὰ παρουσιασθεῖ ἄλλος ἱερέας, ὄχι κατὰ τὴ σειρά τοῦ Ἀαρών, ἀλλὰ τὴ σειρά τοῦ Μελχισεδέκ⁷⁹, «λειτουργὸς τῶν ἁγίων καὶ τῆς ἀληθινῆς σκηνῆς, τὴν ὁποία ἔστησε ὁ Κύριος, καὶ ὄχι ἄνθρωπος»⁸⁰. Γιατὶ μπῆκε στὰ Ἅγια τῶν ἁγίων ὁ Κύριός μας Ἰησοῦς Χριστὸς «προσφέροντας ὄχι αἷμα τράγων καὶ μοσχαριῶν, ἀλλὰ τὸ ἴδιο τὸ δικό του αἷμα, ἐξασφαλίζοντας αἰώνια λύτρωση, καὶ μὰ γιὰ πάντα

αἰωνίαν λύτρωσιν εὐράμενος», καὶ «μιᾶ προσφορᾷ τελειώσας εἰς τὸ διηνεκὲς κατὰ συνείδησιν τοὺς ἁγιαζομένους».

Ἴνα τοίνυν μὴ ψευδοεπὴς τε καὶ εἰκαιόμυθος ἀναφαίνεται ὁ Θεός, αἰεὶ καὶ διηνεκῶς τῇ κατὰ νόμον ἱερωσύνῃ καθυπισχνούμενος ἐποπτεύσειν τε καὶ διακρίνειν τὸν οἶκον αὐτοῦ, ἀναγκαίαν ποιεῖται τοῦ κατὰ Χριστὸν μυστηρίου τὴν προαγόρευσιν, καὶ ὅτι καταλήξει μὲν τὰ ἐν νόμῳ, διακρινεῖ δὲ αὐτὸς τὸν ἴδιον οἶκον διὰ τοῦ ἰδίου γεννήματος, τουτέστι τοῦ Υἱοῦ. Ταύτῃ τοι μονονουχί καὶ διαμαρτύρεται αὐτόν τε τὸν Ἰησοῦν καὶ τοὺς πλησίον αὐτοῦ
10 καὶ τοὺς καθημένους πρὸ προσώπου αὐτοῦ, ἵνα Λευίτας νοῶμεν καὶ ἱερέας. Λειτουργοῦντι μὲν γὰρ τῷ ἀρχιερεῖ παριστήκει τὸ τάγμα τὸ Λευιτικόν, οἱ δὲ γε πρεσβύτεροι καὶ ἱερεῖς, ὡς ἐκείνων ἀμείνους ἔτι καὶ ἱερώτεροι κατὰ τὸν νόμον, καὶ τῇ συνεδρεΐᾳ τετίμητο. Τερατοσκόπους γε μὴν αὐτοὺς ὀνομάζει, τουτέστιν αἰεὶ ση-
15 μεῖα ζητοῦντας ὄραῖν καὶ τῶν τεράτων ἐφιεμένους. Φύσει γὰρ πως αἰεὶ τοιοῦτόν ἐστι τὸ τῶν Ἰουδαίων ἔθνος. Καὶ γοῦν, ὅτε ὁ Χριστός, «Ποιήσας ὡσεὶ φραγέλλιον ἐκ σχοινίων πάντα ἐξέβαλεν ἐκ τοῦ ἱεροῦ λέγων, Ἔρατε ταῦτα ἐντεῦθεν, μὴ ποιεῖτε τὸν οἶκον τοῦ Πατρὸς μου οἶκον ἐμπορίου», προσήεσαν λέγοντες· «Τί σημεῖον
20 δεικνύεις ἡμῖν ὅτι ταῦτα ποιεῖς;»· «Καὶ τίς ἐδωκέ σοι τὴν ἐξουσίαν ταύτην;». Εὐρήσομεν δὲ καὶ ἑτέρους προσιόντας τε καὶ λέγοντας αὐτῷ· «Διδάσκαλε, θέλομεν ἀπὸ σοῦ σημεῖον ἰδεῖν».

Οὐκοῦν ἐπειδήπερ, φησὶν, ἄνδρες εἰσὶ τερατοσκόποι, μάνθανέτωσαν ἅμα σοὶ τὰ ἐσόμενα, καὶ σημείων ὧν αἰτοῦσιν αἰεὶ τὸν πα-
25 ναλκέστατον ἀποτελεστήν. Καὶ τίς δὴ οὗτός ἐστιν; «Ἴδου ἐγὼ ἄγω τὸν δοῦλόν μου Ἀνατολήν». Θεὸς μὲν οὖν κατὰ φύσιν καὶ ἐκ Θεοῦ Πατρὸς πέφηνεν ὁ Μονογενής, καὶ ὡς τοῦτο ὑπάρχων, ἐλεύθερος, ἀλλὰ κεκένωκεν ἑαυτόν, κατὰ τὰς γραφάς, καθιεὶς εἰς ὅπερ οὐκ ἦν, καὶ κεχρημάτικε δοῦλος, διὰ τὸ ἀνθρώπινον, καίτοι Κύρι-
30 ος πάντων ὑπάρχων ὡς Θεός. Ἄλλ' ἦν καὶ οὕτως ἀνατολή, τουτέστι Δικαιοσύνης ἥλιος. Ἄνισχε γὰρ καὶ ἐπέλαμψεν οἷάπερ ἐν σκότῳ διατελοῦσιν ἡμῖν, μόνον δὲ οὐχὶ καὶ ὡς ἐν νυκτὶ καὶ ὕπνῳ

81. Ἐβρ. 9, 12 καὶ 10, 14. 82. Ἄριθμ. 16, 2. 83. Ἰω. 2, 14-19. 84. Ματθ. 21, 23.
85. Ματθ. 22, 38. 86. Φιλ. 2, 7-8. 87. Μαλαχ. 4, 2. 88. Λουκᾶ 1, 79.

μέ μία προσφορά χάρισε τήν τελείωση σέ ἐκείνους πού ἀγιάζονται συνειδητά ἀπό τή θυσία του»⁸¹.

Γιά νά μὴν ἐμφανίζεται λοιπὸν ὁ Θεὸς ψευδολόγος καὶ ματαιολόγος, πάντοτε καὶ συνέχεια ὑποσχόμενος στήν ἱερωσύνη τοῦ νόμου ὅτι θά ἐποπτεύει καὶ θά κυβερνήσει τὸν οἶκο του, κάνει ἀναγκαῖα τήν προαγγελία τοῦ σχετικοῦ μὲ τὸν Χριστὸ μυστήριο, δείχνοντας ὅτι τὰ τοῦ νόμου θά λήξουν καὶ θά κυβερνήσει ὁ ἴδιος τὸν δικό του οἶκο μὲ τὸ ἴδιο τὸ γέννημά του, δηλαδή τὸν Υἱό. Ἔτσι κατὰ κάποιον τρόπο διαβεβαιώνει καὶ τὸν ἴδιο τὸν Ἰησοῦ καὶ τοὺς γύρω ἀπὸ αὐτὸν καὶ ἐκείνους πού κάθονται ἀπέναντί του, γιά νά νοοῦμε τοὺς Λευῖτες καὶ τοὺς ἱερεῖς. Γιατὶ ἡ Λευιτικὴ τάξη στέκεται γιά νά ὑπηρετεῖ τὸν ἀρχιερέα, ἐνῶ οἱ γεροντότεροι ἱερεῖς, ὡς ἀνώτεροι ἀπὸ ἐκείνους καὶ πιὸ σεβαστοὶ σύμφωνα μὲ τὸ νόμο εἶχαν τιμηθεῖ καὶ μὲ τὸ ἀξίωμα τοῦ συνέδρου⁸². Τοὺς ὀνομάζει βέβαια τερατοσκόπους, δηλαδή ὡς κάποιους πού ζητοῦν πάντοτε νά βλέπουν θαυματουργὰ πράγματα καὶ ἐπιθυμοῦν τὰ τερατώδη. Γιατὶ τέτοιο εἶναι πάντοτε ἀπὸ τὴ φύση του τὸ ἔθνος τῶν Ἰουδαίων. Καὶ πράγματι ὅταν ὁ Χριστὸς «κάνοντας κάποιον μαστίγιο ἀπὸ δεμένα μαζί σχοινιά τοὺς ἔδγαλε ὅλους βίαια ἀπὸ τὸ ναὸ φωνάζοντας, Πάρτε τα αὐτὰ ἀπὸ ἐδῶ καὶ μὴ μετατρέπετε τὸν οἶκο τοῦ Πατέρα μου σὲ οἶκο ἐμπορίου», τὸν πλησίασαν καὶ τοῦ εἶπαν· «Τί σημεῖο ἔχεις πού νά σοῦ δίνει τὸ δικαίωμα νά τὰ κάνεις αὐτά;»⁸³. «Καὶ ποιὸς σοῦ ἔδωσε αὐτὴ τὴν ἐξουσία;»⁸⁴. Θά βροῦμε καὶ ἄλλους νά τὸν πλησιάζουν καὶ νά τοῦ λένε· «Διδάσκαλε, θέλομε νά δοῦμε ἀπὸ ἐσένα κάποιον σημεῖο»⁸⁵.

Ἐπειδὴ λοιπὸν, λέγει, εἶναι ἄνδρες τερατοσκόποι, ὅς μάθουν μαζί μ' ἐσένα αὐτὰ πού μέλλουν νά συμβοῦν καὶ ποιὸς εἶναι ὁ παντοδύναμος ἐκτελεστής τῶν σημείων πού ζητοῦν πάντοτε. Καὶ ποιὸς λοιπὸν εἶναι αὐτός; «Νά, ἐγὼ φέρνω τὸ δοῦλο μου, πού τὸ ὄνομά του εἶναι Ἰακώβ». Εἶναι λοιπὸν Θεὸς κατὰ τὴ φύση ὁ Μονογενὴς καὶ φανερώθηκε ἀπὸ τὸν Θεὸ Πατέρα, καὶ ὄντας τέτοιος, εἶναι ἐλεύθερος, ἀλλ' ὅμως κένωσε (ταπεινώσε) τὸν ἑαυτό του, σύμφωνα μὲ τὴς Γραφές⁸⁶, κατεβαίνοντας σ' αὐτὸ πού δὲν ἦταν, καὶ ἔγινε δοῦλος ἕξαιτίας τοῦ ἀνθρώπινου στοιχείου του, μολονότι ὡς Θεὸς εἶναι Κύριος τῶν πάντων. Ἄλλὰ καὶ ἔτσι ἦταν Ἰακώβ, δηλαδή Ἡλίας τῆς Δικαιοσύνης⁸⁷. Γιατὶ ἀνέτειλε καὶ σκόρπισε λάμψη, καὶ σὰν νά ζούσαμε μέσα στὸ σκοτάδι⁸⁸ καὶ νά ἤμασταν κατὰ

κεκαρωμένους ταῖς κοσμικαῖς ἡδοναῖς καὶ τῆς διανοίας τὸν ὀφθαλμὸν κατεσκοτισμένους, ἤγειρέ τε πρὸς νῆψιν καὶ λαμπροὺς ἀπέφηνε τῇ παρ' ἑαυτοῦ χάριτι. Τοιγάρτοι καὶ ὁ σοφὸς ἡμῖν ἐπιστέλλει Παῦλος, αὐτὸ δὴ τοῦτο καταμηνύων «Ἡ νύξ προέκοψεν, 5 ἡ δὲ ἡμέρα ἤγγισεν· ἀποθώμεθα οὖν τὰ ἔργα τοῦ σκοτούς, ἐνδυσώμεθα δὲ τὰ ὄπλα τοῦ φωτός, ὡς ἐν ἡμέρᾳ εὐσχημόνως περιπατήσωμεν». Καὶ πάλιν «Ἔγειραι ὁ καθεύδων καὶ ἀνάστα ἐκ τῶν νεκρῶν, καὶ ἐπιφαύσει σοι ὁ Χριστός».

Προανακηρύττει τοιγαροῦν τῆς τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἐπιδημίας 10 τὰ λαμπρὰ κατορθώματα. «Δουῖλον» δέ φησιν αὐτόν, διὰ τοι τὸ ἐν δούλου καθικέσθαι μορφῇ, «ἀνατολήν» δέ, ὅτι φῶς ἐστὶ τὸ ἀληθινόν, ἀγῆ καὶ ἡμέρα καὶ λαμπρὸς ἑσφόρος, εἰς νοῦν ἀνατέλλων καὶ καταφαιδρύνων καρδίας. Ὀνομάζει δὲ πρὸς τούτῳ καὶ «λίθον» αὐτόν, καὶ μὴν καὶ δεδόςθαι φησὶ πρὸ προσώπου Ἰησοῦ, 15 ἐπτά τε ἔχειν τοὺς ὀφθαλμοὺς εὖ μάλα δισχυρίζεται. Ἔδει γὰρ μάλιστα τὴν κατὰ νόμον ἱερωσύνην, ἧς εἰς τύπον τεθείκαμεν τὸν Ἰησοῦν, οἷονεὶ πρὸ προσώπου καὶ πρὸ ὀφθαλμῶν ἔχειν διὰ παντός τὸν λίθον τὸν ἐκλεκτόν, τὸν ἀκρογωνιαῖον, τὸν ἐντιμον, τὸν εἰς τὰ θεμέλια Σιών, τὸν πολυτίμητον μαργαρίτην, τουτέστι Χριστόν, 20 τὸν πολλοῖς ὀφθαλμοῖς ἐφορῶντα τὰ πάντα. Τὸ γὰρ ἐπτά τοῦ τελείως ἔχοντος αἰεί πῶς ἐστὶ σημαντικόν. Στεῖρα γοῦν λέγεται τεκεῖν ἐπτά. Ὅτι δὲ μυρίοις ὄμμασιν ἐφορᾷ τὰ πάντα, καὶ ἐπισκέπτεται τὰ καθ' ἡμᾶς ἡ θεία τε καὶ ἀπόρρητος τοῦ Υἱοῦ φύσις, οὐκ ἂν ἐνδοιάσειέ τις «Ζῶν γὰρ ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ καὶ ἐνεργής, καὶ 25 τομώτερος ὑπὲρ πᾶσαν μάχαιραν δίστομον, καὶ δικνούμενος ἄχρι μερισμοῦ ψυχῆς καὶ πνεύματος, ἁρμῶν τε καὶ μυελῶν, καὶ κριτικός ἐνθυμήσεων καὶ ἐννοιῶν καρδίας, καὶ οὐκ ἔστι κτίσις ἀφανῆς ἐνώπιον αὐτοῦ· πάντα δὲ γυμνὰ καὶ τετραηλισμένα τοῖς ὀφθαλμοῖς αὐτοῦ», κατὰ τὸ γεγραμμένον.

30 Στίχ 9. «Ἴδου ἐγὼ ὀρύσσω βόθρον, λέγει Κύριος παντοκράτωρ, καὶ ψηλαφήσω πᾶσαν τὴν ἀδικίαν τῆς γῆς ἐκείνης ἐν ἡμέρᾳ μιᾷ».

κάποιο τρόπο σαν μέσα στη νύχτα και στον ύπνο ναρκωμένοι και παραδομένοι στις κοσμικές ηδονές και με τη διάνοιά μας κατασκοτισμένη, μᾶς ξύπνησε και μᾶς κατέστησε φωτεινούς με τη χάρη του. Γι' αὐτὸ και ὁ σοφὸς Παῦλος σὲ ἐπιστολή του πού στέλνει αὐτὸ ἀκριδῶς μᾶς ἀναγγέλλει: «Ἡ νύχτα προχώρησε, ἐνῶ ἡ ἡμέρα πλησίασε· ἄς πετάξομε λοιπὸν ἀπὸ πάνω μας τὰ ἔργα τοῦ σκότους, καὶ ἄς ντυθοῦμε τὰ ἔργα τοῦ φωτός, καὶ σαν μέσα σὲ ἡμέρα ἄς περπατήσομε κόσμια»⁸⁹. Καὶ ἄλλου· «Ἐύπνα ἐσὺ πού κοιμᾶσαι καὶ σήκω ἀπὸ τοὺς νεκρούς, καὶ θὰ σὲ φωτίσει ὁ Χριστός»⁹⁰.

Προαναγγέλλει λοιπὸν τὰ φωτεινὰ κατορθώματα τῆς ἐπιδημίας τοῦ Σωτήρα μας. «Δοῦλο» βέβαια τὸν ἀποκαλεῖ, ἐπειδὴ κατέβηκε μετὰ τὴ μορφὴ δούλου, ἐνῶ «Ἀνατολή», ἐπειδὴ εἶναι αὐτὸς τὸ φῶς τὸ ἀληθινό, αὐγὴ καὶ ἡμέρα καὶ λαμπρὸς αὐγερινός, πού ἀνατέλλει στὸ νοῦ καὶ καταλαμπρύνει τὶς καρδιές. Ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὰ τὸν ὀνομάζει καὶ «λίθο», καὶ ἀκόμα λέγει καὶ ὅτι δόθηκε ἀπέναντι τὸν Ἰησοῦ, καὶ ἰσχυρίζεται πολὺ σωστά ὅτι ἔχει ἑπτὰ ὀφθαλμούς. Γιατὶ ἔπρεπε ἡ δικαιοσύνη τοῦ νόμου, πού θεωρήσαμε ὅτι τὴν ἀποτυπώνει ὁ Ἰησοῦς, νὰ ἔχει κατὰ κάποιον τρόπο μπροστὰ της καὶ νὰ βλέπει κατὰματα πάντοτε τὸν λίθο τὸν ἐκλεκτό, τὸν ἀκρογωνιαῖο, τὸν πολῦτιμο, τὸν τοποθετημένο στὰ θεμέλια τῆς Σιών⁹¹, τὸν πολυτίμητο μαργαρίτη, δηλαδή τὸν Χριστό, αὐτὸν πού με πολλὰ ματιὰ βλέπει τὰ πάντα. Γιατὶ ὁ ἀριθμὸς ἑπτὰ δηλώνει πάντοτε αὐτὸ πού εἶναι τέλειο. Πράγματι ἀναφέρεται ὅτι στείρα γέννησε ἑπτὰδυμα⁹². Ὅτι ὅμως με ἄπειρα μάτια βλέπει τὰ πάντα καὶ παρακολουθεῖ τὰ ἀνθρώπινα ἢ θεία καὶ ἀπόρρητη φύση τοῦ Υἱοῦ, δὲν θὰ τὸ ἀμφισβητήσῃ κανεὶς. Γιατὶ σύμφωνα μ' αὐτὸ πού ἔχει γραφεῖ, «Ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ εἶναι ζωντανὸς καὶ δραστικὸς καὶ πιὸ κοφτερὸς ἀπὸ κάθε δίκωπο μαχαίρι καὶ εἰσχωρεῖ βαθιὰ μέχρι τὸ διαχωρισμὸ ψυχῆς καὶ πνεύματος, ἀρθρώσεων καὶ μυαλῶν, καὶ διακρίνει τοὺς συλλογισμοὺς καὶ τὶς προθέσεις τῆς καρδιᾶς, καὶ δὲν ὑπάρχει πλάσμα πού νὰ μὴ τὸ βλέπει, ἀλλ' ὅλα εἶναι γυμνὰ καὶ ὀλοφάνερα μπροστὰ στὰ μάτια του»⁹³.

Στίχ. 9. «Νὰ ἐγὼ θὰ σκάψω λάκκο, λέγει ὁ Κύριος ὁ παντοκράτωρ, καὶ θὰ ἐξετάσω με λεπτομέρεια τὴν ἀδικία ἐκείνης τῆς χώρας σὲ μία ἡμέρα».

91. Ἡσ. 28, 16. Α' Πέτρ. 2, 6.

92. Ἐβρ. 4, 12-13.

κα'. Ἐδειξεν ὄντα καὶ φῶς καὶ ἀνατολὴν τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, καὶ ὅτι τοῖς ἐν σκότῳ καὶ σκιᾷ θανάτου, τουτέστι τοῖς πεπλανημένοις, ἀυγῆς ἀναλάμπει δίκη. Ἀλλ' ἦν ἀναγκαῖον καὶ τὸ τῆς οἰκονομίας προαναφωνῆσαι πέρασ, τουτέστι τὸν ὑπὲρ
5 ἡμῶν ἀπάντων θάνατον, ὃν ἐκῶν ἀνέτλη, σταυρῶ παραδούς τὸ ἴδιον σῶμα, ἐφ' ᾧ καὶ τὸ τῶν Ἰουδαίων προσκέκρουκεν ἔθνος, καὶ τῆς πρὸς αὐτὸν οἰκειότητος ἀποβέβληται. Ἐπειδὴ γὰρ οὐ συνέντες οἱ δεῖλαιοι τῆς μετὰ σαρκὸς οἰκονομίας τὸ μυστήριον κυριοκτόνοι γεγόνασι, ταυτὴ τοι, καὶ μαλὰ εἰκότως, ἀπώλισθον
10 τῆς ἐλπίδος, καὶ κακοὶ κακῶς ἀπολώλασι, δειναῖς καὶ ἀφύκτοις ἐναλόντες συμφοραῖς. Βόθρῳ δὴ οὖν παρεικάζει τὸν τοῦ Σωτῆρος σταυρόν. Πεπτῶκασι γὰρ ὥσπερ εἰς βόθρον οἱ τὸ δεσποτικὸν ἐκχέοντες αἷμα καὶ σταυρῶ παραδοῦναι τολμήσαντες τὸν ἀρχηγὸν τῆς ζωῆς.

15 Εἰ δὲ αὐτὸς ὁ Πατὴρ τὸν βόθρον ὀρωρουχῆναι λέγοιτο, σκανδαλιζέσθω μηδεὶς, ἐννοεῖτω δὲ μᾶλλον, ὡς ἐκμεμέστωταί πως οἰκονομίας ὁ λόγος. Ὁμοιον γὰρ τοῦτό ἐστι τῷ διὰ Χριστοῦ σοφῶς τε καὶ ἀτρεκῶς εἰρημένῳ. «Εἰς κοῖμα ἐγὼ εἰς τὸν κόσμον τοῦτον ἦλθον, ἵνα οἱ μὴ βλέποντες βλέπωσι, καὶ οἱ βλέποντες τυφλοὶ γένωνται».
20 Καίτοι, πῶς οὐκ ἀληθὲς εἰπεῖν, ὡς οὐ ταύτης ἔνεκα παραγέγονε τῆς αἰτίας, ἵνα τυφλοὶ γένωνταί τινες, ἀλλ' ἢ τῶν μὴ νοούντων φαυλότης μονονουχί καὶ διαβέβληκε τῆς ἀρίστης οἰκονομίας τὸν τρόπον. Οὐ γὰρ ἤθελον βλέπειν, καίτοι μετὸν αὐτοῖς τοῦ θεοῦ μετασχεῖν φωτός. Οὕτω κἀνθάδε νοήσεις. Πέπομφε μὲν γὰρ τὸν Υἱὸν
25 ὁ Πατὴρ, «ἵν' ὁ κόσμος σωθῆ δι' αὐτοῦ». Διὰ δὲ τὴν τῶν μὴ συνιέντων ἀπόνοιαν γέγονε βόθρος καὶ πάγη τοῖς σταυρώσασιν ὁ ἀπεσταλμένος, νενόμισται δὲ τάχα πον καὶ ὀρύξαι τὸν βόθρον ὁ πεπομφῶς. «Ὀρύξω δὴ οὖν τὸν βόθρον», φησί, «καὶ ψηλαφήσω πᾶσαν τὴν ἀδικίαν τῆς γῆς ἐκείνης ἐν ἡμέρᾳ μιᾷ»· τὸ «ψηλαφήσω»
30 φησὶν, ἀντὶ τοῦ «ζητήσω καὶ περιεργάσομαι λεπτῶς». Ἀπεκτόνασι μὲν γὰρ τοὺς ἀγίους προφήτας, ἐπέθρωσκον δὲ θηριοπρεπῶς καὶ τοῖς κατὰ καιροὺς ἀποστελλομένοις οἰκέταις. Οὓς μὲν γὰρ ὑβρῖσαν, οὓς δὲ ἐλιθοβόλησαν, οὓς δὲ ἀπέκτειναν.

21. Μᾶς ἔδειξε τὸν Κύριό μας Ἰησοῦ νὰ εἶναι καὶ φῶς καὶ Ἀνατολή, καὶ ὅτι ἔλαμψε σὰν ἀνατολή σὲ ἐκείνους ποὺ βρῖσκονταν στὸ σκοτάδι καὶ τῆ σκιά τοῦ θανάτου⁹³, δηλαδή σὲ ἐκείνους ποὺ εἶχαν πλανηθεῖ. Ἄλλ' ἦταν ἀνάγκη νὰ προαναγγεῖλει καὶ τὸ σκοπὸ τῆς θείας οἰκονομίας, δηλαδή τὸν γιὰ ὅλους ἐμᾶς θάνατό του, τὸν ὁποῖο ὑπέμεινε μὲ τὴ θέλησή του, παραδίδοντας τὸ σῶμα του στὸ σταυρὸ, πάνω στὸ ὁποῖο προσέκρουσε καὶ τὸ Ἰουδαϊκὸ ἔθνος καὶ ἀποβλήθηκε ἀπὸ τὴν οἰκειότητά του πρὸς αὐτόν. Ἐπειδὴ δηλαδή δὲν κατανόησαν οἱ δυστυχεῖς τὸ μυστήριον τῆς μὲ τὴ σάρκα τοῦ οἰκονομίας καὶ ἔγιναν φονιάδες τοῦ Κυρίου, γι' αὐτό, καὶ πολὺ εὐλόγα, ἔχασαν τὴν ἐλπίδα, καὶ κακοὶ καθὼς ἦταν χάθηκαν μὲ τρόπο κακό⁹⁴, πέφτοντας σὲ βαρειὰς καὶ ἀδιάφευκτες συμφορὰς. Μὲ λάκκο λοιπὸν παρομοιάζει τὸν σταυρὸ τοῦ Σωτήρα. Γιατὶ ἔπεσαν σὰν σὲ λάκκο ἐκεῖνοι ποὺ ἔχυσαν τὸ αἷμα τοῦ Κυρίου καὶ τόλμησαν νὰ παραδώσουν στὸν σταυρὸ τὸν ἀρχηγὸ τῆς ζωῆς⁹⁵.

Ἄν τὴν ὥρα λέγεται ὅτι ὁ ἴδιος ὁ Πατέρας ἔσκαψε τὸ λάκκο, ἃς μὴ σκανδαλίζεται κανένας, ἀλλὰ μᾶλλον νὰ σκεφθεῖ ὅτι ὁ λόγος εἶναι γεμᾶτος ἀπὸ τὸ μυστήριον τῆς οἰκονομίας. Γιατὶ αὐτὸ εἶναι ὅμοιον μ' αὐτὸ ποὺ ἔχει λεχθεῖ μὲ σοφία καὶ ἀληθινὰ ἀπὸ τὸν Χριστό: «Ἐγὼ ἦρθα στὸν κόσμον αὐτὸν γιὰ τὴν κρίση του, ὥστε ὅσοι δὲν βλέπουν νὰ δοῦν, καὶ ὅσοι βλέπουν νὰ γίνουν τυφλοὶ»⁹⁶. Ἄν καὶ βέβαια πῶς δὲν εἶναι ἀλήθεια νὰ ποῦμε, ὅτι δὲν ἦρθε γι' αὐτὴ τὴν αἰτία, γιὰ νὰ γίνουν κάποιοι τυφλοὶ, ἀλλ' ἢ φαυλότητα ἐκείνων ποὺ δὲν καταλάβαιναν διέβαλε τὸν τρόπο τῆς ἀριστοῦς οἰκονομίας; Γιατὶ δὲν ἠθέλουν νὰ βλέπουν, μολονότι μποροῦσαν νὰ γίνουν μέτοχοι τοῦ θείου φωτός. Ἔτσι νὰ σκεφθεῖς καὶ ἐδῶ. Γιατὶ ὁ Πατέρας ἔστειλε τὸν Υἱὸ «γιὰ νὰ σωθεῖ ὁ κόσμος μέσω αὐτοῦ»⁹⁷, ὅμως ἐξαιτίας τῆς ἀνοησίας τῶν πολλῶν ἔγινε λάκκος καὶ παγίδα ὁ ἀπεσταλμένος γιὰ ἐκείνους ποὺ τὸν σταύρωσαν, καὶ κατὰ κάποιο τρόπο νομίσθηκε ἴσως ὅτι ἐκεῖνος ποὺ τὸν ἔστειλε ἀνοιξε τὸ λάκκο. «Θὰ σκάψω» λοιπὸν, λέγει, «τὸ λάκκο καὶ θὰ ψηλαφήσω ὅλη τὴν ἀδικία ἐκείνης τῆς γῆς σὲ μία ἡμέρα». Τὸ «ψηλαφήσω» τὸ λέγει ἀντὶ «θὰ ζητήσω καὶ θὰ ἐξετάσω αὐτὴν μὲ λεπτομέρεια». Γιατὶ σκότωσαν τοὺς ἅγιους προφῆτες καὶ ὀρμούσαν σὰν θηρία ἐναντίον τῶν κατὰ καιροῦς ἀπεσταλμένων δούλων του. Γιατὶ ἄλλους ὕβρισαν, ἄλλους λιθοβόλησαν, καὶ ἄλλους θανάτωσαν⁹⁸.

96. Ἰω. 9, 39.

97. Ἰω. 3, 17.

98. Ματθ. 21, 35.

Ἄλλ' ἦν ἀνεξίκακος ἔτι Θεός· οἰκέται γὰρ ἦσαν καὶ ὁμόδου-
 λοι τοῖς ἀπεκτονόσιν οἱ πεπονθότες Ἐπειδὴ δὴ ἀχαλίνοις ὄρμαῖς
 εἰς τοῦτο διάττοντες, καὶ πολὺ βλέποντες εἰς ἀνοσίτητα, καὶ εἰς
 αὐτὸν ἐκτόπως πεπαρωνήκασιν τὸν Υἱὸν καὶ εἰς τὸν ἐπὶ τῷ σταυ-
 5 ρῷ κατώλισθον βόθρον, οὐκ ἀφήκεν αὐτῶν ἀψηλάφητον ἔτι τὴν
 ἁμαρτίαν. Ἐζήτησε γὰρ καὶ ποιναῖς ὑπέθηκε τοὺς ἠσεβηκότας,
 ἀπάσης τῆς Ἰουδαίων γῆς καθορίζων τὸν ὄλεθρον ἐν ἡμέρᾳ μιᾷ,
 καθ' ἣν ἔφασαν προσάγοντες αὐτὸν τῷ Πιλάτῳ· «Τὸ αἷμα αὐτοῦ
 ἐφ' ἡμᾶς καὶ ἐπὶ τὰ τέκνα ἡμῶν». Εἰ γὰρ μὴ καὶ συνεκδέθηκε πα-
 10 ραχρῆμα τὰ ἐκ θείας ὀργῆς, εἰ μὴ ἐξήτηνται δίκας ὑπερθέσεως
 δίχα, ἀλλ' οὖν ἢ παρὰ Θεοῦ δικαία ψῆφος γέγονεν ἐπ' αὐτοῖς,
 ὄλεθρον, ὡς ἔφην, τῆς Ἰουδαίων καταχέουσα γῆς· Καὶ γοῦν ἀ-
 πεκομίζετο-μὲν ὁ Σωτὴρ ἐπὶ τὸν σταυρὸν, εἶποντο δὲ καὶ γυναῖ-
 κες, θρηνοῦσαί τε καὶ κλαίουσαι. Εἶτα τί πρὸς ταύτας ἔφασκεν ἐ-
 15 πιστραφεῖς; «Θυγατέρες Ἱερουσαλήμ, μὴ κλαίετε ἐπ' ἐμέ, πλήν
 ἐφ' ἑαυτάς κλαίετε καὶ ἐπὶ τὰ τέκνα ὑμῶν». Παραδέδονται γὰρ
 εἰς ὄλεθρον καὶ σφαγὴν, καὶ συμβέβηκεν αὐτοῖς τὰ διὰ φωνῆς
 Ἡσαίου· «Ἡ γῆ ὑμῶν ἔρημος, αἱ πόλεις ὑμῶν πυρὶκαυστοί· τὴν
 χώραν ὑμῶν ἐνώπιον ὑμῶν ἀλλότριοι κατεσθίουσιν αὐτήν, καὶ ἡ-
 20 ρήμωται κατεστραμμένη ὑπὸ λαῶν ἀλλοτριῶν».

Στίχ 10. «Ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ, λέγει Κύριος παντοκράτωρ,
 συγκαλέσετε ἕκαστος τὸν πλησίον αὐτοῦ ὑποκάτω ἀμπέ-
 λου καὶ ὑποκάτω συκῆς».

κβ. Ὅτι μὲν ἐν παντὶ γενήσονται κακῶ ψηλαφωμένης αὐτῶν
 25 τῆς ἁμαρτίας, οἱ καθάπερ εἰς βόθρον κατενηνεγμένοι, διὰ γε τοῦ
 σταυρῶσαι Χριστόν, προμεμήνυκεν ἑναργῶς, ὅτι δὲ τοῖς πιστεύ-
 ονσι καὶ ἡγαπηκόσιν αὐτὸν οὐκ ἀκερδὲς ἔσται τὸ χρῆμα, μᾶλλον
 δὲ καὶ πρὸς εὐφροσύνης καὶ τέρψεων ἀγιοπρεπῶν, προαγορεύει
 χρησίμως. Μαρτυρήσει δὲ τούτοις καὶ ὁ δίκαιος Συμεὼν. Ὅτε
 30 γὰρ τὸ θεῖον τεθέαται βρέφος καὶ εἰς ἀγκάλας ἐδέξατο, προεφή-
 τευσε λέγων· «Ἴδου οὗτος κεῖται εἰς πτώσιν καὶ ἀνάστασιν πολ-
 λῶν ἐν τῷ Ἰσραήλ, καὶ εἰς σημεῖον ἀντιλεγόμενον». Πεπτῶκασιν
 μὲν γὰρ οἱ τὸ δίκαιον αἷμα ταῖς σφῶν αὐτῶν ἐπαντλήσαντες κε-

Ὁ Θεὸς ὅμως ἔδειχνε ἀκόμα ἀνεξικακία· γιατί ὅσοι ἔπαθαν ἦσαν ὑπηρέτες καὶ ὁμόδουλοι ἐκείνων ποὺ τοὺς φόνευσαν. Ἐπειδὴ ὅμως ὁρμώντας στὸ ἔγκλημα ἀκράτητοι καὶ τρέφοντας μεγάλη ἀνοσιότητα μέσα τους, φέρθηκαν παρὰνομα μὲ παραφροσύνη καὶ στὸν ἴδιο τὸν Υἱὸ καὶ ἔπεσαν στὸ λάκκο ποὺ τοὺς ἔγινε ὁ σταυρὸς, δὲν ἄφησε ἀνεξέταστη τὴν ἁμαρτία τους. Γιατὶ ζήτησε καὶ ἐπέβαλε ποινὲς στοὺς ἀσεβεῖς, ὀρίζοντας τὸν ὄλεθρο ὅλης τῆς χώρας τῶν Ἰουδαίων σὲ μία ἡμέρα, κατὰ τὴν ὁποία ἔλεγαν ὀδηγώντας τὸν στὸν Πιλάτο· «Τὸ αἷμα τοῦ ἐπάνω μας καὶ ἐπάνω στὰ παιδιά μας»⁹⁹. Γιατὶ, ἂν καὶ δὲν ξέσπασε ἀμέσως ἡ θεία ὀργή, ἂν καὶ δὲν τιμωρήθηκαν χωρὶς καμμιά ἀναβολή, ἀλλ' ὅμως ἡ δίκαια ἀπόφαση τοῦ Θεοῦ πάρθηκε γι' αὐτοὺς, σκορπίζοντας, ὅπως εἶπα, τὸν ὄλεθρο στὴν Ἰουδαϊκὴ γῆ. Καὶ τελικὰ ὀδηγήθηκε ὁ Χριστὸς στὸ σταυρὸ καὶ ἀκολουθοῦσαν καὶ γυναῖκες θρηνώντας καὶ κλαίγοντας. Καὶ τί εἶπε τότε στρεφόμενος πρὸς αὐτές; «Θυγατέρες τῆς Ἱερουσαλήμ, μὴν κλαῖτε γιὰ μένα, ἀλλὰ νὰ κλαῖτε γιὰ τὸν ἑαυτό σας καὶ τὰ παιδιά σας»¹. Γιατὶ παραδόθηκαν στὸν ὄλεθρο καὶ τὴ σφαγὴ καὶ ἔπαθαν ὅσα λέχθηκαν μὲ τὸ στόμα τοῦ Ἡσαΐα· «Ἡ γῆ σας θὰ ἐρημώσῃ, οἱ πόλεις σας θὰ πυρποληθοῦν, τὴ χώρα σας θὰ τὴ φᾶνε οἱ ξένοι μπροστὰ σας, καὶ θὰ ἐρημώσῃ καταστραμμένη ἀπὸ λαοὺς ξένους»².

Στίχ. 10. «Τὴν ἡμέρα ἐκείνη, λέγει ὁ Κύριος ὁ παντοκράτωρ, θὰ καλέσει καθένας σας τὸ γείτονά του κάτω ἀπὸ τὴν κληματαριὰ καὶ κάτω ἀπὸ τὴ συκιά του».

22. Ὅτι βέβαια θὰ πάθαιναν κάθε κακό, ὅταν θὰ ἐξεταζόταν μὲ λεπτομέρεια ἡ ἁμαρτία τους, ἐκεῖνοι ποὺ ἔπεσαν μέσα στὸ λάκκο ἔπειδὴ σταύρωσαν τὸν Χριστό, τὸ προανήγγειλε ὀλοκάθαρα, ὅτι ὅμως γι' αὐτοὺς ποὺ πιστεύουν σ' αὐτὸν καὶ τὸν ἀγαποῦν δὲν θὰ εἶναι τὸ πρᾶγμα χωρὶς κέρδος, ἀλλὰ μᾶλλον θὰ προκαλέσει χαρὰ καὶ εὐχαρίστηση ποὺ πρέπει σὲ ἁγίους, τὸ προλέγει χρήσιμα. Θὰ τὰ ἐπιβεβαιώσει αὐτὰ καὶ ὁ δίκαιος Συμεών. Γιατὶ ὅταν ἀντίκρουσε τὸ θεῖο βρέφος καὶ τὸ δέχθηκε στὴν ἀγκυλιά του, προφήτευσε λέγοντας· «Νά, αὐτὸς ἦρθε γιὰ νὰ πέσουν καὶ νὰ σηκωθοῦν πολλοὶ ἀπὸ τοὺς Ἰσραηλίτες, καὶ νὰ γίνῃ σημεῖο ἀντιλογίας»³. Γιατὶ ἔπεσαν ἐκεῖνοι ποὺ ἐπέσυραν τὸ δίκαιο αἷμα στὰ

99. Ματθ. 27, 25

1. Λουκᾶ 23, 28.

2. Ἡσ. 1, 7.

3. Λουκᾶ 2, 34.

φαλαῖς, εἰς γῆν δὲ ὡσπερ ἐρῶντες καὶ κείμενοι, καὶ ὑπὸ πόδας ὄντες διαβολικούς, ὠρθώθησαν δὲ οἱ ἐξ ἔθνων. Καὶ αὐτὸς δὲ πού Χριστὸς προαναφωνεῖ μὲν τοῖς ἁγίοις μαθηταῖς τὸ ἐπὶ τῷ σταυρῷ πάθος· ἐπειδὴ δὲ γεγονότας ἐν κατηφείᾳ τεθέαται, παρεκάλει λέ-
5 γων· «Ἡ γυνὴ λύπην ἔχει ὅταν τίκῃ τὸ παιδίον, ὅτι ἦλθεν ἡ ὥρα αὐτῆς, ὅταν δὲ τέκῃ τὸ παιδίον χαρᾶ χαίρει, ὅτι ἐγεννήθη ἄνθρωπος εἰς τὸν κόσμον. Καὶ ὑμεῖς μὲν λύπην ἔχετε, ὕστερον δὲ ὄψεσθέ με καὶ χαρήσεται ὑμῶν ἡ καρδιά». Οὕτω καὶ ἐγηγερομένος ἐκ νεκρῶν ταῖς ἐν τῷ κήπῳ κλαιούσαις γυναῖξιν προσεφώνει τὸ «Χαί-
10 ρετε». Πρέποι δ' ἂν καὶ ἕκαστον τῶν ἀγαπώντων αὐτὸν ἐπὶ τε τῷ σταυρῷ καὶ τῇ ἀναστάσει λέγειν· «Ἔστρεψας τὸν κοπετόν μου εἰς χαρὰν ἐμοί, διέρῳξας τὸν σάκκον μου καὶ περιέξωσάς με εὐφροσύνην». Πῶς γὰρ οὐκ οἴχεται μὲν ἐκ ποδῶν τὸ πενθεῖν, «ἀφή-
ρηται δὲ πᾶν δάκρυον ἀπὸ παντὸς προσώπου», κατὰ τὴν τοῦ
15 προφήτου φωνήν, ἐγηγερομένου Χριστοῦ, καὶ τὸ τοῦ θανάτου καταλύσαντος κράτος; ζωὴ γὰρ ἦν κατὰ φύσιν ὡς Θεός, κἂν εἰ πέφηνεν ἐν σαρκί

Οὐκοῦν «τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ», φησί, τουτέστι κατ' ἐκεῖνο καιροῦ, καθ' ὃν ἂν ἀναβιώῃ ἐκ νεκρῶν, καταβοθρευθέντων τῶν
20 ἑσταυρωκότων, «συγκαλέσετε ἕκαστος τὸν πλησίον αὐτοῦ ὑποκάτω ἀμπέλου καὶ ὑποκάτω συκῆς». Καὶ εἰ μὲν βούλοιτό τις ἀπλοῦν καὶ πρόχειρον τὸν τοιοῦτον ἐκδέχεσθαι νοῦν, τέρψεων εἶναι τῶν πνευματικῶν σύμβολα διαβεβαιώσεται τὰ ὀνομασμένα. Οὐκ ἀπίθανον δὲ εἶναί φημι πρὸς τούτῳ κακεῖνο εἰπεῖν, ὅτι συ-
25 κῆν καὶ ἄμπελον ἔοικεν ἀποκαλεῖν τὴν Ἐκκλησίαν, ἧς καὶ ὁ θεσπέσιος Μελωδὸς διαμέμνηται, λέγων αἰνιγματωδῶς πρὸς τὸν ἄνωθεν καὶ ἐξ οὐρανοῦ νυμφίον, τουτέστι Χριστόν· «Ἡ γυνὴ σου ὡς ἄμπελος εὐθηνούσα, ἐν τοῖς κλίτεσι τῆς οἰκίας σου». Ἔφη δὲ πού καὶ αὐτὸς ὁ τῶν ὄλων Θεός· «Αἱ ἄμπελοι κυπρίζουσιν, ἔδω-
30 καν ὀσμὴν, ἡ συκὴ ἐξήνεγκεν ὀλύνθους αὐτῆς». Ὡς γὰρ ἤδη τῶν ἐκκλησιῶν ἀρξαμένων ἐν κόσμῳ διὰ τῆς εἰς αὐτὸν εὐωδιάζειν πίστεως, τὰς ἄμπελους ἔφη κυπρίζειν, καὶ μὴν καὶ ἐκφαίνεσθαι τοὺς ὀλύνθους· νοηθεῖεν δ' ἂν καὶ οὗτοι τῶν ἄκρι πεπιστευκότων

4. Ἰω. 16, 21-22.

5. Ἰω. 20, 15-17.

6. Ψαλμ. 29, 12.

κεφάλια τους, ριγμένοι κατὰ κάποιο τρόπο καὶ πεσμένοι καὶ βρέθηκαν κάτω ἀπὸ τὰ διαβολικὰ πόδια, ἐνῶ ὀρθώθηκαν ἐκεῖνοι ποὺ προήλθαν ἀπὸ τὰ ἔθνη. Καὶ ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς προέλεγε βέβαια στοὺς ἀγίους μαθητὲς τὸ πάθος τοῦ ἐπάνω στὸ σταυρό, ἐπειδὴ ὅμως τοὺς εἶδε νὰ γίνονται σκυθρωποί, τοὺς παρηγόρησε λέγοντάς τους: «Ἡ γυναίκα ὅταν γεννᾶ ἀγωνιᾶ καὶ πονᾶ γιατί ἦρθε ἡ ὥρα της, ὅταν ὅμως γεννήσει πλημμυρίζει ἀπὸ χαρὰ, γιατί γεννήθηκε ἓνας ἄνθρωπος στὸν κόσμο. Ἔτσι καὶ ἐσεῖς λυπᾶστε βέβαια τώρα, ἀργότερα ὅμως θὰ μὲ δεῖτε καὶ θὰ χαρεῖ ἡ καρδιά σας»⁴. Ἔτσι καὶ ὅταν ἀναστήθηκε ἀπὸ τοὺς νεκροὺς στὶς γυναῖκες ποὺ μέσα στὸν κῆπο ἐκλαιγαν τίς ἀπηύθυνε τὸ «χαίρετε»⁵. Θὰ ἔπρεπε ὅμως καὶ καθέννας ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ τὸν ἀγαποῦν γιὰ τὴ σταύρωση καὶ τὴν ἀνάστασή του νὰ λέγει: «Μετέβαλες τὸ θρῆνο μου σὲ χαρὰ. Ἔσπισες τὸ πένθιμο ροῦχο μου καὶ μὲ περιέζωσες μὲ εὐφροσύνη»⁶. Γιατὶ πῶς νὰ μὴ φύγει ἀπὸ τὴ μέση τὸ πένθος «καὶ νὰ μὴ ἐξαλειφθοῦν ὅλα τὰ δάκρυα ἀπὸ τὸ πρόσωπο»⁷, σύμφωνα μὲ τὸ λόγο τοῦ προφήτη, τὴ στιγμή ποὺ ἀναστήθηκε ὁ Χριστὸς καὶ συνέτριψε τὴ δύναμη τοῦ θανάτου; Γιατὶ ὁ Θεὸς εἶναι κατὰ τὴ φύση του ζωή⁸, ἔστω κι ἂν φανερώθηκε μὲ σάρκα.

«Ἐκείνη τὴν ἡμέρα» λοιπόν, λέγει, δηλαδή τὸν καιρὸ ἐκεῖνο, κατὰ τὸν ὁποῖο θὰ ξαναέρθει στὴ ζωὴ ἀπὸ τοὺς νεκροὺς, ἀφοῦ θὰ ἔχουν πέσει στὸν βόθρο ἐκεῖνοι ποὺ τὸν σταύρωσαν, «ἄς καλέσει καθέννας σας τὸ γείτονά του κάτω ἀπὸ τὴν κληματαριὰ καὶ κάτω ἀπὸ τὴ συκιά του». Κι ἂν βέβαια θέλει κάποιος νὰ ἐξηγήσει ἀπλὰ καὶ πρόχειρα αὐτὸν τὸν λόγο, θὰ βεβαιώσει ὅτι αὐτὰ ποὺ εἶπε εἶναι σύμβολα πνευματικῶν τέρψεων. Ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὸ δὲν εἶναι ἀπίθανο πιστεύω νὰ ποῦμε καὶ τὸ ἄλλο, ὅτι φαίνεται συκιά καὶ κλημα ἀποκαλεῖ τὴν Ἐκκλησία, τὴν ὁποία μνημονεύει καὶ ὁ θεσπέσιος Ψαλμωδός, λέγοντας αἰνιγματικά στὸν ἄνω καὶ οὐράνιο νυμφίο, δηλαδή τὸν Χριστό: «Ἡ γυναίκα σου εἶναι σὰν τὸ κατάφουρτο κλημα μέσα στὴν αὐλὴ τοῦ σπιτιοῦ σου»⁹. Εἶπε κάπου καὶ ὁ ἴδιος ὁ Θεὸς τῶν ὅλων: «Τὰ ἀμπέλια ἀνθίζουν καὶ σκορποῦν τὴ μυρωδιά τους καὶ οἱ συκιὲς ἔβγαλαν τὰ πρῶμα σύκα»¹⁰. Εἶπε δηλαδή ὅτι τὰ κλήματα ἀνθίζουν καὶ φάνηκαν καὶ τὰ πρῶμα σύκα, ἔτσι ὅπως οἱ Ἐκκλησίες στὴν ἀρχὴ ἄρχισαν νὰ εὐωδιάζουν στὸν κόσμο μὲ τὴν πίστη σ' αὐτόν. Καὶ αὐτὰ πάλι τὰ πρῶμα σύκα μπορεῖ νὰ ἐκκληφθοῦν ὡς οἱ νέοι πιστοί, τὸ

7. Ἦσ. 25, 8.

8. Ἰω. 14, 6.

9. Ψαλμ. 127, 3.

10. Ἐσθ. 7, 13.

ἢ οὐπω μὲν πέπειρος καὶ γλυκεῖα πληθύς, ἐσομένη δὲ κατὰ βρα-
 χύ, καὶ ταῖς εἰς τὸ ἄμεινον ἐπιδόσειν ἰοῦσα πρὸς τοῦτο. Ἀδρυν-
 θέντες γὰρ καὶ «εἰς ἄνδρα τέλειον ἀναβεβηκότες τοῦ πληρώμα-
 τος τοῦ Χριστοῦ», γλυκεῖς οἷάπερ ἐσόμεθα καρποὶ τῷ Θεῷ, κα-
 5 θάπερ μητροί τινι τῇ Ἐκκλησίᾳ προσπεφυκότες.

Οὐκοῦν διὰ τε συκῆς καὶ ἀμπέλου νοουμένων τῶν ἐκκλησι-
 ῶν, ὑπ' αὐταῖς ἐσόμεθα, καὶ ἐν αὐταῖς καταλύσομεν, προτροπά-
 δην ἀλλήλοις ἐκεῖνο λέγοντες τὸ προφητικόν· «Δεῦτε ἀναβῶμεν
 εἰς τὸ ὄρος τοῦ Κυρίου καὶ εἰς τὸν οἶκον τοῦ Θεοῦ Ἰακώβ, καὶ
 10 ἀναγγελεῖ ἡμῖν τὴν ὁδὸν αὐτοῦ, καὶ πορευσόμεθα ἐν αὐτῇ». Εἰ δὲ
 δὴ γένοιτο καὶ τοῦδε τυχεῖν, ἐπαίνου παντὸς ἀξιώσομεν τοὺς εἰς
 τοῦτο κεκληκότας, πάλιν ἐκεῖνο λέγοντες· «Εὐφράνθην ἐπὶ τοῖς
 εἰρηκόσι μοι, Εἰς οἶκον Κυρίου πορευσόμεθα». Τέρψεως γὰρ
 ἡμῖν τῆς ἀνωτάτω τὸ χρεῖμα καρπὸς νοοῖτ' ἂν εἰκότως. Τοιγάρτοι
 15 πάλιν ἐροῦμεν κατὰ τὸν ἅγιον Ψαλμωδόν· «Μίαν ἠτησάμην πα-
 ρὰ Κυρίου, ταύτην ἐκζητήσω, τοῦ κατοικεῖν με ἐν οἴκῳ Κυρίου
 πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς μου, τοῦ θεωρεῖν με τὴν τεραπνότητα
 Κυρίου, καὶ ἐπισκέπτεσθαι τὸν ναὸν τὸν ἅγιον αὐτοῦ».

ΤΟΜΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΣ.

20

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'.

Στίχ. 1-3. «Καὶ ἐπέστρεψεν ὁ ἄγγελος ὁ λαλῶν ἐν ἐμοί, καὶ
 ἐξήγειρέ με ὄν τρόπον ὅταν ἐξεγερεθῇ ἄνθρωπος ἐξ ὕπνου
 αὐτοῦ, καὶ εἶπε πρὸς με· Τί σὺ βλέπεις; Καὶ εἶπα· Ἐώρακα
 καὶ ἰδοὺ λυχνία χρυσοῦ ὄλη, καὶ τὸ λαμπάδιον ἐπάνω αὐ-
 25 τῆς, καὶ ἑπτὰ λύχνοι ἐπάνω αὐτῆς, καὶ ἑπτὰ ἐπαρυστροίδες
 τοῖς λύχνοις τοῖς ἐπάνω αὐτῆς, καὶ δύο ἐλαῖαι ἐπάνω αὐ-
 τῆς, μία ἐκ δεξιῶν τοῦ λαμπαδίου αὐτῆς καὶ μία ἐξ εὐωνύ-
 μων».

κγ'. Τὸ ἐπέστρεψεν ἐν τούτοις οὐχ ὡς ἐκ τόπου νοήσομεν (εὐῆ-

πλήθος πού δέν εἶναι ἀκόμα ὄριμο καί γλυκύ, ἀλλά πού θά γίνει σέ λίγο καί πού προχωρεῖ σ' αὐτό μέ τις ἐπιδόσεις του πρὸς τὸ καλύτερο. Γιατί, ἀφοῦ μεστώσαμε καί «φτάσαμε νὰ γίνομε ἄνδρες τέλειοι τοῦ πληρώματος τοῦ Χριστοῦ»¹¹, θά γίνομε κατὰ κάποιο τρόπο γλυκοὶ καρποὶ γιὰ τὸν Θεό, προσκολλημένοι, σὰν σέ κάποια μητέρα, στήν Ἐκκλησία.

Ὡς συνκιά λοιπὸν καί κλήματα νοοῦνται οἱ Ἐκκλησίες, κάτω ἀπὸ τὴ σκέπη τῶν ὁποίων θά μποῦμε καί κάτω ἀπὸ αὐτὲς θά περάσουμε τὴ ζωὴ μας καί ὡς προτροπὴ θά λέμε ὁ ἕνας πρὸς τὸν ἄλλο ἐκεῖνον τὸ λόγο τῶν προφητῶν· «Ἐμπρὸς ἃς ἀνεβοῦμε στὸ ὄρος τοῦ Κυρίου καί στὸν οἶκο τοῦ Θεοῦ τοῦ Ἰακώβ, καί ἐκεῖ θά μᾶς δείξει τὴν ὁδὸ του καί θά βαδίσουμε σ' αὐτήν»¹². Κι ἂν συμβεῖ νὰ τὸ ἐπιτύχομε αὐτὸ θά ἐπαινέσουμε μέ κάθε τρόπο αὐτοὺς πού μᾶς κάλεσαν σ' αὐτὸ λέγοντας πάλι ἐκεῖνο τὸ ἄλλο· «Δοκίμασα εὐχαρίστηση ἀπὸ αὐτοὺς πού μοῦ εἶπαν· Θὰ πᾶμε στὸν οἶκο τοῦ Κυρίου»¹³. Γιατί αὐτὸ θά μπορούσε νὰ θεωρηθεῖ καρπὸς τῆς ἀνώτατης εὐχαρίστησης. Γι' αὐτὸ πάλι θά ποῦμε σύμφωνα μέ τὸν ἅγιο Ψαλμωδὸ· «Ἐνα αἴτημα ἔκανα πρὸς τὸν Κύριο καί αὐτὸ θά τοῦ ζητήσω, τὸ νὰ κατοικῶ στὸν οἶκο τοῦ Κυρίου ὅλες τις ἡμέρες τῆς ζωῆς μου, τὸ νὰ βλέπω τὰ εὐχάριστα ἔργα τοῦ Κυρίου καί νὰ ἐπισκέπτομαι τὸν ἅγιο ναὸ του»¹⁴.

ΤΟΜΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ΄.

Στίχ. 1-3. «Ὁ ἄγγελος τότε πού μοῦ μιλοῦσε στράφηκε καί μέ σήκωσε μέ τὸν τρόπο πού σηκώνεται ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ τὸν ὕπνο του, καί μοῦ εἶπε· Τί βλέπεις ἐσύ; Καί εἶπα. Νά, βλέπω μιὰ λυχνία ὀλόχρυση, στήν κορυφῆ τῆς ὁποίας ὑπάρχει ὁ λύχνος, πάνω ἀπὸ τὸν ὁποῖο ὑπάρχουν ἑπτὰ λυχνάρια καί ἑπτὰ ἐλαιοδοχεῖα γιὰ τὸ κάθε λυχνάρι πού ὑπάρχει ἐπάνω της, καί δύο ἐλιές πάνω ἀπὸ αὐτήν, μιὰ ἐλιὰ στὰ δεξιὰ τοῦ λύχνου καί μιὰ ἐλιὰ στὰ ἀριστερὰ αὐτοῦ».

23. Τὸ «ἐπέστρεψε» ἐδῶ θά τὸ νοήσουμε ὄχι ἀπὸ κάποιο τόπο (γιατί

13. Ψαλμ. 121, 1.

14. Ψαλμ. 26, 4.

θες γὰρ κοιμηθῆ), νομιουῖμεν δὲ μᾶλλον τὴν ὡς ἐξ ὀράσεως τῆς ἐν
 χερσὶν ἐφ' ἑτέραν εὐθύς καὶ γείτονα μεταφοίτησιν, δῆλον δὲ ὅτι
 πνευματικὴν. Ἐπειδὴ δὲ νήψεως ἀκράτου χρεία καὶ τῆς ὑπὲρ νοῦν
 τὸν ἀνθρώπινον, ἔν γε δὴ μάλιστα τούτοις, λεπτὴν ἐνετίθει ἐγρή-
 5 γορσιν τῷ προφήτῃ Θεός, μεσιτεύοντος ἀγγέλου τοῦ καὶ λαλοῦ-
 ντος ἐν αὐτῷ, ὡς δοκεῖν ἐξ ὕπνου διεγερθῆναι. Τοιαύτη γὰρ πῶς
 ἐστὶ τῆς ἐν ἡμῖν διανοίας ἢ κατάστασις, καὶ πολὺ δὴ μείων παρὰ
 τὴν οὖσαν ἐν τοῖς ἁγίοις ἀγγελοῖς, ὥστε φαίη τις ἂν ἐγρήγορσιν
 μὲν τὰ ἐκείνων, ἐν ὕπνῳ δὲ ὥσπερ τὰ καθ' ἡμᾶς. Ἐπειδὴ δὲ ὁ θε-
 10 σπέσιος ἀγγελὸς γνώμης τε καὶ νοῦ πρὸς τοῦτο δὴ παρενηνεγμέ-
 νον τεθέαται, ὥστε καὶ ἀποχρώντως ἔχειν συνιέναι λεπτῶς τὴν
 ὄρασιν, διεπυνθάνετο λέγων, τί ἂν οἴοιτο ὑπάρχειν τὰ δεδειγμένα.
 Ἀπλανεστάτην γε μὴν ὁ προφήτης τῆς ὀράσεως τὴν ἀφήγησιν
 ἐποιεῖτο πάλιν, λυχνίαν ἐωρακέναι λέγων, ὅλην τε δι' ὄλου χρυσοῦν
 15 ἐπάνωθεν αὐτῆς τὸ λαμπάδιον, καὶ μὴν καὶ λύχνους ἑπτὰ, καὶ ἰσα-
 ρίθμους αὐτοῖς τὰς ἐπαρυστροῖδας, ἐλαίας τε δύο, μίαν μὲν ἐκ δεξι-
 ῶν τοῦ λαμπαδίου, θατέραν γε μὴν κειμένην ἐξ εὐωνύμων. Καὶ ἡ
 μὲν ἐμφανεστέρα τῶν δεδειγμένων ἀπόδοσις εἶη ἂν οὐχ ἑτέρα πα-
 ρὰ ταύτην, δεῖν δὲ ἐγωγέ φημι τοὺς τοῖς ἐσωτάτῳ τὸν νοῦν ἐνιέ-
 20 ντας περιεργότερον περιαιθερῆν εὖ μάλα πειραῖσθαι τὰ δηλούμενα,
 καὶ συνδεῖν ἀστείως τοῖς ἤδη προειρημένοις καὶ τάδε.

Ἔφη τοίνυν ὁ τῶν ὄλων Θεός, ὅτι «καὶ βόθρον ὀρύξει καὶ
 ψηλαφήσει πᾶσαν τὴν ἀδικίαν τῆς γῆς ἐκείνης ἐν ἡμέρᾳ μιᾷ»,
 προὔτρεπεν δὲ καὶ ἑτέρους «συγκαλεῖν ἀλλήλους ὑποκάτω ἀμπέ-
 25 λου καὶ ὑποκάτω συκῆς». Ἡμεῖς δὲ σαφῆ καθιστάντες τῆς προ-
 φητείας τὸν σκοπὸν, ἐλέγομεν ὅτι τοῖς μὲν ἀπειθεῖν ἠρημένοις
 καὶ ἀτιμάζουσιν ἀμαθῶς τὴν διὰ Χριστοῦ σωτηρίαν, βόθρος οἰᾷ
 τις ὠρόρυνται κατακομίζων εἰς ὄλεθρον, ἢ ἐπὶ τῷ σταυρῷ παροι-
 νία καὶ τῆς κατὰ Χριστοῦ μαιφονίας τὰ ἐγκλήματα. Ἀπολώλασι
 30 γὰρ οἱ δεῖλαιοι κυριοκτονήσαντες ἀνοσίως «τοῖς γε μὴν ἠγαπη-
 κόσι τὴν ἐπιφάνειαν αὐτοῦ» τέρψις τε καὶ τρυφή, καὶ τί γὰρ οὐχὶ
 τῶν τοιούτων ὑπῆρξε· γεγόνασι γὰρ ὡς ὑπὸ συκῆ καὶ ἀμπέλῳ
 ταῖς ἐκκλησίαις.

Ἄλλ' ἰδοὺ καὶ καθ' ἕτερον τρόπον τοῦ μυστηρίου τὴν δύναμιν

αυτό είναι μεγάλη άνοησία), αλλά μάλλον θά τὸ νοήσομε ὡς μετακίνηση ἀπὸ τὸ ὄραμα ποὺ ἔβλεπε ἀμέσως σὲ ἓνα ἄλλο γειτονικό, δηλαδή μὲ ἔννοια πνευματική. Ἐπειδὴ ὁμως χρειάζεται καθαρή ἐγρήγορση καὶ πέρα ἀπὸ τὸν ἀνθρώπινο νοῦ, καὶ μάλιστα σ' αὐτὰ ποὺ ἔβλεπε, ὁ Θεὸς ἐνέβαλε στὸν προφήτη λεπτὴ ἐγρήγορση, ἔχοντας μεσολαβητὴ τοῦ τὸν ἄγγελο ποὺ μιλοῦσε μαζί του, ὥστε νὰ νομίζει ὅτι σηκώθηκε ἀπὸ τὸν ὕπνο. Γιατὶ κάπως τέτοια εἶναι ἡ κατάστασις τῆς δικῆς μας διάνοιας, καὶ πολὺ κατώτερη ἀπὸ τὴν κατάστασις τῆς διάνοιας τῶν ἀγγέλων, ὥστε θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ ὀνομάσει τὴν κατάστασις τῶν ἀγγέλων ἐγρήγορση, ἐνῶ τὴ δική μας ὕπνο. Ἐπειδὴ ὁμως ὁ θεσπέσιος ἄγγελος ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὸ τὸν βλέπει νὰ φέρει γνώμη καὶ νοῦ, ὥστε νὰ μπορεῖ ἱκανοποιητικὰ νὰ ἐννοήσῃ τὸ ὄραμα μὲ λεπτομέρεια, ρωτοῦσε τί νόμιζε ὅτι μπορούσαν νὰ σημαίνουν αὐτὰ ποὺ ἔβλεπε. Καὶ ὁ προφήτης χωρὶς λάθος περιέγραψε πάλι τὴν ἀφήγησις τοῦ ὄραματος, λέγοντας ὅτι εἶδε μὴ λυχνία ὀλόχρυση, ποὺ στὴν κορυφή της εἶχε ἓνα λαμπάδιο, καὶ ἀκόμα ἑπτὰ λύχνους καὶ ἰσάριθμα ἐλαιοδοχεῖα, καὶ δύο ἐλιές, μὴ στὰ δεξιὰ τοῦ κεντρικοῦ λύχνου καὶ τὴν ἄλλη στὰ ἀριστερὰ του. Καὶ ἡ εὐκρινέστερη βέβαια ἀπόδοσις τοῦ ὄραματος δὲν θὰ μπορούσε νὰ εἶναι ἄλλη ἀπὸ αὐτὴν, πρέπει ὁμως νομίζω αὐτοὶ ποὺ ἔχουν περιέργεια νὰ ἐρευνήσουν τὸ ἐσώτατο νόημα, νὰ ἐπιχειρήσουν νὰ ἐξετάσουν λεπτομερέστερα τὰ περιγραφόμενα καὶ νὰ συνάψουν κατάλληλα καὶ αὐτὰ μὲ ὅσα εἰπώθηκαν προηγουμένως.

Εἶπε λοιπὸν ὁ Θεὸς τῶν ὅλων ὅτι «καὶ λάκκο θὰ σκάψῃ καὶ θὰ ἐξετάσει ὅλη τὴν ἀδικία ἐκείνης τῆς γῆς σὲ μία ἡμέρα», ἀλλὰ καὶ προέτρεπε καὶ ἄλλους νὰ καλέσουν «οἱ μὲν τοὺς δὲ κάτω ἀπὸ τὴν κληματαριὰ καὶ κάτω ἀπὸ τὴ συκιά». Ἐμεῖς ἐξάλλου διευκρινίζοντας τὸ σκοπὸ τῆς προφητείας λέγαμε, ὅτι γι' αὐτοὺς ποὺ δὲν θέλουν νὰ ὑπακούουν καὶ περιφρονοῦν ἀπὸ ἀμάθεια τὴ σωτηρία μέσω τοῦ Χριστοῦ, ἔχει σκαφθεῖ κατὰ κάποιο τρόπο λάκκος ποὺ ὀδηγεῖ στὸν ὀλεθρο, ἢ ἄνοησία δηλαδή σχετικὰ μὲ τὸ σταυρὸ καὶ τὰ ἐγκλήματα τοῦ βδελυροῦ φόνου τοῦ Χριστοῦ. Γιατὶ χάθηκαν οἱ δυστυχεῖς θανατώνοντας μὲ ἀσεβῆ τρόπο τὸν Κύριο. Ἀντίθετα «ὅσοι ἀγάπησαν τὴν παρουσίαν του», τέρψη καὶ ἀπόλαυσις δοκίμασαν ἀλλὰ καὶ τί ἄλλο τοὺς ἔλειψε ἀπὸ τὰ ὅμοια; Γιατὶ βρέθηκαν, σὰν κάτω ἀπὸ συκιά καὶ κληματαριὰ, μέσα σὲς Ἐκκλησίες.

Ἀλλὰ νὰ ὁ προφήτης εἶδε καὶ ἀπὸ ἄλλη ἀποψη τὸ νόημα τοῦ μυστη-

ὁ προφήτης τεθέαται. Τὴν γὰρ τοι λυχνίαν τὴν χρυσοῦν φαμεν εἶναι
 πάλιν τὴν Ἐκκλησίαν, ὡς τετιμημένην ἐν κόσμῳ, ὡς διαφανεστά-
 την ἐν ἀρεταῖς, ὡς ὑψοῦ δὴ λίαν ἠρμένην τοῖς τῆς ἀληθοῦς θεο-
 γνωσίας δόγμασιν, ἐφ' ἧ τὸ λαμπάδιον, τουτέστι Χριστός, περὶ οὗ
 5 φησιν ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ· «Διὰ Σιών οὐ σιωπήσομαι καὶ διὰ Ἱε-
 ρουσαλήμ οὐκ ἀνήσω, ἕως ἂν ἐξέλθῃ ὡς φῶς ἡ δικαιοσύνη μου, τὸ
 δὲ σωτήριόν μου ὡς λαμπὰς καυθήσεται». Τοῦτο τὸ λαμπάδιον τὸ
 πᾶσαν καταφωτίζον τὴν ὑπ' οὐρανόν, ἐπὶ τῇ λυχνίᾳ τέθεικεν ὁ Θε-
 ὸς καὶ Πατὴρ, «ἵνα πάντες οἱ εἰσπορευόμενοι τὸ φῶς βλέπωσι, καὶ
 10 λάμπῃ πᾶσι τοῖς ἐν τῇ οἰκίᾳ». Ἑπτὰ δὲ οἱ λύχνοι, φῶς οὐκ ἔχοντες
 ἴδιον, ἀλλ' ἐπακτόν καὶ ἕξωθεν καὶ ταῖς δι' ἐλαίου χορηγίαις τρε-
 φόμενον. Σημαίνουνσι δὲ καὶ αὐτοὶ τοὺς ἀγίους ἀποστόλους, καὶ
 μέντοι καὶ εὐαγγελιστάς, καὶ τοὺς κατὰ καιρὸν τῶν ἐκκλησιῶν δι-
 δασκάλους, δεχομένους μὲν οἷά τινες λύχνους εἰς νοῦν καὶ καρδί-
 15 αν τὸν παρὰ Χριστοῦ φωτισμόν, καὶ ταῖς τοῦ Πνεύματος ἐπιχορη-
 γίαις τρεφόμενον ἔχοντας, ἰέντας γε μὴν τοῖς ἐν τῇ οἰκίᾳ τὸ φῶς,
 καὶ τῷ λαμπαδίῳ συγκαταναγάζοντας τοὺς πεπιστευκότας

Ἐπιτήρει δέ, ὅτι τοῖς μὲν ἑπτὰ λύχνους ἐπαρουστρίδες ἦσαν,
 δι' ὧν αὐτοῖς εἰσεχεῖτο τὸ ἔλαιον, ἐπαρουστρίδα γε μὴν τὸ λαμπά-
 20 διον οὐκ ἔχει. Διὰ ποίαν αἰτίαν; Φῶς μὲν γὰρ ἐστὶ τὸ ἀληθινὸν ὁ
 Υἱός, οὐκ ἕξωθεν, οὐδὲ ἐπακτόν, οὔτε μὴν παρ' ἑτέρου δοτὸν τὸ
 καταφωτίζειν δύνασθαι λαχόν, ἀλλ' αὐτὸς κατὰ φύσιν ὑπάρχων
 τὸ φῶς μεθεκτῶς γε μὴν ἐν τοῖς ἀγίοις καὶ παρ' αὐτοῦ. Καὶ πλη-
 ροφορήσει λέγων ὁ σοφὸς Ἰωάννης· «Ὅτι ἐκ τοῦ πληρώματος
 25 αὐτοῦ ἡμεῖς πάντες ἐλάβομεν». Φῶς δὲ ὑπάρχων τὸ ἀληθινὸν ὁ
 Υἱός, φῶς ὠνόμαζε τοῦ κόσμου τοὺς τῆς παρ' αὐτοῦ λαμπρότη-
 τος ἐν μεθέξει γεγεννημένους· ἔφη γὰρ τοῖς ἀγίοις ἀποστόλοις·
 «Ἐμεῖς ἐστε τὸ φῶς τοῦ κόσμου».

Αἱ δύο γε μὴν ἐλαῖαι, μία ἐκ δεξιῶν καὶ μία ἐξ εὐωνύμων τοῦ
 30 λαμπαδίου κείμεναι, τοὺς δύο λαοὺς ὑποσημαίνουνσι, μονονουχί
 καὶ ἐν κύκλῳ περιεστῶτας Χριστόν. Τετίμηνται γὰρ ὡς ἠληθιμένοι
 τῇ τοιαύτῃ στάσει. Καὶ οἱ μὲν ἦσαν ἐκ τῆς καλλιελαιίου, τουτέστιν
 ἐκ τῆς Ἰουδαίων Συναγωγῆς, οἱ δὲ τῆς ἀγριελαιίου μὲν ἐξέφυσαν,
 τουτέστι τῆς τῶν ἐθνῶν πληθύος, πλὴν ἐγκεντριισθέντες εἰς καλλι-

ρίου. Γιατί ἡ χρυσή λυχνία λέμε πάλι ὅτι εἶναι ἡ Ἐκκλησία, ἐπειδὴ τιμᾶται στὸν κόσμο, ἐπειδὴ εἶναι λαμπρότατη μὲ τὶς ἀρετές, ἐπειδὴ εἶναι ἀνεβασμένη πολὺ ψηλὰ μὲ τὰ διδάγματα τῆς ἀληθινῆς θεογνωσίας, πάνω στὴν ὁποία ὑπάρχει ἡ λαμπάδα, δηλαδή ὁ Χριστός, γιὰ τὸν ὁποῖο λέγει ὁ Θεὸς καὶ Πατέρας· «Γιὰ τὴ Σιών δὲν θὰ σιωπήσω καὶ γιὰ τὴν Ἱερουσαλήμ δὲν θὰ ἡσυχάσω, μέχρι πού νὰ λάμψει σὰν φῶς ἡ δικαιοσύνη μου καὶ ἡ σωτηρία μου νὰ ἀνάψει σὰν λαμπάδα»¹⁵. Αὐτὴ τὴ λαμπάδα, πού φωτίζει ὅλη τὴν οἰκουμένη, τὴν τοποθέτησε ὁ Θεὸς καὶ Πατέρας ἐπάνω στὴ λυχνία, «Ὡστε ὅλοι ὅσοι μπαίνουν στὸ σπίτι νὰ βλέπουν τὸ φῶς καὶ νὰ φωτίζει ὅλους πού βρίσκονται μέσα στὸ σπίτι»¹⁶. Οἱ λύχνοι ἦταν ἑπτὰ, πού δὲν εἶχαν δικό τους φῶς, ἀλλὰ παρεχόταν ἀπὸ ἔξω καὶ τρεφόταν ἀπὸ τὴ χορηγία λαδιοῦ. Κι αὐτοὶ οἱ λύχνοι σημαίνουν τοὺς ἁγίους ἀποστόλους καὶ βέβαια καὶ τοὺς εὐαγγελιστὲς καὶ τοὺς κατὰ καιροὺς διδασκάλους τῶν Ἐκκλησιῶν, πού δέχονται σὰν κάποιοι λύχνοι στὸ νοῦ καὶ στὴν καρδιά τὸν φωτισμὸ ἀπὸ τὸν Χριστὸ καὶ τροφοδοτώντας τον μὲ τὶς παροχὲς τοῦ ἁγίου Πνεύματος, χορηγοῦν τὸ φῶς σὲ ὅλο τὸν οἶκο, καὶ καταφωτίζουν μὲ τὴν λαμπάδα ἐκείνους πού ἔχουν πιστέψει.

Πρόσεχε ὅμως ὅτι γιὰ τοὺς ἑπτὰ λύχνους ὑπῆρχαν ἐλαιοδοχεῖα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα χυνόταν τὸ λάδι σ' αὐτούς, ὅμως ἡ λαμπάδα δὲν εἶχε ἐλαιοδοχεῖο. Γιὰ ποιὸ λόγο; Γιατί ὁ Υἱὸς εἶναι τὸ ἀληθινὸ φῶς, ὄχι ἀπὸ ἔξω, οὔτε χορηγούμενο ἀπὸ ἄλλοῦ, οὔτε προερχόμενη ἀπὸ κάποιον ἄλλο ἢ φωτιστικὴ ἰκανότητά του, ἀλλὰ ὁ ἴδιος εἶναι ἀπὸ τὴ φύση του φῶς, καὶ ἀπὸ αὐτὸν τὸ παίρνουν καὶ οἱ ἅγιοι κατὰ μετοχή. Καὶ θὰ μᾶς τὸ βεβαιώσει ὁ σοφὸς Ἰωάννης λέγοντας· «Ἀπὸ τὴν πληρότητα αὐτοῦ ἐλάβουμε ὅλοι ἐμεῖς»¹⁷. Ὦντας ὁ Υἱὸς τὸ φῶς τὸ ἀληθινό, φῶς τοῦ κόσμου ὀνόμαζε ὅλους ἐκείνους πού ἔγιναν μέτοχοι τῆς λαμπρότητάς του. Γιατί εἶπε στοὺς ἁγίους ἀποστόλους· «Ἐσεῖς εἶστε τὸ φῶς τοῦ κόσμου»¹⁸.

Οἱ δύο πάλι ἐλιές, ἡ μία ἀπὸ δεξιὰ καὶ ἡ ἄλλη ἀπὸ ἀριστερὰ τῆς λαμπάδας, ὑποδηλώνουν τοὺς δύο λαοὺς πού κατὰ κάποιο τρόπο περικυκλώνουν τὸν Χριστό. Γιατί τιμήθηκαν μὲ αὐτὴ τὴ θέση, ἐπειδὴ δέχθηκαν τὸ ἔλεός του. Καὶ οἱ μὲν προέρχονταν ἀπὸ τὴν καλλιέλαιο, δηλαδή ἀπὸ τὴ Συναγωγὴ τῶν Ἰουδαίων, ἐνῶ οἱ ἄλλοι εἶχαν βλαστήσει ἀπὸ τὴν ὄγρια ἐλιά, δηλαδή ἀπὸ τὸ πλῆθος τῶν ἐθνῶν¹⁹, ὅμως, ἀφοῦ ἐμβολιάσθηκαν

15. Ἦσ. 62, 1. 16. Λουκᾶ 11, 33. 17. Ἰω. 1, 16. 18. Ματθ. 5, 14. 19. Ρωμ. 11, 17 ἔ.

ἔλαιον, κοινωνοὶ γεγόνασι τῆς πίστεως τῆς ῥίξης, κατὰ τὴν τοῦ
 μακαρίου Παύλου φωνήν. Ἐθρεῖ δὲ ὅπως ἐπὶ τὴν λυχνίαν ὁμοῦ
 τῷ λαμπαδίῳ καὶ οἱ λύχνοι καὶ αἱ δύο ἐλαῖαι. Σύνεστι γὰρ ἡμῖν ἐν
 Ἐκκλησίᾳ Χριστός, καὶ ἡ τῶν πεπιστευκότων ἠλεημένη πληθὺς
 5 καταλάμπεται μὲν τῷ παρ' αὐτοῦ φωτί, φωτίζεται δὲ καὶ διὰ λύ-
 χνων, οἱ μεθεκτὸν ἔχουσι καὶ παρ' αὐτοῦ τὸ φῶς. Ἰστέον δέ, ὅτι
 καὶ ἐν τῇ κατασκευῇ τῆς ἁγίας σκηνῆς ἔκειτο μὲν εἰς τὰ ἅγια τῶν
 ἁγίων ἑπτὰ λύχνους ἔχουσα λυχνία χρυσοῦ. Προσέταπτε δὲ Θεὸς
 τῷ Ἀαρῶν, λέγων, ὅτι «κατὰ πρόσωπον τῆς λυχνίας ἐκ τοῦ ἐνός
 10 μέρους φανοῦσιν οἱ ἑπτὰ λύχνοι». Οὐ γὰρ τοῖς κατόπιν αὐτῆς ὁ
 διὰ τῶν λύχνων δέδοται φωτισμός, ἀλλὰ τοῖς ὡς ἐν προσώπῳ Χρι-
 στοῦ διὰ τῆς πίστεως ἐνηνεγμένοις. Καὶ γοῦν Ἰουδαῖοι κατόπιν
 ὡσπερ αὐτοῦ καὶ εἰς νῶτα κείμενοι, κατεσκοτισμένον ἔχουσι τὸν
 νοῦν, οἱ δὲ ἐξ ἔθνῶν πιστεύσαντες, εἰς πρόσωπον ἔχουσι τοὺς λύ-
 15 χνους, ἐλεύθερος γὰρ αὐτοῖς καὶ ἀπαραπόδιτος παντελῶς ὁ διὰ
 τῶν ἁγίων ἐγγέγονε φωτισμός. Ἐκαίετο δὲ καὶ λύχνος εἷς ἐν τῇ
 πρώτῃ σκηνῇ, τῆς εὐαγγελικῆς παιδεύσεως κατόπιν ἰοῦσαν τὴν
 νομικὴν τοῦ πράγματος ἡμῖν κατασημαίνοντος. Θεὰ γὰρ ὅπως
 τοῖς μὲν ἐν τῇ πρώτῃ σκηνῇ μόνος εἷς ἔκαίετο λύχνος, τοῖς γε μὴν
 20 εἰσπεφθακόσιν εἰς τὰ ἅγια τῶν ἁγίων ἑπτὰ λύχνοι καὶ τὸ λαμπά-
 διον ἀμφιλαφροτάτην ὡσπερ ἐνίεσαν τὴν αὐγὴν.

Στίχ. 4-6. «Καὶ ἐπηρώτησα καὶ εἶπα πρὸς τὸν ἄγγελον τὸν
 λαλοῦντα ἐν ἐμοὶ λέγων Τί ἐστὶ ταῦτα, Κύριε; Καὶ ἀπεκρί-
 θη ὁ ἄγγελος ὁ λαλῶν ἐν ἐμοὶ καὶ εἶπε πρὸς με λέγων· Οὐ γι-
 25 νώσκεις τί ἐστὶ ταῦτα; Καὶ εἶπα· Οὐχὶ Κύριε. Καὶ ἀπεκρίθη
 ὁ ἄγγελος καὶ εἶπε πρὸς με λέγων· Οὗτος ὁ λόγος Κυρίου
 πρὸς Ζοροβάβελ λέγων· Οὐκ ἐν δυνάμει μεγάλη, οὐδὲ ἐν
 ἰσχύϊ, ἀλλ' ἡ ἐν Πνεύματί μου, λέγει Κύριος παντοκράτωρ».

κδ'. Ὅτι καὶ ἀμείνων καὶ ἱερώτερος τῆς ἐν ἡμῖν διανοίας ὁ
 30 τῶν νοητῶν δυνάμεων νοῦς, καὶ ἀσυγκρίτοις ὑπεροχαῖς τὰ καθ'
 ἡμᾶς ὑπερκειμένος, καὶ ἐντεῦθεν ἂν μάθοις. Ὁ Ἐπέστρεψε μὲν γὰρ
 ὁ ἄγγελος», ὡς ὁ προφήτης φησί, «καὶ ἐξῆγειρεν αὐτόν, ὃν τρό-
 πον ὅταν ἐξεγερθῇ ἄνθρωπος ἐκ τοῦ ὕπνου αὐτοῦ». Εἰ γὰρ δὴ
 συγκρίνειν ἔλοιτό τις, ὡς πρὸς γε τὸν ταῖς ἄνω δυνάμεσιν ἐνόητα

στήν καλλιέλαιο, ἔγιναν κοινωνοὶ τοῦ χυμοῦ τῆς ρίζας, σύμφωνα μὲ τὸ λόγο τοῦ μακάριου Παύλου²⁰. Πρόσεχε ὅμως πῶς πάνω στὴ λυχνία μαζί μὲ τὴ λαμπάδα ὑπάρχουν καὶ οἱ λύχνοι καὶ οἱ δύο ἑλιές. Γιατὶ βρῖσκεται στὴ Ἐκκλησία μαζί μας ὁ Χριστός, καὶ τὸ πλῆθος τῶν πιστῶν ποὺ ἔχουν δεχθεῖ τὸ ἔλεός του καταφωτίζεται βέβαια ἀπὸ τὸ φῶς αὐτοῦ, φωτίζεται ὅμως καὶ ἀπὸ τοὺς λύχνους, οἱ ὁποῖοι ἔχουν κατὰ μετοχὴ καὶ ἀπὸ αὐτὸν τὸ φῶς τους. Πρέπει ὅμως νὰ γνωρίζομε, ὅτι καὶ στὴν ἁγία σκηνὴ ὑπῆρχε στὰ Ἅγια τῶν ἁγίων χρυσὴ λυχνία ποὺ εἶχε ἑπτὰ λύχνους, καὶ ὁ Θεὸς ἔδωσε ἐντολὴ στὸν Ἰσαακ λέγοντάς του, «Ἀλέναντι στὴ λυχνία ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος θὰ λάμπουν οἱ ἑπτὰ λύχνοι»²¹. Γιατὶ ὁ φωτισμὸς τῶν λύχνων δὲν δόθηκε στοὺς πίσω ἀπὸ αὐτήν, ἀλλὰ σ' αὐτοὺς ποὺ στάθηκαν μπροστὰ στὸν Χριστὸ μέσω τῆς πίστεως. Καὶ πράγματι οἱ Ἰουδαῖοι σὰ νὰ στέκονται πίσω ἀπὸ αὐτὸν καὶ στὰ νῶτα του, ἔχουν κατασκότεινο τὸ νοῦ τους, ὅσοι ὅμως ἀπὸ τὰ ἔθνη πίστεψαν ἔχουν μπροστὰ τους τοὺς λύχνους· γιατί ὁ φωτισμὸς τους ἀπὸ τοὺς ἁγίους ἔγινε ἐλεύθερος καὶ τελείως ἀπαρεμπόδι-
στος. Ἐκαίε καὶ στὴν πρώτη σκηνὴ ἓνας λύχνος, καὶ τὸ πρᾶγμα αὐτὸ σήμαινε, ὅτι ἡ νομικὴ διδασκαλία πορευόταν πίσω ἀπὸ τὴν εὐαγγελικὴ. Πρόσεχε δηλαδὴ πῶς, ἐνῶ σὲ ἐκείνους ποὺ ἦταν στὴν πρώτη σκηνὴ ἔκαίε ἓνας λύχνος, σὲ ἐκείνους ποὺ ἦταν στὰ Ἅγια τῶν ἁγίων ἑπτὰ λύχνοι καὶ ἡ κεντρικὴ λαμπάδα σκορποῦσαν πλουσιώτατο τὸν φωτισμό.

Στίχ. 4-6. «Ῥώτησα πάλι τὸν ἄγγελο ποὺ μιλοῦσε μαζί μου καὶ τοῦ εἶπα: Τί σημαίνουν αὐτά, Κύριε; Καὶ ὁ ἄγγελος ποὺ μιλοῦσε μαζί μου ἀποκρίθηκε καὶ μοῦ εἶπε: Δὲν γνωρίζεις τί εἶναι αὐτά; Καὶ τοῦ εἶπα: Ὁχι, Κύριε. Καὶ ἐκεῖνος ἀπάντησε καὶ μοῦ εἶπε: Αὐτά εἶναι ὅσα ἔχει νὰ πεῖ ὁ Κύριος στὸν Ζοροβάβελ λέγοντας: Ὁχι μὲ δύναμη μεγάλη, οὔτε μὲ ἰσχύ, ἀλλὰ μὲ τὸ Πνεῦμα, λέγει ὁ Κύριος ὁ Παντοκράτωρ, θὰ γίνουν αὐτά».

24. Ὅτι καὶ ἀνώτερος εἶναι καὶ ἱερώτερος ἀπὸ τὴ δική μας διάνοια ὁ νοῦς τῶν νοητῶν δυνάμεων καὶ ὑπερέχει ἀσύγκριτα ἀπὸ τὰ ἀνθρώπινα, μπορεῖς νὰ τὸ μάθεις καὶ ἀπὸ αὐτά. Γιατὶ, ὅπως λέγει ὁ προφήτης, «ἐπέστρεψε ὁ ἄγγελος καὶ τὸν σήκωσε ἔτσι ὅπως σηκώνεται ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ τὸν ὕπνο». Ἄν δηλαδὴ θελήσει κάποιος νὰ συγκρίνει μὲ τὸ νοῦ ποὺ διαθέτουν οἱ ἄνω δυνάμεις τὸ βαθμὸ τῆς ἀνθρώπινης διάνοιας,

20. Ὁπ. π. 17.

21. Ἐξ. 25, 37. Ἀριθμ. 8, 2.

νοῦν, τῆς ἀνθρωπίνης διανοίας τὸ μέτρον, μειονεκτούμενον εὐ-
 ρήσει τοσοῦτον, ὅσον ἂν νοοῖτο κατόπιν ἐλθεῖν καὶ τῆς τῶν νη-
 φόντων διανοίας τὰ ἐν ὑπνοῖς ἡμῶν ἀδρανῆ φαντάσματα. Ἐγῆ-
 γερται δὴ οὖν ὁ προφήτης εἰς νῆψιν, ἀλλὰ καὶ οὕτως ἔχων καὶ
 5 ἠκονημένος ἄγαν, οὐδὲν ἥττόν ἐστι βραδύς πρὸς γε τὸ δύνασθαι,
 φημί, συνιέναι τὰ δεικνύμενα. Ταύτη τοι, καὶ μάλα εἰκότως, ἀνα-
 πυνθάνεται τε καὶ ἀξιοῖ μανθάνειν παρὰ τοῦ σοφοῦντος ἀγγέ-
 λου. Ὁ δὲ ὅτι οὐ συνῆκε μονονουχὶ κατατεθηπῶς, εἰ μὴ ἀληθῶς
 εἰδεῖν διερωτᾷ· τοῦ δὲ διαρῥήδην ὠμολογηκότος τὴν ἄγνοιαν
 10 καὶ τὸ δυσμαθές οὐκ αἰσχυνομένου, καταλευκαίνει λοιπὸν τὸ ἐκ
 τῆς ὁράσεως αἴνιγμα, καὶ οἷον ὡς ἐξ εἰκόνοσ ἐμφανοῦς τε καὶ
 ὁρωμένης τὸν ἐν αὐτῇ λεληθότως ἐγκείμενον ἐρμηνεύει σκοπόν.

«Οὗτος» γάρ φησιν «ὁ λόγος Κυρίου πρὸς Ζοροβάβελ λέ-
 γων· Οὐκ ἐν δυνάμει μεγάλη, οὐδὲ ἐν ἰσχύϊ, ἀλλ' ἐν Πνεύματί
 15 μου, λέγει Κύριος παντοκράτωρ». Ὁμοιον ὡς εἰ λέγοι τυχόν, ὅτι
 ταῦτα πάντα τὰ ὁρώμενα πρὸς πέρας ἤξει κατὰ καιρούς, οὐκ ἀν-
 θρωπεῖα δυνάμει κατορθούμενα, οὔτε μὴν ἐν ἰσχύϊ σαρκικῇ, ἀλλ'
 ὡς ἐν δυνάμει Πνεύματος ἁγίου, καὶ ὡς ἐκ θείων διανευμάτων.
 Γέγονε μὲν γάρ ἄνθρωπος καθ' ἡμᾶς ὁ Μονογενής, πλὴν οὐ πε-
 20 πολέμηκε σαρκικῶς, ἵνα καθάπερ τινὰ λυχνίαν ἀναστήσῃ τῶ κό-
 σμῳ τὴν Ἐκκλησίαν, οὐχ ὄπλα κινήσας αἰσθητὰ καὶ μαχίμων
 φάλαγγας, παρέστησεν ἑαυτῶ τοὺς δύο λαούς, ἢ τοὺς λύχνους
 τοὺς νοητοὺς ἐπέθηκε τῇ λυχνίᾳ, ἀλλ' ἐν ἰσχύϊ Πνεύματος τοῦ ἰδί-
 ου κεχειροτόνηκεν ἐν ταῖς ἐκκλησίαις, «πρῶτον Ἀποστόλους,
 25 δεύτερον προφήτας καὶ εὐαγγελιστάς», καὶ τὴν ἄλλην ἅπασαν
 τῶν ἁγίων ὁμήγουριν, θείοις αὐτοὺς χαρίσμασιν ἀναπιμπλὰς καὶ
 τῇ τοῦ Πνεύματος χύσει καταπιαίνων πλουσίως.

Οὐκοῦν οὐκ ἐν δυνάμει μεγάλη, οὐδὲ ἐν ἰσχύϊ τῇ σαρκικῇ τὰ
 παρὰ Χριστοῦ, ἀλλ' ὡς ἐν δυνάμει Πνεύματος ἐσκυλεύετο μὲν ὁ
 30 Σατανᾶς, ἐπιπτον δὲ σὺν αὐτῶ καὶ τὰ τῶν ἀντικειμένων δυνάμε-
 ων στίφη, ἐκαλοῦντο πρὸς θεογνωσίαν διὰ τῆς πίστεως οἳ τε ἐξ
 Ἰσραὴλ καὶ οἳ πάλαι «τῇ κτίσει παρὰ τὸν κτίστην λελατρευκό-
 τες». Ἀνεδείκνυντο δὲ καὶ ἐν ταῖς ἐκκλησίαις οἳ λύχνοι, τουτέ-

θά τὸν βρεῖ νὰ μειονεκτεῖ τόσο, ὅσο μπορεῖ νὰ σκεφθεῖ ὅτι μειονεκτοῦν ἀπὸ τὸ νοῦ τῶν ξυπνητῶν οἱ κούφιεσ φαντασίεσ μασ κατὰ τὸν ὕπνο. Σηκώθηκε λοιπὸν ὁ προφήτης καὶ ἤρθε σὲ ἐγρήγορησ, ἀλλὰ καὶ σ' αὐτὴν τὴν κατάσταση δὲν ἦταν καθόλου πιὸ ἀργὸσ στὸ νὰ ἀντιληφθεῖ, ἐννοῶ, αὐτὰ ποῦ τοῦ δείχνονταν. Γι' αὐτὸ, καὶ πολὺ εὐλογα, ξαναρωτᾶ καὶ θέλει νὰ μάθει ἀπὸ τὸν ἄγγελο ποῦ τοῦ ἐξηγεῖ. Αὐτὸσ ὅμως, ἀπορώ- ντας κατὰ κάποιο τρόπο πῶσ δὲν κατάλαβε, τὸν ἐρωτᾶ ἂν ἀλήθεια δὲν κατάλαβε. "Όταν αὐτὸσ ὁμολόγησε ἀνεπιφύλακτα τὴν ἀγνοιά του χωρὶσ νὰ νοιώσει ντροπὴ γιὰ τὴν δυσκολη κατανόησή του, διαλευκαί- νει στὴ συνέχεια τὸ αἶνιγμα τοῦ ὁράματος καὶ σὰν ἀπὸ εἰκόνα σαφῆ καὶ ὀλοφάνερη στὰ μάτια ἐρμηνεύει τὸν σκοπὸ ποῦ κρύβεται σ' αὐτὴν.

Γιατὶ λέγει: «Αὐτὸσ εἶναι ὁ λόγος τοῦ Κυρίου πρὸσ τὸν Ζοροβάβελ ποῦ λέγει: "Όχιε μὲ μεγάλη δύναμη, οὔτε μὲ ἰσχύ, ἀλλὰ μὲ τὸ Πνεῦμα μου, λέγει ὁ Κύριος ὁ παντοκράτωρ». "Όμοιο εἶναι σὰ νὰ λέγει τυχόν, ὅτι ὅλα αὐτὰ ποῦ βλέπει στὰ ὁράματα του θὰ φτάσουν κάποτε στὴν πραγματοποίησή τους, καὶ δὲν θὰ κατορθωθοῦν μὲ ἀνθρώπινη δύνα- μη, οὔτε μὲ σαρκικὴ ἰσχύ, ἀλλὰ μὲ τὴ δύναμη τοῦ ἁγίου Πνεύματος καὶ σὰν ἀπὸ θεῖα νεύματα. Πράγματι ἐγινε ὁ Μονογενὴσ ἀνθρωπος ὅμοιος μὲ μᾶσ, δὲν πολέμησε ὅμως σαρκικὰ γιὰ ν' ἀναστήσει τὴν Ἐκκλησία στὸν κόσμο σὰν μᾶ λυχνία, δὲν κίνησε ὅπλα αἰσθητὰ, οὔτε παρέταξε ὑπερασπιστέσ του τοὺσ δύο λαοὺσ σὰν φάλαγγεσ πολεμιστῶν, ἢ τοποθέ- τησε τοὺσ νοητοὺσ λύχνουσ ἐπάνω στὴ λυχνία, ἀλλὰ μὲ τὴ δύναμη τοῦ ἁγίου Πνεύματος χειροτόνησε στίσ Ἐκκλησίεσ «πρῶτα ἀποστόλουσ, δεύτερον προφῆτεσ καὶ εὐαγγελιστέσ»²² καὶ ὅλη τὴν ἄλλη ὁμήγυρη τῶν ἁγίων, γεμίζοντάσ τουσ μὲ θεῖα χαρίσματα καὶ καταπλουτίζοντάσ τουσ μὲ ὑπεραφθονία μὲ τὴν ἐκχυση τοῦ Πνεύματος.

Οὔτε λοιπὸν μὲ δύναμη μεγάλη, οὔτε μὲ σαρκικὴ ἰσχύ κατορθώθη- καν τὰ ἐκ μέρουσ τοῦ Χριστοῦ, ἀλλὰ μὲ τὴ δύναμη τοῦ Πνεύματος λεηλατοῦνταν ὁ Σατανᾶσ καὶ μαζὶ μ' αὐτὸν ἔπεφταν καὶ τὰ πλήθη τῶν ἀντίθετων δυνάμεων, καὶ μὲ τὴ δύναμη τῆσ πίστεωσ καλοῦνταν στὴ γνώση τοῦ Θεοῦ καὶ ἐκεῖνοι ποῦ προέρχονταν ἀπὸ τὸν Ἰσραηλιτικὸ λαὸ, καὶ ἐκεῖνοι ποῦ παλαιὰ «εἶχαν λατρεῦσει τὴν κτίση καὶ ὄχι τὸν κτίστη»²³. Ἀναδεικνύονταν ὅμως καὶ μέσα στίσ Ἐκκλησίεσ οἱ λύχνοι,

23. Ρωμ. 1, 25.

στιν οἱ ἅγιοι, συνεκλάμποντες τῷ λαμπαδίῳ, φημί δὴ Χριστῷ. Γε-
 γόνασι γάρ, ὡς γοῦν ὁ σοφώτατος γράφει Παῦλος, «φωστήρες ἐν
 κόσμῳ, λόγον ζωῆς ἐπέχοντες». Ὅτι δὲ οὐκ ἀνθρωπεῖα χειρὶ σέ-
 σωκε τὴν ὑπ' οὐρανόν, ἀλλ' ἰδίαις δυνάμεσιν ὡς Θεὸς ὁ Ἐμμα-
 5 νουήλ, διεμαρτύρατο λέγων καὶ διὰ φωνῆς Ὡσηέ. Ἔχει γὰρ οὗ-
 τω· «Τοὺς δὲ υἱοὺς Ἰούδα ἐλεήσω, καὶ σώσω αὐτοὺς ἐν Κυρίῳ
 Θεῷ αὐτῶν, καὶ οὐ σώσω αὐτοὺς ἐν τόξῳ, οὔτε ἐν ῥομφαίᾳ, οὔτε
 ἐν πολέμῳ, οὔτε ἐν ἅρμασιν, οὔτε ἐν ἵπποις, οὔτε ἐν ἵππευσιν». Εὐ
 δὲ δὴ σφόδρα πρὸς Ζοροβάβελ ὁ λόγος ἦν, τὸν ἐκ τῆς Ἰούδα φυ-
 10 λῆς, διέπον-τά τε τὸ τηνικάδε τοὺς τῆς βασιλείας θώκους ἐν Ἰε-
 ρουσαλήμ. Ἴνα γὰρ μὴ, τῶν οὕτω λαμπρῶν καὶ ἀξιαγάστων κα-
 τορθωμάτων αὐτῷ προαπηγγελμένων, πολέμους οἴοιτο καὶ μά-
 χας συγκροτηθῆσθαι κατὰ καιρούς, ἐξίστησιν ἀναγκαίως αὐ-
 τὸν τῶν οὕτω σαθρῶν καὶ ἀνθρωπίνων ἐννοιῶν, διακειῖσθαι δὲ
 15 μᾶλλον προστέταχεν, ὅτι θεοπρεπῆς ἡ ἐνέργεια, καὶ ἡ δύναμις
 οὐκ ἀνθρωπίνη τοῦ διαπεραίνοντος τὰ τοιάδε Χριστοῦ Μεμνή-
 μεθα δὲ ὅτι καὶ αὐτὸν τὸν Ζοροβάβελ, ὡς ἐκ φυλῆς Ἰούδα καὶ
 βασιλέα, παραδηλοῦν ἐλέγομεν ἐφ' ἑαυτῷ τὸν Χριστόν, συνημμέ-
 νου καὶ Ἰησοῦ τοῦ Ἰωσεδέκ, ἵν' ἐν τῷ αὐτῷ νοοῖτο βασιλεύς τε
 20 ἅμα καὶ ἀρχιερεὺς ὁ Ἐμμανουήλ.

Στίχ 7. «Τίς εἶ σύ, τὸ ὄρος τὸ μέγα, τὸ πρὸ προσώπου Ζο-
 ροβάβελ τοῦ κατορθῶσαι; Καὶ ἐξοίσω τὸν λίθον τῆς κλη-
 ρονομίας, ἰσότητα χάριτος χάριτα αὐτῆς».

κε'. Δυσέφικτον μὲν κομιδῇ τὸ προκειμένον· πλὴν ἐροῦμεν
 25 ἡμεῖς τό γε ὡς ἄριστα καὶ ὀρθῶς ἔχειν δοκοῦν. Ἔοικε τοίνυν ὁ
 λόγος μονονουχὶ καὶ ἐπιτιμᾶν τῷ ὄρει τῷ μεγάλῳ, τουτέστι τῷ Σα-
 τανᾷ, κατεξανισταμένῳ τε καὶ ἀντεξάγοντί τῷ Χριστῷ τῆς ἑαυτοῦ
 δυστροπίας τὴν δύναμιν, ὃ δὴ καὶ ἐν τοῖς ἀνωτέρω πάλιν ἡμῖν αἰ-
 νιγματωδῶς κατεγράφετο. Ἔφη γὰρ ὁ προφήτης τεθεᾶσθαι μὲν
 30 «Ἰησοῦν τὸν ἱερέα τὸν μέγαν ἐστῶτα πρὸ προσώπου ἀγγέλου
 Κυρίου, τὸν δὲ γε διάβολον ἐστῶτα ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ τοῦ ἀντικεῖ-
 σθαι αὐτῷ». Ὅτι γὰρ ὅσον ἐνεχώρει καὶ ἦν ἐπ' αὐτῷ πεπολέμηκέ

δηλαδή οί ἅγιοι, λάμποντας μαζί με τὴ λαμπάδα, ἐννοῶ τὸν Χριστό. Γιατὶ ἔγιναν, ὅπως γράφει ὁ σοφώτατος Παῦλος, «ἀστέρια φωτεινὰ μέσα στὸν κόσμος, ἔχοντας μέσα τους τὸν λόγο ζωῆς»²⁴. Ὅτι ὅμως δὲν ἔσωσε ὁ Ἐμμανουήλ τὴν ὑφήλιο με ἀνθρώπινη βοήθεια, ἀλλὰ με τὶς δικές του δυνάμεις ὡς Θεός, τὸ διακήρυξε καὶ με τὸ λόγο τοῦ Ὁσηὲ λέγοντας: «Τοὺς υἱοὺς τοῦ Ἰούδα θὰ ἐλεήσω καὶ θὰ τοὺς σώσω με τὴ δύναμη τοῦ Κυρίου τοῦ Θεοῦ τους, καὶ δὲν θὰ τὴ σώσω με τόξα, οὔτε με ξίφη, οὔτε με πόλεμος, οὔτε με πολεμικὰ ἄρματα, οὔτε με τὸ ἵππικό, οὔτε με τοὺς ἵππεῖς»²⁵. Πᾶρα πολὺ σωστὰ ὁ λόγος ἀπευθυνόταν πρὸς τὸν Ζοροβάβελ, πού καταγόταν ἀπὸ τὴ φυλὴ τοῦ Ἰούδα καὶ κατεῖχε τότε τὸν βασιλικὸ θρόνο στὴν Ἱερουσαλήμ. Γιὰ νὰ μὴ νομίζει δηλαδή ἐπειδὴ τοῦ εἶχαν προαγγελθεῖ τόσο λαμπρὰ καὶ θαυμαστὰ κατορθώματα, ὅτι κάποτε θὰ συγκροτοῦνταν πόλεμοι καὶ μάχες, τὸν ἀπαλλάσσει κατ' ἀνάγκη ἀπὸ τὶς τόσο σαθεῖς καὶ ἀνθρώπινες σκέψεις, καὶ μᾶλλον πρόσ- ταξε νὰ πιστεύει, ὅτι ἡ ἐνέργεια εἶναι θεία καὶ ἡ δύναμη τοῦ Χριστοῦ πού τὰ πραγματοποιοῦσε αὐτὰ ὄχι ἀνθρώπινη. Θυμόμαστε ὅμως ὅτι λέγαμε πὼς ὁ Ζοροβάβελ, ἐπειδὴ καταγόταν ἀπὸ τὴ φυλὴ τοῦ Ἰούδα καὶ ἦταν βασιλιάς, δήλωνε τὸν Χριστὸ σὲ σύνδεση καὶ με τὸν Ἰησοῦ τοῦ Ἰωσεδέκ, ὥστε ταυτόχρονα νὰ θεωρεῖται ὁ Ἐμμανουήλ βασιλιάς μαζί καὶ ἀρχιερέας.

Στίχ. 7. «Ἐσὺ ποιὸς εἶσαι, τὸ μεγάλο ὄρος μπροστὰ στὸν Ζοροβάβελ, ἐμπόδιο στὰ κατορθώματά του; Ἐγὼ θὰ βγάλω τὸ λίθο πού γίνεται ἐμπόδιο στὴν κληρονομία μου καὶ αὐτὸ θὰ εἶναι ἴση ἀνταπόδοση χάριτος στὴ χάρις της».

25. Δύσκολα μπορεῖ νὰ κατανοηθεῖ ὁ λόγος αὐτός, ὡστόσο θὰ ποῦμε ἐμεῖς αὐτὸ πού νομίζουμε ὅτι εἶναι τὸ ἄριστο καὶ τὸ ὀρθό. Φαίνεται λοιπὸν ὅτι ὁ λόγος ἐπιτιμᾷ κατὰ κάποιον τρόπο τὸ μεγάλο ὄρος, δηλαδὴ τὸν Σατανᾶ, ὁ ὁποῖος με τὴν δύναμη τῆς δυστροπίας του ἐπαναστατεῖ καὶ ἀντιμάχεται τὸν Χριστό, πρᾶγμα πού μᾶς περιγραφόταν πάλι στὰ παραπάνω αἰνιγματικά. Γιατὶ εἶπε ὁ προφήτης, ὅτι εἶδε τὸν Ἰησοῦ, τὸν ἱερέα τὸν μέγα, νὰ στέκεται ἀπέναντι στὸν ἄγγελο τοῦ Κυρίου, ἐνῶ ὁ διάβολος στεκόταν στὰ δεξιὰ του γιὰ νὰ ἀντιτίθεται σ' αὐτόν»^{25α}. Γιατί, ὅτι πολέμησε ὅσο ἦταν δυνατὸ καὶ ἦταν στὴν ἐξουσία του καὶ ἐπιτέθηκε φοβερὰ

τε καὶ ἀντεγήγευται δεινῶς ταῖς τοῦ Σωτῆρος οἰκονομίαις, κα-
 λούντος πρὸς σωτηρίαν τὴν ὑπ' οὐρανόν, οὐκ ἂν ἐνδοιάσειέ τις,
 ἐννενοηκῶς ὅτι πρῶτον μὲν προσῆλθε νηστεύοντι κατὰ τὴν ἔρη-
 μον, καὶ σώζοντα βλέπων τὴν ὑπ' οὐρανόν, προσκνητὴν ἴδιον
 5 ἀποφαίνειν ἤθελε, παραδεικνὺς μὲν αὐτῷ «πάσας τὰς βασιλείας
 τοῦ κόσμου», λέγων τε ὡς ἔσται πάντα αὐτοῦ, εἰ δὴ προσπεσεῖν
 ἔλοιτο καὶ προσκνεῖν αὐτῷ. Εἶτα πρὸς τοῦτο καὶ ἐξ αὐτοῦ τοῦ
 χοροῦ τῶν ἀγίων ἀποστόλων τὸν προδότην ἤρπασε μαθητὴν,
 ἀναπείσας ὄργανον τῆς Ἰουδαίων γενέσθαι σκαιότητος.

10 Ἐπιπλήττει δὴ οὖν ὁ λόγος αὐτῷ καὶ φησι· «Τίς εἶ σύ, τὸ ὄ-
 ρος τὸ μέγα τὸ πρὸ προσώπου Ζοροβάβελ τοῦ κατορθῶσαι;». Τὸ
 δέ, «Τίς εἶ σύ», νοητέον οὐχ ὡς ἐθέλοντος ἀναμαθεῖν, τίς δὴ ἄρα
 καὶ πόθεν ἐστίν (οὐ γὰρ ἂν ἠγνόησε Θεὸς ὢν), ἀλλ' οἷον κατα-
 σμικρύνοντος καὶ οὐδενὸς ἀξιοῦντος λόγου, κἂν εἰ μέγα τε εἶη καὶ
 15 δυσάντητον τὸ ὄρος, καὶ ἐμποδῶν ἐγκείμενον κατορθοῦν ἐθέλο-
 ντι τὰ τοιάδε Χριστῷ, οὗ καὶ εἰς τύπον ὁ Ζοροβάβελ, καθάπερ ἤ-
 δη προείπαμεν. Καίτοι γὰρ ἀπαράβλητον ἔχων τὴν δυστροπίαν
 ὁ δράκων ὁ ἀποστάτης, πεπάτηται παρὰ Χριστοῦ πόνου τε καὶ ἰ-
 δρωῶτος δίχα. Θεὸς γὰρ ἦν κατὰ φύσιν, ὁ πάντα νικῶν.

20 Ἡ τοίνυν κατὰ τοιόνδε τινὰ τρόπον προσβαλοῦμεν τοῖς εἰρη-
 μένοις, ἢ καὶ ἐτέρως εἰ δοκεῖ. Ἐφημεν γάρ, ὅτι οὐκ ἐν ἀνθρωπείᾳ
 δυνάμει κατορθωθήσεται τῷ κόσμῳ τὰ πρὸς ζωὴν. Καὶ στήσεται
 μὲν ἡ λυχνία, τὸ λαμπάδιον ἔχουσα, τουτέστι Χριστόν, ἐκλάμψου-
 σι δὲ καὶ οἱ λύχνοι, καὶ μὴν καὶ ἐκ δεξιῶν καὶ ἐξ εὐωνύμων τοῦ
 25 λαμπαδίου αἱ δύο πάντως ἐλαῖαι στήσονται, τοὺς δύο λαοὺς ση-
 μαίνουσαι. Εἴθ' ὥσπερ τινὸς ἀναπνυθανομένου τε καὶ λέγοντος,
 Τίς ἄρα εἶ σύ, ὁ τὰ οὕτω μεγάλα πολέμου δίχα παντὸς καὶ ἀμογη-
 τὶ κατορθῶσειν ὑπισχνούμενος; προσυπακούει λέγων ὁ Θεὸς καὶ
 Πατὴρ· ἐγὼ τὸ ὄρος τὸ μέγα τὸ πρὸ προσώπου Ζοροβάβελ τοῦ
 30 κατορθῶσαι, τουτέστιν, ἐγὼ εἰμι ἢ πάντα ὑπεραίρουσα φύσις, ἢ
 θεοπρεπέσιν ὑψώμασιν εἰς τὴν ὑπερέκεινα πάντων διάπτουσα δό-
 ξαν, ἢ κατὰ καιροῦς ἀρκέσειν μέλλουσα πρὸς κατόρθωσιν τῶν ἐ-
 πηγγελημένων καὶ πρὸ προσώπου Ζοροβάβελ. Οὐ γὰρ ἠγνόει

στις οίκονομίες τοῦ Σωτήρα πού καλοῦσε πρὸς σωτηρία τὴν ὑφήλιο δὲν θὰ ἀμφιβάλει κανεὶς, σκεπτόμενος ὅτι πρῶτα προσῆλθε σ' αὐτὸν πού νήστευε στὴν ἔρημο, καὶ βλέποντάς τὸν νὰ σώζει τὴν οἰκουμένη, ἤθελε νὰ τὸν κάνει δικό του προσκυνητή, δείχνοντάς του «ὅλα τὰ βασίλεια τοῦ κόσμου» καὶ λέγοντάς του ὅτι θὰ εἶναι ὅλα δικά του ἂν ἤθελε νὰ πέσει καὶ νὰ τὸν προσκυνήσει²⁵⁶. Ἐπειτα μαζί μ' αὐτὸ ἄρπαξε καὶ ἀπὸ τὸ χορὸ τῶν ἁγίων ἀποστόλων τὸν προδότη μαθητή, πείθοντάς τον νὰ γίνεῖ ὄργανο τῆς θηριωδίας τῶν Ἰουδαίων.

Τὸν ἐπιπλήττει λοιπὸν ὁ λόγος καὶ λέγει· «Ἐσὺ ποιὸς εἶσαι, τὸ ὄρος τὸ μεγάλο, πού στέκεται μπροστὰ στὸ Ζοροβάβελ ἐμπόδιο γιὰ τὰ κατορθώματά του;». Τὸ «Ἐσὺ ποιὸς εἶσαι» πρέπει νὰ τὸ ἐκλάβομε ὄχι μὲ τὴν ἔννοια ὅτι θέλει νὰ μάθει ποιὸς εἶναι καὶ ἀπὸ ποῦ ἦρθε (γιατὶ ὄντας Θεὸς δὲν τὸ ἀγνοοῦσε), ἀλλ' ἐπειδὴ ἤθελε κατὰ κάποιον τρόπο νὰ τὸν μειώσει καὶ νὰ τὸν παρουσιάσει τελείως ἀνάξιο λόγου, ἔστω καὶ ἂν ἦταν μεγάλο καὶ ἀνυπερέβλητο βουνὸ πού ὑψωνόταν ἐμπόδιο στὸν Χριστὸ πού ἐπιδίωκε αὐτὰ τὰ κατορθώματα, τοῦ ὁποίου καὶ τύπος ἦταν ὁ Ζοροβάβελ, ὅπως εἶπαμε ἤδη προηγουμένως. Μολονότι δηλαδή ὁ ἀποστάτης δράκοντας εἶχε ἀσύγκριτη κακία, καταπατήθηκε ἀπὸ τὸν Χριστὸ χωρὶς καθόλου κόπο καὶ ἰδρώτα. Γιατὶ ἦταν κατὰ φύσιν Θεὸς αὐτὸς πού νικοῦσε τὰ πάντα.

Ἡ λοιπὸν ἔτσι θὰ προσεγγίσουμε ὅσα εἰπώθηκαν, ἢ καὶ διαφορετικὰ ἂν θέλεις. Γιατὶ εἶπε ὅτι δὲν θὰ κατορθωνόταν στὸν κόσμον μὲ ἀνθρώπινη δύναμη αὐτὰ πού ἀποσκοποῦσαν στὴ ζωὴ του. Καὶ θὰ στηθεῖ βέβαια ἡ λυχνία ἔχοντας τὴ λαμπάδα, δηλαδή τὸν Χριστό, καὶ θὰ λάμπουν ὅμως καὶ οἱ λύχνοι, ἀλλὰ καὶ θὰ στηθοῦν καὶ οἱ δύο ἐλιές ὅπωςδὴποτε δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ τῆς λαμπάδας, δηλώνοντας τοὺς δύο λαοὺς. Ἐπειτα, σὰ νὰ ρωτᾷ κάποιος γιὰ νὰ μάθει, λέγει· Ἐσὺ ἄραγε ποιὸς εἶσαι πού ὑπόσχουσαι ὅτι θὰ ἐπιτύχεις αὐτὰ τὰ τόσο μεγάλα κατορθώματα δίχως καθόλου πόλεμο καὶ δίχως κόπο; Ἀκούει τὸν Θεὸ καὶ Πατέρα νὰ λέγει· Ἐγὼ εἶμαι τὸ μεγάλο ὄρος μπροστὰ στὰ μάτια τοῦ Ζοροβάβελ πού θὰ τὸν βοηθήσει στὰ κατορθώματά του. Δηλαδή ἐγὼ εἶμαι ἡ φύσιν πού ὑπερβαίνει τὰ πάντα, πού μὲ τίς θεοπρεπεῖς ὑπεροχὲς ἀνεβαίνει στὴν πᾶνω ἀπὸ ὅλα δόξα, πού πρόκειται κατὰ καιροὺς νὰ βοηθήσει ἐπαρκῶς γιὰ τὴν πραγματοποίηση τῶν ὑποσχέσεων καὶ ἐνώπιον τοῦ ἴδιου τοῦ Ζοροβάβελ.

Χριστὸς τὸν ἑαυτοῦ Πατέρα, ἀλλ' ὥσπερ τινὰ συνεργάτην τῶν ἰδίων κατορθωμάτων ἐποιεῖτο λέγων «Ἄπ' ἑμαυτοῦ οὐδὲν ποιῶ, ἀλλ' ὁ πέμψας με Πατὴρ ἐν ἐμοὶ μένων, ποιεῖ τὰ ἔργα αὐτός». Εἰργάζετο γὰρ ὡς διὰ δυνάμεως ἰδίας τοῦ Υἱοῦ, δι' οὗ καὶ ἐν ἀρχαῖς 5 μὲν τὰ πάντα πρὸς τὸ εἶναι παρενεγκῶν εἰκότως θαυμάζεται. Μεμνήμεθα δὲ ὅτι παρὰ τῷ σοφωτάτῳ Δανιήλ, ὡς ὄρος ἡμῖν ὠνόμασται πάλιν ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ, ἐξ οὗ καὶ «λίθος ἄνευ χειρῶν ἐτιμήθη, ὃς καὶ ἐλέπτυνε τὸν χρυσόν, τὸν ἄργυρον, τὸν χαλκόν, τὸν σίδηρον», καὶ ἦν εἰς τύπον καὶ τότε Χριστοῦ Γεγεννημένος γὰρ ἐκ 10 Θεοῦ Πατρὸς ἀπορρήτως καὶ ὑπὲρ νοῦν ὁ Υἱός, συνέτριψε πάσας τὰς βασιλείας, ἵν' αὐτῷ λοιπὸν τὸ κράτος ἀνάπτηται. «Κάμψει γὰρ αὐτῷ πᾶν γόνυ, καὶ πᾶσα γλῶσσα ἐξομολογήσεται, ὅτι Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς εἰς δόξαν Θεοῦ Πατρὸς».

Οὐκοῦν ὡς ἐξ ὄρους τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς ἀκρογωνιαῖος καὶ 15 ἐκλεκτὸς ἀποτιμηθεὶς λίθος ὁ Υἱός, γέγονεν ἡμῖν κληρονομία. Κεκλήμεθα γὰρ εἰς υἰοθεσίαν δι' αὐτοῦ, καὶ κληρονόμοι γεγόναμεν Θεοῦ ζῶντος, ἰσότητα χάριτος ἀντὶ χάριτος κερδαίνοντες. Καὶ τί δὴ τοῦτό ἐστι; Δέδοται μὲν γὰρ χάρις τῷ Ἰσραήλ, ἡ ἀρχαία τ' ἐκείνη καὶ διαδόητος (λελύτρωνται γὰρ ἐξ Αἰγύπτου σαρκικῶς, τὴν 20 ἐπηρητημένην αὐτοῖς ἐκ πλεονεξίας ἀπεσεύσαντο δουλείαν, διεβίβασθησαν διὰ θαλάσσης μέσης, ἔφαγον τὸ μάννα ἐν τῇ ἐρήμῳ, διῆλθον ἐν ποδὶ ποταμούς, διεπεραιώσαντο γὰρ οὕτω τὸν Ἰορδάνην, εἰσεκομίσθησαν εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας· αὕτη δὴ οὖν ἡ χάρις ἡ πρώτη), ἀλλ' ἐν ἰσότητί τε ὁμοῦ καὶ ὁμοιότητι τῆς ἀρχαίας 25 ἐκείνης χάριτος, χάρις ἡμῖν ἑτέρα δέδοται παρὰ Χριστοῦ, ὃς γέγονεν ἡμῖν λίθος μέν, ὡς θεμέλιος, ἦγον ἀκρογωνιαῖος, κληρονομία δὲ πάλιν, γεγόναμεν γὰρ δι' αὐτοῦ κληρονόμοι Θεοῦ. Πῶς οὖν ἐν ἰσότητι τῆς πρώτης χάριτος ἡ δευτέρα; ἃ γὰρ ἐπ' ἐκείνοις ἐπράττετο σαρκικῶς, ἦγον αἰσθητῶς, ταῦτα τετελείωκεν ἐφ' ἡμῖν ὁ Χρι- 30 στὸς πνευματικῶς τε καὶ νοητῶς Ἐξείλετο δουλείας διαβολικῆς, ὡς ἐκ πηλοῦ καὶ πλινθείας, ἀπήλλαξε τῶν ἐν κόσμῳ παθῶν καὶ τῶν σαρκικῶν ἀκαθαρσιῶν, διεβίβασεν ὡς διὰ θαλάσσης Παρεδράμομεν γὰρ τὸν κλύδωνα τοῦ παρόντος βίου καὶ τῆς ἐν αὐτῷ

Γιατί ὁ Χριστὸς δὲν ἀγνοοῦσε τὸν Πατέρα του, ἀλλὰ τὸν ἔκανε σὰν κάποιον συνεργάτη τῶν κατορθωμάτων του λέγοντας· «Ἄπὸ μόνος μου δὲν κάνω τίποτα, ἀλλὰ ὁ Πατέρας μου πού με ἔστειλε καὶ μένει μέσα μου, αὐτὸς κάνει τὰ ἔργα»²⁶. Γιατί ἐργαζόταν με τὴ δύναμη τοῦ Υἱοῦ σὰ νὰ ἦταν δική του, μέσω τοῦ ὁποῖου φέρνοντας καὶ στὴν ἀρχὴ τὰ πάντα στὴν ὑπαρξή, εὐλόγα θαυμάζεται. Θυμόμαστε ἐπίσης ὅτι ἀπὸ τὸν σοφώτατο Δανιὴλ ὀνομάσθηκε πάλι ὁ Θεὸς καὶ Πατέρας ὄρος, «ἀπὸ τὸ ὁποῖο ἀποσπάσθηκε χωρὶς χέρια λίθος, ὁ ὁποῖος συνέτριψε τὸ χρυσάφι, τὸν ἄργυρο, τὸν χαλκὸ, τὸν σίδηρο»²⁷, καὶ αὐτὸ ἦταν τύπος τοῦ Χριστοῦ. Γιατί, ἔχοντας γεννηθεῖ ὁ Υἱὸς ἀπὸ τὸν Θεὸ Πατέρα με τρόπο ἀπόρητο καὶ ἀσύλληπτο ἀπὸ τὸ νοῦ, συνέτριψε ὅλα τὰ βασίλεια, γιὰ νὰ ἀποδίδεται σὸ ἐξῆς σ' αὐτὸν ἡ ἐξουσία ἐπάνω σὲ ὅλους. Γιατί λέγει, «Θὰ λυγίσει σ' αὐτὸν κάθε γόνατο καὶ κάθε γλῶσσα θὰ ὁμολογήσει, ὅτι ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς εἶναι Κύριος πρὸς δόξα τοῦ Θεοῦ Πατέρα»²⁸.

Ἔχοντας λοιπὸν ἀποκοπεῖ ὁ Υἱὸς σὰν λίθος ἀκρογωνιαῖος καὶ ἐκλεκτός²⁹, ἔγινε ἡ δική μας κληρονομία. Γιατί μέσω αὐτοῦ κληθήκαμε πρὸς υἰοθεσία³⁰ καὶ γίναμε κληρονόμοι τοῦ ζωντανοῦ Θεοῦ, κερδίζοντας ἀντὶ χάριτος ἴση με τὴ χάρη πρὸς ἐκείνους. Καὶ τί σημαίνει αὐτό; Δόθηκε δηλαδή χάρη στοὺς Ἰσραηλῖτες, ἐκείνη ἡ παλαιὰ καὶ πολυφημισμένη χάρη (γιατὶ ἐλευθερώθηκαν σαρκικῶς ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο, ἀπέβαλαν τὴ δουλεία τοῦ ἐξουσιαστῆ πού τοὺς ἐπιβλήθηκε ἀπὸ πλεονεξία, διαπεραιώθηκαν μέσω τῆς θάλασσας, ἔφαγαν τὸ μάννα στὴν ἔρημο, πέρασαν περπατώντας ποτάμια, γιατί ἔτσι πέρασαν τὸν Ἰορδάνη, καὶ εἰσῆλθαν στὴ γῆ τῆς ἐπαγγελίας· αὐτὴ ἦταν ἡ πρώτη χάρη), ἀλλὰ ἴση καὶ ὅμοια μ' ἐκείνη τὴν παλαιὰ χάρη δόθηκε ἄλλη χάρη σὲ ἐμᾶς ἀπὸ τὸν Χριστό, ὁ ὁποῖος ἔγινε γιὰ μᾶς λίθος θεμέλιος, δηλαδή ἀκρογωνιαῖος, καὶ πάλι κληρονομία, γιατί μέσω αὐτοῦ γίναμε κληρονόμοι τοῦ Θεοῦ³¹. Πῶς λοιπὸν εἶναι ἴση με τὴν πρώτη χάρη ἡ δεύτερη; Ὅσα δηλαδή ἐκεῖνοι ἔπρατταν σαρκικά, δηλαδή αἰσθητά, αὐτὰ τὰ πραγματοποιοῦσε γιὰ μᾶς ὁ Χριστὸς πνευματικὰ καὶ νοητά. Μᾶς ἐλευθέρωσε ἀπὸ τὴ δουλεία τοῦ διαβόλου, σὰ ἀπὸ τὸν πηλὸ καὶ τὰ πλιθιά²⁹, μᾶς ἀπάλλαξε ἀπὸ τὰ πάθη τοῦ κόσμου καὶ τὶς σαρκικὲς ἀκαθαρσίες, μᾶς πέρασε σὰν μέσα ἀπὸ τὴ θάλασσα. Γιατὶ παρεκάμψαμε τὸν κλύδωνα τῆς ζωῆς αὐτῆς καὶ τὴν

29. Ἐφ. 2, 20.

30. Ἐφ. 1, 5.

31. Ρωμ. 8, 17.

32. Ἐξ. 1, 14.

φροντίδος τὸ πικρὸν, ἐφάγομεν ἄρτον τὸν ἐξ οὐρανοῦ (μυστικὸς ὁ λόγος), διεβιδάσθημεν τὸν Ἰορδάνην, περιτομὴν ἐσχήκαμεν τὴν ἐν Πνεύματι, κεκληρονομήκαμεν τὴν ἄνω πόλιν, τὴν ἀληθῶς ἁγίαν γῆν, ἧς καὶ αὐτὸς ὁ Χριστὸς διεμέμνητο λέγων· «Μακάριοι οἱ 5 πρᾶεῖς, ὅτι αὐτοὶ κληρονομήσουσι τὴν γῆν».

Οἶμαι δὲ ἔγωγε καὶ τὸν σοφώτατον εὐαγγελιστὴν Ἰωάννην αὐτὸ δὴ τοῦτο βούλεσθαι καταδηλοῦν, εἰ λέγοι περὶ Χριστοῦ· «Ὅτι ἐκ τοῦ πληρώματος αὐτοῦ ἡμεῖς πάντες ἐλάβομεν καὶ χάριν ἀντὶ χάριτος· ὅτι ὁ νόμος διὰ Μωυσέως ἐδόθη, ἡ χάρις καὶ ἡ ἀλήθεια 10 διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐγένετο». Διάκονος μὲν γὰρ καὶ μεσίτης τῆς ἀρχαίας ἐκείνης χάριτος γέγονεν ὁ Μωυσῆς, τῆς γε μὴν δευτέρας χορηγὸς ὁ Χριστὸς, ἐχούσης μὲν ὁμοιότητα πρὸς ἐκείνην (τύποι γὰρ ἦσαν ὡς πρὸς ἀλήθειαν, ἥγουν τὸ τῆς ἀληθείας ὠδίνοντες κάλλος), ἀμείνονος δὲ καὶ ὑπερκεμένης ὅσῳ καὶ τῶν αἰσθητῶν 15 ὑπερφέροι ἂν εἰκότως τὰ νοητά. Καὶ μαρτυρήσει γράφων ὁ Παῦλος, ὅτι «Κρείττονος διαθήκης γέγονεν ἕγγυος ὁ Ἰησοῦς».

Στίχ 8-9. «Καὶ ἐγένετο λόγος Κυρίου πρὸς με λέγων· Αἱ χεῖρες Ζοροβάβελ ἐθεμελίωσαν τὸν οἶκον τοῦτον καὶ αἱ χεῖρες αὐτοῦ ἐπιτελέσουσιν αὐτόν, καὶ ἐπιγνώση, διότι 20 Κύριος παντοκράτωρ ἐξαπέσταλκέ με πρὸς σέ».

κς. Ἴδου δὴ πάλιν ἡμῖν ἐν αἰσθητοῖς πράγμασι καταγράφει τὰ νοητά, καὶ τῶν διὰ Χριστοῦ παραδόξως τετελεσμένων παρατίθουσιν εἰς τύπον τὰ διὰ χειρὸς Ζοροβάβελ κατὰ καιροῦς ἐκπεπερασμένα. Ἐπειδὴ γὰρ ἀλούσης τῆς Βαβυλωνίων ὑπὸ Περσῶν καὶ 25 Κύρου, τῶν τῆς δουλείας ἀνεῖντο δεσμῶν οἱ ἐξ Ἰσραήλ, καὶ δὴ καὶ ἐπανῆκον εἰς Ἱεροσόλυμα, Δαρείου λοιπὸν τὴν Χαλδαίων διέποντος ἀρχὴν, εἴτ' οὖν βασιλείαν, προὔτρεπε Θεὸς τοὺς ὑπονοστήσαντας τὸν θεῖον εὐθύς ἀναδείμασθαι ναόν, βασιλεύοντος μὲν Ζοροβάβελ, ἱερατεύοντος γε μὴν Ἰησοῦ τοῦ Ἰωσεδὲκ τοῦ ἱερέως τοῦ με- 30 γάλου. Καὶ ἤπτοντο μὲν τῶν ἔργων, καὶ δὴ καὶ ἐν πρώταις κρηπίδων καταβολαῖς τὸ ἔργον ἦν, ἤρτο δὲ καὶ ὑψοῦ τὰ τεῖχη λοιπόν· εἶτα μεταξὺ κωλυόντων τινῶν καὶ ἐμποδῶν γεγονότος τοῦ φθόνου

33. Ἐξ. 16, 4 Ἰω. 6, 31.

34. Φιλ. 3, 3.

35. Ματθ. 5, 4.

36. Ἰω. 1, 16-17.

πίκρα τῶν φροντίδων, φάγαμε τὸν οὐράνιο ἄρτο³³ (ὁ λόγος εἶναι μυστικός), διαπεράσαμε τὸν Ἰορδάνη, δεχθήκαμε τὴν πνευματικὴν περιτομή³⁴, κληρονομήσαμε τὴν ἄνω πόλη, τὴν πραγματικὰ ἁγία γῆ πού μνημόνευε καὶ ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς λέγοντας· «Μακάριοι οἱ προῶι, γιατί αὐτοὶ θὰ κληρονομήσουν τὴ γῆ»³⁵.

Νομίζω ὅμως ἐγὼ ὅτι καὶ ὁ σοφώτατος εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης αὐτὸ θέλει νὰ δηλώσει ὅταν λέγει γιὰ τὸν Χριστό· «Ἀπὸ τὸ πλήρωμα ἐκείνου ἐλάβαμε ὅλοι ἐμεῖς, καὶ χάρη ἀντὶ χάριτος. Γιατί ὁ νόμος δόθηκε μέσω τοῦ Μωυσῆ, ἐνῶ ἡ χάρη καὶ ἡ ἀλήθεια μᾶς δόθηκε μέσω τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ»³⁶. Ὑπηρέτης δηλαδή καὶ μεσολαβητὴς τῆς παλαιᾶς ἐκείνης χάριτος ἔγινε ὁ Μωυσῆς, ἐνῶ τῆς δεύτερης χάριτος χορηγὸς ἦταν ὁ Χριστός, πού εἶχε βέβαια ὁμοιότητα μὲ τὴν πρώτη (γιατί ὅλα ἐκείνης ἦταν τύποι τῆς ἀλήθειας, ἦτοι κυφοροῦσαν τὸ κάλλος τῆς ἀλήθειας) εἶναι ὅμως καλύτερη καὶ ἀνώτερη τόσο, ὅσο καὶ τὰ νοητὰ ὑπερβαίνουν εὐλόγα τὰ αἰσθητὰ. Καὶ θὰ τὸ δεβαιώσει ὁ Παῦλος γράφοντας· «Ὁ Ἰησοῦς ἔγινε ἐγγυητὴς ἀνώτερης διαθήκης»³⁷.

Στίχ. 8-9. «Ὁ Κύριος μοῦ μίλησε καὶ μοῦ εἶπε· Τὰ χέρια τοῦ Ζοροβάβελ θεμέλιωσαν αὐτὸν τὸν ναό, καὶ αὐτοῦ τὰ χέρια θὰ τὸν ὀλοκληρώσουν, καὶ θὰ καταλάβεις γιατί ὁ Κύριος ὁ παντοκράτωρ μὲ ἔστειλε σ' ἐσένα».

26. Νὰ λοιπὸν καὶ πάλι μᾶς περιγράφει μὲ αἰσθητὰ πράγματα τὰ νοητὰ, καὶ ὅσα κατορθώθηκαν μὲ τὰ χέρια τοῦ Ζοροβάβελ κάποτε τὰ παραθέτει ὡς τύπους ἐκείνων πού παραδόξα πραγματοποιήθηκαν ἀπὸ τὸν Χριστό. Ὅταν δηλαδή οἱ Πέρσες καὶ ὁ Κύρος κυρίεψαν τὴ χώρα τῶν Βαβυλωνίων καὶ οἱ Ἰσραηλίτες ἐλευθερώθηκαν ἀπὸ τὰ δεσμὰ τῆς δουλείας, καὶ μάλιστα ἐπανῆλθαν στὰ Ἱεροσόλυμα, ἔχοντας τὴν ἐξουσία στοὺς Χαλδαίους ὁ Δαρεῖος, δηλαδή τὴ βασιλεία, ὁ Θεὸς προέτρεπε ἐκείνους πού εἶχαν ἐπιστρέψει νὰ ἀνοικοδομήσουν ἀμέσως τὸ θεῖο ναό, πού βασίλευε τότε ὁ Ζοροβάβελ καὶ ἱεράτευε ὁ Ἰησοῦς τοῦ Ἰωσεδέκ, ὁ μεγάλος ἀρχιερέας³⁸. Εἶχαν ἀρχίσει πιά τὸ ἔργο καὶ εἶχαν βάλει καὶ τὰ πρῶτα θεμέλια, καὶ μάλιστα εἶχε ὑψωθεῖ ἀρκετὰ καὶ ἡ τειχοποιία· ἐπειδὴ ὅμως σὸ μεταξὺ ἔβαζαν προσκόμματα κάποιοι καὶ ξέσπασε τὸ ἐμπόδιο τοῦ

37. Ἐβρ. 7, 22.

38. Α' Ἐσδρ. 4, 45 ἔ. Ἄγγ. 1, 12-14.

τῶν περιοίκων ἐθνῶν, γέγονέ τις ἀνοκωχὴ καὶ σπουδασμάτων τῶν ἐπὶ τοῖς ἔργοις ἀνάδλησις. Ἀνέντος δὲ πάλιν αὐτοῖς τοῦ Θεοῦ τὸ δύνασθαι κατορθοῦν, τετελείωται μόλις ὁ νεῶς, Ἰησοῦ μὲν ἱερατεύοντος, Ζοροβάβελ γε μὴν ἐφεστηκός καὶ βασιλεύοντος. Ἄλλ' ἐν 5 τούτοις μὲν ὁ τῆς ἱστορίας συμπετέρασται λόγος.

Ἐπειδὴ δὲ καὶ εἰς τύπον Χριστοῦ παρείληπται πρὸς ἡμῶν ὁ ἐκ τῆς Ἰούδα φυλῆς Ζοροβάβελ, φέρε δὴ λέγωμεν ὅπως τε καὶ τίνα τρόπον ἤρξατο μὲν αὐτὸς οἰκοδομεῖν τὸν οἶκον Κυρίου, τετελείωκε δὲ αὐτὸς νοητῶς τε καὶ πνευματικῶς. Κατεστήσατο μὲν γὰρ ἐν ἀρχαῖς 10 οἶκον ὥσπερ τινὰ καὶ ἐναύλισμα θεοπρεπὲς αὐτῶ τε καὶ τῷ Πατρὶ τὴν τῶν Ἰουδαίων Συναγωγὴν Οὕτω γὰρ αὐτὴν ὠνόμαζε, διὰ τοῦ πανσόφου Μωυσέως εἰπῶν «Ἐὰν γένηται προφήτης ὑμῶν Κυρίῳ, ἐν ὄραματι αὐτῷ γνωσθήσομαι, καὶ ἐν ὑπνῷ λαλήσω αὐτῷ, οὐχ οὕτως ὡς ὁ θεράπων μου Μωυσῆς ἐν ὄλω τῷ οἴκῳ μου πιστός ἐστιν 15 στόμα κατὰ στόμα λαλήσω αὐτῷ, ἐν εἶδει καὶ οὐ δι' αἰνιγμάτων».

Οὐκοῦν τεθεμελίωται μὲν ὥσπερ ὁ οἶκος διὰ Χριστοῦ, καθήρηται δὲ μεταξύ. Καὶ γοῦν ὁ προφήτης Ἰερεμίας ὡς πεπτωκότα τε καὶ σεισισμένον καταλοφύρετο λέγων «Οἶκος Ἰσραὴλ ἔπεσεν, οὐκ ἔστιν ὁ ἀναστήσων αὐτόν»· ἐπειδὴ γὰρ πεπαρωνήκασιν εἰς Χριστόν, πέ- 20 πτωκε διὰ τοῦτο καὶ οὐκ ἦν ἔτι λοιπὸν ὁ ἀναστήσων αὐτόν· πλὴν ἐγήγερται διὰ Χριστοῦ καὶ μετεσκευάσθη πρὸς τὸ ἄμεινον, εἰσκευομισμένων ἐν αὐτῷ τῶν ἐθνῶν καὶ ἀναδειχθείσης ἐν κόσμῳ «τῆς Ἐκκλησίας, ἣτις ἐστὶν οἶκος Θεοῦ ζῶντος», ἥς τοῦ κάλλους γέγονεν ἐραστής ὁ τῶν ὄλων Κύριος καὶ Θεός.

25 Ὅτι γὰρ ἀσυγκρίτως ἀμείνων παρὰ τὸν πρῶτον ὁ ἐν ἐσχάτοις καιροῖς ἐγηγερμένος νεῶς, τουτέστιν ἡ Ἐκκλησία, πεπληροφόρηκεν εἰπῶν διὰ φωνῆς Ἀγγαίου τοῦ προφήτου «Τίς ἐστὶν ἐξ ὑμῶν ἄνθρωπος, ὃς εἶδε τὸν οἶκον τοῦτον ἐν τῇ δόξῃ αὐτοῦ τῇ ἐμπροσθεν; Καὶ πῶς ὑμεῖς βλέπετε αὐτόν νῦν καθὼς οὐχ ὑπάρχοντα ἐνώ- 30 πιον ὑμῶν;» καὶ μεθ' ἕτερα· «Διότι μεγάλη ἔσται ἡ δόξα τοῦ οἴκου τούτου ἢ ἐσχάτη ὑπὲρ τὴν πρώτην, λέγει Κύριος παντοκράτωρ». Ἄλλ' ὅτι μὲν ἱστορικῶς τὰ τοιαῦτα νοεῖν ἀπόπληκτον, οὐκ ἂν ἐνδοιάσειέ τις, ἐννενοηκῶς, ὅτι πῶς ἂν νοοῖτο προφερεστέρα τῆς πρῶ-

φθόνου ἀπὸ τὰ περιόικα ἔθνη, ἔγινε κάποια διακοπὴ καὶ ἀναβολὴ τῶν ἐργασιῶν καὶ γιὰ τὴν ἀνοικοδόμησι. Ἀφοῦ ὅμως τοὺς ἔδωσε πάλι ὁ Θεὸς τὴν δυνατότητα νὰ συνεχίσουν τὸ ἔργο, μετὰ βίας τελείωσε ὁ ναὸς, ἐνῶ ἱερέας ἦταν ὁ Ἰησοῦς καὶ ὁ Ζοροβάβελ ἐπικεφαλῆς καὶ βασιλιᾶς τοῦ κράτους³⁹. Καὶ αὐτὰ βέβαια εἶναι τὰ σχετικὰ μὲ τὴν ἱστορία.

Ἐπειδὴ ὅμως ὁ Ζοροβάβελ ἀπὸ τὴ φυλὴ τοῦ Ἰουδα ἔχει παραληφθεῖ ὡς τύπος τοῦ Χριστοῦ, ἐμπρὸς ἃς ποῦμε πῶς καὶ μὲ ποιὸ τρόπο ἄρχισε ὁ ναὸς νὰ χτίζεται τὸ ναὸ τοῦ Κυρίου, ὀλοκληρώθηκε ὅμως νοητὰ καὶ πνευματικὰ. Γιατὶ ἴδρυσεν τὴν ἀρχή, σὰν ἓνα οἶκο καὶ μιὰ κατοικία θεοπρεπῆ γιὰ τὸν ἑαυτό του καὶ τὸν Πατέρα, τὴ Συναγωγὴ τῶν Ἰουδαίων, γιατί ἔτσι τὴν ὀνόμαζε, λέγοντας μέσω τοῦ πάνσοφου Μωυσῆ· «Ἄν παρουσιασθεῖ προφήτης ἀπὸ ἐσᾶς στὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου, θὰ τοῦ γίνω ἐγὼ γνωστὸς σὲ ὄραμα καὶ θὰ τοῦ μιλήσω στὸν ὕπνο του, ὅχι ἔτσι ὅπως συνέβη μὲ τὸν ὑπηρέτη μου Μωυσῆ, ποὺ ἦταν πιστὸς σὲ ὅλο τὸν οἶκο μου, μὲ τὸν ὁποῖο μίλησα στόμα πρὸς στόμα, κατὰ πρόσωπο καὶ ὄχι μὲ παραβολές»⁴⁰. Θεμελιώθηκε λοιπὸν σὰν οἶκος ἀπὸ τὸν Χριστό, στὸ μεταξὺ ὅμως γκρεμίσθηκε. Καὶ πράγματι ὁ προφήτης Ἰερεμίας τὸν θρηνοῦσε καθὼς εἶχε συγκλονισθεῖ καὶ πέσει λέγοντας· «Ὁ οἶκος τοῦ Ἰσραὴλ ἔπεσε, δὲν ὑπάρχει αὐτὸς ποὺ θὰ τὸν ἀναστήσει»⁴¹. Ὡστόσο ὁ οἶκος ἀνοικοδομήθηκε ἀπὸ τὸν Χριστό καὶ μετασκευάσθηκε πρὸς τὸ καλύτερο, καθὼς εἰσῆλθαν σ' αὐτὸν τὰ ἔθνη καὶ ἀναδείχθηκε στὸν κόσμον «ἡ Ἐκκλησία, ἡ ὁποία εἶναι ὁ οἶκος τοῦ ζῶντος Θεοῦ»⁴², τῆς ὁμορφιάς τῆς ὁποίας ἐραστὴς ἔγινε ὁ Κύριος τῶν ὅλων καὶ Θεός.

Ὅτι βέβαια ὁ ναὸς ποὺ ἀνοικοδομήθηκε στοὺς ἔσχατους καιροὺς, δηλαδή ἡ Ἐκκλησία, εἶναι ἀσύγκριτα καλύτερος ἀπὸ τὸν πρῶτο, μᾶς τὸ εἶπε μὲ τὸ στόμα τοῦ προφήτη Ἀγγαίου· «Ποιὸς ἀπὸ σᾶς εἶναι ἐκεῖνος ποὺ εἶδε αὐτὸν τὸν οἶκο στὴ δόξα του τὴν προσηγούμενη; Καὶ πῶς ἐσεῖς τὸν βλέπετε τώρα σὰ νὰ μὴν ὑπάρχει αὐτὸς μπροστὰ σας;»⁴³. Καὶ μετὰ ἀπὸ λίγα· «Γιατὶ ἡ δόξα αὐτοῦ τοῦ ναοῦ θὰ εἶναι μεγάλη, ἡ τελευταία θὰ εἶναι μεγαλύτερη ἀπὸ τὴν πρώτη, λέγει ὁ Κύριος ὁ παντοκράτωρ»⁴⁴. Ἄλλ' ὅ,τι εἶναι ἀνοησία νὰ τὰ κατανοοῦμε αὐτὰ μόνο ἱστορικὰ, δὲν θὰ ἀμφιδάλει κανεὶς, σκεπτόμενος, πῶς μπορεῖ νὰ θεωρηθεῖ λαμπρότερη ἀπὸ τὴν πρώτη ἢ ἔσχατη δόξα τοῦ θείου ναοῦ, τὴ στιγμή

42. Α' Τιμ. 3, 15.

43. Ἀγγ. 2, 3.

44. Ἀγγ. 2, 9.

της ἢ ἐν ἐσχάτοις δόξα τοῦ θείου ναοῦ, εἶπερ ἐκεῖνον μὲν κατεπίμπρα καὶ διήρπασεν ὁ Βαβυλώνιος Ναβουχοδονόσορ, τὸν δὲ μετ' ἐκεῖνον ἐγηγερμένον μετὰ τὸν τῆς αἰχμαλωσίας καιρὸν οὐδὲν ἦττον Ῥωμαῖοι κατεπίμπρασαν, συγκαταδηώσαντες αὐτῶ καὶ αὐτὰ 5 τὰ Ἱεροσόλυμα, καὶ ἄπασαν δὲ τὴν Ἰουδαίων χώραν;

Οὐκοῦν οὐκ ἀλόχρη πρὸς ἀλήθειαν ἢ τῆς ἱστορίας ἀπόδοσις, ἀμείνων δὲ καὶ προφερεστέρα τῆς πρώτης ἢ τελευταία δόξα, παραληφθείσης τῆς Ἐκκλησίας «εἰς ναὸν ἅγιον, εἰς κατοικητήριον τοῦ Θεοῦ ἐν Πνεύματι». Ἐποικοδομούμεθα γὰρ «ἐπὶ τῷ θεμελίῳ 10 τῶν Ἀποστόλων καὶ προφητῶν», διὰ πάσης ἀφῆς τῆς ἐπιχορηγίας κατ' ἐνέργειαν ἐκάστου μέλους συναρμολογούμενοι τε καὶ συντιθέμενοι καὶ οἴονεϊ πως ἀλλήλοις συμβαίνοντες ὡς ἐνότητι πίστεως καὶ ἀγάπης διὰ τοῦ Πνεύματος εἰς ναὸν ἅγιον. Λίθοι γὰρ ἐσμεν ζῶντες. Καὶ γοῦν ὁ θεσπέσιος Παῦλος τὴν τῶν πεπιστευκό- 15 των πληθύν, ποτὲ μὲν «Θεοῦ γεώργιον», ποτὲ δὲ δὴ αὐτὸ καὶ οἰκοδομὴν ὠνόμαζε Θεοῦ, καὶ «ὡς σοφὸς ἀρχιτέκτων θεμέλιον» ἔθηκεν οὗτος δὲ ἐστὶν Ἰησοῦς ὁ Χριστός, ᾧ δὴ πάντες ἐπερηρείσμεθα, δι' οὗ καὶ ἐστήκαμεν καὶ ναοὶ χρηματίζομεν, αὐτὸν ἔχοντες εἰς νοῦν καὶ καρδίαν ἐνωκηκότα τε καὶ ἐνηυλισμένον διὰ τοῦ Πνεύματος.

20 Στίχ. 10. «Διότι τίς ἐξουδένωσεν εἰς ἡμέρας μικράς; Καὶ χαρήσονται καὶ ὄψονται τὸν λίθον τὸν κασσιτέρινον ἐν χειρὶ Ζοροβάβελ· ἑπτὰ οὗτοι ὀφθαλμοὶ Κυρίου εἰσὶν οἱ ἐπιβλέποντες ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν».

κζ. Οὐ περὶ τῶν εὐθύς ἐσομένων ἢ ὄρασις, ἐνεχθησομένων δὲ 25 μᾶλλον εἰς πέρας, ὡς ἐν καιροῖς τῆς ἐπιδημίας τοῦ πάντων ἡμῶν Σωτῆρος Χριστοῦ, ἢ γέγονε μὲν ἐν ἐσχάτοις τοῦ παρόντος αἰῶνος καιροῖς, πλὴν οὐ τί πού πολλοῖς μετὰ ταῦτα χρόνοις τῆς προκειμένης ἡμῖν προφητείας, ἥτοι τῆς οἰκοδομῆς τοῦ ναοῦ τοῦ διὰ χειρὸς Ζοροβάβελ ἐγηγερμένου. Εἴ τις οὖν ἄρα, φησὶν, ἐξουδενώσειε τὰς 30 μεταξὺ μικρὰς καὶ εὐαριθμήτους ἡμέρας, ἥγουν οὐδὲν ἠγγήσαιτο τὴν ἀνάβλησιν, οὐκ ἀκηδιάσας πρὸς τοῦτο, πάντη τε καὶ πάντως ἀπάσης ἔσται θυμηδίας ἔμπλεως. «Χαρήσεται γὰρ καὶ ὄψεται τὸν

πού ἐκείνον τὸν πρῶτο τὸν πυρπῶλησε καὶ τὸν λεηλάτησε ὁ Βαβυλώνιος βασιλιάς Ναβουχοδονόσορ⁴⁵, ἐνῶ τὸν ἄλλο, πού ἀνοικοδομήθηκε μετὰ τὸν καιρὸ τῆς αἰχμαλωσίας, τὸν κατέκαιψαν πολὺ περισσότερο οἱ Ῥωμαῖοι καὶ μαζί καταλεηλάτησαν καὶ αὐτὰ τὰ ἴδια τὰ Ἱεροσόλυμα καὶ ὅλη τὴ χώρα τῶν Ἰουδαίων;

Ἡ ἱστορικὴ λοιπὸν ἐρμηνεία δὲν εἶναι ἀρκετὴ γιὰ τὴν ἀπόδοση τῆς ἀλήθειας, καλύτερη ὅμως καὶ καταλληλότερη ἀπὸ τὴν πρώτη εἶναι ἡ τελευταία ἀποψη, πού δέχεται τὴν Ἐκκλησία «ὡς ναὸ ἅγιο, κατοικητήριο τοῦ Θεοῦ πνευματικό», γιατί «ἐποικοδομούμαστε ἐπάνω στὸ θεμέλιο τῶν ἀποστόλων καὶ τῶν προφητῶν»⁴⁶, μὲ κάθε συναρμογὴ συναρθρώνοντας τὴν ἐνεργητικὴ συμβολὴ κάθε μέλους καὶ συνθέτοντας καὶ κατὰ κάποιον τρόπο συναπαρτίζοντας μεταξύ μας ναὸ ἅγιο μὲ ἐνότητα πίστεως καὶ ἀγάπης πνευματικῆς. Γιατὶ εἴμαστε λίθοι ζωντανοί⁴⁷. Καὶ πράγματι ὁ θεσπέσιος Παῦλος ὀνόμαζε τὸ πλῆθος ἐκείνων πού πίστεψαν ἄλλοτε «χωράφι τοῦ Θεοῦ», καὶ ἄλλοτε πάλι «οἰκοδομὴ Θεοῦ»⁴⁸, καὶ «ὡς σοφὸς ἀρχιτέκτονας ἔθεσε θεμέλιο»⁴⁹, καὶ αὐτὸς εἶναι ὁ Ἰησοῦς Χριστός, ἐπάνω στὸν ὁποῖο στηριζόμαστε ὅλοι, μὲ τὴ βοήθεια τοῦ ὁποῖου οἰκοδομηθήκαμε καὶ εἴμαστε ναοί, ἔχοντας ἐκείνον νὰ κατοικεῖ καὶ νὰ διαμένει στὸ νοῦ καὶ τὴν καρδιά μὲ τὴ χάρις τοῦ Πνεύματος.

Στίχ. 10. «Γιατὶ ποιὸς θὰ θεωρήσει ὅτι οἱ μέρες εἶναι λίγες; Καὶ θὰ χαροῦν καὶ θὰ δοῦν τὸν κασσιτέρινο λίθο στὸ χέρι τοῦ Ζοροβάβελ. Ἑπτὰ εἶναι αὐτοὶ οἱ ὀφθαλμοὶ τοῦ Κυρίου πού κοιτάζουν σὲ ὅλα τὴ γῆ».

27. Τὸ ὄραμα αὐτὸ δὲν περιλαμβάνει ὅσα θὰ συμβοῦν ἀμέσως, ἀλλὰ μᾶλλον αὐτὰ θὰ παρατωθοῦν στοὺς χρόνους τῆς ἐπιδημίας τοῦ Σωτήρα ὅλων μας Χριστοῦ, ἡ ὁποία ἐγίνε βέβαια κατὰ τοὺς ἔσχατους χρόνους τοῦ κόσμου αὐτοῦ, πλὴν ὅμως ὄχι σὲ πολλὰ χρόνια ἔπειτ' ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τῆς ἐξεταζόμενης αὐτῆς προφητείας, ἢ τῆς ἀνέγερσης τοῦ ναοῦ πού εἶχε χτισθεῖ ἀπὸ τὸν Ζοροβάβελ. Ἄν λοιπὸν, λέγει, περιφρονήσει ὡς μικρὲς καὶ λίγες τὶς ἐνδιάμεσες ἡμέρες, δηλαδή θεωρήσει ἀσήμαντη τὴν ἀναβολή, καὶ δὲν κυριευθεῖ ἀπὸ λύπη γι' αὐτή, θὰ γεμίσει ὅπωςδήποτε καὶ χωρὶς ἀμφιβολία ἀπὸ κάθε χαρὰ. Γιατὶ «Θὰ χαρεῖ καὶ θὰ δεῖ τὸν λίθο τὸν

48. Α' Κορ. 3, 9.

49. Ὁπ. π. 10.

λίθον τὸν κασσιτέρινον ἐν χειρὶ Ζοροβάβελ». Κασσιτέρινον δὲ λίθον ὠνόμασε τὸν Χριστόν. Κὰν εἴ τις βούλοιο τὴν αἰτίαν ἀναμαθεῖν, φαίην ἂν εὐθύς τὰ δοκοῦντά τισι καὶ παρ' ἡμῖν αὐτοῖς ὀρθῶς ἔχειν ὑπειλημμένα. Οἱ μὲν γάρ φασι τὸν κασσίτερον ἀπὸ τε χαλκοῦ
 5 καὶ μολίβου τὴν σύγκρασιν ἔχειν ταύτης τε ἔνεκα τῆς αἰτίας οὔτε τοῦ εἶναι σκληρὸν ἀπηλλάχθαι παντελῶς, οὔτε μὴν ἀνήνασθαι τὸ καὶ ἔχειν μαλθακῶς· συντίθεμεν δὲ καὶ ἡμεῖς κατὰ τοιόνδε τινὰ τρόπον τὸν Ἐμμανουήλ, ἔκ τε τῆς ἀθραύστου θεότητος, καὶ ἔκ τῆς οἰονείπως εὐπαθοῦς ἀνθρωπότητος. Ἰστέον δὲ ὅτι καὶ τὸν ἀδάμα-
 10 ντα λίθον μολίβῳ φασὶν εὐκόλως συνθραύεσθαι, καίτοι τοῦτο παθεῖν δι' ἑτέρας ὕλης οὐκ ἀνεχόμενον. Φαμὲν οὖν, ὅτι καίτοι χρηστός ὢν ἄγαν καὶ παναλκῆς ὁ Χριστός καὶ τὸ ἀπηνές οὐκ ἔχων ὡς Θεός, οἷον ἀδάμαντά τινα συνθραύει τὸν Σατανᾶν, περὶ οὗ γέγραπται· «Ἡ καρδία αὐτοῦ πέπηγεν ὡσπερ λίθος, ἔστηκε δὲ ὡσπερ
 15 ἄκμων ἀνήλατος». Δοκεῖ γε μὴν καὶ ἑτέροις τὸν κασσίτερον, εἴτ' οὖν ἀπλῶς τὸν μολίβον, εἰς ἀποκάθαρσιν τὴν διὰ πυρός τῆς ἑτέρας ὕλης ἀναγκαίως παραλαμβάνεσθαι, μάλιστα δὲ τοῖς τὰ ἐξ ἀργύρου τεχνουργεῖν εἰωθόσι τὸ χρημᾶ ἐστὶ χρήσιμόν τε καὶ ἀναγκαῖον. Καὶ γοῦν ἔφη πού Θεός διὰ φωνῆς Ἰερεμίου πάλιν αὐτὸ δὴ τοῦτο
 20 δηλῶν αἰνιγματωδῶς· «Ἐξέλιπε φυσητῆρ ἀπὸ πυρός, ἐξέλιπε μολίβος, εἰς κενὸν ἀργυροκόπος ἀργυροκοπεῖ, πονηρίαὶ αὐτῶν οὐκ ἐτάκησαν».

Κασσιτέρω τοίνυν, ἡγουν μολίβῳ, παρεικάξει Χριστόν, ὡς ἐκτήκοντα τοὺς ῥύπους, ὡς ἀπαλλάττοντα τῶν περιπτῶν, ὡς ἀπο-
 25 καθαίροντα νοητῶς. Εἰ δὴ τις οὖν ἄρα κατευμεγεθήσειε, φησί, τῆς τῶν μεταξὺ καιρῶν εἰσβολῆς, καὶ οὐδὲν ἡγήσοιτο τὰς διὰ μέσου μικρὰς ἡμέρας, «χαρήσεται μὲν καὶ ὄψεται τὸν λίθον τὸν κασσιτέρινον ἐν χειρὶ Ζοροβάβελ». Καὶ τί δὴ ἄρα ἐστὶ τό, «ἐν χειρὶ Ζοροβάβελ»; Ἡ θεόπνευστος Γραφή τὴν χεῖρα δέχεται καὶ εἰς δύναμιν καὶ
 30 εἰς ἐξουσίαν. Ἐν δυνάμει δὴ οὖν ἡγουν καὶ ἐν ἐξουσίᾳ τῇ τοῦ Ζοροβάβελ, ὄψεται τὸν λίθον τὸν κασσιτέρινον, τουτέστι Χριστόν. Ζοροβάβελ μὲν γάρ, ὡς ἔφην, ἐκ φυλῆς ὢν Ἰούδα, βεβασίλευκε ἐπὶ τὸν Ἰσραήλ. Κατὰ τὸν ἴσον δὲ τρόπον καὶ ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς ὁ

κασσιτέρινο στο χέρι του Ζοροβάβελ». «Κασσιτέρινο λίθο» ὀνόμασε τὸν Χριστό. Καὶ ἂν θελήσει κάποιος νὰ μάθει τὴν αἰτία, θὰ μπορούσα νὰ τοῦ πῶ ἀμέσως αὐτὰ πού νομίζουν κάποιοι, πού καὶ ἐμεῖς οἱ ἴδιοι θεωροῦμε ὅτι εἶναι ὀρθά. Ἄλλοι δηλαδή λένε, ὅτι ὁ κασσίτερος εἶναι κράμα χαλκοῦ καὶ μολύβδου, καὶ γι' αὐτὸ τὸ λόγο οὔτε τὴ σκληρότητά του ἔχασε τελείως, οὔτε ὅμως καὶ ἀπέβαλε τὴ μαλακότητά του. Ἀλλὰ καὶ ἐμεῖς κατὰ ἓνα τέτοιο τρόπο συνθέτομε τὸν Ἐμμανουήλ, καὶ ἀπὸ τὴν ἄθραυστη θεότητα, καὶ ἀπὸ τὴν κατὰ κάποιο τρόπο εὐπαθῆ φύση τοῦ ἀνθρώπου. Πρέπει ὅμως νὰ γνωρίζομε, ὅτι λένε πῶς καὶ τὸ διαμάντι εὐκολὰ σπάζεται ἀπὸ τὸν μολύβδο, μολονότι δὲν συμβαίνει νὰ τὸ παθαίνει αὐτὸ ἀπὸ κάποιο ἄλλο ὑλικό. Λέμε λοιπὸν ὅτι, μολονότι ὁ Χριστὸς εἶναι πολὺ καλὸς καὶ παντοδύναμος καὶ ὡς Θεὸς δὲν ἔχει τὴ σκληρότητα, σὰν κάποιο διαμάντι συντρίβει τὸν Σατανᾶ, γιὰ τὸν ὁποῖο ἔχει γραφεῖ: «Ἡ καρδιά μου εἶναι σκληρὴ σὰν πέτρα, καὶ παραμένει σὰν τὸ ἀμόνι ἀκαμπτη»⁵⁰. Ἄλλοι πάλι νομίζουν, ὅτι τὸν κασσίτερο, ἢ ἀπλῶς τὸν μολύβδο, ἀναγκαστικὰ τὸν χρησιμοποιοῦν στὴ φωτιά γιὰ τὴν ἀποκάθαρση ἀπὸ τὴν ἀνάμιξη ἄλλης ὕλης, καὶ μάλιστα τὸ πρᾶγμα εἶναι πολὺ χρήσιμο καὶ ἀναγκαῖο γιὰ ἐκείνους πού συνηθίζουν νὰ κατασκευάζουν τὰ ἀσημένια σκεύη. Καὶ πράγματι εἶπε κάποιος ὁ Θεὸς μὲ τὰ λόγια τοῦ Ἱερεμῖα αὐτὸ τὸ πρᾶγμα δηλώνοντας μὲ τρόπο αἰνιγματικόν: «Ἐλείψε τὸ φουσερὸ ἀπὸ τὴ φωτιά, ἔλειψε ὁ μολύβδος· ἄσκοπα κοπανίζει ὁ ἀργυροκόπος τὸν ἄργυρο, οἱ πονηρίες τους δὲν ἔλειψαν»⁵¹.

Μὲ κασσίτερο λοιπόν, ἢ τοι μολύβδο, παρομοιάζει τὸν Χριστό, ἐπειδὴ ἔξαλείφει τοὺς ρύπους, ἐπειδὴ ἀπαλλάσσει ἀπὸ τὰ περιττά, ἐπειδὴ καθαρίζει πνευματικᾶ. Ἄν λοιπὸν κάποιος ἀδιαφορήσει, λέγει, γιὰ τὴν παρεμβολὴ τοῦ ἐνδιάμεσου χρόνου καὶ θεωρήσει σὰν ἓνα τίποτα τὶς ἐνδιάμεσες μικρὲς ἡμέρες, «θὰ χαρεῖ καὶ θὰ δεῖ τὴν πέτρα τὴν κασσιτέρινη στο χέρι τοῦ Ζοροβάβελ». Καὶ τί σημαίνει τάχα τὸ, «στο χέρι τοῦ Ζοροβάβελ»; Ἡ θεόπνευστη Γραφή χρησιμοποιεῖ τὴ λέξη χέρι καὶ ὡς δύναμη καὶ ὡς ἐξουσία. Μὲ τὴ δύναμη λοιπὸν ἢ καὶ μὲ τὴν ἐξουσία τοῦ Ζοροβάβελ θὰ δεῖ τὴν κασσιτέρινη πέτρα, δηλαδή τὸν Χριστό. Γιατὶ ὁ Ζοροβάβελ, ὅπως εἶπα, προερχόμενος ἀπὸ τὴ φυλὴ τοῦ Ἰούδα, ἔγινε βασιλιάς τῶν Ἰσραηλιτῶν. Κατὰ τὸν ἴσο τρόπο Καὶ Κύριός μας Ἰησοῦς

51. Ἱερ. 6, 29.

Χριστός ἐξέφυ μὲν αἵματος καὶ φυλῆς τῆς Ἰούδα τὸ κατὰ σάρκα, θεβασίλευκε δὲ καὶ αὐτὸς ἐπὶ τὸν Ἰσραήλ, οὐκ ἐν τάξει τῇ καθ' ἡμᾶς, ἤγουν μετρητὴν καὶ χρόνῳ πεπερασμένην τὴν βασιλείαν ἔχων, ἀλλ' ὡς Θεὸς ἀληθῶς καὶ εἰς ἀπεράντους αἰῶνας ἐκτεινομένην.
 5 Καὶ μαρτυρήσει λέγων ὁ μακάριος Γαβριήλ τῇ ἀγίᾳ Παρθένῳ περὶ αὐτοῦ, ὅτι «καὶ τέξεται υἱόν, καὶ καλέσει τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰησοῦν». Προσεπαγαγὼν δέ, ὅτι «Καὶ δώσει αὐτῷ Κύριος ὁ Θεὸς τὸν θρόνον Δαβὶδ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ καὶ βασιλεύσει ἐπὶ τὸν οἶκον Ἰσραήλ εἰς τοὺς αἰῶνας καὶ τῆς βασιλείας αὐτοῦ οὐκ ἔσται τέλος». Ἐν χειρὶ
 10 δὴ οὖν Ζοροβάβελ, τουτέστιν ὡς ἐν δυνάμει τε καὶ ἐξουσίᾳ τῇ τοῦ Ζοροβάβελ ὀφθήσεται κατὰ καιροῦς ὁ λίθος ὁ κασσιτέρινος

Ἐπιφέρει δὲ τούτοις εὐθύς τῆς προφητείας ὁ λόγος· «Ἐπὶ οὗτοι ὀφθαλμοὶ Κυρίου εἰσὶν οἱ ἐπιβλέποντες ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν». Καὶ τίνες ἂν εἶεν οὗτοι πάλιν; Ἡ γὰρ τοὺς ἐπτά λύχνους, οὓς τεθέ-
 15 αται σὺν τῷ λαμπαδίῳ, κέκληκεν ὀφθαλμοὺς Κυρίου, ἵνα νοῶμεν τοὺς ἁγίους, δι' ὧν ἡ σύμπασα καταφωτίζεται γῆ καὶ ἐπισκοπῆς ἀξιωθεῖσα φαίνεται τῆς παρὰ Θεοῦ, ἤγουν ἐκεῖνο οἶμαί που κατασημαίνειν ἐροῦμεν, ὡς οὐκ ἂν ἀμελήσειε τῶν ἰδίων κτισμάτων ὁ τῶν ὅλων Θεὸς καὶ Πατήρ, ἀλλ' οἷον πολλοῖς τε καὶ ἀύπνοις ὄμμα-
 20 σι τὰ πάντα περιαθρῶν, χαριεῖται τοῖς ἐπὶ τῆς γῆς τὸν λίθον τὸν κασσιτέρινον, τουτέστι Χριστόν, δι' οὗ γέγονεν εἰς ἡμᾶς καὶ ὁ τῆς κατασκέψεως, εἴτ' οὖν ἐπισκέψεως τρόπος. «Ἐπεσκέψατο γὰρ ἡμᾶς ἀνατολὴ ἐξ ὕψους», κατὰ τὸ γεγραμμένον. Καὶ εἶπερ ἐσμέν «σῶμα Χριστοῦ καὶ μέλη ἐκ μέρους», οὐδὲν οἶμαι τὸ ἀπεικός, ἐν
 25 ὀφθαλμῶν τάξει τοὺς ἁγίους μυσταγωγούς τεθεισθαι λέγειν, ὡς τῶν ἄλλων προὔχοντας καὶ ὑπερκειμένους, ταύτη τοι καὶ ἐπισκόπους ὠνομασμένους, καθάπερ ἐγῶμαι. Κατασκέπτεται δὲ δι' αὐτῶν τοὺς εἰς αὐτὸν πιστεύοντας ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς ὁ Χριστός
 30 Λίθος γε μὴν κασσιτέρινος καὶ καθ' ἕτερον ἂν νοοῖτο τρόπον ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς ὁ Χριστός ὁ γὰρ τοι κασσιτέρος συνάπτει πρὸς ἔνωσιν τὰ διηρημένα, κολλητικὴν ἔχων τὴν φύσιν. Πέπραχε δέ τι τοιοῦτον καὶ εἰς ἡμᾶς ὁ Χριστός, εἶπερ ἐστὶν ἀληθές, ὡς «εἰς ἓνα καινὸν ἄνθρωπον τοὺς δύο κτίζει λαούς, ποιῶν εἰρήνην καὶ ἀποκαταλλάσσει ἐν ἐνὶ σώματι τοὺς ἀμφοτέρους», εἰς τὴν διὰ

Χριστός βλάστησε κατὰ σάρκα ἀπὸ τὸ αἷμα καὶ τὴ φυλὴ τοῦ Ἰουδα καὶ διατέλεσε καὶ αὐτὸς βασιλιάς τῶν Ἰσραηλιτῶν, ἔχοντας τὴ βασιλεία του ὄχι σύμφωνα μὲ τὴν ἀνθρώπινη τάξη, δηλαδή ὄχι μετρημένη καὶ περιορισμένη χρονικά, ἀλλὰ ὡς Θεὸς ἀληθινὸς ποὺ εἶναι ἐκτείνεται καὶ στοὺς ἀπέραντους αἰῶνες. Καὶ αὐτὸ θὰ τὸ ἐπιβεβαιώσει ὁ μακάριος Γαβριὴλ λέγοντας γι' αὐτὸν στὴν ἁγία Παρθένο, ὅτι «καὶ θὰ γεννήσει υἱό, καὶ θὰ τὸν ὀνομάσει Ἰησοῦ». Καὶ προσθέτει: «Καὶ θὰ τοῦ δώσει ὁ Κύριος ὁ Θεὸς τὸ θρόνο τοῦ Δαβὶδ τοῦ πατέρα του καὶ θὰ βασιλεύσει στὸ ἔθνος τοῦ Ἰσραὴλ στοὺς αἰῶνες, καὶ ἡ βασιλεία του δὲν θὰ ἔχει τέλος»⁵². Μὲ τὸ χέρι λοιπὸν τοῦ Ζοροβάβελ, δηλαδή μὲ τὴ δύναμη καὶ τὴν ἐξουσία τοῦ Ζοροβάβελ, θὰ φανερωθεῖ κάποτε ὁ λίθος ὁ κασσιτέρινος.

Καὶ σ' αὐτὰ προσθέτει ἀμέσως ὁ λόγος τῆς προφητείας: «Αὐτὰ εἶναι ἑπτὰ μάτια τοῦ Κυρίου, ποὺ ἐπιβλέπουν σὲ ὅλη τὴ γῆ». Κι αὐτὰ πάλι ποιά εἶναι; Ἡ δηλαδή ὀφθαλμοὺς τοῦ Κυρίου κάλεσε τοὺς ἑπτὰ λύχνους ποὺ εἶδε μαζὶ μὲ τὴν κεντρικὴ λαμπάδα, γιὰ νὰ νοοῦμε τοὺς ἁγίους ποὺ φωτίζουν ὅλη τὴ γῆ καὶ φαίνεται νὰ ἔχει καταστειῖ ἄξια τῆς ἐπίβλεψης τοῦ Θεοῦ, ἢ θὰ ποῦμε, νομίζω, ὅτι καταδηλώνει ἐκεῖνο, ὅτι ὁ Θεὸς καὶ Πατέρας δὲν θ' ἀμελήσει γιὰ τὰ ἴδια του τὰ πλάσματα, ἀλλὰ ἐπιβλέποντας τὰ πάντα μὲ πολλὰ καὶ ἄγρυπνα μάτια, θὰ χαρίσει στοὺς ἀνθρώπους τὴν κασσιτέρινη πέτρα, δηλαδή τὸν Χριστό, ἀπὸ τὸν ὁποῖο ἔγινε καὶ ἡ κατάσκηψη, ἢτοι ἡ ἐπίσκεψη σ' ἐμᾶς. Γιατὶ σύμφωνα μ' αὐτὸ ποὺ ἔχει γραφεῖ, «Μᾶς ἐπισκέφθηκε Ἀνατολὴ ἀπὸ τὸν οὐρανὸ»⁵³. Καὶ ἐφόσον εἴμαστε «σῶμα τοῦ Χριστοῦ καὶ ἐπὶ μέρους μέλη αὐτοῦ»⁵⁴, δὲν εἶναι καθόλου ἀπίθανο νὰ λέμε, ὅτι οἱ ἅγιοι μυσταγωγοὶ ἔχουν τεθεῖ σὲ μᾶς ὡς ὀφθαλμοί, ἐπειδὴ εἶναι ἀνώτεροι ἀπὸ τοὺς ἄλλους καὶ ὑπερέχουν ἀπὸ αὐτούς, καὶ γι' αὐτὸ ἔχουν ὀνομασθεῖ καὶ ἐπίσκοποι, ὅπως βέβαια ἐγὼ νομίζω. Γιατὶ μέσω αὐτῶν ὁ Κύριός μας Ἰησοῦς Χριστὸς ἐπιβλέπει αὐτοὺς ποὺ πιστεύουν σ' αὐτόν. Ὡς λίθος βέβαια κασσιτέρινος μπορεῖ νὰ νοηθεῖ ὁ Χριστὸς καὶ μὲ ἄλλο τρόπο. Γιατὶ ὁ κασσιτέρος συνδέει καὶ ἐνώνει τὰ χωρισμένα, ἐπειδὴ ἔχει φύση κολλητική. Κάτι ὅμοιο ἔκανε καὶ σ' ἐμᾶς ὁ Χριστὸς, ἀφοῦ εἶναι ἀλήθεια, ὅτι «χτίζει τοὺς δύο λαοὺς σὲ ἓνα νέο ἄνθρωπο, παρέχοντας εἰρήνη καὶ συμφιλίωνοντας σὲ ἓνα σῶμα καὶ τοὺς δύο μὲ ἔνωση πνευματική»⁵⁵. Γι' αὐτὸ καὶ ὀνομάσθηκε λίθος ἀκρογω-

52. Λουκᾶ 1, 31-33.

53. Λουκᾶ 1, 78.

54. Α' Κορ. 12, 27.

55. Ἐφ. 2, 16.

Πνεύματος ἔνωσιν. Ὅθεν καὶ λίθος ἀκρογωνιαῖος ὠνόμασται, συνδέων εἰς ἔνωσιν τοὺς δύο λαούς, ὡς ἔφη. Συνῆψε δὲ καὶ ἀγγέλοις τοὺς ἐπὶ τῆς γῆς, ἀλλὰ καὶ ἡμᾶς δι' ἑαυτοῦ τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ, τὴν μεταξὺ κειμένην καὶ πάλαι διατειχίζουσαν καθελὼν ἁμαρτίαν.

5 Στίχ 11-14. «Καὶ ἀπεκρίθην καὶ εἶπα πρὸς αὐτόν· Τί αἱ δύο ἐλαῖαι αὗται, αἱ ἐκ δεξιῶν τῆς λυχνίας καὶ ἐξ εὐωνύμων; Καὶ ἐπηρώτησα ἐκ δευτέρου καὶ εἶπα πρὸς αὐτόν· Τί οἱ δύο κλάδοι τῶν ἐλαιῶν, οἱ ἐν ταῖς χερσὶ τῶν δύο μυχωτῆρων τῶν χρυσῶν τῶν ἐπιχεόντων καὶ ἐπαναγόντων τὰς ἐπαρου-
10 στρίδας τὰς χρυσᾶς; Καὶ εἶπε πρὸς με· Οὐκ οἶδας τί ἐστι ταῦτα; Καὶ εἶπα· Οὐχὶ Κύριε. Καὶ εἶπεν· Οὗτοι οἱ δύο υἱοὶ τῆς πίότητος, οἱ παρεστήκασι τῷ Κυρίῳ πάσης τῆς γῆς».

κη'. Φιλομαθῆς ἄγαν τῶν ἁγίων ὁ νοῦς. Τοιγάρτοι παρήσει μὲν ὁ προφήτης τῶν ἐν τῇ ὁράσει δεικνυμένων οὐδέν, φιλοπευστεῖ δὲ
15 λίαν, καὶ περὶ ἐκάστου λεπτῶς ἀναπνυθάνεται τό, τί ἂν θούλοιο δηλοῦν Ἐδει τοίνυν οὕτως ἔχοντι γνώμης διατρανοῦσθαι οἱ διὰ τῆς τοῦ προφήτου φωνῆς, τίνος ἂν εἴη σύμβολον ἢ εἰς δεξιόν τε καὶ εἰς εὐώνυμον τοῦ λαμπαδίου στάσις τῶν ἐλαιῶν. Ταύτη τοι περιορ- γάζεται καὶ ἀναμανθάνειν ἀξιοῖ. Ἄθρει δὲ ὅπως δευτέραν προσε-
20 πάγει τὴν πεῦσιν, καὶ μὴν καὶ μεταπλάττει πῶς εἰς τὸ ἀτρεκές τὸν τῆς ἐρωτήσεως τρόπον. Δύο μὲν γὰρ ἐλαίας ὠνόμαζεν ἐν ἀρχῇ· λε- πτότερον δὲ πῶς τῆς διανοίας τὸν ὀφθαλμὸν τοῖς ὀρωμένοις ἐνιείς, οὐκ ἔτι μὲν ἐλαίας, κλάδους δὲ μᾶλλον ὠνόμαζεν ἐλαιῶν. Ἐρομένῳ δὴ οὖν εὐτέχνως, ἀποφαίνεται λοιπὸν ὁ μακάριος ἄγγελος καὶ φη-
25 σιν· «Οὗτοι οἱ δύο υἱοὶ τῆς πίότητος παρεστήκασιν τῷ Κυρίῳ πά- σης τῆς γῆς». «Υἱοὺς δὲ πίότητος», τοὺς δύο που πάντως ἔφη λα- ούς, τὸν τε Ἰσραὴλ καὶ τὸν ἐξ ἔθνῶν, οἷον εἰς πίότητα τὴν πνευμα- τικὴν παρενηνεγμένους. Ταύτη τοι καὶ ἐν τοῖς μυχωτῆρσι τῶν λυ- χνων τεθεῖσθαι φησιν αὐτοὺς ὡς εὐφροαινομένους τε καὶ ἐνσπατα-
30 λῶντας ἐλαίῳ τῷ παρὰ Χριστοῦ καὶ τῇ τοῦ Πνεύματος χάριτι πλου- σίως παινομένους Ἠλεήμεθα γάρ, «δικαιούμενοι δωρεᾶν» διὰ τῆς πίστεως, καὶ κοινωνοὶ τῆς θείας αὐτοῦ φύσεως ἀναδεδειγμέ- νοι, διὰ τοῦ μεταλαχεῖν ἁγίου Πνεύματος. Οὐκοῦν ἐν ἐλαίῳ τε καὶ

νιαῖος, πού συνδέει, ὅπως εἶπα, σὲ ἔνωση τοὺς δύο λαούς. Ἐνωσε ὁμως καὶ μὲ τοὺς ἀγγέλους τοὺς ἀνθρώπους, ἀλλὰ ἔνωσε καὶ ἐμᾶς μὲ τὸν Θεὸ καὶ Πατέρα μέσω τοῦ ἑαυτοῦ του, καθαιρώντας τὴν ἁμαρτία πού παρεμβalλόταν παλαιὰ ἀνάμεσά μας καὶ μᾶς χωρίζε ἀπὸ αὐτόν.

Στίχ. 11-14. «Καὶ τὸν ρώτησα λέγοντάς του· Τί δηλώνουν αὐτὰ τὰ δύο ἔλαιόδενδρα δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ τῆς λυχνίας; Τὸν ρώτησα καὶ γιὰ δεύτερη φορὰ καὶ τοῦ εἶπα· Τί σημαίνουν τὰ δύο κλαδιὰ ἀπὸ ἑλιές, πού ὑπάρχουν στὶς λαβὲς τῶν δύο χρυσῶν δοχείων πού ἐκχέουν καὶ ἐπανατροφοδοτοῦν τοὺς χρυσοὺς ἀγωγούς; Καὶ μοῦ εἶπε· Δὲν ξέρεις τί σημαίνουν αὐτὰ; Καὶ εἶπα· Ὁχι, Κύριε. Καὶ μοῦ εἶπε· Αὐτοὶ εἶναι οἱ δύο ἐκλεκτοὶ υἱοὶ πού στέκονται δίπλα στὸν Κύριο ὅλης τῆς γῆς».

28. Ὁ νοῦς τῶν ἁγίων εἶναι πάρα πολὺ φιλομαθῆς. Γι' αὐτὸ ὁ προφήτης δὲν προσπερνᾷ κανένα στοιχεῖο πού περιέχει τὸ ὄραμά του, ἀλλὰ ζητεῖ νὰ μάθει, καὶ μάλιστα ἀπαιτητικά, καὶ γιὰ τὸ καθένα ρωτᾷ μὲ λεπτομέρεια τὸ τί σημαίνει. Ἐπρεπε λοιπὸν ἀφοῦ τέτοια εἶναι ἡ γνώμη του νὰ διευκρινίσει μὲ τίς ἀπαντήσεις τοῦ ἀγγέλου, τί συμβολίζει ἡ δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ στὴ λυχνία τοποθέτηση τῶν ἔλαιόδενδρων. Γι' αὐτὸ ἐκφράζει τὴν περιέργεια καὶ θέλει νὰ μάθει. Πρόσεχε ὁμως πῶς θέτει δεύτερη ἐρώτηση καὶ μεταφέρει κάπως πρὸς τὴν ἀλήθεια αὐτὴ τὴν ἐρώτηση. Γιατὶ στὴν ἀρχὴ μίλησε γιὰ δύο ἑλιές. Προσέχοντας ὁμως λεπτομερέστερα μὲ τὸν ὀφθαλμὸ τῆς διάνοιας αὐτὰ πού βλέπει, δὲν ὀμιλεῖ πιά γιὰ ἑλιές, ἀλλὰ μᾶλλον τίς ὀνομάζει κλαδιὰ ἐλιῶν. Ἐρωτώντας λοιπὸν μὲ πολὺ ἔντεχνο τρόπο, ἀπαντᾷ ὁ μακάριος ἄγγελος καὶ λέγει, ὅτι «αὐτοὶ οἱ δύο εἶναι οἱ ἐκλεκτοὶ υἱοί, πού στέκονται δίπλα στὸν Κύριο ὅλης τῆς γῆς». «Υἱοὺς πιότητος» ὀνόμασε ὅπωςδήποτε τοὺς δύο λαούς, τὸν Ἰσραηλιτικὸ καὶ τὸν προερχόμενο ἀπὸ τὰ ἔθνη, πού κατὰ κάποιον τρόπο ἔχουν φτάσει σὲ ἄριστη πνευματικὴ κατάσταση. Γι' αὐτὸ καὶ λέγει ὅτι ἔχουν τεθεῖ στοὺς ἀγωγούς (λαβὲς) τῶν δοχείων, ἐπειδὴ εὐφραίνονται καὶ ξοδεύουν σπάταλα ἀπὸ τὸ λάδι τοῦ Χριστοῦ καὶ τρέφονται πλούσια μὲ τὴ χάρη τοῦ Πνεύματος. Γιατὶ ἔλεθηθήκαμε, «δικαιωμένοι δωρεάν»⁵⁶ μέσω τῆς πίστεως καὶ ἀναδειχθήκαμε κοινωνοὶ τῆς θείας φύσεώς του⁵⁷ μὲ τὴ μετοχὴ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Μὲ λάδι λοιπὸν καὶ λύχνους γίνεται ἡ ἔνωση τῶν δύο

λύχνους ἢ τῶν δύο λαῶν ἰδρυσίς τε καὶ παράστασις. Ἐν φωτὶ γὰρ ἡμῶν ἢ κλησίς καὶ ὡς ἐν ἐλαίῳ τῷ παρὰ Θεοῦ, εἴπερ ἐστὶν ἀτρεκέες εἶπεῖν, ὡς ἠλεήμεθα μὲν θανάτου καὶ ἁμαρτίας ἀπηλλαγμένοι καὶ δουλείας τῆς ἀρχαιοτέρας ἀπολύσαντες τὸν αὐχένα, πεφωτίσμεθα
5 δὲ αὐτῷ, τὸν ἕνα καὶ φύσει Θεὸν ἐπιγινώσκοντες καὶ τῆς πολυθέου πλάνης τὸν σκότον ἐκβεβηκότες.

Ἄλλὰ τίς ἂν εἴη καὶ ὁ τῆς ἐπιτηρόσεως λόγος, τί δὲ ἄρα τὸ πεπεικὸς τὸν μακάριον προφήτην, μὴ δὴ χρῆναι λέγειν αὐτὰς ἐλαίας μὲν ἔτι, κλάδους δὲ μᾶλλον ἐλαιῶν, φέρε δὴ φέρε περι-
10 θρήσωμεν. Καλλιέλαιος μὲν τοίνυν ἢ τῶν Ἰουδαίων κεχρημάτικε Συναγωγῇ, ἀγριέλαιος γε μὴν τῶν ἐθνῶν ἢ πληθὺς. Οὕτω γὰρ αὐτῶν διαμέμνηται καὶ ὁ μακάριος Παῦλος, λέγων πρὸς τοὺς ἐξ ἐθνῶν πιστεύσαντας. «Εἰ γὰρ σὺ ἐκ τῆς κατὰ φύσιν ἐξεκόπης ἀγριελαίου καὶ παρὰ φύσιν ἐνεκεντροίσθης εἰς καλλιέλαιον, πολ-
15 λῷ μᾶλλον οὗτοι οἱ κατὰ φύσιν ἐγκεντροισθήσονται τῇ ἰδίᾳ ἐλαίᾳ». Οὐκοῦν καλλιέλαιος μὲν ἢ Συναγωγῇ, καθάπερ ἔφην ἀρτίως, ἀγριέλαιος δὲ ἢ τῶν ἐθνῶν ἀγέλη. Οἱ μὲν γάρ, τὴν διὰ νόμον παιδευσιν ἔχοντες, οὐκ ἄκαρποι διετέλουν, οἱ δὲ ἦσαν σφηκῶν ἀγρίων ἐνδαιατήματα, πλήρη δαιμονίων ἔχοντες τὸν νοῦν καὶ ἄκαρ-
20 ποι παντελῶς. Πλὴν οὔτε πᾶσα τῶν Ἰουδαίων ἢ Συναγωγῇ τὴν εἰς Χριστὸν παρεδέξατο πίστιν, οὔτε μὴν ὅλη τῶν ἐθνῶν ἢ πληθὺς. Ἐξεσπασμένοι δὲ ὡσπερ ἀφ' ἐκάστης ἠλέηνται πολλοί, καὶ κέκληνται διὰ τῆς πίστεως εἰς τὸν διὰ τοῦ Πνεύματος φωτισμόν. Κλάδοι δὲ οὖν ἐλαιῶν οἱ ἀπεσπασμένοι νοοῖντ' ἂν εἰκότως, οἱ
25 καὶ ἠλέηνται διὰ τῆς χάριτος, καὶ ὡς ἐν φωτὶ γεγόνασι τοῦ λαμπαδίου, τουτέστι Χριστοῦ, καὶ τῶν ἑπτὰ συναλαμπόντων λύχνων, τουτέστι τῆς τῶν ἀγίων πληθύος.

Ἄθρει δὲ ὅπως ὁ θεσπέσιος ἄγγελος εἰς εἰκόνα καὶ ὑποτύπωσιν τοῦ Ἐμμανουὴλ παραδέχεται τὸ λαμπάδιον. Τεθεμένων γὰρ
30 τῶν κλάδων ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ καὶ ἐξ εὐωνύμων, οὓς καὶ «υἱοὺς τῆς πίστεως» ὠνόμασε δύο, παριστάναί φησὶν αὐτοὺς τῷ Κυρίῳ πάσης τῆς γῆς, τῆς παραστάσεως ἐν τούτοις κατασημαινούσης εὖ μάλα τὴν οἰκειότητα τὴν πνευματικὴν, καὶ τὸ ἔτοιμον τῆς γνώμης εἰς γε τὸ δεῖν ὑποκειῖσθαί τε καὶ ὑπηρετεῖν αὐτῷ. Ὡδε γὰρ ἂν νοοῖτο

λαῶν καὶ ἡ παρουσίασὴ τους. Γιατὶ ἡ κλήση μας γίνεται μὲ φῶς καὶ κατὰ κάποιο τρόπο μὲ τὸ λάδι ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ, ἀφοῦ εἶναι ἀλήθεια, ὅτι ἐλεγήκαμε ἀφοῦ ἀπαλλαχθήκαμε ἀπὸ τὸ θάνατο καὶ τὴν ἁμαρτία καὶ ἐλευθερώσαμε τὸ τράχηλό μας ἀπὸ τὴν ἀρχαιότατη δουλεία, καὶ φωτισθήκαμε στὴ συνέχεια, ἀφοῦ γνωρίσαμε τὸν ἕνα καὶ ἀπὸ τὴ φύση του Θεοῦ καὶ ἀποτινάξαμε τὸ σκοτάδι τῆς πολύθεης πλάνης.

Ἄλλὰ ποιὸς ὁ λόγος σχετικὰ μὲ τὶς ἐλιές, καὶ τί ἔπεισε τὸν μακάριο προφήτη ὥστε νὰ μὴ ὀνομάζει πιά αὐτὲς ἐλιές, ἀλλὰ μᾶλλον κλαδιὰ ἐλιῶν, ἐμπρὸς ἃς τὸ ἐξετάσομε αὐτὸ προσεκτικά. Καλλιέλαιος βέβαια ἐλιά ὑπῆρξε ἡ Συναγωγή τῶν Ἰουδαίων, ἐνῶ ἀγριελιά τὸ πλῆθος τῶν ἐθνῶν. Γιατὶ ἔτσι μνημονεύει αὐτὲς καὶ ὁ μακάριος Παῦλος μιλώντας πρὸς ἐκείνους πού πίστεψαν ἀπὸ τοὺς ἐθνικούς: «Γιατί, ἂν ἐσὺ ἀποκόπηκες ἀπὸ τὴν ἀπὸ τὴ φύση τῆς ἀγριελιά καὶ παραφύση ἐμβολιάσθηκες στὴν ἡμερὴ ἐλιά, πολὺ περισσότερο αὐτοὶ πού εἶναι κατὰ φύση ἡμεροὶ θὰ ἐμβολιαστοῦν στὴν ἐλιά πού ἀνήκουν»⁵⁸. «Ἡμερὴ λοιπὸν ἐλιά, ὅπως εἶπα πρὶν λίγο, εἶναι ἡ Συναγωγή, ἐνῶ ἀγριελιά τὸ πλῆθος τῶν ἐθνῶν. Γιατὶ οἱ πρῶτοι, ἔχοντας παιδαγωγηθεῖ μὲ τὸ νόμο, δὲν ἦταν ἄκαρποι, ἐνῶ οἱ δεῦτεροι ἦταν φωλιές ἀγριῶν σφηκῶν, εἶχαν τὸ νοῦ τους γεμάτο δαιμόνια καὶ ἦταν ἐντελῶς ἄκαρποι. Ὡστόσο ὅμως οὔτε ὅλη ἡ Συναγωγή τῶν Ἰουδαίων δέχθηκε τὴν πίστη στὸν Χριστό, οὔτε καὶ ὅλο τὸ πλῆθος τῶν ἐθνῶν, ἀλλὰ ἀπεσπασμένοι κατὰ κάποιο τρόπο ἀπὸ τὴν κάθε μιά, δέχθηκαν πολλοὶ τὸ ἔλεος καὶ κλήθηκαν μέσω τῆς πίστεως στὸ φωτισμὸ μέσω τοῦ Πνεύματος. Εὐλόγα λοιπὸν θὰ μπορούσαν νὰ νοηθοῦν κλαδιὰ ἐλιῶν ὅσοι ἀποσπάσθηκαν, οἱ ὁποῖοι καὶ ἐλεήθηκαν ἀπὸ τὴ χάρη καὶ δέχθηκαν τὸ φῶς τῆς λαμπάδας, δηλαδή τοῦ Χριστοῦ, καὶ τῶν ἑπτὰ λύχνων, δηλαδή τοῦ πλῆθους τῶν ἁγίων, πού φωτίζουν μαζὶ μὲ τὴ λαμπάδα.

Πρόσεχε ὅμως πῶς ὁ θεῖος ἄγγελος ἀποδέχεται τὴ λαμπάδα ὡς εἰκόνα καὶ ὑποτύπωση τοῦ Ἑμμανουήλ. Γιατί, ὄντας οἱ κλάδοι τοποθετημένοι δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ, τοὺς ὁποίους καὶ ὀνόμασε ὡς δύο «ἐκλεκτοὺς υἱούς», λέγει ὅτι αὐτοὶ στέκονται δίπλα στὸν Κύριο ὅλης τῆς γῆς, καὶ ἡ παράσταση αὐτὴ δηλώνει πολὺ καλὰ τὴν πνευματικὴ οἰκειότητα καὶ τὴν προθυμία στὴν ἀνάγκη νὰ ὑπακούουν καὶ νὰ τὸν ὑπηρετοῦν. Γιατὶ ἔτσι μπορούμε νὰ νοήσομε ὅτι ὁ Χριστὸς παρέστησε δίπλα του τὴν Ἐκκλησία

58. Ρωμ. 11, 24.

Χριστὸς παραστήσας ἐαντῶ τὴν Ἐκκλησίαν τὴν ἐκ δύο λαῶν συνα-
 γηγευμένην. Κατὰ τοῦτον οἶμαι τὸν τρόπον τῶ τῆς παράστασεως
 ὀνόματι καὶ ὁ θεσπέσιος Μωυσῆς κατεκαλλύνετο, Θεοῦ πρὸς αὐτὸν
 εἰρηκότος· «Σὺ δὲ αὐτοῦ στήθι μετ' ἐμοῦ». Οὐ γὰρ ἀπόβλητος ἢ διὰ
 5 νόμου παιδεύσεις παρά γε τῶ πάντα εἰδότη Θεῶ. Διὰ ποίαν αἰτίαν;
 Παιδαγωγεῖ γὰρ ἐπὶ Χριστόν, καὶ ὡς ἐν τύποις καὶ σκιαῖς αὐτὴν
 ἡμῖν ὠδίνει τὴν ἀλήθειαν. Καὶ πρὸς τοῦτο ἡμᾶς πιστώσεται λέγων
 αὐτὸς ὁ Υἱὸς πρὸς τοὺς ἀπιθοῦντας Ἰουδαίους· «Εἰ ἐπιστεύετε Μω-
 υσεῖ, ἐπιστεύετε ἂν ἐμοί, περὶ γὰρ ἐμοῦ ἐκεῖνος ἔγραψεν».

10

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε΄.

Στίχ. 1-4. «Καὶ ἐπέστρεψα καὶ ἤρα τοὺς ὀφθαλμούς μου
 καὶ ἶδον, καὶ ἶδὸν δρέπανον πετόμενον. Καὶ εἶπε πρὸς με·
 Τί σὺ βλέπεις; Καὶ εἶπα· Ἐγὼ ὄρῶ δρέπανον πετόμενον
 15 μῆκος πήχεων εἴκοσι καὶ πλάτος πήχεων δέκα. Καὶ εἶπε
 πρὸς με· Αὕτη ἢ ἀρὰ ἢ ἐκπορευομένη ἐπὶ προσώπου πά-
 σης τῆς γῆς· διότι πᾶς ὁ κλέπτης ἐκ τούτου ἕως θανάτου
 ἐκδικηθήσεται, καὶ πᾶς ὁ ἐπίορκος ἐκ τούτου ἕως θανάτου
 ἐκδικηθήσεται. Καὶ ἐξοίσω αὐτό, λέγει Κύριος παντοκρά-
 20 τωρ, καὶ εἰσελεύσεται εἰς τὸν οἶκον τοῦ κλέπτου καὶ εἰς τὸν
 οἶκον τοῦ ὀμνύοντος τῶ ὀνόματί μου ἐπὶ ψεύδει, καὶ κατα-
 λύσει ἐν μέσῳ τοῦ οἴκου αὐτοῦ καὶ συντελέσει αὐτὸν καὶ
 τὰ ξύλα αὐτοῦ καὶ τοὺς λίθους αὐτοῦ».

κθ. Τὸ «ἐπέστρεψα» πάλιν ἐν τούτοις οὐκ ἂν οἶμαί τις ἐκλάβοι
 τοπικῶς, ἀλλ' ὡς ἐν ἀμείψει μᾶλλον τῆ καθ' ἑτέραν ὄρασιν. Ἐκκο-
 25 πτομένης γὰρ ὡσπερ τῆς πρώτης καὶ μεταφοιτώσης τῆς ὄψεως ἐπὶ
 θεωρίαν ἑτέραν, τῶ τῆς ἐπιστροφῆς ὀνόματι τὸ συμβὰν ὑποφαίνει.
 Αἴρει τοίνυν εἰς ὕψος τῆς διανοίας τοὺς ὀφθαλμούς, εἶτα δρέπα-
 νον ὄρα, πτηνοῦ δίκην, ὕψου τε ἠρμένον καὶ οἶον εἰς πᾶσαν διάτ-
 τον τὴν γῆν. Ἦν δὲ δὴ λίαν εὐρύ τε καὶ εὐμηκες. Εἰκοσάπηχου μὲν
 30 γὰρ τὸ μῆκος αὐτῶ, ἐν ἡμίσει δὲ τούτου τὸ πλάτος. Ἐρομένῳ δέ, τί
 ἂν εἶη πάλιν, καὶ μὴ εἰδέναί φάσκοντι, «αὕτη», φησὶν, «ἢ ἀρὰ ἢ ἐκ-

πὸ συγκροτήθηκε ἀπὸ τοὺς δύο λαοὺς. Μ' αὐτὸν τὸν τρόπο, νομίζω, καὶ ὁ θεῖος Μωυσῆς τιμήθηκε μὲ τὸ ὄνομα τῆς παράστασης, λέγοντας ὁ Θεὸς πρὸς αὐτόν «Ἐσὺ ὅμως στάσου ἐκεῖ μαζί μου»⁵⁹. Γιατὶ δὲν ἀπορρίπτεται ἡ διαπαιδαγώγηση μέσω τοῦ νόμου ἀπὸ τὸν Θεὸ πὸν γνωρίζει τὰ πάντα. Γιὰ ποιά αἰτία; Ἐπειδὴ παιδαγωγεῖ ὁδηγώντας στὸν Χριστό⁶⁰, καὶ μὲ τύπους καὶ σκιές κυφορεῖ τὴν ἀλήθεια. Καὶ αὐτὸ θὰ μᾶς τὸ βεβαιώσει ὁ Χριστὸς ὁ ἴδιος λέγοντας στοὺς ἀνυπάκουους Ἰουδαίους «Ἄν πιστεύατε στὸν Μωυσῆ, θὰ πιστεύατε καὶ σ' ἐμένα. Γιατὶ ἐκεῖνος ἔγραψε γιὰ μένα»⁶¹.

ΚΕΦ ΑΛΛΑΙΟ 5ο

Στίχ. 1-4. «Ἐπέστρεψα καὶ σήκωσα τὰ μάτια μου καὶ νά, εἶδα ἓνα δρεπάνι νά πετᾶ στὸν ἀέρα. Καὶ μοῦ εἶπε· Τί βλέπεις; Καὶ ἐγὼ ἀπάντησα· Βλέπω ἓνα δρεπάνι μήκους εἴκοσι πήχεων καὶ πλάτους δέκα πήχεων νά πετᾶ. Καὶ ἐκεῖνος μοῦ εἶπε· Αὕτῃ εἶναι ἡ κατάρα πὸν ἐξαπολύεται ἐναντίον ὅλης τῆς γῆς. Γιατὶ ὁ κάθε κλέφτης θὰ τιμωρηθεῖ ἀπὸ αὐτὸ μέχρι θανάτου καὶ κάθε ἐπίορκος θὰ τιμωρηθεῖ ἐπίσης μέχρι θανάτου. Καὶ θὰ τὸ ὁδηγήσω, λέγει ὁ Κύριος ὁ παντοκράτωρ, καὶ θὰ μπεῖ στὸ σπίτι τοῦ κλέφτη καὶ στὸ σπίτι ἐκείνου πὸν ὀρκίζεται ψευδῶς στὸ ὄνομά μου, καὶ θὰ στήσει τὸ κατάλυμά του στὸ μέσον τοῦ σπιτιοῦ του καὶ θὰ ἐξολοθρεύσει καὶ αὐτὸν καὶ τὰ ξύλα του καὶ τὶς πέτρες του».

29. Τὸ «ἐπέστρεψα» πάλι ἐδῶ δὲν πρέπει, νομίζω, νὰ τὸ ἐκλάβει κανεὶς ὡς μετακίνηση ἀπὸ τόπο, ἀλλὰ ὡς στροφή πάλι σὲ ἄλλο ὄραμα. Γιατὶ, διακοπτόμενη ἡ πρώτη ὄραση καὶ μεταβαίνοντας τὸ βλέμμα σὲ ἄλλη ὄραση, τὸ γεγονὸς αὐτὸ τὸ δηλώνει μὲ τὴ λέξη τῆς ἐπιστροφῆς. Σηκώνει λοιπὸν πρὸς τὰ ὕψη τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ νοῦ καὶ βλέπει ἓνα δρεπάνι σὰν πουλὶ ἀνεβασμένο στὰ ὕψη καὶ νά πετᾶ κατὰ κάποιο τρόπο σὲ ὀλόκληρη τὴ γῆ. Ἦταν βέβαια πολὺ πλατὺ καὶ μακρὺ. Εἴκοσι πήχεις τὸ μῆκος του καὶ οἱ μισὲς ἀπὸ αὐτὲς τὸ πλάτος του. Κι ὅταν ρώτησε ὁ ἄγγελος τί μπορεῖ νὰ σημαίνει πάλι αὐτό, καὶ ὁ προφήτης ἀπάντησε ὅτι δὲν ἤξερε, τοῦ λέγει· «Αὕτῃ εἶναι ἡ κατάρα πὸν ἀπλώνεται σ' ὅλη τὴ γῆ»,

59. Δευτ. 5, 31.

60. Γαλ. 3, 24.

61. Ἰω. 5, 46.

πορευομένη ἐπὶ προσώπου πάσης τῆς γῆς», καὶ ταῖς αὐτοῖς προ-
 πούσαις ἐνιεῖσα ποιναῖς τὸν ἐπίορκον καὶ σὺν αὐτῷ τε τὸν κλέ-
 πτην. Καὶ ὅσον μὲν ἤκεν εἰς ἐμφανεστέραν δῆλωσιν τὴν ἐπὶ γε τῶν
 δεδειγμένων, δυσχερὲς οὐδέν. Ἄρα γὰρ θεία πάντα τε καὶ πάντως
 5 κατανεμηθήσεται τοὺς κλέπτας καὶ πρὸς τούτοις ἔτι τοὺς ψευδορ-
 κεῖν εἰωθότας, καὶ μονονουχὶ δρεπάνῳ τοὺς ὑβριστὰς ἀποκείρου-
 σα, χόρτον ἀποφανεῖ δομάτων καὶ πυρὶ δίδωσι τροφήν, καὶ εἰς οἶ-
 κον ἀνδρὸς εἰσελοῦσα τοιούτου, συντελέσει τε πάλιν αὐτὸν καὶ κα-
 ταδονήσει γεννικῶς.

10 Χρῆναι δέ, οἶμαι, φιλομαθῶς πολυπραγμονεῖν τὰς αἰτίας, ἐφ'
 αἷς ἢ παροῦσα καὶ ἐν χερσὶν ἡμῖν ὄρασις, ὡς ἀναγκαῖα ταῖς ἄλλαις
 συνεισκεκόμισται· ἀνθ' ὅτου γὰρ δῆ, φαίη τις ἂν τῶν ἐπιεικτε-
 ρων, πλείστων τε ὅσων πλημμελημάτων ὄντων κατὰ τὸν βίον, καὶ
 μὴν καὶ ἐν διαφόροις ὄντων αἰτιαμάτων τὸ τῆνικάδε τῶν ἐξ Ἰσρα-
 15 ἡλ, κατὰ μόνων κλεπτῶν τε καὶ ψευδομοτῶν τὴν διὰ τοῦ δρεπά-
 νου ποινὴν ἐπληρῆσθαι φησιν, ἤγουν ἐκπορεύεσθαι τὴν ἀράν,
 ἀποκείρουσαν τοὺς ἀλισκομένους καὶ συντελοῦσαν εἰς ἅπαν;
 Πρὸς δὴ τὰ τοιαῦτά φαμεν, ὅτι τὰ ἐκάστῳ χρήσιμα καιρῷ διὰ τῶν
 ἀγίων προφητῶν προσελάλει Θεός, αἰεὶ πως ὠφελῶν τὰ ἐνεστηκό-
 20 τα. Ἦν οὖν ἀναγκαῖον τοῖς τὸ τῆνικάδε μάλιστα ταυτηνὶ σαφῆ γε-
 νέσθαι τὴν ὄρασιν· ἐποίσομεν δὲ τὰς αἰτίας, ἐπικαιροτάτην οὔσαν
 ἐπιδεικνύοντες. Ἐπειδὴ γὰρ τὴν τῶν Χαλδαίων ἀφέντες μόλις οἱ
 ἐξ Ἰσραὴλ καὶ τὸν τῆς δουλείας ἀποδυσάμενοι ζυγόν, ὑπενόστη-
 σαν εἰς τὴν Ἰουδαίαν καὶ ἦσαν ἐν τοῖς Ἱεροσολύμοις, δέον ἀποσχέ-
 25 σθαι τῶν ἀρχαίων ἐκείνων πλημμελημάτων καὶ ταῖς εἰς τὸ ἄμεινον
 ἀναδρομαῖς ἐπανορθοῦν τε τὰ φθάσαντα καὶ κατευφραίνειν τὸν
 Λυτρωτὴν, τὰ αὐτῷ δοκοῦντα πληροῦν ἡρημένους, οὐδὲν ἦττον
 ἦσαν ὅποιοι καὶ τότε, παραλύοντες ἀφυλάκτως τὸ τῷ νόμῳ δο-
 κοῦν. Ἀποφάσκοντος γὰρ τοῦ Μωυσέως τὸ δεῖν αὐτοὺς ἀλλοφύ-
 30 λοις ἐπιμίγνυσθαι γυναιξίν, αὐτοὶ τῶν τεθεσπισμένων ὀλίγα πε-
 φροντικότες, ταῖς τῶν ὁμόρων ἔθνῶν συνεπλέκοντο θυγατρᾶσι,
 καὶ τέκνων ἦσαν ἀλλοτριῶν πατέρες, καὶ ἀνοσίου σπέρματος πλή-
 ρη πάλιν ἀπέφανον τὴν ἁγίαν πόλιν. Ἦσαν δὲ τινες καὶ τῶν ἐν αὐ-

καὶ ἐπιβάλλει τὶς ἀνάλογες ποινὲς στὸν ἐπίορκο καὶ μαζί καὶ στὸν κλέφτη. Καὶ ὅσον ἀφορᾷ τὴ φανερώτερη δήλωση αὐτῶν ποὺ ἔχουν δειχθεῖ δὲν ὑπάρχει καμμιά δυσκολία. Γιατὶ κατὰρα τοῦ Θεοῦ ὅπωςδήποτε καὶ χωρὶς ἀμφιβολία θὰ καταφάγει τοὺς κλέφτες καὶ μαζί μ' αὐτοὺς καὶ ἐκείνους ποὺ συνηθίζουν νὰ ψευδοροκοῦν, καὶ θερίζοντας σὰν μὲ δρεπάνι κατὰ κάποιον τρόπο τοὺς ὑβριστές, θὰ τοὺς ἀποδείξει σὰν χόρτο στὰ δώματα⁶² καὶ θὰ τοὺς δώσει τροφή στὴ φωτιά, καὶ εἰσχωρώντας στὸ σπίτι ἐνὸς τέτοιου ἀνθρώπου, θὰ τὸ καταστρέψει πάλι καὶ θὰ τὸ συγκλονίσει συνθέμελα.

Πρέπει ὅμως, νομίζω, νὰ ἐρευνοῦμε μὲ φιλομάθεια καὶ λεπτομέρεια τὶς αἰτίες, γιὰ τὶς ὁποῖες τὸ παρὸν ὄραμα ποὺ ἐξετάζομε ἐντάχθηκε ὡς ἀπαραίτητο στὴν ὁμάδα τῶν ἄλλων. Γιατὶ βέβαια θὰ ἔλεγε κάποιος ἀπὸ τοὺς λόγιους, γιὰ ποιὸ λόγο, ἐνῶ ὑπάρχουν πλεῖστα ὅσα πλημμελήματα στὴ ζωὴ καὶ οἱ Ἰσραηλιῖτες βρίσκονταν τότε ὑπὸ διάφορες κατηγορίες, λέγει ὅτι ἡ τιμωρία μὲ τὸ δρεπάνι κρέμεται ἐπάνω ἀπὸ τοὺς κλέφτες μόνο καὶ τοὺς ψεύδορκους, δηλαδή ἐξαπολύεται ἡ κατὰρα ἐναντίον τους, θερίζοντας τοὺς συλλαμβανόμενους μὲ αὐτὰ τὰ πλημμελήματα καὶ καταστρέφοντας τοὺς ὀλοσχερῶς, Ἡ ἀπάντησή μας σ' αὐτὰ εἶναι, ὅτι ὁ Θεὸς ἀνήγγελλε μέσω τῶν ἁγίων προφητῶν ὅσα ἦταν χρήσιμα σὲ κάθε ἐποχὴ, ὠφελώντας πάντοτε ἐκείνους ποὺ τὸν ἄκουαν. Ἦταν λοιπὸν μεγάλη ἀνάγκη γιὰ τοὺς τότε μάλιστα νὰ γίνῃ γνωστὸ τὸ ὄραμα, καὶ δείχνοντας καὶ τὶς αἰτίες, θὰ ἀποδείξομε ὅτι εἶναι ἐπικαιρότατο. Ἐπειδὴ δηλαδή οἱ Ἰσραηλιῖτες, ἐγκαταλείποντας μόλις τότε τὴ χώρα τῶν Χαλδαίων καὶ ἀπελευθερωμένοι ἀπὸ τὸ ζυγὸ τῆς δουλείας, ἐπέστρεψαν στὴν Ἰουδαία καὶ ζοῦσαν στὰ Ἱεροσόλυμα, ἐνῶ ἔπρεπε νὰ ἀπέχουν ἀπὸ ἐκεῖνα τὰ παλαιὰ ἁμαρτήματα καὶ μὲ τὴν ἐπιστροφή καὶ τὶς ἀναβάσεις τους στὸ καλύτερο νὰ ἐπανορθώσουν τὰ προηγούμενα καὶ νὰ εὐαρεστήσουν τὸν Λυτρωτὴ τους, ἐπιδιώκοντας νὰ πράττουν τὰ θελήματά του, αὐτοὶ δὲν ἦταν καθόλου λιγότερο τέτοιοι ποὺ ἦταν καὶ παλαιά, καταπατώντας ἀπροφύλακτα τὰ παραγγέλματα τοῦ νόμου. Ἐνῶ δηλαδή ὁ Μωυσῆς ἀπαγόρευε αὐτοὺς νὰ συνάπτουν γάμους μὲ ἀλλόφυλες γυναῖκες⁶³, αὐτοὶ, φροντίζοντας ἐλάχιστα γιὰ τὰ παραγγέλματα, συνευρίσκονταν μὲ τὶς θυγατέρες τῶν γειτόνων τους καὶ γίνονταν πατέρες ξένων παιδιῶν, καὶ παρουσίαζαν τὴν ἁγία πόλη γεμάτη ἀπὸ ἀνόσιες σπορές. Καὶ ὑπῆρχαν πολλοὶ καὶ

τοῖς ἐπιφανεστέρων τοῖς τοιούτοις ἐνισχημένοι πταισίμασιν, οὐ δὴ γεγονότος, κατεθρήνει μὲν ὁ Ἔσδρας, καὶ δὴ καὶ τὸν θεῖον οἶκον καταλαβών, τὰς ὑπὲρ γε τῶν ἡσεδηκότων ἐποιεῖτο λιτάς.

Εἶτα τί γενέσθαι συμβέβηκεν, ἐξ αὐτῶν εἰσόμεθα τῶν παρ' 5 αὐτοῦ γεγραμμένων. Ἔχει δὲ οὕτω· Καὶ ὅτε προσευχόμενος Ἔσδρας ἀνθωμολογεῖτο, κλαίων καὶ χαμαιπετῆς ἔμπροσθεν τοῦ ἱεροῦ, ἐπισυνήχθησαν πρὸς αὐτὸν ἀπὸ Ἱεροσολύμων ὄχλος πολὺς σφόδρα, ἄνδρες καὶ γυναῖκες καὶ νεανία· κλαυθμὸς γὰρ ἦν μέγας ἐν τῷ πλήθει. Καὶ φωνήσας Ἰεχονίας Ἰεήλου τῶν υἱῶν Ἰσρα- 10 ἦλ εἶπεν Ἔσδρα· «Ἡμεῖς ἡμάρτομεν εἰς τὸν Κύριον καὶ Θεὸν καὶ συνφκίσαμεν γυναῖκας ἀλλογενεῖς ἀπὸ τῶν ἐθνῶν τῆς γῆς, καὶ σύνεστιν αὐταῖ πᾶς Ἰσραήλ. Ἐν τούτῳ γινέσθω ἡμῖν ὀρκωμοσία πρὸς τὸν Κύριον, ἐκβαλεῖν πάσας τὰς γυναῖκας ἡμῶν τὰς ἐκ τῶν ἀλλογενῶν σὺν τοῖς τέκνοις αὐτῶν, ὡς ἐκρίθη σοι, καὶ ὅσοι πει- 15 θαρχοῦσι τῷ νόμῳ. Ἀνάστα, ἐπιτέλει· πρὸς σέ γὰρ τὸ πρᾶγμα, καὶ ἡμεῖς μετὰ σοῦ ἰσχὺν ποιεῖν. Καὶ ἀναστὰς Ἔσδρας ὤρκισε τοὺς φυλάρχους τῶν ἱερέων καὶ Λευιτῶν παντὸς τοῦ Ἰσραήλ ποιῆσαι κατὰ ταῦτα, καὶ ὤμοσαν». Ὁμωμοκόσι δὴ οὖν τὰ τῷ νόμῳ δοκοῦντα πληροῦν, ἦν πως ἀναγκαῖον ἐπαρτίσαι τὴν ἀράν, τὴν 20 τοῖς ψευδορκεῖν εἰωθόσιν ἀπηνῶς ἐπιθρώσκουσαν, ἵνα καὶ γένοιτο φύλακες τῶν ὀμωμοσμένων.

Ἐπειδὴ δὲ οἰκοδομουμένου τοῦ θείου ναοῦ πολλὴ χρημάτων ἄθροισις ἦν, τοῦτο μὲν Δαρείου νέμοντος, τοῦτο δὲ τοῦ λαοῦ προσκεκομικότος, εἶτά τινες ἦν εἰκὸς τῶν τὰ τοιάδε διοικεῖν ἐπιτετα- 25 γμένων ἀπονοσφίσασθαί τι τῶν εἰς δόξαν Θεοῦ προσκεκομισμένων, ταύτη τοι καὶ κατὰ κλεπτῶν ἰέναι τὴν ἀράν εὖ μάλα φησίν, ἵνα καὶ αὐτοί, λημματίων αἰσχροῶν γεγονότες ἀμείνους, μὴ τῶν ἱερῶν ἄπτωνται χρημάτων, εἰς ἰδίας αὐτὰ δαπανῶντες χρείας. Αὕτη μὲν οὖν ἡ τῆς ὀράσεως πρόφασις. Χρὴ δὲ δεδιέναι τὴν ἀράν 30 καὶ τὴν τοῦ δρεπάνου τομὴν τούς τε κλέπτειν ἢ ψευδορκεῖν εἰωθότας, ἐννοοῦντας ὅτι πάντῃ τε καὶ πάντως εἰς πέρας οἴσει Θεὸς τὰ διωρισμένα, καὶ οὔτε κλεπτῶν οὔτε μὴν τῶν ἐτέρων φείσεται. Ποιεῖται γὰρ πως αἰεὶ κατεστυγημένους τούς τῆς θείας αὐτοῦ κα-

64. Β' Ἔσδρα 10, 1-5.

65. Β' Ἔσδρα 6, 1 ἔ.

ἀπὸ τοὺς πιὸ ἐπιφανεῖς ποὺ εἶχαν πέσει στὰ ἁμαρτήματα αὐτά, καὶ ἐπειδὴ γινόταν αὐτὸ θρηνοῦσε ὁ Ἔσδρας, καὶ μάλιστα μπαίνοντας στὸν θεῖο ναό, ἀνέπεμπε προσευχὲς γιὰ τοὺς ἀσεβεῖς.

Τί ἔγινε στὴ συνέχεια θὰ τὸ μάθομε ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ γραφόμενα αὐτοῦ ποὺ ἔχουν ὡς ἑξῆς· Καὶ ὅταν ὁ Ἔσδρας παρακαλοῦσε στίς προσευχὲς του, πεσμένος μπροστὰ στὸ ἱερό, συγκεντρώθηκε γύρω του ἀπὸ τὰ Ἱεροσόλυμα πάρα πολὰ πλήθη, ἄνδρες καὶ γυναῖκες καὶ νέοι· γιατί εἶχε ξεσπάσει τὸ πλῆθος σὲ μεγάλο θρῆνο. Καὶ ὑψώνοντας φωνὴ ὁ Ἰεχονίας τοῦ Ἰεήλου, ἓνας ἀπὸ τοὺς Ἰσραηλίτες, εἶπε στὸν Ἔσδρα· «Δεχόμαστε ὅτι ἁμαρτήσαμε στὸν Κύριο τὸν Θεὸ μας καὶ πῆραμε στὰ σπίτια μας ξένες γυναῖκες ἀπὸ τὰ ἔθνη τῆς γῆς καὶ μένουν μαζί μ' αὐτὲς ὅλοι οἱ Ἰσραηλίτες. Γι' αὐτὸ ἄς ὀρκισθοῦμε στὸν Θεό, ὅτι θὰ διώξομε ὅλες τίς γυναῖκες μας ποὺ πῆραμε ἀπὸ τὰ ἔθνη, μαζί γιὰ τὰ παιδιά τους, ὅπως ἔκρινες ἐσὺ καὶ ὅσοι πειθαρχοῦν στὸ νόμο. Σήκω καὶ προχώρησε στὴν πράξη· ἀφήνομε τὸ πρᾶγμα σ' ἐσένα καὶ ἐμεῖς εἴμαστε μαζί σου καὶ θὰ σέ βοηθήσομε. Σηκώθηκε ὁ Ἔσδρας καὶ ὀρκισε τοὺς φυλάρχους τῶν ἱερῶν καὶ τοὺς Λευῖτες ὅλου τοῦ Ἰσραὴλ νὰ ἐνεργήσουν σύμφωνα μ' αὐτά, καὶ ὀρκίσθηκαν»⁶⁴. Ἐπειδὴ λοιπὸν ὀρκίσθηκαν νὰ ἐκτελοῦν ὅσα ὀρίζει ὁ νόμος, ἦταν ἀνάγκη νὰ τοὺς ἀπειλήσει μὲ τὴν κατάρα, ποὺ ἀνελέητα ἐφορμᾷ σ' αὐτοὺς ποὺ συνηθίζουν νὰ ψευδορκοῦν, γιὰ νὰ γίνουν τηρητὲς τῶν ὀρκῶν τους.

Ἐπειδὴ ὁμως κατὰ τὴν ἀνοικοδόμησι τοῦ θείου ναοῦ εἶχαν συγκεντρωθεῖ πολλὰ χρήματα τόσο ἀπὸ τὴ χορηγία τοῦ Δαρείου, ὅσο καὶ ἀπὸ τὴν προσφορὰ τοῦ λαοῦ, καὶ ἦταν φυσικὸ κάποιοι ποὺ εἶχαν ὀρισθεῖ νὰ διαχειρισθοῦν αὐτὰ τὰ χρήματα νὰ οἰκειοποιηθοῦν μερικὰ ἀπὸ ὅσα εἶχαν προσφερθεῖ πρὸς δόξα τοῦ Θεοῦ⁶⁵, γι' αὐτὸ λέγει πολὺ σωστὰ, ὅτι ἡ κατάρα θὰ πέσει καὶ ἐναντίον τῶν κλεπτῶν, ὥστε καὶ αὐτοί, ἀφοῦ γίνουν καλύτεροι μὲ τὴν ἀποφυγὴ αἰσχροῦν ἀπολαβῶν, νὰ μὴν ἀγγίζουσιν τὰ ἱερὰ χρήματα, ξοδεύοντάς τα πρὸς δική τους χρῆσι. Αὐτὸς εἶναι λοιπὸν ὁ λόγος ποὺ δόθηκε τὸ ὄραμα. Πρέπει ὁμως νὰ φοβοῦνται τὴν κατάρα καὶ τὸ κῶσιμο τοῦ δρεπανιοῦ καὶ ὅσοι συνηθίζουν νὰ κλέβουν ἢ νὰ ψευδορκοῦν, γιατί ὅπωςδήποτε καὶ χωρὶς ἀμφιβολία ὁ Θεὸς θὰ φέρει εἰς πέρας ὅσα ἔχουν ὀρισθεῖ, καὶ δὲν θὰ λυπηθεῖ οὔτε τοὺς κλέφτες οὔτε καὶ τοὺς ἄλλους. Γιατὶ πάντοτε θεωρεῖ μισητοὺς αὐτοὺς ποὺ

ταφρονοῦντας δόξης καὶ τοὺς ἀπλήστῳ γνώμῃ τῶν οὐδὲν αὐτοῖς
προσηκόντων ἐφιεμένους.

Στίχ. 5-8. «Καὶ ἐξῆλθεν ὁ ἄγγελος ὁ λαλῶν ἐν ἐμοί καὶ εἶπε
πρὸς με· Ἀνάβλεψον τοῖς ὀφθαλμοῖς σου καὶ ἴδε τὸ ἐκπο-
5 ρευόμενον τοῦτο. Καὶ εἶπα· Τί ἐστι; Καὶ εἶπε· Τοῦτο τὸ μέ-
τρον τὸ ἐκπορευόμενον. Καὶ εἶπεν· Αὕτη ἡ ἀδικία αὐτῶν ἐν
πάσῃ τῇ γῆ. Καὶ ἰδοὺ τάλαντον μολίβου ἐξαιρούμενον· καὶ ἰ-
δοὺ γυνὴ μία ἐκάθητο ἐν μέσῳ τοῦ μέτρου. Καὶ εἶπεν· Αὕτη
ἐστὶν ἡ ἀνομία· καὶ ἔρριψεν αὐτὴν ἐν μέσῳ τοῦ μέτρου, καὶ
10 ἔρριψε τὸν λίθον τοῦ μολίβου εἰς τὸ στόμα αὐτῆς».

λ'. Φθάσας ἔφην τῆς εἰς τὸν προφήτην σαφηνείας ἀρχόμενος,
ὅτι μετὰ τὴν ἐκ Βαβυλῶνος ἐπάνοδον, ἅπερ ἐν τῷ καιρῷ τῆς αἰ-
χμαλωσίας τεθέαται, ταῦτα τοῖς λελυτρωμένοις ἀφηγεῖται χρησί-
μως. Ἐπειδὴ γὰρ καὶ αὐτοὺς ἐθεάσατο καταρῥαθυμοῦντας ἄγαν
15 τοῦ χρῆναι πληροῦν τὰ νενομισμένα, καὶ ἀποκλίνοντας μὲν ἀκα-
θέκτως εἰς γε τὸ σφίσιν αὐτοῖς ἡδύ τε καὶ φίλον, ὀλίγα δὲ παντε-
λῶς τῶν διὰ Μωυσέως πεφροντικότητας νόμων (συνεπλέκοντο γὰρ
καὶ ἀλλοφύλοις γυναιξί, καὶ ἤδη τινὲς ὀλοτρόπως ἔξω θαίνοντες
τοῦ εἰκότος, ἐτελέσθησαν εἰδώλοις, καὶ τινα πρὸς τούτοις ἔδρων
20 ἃ μηδὲ θέμις εἰπεῖν), ἀναγκαίαν ὁ προφήτης τῶν ὄραμάτων ποι-
εῖται τὴν ἀφήγησιν, ἵν' εἰδεῖεν οἱ λελυτρωμένοι μόλις, ὁποῖαις ἀν-
θρώπων καὶ ἁγίων ἀγγέλων λιταῖς τὸ χρῆμα κερδάναντες αὐτοί,
κατὰ σφῶν παραθήγουσι πάλιν τὸν τῶν ὄλων Θεόν, ταῖς τῶν ἀρ-
χαίων αἰτιαμάτων ἐμπλεκόμενοι λαβαῖς Ἔφη τοίνυν ὅτι «ἐξῆλ-
25 θεν ὁ ἄγγελος ὁ λαλῶν ἐν ἐμοί». Ἐξῆλθε δὲ ὅποι; Που γὰρ ἦν
ὄλω; Οὐκοῦν ἐκ τῆς τοῦ δρεπάνου δείξεως ἐπὶ τὴν προκειμένην
ὄρασιν, τὴν ἐπὶ γε, φημί, τῷ μέτρῳ, τὸ τῆς ἐξόδου γέγονε χρῆμα.
Αἴρει γε μὴν ὁ προφήτης εἰς ὕψος τοὺς ὀφθαλμούς, οἷς ἂν διάτ-
τειν ὕψου μεμελετηκόσι, πρέποι ἂν εἰκότως τὸ καὶ θεία δυνάμει
30 καταθρεῖν μυστήρια. Ἦρето δὴ οὖν τί ἄρα ἐστὶ τὸ δεικνύμενον.
Ὁ δὲ πρὸς αὐτόν, «τοῦτό», φησί, «τὸ μέτρον τὸ ἐκπορευόμενον.
Αὕτη ἐστὶν ἡ ἀδικία αὐτῶν ἐν πάσῃ τῇ γῆ». Καὶ τί δὴ τὸ μέτρον
ἀναλογίζεσθαι χρή. Καὶ δὴ καὶ φαμεν, ὅτι, φύσει χρηστός καὶ φι-

καταφρονοῦν τὴ θεία του δόξα καὶ ποθοῦν ἅπληστα ὅσα καθόλου δὲν ἀνήκουν σ' αὐτούς.

Στίχ. 5-8. «Καὶ βγήκε ὁ ἄγγελος πού μου μιλοῦσε καὶ μου εἶπε· Σήκωσε τὰ μάτια σου καὶ κοίταξε αὐτὸ πού ἔρχεται. Καὶ τοῦ εἶπα· Τί εἶναι; Καὶ εἶπε· Αὐτὸ πού ἔρχεται εἶναι δοχεῖο μέτρου. Καὶ συνέχισε· Αὐτὸ συμβουλίζει τὴν ἀδικία αὐτῶν, πού ἔχει κατακλύσει ὅλη τὴ γῆ. Καὶ νά, ἓνας δίσκος ἀπὸ μόλυβδο πού ὑψωνόταν, καὶ μιὰ γυναίκα καθόταν στὴ μέση τοῦ δοχείου. Καὶ μου εἶπε· Αὐτὴ εἶναι ἡ ἀνομία. Τὴν ἔρριξε τότε μέσα στὸ δοχεῖο καὶ ἔθεσε τὸν λίθο τοῦ μολύβδου στὸ στόμα της».

30. Εἶπα προηγουμένως, ἀρχίζοντας τὴ ἐξήγηση τῆς προφητείας, ὅτι μετὰ τὴν ἐπάνοδο ἀπὸ τὴ Βαβυλώνα, αὐτὰ πού συνέβησαν τὸν καιρὸ τῆς αἰχμαλωσίας, αὐτὰ ἀφηγεῖται στοὺς ἀπελευθερωμένους πρὸς ὠφέλειά τους. Ἐπειδὴ δηλαδή τοὺς ἔβλεπε καὶ αὐτούς νὰ δείχνουν μεγάλη ἀδιαφορία γιὰ τὴν ἐκπλήρωση τῶν καθιερωμένων καὶ ἔπρεσαν ἀσυγκράτητοι σ' ὅ,τι εὐχαριστοῦσε αὐτούς καὶ ἀγαποῦσαν, καὶ πολὺ ἐλάχιστα φρόντιζαν γιὰ τοὺς νόμους τοῦ Μωυσῆ (γιατὶ σύναπταν σχέσεις μὲ γυναῖκες ἄλλόφυλες, καὶ κάποιοι προχωρώντας ἤδη τελείως ἔξω ἀπὸ τὸ ὀρθὸ πρόσφεραν θυσία στὰ εἰδωλα, καὶ ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὰ ἔκαναν καὶ ἄλλα πού δὲν ἐπιτρέπεται οὔτε νὰ εἰπωθοῦν), θεωρεῖ ὁ προφήτης ἀναγκαία τὴν ἀφήγηση τῶν ὄραμάτων, γιὰ νὰ δοῦν αὐτοὶ πού μόλις εἶχαν λυτρωθεῖ, μὲ ποιῆς προσευχῆς ἀνθρώπων καὶ ἀγίων ἀγγέλων κέρδισαν αὐτοὶ τὴ λύτρωσή τους, καὶ ὅμως ἐξοργίζονται πάλι ἐναντίον τους τὸν Θεὸ τῶν ὄλων δίνοντας ἀφορμὲς γιὰ τὶς παλαιῆς κατηγορίες. Εἶπε λοιπὸν ὅτι «βγήκε ὁ ἄγγελος πού μου μιλοῦσε». Βγήκε ἀπὸ ποῦ; Ποῦ δηλαδή τέλος πάντων βρισκόταν; Ἡ ἔξοδος λοιπὸν αὐτὴ ἔγινε ἀπὸ τὴν παρουσίαση τοῦ δρεπανιοῦ στὸ προκείμενο ὄραμα, ἐννοῶ τὸ ὄραμα τοῦ μέτρου. Σηκώνει ὅμως ὁ προφήτης τὰ μάτια ψηλά, αὐτὰ μὲ τὰ ὁποῖα εἶναι ἀσκημένοι νὰ πετᾶνε στὰ ὕψη, καὶ μὲ τὰ ὁποῖα ἀρμόζει νὰ παρατηροῦν μὲ τὴ θεία δύναμη τὰ μυστήρια. Ρώτησε λοιπὸν τί τέλος πάντων σημαίνει αὐτὸ πού τοῦ δείχνει. Κι αὐτὸς τοῦ λέγει· «Αὐτὸ πού ἔρχεται εἶναι τὸ δοχεῖο μέτρου. Αὐτὴ εἶναι ἡ ἀδικία αὐτῶν ἐπάνω σὲ ὅλη τὴ γῆ». Καὶ πρέπει νὰ ἐξετάσουμε τί εἶναι αὐτὸ τὸ μέτρο. Λέμε λοιπὸν ὅτι, ὄντας ὁ Δεσπότης τῶν

λάνθρωπος ὢν ὁ τῶν ὅλων Δεσπότης, πλημμελοῦσι γὰρ ἀνεξικα-
 κεῖ, καὶ παρανομούντων ἀνέχεται, περιμένων τὴν ἐκάστου μετα-
 γνωσιν· εἰ δὲ δὴ τις ἴοι καὶ μέχρι πολλοῦ πρὸς τὸ πλημμελὲς καὶ
 εἰς πέρας ἦκοι λοιπὸν τῆς αὐτῶ νειμηθείσης ἀνεξικακίας, τὸ τῆνι-
 5 κάδε λοιπὸν ποιναῖς ὑποκείσεται, καὶ λόγος αὐτῶ τῆς οὕτω μα-
 κρᾶς ῥαθυμίας οὐδεὶς, οὐδ' ἂν ἐξέλοιτό τις τοῦ χρῆναι λαβεῖν ἰσο-
 μέτρους αὐτῶν, ὧν ἂν φαίνοιτο δεδρακῶς τὰς δίκας. Καὶ γοῦν
 ἔφη πού Χριστὸς πρὸς τοὺς τῶν Ἰουδαίων δῆμους ἀχαλίνοις
 ἀπονοίαις πρὸς πᾶν ὀτιοῦν τῶν ἐκτόπων διάπτοντας· «Καὶ ὑμεῖς
 10 ἀναπληρώσατε τὸ μέτρον τῶν πατέρων ὑμῶν».

Οὐκοῦν μέτρον ἦν τὸ ὀρώμενον τῆς τῶν λαῶν πλημμελείας
 ἐφ' ἑαυτῶ δεικνύον τὴν ἀναπλήρωσιν. Ἐνίδρυντο δὲ τῶ μέτρῳ γυ-
 νή, τῆς ἀνομίας πληροῦσα τὸν τύπον, καὶ οἶον ἀναπιμπλάσα δι'
 ἑαυτῆς τὸ κεχωρηκός, τάχα πού καὶ ὑπερχεομένη καὶ τῶ περιττῶ
 15 διεκκλύπτουσα. Ἄλλ' ἰδού, φησί, τάλαντον μολίβου ἐξαιρόμενον
 καὶ ἔρριψεν αὐτὸ εἰς τὸ στόμα αὐτῆς. Γράφει δὲ ἡμῖν εἰκότως πως
 τὴν ἀνομίαν ἢ ὄρασις εἰς τὸ τοῦ γυναιίου σχῆμα. Τύπος μὲν γὰρ
 ἡδονῆς ἢ γυνή, καὶ μὲν τοι καὶ ἀσθενείας, ἀνομία δὲ πᾶσα δρῶτο
 ἂν οὐχ ἑτέρως, πλὴν ὅτι διὰ τινος ἡδονῆς δελεαζούσης ἐπὶ τὸ
 20 φαῦλον, συμβαινούσης πρὸς τούτῳ καὶ τῆς εἰς νοῦν ἀσθενείας. Εἰ
 μὲν γὰρ εἴη θεθηκῶς ἐφ' ἑαυτῶ καὶ ἀνδρεῖος ὁ νοῦς, οὐκ ἂν ἔλοι-
 το παθεῖν τὴν εἰς τὰ φαῦλα ῥοπήν· εἰ δὲ δὴ μαλακισθεῖη τε καὶ
 γοητευθεῖη πρὸς ἡδονήν, πείσεται τὸ λυποῦν. Γράφεται δὲ οὖν,
 καὶ μάλα ὀρθῶς, εἰς ἀνομίαν ἢ γυνή. Μολίβου δὲ τάλαντον τὸ
 25 ἐξαιρόμενον, καὶ μὴν καὶ ἐμφράττον τὸ στόμα αὐτῆς, νοηθεῖη ἂν
 οὐχ ἕτερον οἶμαί τι, παρὰ τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν τὸν Χριστόν,
 ὃς ὑψώθη διὰ τοῦ τιμίου σταυροῦ, καὶ «τὰς ἀνομίας ἡμῶν ἀνήνεγ-
 κεν ἐν τῶ σώματι αὐτοῦ ἐπὶ τὸ ξύλον», τεθριάμβευκέ τε τὸ καθ'
 ἡμῶν χειρόγραφον, ἵνα, καθά φησιν ὁ θεσπέσιος Μελωδός, «Πᾶ-
 30 σα ἀνομία ἐμφράξῃ τὸ στόμα αὐτῆς». Μολίβῳ δὲ καὶ αὐτὸς πα-
 ρεικάζεται· παραλαμβάνεται δέ, ὡς ἔφην, ὁ μολίβος παρὰ τῶν
 ἀργυροχοεῖν εἰωθότων εἰς ἀποκάθαρσιν τῶν χωνευομένων· τοι-
 αύτη δὲ πως καὶ ἡ Χριστοῦ δύναμις ἐν ἡμῖν. Εἰ γὰρ εἰς νοῦν γέ-

ὄλων ἀπὸ τῆ φύση του ἀγαθὸς καὶ φιλόανθρωπος, δείχνει ἀνεξικακία πρὸς τοὺς ἁμαρτωλοὺς, ἀνέχεται αὐτοὺς ποὺ παρανομοῦν, περιμένοντας τὴ μετάνοια τοῦ καθενός. " Ἄν ὅμως κάποιος προχωρήσει σὲ μεγάλο βαθμὸ ἁμαρτίας καὶ ἐξαντληθεῖ ἢ ἀνοχή τοῦ Θεοῦ πρὸς αὐτόν, τότε πιά θὰ τοῦ ἐπιβληθοῦν ποινὲς καὶ δὲν θὰ ὑπάρχει καμμιά δικαιολογία γιὰ τὴν τόσο μεγάλη ἀμέλειά του, οὔτε καὶ θὰ τὸν σώσει κανένας ἀπὸ τὸ νὰ λάβει τὶς ἰσομέτρες μὲ ὅσα ἔπραξε τιμωρίες. Καὶ πράγματι εἶπε κάποιος ὁ Χριστὸς πρὸς τὰ πλήθη τῶν Ἰουδαίων ποὺ ὀρμουῦσαν μὲ ἀχαλίνωτη ἀνοησία σὲ ὅποιαδήποτε ἀπὸ τὶς παρανομίες: «Καὶ ἐσεῖς συμπληρώσατε τὸ μέτρο τῶν πατέρων σας»⁶⁶.

Τὸ δοχεῖο μέτρου λοιπὸν ποὺ φαινόταν ἔδειχνε τὸ βαθμὸ τῆς ἀναπλήρωσης τῆς ἁμαρτίας τοῦ λαοῦ πρὸς αὐτόν. Στὸ μέτρο ὅμως ἦταν καθισμένη μία γυναίκα ποὺ συμβόλιζε τὴν ἀδικία, καὶ ποὺ κατὰ κάποιο τρόπο γέμιζε μὲ τὸν ἑαυτό της τὸ χῶρο, καὶ ἴσως καὶ ξεχειλίζε καὶ ἔκλινε πρὸς τὸ πλεοναστικό. Ἄλλὰ λέγει, «Νὰ ἕνας δίσκος ἀπὸ μόλυβδο ποὺ ἀνέβαινε πρὸς τὰ ὕψη, καὶ τὸν ἔρριξε στὸ στόμα της». Τὸ ὄραμα περιγράφει τὴν ἀνομία μὲ τὸ σχῆμα τῆς γυναίκας: γιὰ τὴν ἡ γυναίκα εἶναι τὸ σύμβολο τῆς ἡδονῆς, ἀλλὰ καὶ τῆς ἀδυναμίας, καὶ κάθε ἀνομία δὲν θὰ μποροῦσε νὰ δράσει διαφορετικά, παρὰ μὲ κάποια ἡδονὴ ποὺ δελεάζει πρὸς τὴ φαυλότητα, βοηθώντας σ' αὐτὸ καὶ ἡ ἀδυναμία τοῦ νοῦ. Γιατί, ἂν ὁ νοῦς εἶναι ἐδραιωμένος στὸν ἑαυτό του καὶ γενναῖος, δὲν θὰ ἤθελε νὰ ὑποστῆ τὴ ροπὴ πρὸς τὴ φαυλότητα, ἂν ὅμως δείξει ἀδυναμία καὶ γοητευθεῖ ἀπὸ τὴν ἡδονή, θὰ πάθει τὸ δυσάρεστο. Χαρακτηρίζεται λοιπὸν, καὶ πολὺ ὀρθά, ἡ γυναίκα ὡς ἀνομία. Τάλαντο πάλι μολύβδου ποὺ ὑψώνεται καὶ ποὺ φράζει τὸ στόμα της, μπορεῖ νομίζω νὰ νοηθεῖ ὄχι κάτι ἄλλο, παρὰ ὁ Κύριός μας Ἰησοῦς Χριστός, ποὺ ὑψώθηκε μέσω τοῦ τιμίου Σταυροῦ καὶ ἀνέβασε τὶς ἁμαρτίες μας μὲ τὸ σῶμα του ἐπάνω στὸ ξύλο τοῦ σταυροῦ⁶⁷ καὶ ξέσχισε θριαμβευτικὰ τὸ εἰς βάρος μας χειρόγραφο⁶⁸, ὥστε, ὅπως λέγει ὁ θεσπέσιος Ψαλμωδός, «Κάθε ἀνομία νὰ φράξει τὸ στόμα της»⁶⁹. Μὲ μολύβδο παρομοιάζεται καὶ αὐτός. Ὁ μολύβδος χρησιμοποιεῖται ἀπὸ τοὺς τεχνίτες ἀργυροκόους γιὰ τὴν ἀποκάθαρση τῶν ὑλικῶν ποὺ ἀναχωνεύουν. Τέτοια κάπως εἶναι καὶ ἡ δύναμη τοῦ Χριστοῦ σ' ἐμᾶς. " Ἄν δηλαδὴ εἰσέλθει στὸ νοῦ καὶ τὴν καρδιά, λειώνει ὅπωςδήπο-

68. Κολ. 2, 14.

69. Ψαλμ. 106, 42.

νοιτο καὶ καρδίαν, πάντα δὴ πάντως ἐκτῆκει ῥύπον. Δοκεῖ δέ τι-
σιν ἐρῶρίφθαι τὸν μόλιθον εἰς τὸ τῆς ἀνομίας στόμα, οἷον ἐμφράτ-
τοντος αὐτὴν τοῦ Θεοῦ καὶ πέρα μέτρου καταβοᾶν τῶν ἡμαρτη-
κώτων οὐκ ἐφιέντος ἔτι ταύτη γὰρ δὴ τοι καὶ μέτρῳ περισχοινίζε-
5 ται, συναναμετροῦντος, οἶμαί που, τοῦ πάντα οἰκτείροντος Θεοῦ
τοῖς τῶν πταισμάτων ἐγκλήμασι τὰς ἐφ' ἐκάστῳ δίκας.

Στίχ. 9-11. «Καὶ ἦρα τοὺς ὀφθαλμούς μου καὶ εἶδον, καὶ
ἰδοὺ δύο γυναῖκες ἐκπορευόμεναι, καὶ πνεῦμα ἐν ταῖς πτέ-
ρουξιν αὐτῶν, καὶ αὐταὶ εἶχον πτέρυγας ὡς πτέρυγας ἔπο-
10 πος, καὶ ἀνέλαβον τὸ μέτρον ἀνὰ μέσον τῆς γῆς καὶ ἀνὰ μέ-
σον τοῦ οὐρανοῦ. Καὶ εἶπα πρὸς τὸν ἄγγελον τὸν λαλοῦντα
ἐν ἐμοί· Ποῦ αὐταὶ ἀποφέρουσι τὸ μέτρον; Καὶ εἶπε πρὸς με·
Οἰκοδομησαὶ αὐτῶ οἰκίαν ἐν γῆ Βαβυλῶνος καὶ ἐτοιμάσαι,
καὶ θήσουσιν αὐτὸ ἐκεῖ ἐπὶ τὴν ἐτοιμασίαν αὐτοῦ».

15 λα. Τί ἂν θούλοιο δηλοῦν τῶν γυναικῶν ἢ ξυνωρίς, ἢ τίνος ἂν
εἶεν εἰς τύπον, ἀναγκαῖον οἶμαί που καὶ πρό γε τῶν ἄλλων εἰπεῖν.
Ἐφη τοίνυν ὁ Θεὸς τῷ προφήτῃ Ἰεζεκιήλ· «Υἱὲ ἀνθρώπου, δύο
γυναῖκες ἦσαν, θυγατέρες μητρὸς μιᾶς, καὶ ἐξεπόρνευσαν ἐν Αἰγύ-
πτῳ, ἐν τῇ νεότητι αὐτῶν ἐπόρνευσαν, ἐκεῖ ἔπεσον οἱ μασθοὶ αὐ-
20 τῶν». Προσετίθει δὲ τούτοις, καθιστὰς ἐναργές τὸ διηγγελμένον
«Καὶ τὰ ὀνόματα αὐτῶν, Σαμάρεια ἢ Ὀσολά, καὶ Ἱερουσαλήμ ἢ
Ὀσολιδά». Μία μὲν γὰρ ἦν ἐν ἀρχαῖς ἢ τῶν Ἰουδαίων Συναγωγὴ,
κατὰ δὲ γε τὸν καιρὸν τῆς τοῦ Ῥοδοᾶμ βασιλείας ἀπερῶράγησαν
τῶν ἄλλων αἱ δέκα φυλαὶ καὶ κατωκήκασιν τὴν Σαμάρειαν, ἐκεῖ πε-
25 πορνεύκασιν ἐπὶ ταῖς δαμάλεσι ταῖς χρυσαῖς, ἃς κατεσκεύασεν Ἱε-
ροδοᾶμ, υἱὸς Ναβάτ. Πλὴν οὐκ ἔξω τῆς αἰτίας ἢ ἑτέρα γέγονε, του-
τέστιν Ἱερουσαλήμ, ἐκπεπόρνευκε γὰρ καὶ αὕτη κατὰ πολλοὺς
τοὺς τρόπους· τοῦτο μὲν εἰδώλοις προσκεκνηκώτων τινῶν καὶ θυ-
όντων τῇ Βαάλ, τῇ Ἀστάρτη, τοῖς θουνοῖς, τῷ ἡλίῳ καὶ σελήνῃ
30 καὶ ἄστροις ἑτέροις, τοῦτο δὲ πρὸς πᾶσαν ἐτοιμίως ἰόντων ἀκα-
θαρσίαν, καὶ παρ' οὐδὲν τὰ διὰ τοῦ πανσόφου Μωυσέως τεθε-
σπισμένα τιθέντων.

Τὰς δύο δὴ οὖν τῶν ἐξ Ἰσραὴλ συναγωγᾶς δυοὶ γυναῖξιν ἀφο-

τε κάθε ρύπο. Κάποιοι όμως νομίζουν, ότι ο μόλυβδος ρίχθηκε στο στόμα της ανομίας, φράζοντας κατά κάποιο τρόπο ο Θεός αυτήν και μὴ ἀφήνοντάς την πιά νὰ κατηγορεῖ τοὺς ἁμαρτωλοὺς πέρα ἀπὸ τὸ μέτρο. Γι' αὐτὸ λοιπὸν καὶ τὴν περικλείει στὸ μέτρο, ἀντιστοιχίζοντας, νομίζω, ὁ φιλεύσπλαγχνος πρὸς τὸν καθένα Θεὸς τὶς τιμωρίες τοῦ καθενὸς ἀνάλογα μὲ τὰ ἐγκλήματα του.

Στίχ. 9-11. «Σήκωσα τὰ μάτια μου καὶ εἶδα, καὶ νὰ δύο γυναῖκες ποῦ πορεύονταν, ἐνῶ ἄνεμος φυσοῦσε στὰ φτερά τους. Αὐτὲς εἶχαν φτερὰ τσαλαπετεινοῦ, καὶ κράτησαν τὸ μέτρο ἀνάμεσα στὴ γῆ καὶ στὸν οὐρανό. Καὶ εἶπα στὸν ἄγγελο ποῦ μοῦ μιλοῦσε· Ποῦ τὸ πηγαίνουν αὐτὲς τὸ μέτρο, Καὶ μοῦ εἶπε· Νὰ οἰκοδομήσουν μ' αὐτὸ οἰκία στὴ γῆ τῆς Βαβυλώνας καὶ νὰ τὴν ἐτοιμάσουν, καὶ ἀφοῦ τὸ στήσουν ἐκεῖ, νὰ φροντίσουν γιὰ τὴν ἐτοιμασία του».

31. Τί θέλει νὰ δηλώσει ἡ δυάδα τῶν γυναικῶν ἢ τί θέλουν νὰ συμβολίσουν, εἶναι ἀνάγκη, νομίζω, νὰ τὸ ποῦμε πρὶν ἀπὸ τὰ ἄλλα. Εἶπε λοιπὸν ὁ Θεὸς στὸν προφήτη Ἰεζεκιήλ· «Υἱὲ τοῦ ἀνθρώπου, ὑπῆρχαν δύο γυναῖκες, θυγατέρες τῆς ἴδιας μητέρας, ποῦ πόρνευσαν στὴν Αἴγυπτο· πόρνευσαν στὴ νεότητά τους, καὶ ἐκεῖ ἔπρεσαν οἱ μαστοὶ τους»⁷⁰. Σ' αὐτὰ πρόσθεσε διασαφηνίζοντας αὐτὸ ποῦ ἀνήγγελλε· «Καὶ τὰ ὀνόματά τους ἦταν Σαμάρεια ἢ Ὀολά, καὶ Ἱερουσαλήμ ἢ Ὀολιβά»⁷¹. Γιατὶ ἡ Συναγωγὴ τῶν Ἰουδαίων στὴν ἀρχὴ ἦταν μία, ἐνῶ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς βασιλείας τοῦ Ροβοάμ οἱ δέκα φυλὲς ἀποσπᾶσθηκαν ἀπὸ τὶς ἄλλες καὶ κατοίκησαν στὴ Σαμάρεια, ὅπου πόρνευσαν μὲ τὶς χρυσὲς δαμάλες, τὶς ὁποῖες κατασκεύασε ὁ Ἱεροβοάμ, ὁ υἱὸς τοῦ Ναβάτ. Ὡστόσο δὲν βρέθηκε ἔξω ἀπὸ τὴν κατηγορία ἢ ἄλλη, δηλαδή ἡ Ἱερουσαλήμ, γιατί πόρνευσε καὶ ἡ ἴδια κατὰ πολλοὺς τρόπους· Ἀπὸ τὴ μὰ κάποιοι προσκίνησαν τὰ εἰδῶλα καὶ θυσίαζαν στὴ Βάαλ, στὴν Ἀσάρτη, στὰ βουνά, στὸν ἥλιο, στὴ σελήνη καὶ τὰ ἄλλα ἄστρα, καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη ἐπειδὴ ὀρμούσαν πρόθυμα σὲ κάθε ἀκαθαρσία καὶ δὲν ὑπολόγιζαν καθόλου τὰ θεσπίσματα τοῦ πάνσοφου Μωυσῆ.

Τὶς δύο λοιπὸν συναγωγὲς τοῦ Ἰσραὴλ τὶς παρομοιάζει πάλι τὸ ὄρα-

70. Ἰεζ. 23, 1-3.

71. Ὁπ. π. 4.

72. Γ' Βασ. 12, 28. ἐ.

μοιοῖ πάλιν ἢ ὄρασις, ἃς καὶ πτέρυγας ἔποπος ἐσχηκέναι φησίν,
 ἵνα τὴν ἐνούσαν αὐτοῖς ἀκάθαρτον γνώμην καὶ τὸ πρὸς πᾶν ὅτι-
 οὔν τῶν ἐκτόπων εὐπετές εὖ μάλα κατασημήνειεν. Ὁ μὲν γὰρ
 ἔποψ στρουθίον ἐστὶν οὐκ ἄσημον, φιλοδόρορον δὲ καὶ κοπροδό-
 5 ρον καὶ ταῖς σκολήκων ἀγέλαις ἀγρίως ἐπιμαινόμενον, καὶ τρυ-
 φὴν αἰεὶ ποιῆσθαι κατειθισμένον τὴν ἐσχάτην ἀκαθαρσίαν. Τοιου-
 τοσὶ δὲ πῶς καὶ τοῖς εἰδωλολατροῦσιν ἔπεστι νοῦς. Οὐ γὰρ ἴεται
 που κατευθὺ τοῦ πρέποντος, ἀλλ' ἐξω φέρεται τοῦ εἰκότος, τὸν θεῖ-
 ον οὐκ οἶδε νόμον, ἔστι δὲ ἀπάσης ἀκαθαρσίας ἔμπλεως, καὶ πᾶν
 10 εἶδος φαυλότητος ἠγεῖται τρυφῆν. Ταύτη τοι καὶ πτέρυγας ἔποπος
 ἐνηρομόσθαι τοῖς γυναιόις ὁ τῆς ὀράσεως ἔφη λόγος, τὴν ἴσην ἐκεί-
 νῳ γνώμην καὶ αὐταῖς ἐνεῖναι διδάσκων. Ἀναλαμβάνουσι δὲ τὸ
 μέτρον τῆ ἀνομία μεμεστωμένον. Δεῖ γὰρ ἐκάστην ψυχὴν τῷ ἰδίῳ
 καταφορτίζεσθαι θάρει, τῷ τῆς ἁμαρτίας φημί. Ἐπειδὴ δὲ ἴσα τε
 15 ἀμφοῖν καὶ ἀδελφὰ τὰ ἐγκλήματα, τῆς τε Σαμαρείας φημί καὶ τῆς
 Ἱερουσαλήμ, ταύτη τοι καὶ ἐν ἴσῳ τρόπῳ κατηχθισμέναι τῷ τε μέ-
 τρω καὶ τῆ ἀνομία, πνεύματος ἐμπύπτοντος ἐν ταῖς πτέρυξιν αὐτῶν,
 ὄξει καὶ ἀπαραποδίστῳ φέρονται δρόμῳ πρὸς τὴν τῶν ἄλλοφύλων
 χώραν, δῆλον δὲ ὅτι τὴν τῶν Βαβυλωνίων. Τοῦ γὰρ ἀκαθάρτου
 20 πνεύματος συνωθοῦντος αὐτὰς εἰς τὸ πλημμελὲς καὶ τῆ ἀνομία κα-
 ταφορτίζοντος, ἀπεκομίσθησαν πρὸς αἰχμαλωσίαν καὶ ὑπὸ πόδας
 πεπτῶκασιν τῶν ἐχθρῶν. Ἐπειδὴ δὲ φησὶν ὁ μακάριος ἄγγελος, ὡς
 ἀποφέρουσι τὸ μέτρον οἰκοδομησάμενοι αὐτῷ οἰκίαν ἐν γῆ Βαβυλῶ-
 νος, ἀναγκαῖον ἡμᾶς ἐκεῖνο νοεῖν, ὡς ἔστι σημεῖον τοῦ μακρὸν
 25 παρ' ἐχθροῖς διατελέσαι χρόνον τοὺς ἐξ Ἰσραὴλ, τὸ καὶ οἶκον οἰκο-
 δομεῖσθαι τῆ ἀνομία, καὶ οἶον ἰδρυσίν τινα καὶ στάσιν αὐτῇ γίνε-
 σθαι παρ' ἐχθροῖς, ὃ δὴ καὶ τετέλεσται. Μόλις γὰρ αὐτοῖς ἐβδομη-
 κοστοῦ πληρωθέντος ἔτους, τῶν τῆς αἰχμαλωσίας ἀνεῖνται δεσμῶν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ΄.

30 Στίχ. 1-8. «Καὶ ἐπέστρεψα καὶ ἤρα τοὺς ὀφθαλμούς μου καὶ
 εἶδον, καὶ ἰδὸν τέσσαρα ἄρματα ἐκπορευόμενα ἐκ μέσου
 δύο ὀρέων, καὶ τὰ ὄρη ἦν ὄρη χαλκᾶ. Ἐν τῷ ἄρματι τῷ

μα μὲ δύο γυναῖκες, οἱ ὁποῖες λέγει ὅτι εἶχαν φτερὰ τσαλαπετεινοῦ, γιὰ νὰ δηλώσει ἄριστα μὲ αὐτὸ τὴν ἀκάθαρτη πρόθεση πού αὐτοὶ ἔχουν καὶ τὴν προθυμία τους γιὰ κάθε παράνομο. Γιατὶ ὁ ἔποπας εἶναι ἓνα φτερωτὸ ὄχι ἄγνωστο, πού ἀγαπᾷ νὰ κυλιέται στὸ βουρκο καὶ νὰ τρώει κοπριές, νὰ κυνηγᾷ ἄγρια τὶς στρατιές τῶν σκουληκιῶν καὶ εἶναι συνηθισμένο νὰ κάνει τροφή του τὴν ἔσχατη ἀκαθαρσία. Τέτοιος κατὰ κάποιο τρόπο εἶναι καὶ ὁ νοῦς τῶν εἰδωλολατρῶν. Γιατὶ δὲν φέρεται κατ' εὐθεΐαν στὸ πρέπον, ἀλλὰ φέρεται ἔξω ἀπὸ τὸ σωστὸ, δὲν γνωρίζει τὸν θεῖο νόμο, εἶναι γεμᾶτος ἀπὸ κάθε εἶδος ἀκαθαρσίας, καὶ κάθε εἶδος φαυλότητος τὴ θεωρεῖ τρυφή. Γι' αὐτὸ καὶ τὸ ὄραμα εἶπε ὅτι ἦταν προσαρμοσμένα στὶς γυναῖκες φτερὰ ἔποπα, θέλοντας νὰ διδάξει, ὅτι οἱ γυναῖκες εἶχαν μὲ τὸν ἔποπα τὸν ἴδιο νοῦ. Καὶ κρατοῦν στὰ χέρια τους τὸ μέτρο γεμᾶτο ἀπὸ τὴν ἀνομία. Γιατὶ κάθε ψυχὴ πρέπει νὰ τὴ βαραίνει τὸ δικό της βάρος, ἐννοῶ ἢ δική της ἁμαρτία. Ἐπειδὴ ὅμως εἶναι ἴσα καὶ τῶν δύο καὶ ἀδέλφια τὰ ἐγκλήματα, τόσο τῆς Σαμάρειας, ὅσο καὶ τῆς Ἱερουσαλήμ, γι' αὐτὸ καὶ εἶναι μὲ τὸν ἴδιο τρόπο ἐπιβαρυμένες καὶ ἀπὸ τὸ μέτρο καὶ ἀπὸ τὴν ἀνομία, καὶ φυσώντας ἄνεμος στὰ φτερὰ τους, ὀρμητικὰ καὶ ἀνεμπόδιστα τρέχουν στὴ χώρα τῶν ἄλλοφύλων, δηλαδὴ τῶν Βαβυλωνίων. Ἐπειδὴ δηλαδὴ τὸ ἀκάθαρο πνεῦμα τὶς ὠθοῦσε στὰ πλημμελήματα καὶ τὶς καταβάρινε μὲ τὴν ἀνομία, σύρθηκαν στὴν αἰχμαλωσία καὶ βρέθηκαν κάτω ἀπὸ τὰ πόδια τῶν ἐχθρῶν τους. Ἐπειδὴ ὅμως ὁ μακάριος ἄγγελος λέγει, ὅτι μεταφέρουν τὸ μέτρο γιὰ νὰ τοῦ χτίσουν οἶκο στὴ γῆ τῆς Βαβυλώνας, εἶναι ἀνάγκη νὰ νοήσομε, ὅτι αὐτὸ εἶναι σημεῖο τῆς μακροῦς παραμονῆς τῶν Ἰσραηλιτῶν στὴ χώρα τῶν ἐχθρῶν τους, ὥστε καὶ οἶκος νὰ οἰκοδομηθεῖ στὴν ἀνομία, καὶ κατὰ κάποιο τρόπο ἐδραίωση καὶ ἐγκατάσταση σ' αὐτὴν νὰ γίνεῖ ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς, πράγμα βέβαια πού ἐγινε. Γιατὶ, ἀφοῦ συμπληρώθηκαν ἑβδομήντα χρόνια, ἐλευθερώθηκαν ἀπὸ τὰ δεσμὰ τῆς δουλείας.

ΚΕΦ ΑΛΛΑΙΟ 60

Στίχ. 1-8. «Στραφῆκα καὶ σήκωσα τὰ μάτια μου καὶ εἶδα, καὶ νὰ τέσσερα ἄρματα πού κινοῦνταν ἀνάμεσα σέ δύο βουνά, καὶ τὰ βουνά ἦταν ἀπὸ χαλκό. Τὸ πρῶτο ἄρμα τὸ ἔσερναν ἵπποι κόκκι-

πρώτη ἵπποι πυρροί, καὶ ἐν τῷ ἄρματι τῷ δευτέρῳ ἵπποι μέ-
 λανες, καὶ ἐν τῷ ἄρματι τῷ τρίτῳ ἵπποι λευκοί, καὶ ἐν τῷ ἄρ-
 ματι τῷ τετάρτῳ ἵπποι ποικίλοι ψαροί. Καὶ ἀπεκρίθη καὶ
 εἶπα πρὸς τὸν ἄγγελον τὸν λαλοῦντα ἐν ἐμοί· Τί ἐστι ταῦτα,
 5 κύριε; Καὶ ἀπεκρίθη ὁ ἄγγελος ὁ λαλῶν ἐν ἐμοί καὶ εἶπε·
 Ταῦτά εἰσιν οἱ τέσσαρες ἄνεμοι τοῦ οὐρανοῦ, ἐκπορεύονται
 παραστήναι τῷ Κυρίῳ πάσης τῆς γῆς· Ἐν ᾧ ἦσαν οἱ ἵπποι
 οἱ μέλανες, ἐξεπορεύοντο εἰς γῆν βορρᾶ, καὶ οἱ λευκοὶ ἐξε-
 πορεύοντο κατόπισθεν αὐτῶν, καὶ οἱ ποικίλοι ἐξεπορεύον-
 10 το ἐπὶ γῆν νότου, καὶ οἱ ψαροὶ ἐξεπορεύοντο καὶ ἔβλεπον
 τοῦ πορεύεσθαι καὶ περιοδεῦσαι πᾶσαν τὴν γῆν. Καὶ εἶπε·
 Πορεύεσθε καὶ περιοδεύσατε πᾶσαν τὴν γῆν· καὶ περι-
 ὠδευσαν πᾶσαν τὴν γῆν· Καὶ ἀνεβόησε καὶ ἐλάλησε πρὸς
 με λέγων· Ἴδου οἱ ἐκπορευόμενοι ἐπὶ γῆν βορρᾶ ἀνέπαυσαν
 15 τὸν θυμόν μου ἐν γῆ βορρᾶ».

λβ'. Προῦπέδειξεν ὅτι, τοῖς σφῶν αὐτῶν ἐναλόντες βρόχοις
 καὶ σειραῖς τῶν οἰκείων ἁμαρτημάτων κατεσφιγμένοι, κατὰ τὸ
 γεγραμμένον, εἰς ἀλλοδαπὴν ἀπώχοντο, καὶ κατωκήκασι παρ'
 ἐχθροῖς, τὸν ἀήθη τῆς δουλείας ἀνατλάντες ζυγόν. Ἄλλ' ἦν ἀναγ-
 20 καῖον καὶ τῶν τῆς λυτρώσεως διαμεμνησθαι καιρῶν, καὶ δὴ ποι-
 εῖται τὴν δήλωσιν, προσπελεγμένων ἐτέρων. Ἐδιδάσκετο γὰρ ὁ
 προφήτης συλλήβδην ἅπαντα τὰ τῷ ἔθνει συμβησόμενα κατὰ
 καιροῦς. Τὰ τέσσαρα τοίνυν ἄρματα, τὰ ἐν μέσῳ τῶν ὀρέων τῶν
 χαλκῶν, φαμὲν εἶναι πάλιν τὰς τῶν ἄλλων βασιλειῶν ἐπισημοτέ-
 25 ρας, τὰς ἐν τοῖς τέσσαρσι κλίμασιν, ἡγουν ἀνέμοις, τοῖς ὑπ' οὐρα-
 νὸν κατὰ καιροῦς ἀναδεδειγμένας Ὅρη δέ, οἶμαι, λέγεσθαι χαλ-
 κᾶ τὰ δύο τῆς οἰκουμένης τμήματα. Τέμνουσι γὰρ τινες εἰς Εὐ-
 ρώπην τε καὶ Ἀσίαν τὴν σύμπασαν γῆν. Χαλκᾶ δὲ αὐτῆς τὰ μέ-
 ρη, διὰ τοι τὸ ἐρηρεῖσθαι διὰ παντός καὶ ἀκλονήτως ἔχειν καὶ
 30 μηδεμιᾶς ἀνέχεσθαι βλάβης. Ψάλλει γὰρ πού καὶ ὁ θεσπέσιος
 Δαυὶδ πρὸς τὸν τῶν ὄλων Δημιουργόν· «Ἐθεμελίωσας τὴν γῆν
 καὶ διαμένει τῇ διατάξει σου». Αὐταὶ δὴν οὖν αἰ ὡς ἐκ τῶν τεσ-
 σάρων ἀνέμων βασιλεῖαι, τῶν ἄλλων, ὡς ἔφημεν, ἀλκιμώτεραι,

νοι, τὸ δεύτερο ἄρμα ἵπποι μαῦροι, τὸ τρίτο ἄρμα ἵπποι λευκοί, καὶ τὸ τέταρτο ἄρμα ἵπποι ποικιλόχρωμοι ψαροί. Ἀποκρίθηκα τότε καὶ ρώτησα τὸν ἄγγελο πού μου μιλοῦσε· Τί εἶναι αὐτά, κύριε; Καὶ ὁ ἄγγελος πού μου μιλοῦσε μου ἀπάντησε καὶ μου εἶπε· Αὐτὰ εἶναι οἱ τέσσερις ἄνεμοι τοῦ οὐρανοῦ, πού σπεύδουν νὰ σταθοῦν δίπλα στὸν Κύριο ὅλης τῆς γῆς. Τὸ ἄρμα μὲ τοὺς μαύρους ἵππους προχωροῦσε πρὸς τὸν βορρᾶ καὶ τὸ ἄρμα μὲ τοὺς λευκοὺς προχωροῦσε πίσω ἀπὸ τὸ πρῶτο. Τὸ ἄρμα μὲ τοὺς ποικιλόχρωμους ἵππους προχωροῦσε πρὸς τὰ μέρη τοῦ νότου, καὶ οἱ ψαροὶ πορεύονταν καὶ αὐτοὶ καὶ ἔβλεπα σὰ νὰ πορεύονταν μὲ σκοπὸ νὰ περιοδεύσουν ὅλη τὴ γῆ. Καὶ εἶπε· Πορευθεῖτε καὶ περιοδεύσατε ὅλη τὴ γῆ. Καὶ περιοδεύσαν ὅλη τὴ γῆ. Τότε μὲ δυνατὴ φωνὴ μου φώναξε καὶ τοῦ εἶπε· Νά, αὐτοὶ πού πορεύονται πρὸς τὴ χώρα τοῦ βορρᾶ κατέπαυσαν τὸ θυμὸ μου γιὰ τὴ γῆ τοῦ βορρᾶ».

32. Εἶπε προηγουμένως, ὅτι πιασμένοι στοὺς δικούς τους βρόχους καὶ σφιχτοδεμένοι μὲ τὶς ἀλυσίδες τῶν ἁμαρτημάτων τους, ὅπως ἔχει γραφεῖ⁷³, ὀδηγήθηκαν στὴν ξένη χώρα καὶ ἔζησαν ἀνάμεσα στοὺς ἐχθρούς, ὑπομένοντας τὸ βάρος τοῦ ἀσυνήθιστου ζυγοῦ τῆς δουλείας. Ἦταν ὅμως ἀνάγκη νὰ θυμοῦνται καὶ τοὺς χρόνους τῆς ἀπελευθέρωσης, καὶ κάνει πράγματι τὴ δήλωση σὲ ἄλλους πού εἶχαν ἐμπλακεῖ πρὶν ἀπὸ αὐτούς. Γιατὶ ὁ προφήτης διδασκόταν στὸ σύνολό τους ὅλα ἐκεῖνα πού κάποτε θὰ συνέβαιναν στὸ ἔθνος. Τὰ τέσσερα λοιπὸν ἄρματα ἀνάμεσα στὰ χάλκινα ὄρη λέμε πάλι ὅτι εἶναι τὰ πιὸ ξακουστὰ ἀπὸ τὰ ἄλλα βασίλεια πού ὑπῆρχαν στὰ τέσσερα κλήματα, ἥτοι τοὺς τέσσερις ἀνέμους, πού διακρίθηκαν κατὰ καιροὺς κάτω ἀπὸ τὸν οὐρανό. Νομίζω βέβαια ὅτι χάλκινα ὄρη λέγονται τὰ δύο τμήματα τῆς οἰκουμένης. Γιατὶ κάποιοι χωρίζουν ὅλη τὴ γῆ σὲ Εὐρώπη καὶ Ἀσία, καὶ τὰ μέρη αὐτὰ εἶναι χάλκινα, γιατί μένουν ἐδραῖα γιὰ πάντα καὶ ἀκλόνητα καὶ δὲν παθαίνουν καμμιὰ βλάβη. Γιατὶ ψάλλει κάπου ὁ θεσπέσιος Δαβὶδ πρὸς τὸν Δημιουργὸ τῶν ὄλων· «Θεμέλιωσες τὴ γῆ καὶ παραμένει μὲ τὴν ἐντολή σου»⁷⁴. Αὐτὰ λοιπὸν τὰ βασίλεια τὰ ἐρχόμενα ἀπὸ τοὺς τέσσερις ἀνέμους, τὰ ἰσχυρότερα, ὅπως εἶπαμε, ἀπὸ τὰ ἄλλα καὶ μὲ τὴν πολλὴ δόξα πού τὰ ἔλαχε, βγῆ-

73. Παροιμ. 5, 22.

74. Ψαλμ. 118, 90.

καὶ πολὺ λαχοῦσαι τὸ εὐκλεές, ἐξῆλθον παραστῆναι τῷ Κυρίῳ πάσης τῆς γῆς. Ἡ δέ γε παράστασις τὸν τῆς δουλείας ἡμῖν ὑποφαίνει τρόπον· δεδουλεύκασι γὰρ τοῖς αὐτοῦ νεύμασι, καὶ εἰ γεγονάσιν ἰσχυραί τε καὶ διαβόητοι, δι' αὐτοῦ καὶ τοῦτο κεκερδάσασιν. Ἀλλ' εἰ καὶ τι δεδράκασι καὶ κατηνδρίσαντο χωρῶν ἢ πόλεων, αὐτοῦ κατανεύοντος εἰς τοῦτο δὴ πάλιν προῆλθον ἰσχύος· εἰ γὰρ ἐστὶν ἀληθῆς ὁ προφήτης λέγων ὡς, «Οὐκ ἔσται κακία ἐν πόλει, ἣν Κύριος οὐκ ἐποίησε», κακίαν δέ φαμεν ἐν τούτοις τὴν κάκωσιν· πῶς ἂν ἐκεῖναι κατίσχυσαν ἐθνῶν ἢ χωρῶν, μὴ οὐχὶ δὴ πάλιν αὐτοῦ τὸ κατισχύσαι νέμοντος οἰκονομικῶς;

Τίνες δὲ δὴ καὶ αἱ βασιλεῖαι, καιρὸς ἤδη λέγειν. Οὐκοῦν ἐν μὲν τῷ ἄρματι τῷ πρώτῳ φησὶν «ἵπποι πυρρόοι», τῆς Χαλδαίων βασιλείας ἀνατυποῦντες ἐφ' ἑαυτοῖς τὴν ὠμότητα. Πυρρόότης γὰρ ἡμῖν τὴν αἵματος χύσιν ὑπαινίττειτο ἂν κατὰ γε τὸ εἶκός· φιλαίματοι γὰρ λίαν οἱ Βαβυλώνιοι· εἶλον γὰρ αὐτοὶ τὴν Ἰουδαίαν καὶ τὰς ἐν τῇ Σαμαρείᾳ πόλεις, φειδοῦς ἀπάσης ἐξηρημένης. Ἐν δὲ τῷ ἄρματι τῷ δευτέρῳ «ἵπποι μέλανες». Ἔοικε δὲ τὴν Περσῶν τε καὶ Μήδων τὴν ὑπὸ γε Κύρου φημι βασιλείαν ὑποδηλοῦν. Μέλαν δὲ καὶ τούτοις περιτέθεικε χρῶμα, διὰ τοι τό, οἶμαι, πλεῖστόν τε ὅσον καὶ ἀμέτρητον τοῖς Χαλδαίων ἐθνεσιν ἐπιρρόϊσαι θάνατον, καὶ ὅλην αὐτοῖς τὴν χώραν ἐν πένθει γενέσθαι παρασκευάσαι. Πένθους δὲ καὶ θανάτου τὸ φαιὸν ἂν εἴη σύμβολον. Λευκοὺς δὲ εἶναί φησι τοὺς ἐν ἄρματι τῷ τρίτῳ, τὴν Ἑλλήνων πού τάχα καὶ Μακεδόνων ὑποφαινων ἀρχήν, εἴτ' οὖν τὴν Ἀλεξάνδρου βασιλείαν. Λευκοὶ δέ, ὅτι καὶ ἀδροδίατοι καὶ ἐν λευκαῖς ὡς ἐπίπαν στολαῖς τὰ Ἑλλήνων ἔθνη, καὶ ὅτι τὴν γλῶτταν σαφεῖς, τῆς βαρβάρου φωνῆς τὸ οἶονεῖ σκοτεινὸν οὐκ ἔχοντες. Ἐν δὲ τῷ τετάρτῳ φησὶν ἄρματι ἵπποι τινὲς ἦσαν ποικίλοι καὶ ψαροὶ. Ἰστέον δέ, ὅτι καὶ ἡ τῶν Ἑβραίων ἔκδοσις καὶ ἕτεροι δὲ τινες τῶν ἄλλων ἐρμηνευτῶν, ἀντὶ τοῦ «ψαροὶ» τεθείκασιν τὸ «ἰσχυροὶ». Πλὴν καὶ ταύτην εἶναί φαμεν τὴν Ῥωμαίων βασιλείαν, αἰείπῳς ἔχουσιν ἐν τοῖς κατὰ καιροῦς θεβασιλευκόσι τὸ ποικίλον εἰς τὸ εὐμαθές καὶ τὸ βαθύ πως εἰς φρένας. Συνετώτατοι γὰρ καὶ πρὸς γε τούτῳ καὶ ἀλκιμώτατοι γεγονάσι τε καὶ εἰσίν, οἱ τὰ τῆς

καν για να σταθούν κοντά στον Κύριο ὅλης τῆς γῆς, καὶ ἡ στάση αὐτὴ ὑποδηλώνει σ' ἐμᾶς στάση δουλείας. Ἐργάσθηκαν δηλαδή ὡς δούλοι στὰ θελήματά του, καὶ ἔγιναν ἰσχυρὰ καὶ περιβόητα χάρις σ' αὐτόν, καὶ αὐτὸ τὸ εἶχαν κερδήσει ἀπὸ αὐτόν. Ἀλλά, ἂν καὶ ἔπραξαν κάτι σημαντικὸ καὶ κυρίευσαν χῶρες ἢ πόλεις, μὲ τὸ θέλημα αὐτοῦ πάλι ἔφτασαν σ' αὐτὸ τὸ μέγεθος ἰσχύος. Γιατί, ἂν ἀληθεύει ὁ προφήτης λέγοντας, «Δὲν ὑπάρχει κακὸ μέσα στὴν πόλη ποὺ δὲν τὸ ἔκανε ὁ Κύριος»⁷⁵, καὶ κακὸ λέγοντας ἐννοοῦμε τὴν κακοποίηση, πῶς μπόρεσαν ἐκεῖνα νὰ κατανικήσουν ἔθνη καὶ χῶρες, χωρὶς ἐκεῖνος νὰ συντελέσει κατ' οἰκονομία στὴν ὑπερίσχυσή τους;

Εἶναι ὅμως καιρὸς νὰ ποῦμε καὶ ποιά εἶναι τὰ βασίλεια. Στὸ πρῶτο λοιπὸν ἄρμα λέγει ὅτι οἱ ἵπποι ἦταν κόκκινοι, ποὺ εἰκονίζουν τὴν ὠμότητα τοῦ βασιλείου τῶν Χαλδαίων. Γιατὶ τὸ κόκκινο θὰ μπορούσε νὰ ὑπαινιχθεῖ εὐλόγα τὴν αἵματοχυσία· γιατί εἶναι πολὺ αἰμοδιψεῖς οἱ Βαβυλώνιοι· καθόσον κυρίευσαν τὴν Ἰουδαία καὶ τὶς πόλεις τῆς Σαμάρειας μὴ δείχνοντας καμμιά λύπη. Στὸ δεύτερο ἄρμα οἱ ἵπποι ἦταν μαῦροι. Φαίνεται ὅτι ὑπονοεῖ τὸ βασίλειο τῶν Περσῶν καὶ τῶν Μήδων ὑπὸ τὴν ἐξουσία τοῦ Κυρίου. Σ' αὐτούς ἀπέδωσε τὸ μαῦρο χρῶμα, ἐπειδὴ, νομίζω, προκάλεσαν πλείστους ὅσους θανάτους καὶ ἀμέτρητους νεκρούς στὸ ἔθνος τῶν Χαλδαίων καὶ παρέδωσαν στὸ πένθος ὅλη τὴ χώρα τους. Γιατὶ τὸ σκοῦρο χρῶμα εἶναι σύμβολο τοῦ πένθους καὶ τοῦ θανάτου. Στὸ τρίτο ἄρμα λέγει ὅτι οἱ ἵπποι ἦταν λευκοί, ἀφήνοντας νὰ ἐννοηθεῖ ἴσως ἡ ἐξουσία τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Μακεδόνων, εἴτε ἡ βασιλεία τοῦ Ἀλεξάνδρου. Καὶ ἦταν λευκοί, γιατί ζοῦσαν πολιτισμένα καὶ κατὰ τὸ πλεῖστον φοροῦσαν λευκὲς στολὲς οἱ ἑλληνικὲς φυλές, καὶ γιατί ἡ γλῶσσα τους ἦταν σαφῆς καὶ δὲν εἶχε τὴν ἀσάφεια τῆς βαρβαρικῆς. Τὸ τέταρτο ἄρμα λέγει ὅτι τὸ ἔσερναν πολύχρωμοι ἵπποι καὶ ψαροὶ. Πρέπει ὅμως νὰ γνωρίζομε, ὅτι ἡ ἐβραϊκὴ ἔκδοση καὶ κάποιοι ἄλλοι ἐρμηνευτὲς ἀντὶ ψαροὶ ἔγραψαν ἰσχυροὶ. Ἀλλά καὶ αὐτὸ τὸ βασίλειο λέμε ὅτι εἶναι τῶν Ρωμαίων, ἐπειδὴ οἱ ἐκάστοτε βασιλεῖς τους εἶχαν σχεδὸν πάντοτε εὐρυμάθεια καὶ εὐμάθεια καὶ βαθυστόχαστο νοῦ. Γιατὶ ἦταν πάρα πολὺ συνετοὶ καὶ ἔγιναν καὶ εἶναι ἰσχυρότατοι οἱ ἄρχοντες

75. Ἄμώς 3, 6.

Ῥωμαίων ἀρχῆς διέποντες κράτη. Τέθεινται δὲ καὶ τελευταῖοι μετὰ τοὺς πρώτους κατὰ γε τοὺς χρόνους.

Ἴδωμεν δὲ καὶ τὴν ἐκάστου τῶν ἀρμάτων, ἥγουν βασιλείας, ἔξοδον, ὅποι ποτὲ διανένευκε καὶ ἐπὶ τίσιν ἔρχεται. Σαφεστάτη 5 γὰρ οὕτω γένοιτ' ἂν ἡμῖν ἢ τῶν νοημάτων ἀπόδοσις. Τέσσαρα μὲν γὰρ ὁ προφήτης εἶναί φησι, διαμέμνηται δὲ τριῶν, καὶ σεσίγηκε τοῦ πρώτου τὴν ἔξοδον. Ἀναμνήσω δὲ διὰ βραχέων, ὡς ἔφην. Ἐν μὲν γὰρ τῷ πρώτῳ φησὶ πυρρόους εἶναι τοὺς ἵππους, ἀρχεται δὲ ἀπὸ τοῦ δευτέρου, καὶ φησιν· «Ἐν ᾧ ἦσαν οἱ ἵπποι οἱ μέ- 10 λανες ἐξεπορεύοντο ἐπὶ γῆν βορῶα καὶ οἱ λευκοὶ ἐξεπορεύοντο κατόπισθεν αὐτῶν καὶ οἱ ποικίλοι ἐξεπορεύοντο ἐπὶ γῆν νότου». Εἰ δὲ δὴ προσεπάγοι τοὺς ψαρούς, οὐ τεσσάρων ἀρμάτων διαμνησεται· τοὺς αὐτοὺς γὰρ εἶναι δεδώκαμεν τοῖς ποικίλοις, ἐν γὰρ τῷ ἄρματι τῷ τετάρτῳ φησὶν ἦσαν ἵπποι ποικίλοι ψαροὶ Οὐ- 15 κοῦν τριῶν διαμέμνηται, σιωπήσας τὸ πρῶτον. Τίς οὖν ἄρα ἐστὶ τῆς ὅλης οἰκονομίας ὁ λόγος, φέρε τοῖς εὐμαθεστέροις ὡς ἐνὶ λέγωμεν. Τοὺς πυρρόους εἶναι διεβεβαιούμεθα τὴν φιλαίματον τῶν Χαλδαίων ἀρχήν, ἢ καὶ πᾶσαν ἐκποδῶν ἤρηκε τὴν Ἰουδαίαν καὶ τὰς ἐν αὐτῇ κατεμπρήσασα πόλεις, ἀπεκόμισεν εἰς αἰχμαλωσίαν 20 τὸν Ἰσραήλ. Τοὺς δὲ γε μέλανας τὴν Περσῶν τε καὶ Κύρου βασιλείαν εἶναι παρεδεξάμεθα. Ἐγράφετο δὲ καὶ ἐν τοῖς λευκοῖς ἢ Ἀλεξάνδρου τε καὶ Μακεδόνων. Ἄμφω δὲ αὐταὶ κατεστράτευσαν τῆς Χαλδαίων γῆς, εἰλόν τε αὐτὴν κατὰ κράτος Πρῶτον μὲν γὰρ Κύρος, εἶτα μετ' ἐκεῖνον Ἀλέξανδρος, ὅς καὶ αὐτὸν ἤρηκε 25 τὸν Δαρεῖον περὶ τὴν καλουμένην Ἰσσοῦν (Κιλίκων δὲ αὕτη πόλις), ἀναριθμήτους Περσῶν μυριάδας ἀπεκτονώς. Φασὶ γοῦν ὅτι σωρός μὲν ὁστῶν συναγήγερται μέγας τῶν ἐκεῖσε πεπτωκότων ἐγκεκόλαπται δὲ καὶ γραφή, τοιοῦτον ἔχουσα νοῦν

“Ἰσσοῦ ἐπὶ προβολῆσιν ἀλὸς παρὰ κῦμα Κιλίσσης

30 Ἄγριον αἰ Περσῶν κείμεθα μυριάδες,

Ἔργον Ἀλεξάνδροιο Μακεδόνοσ, αἰ τὸτ' ἀνακτι
Δαρεῖῳ πνυμάτην οἶμον ἐφεσπόμεθα”.

Ἐπειδὴ γὰρ ἦν εἰκός, οὐ μετρίως ἀλγήσαι τὸν Ἰσραήλ τὰ περὶ τῆς τῶν Χαλδαίων ἀκούοντα βασιλείας, ὑφ' ἧς καὶ πεπόρθη-

πὸν κατέχουν τὴ Ρωμαϊκὴ ἐξουσία. Καὶ τοποθετοῦνται χρονικὰ τελευταῖοι, ἔπειτα ἀπὸ τοὺς πρώτους.

Ἄλλὰ ὡς δοῦμε καὶ τὴν ἔξοδο τοῦ καθενὸς ἀπὸ τὰ ἄρματα, ἦτοι τοῦ βασιλείου, ποῦ τέλος πάντων ἀποκλίνει καὶ πρὸς ποιὸν πορεύεται. Γιατὶ ἔτσι θὰ μπορούσε νὰ γίνῃ πολὺ σαφὴς ἡ ἔρμηνεία τῶν βαθύτερων νοημάτων. Τέσσερα λέγει ὁ προφήτης ὅτι εἶναι τὰ ἄρματα, ἀναφέρει ὅμως τὰ τρία, καὶ ἀποσιώπησε τὴν ἔξοδο τοῦ πρώτου. Θὰ κἀνω μὲν σύντομη ὑπόμνηση, ὅπως εἶπα. Στὸ πρῶτο δηλαδὴ ἄρμα λέγει ὅτι οἱ ἵπποι εἶναι κόκκινοι, ἀρχίζει ὅμως ἀπὸ τὸ δεύτερο καὶ λέγει· «Τὸ ἄρμα ποῦ οἱ ἵπποι τοῦ ἦταν μαῦροι πορευόταν πρὸς τὴ χώρα τοῦ βορρᾶ, οἱ λευκοὶ πορεύονταν πίσω ἀπὸ αὐτούς, καὶ οἱ πολύχρωμοι προχωροῦσαν πρὸς τὶς χῶρες τοῦ νότου». Ἄν βέβαια προσθέτῃ καὶ τοὺς ψαρούς, δὲν θὰ κἀνει ἔτσι τέσσερα τὰ ἄρματα· γιατί τοὺς ψαρούς τοὺς προσθέσαμε στοὺς πολύχρωμους γιατί στὸ τέταρτο ἄρμα λέγει ὅτι ὑπῆρχαν ἵπποι πολύχρωμοι ψαροὶ. Τρία λοιπὸν ἀναφέρει καὶ ἀποσιωπᾷ τὸ πρῶτο. Ποιὸ εἶναι λοιπὸν τὸ νόημα τῆς ὅλης αὐτῆς οἰκονομίας, ὡς τὸ ποῦμε, ὅσο γίνεται, στοὺς πῶ φιλομαθεῖς. Διαβεβαιώνομε ὅτι οἱ κόκκινοι ἵπποι εἶναι τὸ διψασμένο γιὰ αἷμα βασίλειο τῶν Χαλδαίων, τὸ ὁποῖο κυρίευσεν ἐκ θεμελίων ὅλη τὴν Ἰουδαία καὶ πυρπολώνοντας ὅλες τὶς πόλεις τῆς, ἔστειλε στὴν αἰχμαλωσία τὸν Ἰσραηλιτικὸν λαόν. Οἱ μαῦροι ἵπποι δεχθήκαμε ὅτι εἶναι τὸ βασίλειο τῶν Περσῶν καὶ τοῦ Κύρου. Μὲ τοὺς λευκοὺς πάλι συμβολίζοταν τὸ βασίλειο τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ τῶν Μακεδόνων. Καὶ τὰ δύο αὐτὰ βασίλεια ἐξεστράτευσαν ἐναντίον τῆς χώρας τῶν Χαλδαίων καὶ τὴν κυρίευσαν κατὰ κράτος. Πρῶτα βέβαια ὁ Κύρος καὶ ἔπειτα ὁ Ἀλέξανδρος, ποῦ συνέλαβε καὶ τὸν ἴδιο τὸν Δαρεῖο κοντὰ στὴ λεγόμενη Ἰσοῦ (αὐτὴ εἶναι μὲν πόλη τῆς Κιλικίας), σκοτώνοντας ἀμέτρητες μυριάδες Πέρσες. Λένε λοιπὸν ὅτι σηματοπίσθηκε πελώριος σωρὸς ἀπὸ ὄσπᾶ ἐκείνων ποῦ σκοτώθηκαν ἐκεῖ καὶ χαράχθηκε καὶ ἐπίγραμμα ποῦ ἔχει τὸ ἑξῆς περιεχόμενο·

“Στὰ τείχη τῆς Ἰσοῦ κοντὰ στὸ ἄγριο κῦμα τῆς θάλασσας τῆς Κιλικιακῆς κειτόμαστε οἱ μυριάδες τῶν Περσῶν, ἔργο τοῦ Μακεδόνα Ἀλεξάνδρου, ποῦ κάποτε τὸν βασιλιά μας Δαρεῖο ἀκολουθήσαμε στὸν ὕστατο τὸ δρόμο του”.

Ἐπειδὴ λοιπὸν ἦταν φυσικὸ νὰ λυπηθοῦν πολὺ οἱ Ἰσραηλιτὲς ἀκούοντας γιὰ τὸ βασίλειο τῶν Χαλδαίων, ἀπὸ τὸ ὁποῖο καὶ εἶχαν κυριευθεῖ,

ται, ταύτη τοι χρησίμως, ὡς ἂν μὴ δοκοίῃ κατερεθίζειν εἰς λύπας, καὶ τοῦτο οὐκ ἐν καιρῷ, παρατρέχει μὲν ὁ προφήτης τὸν ἐπ' αὐτοῖς λόγον. Τὸ δὲ δὴ μάλιστα κατευφραῖνον αὐτοὺς ἐξηγεῖται λαμπρῶς, τὰ περὶ τῆς Κύρου φημί βασιλείας, καὶ μέντοι τῆς Ἀλεξάνδρου, οἱ μονονουχὶ καὶ ἐστάλησαν τῆς εἰς αὐτὸν Ἰσραὴλ ὠμότητος ἐξαιτουῦντες λόγους τὴν τῶν Χαλδαίων ἀλαζονείαν. Διὰ τοῦτο προσέθηκεν ὡς ἐκ προσώπου τοῦ Θεοῦ· «Ἴδου οἱ ἐκπορευόμενοι ἐπὶ γῆς βορρᾶ ἀνέπαυσαν τὸν θυμόν μου ἐν γῆ βορρᾶ». Βορειότερα γάρ πως τῶν Χαλδαίων ἡ χώρα, ἐπεμήνισε δὲ τοῖς Βαβυλωνίοις ὁ τῶν ὅλων Θεός. Σαφὲς δ' ἂν γένοιτο καὶ τοῦτο πάλιν, αὐτοῦ λέγοντος ἐναργῶς· «Ἐξήλωκα τὴν Ἱερουσαλήμ καὶ τὴν Σιών ζῆλον μέγαν, καὶ ὀργὴν μεγάλην ἐγὼ ὀργίζομαι ἐπὶ τὰ ἔθνη τὰ συνεπιτιθέμενα, ἀνθ' ὧν ἐγὼ μὲν ὀργίσθην ὀλίγα, αὐτοὶ δὲ συνεπέθεντο εἰς κακά». Ἐπειδὴ δὲ ποινὰς ἐξέτισε τῶν Χαλδαίων ἢ γῆ, Κύρου μὲν πρώτου Πέρσαις τε ὁμοῦ καὶ Μήδοις καταδηρῶντος αὐτήν, τοῦ δὲ Ἀλεξάνδρου μετ' ἐκείνῳ, ταύτη τοί φησιν, ὅτι «οἱ ἐκπορευόμενοι ἐπὶ γῆν βορρᾶ ἀνέπαυσαν τὸν θυμόν μου ἐν γῆ βορρᾶ». Πλὴν σιωπήσας οἰκονομικῶς ὁ προφήτης τῶν Χαλδαίων τὴν ἐφοδὸν (παραδεδράμηκε γάρ, ὡς ἔφην, τοὺς ἵππους τοὺς πυρρῶδους), οὐκέτι σεσίγηκε τὰ τῆς Ῥωμαίων ἀρχῆς. «Οἱ γὰρ ποικίλοι», φησὶν, «ἐξεπορεύοντο ἐπὶ γῆν νότου».

Ἄθρει δὲ ὅπως ἐντέχνως καὶ οἷον ἐν παραδρομῇ ποιεῖται τοῦ λόγου τὴν ἀπόδοσιν. Μετὰ γάρ τοι τὸν τοῦ Σωτῆρος σταυρόν, Οὐεσπασιανὸς καὶ ὁ τούτου παῖς Τίτος κατέδραμον τὴν Ἰουδαίων γῆν, καταψιλοῦντες ἅπασαν, καὶ τὴν ἀγίαν αὐτήν καταπίμπραντες πόλιν. Ἄλλ' εὐφυῶς ὁ προφήτης τό, «Ἐξεπορεύοντο», φησὶν, «ἐπὶ γῆν νότου»· νοτιωτάτη γὰρ τῶν Ἰουδαίων ἡ χώρα. Αὐτοὶ δὲ δὴ πάλιν οἱ ποικίλοι καὶ ψαροὶ προσετάττοντο περιοδεῦσαι τὴν γῆν, καὶ δὴ καὶ περιωδεύκασι· κεκρατήκασι γὰρ τῆς ὑπ' οὐρανὸν καὶ κεκυριεύκασιν ἀπάσης τῆς γῆς, Θεοῦ συννεύοντος καὶ τὴν ἐπὶ τῷδε λαμπρᾶν ἀνάπτοντος δόξαν, τοῖς τὰ Ῥωμαίων διέπουσι κράτη· προηπίστατο γάρ, ὡς Θεός, τῆς ἐσομένης αὐτῶν εὐσεβείας τὸ μέγεθος.

γι' αὐτὸ εἶναι χρήσιμο, γιὰ νὰ μὴ φαίνεται ὅτι ἀναρριπίζει τὴ λύπη τους, καὶ μάλιστα ὄχι σὲ κατάλληλο καιρὸ, προσπερνᾷ ὁ προφήτης τὸ λόγο γι' αὐτούς. Αὐτὸ ὅμως πού πάρα πολὺ τοὺς κατευφραίνει τὸ ἀφηγεῖται λαμπρᾶ, ἐννοῶ τὰ σχετικὰ μὲ τὴ βασιλεία τοῦ Κύρου, καὶ βέβαια καὶ τοῦ Ἀλέξανδρου, οἱ ὅποιοι στάλθηκαν κατὰ κάποιον τρόπο ζητώντας τὸ λόγο γιὰ τὴν ἀλαζονεία τῶν Χαλδαίων ἐξαιτίας τῆς ὠμότητάς τους εἰς βάρος τοῦ Ἰσραήλ. Γι' αὐτὸ πρόσθεσε βάζοντας τὸν Θεὸ νὰ λέγει: «Νά, αὐτοὶ πού πορεύονται ἐναντίον τοῦ βορρᾶ κατέπαυσαν τὸν θυμὸ μου γιὰ τὴ γῆ τοῦ βορρᾶ»· γιατί εἶναι κάπως βορειότερα ἢ χώρα τῶν Χαλδαίων, καὶ ὁ Θεὸς τῶν ὅλων εἶχε ὀργισθεῖ ἐναντίον τῶν Βαβυλωνίων. Αὐτὸ πάλι θὰ μπορούσε ν' ἀποσαφηνισθεῖ μὲ αὐτὸ πού λέγει καθαρά: «Ἀγάπησα τὴν Ἱερουσαλήμ καὶ τὴ Σιών μὲ ἀγάπη μεγάλη καὶ ὀργίζομαι μὲ θυμὸ μεγάλο ἐναντίον τῶν ἐθνῶν πού ὅλα μαζί ἐπιτέθηκαν ἐναντίον τους, γιὰ τὸ λόγο ὅτι ἐγὼ θύμωσα λίγο μόνο, αὐτοὶ ὅμως ἐπετέθηκαν ἐναντίον τους προξενώντας τους μεγάλες συμφορές»⁷⁶. Ἐπειδὴ ὅμως τιμωρήθηκε ἡ γῆ τῶν Χαλδαίων μὲ τὴ μεγάλη λεηλασία τῆς ἐκ μέρους τοῦ Κύρου μαζί μὲ τοὺς Πέρσες καὶ τοὺς Μήδους, καὶ τοῦ Ἀλεξάνδρου ἔπειτα ἀπὸ αὐτόν, γι' αὐτὸ λέγει ὅτι «Ἐκεῖνοι πού πορεύθηκαν πρὸς τὴ γῆ τοῦ βορρᾶ κατέπαυσαν τὴν ὀργή μου γιὰ τὴ γῆ τοῦ βορρᾶ». Πλὴν ὅμως, ἀποσιωπώντας μὲ σοφὸ τρόπο ὁ προφήτης τὴν ἔφοδο τῶν Χαλδαίων ἐναντίον τους (γιατὶ προσπέρασε, ὅπως εἶπα, τοὺς κόκκινους ἵππους), δὲν ἀποσιώπησε ὅμως τὰ ἔργα τῆς Ρωμαϊκῆς ἐξουσίας. Γιατὶ λέγει, «Οἱ πολύχρωμοι ἵπποι πορεύονταν πρὸς τὴ γῆ τοῦ νότου».

Πρόσεχε ὅμως πῶς μὲ πολλὴ τέχνη καὶ κατὰ κάποιον τρόπο ἐκ παραδρομῆς διατυπώνει τὴν ἀφήγησή του. Μετὰ δηλαδή τὸν σταυρὸ τοῦ Σωτήρα ὁ Βεσπασιανὸς καὶ ὁ υἱὸς του Τίτος εἰσέβαλαν στὴ γῆ τῶν Ἰουδαίων, ἀπογυμνώνοντάς τιν ὀλόκληρη καὶ πυρπολώνοντας τὴν ἁγία πόλη. Ἐξυπνα ὅμως ὁ προφήτης λέγει: «Πορεύονται πρὸς τὴ γῆ τοῦ νότου», γιατί εἶναι πολὺ νότια ἢ χώρα τῶν Ἰουδαίων. Αὐτοὶ πάλι οἱ πολύχρωμοι καὶ ψαροὶ ἵπποι διατάχθηκαν νὰ περιοδεύσουν τὴ γῆ, καὶ βέβαια τὴν περιόδευσαν, γιατί ἔγιναν κυρίαρχοι τῆς οἰκουμένης καὶ κυρίευσαν ὅλη τὴ γῆ μὲ τὴ συγκατάθεση τοῦ Θεοῦ, καὶ ἀποδίδοντας γιὰ τὸ κατ' ὀρθωμά τους αὐτὸ λαμπρὴ δόξα στοὺς ἄρχοντες τῶν Ρωμαίων. Γιατὶ προ- γνώριζε, ὡς Θεός, τὸ μέγεθος τῆς μελλοντικῆς εὐσέδειάς τους.

Στίχ. 9-15. «Καὶ ἐγένετο λόγος Κυρίου πρὸς με λέγων· Λά-
 βε τὰ ἐκ τῆς αἰχμαλωσίας παρὰ τῶν ἀρχόντων καὶ παρὰ
 τῶν χρησίμων αὐτῆς καὶ παρὰ τῶν ἐπεγνωκότων αὐτήν,
 καὶ εἰσελεύσῃ σὺ ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ εἰς τὸν οἶκον Ἰωσίου
 5 τοῦ Σοφονίου τοῦ ἥκοντος ἐκ Βαβυλῶνος, καὶ λήψῃ ἀρ-
 γύριον καὶ χρυσίον καὶ ποιήσεις στεφάνους, καὶ ἐπιθήσεις
 ἐπὶ τὴν κεφαλὴν Ἰησοῦ τοῦ Ἰωσεδέκ τοῦ ἱερέως τοῦ μεγά-
 λου, καὶ ἔρεῖς πρὸς αὐτόν· Τάδε λέγει Κύριος παντοκρά-
 τωρ· Ἴδου ἀνὴρ Ἀνατολὴ ὄνομα αὐτῷ, καὶ ὑποκάτωθεν
 10 αὐτοῦ ἀνατελεῖ, καὶ οἰκοδομήσει τὸν οἶκον τοῦ Κυρίου·
 καὶ αὐτὸς λήψεται ἀρετὴν, καὶ καθιεῖται καὶ κατάρξει ἐπὶ
 τοῦ θρόνου αὐτοῦ, καὶ ἔσται ὁ ἱερεὺς ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ, καὶ
 βουλή εἰρηνικὴ ἔσται ἀνὰ μέσον ἀμφοτέρων. Ὁ δὲ στέφα-
 νος ἔσται τοῖς ὑπομένουσι καὶ τοῖς χρησίμοις αὐτῆς καὶ
 15 τοῖς ἐπεγνωκόσιν αὐτήν, καὶ εἰς χάριτα υἱοῦ Σοφονίου,
 καὶ εἰς ψαλμὸν ἐν οἴκῳ Κυρίου. Καὶ οἱ μακρὰν ἀπ' αὐτῶν
 ἤξουσι καὶ οἰκοδομήσουσιν ἐν τῷ οἴκῳ Κυρίου, καὶ ἐπι-
 γνώσεσθε, διότι Κύριος παντοκράτωρ ἀπέσταλκέ με πρὸς
 20 ὑμᾶς· καὶ ἔσται ἐὰν εἰσακούοντες εἰσακούσητε τῆς φωνῆς
 Κυρίου τοῦ Θεοῦ ὑμῶν».

λγ'. Ὁ λόγος ἦν τῷ Θεῷ πρὸς τὸν μακάριον προφήτην Ζαχα-
 ρίαν, ἣτοι δι' αὐτοῦ πρὸς πάντας περὶ τοῦ Ζοροβάβελ, ὃς ἦν μὲν ἐκ
 φυλῆς τοῦ Ἰούδα, καθηγεῖτο δὲ τῶν ἐξ Ἰσραὴλ, καλούσης αὐτὸν
 εἰς τοῦτο τῆς βασιλευούσης φυλῆς. Τίνα δὲ ἦν τὰ περὶ αὐτοῦ λεγό-
 25 μενα παρὰ Θεοῦ, προαναμνήσομεν ἀναγκαίως. Ἐφη τοίνυν «Αἱ
 χεῖρες Ζοροβάβελ ἐθεμελίωσαν τὸν οἶκον τοῦτον καὶ αἱ χεῖρες αὐ-
 τοῦ ἐπιτελέσουσιν αὐτόν». Ἀλλ' ἦν σὺν αὐτῷ θεμελιούντι τὸν οἶ-
 κον καὶ μὴν καὶ ἀποπεραίνοντι καὶ Ἰησοῦς ὁ τοῦ Ἰωσεδέκ ὁ ἱερεὺς
 ὁ μέγας. Ταύτῃ τοι προστέταχεν ὁ τῶν ὅλων Θεὸς τῷ θεσπεσίῳ
 30 προφήτῃ τὰ ἐκ τῆς αἰχμαλωσίας λαβεῖν παρὰ τῶν ἀρχόντων καὶ
 παρὰ τῶν χρησίμων αὐτῆς καὶ παρὰ τῶν ἐπεγνωκότων αὐτήν. Τί-
 νες δ' ἂν εἶεν οὔτοι, ποῖα δὲ καὶ τὰ ἐκ τῆς αἰχμαλωσίας, ἀφηγήσο-
 μαι χρειωδῶς. Ἀνεκομίσθησαν μὲν γὰρ ἐκ τῆς Βαβυλωνίων οἱ ἐξ
 Ἰσραὴλ, οὐ χύδην ἢ πεφυρμένως, ἀλλ' ἐν κόσμῳ τε καὶ τάξει, κατὰ

Στίχ. 9-15. «Καὶ μοῦ ἀπευθύνθηκε λόγος τοῦ Κυρίου πού ἔλεγε· Πάρε ἀπὸ αὐτὰ πού ἔφεραν ἀπὸ τὴν αἰχμαλωσία ἀπὸ τοὺς ἄρχοντες καὶ ἀπὸ τοὺς χρήσιμους αὐτῆς καὶ ἀπὸ ἐκείνους πού τὴ γνώρισαν, καὶ τὴν ἡμέρα ἐκείνη θὰ μπεῖς στὸν οἶκο τοῦ Ἰωσία, τοῦ υἱοῦ τοῦ Σοφονία πού ἦρθε ἀπὸ τὴ Βαβυλώνα. Θὰ πάρεις ἀσήμι καὶ χρυσάφι καὶ θὰ κάνεις στεφάνια καὶ θὰ τὰ βάλεις στὸ κεφάλι τοῦ Ἰησοῦ τοῦ Ἰωσεδέκ, τοῦ μεγάλου ἱερέα, καὶ θὰ τοῦ πεῖς· Αὐτὰ λέγει ὁ Κύριος παντοκράτωρ· Νά, ἓνας ἄνδρας, πού τὸ ὄνομά του εἶναι Ἀνατολή, καὶ κάτω ἀπὸ αὐτὸν θὰ ἀνατεῖλει καὶ θὰ οἰκοδομήσει τὸ ναὸ τοῦ Κυρίου· αὐτὸς θ' ἀποκτήσει ἀρετὴ καὶ θὰ καθίσει καὶ θὰ ἀσκήσει τὴν ἐξουσία πάνω στὸ θρόνο του καὶ ὁ ἱερέας θὰ εἶναι στὰ δεξιὰ του καὶ ἀνάμεσα στοὺς δύο τους θὰ ὑπάρχει εἰρηνικὴ σκέψη. Τὸ στεφάνι θὰ εἶναι γι' αὐτοὺς πού ὑπομένουν καὶ τοὺς χρήσιμους ἄνδρες αὐτῆς καὶ ἐκείνους πού τὴ γνώρισαν, καὶ γιὰ χάρη τοῦ υἱοῦ τοῦ Σοφονία καὶ πρὸς δοξολογία στὸ ναὸ τοῦ Κυρίου. Καὶ οἱ μακριὰ ἀπὸ αὐτοὺς θὰ ἔρθουν καὶ θὰ οἰκοδομήσουν στὸ ναὸ τοῦ Κυρίου, καὶ θὰ καταλάβετε γιατί ὁ Κύριος ὁ παντοκράτωρ μ' ἔστειλε σ' ἐσᾶς. Καὶ θὰ συμβεῖ ἂν ἀκούσετε πρόθυμα τὴ φωνὴ τοῦ Κυρίου τοῦ Θεοῦ σας».

33. Ὁ λόγος ἦταν τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν μακάριο προφήτη Ζαχαρία, δηλαδή μέσω αὐτοῦ πρὸς ὅλους τοὺς γύρω ἀπὸ τὸν Ζοροβάβελ, ὁ ὁποῖος καταγόταν ἀπὸ τὴ φυλὴ τοῦ Ἰούδα καὶ ἦταν ἀρχηγὸς τῶν Ἰσραηλιτῶν, καὶ σ' αὐτὸ τὸν καλοῦσε ἡ βασιλεύουσα φυλὴ. Ποιὰ ἦταν τώρα τὰ λεγόμενα γι' αὐτὸν ἀπὸ τὸν Θεὸ εἶναι ἀνάγκη νὰ κάνουμε πρῶτα μιὰ ὑπόμνηση. Εἶπε λοιπόν· «Τὰ χέρια τοῦ Ζοροβάβελ θεμελίωσαν αὐτὸν τὸ ναὸ καὶ τὰ χέρια αὐτοῦ θὰ τὸν ὀλοκληρώσουν»⁷⁷. Ἀλλὰ μαζί μ' αὐτὸν πού θεμελίωνε τὸ ναὸ ἦταν, καὶ βέβαια καὶ τὸν ἀποπερᾶτωσε, καὶ ὁ Ἰησοῦς τοῦ Ἰωσεδέκ, ὁ μέγας ἀρχιερέας. Γι' αὐτὸ πρόσταξε ὁ Θεὸς τῶν ὅλων τὸν θεσπέσιο προφήτη νὰ πάρει ἀπὸ τοὺς ἄρχοντες καὶ ἀπὸ τοὺς χρήσιμους αὐτῆς καὶ ἀπὸ ἐκείνους πού τὴ γνώρισαν. Ποιοὶ ὅμως ἦταν αὐτοὶ καὶ ποιὰ ἦταν ἐκεῖνα πού ἔφερα ἀπὸ τὴν αἰχμαλωσία, χρειάζεται νὰ τὰ ἀφηγηθῶ. Ἐπανῆλθαν δηλαδή ἀπὸ τὴ Βαβυλώνα οἱ Ἰσραηλιῖτες, ὄχι βέβαια φύρδην μίγδην, ἀλλὰ μὲ κόσμιο τρό-

77. Ζαχ. 4, 9.

γένη καὶ κατὰ φυλάς, προσεκημεμένους ἔχοντες καὶ καθηγητάς, ὡς ἐν τῷ Ἑσδρα γέγραπται. Ἐπειδὴ δὲ ἀφίκοντο λοιπὸν εἰς Ἱεροσόλυμα, Θεοῦ τὸν νεῶν ἐπεγείρειν ἐπαναγκάζοντος, ἔστησαν γαζοφυλάκιον, ἵνα καὶ ἄθροισις γένηται χρημάτων εἰς τὴν τῶν ἔργων κατασκευήν, καὶ εἰς τὰς τῶν ἱερέων στολὰς καὶ εἰς τὰς τεταγμένας αὐτοῖς κατὰ νόμον θυσίας. Τέτακτο δὲ τῶν χρημάτων ταμίας Ἰωσίας, υἱὸς Σοφονίου.

Προστάττει δὴ οὖν ὁ τῶν ὅλων Θεός, ἀπὸ τῶν προσκεκομισμένων παρὰ τῶν ἀρχόντων τῆς αἰχμαλωσίας, ἃ καὶ ἦν ἀπόθετα παρὰ τῷ Ἰωσία, χρυσίον λαβεῖν καὶ ἀργύριον, εἶτα κατασκευάσας στεφάνους, ἐπιθεῖναί τε αὐτοὺς ἐπὶ τὴν κεφαλὴν Ἰησοῦ τοῦ Ἰωσεδεκ τοῦ ἱερέως τοῦ μεγάλου, φάναι τε αὐτῷ περὶ τοῦ Ζοροβάβελ· «Ἴδου ἀνὴρ Ἀνατολὴ ὄνομα αὐτῷ»· τὸ δὲ ἀνατολὴ τῶν Ἑβραίων ἢ ἔκδοσις τῷ τοῦ βλαστήματος ὀνόματι κατεσήμηνε· «καὶ ὑποκάτωθεν αὐτοῦ ἀνατελεῖ», τουτέστιν ἐκ τῆς αὐτοῦ ῥίζης ἀναφύσει. «Λήψεται δὲ καὶ ἀρετὴν», τουτέστιν εὐπρέπειαν, ἥτοι δόξαν· ἐκδεδώκασι γὰρ οὕτως οἱ ἕτεροι τῶν ἐρμηνευτῶν. Προσετίθει δὲ τούτοις, ὡς ἄμφω μὲν, Ἰησοῦς τε καὶ Ζοροβάβελ, ἐπὶ τὸν αὐτὸν καθεδουῶνται θρόνον, ὡς εἶναι κοινὸν τὸ τῆς βασιλείας καὶ τῷ μετὰ 20 χεῖρας ἔχοντι τὴν ἱερουργίαν, τό γε μὴν τοῦ ἱερέως καὶ αὐτῷ προσκειῖσθαι τῷ βασιλεύοντι· ἔσται δὲ ἀμφοῖν καὶ βουλή μία καὶ εἰρηνικὴ, ὡς κατὰ τι γοῦν ὅλως μὴ ἑτερογνωμονοῦντας ὄρασθαι. Εἶτα τοὺς στεφάνους λαμπρὸν γενέσθαι προστέταχεν ἀνάθημα τῷ Θεῷ εἰσκεκομισμένους εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ, ὥστε καὶ εἰς χάριν, ἥτοι 25 καύχημα, γενέσθαι τῶν προσαγηροχότων, Ἰωσίου τέ φημι καὶ τῶν τῆς αἰχμαλωσίας χρησίμων καὶ τῶν ἀρχόντων αὐτῆς ἀνατεθῆναι τε οὐ μάτην, ἀλλ' ὥστε καὶ ὠδῆς γενέσθαι πρόφασιν τοῖς ὠδοῖς τοῦ ναοῦ καὶ ἱεροψάλταις. «Τότε» γὰρ δὴ, φησί, «καὶ οἱ μακρὰν ἀπ' αὐτῶν» (τουτέστιν οἱ ἐκ τῶν ἑτέρων ἔθνῶν) ἤξουσι καὶ 30 προσκυνήσουσι τῷ Κυρίῳ. Συμβήσασθαι δὲ τὰ τοιάδε, φησὶν, εἰπερ ἔλοιντο τῷ τῆς εὐπειθείας κατασεμνύνεσθαι κόσμῳ καὶ ἀκούειν τῆς φωνῆς Κυρίου τοῦ Θεοῦ· καὶ τότε λοιπὸν εἰς πέρας ἐκβεβηκότων τῶν προηγγελημένων, ἐπιγνώσεσθαι σαφῶς, ὅτι τὰ παρὰ

πο και τάξη, κατὰ γένη και κατὰ φυλές, ἔχοντας προϊσταμένους και καθοδηγητές, ὅπως ἔχει γραφεῖ στὸν Ἔσδρα⁷⁸. Κι ὅταν τέλος ἔφτασαν στὰ Ἱεροσόλυμα και ὁ Θεὸς τοὺς ἀνάγκαζε νὰ χτίσουν τὸ ναὸ, τοποθέτησαν κιβώτιο χρημάτων, ὥστε νὰ γίνει συγκέντρωση χρημάτων και γιὰ τὴν κατασκευὴ τοῦ ἔργου, και γιὰ τὶς στολές τῶν ἱερέων και γιὰ τὶς ὀρισμένες κατὰ νόμον θυσίες. Ταμίας τῶν χρημάτων ὀρίσθηκε ὁ Ἰωσίας, υἱὸς τοῦ Σοφονία.

Προστάζει λοιπὸν ὁ Θεὸς τῶν ὅλων ἀπὸ ὅσα ἔφεραν οἱ ἄρχοντες ἀπὸ τὴν αἰχμαλωσία, τὰ ὅποια και εἶχαν παραδώσει πρὸς φύλαξη στὸν Ἰωσία, νὰ πάρουν χρυσάφι και ἄργυρο, και στὴ συνέχεια νὰ κάνουν στεφάνια και νὰ τὰ τοποθετήσουν στὸ κεφάλι τοῦ Ἰησοῦ τοῦ Ἰωσεδέκ, τοῦ μεγάλου ἱερέα, και νὰ τοῦ ποῦν γιὰ τὸν Ζοροβάβελ: «Νά, ἓνας ἄνδρας, ποὺ τὸ ὄνομά του εἶναι Ἀνατολή». Τὴ λέξη «ἀνατολή» ἢ ἔκδοση τῶν Ἑβραίων τὴν καταδήλωσε μὲ τὸ ὄνομα τοῦ «βλαστήματος». «Και ἀπὸ κάτω ἀπὸ αὐτὸ θ' ἀνατεῖλει», δηλαδή θὰ βλαστήσει ἀπὸ τὴ ρίζα του. «Και θὰ ἀποκτήσει και ἀρετὴ», δηλαδή εὐπρέπεια, ἢτοι δόξα: γιὰτι ἔτσι ἔχουν ἐκδώσει οἱ ἄλλη ἑρμηνευτές. Και σ' αὐτὰ πρόσθεσε, ὅτι και οἱ δύο, ὁ Ἰησοῦς και ὁ Ζοροβάβελ, θὰ καθίσουν στὸν ἴδιο θρόνο, ὥστε νὰ εἶναι ἡ βασιλεία κοινὴ και σ' αὐτὸν ποὺ εἶχε τὴν ἱερουργία, ἀλλὰ ἡ ἱερουργία κοινὴ και σὲ ἐκεῖνον ποὺ εἶχε τὴ βασιλεία. Και νὰ ὑπάρχει μία βούληση και εἰρηνικὴ και γιὰ τοὺς δύο, ὥστε σὲ κανένα πρᾶγμα νὰ μὴν φαίνονται ὅτι ἔχουν διαφορετικὴ γνώμη. Ἐπειτα πρόσταξε τὰ στεφάνια νὰ γίνουν λαμπρὸ ἀφιέρωμα στὸν Θεό, ποὺ θὰ προσφερθοῦν στὸ ναὸ του, ὥστε αὐτὸ νὰ γίνει και γιὰ χάρη, ἢτοι καύχημα, αὐτῶν ποὺ τὰ πρόσφεραν, τοῦ Ἰωσία ἐννοῶ και τῶν χρήσιμων τῆς αἰχμαλωσίας και τῶν ἀρχόντων τῆς. Και νὰ μὴν ἀφιερωθοῦν ἄσκοπα, ἀλλὰ μὲ σκοπὸ νὰ γίνουν ἀφορμὴ ὕμνου γιὰ τοὺς ὕμνωδούς τοῦ ναοῦ και τοὺς ἱεροψάλτες. Γιατι τότε, λέγει, «και ὅσοι εἶναι μακριὰ ἀπὸ αὐτοῦς» (δηλαδή ὅσοι προέρχονται ἀπὸ ἄλλα ἔθνη), θὰ πάνε και θὰ προσκυνήσουν τὸν Κύριο. Κι αὐτὰ, λέγει, θὰ συμβοῦν ἂν θελήσουν νὰ στολισθοῦν μὲ τὸ κόσμημα τῆς ὑπακοῆς και ν' ἀκούουν αὐτὰ ποὺ λέγει ὁ Κύριος ὁ Θεός. Και τότε, ὅταν θὰ ἔχουν ἐπαληθευθεῖ οἱ προαγγελίες, θὰ μάθουν μὲ σαφήνεια, ὅτι ὁ προφήτης στάλθηκε ἀπὸ τὸν Θεὸ γιὰ νὰ διασαφήνισαι τοὺς λόγους τοῦ Θεοῦ, και

78. Α' Ἔσδρα 9, 14 ἔ. και Β' Ἔσδρα 2, 1 ἔ.

Θεοῦ σαφῆ καταστήσων ὁ προφήτης ἀπεστάλη, καὶ οὐχὶ δὴ μᾶλλον, κατὰ τινὰς τῶν ψευδοεπεῖν εἰωθότων, τὰ ἀπὸ καρδίας αὐτοῦ λαλήσων, ἀληθὴς δὲ μᾶλλον, καὶ οὐ ψευδάγγελος.

Αὕτη μὲν οὖν ἡ ἐτοιμοτάτη καὶ πρόχειρος τῶν ἐν ἱστορίαις
 5 ἀπόδοσις δηλοῖ δὲ ὅτι τὸ χρῆμα τὸ Χριστοῦ μυστήριον, εἰ ἐρευνῶ-
 το λεπτῶς, οὐκ ἂν ἐνδοιάσειέ τις. Διεβεβαιούμεθα μὲν γὰρ ἐν ἀρ-
 χαῖς, ὡς ἐν γε τῷ Ζοροβάβελ καὶ μέντοι καὶ Ἰησοῦ διαμεμορφῶ-
 σθαι Χριστόν, καὶ ἀνὰ μέρος ἐν ἑκατέρῳ, καὶ ἐν ἀμφοῖν συλλή-
 θην, ὡς ἓνα. Ἔστι γὰρ ἐν ταυτῷ καὶ βασιλεὺς τοῦ Ἰσραὴλ καὶ μέ-
 10 γας «ἀρχιερεὺς, ὄσιος, ἀκακος, ἀμίαντος». Ἐπειδὴ δὲ οἱ μὲν ἐκ φυ-
 λῆς Ἰούδα τοὺς τῆς βασιλείας διεῖπον θώκους, οἱ δὲ τῆς Λευὶ τέ-
 θειντο πρὸς ἱερωσύνην, ἐν ἐνὶ δὲ οὐκ ἦν καὶ βασιλείαν ὄραν τε καὶ
 ἱερωσύνην, ταύτη τοι σοφῶς διὰ τῶν δυοῖν εἰς ἓνα μορφοῦται Χρι-
 στός. Οὐκοῦν εἰ λέγοι Θεὸς περὶ τοῦ Ζοροβάβελ, ὡς «Αἱ χεῖρες
 15 Ζοροβάβελ ἐθεμελίωσαν τὸν οἶκον τοῦτον καὶ αἱ χεῖρες αὐτοῦ ἐπι-
 τελέσουσιν αὐτόν», ἱστορικώτερον μὲν ἐπ' ἐκείνου νοήσεις, ἀνοί-
 σεις δὲ ἐπὶ Χριστόν νοητῶς τοῦ μυστηρίου τὴν δύναμιν. Αὐτὸς
 γὰρ ἡμῶν γέγονεν ὁ θεμέλιος, καὶ αὐτῷ πάντες ἐποικοδομούμεθα
 πνευματικῶς εἰς ναὸν ἅγιον· αὐτὸς ἡμῶν ἡ ἀρχὴ καὶ τὸ πέρας· πα-
 20 ρίστησι γὰρ ἡμᾶς ἡγιασμένους ἐν Πνεύματι, λαμπρόν τε καὶ ἱερὸν
 ἐνδιαίτημα ἑαυτῷ τε καὶ τῷ Πατρὶ, περιηρημένης εἰς ἅπαν τῆς
 ἁμαρτίας καὶ κατηργημένης τῆς φθορᾶς· αὐτὸς ἐστὶν ὁ Ἰησοῦς, ὡς
 ἔφην, ὁ ἱερεὺς ὁ μέγας. Καὶ ἐρμηνεύεται μὲν Ἰησοῦς «Σωτηρία λα-
 οῦ»· οὕτω γὰρ πού καὶ ὁ θεσπέσιος Γαβριὴλ πρὸς τὴν ἁγίαν ἔφη
 25 Παρθένον· «Καὶ ἰδοὺ συλλήψῃ ἐν γαστρὶ καὶ τέξῃ υἱόν, καὶ καλέ-
 σεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰησοῦν· αὐτὸς γὰρ σώσει τὸν λαὸν αὐτοῦ ἀπὸ
 τῶν ἁμαρτιῶν αὐτοῦ». Ἰωσεδὲκ δὲ νοεῖται «Δικαιοσύνη Θεοῦ»·
 δεδικαιώμεθα γὰρ ἐν αὐτῷ διὰ πίστεως, καὶ τῶν ἀρχαίων αἰτιαμά-
 των τὸν ῥύπον ἀπενιψάμεθα. Αὐτὸς ἡμᾶς αἰχμαλώτους ὄντας ἐρ-
 30 ῥύσατο καὶ τῆς νοητῆς δουλείας ἐξείλατο, καὶ οἷάπερ ἐξ ἄλλοδα-
 πῆς καὶ γῆς ἄλλοφύλων τῆς δαιμονιώδους ἀπάτης, ἀνεκόμισεν εἰς
 θεογνωσίαν καὶ εἰς τὴν τῶν ἁγίων καλλίπολιν, τὴν ἁγίαν ἀληθῶς
 Ἱερουσαλήμ, ἣτις ἐστὶν ἡ Ἐκκλησία. Διὰ τοῦτο στεφανοῦται πρὸς

79. Ἐβρ. 7, 26.

80. Ζαχ. 4, 9.

81. Ματθ. 1, 21. Λουκᾶ 1, 31.

ὄχι, παρόμοια μὲ αὐτοὺς ποὺ εἶναι συνηθισμένοι νὰ ψευδολογοῦν, νὰ τοὺς ἀναγγεῖλει τὰ προερχόμενα ἀπὸ τὴν καρδιά του, ἀλλὰ νὰ τοὺς πεί τὴν ἀλήθεια, καὶ ὄχι ψευδολογίες.

Αὕτὴ βέβαια εἶναι ἡ ἀπλὴ καὶ πρόχειρη ἀπόδοση ὅσων ἀναφέρει ἡ ἱστορία. Ὅτι ὅμως τὸ πρῶγμα δηλώνει τὸ μυστήριον τοῦ Χριστοῦ, ἂν ἐρευνηθεῖ μὲ λεπτομέρεια, δὲν θ' ἀμφιδάλει κανένας. Γιατὶ διαβεβαιώσαμε στὴν ἀρχή, ὅτι στὸν Ζοροβάβελ καὶ στὸν Ἰησοῦ ἔχει ὑποτυπωθεῖ ὁ Χριστός, καὶ μὲ τὸν καθένα χωριστά, ἀλλὰ καὶ μὲ τοὺς δύο μαζὶ σὰν ἓνα. Γιατὶ εἶναι ταυτόχρονα καὶ βασιλιάς τοῦ Ἰσραὴλ καὶ μέγας ἀρχιερέας, «Ὁσιος, ἄκακος, ἀμίαντος»⁷⁹. Ἐπειδὴ ὅμως τοὺς βασιλικούς θώκους κατεῖχαν οἱ προερχόμενοι ἀπὸ τὴ φυλὴ τοῦ Ἰούδα, καὶ ἀπὸ τὴ φυλὴ τοῦ Λευὶ λαμβάνοναν οἱ ἱερεῖς, καὶ δὲν ἦταν δυνατὸ στὸν ἓνα νὰ βλέπουν νὰ ἀσκεῖ καὶ τὴ βασιλεία καὶ τὴν ἱερωσύνη, γι' αὐτὸ μὲ σοφία μὲ τοὺς δύο τυπώνεται ὁ ἓνας Χριστός. Ὅταν λοιπὸν ὁ Θεὸς λέγει γιὰ τὸν Ζοροβάβελ, ὅτι «τὰ χέρια τοῦ Ζοροβάβελ θεμελίωσαν τὸν οἶκο τοῦτο καὶ τὰ χέρια αὐτοῦ θὰ τὸν ὀλοκληρώσουν»⁸⁰, ἱστορικότερα βέβαια θὰ τὸ ἐννοήσεις γι' αὐτόν, πνευματικὰ ὅμως θὰ ἀποδώσεις τὸ νόημα τοῦ μυστηρίου στὸν Χριστό. Γιατὶ αὐτὸς ἔγινε τὸ θεμέλιό μας, καὶ σὲ αὐτόν ἐπάνω ἐποικοδομούμαστε ὅλοι πνευματικὰ σὲ ναὸ ἅγιο· αὐτὸς εἶναι ἡ ἀρχὴ καὶ τὸ τέλος μας. Γιατὶ μᾶς παρουσιάζει νὰ εἴμαστε ἁγιασμένοι ἀπὸ τὸ Πνεῦμα, λαμπρὴ καὶ ἱερὴ κατοικία γιὰ τὸν ἑαυτό του καὶ τὸν Πατέρα, ἔχοντας ἐξαιφθεῖ τελείως ἀπὸ ἐμᾶς ἡ ἁμαρτία καὶ καταργηθεῖ ἡ φθορὰ. Αὐτὸς εἶναι ὁ Ἰησοῦς, ὅπως εἶπα, ὁ μέγας ἀρχιερέας. Καὶ τὸ ὄνομα Ἰησοῦς βέβαια ἐρμηνευόμενο σημαίνει «σωτηρία τοῦ λαοῦ». Γιατὶ ἔτσι λέγει καὶ ὁ θεσπέσιος Γαβριὴλ πρὸς τὴν ἁγία Παρθένο· «Νά, θὰ συλλάβεις καὶ θὰ γεννήσεις Υἱὸ καὶ θὰ τοῦ δώσεις τὸ ὄνομα Ἰησοῦς· αὐτὸς θὰ σώσει τὸ λαὸ του ἀπὸ τὶς ἁμαρτίες του»⁸¹. Ἰωσεδὲκ πάλι ἐρμηνεύεται «δικαιοσύνη Θεοῦ». Γιατὶ ἔχομε δικαιωθεῖ μὲσω αὐτοῦ μὲ τὴν πίστη μας⁸² καὶ καθαρισθήκαμε ἀπὸ τὸ ρύπο τῶν παλαιῶν ἁμαρτημάτων. Αὐτός, ἐνῶ ἡμᾶςταν αἰχμάλωτοι, μᾶς ἐλευθέρωσε⁸³, καὶ μᾶς ἀπάλλαξε ἀπὸ τὴ νοητὴ δουλεία, καὶ σὰν ἀπὸ ξένη καὶ ἄλλοεθνῆ γῆ, τὴ δαιμονικὴ ἀπάτη, μᾶς ὀδήγησε στὴ θεογνωσία καὶ τὴν καλλίπολη τῶν ἁγίων, τὴν ἀληθινὰ ἁγία Ἰερουσαλήμ, ποὺ εἶναι ἡ Ἐκκλησία. Γι' αὐτὸ στεφανώνεται ἀπὸ ἐμᾶς μὲ ὀρθή

82. Ρωμ. 5, 1.

83. Γαλ. 5, 1.

ἡμῶν ὀρθῇ καὶ ἀνεπιλήπτῳ πίστει, καὶ τοῖς εἰς ἀρετὴν ἀυγήμασιν, ὕμνοις τε τοῖς χαριστηρίοις. Καὶ οἱ μὲν τὸ τηνικάδε στέφανοι χρυσοῖ τε ἦσαν καὶ ἀογυροῖ καὶ ἐξ ὕλης κατεσκευάζοντο τῆς φθορῆς, οἱ δέ γε πρὸς ἡμῶν πεπλεγμένοι τε καὶ ἀνημιμένοι, γήϊνον μὲν ἔχουσιν οὐδέν, συντέθεινται δὲ μᾶλλον ἐκ τῆς τῷ Θεῷ προπεύσης δόξης. Ἀνατίθεμεν γὰρ ὡς χρυσὸν μὲν αὐτῷ τῶν περὶ αὐτοῦ δογματῶν τὴν ἀπλανῆ θεωρίαν, ὡς ἀογυρον δὲ τὴν ἐξ ἔργων ἀγαθῶν φαιδρότητα νοητήν. Ἔστι δὲ καὶ ἑτέρως στέφανός τε καὶ δόξα Χριστοῦ τῶν παρ' αὐτοῦ σεσωσμένων ἢ σωτηρία. Σέσωσται δὲ οὐκ ἔθνος ἓν, καθάπερ ἀμέλει καὶ πάλαι διὰ Μωυσέως ὁ Ἰσραήλ, ἀλλ' ὅλη λοιπὸν ἡ ὑπ' οὐρανόν· ἔπρεπε γὰρ καὶ τοῦτο τῷ Χριστῷ.

Ἄθρει δὲ ὅπως παρὰ τῶν ἀρχόντων τῆς αἰχμαλωσίας καὶ παρὰ τῶν χρησίμων αὐτῆς καὶ τῶν ἐπεγνωκότων αὐτὴν τὰ εἰς τὴν τῶν στεφάνων κατασκευὴν προσκομίζονται. Οἱ γὰρ λαῶν ἡγούμενοι καὶ εἰς ἀρχὰς τεθειμένοι τὰς τοιάσδε παρὰ Θεοῦ, καὶ οἱ τὸν τῆς ἀρχαίας ἡμῶν αἰχμαλωσίας εἰδότες τρόπον, χρήσιμοί τε τοῖς λελυτρωμένοις, ὡς καθηγηταὶ καὶ διδάσκαλοι καὶ νουθετεῖν οἴοι τε καὶ ἀποκομίζειν εὖ μάλα πρὸς ἐνομοωτάτην ζωὴν, αὐτοὶ τὰ ὑπὲρ πάντων προσάγουσι δῶρα, τὰ τῶν ἀδυνάτων ἀσθενήματα πληροῦντες δι' ἑαυτῶν. Ἐπιτεθειμένων δὲ τῶν στεφάνων ἐπὶ τὴν κεφαλὴν Ἰησοῦ, λέγεται πρὸς αὐτὸν περὶ τοῦ Ζοροβάβελ· «Ἴδου ἀνὴρ Ἀνατολῆ ὄνομα αὐτῷ καὶ ὑποκάτωθεν αὐτοῦ ἀνατελεῖ». Τεθέασαι στεφανούμενον τὸν Ἰησοῦν ὡς ἱερέα, καὶ προὔχοντα δὲ ὄρα πάλιν αὐτὸν ὡς ἓν γε τῷ Ζοροβάβελ καὶ ἐν δόξῃ τῇ βασιλικῇ· σῦνες δὲ ὅτι αὐτός ἐστιν ἡ Ἀνατολή, τουτέστι τὸ βλάστημα, περὶ οὗ φησιν ὁ θεσπέσιος Ἡσαΐας· «Καὶ ἀναθήσεται ῥάβδος ἐκ τῆς ῥίζης Ἰεσσαί, καὶ ἄνθος ἐκ τῆς ῥίζης ἀναθήσεται». Ἀνεθάλομεν δὲ ἡμεῖς ὑποκάτωθεν αὐτοῦ. Ρίζα γὰρ γέγονεν ὁ Χριστὸς τῆς ἀνθρωπότητος, ἥτοι τῶν διὰ πίστεως κεκλημένων, δευτέρα, καὶ οὐ κατὰ γε τὴν πρώτην, φημί δὲ δὴ τὸν Ἀδάμ, ἀλλ' ἐν ἀμείνοσιν ἀσυγκρίτως· ἀνεθάλομεν γὰρ εἰς φθορὰν μὲν οὐκέτι καὶ εἰς θάνατον διὰ τὴν ἀράν, ἀλλ' εἰς ζωὴν τε καὶ ἀφθαρσίαν, ῥίζαν ἔχοντες τὴν ζωὴν, τουτέστι Χριστόν. Καὶ ὥσπερ ἐστὶν αὐτὸς μὲν «ἡ ἄμπελος, ἡμεῖς δὲ τὰ κλήματα», προσπεφυκότες αὐτῷ διὰ τῆς πνευματικῆς κοινωνίας, οὕτω καὶ ῥάβδος καὶ

καὶ ἄμεμπτη πίστη καὶ μὲ τὰ καυχήματα τῆς ἀρετῆς μας, μὲ ὕμνους εὐχαριστήριους. Κι ἐκεῖνα βέβαια τὰ παλαιὰ στεφάνια ἦταν χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ καὶ κατασκευασμένα ἀπὸ ὕλη φθαρτή, αὐτὰ ὅμως τὰ πλεγμένα καὶ ἀφιερωμένα ἀπὸ ἐμᾶς δὲν ἔχουν τίποτε τὸ γήινο, ἀλλ' ἀντίθετα ἔχουν πλεχθεῖ ἀπὸ τῆ δόξα ποὺ ἀρμόζει στὸν Θεό. Γιατὶ τοῦ προσφέρομε ὡς χρυσὸ τὴ χωρὶς πλάνη διδασκαλία τῶν δογμάτων, καὶ ὡς ἀργυρὸ τὴν πνευματικὴ λαμπρότητα τῶν ἀγαθῶν ἔργων. Εἶναι ὅμως καὶ ἄλλιῶς στέφανος καὶ δόξα τοῦ Χριστοῦ ἢ σωτηρία αὐτῶν ποὺ σώθηκαν ἀπὸ αὐτόν. Γιατὶ δὲν σώθηκε ἓνα ἔθνος μόνο, ὅπως βέβαια παλαιὰ ὁ Ἰσραὴλ ἀπὸ τὸν Μωυσῆ, ἀλλ' ὅλη πιά ἡ ὑφήλιος· γιατί ἔπρεπε καὶ αὐτὸ στὸν Χριστό.

Πρόσεχε ὅμως πῶς ἀπὸ τοὺς ἄρχοντες τῆς αἰχμαλωσίας καὶ τοὺς χρήσιμους αὐτῆς καὶ ἐκείνους ποὺ τὴν εἶχαν γνωρίσει προσκομίζονται τὰ ἀπαιτούμενα γιὰ τὴν κατασκευὴ τῶν στεφάνων. Οἱ ἀρχηγοὶ δηλαδή τοῦ λαοῦ καὶ ἐκεῖνοι ποὺ εἶχαν τοποθετηθεῖ ἀπὸ τὸν Θεὸ σ' αὐτοῦ τοῦ εἶδους τὶς ἀρχές καὶ οἱ ὅποιοι γνώριζαν τῆς παλαιᾶς αἰχμαλωσίας μας τὸ λόγο καὶ ἦταν χρήσιμοι σὲ ὅσους εἶχαν ἐλευθερωθεῖ, ὡς καθοδηγητὲς καὶ διδάσκαλοι καὶ ἱκανοὶ νὰ νουθετοῦν καὶ νὰ ὀδηγοῦν ἄριστα στὴ σύμφωνη μὲ τὸ νόμο ζωὴ, αὐτοὶ προσφέρουν τὰ δῶρα ἐκ μέρους ὄλων, ἀναπληρώνοντας ἀπὸ τὸν ἑαυτό τους τὰ ἀσθενήματα τῶν ἀδυνάτων. Καὶ ὅταν ἔβαλαν τὰ στεφάνια στὸ κεφάλι τοῦ Ἰησοῦ τοῦ εἶπαν γιὰ τὸν Ζοροβάβελ: «Νά, ἓνας ἄνδρας ποὺ τὸ ὄνομά του εἶναι Ἀνατολή, καὶ κάτω ἀπὸ αὐτὸν θὰ ἀνατεῖλει». Εἶδες τὸν Ἰησοῦ νὰ στεφανώνεται ὡς ἱερέας, κοίταξε πάλι αὐτόν στὸ πρόσωπο τοῦ Ζοροβάβελ γεμάτο ὑπεροχὴ καὶ μὲ δόξα βασιλική. Κατανόησε ὅτι αὐτὸς εἶναι ἡ Ἀνατολή, δηλαδή ὁ βλαστὸς, γιὰ τὸν ὅποιο λέγει ὁ θεσπέσιος Ἡσαΐας: «Θ' ἀνατεῖλει βλαστὸς ἀπὸ τῆ ρίζα τοῦ Ἰεσσαὶ καὶ ἄνθος ἀπὸ τῆ ρίζα του θ' ἀνθίσει»⁸⁴. Βλαστήσαμε καὶ ἐμεῖς κάτω ἀπὸ αὐτόν. Γιατὶ ὁ Χριστὸς ἔγινε δεύτερη ρίζα τῆς ἀνθρωπότητας, δηλαδή αὐτῶν ποὺ κλήθηκαν μέσω τῆς πίστεως, διαφορετικὴ ἀπὸ τὴν πρώτη, δηλαδή τὸν Ἀδάμ, ἀλλὰ ἀσύγκριτα καλύτερη. Γιατὶ δὲν βλαστήσαμε γιὰ τὴ φθορὰ καὶ γιὰ τὸ θάνατο ἐξαιτίας τῆς κατάρτας, ἀλλὰ γιὰ τὴ ζωὴ καὶ τὴν ἀφθαρσία, ἔχοντας ρίζα τὴ ζωὴ, δηλαδή τὸν Χριστό. Καὶ ὅπως εἶναι αὐτὸς «ἡ ἄμπελος καὶ ἐμεῖς τὰ κλήματα»⁸⁵ προσδεμένοι μαζί του μὲ τὴν πνευματικὴ κοινωνία, ἔτσι κι αὐτὸς εἶναι ράβδος καὶ βλαστὸς

84. Ἡσ. 11, 1.

85. Ἰω. 15, 5.

βλάστημα μὲν αὐτός, ἤγουν ἀναφυὴ καὶ ἀνατολή, ἡμεῖς δὲ ὑπ' αὐτῷ βεβλαστήκαμεν, ἀνεφύημέν τε καὶ ἀνεθάλομεν εἰς ἀφθαρσίαν, ὡς ἔφην, καὶ ζωὴν. Αὐτὸς ὠκοδόμησε τὸν οἶκον Κυρίου.

Ἔστι δὲ καὶ ἀπάσης ἔμπλεως ἀρετῆς, τουτέστιν, εὐκλείας τῆς
 5 Θεῶ προεπωδεστάτης «Ἐκάλυψε γὰρ οὐρανοὺς ἡ ἀρετὴ αὐτοῦ, καὶ τῆς αἰνέσεως αὐτοῦ πλήρης ἡ γῆ», καθά φησιν ὁ προφήτης Ἀμβακούμ. Γέγραφε δέ που καὶ ὁ σοφὸς Ἰωάννης, ὅτι «Καὶ θεάμεθα τὴν δόξαν αὐτοῦ, δόξαν ὡς μονογενοῦς παρὰ Πατρός, πλήρης χάριτος καὶ ἀληθείας». Αὐτὸς κεκάθικεν ἐπὶ θρόνον· βε-
 10 βασίλευκε γὰρ ὡς Θεός, καὶ ἔστι σύνοδος τῷ ἰδίῳ Πατρὶ καὶ συγκατάρχει τῶν ὄλων. Ὅτι δὲ Ζοροβάβελ τε καὶ Ἰησοῦς ἀλλήλοις ὥσπερ εἰς ἐνότητά συνενηνεγμένοι κατασημήνειαν εὖ μάλα Χριστόν, κατέδειξε προστιθείς, ὡς περὶ γε τοῦ Ζοροβάβελ· «Καὶ ἔσται ὁ ἱερεὺς ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ», τουτέστιν ἐν τιμῇ τε καὶ δόξῃ·
 15 καὶ βουλή εἰρηνικὴ ἔσται ἀνὰ μέσον ἀμφοτέρων. Ἔστι γὰρ ὁ αὐτός, ὡς καὶ ἤδη προεῖπον, βασιλεύς τε ἅμα καὶ ἀρχιερεὺς, ὡς διὰ δυοῖν εἰς ἓνα γραφόμενος τὸν Ἐμμανουήλ. Πλὴν οὐκ ἄμισθος ὁ πόνος τοῖς στεφανοῦσι Χριστόν, ἀλλ' εἰς ἀτελεύτητον αὐτοῖς δραμεῖται μνήμην ἢ καρποφορία.

Ἔστι δὲ ἀτρεκῆς ὁ λόγος, ἐμπεδοῖ προστιθείς· «Ὁ δὲ στέφανος ἔσται τοῖς ὑπομένουσι καὶ τοῖς χρησίμοις αὐτῆς καὶ τοῖς ἐπεγνωκόσιν αὐτὴν καὶ εἰς χάριτα υἱοῦ Σοφονίου καὶ εἰς ψαλμὸν ἐν οἴκῳ Κυρίου». Ἔσται γὰρ εἰς χάριν τοῖς ἀνατεθεικόσι τὰ προσκεκομισμένα, γενήσονται δὲ καὶ δοξολογίας πρόφασις. Ἡ γὰρ τῶν
 25 ἡγουμένων εὐσέβεια τῆς εἰς Θεὸν ἀγάπης ὁδὸς τοῖς ἑτέροις γίνεται. Στεφανομένου δὲ πρὸς ἡμῶν τοῦ Χριστοῦ, τότε καὶ ἡ τῶν ἐθνῶν ἀγέλη δραμεῖται πρὸς ἐπίγνωσιν αὐτοῦ, καὶ οἱ μακρὰν ὄντες διὰ τὴν πλάνην, κεκλήσονται διὰ τῆς πίστεως καὶ οἰκοδομήσουσιν ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ Θεοῦ. Τίνα δὲ οἰκοδομήσουσιν; Ἐαυτοὺς
 30 δηλονότι συναρμολογοῦντες τοῖς ἁγίοις, καὶ συντιθέντες ἐν πίστει πρὸς ἔνωσιν τοῖς ἐξ Ἰσραὴλ, ὄντος ἀκρογωνιαίου Χριστοῦ καὶ συνείροντος εἰς ὁμοψυχίαν δι' ἑαυτοῦ τὰ πάλαι διηρημένα. Ἐκτισε γὰρ τοὺς δύο λαοὺς «εἰς ἓνα καινὸν ἄνθρωπον, ποιῶν εἰρήνην καὶ

δηλαδή ρίζα και ἀνατολή, ἐνῶ ἐμεῖς ἔχομε βλαστήσει πάνω σ' αὐτόν, βλαστήσαμε καὶ ἀύξηθήκαμε γιὰ τὴν ἀφθαρσία, ὅπως εἶπα, καὶ τὴ ζωὴ. Αὐτὸς οἰκοδόμησε τὸν ναὸ τοῦ Κυρίου.

Εἶναι ὅμως καὶ γεμᾶτος ἀπὸ κάθε ἀρετῆ, τὴ δόξα δηλαδή πού εἶναι ἢ πιὸ πρέπουσα στὸν Θεό· γιατί, ὅπως λέγει ὁ Ἀβδακούμ, «Ἡ ἀρετὴ του σκέπασε τοὺς οὐρανούς καὶ ἡ γῆ εἶναι γεμάτη ἀπὸ τὴ δοξολογία του»⁸⁶. Γράφει ἐπίσης κάπου καὶ ὁ σοφὸς Ἰωάννης «Εἶδαμε τὴ δόξα του, δόξα ὡς Μονογενοῦς ἀπὸ τὸν Πατέρα, γεμᾶτο ἀπὸ χάρη καὶ ἀλήθεια»⁸⁷. Αὐτὸς κάθισε στὸ θρόνο, γιατί βασίλευσε ὡς Θεὸς καὶ εἶναι ὁμοκάθεδρος τοῦ ἴδιου τοῦ Πατέρα του καὶ κυβερνᾷ μαζί του τὰ πάντα. Ὅτι ὅμως ὁ Ζοροβάβελ καὶ ὁ Ἰησοῦς δεμένοι μεταξύ τους σὲ ἐνότητα μποροῦν ἀριστα νὰ σημάνουν τὸν Χριστό, τὸ ἔδειξε προσθέτοντας γιὰ τὸν Ζοροβάβελ: «Καὶ θὰ εἶναι ὁ ἱερέας στὰ δεξιὰ του», δηλαδή μὲ τιμὴ καὶ δόξα, «καὶ θὰ ὑπάρχει θέληση εἰρηνικὴ μεταξύ τῶν δύο τους». Γιατὶ εἶναι, ὅπως ἤδη εἶπα, βασιλιάς ταυτόχρονα καὶ ἀρχιερέας, ὑποτυπώνονοντας ἀπὸ τὰ δύο σὲ ἓνα τὸν Ἐμμανουήλ. Δὲν εἶναι ὅμως χωρὶς μισθὸ ὁ κόπος αὐτῶν πού στεφανώνουν τὸν Χριστό, ἀλλὰ ἡ καρποφορία τους θὰ παρατείνει τὴ μνήμη τους στὸν αἰῶνα.

Ὅτι πάλι ὁ λόγος εἶναι ἀληθινὸς τὸ βεβαιώνει προσθέτοντας: «Τὸ στεφάνι θὰ εἶναι γιὰ ἐκείνους πού ὑπομένουν καὶ γιὰ ἐκείνους πού τὴν ὠφελοῦν καὶ γιὰ ἐκείνους πού γνώρισαν αὐτὴν καὶ πρὸς χάρη τοῦ υἱοῦ τοῦ Σοφονία καὶ γιὰ τὴ δοξολογία στὸ ναὸ τοῦ Κυρίου». Γιατὶ θὰ εἶναι γιὰ χάρη ἐκείνων πού ἀφιέρωσαν τίς προσφορές, ἀλλὰ καὶ θὰ γίνεῖ ἀφορμὴ γιὰ δοξολογία. Γιατὶ ἡ εὐσέβεια τῶν ἡγετῶν γίνεται γιὰ τοὺς ἄλλους δρόμος πρὸς τὴν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ. Κι ἂν στεφανώνομε ἐμεῖς τὸν Χριστό, τότε καὶ τὰ πλήθη τῶν ἐθνῶν θὰ σπεύσουν στὸ νὰ γνωρίσουν αὐτόν, καὶ ὅσοι βρῖσκονται μακριὰ ἐπειδὴ πλανήθηκαν θὰ κληθοῦν μέσω τῆς πίστεως, «Καὶ θὰ οἰκοδομήσουν στὸ ναὸ τοῦ Θεοῦ». Καὶ ποιὸν θὰ οἰκοδομήσουν; Τοὺς ἑαυτοὺς των προφανῶς, συνδέοντάς τους μὲ τοὺς ἁγίους, καὶ συνδέοντάς τους μὲ πίστη πρὸς ἔνωση μὲ τοὺς Ἰσραηλῖτες, ἔχοντας ἀκρογωνιαῖο⁸⁸ τὸν Χριστό, καὶ συνδέοντάς μὲ τὸν ἑαυτό του ἐκεῖνα πού παλαιὰ ἦταν χωρισμένα. Γιατὶ «ἔχτισε τοὺς δύο λαοὺς σὲ ἓνα νέο ἄνθρωπο, προκαλώντας εἰρήνη καὶ συμφιλιώνοντας

86. Ἀβδακ. 3, 3.

87. Ἰω. 1, 14.

88. Ἐφ. 2, 20.

ἀποκατολλάσσω ἐν τῷ σώματι αὐτοῦ τὰ πάντα πρὸς τὸν Πα
ρα», ὧν εἰς πέρας ἐκβεβηκότων, ἐπιψηφιοῦμεθα τοῖς ἁγίοις προ
φήταις τὸ ἀτρεκές, ἐγνωκότες τε σαφῶς, ὡς ἦν Θεὸς ἐν αὐτοῖς
λαλῶν καὶ προαναφαίνων ἡμῖν τὸ Χριστοῦ μυστήριον.

5

ΤΟΜΟΣ ΤΡΙΤΟΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ΄.

Στίχ. 1-3. «Καὶ ἐγένετο ἐν τῷ τετάρτῳ ἔτει ἐπὶ Δαρείου τοῦ
 βασιλέως ἐγένετο λόγος Κυρίου πρὸς Ζαχαρίαν, τετράδι
 τοῦ μηνὸς τοῦ ἐνάτου ὃς ἐστὶ Χασελεῦ· καὶ ἐξαπέστειλεν
 10 εἰς Βαιθὴλ Σαρασάρ καὶ Ἀρβεσεὲρ ὁ βασιλεὺς καὶ οἱ ἄν-
 δρες αὐτοῦ τοῦ ἐξιλάσασθαι τὸν Κύριον, λέγων πρὸς τοὺς
 ἱερεῖς τοὺς ἐν τῷ οἴκῳ Κυρίου παντοκράτορος καὶ πρὸς
 τοὺς προφήτας λέγων· Εἰ εἰσελήλυθεν ὧδε ἐν τῷ μηνὶ τῷ
 πέμπτῳ τὸ ἅγιασμα, καθότι ἐποίησαν ἤδη ἱκανὰ ἔτη;».

15 λδ'. Μετὰ τὴν τῶν ὁράσεων ἐπίδειξιν ἕτεροι παρὰ Θεοῦ γε-
 γόνασι λόγοι, μικροῦ μεταξὺ διπλεύσαντος χρόνου. Πρὸ μὲν γὰρ
 τῶν ὁράσεων γέγραπται ὅτι, «Τῇ τετράδι καὶ εἰκάδι ἐν τῷ ἐνδε-
 κάτῳ μηνί» (οὗτός ἐστιν ὁ μὴν σαβάτ), ἐν τῷ δευτέρῳ ἔτει ἐπὶ Δα-
 ρείου ἐγένετο λόγος Κυρίου πρὸς «Ζαχαρίαν τὸν τοῦ Βαραχίου
 20 υἱὸν Ἀδδῶ τὸν προφήτην, λέγων», ἐν δέ γε τοῖς προκειμένοις ἡ-
 μῖν θεωρήμασιν ἕτερος μετ' ἐκεῖνον ὀρίζεται χρόνος· Ἐν γὰρ τῷ
 τετάρτῳ ἔτει τῇ τετράδι τοῦ μηνὸς τοῦ ἐνάτου ὃς ἐστὶ Χασελεῦ
 κατὰ τὴν Ἑβραίων φωνὴν δηλονότι, μεταπεφοίτηκε τῷ προφήτῃ
 τῆς θεοπτίας ὁ τρόπος. Τίς δὲ ἡ πρόφασις, ἢ τῆς ἱστορίας ἀφήγη-
 25 σις εὐ μάλα σαφηνιεῖ. Συνεῖεν γὰρ οὐχ ἑτέρως τινὲς πλὴν ὅτι κα-
 τὰ τουτονὶ τὸν τρόπον τῶν προκειμένων τὸν νοῦν. Τίνες γὰρ ὄλως
 ὄτε Σαρασάρ καὶ Ἀρβεσεὲρ ὁ βασιλεὺς καὶ οἱ ἄνδρες οἱ μετ' αὐ-
 τοῦ, πῶς οὐκ ἀναγκαῖον καὶ πρό γε τῶν ἄλλων ἀναμαθεῖν; Τί δε-
 τὸ ἅγιασμα τὸ ἐν τῷ πέμπτῳ μηνί, καὶ μὴν καὶ αὐτὸς ὁ τῆς ἐρωτή-

μέσω τοῦ ἑαυτοῦ του τὰ πάντα μετὰ τὸν Πατέρα»⁸⁹. Κι αὐτὰ ὅταν πραγματοποιηθοῦν θ' ἀποδώσομε τὴν ἀλήθεια στοὺς ἅγιους προφῆτες, ἀναγνωρίζοντας ἀπερίφραστα, ὅτι ἦταν ὁ Θεὸς ποὺ μιλοῦσε μέσω αὐτῶν καὶ μᾶς προανήγγελλε τὸ μυστήριον τοῦ Χριστοῦ.

ΛΟΓΟΣ ΤΡΙΤΟΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7ο

Στίχ. 1-3. «Τὸ τέταρτο ἔτος τῆς βασιλείας τοῦ Δαρείου ἐγένετο λόγος Κυρίου πρὸς τὸν Ζαχαρία στίς τέσσερις τοῦ ἑνατου μηνῆ, δηλαδή τοῦ Χασελεῦ. Καὶ ἔστειλε στή Βαιθήλ ὁ Σαρσάρ καὶ ὁ Ἀρβεσεὲρ ὁ βασιλιάς καὶ οἱ ἄνδρες του νὰ ἐξιλεώσουν τὸν Κύριον ἐρωτώντας τοὺς ἱερεῖς τοῦ ναοῦ τοῦ Κυρίου τοῦ παντοκράτορα καὶ τοὺς προφῆτες· Ἐγένετο ἐδῶ ἡ ἁγία προσφορὰ τὸν πέμπτον μῆνα ἔτσι ὅπως γινόταν γιὰ πολλὰ χρόνια μέχρι τώρα;».

34. Μετὰ τὴν παρουσίαση τῶν ὁραμάτων ἀπηύθυνε ἄλλους λόγους μετὰ τὴν παρέλευση μικροῦ χρονικοῦ διαστήματος. Γιατὶ πρὶν ἀπὸ τὰ ὁράματα ἔχει γραφεῖ ὅτι, «Τὴν εἰκοστὴ τέταρτη ἡμέρα τοῦ ἐνδέκατου μηνῆ (αὐτὸς ἦταν ὁ μῆνας Σαβάτ), τὸ δεύτερον ἔτος τῆς βασιλείας τοῦ Δαρείου, ὁ Κύριος ἀπηύθυνε λόγον πρὸς τὸν Ζαχαρία, υἱὸ τοῦ Βαραχία, υἱὸ τοῦ Ἀδδώ τοῦ προφήτη, λέγοντας»⁹⁰, ἐνῶ στὰ ἐξεταζόμενα ἐδῶ ἀφηγήματα ὁρίζεται χρόνος διάφορος ἀπὸ ἐκεῖνον. Γιατὶ λέγει, «τὸ τέταρτον ἔτος, στίς τέσσερες τοῦ ἑνατου μηνῆ, ποὺ εἶναι ὁ Χασελεῦ», ὅπως τὸν ὀνομάζουν δηλαδή οἱ Ἑβραῖοι, ἄλλαξε ὁ τρόπος θεοπτείας τοῦ προφήτη. Ποιὸς ὅμως εἶναι ὁ λόγος θὰ τὸ διασαφηνίσει πολὺ καλὰ ἡ ἀφήγησις τῆς ἱστορίας. Γιατὶ θὰ κατανοήσουν κάποιοι τὸ νόημα αὐτῶν τῶν λόγων ὄχι ἀλλιῶς, παρὰ μόνο μετὰ αὐτὸν τὸν τρόπο. Ποιοὶ λοιπὸν ἦταν τέλος πάντων ὁ Σαρσάρ καὶ ὁ Ἀρβεσεὲρ ὁ βασιλιάς καὶ οἱ ἄνδρες του, πῶς δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ τὸ μάθομε πρὶν ἀπὸ τὰ ἄλλα; Τί εἶναι ἐπίσης ἡ ἁγία προσφορὰ τοῦ πέμπτου μηνῆ, ἀλλὰ καὶ ὁ ἴδιος ὁ τρόπος τῆς ἐρώ-

90. Ζαχ. 1, 1.

σεως τρόπος, ὅποι ποτέ βλέπει, καὶ τίς ἂν γένοιτο τῶν ἐρομένων ὁ σκοπός;

Βασιλεύοντος τοίνυν Ὡσηὲ τοῦ υἱοῦ Ἡλᾶ τῶν δέκα φυλῶν ἐν τῇ Σαμαρείᾳ, καὶ πολὺ διανενευκότος εἰς ἀπόστασιν (λάτρευκε γὰρ εἰδώλοις), παρωξύνετο Θεὸς ἐπὶ τὸν Ἰσραήλ. *Εὐκατεστράτευσε τῆς χώρας ὁ Σαλμανασάρ βασιλεὺς Ἀσσυρίων εἶλέ τε τὴν Σαμάρειαν, καὶ ἀπώκισε μὲν τὸν Ἰσραήλ, παρεσκευασε δέ τινας τῶν ἐκ τῆς Χαλδαίων χώρας κατοικῆσαι τὴν γῆν, ἵνα δὴ γένοιτο Περσῶν, ὡς ἐκείθεν ἔχουσα λοιπὸν τοὺς οἰκήτορας.*

10 Ἔχεις τὴν ἱστορίαν ἐν τῇ τετάρτῃ τῶν βασιλειῶν. Γέγραπται γὰρ οὕτως· «Ἐν ἔτει δωδεκάτῳ Ἀχαζ, βασιλέως Ἰούδα, ἐβασίλευσε Ὡσηὲ υἱὸς Ἡλᾶ ἐν Σαμαρείᾳ ἐπὶ Ἰσραήλ ἐννέα ἔτη, καὶ ἐποίησεν τὸ πονηρὸν ἐν ὀφθαλμοῖς Κυρίου, πλην οὐχ ὡς οἱ βασιλεῖς Ἰσραήλ, οἳ ἦσαν ἔμπροσθεν αὐτοῦ· ἐπ' αὐτὸν ἀνέβη Σαλμανασάρ βασιλεὺς Ἀσσυρίων, καὶ ἐγενήθη αὐτῷ Ὡσηὲ δοῦλος». Καὶ μετὰ ταῦτα ἕτερα πάλιν· «Καὶ ἀπώκισθη Ἰσραήλ ἐπάνωθεν τῆς γῆς αὐτοῦ εἰς Ἀσσυρίους ἕως τῆς ἡμέρας ταύτης. Καὶ ἤγαγε βασιλεὺς Ἀσσυρίων ἐκ Βαβυλῶνος τὸν ἐκ Χουθὰ καὶ ἀπὸ Αἰῶ καὶ ἀπὸ Ἀμαθ καὶ Σεπφαρουαῖμ, καὶ κατωκίσθησαν ἐν ταῖς πόλεσι Σαμαρείας ἀντὶ τῶν υἱῶν Ἰσραήλ, καὶ ἐκληρονόμησαν τὴν Σαμάρειαν καὶ κατώκησαν ἐν ταῖς πόλεσιν αὐτῆς». Οὗτοι δὴ οὖν οἱ κληρονόμοι ἐλόντες τὴν Σαμαρειτῶν, κατωκηκότες γῆν καὶ τέκνων τάχα πολλαγά γεγόνασι πατέρες καὶ τοῖς Ἰουδαίων ἔθεσι προσνευέκασιν, τὰς πόλεις τῶν λεόντων ἐφόδους κατορῶσάντες· ἐξ αὐτῶν γεγόνασι Σαλμανασάρ τε καὶ Ἀρβεσεέρ, ὃς καὶ ὠνόμασται βασιλεὺς, διὰ τοῦτο κατηγεῖσθαι τὸ τηνικάδε τῶν ἐν Σαμαρείᾳ μετωκισθέντων ἐκ τῆς Περσῶν. Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῶν ἀνδρῶν, περὶ δέ γε τοῦ ἀγγελοῦ ἀσματος, φέρε δὴ πάλιν τὰ εἰκότα λέγωμεν.

Οὐκοῦν πρὶν ἀλῶναι τὴν Ἰουδαίαν παρὰ τοῦ Ναβουχοδονοσοῦ, ὁ μακάριος προφήτης Ἰωὴλ προανακεκράγει τὸ συμβησόμενον, καὶ δὴ καὶ πενθεῖν τοῖς ἱερεῦσι παρεκελεύετο, καὶ προσέτι καὶ τοῖς ὑπὸ χεῖρα λαοῖς, ὡς ὅσον οὐδέπω τῆς μὲν Ἱερουσαλήμ ὑπερπόδας ἐσομένης ἐχθρῶν, κατεμ-πρησθησομένου δὲ καὶ αὐτοῦ τοῦ θεοῦ ναοῦ. Ἐφη δὲ οὕτως· «Περιζώσασθε καὶ κόπτεσθε οἱ ἱερεῖς

τησης ποῦ ἀποβλέπει καὶ ποιὸς μπορεῖ νὰ εἶναι ὁ σκοπὸς ἐκείνων ποῦ ἐρωτοῦν;

“Ὅταν λοιπὸν βασίλευε ὁ Ὁσηέ, υἱὸς τοῦ Ἡλᾶ, στὶς δέκα φυλές στὴ Σαμάρεια καὶ εἶχε προχωρήσει σὲ πολὺ μεγάλη ἀποστασία (γιατὶ εἶχε λατρεύσει τὰ εἰδῶλα), ὀργίσθηκε ὁ Θεὸς ἐναντίον τοῦ Ἰσραήλ. Ἐπειτα ἐξεστράτευσε ἐναντίον τῆς χώρας ὁ Σαλμανασάρ, βασιλιάς τῶν Ἀσσυρίων, κατέλαβε τὴ Σαμάρεια, ἀπομάκρυνε ἀπὸ τὴν πατρίδα τους τοὺς Ἰσραηλίτες καὶ ἔστειλε σ’ αὐτὴν κάποιους ἀπὸ τὴ χώρα τῶν Χαλδαίων νὰ κατοικήσουν ἐκεῖ, γιὰ νὰ προσαρτηθεῖ στὴ χώρα τῶν Περσῶν, ἀφοῦ οἱ κάτοικοί της θὰ ἦταν ἀπὸ αὐτοὺς. Ἐχει τὴν ἱστορία στὸ τέταρτο βιβλίο τῶν Βασιλειῶν. Γιατὶ ἔχει γραφεῖ τὸ ἐξῆς: «Στὸ δωδέκατο ἔτος τῆς βασιλείας τοῦ Ἀχαζ, βασιλιᾶ τοῦ Ἰούδα, βασίλευσε ὁ Ὁσηέ, υἱὸς τοῦ Ἡλᾶ, στοὺς Ἰσραηλίτες στὴ Σαμάρεια γιὰ ἐννέα χρόνια, καὶ ἁμάρτησε στὸν Κύριο, ὄχι ὅμως ὅπως οἱ βασιλεῖς τοῦ Ἰσραήλ οἱ πρὶν ἀπὸ αὐτόν. Στους χρόνους του ἀνέβηκε ὁ Σαλμανασάρ, βασιλιάς τῶν Ἀσσυρίων, καὶ ὑποδούλωσε τὸν Ὁσηέ»⁹¹. Καὶ μετὰ ἀπὸ λίγα πάλι: «Καὶ οἱ Ἰσραηλίτες ἔζησαν ὡς ἄποικοι στὴ χώρα τῶν Ἀσσυρίων μέχρι σήμερα. Καὶ ὁ βασιλιάς τῶν Ἀσσυρίων ἔφερε ἀπὸ τὴ Βαβυλώνα κατοίκους ἀπὸ τὸν Ἐκκουθά, ἀπὸ τὴν Αἰιά, ἀπὸ τὴν Αἰμάθ καὶ τὸ Σεπφαρουαῖμ, καὶ ἐγκαταστάθηκαν σὰν κάτοικοι στὶς πόλεις τῆς Σαμάρειας στὴ θέση τῶν Ἰσραηλιτῶν καὶ κληρονόμησαν τὴ Σαμάρεια»⁹². Αὐτοὶ λοιπὸν εἶναι ποῦ πῆραν τὸν κλῆρο τῶν Σαμαρειτῶν καὶ κατοίκησαν τὴ χώρα καὶ ἔκαναν ἴσως καὶ παιδιὰ ἐκεῖ καὶ προσκολλήθηκαν στὸ λαὸ τῶν Ἰουδαίων, ἐπειδὴ φοβοῦνταν τὶς ἐπιθέσεις τῶν λιονταριῶν, καὶ ἀπὸ αὐτοὺς καταγόταν ὁ Σαρασάρ καὶ ὁ Ἀρβεσεέρ, ποῦ ὀνομάσθηκε καὶ βασιλιάς τους, ἐπειδὴ ἦταν τότε ἡγέτης τῶν Περσῶν ποῦ ἐγκαταστάθηκαν στὴ Σαμάρεια. Καὶ αὐτὰ βέβαια γιὰ τὰ πρόσωπα, γιὰ τὴν ἀγία προσφορὰ ἔμπρὸς ἃς ποῦμε πάλι ὅσα πρέπει.

Πρὶν λοιπὸν καταληφθεῖ ἡ Ἰουδαία ἀπὸ τὸν Ναβουχοδονόσορ, ὁ μακάριος προφήτης Ἰωὴλ εἶχε προφητεύσει αὐτὸ ποῦ ἐπρόκειτο νὰ συμβεῖ, καὶ μάλιστα εἶχε προτρέψει τοὺς ἱερεῖς νὰ πενθήσουν, καὶ ἀκόμα καὶ τὸν κάτω ἀπὸ τὴν ἐξουσία τους λαὸ, καὶ ὅτι ἡ Ἱερουσαλήμ θὰ κυριευθεῖ ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς της ἔτσι ποῦ ποτὲ μέχρι τότε, καὶ θὰ πυρποληθεῖ καὶ ὁ ἴδιος ὁ θεῖος ναός. Εἶπε τὰ ἐξῆς: «Φορέστε καὶ ζωσθεῖτε πέν-

91. Δ' Βασ. 17, 1-3

92. Δ' Βασ. 17, 23-24.

θρηνεῖτε οἱ λειτουργοῦντες θυσιαστηρίῳ· εἰσέλθατε, ὑπνώσατε ἐν
 σάκκοις λειτουργοῦντες τῷ Θεῷ, ὅτι ἀπέσχηκεν ἐξ οἴκου Θεοῦ
 ἡμῶν θυσία καὶ σπονδή. Ἀγιάσατε νηστείαν, κηρύξτε θεραπεί-
 αν, συναγάγετε πρεσβυτέρους, πάντας κατοικοῦντας γῆν εἰς οἶκον
 5 Θεοῦ ἡμῶν, καὶ κράξτε πρὸς Κύριον ἐκτενωῶς· Οἴμμοι, οἴμμοι εἰς
 ἡμέραν». Καὶ ταυτὶ μὲν ὁ προφήτης, τίνα δὲ δὴ τρόπον διεπεραίνε-
 το τὰ προηγγελμένα, σαφηνιῶ πάλιν, αὐτὸ παραθεῖς τὸ γράμμα τὸ
 ἱερόν. Γέγραπται δὲ οὕτως ἐν τῇ τετάρτῃ τῶν Βασιλειῶν· «Καὶ τῷ
 μηνὶ τῷ πέμπτῳ ἑβδόμῃ τοῦ μηνός, οὗτος ἐνιαυτός ἐννεακαιδέκα-
 10 τος τῷ Ναβουχοδονόσορ βασιλεῖ Βαβυλῶνος, ἦλθε Ναβουζαρδάν
 ὁ ἀρχιμάγειρος ὁ ἐστὼς ἐνώπιον βασιλέως Βαβυλῶνος εἰς Ἱερου-
 σαλήμ, καὶ ἐνέπρησε τὸν οἶκον Κυρίου καὶ τὸν οἶκον τοῦ βασιλέως
 καὶ πάντας τοὺς οἴκους Ἱερουσαλήμ καὶ πάντα οἶκον ἐνέπρησεν ὁ
 ἀρχιμάγειρος». Εἶτα κεχειροτόνηκεν ἐπὶ τὸν περιλειφθέντα δῆμον
 15 ἐξ Ἰσραὴλ τὸν Γοδολίαν, ἐν μηνὶ τῷ ἑβδόμῳ, ὃν ὑπελθὼν ἐχειρώσα-
 το καὶ ἀπέκτεινεν Ἰσμαὴλ υἱὸς Ναθανίου υἱοῦ Ἐλισαμὰ ἐκ τοῦ
 σπέρματος τῶν βασιλέων· γέγραπται γὰρ ὡδί.

Οὐκοῦν ἐπειδήπερ συμβέβηκεν ἐν τῷ πέμπτῳ μηνὶ καὶ ἐν
 ἡμέρᾳ τῇ ἑβδόμῃ ἀλῶναι μὲν τὰ Ἱεροσόλυμα, κατεμπροσηθῆναι δὲ
 20 τὸν ναόν, προσαποθανεῖν δὲ καὶ τὸν Γοδολίαν ἐν τῷ ἑβδόμῳ μη-
 νί, τάχα που πρὸς ἀνάμνησιν τῆς τοῦ προφήτου φωνῆς οἱ κατά-
 λοιποι τῶν Ἰουδαίων ἐνηνεγμένοι, τετυπώκασιν ἐξ ἀπάσης τῆς
 περιοικίδος ἐν μηνὶ τῷ πέμπτῳ καὶ ἐν τῇ ἑβδόμῃ τοῦ μηνός ἀνα-
 θαίνειν ἅπαντας εἰς Ἱεροσόλυμα, καὶ ἀγιάσαι μὲν νηστείαν, κομ-
 25 μὸν δὲ ποιεῖσθαι καθάπερ ἐπὶ νεκρῶ καὶ ἐποιμώξιν κειμένῳ τρό-
 πον τινὰ τῷ ναῷ, τῇ τε πόλει κατεμπροσηθείσῃ τὸ ἐκ τῆς ὑστερο-
 βουλίας δάκρυον ἐπιχεῖν. Ὡροντο δὲ, ὅτι λατρείας αὐτοῖς τῆς ἀν-
 δανούσης Θεῷ τρόπος οὕτοσι πανσόφως ἐξηύρηται. Ἀλλ' ἐπράτ-
 τετο μὲν ἔτι τοῦ Ἰσραὴλ ὑπὸ τὸν τῆς αἰχμαλωσίας κειμένου ζυ-
 30 γόν, οὐδεμιᾶς δὲ φροντίδος τοῦ θεοῦ τετυχηκότος ναοῦ.

Ἐπειδὴ δὲ ἐπανῆλθον, τὴν Περσῶν ἀφέντες καὶ Μήδων, καὶ
 κατοικήκασιν τὴν ἁγίαν πόλιν, εἶτα τὸν θεῖον ἀνεδείμαντο νεῶν,
 ἐδόκει πως τὸ ἔθος αὐτοῖς οὐκ ἐν καιρῷ καὶ κόσμῳ πράττεσθαι

θιμα, καὶ ὀδύρεσθε σεῖς οἱ ἱερεῖς, θρηνεῖτε σεῖς ποὺ ὑπηρετεῖτε στὸ θυσιαστήριο, μπεῖτε μέσα, κοιμηθεῖτε μὲ σάκκο πένθους σεῖς οἱ ὑπηρέτες τοῦ Θεοῦ, ἐπειδὴ ἔλειψε ἀπὸ τὸν ναὸ τοῦ Θεοῦ σας ἡ θυσία καὶ ἡ σπονδή. Ὅρισάτε ἡμέρα νηστείας, ζητήστε θεραπεία, συγκεντρῶστε τοὺς γέροντες καὶ ὄλους τοὺς κατοίκους τῆς χώρας στὸν ναὸ τοῦ Θεοῦ σας καὶ κραυγαῖστε ἐκτεταμένα πρὸς τὸν Κύριο· Ἀλλοίμονο, ἀλλοίμονο γιὰ τὴν ἡμέρα ποὺ ἔρχεται»⁹³. Καὶ αὐτὰ βέβαια λέγει ὁ προφήτης, μὲ ποιὸ τρόπο ὅμως πραγματοποιήθηκαν οἱ προαγγελίες θὰ τὸ διασαφηνίσω πάλι, παραθέτοντας αὐτὰ ποὺ λέγει ἡ ἅγια Γραφή. Ἔχει γραφεῖ τὸ ἕξῃς στὸ τέταρτο βιβλίο τῶν Βασιλειῶν· «Τὸν πέμπτο μῆνα, τὴν ἕβδομη ἡμέρα, ποὺ ἦταν ὁ δέκατος ἕνατος χρόνος τῆς βασιλείας τοῦ Ναβουχοδονόσορ, πῆγε ὁ Ναβουζορδάν, ὁ ἀρχιμάγειρος, παραστεκάμενος τοῦ βασιλιᾶ τῆς Βαβυλώνας, στὴν Ἱερουσαλήμ καὶ πυρπόλησε τὸν ναὸ τοῦ Κυρίου καὶ τὸ ἀνάκτορο τοῦ βασιλιᾶ καὶ ὅλα τὰ σπίτια τῆς Ἱερουσαλήμ»⁹⁴. Ἐπειτα χειροτόνησε τὸν ἕβδομο μῆνα ἀρχηγὸ τοῦ Ἰσραηλιτικοῦ λαοῦ ποὺ εἶχε ἀπομείνει τὸν Γοδολία, τὸν ὁποῖο συνέλαβε μὲ ἐνέδρα καὶ σκότωσε ὁ Ἰσμαήλ, υἱὸς τοῦ Ναθανία, υἱοῦ τοῦ Ἐλισάδα, ἀπὸ τῆ γενιᾶ τῶν βασιλέων· γιὰ τὴν ἔτσι ἔχει γραφεῖ⁹⁵.

Ἐπειδὴ λοιπὸν ἔτυχε τὸν πέμπτο μῆνα καὶ τὴν ἕβδομη ἡμέρα νὰ κυριευθοῦν τὰ Ἱεροσόλυμα καὶ νὰ πυρποληθεῖ ὁ ναὸς καὶ ἐπιπλέον νὰ σκοτωθεῖ καὶ ὁ Γοδολίας τὸν ἕβδομο μῆνα, παρακινημένοι ἴσως ὅσοι ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους ἀπόμειναν ἀπὸ τὸν πόθο ἀνάμνησης τῶν λόγων τοῦ προφήτη, ἀποφάσισαν ἀπὸ ὅλη τὴ γύρω περιοχὴ τὴν ἕβδομη τοῦ πέμπτου μῆνα νὰ ἀνεβαίνουν ὅλοι στὰ Ἱεροσόλυμα γιὰ νὰ ἀγιάσουν τὴ νηστεία, καὶ νὰ στήσουν θρῆνο ὅπως σὲ νεκρὸ καὶ νὰ μοιρολογοῦν σὰ νὰ ἔκειτο κατὰ κάποιον τρόπο μέσα στὸ ναό, καὶ νὰ χύνουν δάκρυα ἐκ τῶν ὑστέρων στὴν πυρπολημένη πόλη, καὶ νόμιζαν ὅτι ἔτσι εἶχαν ἐφεύρει ἕνα πάνσοφο τρόπο λατρείας ποῦ ἄρρεσε στὸν Θεό. Καὶ τὰ ἔκαναν βέβαια αὐτὰ ἐνῶ ὁ Ἰσραηλιτικὸς λαὸς βρισκόταν κάτω ἀπὸ τὸ ζυγὸ τῆς αἰχμαλωσίας, ὁ ναὸς ὅμως τοῦ Θεοῦ δὲν ἀπολάμβανε καμμιά φροντίδα.

Ὅταν ὅμως ἐπέστρεψαν, ἐγκαταλείποντας τὴ χώρα τῶν Περσῶν καὶ τῶν Μήδων, καὶ κατοίκησαν στὴν ἅγια πόλη καὶ στὴ συνέχεια ἀνοικοδόμησαν τὸν θεῖο ναό, θεωροῦσαν ὅτι τὸ ἔθνος αὐτὸ δὲν τελοῦνταν πιά

λοιπόν. Ἐδει γὰρ μᾶλλον ὡς ἀπό γε τῶν γεγενημένων μεταχωρη-
 σαι πρὸς εὐθυμίαν, καὶ πληροῦν ἑορτάς, καὶ χαριστηρίους ἀνα-
 πέμπειν ὡδὰς τῷ κεκληκότι πρὸς ἐλευθερίαν αὐτούς. Ἐνδοιάζο-
 ντες δὴ οὖν οἱ περὶ ὧν ὁ λόγος, Σαρασάρ τε καὶ Ἀρβεσεέρ, πέ-
 5 μπουσί τινας ἐρησομένους τούς τε ἱερεῖς καὶ τοὺς προφήτας, «Εἰ-
 σελήλυθεν ὡδε τὸ ἁγίασμα ἐν τῷ μηνὶ τῷ πέμπτῳ καθότι ἐποίη-
 σαν ἤδη ἱκανὰ ἔτη», τουτέστιν εἰ συνδεδραμήκασιν οἱ πενθεῖν εἰ-
 ωθότες ἐν τοῖς Ἱεροσολύμοις, καὶ εἰ παραδέξονται τὴν συνήθειαν
 αὐτοί, τὴν ὡς ἐν τρόπῳ γεγενημένην ἁγιάσματος, καίτοι καὶ ἐγη-
 10 γερμένου τοῦ θεοῦ ναοῦ καὶ λελυμένης τῆς αἰχμαλωσίας. Ἠγία-
 σαν γάρ, ὡς ἔφην, νηστείαν καθὸ δεδράκασιν ἐκ πολλῶν ἐτῶν.
 Αἰχμαλώτου γὰρ ὄντος τοῦ Ἰσραήλ, διατετελέκασι καὶ αὐτοὶ τὸν
 τοῦ πένθους τηροῦντες καιρὸν καὶ ἀγιάζοντες τὴν νηστείαν κα-
 θάπερ ἤδη προεῖπον. Οὐκοῦν ἐνδοιαζόντων ἢ ἐρώτησις, πότε-
 15 ρόν ποτε χρὴ πληροῦν ἔτι τὸ ἁγίασμα καὶ τὸ πένθος καὶ μετὰ γε
 τὴν ἔγερσιν τοῦ ναοῦ ἤγουν ἀποσχέσθαι λοιπὸν τῆς τοῦ πένθους
 αἰτίας ἐκποδῶν οἰχομένης.

Στίχ. 4-7. «Καὶ ἐγένετο λόγος Κυρίου τῶν δυνάμεων πρὸς
 με λέγων· Εἰπὸν πρὸς πάντα τὸν λαὸν τῆς γῆς καὶ πρὸς
 20 τοὺς ἱερεῖς λέγων· Ἐὰν νηστεύσητε ἢ κόψησθε ἐν ταῖς πέμ-
 πταις ἢ ἐν ταῖς ἐβδόμαις καὶ ἰδὸν ἐβδομήκοντα ἔτη μὴ νη-
 στείαν νενηστεύκατέ μοι; καὶ ἐὰν φάγητε ἢ πῖντε, οὐχ ὑμεῖς
 ἐσθίετε καὶ ὑμεῖς πίνετε; Οὐχ οὗτοι οἱ λόγοι εἰσὶν οὓς ἐλά-
 λησε Κύριος ἐν χειρὶ τῶν προφητῶν τῶν ἔμπροσθεν, ὅτε ἦν
 25 Ἱερουσαλήμ κατοικουμένη καὶ εὐθηνούσα καὶ αἱ πόλεις
 αὐτῆς κυκλόθεν, καὶ ἡ ὄρεινὴ καὶ ἡ πεδινὴ κατωκεῖτο».

λέ'. Ἦροντό τινες, ὡς ἤδη προεῖπον, περὶ τοῦ ἐπὶ κλην ἁγιά-
 σματος τούς τε ἱερέας καὶ τοὺς προφήτας, κατὰ γε τὸ εἶκός προσ-
 αγηοχότων τὰς λιτάς, καὶ ὅτι προσήκοι τοῖς τὰ τοιάδε φιλοπευ-
 30 στεῖν ἠρημένοις ἀποκρίνεσθαι σαφῶς διεσπουδακότων. Εἶτα τίς
 ὁ λόγος ὁ παρὰ Θεοῦ; Βραχύς τε καὶ οὐ μακρὸς καὶ οὐδὲν ἔχων
 τὸ περισκεπές, ἀλλ', ἵν' οὕτως εἴπωμεν, γυμνὸς καὶ εὐαπάλλακτος
 τὴν τοῦ συμφέροντος γνῶσιν. Τί γὰρ δὴ τὸ χρῆμα, φησὶν, εἰ καὶ

στον κατάλληλο καιρό και κόσμια. Ἀντίθετα ἔπρεπε ἀπὸ ὅσα εἶχαν περάσει νὰ στραφοῦν στὴν εὐθυμία, καὶ νὰ ἐκτελοῦν τὶς ἑορτὲς καὶ ν' ἀφιερώνουν εὐχαριστήριους ὕμνους σὲ ἐκεῖνον ποὺ τοὺς εἶχε καλέσει στὴν ἐλευθερία. Ἐχοντας λοιπὸν ἐνδοιασμούς αὐτοὶ γιὰ τοὺς ὁποίους γίνεται ὁ λόγος, ὁ Σαρασάρ καὶ ὁ Ἀρβεσεέρ, στέλνουν κάποιους νὰ ἐρωτήσουν τοὺς ἱερεῖς καὶ τοὺς προφῆτες «Προσφέρθηκε ἐδῶ ἡ ἅγια προσφορὰ τὸν πέμπτο μῆνα ἔτσι ὅπως γινόταν γιὰ πολλὰ χρόνια;» δηλαδή ἂν συγκεντρώθηκαν στὰ Ἱεροσόλυμα ὅσοι συνήθισαν νὰ πενθοῦν, καὶ ἂν αὐτοὶ θὰ ἀποδεχθοῦν τὴ συνήθεια ποὺ ἔγινε μὲ τὸν τρόπο τῆς ἁγίας προσφορᾶς, ἀφοῦ καὶ ὁ ναὸς εἶχε ἀνεγερθεῖ καὶ ἡ αἰχμαλωσία εἶχε λήξει. Γιατὶ «ἁγίασαν τὴ νηστεία», ὅπως εἶπα, ὅπως ἔκαναν ἐδῶ καὶ πολλὰ χρόνια. Γιατὶ ὅταν ἦταν αἰχμάλωτοι οἱ Ἰσραηλιῖτες συνήθιζαν καὶ αὐτοὶ νὰ τηροῦν τὴν περίοδο τοῦ πένθους καὶ νὰ ἀγιάζουν τὴ νηστεία, ὅπως εἶπα προηγουμένως. Ἡ ἐρώτηση λοιπὸν ὅσων εἶχαν ἀμφιβολίες ἦταν, ἂν ἔπρεπε νὰ τηροῦν ἀκόμα τὸ ἀγίασμα τῆς νηστείας καὶ τὸ πένθος καὶ μετὰ τὴν ἀνοικοδόμησι τοῦ ναοῦ, ἢ νὰ σταματήσουν στὸ ἐξῆς, ἀφοῦ ἡ αἰτία τοῦ πένθους εἶχε ἐκλείψει.

Στίχ. 4-7. «Καὶ ὁ Κύριος τῶν δυνάμεων μίλησε σ' ἐμένα καὶ μοῦ εἶπε· Μίλησε σὲ ὅλο τὸ λαὸ τῆς χώρας καὶ τοὺς ἱερεῖς καὶ πᾶσι τοὺς ἄνθρωπους· Ἄν νηστεύετε καὶ θρηνήσετε τὴν ἑβδομῆτα τοῦ πέμπτου μῆνα (ποιὸ τὸ ὄφελος;) Νὰ ἐπὶ ἑβδομήντα χρόνια μήπως νηστεύσατε γιὰ μένα; Καὶ ἂν φᾶτε ἢ πιεῖτε, δὲν τρώτε καὶ δὲν πίνετε γιὰ τὸν ἑαυτὸ σας; Δὲν εἶναι αὐτοὶ οἱ ἴδιοι λόγοι ποὺ εἶπε ὁ Θεὸς στοὺς προγενέστερους προφῆτες ὅταν ἡ Ἱερουσαλήμ ἦταν πολυάνθρωπη πόλις καὶ πλούσια καθὼς καὶ οἱ γύρω τῆς πόλεις, καὶ ἦταν γεμάτες κατοίκους καὶ ἦ ὄρεινὴ καὶ ἦ πεδινή;».

35. Ρώτησαν κάποιοι, ὅπως εἶπα, γιὰ τὸ ἀποκαλούμενο ἀγίασμα, τόσο τοὺς ἱερεῖς ὅσο καὶ τοὺς προφῆτες, ποὺ ἀνέπεμπαν, ὅπως εἶναι φυσικό, τὶς προσευχὰς καὶ προσπαθοῦσαν ν' ἀποκρίνονται μὲ σαφήνεια σὲ ἐκεῖνους ποὺ ἠθέλαν νὰ μάθουν γι' αὐτὰ τὰ πράγματα. Καὶ ποιὸς εἶναι ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ στὴ συνέχεια; Σύντομος καὶ ὄχι μακρὸς καὶ μὴ ἔχοντας τίποτε τὸ σκοτεινὸ, ἀλλὰ, γιὰ νὰ ποῦμε ἔτσι, εἶναι ἀπερίτεχνος καὶ προσφέρει εὐκόλα τὴ γνώση τῆς ὠφέλειας. Ποιὸ τὸ κέρδος, λέγει,

νενηστεύκατε τυχὸν ἐν ταῖς πέμπταις καὶ ἐν ταῖς ἐβδόμαις; Ἡ
 ποία τις ὄλως κατόρθωσις ἀρετῆς τὸ ἐπολολύζειν ἀμαθῶς λίθοις
 τε καὶ ξύλοις ἐμπερησμένοις; Τίνα δ' ἂν τρόπον τοῖς παρ' ὑμῶν
 δρωμένοις ἐφήδοιτο ὁ Θεός, ὅτε τῶν ἀναγκαίων εἰς ὄνησιν πε-
 5 πραχότες οὐδέν, οἴεσθε κατὰ σφᾶς τὰ πάντων ἄριστα κατορθοῦν;
 Εἰ γὰρ τῆς τοιαύτης δεδήμαι νηστείας καὶ ἐπαινεῖν ἄξιον κομ-
 μὸν γυναικοπρεπῆ, διὰ ποίαν αἰτίαν ἐβδομηκοστὸν ἔτος τοῦτο
 διατετελέκατε, φησίν, οὐ νενηστευκότες; Διατριβόντες γὰρ ἔτι
 παρὰ τοῖς Βαβυλωνίοις, οὐ νηστείαν τετελέκασι δημοτελεῆ, ἀλλ'
 10 οὐδὲ ἕτερόν τι τῶν ἐν συνηθείᾳ καὶ τρίβαις, ἧτοι κατὰ νόμον τὸν
 Μωυσέως, ἀποπεραίνειν ἐσπουδακότες ἀλοῖεν ἄν. Εἶτα πῶς ἠλέ-
 ησα, φησί, καὶ τῆς τῶν κρατούντων χειρὸς ἐξειλόμεν; Οὐκοῦν οὐ
 δεδήμαι τῆς τοιαύτης νηστείας, καθάπερ ἀμέλει καὶ εἶπερ ἔλοι-
 σθε, φησί, φαγεῖν καὶ πιεῖν, οὐκ ἐμοὶ μᾶλλον, ἢ ἑαυτοῖς χαρίζεσθε
 15 τὸ χρῆμα.

Οὐκοῦν τοῦ νηστεύοντος εἰκῆ καὶ ἐπ' οὐδενὶ τῶν χρησίμων,
 καὶ τὸ δάκρυον ἀνωφελές καὶ ἄμισθος ὁ ἰδρώς. Οὐχ οὗτοι οἱ λόγοι
 εἰσὶ τῶν προφητῶν τῶν ἔμπροσθεν ὅτε ἦν Ἰερουσαλήμ κατοικου-
 μένη καὶ εὐθηνούσα, περιχεομένη τε τοῖς ἀγαθοῖς, καὶ ἀπημάντοις
 20 ἔτι ταῖς ἰδίαις ἐπαυχοῦσα πόλεσι ταῖς τε ἐν τῇ ὄρεινῃ καὶ ἐν τῇ πε-
 δινῇ; Ἐφη μὲν γὰρ ὁ προφήτης Ἰωήλ, ὅτι «δεῖ πρεσβυτέρους θρη-
 νεῖν, ἱερέας τε καὶ λαούς, καὶ πρὸς γε δὴ τούτοις καὶ ἀγιάσαι νη-
 στείαν». Καὶ ὁ τῆς παραινέσεως σκοπὸς ἐκάλει πρὸς μετάγνωσιν.
 Οὐ γὰρ περιμένειν ἤθελε τῶν συμβεβηκότων τὴν πείραν, ἵνα καὶ
 25 ἔμπροσθέντα καταθρηνηῖτε τὸν νεών, ἀλλ' ἵνα πρὸ πείρας, ὡς ἔφην,
 κοιμοῖς τε καὶ θρήνοις ἐκμειλισσόμενοι τὸν Θεόν, ἔξω γένησθε
 τῶν κακῶν. Οὐκοῦν οὐχ οὗτοί εἰσιν οἱ λόγοι τῶν προφητῶν τῶν
 ἔμπροσθεν, οὓς ἠγνοηκότες ὑμεῖς εἰκῆ κατοιμώζετε, καὶ λίθοις κει-
 μένοις τὸ ἐξ ἀμαθίας δάκρυον ἐπιστάζετε, καίτοι δέον ἐπανορθοῦν
 30 τῆς ἑαυτῶν πολιτείας τὴν ὁδόν, καὶ τὴν εὐκλεᾶ καὶ ἀμώμητον ἰέναι
 τρίβον, κατορθοῦν εὖ μάλα διεγνωκότας τὸ τῷ νομοθέτῃ δοκοῦν.

Στίχ. 8-10. «Καὶ ἐγένετο λόγος Κυρίου πρὸς Ζαχαρίαν λέ-

ἂν τυχὸν νηστέψατε τὶς πέμπτες καὶ τὶς ἑβδομες; Ἡ ποιά κατόρθωση γενικὰ ἀρετῆς εἶναι τὸ νὰ μοιρολογεῖτε ἀνόητα γιὰ καμένες πέτρες καὶ ξύλα; Καὶ μὲ ποιὸ τρόπο θὰ μπορούσε νὰ εὐχαριστηθεῖ ὁ Θεὸς ἀπὸ τὰ καμώματά σας, ὅταν δὲν ἔχετε κάνει τίποτε ἀπὸ ὅσα ὠφελοῦν, καὶ λέτε μὲ τὸ νοῦ σας, ὅτι ἔχετε πράξει ἄριστα τὰ πάντα; Γιατί, ἂν χρειάζομαι τέτοια νηστεία καὶ πὺ εἶναι ἄξιος γιὰ ἔπαινο ὁ θρῆνος πὺ πρέπει σὲ γυναῖκες, γιὰ ποιά αἰτία, λέγει, περᾶσατε ἑβδομήντα χρόνια χωρὶς νὰ νηστέψετε; Γιατί ὅσο ζοῦσαν ἀκόμα κοντὰ στοὺς Βαβυλώνιους δὲν εἶχαν τελέσει νηστεία δημόσια, ἀλλὰ καὶ θὰ βρεθοῦν ὅτι δὲν φρόντισαν νὰ ἐκτελέσουν κανένα ἄλλο ἀπὸ ὅσα συνήθιζαν καὶ ἔπρατταν, δηλαδή τὰ σύμφωνα μὲ τὸ Μωσαϊκὸ νόμο. Καὶ πῶς τότε, λέγει, σᾶς ἔδειξα τὸ ἔλεός μου καὶ σᾶς ἔλευθέρωσα ἀπὸ τὰ χέρια τῶν ἑξουσιαστῶν σας; Δὲν χρειάζομαι λοιπὸν τὴ νηστεία αὐτοῦ τοῦ εἶδος, ὅπως βέβαια καὶ ἂν θελήσετε, λέγει, νὰ φᾶτε καὶ νὰ πιεῖτε, κάνετε χάρη ὅχι σ' ἐμένα, ἀλλὰ μᾶλλον σ' ἐσᾶς.

“Ὡστε λοιπὸν γι' αὐτὸν πὺ νηστεύει ἄσκοπα καὶ γιὰ κανένα ἀπὸ τὰ χρήσιμα, καὶ τὰ δάκρυα εἶναι ἀνώφελα καὶ ὁ ἰδρώτας χωρὶς ἀμοιβή. Δὲν εἶναι αὐτοὶ οἱ λόγοι τῶν προγενέστερων προφητῶν, ὅταν ἡ Ἱερουσαλήμ ἦταν πολυάνθρωπη καὶ πάμπλουτη, βουτηγμένη στὰ ἀγαθὰ, καὶ πὺ καυχιόταν γιὰ τὶς πόλεις τῆς πὺ δὲν εἶχαν δοκιμάσει συμφορὰ, τόσο ἡ ὄρεινὴ ὅσο καὶ ἡ πεδινὴ; Γιατί εἶπε ὁ προφήτης Ἰωήλ, ὅτι «πρέπει οἱ γεροντότεροι νὰ θρηνοῦν, οἱ ἱερεῖς καὶ ὁ κόσμος, καὶ ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὸ ν' ἀγιάσουν τὴ νηστεία»⁶. Καὶ ὁ σκοπὸς τῆς προτροπῆς ἦταν ἡ κλήση τους στὴ μετάνοια. Γιατί δὲν ἠθέλε νὰ περιμένετε νὰ λάβετε πείρα ὅσων εἶχαν συμβεῖ, ὥστε νὰ πυρποληθεῖ ὁ ναὸς καὶ τότε νὰ τὸν θρηνεῖτε, ἀλλὰ πρὶν ἀπὸ τὰ συμβᾶντα, ὅπως εἶπα, ἐξιλεώνοντας τὸν Θεὸ μὲ κοπετοὺς καὶ θρῆνους, νὰ ξεφύγετε τὰ κακά. Δὲν εἶναι λοιπὸν αὐτοὶ οἱ λόγοι τῶν προγενέστερων προφητῶν, τοὺς ὁποίους ἔχετε ἀγνοήσει ἐσεῖς καὶ θρηνεῖτε ἄσκοπα καὶ χύνετε δάκρυα ἀνοησίας σὲ πέτρες σκορπισμένες κάτω; Ἄν καὶ βέβαια ἔπρεπε νὰ διορθώνετε τὴ συμπεριφορὰ σας καὶ νὰ βαδίζετε τὴν τιμημένη καὶ ἀμειπτη ὁδὸ, ἔχοντας γνωρίσει πολὺ καλὰ νὰ κατορθώνετε αὐτὸ μὲ τὸ ὁποῖο εὐαρεστεῖται ὁ νομοθέτης.

Στίχ. 8-10. «Καὶ ὁ Κύριος ἀπηύθυνε λόγον στὸν Ζαχαρία καὶ τοῦ

γων· Τάδε λέγει Κύριος παντοκράτωρ· Κρίμα δίκαιον κρί-
νατε, καὶ ἔλεος καὶ οἰκτιρισμὸν ποιεῖτε ἕκαστος πρὸς τὸν
ἀδελφὸν αὐτοῦ, καὶ χήραν καὶ ὄρφανὸν καὶ προσήλυτον
καὶ πένητα μὴ καταδυναστεύσητε, καὶ κακίαν ἕκαστος τῶ
5 ἀδελφῶ αὐτοῦ μὴ μνησικακείτω ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν.

λς. Κατακιβδηλεύσας τὸ πένθος ὡς ἄχρηστον καὶ ἀνωφελές
καὶ τὸν εἰκαῖον αὐτῶν ἰδρῶτα διαχλευάσας, ἀποκομίζει λοιπὸν
πρὸς τὸ ὅτι μάλιστα τελοῦν εἰς ὄνησιν, καὶ τῆς ἀνδανούσης αὐτῶ
πολιτείας σαφῆ τε καὶ ἐναργῆ καταστήσας τὴν ὁδόν, καταλευ-
10 καίνει τε ὡσπερ αὐτοῦ τε τοῦ νόμου καὶ τῶν προφητικῶν κηρυ-
γμάτων τὸν νοῦν. Ἐφήδεται γὰρ ὁ νομοθέτης ὀρθῶ τε καὶ ἀμω-
μήτῳ κρίματι, ἐκτετίμηται δὲ καὶ λίαν ἐσπουδασμένως ἔλεόν τε
καὶ φιλαλληλίαν, καὶ ἐπαινεῖν ἀξιοῖ τὴν εἰς ὄρφανούς ἀγάπησιν,
καὶ φειδῶ τὴν ἐπὶ γυναίκοις χηρεῖα κατηχθισμένοις, ἀποσειεταί
15 γε μὴν ὡς δέδηλον τὴν πλεονεξίαν, καὶ ἥπερ ἂν γένηται κατὰ
τῶν ἀσθενεστέρων συντριβή, βούλεται δὲ εἶναι τοὺς τὰ αὐτοῦ
φρονεῖν ἠρημένους χρηστοὺς καὶ ἀμνησικάκους Ἐφη δέ που
καὶ αὐτὸς ὁ Χριστὸς· «Ἀφίετε καὶ ἀφεθήσεται ὑμῖν»· καὶ μὴν καὶ
προσευχομένους ἐδίδαξε λέγειν· «Ἄφες ἡμῖν τὰ ὀφειλήματα
20 ἡμῶν, ὡς καὶ ἡμεῖς ἀφήκαμεν τοῖς ὀφειλέταις ἡμῶν». Ἀνίησι μὲν
γὰρ ἐγκλήματα τοῖς ἀνιεῖσιν ἑτέροις ὁ φιλοικτίρμων Θεός, «Ὁ-
δοὶ δὲ μνησικάκων εἰς θάνατον», κατὰ τὸ ἐν βίβλῳ παροιμιῶν γε-
γραμμένον. Ὅτι δὲ ἡ ἀγάπη παντὸς νόμου τὴν πλήρωσιν ἔχει,
πῶς ἂν ἐνδοιάσειέ τις, γεγραφότος ὡδὶ τοῦ θεσπεσίου Παύλου;
25 Καρποὶ δὲ ἀγάπης τὰ προειρημένα καὶ ἀκριβῆς νομοφύλαξ ὁ
τούτων ἐργάτης.

Στίχ. 11-14. «Καὶ ἠπειθήσαν τοῦ προσέχειν, καὶ ἔδωκαν
νῶτον παραφρονοῦντα, καὶ τὰ ὦτα αὐτῶν ἐβάρυναν τοῦ
μὴ εἰσακούειν, καὶ τὴν καρδίαν αὐτῶν ἔταξαν ἀπειθῆ τοῦ
30 μὴ εἰσακούειν τοῦ νόμου μου καὶ τοὺς λόγους οὓς ἔξαπέ-
στειλε Κύριος παντοκράτωρ ἐν Πνεύματι αὐτοῦ ἐν χερσὶ
τῶν προφητῶν τῶν ἔμπροσθεν· καὶ ἐγένετο ὀργὴ μεγάλη

εἶπε· Ἦκουσε τί λέγει ὁ Κύριος ὁ παντοκράτωρ· Ἡ κρίση σας νὰ εἶναι δίκαια καὶ νὰ δείχνετε ἔλεος καὶ συμπόνοια καθένας πρὸς τὸν ἀδελφό του, καὶ τὴ χήρα καὶ τὸ ὄρφανὸ καὶ τὸν προσήλυτο καὶ τὸν φτωχὸ νὰ μὴν τοὺς καταδυναστεύετε, καὶ κανένας νὰ μὴν ἔχει μνησικακία μέσα στὴν καρδιά του γιὰ τὸν ἀδελφό του».

36. Ἄφου παρουσίασε ἀπατηλὸ τὸ πένθος ὡς ἄχρηστο καὶ ἀνώφελο πού εἶναι, καὶ ἀφου καταχλεύασε τὸν μάταιο ἰδρώτα τους, τοὺς ὀδηγεῖ πλέον σ' αὐτὸ πού κατεξοχὴν ὠφελεῖ, καὶ ἀφου κατέστησε σαφῆ καὶ ὀλοκάθαρη τὴν ὁδὸ τῆς πολιτείας πού εἶναι ἀρεστὴ σ' αὐτόν, διαλευκαίνει κατὰ κάποιον τρόπο τὴ σκέψη τοῦ νόμου καὶ τῶν προφητῶν. Γιατὶ ὁ νομοθέτης εὐχαριστεῖται μὲ τίς ὀρθές καὶ δίκαιες κρίσεις⁹⁷, ἐκτιμᾷ ἐπίσης πολὺ σοβαρὰ τὴν εὐσπλαχνία καὶ τὴ φιλαλληλία, καὶ κρίνει ἄξια ἐπαίνου τὴν ἀγάπη πρὸς τὰ ὄρφανὰ καὶ τὴν εὐσπλαγγνία πρὸς τίς γυναῖκες πού καταβαρύνονται ἀπὸ τὴ χηρεία, ἀντίθετα ἀποκρούει τὴν πλεονεξία ὡς βέβηλη καὶ τὴν ὁποιαδήποτε καταπίεση εἰς βάρος τῶν ἀσθενέστερων, καὶ θέλει αὐτοὶ πού θέλουν ν' ἀσπάζονται τὰ δικά του νὰ εἶναι καλοὶ καὶ χωρὶς μνησικακία. Εἶπε κάπου καὶ ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς «Συγχωρῆστε, καὶ θὰ συγχωρηθεῖτε»⁹⁸. Ἀλλὰ καὶ ὅταν προσευχόμεστε μᾶς δίδαξε νὰ λέμε, «Συγχώρησε τὰ παραπτώματά μας, ὅπως κι ἐμεῖς συγχωροῦμε αὐτοὺς πού μᾶς ἔκαναν κακό»⁹⁹. Γιατὶ ὁ φιλεύσπλαχνος Θεὸς διαγράφει τὰ ἁμαρτήματα αὐτῶν πού συγχωροῦν τοὺς ἄλλους· γιατί, σύμφωνα μ' αὐτὸ πού ἔχει γραφεῖ στὸ βιβλίον τῶν παροιμιῶν, «Οἱ δρόμοι τῶν μνησικακῶν ὀδηγοῦν στὸ θάνατο»¹. Ὅτι ὅμως ἡ ἀγάπη ἀποτελεῖ τὸ πλήρωμα ὅλου τοῦ νόμου² πῶς θὰ μποροῦσε ν' ἀμφιδάλει κάποιος, ἔχοντας γράψει ἔτσι ὁ θεσπέσιος Παῦλος, Καρποὶ τῆς ἀγάπης εἶναι ὅσα ἔχουν λεχθεῖ προηγουμένως καὶ ὁ ἐργάτης αὐτῶν εἶναι ἀκριβὴς φύλακας τοῦ νόμου.

Στίχ. 11-14. «Ἐδειξαν ἀνυπακοὴ καὶ δὲν πρόσεξαν τὰ λόγια μου, στὴν παραφροσύνη τους γύρισαν τὴν πλάτη τους, βάρυναν τὰ αὐτιά τους γιὰ νὰ μὴ ἀκοῦνε, ἔκαναν τὴν καρδιά τους ἀνυπάκοη γιὰ νὰ μὴν ἀκοῦνε τὸ νόμο μου καὶ τοὺς λόγους πού ἔστειλε ὁ Κύριος ὁ παντοκράτωρ μέσω τοῦ Πνεύματός του στοὺς προγενέστερους προφήτες, καὶ ὀργήθηκε πολὺ ὁ Κύριος ὁ παντοκρά-

1. Παροιμ.12, 28.

2. Ρωμ. 13, 10.

παρὰ Κυρίου παντοκράτορος. Καὶ ἔσται ὃν τρόπον εἶπε καὶ οὐκ εἰσήκουσαν αὐτοῦ, οὕτω κεκράξονται καὶ οὐ μὴ εἰσακούσω αὐτῶν, λέγει Κύριος παντοκράτωρ, καὶ ἐκβαλῶ αὐτοὺς εἰς πάντα τὰ ἔθνη ἃ οὐκ ἔγνωσαν, καὶ ἡ γῆ
5 ἀφανισθήσεται κατόπισθεν αὐτῶν ἐκδιοδεύοντος καὶ ἐξαναστρέφοντος· καὶ ἔταξαν γῆν ἐκλεκτὴν εἰς ἀφανισμόν».

λζ. Πεπληροφόρηκε δὲ διὰ τούτων, ὅτι παραθήγοντες οὐ διαλελοίπασιν αὐτοὶ κατὰ σφῶν τὸν τῶν ὅλων Κριτήν. Ἐξὸν γὰρ αὐτοὺς τοῖς τῶν ἀγίων προφητῶν καταλείβεσθαι λόγοις καί, τὸ ἀντι-
10 φέρεσθαι γεννικῶς τοῖς τοῦ νομοθέτου θελήμασι ῥίπτουντας ὡς ἀπωτάτω, τὴν εὐκλεῖα καὶ ἐννομοτάτην ἀνθελέσθαι ζωὴν καὶ τὴν ἀμώμητον ἰέναι τρίβον, σκληροὶ γεγόνασι καὶ ἐν οὐδενὶ τεθείκασι λόγῳ τὸν παιδευτήν, ἀκαμπῆ τε καὶ ἄτεγκτον ἐσχήκασι τὴν καρδίαν. Κατέληξαν γὰρ οὐδαμῶς τοὺς θείους ἐκτόπως περιυβρίζοντες
15 λόγους, καὶ τοῖς τούτων διακομισταῖς, οἱ τὸ τῆς προφητείας διεχειρίζον χρῆμα, δεινῶς τε καὶ ἀνοσίως ἐπιπλήττοντες, καίτοι λαλοῦσιν ἐν ἀγίῳ Πνεύματι· εἰς τοῦτο δὲ ἤδη κατώλισθον ἀγριότητος καὶ ἀνουθετήτου ληρίας, ὡς μὴ ἐλέσθαι μετανοεῖν ἄχρις ἂν αὐτοῖς εἰς πέρας ἐξέβη τὰ προηγγελμένα καὶ ὑποπεπτῶκασι τοῖς ἐκ θείας ὁρ-
20 γῆς ἐπενηνεγμένοις. Εἰ δὲ δὴ λέγει Θεὸς ἐν τούτῳ ὅτι, «Ἐκβαλῶ αὐτοὺς εἰς πάντα τὰ ἔθνη, ἀφανισθήσεται δὲ καὶ ἡ γῆ ἐκδιοδεύοντος καὶ ἐξ ἀναστρέφοντος», ὡς ἐν προαγορεύσει προφητικῇ τὰ τοιαῦτα πάλιν εἰρηῆσθαι νοήσωμεν· ἐκδέβληντο μὲν γὰρ εἰς Πέρσας καὶ Μήδους, καὶ ἤδη πεπεύραντο τῆς αἰχμαλωσίας, ἠρήμωτο δὲ καὶ ἡ γῆ
25 καὶ ἡ πασῶν ἀρίστη χώρα «τέτακτο», καθά φησιν ὁ λόγος, «εἰς ἀφανισμόν», οὐκ ἔχουσα τοὺς διοδεύοντας, ἤγον ἀναστρέφοντας. Οἱ μὲν γὰρ δεδαπάνηντο τῷ πολέμῳ, οἱ δὲ τῷ τῆς δουλείας κατηχθισμένοι ζυγῷ, δεδραμήκασι εἰς αἰχμαλωσίαν. Οὐκοῦν ὡς ἐν προαγορεύσει καὶ τάδε τοῖς ἄλλοις συνειρηῆσθαι νοήσωμεν. Ὅτι δὲ τὸ
30 τοῖς θείοις λόγοις ἀπειθεῖν ἐπιζήμιον, μᾶλλον δὲ καὶ ολέθρου πρόξενον, καὶ ἐξ αὐτῶν ἂν τις ἴδοι τῶν τοῖς ἀρχαίοις συμβεβηκότων, καὶ οὐ μακρῶν ἂν τις δέοιτο λόγων πρὸς ἀπόδειξιν, ἀλλ' ἔστι τὸ χρῆμα παντί τῳ σαφές, τῷ γε ἅπαξ εἰδότε τὰ ἐκ τῆς εὐπειθείας ἀγαθὰ.

τωρ. Καὶ θὰ συμβεῖ, μὲ τὸν τρόπο πού εἶπε κι αὐτοὶ δὲν τὸν ἀκούσαν, ἔτσι θὰ φωνάξουν καὶ δὲν θὰ τοὺς ἀκούσω, λέγει ὁ Κύριος ὁ παντοκράτωρ, καὶ θὰ τοὺς σκορπίσω σὲ ὅλα τὰ ἔθνη πού τὰ ἀγνοοῦσαν, καὶ ἡ γῆ θὰ ἐξαφανισθεῖ καὶ δὲν θὰ τὴ βρεῖ ὁ περαστικός κι αὐτὸς πού ἐπιστρέφει. Γιατὶ αὐτοὶ ἐξαφάνισαν τὴ χώρα τὴν ἐκλεκτή».

37. Μὲ αὐτὰ μᾶς πληροφορεῖ ὅτι δὲν ἔπαυσαν νὰ ἐξοργίζουν ἐναντίον τοὺς τὸν Κριτὴ τῶν ὄλων. Γιατί, ἐνῶ μποροῦσαν νὰ δείχνουν ὑπακοή στοὺς λόγους τῶν ἁγίων προφητῶν καί, ἀπορρίπτοντας μὲ δύναμη τὴν ἐπίμονη ἀντίδραση στὸ θέλημα τοῦ νομοθέτη, νὰ προτιμοῦν τὴν τιμημένη καὶ ἀπόλυτα σύμφωνη μὲ τὸ νόμο ζωὴ καὶ νὰ βαδίζουν τὴν ἀμεμπτη ὁδὸ, ἔγιναν σκληροὶ καὶ δὲν σεβάσθηκαν καθόλου τὸν παιδαγωγὸ τοὺς, δείχνοντας καρδιὰ ἀλύγιστη καὶ σκληρὴ. Γιατὶ δὲν ἔπαυσαν καθόλου νὰ περιφρονοῦν παράλογα τοὺς λόγους τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ ἐπιτίθενται μὲ φοβερὴ ἀσέβεια σὲ ἐκείνους πού τοὺς μετέφεραν, οἱ ὁποῖοι διαχειρίζονταν τὸ ἔργο τῆς προφητείας, μολονότι μιλοῦσαν ἐμπνευσμένοι ἀπὸ τὸ ἅγιο Πνεῦμα. Καὶ ὀλίσθησαν σὲ τέτοιο βαθμὸ ἀγριότητος καὶ παραληρήματα πού δὲν ἐπιδέχονταν συμβουλή, ὥστε δὲν θέλησαν νὰ μετανοήσουν μέχρι πού πραγματοποιήθηκαν οἱ προαγγελίες καὶ ὑπέστησαν τὶς συνέπειες τῆς θείας ὀργῆς. "Ἄν τώρα λέγει ὁ Θεὸς ἐδῶ, «Θὰ τοὺς διασκορπίσω σὲ ὅλα τὰ ἔθνη καὶ ἡ γῆ θὰ ἐξαφανισθεῖ καὶ δὲν θὰ τὴν βροῖσκει ὁ περαστικός καὶ αὐτὸς πού ἐπιστρέφει», νὰ θεωρήσομε ὅτι αὐτὰ λέγονται πάλι ὡς προφητικὴ προαγόρευση. Γιατὶ διασκορπίσθηκαν στὴν Περσία καὶ στὴ Μηδία κι ἔλαβαν πείρα τῆς αἰχμαλωσίας, ἐρημώθηκε καὶ ἡ γῆ καὶ ἡ ἄριστη μέσα σὲ ὅλες τὶς χῶρες «ὀδηγήθηκε στὸν ἀφανισμό», ὅπως λέγει ὁ λόγος, καὶ δὲν εἶχε περαστικούς ἢ ἐκείνους πού ἐπέστρεφαν. Γιατὶ ἄλλοι ἐξολοθρεύθηκαν ἀπὸ τὸν πόλεμο, καὶ ἄλλοι φορτωμένοι τὸ ζυγὸ τῆς δουλείας πῆραν τὸ δρόμο τῆς αἰχμαλωσίας. Καὶ αὐτὰ λοιπὸν νὰ θεωρήσομε ὅτι εἰπώθηκαν μαζί μὲ τὰ ἄλλα ὡς προαγγελία. "Ὅτι ὅμως εἶναι ἐπιζήμιον τὸ νὰ μὴν πείθεται κανεὶς στοὺς θείους λόγους, καὶ μᾶλλον πρόξενον ὀλέθρου, μπορεῖ νὰ τὸ διαπιστώσει κανεὶς κι ἀπὸ αὐτὰ πού ἔχουν συμβεῖ στοὺς παλαιούς, καὶ δὲν χρειάζονται πολλὰ λόγια γιὰ ν' ἀποδειχθεῖ, ἀλλὰ τὸ πρᾶγμα εἶναι σαφὲς στὸν καθένα, πού μὰ φορὰ γνώρισε τὰ ἀγαθὰ τῆς ὑπακοῆς.

ΤΟΜΟΣ ΤΡΙΤΟΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η΄.

5 *Στίχ. 1-2. «Καὶ ἐγένετο λόγος Κυρίου παντοκράτορος πρὸς με λέγων· Τάδε λέγει Κύριος παντοκράτωρ· Ἐξήλωσα τὴν Ἱερουσαλήμ καὶ τὴν Σιών ζῆλον μέγαν καὶ θυμῶ
μεγάλῳ ἐξήλωσα αὐτήν».*

*λη΄. Τὸ ἀπειθὲς καὶ ἐξήνιον τῶν ἀρχαιοτέρων καὶ ἐξ αὐτῶν σφισι συμβεβηκότων ἀποχρῶντως διαβεβληκῶς καὶ ὅτι γένοιτο πάντων αὐτοῖς τῶν κακῶν πρόξενον ἀποφήνας, μεταδιδάξει τὸν
10 λόγον ἐπὶ τὰ ἐξ ἡμερότητος ἀγαθὰ, καὶ πειρᾶται λοιπὸν τοὺς τῆς εὐημερίας αὐτοῖς ἐπαγγέλλεσθαι καιρούς, καὶ τοῖς κατ' εὐχὴν ἀγαθοῖς καταπιαίνειν πλουσίως, ὡς ἤδη μὲν δίκας ἐκτετικότας, ὧν ἀνοσίως πεπαρωνήκασιν, ἐκνευμμένους δὲ ὥσπερ τῆς ἀρχαίας φανλότητος τὰ ἐγκλήματα διὰ τοι τοῦ κεκολάσθαι παρ'
15 ἐχθροῖς καὶ τὸν τῆς δουλείας ἀνατλήναι ζυγόν. Κατακέκραγε δὲ ὥσπερ τῆς τῶν Βαβυλωνίων ὠμότητος, οἱ πέρα παντὸς ἰόντες θράσους, δεδράκασιν εἰς αὐτούς, ἃ μηδὲ αὐτὸς ὁ θεῖος ἠθέλε ποῦ θυμὸς· ἔφη γὰρ ἑναργῶς ὅτι· «Ἐγὼ μὲν ὠργίσθην ὀλίγα, αὐτοὶ δὲ συνεπέθεντο εἰς κακά». Ἐξήλωκα δὴ οὖν τὴν Ἱερουσαλήμ, του-
20 τέστι τὸν ὑπὲρ αὐτῆς εἰσδέδεγμαί ζῆλον, καὶ θυμῶ μεγάλῳ ἐξήλωσα αὐτήν. Ὅμοιον ὡς εἰ λέγοι· Συμβήσεται τοῖς Βαβυλωνίοις ἐξ ἀντιστροφῆς παθεῖν ὧν δεδράκασιν ἀπηνέστερα, καὶ τοῖς οὕτω πεπορθηκόσιν ἐποίσω τὰ ἐξ ὀργῆς*

*Τοῦτο πεπλήρωκεν ὁ Χριστός. Λελυπημένος γὰρ ἐφ' ἡμῖν
25 τοῖς ἀθλίως ἀπολωλόσι καὶ οἷον ζηλώσας τὴν Ἐκκλησίαν, τὴν αὐτῶ μὲν προεγνωσμένην, οὕτω γε μὴν ἀναδεδειγμένην ἐν κόσμῳ, συνέτριψε μὲν τῶν δαμονίων τὰ στίφη, τὸν δέ γε τῆς ἐκείνων ἀπονοίας ἐπιστάτην τῆς καθ' ἡμῶν ἐκδέβληκε τυραννίδος, καὶ τοῖς ἐξ ὀργῆς κινήμασιν ὑποθεῖς, ἐλευθέρους τῆς ἐκείνου*

ΛΟΓΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8ο

Στίχ. 1-2. «Μίλησε σέ μένα ὁ Κύριος ὁ παντοκράτωρ καὶ μοῦ εἶπε· Αὐτὰ λέγει ὁ Κύριος ὁ παντοκράτωρ· Ἀγάπησα πάρα πολὺ τὴν Ἱερουσαλήμ καὶ τὴ Σιών, καὶ ἕξαιτίας αὐτῆς τῆς μεγάλης ζηλωτικῆς ἀγάπης μου ἔνοιωσα μεγάλο θυμό».

38. Ἄφοῦ κατηγόρησε ἱκανοποιητικὰ τὴν ἀπειθεία καὶ τὴν ἀφροσύνη τῶν παλαιότερων καὶ τὰ δεινὰ ποὺ προέκυψαν ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς ἴδιους, καὶ ἀπέδειξε ὅτι αὐτὰ ἔγιναν αἰτία ὅλων τῶν συμφορῶν τους, μεταφέρει τὸ λόγο του στὰ ἀγαθὰ τῆς ἡμερότητας καὶ ἐπιχερεῖ πιά νὰ τοὺς ὑποσχεθεῖ τοὺς χρόνους τῆς εὐημερίας καὶ νὰ τοὺς γεμίσει πλούσια μὲ τὰ ἀγαθὰ ποὺ ἐπιθυμοῦν, ἀφοῦ εἶχαν πλέον τιμωρηθεῖ γιὰ ὅσα ἀσεβήματα διέπραξαν μὲ παραφροσύνη, ἔχοντας ἀποπλυθεῖ κατὰ κάποιον τρόπο ἀπὸ τὰ ἐγκλήματα τῆς παλαιᾶς φαυλότητος, ἀφοῦ τιμωρήθηκαν ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς τους καὶ ὑπέμειναν τὸν βαρὺ ζυγὸ τῆς δουλείας. Κατηγόρησε ὅμως ἔντονα τὴν ὠμότητα τῶν Βαβυλωνίων, οἱ ὅποιοι, προχωρώντας πέρα ἀπὸ κάθε θράσος, ἔπραξαν εἰς βάρος τους ἐκεῖνα ποὺ οὔτε ὁ θεῖος θυμὸς ἤθελε. Γιατὶ εἶπε ὀλοκάθαρα· «Ἐγὼ θύμωσα λίγο, αὐτοὶ ὅμως ξεπέρασαν τὰ ὅρια τῶν κακῶν»³. «Ζήλεψα λοιπὸν τὴν Ἱερουσαλήμ», δηλαδή κυριεύθηκα ἀπὸ ζηλωτικὴ ἀγάπη γι' αὐτήν, καὶ ὁ ζῆλος μου μοῦ ἀναψε μεγάλο θυμό. Ὁμοιο εἶναι σὰ νὰ λέγει· Θὰ συμβεῖ νὰ πάθουν οἱ Βαβυλώνιοι κατ' ἀντίστροφη φορὰ σκληρότερες συμφορὲς ἀπὸ ὅσες διέπραξαν, καὶ θὰ στρέψω τὴν ὀργή μου σ' αὐτοὺς τοὺς τόσο σκληροὺς πορθητές.

Αὐτὸ τὸ πραγματοποιοῖ ὁ Χριστός. Γιατί, νοιώθοντας λύπη γιὰ μᾶς ποὺ μὲ ἄθλιο τρόπο εἶχαμε χαθεῖ καὶ κυριευμένος κατὰ κάποιον τρόπο ἀπὸ ζῆλο γιὰ τὴν Ἐκκλησία, ποὺ ἀπὸ αὐτὸν βέβαια εἶχε προγνωρισθεῖ, ἀλλὰ δὲν εἶχε ἀκόμα ἀναδειχθεῖ στὸν κόσμον, συνέτριψε τὰ στίφη τῶν δαιμόνων, καὶ τὸν ἴδιο τὸν ἐπιστάτη τῆς παραφροσύνης τους

3. Ζαχ. 1, 15.

σκαιότητος ἀπέφηνε λοιπὸν τῶν προσκυνούντων αὐτὸν τὴν ὁμή-
γυριν.

5 Στίχ. 3. «Τάδε λέγει Κύριος· Ἐπιστρέψω ἐπὶ Σιών καὶ κα-
τασηνώσω ἐν μέσῳ Ἱερουσαλήμ, καὶ κληθήσεται Ἱερου-
σαλήμ πόλις ἀληθινή, καὶ τὸ ὄρος Κυρίου παντοκράτορος
ἅγιον».

10 λθ. Πληροῖ μὲν τὰ πάντα Θεός, καὶ τῆς ἀπορρήτου φύσεως
αὐτοῦ τὰ πάντα μεστά. Πλὴν ἀποφοιτᾶν ἐστὶ ὅτε λέγεται τῶν
ἡμαρτηκότων, οὐ ταῖς κατὰ τόπον διαστάσεσι μεριζόμενος (εὐη-
10 θες γὰρ κομιδὴ τὸ ὧδε νοεῖν), ἀλλὰ τῷ μηκέτι θέλειν προσκεῖσθαι
καὶ φειδοῦς καὶ ἀγάπης ἀξιοῦν. Τοιοῦτον δὲ εἶναί φαμεν καὶ αὐ-
τὸν τὸν τῆς ὀργῆς τρόπον. Οὐκοῦν ἐτράπετο μὲν εἰς ψευδολα-
τρείας ὁ Ἰσραὴλ καὶ ἐκπεπόρευκεν Ἱερουσαλήμ, ἀπεφοίτησε δὲ
ὡσπερ ὁ τῶν ὄλων Θεός, καὶ τοῖς ἐξ ἀποστροφῆς ὑπέθηκε κακοῖς.
15 Ἐπειδὴ δὲ κατοικτεῖρει λοιπὸν, τὸ ἐπιστρέψω φησί, τουτέστιν
ἀποπεπαύσομαι τῆς ὀργῆς, ἐπισκοπῆς ἀξίαν ἀποφανῶ, καὶ οἶκον
ἐμὸν ποιήσομαι πάλιν. Ὡσπερ δέ, ἀποστραφέντος αὐτοῦ, τὸ ὄρος
τὸ ἅγιον, τουτέστιν ὁ ἐν τοῖς Ἱεροσολύμοις ναός, οὐκέτι σεπτὸς
εἶναί τις ἐδόκει παρὰ γε τοῖς ὀρώσιν ἐμπεπρησμένον, οὕτω δὴ
20 πάλιν ἐν αὐτῷ κατοικεῖν ἐλομένου Θεοῦ καὶ ἐγηγερμένου τὸ ἐπ'
αὐτῷ πάλιν ἀνανεωθήσεται σέβας Ἀληθινή δὲ πάλιν κληθήσε-
ται ἢ Ἱερουσαλήμ, οὐκέτι καθὰ καὶ πάλαι τοῖς χειροτιμήτοις θεοῖς
καὶ τοῖς ψευδωνύμοις ἰνδάμασι προσκομίζουσα τὰς λατρείας,
ἀλλὰ τὸν ἕνα καὶ φύσει καὶ ἀληθινὸν θεραπεύουσα Θεὸν ταῖς ἐ-
25 πεικειαῖς, διὰ τοῦ ζῆν ἐννόμως ἐλέσθαι λοιπὸν, καὶ ταῖς εἰς πᾶν
ὄτιοῦν εὐπειθείαις

Περιθείης δ' ἂν εἰκότως τὰς τοιάσδε φωνὰς τῷ δι' ἡμᾶς καθ'
ἡμᾶς γεγονότι Λόγῳ, ὃς ὑπάρχων ἐν μορφῇ τοῦ γε γεννηκότος
καὶ ἐν ἰσότητι τῇ κατὰ πᾶν, «ἑαυτὸν ἐκένωσε, μορφὴν δούλου λα-
30 βῶν», καὶ γέγονεν ἄνθρωπος, καὶ «ἐπτῶχευσε δι' ἡμᾶς, ἵνα ἡμεῖς
τῇ αὐτοῦ πτωχεῖα πλουτήσωμεν». Οὐκοῦν ὁ πάλαι διὰ τε τὴν ἐν
Ἀδὰμ παράβασιν καὶ τὸ «ἐγκεῖσθαι δὲ τὴν διάνοιαν τοῦ ἀνθρώ-

τὸν ἔδωξε ἀπὸ τὴν εἰς βάρους μας τυραννία του καὶ ἀνέδειξε ἐλεύθερη ἀπὸ τὴν κακότητα ἐκείνου τὸ πλῆθος αὐτῶν ποὺ τὸν προσκυνοῦν.

Στίχ. 3. «Αὐτὰ λέγει ὁ Κύριος· Θὰ ἐπιστρέψω στὴ Σιών καὶ θὰ στήσω τὴν κατοικία μου στὸ κέντρο τῆς Ἱερουσαλήμ, καὶ ἡ Ἱερουσαλήμ θὰ ὀνομασθεῖ πόλη ἀληθινή, καὶ τὸ ὄρος τοῦ Κυρίου τοῦ παντοκράτορα θὰ ὀνομασθεῖ ὄρος ἅγιο».

39. Ὁ Θεὸς βέβαια πληροῖ τὰ πάντα καὶ τὰ πάντα εἶναι γεμάτα ἀπὸ τὴν ἀπόρρητη φύση του, ὡστόσο μερικὲς φορές λέγεται ὅτι ἀπομακρύνεται ἀπὸ τοὺς ἁμαρτωλοὺς, ὄχι μὲ τὴν ἔννοια ὅτι χωρίζεται ἀπὸ αὐτοὺς τοπικὰ (γιατὶ εἶναι μεγάλη ἄνοησία μὰ τέτοια σκέψη), ἀλλὰ μὲ τὸ νὰ μὴ θέλει νὰ εἶναι κοντὰ τους καὶ νὰ τοὺς καθιστᾶ ἄξιους τῆς φροντίδας καὶ τῆς ἀγάπης του. Μὲ τὴν ἴδια ἔννοια μιλοῦμε καὶ γιὰ τὴν ὀργή του. Στράφηκαν λοιπὸν σὲ ψευδολατρεῖες οἱ Ἰσραηλιῖτες καὶ ἡ Ἱερουσαλήμ ἐκπορνεύθηκε καὶ ἔτσι ἀπομακρύνθηκε ὁ Θεὸς τῶν ὄλων καὶ τοὺς ἐπέβαλε τὰ δεινὰ ποὺ ἀπορρέουν ἀπὸ τὴν ἀπομάκρυνσή του. Ἐπειδὴ ὅμως στὴ συνέχεια τοὺς εὐσπλαγχνίσθηκε, λέγει «θὰ ἐπιστρέψω», δηλαδή θὰ παύσω τὴν ὀργή μου, θὰ τὴν κάνω ἄξια τῆς φροντίδας μου καὶ θὰ τὴν κάνω πάλι οἶκο δικό μου. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς ὅταν αὐτὸς τὴν ἀποστράφηκε, τὸ ὄρος τὸ ἅγιο, δηλαδή ὁ ναὸς τῶν Ἱεροσολύμων, δὲν ἀπολάμβανε πιά τὸ σεβασμὸ ἐκείνων ποὺ τὸν ἔβλεπαν πυρπολημένο, ἔτσι λοιπὸν ὅταν τὸν δοῦν ὑψωμένο πάλι καὶ θελήσει ὁ Θεὸς νὰ κατοικήσει σ' αὐτόν, θὰ ἀνανεωθεῖ πάλι ὁ σεβασμὸς πρὸς αὐτόν. Ἡ Ἱερουσαλήμ θὰ ὀνομασθεῖ ἀληθινὴ πόλη, ἀφοῦ δὲν θὰ προσφέρει τὴ λατρεία της ὅπως καὶ παλαιὰ στοὺς χειροποίητους θεοὺς καὶ τὶς ψευδώνυμες εἰκόνες αὐτῶν, ἀλλὰ, ἀκολουθώντας τὴν ἐνάρετη ζωὴ, θὰ προσφέρει τὴ λατρεία της στὸν ἕνα καὶ ἀπὸ τὴ φύση του καὶ ἀληθινὸ Θεό, θέλοντας νὰ ζεῖ στὸ ἐξῆς σύμφωνα μὲ τὸ νόμο καὶ νὰ δείχνει τὴν ὑπακοή της σὲ ὅτιδήποτε αὐτὸς προστάζει.

Θὰ μπορούσες ὅμως ν' ἀποδώσεις εὐλόγα αὐτοὺς τοὺς λόγους στὸν Λόγο ποὺ ἔγινε ὁμοίος μας γιὰ χάρη μας, ὁ ὁποῖος, ἐνῶ εἶχε τὴ μορφή τοῦ Πατέρα του καὶ ἦταν ἴσος σὲ ὅλα μὲ αὐτόν, «ἐκένωσε τὸν ἑαυτό του, παίρνοντας μορφή δούλου»⁴, καὶ ἔγινε ἄνθρωπος, καὶ «ἐπώχευσε γιὰ χάρη μας, γιὰ νὰ πλουτήσομε ἐμεῖς ἀπὸ τὴν πτωχεία ἐκείνου»⁵. Αὐτὸς λοιπὸν ποὺ παλαιὰ ἐξαιτίας καὶ τῆς παράβασης τοῦ Ἀδάμ, καὶ ἐπειδὴ «ἢ διὰ-

που ἐπὶ τὰ πονηρὰ ἐκ νεότητος» δικαίως ἀποστραφεῖς, ἐπέστρεψε πρὸς ἡμᾶς ὡς ἐξ ἐμφύτου λοιπὸν ἡμερότητος, καὶ κατώκηκε τὴν Ἐκκλησίαν, πόλιν τε καὶ ἐνδιαίτημα σεμνὸν ἐποιήσατο τοὺς ἡγιασμένους. Ἔφη γάρ που περὶ αὐτῆς, δῆλον δὲ ὅτι τῆς Ἐκκλησίας· «⁷ Ὡδε κατοικήσω, ὅτι ἠρετισάμην αὐτήν». Ψάλλει δὲ καὶ ὁ μακάριος Δαυίδ· «Δεδοξασμένα ἐλαλήθη περὶ σοῦ, ἡ πόλις τοῦ Θεοῦ». Ταύτην ἡμῖν κατεμήνυσε καὶ ὁ προφήτης Ἡσαΐας λέγων· «⁸ Ὅτι ἐν ταῖς ἐσχάταις ἡμέραις ἐμφανὲς ἔσται τὸ ὄρος τοῦ Κυρίου, καὶ ὁ οἶκος τοῦ Θεοῦ ἐπ' ἄκρων τῶν ὄρέων, καὶ ὑψωθήσεται
10 ὑπεράνω τῶν βουνῶν, καὶ ἤξουσιν ἐπ' αὐτὸ πάντα τὰ ἔθνη». Περίοπτος γὰρ ἡ Ἐκκλησία Χριστοῦ, καὶ οἷάπερ ἐν ὄρει κειμένη, τοῖς ἀπανταχοῦ γνωρίζεται. Κέκληται δὲ καὶ ἀληθινή, ἠκιστα μὲν τύποις καὶ σκιαῖς λατρεύουσα· παραδεξαμένη δὲ μᾶλλον τὴν ἀλήθειαν, ὅς ἐστι Χριστός, καὶ τὴν ἐν πνεύματί τε καὶ ἀληθείᾳ
15 πληροῦσα προσκύνειν.

Στίχ 4-5. «Τάδε λέγει Κύριος παντοκράτωρ· Ἔτι καθίσονται πρεσβύτεροι καὶ πρεσβύτεραι ἐν ταῖς πλατείαις Ἱερουσαλήμ, ἕκαστος τὴν ῥάβδον αὐτοῦ ἔχων ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ ἀπὸ πλήθους ἡμερῶν, καὶ αἱ πλατεῖαι τῆς πόλεως πλη-
20 σθήσονται παιδαρίων καὶ κορασίων παιζόντων ἐν ταῖς πλατείαις αὐτῆς».

μ'. Δαπανήσαντος τοῦ πολέμου τὸ τῶν Ἰουδαίων ἔθνος, συμβέβηκεν ἀναγκαίως κενὰς τῶν κατωκηκότων τὰς παρ' αὐτῶν γενέσθαι πόλεις, οἴκους τε κατερῶμιμένους ὄραν καὶ τῶν ἐν αὐ-
25 ταῖς κατασκευασμάτων τὰ κάλλη. Ἄλλ' ἰδοὺ τριπόθητον αὐτοῖς καὶ μακρὰν εἰρήνην χαριεῖσθαι κατεπαγγέλλεται, ἣν, καὶ μάλα ὀρθῶς, Ἑλλήνων παῖδες ὀνομάζουσι κουροτρόφον. Τοὺς μὲν γὰρ τικτομένους ἀνακομίζει πρὸς ἡθὴν, τοῖς δὲ ἤδη γεγονόσι νέοις ἀπλοῖ τρόπον τινὰ καὶ τὴν εἰς γῆρας ὁδόν, καταδηοῦντος οὐ-
30 δενός, οὐ πολέμου συντριβόντος, οὐ δαπανώσης μάχης. Ὑποτοπητέον δὲ οὖν, καὶ μάλα ὀρθῶς, ὡς ἐν εἰρήνῃ τὰς πόλεις, κἂν εὐρεῖαί τε εἶεν καὶ μακροαί, στενάς ἀποφαίνεσθαι καὶ ἠττηθῆναι τῷ

νοια τοῦ ἀνθρώπου ρέπει καὶ προσκολλᾶται στὰ πονηρὰ ἀπὸ τὴ νεότητά του»⁶, μᾶς ἀποστράφηκε δίκαια, ἔξαιτίας τῆς ἔμφυτης ἀγαθότητάς του ἐπέστρεψε σ' ἐμᾶς καὶ κατοίκησε τὴν Ἐκκλησία, καὶ ἔκανε πόλη καὶ κατοικητήριό του σεπτὸ αὐτοὺς πού ἔχουν ἀγιασθεῖ. Γιατὶ εἶπε κάπου γι' αὐτήν, δηλαδή τὴν Ἐκκλησία: «Ἐδῶ θὰ κατοικήσω, γιατί τὴν ἐξέλιξα»⁷. Ψάλλει ἐπίσης καὶ ὁ μακάριος Δαβίδ· «Διακηρύχθηκαν ἔνδοξα πράγματα γιὰ σένα, πόλη τοῦ Θεοῦ»⁸. Αὐτὴν μᾶς ἀνήγγειλε καὶ ὁ προφήτης Ἡσαΐας λέγοντας· «Στὶς ἔσχατες ἡμέρες θὰ λάμψει τὸ ὄρος τοῦ Κυρίου καὶ ὁ ναὸς τοῦ Κυρίου στὶς κορυφές τῶν ὄρέων, καὶ θὰ ὑψωθεῖ πάνω ἀπὸ τὰ βουνά, καὶ θὰ προσέλθουν σ' αὐτὸν ὅλα τὰ ἔθνη»⁹. Γιατὶ ἡ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ εἶναι περίοπτη, καὶ εὐρισκόμενη κατὰ κάποιο τρόπο σὰν σὲ ὄρος, εἶναι ὄρατὴ ἀπὸ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους τῆς γῆς. Ὀνομάζεται ὁμως καὶ ἀληθινή, γιατί δὲν λατρεύεται καθόλου μὲ τύπους καὶ σκιές, ἀλλὰ ἔχει ἀποδεχθεῖ τὴν ἀλήθεια, πὺ εἶναι ὁ Χριστός, καὶ πραγματοποιεῖ τὴν πνευματικὴ καὶ ἀληθινὴ προσκύνηση»¹⁰.

Στίχ. 4-5. «Αὐτὰ λέγει ὁ Κύριος ὁ παντοκράτωρ. Θὰ καθήσουν πάλι οἱ γέροντες καὶ οἱ γερόντισσες στὶς πλατεῖες τῆς Ἱερουσαλήμ, κρατώντας καθένας στὸ χέρι του τὸ ραβδί του ἔξαιτίας τῶν πολλῶν ἡμερῶν τῆς ζωῆς του, καὶ οἱ πλατεῖες τῆς πόλης θὰ γεμίσουν ἀπὸ νεαροὺς καὶ κοπέλλες πὺ θὰ παίζουν στὶς πλατεῖες τῆς».

40. Ἐφοῦ ὁ πόλεμος ἀφάνισε τὸ Ἰουδαϊκὸ ἔθνος, κατ' ἀνάγκη ἔμειναν οἱ πόλεις τους κενές ἀπὸ ἀνθρώπους, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ βλέπει κανεὶς κατεδαφισμένα σπίτια μὲ τὰ ὄμορφα ἔπιπλα πὺ περιεῖχαν. Ἀλλὰ νὰ, ὑπόσχετα νὰ τοὺς χαρίσει τὴν πολυπόθητη εἰρήνη, καὶ μάλιστα μακρὰ, τὴν ὁποία, καὶ πολὺ ὀρθά, οἱ Ἕλληνες τὴν ὀνομάζουν ἔκουροτροφὸ (τροφὸ τῶν παιδιῶν). Γιατὶ τὰ νεογέννητα τὰ μεταφέρει στὴν ἐφηβεία, ἐνῶ σ' αὐτοὺς πὺ ἤδη ἔγιναν νέοι ἄνδρες τοὺς ἀπλώνει μπροστά τους τὸ δρόμο πρὸς τὰ γηρατεῖα, χωρὶς νὰ τοὺς καταληλατεῖ κανένας, οὔτε νὰ τοὺς συντρίβει ὁ πόλεμος, οὔτε νὰ τοὺς ἐξοντώνει ἡ μάχη. Πρέπει λοιπὸν νὰ ὑποψιασθοῦμε, καὶ πολὺ ὀρθό, ὅτι σὲ περίοδο εἰρήνης οἱ πόλεις, ἀκόμα καὶ ἂν εἶναι πλατιές καὶ μακρὲς, ἀποδεικνύονται στενόχωρες καὶ μὴ ἐπαρκεῖς γιὰ τὸ πλῆθος τῶν κατοίκων τους. Κάτι τέτοιο θέλει

πλήθει τῶν κατωκηκότων. Τοιοῦτόν τινα νοῦν ὠδίνει πάλιν ἡμῖν τὸ προκειμένον. Ἔφη γὰρ ὅτι καθεδοῦνται μὲν πρεσβύτεροι καὶ πρεσβύτειδες ἐν ταῖς πλατεῖαις Ἱερουσαλήμ, ῥάβδω μόλις τὸ ἐκ τοῦ γήρωσ ἀναλκι μετριῶς παραμυθούμενοι, καὶ βακτηρίαν ἔχον-
 5 τες χειραγωγόν· ἔπαινος δὲ τὸ χρημᾶ ἐστὶ καιρῶν ἀπολέμων καὶ βαθείας εἰρήνης, ἀνακομιζούσης, ὡς ἔφην, εἰς ἧθην τὰ θρέψη, πεμπούσης δὲ καὶ εἰς γῆρας τοὺς ἦδη τελούντας ἐν ἀνδράσι, καὶ τὸν τῆς ζωῆς ἅπαντα χρόνον ἀμαχεὶ παραθέοντας. Εἰ δὲ δὴ μέλ-
 10 σαις πλατεῖαις, ἔχοι ἂν καὶ τοῦτο σαφῆ τὴν ἀπόδειξιν τοῦ μηδεμί-
 αν αὐτῶν φροντίδα κατηρηθῆσθαι πικράν. Οὐ γὰρ ἂν ἠνέσχοντο παιζόντων τινῶν, εἰ κατηφείας ἦν ὁ καιρός.

Γέγονε δὲ καὶ ἡμῖν αὐτοῖς εἰρήνη Χριστός, ὃς καὶ πάντα συν-
 τρίψας πόλεμον, μεστήν ἀπέφηνε τῶν ἀγίων τὴν Ἐκκλησίαν. Καὶ
 15 πολιοὶ μὲν τὰς φρένας ἐν αὐτῇ, μύριοί τε ὅσοι καὶ ἐξαίρετοι, οἷς
 καὶ ὁ σοφὸς Ἰωάννης ἐπιστέλλει λέγων· «Γράφω ὑμῖν, πατέρες, ὅτι ἐγνώκατε τὸν ἀπ' ἀρχῆς»· παῖδες δὲ ὥσπερ ἄνηθοι καὶ κόρια μι-
 κρὰ τῶν ἄρτι πεπιστευκότων ἢ νηπιωτέρα πληθὺς, μονονουχὶ τοῖς
 πνευματικοῖς σκιροτήμασι τὴν ἀγίαν ὄντως κατακαλλύνουσι πόλιν,
 20 τουτέστι τὴν Ἐκκλησίαν, οἷς καὶ τὸ λέγειν ἀρμόσειεν ἂν· «Δεῦτε ἀγαλλιασώμεθα τῷ Κυρίῳ, ἀλαλάξωμεν τῷ Θεῷ τῷ Σωτῆρι ἡμῶν». Εἰ δὲ δὴ λέγοιντο καὶ ἐπερείδεσθαι ῥάβδω τυχόν οἱ προ-
 σβύται, περινοήσεις ὅτι καὶ μικροὺς καὶ μεγάλους στηρίζει Χρι-
 στός, ἢ ῥάβδος ἢ ἐξ Ἰεσσαὶ καὶ ἢ τῆς δυνάμεως ὠνομασμένη, ἣν
 25 ἐκ τῆς ἄνω Σιών πέπομφεν ἡμῖν ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ, ὡς χαίροντας ἡμᾶς ἐπὶ τούτῳ λέγειν· «Ἡ ῥάβδος σου καὶ ἡ βακτηρία σου αὐταὶ με παρεκάλεσαν».

Στίχ 6. «Τάδε λέγει Κύριος παντοκράτωρ· Εἰ ἀδυνατήσῃ ἐνώπιον τῶν καταλοίπων τοῦ λαοῦ τούτου ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκεῖναις, μὴ καὶ ἐνώπιόν μου ἀδυνατήσῃ; λέγει Κύριος
 30 παντοκράτωρ».

μα'. Τὰ μεγάλα καὶ ὑπερφυῆ τῶν πραγμάτων δέχεται πῶς ἐφ'

πάλι νὰ μᾶς πεί τὸ ἐξεταζόμενο ἐδῶ ἐδάφιο. Γιατὶ εἶπε ὅτι οἱ γέροντες καὶ οἱ γερόντισσες θὰ καθήσουν στὶς πλατεῖες τῆς Ἱερουσαλήμ, ἀνακουφίζοντας μὲ τὸ ραβδί τὴν ἀδυναμία τῶν γηρατειῶν τους καὶ ἔχοντας τὴ βακτηρία χειραγωγῶ τους. Τὸ γεγονός εἶναι ἔπαινος τῶν καιρῶν χωρὶς πόλεμο καὶ βαθειᾶς εἰρήνης, πού ὀδηγεῖ, ὅπως εἶπα, τὰ βρέφη στὴν ἐφθβεία καὶ στέλνει στὰ γηρατεῖα αὐτούς πού εἶναι ἤδη ἄνδρες καὶ πού ὅλη τὴ διάρκεια τῆς ζωῆς τους τὴ διέτρεξαν χωρὶς μάχη. Ἄν ὅμως μέλλουν νὰ πηδοῦν μέσα στὴν πόλη τὰ ἀγόρια καὶ νὰ χορεύουν οἱ κοπέλλες στὶς πλατεῖες, ἀποτελεῖ καὶ αὐτὸ μιὰ σαφῆ ἀπόδειξη, ὅτι δὲν τοὺς πιέζει καμμιὰ φροντίδα βασανιστική· γιατί δὲν θὰ ἀνέχονταν κάποιους νὰ παίζουν ἂν ἦταν καιρὸς θλίψης.

Ἔγινε βέβαια καὶ γιὰ μᾶς τοὺς ἴδιους ὁ Χριστὸς εἰρήνη¹¹, ὁ ὁποῖος καὶ ἐξαφανίζοντας κάθε πόλεμο¹², ἀνέδειξε κατάμεστη τὴν Ἐκκλησία τῶν ἁγίων. Καὶ ὑπάρχουν σ' αὐτὴν πολλοὶ ἔξοχοι στὴ διάνοια, καὶ μύριοι ὅσοι καὶ ἐξαιρέτοι, στοὺς ὁποίους γράφει ὁ σοφὸς Ἰωάννης καὶ τοὺς λέγει· «Σᾶς γράφω, πατέρες, γιατί γνωρίσατε αὐτὸν πού ὑπάρχει ἀπὸ τὴν ἀρχή»¹³. Ἐπίσης σὰν ἀγόρια ἀνήλικα καὶ μικρὰ κορίτσια τῶν πρόσφατων πιστῶν τὸ νεαρότερο πλῆθος, καταλαμπρύνουν κατὰ κάποιο τρόπο μὲ τὰ πνευματικά τους σκιρτήματα τὴν ἁγία πράγματι πόλη, δηλαδή τὴν Ἐκκλησία, γιὰ τοὺς ὁποίους θὰ ἄρμοζε νὰ ποῦμε· «Ἐλάτε νὰ δείξομε τὴν ἀγαλλίασή μας πρὸς τὸν Κύριο, ἄς φωνάξομε γεμᾶτοι χαρὰ πρὸς τὸν Θεὸ τὸν Σωτήρα μας»¹⁴. Ἄν τώρα λέγεται, ὅτι οἱ ἠλικιωμένοι στηρίζονται ἐνδεχομένως στὸ ραβδί τους, νὰ τὸ ἐκλάβεις μὲ τὴν ἔννοια, ὅτι στηρίζει μικροὺς καὶ μεγάλους ὁ Χριστὸς, ἡ ράβδος πού προῆλθε ἀπὸ τὸν Ἰησοῦν¹⁵ καὶ ὀνομάσθηκε ράβδος δυνάμεως¹⁶, τὴν ὁποία μᾶς ἔστειλε ὁ Θεὸς καὶ Πατέρας ἀπὸ τὴν οὐράνια Σιών, ὥστε, γεμᾶτοι χαρὰ γι' αὐτό, νὰ λέμε· «Ἡ ράβδος σου καὶ ἡ βακτηρία σου αὐτὲς μὲ παρηγόρησαν»¹⁷.

Στίχ. 6. «Αὐτὰ λέγει ὁ Κύριος ὁ παντοκράτωρ· Ἄν εἶναι ἀδύνατο αὐτὸ γιὰ τὰ ὑπόλοιπα τοῦ λαοῦ αὐτοῦ ἐκεῖνες τὶς ἡμέρες, μήπως θὰ εἶναι ἀδύνατο καὶ γιὰ μένα; λέγει ὁ Κύριος ὁ παντοκράτωρ».

41. Τὰ μεγάλα καὶ ὑπερφυσικά πράγματα συνήθως δέχονται τὸν

14. Ψαλμ. 94, 1-2.

15. Ἑσ. 11, 1.

16. Ψαλμ. 109, 2.

17. Ψαλμ. 22, 4.

ἐαυτοῖς τὸ ἀπιστεῖσθαι φιλεῖν, καὶ οὐκ ἀθαύμαστον ἔχει τὴν εἰς
 πέρασ διεκδρομὴν. Καὶ γοῦν ἡ Σάρρα διαγελαῖ μὲν ἐξ ἀπιστίας
 τὴν ἐπί γε τῷ Ἰσαὰκ ὑπόσχεσιν, εἰς γῆρας ὄρωσα καὶ τοῖς τῆς ἀν-
 θρωπότητος νόμοις ἀντιτιθεῖσα τὸ ἀμήχανον. Πλὴν ἐκτέτοκε
 5 παρ' ἐλπίδα, βάσιμον αὐτῇ τὸ χρῆμα τιθέντος Θεοῦ. Ἦν οὖν
 ἄρα, καὶ σφόδρα εἰκός, καταδονεῖσθαι ταῖς διψυχίαις τοὺς ἐκ
 τῆς αἰχμαλωσίας λελυτρωμένους, καὶ οὐ σφόδρα θαρροῦν, ὡς εἰς
 τοσαύτην αὐτοῖς εὐημερίας βαδιεῖται τὰ πράγματα, ὡς ἀνάμε-
 στον μὲν γενέσθαι τὴν Ἱερουσαλήμ τῶν γεγηρακότων, καὶ παί-
 10 δων ὄρασθαι χορούς ἐν αὐτῇ καὶ κορασίων ὀρχήματα, καὶ τὰ ἐκ
 βαθείας εἰρήνης ὑπάρξιν ἀγαθὰ. Κατεθεῶντο γὰρ δὴ τείχη κα-
 τερρόμιμνα, οἰκίας ἐμπεπρησμένας, ἀπάσας δὲ τὰς ἐν κύκλῳ πό-
 λεις θηρῶν ἀγροῖων ἐνδαιιτήματα, διὰ τοι τὸ κεκενωῖσθαι παντε-
 λῶς τῶν κατοικούντων αὐτάς, καὶ ἀγρούς μὲν τοὺς πάλαι παμφό-
 15 ρους τε καὶ εὐανθεῖς ἀκάνθης μεστούς, οὐδὲν ἔχοντας τῶν ὠρί-
 μων, διολωλός δὲ εἰς ἅπαν τῶν ἀγροίκων τὸ γένος Ἦν οὖν, ὡς
 ἔφην, ἐντεῦθεν ἀπιστεῖν εἰκός, ὡς εἰς πέρασ αὐτοῖς ἐκδήσεται τὰ
 ἐπηγγελμένα. Ταύτη τοι Θεὸς διψυχεῖν οὐκ ἔα, θαρσεῖν δὲ κελεύ-
 ει καὶ ἐμπεδοῖ λέγων· «Εἰ ἀδυνατήσῃ ἐνώπιον τῶν καταλοίπων
 20 τοῦ λαοῦ τούτου ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις, μὴ καὶ ἐνώπιόν μου
 ἀδυνατήσῃ;» ὁ γὰρ ἐστὶν ἐν ἡμῖν ἀμήχανον, εὐκατόρθωτον κο-
 μιδὴ τῷ πάντα ἰσχύοντι Θεῷ. Ἔστι γὰρ αὐτὸς ὁ τῶν δυνάμεων
 Κύριος, θελήσει πληρῶν καὶ τὰ λίαν ὑπερφυῆ, καὶ εἰς πέρασ
 ἄγων ἀμελλητὶ τὸ δοκοῦν.

25 Ἔφη δὲ πρὸς Ἰουδαίους ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ τὰ ἐκ τῆς
 τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἐπιδημίας προαναφωνῶν κατορθώματα· «Ἴ-
 δετε οἱ καταφρονηταὶ καὶ ἐπιβλέψατε καὶ ἀφανίσθητε, ὅτι ἔργον
 ἐγὼ ἐργάζομαι ἐν ταῖς ἡμέραις ὑμῶν, ἔργον ὃ οὐ μὴ πιστεῦσητε,
 εἰάν τις ἐκδιηγῆται ὑμῖν». Ὅσον μὲν γὰρ ἦκεν εἰς λόγους τοὺς ἐν
 30 ἡμῖν, ὑπὲρ θαῦμα καὶ λόγον καὶ αὐτὸ τὸ τῆς ἐνανθρωπήσεως μυ-
 στήριον, οὐδὲν δὲ ἦττον καὶ τὰ ἐντεῦθεν ἡμῖν ἐκδεβηκότα κατορ-
 θώματα. Πῶς γὰρ οὐκ ἀπιστίας ἐγγὺς τὸν ἐκ Θεοῦ φύντα Λόγον
 ἐνωθῆναι σαρκί, καὶ ἐν τῇ τοῦ δούλου γενέσθαι μορφῇ, καὶ ὑπο-

χαρακτηρισμό του ἀπίστευτου, καὶ δὲν λείπει ὁ θαυμασμός γιὰ τὴ διαδρομὴ τους ὡς τὸ τέλος. Καὶ πράγματι ἡ Σάρρα περιπαίξει ἀπὸ ἀπιστία τὴν ὑπόσχεση γιὰ τὸν Ἰσαάκ, σκεπτόμενοι τὰ γηρατειὰ τῆς καὶ ἀποδίδοντας τὸ ἀδύνατο στοὺς νόμους τῆς φύσης τοῦ ἀνθρώπου¹⁸. Ὅμως γέννησε παρ' ἐλπίδα, ἐπειδὴ ὁ Θεὸς ἔκανε δυνατὸ τὸ πρᾶγμα. Ἦταν λοιπόν, καὶ πάρα πολὺ εὐλογο, νὰ κλονίζονται ἀπὸ ἀμφιβολία ἐκεῖνοι ποὺ ἐλευθερώθηκαν ἀπὸ τὴν αἰχμαλωσία καὶ νὰ μὴν ἐλπίζουν πολὺ, ὅτι τὰ πράγματα θὰ φτάσουν σὲ τόση μεγάλη εὐημερία γι' αὐτοὺς, ὥστε νὰ γεμίσει ἡ Ἱερουσαλήμ ἀπὸ γέροντες, καὶ νὰ βλέπουν μέσα σ' αὐτὴ χοροὺς παιδιῶν καὶ ὄρχήματα κοριτσιῶν, καὶ ὅτι θὰ ἀποκτήσουν τὰ ἀγαθὰ τῆς βαθειᾶς εἰρήνης. Γιατὶ ἔβλεπαν τείχη καταστραμένα, σπίτια ἐμπρησμένα, καὶ ὅλες τὶς γύρω πόλεις κατοικητήρια ἄγριων θηρίων, ἐπειδὴ εἶχαν ἀδιάσει τελείως ἀπὸ τοὺς κατοίκους τους, καὶ τὰ πρῶτα γονιμότατα χωράφια καὶ γεμᾶτα ἄνθη, νὰ εἶναι γεμᾶτα ἀγκάθια καὶ χωρὶς νὰ ἔχουν κανένα ὄριμο καρπὸ, καὶ νὰ ἔχει ἐξαλειφθεῖ ἐντελῶς ἡ τάξη τῶν τρεφόμενων ἀπὸ τοὺς ἀγρούς. Βλέποντας αὐτὰ λοιπόν, ὅπως εἶπα, ἦταν φυσικὸ νὰ δυσπιστοῦν γιὰ τὸ ἂν οἱ ὑποσχέσεις θὰ ἐκπληρωθοῦν. Γι' αὐτὸ ὁ Θεὸς δὲν τοὺς ἀφήνει ν' ἀμφιβιάλλουν, ἀλλὰ προστάζει νὰ ἔχουν θάρρος καὶ τοὺς στηρίζει λέγοντας: «Ἄν αὐτὸ εἶναι ἀδύνατο μπροστὰ στὰ ὑπολείμματα τοῦ λαοῦ αὐτοῦ ἐκεῖνες τὶς ἡμέρες, μήπως θὰ εἶναι ἀδύνατο καὶ γιὰ μένα;». Γιατὶ αὐτὸ ποὺ εἶναι ἀδύνατο σ' ἐμᾶς, εἶναι πολὺ εὐκόλα κατορθωτὸ γιὰ τὸν παντοδύναμο Θεό. Γιατὶ αὐτὸς εἶναι ὁ Κύριος τῶν δυνάμεων, ποὺ μὲ τὴ θέλησή του πραγματοποιεῖ καὶ τὰ πλεον ὑπερφυσικά, καὶ φέρει εἰς πέρας χωρὶς καθυστέρηση ὅ,τι θέλει.

Εἶπε κάπου στοὺς Ἰουδαίους ὁ Θεὸς καὶ Πατέρας προαναγγέλλοντας τὰ κατορθώματα τοῦ ἐρχομοῦ τοῦ Σωτήρα μας στὸν κόσμον: «Κοιτᾶστε σεῖς οἱ περιφρονητές, προσέξτε καλά, καὶ ἐξαφανισθεῖτε· γιὰτὶ ἐγὼ θὰ κάνω ἔργο στὶς ἡμέρες σας, ποὺ ἂν σᾶς τὸ διηγηθεῖ κάποιος δὲν θὰ τὸ πιστέψετε»¹⁹. Ὅσον ἀφορᾷ στὸ δικὸ μας λόγο, εἶναι πᾶνω ἀπὸ θαῦμα καὶ λόγο καὶ αὐτὸ τὸ μυστήριον τῆς ἐνανθρώπησης καὶ καθόλου κατώτερα καὶ τὰ κατορθώματα ποὺ πῆγασαν γιὰ μᾶς ἀπὸ αὐτό. Γιατὶ πῶς δὲν πλησιάζει τὸ ἀπίστευτο ὁ Λόγος ποὺ γεννήθηκε ἀπὸ τὸν Θεὸ νὰ ἐνωθεῖ μὲ σάρκα, νὰ πάρει τὴ μορφή δούλου²⁰, νὰ ὑπομείνει τὸ σταυρό²¹,

20. Φιλ. 2, 7.

21. Ἐβρ. 12, 2.

μείναι σταυρόν, ὕδρεις τε καὶ αἰκίας ὑπενεγκεῖν καὶ τῆς Ἰουδαίων ἀβελτερίας τὰς παροινίας; Ἡ πῶς οὐκ ἂν τις ὑπεραγάσαιτο τῆς οἰκονομίας τὴν ἔκδοσιν, ὅπου καθήρηται μὲν ἡ ἁμαρτία, κατήρηται δὲ καὶ ὁ θάνατος καὶ ἀπελήλαται φθορά, καὶ ὁ πάλαι δραπέτης ἄνθρωπος τῇ τῆς υἰοθεσίας χάριτι κατηγλαϊσμένος ὄραται λοιπόν; Οὐκοῦν λεγέτω Χριστὸς ἐπὶ γε τούτοις αὐτοῖς· «Εἰ ἀδυνατήσει ἐνώπιον τῶν καταλοιπῶν τοῦ λαοῦ τούτου ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις, μὴ καὶ ἐνώπιόν μου ἀδυνατήσῃ;». Λεῖα γὰρ πάντα αὐτῷ καὶ ἱππήλατα, καὶ τι τῶν ἀναγκαίων ἐθέλοντι κατορθοῦν, εἴη ἂν 10 οἴμαί που τὸ ἀντιστατοῦν οὐδέν.

Στίχ. 7-8. «Τάδε λέγει Κύριος παντοκράτωρ· Ἴδου ἐγὼ ἀνασῶζω τὸν λαόν μου ἀπὸ γῆς ἀνατολῶν καὶ ἀπὸ γῆς δυσμῶν, καὶ εἰσάξω αὐτούς καὶ κατασκηνώσω ἐν μέσῳ Ἱερουσαλήμ, καὶ ἔσονται μοι εἰς λαόν, καὶ ἐγὼ ἔσομαι αὐτοῖς 15 εἰς Θεὸν ἐν ἀληθείᾳ καὶ δικαιοσύνῃ».

μβ. Σέσωκε μὲν καὶ πάλαι Θεὸς τοὺς ἐξ αἵματος Ἰσραὴλ κατεσκευασμένους τῷ πολέμῳ, συναγείρων εἰς Ἱεροσόλυμα, καὶ κατοικήσας ἐν αὐτοῖς, διὰ γε τοῦ καὶ τὸν θεῖον ἐγεῖραι ναόν, καὶ ἐφείναι πάλιν αὐτοῖς ταῖς κατὰ νόμον θυσίαις καταμειλίσεισθαι 20 τε καὶ ἀποπεραίνειν εὐχὰς καὶ ἀποπληροῦν ἑορτάς. Πλὴν τὸ ἀνασῶζειν τὸν ἴδιον φάναι λαὸν ἐξ ἀνατολῶν καὶ δυσμῶν, πρόποιεν ἂν εἰκότως τῷ Ἐμμανουήλ, ὃς πᾶσαν ἐκάλεσε τὴν ὑπ' οὐρανόν, σαγηνεύσας διὰ τῆς πίστεως τοὺς ἐκ περάτων τῆς γῆς, καὶ πᾶσαν ἐθνῶν ἀγέλην συναγηγερκῶς εἰς τὴν ἁγίαν ἀληθῶς καὶ διαδόη- 25 τον πόλιν, «ἥτις ἐστὶν Ἐκκλησία Θεοῦ ζῶντος» καὶ ἐπουράνιος Ἱερουσαλήμ. Ὅτι δὲ καὶ ἐσκήνωσεν ἐν μέσῳ αὐτῆς, πῶς ἔστιν ἀμφιβαλεῖν; Γέγονε γὰρ καθ' ἡμᾶς, καὶ «τοῖς ἀνθρώποις συνανεστράφη» μετὰ σαρκός. Καὶ τοῦτο ἡμῖν δι' ἑτέρου προφήτου ὁ Θεὸς προανεφώνει λέγων· «Θάρσει Σιών, μὴ παρείσθωσαν αἱ χεῖρές 30 σου· Κύριος ὁ Θεός σου ἐν σοὶ δυνατὸς σώσει σε, ἐπάξει ἐπὶ σὲ εὐφροσύνην καὶ καινιεῖ σε ἐν τῇ ἀγαπήσει αὐτοῦ». Ἀλλὰ καὶ νῦν ἐστὶν ἡμῖν· οὐ γὰρ ἀφῆκεν ἡμᾶς ὀρφανούς, πέπομφε δὲ ἡμῖν ἀνθ'

νά ὑποφέρει ὕβρεις καὶ κακοποιήσεις καὶ τὶς παραφροσύνες τῆς Ἰουδαϊκῆς μανίας; Ἡ πῶς δὲν θὰ ὑπερθαυμάσει κανεὶς τὴν ἔκβαση τῆς οἰκονομίας, τὴ στιγμὴ πού ἡ ἁμαρτία καθαιρέθηκε, ὁ θάνατος καταργήθηκε, ἡ φθορὰ ἐκδιώχθηκε, καὶ ὁ ἄνθρωπος, πού παλαιὰ ἦταν δραπέτης, φαίνεται νὰ καταλάμπει πιά μὲ τὴ χάρη τῆς υἱοθεσίας. Γι' αὐτὰ λοιπὸν ἄς μιλήσει σ' αὐτοὺς ὁ Χριστὸς καὶ ἄς πεῖ: «Ἄν αὐτὸ εἶναι ἀδύνατο γιὰ τὰ ὑπολείμματα τοῦ λαοῦ αὐτοῦ ἐκεῖνες τὶς ἡμέρες, μήπως θὰ εἶναι ἀδύνατο καὶ γιὰ μένα;». Γιατὶ ὅλα εἶναι γι' αὐτὸν ὁμαλὰ καὶ εὐκολοδιάβατα, καὶ ὅταν θέλει νὰ κάνει κάτι ἀπὸ τὰ ἀναγκαῖα, δὲν ὑπάρχει τίποτε, νομίζω, πού νὰ μπορεῖ νὰ τοῦ ἀντισταθεῖ.

Στίχ. 7-8. «Αὐτὰ λέγει ὁ Κύριος ὁ παντοκράτωρ· Νὰ ἐγὼ θὰ σώσω τὸν λαὸ μου ἀπὸ τὴν ἀνατολὴ μέχρι τὴ δύση, θὰ τοὺς ἐπαναφέρω καὶ θὰ κατοικήσω στὸ μέσο τῆς Ἱερουσαλήμ καὶ θὰ εἶναι αὐτοὶ ὁ λαὸς μου, καὶ ἐγὼ θὰ εἶμαι ὁ Θεὸς τους ἀληθινὸς καὶ δίκαιος».

42. Ἔσωσε βέβαια καὶ παλαιὰ ὁ Θεὸς τοὺς ἀπογόνους τοῦ Ἰσραήλ, πού εἶχαν διασκορπισθεῖ ἀπὸ τὸν πόλεμο, καὶ τοὺς συγκέντρωσε στὰ Ἱεροσόλυμα, καὶ κατοίκησε ἀνάμεσά τους, καθόσον καὶ οἰκοδόμησαν τὸν θεῖο ναό, καὶ τοὺς ἐπέτρεψε πάλι μὲ τὶς κατὰ νόμο θυσίες νὰ τὸν ἐξευμενίζουν καὶ νὰ προσεύχονται καὶ νὰ τελοῦν τὶς ἑορτές. Τὸ νὰ λέγει ὅμως ὅτι διέσωσε τὸν δικό του λαὸ ἀπὸ τὴν ἀνατολὴ μέχρι τὴ δύση, ἀρμόζει εὐλόγα στὸν Ἐμμανουήλ, ὁ ὁποῖος κάλεσε ὅλη τὴν οἰκουμένη, σαγηνεύοντας μέσω τῆς πίστεως τὸν κόσμον ἀπὸ τὰ πέρατα τῆς γῆς, καὶ συγκεντρώνοντας ὅλα τὰ πλῆθη τῶν ἐθνῶν στὴν ἀληθινὰ ἁγία καὶ περιβόητη πόλη, πού εἶναι ἡ Ἐκκλησία τοῦ ζωντανοῦ Θεοῦ²², ἡ ἐπουράνια Ἱερουσαλήμ. Ὅτι ὅμως καὶ κατοίκησε στὸ κέντρο της, πῶς μποροῦμε νὰ ἀμφιδάλομε; Γιατὶ ἐγίνε ὁμοιος μὲ ἐμᾶς «καὶ συναναστράφηκε τοὺς ἀνθρώπους»²³ φορώντας σάρκα. Καὶ αὐτὸ μᾶς τὸ προέλεγε μὲ ἄλλον προφήτη ὁ Θεὸς λέγοντας: «Θάρρος, Σιών, ἄς μὴ παραλύουν τὰ χέρια σου. Ὁ Κύριος ὁ Θεὸς εἶναι δυνατὸς γιὰ σένα καὶ θὰ σὲ σώσει, θὰ σὲ γεμίσει μὲ εὐφροσύνη καὶ θὰ σὲ ἀνακαινίσει μὲ τὴν ἀγάπη του»²⁴. Ἄλλ' εἶναι μαζί μας καὶ τώρα: γιατί δὲν μᾶς ἄφησε ὀρφανούς²⁵, ἀλλὰ

24. Σοφ. 3, 16-17.

25. Ἰω. 14, 18.

ἑαυτοῦ τὸν Παράκλητον, καὶ σύνεστι δι' αὐτοῦ τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν· καὶ πληροφορήσει λέγων· «Ἴδού ἐγὼ μεθ' ὑμῶν εἰμι πάσας τὰς ἡμέρας ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος».

Γεγόναμεν τοίνυν αὐτοῦ λαός, οἱ ποτὲ οὐ λαός καὶ οἱ τῶν λί-
5 θων θεραπευταί, τὴν ἀρχαίαν καὶ βέβηλον καταμυσσαττόμενοι
πλάνησιν· Θεὸν αὐτὸν ἐπεγραψάμεθα, καὶ τοῦτο «ἐν ἀληθείᾳ
καὶ δικαιοσύνῃ». Οὐ γὰρ ἐν ἴσῳ τοῖς τοῦ γράμματος φίλοις, τύ-
ποις καὶ σκιαῖς προσκείμεθα, παραδεξάμενοι δὲ μᾶλλον εἰς
νοῦν καὶ καρδίαν τὴν τῶν εὐαγγελικῶν κηρυγμάτων λαμπρό-
10 τητα, τὴν ἀληθῆ πληροῦμεν λατρείαν, καὶ τῆς ἀνδανούσης αὐ-
τῷ δικαιοσύνης ἀπριξέχόμενοι, τὴν ἐν Πνεύματι πληροῦμεν
προσκύνησιν. «Πνεῦμα γὰρ ὁ Θεός», καθά φησιν αὐτὸς ὁ Υἱός,
«καὶ τοὺς προσ-κυνούντας αὐτὸν ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ δεῖ
προσκυνεῖν».

15 **Στίχ 9.** «Τάδε λέγει Κύριος παντοκράτωρ· Κατισχυέτω-
σαν αἱ χεῖρες ὑμῶν τῶν ἀκουόντων ἐν ταῖς ἡμέραις ταύ-
ταις τοὺς λόγους τούτους ἐκ στόματος τῶν προφητῶν, ἀφ'
ἧς ἡμέρας τεθεμελίωται ὁ οἶκος Κυρίου παντοκράτορος,
καὶ ὁ ναὸς ἀφ' οὗ ὠκοδόμηται».

20 **μγ'.** Ὑπισχυεῖται μὲν τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν ὁ τῶν ὅλων Θεὸς τὰ
ὑπὲρ ἐλπίδα πολλάκις, ψευδομυθεῖ δὲ οὐδαμῶς, ἀλλ' ἰδίᾳ δυνάμει
καὶ ἀπορρήτοις τισὶν ἐνεργείαις ἀποπεραίνει κατὰ καιροῦς, ἅπερ
ἂν θούλοιο, καὶ λίαν ἀκονιτί. Πρέποι δ' ἂν ἡμᾶς οὐκ ἀσθενοῦντας
τῇ πίστει, πάντῃ τε καὶ πάντως ἐπιμαρτυρεῖν αὐτῷ τὸ πάντα δύνα-
25 σθαι διαπεραίνειν εὐκόλως· ἀνδρίζεσθαι δὲ πρὸς ἔργα τὰ δι' ὧν
ἐσόμεθα λαμπροί, καὶ τὸν εὐκλεᾶ τῆς ἐπιεικειᾶς ἀποκερδανούμεν
στέφανον· καταπείθεσθαι δὲ τοῖς παρ' αὐτοῦ λόγοις καὶ ποδηγούς
ποιεῖσθαι σπουδάζειν τοὺς οἵπερ ἂν εἶεν κατὰ καιροῦς τῶν θείων
ἡμῖν θεσπισμάτων ἀπλανέστατοι διακομισταί. Κατεπηγγέλλετο δὲ
30 καὶ ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς ὁ Χριστὸς διὰ τῶν ἀγίων προφητῶν τὰ
ἐκ τῆς ἐνανθρωπήσεως ἀγαθὰ, καὶ ὅσον μὲν ἦκεν εἰς ἀνθρωπίνας
ἐννοίας, ἀπιστίας, ὡς ἔφην, οὐ μακρὰν τὸν λόγον ἐτίθει, τῶν χαρι-
σμάτων τὸ μέγεθος ἀφηγούμενος. Ἀλλ' ἐν πίστει πεποιήμεθα δε-

μᾶς ἔστειλε στή θέση του τὸν Παράκλητο καὶ μέσω αὐτοῦ εἶναι μαζί με αὐτοὺς πὺ τὸν ἀγαποῦν· καὶ θὰ μᾶς τὸ βεβαιώσει λέγοντας· «Νὰ ἐγὼ εἶμαι μαζί σας ὅλες τὶς ἡμέρες μέχρι τὴ συντέλεια τοῦ κόσμου»²⁶.

Ἔγιναν λοιπὸν λαὸς του αὐτοὶ πὺ κάποτε δὲν ἦταν λαὸς του²⁷ καὶ αὐτοὶ πὺ προσκυνοῦσαν τοὺς λίθους, νιώθοντας βδελυγμία γιὰ τὴν παλαιὰ καὶ βέβηλη πλάνη. Τὸν ἀναγνωρίσαμε Θεὸ καὶ μάλιστα «ἀληθινὸ καὶ δίκαιο». Γιατὶ δὲν εἴμαστε προσκολλημένοι, ἐξίσου με τοὺς φίλους τοῦ γραμματος, στοὺς τύπους καὶ τὶς σκιές, ἀλλὰ μᾶλλον δεχθήκαμε στὸ νοῦ καὶ τὴν καρδιά μας τὸ φῶς τῶν εὐαγγελικῶν κηρυγμάτων καὶ τελοῦμε τὴν ἀληθινὴ λατρεία, καὶ κατέχοντας σφιχτὰ τὴ δικαιοσύνη με τὴν ὁποία εὐαρεστεῖται αὐτός, τελοῦμε τὴν πνευματικὴ προσκύνηση. Γιατὶ, ὅπως λέγει ὁ ἴδιος ὁ Υἱός, «ὁ Θεὸς εἶναι Πνεῦμα, καὶ αὐτοὶ πὺ τὸν προσκυνοῦν πρέπει νὰ τὸν προσκυνοῦν πνευματικὰ καὶ ἀληθινά»²⁸.

Στίχ. 9. «Αὐτὰ λέγει ὁ Κύριος ὁ παντοκράτωρ. Ἄς δυναμώσουν τὰ χέρια σας σεῖς πὺ ἀκοῦτε τὶς ἡμέρες αὐτὲς τοὺς λόγους αὐτοὺς ἀπὸ τὸ στόμα τῶν προφητῶν, ἀπὸ τὴν ἡμέρα πὺ θεμελιώθηκε ὁ οἶκος τοῦ Κυρίου τοῦ παντοκράτορα καὶ ἀπὸ τότε πὺ οἰκοδομήθηκε ὁ ναός».

43. Ὁ Θεὸς τῶν ὅλων ὑπόσχεται σ' αὐτοὺς πὺ τὸν ἀγαποῦν πολλές φορές πράγματα ἀνέλπιστα, ὅμως δὲν ψεύδεται καθόλου, ἀλλὰ με τὴ δική του δύναμη καὶ με κάποιες ἀπόρρητες ἐνέργειες διεκπεραιώνει κατὰ διάφορους καιροὺς αὐτὰ πὺ θέλει, καὶ μάλιστα πολὺ ἄκοπα. Πρέπει ὅμως ἐμεῖς πὺ δὲν ἔχομε ἀσθενῆ πίστη, με κάθε τρόπο ὅπωςδήποτε νὰ ἐπιβεβαιώνουμε ὅτι μπορεῖ νὰ τελειώνει εὐκόλα τὰ πάντα, καὶ νὰ ἐπιτελοῦμε με ἀνδρεία ἔργα πὺ θὰ μᾶς δοξάσουν καὶ θὰ κερδίσομε τὸν ἔνδοξο στέφανο τῆς ἀρετῆς, καὶ νὰ δείχνουμε ὑπακοή στοὺς λόγους του καὶ νὰ προσπαθοῦμε νὰ κάνουμε καθοδηγητὲς μας αὐτοὺς πὺ κάθε φορὰ γίνονται ἀλάθητα διακομιστὲς σὲ μᾶς τῶν θείων θεσπισμάτων. Ὑποσχόταν ὅμως καὶ ὁ Κύριός μας Ἰησοῦς Χριστὸς μέσω τῶν ἁγίων προφητῶν τὰ ἀγαθὰ τῆς ἐνανθρώπησης, καὶ ὅσον ἀφορᾷ τὶς ἀνθρώπινες σκέψεις δὲν παρουσίαζε τὸ λόγο του, ὅπως εἶπα, μακριὰ ἀπὸ τὴν ἀπιστία, μιλώντας γιὰ τὸ μέγεθος τῶν χαρισμάτων. Ἀλλὰ με τὴν πίστη κάναμε δεκτὰ τὰ πάνω ἀπὸ τὴ φύση, καὶ στρέφοντας τὸ νοῦ σὲ ἔργα ὑπερφυσικά,

26. Ματθ. 28, 20.

27. Ὡσηέ 2, 25.

28. Ἰω. 4, 24.

κατὰ τὰ ὑπὲρ φύσιν, καὶ εἰς ἔργα τὸν νοῦν τὰ ὑπερφυῆ παρατρέπον-
 τες, τοῖς τῆς εὐσεβείας εἰσηγηταῖς εὐαφῆ τρόπον τινὰ καὶ εὐήνιον
 τὸν τῆς διανοίας ἀνχένα δεδώκαμεν. Καιρὸς δὲ ὁ πρέπων ταῖς τῶν
 ἀγαθῶν χορηγίαις καὶ τῇ παρ' ἡμῶν αὐτῶν ὑποταγῇ τῆς Ἐκκλησί-
 5 ας ἢ ἀνάδειξις. Θεὰ γὰρ ὅπως καὶ τοῖς πρὸ ἡμῶν προσέταπτεν ὁ
 τῶν ὅλων Θεὸς κατισχύειν καὶ ἔργα πληροῦν, καὶ τοῖς τῶν προφη-
 τῶν καταπείθεσθαι λόγοις, «ἀφ' ἧς ἡμέρας, τεθεμελίωται ὁ οἶκος
 Κυρίου παντοκράτορος καὶ ὁ ναὸς ἀφ' οὗ ὠκοδοῦνται».

10 Στίχ. 10. «Διότι πρὸ τῶν ἡμερῶν ἐκείνων ὁ μισθὸς τῶν ἀν-
 θρώπων οὐκ ἔσται εἰς ὄνησιν, καὶ ὁ μισθὸς τῶν κτηνῶν
 οὐχ ὑπάρχει, καὶ τῷ ἐμπορευομένῳ καὶ τῷ εἰσπορευομένῳ
 οὐκ ἔσται εἰρήνη ἀπὸ τῆς θλίψεως· καὶ ἐξαποστελῶ πάν-
 τας τοὺς ἀνθρώπους ἕκαστον ἐπὶ τὸν πλησίον αὐτοῦ».

15 μδ'. Ἡ τῶν Ἑβραίων ἔκδοσις οὐχ ὡς ἐπὶ μέλλοντος καιροῦ
 ποιεῖται τοὺς λόγους, χρόνον δὲ τίθησι τὸν παρωχηκότα. «Πρὸ
 γὰρ τῶν ἡμερῶν ἐκείνων φησὶν ὁ μισθὸς τῶν ἀνθρώπων οὐκ ἦν
 εἰς ὄνησιν καὶ ὁ μισθὸς τῶν κτηνῶν οὐχ ὑπῆρχε»· καὶ πάλιν· «Τῷ
 ἐμπορευομένῳ καὶ τῷ εἰσπορευομένῳ οὐκ ἦν εἰρήνη», καὶ ἀντί-
 τοῦ φάναί, «Καὶ ἐξαποστελῶ πάντας τοὺς ἀνθρώπους», τεθείκασι
 20 τό, «Ἐξαπέστειλα πάντας τοὺς ἀνθρώπους». Ἔχει δὲ καὶ σφόδρα
 τὸ εἰκὸς ὁ λόγος, τὸ δὲ ἀτρεκέες ἐν τούτοις παραστήσει τῶν διηγη-
 μάτων ἢ δύναμις Βούλεται γὰρ τι τοιοῦτον ὑποδηλοῦν. Ἦκον
 μὲν γὰρ ἐκ Βαβυλῶνος εἰς τὴν ἀγίαν πόλιν οἱ ἐξ Ἰσραήλ. Ἀλλ'
 οὐκ ἦν αὐτοῖς ἀγιάσματος τόπος, κατασεσεισμένου τοῦ πάλαι να-
 25 οῦ· οὐκ ἦν ἡ θυσία καὶ σπονδή, μὴ ἐστῶτος θυσιαστηρίου. Εἶτα
 προὔτρεπεν ὁ τῶν ὅλων Θεὸς τῶν οὕτως αὐτοῖς ἀναγκαίων
 προὔργιαιτάτην θέσθαι φροντίδα, καὶ ἀναδείμασθαι μὲν τὸν να-
 ὄν, ἀνορθῶσαι δὲ καὶ τὸ θεῖον ἐν αὐτῷ θυσιαστήριον, ὡς ἂν ἔχοι-
 εν ἀποπεραίνειν εὖ μάλα τὰ νενομισμένα, καὶ καταμειλίσσεσθαι
 30 τὸν τῶν ὅλων Θεόν. Οἱ δὲ ποικίλως διανεβάλλοντο, ποτὲ μὲν χρη-
 μάτων πλαττόμενοι σπάνιν, ποτὲ δὲ τὰς τῶν κωλυόντων οἰκοδο-
 μεῖν δυστροπίας προφασιζόμενοι.

Εἶτα προσκρούοντες διὰ τοῦτο Θεῷ, συχναῖς καὶ ἀλλεπαλλή-

παραδώσαμε τὸν αὐχένα τῆς διάνοιας κατὰ κάποιο τρόπο εὐκόλα ἀγγιχτὸ καὶ ὑπάκουο στοὺς δασκάλους τῆς εὐσέβειας. Ἄλλὰ ὁ κατάλληλος καιρὸς γιὰ τὴ χορηγία τῶν ἀγαθῶν καὶ τῆ δική μας ὑποταγὴ εἶναι ἡ ἀνάδειξη τῆς Ἐκκλησίας. Γιατὶ πρόσεχε πῶς ὁ Θεὸς τῶν ὅλων πρόσταζε καὶ τοὺς πρὶν ἀπὸ ἐμᾶς νὰ ἀποκτήσουν δύναμη καὶ νὰ ἐπιτελοῦν ἔργα, καὶ νὰ δείχνουν ὑπακοὴ στὰ λόγια τῶν προφητῶν «ἀπὸ τὴν ἡμέρα ποὺ θεμελιώθηκε ὁ οἶκος τοῦ Κυρίου τοῦ παντοκράτορα καὶ ἀπὸ τότε ποὺ οἰκοδομήθηκε ὁ ναός».

Στίχ. 10. «Γιατὶ πρὶν ἀπὸ τὶς ἡμέρες αὐτὲς δὲν θὰ ὑπάρξει ἀμοιβὴ τῶν ἀνθρώπων, δὲν θὰ ὑπάρξει ἡ μίσθωση τῶν ζώων, καὶ ὅσοι θγαίνουν καὶ ὅσοι μπαίνουν δὲν θὰ ἔχουν εἰρήνη ἀπὸ τὴ θλίψη τους. Καὶ θὰ στείλω ὅλους τοὺς ἀνθρώπους καθένα στὸν πλησίον του».

44. Ἡ Ἑβραϊκὴ ἔκδοση δὲν ὁμιλεῖ σὲ μελλοντικὸ χρόνο, ἀλλὰ χρησιμοποιεῖ τὸν παρελθόντα χρόνο. Γιατὶ λέγει· «Πρὶν ἀπὸ τὶς ἡμέρες ἐκεῖνες ἡ ἀμοιβὴ τῶν ἀνθρώπων δὲν ὠφελοῦσε καὶ δὲν ὑπῆρχε μισθὸς γιὰ τὴ μίσθωση τῶν ζώων». Καὶ πάλι· «Γι' αὐτὸν ποὺ ἔβγαινε καὶ γι' αὐτὸν ποὺ ἔμπαινε δὲν ὑπῆρχε εἰρήνη», καὶ ἀντὶ νὰ πεῖ, «Καὶ θὰ ἀποστείλω ὅλους τοὺς ἀνθρώπους», ἔθεσε τὸ «Ἀπέστειλα ὅλους τοὺς ἀνθρώπους». Ὁ λόγος ὅμως εἶναι πάρα πολὺ εὐλογος καὶ τὴν ἀλήθεια στὰ λεγόμενα ἐδῶ τὴν παριστάνει τὸ βαθύτερο νόημα τῶν διηγημάτων. Γιατὶ θέλει νὰ ὑποδηλώσει κάτι τέτοιο. Ἐπέστρεψαν δηλαδὴ οἱ Ἰσραηλιῖτες ἀπὸ τὴ Βαβυλώνα στὴν ἅγια πόλη, ἀλλὰ δὲν ὑπῆρχε τόπος γιὰ ἁγιασμό, ἐπειδὴ εἶχε γκρεμισθεῖ ὁ παλαιὸς ναός, καὶ δὲν μπορούσαν νὰ κάνουν θυσία καὶ σπονδὴ, ἐπειδὴ δὲν ὑπῆρχε θυσιαστήριο. Ἐπειτα τοὺς προέτρεπε ὁ Θεὸς τῶν ὅλων νὰ θέσουν πρώτη φροντίδα τους γιὰ ὅσα τοὺς ἦταν τόσο πολὺ ἀναγκαῖα, καὶ νὰ ἀνοικοδομήσουν τὸ ναὸ καὶ νὰ κατασκευάσουν τὸ θεῖο θυσιαστήριο σ' αὐτόν, ὥστε νὰ μπορούν νὰ τελοῦν σωστὰ τὰ προβλεπόμενα ἀπὸ τὸ νόμο καὶ νὰ ἐξευμενίζουν τὸν Θεὸ τῶν ὅλων. Αὐτοὶ ὅμως πρόβαλλαν διάφορα ἐμπόδια, ἄλλοτε ὑποκρινόμενοι ἔλλειψη χρημάτων, καὶ ἄλλοτε προφασιζόμενοι τὶς δυστροπίες ἐκείνων ποὺ τοὺς ἐμπόδιζαν στὸ ἔργο τῆς ἀνοικοδόμησης.

Στὴ συνέχεια, ἐπειδὴ προσέκρουαν ἐξαιτίας αὐτοῦ στὸν Θεό, δέχο-

λοισ κατεπαίοντο πληγαῖς, ἀκαρπίαῖς δὴ λέγω καὶ ἀνεμοφθορί-
 αῖς καὶ ταῖς τῶν ὁμόρων ἐθνῶν ἐφόδοις καὶ καταδρομαῖς. Ἐπί-
 κλημα δὲ αὐτοῖς ἐποιεῖτο τὸ ῥάθυμον ὁ τῶν ὄλων Θεός, οὕτω λέ-
 γων διὰ φωνῆς Ἀγγαίου τοῦ προφήτου· «Ὁ λαὸς οὗτος λέγου-
 5 σιν· Οὐχ ἦκει ὁ καιρὸς τοῦ οἰκοδομῆσαι τὸν οἶκον Κυρίου. Εἰ
 καιρὸς ὑμῖν μὲν ἐστὶ τοῦ οἰκεῖν ἐν οἴκοις κοιλοστάθμοις, ὁ δὲ οἶ-
 κος Κυρίου οὐκ ᾠκοδόμηται». Ἐπειδὴ δὲ ἀναπέπτωκαν, ὡς
 ἔφην, ἐκ ῥαθυμίας, ταῖς τῶν ἀναγκαίων ἐνδείαις κατεπαίοντο συ-
 χνώως καὶ πολέμοις τοῖς γείτοσιν. Ἐπειδὴ δὲ ἀνεγηγέρκασι τὸν
 10 νεῶν, πέπανται τὰ ἐξ ὀργῆς, πάντα δὲ ἄλις ἦν αὐτοῖς, καὶ πολὺ
 τῆς εὐημερίας παρέκειτο πλάτος. Ταύτη τοί φησιν· «Ὅτι πρὸ
 τῶν ἡμερῶν ἐκείνων», τουτέστι πρὶν ἀναστῆναι τὸν νεῶν, «ὁ μι-
 σθὸς τῶν ἀνθρώπων οὐκ ἦν εἰς ὄνησιν καὶ ὁ μισθὸς τῶν κτηνῶν
 οὐχ ὑπῆρχεν». Ἄμισθοι γὰρ οἱ γηπόνοι, καὶ οὐδὲν ὄλως συναγη-
 15 γερκότες, ὁμοῦ τοῖς συγκεκμηκόσι βουσίην ἀπηλλάττοντο τῶν
 ἀγρῶν.

Ἄλλ' οὐδὲ τοῖς ἐκπορευομένοις ἢ τοῖς εἰσπορευομένοις ἦν εἰ-
 ρήνη. «Εἰσπορευομένους δὲ καὶ ἐκπορευομένους» τοὺς ἐκ πόλε-
 ως εἰς πόλιν ἰόντας ἔσθ' ὅτε φησίν, ἢ τὸ ἐμπορικὸν ἔχοντας ἐπιτή-
 20 δευμα, ἤγουν καὶ ἐτέρων ἔνεκα πραγμάτων. Οὐκ ἦν οὐδὲ ἐκεί-
 νοις εἰρήνη, τῶν ὁμόρων ἐθνῶν, ὡς ἔφην, ἐκλελυτηκότων ἐπὶ τὸν
 Ἰσραήλ, καὶ ἐκάστου βλέποντος ὡς ἓνα τῶν ὅτι μάλιστα ἐχθρῶν
 τὸν ἐγγὺς ἐξ αἵματος, ἢ καὶ ἀδελφόν, ἢ καὶ γείτονα. Ἰστέον δέ, ὅ-
 τι πρὶν ἐνανθρωπῆσαι τὸν Μονογενῆ καὶ ἀναδειχθῆναι τὴν Ἐκ-
 25 κλησίαν, οὐδεὶς ἦν ἀνθρώπων μισθός, οὔτε μὴν τοῖς κτήνεσιν. Οἵ
 τε γὰρ ἐν τῷδε τῷ βίῳ λογικώτεροι καὶ συνέσεως ἔχοντες δόξαν,
 οἳ δὴ καὶ ἄνθρωποι νομισθεῖεν ἄν, ἀκερδῆ καὶ ἄχρηστον τὴν ἐν
 τοῖς λόγοις εἶχον σπουδὴν, οὔτε συγγράφοντές τι τῶν ἀναγκαίων,
 οὔτε μὴν νοεῖν ἢ λαλεῖν ἐτέροις δυνάμενοι. Ὁμοίως δὲ καὶ οἱ τὸν
 30 ἀγελαῖον καὶ κτηνώδη τρίβοντες βίον, ἄμισθοι διετέλουν. Οὐ
 γὰρ ἦν ἐργάσασθαι τι τῶν ἐπαινουμένων παρὰ Θεῶ. Ἄλλ' οὐδὲ
 ἦν ὄλως ἐπὶ γῆς εἰρήνη, τῆς τῶν δαμονίων ἀγέλης διακνκώσης
 τὰ πάντα καὶ θορύβου μεστήν ἀποφαινούσης τὴν γῆν, ὡς εἶναι

νταν συχνά και ἀλλεπάλληλα πλήγματα, ἐννοῶ ἀκαριπίες τῆς γῆς, καταστροφές ἀπὸ τοὺς καιροὺς καὶ ἀπὸ τὶς ἐπιθέσεις καὶ ἐπιδρομὲς τῶν γειτονικῶν ἔθνων. Ὁ Θεὸς ὅμως τῶν ὄλων τοὺς κατηγοροῦσε γιὰ τὴν ραθυμία τους, λέγοντας μὲ τὸ στόμα τοῦ προφήτη Ἀγγαίου· «Ὁ λαὸς αὐτὸς λέγει· Δὲν ἔφτασε ὁ καιρὸς νὰ οἰκοδομήσουμε τὸ ναὸ τοῦ Κυρίου. Ἄν γιὰ σᾶς εἶναι καιρὸς νὰ κατοικεῖτε σὲ σπίτια μὲ κοιλωτὲς στέγες, ὁ ναὸς τοῦ Κυρίου δὲν πρέπει νὰ οἰκοδομηθεῖ;»²⁹. Ἐπειδὴ δηλαδὴ περιέπεσαν στὴν ἀδιαφορία, δέχονταν συχνὰ χτυπήματα ἀπὸ τὴν ἔλλειψη τῶν ἀναγκαίων καὶ ἀπὸ τοὺς πολέμους ἀπὸ τοὺς γείτονες, ὅταν ὅμως οἰκοδόμησαν τὸ ναὸ ἔπαυσε ἡ ὀργή του, καὶ ὅλα τὰ εἶχαν ἄφθονα καὶ ἡ ἔκταση τῆς εὐημερίας τους ἦταν μεγάλη. Γι' αὐτὸ λέγει· «Πρὶν ἀπὸ αὐτὲς τὶς ἡμέρες», δηλαδὴ προτοῦ ἀνεγερθεῖ ὁ ναὸς, «δὲν ὑπῆρχε ἀμοιβὴ ἀνθρώπων σημαντική, οὔτε ἀμοιβὴ κτηνῶν». Γιατὶ ἦταν χωρὶς ἀμοιβὴ οἱ γεωργοὶ καὶ χωρὶς νὰ ἀποκομίζουν ἀπολύτως τίποτε ἔφευγαν ἀπὸ τὰ χωράφια μαζί μὲ τὰ βόδια ποὺ εἶχαν κοπιᾶσει.

Ἄλλ' οὔτε ὅσοι ἔμπαιναν ἢ ἔβγαιναν εἶχαν εἰρήνη. Εἰσπορευόμενους καὶ ἐκπορευόμενους ὀνομάζει ἢ ἐκείνους ποὺ κάθε φορὰ πήγαιναν ἀπὸ πόλη σὲ πόλη, ἢ ἐκείνους ποὺ ἀσκοῦν τὸ ἐμπορικὸ ἐπάγγελμα, ἢ καὶ γι' ἄλλους λόγους. Δὲν ὑπῆρχε οὔτε γι' αὐτοὺς εἰρήνη, ἐπειδὴ τὰ γειτονικά ἔθνη ταλαιπωροῦσαν ἀκόμα, ὅπως εἶπα, τοὺς Ἰσραηλιῆτες, καὶ ὁ καθένας ἔβλεπε σὰν ἓνα ἀπὸ τοὺς χειρότερους ἐχθροὺς του τὸν συγγενῆ του ἑξαίματος, ἢ καὶ τὸν ἀδελφὸ του, ἢ καὶ τὸ γείτονά του. Πρέπει ὅμως νὰ γνωρίζουμε, ὅτι πρὶν ἀπὸ τὴν ἐνανθρώπηση τοῦ Μονογενοῦς καὶ τὴν ἀνάδειξη τῆς Ἐκκλησίας δὲν ὑπῆρχε κανένας μισθὸς γιὰ τοὺς ἀνθρώπους καὶ οὔτε βέβαια γιὰ τὰ ζῶα. Γιατὶ καὶ οἱ πιὸ νοήμονες τῆς ζωῆς αὐτῆς καὶ συνετοὶ θεωρούμενοι, οἱ ὅποιοι καὶ θὰ μπορούσαν νὰ νομισθοῦν ἄνθρωποι, θεωροῦσαν χωρὶς κέρδος καὶ ἄχρηστη τὴ φροντίδα γιὰ τοὺς λόγους, οὔτε μπορούσαν νὰ συγγράψουν κάποιο σύγγραμμα ἀπὸ τὰ ἀναγκαῖα, οὔτε εἶχαν τὴν ἰκανότητα νὰ σκεφθοῦν ἢ νὰ ποῦν κάτι στοὺς ἄλλους. Ὅμοια καὶ ἐκεῖνοι ποὺ ζοῦσαν τὴν ἀγελαία καὶ κτηνώδη ζωὴ ἔμεναν χωρὶς κέρδος· γιατί δὲν ἔκαναν τίποτε ἀπὸ ὅσα ἐπαινοῦνται ἀπὸ τὸν Θεό. Ἄλλὰ δὲν ὑπῆρχε γενικὰ οὔτε εἰρήνη ἐπάνω στὴ γῆ, ἐπειδὴ ἡ ἀγέλη τῶν δαιμονίων διατάρασσε τὰ πάντα καὶ παρουσίαζαν τὴ γῆ γεμάτη ἀναταραχὴ, ὥστε νὰ βρίσκονται

τὰ πάντων πράγματα καὶ μέντοι τὰς διανοίας ὡς ἐν δονήσει καὶ σάλῳ, καὶ τὸ βεβηκὸς οὐκ ἔχειν.

5 *Στίχ 11-12.* «Καὶ νῦν οὐ κατὰ τὰς ἡμέρας τὰς ἔμπροσθεν ἐγὼ ποιήσω τοῖς καταλοίποις τοῦ λαοῦ τούτου, λέγει Κύριος παντοκράτωρ, ἀλλ' ἢ δείξω εἰρήνην ἢ ἄμπελος δώσει τὸν καρπὸν αὐτῆς, καὶ ἡ γῆ δώσει τὰ γεννήματα αὐτῆς, καὶ ὁ οὐρανὸς δώσει τὴν δρόσον αὐτοῦ, καὶ κατακληρονομήσω τοῖς καταλοίποις τοῦ λαοῦ μου ταῦτα πάντα».

10 *μέ.* Συμμεθίστησι ταῖς ὀργαῖς καὶ τὰ ἐξ αὐτῶν συμβαίνοντα, καὶ ἀποδραμεῖσθαί φησιν ὁμοῦ τοῖς τῶν πλημμελημάτων καιροῖς τὰς δίκας. Πεπαισμένης γὰρ τῆς ἁμαρτίας, μᾶλλον δὲ ἤδη ποινὰς τὰς ὑπὲρ αὐτῆς ἐκτετικότος τοῦ Ἰσραήλ, καταλήξειν ἔφη τὰς συμφοράς, καὶ μάλα εἰκότως, καὶ ἀπρακτῆσειν ἔτι τῶν ἀνιαρῶν τὴν ἔφοδον. Βεβούλευται γὰρ ἐπ' αὐτοῖς οὐκ ἀδελφὰ τοῖς πρώ-
15 τοις, ἀλλ' ὅσα βλέπει πρὸς ἡμερότητα. Τοῦτο δὲ ἦν εἰρήνης ἐπίδοσις καὶ ἀμφιλαφῆς τῶν ἡδίσιτων αὐτοῖς χορηγία, ὡς εὐδοτρυν μὲν ὄρασθαι τὴν ἄμπελον, βαθὺ δὲ κομῶσαν ληϊοῖς τὴν ἀρόσιμον γῆν τοὺς τῶν γηπόνων ἰδρωῶτας ἀμείβεσθαι, οὐρανοῦ δηλονότι μονονουχί καὶ συνθέοντος, καὶ δρόσοις καταπιαίνοντος ἀγρούς
20 δηλονότι καὶ τὰ ἐν αὐτοῖς. Ἐψεται γὰρ πάντως τοῖς τοῦ Δεσπότητος νεύμασιν οὐρανός τε καὶ γῆ, καὶ ἀπαξαπλῶς ἢ κτίσις. Κληρὸς δὲ ταῦτα τῷ Ἰσραήλ, Θεοῦ κατευρύνοντος τὴν εὐημερίαν καὶ παντός τοῦ πεφυκὸτος ἀνιᾶν ἀπαλλάττοντος.

25 *Ἀρμόσειε δ' ἂν ὁ ἐπὶ τῷδε λόγος τῷ πάντων ἡμῶν Σωτῆρι Χριστῷ.* Πρὸ μὲν γὰρ τῶν τῆς ἐπιδημίας καιρῶν ἐβαδίζομεν ἕκαστος κατὰ τὸ αὐτῷ δοκοῦν, κτηνώδη τε καὶ ἀλογώτατον διαβιοῦντες θίον καὶ ταῖς τῶν δαιμονίων ἀπάταις συνεξευγμένοι, ἐπειδὴ δὲ πεπτωκότας μόνον δὲ οὐχὶ καὶ κατερῶμμένους εἰς γῆν καὶ ὑπὸ πόδας ὄντας ἐχθρῶν, ὧκτειρεν ὁ Πατήρ, οὐκέτι πεποίηκεν ἡμῖν
30 κατὰ τὰς ἡμέρας τὰς ἔμπροσθεν. Οὐ γὰρ περιεΐδεν ἔτι πλεονεκτούμενους καὶ ὑπὸ τυράννῳ πράττοντας ὡμῶ πρὸς πᾶν ὀτιοῦν ἡμᾶς τῶν αἰσχίστων ἀποφέροντι, δέδωκε δὲ μᾶλλον ἡμῖν τὴν ἐξ οὐρανῶν εἰρήνην, τουτέστι Χριστόν, ὃς καὶ ἀπάσης ἡμῖν εὐκαρ-

ὅλα τὰ πράγματα, ἀλλὰ καὶ οἱ διάνοιες, σὲ διαρκῆ κλονισμό καὶ σάλο καὶ νὰ μὴν ἔχουν καμμιά σταθερότητα.

Στίχ. 11-12. «Καὶ τώρα δὲν θὰ φερθῶ ὅπως τοὺς προγενέστερους καιροὺς στὰ ὑπολείμματα τοῦ λαοῦ αὐτοῦ, λέγει ὁ Κύριος παντοκράτωρ, ἀλλὰ θὰ τοὺς φέρω εἰρήνη. Τὰ ἀμπέλια θὰ δώσουν τοὺς καρπούς τους, ἡ γῆ θὰ δώσει τὰ γεννήματά της, καὶ ὁ οὐρανὸς θὰ ρίξει τὴ βροχὴ του, καὶ ὅλα αὐτὰ θὰ τὰ δώσω κληρονομία στὰ ὑπολείμματα τοῦ λαοῦ μου».

45. Μεταθέτει μαζί μὲ τὴν ὀργή του καὶ τὰ ἐπακόλουθα αὐτοῦ, καὶ θὰ ἐξαφανισθοῦν, λέγει, οἱ τιμωρίες μαζί μὲ τοὺς καιροὺς τῶν πλημμελημάτων. Ὅταν δηλαδή σταματήσει ἡ ἁμαρτία, καὶ μᾶλλον οἱ Ἰσραηλιῖτες θὰ ἔχουν πιά πληρώσει τὶς τιμωρίες τους γι' αὐτήν, εἶπε ὅτι θὰ σταματήσουν οἱ συμφορές, καὶ πολὺ εὐλόγα, καὶ θὰ ἐκλείψει πιά ἡ ἔφοδος τῶν λυπηρῶν. Γιατὶ δὲν ἀποφάσισε εἰς βάρος τους ἴδια μὲ τὰ προηγούμενα, ἀλλὰ ὅσα ἀπέβλεπαν στὴν ἡμερότητα. Κι αὐτὰ ἦταν ἡ στερέωση τῆς εἰρήνης, καὶ ἡ πλούσια χορηγία σ' αὐτοὺς τῶν εὐχάριστων, ὥστε νὰ γεμίσουν τὰ ἀμπέλια σταφύλια, ἡ καλλιεργήσιμη γῆ νὰ ἀνταποδώσει στοὺς ἰδρωῖτες τῶν γεωργῶν πλούσια τὴν παραγωγή, μὲ τὴ συνδρομὴ βέβαια τοῦ οὐρανοῦ πού μὲ τὴ βροχὴ του θὰ καθιστᾶ γόνιμα τὰ χωράφια καὶ τὰ φυτὰ τους. Γιατὶ ὅπωςδήποτε θὰ πειθαρχήσουν στὶς ἐντολὲς τοῦ Κυρίου ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ, καὶ γενικὰ ἡ κτίσις. Αὐτὰ θὰ εἶναι κληρονομία τοῦ Ἰσραήλ, καθὼς ὁ Θεὸς θὰ αὐξάνει τὴν εὐημερία καὶ θὰ τοὺς ἀπαλλάσσει ἀπὸ κάθε λυπηρό.

Ὁ λόγος αὐτὸς μπορεῖ νὰ ἐφαρμοσθεῖ στὸν Σωτῆρα ὅλων μας Χριστό. Γιατὶ πρὶν ἀπὸ τοὺς καιροὺς τοῦ ἐρχομοῦ του στὸν κόσμον καθένας μας βιάδιζε σύμφωνα μὲ αὐτὸ πού θεωροῦσε ὁ ἴδιος ὀρθὸ καὶ ζούσαμε βίω ζωώδη καὶ τελείως ἀνόητο, καὶ περιπλεγμένοι μὲ τὶς ἀπάτες τῶν δαιμόνων³⁰, ὅταν ὅμως, καθὼς ἤμασταν πεσμένοι καὶ πεταμένοι στὴ γῆ καὶ μᾶς ποδοπατοῦσαν οἱ ἐχθροὶ μας, μᾶς εὐσπλαγχνίσθηκε ὁ Πατέρας, δὲν μᾶς φέρθηκε πιά σύμφωνα μὲ τοὺς περασμένους καιροὺς. Γιατὶ δὲν παρέβλεψε πιά τὸ ὅτι καταπιεζόμεσταν καὶ ζούσαμε κάτω ἀπὸ τὴν ἐξουσία ὠμοῦ τυράννου, πού μᾶς ἔσερνε σὲ κάθε ἓνα ἀπὸ τὰ πλεον αἰσχρά, ἀλλὰ μᾶς ἔδωσε τὴν οὐράνια εἰρήνη, δηλαδή τὸν Χριστό, ὁ ὁποῖος καὶ μᾶς ἔδωσε

30. Ἐφ. 2, 2-3.

πίας τῆς νοητῆς δεδώρηται χορηγίαν. Ἐμπεπλήσμεθα γὰρ σίτω
 τε καὶ οἴνω, καὶ δέδωκεν ἡμῖν ἡ ἄμπελος ἡ ἀληθινή, τουτέστι
 Χριστός, τὸν ἑαυτῆς καρπὸν, «τὸν εὐφραίνοντα καρδίαν ἀνθρώ-
 5 πον», κατὰ τὸ γεγραμμένον. Αὐτὸς δὲ ὑπάρχων καὶ ὁ κόκκος τοῦ
 σίτου καὶ τὸ δράγμα τὸ ἱερόν, ἄρτος ἡμῖν ἀπεφάνθη ζωῆς ἀπέ-
 δειξε δὲ καὶ εὐανθεστάτους, ταῖς ἐξ οὐρανοῦ καταπιαίνων δρό-
 σοις, δῆλον δὲ ὅτι ταῖς νοηταῖς καὶ διὰ τοῦ Πνεύματος, ὧν καὶ ὁ
 θεοπέσιος Δαυὶδ διαμέμνηται λέγων· «Ὡς δρόσος Ἀερμών ἢ κα-
 ταβαίνουσα ἐπὶ τὰ ὄρη Σιών». Ταῦτα δὲ ἡμῖν ἐν κλήρου μοίρα
 10 παρὰ Θεοῦ καὶ μερίς ἀγαθή, ἐπεὶ τοι γεγόναμεν Ἰσραήλ, τουτέ-
 στι νοῦς ὁρῶν Θεόν, τεθεάμεθα γὰρ ἐν Υἱῷ τὸν Πατέρα.

Στίχ. 13. Καὶ ἔσται ὃν τρόπον ἦτε ἐν κατάρα ἐν τοῖς ἔθνε-
 σιν οἶκος Ἰούδα καὶ οἶκος Ἰσραήλ, οὕτω διασώσω ὑμᾶς
 καὶ ἔσεσθε ἐν εὐλογίᾳ· θαρσεῖτε καὶ κατισχύετε ἐν ταῖς
 15 χερσὶν ὑμῶν».

μς. Αἰχμάλωτοι γεγονότες οἱ ἐξ Ἰσραήλ καὶ ταῖς τῶν ἐλόντων
 πλεονεξίαις ἐνειλημμένοι, κεχρηματίκασι καὶ ἐπάρατοι, φασκόν-
 των τινῶν, κατὰ γε τὸ εἶκός· Οὕτω μὴ γενοίμην ὡς ὁ Ἰσραήλ, ἐπει-
 δὴ δὲ σέσωκέ τε αὐτοὺς ὁ φιλοικτίρμων Θεὸς καὶ ἐν τοῖς ἀρχαίοις
 20 γεγονάσιν ἀγαθοῖς, συναποβεβλήκασι ταῖς συμφοραῖς καὶ τὸ δο-
 κεῖν εἶναι κατηραμένοι. Ἡυλόγηνται γὰρ, καὶ οὐδὲν ἦττον γεγό-
 νασι ζηλωτοὶ καθὰ καὶ πάλαι, Θεοῦ κατευφραίνοντος τοῖς ἄνω-
 θεν ἀγαθοῖς καὶ ἀπάσης αὐτοῖς εὐθυμίας ἀπλοῦντος μέθεξιν.
 Τοῦτο δὲ αὐτὸ καὶ ἐφ' ἡμῶν αὐτῶν ἀτρεκέως ἐνορῶτο πάλιν. Ἡμεν
 25 γὰρ ἐπάρατοι, ταῖς τῶν δαμονίων ἀγέλαις ὑπεξευγμένοι καὶ πρὸς
 πᾶν εἶδος φανλότητος διὰ τῆς ἐκείνων δυστροπίας κατενηνεγμέ-
 νοι. Ἐπειδὴ δὲ Θεὸν ἐγνώκαμεν τὸν τῶν ὅλων δημιουργὸν καὶ ἐ-
 γνώσθημεν τῷ Χριστῷ, τότε δὴ, τότε καὶ ἀναμέλπειν ἐφ' ἑαυτοῖς
 δεδιδάγμεθα· «Εὐλογημένοι ἡμεῖς τῷ Κυρίῳ τῷ ποιήσαντι τὸν οὐ-
 30 ρανὸν καὶ τὴν γῆν». Ἐπειδὴ δὲ εἰς τοῦτο κεκλήμεθα τιμῆς τε καὶ
 δόξης, φιλεργεῖν ἀναγκαῖον καὶ κατανδρίζεσθαι παθῶν, καὶ στυ-

31. Ἰωήλ 2, 19.

34. Ἰω. 12, 24.

32. Ἰω. 15, 1.

35. Ἰω. 6, 35.

33. Ψαλμ. 103, 15. Σοφ. Σειρ. 40, 20.

36. Ψαλμ. 132, 3.

τῆ χορηγία ὅλης αὐτῆς τῆς νοητῆς καρποφορίας. Γιατὶ γεμίσαμε ἀπὸ σιτάρι καὶ κρασί³¹, καὶ μᾶς δώρισε ἡ ἄμπελος ἡ ἀληθινή³², δηλαδή ὁ Χριστός, τὸν καρπὸ τῆς, πὺν σύμφωνα μ' αὐτὸ πὺν ἔχει γραφεῖ, «εὐφραίνει τὴν καρδιὰ τοῦ ἀνθρώπου»³³. Αὐτὸς ἐπίσης ὄντας καὶ ὁ κόκκος τοῦ σιταριοῦ³⁴ καὶ τὸ ἱερὸ χερόβολο, ἔγινε γιὰ ἐμᾶς ἄρτος ζωῆς³⁵, μᾶς ἀπέδειξε ὀλάνθιστους, ζωντανεύοντάς μας μὲ τὶς βροχὲς τοῦ οὐρανοῦ, τὶς νοητὲς δηλαδή καὶ πνευματικὲς, τὶς ὁποῖες ἀναφέρει καὶ ὁ θεῖος Δαβὶδ λέγοντας: «Σὰν δροσιὰ ἀπὸ τὸ Ἄερμῶν πὺν κατεβαίνει στὰ ὄρη τῆς Σιών»³⁶. Αὐτὰ δόθηκαν σ' ἐμᾶς ἀπὸ τὸν Θεὸ σὰν κομμάτι κλήρου καὶ μερίδα ἀγαθῆ, ἐπειδὴ γίναμε Ἰσραήλ, δηλαδή νοῦς πὺν βλέπει τὸν Θεό, γιατί εἶδαμε σὺν πρόσωπο τοῦ Υἱοῦ τὸν Πατέρα³⁷.

Στίχ. 13. «Καὶ θὰ συμβεῖ μὲ τὸν τρόπο πὺν ἦσασταν κατὰρα ἀνάμεσα στὰ ἔθνη, ὁ λαὸς τοῦ Ἰουδα καὶ ὁ λαὸς τοῦ Ἰσραήλ, ἔτσι καὶ θὰ σᾶς σώσω καὶ θὰ σᾶς εὐλογήσω. Νὰ ἔχετε θάρρος καὶ νὰ νικᾶτε μὲ τὴ δύναμη τῶν χειρῶν σας».

46. Ὅταν οἱ Ἰσραηλιῖτες κατάντησαν αἰχμάλωτοι καὶ βρέθηκαν κάτω ἀπὸ τὴν καταπίεση τῶν κατακτητῶν τους, ἔγιναν καὶ καταραμένοι, ὥστε νὰ λένε κάποιοι, κατὰ εὐλογο λόγο, «Εἶθε νὰ μὴ γίνω ὅπως ὁ Ἰσραήλ», ὅταν ὅμως ὁ φιλεύσπλαγχνος Θεὸς τοὺς ἔσωσε καὶ βρέθηκαν στὴν παλαιὰ εὐτυχία τους, ἀπαλλάχθηκαν μαζὶ μὲ τὶς συμφορὲς τους καὶ ἀπὸ τὴ γνώμη νὰ θεωροῦνται καταραμένοι. Γιατὶ εὐλογήθηκαν καὶ δὲν ἦταν καθόλου λιγότερο ζηλευτοὶ ἀπὸ ὅ,τι καὶ παλαιὰ, καθὼς ὁ Θεὸς τοὺς γέμιζε ἀπὸ εὐφροσύνη μὲ τὰ οὐράνια ἀγαθὰ καὶ ἀπλωνε τὴν συμμετοχὴ τους σὲ κάθε εὐθυμία.

Αὐτὸ τὸ πρᾶγμα φαίνεται ν' ἀληθεύει πάλι καὶ σ' ἐμᾶς. Γιατὶ ἦμασταν καταραμένοι, ὑποχείριοι στὶς ἀγέλες τῶν δαιμόνων καὶ εἴχαμε ἐκπέσει σὲ κάθε εἶδος φαυλότητος ἐξαιτίας τῆς κακοτροπίας ἐκείνων³⁸. Ὅταν ὅμως γνωρίσαμε τὸν δημιουργὸ τῶν ὅλων Θεὸ καὶ γνωρισθήκαμε ἀπὸ τὸν Χριστό, τότε λοιπόν, τότε μάθαμε νὰ ψάλλομε γιὰ τὸν ἑαυτὸ μας: «Ἐμεῖς εἶμαστε εὐλογημένοι ἀπὸ τὸν Κύριο τὸν ποιητὴ τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς»³⁹. Ἐπειδὴ ὅμως εἴχαμε κληθεῖ σὲ τόση τιμὴ καὶ δόξα, εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐργαζόμαστε καὶ νὰ νικοῦμε τὰ πάθη καὶ νὰ μισοῦμε τὴν ἁμαρτία

37. Ἰω. 14. 9.

38. Ποβλ Β' Πέτρο. 2. 12-14.

39. Ψαλι. 113. 23.

γητὴν ποιεῖσθαι τὴν ἁμαρτίαν, καὶ τοῖς εὐαγγελικοῖς ἐμπρέπειν νόμοις, ὡς ἐπείγασθαι κατορθοῦν τὸ ἄνδάνον Θεῷ. Ἀκηκόαμεν γὰρ ἐπιφωνοῦντος ἡμῖν «Θαρσεῖτε καὶ κατισχύετε ἐν ταῖς χερσὶν ὑμῶν», ἐσχήκαμεν δὲ παρὰ Χριστοῦ τὸ χρῆναι θαρσεῖν· νενίκηκε 5 γὰρ ὑπὲρ ἡμῶν τὸν κόσμον, καὶ πεπάτηκεν ἐχθρούς, καὶ θανάτου κρείττονα τὸν οἰκεῖον ἔδειξε ναόν, καὶ τὸ τῆς ἀνομίας ἐνέφραξε στόμα, ἵνα καὶ ἡμεῖς δι' αὐτὸν ἐν τούτοις εὐδοκιμῶμεν. Νενίκηκε γὰρ, ὡς ἔφην, οὐχ ἑαυτῷ μᾶλλον, ἀλλ' ἡμῖν τοῖς ἡσθενηκόσι τὰ ἐκ τοῦ νικῆσαι κατορθῶν ἀγαθὰ.

- 10 Στίχ. 14-15. «Διότι τάδε λέγει Κύριος παντοκράτωρ· Ὁν τρόπον διενοήθη τὸ κακῶσαι ὑμᾶς ἐν τῷ παροργίσει με τοὺς πατέρας ὑμῶν, λέγει Κύριος παντοκράτωρ, καὶ οὐ μετενόησα, οὕτω παρατέταγμαί καὶ διανενοῆμαι ἐν ταῖς ἡμέραις ταύταις τοῦ καλῶς ποιῆσαι τὴν Ἱερουσαλήμ καὶ τὸν 15 οἶκον Ἰούδα· θαρσεῖτε».

μζ. Ὅτι ταῖς θείαις σκέψεσιν, εἴτ' οὖν βουλαῖς, τὸ ἀντιστατοῦν οὐδέν, καὶ τῶνδε δὴ πάλιν ἐφήσει νοεῖν. Ὁ γὰρ ἂν βουλευσάιτο Θεὸς καὶ δὴ καὶ ἔλοιτο πληροῦν, τοῦτο δὴ πάντως ἐκδήσεται καὶ πρὸς τὸ αὐτῷ δοκοῦν ἐξέρπει τέλος. Οὕτω πού φησι καὶ διὰ φωνῆς 20 Ἡσαίου, τῆς ἑαυτοῦ φύσεως τὸ παναλκὲς ἀποφαίνων· «Καὶ εἶπα· Πᾶσά μου ἡ βουλή στήσεται, καὶ πάντα ὅσα βεβούλευμαι ποιήσω». Οὐκοῦν ἐξ ὧν συνέβη παθεῖν αὐτοὺς ἐπενηνεγμένης τῆς θείας ὀργῆς, ἐκ τούτων αὐτῶν συνιέναι, καὶ μάλα σαφῶς ἔστιν, ὅτι καὶ ἡ τῆς εὐθυμίας αὐτοῖς κατευρύνεται τρίβος ἐθέλοντός γε αὐτοῦ καὶ 25 ἐφιέντος εὐήμερεῖν, μᾶλλον δὲ καὶ ὀρέγοντος ἐκ φιλανθρωπίας τὸ ἐν παντὶ δὴ χρῆναι γενέσθαι καλῶ. Ὡσπερ γὰρ, φησί, κακοῦν ὑμᾶς ἐθέλοντα διὰ πολλὴν ἁμαρτίαν, ἀπειρῶξεν οὐδέν, οὕτω καὶ χρηστὰ βουλευομένῳ καὶ κατοικτεῖρειν ἐθέλοντι πεπονηκότας ἀρκούντως, οὐδέν ἔσται τὸ ἐμποδῶν. «Παρατέταγμαί γὰρ εὖ ποιῆσαι 30 τὴν Ἱερουσαλήμ καὶ τὸν οἶκον Ἰούδα». Ἐμφαντικὴ δὲ λῖαν ἡ λέξις. Οὐ γὰρ ἔφη μόνον ὅτι «Βεβούλευμαι καὶ διανενοῆμαι» τυχόν, ἀλλ' εἰς τοῦτο προῆλθον γνώμης καὶ τῆς ἐφ' ὑμῖν ἡμερότητας, ὥστε καὶ

καὶ νὰ ἐφαρμόζομε τοὺς εὐαγγελικοὺς νόμους καὶ νὰ ἐπιδιώκομε μὲ ζῆλο νὰ πράττομε αὐτὸ πού εἶναι εὐάρεστο στὸν Θεό. Γιατὶ ἀκούσαμε νὰ μᾶς φωνάζει: «Ἔχετε θάρρος καὶ νὰ νικᾶτε μὲ τὴ δύναμη τῶν χειρῶν σας», καὶ τὸ ὅτι πρέπει νὰ ἔχομε θάρρος τὸ ἔχομε λάβει ἀπὸ τὸν Χριστό· γιατί νίκησε γιὰ μᾶς τὸν κόσμον⁴⁰, πάτησε τοὺς ἐχθροὺς, παρουσίασε ἀνώτερο ἀπὸ τὸ θάνατο τὸν δικό του ναό, καὶ ἔφραξε τὸ στόμα τῆς ἀνομίας, ὥστε νὰ εὐδοκιμοῦμε καὶ ἐμεῖς σ' αὐτὰ χάρη σ' αὐτόν². Γιατί, ὅπως εἶπα, νίκησε ὄχι γιὰ χάρη τοῦ ἑαυτοῦ του, ἀλλὰ μᾶλλον γιὰ νὰ χαρίσει σὲ ἐμᾶς, πού εἴχαμε ἀσθενήσει, τὰ ἀγαθὰ πού πῆγασαν ἀπὸ τὴ νίκη.

Στίχ. 14-15. «Γιατὶ αὐτὰ λέγει ὁ Κύριος· Μὲ τὸν τρόπο πού σκέφθηκα νὰ σᾶς κάνω κακό, ὅταν μὲ ἐξόργισαν οἱ πατέρες σας, λέγει ὁ Κύριος ὁ παντοκράτωρ, καὶ δὲν μετανόησα, μὲ τὸν ἴδιο τρόπο ἐτοιμάσθηκα καὶ ἀποφάσισα αὐτὲς τὶς ἡμέρες νὰ χαρίσω ἀγαθὰ στὴν Ἱερουσαλήμ καὶ στὸν λαὸ τοῦ Ἰούδα· ἔχετε θάρρος».

47. Ὅτι στίς θεῖες σκέψεις, εἴτε ἀποφάσεις, τίποτε δὲν μπορεῖ ν' ἀντισταθεῖ, μᾶς ἀφήνει καὶ ἀπὸ αὐτὰ πάλι νὰ τὸ ἐννοήσομε. Γιατὶ αὐτὸ πού θὰ σκεφθεῖ ὁ Θεὸς καὶ θὰ θελήσει νὰ πραγματοποιήσει, αὐτὸ ὅπως-δήποτε θὰ πραγματοποιηθεῖ, καὶ θὰ ἔχει τὸ τέλος πού θέλει αὐτός. Αὐτὸ λέγει κάποιου καὶ μὲ τὸ στόμα τοῦ Ἡσαΐα, παρουσιάζοντας τὴν παντοδυναμία τῆς φύσης του· «Καὶ εἶπα· Κάθε σκέψη μου θὰ ἐκπληρωθεῖ καὶ ὅσα ἀποφάσισα θὰ τὰ πραγματοποιήσω»⁴². Ἀπὸ ἐκεῖνα λοιπὸν πού συνέβη νὰ πάθουν ὅταν ἔπεσε ἐπάνω τους ἡ θεία ὀργή, ἀπὸ αὐτὰ τὰ ἴδια θ' ἀντιληφθοῦν, καὶ μὲ πολλὴ σαφήνεια, ὅτι καὶ ἡ ὁδὸς τῆς εὐτυχίας τους πλαταίνει ὅταν θέλει αὐτός καὶ ἐπιτρέπει τὴν εὐημερία τους, ἢ μᾶλλον καὶ ἐπιθυμεῖ ἀπὸ φιλανθρωπία νὰ ἀπολαύσουν κάθε καλό. Γιατί, ὅπως, λέγει, ὅταν θέλησε νὰ τοὺς προξενήσει κάποιο κακὸ λόγω τῆς πολλῆς ἁμαρτίας τους, δὲν τὸν ἐμπόδισε τίποτε, ἔτσι καὶ ὅταν ἀποφασίσει γι' αὐτοὺς καλὰ, καὶ θελήσει νὰ τοὺς δείξει τὴν εὐσπλαγχνία του ἐπειδὴ κακοπάθησαν ἀρκετά, δὲν θὰ ὑπάρξει κανένα ἐμπόδιο. «Γιατὶ ἀποφάσισα τελεσίδικα νὰ εὐεργετήσω τὴν Ἱερουσαλήμ καὶ τὸ λαὸ τοῦ Ἰούδα». Ὁ λόγος εἶναι πολὺ ἐμφαντικός. Γιατὶ δὲν εἶπε μόνο, «Σκέφθηκα καὶ συλλογίσθηκα» τυχόν, ἀλλὰ τέτοια ἀπόφαση ἀγαθότητος πῆρα γιὰ σᾶς εὐσπλαγχνιζόμενός

«παρατέταγμαi». Τοῦτο δέ ἐστι σκέψεως ἐντόνου μήνυσις ἐναρ-
γῆς. Κατασφραγίζει δὲ τὴν ὑπόσχεσιν εἰς ἀλήθειαν, τὸ «θαρσεῖτε»
προστιθείς

Οὕτω δὲ καὶ ἡμᾶς αὐτοὺς τοὺς διὰ τῆς πίστεως κεκλημένους
5 εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἀσφαλίζεται Χριστός. Ὡσπερ γὰρ πρὸ τῆς
κλήσεως, πρὸς πᾶν εἶδος φανλότητος κατωλισθηκότας, παραδέ-
δωκε μὲν εἰς ἀδόκιμον νοῦν, ἐκάκωσε δὲ δι' ἀκαθαρσίαν, οὕτω
καὶ ἐν ταῖς ἡμέραις ταύταις διενόηθη τε καὶ παρατέτακται, καθά
φησιν αὐτός, εἰς γε τὸ εὖ ποιῆσαι τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὸν οἶκον
10 Ἰούδα, τουτέστιν ἡμᾶς τοὺς ἐξομολογουμένους αὐτῷ καὶ ταῖς εὐ-
φημίαις καταγεραίροντας ὡς Δεσπότην, ὡς Σωτῆρα καὶ Λυτρω-
τὴν. «αἴνεσις» γὰρ ὁ Ἰούδας ἐρμηνεύεται. Οἶκος δὲ Ἰούδα καὶ
ἑτέρως νοοῖτ' ἂν ἢ Ἐκκλησία. Κεχρημάτικε γὰρ οἶκος Χριστοῦ,
ὃς «ἀνατέταλκεν ἐξ Ἰούδα», κέκληται δὲ οὕτω καὶ παρὰ τῆ θεο-
15 πνεύστῳ Γραφῇ. Καὶ γοῦν ὁ πατριάρχης Ἰακώβ οὕτως αὐτοῦ δι-
αμέμνηται λέγων. «Ἰούδα, σὲ αἰνέσαιαν οἱ ἀδελφοί σου»· καὶ πάλιν
«Ἐκ βλαστοῦ ἀνέβη, υἱέ μου Ἰούδα». Ἀνέφυ γὰρ ὁ Χριστός
«ἐκ ῥίζης Ἰεσσαί», καὶ καθάπερ ἀπὸ βλαστοῦ τῆς ἀγίας Παρθέ-
νου, «Βακτηρία εὐκλεῆς καὶ ῥάβδος μεγαλώματος», κατὰ τὴν
20 τοῦ προφήτου φωνήν. Ἡμῖν οὖν ἄρα καὶ τὸ θαρσεῖτε λελέξεται,
καὶ μάλα εἰκότως. «Ὅπλω γὰρ ἡμᾶς εὐδοκίας ἐστεφάνωσεν» ὁ
Πατὴρ τῆ διὰ Χριστοῦ σωτηρία καὶ χάριτι.

Στίχ. 16-17. «Οὗτοι οἱ λόγοι οὓς ποιήσετε· λαλεῖτε ἀλήθει-
αν ἕκαστος πρὸς τὸν πλησίον αὐτοῦ, καὶ κρῖμα εἰρηρικὸν
25 κρίνετε ἐν ταῖς πύλαις ὑμῶν, καὶ ἕκαστος τὴν κακίαν τοῦ
πλησίον αὐτοῦ μὴ λογίζεσθε ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν, καὶ
ὄρκον ψευδῆ μὴ ἀγαπάτε· διότι ταῦτα πάντα ἐμίσησα, λέ-
γει Κύριος παντοκράτωρ».

μη'. Οὐκ ἀπειθεῖν ἐλομένοις καὶ εἰς ἐξίτηλον πολιτείαν ἀπο-
30 φοιτᾶν εἰωθόσιν, ἠγαπηκόσι δὲ μᾶλλον τὴν αὐτῷ θυμῆρη διαστεί-
χειν ὁδὸν καὶ ζῆν εὐαγῶς ἠρημένοις, ἐπαγγέλλεται Θεὸς τὰ ἐκ τῆς
ιδίας ἡμερότητος ἐπιδώσειν ἀγαθὰ, καὶ μὴν καὶ παρατετάχθαι

σας, ὥστε καὶ «εἶμαι ἕτοιμος νὰ τὸ κάνω». Αὐτὸς ὁ λόγος εἶναι ὀλοκάθαρη φανέρωση ἰσχυρῆς ἀπόφασης. Καὶ κατασφραγίζει τὴν ὑπόσχεση μὲ τὴν ἀλήθεια, προσθέτοντας τὸ «ἔχετε θάρρος».

Ἔτσι καὶ ἐμᾶς τοὺς ἴδιους, πού κληθήκαμε μέσω τῆς πίστεως στὴν ἐπίγνωση τῆς ἀλήθειας, μᾶς ἀσφαλίζει ὁ Χριστὸς. Γιατί, ὅπως πρὶν μᾶς καλέσει, ἐπειδὴ εἶχαμε ὀλισθήσει σὲ κάθε εἶδους φαυλότητα, μᾶς παρέδωσε σὲ ἀνάξιο νοῦ⁴³ καὶ μᾶς προξένησε κακὰ ἔξαιτίας τῆς ἀκαθαροσύας μας, ἔτσι καὶ αὐτὲς τὶς ἡμέρες «ἀποφάσισε καὶ παρατάχθηκε», ὅπως λέγει ὁ ἴδιος, νὰ εὐεργετήσῃ τὴν Ἐκκλησία καὶ τὸν οἶκο τοῦ Ἰούδα, δηλαδή ἐμᾶς πού τὸν ὁμολογοῦμε καὶ μὲ τὶς εὐφημίες μας τὸν δοξολογοῦμε ὡς Δεσπότη, ὡς Σωτήρα καὶ Λυτρωτὴ· γιατί τὸ ὄνομα Ἰούδας σημαίνει “δοξολογία”. Οἶκος ὅμως τοῦ Ἰούδα θὰ μπροῦσε καὶ ἄλλως νὰ νοηθεῖ ἢ Ἐκκλησία. Γιατί χρημάτισε οἶκος τοῦ Χριστοῦ, ὁ ὁποῖος «ἀνέτειλε ἀπὸ τὸν Ἰούδα», καὶ ὀνομάσθηκε ἔτσι καὶ ἀπὸ τὴ θεόπνευστη Γραφή. Καὶ πράγματι ὁ πατριάρχης Ἰακώβ ἔτσι τὸν ἀναφέρει λέγοντας «Ἰούδα, θὰ σὲ ὑμνήσουν οἱ ἀδελφοί σου»⁴⁴· καὶ πάλι· «Ἀπὸ ἐμένα τὸν βλαστὸ βλάστησες, υἱέ μου»⁴⁵. Γιατί σύμφωνα μὲ τὸ λόγο τοῦ προφήτη, βλάστησε ὁ Χριστὸς «ἀπὸ τὴ ρίζα τοῦ Ἰεσσαί»⁴⁶, καὶ σὰν ἀπὸ βλαστὸ ἀπὸ τὴν ἁγία Παρθένο, «βακτηρία ἔνδοξη καὶ ράβδος πανίσχυρη»⁴⁷. Ἄρα καὶ σ' ἐμᾶς θὰ λεχθεῖ τὸ «ἔχετε θάρρος» καὶ πολὺ εὐλογα· Γιατί «μὲ ὄπλο εὐδοκίας μᾶς στεφάνωσε»⁴⁸ ὁ Πατέρας, μὲ τὴ σωτηρία καὶ τὴ χάρη μέσω τοῦ Χριστοῦ.

Στίχ. 16-17. «Αὐτὰ εἶναι τὰ λόγια πού θὰ πρέπει νὰ κάνετε πράξη· Νὰ λέτε τὴν ἀλήθεια καθένας στὸν πλησίον του καὶ νὰ θγάζετε εἰρηνικὴ ἀπόφαση δίκαια στὶς πύλες σας, καὶ καθένας σας νὰ μὴν σκέπτετε στὴν καρδιά του τὴν κακία τοῦ πλησίον του, καὶ νὰ μὴν ἀγαπᾶτε ὄρκο ψευδῆ. Γιατί τὰ μίσησα ὅλα αὐτὰ, λέγει ὁ Κύριος ὁ παντοκράτωρ».

48. Ἄν ἐπιλέξουν νὰ μὴν εἶναι ἀνυπάκουοι καὶ σταματήσουν τὴ συνήθεια νὰ ἀποσκιστοῦν στὸν μάταιο τρόπο ζωῆς, ἀλλὰ προτιμήσουν νὰ βαδίσουν τὸν ἐπιθυμητὸ σ' αὐτὸν δρόμο καὶ θελήσουν νὰ ζοῦν τὸν λαμπρὸ καὶ ἅγιο βίο, ὑπόσχεται ὁ Θεὸς νὰ τοὺς δώσει τὰ καλά τῆς ἀγα-

46. Ἦσ. 11, 1.

47. Ψαλμ. 109, 2. Ἰερ. 31, 17.

48. Ψαλμ. 5, 13.

πρὸς τὸ χρῆναι λοιπὸν εὖ ποιεῖν αὐτούς. Ἦκιστα μὲν γὰρ ψευδοε-
 πεῖς ὀρᾶσθαι προστέταχε, ποιεῖσθαι δὲ μᾶλλον ἐν ἀτρεκείᾳ τοὺς
 λόγους, ὀρθότητα δὲ τὴν ἐπὶ γε τοῖς κρίμασιν ἀγαπᾶν, καὶ τὴν ἐφ'
 ἑκάστῳ πράγματι ψῆφον εὐθῆ τε καὶ ἀνεπίπληκτον πάν-τη τε καὶ
 5 πάντως ἐκφέρειν, οὐ λημματίων αἰσχροῶν ἠττωμένους, οὐκ εἰς κέρ-
 δη βλέποντας αἰσχροῶν καὶ χρημάτων ἕνεκα τὴν τοῦ δικαίου παρα-
 σημαίνοντας χάριν, ἀλλ' εἰς μόνον ὀρῶντας τὸ ἀνδάνον Θεῶ· ἀνιέν-
 τας δὲ καὶ ἀδελφοῖς, εἰ δὴ πού τι παραπταίσειαν ἢ δρῶντες ἢ λέγον-
 τες, καὶ προσέτι τούτοις παρωθουμένους εὖ μάλα τὸ ψευδορκεῖν.
 10 Μεμισηκέναι γὰρ δὴ δισχυρίζεται τὰ τοιαύδε τῶν κακῶν.

Ἄθρει δὲ ὅπως οὐδὲν ἐπιτάττει δρᾶν τῶν ἐν σκιαῖς ἢ τύποις
 Οὐ γὰρ τοι χρῆναι βουθυτεῖν, οὐδὲ μὴν λιβανωτῶ τιμᾶν ἐντέλλε-
 ται, ἀλλ' οἶον ἰσχνὴν τινα καὶ τετορνευμένην, μόνον δὲ οὐχὶ καὶ
 εὐαγγελικὴν ἐπασκῆσαι βούλεται ζωὴν. Ἐπειδὴ γὰρ οὐ βραχὺς
 15 ἡμῖν ἐν τούτοις περὶ τῆς τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἐπιδημίας ἐκπεποίη-
 ται λόγος, ταύτῃ τοι καὶ ἀναγκαίως ἐντολὴ συνεισάγεται τὰ δι'
 αὐτοῦ λαλοῦσα θεσπίσματα. Εἰ γὰρ δὴ προσήκοι τοῖς θείοις
 ἡμᾶς ἐπομένους λόγοις λαλεῖν τὴν ἀλήθειαν, τὰ Χριστοῦ πάντως
 διαλεξόμεθα· Χριστὸς γὰρ ἐστὶν ἡ ἀλήθεια. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ σο-
 20 φώτατος Πέτρος ἐτοιμοτάτους ἡμᾶς γενέσθαι προστέταχε «πρὸς
 ἀπολογίαὶν παντὶ τῶ ἐρωτῶντι ἡμᾶς λόγον περὶ τῆς οὔσης ἐν ἡμῖν
 ἐλπίδος». Οἱ δὲ δὴ τὰ Χριστοῦ λαλεῖν εἰθισμένοι, καὶ αὐτὸν ἔχον-
 τες ἐπὶ γλώσσης αἰεὶ, καὶ νοῦ καὶ καρδίας μελέτην πεποιημένοι,
 δίκαιοί που πάντως εἶεν ἄν, καὶ τῇ κατὰ πᾶν ὀτιοῦν ὀρθότητι δια-
 25 πρόποντες, εἰρηνικοὶ τε καὶ προᾶοι καὶ πρὸς γε τούτῳ καὶ ἀνεξί-
 κακοι, καὶ ψευδορκεῖν οὐκ εἰδότες, μᾶλλον δὲ οὐδὲ ὀμνύντες
 ὄλωσ. Διαμέμνηνται δὲ λέγοντος αὐτοῦ· «Ἔστω δὲ ὑμῶν ὁ λόγος
 τὸ ναὶ ναὶ καὶ τὸ οὐ οὐ· τὸ δὲ περισσὸν τούτων ἐκ τοῦ πονηροῦ
 ἐστίν».

30 Στίχ. 18-19. «Καὶ ἐγένετο λόγος Κυρίου παντοκράτορος
 πρὸς με λέγων· Τάδε λέγει Κύριος παντοκράτωρ· Νηστεία
 ἢ τετάρτη καὶ νηστεία ἢ πέμπτη καὶ νηστεία ἢ ἑβδόμη καὶ

θότητάς του, και μάλιστα είναι έτοιμος να τους παράσχει τις ευεργεσίες του. Γιατί τους έδωσε έντολή να μην παρουσιάζονται ψευδολόγοι, αλλά οί λόγοι τους να είναι αληθινοί, να αγαπούν την όρθότητα στις κρίσεις τους, σε κάθε περίπτωση να θγάζουν απόφαση ειλικρινή και άμεμπτη παντοῦ και πάντοτε, να μην νικούνται από τις αίσχρες απολαβές⁴⁹, ούτε, αποβλέποντας σε αίσχρα κέρδη, να προδίδουν τή χάρη τής δικαιοσύνης έξαιτίας τών χρημάτων, αλλά να προσβλέπουν μόνο σ' αυτό που είναι ευάρεστο στον Θεό. Να συγχωροῦν επίσης και τους αδελφούς, αν συμβεῖ να πέσουν σε σφάλματα έμπρακτα ή με τὸ λόγο, και εκτός από αυτά ν' αποκροῦν όσο μποροῦν τή ψευδορκία. Γιατί αυτά τὰ παραπτώματα τονίζει ότι τὰ μισεῖ.

Πρόσεχε όμως πῶς δέν προστάζει να πράττουν εκείνα που ανήκουν στις οικίες και τους τύπους. Γιατί δέν τους προστάζει, ότι πρέπει να προσφέρουν θυσίες ζώων, ούτε να τὸν τιμοῦν με λιβανωτὸ, αλλά θέλει να ασκήσουν μιὰ κάποια λιτή και φροντισμένη και κατά κάποιο τρόπο ευαγγελική ζωή. Έπειδή δηλαδή στα λεγόμενα εδώ έγινε σ' ἐμᾶς ὄχι σύντομος λόγος για τὸν έρχομὸ τοῦ Σωτήρα μας στον κόσμο, γι' αυτό και ακολουθεῖ κατ' ἀνάγκη έντολή που ἀναφέρεται στα θεσπίσματα εκείνου. Γιατί, αν πρέπει, ακολουθώντας ἐμεῖς τους θείους λόγους, να λέμε τήν ἀλήθεια, θα μιλήσομε ὅπωςδήποτε με τους λόγους τοῦ Χριστοῦ, γιατί ὁ Χριστὸς είναι ἡ ἀλήθεια⁵⁰. Γι' αυτό και ὁ πάνσοφος Πέτρος μᾶς έδωσε έντολή «να εἴμαστε πανέτοιμοι να αποκρινόμαστε σε ὅποιονδήποτε που μᾶς έρωτᾶ για τήν ἐλπίδα που ὑπάρχει μέσα μας»⁵¹. Και αὐτοὶ λοιπὸν που ἔχουν συνηθίσει να λένε τους λόγους τοῦ Χριστοῦ και να τὸν ἔχουν πάντοτε στὸ στόμα τους και τὸν κάνουν μελέτη τοῦ νοῦ και τής καρδιάς τους, θα είναι ὅπωςδήποτε δίκαιοι, θα διαπρέπουν με τήν ὀρθή στάση τους σε κάθε περίπτωση, θα είναι ειρηνικοὶ και πρᾶοι και μαζί μ' αὐτὸ και ἀνεξίκακοι, δέν θα γνωρίζουν να ψευδοροκοῦν, ἢ μάλλον δέν θα ὀρκίζονται καθόλου. Γιατί θα ἔχουν στὸ νοῦ τους τὸν λόγο του· «Τὸ ναί που θα λέτε να είναι ναί, και τὸ ὄχι να είναι ὄχι· τὸ ἐπὶ πλέον αὐτοῦ προέρχεται ἀπὸ τὸν πονηρὸ»⁵².

Στίχ. 18-19. «Ὁ Κύριος μοῦ μίλησε τότε και μοῦ εἶπε· Ὁ Κύριος ὁ παντοκράτωρ λέγει τὰ ἐξῆς· Ἡ τέταρτη νηστεία και ἡ ἔβδομη νηστεία και ἡ δέκατη νηστεία θα είναι για να χαίρεται ὁ λαὸς

νηστεία ἢ δεκάτη ἔσονται τῷ οἴκῳ Ἰουδα εἰς χαρὰν καὶ εἰς εὐφροσύνην καὶ εἰς ἑορτὰς ἀγαθὰς, καὶ εὐφρανθήσεσθε καὶ τὴν ἀλήθειαν καὶ τὴν εἰρήνην ἀγαπήσατε».

μθ. Ἀναγκαῖον, οἶμαι, τοῖς φιλομαθέσι προαφηγήσασθαι πά-
 5 λιν τῶν ἐνθάδε λεγομένων νηστειῶν τὰς αἰτίας, καὶ ποία μὲν ἢ τε-
 τάρτη, τίς δὲ καὶ ἡ πέμπτη καὶ αἱ τούτων ἐφεξῆς ἐβδόμη τε καὶ δε-
 κάτη προσεποίσομεν γὰρ οὕτως ἐπὶ καιροῦ καὶ ἐν κόσμῳ λοιπὸν
 τῶν προστεταγμένων τὴν δύναμιν. Οὐκοῦν μετὰ τὸ ἀλῶναι τὴν
 ἁγίαν πόλιν καὶ κατεμνησθῆναι τὸν ναόν, ἀποκομισθῆναι δὲ
 10 ὁμοῦ τοῖς ἱεροῖς σκεύεσιν αἰχμάλωτον τὸν Ἰσραήλ, οἱ σεσωσμένοι
 τε καὶ περιλειφθέντες κατὰ τὴν Ἰουδαίαν τὰς ἡμέρας ἐν αἷς τὰ τοι-
 ᾶδε παθεῖν συμβέβηκεν ἀποφράδας ἡγοῦντο καὶ στυγητάς, καὶ δὴ
 κατὰ πληθὺν συνθέοντες, κομμὸν ἐποιοῦντο καὶ θρῆνον, ἀσιτοῦ-
 ντες ὡς ἐν νηστείαις. Τίνα δὲ δὴ τὰ συμβεβηκότα, καὶ ὡς ἐν ἐκάστη
 15 τῶν ἀρτίως ἡμῖν ὠνομασμένων ἡμερῶν, φέρε λέγωμεν ἐκ τῶν ἱε-
 ρῶν γραμμάτων. Ἔφη τοίνυν ὁ μακάριος Ἰερεμίας «Καὶ ἐγένετο
 ἐν τῷ ἔτει τῷ ἐνάτῳ τῆς βασιλείας αὐτοῦ» (δῆλον δὲ ὅτι Σεδεκίου)
 «ἐν τῷ μηνὶ τῷ δεκάτῳ τῆ δεκάτῃ τοῦ μηνὸς ἦλθε Ναβουχοδονό-
 σορ βασιλεὺς Βαβυλῶνος καὶ πᾶσα ἡ δύναμις αὐτοῦ ἐπὶ Ἱερουσα-
 20 λήμ, καὶ περιεχαράκωσαν αὐτὴν καὶ περιωκοδόμησαν αὐτὴν τε-
 τραπέδοις λίθοις κύκλῳ, καὶ ἦλθεν ἡ πόλις εἰς συνοχὴν ἕως ἐνδε-
 κάτου ἔτους τῷ βασιλεῖ Σεδεκίᾳ, ἐν τῷ μηνὶ τῷ τετάρτῳ ἐνάτῃ τοῦ
 μηνός, καὶ ἐστερεώθη ὁ λιμὸς ἐν τῇ πόλει, καὶ οὐκ ἦσαν ἄροτοι τῷ
 λαῷ τῆς γῆς, καὶ διεκόπη ἡ πόλις, καὶ πάντες οἱ ἄνδρες οἱ πολεμι-
 25 σται ἐξῆλθον νυκτὸς κατὰ τὴν ὁδὸν τῆς πύλης ἀνὰ μέσον τοῦ τεί-
 χους καὶ τοῦ προτειχίσματος, ὃ ἦν κατὰ τὸν κῆπον τοῦ βασιλέως».

Εἶτα διὰ μέσου παρενθεὶς τῶν Σεδεκίου παιδῶν τὴν σφαγὴν,
 αὐτοῦ δὲ τὴν τύφλωσιν, ἔφη πάλιν «Ἐν μηνὶ τῷ πέμπτῳ δεκάτῃ
 τοῦ μηνός ἦλθε Ναβουζαρδάν ὁ ἀρχιμαγείρος ὁ ἑστηκῶς κατὰ
 30 πρόσωπον τοῦ βασιλέως Βαβυλῶνος εἰς Ἱερουσαλήμ, καὶ ἐνέπρη-
 σε τὸν οἶκον Κυρίου καὶ τὸν οἶκον τοῦ βασιλέως, καὶ πάσας τὰς
 οἰκίας τῆς πόλεως καὶ πᾶσαν οἰκίαν μεγάλην ἐνέπρησεν ἐν πυρὶ,
 καὶ πᾶν τεῖχος Ἱερουσαλήμ κύκλῳ καθεῖλεν ἡ δύναμις τῶν Χαλ-
 δαίων ἢ μετὰ τοῦ ἀρχιμαγείρου». Ἀκούεις ὅπως ἐν τῷ δεκάτῳ

τοῦ Ἰούδα καὶ νὰ εὐφραίνεται καὶ μὲ χαρούμενες ἐπίσης ἑορ-
τές, καὶ θὰ εὐφρανθεῖτε καὶ θ' ἀγαπήσετε τὴν ἀλήθεια καὶ τὴν
εἰρήνη».

49. Εἶναι ἀνάγκη, νομίζω, νὰ ἐκθέσουμε πάλι προηγουμένως γιὰ
τοὺς φιλομαθεῖς τὶς αἰτίες τῶν ὀνομαζόμενων ἐδῶ νηστειῶν, καὶ ποιά
εἶναι ἡ τέταρτη νηστεία, ποιά ἡ πέμπτη καὶ οἱ ἐπόμενες αὐτῶν, ἡ
ἕβδομη καὶ δέκατη, καὶ ἔτσι θὰ προσθέσουμε τὴν ὥρα πού πρέπει καὶ μὲ
τάξη τὸ νόημα τῶν ἐντολῶν του. Μετὰ τὴν ἄλωση λοιπὸν τῆς ἁγίας
πόλης, τὴν πυρπόληση τοῦ ναοῦ καὶ τὴ μεταφορὰ τῶν Ἰσραηλιτῶν
στὴν αἰχμαλωσία μαζί μὲ τὰ ἱερὰ σκεύη⁵³, ὅσοι σώθηκαν καὶ ἀπέμειναν
στὴν Ἰουδαία, τὶς ἡμέρες πού ἔπαθαν τὴ συμφορὰ τὶς θεωροῦσαν ἀπο-
φράδες καὶ ἀπαίσιες, καὶ μάλιστα προσερχόμενα πλήθη τοῦ κόσμου,
παραδίδονταν σὲ κοπετὸ καὶ θρῆνο, ἀπέχοντας ἀπὸ τροφή ὅπως στίς
νηστεῖες. Ἐμπρὸς ὅμως ἄς ἐκθέσουμε τώρα ποιές ἦταν οἱ συμφορὲς πού
ἔπαθαν σὲ κάθε μία ἀπὸ τὶς ἡμέρες πού εἶπαμε. Εἶπε λοιπὸν ὁ μακάριος
Ἰερεμίας: «Καὶ τὸ ἔνατο ἔτος τῆς βασιλείας του» (δηλαδὴ τοῦ Σεδεκία),
«τὸν δέκατο μῆνα, τὴ δέκατη ἡμέρα τοῦ μῆνα, ἦρθε ὁ βασιλιάς τῆς
Βαβυλώνας Ναβουχοδονόσορ καὶ ὅλος ὁ στρατός του ἐναντίον τῆς
Ἱερουσαλήμ. Τὴν περικύκλωσαν μὲ χαρακώματα καὶ τὴν περιέβαλαν
μὲ τείχη ἀπὸ τετράγωνες πέτρες, καὶ ἡ πόλη βρέθηκε νὰ πολιορκεῖται
μέχρι τὸ ἐνδέκατο ἔτος τῆς βασιλείας τοῦ Σεδεκία, τέταρτο μῆνα, στίς
ἐννέα τοῦ μῆνα, καὶ ὁ λιμὸς ἐγκαταστάθηκε στὴν πόλη καὶ δὲν ὑπῆρχε
ψωμὶ γιὰ τοὺς κατοίκους τῆς χώρας· ἡ πόλη τότε διαλύθηκε καὶ ὅλοι οἱ
μάχιμοι ἄνδρες βγῆκαν τὴ νύχτα σὲ δρόμο τῆς πόλης ἀνάμεσα σὲ
τεῖχος καὶ τὸ προτείχισμα, τὸ ὁποῖο βρισκόταν πρὸς τὸ μέρος τοῦ
βασιλικοῦ κήπου»⁵⁴.

Ἔπειτα, ἀφοῦ παρενέβαλε τὴ σφαγὴ τῶν παιδιῶν τοῦ Σεδεκία καὶ
τὴν τύφλωση τοῦ ἴδιου, εἶπε πάλι: «Τὸν πέμπτο μῆνα, στίς δέκα, ἦρθε ὁ
Ναβουζαρδάν ὁ ἀρχιμάγειρας, ὁ ἔμπιστος τοῦ βασιλιᾶ τῆς Βαβυλώνας,
καὶ πυρπόλησε τὸ ναὸ τοῦ Κυρίου καὶ τὸ ἀνάκτορο τοῦ βασιλιᾶ καὶ ὅλα
τὰ σπίτια τῆς πόλης, καὶ σὲ κάθε μεγάλη κατοικία ἔβαλε φωτιὰ καὶ τὴν
κατέκαψε, καὶ ὅλο τὸ τεῖχος ὀλόγυρα στὴν Ἱερουσαλήμ τὸ γκρεῖμισε ὁ

53. Δ' Βασ. 25, 9.

54. Ἱερ. 52, 4-7.

ἔτει πεπολιόρηκεν ὁ Ναβουχοδονόσορ τὴν Ἱερουσαλήμ, εἶτα τῷ τετάρτῳ μηνὶ τοῦ ἑνδεκάτου ἔτους διακεκόφθαι φησὶ τὴν πόλιν, ἐν δέ γε τῷ πέμπτῳ μηνὶ καὶ αὐτὸν ἐμπεροῆσθαι τὸν ναὸν καὶ ἅπασαν δὲ τὴν πόλιν δισχυρίζεται παρὰ τοῦ ἀρχιμαγείρου: Ἄποφράδας δὴ οὖν τὴν τετάρτην καὶ τὴν πέμπτην καὶ τὴν δεκάτην ἡμέραν ἐποιοῦντο, τοὺς μῆνας εἰς ἡμέρας παραφέροντες. Τίς δὲ καὶ ἡ ἑβδόμη, πάλιν εἰπεῖν ἀναγκαῖον.

Ἐπειδὴ γὰρ εἶλε τὴν Ἱερουσαλήμ ὁ ἀρχιμάγειρος, κεχειροτόνηκε τὸν Γοδολίαν εἰς καθηγητὴν τοῖς καταλοίποις τῶν Ἰουδαίων ἐν τοῖς Ἱεροσολύμοις. Εἶτα τοῦτο δεδρακῶς ἀπῆρκεν εἰς Βαβυλῶνα. Ἐπειδὴ δὲ τοῦτο οὕτω πεπράχθαι μεμαθήκασιν οἱ περισωθέντες ἕξ Ἰουδαίων, συνέδραμον ἐν τοῖς Ἱεροσολύμοις, καὶ ἦσαν ἐν ἐλπίσει τοῦ κατοικεῖν ἔτι τὴν γῆν. Ἄλλ' ἐν τῷ μηνὶ τῷ ἑβδόμῳ, καθὰ γέγραπται, τὸν Γοδολίαν ἀνεῖλεν ὁ Ἰσμαήλ, καὶ διεσπάρη πᾶς ὁ λαὸς τότε, καὶ ἀπέδραμον εἰς τὴν Αἴγυπτίον καὶ διολώλασιν ἐκεῖ. Στυγητὴν οὖν ἐποιοῦντο καὶ τὴν ἑβδόμην ἡμέραν, καὶ αὐτὸν δὲ τὸν μῆνα ταύτης ἔνεκα τῆς αἰτίας. Ἦδε μὲν οὖν τῶν νηστειῶν ἡ πρόφασις. Ἐπειδὴ δὲ ἦν ἀκόλουθον, πεπαυμένων τῶν ἕξ ὀργῆς καὶ ἀνακομισθέντος τοῦ Ἰσραὴλ εἰς Ἱεροσόλυμα καὶ τῶν σκυθρωπῶν παρεληλακότων, μὴ νηστεύειν ἔτι καὶ κόπτεσθαι, μεταπλάττεσθαι κελεύει τὸ πένθος εἰς θυμηδίαν, ἢ δεσθαί τε μᾶλλον ἐφ' οἷς ἔχουσι λαβόντες παρὰ Θεοῦ, ἢ γουν διὰ μνήμης ἔχειν τὰ ἐφ' οἷς τιμώρηνται κατὰ καιρούς, πλημμελοῦντες ἀφυλάκτως καὶ πρὸς πᾶν ὀτιοῦν τῶν ἐκτόπων ἀναίδην ὠλισθηκότες.

Δέδρακε δὲ τοῦτο καὶ εἰς ἡμᾶς ὁ Χριστός. «Ἔστρεψε γὰρ ἡμῖν τὸν κοπετὸν εἰς χαρὰν, διέρρηξε τὸν σάκκον καὶ περιέξωσεν εὐφροσύνην», κατὰ τὴν τοῦ ψάλλοντος φωνήν. Ἐπαιτιώμεθα δὲ οὐδαμῶς, ὅτι Θεὸν οὐκ εἰδότες ποτὲ καὶ προσκυνοῦντες τῇ κτίσει παρὰ τὸν κτίσαντα, πεπτώκαμεν ὑπὸ πόδας ἐχθρῶν καὶ εἰς νοῦν ἀδόκιμον· εὐχαριστοῦμεν δὲ μᾶλλον ἐφ' οἷς ἠλεήμεθα καὶ σεσώμεθα, καὶ ἐκ χειρὸς ἐχθρῶν λελυτρώμεθα, καὶ τὴν ἁγίαν οἰκοῦμεν πόλιν, τουτέστι τὴν Ἐκκλησίαν, ἠξιώμεθά τε λοιπὸν εὐχαῖς

55. Ἱερ. 52., 12-14.

56. Ἱερ. 48 (Μασ. 41), 1-17. Δ' Βασ. 25, 23-26.

στρατὸς τῶν Χαλδαίων ποὺ ἦταν μαζί μὲ τὸν ἀρχιμάγειρα»⁵⁵. Ἀκοῦς πῶς τὸ δέκατο ἔτος πολιόρησε ὁ Ναβουχοδονόσορ τὴν Ἱερουσαλήμ, καὶ ἔπειτα τὸν τέταρτο μῆνα τοῦ δέκατου ἔτους διαλύθηκε, λέγει, ἡ πόλη, καὶ τὸν πέμπτο μῆνα διηγεῖται ὅτι πυρπολήθηκε καὶ ὁ ναὸς καὶ ὅλη ἡ πόλη ἀπὸ τὸν ἀρχιμάγειρα; Θεωροῦσαν λοιπὸν ἀποφράδες τὴν τέταρτη, τὴν πέμπτη καὶ τὴ δέκατη ἡμέρα, προβάλλοντας τοὺς μῆνες ὡς ἡμέρες. Εἶναι ἀνάγκη ὅμως νὰ ποῦμε πάλι ποιά εἶναι καὶ ἡ ἔβδομη.

Ὅταν δηλαδὴ ὁ ἀρχιμάγειρας κυρίευσε τὴν Ἱερουσαλήμ, χειροτόνησε ἀρχηγῶς τὰ ὑπολείμματα τῶν Ἰουδαίων στὰ Ἱεροσόλυμα τὸν Γοδολία· ἔπειτα ἀπὸ αὐτὴ τὴν πράξη ἔφυγε στὴ Βαβυλώνα. Ὅταν ὅμως ἔμαθαν, ὅσοι ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους εἶχαν σωθεῖ, ὅτι ἔτσι ἔγινε τὸ πρᾶγμα, συγκεντρώθηκαν στὰ Ἱεροσόλυμα καὶ εἶχαν τὴν ἐλπίδα ὅτι θὰ κατοικήσουν στὴ γῆ τους. Ἀλλὰ τὸν ἔβδομο μῆνα, ὅπως ἔχει γραφεῖ, ὁ Ἰσμαὴλ σκότωσε τὸν Γοδολία, καὶ ὅλος ὁ λαὸς τότε διεσκορπίσθηκε καὶ ἔφυγε στὴν Αἴγυπτο καὶ ἐκεῖ χάθηκαν⁵⁶. Θεωροῦσαν λοιπὸν μισητὴ καὶ τὴν ἔβδομη ἡμέρα καὶ τὸν ἴδιο μῆνα γι' αὐτὴ τὴν αἰτία. Αὐτὴ λοιπὸν εἶναι ἡ ἀφορμὴ τῶν νηστειῶν. Ἐπειδὴ ὅμως ἦταν ἐπόμενο, ὅταν σταμάτησαν οἱ ἐκδηλώσεις τῆς ὀργῆς τοῦ Θεοῦ καὶ οἱ Ἰσραηλίτες ἐπέστρεψαν στὰ Ἱεροσόλυμα καὶ τὰ λυπηρὰ εἶχαν περάσει, νὰ μὴ νηστεύουν πιά καὶ νὰ μὴ θρηνοῦν, προστάζει νὰ μεταπλασθεῖ τὸ πένθος σὲ εὐθυμία καὶ νὰ χαίρονται γιὰ ὅσα εἶχαν λάβει ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ, δηλαδὴ νὰ διατηροῦν στὴ μνήμη τους αὐτὰ γιὰ τὰ ὅποια εἶχαν τιμωρηθεῖ κατὰ καιροῦς, ἀμαρτάνοντας ἀπροφύλακτα καὶ γλιστρώντας χωρὶς ντροπὴ σὲ ὅποιαδήποτε παρανομία.

Αὐτὸ τὸ ἔκανε καὶ σ' ἐμᾶς ὁ Χριστός. Γιατί, σύμφωνα μὲ τὸ λόγο τοῦ Ψαλμωδοῦ, «Μετέτρεψε τὸ θρῆνο τὸ δικό μας σὲ χαρὰ, ξέσχισε τὸ σάκκο τῆς λύπης καὶ μᾶς περιέβαλε μὲ χαρὰ»⁵⁷. Δὲν κατηγοροῦμε ὅμως τὸν ἑαυτό μας καθόλου, ἐπειδὴ, μὴ γνωρίζοντας κάποτε τὸν Θεὸ καὶ προσκυνώντας τὴν κτίση καὶ ὄχι τὸν κτίστη, βρεθήκαμε πεσμένοι κάτω ἀπὸ τὰ πόδια τῶν ἐχθρῶν καὶ παραδοθήκαμε σὲ ἀνάξιο νοῦ⁵⁸, ἀλλὰ ἀντίθετα τὸν εὐχαριστοῦμε γιὰ τὸ ἔλεος ποὺ μᾶς ἔδειξε καὶ σωθήκαμε «καὶ λυτρωθήκαμε ἀπὸ τὰ χέρια τῶν ἐχθρῶν»⁵⁹ καὶ κατοικοῦμε πάλι τὴν ἀγία πόλη, δηλαδὴ τὴν Ἐκκλησία, καὶ ἀξιωθήκαμε στὸς ἐξῆς νὰ

57. Ψαλμ. 29, 12.

58. Ρωμ. 1, 25 ἐ.

59. Λουκᾶ 1, 74.

καὶ θυσίαις ταῖς πνευματικαῖς καταγεραίρειν αὐτόν, ἀγαπῶμεν δὲ καὶ ὡς εἰς εἰρήνην καὶ ἀλήθειαν καὶ θυμηδίας τῆς ἀνωτάτω πρόφασιν τὸ χρῆμα καταλογίζεσθαι παρὰ τῆς θεοπνεύστου δεδιδάγμεθα Γραφῆς. «Αὐτὸς γάρ ἐστιν ἡ εἰρήνη ἡμῶν», αὐτός, ὡς 5 ἔφην, ἡ ἀλήθεια, καὶ δι' αὐτόν ἐσμεν ἐν ἐλπίσιν ἀγαθαῖς καὶ ἐν τῷ κατευφραίνεσθαι δεῖν, κατηφείας ἀπάσης ἐξηρημένης.

Στίχ. 20-22. «Τάδε λέγει Κύριος παντοκράτωρ· Ἔτι ἤξουσι λαοὶ πολλοὶ καὶ κατοικοῦντες πόλεις πολλάς, καὶ συνελεύσονται κατοικοῦντες πέντε πόλεις εἰς μίαν πόλιν λέγοντες· Πορευθῶμεν δεηθῆναι τοῦ προσώπου Κυρίου καὶ ἐκζητῆσαι τὸ πρόσωπον Κυρίου παντοκράτορος. Πορεύσομαι καὶ γὰρ. Καὶ ἤξουσι λαοὶ πολλοὶ καὶ ἔθνη πολλὰ ἐκζητῆσαι τὸ πρόσωπον Κυρίου παντοκράτορος ἐν Ἱερουσαλήμ καὶ τοῦ ἐξιλάσασθαι τὸ πρόσωπον Κυρίου».

15 ν'. Μεταπλάττοντος τοῦ Χριστοῦ τὸ πένθος ἡμῶν εἰς χαρὰν καὶ εἰς ἑορτὴν καὶ εἰς εὐφροσύνας ἀγαθὰς καὶ μεθιστῶντος εἰς θυμηδίαν τοὺς ὀδυρμούς, οὐ καθ' ἓνα λοιπὸν ἔσται, φησί, τῶν καλουμένων εἰς σωτηρίαν ἢ ὡς ἐν πίστει πρόσοδος καὶ ἡ πρὸς Θεὸν οἰκείωσις δι' ἁγιασμοῦ, ἀλλ' αἱ μὲν πόλεις ἀλλήλας εἰς τοῦτο πα- 20 ροτρυνοῦσι λοιπὸν, ἤξει τε κατὰ πληθὺν πάντα τὰ ἔθνη, τοῖς εἰς τοῦτο φθάσασιν ἐπιφωνούντων αἰεὶ τῶν δευτέρων τό, «Πορεύσομαι καὶ γὰρ». Γέγραπται γὰρ ὅτι «Σίδηρος σίδηρον ὀξύνει, ἀνὴρ δὲ παροξύνει πρόσωπον ἑτέρου». Πρόκλησις γὰρ αἰείπως ἑτέροις εἰς γε τὸ χρῆναι πληροῦν τὸ ἀγαθὸν ἢ τινων εὐρίσκεται προθυμία. 25 Τίς δὲ δὴ ταῖς πόλεσιν, ἦτοι τοῖς ἔθνεσιν, ὁ σκοπός; Τὸ ἐξιλάσασθαι τε καὶ ἐκζητῆσαι τὸ πρόσωπον Κυρίου, τουτέστι Χριστόν, ὃς ἐστιν εἰκὼν ἀπαράλλακτος τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός, καὶ «χαρακτήρ τῆς ὑποστάσεως αὐτοῦ», καθὰ γέγραπται, καὶ «ἀπαύγασμα τῆς δόξης», περὶ οὗ φησι καὶ ὁ θεσπέσιος Δαυίδ· «Τὸ πρόσωπόν σου ἐπίφανον ἐπὶ τὸν δοῦλόν σου». Ἐπέλαμψε γὰρ ἡμῖν ἡ εἰκὼν καὶ τὸ πρόσωπον, ὡς ἔφην, τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός· αὐτὸν ἔχοντες εὐμενῆ καὶ ἴλεω καὶ τὰ ἐκ τῆς ἁμαρτίας διακρουσόμεθα βλάβῃ,

τὸν δοξάζομε μὲ προσευχῆς καὶ θυσίαις πνευματικῆς καὶ διδαχθήκαμε ἀπὸ τῆς θείας Γραφῆς νὰ τὸν ἀγαποῦμε ὡς εἰρήνη καὶ ἀλήθεια καὶ νὰ θεωροῦμε τὸ πρᾶγμα ἀφορμὴ ὑπέριστατης χαρᾶς. Γιατὶ «αὐτὸς εἶναι ἡ εἰρήνη μας»⁶⁰, «Αὐτός», ὅπως εἶπα, «εἶναι ἡ ἀλήθεια»⁶¹, καὶ χάρις σ' αὐτὸν διατηροῦμε ἀγαθὲς ἐλπίδες καὶ πλημμυρισμένοι ἀπὸ χαρὰ, εἴμαστε ἀπαλλαγμένοι ἀπὸ κάθε θλίψη.

Στίχ. 20-22. «Αὐτὰ λέγει ὁ Κύριος ὁ παντοκράτωρ· Θὰ ἔρθουν ἀκόμα πολλοὶ λαοὶ ποὺ κατοικοῦν σὲ πολλὰς πόλεις, καὶ θὰ συγκεντρωθοῦν σὲ μία πόλη οἱ κάτοικοι πέντε πόλεων καὶ θὰ ποῦν· Ἄς πᾶμε νὰ παρακαλέσουμε τὸν Κύριο καὶ νὰ ζητήσουμε τὸ πρόσωπο τοῦ Κυρίου τοῦ Παντοκράτορα. Καὶ θὰ λένε, Θὰ πορευθῶ καὶ ἐγώ. Καὶ θὰ ἔρθουν στὴν Ἱερουσαλήμ πολλοὶ λαοὶ καὶ πολλὰ ἔθνη καὶ θὰ ζητήσουν τὸν Κύριο τὸν παντοκράτορα γιὰ νὰ προσφέρουν θυσία ἐξιλασμοῦ στὸν Κύριο».

50. Μεταβάλλοντας ὁ Χριστὸς τὸ πένθος μας σὲ χαρὰ καὶ σὲ ἐορτὴ καὶ σὲ ἀγαθὲς ἐκδηλώσεις χαρᾶς καὶ μεταστρέφοντας τοὺς θρήνους σὲ εὐφροσύνη τῆς ψυχῆς, ἡ προσέλευση, λέγει, ἐκείνων ποὺ καλοῦνται στὴ σωτηρία μέσω τῆς πίστεως καὶ ἡ οἰκείωση τοῦ Θεοῦ μέσω τοῦ ἁγιασμοῦ δὲν θὰ γίνεται χωριστὰ τοῦ καθενός, ἀλλὰ θὰ παροτρύνουν σ' αὐτὸ οἱ πόλεις ἢ μὲ τὴν ἄλλη, καὶ θὰ προσέλθουν κατὰ πλήθη ὅλα τὰ ἔθνη, καὶ ὅσοι ἀκολουθοῦν καὶ ἔρχονται δεύτεροι θὰ φωνάζουν σὲ ἐκείνους ποὺ ἔφτασαν πρῶτοι· «Θὰ πάω καὶ ἐγώ». Γιατὶ ἔχει γραφεῖ, ὅτι «Τὸ σίδηρο ἀκονίζει τὸ σίδηρο καὶ ὁ ἄνθρωπος παροτρύνει τὸν συνάνθρωπό του»⁶². Γιατὶ πάντοτε προτροπὴ τῶν ἄλλων στὴν ἐκτέλεση τοῦ ἀγαθοῦ γίνεται ἡ προθυμία κάποιων. Καὶ ποιὸς εἶναι ὁ σκοπὸς τῶν πόλεων ἢ τῶν ἐθνῶν; Τὸ νὰ ἐξιλεώσουν καὶ νὰ ζητήσουν τὸ πρόσωπο τοῦ Κυρίου, δηλαδή τὸν Χριστό, ὁ ὁποῖος εἶναι ἡ ἀπαράλλακτη εἰκόνα τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα⁶³, καὶ ὅπως ἔχει γραφεῖ, «σφραγίδα τῆς ὑπόστασής του καὶ ἀκτινοβολία τῆς δόξας του»⁶⁴, γιὰ τὸν ὁποῖο λέγει καὶ ὁ θεσπέσιος Δαβὶδ· «Φανέρωσε τὸ πρόσωπό σου στὸ δοῦλό σου»⁶⁵. Γιατὶ ἐπέλαμψε σὲ μᾶς ἡ εἰρήνη καὶ τὸ πρόσωπο, ὅπως εἶπα, τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα. Ὅταν ἔχομε αὐτὸν φιλικὸ καὶ σπλαχνικὸ, θὰ ἀποκρούσουμε καὶ τὴ βλάβη ἀπὸ τὴν ἁμαρτία, πετυχαί-

63. Β' Κορ. 4, 4.

64. Ἐβρ. 1, 3.

65. Ψαλμ. 118, 135.

δικαιούμενοι διὰ πίστεως, «οὐκ ἐξ ἔργων δικαιοσύνης ἃ ἐποιήσαμεν ἡμεῖς, ἀλλὰ κατὰ τὸ πολὺ αὐτοῦ ἔλεος»· φιλοικτίρμων γὰρ ἔστι καὶ ἀγαθὸς καὶ ἀφίησιν ἐγκλήματα τοῖς προσιούσιν αὐτῷ· αὐτὸν ἐκζητοῦντες φιλομαθῶς καὶ διὰ τοῦ χρῆναι πληροῦν τὰ νενομισμένα, πάντη τε καὶ πάντως εὐρήσομεν, καὶ δι' αὐτοῦ κολλώμεθα τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ, καὶ γὰρ ἔστιν αὐτὸς ἡ εἰρήνη ἡμῶν, κατὰ τὰς Γραφάς.

Στίχ. 23. «Τάδε λέγει Κύριος παντοκράτωρ· Ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις ἐὰν ἐπιλάβωνται δέκα ἄνδρες ἐκ πασῶν τῶν γλωσσῶν τῶν ἐθνῶν, καὶ ἐπιλάβωνται τοῦ κρασπέδου ἀνδρὸς Ἰουδαίου λέγοντες· Πορευσόμεθα μετὰ σοῦ, διότι ἀκηκόαμεν, ὅτι ὁ Θεὸς μεθ' ὑμῶν ἔστιν».

να'. Τίνα δὴ τρόπον ἢ κατὰ πόλεις τε ὁμοῦ καὶ ἔθνη γενήσεται πρόσοδος τῶν ἐπιζητούντων τὸ πρόσωπον Κυρίου, διατρανοῖ πά-
 15 λιν. Ἔσται γὰρ, φησὶν, «ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις», τουτέστι κατ' ἐκεῖνο καιροῦ, καθ' ὃν ἂν «ἐπιλάβοιντο δέκα ἄνδρες ἑνὸς Ἰουδαίου λέγοντες· Πορευσόμεθα μετὰ σοῦ». Διὰ μὲν οὖν τῶν δέκα τὸν τέλειον τῶν προσιόντων νοήσεις ἀριθμὸν· τελειότητος γὰρ σύμβολον ὁ δέκα πῶς ἔστιν ἀριθμὸς. Ὅτι δὲ τοῖς ἀγίοις ἀποστόλοις οἱ ἐξ
 20 ἐθνῶν κολλώμενοι τὴν αὐτὴν ὥσπερ ἐκείνοις θαδίζειν ὁδὸν ἐπεχειροῦν δικαιοούμενοι διὰ πίστεως τῆς ἐν Χριστῷ, καθίστησιν ἑναογές, καὶ τὸ σχῆμα λέγων, ὡς ἐξ εἰκόνας τῆς καθ' ἡμᾶς διαπεπλασμένον εὖ μάλα. Οἱ μὲν γὰρ μικροὶ τῶν παιδῶν εἰ τοῖς ἰδίῳις πατράσιν ἔλαιντό ποτε κατακολουθεῖν, ἐπιδραξάμενοι τοῦ κρασπέδου καὶ
 25 οἷον ἐπικουρούμενοι ταῖς ἀφαῖς καὶ τῶν ἐσθημάτων ἀπαρτώμενοι, ἀπλανῆ τε καὶ ἀσφαλῆ ποιοῦνται τὴν θάδισιν· κατὰ τὸν ἴσον οἶμαι τρόπον καὶ οἱ τῇ κτίσει λελατρευκότες παρὰ τὸν τῶν ὄλων Δημιουργόν, πατέρας γνησίους ἐπιγραφόμενοι τοὺς τῶν εὐαγγελικῶν δογμάτων εἰσηγητὰς καὶ συναπτόμενοι δι' ὁμοψυχίας, ἔπονται τε
 30 αὐτοῖς, νηπιάζοντες ἔτι τὰς γνώμας, καὶ εἰς τὴν ὁμοίαν ἵενται τρίβον, ζηλωταὶ που πάντως τῆς αὐτῶν πολιτείας ἀναδεικνύμενοι, καὶ ταῖς ἀεὶ πρὸς τὸ ἄμεινον ἐπιδόσεσιν «εἰς ἄνδρα τέλειον ἀναβαίνοντες καὶ εἰς μέτρον ἡλικίας τοῦ πληρώματος τοῦ Χριστοῦ». Ἔ-

νοντας τὴ δικαίωσή μας μέσω τῆς πίστεως, «καὶ ὄχι ἀπὸ τὰ ἔργα τῆς δικαιοσύνης ποὺ ἐμεῖς πράξαμε, ἀλλὰ ἀπὸ τὸ πολὺ ἔλεος αὐτοῦ»⁶⁶. Γιατὶ εἶναι φιλεύσπλαχνος καὶ ἀγαθὸς καὶ συγχωρεῖ τὰ παραπτώματα ἐκείνων ποὺ καταφεύγουν σ' αὐτόν⁶⁷. Ζητώντας αὐτὸν μὲ φιλομάθεια καὶ μὲ τὴν ἐκπλήρωση αὐτῶν ποὺ πρέπει, θὰ τὸν βροῦμε ὅπωςδήποτε καὶ χωρὶς ἀμφιβολία, καὶ μέσω αὐτοῦ θὰ προσκολληθοῦμε στὸν Θεὸ καὶ Πατέρα. Γιατὶ σύμφωνα μὲ τὶς Γραφές, «Αὐτὸς εἶναι ἡ εἰρήνη μας»⁶⁸.

Στίχ. 23. «Αὐτὰ λέγει ὁ Κύριος ὁ Παντοκράτωρ· Ἐκεῖνες τὶς ἡμέρες θὰ προσέλθουν δέκα ἄνδρες ἀπὸ ὅλες τὶς γλῶσσες τῶν ἔθνῶν καὶ θὰ πιάσουν τὸ κάτω ἄκρο τοῦ ἐνδύματος ἑνὸς Ἰουδαίου λέγοντάς του· Θὰ ρηθοῦμε μαζί σου, γιατί ἀκούσαμε ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι μαζί σας».

51. Μὲ ποιὸν τρόπο θὰ γίνῃ ἡ προσέλευση κατὰ πόλεις καὶ μαζί κατὰ ἔθνη ἐκείνων ποὺ ζητοῦν τὸ πρόσωπο τοῦ Κυρίου τὸ διασαφηνίζει πάλι. Γιατὶ λέγει, θὰ συμβεῖ «Τὶς ἡμέρες ἐκεῖνες», δηλαδή ἐκεῖνον τὸν καιρὸ, κατὰ τὸν ὁποῖο «δέκα ἄνδρες θὰ πιάσουν ἕνα Ἰουδαῖο καὶ θὰ τοῦ ποῦν· Θὰ ἔρθουμε μαζί σου». Μὲ τὸν ἀριθμὸ βέβαια δέκα θὰ ἐννοήσεις τὸν τέλειο ἀριθμὸ τῶν προσερχομένων· γιατί ὁ ἀριθμὸς δέκα εἶναι σύμβολο τῆς τελειότητας. Ὅτι ὅμως οἱ ἐθνικοὶ ποὺ ἀκολουθοῦσαν τοὺς ἀγίους ἀποστόλους ἐπιχειροῦσαν νὰ βαδίσουν τὴν ἴδια μ' ἐκείνους ὁδὸ πετυχαίνοντας τὴ δικαίωση μὲ τὴν πίστη στὸν Χριστό⁶⁹, τὸ κάνει φανερό, λέγοντας καὶ τὸν τρόπο, διαμορφωμένο ἄριστα ἀπὸ τὴν εἰκόνα ὅσων συμβαίνουν σὲ ἐμᾶς. Γιατὶ τὰ μικρὰ παιδιὰ θέλουν κάποτε ν' ἀκολουθοῦν τοὺς πατέρες τους, πιάνοντας σφιχτὰ τὴν ἄκρη τοῦ ρούχου τους, ὥστε βοηθούμενα ἀπὸ τὸ κράτημα καὶ τὴ σιγουριά τῶν ρούχων νὰ περπατοῦν σταθερὰ καὶ ἀσφαλισμένα. Μὲ τὸν ἴδιο τρόπο, νομίζω, καὶ αὐτοὶ ποὺ λάτρευαν τὴν κτίση παρὰ τὸ Δημιουργὸ τῶν ὅλων, θεωρώντας γνήσιους πατέρες τοὺς εἰσηγητὲς τῶν εὐαγγελικῶν δογμάτων καὶ συνδεόμενοι μὲ ὁμοψυχία μαζί τους, τοὺς ἀκολουθοῦν, νήπιοι ἀκόμα στὴ γνώμη, καὶ βαδίζουν τὴν ἴδια ὁδὸ, ἀναδεικνυόμενοι ὅπως-δήποτε ζηλωτὲς τοῦ τρόπου ζωῆς ἐκείνων, καὶ μὲ τὶς ἐπιδόσεις τους πάντοτε στὸ καλύτερο «προάγονται σὲ ἄνδρα τέλειο καὶ στὸ μέτρο τοῦ

66. Τίτ. 3, 5-7.

68. Ἐφ. 2, 14.

67. Ἰωήλ 2, 13.

69. Ρωμ. 5, 1.

πονται δὲ διὰ ποίαν αἰτίαν; Πεπληροφόρηται γὰρ ὅτι ὁ Θεὸς μετ' αὐτῶν ἔστι, τουτέστιν ὁ Ἐμμανουήλ· ἐρμηνεύεται γὰρ «Ὁ Θεὸς μεθ' ἡμῶν». Ὅτι δὲ οὐ μόνων ἔσται τῶν ἐξ αἵματος Ἰσραὴλ ἢ τὸ τηνικάδε κλησῖς, ἀπάντων δὲ μᾶλλον τῶν ἀνὰ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην ἔθνῶν, διαμεμήνυκεν εἰπὼν, ὡς ἐκ πασῶν ἔσονται τῶν γλωσσῶν οἱ ἐπιδραπτόμενοι τοῦ κρασπέδου. Πότε δὲ κέκληνται τὰ ἔθνη πρὸς ἐπίγνωσιν ἀληθείας, καὶ πότε θεβούληνται ἐκζητῆσαι τὸ πρόσωπον Κυρίου, ἐξιλάσασθαι τε αὐτὸ καὶ εἰς τὸ χρῆναι τοῖς ἀγίοις ἀποστόλοις τὴν αὐτὴν ὥσπερ διαστείχειν ὁδόν, εἰ μὴ ὅτε γέγονε καθ' ἡμᾶς ὁ Μονογενής, ὅς ἐστι «προσδοκία ἔθνῶν», πρὸς ὃν καὶ ὁ θεσπέσιος ἀναμέλπει Δαβὶδ, «Πάντα τὰ ἔθνη ὅσα ἐποίησας ἤξουσι καὶ προσκυνήσουσιν ἐνώπιόν σου, Κύριε»; Σέσωσται γὰρ δι' αὐτοῦ καὶ αὐτὴ τῶν ἔθνῶν ἡ πληθύς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ'.

15 *Στίχ. 1-2.* «Λῆμμα λόγου Κυρίου ἐν γῆ Σεδράχ καὶ Δαμασκοῦ ἀνάπαυσις αὐτοῦ, διότι Κύριος ἐφορᾷ ἀνθρώπους καὶ πάσας φυλάς τοῦ Ἰσραὴλ· καὶ Ἡμᾶθ ἐν τοῖς ὄρεισις αὐτῆς».

νβ. Οὐκ ἄτραχυν μὲν τὸ προκειμένον, δυσέφικτος δὲ κομιδῆ καὶ
20 αὐτὴ τῶν λέξεων ἢ συνθήκη, πλὴν ὡς ἐνὶ λελέξεται πρὸς ἡμῶν. Τά γε μὴν ἐφ' οἷς εἰρηῆσθαι ταυτὶ νομιοῦμεν, εἰκότως προαγορεύειν ἀνάγκη, νοηθεῖν γὰρ ἂν ὧδέ τε καὶ μόλις τῆς προφητείας ὁ νοῦς Ὅτε τοίνυν τῶν τῆς αἰχμαλωσίας δεσμῶν ἀνείθη τε καὶ ἀπήλλακται κατὰ καιροῦς ὁ Ἰσραὴλ, ἤκόν τε λοιπὸν εἰς τὴν Ἰουδαίαν καὶ
25 ἀνατειχίζειν ἐπεχείρουν τὴν Ἱερουσαλήμ, τότε δὴ, τότε τὰ περίοικα τῶν ἔθνῶν, οἷ τε τὴν Σαμάρειαν οἰκοῦντες καὶ οἱ τὰς τῆς Παλαιστίνης καὶ μὴν καὶ Φοινίκης νεμόμενοι πόλεις, κατεδάκνοντο φθόνῳ, ὁμοῦ δὲ καὶ ἐδεδίεσαν, μὴ ἄρα δὴ πάλιν ἀνενεγκόντων αὐτοῖς τῶν πραγμάτων εἰς τὸ ἀπ' ἀρχῆς καὶ εἰς πληθὺν ἀμέτροτον ἐκτεινομέ-
30 νου τοῦ γένους, εἶτα πόλιν ἔχοντες τὴν οὕτω δυσάλωτον καὶ εὐπυργοτάτην, καταστρατεύοιντο πάλιν αὐτῶν, καὶ ἄμαχόν τινα, καθὰ

τέλειου ἀναστήματος τοῦ Χριστοῦ»⁷⁰. Καὶ γιὰ ποιά αἰτία τὸν ἀκολουθοῦν; Ἐπειδὴ ἔχουν μάθει ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι μαζί μὲ αὐτούς, δηλαδή ὁ Ἐμμανουήλ· γιατί ἐρμηνεύεται, «Ὁ Θεὸς εἶναι μαζί μας». Ὅτι ὅμως δὲν θὰ εἶναι ἡ κλήση τότε μόνο γιὰ τοὺς ἕξ αἵματος Ἰσραηλίτες, ἀλλὰ μᾶλλον γιὰ ὅλα τὰ ἔθνη ὅλης τῆς οἰκουμένης, τὸ δίδαξε λέγοντας, ὅτι θὰ προέρχονται ἀπὸ ὅλες τις γλῶσσες αὐτοὶ πού θὰ πιάσουν τὸ κάτω ἄκρο τοῦ ἐνδύματός του. Ἀλλὰ πότε κλήθηκαν τὰ ἔθνη στὴν ἐπίγνωση τῆς ἀλήθειας, καὶ πότε θέλησαν νὰ ζητήσουν τὸν Κύριο καὶ νὰ τὸν ἐξιλεώσουν καὶ νὰ περπατήσουν τὴν ἴδια ὁδὸ μὲ τοὺς ἀγίους ἀποστόλους, παρὰ ὅταν ἔγινε ἄνθρωπος ὁ Μονογενής, ὁ ὁποῖος εἶναι «ἡ προσδοκία τῶν ἐθνῶν»⁷¹, πρὸς τὸν ὁποῖο ψάλλει καὶ ὁ θεσπέσιος Δαβὶδ· «Ὅλα τὰ ἔθνη πού ἔκανες θὰ ἔρθουν καὶ θὰ σέ προσκυνήσουν, Κύριε»⁷²; Γιατί ἀπὸ αὐτὸν σώθηκαν καὶ τὰ πλήθη τῶν ἐθνῶν.

ΚΕΦ ΑΛΛΑΙΟ 9ο

Στίχ. 1-2. «Λόγος τοῦ Κυρίου ἐναντίον τῆς πόλεως Σεδραχ καὶ τῆς Δαμασκοῦ τῆς ἀνάπαυσής του, γιατί ὁ Κύριος ἐποπτεύει τοὺς ἀνθρώπους καὶ ὅλες τις φυλές τοῦ Ἰσραήλ. Καὶ ἐναντίον τῆς Ἡμάθ πού βρῖσκεται μέσα στὰ ὅρια της».

52. Δὲν εἶναι ἀπαλλαγμένα ἀπὸ τραχύτητα τὰ λεγόμενα ἐδῶ καὶ εἶναι πολὺ δύσκολη καὶ ἡ σύνθεση τῶν λέξεων, πλὴν ὅμως ὅσο γίνεται θὰ προσπαθήσουμε νὰ τὰ ἐξομαλύνουμε. Πρέπει ὅμως εὐλόγα νὰ προτάξουμε γιὰ ποιά πράγματα νομίζουμε ὅτι αὐτὰ ἔχουν λεχθεῖ, γιατί καὶ ἔτσι μὲ μόλις μὲ δυσκολία θὰ καταλάβουμε τὸ νόημα τῆς προφητείας. Ὅταν λοιπὸν ὁ Ἰσραήλ ἐλευθερώθηκε κάποτε ἀπὸ τὰ δεσμὰ τῆς αἰχμαλωσίας, καὶ ἐπιστρέφοντας στὴν Ἰουδαία ἐπιχειροῦσαν νὰ ξαναχτίσουν τὴν Ἱερουσαλήμ, τότε λοιπὸν, τότε τὰ γειτονικὰ ἔθνη, ἐκεῖνοι πού κατοικοῦσαν στὴ Σαμάρεια καὶ ἐκεῖνοι πού νέμονταν τὶς πόλεις τῆς Παλαιστίνης καὶ τῆς Φοινίκης, κατατρῶγονταν ἀπὸ τὸ φθόνο, καὶ μαζί φοβοῦνταν, μὴν τυχόν, ἐπιστρέφοντας πάλι τὰ πράγματα στὴν ἀρχὴ τους, ἐπεκταθεῖ τὸ γένος σὲ ἄπειρο πλῆθος, κι ἔπειτα, ἔχοντας πόλη τόσο ἀπόρθητη καὶ ὀχυρὴ, ἐκστρατεύσουν πάλι ἐναντίον τους, καὶ ἀκαταμάχητη, ὅπως καὶ παλιά, ξεσηκώσουν τὴ δύναμή τους ἐναντίον τους. Ἐτσι, ἐνῶ ἐκεῖνοι ἤθε-

καὶ πάλαι, κατεξαναστήσειαν αὐτῶν τὴν χεῖρα, ταύτη τοι τειχίζειν ἐθέλοντας, διακωλύειν ἤθελον, πικροὺς ἀρτύοντες δόλους, καὶ μὴν καὶ ἐφόδους ληστρικὰς ἰστάντες αὐτοῖς Ἦκον δὲ εἰς τοῦτο βασκανίας καὶ φθόνου, ὥστε καὶ γεγράφασι τῷ Περσῶν βασιλεύοντι τὸ
5 τηνικάδε τὰ ἐν τῷ Ἔσδρα κείμενα. Ἔχει δὲ οὕτως

Βασιλεῖ Ἀρταξέρξη κυρίῳ οἱ παῖδές σου Ῥάθυμος ὁ τὰ προ-
σπίπτοντα καὶ Σαμέλλιος ὁ γραμματεὺς καὶ οἱ ἐπίλοιποι τῆς
βουλῆς αὐτῶν καὶ κριταὶ οἱ ἐν τῇ κοίλῃ Συρία καὶ Φοινίκη.

«Καὶ νῦν γνωστὸν ἔστω τῷ κυρίῳ βασιλεῖ, διότι οἱ Ἰουδαῖοι
10 οἱ ἀναβάντες παρ' ὑμῶν πρὸς ἡμᾶς ἐλθόντες εἰς Ἱερουσαλήμ τὴν
πόλιν τὴν ἀποστάτιν καὶ πονηρὰν οἰκοδομοῦσιν, τὰς τε ἀγορὰς
αὐτῆς καὶ τὰ τεῖχη θεραπεύουσι καὶ ναὸν ὑποβάλλονται. Ἐὰν
οὖν ἡ πόλις αὕτη οἰκοδομηθῇ καὶ τὰ τεῖχη συντελεσθῇ, φορολο-
γίαν οὐ μὴ ὑπομείνωσι δοῦναι, ἀλλὰ καὶ βασιλεῦσιν ἀντιστήσον-
15 ται, καὶ ἐπεὶ ἐνεργεῖται τὰ κατὰ τὸν ναὸν, καλῶς ἔχειν ὑπολαμβά-
νομεν μὴ ὑπεριδεῖν τὸ τοιοῦτον».

Οὐκοῦν ἐπειδήπερ ἐαλωκότι μὲν τῷ Ἰσραὴλ καὶ παθόντι τὴν
αἰχμαλωσίαν ἐπετώθασον οὐ μετρίως, ἀνασσεσωμένῳ δὲ μόλις
καὶ δεσμῶν ἀνειμένῳ πάλιν οὐδὲν ἤττον ἐπέθρωσκον, μυρίοις τε
20 ὅσοις αὐτὸν ἐνίεσαν πόνοις, πολυτρόπως ἐπιβουλεύοντες, καὶ οὔ-
τε τὸν θεῖον ἐγεῖραι ἐῶντες ναὸν, οὔτε μὴν τὴν ἀγίαν τειχίζειν πό-
λιν, παρωξύνετο Θεὸς ἐπ' αὐτοῖς ἀναγκαίως, καὶ παραδέδωκεν
αὐτοὺς εἰς χεῖρας Ἰσραὴλ. Πεπανυμένων γὰρ τῶν ἔργων, ἐγηγε-
μένου τε τοῦ ναοῦ, πάσας αὐτῶν τὰς πόλεις καταδηώσαντες, εἴ-
25 λοντο ὑπὸ χεῖρα τοὺς ἐν αὐταῖς, καὶ χρημάτων γεγόνασιν ἀναρι-
θμήτων δεσπότηαι.

«Λῆμμα τοίνυν λόγος Κυρίου», φησίν, «ἐν γῆ Σεδράχ καὶ
Δαμασκοῦ, τουτέστιν ὁ ἐν χερσὶν ἡμῖν λόγος ὁ παρὰ Θεοῦ, κατὰ
τε τῆς γῆς τῆς Σεδράχ καὶ τῆς Δαμασκοῦ γενήσεται καὶ μέντοι
30 καὶ Ἡμάθ, ἣτις ἐστὶν ἐν τοῖς ὄριοις αὐτῆς, δῆλον δὲ ὅτι τῆς Δα-
μασκοῦ». «Γῆ δὲ Σεδράχ» χώρα που πάντως ἐστὶ κατὰ τὴν ἐψάν
κειμένη, ἣς γείτονες ἢ τε Ἡμάθ, ἢ νῦν ἐστὶν Ἐπιφάνεια τῆς Ἀ-
ντιοχείων προσωτέρῳ βραχύ, καὶ ἢ Δαμασκός, ἢ ἐστὶν ἐπὶ Φοινί-

λαν νὰ χτίσουν τὰ τείχη, αὐτοὶ ἤθελαν νὰ τοὺς ἐμποδίσουν, διαπλέκοντας πικροὺς δόλους, ἀλλὰ καὶ κόνοντας ἐναντίον τους ληστροικὲς ἐφόδους. Καὶ εἶχαν φτάσει σὲ τέτοιο βαθμὸ ζήλειας καὶ φθόνου, ὥστε ἔγραψαν στὸν τότε βασιλιὰ Ἀρταξέρξη τὰ ὅσα περιέχονται στὸ βιβλίον τοῦ Ἔσδρα καὶ ποὺ ἔχουν ὡς ἑξῆς

Πρὸς τὸν βασιλιὰ Ἀρταξέρξη τὸν κύριό μας, οἱ δούλοι σου Ράθυμος ὁ χρονογράφος καὶ Σαμέλλιος ὁ γραφέας καὶ οἱ ὑπόλοιποι τῆς βουλῆς αὐτῶν καὶ οἱ δικαστὲς στὴν Κοίλη Συρία καὶ τὴ Φοινίκη.

«Πρέπει νὰ γνωρίζεις, κύριε καὶ βασιλιὰ μας ὅτι οἱ Ἰουδαῖοι ποὺ εἶχαν ὀδηγηθεῖ στὴ Βαβυλώνα, ἦρθαν στὴ χώρα μας καὶ οἰκοδομοῦν τὴν πόλη τὴν ἀποστάτρια καὶ πονηρή, ἐπισκευάζουν τὶς ἀγορὲς τῆς καὶ τὰ τείχη τῆς, καὶ ἐπιχειροῦν τὴν ἀνέγερση τοῦ ναοῦ. Ἄν λοιπὸν ἡ πόλη αὐτὴ οἰκοδομηθεῖ καὶ ὀλοκληρωθεῖ ἢ ἀνοικοδόμηση τῶν τειχῶν, δὲν θὰ ἀνεχθοῦν νὰ δίνουν φόρο, ἀλλὰ καὶ θὰ ἐξεγερθοῦν ἐναντίον τῶν βασιλέων. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἐκτελοῦνται τὰ ἔργα γιὰ τὸ ναό, θεωρήσαμε καλὸ νὰ σᾶς γράψωμε καὶ νὰ μὴν ἀδιαφορήσομε γι' αὐτὸ τὸ πρῶγμα»⁷³.

Ἐπειδὴ λοιπὸν εἰρωνεύονταν ὄχι καὶ λίγο τοὺς Ἰσραηλιῖτες ποὺ εἶχαν κυριευθεῖ καὶ αἰχμαλωτισθεῖ, ἀλλὰ καὶ ὅταν σώθηκαν καὶ ἐλευθερώθηκαν ἀπὸ τὰ δεσμά τους δὲν ἔπαυαν καθόλου λιγώτερο νὰ ἐπιτίθενται ἐναντίον τους, νὰ τοὺς προξενοῦν μύριους ὅσους πόνους καὶ νὰ τοὺς βασανίζουν μὲ πολύτροπες ἐπιβουλές, καὶ οὔτε τὸν θεῖο ναὸ νὰ τοὺς ἀφήνουν νὰ ἀνεγείρουν, οὔτε καὶ νὰ περιτειχίσουν τὴν ἁγία πόλη, ἐξοργίσθηκε κατ' ἀνάγκη ὁ Θεὸς ἐναντίον τους καὶ τοὺς παρέδωσε στὰ χέρια τῶν Ἰσραηλιτῶν. Γιατί, ὅταν σταμάτησαν τὰ ἔργα καὶ εἶχε ἀνεγερθεῖ ὁ ναός, ἀφοῦ καταληλάτησαν ὅλες τους τὶς πόλεις, ὑποδούλωσαν τοὺς κατοίκους τους καὶ ἔγιναν κύριοι ἀναρίθμητων πραγμάτων.

«Ὁ λόγος λοιπὸν τοῦ Κυρίου», λέγει, «πρὸς τὴ γῆ Σεδράχ καὶ Δαμασκοῦ», δηλαδὴ «ὁ λόγος ποὺ ἔχετε στὰ χέρια σας ἀπὸ τὸν Θεό, θὰ στραφεῖ ἐναντίον τῆς Σεδράχ καὶ τῆς Δαμασκοῦ, ἀλλὰ καὶ τῆς Ἡμάθ, ποὺ εἶναι στὰ ὄρια τῆς, δηλαδὴ τῆς Δαμασκοῦ». Ἡ γῆ τῆς Σεδράχ εἶναι μὰ χώρα ποὺ βρίσκεται κάπου στὴν ἀνατολή, ποὺ γειτονικὲς τῆς εἶναι καὶ ἡ Ἡμάθ, ἡ ὁποία σήμερα εἶναι ἡ Ἐπιφάνεια, λίγο πιὸ πέρα ἀπὸ τὴν Ἀντιόχεια, καὶ ἡ Δαμασκός, ποὺ εἶναι ἡ μητρόπολη τῶν Φοινίκων καὶ

73. Α' Ἔσδρα 2, 16-18.

κων τε καὶ Παλαιστινῶν μητρόπολις ὑποκείσονται δὲ δηλονότε
 ταῖς μητροπόλεσι καὶ πόλεις αἱ ὑπ' αὐταῖς Διατί τοίνυν κατ' αὐ-
 τῶν τὸ λῆμμα; Ὅτι καὶ ἐν αὐταῖς γέγονεν ἀνάπανσις αὐτοῦ, του-
 τέστι τοῦ πάντων κρατοῦντος Θεοῦ. Ἀναπέπνυται δὲ ὅτι τεθέα-
 5 ται τετιμωρημένας Οὐ γὰρ ἂν σεσίγηκεν ὁ πάντα ἐφορῶν, φει-
 δοῦς τε καὶ ἐπισκέψεως ἀξιῶν τὸ ἀπόλεκτον γένος, τουτέστι τὸν
 Ἰσραήλ. Ἐφορᾷ γὰρ ἀνθρώπους ὁ τῶν ὄλων Θεὸς καὶ τὴν ἐκά-
 στον τρίβον κατασκέπτεται, καὶ τοῖς μὲν ἀδικοῦσιν ἐπιφέρει τὰ
 ἐξ ὀργῆς, ἐκρούεται δὲ τοὺς ἀδικουμένους Μεμνησθαι δὲ ἀνα-
 10 γκαῖον, ὅτι καὶ ἐν τοῖς προλαβοῦσι τὸν περὶ τῶν τεσσάρων ἀρμά-
 των εἰσκομίσας λόγον καὶ τὰς τῶν ἵππων ἰδέας, προστέθεικε πάλιν
 «Ἴδου οἱ ἐμπορευόμενοι ἐπὶ γῆν βορῶν ἀνέπαυσαν τὸν θυ-
 μόν μου ἐν γῆ βορῶν». Ἀναπαύεται δὲ ὡσπερ ὁ μισοπόνηρος τοῦ
 Δεσπότης θυμὸς, ἐκτετικῶν τὰς δίκας τῶν αὐτῷ προσκεκρου-
 15 κῶτων διὰ πλείστην ὄσιν καὶ ἀχάλινον ἁμαρτίαν.

Στίχ 2-4. «Τύρος καὶ Σιδῶν, διότι ἐφρόνησαν σφόδρα, καὶ
 ὠκοδόμησε Τύρος ὀχυρώματα ἑαυτῇ, καὶ ἐθησαύρισεν
 ἀργύριον ὡς χοῦν, καὶ συνήγαγε χρυσίον ὡς πηλὸν ὀδῶν.
 Διὰ τοῦτο Κύριος κληρονομήσει αὐτήν, καὶ κατὰξει εἰς
 20 θάλασσαν τὴν δύναμιν αὐτῆς, καὶ αὐτὴ ἐν πυρὶ κατανα-
 λωθήσεται».

γ'. Ἐπιτρέχει τῷ λόγῳ τὰ συμβεβηκότα ταῖς πόλεσι, καθ' ὧν
 γεγενῆσθαι δισχυρίσατο τὸ «λῆμμα Κυρίου». Ἀρχεται δὲ ἀπὸ τε
 τῆς Τύρου καὶ τῆς Σιδῶνος, αἱ δὴ μάλιστα τῶν ἄλλων διαφερόν-
 25 τως τετίμηντο, προὔχουσαι μὲν ἰσχύϊ καὶ πλούτῳ καὶ ταῖς εὐανδρί-
 αῖς τῶν κατωκηκότων, ἔχουσαι δὲ ὡσπερ ὑπὸ χεῖρα τὰς ἄλλας καὶ
 τῶν ὁμόρων προεκκείμεναι. Οὐκοῦν, ἐπειδήπερ, φησὶν, ὑψηλὴν ἀ-
 νασπῶσι τὴν ὄφρυν Σιδῶν τε καὶ Τύρος, οἴονται δὲ εἶναι δειναί τε
 καὶ ἄθραυστοι, καὶ τεθαροσθήκασιν ἐπ' ὀχυρώμασι, τουτέστι τει-
 30 χῶν περιβολαῖς, ἤγουν καὶ ἑτέροις πράγμασι, δι' ὧν ἂν εὖ ἔχοι καὶ
 σῶζοιτο πόλις, πεφρονήκασιν δὲ καὶ ἐπὶ πλούτῳ μέγα, ταύτη τοι
 μαθήσονται διὰ πείρας αὐτῆς, ὅτι «Κύριος κληρονομήσει αὐτήν».
 Πεπορθηκότων γὰρ αὐτήν τῶν ἐξ Ἰσραήλ, ἤγουν τάχα που Οὐε-

τῆς Παλαιστίνης· θὰ ὑποδουλωθοῦν δηλαδή μαζί μὲ τὶς μητροπόλεις καὶ οἱ πόλεις ποὺ ὑπάγονται σ' αὐτές. Γιατί λοιπὸν ὁ λόγος εἶναι ἐναντίον τους; Ἐπειδὴ βέβαια καὶ σ' αὐτές ἔγινε ἡ ἀνάπαυσή του, δηλαδή τοῦ παντοκράτορα Θεοῦ. Καὶ ἀναπαύθηκε, γιατί τὶς εἶδε τιμωρημένες. Γιατί δὲν θὰ σιωποῦσε αὐτὸς ποὺ ἐπιβλέπει τὰ πάντα, κρίνοντας ἄξιο τῆς εὐσπλαγχνίας καὶ ἐπίσκεψῆς του τὸ ἐκλεκτὸ ἔθνος, δηλαδή τὸν Ἰσραήλ. Γιατί ἐπιβλέπει τοὺς ἀνθρώπους ὁ Θεὸς τῶν ὅλων καὶ παρακολουθεῖ τὴν πορεία τοῦ καθενός⁷⁴, καὶ σὲ ἐκείνους βέβαια ποὺ ἀδικοῦν στρέφει τὴν ὀργή του, σώζει ὅμως αὐτοὺς ποὺ ἀδικοῦνται. Εἶναι ἀνάγκη ὅμως νὰ θυμηθοῦμε, ὅτι καὶ στὰ προηγούμενα, μιλώντας γιὰ τὰ τέσσερα ἄρματα καὶ τὶς μορφές τῶν ἵππῶν, πρόσθεσε πάλι· «Νὰ, αὐτοὶ ποὺ βαδίζουν πρὸς στή χώρα τοῦ βορρᾶ σταμάτησαν τὴν ὀργή μου στή γῆ τοῦ βορρᾶ». Καὶ ἀναπαύεται θυμὸς τοῦ Κυρίου ποὺ μισεῖ τὴν κακία, ὅταν ἐξοφλοῦν τὶς ποινές τους αὐτοὶ ποὺ προσέκρουσαν σ' αὐτὸν ἐξαιτίας τῆς ἀπειρης καὶ ἀσυγκράτητης ἁμαρτίας τους.

Στίχ. 2-4. «Ἡ Τύρος καὶ ἡ Σιδών, γιατί ἀλαζονεύτηκαν ὑπερβολικά· ἡ Τύρος ἐπειδὴ κατασκεύασε γιὰ τὸν ἑαυτὸ της ὀχυρώματα, θησαύρισε ἄργυρο σὰν σωρὸ ἀπὸ χῶμα, καὶ μάζεψε χρυσάφι σὰν τὸν πηλὸ τῶν δρόμων. Γι' αὐτὸ θὰ τὴν κληρονομήσει ὁ Κύριος καὶ θὰ συντρίψει τὴ δύναμή της στή θάλασσα καὶ ἡ ἴδια θὰ καταστραφεῖ ἀπὸ τὴ φωτιά».

53. Συμφωνοῦν μὲ τὸ λόγο τὰ ὅσα συνέβησαν στὶς πόλεις, ἐναντίον τῶν ὁποίων εἶχε ἰσχυρισθεῖ ὁ λόγος τοῦ Κυρίου ὅτι θὰ συνέβαιναν. Καὶ ἀρχίζει ἀπὸ τὴν Τύρο καὶ τὴ Σιδώνα, ποὺ εἶχαν τιμηθεῖ ὅπως ἰδιαιτέρα ἀπὸ τὶς ἄλλες, καθόσον ὑπερεῖχαν ὡς πρὸς τὴ δύναμη καὶ τὸν πλοῦτο καὶ τὴν γενναιότητα τῶν κατοίκων τους, καὶ εἶχαν κατὰ κάποιον τρόπο στὴν ἐξουσία τους τὶς ἄλλες, ὑπερέχοντας ἀπὸ τὶς γειτονικές τους. Ἐπειδὴ λοιπὸν, λέγει, ἡ Σιδών καὶ ἡ Τύρος ἀλαζονεύθηκαν πολὺ καὶ νομίζουν ὅτι εἶναι φοβερές καὶ ἀνίκητες, στηρίζοντας τὸ θάρρος τους στὰ ὀχυρώματά τους, δηλαδή στὰ περικτεϊσμάτα τους ἢ καὶ σὲ ἄλλα πράγματα, μὲ τὰ ὁποῖα ἐξασφαλίζονται καὶ σώζονται οἱ πόλεις καὶ εἶχαν μεγάλη ἰδέα καὶ γιὰ τὰ πλούτη τους, γι' αὐτὸ θὰ μάθουν ἀπὸ τὴν ἴδια τὴν πείρα, ὅτι «ὁ Κύριος θὰ τὴν κληρονομήσει». Γιατί, ἐνῶ τὴν κυρίευσαν οἱ Ἰσραηλιῖτες,

74. Παρμ. 5, 21. Ἰωβ 31, 4 ἔ.

σπασιανού καὶ Τίτου, κληρονομήσεσθαι φησιν αὐτὴν παρὰ Θεοῦ. Καὶ γὰρ ἦν αὐτὸς ὁ παραδιδούς καὶ ὑπὸ χεῖρα τιθείς τῶν ἡρηκότων αὐτὴν. Ῥωμαῖοι γὰρ τοῖς ἰδίους ὑποφέροντες σκήπτροις τὴν σύμπασαν γῆν, τοῖς μὲν εἴκουσιν ἀμαχεὶ προᾶοί τε ἦσαν καὶ προσηνεῖς, τοῖς γε μὴν ἀντεξάγειν ἐθέλουσιν ἐπεφύοντο καὶ αὐτοὶ δορμεῖς τε καὶ μάχιμοι. Κατεμπροησθήσεσθαι δὴ οὖν φησιν αὐτὴν κατεσπασμένων ἐν θαλάσῃ τῶν ὀχυρωμάτων καὶ διηρπασμένου τοῦ πλούτου, εἰ καὶ ἦν ὡς χρῦς τὸ χρυσίον καὶ ὡς πηλὸς ὁδῶν τὸ ἀργύριον αὐτῆς. Ἐμποροὶ γὰρ γεγόνασι δεινοὶ καὶ φιλοκερδέστατοι λίαν οἱ 10 τῆς Τυρίων οἰκῆτορες, καὶ περὶ γε τούτου πλατὺς καὶ μακρὸς ἐκπεποίηται λόγος ἐν τοῖς Ἰεζεκιήλ τοῦ προφήτου συγγράμμασιν. Οὐδὲν οὖν ἄρα τοὺς Θεῷ προσκρούοντας ὀνήσει ποτὲ τοὺς ἐπιτωθάζοντας μὲν ἀγίοις, εἰ δὴ πού τι συμβαίνοι παθεῖν αὐτούς, πλατὺ δὲ γελῶντας εἰ δοκιμάζοι Θεὸς τῶν ἰδίων τὴν πίστιν. Ἀτονήσει γὰρ 15 αὐτῶν πᾶν ὀχύρωμα, τουτέστι πᾶσα περιβολὴ καὶ πᾶς ἀσφαλείας τρόπος· οὐδὲν δὲ ὅλως ὁ πλοῦτος, ἔσται δὲ μᾶλλον οὗτος τοῖς εἰωθόσι καταδηοῦν τῆς εἰς τοῦτο προθυμίας ὀλκός.

Ἴδοι δ' ἂν τις καὶ νῦν τοὺς Ἑλλήνων παῖδας μέγα μὲν φρονοῦντας ἐπὶ σοφίᾳ κοσμηκῇ, καὶ οἷον ἐπ' ὀχυρώμασι, ταῖς ἐκ πολυπλόκων 20 συλλογισμῶν ἀπάταις, μόνον δὲ οὐχὶ τὴν ἰδίαν πλάνησιν τῇ τῆς εὐγλωττίας δυνάμει διατειχίζοντας, καὶ καταπλουτοῦντας λίαν τὸ ὡς ἐν λέξει λαμπρὸν [ὡς ἄργυρον], καὶ ὡς ἐν τάξει χρυσοῦ τὸ ἐν νοήμασι τίμιον. Πλὴν καὶ οὕτως ἔχοντας κεκληρονόμηκεν ὁ Χριστός, καθεῖλε μὲν γὰρ τὰ ὀχυρώματα, τουτέστι πεπτῶκασι τὰ ἐξ ἀπάτης 25 εὐρήματα, διήρπασται δὲ τὸ χρυσίον καὶ τὸ ἀργύριον. Οἱ γὰρ τοὶ κατὰ καιρὸν τῶν ἐκκλησιῶν προεστηκότες, ἄνδρες ἐλλόγμοι καὶ σοφοί, καὶ τῆς ἐκείνων εὐγλωττίας τὴν δύναμιν εἰς ἑαυτοὺς ἀρπάσαντες, ἱερὸν ἀνάθημα πεποίηνται τῷ Θεῷ, τοῖς τῆς πίστεως ἐπαγωνιζόμενοι λόγοις, καὶ τῆς παρ' ἐκείνοις ἀπάτης πλείστην τε ὄσσην 30 καὶ ἀληθῆ ποιούμενοι τὴν κατάρῳησιν. Πεπράχασί τι τοιοῦτον οἱ ἐξ Ἰσραὴλ. Χρησάμενοι γὰρ παρὰ τῶν Αἰγυπτίων σκευὴ χρυσᾶ τε καὶ ἀργυρᾶ καὶ σκυλεύσαντες τοὺς πλεονεκτήσαντας, προσήγαγον ταῦτα κατὰ τὴν ἔρημον τῷ παναγίῳ Θεῷ, κατασκευαζομένης

ἦτοι ὁ Βεσπασιανὸς καὶ ὁ Τίτος, λέγει ὅτι θὰ κληρονομηθεῖ ἀπὸ τὸν Θεό. Γιατὶ αὐτὸς ἦταν ποὺ τὴν παρέδωσε καὶ τὴν ἔθεσε κάτω ἀπὸ τὴν ἐξουσία τῶν πορθητῶν τῆς. Οἱ Ρωμαῖοι δηλαδή ποὺ ὑπέταξαν ὀλόκληρη τὴ γῆ κάτω ἀπὸ τὰ σκῆπτρα τους, σὲ ὅσους ὑποχωροῦσαν χωρὶς μάχη ἦταν ἦπιοι καὶ φιλικοί, σὲ ἐκείνους ὅμως ποὺ ἠθελαν νὰ ἀντιταχθοῦν, ἐξορμοῦσαν κι αὐτοὶ ἐναντίον τους καὶ ἦταν σκληροὶ καὶ πολεμικοί. Ἀπειλεῖ λοιπὸν ὅτι θὰ κατακαεῖ καὶ θὰ σωριασθοῦν στὴ θάλασσα τὰ ὀχυρώματά τῆς καὶ θὰ διαρπαγεῖ ὁ πλοῦτος τῆς, ἂν καὶ ἦταν σὰν σωρὸς ἀπὸ χῶμα τὸ χρυσᾶφι καὶ σὰν τὸν πηλὸ τῶν δρόμων τὸ ἀσήμι τῆς. Γιατὶ ἔγιναν ἔμποροι φοβεροὶ καὶ πάρα πολὺ ἐραστὲς τοῦ κέρδους οἱ κάτοικοι τῆς Τύρου, καὶ γι' αὐτὸ τὸ γεγονὸς ἔχει γίνει εὐρὺς καὶ ἐκτενὴς λόγος στὰ συγγράμματα τοῦ προφήτη Ἰεζεκιήλ. Τίποτα λοιπὸν δὲν θὰ ὠφελῆσει αὐτοὺς ποὺ προσκρούουν στὸν Θεὸ τὸ νὰ περιπαίξουν τοὺς ἁγίους, ἂν βέβαια συμβεῖ αὐτοὶ νὰ πάθουν κάτι, καὶ γελοῦν πλατιά ἂν ὁ Θεὸς συμβεῖ νὰ δοκιμάσει τὴν πίστη τῶν ἰδίων. Γιατὶ θὰ σταθεῖ ἀνίσχυρο κάθε ὀχύρωμα, δηλαδή κάθε περτεῖχιση καὶ μέτρο ἀσφάλειας, καὶ σὲ τίποτε ἀπολύτως δὲν θὰ τοὺς ὠφελῆσει ὁ πλοῦτος, ἀλλὰ ἀντίθετα θὰ γίνει σὲ ὅσους συνηθίζουν νὰ λεηλατοῦν τάφος τῆς προθυμίας τους γι' αὐτό.

Μπορεῖ ὅμως νὰ δεῖ κανεὶς καὶ τώρα τοὺς Ἕλληνες νὰ μεγαλοφρονοῦν γιὰ τὴν κοσμικὴ σοφία τους καὶ σὰν μὲ ὀχυρώματα μὲ τὶς ἀπάτες τῶν πολύπλοκων συλλογισμῶν, περιστοιχίζοντας κατὰ κάποιο τρόπο τὴν πλάνη τους μὲ τὴ δύναμη τῆς εὐφροδαιίας τους καὶ καταπλουτίζοντας τὴν μὲ τὴν ἀσημένια λαμπρότητα τῆς λέξης καὶ σὰν μὲ χρυσὸ μὲ τὰ πολύτιμα νοήματα. Ἀλλ' ὅμως, καὶ ἐνῶ εἶχαν ὅλα αὐτά, τοὺς κληρονόμησε ὁ Χριστὸς, γιατί γκρέμισε τὰ ὀχυρώματα, δηλαδή ἔπεσαν τὰ ἐφευρήματα τῆς ἀπάτης, καὶ διαρπάχθηκε τὸ χρυσᾶφι καὶ τὸ ἀσήμι. Γιατὶ οἱ κατὰ καιροὺς προϊστάμενοι τῶν Ἐκκλησιῶν, ἄνδρες λογιώτατοι καὶ σοφοί, ἀφοῦ ἄρπαξαν τὴ δύναμη τῆς εὐγλωττίας ἐκείνων, τὴν ἔκαναν ἱερὸ ἀφιέρωμα στὸ Θεό, ἀγωνιζόμενοι μὲ τοὺς λόγους τῆς πίστεως καὶ καταδικάζοντας τὴν ἀπάτη ἐκείνων μὲ ἀμέτρητο πλῆθος ἀληθινῶν κατηγοριῶν. Κάτι παρόμοιο ἔπραξαν καὶ οἱ Ἰσραηλίτες. Γιατί, ἀφοῦ δανείσθηκαν ἀπὸ τοὺς Αἰγύπτιους σκευὴ χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ καὶ ἀφοῦ τὰ ἀφαίρεσαν ἀπὸ τοὺς καταπιεστές τους, τὰ πρόσφεραν μέσα στὴν ἔρημο στὸν Πανάγιο Θεό, ὅταν κατασκευαζόταν ἡ ἁγία σκηνὴ καὶ τὰ

τῆς ἁγίας σκηνῆς καὶ τῶν ἐν αὐτῇ σκευῶν ἱερῶν. Οὐκοῦν οἱ διὰ σοφίας κοσμητικῆς καὶ διὰ λόγου φαιδρότητος οἰκονομοῦντες τὴν Ἐκκλησίαν, διαρπάζουσί τε τοὺς Ἑλλήνων παῖδας, καὶ οἴονεὶ τὸ χρυσίον αὐτῶν καὶ τὸ ἀργύριον ἐκ πολλῆς ἄγαν ἐπιεικειᾶς καταπλου-
5 τήσαντες, κληρὸν αὐτὸ ποιοῦνται Θεοῦ, τὰ εἰς δόξαν αὐτοῦ λαλοῦντες ἑτέροις, καὶ τὰ μὲν ἐκείνων ὀχυρώματα καταστρέφοντες, οἰκοδομοῦντες δὲ νοητῶς τὴν ἁγίαν πόλιν, τουτέστι τὴν Ἐκκλησίαν.

Στίχ. 5-6. «Ὁψεται Ἀσκάλων καὶ φοβηθήσεται, καὶ Γάζα καὶ ὀδυνηθήσεται σφόδρα, καὶ Ἀκκαρῶν, ὅτι ἠσχύνθη
10 ἀπὸ τῆς ἐλπίδος αὐτῆς, καὶ ἀπολεῖται βασιλεὺς ἀπὸ Γάζης, καὶ Ἀσκάλων οὐ μὴ κατοικηθῆ. Καὶ κατοικήσουσιν ἄλλογενεῖς ἐν Ἀζώτῳ, καὶ καθελῶ ὕδριν ἄλλοφύλων».

νδ'. Ὅτε πολέμου καὶ μάχης ἐμβολὴ κατανέμεται χώραν, εὐθαρσέστεραί πῶς εἰσι καὶ ἐν ἐλπίσιν ἔσθ' ὅτε χρησταῖς αἱ κατ'
15 αὐτὴν πόλεις· οἶονται γάρ, ὅτι περιέσονται τῶν ἐχθρῶν ἢ τῷ πλήθει τῶν ἐνοικούντων ἐν αὐταῖς, ἢ τειχῶν ὀχυρότητι καὶ ταῖς τῶν τακτικῶν ἐπιστήμασι· εἰ δὲ δὴ γένοιτο τῶν παρὰ σφίσιν ἀλῶναι μίαν, ἢ περ ἂν λέγοιτο δυνατωτάτη, τότε δὴ, τότε πᾶσα μὲν ὀκλάζει πρὸς δέος, ἀποσειέται δὲ τὴν ἐλπίδα, τὴν τοῦ διαφυγεῖν δύνα-
20 σθαί φημι, καὶ ὡς πεσοῦσα θρηνεῖ. Ἀλούσης δὴ οὖν τῆς Τυρίων, τῆς οὕτω διαφανοῦς καὶ ἀλκιμωτάτης καὶ πλούτῳ κομώσης, φοβηθήσεται μὲν, φησὶν, Ἀσκάλων, ὀδυνηθήσεται δὲ Γάζα καὶ μὴν καὶ Ἀκκαρῶν. Πόλεις δὲ αὗται τῶν Παλαιστινῶν. Ὀδυνηθήσεται δέ, ὅτι ἠσχύνθη ἀπὸ τῆς ἐλπίδος αὐτῆς. ῥοντο μὲν γάρ, ὅτι
25 αὐταῖς ἀρκέσει πρὸς ἐπικουρίαν ἢ Τυρίων ἰσχύς. Ἐπειδὴ δὲ κειμένην τεθέανται, ταύτῃ τοι λοιπὸν ἀπωλισθήκασιν τῆς ἐλπίδος. Καὶ ὁ μὲν Γάζης ἠγούμενος οἰγήσεται, φησὶν, ἀπολωλὼς δηλονότι, κατοικήσουσι δὲ καὶ ἄλλογενεῖς ἐν Ἀζώτῳ, δεδαπανημένων, κατὰ τὸ εἶκός, τῷ πολέμῳ τῶν αὐθιγενῶν. Ἐπιλέγει δὲ τούτοις,
30 ὅτι «καθελῶ ὕδριν ἄλλοφύλων». Καὶ ἄλλοφύλους μὲν τοὺς Φιλιστιαίους, ἢ τοὺς Παλαιστινοὺς, ὀνομάζει συνήθως. Ἦκοι δ' ἂν, εἴ γέ τῳ δοκοίη, καὶ καθ' ἑτέρων ἐθνῶν ὁ λόγος τῶν ἠδικοκώ-

ἱερὰ σκευή της⁷⁵. Αὐτοὶ λοιπὸν ποὺ μὲ κοσμικὴ σοφία καὶ λαμπρότητα λόγου οἰκοδομοῦσαν τὴν Ἐκκλησία, διαρπάζουν τοὺς Ἕλληνες καὶ κατὰ κάποιον τρόπο ἀπὸ τὸ χρυσάφι καὶ τὸ ἀσήμι ἐκείνων καταπλουτώντας μὲ πολλὴ γνῶση, κάνουν αὐτὸν τὸν πλοῦτον κληρονομία τοῦ Θεοῦ, μεταδίδοντας στοὺς ἄλλους ὅσα εἶναι πρὸς δόξα του, καταστρέφοντας ἀπὸ τὴ μιὰ τὰ ὀχυρώματα ἐκείνων, καὶ ἀπὸ τὴν ἄλληλοικοδομώντας νοητὰ τὴν ἁγία πόλη, δηλαδή τὴν Ἐκκλησία.

Στίχ. 5-6. «Θὰ δεῖ ἡ Ἀσκάλων καὶ θὰ φοβηθεῖ, καὶ ἡ Γάζα καὶ θὰ δοκιμάσει μεγάλη ὀδύνη, ἀλλὰ καὶ ἡ Ἀκκαρὼν, γιατί ντροπιάσθηκε ἀπὸ τὴν ἐλπίδα της. Καὶ θὰ χαθεῖ ὁ βασιλεὺς ἀπὸ τὴ Γάζα καὶ ἡ Ἀσκάλων δὲν θὰ κατοικηθεῖ. Θὰ κατοικήσουν ἄλλοεθνεῖς στήν Ἀζωτο καὶ θὰ συντριψῶ τὴν ἀλαζονεῖα τῶν ἄλλοφύλων».

54. "Ὅταν ἐκδηλώνεται στὴ χώρα εἰσβολὴ πολέμου καὶ μάχης, γίνονται κατὰ κάποιον τρόπο πρὸ θαρραλέες καὶ διακατέχονται ἀπὸ καλὲς ἐλπίδες οἱ πόλεις της. Γιατὶ νομίζουν ὅτι θὰ νικήσουν τοὺς ἐχθροὺς ἢ ἐξαιτίας τοῦ πλήθους τῶν κατοίκων τους, ἢ ἐξαιτίας τῆς ἰσχυρῆς ὀχυρωσῆς τους καὶ τῆς γνῶσης τῶν στρατιωτικῶν πραγμάτων." Ἄν ὅμως συμβεῖ νὰ κυριευθεῖ μία ἀπὸ αὐτές, ποὺ θεωρεῖται ὡς ἡ πιὸ δυνατὴ, τότε λοιπὸν, τότε κάθε μιὰ τους λυγίζει καὶ φοβᾶται, χάνει τὴν ἐλπίδα, ἐννοῶ τὴ δυνατότητα τῆς διαφυγῆς, καὶ θρηνεῖ σὰ νὰ ἔχει κυριευθεῖ. "Ὅταν λοιπὸν κυριευθεῖ ἡ πόλη τῶν Τυρίων, ἢ τόσο λαμπρὴ καὶ πανίσχυρη καὶ πᾶμπλουτη, θὰ φοβηθεῖ, λέγει, ἡ Ἀσκάλων, καὶ θὰ νοιώσει ὀδύνη ἡ Γάζα, καὶ βέβαια καὶ ἡ Ἀκκαρὼν. Αὐτὲς εἶναι πόλεις τῶν Παλαιστινίων. Καὶ θὰ νοιώσει ὀδύνη, γιατί διαψεύσθηκε ἡ ἐλπίδα της. Γιατὶ νόμιζαν ὅτι θὰ ἐπαρκέσει καὶ γι' αὐτὲς πρὸς βοήθειά τους ἡ δύναμη τῶν Τυρίων. "Ὅταν ὅμως τὴν εἶδαν νὰ βρῖσκεται πεσμένη κάτω, τότε πᾶ ἔχασαν αὐτὴ τὴν ἐλπίδα. Καὶ ὁ ἡγέτης βέβαια τῆς Γάζας θὰ φύγει, λέγει, δηλαδή θὰ ἀφανισθεῖ, καὶ θὰ κατοικήσουν ἄλλοεθνεῖς στήν Ἀζωτο, ἐπειδὴ θὰ ἔχουν ἐξοντωθεῖ, ὅπως εἶναι εὐλόγο, οἱ ἐντόπιοι λόγοι τοῦ πολέμου. Καὶ προσθέτει σ' αὐτὰ: «Θὰ συντριψῶ τὴν ἀλαζονεῖα τῶν ἄλλοφύλων». Καὶ ἄλλοφύλους βέβαια ὀνομάζει συνήθως τοὺς Φιλιστιαίους, ἤτοι τοὺς Παλαιστίνιους, ἀλλὰ ἂν κάποιος νομίζει, ὁ λόγος μπορεῖ νὰ ἐπεκταθεῖ καὶ σὲ ἄλλη ἔθνη ποὺ ἔβλαψαν τοὺς Ἰσραη-

των τὸν Ἰσραήλ, οἳ καὶ ἦσαν ὄμοροι καὶ τῆς Ἰουδαίων γείτονες. Ἀλλὰ ταυτὶ μὲν ἡμῖν, ὡς πρὸς γε τὸν ἐν τῷ γράμματι λόγον, εἰρη-
σεται πάλιν.

Εἰδέναι δὲ ἀναγκαῖον, ὅτι διωκομένης, ὡς ἔφην, παρ' ἐχθρῶν
5 ἔσθ' ὅτε τῆς Ἐκκλησίας, συνεπιφύονται τε δεινῶς καὶ ἐπιμειδιῶ-
σιν οἱ ἐχθροί, τάχα που λέγοντες τό, «εὐ̄γε εὐ̄γε», κατὰ τὸ γεγραμ-
μένον. Πλὴν ἐπαμύνει Χριστός, καὶ ἅπασαν μὲν αὐτῶν συνθραύ-
σει δύναμιν, τὸν ἴδιον ἐγείρων ναόν, ἐπιφέρων δὲ τοῖς ἐπιβουλεύ-
ουσι τὰ ἐξ ἀκράτου θυμοῦ, καὶ ὡσπερ τινὰς πόλεις τὰς τῶν αἰρέ-
10 σεων κατασειῶν συναγωγάς, καὶ πρὸς ταύταις ἔτι τὰ τῶν εἰδωλο-
λατρῶν ἀνόσια στίφη.

Στίχ. 7. «Καὶ ἐξαρῶ τὸ αἷμα αὐτῶν ἐκ στόματος αὐτῶν, καὶ
τὰ βδελύγματα αὐτῶν ἐκ μέσου ὀδόντων αὐτῶν καὶ ὑπο-
λειφθήσονται καὶ οὗτοι τῷ Θεῷ ἡμῶν, καὶ ἔσονται ὡς χιλί-
15 αρχος ἐν Ἰούδα, καὶ Ἀκκαρῶν ὡς ὁ Ἰεβουσαῖος».

νε'. Κατεδηδόκασι μὲν καὶ οὗτοι τὸν Ἰσραήλ, καὶ οἳά τινες θῆ-
ρες, μονονουχὶ καὶ αἷματι πεφυρμένον εἶχον τὸ στόμα. Ἐπειδὴ δὲ
ἦσαν εἰδωλολάτραι καὶ ταῖς τῶν ματαίων θεραπέαις προσκειμέ-
νοι, αἰεὶ πῶς ἐπὶ γλώττης, ἤγουν ἐπ' ὀδόντων, ἐδέχοντο τῶν ἰδίων
20 βδελυγμάτων τὰς κλήσεις, ἄνω τε καὶ κάτω θεοὺς ὀνομάζοντες τὰ
χειρόκιμητα, καὶ λίθοις ἀψύχοις κατὰ τὸν προφήτην λέγοντες, «Θε-
ός μου εἶ σύ, καὶ σὺ ἐγέννησάς με». Ἀλλ' ἐκτετίκασι μὲν τὴν αὐτοῖς
προσήκουσάν τε καὶ ἀποχρῶσαν δίκην, πεπλημμεληκότες ἀγρίως
εἰς τὸν Ἰσραήλ. Πλὴν οὐκ εἰς ἅπαν διολώλασι, προαναθροῦντος
25 Θεοῦ τὴν ἐν καιροῖς ἐσομένην αὐτῶν ἐπιστροφὴν ἐν Χριστῷ. «Ἐ-
ξαρῶ» τοίνυν, φησί, «τὸ αἷμα αὐτῶν ἐκ στόματος αὐτῶν», τουτέ-
στιν εἰ καὶ οἳά τινες θῆρες μονονουχὶ κατερῶρόφησαν τὸν Ἰσραήλ,
ἀλλ' ἤξει καιρός, καθ' ὃν ἔσονται καθαροὶ καὶ τῆς ἐπὶ τούτοις αἰτί-
ας ἀπηλλαγμένοι· δικαιωθήσονται γὰρ ἐν πίστει καὶ αὐτοί, καὶ τὸν
30 ἐκ τῆς ἀρχαίας φαυλότητος ἀπολούσονται μολυσμόν.

Ἐξαρῶ δὲ καὶ τὰ ὀνόματα τῶν βδελυγμάτων αὐτῶν ἐκ μέσου
ὀδόντων αὐτῶν. Διαμεμνήσονται γὰρ οὐκέτι τῶν ψεύδωνύμων

λίτες, τὰ ὅποια καὶ ἦταν καὶ ὄμορά τους καὶ γειτόνευαν μὲ τοὺς Ἰουδαίους. Ἄλλ' αὐτὰ βέβαια, τὰ ὡς πρὸς τὸ γράμμα δηλαδή τοῦ λόγου, θὰ τὰ ποῦμε πάλι.

Εἶναι ὅμως ἀνάγκη νὰ γνωρίζουμε, ὅτι ὅταν πολλές φορές καταδιώκεται, ὅπως εἶπα, ἡ Ἐκκλησία, ἐπιτίθενται μαζί μὲ τοὺς διώκτες ἐναντίον της φοβερὰ καὶ οἱ ἐχθροὶ καὶ χαμογελώντας φωνάζουν καὶ λένε σύμφωνα μὲ αὐτὸ πού ἔχει γραφεῖ, «Εὐγε, εὐγε»^{75α}. Ἄλλ' ὅμως τὴν βοηθάει ὁ Χριστός, πού θὰ συντριψε ὅλη τὴ δύναμή τους, οἰκοδομώντας τὸν δικό του ναῶ, καὶ καταφέροντάς τους τὰ χτυπήματα τοῦ ἀσυγκράτητου θυμοῦ του, καὶ σὰν κάποιες πόλεις συγκλονίζοντας τὶς συναγωγές τῶν αἰρέσεων, καὶ μαζί μὲ αὐτὲς ἀκόμα καὶ τὰ ἀσεβῆ στίφη τῶν εἰδωλολατρῶν.

Στίχ. 7. «Καὶ θ' ἀφαιρέσω ἀπὸ τὸ στόμα τους τὸ αἷμα ἐκείνων καὶ ἀνάμεσα ἀπὸ τὰ δόντια τους τὰ βδελύγματα τους, καὶ ἀφοῦ καταστοῦν κι αὐτοὶ ὑπολείμματα γιὰ τὸν Θεὸ μας, θὰ γίνουν ὅπως ὁ χιλιάρχος στὸν Ἰούδα καὶ ἡ Ἀκκαρῶν ὡς ὁ Ἰεβουσαῖος».

55. Κατέφαγαν βέβαια καὶ αὐτοὶ τὸν Ἰσραήλ καὶ σὰν κάποια θηρία εἶχαν κατὰ κάποιο τρόπο τὸ στόμα τους γεμάτο αἷματα. Ἐπειδὴ ὅμως ἦταν εἰδωλολάτρες καὶ ἦταν προσκολλημένοι στὴ λατρεία τῶν μάταιων θεῶν, πάντοτε κατὰ κάποιο τρόπο εἶχαν στὴ γλῶσσα τους, ἦτοι στὰ δόντια τους, τὰ ὀνόματα τῶν βδελυγμάτων τους, ὀνομάζοντας διαρκῶς θεοὺς τὰ ἔργα τῶν χειρῶν τους καὶ λέγοντας σύμφωνα μὲ τὸν προφήτη στοὺς ἄψυχους λίθους, «Ἐσὺ εἶσαι ὁ Θεός μου, καὶ ἐσὺ μὲ γέννησες»⁷⁶. Ἀλλὰ πλήρωσαν μὲ τὴν τιμωρία πού τοὺς ἔπρεπε καὶ ἦταν ἱκανοποιητική, ἐπειδὴ διέπραξαν ἀπάνθρωπα πλημμελήματα ἐναντίον τοῦ Ἰσραήλ. Ὡστόσο δὲν χάθηκαν τελείως, ἐπειδὴ ὁ Θεὸς προέβλεπε τὴν ἐπιστροφή τους πού θὰ γινόταν κάποτε μὲ τὸν Χριστό. «Θὰ ἀφαιρέσω», λοιπόν, λέγει, «τὸ αἷμα ἐκείνων ἀπὸ τὸ στόμα αὐτῶν», δηλαδή ἂν κάποιοι σὰν θηρία καταρούφηξαν κατὰ κάποιο τρόπο τὸν Ἰσραήλ, ἀλλὰ θὰ ἔρθει καιρὸς κατὰ τὸν ὅποιο θὰ γίνουν καθαροὶ καὶ θὰ ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ τὴν ἐνοχὴ τους γι' αὐτὰ. Γιατί θὰ δικαιωθοῦν κι αὐτοὶ μὲ τὴν πίστη καὶ θ' ἀποπλύνουν ἀπὸ ἐπάνω τους τὸ μόλυσμα τῆς παλαιᾶς κακίας τους.

«Θὰ ἀφαιρέσω» ἐπίσης «καὶ τὰ ὀνόματα τῶν βδελυγμάτων ἀνάμεσα ἀπὸ τὰ δόντια τους». Γιατί δὲν θὰ θυμοῦνται πιά τοὺς ψευδώνυμους

θεῶν, οὔτε μὴν ὀνομάσουσιν αὐτούς, ὑπολειφθήσονται δὲ καὶ αὐτοὶ τῷ Θεῷ ἡμῶν, καθάπερ ἀμέλει καὶ αὐτὸς ὁ Ἰσραήλ· σέσωσται μὲν γὰρ καὶ αὐτοῦ τὸ κατάλειμμα, καίτοι δεδυσσεβηκόςτος εἰς αὐτὸν τὸν Ἐμμανουήλ. Ἐπειδὴ δὲ κεκλημένη τῶν ἔθνῶν ἢ 5 πληθὺς, τοῖς ἐξ αἵματος Ἰσραήλ πιστεύουσαι συνήφθη πνευματικῶς, Χριστοῦ συνδουῖντος εἰς ἔνωσιν («Αὐτὸς γὰρ ἐστὶν ἡ εἰρήνη ἡμῶν, ὁ ποιήσας τὰ ἀμφότερα ἐν καὶ τὸ μεσότοιχον τοῦ φραγμοῦ λύσας, κτίσας τε τοὺς δύο λαοὺς εἰς ἓνα καινὸν ἄνθρωπον, ποιῶν εἰρήνην, καὶ ἀποκαταλλάσσων τοὺς ἀμφοτέρους ἐν ἐνὶ Πνεύματι 10 πρὸς τὸν Πατέρα»), ταύτη τοί φησιν, ὅτι «ἔσονται ὡς χιλίαρχος ἐν Ἰούδα», τουτέστιν, εἰς τοῦτο προδήσονται γνησιότητος, τῆς ὡς ἐν πίστει τε καὶ ἐπιεικείᾳ φημί, ὥστε καὶ ἐξ αὐτῶν ἀρχηγούς γενέσθαι τοῦ Ἰούδα. Ἔσται δὲ καὶ ὁ Ἀκκαρῶν, τουτέστιν ὁ ἀλλογενής, ὁ ἐκ γῆς Φιλιστιεῖμ, ὡς ὁ Ἰεβουσαῖος, τουτέστι πάλιν ὡς 15 αὐτὸς ὁ κάτοικος τῶν Ἱεροσολύμων λαός. Ἐκαλεῖτο γὰρ Ἱερουσαλήμ Ἰεβοῦς ἐν ἀρχαῖς· οὐκοῦν Ἰεβουσαῖος ὁ Ἱεροσολυμίτης ἐνθάδε νοεῖται. Πολλοὶ δὲ χιλίαρχοι, τουτέστιν ἡγεμόνες καὶ προεστηκότες λαῶν, καὶ ἐξ ἔθνῶν γεγόνασι, καὶ νῦν εἰσὶν ἀνά πᾶσαν τὴν οἰκουμένην. Τὸ δὲ «ἐν Ἰούδα» νοήσεις ἐπὶ τοὺς αἰνεῖν εἰωθό- 20 τας, τουτέστιν ἡμᾶς τοὺς ἐν πίστει κεκλημένους, οἱ στεφανοῦν εἰθίμεθα ταῖς ἀκαταλήκτοις δοξολογίαις τὸν κεκληκόςτα Χριστόν.

Στίχ. 8. «Καὶ ὑποστήσομαι τῷ οἴκῳ μου ἀνάστημα τοῦ μὴ διαπορεύεσθαι μηδὲ ἀνακάμπτειν, καὶ οὐ μὴ ἐπέλθῃ ἐπ' αὐτοὺς οὐκέτι ἐξελαύνων, διότι νῦν ἑώρακα ἐν τοῖς ὀφθαλμοῖς μου».

25

νς. Ἴδου δὴ σαφῶς ἀνάστημα τέ καὶ τεῖχος ὀνομάζει Χριστόν, δι' οὗ καὶ ἐν ᾧ πεπυρωμέθα, κατ' εὐδοκίαν δὲ δηλονότι καὶ θέλησιν τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός. Οἶκος γὰρ ὁ νοητός καὶ οἰκοδομὴ Θεοῦ, κατὰ τὴν τοῦ Παύλου φωνήν, ἡμεῖς που πάντως ἐσμὲν οἱ 30 πεπιστευκότες, εἴπερ ἐστὶν ἀληθές, ὡς ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν διὰ τοῦ Πνεύματος κατοικεῖ καὶ τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτὸν ἐναυλίζεται. Ἔφη γὰρ αὐτὸς διὰ προφήτου φωνῆς· «Ὅτι κατοικήσω ἐν αὐ-

θεούς, ούτε θ' ἀναφέρουν τὸ ὄνομά τους, ἀλλὰ θὰ ἀπομείνουν κι αὐτοὶ γιὰ τὸν Θεὸ μας, ὅπως ἀκριβῶς καὶ ὁ ἴδιος ὁ Ἰσραήλ. Γιατὶ σώθηκε κι αὐτοῦ τὸ ὑπόλειμμα, ἂν καὶ εἶχε δείξει ἀσέβεια ἐναντίον τοῦ ἴδιου τοῦ Ἐμμανουήλ. Ἐπειδὴ ὅμως, ἀφοῦ κλήθηκε τὸ πλῆθος τῶν ἐθνῶν καὶ μέσω τῆς πίστεως ἐνώθηκε πνευματικὰ μὲ τοὺς ἐξαίματος Ἰσραηλιῖτες ποὺ πίστεψαν, συνδέοντάς τους σὲ ἐνότητα ὁ Χριστὸς («γιατὶ αὐτὸς εἶναι ἡ εἰρήνη μας, αὐτὸς ποὺ ἔκανε τὰ δύο ἓνα ,γκρεμίζοντας τὸ διαχωριστικὸ φράγμα, καὶ χτίζοντας τοὺς δύο λαοὺς σὲ ἓνα νέο ἄνθρωπο, πραγματοποίησε εἰρήνη, συμφιλιώνοντας καὶ τοὺς δύο μέσω τοῦ ἑνὸς Πνεύματος μὲ τὸν Πατέρα»)⁷, γι' αὐτὸ λοιπὸν λέγει ὅτι «θὰ εἶναι σὰν χιλίαρχος στὸν Ἰούδα», δηλαδή θὰ φτάσουν σὲ τέτοιο βαθμὸ γνησιότητας, ἐννοῶ τῆς γνησιότητας ὡς πρὸς τὴν πίστη καὶ τὴν ἐνάρετη ζωὴ, ὥστε κι ἀπὸ αὐτοὺς νὰ γίνουν ἀρχηγοὶ τοῦ Ἰούδα. Θὰ εἶναι ὅμως καὶ ὁ Ἀκκαρῶν, δηλαδή ὁ ἄλλοεθνῆς, ὁ προερχόμενος ἀπὸ τὴ γῆ τῶν Φυλιστιαίων, ὅπως ὁ Ἰεβουσαῖος, δηλαδή πάλι ὅπως ὁ λαὸς ποὺ εἶναι κάτοικος τῶν Ἱεροσολύμων. Γιατὶ ἡ Ἱερουσαλήμ στὴν ἀρχὴ λεγόταν Ἰεβουῦς· ἐπομένως Ἰεβουσαῖος ἐδῶ νοεῖται ὁ Ἱεροσολυμίτης. Πολλοὶ χιλίαρχοι ἐξάλλου, δηλαδή ἡγεμόνες καὶ κυβερνητὲς λαῶν, προῆλθαν καὶ ἀπὸ τὰ ἔθνη, καὶ σήμερα ὑπάρχουν σὲ ὅλα τὰ μέρη τῆς οἰκουμένης. Τὸ «στὸν Ἰούδα» πάλι θὰ τὸ νοήσεις γι' αὐτοὺς ποὺ συνήθισαν νὰ δοξολογοῦν, δηλαδή ἐμᾶς ποὺ κληθήκαμε στὴν πίστη, ποὺ συνηθίσαμε νὰ στεφανώνομε μὲ ἀδιάκοπες δοξολογίες τὸν Χριστὸ ποὺ μᾶς ἔχει καλέσει.

Στίχ. 8. «Καὶ θὰ ὀρθώσω στὸν οἶκο μου ἐμπόδιο, ὥστε νὰ μὴν περνοῦν ἀπὸ αὐτὸν, οὔτε καὶ νὰ ἐπιστρέφουν, καὶ δὲν θὰ ἐκστρατεύσει πιά κανένας ἐναντίον τους, γιατί τώρα κοίταξα μὲ τὰ μάτια μου».

56. Νὰ λοιπὸν ὀλοκάθαρα ἀνάστημα (ἐμπόδιο) καὶ τεῖχος ὀνομάζει τὸν Χριστὸ, μέσω τοῦ ὁποίου καὶ μὲ τὸν ὁποῖο γίναμε πύργοι, μὲ τὴν εὐαρέσκεια δηλαδή καὶ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα. Γιατὶ οἶκος νοητὸς καὶ οἰκοδομῆ Θεοῦ⁷⁸, σύμφωνα μὲ τὸ λόγο τοῦ Παύλου, εἴμαστε ὅπωςδὴποτε ἐμεῖς, ὅσοι ἔχομε πιστέψει, ἐφόσον εἶναι ἀλήθεια ὅτι κατοικεῖ μέσα στὶς καρδιές μας μέσω τοῦ Πνεύματος⁷⁹ καὶ συναναστρέφεται ἐκείνους ποὺ τὸν ἀγαποῦν⁸⁰. Γιατὶ ὁ ἴδιος εἶπε μὲ τὴ φωνὴ τοῦ

τοῖς καὶ ἐμπεριπατήσω, καὶ ἔσομαι αὐτῶν Θεός καὶ αὐτοὶ ἔσον-
 ταί μοι λαός». Ἀνάστημα δὴ οὖν τὸ ἐγηγερομένον διὰ βουλής τοῦ
 Πατρὸς τῆ Ἐκκλησία Χριστός, ἵνα μηκέτι, καθὰ καὶ πάλαι, δι-
 οδεύωσί τινες καὶ ἀνακάμπτωσιν ἐν ἡμῖν, ἄνω τε καὶ κάτω ποιούν-
 5 τες, καὶ οἷά τινα κεχερσωμένην συμπατοῦντες ὁδόν, καὶ βλάβης
 ἀπάσης ἀναπιμπλάντες τὰς ἡμετέρας καρδίας Ἔφη μὲν γὰρ που
 περὶ τῶν ἐξ Ἰσραήλ, ὅς ἦν ἀρχαῖος ἀμπελῶν τῷ κτησαμένῳ, ὅτι
 «Ἀφελῶ τὸν φραγμὸν αὐτοῦ καὶ ἔσται εἰς διαρπαγὴν, καὶ καθε-
 λῶ τὸν τοῖχον αὐτοῦ καὶ ἔσται εἰς καταπάτημα». Ἡμῖν δὲ τοῖς
 10 ἐπεγνωκόσι τὴν ἐπιφάνειαν αὐτοῦ τοῖχος ἐγήγερται καὶ φραγμὸς
 αὐτὸς ὁ Ἐμμανουήλ, ἀρρήκτω δυνάμει περιβάλλον καὶ ἀποσο-
 θῶν τῶν ἡμετέρων διανοιῶν τοὺς ἀκαθάρτους δαίμονας, καὶ τοῖς
 ἐκείνων οὐκ ἀφιεῖς ὑπεστρωῶσθαι ποσί. Τοιγάρτοι καὶ ὁ προ-
 φήτης πρὸς αὐτόν «Καὶ κληθήσῃ», φησὶν, «οἰκοδόμος φραγμῶν
 15 καὶ τὰς τριβούς τὰς ἀνὰ μέσον παύσεις».

Ὡσπερ γὰρ οἱ περιφράττειν εἰωθότες ἀμπελῶνας κεχερσω-
 μένους τὰς διὰ μέσου παύουσι τριβούς, οὐκ ἐῶντες ἔτι τοῖς τῶν
 ἄνω τε καὶ κάτω παριόντων πατεῖσθαι ποσίν, οὕτω καὶ ὁ Κύριος
 ἡμῶν Ἰησοῦς ὁ Χριστός, ἑαυτὸν ἡμῖν τεῖχος οἷάπερ ἀρρήκτον πε-
 20 ριθεῖς καὶ ἀγγελικαῖς δυνάμεσι περιφράττων, ἔξω τοῦ πατεῖσθαι
 γενέσθαι παρεσκεύασεν. Ἔφη δὲ πρὸς τούτοις, «ὅτι οὐκέτι οὐ μὴ
 ἐπέλθῃ ἐπ' αὐτοὺς ἐξελαύνων». Πάλαι μὲν γὰρ ἡμεν εὐάλωτοι καὶ
 εὐπαρακόμιστοι κομιδῇ καὶ πρὸς πᾶν ὀτιοῦν τῶν ἐκτόπων ἰόντες
 εὐκόλως, ἄγοντός τε ἡμᾶς καὶ φέροντος τοῦ Σατανᾶ, καὶ ἐκ τού-
 25 των εἰς ἐκεῖνα μονονουχί καὶ ἐλαύνοντος. Ἀλλ' ἔπανσε καὶ τοῦτο
 Χριστός Οὐ γὰρ ἤξει καθ' ἡμῶν ὁ λεηλατῶν, οὐκ ἐκβαλεῖ καθὰ
 καὶ πρῶην εἰς γε τὸ αὐτῷ δοκοῦν. Πεπήγμεθα γὰρ ἐν Χριστῷ,
 ἀσφαλῆ τε καὶ ἰδρυμένην ἐσχήκαμεν τὴν καρδίαν, οὐκέτι κατα-
 σειόμενοι πρὸς ἃ μὴ προσῆκεν, οὐκ ἐκβαίνοντες εἰς πολυθειῖαν,
 30 οὐκ ἐξελαυνόμενοι πρὸς πλάνησιν, ἀλλ' οἷον ἐμβεβηκότες ἐν πί-
 στει τε καὶ ἀγάπῃ τῇ εἰς Θεόν, ὡς χαίροντας ἐπὶ τούτῳ λέγειν
 «Καὶ ἔστησεν ἐπὶ πέτραν τοὺς πόδας μου».

81. Λευϊτ. 26, 11-12.

82. Ἦσ. 5, 5.

83. Ἦσ. 58, 12.

84. Ψαλμ. 39, 3.

προφήτη· «Θὰ κατοικήσω ἀνάμεσά τους καὶ θὰ τοὺς εἶμαι Θεός τους, καὶ ἐκεῖνοι θὰ γίνουν λαός μου»⁸¹. Ἀνάστημα λοιπὸν καὶ τεῖχος ποὺ ὑψώθηκε μὲ τὸ θέλημα τοῦ Πατέρα γιὰ τὴν Ἐκκλησία εἶναι ὁ Χριστός, ὥστε ποτὲ πιά στὸ μέλλον, ὅπως καὶ στὸ παρελθόν, νὰ μὴ ἔρχονται κάποιοι καὶ νὰ ἐπιστρέφουν, περιφερόμενοι ἀνάμεσά τους ἄνω καὶ κάτω, καὶ σὰ νὰ περπατοῦν σὲ μιὰ κάποια ἀδιαμόρφωτη ὁδὸ καὶ νὰ γεμίζουν τὶς καρδιές μας μὲ κάθε βλάβη. Γιατὶ εἶπε κάποιου γιὰ τοὺς Ἰσραηλιῖτες, ποὺ ἦταν ὁ ἀρχαῖος ἀμπελώνας τοῦ ἰδιοκτήτη του· «Θὰ ἀφαιρέσω τὸ φράχτη του καὶ θὰ εἶναι διαθέσιμος πρὸς διαρπαγὴ, καὶ θὰ γκρεμίσω τὸ περιτοίχισμά του καὶ θὰ εἶναι ἐλεύθερος νὰ καταπατηθεῖ»⁸². Γιὰ μᾶς ὅμως ποὺ ἔχομε ἀναγνωρίσει τὴν παρουσία του στὸν κόσμον, ὑψώθηκε σὰν τοῖχος καὶ φράχτης ὁ ἴδιος ὁ Ἐμμανουήλ, περιβάλλοντάς μας μὲ ἄθραυστη δύναμη καὶ διώχνοντας ἀπὸ τὸ νοῦ μας τοὺς ἀκάθαρτους δαίμονες καὶ μὴ ἀφήνοντάς μας νὰ στρωνόμαστε κάτω ἀπὸ τὰ πόδια τους. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ προφήτης λέγει πρὸς αὐτόν· «Καὶ θὰ ὀνομασθεῖς οἰκοδόμος φραχτῶν καὶ θὰ σταματήσεις τὰ περάσματα ἀπὸ ἀνάμεσα»⁸³.

Ὅπως δηλαδὴ αὐτοὶ ποὺ συνηθίζουν νὰ περιφράζουν τὰ ξέφραγα ἀμπέλια καταγοῦν τοὺς δρόμους ποὺ τὰ διασχίζουν, μὴ ἐπιτρέποντας πιά νὰ πατοῦνται ἀπὸ τὰ πόδια ἐκείνων ποὺ περπατοῦν ἄνω καὶ κάτω, ἔτσι καὶ ὁ Κύριός μας Ἰησοῦς Χριστός, θέτοντας τὸν ἑαυτό του γύρω ἀπὸ ἐμᾶς σὰν τεῖχος ἄθραυστο καὶ περιφράσσοντάς μας μὲ ἀγγελικὲς δυνάμεις, μᾶς προφύλαξε ἀπὸ τὸ νὰ μᾶς καταπατοῦν. Ἐκτὸς ὅμως ἀπὸ αὐτὰ εἶπε, ὅτι «δὲν θὰ βαδίσει ἐναντίον τους αὐτὸς ποὺ ἐκστρατεύει». Γιατὶ παλαιὰ ἤμασταν εὐάλωτοι καὶ παρασυρόμασταν πολὺ εὐκόλα, καὶ τρέχοντας εὐκόλα σὲ κάθε παράβαση, καθὼς μᾶς πήγαινε καὶ μᾶς ἔφερνε ὁ Σατανᾶς, μᾶς ἔσπρωχνε κατὰ κάποιο τρόπο ἀπὸ τὸ ἓνα στὸ ἄλλο. Ἀλλὰ τὸ ἔπαυσε καὶ αὐτὸ ὁ Χριστός. Γιατὶ δὲν θὰ ἔρθει πιά ἐναντίον μας ἐκεῖνος ποὺ μᾶς λεηλατοῦσε, δὲν θὰ μᾶς ρίξει ὅπως πρῶτα σ' αὐτὸ ποὺ ἐκεῖνος θέλει. Γιατὶ στερεωθήκαμε ἀπὸ τὸν Χριστό, ἀποκτήσαμε γνώμη ἀσφαλῆ καὶ σταθερὴ, δὲν παρεκκλίνομε πιά σ' αὐτὰ ποὺ δὲν πρέπει, δὲν καταντοῦμε στὴν πολυθειᾶ, δὲν ἐξωθούμαστε στὴν πλάνη, ἀλλὰ σὰ νὰ ἔχομε εἰσελθεῖ στὸ χῶρον τῆς πίστεως καὶ τῆς ἀγάπης πρὸς τὸν Θεό, γεμᾶτοι ἀπὸ χαρὰ γι' αὐτὸ λέμε· «Καὶ στερέωσε τὰ πόδια μου ἐπάνω στὴν πέτρα»⁸⁴.

Λέγων δέ, «Ὅτι νῦν ἑώρακα ἐν τοῖς ὀφθαλμοῖς μου, ἐπισκοπῆς ὄντα καιρὸν κατέδειξεν ἑναργῶς τὸν τῆς τοῦ Σωτῆρος ἐπιδημίας. «Ἐπεσκέψατο γὰρ ἡμᾶς ἀνατολή ἐξ ὕψους», καὶ ἡ φησιν ὁ Δαβὶδ, «Κύριος ἐξ οὐρανοῦ ἐπὶ τὴν γῆν ἐπέβλεψεν», καίτοι πάν-
 5 λαι διὰ τὴν ἐν ἡμῖν ἁμαρτίαν οὐκ ἐποπτείας ἀξιῶν, οὐ φειδοῦς ἢ ἀγάπης, οὐχ ἑτέρου τινὸς τῶν τοιούτων ὅλως, ἀλλ' οἰονεῖπως ἀπεστρεμμένος· ταύτη τοι καὶ τεταράγμεθα. Καὶ μαρτυρήσει λέ-
 γων ὁ μακάριος Δαβὶδ· «Ἀποστρέψαντός σου τὸ πρόσωπον τα-
 ραχθήσονται, καὶ εἰς τὸν χοῦν αὐτῶν ἐπιστρέψουσι». Ἐπειδὴ δέ
 10 νῦν, τουτέστι κατὰ τὸν τῆς ἐπιδημίας καιρὸν, ἑώρακεν ἐν τοῖς ὀφθαλμοῖς αὐτοῦ, σεσώσμεθά τε καὶ ἠλεήμεθα. Καὶ τί γὰρ οὐχὶ τῶν ἐπέκεινα λόγου καὶ ἀξιαγάστων ἀληθῶς κεκερδάκαμεν;

ΤΟΜΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟΣ

Στίχ. 9. «Χαῖρε σφόδρα, θύγατερ Σιών, κήρυσσε, θύγατερ
 15 Ἱερουσαλήμ· ἰδοὺ ὁ βασιλεὺς σου ἔρχεται σοι δίκαιος καὶ σώζων, αὐτὸς πραῦς καὶ ἐπιθεδηκῶς ἐπὶ ὑποζύγιον καὶ πῶλον νέον».

νζ'. Ἀναφανδὸν ἐν τούτοις διακηρύττει λοιπὸν τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν τὴν ἀνάδειξιν, ὡς οὐδὲν ὅλως ὀραῖσθαι τὸ ἀνιᾶν. Χαίρειν
 20 μὲν γὰρ προστέταχεν ἀναγκαίως τῇ νοητῇ Σιών, ἅτε δὴ καὶ πάσης ἡμῶν κατηφείας ἐξηρημένης. Ποῦ γὰρ ἔτι τὸ κατηφές, καὶ ἐπὶ τίσιν ἂν γένοιτο πρὸς ἡμῶν τὸ κατοιμῶζειν ὅλως, ἀπεληλαμένης τῆς ἁμαρτίας καὶ τοῦ θανάτου πεπατημένου, κεκλημένης τε τῆς ἀνθρώπου φύσεως εἰς ἐλεύθερον ἀξίωμα, καὶ τῇ τῆς υἰοθεσί-
 25 ας κατεστεμμένης χάριτι, καὶ τοῖς ἄνωθεν καὶ ἐξ οὐρανοῦ χαρίσμοσι κατηγλαιϊσμένης; Ἐπιτήρει δέ, ὅτι τὴν τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν παρουσίαν εὐαγγελιζόμενος, εὐθύς «θυγατέρα» τὴν Σιών ἀποκαλεῖ. Σφόδρα δὴ οὖν χρῆναι χαίρειν αὐτὴν εὖ μάλα προστέτα-
 30 σται, καὶ ἀναδειχθήσεται μετὰ σαρκὸς ὁ βασιλεὺς αὐτῆς, δίκαιός

Λέγοντας ὁμως, «Γιατὶ τώρα εἶδα μὲ τὰ μάτια μου», ἔδειξε καθαρὰ ὅτι ὁ καιρὸς τῆς ἐπίσκεψης εἶναι ὁ καιρὸς τοῦ ἔρχομοῦ τοῦ Σωτήρα στὸν κόσμος. Γιατὶ λέγει, «μᾶς ἐπισκέφθηκε ἀνατολὴ ἀπὸ τὸν οὐρανό»⁸⁵, καὶ ὅπως λέγει ὁ Δαβίδ, «Ὁ Κύριος ἔρριξε τὸ βλέμμα του στὴ γῆ ἀπὸ τὸν οὐρανό»⁸⁶, ἂν καὶ παλαιὰ ἕξαιτίας τῆς ἁμαρτίας μας δὲν μᾶς ἔκρινε ἄξιους τῆς εὐσπλαγχνίας ἢ τῆς ἀγάπης του, οὔτε γενικὰ κάποιου ἄλλου ἀπὸ τὰ παρόμοια, ἀλλ' ἦταν σὰ νὰ μᾶς εἶχε ἀποστραφεῖ. Γι' αὐτὸ καὶ εἶχαμε ταραχθεῖ. Καὶ θὰ τὸ ἐπιβεβαιώσῃ ὁ μακάριος Δαβίδ λέγοντας· «Ἀποστρέφοντας τὸ βλέμμα σου ἀπὸ αὐτούς, θὰ ταραχθοῦν καὶ θὰ ἐπιστρέψουν στὸ χῶμα τους»⁸⁷. Ἐπειδὴ ὁμως τώρα, δηλαδὴ κατὰ τὸν καιρὸ τῆς ἐπιδημίας, ἔρριξε τὰ μάτια του σὲ μᾶς, ἔχομε σωθεῖ καὶ ἔλεθηθεῖ. Ἀλλὰ καὶ τί ἀπὸ τὰ πέρα ἀπὸ λόγο καὶ ἀληθινὰ ἀξιοθαύμαστα δὲν ἔχομε κερδίσει;

ΛΟΓΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟΣ

Κεφ. 9, στίχ. 9. «Νοιῶσε πάρα πολὺ μεγάλη χαρὰ, θυγατέρα μου Σιών, κήρυττε, θυγατέρα μου Ἱερουσαλήμ. Νά, ὁ βασιλιάς σου ἔρχεται, δίκαιος καὶ σωτήρας· εἶναι πρᾶος καὶ καθισμένος σὲ ὑποζύγιο, σὲ νέο πουλάρι».

57. Μὲ αὐτὰ πλέον διακηρύττει ὀλοφάνερα τὴν ἀνάδειξη (παρουσία) τοῦ Σωτήρα μας, ὥστε νὰ μὴν ὑπάρχει πιά τίποτε πού νὰ προξενεῖ λύπη. Γιατὶ πρόσταξε τὴ νοσητὴ Σιών νὰ χαίρεται ἀναγκαστικά, ἀφοῦ πιά ἔχει ἐξαφανισθεῖ κάθε λύπη ἀπὸ ἐμᾶς. Ποῦ δηλαδὴ ὑπάρχει πιά λύπη, καὶ γιὰ ποιὰ πράγματα θὰ ἔπρεπε νὰ θρηνοῦμε γενικὰ, ἀφοῦ ἔχει ἐκδιωχθεῖ ἡ ἁμαρτία καὶ ἔχει καταπατηθεῖ ὁ θάνατος, καὶ ἡ φύση τοῦ ἀνθρώπου ἔχει κληθεῖ στὴν ἐλευθερία, στεφανώθηκε μὲ τὴ χάρη τῆς υἱοθεσίας⁸⁸, καὶ κατακοσμήθηκε μὲ τὰ χαρίσματα ἀπὸ ψηλὰ καὶ ἀπὸ τὸν οὐρανό; Πρόσεχε ὁμως ὅτι, εὐαγγελιζόμενος τὴν παρουσία τοῦ Σωτήρα μας, καλεῖ ἀμέσως τὴν Σιών «θυγατέρα του». Τὴν πρόσταξε λοιπὸν πολὺ καλά, ὅτι πρέπει νὰ χαίρεται πάρα πολὺ, καὶ παροτρύνει τὴν Ἱερουσαλήμ νὰ διακηρύξῃ, ὅτι εἶναι πιά παρὼν, καὶ θὰ ἐμφανισθεῖ

85. Λουκᾶ 1, 78.

86. Ψαλμ. 42, 3.

87. Ψαλμ. 103, 29.

88. Ρωμ. 8, 15.

τε καὶ σώζων. Δεδικαίωκε γὰρ ἡμᾶς ἐν πίστει Χριστός, καὶ τὴν τῆς σωτηρίας κατευρύνει τρίβον τοῖς προσιούσιν αὐτῷ. Ἔστι δὲ πρὸς τούτῳ καὶ πρᾶος, οὐ νομικὴν προσφέρων ἀποτομίαν, οὐδὲ θανάτῳ τιμωρούμενος τοὺς παραβαίνοντας ἐντολήν, σώζων δὲ 5 μᾶλλον ἐξ ἡμερότητας καὶ ἀνιστὰς τοὺς ὠλισθηκότας, κἂν εἴ τις ἁμάρτοι, παράκλητος αὐτὸς γινόμενος πρὸς τὸν Θεὸν καὶ Πατέρα. Ἀνέγνωμεν δὲ ὅτι «τὸ γράμμα ἀποκτέννει, τὸ δὲ πνεῦμα ζωοποιεῖ». Γράμμα μὲν γὰρ ὁ κολαστὴς ἐστὶ νόμος, ἡ σκιά καὶ ὁ τύπος, πνεῦμα δὲ ζωοποιόν ἐστὶν ὁ Χριστός, ἐν πνεύματι γὰρ καὶ ἀλη- 10 θείᾳ δεδιδάμεθα προσκυνεῖν διὰ τῆς εὐαγγελικῆς παιδεύσεως.

Ἵτι δὲ καὶ ἐπιδέθηκεν ἐπὶ πῶλον νέον, οὕτῳ τε εἰσέφρησεν ἐν τοῖς Ἱεροσολύμοις, οὐ μακροῦ πρὸς πληροφορίαν δεήσει λόγου· ἀπόχρη γὰρ εἰς πίστιν ἡμῖν ὁ θεσπέσιος εὐαγγελιστῆς γεγραφῶς τὰ τοιαῦτα. Ἐπεκάθητο μὲν γὰρ τῷ πῶλῳ Χριστός, εἶπετό 15 γε μὴν ἡ τεκοῦσα, καὶ σημεῖον ἡμῖν ἀναγκαιοτάτου πράγματος τὸ δρώμενον ἦν. Ἐπανεπαύσατο γὰρ ὁ Χριστός τῷ νέῳ λαῷ, τουτέστι τῷ κεκλημένῳ πρὸς ἐπίγνωσιν ἀληθείας καὶ εἰδωλολατροῦντί ποτε. Ἦν γὰρ οἷά τις πῶλος, οὐπω δεδαμασμένος, οὔτε μὴν εἰδὼς βαδίζειν ὀρθῶς· οὐ γὰρ που τῷ θεῷ πεπαιδαγώγητο νόμῳ. 20 Ἀλλ' ὁ πάντας ἄγων εἰς εὐτεχνίαν πνευματικὴν, προὔπεθηκε μὲν ἑαυτῷ τὸν πῶλον. Ἐψεται δὲ ὅτι κατὰ καιροὺς καὶ ἡ τῶν Ἰουδαίων Συναγωγὴ, διὰ τῆς ἐπομένης ὄνου δέδωκε νοεῖν, καίτοι γε ἐν χρόνῳ τῷ κατὰ τὴν κλησιν τὸ πρεσβύτερον ἔχουσα· προεισκέκλητο γὰρ διὰ Μωυσέως καὶ προφητῶν. Ἐπειδὴ δὲ προσκέκρουκε 25 τῷ σώζοντι βασιλεῖ (οὐ γὰρ τοι προσήκατο τὴν πίστιν), ταύτῃ τοι δικαίως τοῦ πῶλου κατόπιν ἔρχεται μόλις, καὶ γέγονεν εἰς οὐρανόν, τουτέστι παρακολούθημα καὶ ὀπίσω τῶν ἐξ ἔθνῶν, καὶ ἡ πρώτη γέγονεν ἐσχάτη.

Ἄθρει δὲ ὅπως εἰς ἐσχάτην ἀλογίαν ἀποκομισθεῖσαν ἔδειξε 30 τὴν ἀνθρώπου φύσιν, ὁ νεφροὺς εἰδὼς καὶ καρδίας. Ὅνῳ γὰρ παρεικάζεται τῇ λίαν ἀλογωτάτῃ καὶ ἡ τῶν Ἰουδαίων Συναγωγὴ, καὶ αὐτὴ δὲ τῶν ἔθνῶν ἡ πληθὺς. Οἱ μὲν γὰρ λελατρευκότες

μέ σάρκα ὁ βασιλιάς της, δίκαιος καὶ σωτήρας. Γιατὶ ὁ Χριστὸς μᾶς χάρισε τὴ δικαίωση μὲ τὴν πίστη⁸⁹ καὶ καθιστᾷ πλατύτερο τὸ δρόμο τῆς σωτηρίας γι' αὐτοὺς ποὺ καταφεύγουν σ' αὐτόν. Ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὰ εἶναι καὶ πρᾶος, καὶ δὲν χρησιμοποιεῖ τὴν αὐστηρότητα τοῦ νόμου, οὔτε τιμωρεῖ μὲ θάνατο τοὺς παραβάτες τῆς ἐντολῆς, ἀλλὰ μᾶλλον σώζει ἀπὸ ἀγαθότητα καὶ σηκώνει ἐκείνους ποὺ ἔχουν ὀλισθήσει, καὶ ἂν κάποιος ἁμαρτήσῃ, γίνεται παρὰ κλητος πρὸς τὸν Θεὸ Πατέρα. Διαβάσαμε ὅμως ὅτι «τὸ γράμμα σκοτώνει, ἐνῶ τὸ Πνεῦμα δίνει ζωή»⁹⁰. Γράμμα εἶναι βέβαια ὁ νόμος ποὺ τιμωρεῖ, ἢ σκιά καὶ ὁ τύπος, ἐνῶ Πνεῦμα ποὺ ζωοποιεῖ εἶναι ὁ Χριστός⁹¹. γιατί ἔχομε διδαχθεῖ ἀπὸ τὴν εὐαγγελικὴ διδασκαλία νὰ προσκυνοῦμε τὸν Θεὸ πνευματικὰ καὶ ἀληθινὰ⁹².

“Οτι βέβαια καὶ ἀνέβηκε σὲ νέο πουλάρι καὶ ἔτσι μπῆκε στὰ Ἱερουσόλυμα, δὲν θὰ χρειασθεῖ μακρὸς λόγος νὰ μᾶς τὸ πεῖ. Γιατὶ μᾶς ἀρκεῖ γιὰ νὰ πιστέψομε ὁ θεῖος εὐαγγελιστῆς ποὺ ἔχει γράψῃ τὰ ἐξῆς. Καθόταν δηλαδή στὸ πουλάρι ὁ Χριστὸς⁹³ καὶ ἀκολουθοῦσε ἡ μητέρα του· καὶ αὐτὸ ποὺ γινόταν ἦταν σημεῖο ἐντελῶς ἀπαραίτητο γιὰ μᾶς. Γιατὶ ὁ Χριστὸς ἐπαναπαύθηκε στὸ νέο λαό, δηλαδή στὸ λαὸ ποὺ κάλεσε σὲ ἐπίγνωση τῆς ἀλήθειας, ποὺ κάποτε λάτρευε τὰ εἰδῶλα. Γιατὶ ἦταν σὰν ἓνα πουλάρι ποὺ δὲν εἶχε ἀκόμα δαμαστεῖ καὶ ποὺ οὔτε γνώριζε νὰ βαδίζει ὀρθά· γιατί δὲν εἶχε ἀκόμα παιδαγωγηθεῖ ἀπὸ τὸν θεῖο νόμο. Ἀλλὰ αὐτὸς ποὺ ὁδηγεῖ ὅλους σὲ πνευματικὴ εὐτεχνία, εἶχε προορίσει γιὰ τὸν ἑαυτό του τὸ πουλάρι. “Οτι ὅμως κάποτε θὰ ἀκολουθήσει καὶ ἡ Συναγωγὴ τῶν Ἰουδαίων, ἔδωσε νὰ ἐννοηθεῖ μὲ τὴν ὄνο ποὺ ἀκολουθοῦσε, μολονότι ὡς πρὸς τὴν κλήση προηγουῖνταν χρονικὰ· γιατί εἶχε κληθεῖ πρώτη ἀπὸ τὸν Μωυσῆ καὶ τοὺς προφῆτες. Ἐπειδὴ ὅμως εἶχε προσκρούσει στὸν βασιλιά ποὺ σώζει (γιατὶ δὲν εἶχε ἀποδειχθεῖ τὴν πίστη), γι' αὐτὸ καὶ δίκαια ἔρχεται μετὰ ἀπὸ τὸ πουλάρι, καὶ ἔγινε οὐρά, δηλαδή παρακολούθημα καὶ πίσω ἀπὸ τὰ ἔθνη, καὶ ἡ πρώτη ἔγινε ἔσχατη.

Πρόσεχε ὅμως πῶς αὐτὸς ποὺ γνωρίζει νεφρούς καὶ καρδιές⁹⁴ ἔδειξε ὅτι ἡ φύση τοῦ ἀνθρώπου ἔφτασε στὴν ἔσχατη ἀνοησία. Γιατὶ παρομοιάζεται μὲ τὴν τελείως ἄλογη ὄνο καὶ ἡ Συναγωγὴ τῶν Ἰουδαίων, ἀλλὰ καὶ τὸ ἴδιο τὸ πλῆθος τῶν ἐθνῶν. Καθόσον τὰ ἔθνη εἶχαν λατρεύσει τὴν κτίση

92. Ἰω. 4, 24.

93. Ματθ. 21, 1 ἔ.

94. Ψαλμ. 7, 10.

τῆ κτίσει παρὰ τὸν κτίσαντα Θεόν, οἱ δὲ τὸν παιδαγωγὸν ἀτιμάζοντες νόμον, ἔξω νοῦ καὶ φρενὸς γεγόνασιν ἀγαθῆς, καὶ πρὸς πᾶν εἶδος φαυλότητος ἀπονενευκότες, «παρασυνεβλήθησαν τοῖς κτήνεσι τοῖς ἀνοήτοις, καὶ ὁμοιώνται αὐτοῖς», κατὰ τὴν τοῦ ψάλλοντος φωνήν. Ὦνος δὲ καὶ ἑτέρως ἀκαθαρσίας σύμβολον ἀνιερὸν γὰρ τὸ ζῶον καὶ τὴν ἐκ νόμου κατάρῳησιν ἔχον. Τοιοῦτοι δὲ πάντες οἱ πλανώμενοι καὶ φιλαμαρτήμονες.

10 *Στίχ. 10.* «Καὶ ἐξολοθρεύσει ἄρματα ἐξ Ἐφραΐμ καὶ ἵππον ἐξ Ἱερουσαλήμ, καὶ ἐξολοθρευθήσεται τόξον πολεμικόν, καὶ πληθὸς καὶ εἰρήνη ἐξ ἔθνῶν, καὶ κατάρξει ὑδάτων ἀπὸ θαλάσσης ἕως θαλάσσης καὶ ἀπὸ ποταμῶν ἕως διεκβολᾶς γῆς».

νη. Ὅτι γενόμενος ἄνθρωπος ὁ Μονογενῆς, τοῖς τῶν ἀγαπώντων αὐτὸν ὑποφέρειν ἔμελλε ποσὶν «ἀρχάς τε καὶ ἐξουσίας 15 καὶ τοὺς κοσμοκράτορας τοῦ σκότους τούτου», τουτέστι τὰ βδελυρὰ τῶν δαμονίων στίφη, πάντα τε αὐτοῖς ὑποτάξειν ἐχθρὸν ὄρατόν τε καὶ ἀόρατον, καὶ πάντα συντριβεῖν πόλεμον καὶ τοῖς ἐξ εἰρήνης κατευφραίνειν ἀγαθοῖς, αἰνιγματωδῶς ἡμῖν ὁ προφητικὸς ὑποφαίνει λόγος Ἦεσαν μὲν γὰρ κατὰ καιροῦς κατὰ τῶν Ἱε- 20 ροσολύμων οἱ Βαβυλώνιοι, καὶ μὴν καὶ ἕτεροί τινες τῶν ὁμόρων ἔθνῶν «ἵπποις τε καὶ ἄρμασιν ἐποχοῦμενοι, καὶ βάλλοντες τόξοις», κατὰ τὸ γεγραμμένον, κατεχειροῦντό τε οὕτω καὶ πικροῖς ἐνίεσαν πόνοις. Ἀπὸ δὴ τοῦ συμβαίνειν εἰωθότος, τῶν διὰ Χριστοῦ κατορθωμάτων τὴν λαμπρότητα δηλοῖ. Ὁ γὰρ τοι σῶζων, 25 φησὶν, ὁ δίκαιός τε καὶ πραότατος βασιλεύς, ἀφίξεται μὲν, καὶ οὐκ εἰς μακρὰν πλὴν οὐ πολλῶ πλήθει τῶν ὑπασπιστῶν δορυφορούμενος, οὐ μυρίους ἔχων τοὺς εἰδότας τὰ τακτικά· ἐπασκήσας δὲ οὕτως ἐν ἡθεί τὸ μέτριον, ὥστε καὶ μόλις ἐπιθῆναι πάλῳ. Πλὴν ἔσται τοσοῦτος εἰς ἀρετὴν, ὀνήσει τε οὕτω τοὺς ἐπ' αὐτῷ πεποι- 30 θότας, ὡς περιελεῖν μὲν ἄρματα ἐξ Ἐφραΐμ, ἀποστῆσαι δὲ καὶ ἵππον ἐξ Ἱερουσαλήμ, ὀλοθρεῦσαι δὲ καὶ τόξον πολεμικόν, καὶ εἰρήνην ἀπλώσαι βαθεῖαν τὴν ἐκ πάντων τῶν ἔθνῶν. Ἐφραΐμ δὲ

παρὰ τὸν κίστη⁹⁵, ἐνῶ οἱ Ἰουδαῖοι, ἐπειδὴ περιφρόνησαν τὸν παιδαγωγὸ νόμο⁹⁶, ἔχασαν τὸν ὀρθὸ νοῦ καὶ τὰ λογικά τους, καὶ ἀφοῦ ἔπεσαν σὲ κάθε εἶδος φαυλότητος, σύμφωνα μὲ τὸν λόγο τοῦ Ψαλμωδοῦ, «Κατέβηκαν στὸ ἐπίπεδο τῶν ἄλογων ζώων καὶ ἔγιναν ὅμοιοί τους»⁹⁷. Ὁ ὄνος βέβαια εἶναι καὶ διαφορετικὰ σύμβολο ἀκαθαρσίας· γιατί τὸ ζῶο εἶναι ἀκάθαρο καὶ βαρύνεται μὲ τὴν κατηγορία τοῦ νόμου. Τέτοιοι εἶναι ὅλοι αὐτοὶ ποὺ βρίσκονται στὴν πλάνη καὶ ἀγαποῦν τὴν ἁμαρτία.

Στίχ. 10. «Καὶ θὰ ἐξολοθρεύσει τὰ ἄρματα τοῦ Ἐφραΐμ καὶ τὸ ἵππικὸ τῆς Ἱερουσαλήμ, θὰ ἀφανίσει τὸ τόξο τὸ πολεμικὸ καὶ τὸ πλῆθος, καὶ θὰ φέρει εἰρήνη στὰ ἔθνη, καὶ θὰ γίνεи κυρίαρχος τῶν ὑδάτων ἀπὸ θάλασσα σὲ θάλασσα, καὶ ἀπὸ τὶς πηγῆς τῶν ποταμῶν μέχρι τὶς ἐκβολές τους στὰ πέρατα τῆς γῆς».

58. Ὅτι γενόμενος ἄνθρωπος ὁ Μονογενῆς ἔμελλε νὰ θέσει κἀτω ἀπὸ τὰ πόδια αὐτῶν ποὺ τὸν ἀγαποῦν «τὶς ἀρχές καὶ τὶς ἐξουσίες καὶ τοὺς κοσμοκράτορες τοῦ σκότους αὐτοῦ τοῦ κόσμου»⁹⁸, δηλαδή τὰ βδελυρὰ στίφη τῶν δαιμονίων, καὶ νὰ ὑποτάξει σ' αὐτοὺς κάθε ἐχθρὸ ὄρατὸ καὶ ἀόρατο, καὶ νὰ συντριβουν κάθε πόλεμο καὶ νὰ τοὺς κατευφραίνει μὲ τὰ ἀγαθὰ τῆς εἰρήνης, μᾶς τὸ ὑποδηλώνει αἰνιγματικὰ ὁ προφητικὸς λόγος. Γιατὶ ἐξεστράτευαν κατὰ καιροὺς οἱ Βαβυλώνιοι ἐναντίον τῶν Ἱεροσολύμων, ἀλλὰ καὶ κάποιοι ἄλλοι ἀπὸ τὰ γειτονικὰ ἔθνη, «μὲ ἵππικὸ καὶ ἄρματα»⁹⁹, ὅπως ἔχει γραφεῖ, καὶ τοξεύοντάς τους, καὶ ἔτσι ὑποτάσσοντάς τους τοὺς προκαλοῦσαν πικρὲς συμφορές. Ἀπὸ αὐτὸ λοιπὸν ποὺ συνήθως συμβαίνει δηλώνει τὴ λαμπρότητα τῶν κατορθωμάτων τοῦ Χριστοῦ. Γιατὶ αὐτὸς ποὺ σώζει, λέγει, ὁ δίκαιος καὶ πραότατος βασιλιάς, θὰ φτάσει, καὶ ὄχι μετὰ ἀπὸ πολὺ, ὄχι ὅμως συνοδευόμενος ἀπὸ μεγάλο πλῆθος ὑπασπιστῶν, οὔτε ἔχοντας ἀμέτρητους εἰδικοὺς στὰ στρατιωτικά, ἀλλὰ θὰ δείξει τόσο μεγάλη μετριοπάθεια, ὥστε μόλις ποὺ θὰ ἀνεβεῖ σὲ πουλάρι ὄνου¹⁰⁰. Πλὴν ὅμως θὰ εἶναι τόσο μεγάλος στὴν ἀρετὴ καὶ θὰ ὠφελήσει τόσο πολὺ αὐτοὺς ποὺ θὰ πιστέψουν σ' αὐτόν, ὥστε θὰ ἀποσπάσει τὰ ἄρματα τοῦ Ἐφραΐμ, θὰ ἀρπάξει τὰ ἄλογα τῆς Ἱερουσαλήμ, θὰ καταστρέψει τὰ πολεμικὰ τόξα, καὶ θ' ἀπλώσει βαθειὰ εἰρήνη μεταξὺ ὅλων τῶν ἐθνῶν. Ἐφραΐμ βέβαια ὀνομάζει τὶς δέκα φυλὲς στὴ Σαμάρεια,

99. Ψαλμ. 19, 8.

100. Ματθ. 21, 1 ἔ.

φησι τὰς ἐν τῇ Σαμαρείᾳ δέκα φυλάς, Ἱερουσαλήμ δὲ τοὺς ἐν αὐτῇ κατοικήσαντας, Ἰούδας δὲ οὗτοι καὶ Βενιαμίν.

Οὐκοῦν ἀσφαλείας ὑπόσχεσιν καὶ εἰρήνης ἡμῖν ὁ προφητικὸς εἰσκομίζει λόγος. Οὐ γὰρ ἂν γένοιτο, φησὶν, εὐκατάδρομος 5 τοῖς ἐθέλουσι κακοῦν ἢ ἁγία πόλις, τουτέστιν ἡ νοητὴ Σιών, ἡ γονν Ἱερουσαλήμ, «ἣτις ἐστὶν Ἐκκλησία Θεοῦ ζῶντος», κατευρύνει δὲ οὕτω τὴν ἑαυτοῦ βασιλείαν ὁ σώζων αὐτήν, ὡς ὅλης κατάρξαι τῆς Ἰουδαίας, ἀπὸ θαλάσσης εἰς ποταμούς. Αὐταὶ γὰρ εἰσιν αἱ διεκβολαὶ τῆς γῆς, τουτέστι τὰ πέρατα. Ψάλλει δὲ πού καὶ 10 ὁ θεοπέσιος Δαβίδ, ὡς περὶ ἀμπέλου λέγων τῆς Ἰουδαίων Συναγωγῆς· «Ἐξέτεινε τὰ κλήματα αὐτῆς ἕως θαλάσσης, καὶ ἕως ποταμῶν τὰς παραφυάδας αὐτῆς». Τερματίζεται γὰρ ἡ τῶν Ἰουδαίων χώρα θαλάσση τε τῇ πρὸς νότον καὶ Ἰνδικῇ, καὶ τῇ καλουμένῃ Μέσῃ τῶν ποταμῶν. Ἄλλ' οὐκ ἐν τούτοις τοῖς ὅροις ἡ Χριστοῦ 15 βασιλεία· πολλοῦ γε καὶ δεῖ. Ἔρπει δὲ ὁ λόγος ὡς ἐκ μερικοῦ παραδείγματος ἐπὶ τὸ καθόλου καὶ γενικώτατον. Βεβασίλευκε γὰρ οὐ τῆς Ἰουδαίας μόνης, ἀπάσης δὲ μᾶλλον τῆς ὑπ' οὐρανόν, καὶ ἀπὸ περάτων εἰς πέρατα τὰ τῆς ἐξουσίας αὐτῷ κατευρύνεται.

Στίχ 11-12. «Καὶ σὺ ἐν αἵματι διαθήκης ἐξαπέστειλας τοὺς 20 δεσμίους σου ἐκ λάκκου οὐκ ἔχοντος ὕδωρ. Καθήσεσθε ἐν ὀχυρώματι δέσμοι τῆς συναγωγῆς, καὶ ἀντὶ μιᾶς ἡμέρας παροικεσίας σου διπλᾶ ἀνταποδώσω σοι».

νθ. Μέτεισιν ὁ λόγος ἐπ' αὐτὸν ἤδη τὸν δίκαιόν τε καὶ σώζοντα βασιλέα, καὶ μέντοι καὶ πρᾶον, τουτέστι Χριστόν, καὶ τὰ λαμ- 25 πρὰ τε καὶ ἀξιάγαστα τῆς ἐπιδημίας αὐτοῦ κατορθώματα καθίστησιν ἐναργῆ. «Κεκένωκε γὰρ ἑαυτὸν» ἐκῶν, «γενόμενος ἄνθρωπος», ὁ μονογενὴς τοῦ Θεοῦ Λόγος· «ὑπέμεινε δὲ καὶ σταυρόν, αἰσχύνῃς καταφρονήσας», καὶ τέθεικε τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν τῆς ἀπάντων ζωῆς ἀντάλλαγμα, καὶ κατεκτήσατο τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ τὴν 30 ὑπ' οὐρανόν ἐν αἵματι διαθήκης αἰωνίου, ἧς ἦν τύπος τὸ διὰ τοῦ πανσόφου Μωυσέως τοῖς ἀρχαιοτέροις ἐπιρῶρανθέν. «Λαβῶν» γὰρ, φησί, «Μωυσῆς τὸ αἷμα, αὐτό τε τὸ βιβλίον καὶ πάντα τὸν λα-

ἐνῶ Ἱερουσαλήμ ἐκείνους πού κατοίκησαν σ' αὐτήν, καί αὐτοί ἦταν οἱ φυλές τοῦ Ἰούδα καί τοῦ Βενιαμίν.

Ὁ προφητικός λοιπόν λόγος μᾶς μεταφέρει ὑπόσχεση ἀσφάλειας καί εἰρήνης. Γιατί δέν θά γίνει, λέγει, εὐάλωτη σ' αὐτούς πού θέλουν νά τή βλάψουν ἡ ἅγια πόλη, δηλαδή ἡ νοητή Σιών, ἥτοι ἡ Ἱερουσαλήμ, «ἡ ὁποία εἶναι ἡ Ἐκκλησία τοῦ ζωντανοῦ Θεοῦ»¹, καί θά διευρύνει τόσο πολὺ τή βασιλεία του ὁ Σωτήρας, ὥστε νά γίνει κυρίαρχη ὅλης τῆς Ἰουδαίας ἀπό τή θάλασσα μέχρι τοὺς ποταμούς. Γιατί αὐτὲς εἶναι οἱ ἐκβολές, δηλαδή τὰ πέρατα τῆς γῆς. Ψάλλει ἐπίσης κάπου καὶ ὁ θεσπέσιος Δαβίδ, μιλώντας σ' αὐτὴν ἡ Ἰουδαία ἀμπελος ἡ συναγωγή τῶν Ἰουδαίων «Ἐπλάσθη τὰ κλήματα τῆς μέχρι τῆς θάλασσας καὶ τὶς παραφυάδες τῆς μέχρι τὰ ποτάμια»². Γιατί ἡ γῆ τῶν Ἰουδαίων ἔχει τὰ τέρματά της στὴ θάλασσα πρὸς τὸν νότο, τὴν Ἰνδική, καὶ στὴ χώρα τὴν καλούμενη Μεσοποταμία. Ἀλλὰ ἡ βασιλεία τοῦ Χριστοῦ δέν κλείνεται σ' αὐτὰ τὰ ὄρια, πολὺ ἀπέχει αὐτὸ ἀπὸ τὴν ἀλήθεια. Ὁ λόγος προχωρεῖ ἀπὸ ἓνα μερικὸ παράδειγμα στὸ καθολικὸ καὶ γενικώτατο. Γιατί δέν βασίλευσε στὴν Ἰουδαία μόνο, ἀλλὰ σ' ὁλόκληρη τὴν ὑφήλιο, καὶ τὰ τῆς ἐξουσίας του ἀπλώνονται ἀπὸ τὰ πέρατα μέχρι τὰ πέρατα.

Στίχ. 11-12. «Καὶ σὺ μὲ αἱματηρὴ διαθήκη ἀνέσυρες τοὺς αἰχμάλωτους σου ἀπὸ λάκκο πού ἦταν χωρὶς νερό. Καὶ οἱ αἰχμάλωτοι τῆς συναγωγῆς θά ἐγκατασταθεῖτε στὰ ὄχυρά μέρη, καὶ γιὰ μιὰ μέρα τῆς πάροικης ζωῆς σου θά σοῦ ἀνταποδώσω διπλῶν».

59. Μεταβαίνει ὁ λόγος ἤδη στὸν ἴδιο τὸν δίκαιο καὶ σωτήρα βασιλιά, καὶ βέβαια καὶ πρῶο, δηλαδή τὸν Χριστό, καὶ κάνει φανερὰ τὰ λαμπρὰ καὶ ἀξιοθαύμαστα κατορθώματα τοῦ ἐρχομοῦ του στὸν κόσμο. «Γιατί κένωσε τὸν ἑαυτό του» ἐκούσια «καὶ ἔγινε ἄθρωπος»³, ὁ Μονογενὴς Λόγος τοῦ Θεοῦ. «Ἐπέμεινε καὶ τὸ σταυρὸ, περιφρονώντας τὴ ντροπή»⁴, καὶ ἔδωσε τὴ ζωὴ του ὡς ἀντάλλαγμα τῆς ζωῆς ὅλων, καὶ κατέκτησε γιὰ τὸν Θεὸ καὶ Πατέρα τὴν ὑφήλιο μὲ αἰώνια αἱματηρὴ διαθήκη, τῆς ὁποίας σύμβολο ἦταν τὸ αἷμα μὲ τὸ ὁποῖο ράντισε ὁ πάνσοφος Μωυσῆς τοὺς παλαιότερους. Γιατί λέγει· «Ἀφοῦ πῆρε ὁ Μωυσῆς τὸ αἷμα ράντισε τὸ ἴδιο τὸ βιβλίον καὶ ὅλο τὸ λαὸ λέγοντας· Αὐτὸ εἶναι τὸ

4. Ἐβρ. 12, 2.

ὄν ἐξόραντισε, λέγων· Τοῦτο τὸ αἷμα τῆς διαθήκης ἧς διέθετο πρὸς ὑμᾶς ὁ Θεός». Ἄλλ' ἐκεῖνα μὲν τύποι καὶ τῆς ἀληθείας μόρφωσις ἦν, αὕτη δὲ λοιπὸν ἡ ἀλήθεια Χριστός, ὁ πάντας ἡμᾶς ἀγοράσας ἐν αἵματι διαθήκης. Ἐκλελυτρῶμεθα γάρ, ὡς ὁ αὐτοῦ φησι μαθη-
5 τῆς, «οὐ φθαρτοῖς ἀργυρίῳ ἢ χρυσίῳ, ἀλλὰ τιμίῳ αἵματι ὡς ἀμνοῦ ἀμώμου καὶ ἀσπίλου Χριστοῦ».

Σὺ τοίνυν, φησὶν, ὦ δικαιοτάτε καὶ πραότατε βασιλεῦ, ἐν αἵ-
ματι διαθήκης τοὺς σοὺς γεγονότας δεσμίους, τουτέστιν οὓς δε-
σμοῖς ἀγάπης κατέσφιγξας καὶ ταῖς σαῖς ζεύγλαις ὑπενεγκεῖν
10 καὶ ἐγκαταδηῆσαι σαφῶς τὸν τῆς διανοίας πέπεικας ἀνχένα, ἐξα-
πέστειλας, τουτέστιν ἐξεκόμισας, ἤγουν ἐξήγαγες ἢ ἀνήνεγκας
«ἐκ λάκκου οὐκ ἔχοντος ὕδωρ» σημαίνειν δὲ διὰ τούτου φαμὲν
αὐτὸν ἢ τὸν ἄδην, τὸν οὐκ ἔχοντα ζωὴν (ἐκδεξόμεθα γὰρ εἰς τύ-
πον ζωῆς τὸ ὕδωρ, καὶ γὰρ ἐστὶ ζωοποιόν), ἢ γουν λάκκον κατα-
15 λογιούμεθα, καὶ μάλα ὀρθῶς, τὴν ἐπὶ γε τοῖς ψευδωνύμοις θεοῖς
ἀπάτην. Βόθρος γὰρ ἀληθῶς τὸ χρῆμά ἐστιν, εἰς ὃν εἴπερ τις
ὄλως κατολισθήσειε, ζωῆς ἀμοιρήσει τῆς εἰς αἰῶνα τὸν μέλλοντα.
Ἵτι δὲ κεκένωκε τὸν ἄδην ἀποθανῶν ὁ Χριστός καὶ ἀνῆκε τοῖς
ἐν φυλακῇ πνεύμασι τὰς κάτω πύλας, παντί που σαφές. Ἐφη δέ
20 που καὶ ὁ τῶν ὄλων Θεός διὰ φωνῆς Ἱερεμίου περὶ τῶν ἐξ Ἰσρα-
ήλ, καταλελοιπότην μὲν αὐτόν, τραπομένων δὲ φληνάφως εἰς
ἀπάτην εἰδωλομανῆ· «Ἐξέστη ὁ οὐρανὸς ἐπὶ τούτῳ, καὶ ἔφριξεν
ἐπὶ πλεῖον σφόδρα, λέγει Κύριος ὅτι δύο καὶ πονηρὰ ἐποίησεν ὁ
λαός μου, ἐμὲ ἐγκατέλιπον, πηγὴν ὕδατος ζῶντος, καὶ ὠρυξαν
25 ἑαυτοῖς λάκκους συντετριμμένους, οἳ οὐ δυνήσονται ὕδωρ συνέ-
χειν». Ὡσπερ γὰρ ἐστὶ ζωοποιὸς καὶ πηγὴ ζωῆς ἡ ὀρθή τε καὶ
ἀπλανής· περὶ Θεοῦ γινώσις, οὕτως ἄνδρῳ καὶ οἴονει λάκκοι
συντετριμμένοι νοηθεῖεν ἂν τὰ τῆς εἰδωλολατρίας ἀθύρματα καὶ
ἢ περὶ αὐτοῦ πλάνησις.

30 Εἶτα πρὸς αὐτοὺς διαλέγεται τοὺς δεσμίους, καὶ εἰς ἐλπίδας
αὐτοὺς ἀγαθὰς παραθήγει, λέγων· «Καθήσεσθε ἐν ὀχυρώματι
δέσμιοι τῆς συναγωγῆς». Καὶ ὀχύρωμα μὲν, καθάπερ ἐγῶμαι,

5. Ἐξ. 24, 8.

6. Α' Πέτρ. 1, 18.

αἷμα τῆς διαθήκης πού ἔκανε μ' ἐσᾶς ὁ Θεός»⁵. Ἀλλ' ἐκεῖνα βέβαια ἦταν σύμβολα καὶ ἀπεικονίσεις τῆς ἀλήθειας, ἐνῶ ἡ πραγματικὴ ἀλήθεια εἶναι ὁ Χριστός, πού μᾶς ἀγόρασε ὅλους μας μὲ τὸ αἷμα τῆς διαθήκης· γιατί ὅπως λέγει ὁ μαθητής του, «Ἐχομε λυτρωθεῖ ὄχι μὲ τὰ φθαρτά, τὸν ἄργυρο καὶ τὸν χρυσό, ἀλλὰ μὲ τὸ πολύτιμο αἷμα τοῦ, σάν ἄμνου, ἄμωμου καὶ ἄσπιλου Χριστοῦ»⁶.

Ἐσὺ λοιπόν, βασιλιά δικαιοσύνης καὶ πραότητας, μὲ τὸ αἷμα τῆς διαθήκης αὐτοῦ πού ἔγιναν αἰχμάλωτοί σου, δηλαδή αὐτοῦ πού τοὺς ἔσφιξες μὲ τὰ δεσμὰ τῆς ἀγάπης καὶ τοὺς ἔθεσες κάτω ἀπὸ τοὺς ζυγούς σου καὶ τοὺς ἔπεισες νὰ θέσουν σ' αὐτοῦ χωρὶς ἀμφισβητήσεις τὸν αὐχένα, τοὺς ἔξαπέστειλες, δηλαδή τοὺς μετέφερες ἔξω, ἦτοι τοὺς ἔβγαλες ἢ τοὺς ἀνέβασες «ἀπὸ λάκκο πού δὲν εἶχε νερό». Μὲ τὸν ἄνυδρο λάκκο δηλώνει νομίζομε ἢ τὸν ἴδιο τὸν ἄδη, πού δὲν ἔχει ζωὴ (γιατί θὰ δεχθοῦμε ὡς σύμβολο τῆς ζωῆς τὸ νερό, γιατί εἶναι ζωοποιό), ἢ λάκκο θὰ θεωρήσομε, καὶ πολὺ σωστά, τὴν ἀπατηλὴ λατρεία τῶν ψευδῶν θεῶν. Γιατί αὐτὴ εἶναι πραγματικὸς λάκκος, σὸν ὅποιο ἂν πέσει κάποιος, θὰ στερηθεῖ τὴ ζωὴ τοῦ μελλοντικοῦ αἵωνα. Ὅτι ὅμως ἄδειασε (κένωσε) τὸν ἄδη ὁ Χριστός μὲ τὸ θάνατό του καὶ ἀνοιξε τὶς κάτω πύλες σὶς φυλακισμένες ψυχές, εἶναι σὸν καθένα φανερό. Εἶπε ἐπίσης κάπου καὶ ὁ Θεὸς τῶν ὅλων μὲ τὴ φωνὴ τοῦ Ἰερεμία γιὰ τοὺς Ἰσραηλῖτες, πού ἐγκατέλειψαν τὸν ἴδιο καὶ στράφηκαν ἀνόητα σὴ μανιακὴ ἀπάτη τῶν εἰδώλων· «Δοκίμασε ἐκπληξῆ γι' αὐτὸ ὁ οὐρανὸς καὶ ἔφριξε σὲ ὑπερβολικὸ βαθμό, λέγει ὁ Κύριος, γιατί ὁ λαὸς μου ἔκανε δύο καὶ μάλιστα κακὰ πράγματα· ἐγκατέλειψαν ἐμένα πού εἶμαι ἡ πηγὴ τοῦ ζωντανοῦ νεροῦ, καὶ ἔσκαψαν γιὰ χρῆση τοὺς λάκκους σαθροῦς, πού δὲν θὰ μπορῆσουν νὰ συγκρατήσουν τὸ νερό»⁷. Γιατί, ὅπως εἶναι πηγὴ ζωῆς καὶ πηγὴ ζωοποιὸς ἢ ὀρθὴ καὶ χωρὶς πλάνη γνώση περὶ Θεοῦ, ἔτσι μποροῦν νὰ νοηθοῦν τὰ παιγνίδια τῆς εἰδωλολατρίας καὶ ἡ πλάνη σχετικὰ μ' αὐτὸν λάκκοι κατὰ κάποιον τρόπο χωρὶς νερό καὶ σαθροί.

Ἐπειτα συνομιλεῖ μὲ τοὺς ἴδιους τοὺς αἰχμαλώτους καὶ τοὺς ὠθεῖ μὲ ἀγαθὲς ἐλπίδες, λέγοντας «Θὰ ἐγκατασταθεῖτε στὰ ὄχυράματά σας σεῖς οἱ αἰχμάλωτοι τῆς Συναγωγῆς». Καὶ ὄχυράματα βέβαια, κατὰ τὴ γνώμη

7. Ἰερ. 4, 13.

τὴν Ἐκκλησίαν ἀποκαλεῖ ὡς τετειχιωμένην ἐν Χριστῷ, καὶ ἀκλονήτως ἔχουσαν κάθησιν δέ φησι τὸ οἶον ἰδρυμένον ἐν πίστει. Γέγραπται γὰρ περὶ Θεοῦ· «Ὅτι σὺ καθήμενος τὸν αἰῶνα», τουτέστιν ἰδρυμένην ἔχων καὶ ἀκατάσειστον φύσιν. Ἔσεσθε δὴ οὖν ἐν 5 ἀσφαλείᾳ, φησί, τὸ βεβηκὸς ἔχοντες εἰς πίστιν, ὡς δέσμοι τῆς ἐμῆς συναγωγῆς· εἶεν δ' ἂν οὗτοι τῶν ἐν Χριστῷ δεδικαιωμένων ἢ ἁγία πληθὺς. Ὅτι δὲ οὐκ ἄμισθον ἔξουσι τὴν ἐφ' ἅπασιν τοῖς ἀρίστοις ὑπομονήν, καὶ μὴν καὶ τὸ ἐρηρυσμένον εἰς ἀγάπην τὴν ἐπὶ Θεῷ, κατασημαίνει λέγων «Καὶ ἀντὶ μιᾶς ἡμέρας παροικεσίας σου, δι- 10 πλᾶ ἀνταποδώσω σοι».

Καί τι τοιοῦτόν ἐστιν ὃ βούλεται λέγειν. Πάροικοι μὲν γὰρ ἐπὶ τῆς γῆς καὶ παρεπίδημοι πάντες εἰσὶν οἱ ἅγιοι, βραχὺς δὲ δὴλίαν ὃ ἐν σώματι θίος ἀνθρώπου παντός, κἂν εἴ τις αὐτὸν καταλογίσαιτο πρὸς αἰῶνα τὸν μέλλοντα, καταθρήσειεν ἂν αὐτὸν ὀλίγον 15 ὄντα παντελῶς, ὡς τάχα που καὶ ἡμέρα παρεικάζεσθαι μιᾶ. Οὐκοῦν ἀντὶ μιᾶς ἡμέρας τῆς παροικεσίας σου, φησί, τουτέστιν, ἀντὶ τοῦ βραχέος τε καὶ συνεσταλμένου χρόνου τῆς ἐν σώματι ζωῆς διπλᾶς τε καὶ ἐν πλεονασμῷ τὰς ἀμοιβὰς ἀποδώσω. Ἔφη δέ που καὶ ὁ Χριστός, ὅτι «Μέτρον καλὸν πεπιεσμένον σεσαλευμένον 20 ὑπερεκχυνόμενον δώσουσιν εἰς τὸν κόλπον ὑμῶν». Οὐ γάρ τοι τὰς ἰσοστάθμους ὧν ἂν δράσαιμεν προσδοκῶμεν ἀμοιβὰς, ἀλλ' ἐν προσθήκῃ πολλῇ· πλουσιόδωρος γὰρ ὁ διδούς.

Στίχ. 13. «Διότι ἐνέτεινά σε, Ἰούδα, ἐμαυτῷ τόξον,
ἔπλησα τὸν Ἐφραΐμ».

25 ξ. Τίνα δὴ τρόπον κληθήσεται τε καὶ εἰσελάσει διὰ τῆς πίστεως ἢ ἐξ ἔθνῶν ἀγέλη, ταλαιπωρήσει δὲ καὶ ὁ πάλαι τρυφῶν, τουτέστιν ὁ Σατανᾶς, τῶν ἐκ πλεονεξίας αὐτῷ πεπορισμένων προσκνητῶν ἐξωθούμενος, διατρανοῖ πάλιν ἐν τούτοις. Ποιεῖται γε μὴν τὸν λόγον ὡς πρὸς τοὺς ἁγίους ἀποστόλους, ἦτοι τοὺς ἐξ Ἰσ- 30 ραὴλ διδασκάλους, οἱ καὶ τὴν τῶν ἔθνῶν ἐκπεριθέοντες χώραν, εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἐκάλουν τε καὶ σεσαγηνεύκασιν τοὺς ἐν αὐτῇ. Ὡς τοίνυν Ἰούδα, φησὶν, «ἐνέτεινά σε ἐμαυτῷ τόξον», του-

μου, ἀποκαλεῖ τὴν Ἐκκλησία πού ἔχει περιτρίχισμά της τὸν Χριστό καὶ μένει ἀκλόνητη. Καὶ κἀθηση βέβαια ὀνομάζει τὴν κατὰ κάποιον τρόπο σταθερότητα στὴν πίστη. Γιατὶ ἔχει γραφεῖ γιὰ τὸν Θεό: «Γιατὶ ἐσύ θὰ παραμείνεις καθήμενος στὸν αἰῶνα»⁸, δηλαδή θὰ ἔχεις σταθερὴ καὶ ἀδιάσειστη φύση στὸν αἰῶνα. Ἄν λοιπὸν ἔχετε, λέγει, σταθερὴ πίστη, ὡς αἰχμάλωτοι τῆς δικῆς μου συναγωγῆς, θὰ ἔχετε ἀσφάλεια· καὶ μπορεῖ νὰ εἶναι αὐτοὶ τὸ ἅγιο πλῆθος πού ἔχουν δικαιοθεῖ στὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ. Ὅτι βέβαια δὲν θὰ ἔχουν χωρὶς ἀμοιβὴ τὴν ὑπομονή τους σὲ ὅλα τὰ ἔργα ἀρετῆς, ἀλλὰ καὶ τὴ σταθερότητα στὴν ἀγάπη τους πρὸς τὸν Θεό, τὸ κάνει φανερὸ λέγοντας: «Καὶ γιὰ τὴ μὴ ἡμέρα τῆς πάροικης ζωῆς σου θὰ σοῦ ἀνταποδώσω διπλᾶ».

Καὶ κἀτι τέτοιο εἶναι αὐτὸ πού θέλει νὰ πεῖ. Ὅλοι δηλαδή οἱ ἅγιοι εἶναι πάροικοι ἐπάνω στὴ γῆ καὶ περαστικοί, γιατί εἶναι πολὺ σύντομος πολὺ ὁ ἐνσώματος βίος κάθε ἀνθρώπου, καὶ ἂν κάποιος τὸν συγκρίνει πρὸς τὸν αἰῶνα τὸν μελλοντικό, θὰ διαπιστώσει ὅτι αὐτὸς εἶναι τελείως λίγος, ὥστε νὰ μοιάζει ἴσως καὶ μὲ μία ἡμέρα. Γιὰ μία ἡμέρα λοιπὸν τῆς πάροικης ζωῆς σου, λέγει, δηλαδή γιὰ λίγο καὶ περιορισμένο χρόνο τῆς ἐνσώματης ζωῆς σου, θὰ σοῦ ἀνταποδώσω διπλὴ καὶ μὲ τὸ παραπάνω τὶς ἀμοιβές. Εἶπε ἐπίσης κάποιος καὶ ὁ Χριστός: «Θὰ σᾶς δώσουν μὲ μέτρο γεμᾶτο, πιεσμένο καλὰ, κουνημένο καὶ πού θὰ ξεχειλίζει μέσα στὸν κόρφο σας»⁹. Γιατὶ δὲν προσδοκοῦμε τὶς ἴσες ἀμοιβές γιὰ ὅσα πράξαμε, ἀλλὰ μὲ μεγάλη προσθήκη· γιατί αὐτὸς πού δίνει εἶναι πλουσιόδωρος.

Στίχ. 13. «Γιατὶ σὲ τέντωσα, Ἰούδα, σὰν τόξο δικό μου, γέμισα τὸν Ἐφραΐμ μὲ βέλη».

60. Μὲ ποιὸ τρόπο λοιπὸν θὰ κληθεῖ καὶ θὰ εἰσέλθει μὲ τὴν πίστη τὸ πλῆθος τῶν ἐθνῶν καὶ θὰ κακοπαθήσει αὐτὸς πού στὸ παρελθὸν ζοῦσε στὴν τρυφή, δηλαδή ὁ Σατανᾶς, χάνοντας τοὺς προσκυνητὲς πού μὲ τὴν πιεστικότητα του εἶχε κάνει δικούς του, τὸ διευκρινίζει πάλι μὲ αὐτά. Μιλᾶ βέβαια σὰν γιὰ τοὺς ἁγίους ἀποστόλους, ἢ γιὰ τοὺς δασκάλους τοὺς πορευχόμενους ἀπὸ τοὺς Ἰσραηλιῆτες, οἱ ὁποῖοι περιοδεύοντας καὶ τὶς χῶρες τῶν ἐθνικῶν τοὺς προσκαλοῦσαν στὴν ἐπίγνωση τῆς ἀλήθειας καὶ ἔπιασαν σὰν δίχτια τους τοὺς κατοίκους τους. «ᾠ Ἰούδα», λοιπὸν, λέγει, «σὲ τέντωσα γιὰ μένα σὰν τὸ τόξο», δηλαδή μὲ ἐσένα θὰ τοξεύσω

τέστι, διὰ σοῦ τοξεύσω τοὺς ὑπεναντίους· καὶ σέ δέ, ὦ Ἐφραΐμ, ἔπλησα. Καὶ τί δὴ τοῦτό ἐστιν, ἐρῶ πάλιν. Ὅτε γὰρ τῆς τοξείας οἱ ἐπιστήμονες νευρὴν μὲν μαζῶ, τοῦ δὲ τόξου τὸν σίδηρον ἄγουσιν ἐγγύς, τότε πλήσαι τὸ τόξον λέγονται, βάλλουσί τε οὕτω δει-
 5 νόν τι καὶ ἄφυκτον καὶ οἶον ἀσχέτοις ὀρμαῖς ἀναπηδῶντά τε καὶ διπτάμενον τὸν ἰόν, ἦτοι τὸ βέλος. Ἔστι τοίνυν αὐτὸ διαφόρως πεφρασμένον. Τόξον σε πεποίημα, φησὶν, ὦ Ἰούδα, ἔπλησα δὲ καὶ σέ, ὦ Ἐφραΐμ. Ἰούδας δὲ καὶ Ἐφραΐμ ἅπαν ἐστὶ τὸ γένος τὸ ἐξ Ἰσραήλ.

10 Οὐκοῦν τόξον ὡσπερ τι πεποιήται τοὺς ἐξ Ἰουδαίων πεπιστευκότας τε πρὸ τῶν ἄλλων, καὶ γνώμης εἰς τοῦτο προεληλυθότας, ὡς ἔθνη παιδαγωγεῖν καὶ τῶν πλανωμένων ἀποσοβεῖν τὰς τῶν δαιμονίων ἀγέλας, καταπαίειν τε τὸν Σατανᾶν καὶ ἀπαξαπλῶς τοὺς τοῖς θείοις δόγμασιν ἀντεξάγοντας καὶ ταῖς δι' αὐτῶν
 15 μαχομένους μυσταγωγίαις. Οὕτω πού φησι καὶ ὁ θεσπέσιος Δαβὶδ πρὸς τὸν τῶν ὅλων Σωτῆρα Θεόν· «Τὰ βέλη σου ἠκονημένα, δυνατέ· λαοὶ ὑποκάτω σου πεσοῦνται ἐν καρδίᾳ τῶν ἐχθρῶν τοῦ βασιλέως». Πλήττουσι μὲν γὰρ τοὺς ἐχθροὺς τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς εἰς καρδίαν ἔσω καὶ νεφροὺς «τὰ τοῦ δυνατοῦ βέλη»,
 20 τουτέστι Χριστοῦ. Βέλη δὲ αὐτοῦ πάλιν οἱ μυσταγωγοί, τοὺς δέ γε πεπλανημένους καὶ τὸν φύσει τε καὶ ἀληθῶς Θεὸν οὐκ εἰδότες, πλήττουσιν οὐκ εἰς θάνατον, ἀλλ' εἰς ἀγάπην αὐτοὺς ἀποφέροντες τὴν ἐν Χριστῶ, ἵνα καὶ ὑποκάτω πίπτοιεν αὐτοῦ. Ὅποια τίς ἐστὶν ἢ ἐν τῷ ἄσματι τῶν ἁσμάτων γραφομένη νύμφη, λέγου-
 25 σά τε σαφῶς· «Ὅτι τετρωμένη ἀγάπης ἐγὼ εἶμι». Ὅτι δὲ γεγόνασιν ἀλκιμώτατοί τε καὶ εὐσθενεῖς οἱ θεσπέσιοι μαθηταί, πιστώσεται λέγων περὶ αὐτῶν ὁ σοφώτατος ψαλμωδὸς ἐν Πνεύματι· «Ὡσεὶ βέλη ἐν χειρὶ δυνατοῦ, οὕτως οἱ υἱοὶ τῶν ἐκτετιναγμένων». Ἐκτετιναγμένους μὲν γὰρ τοὺς ἐξ Ἰσραήλ ἀποκαλεῖ, ὡς τῆς θείας
 30 χάριτος ἐκπεπτωκότας διὰ τοι τὸ ἐμπαροινῆσαι Χριστῶ. Οἷ γε μὴν ἐξ αὐτῶν υἱοὶ βέλη γεγόνασιν ὡς ἐκ χειρὸς δυνατοῦ πεμπόμενα. Ἐφη δέ που καὶ ὁ Ἀμβακούμ ὡς πρὸς αὐτὸν δὴ πάλιν τὸν

10. Ψαλμ. 44, 6.

12. Ἄσμα Ἄσμ. 5, 8.

11. Ψαλμ. 119, 4.

13. Ψαλμ. 126, 4.

τούς ἀντιπάλους μου· ἀλλὰ καὶ «ἐσένα, Ἐφραΐμ, σὲ γέμισα». Καὶ θὰ ἐξηγήσω τί σημαίνει αὐτὸ πάλι. Ὅταν δηλαδή οἱ γνῶστες τῆς τόξευσης βάζουν τὴ χορδὴ τοῦ τόξου κοντὰ στὸ στήθος καὶ φέρνουν κοντὰ καὶ τὸ σίδηρο, τότε λένε ὅτι γέμισαν τὸ τόξο, καὶ στὴ συνέχεια βάζουν καὶ τὸν φτερωτὸ ἰό, ἥτοι τὸ βέλος, ποὺ ἐκσφενδονίζεται καὶ πετᾶ μὲ φοβερὴ καὶ ἀναπόφευκτη καὶ κατὰ κάποιον τρόπο ἀσυγκράτητη ὁρμή. Αὐτὸ βέβαια ὀνομάζεται μὲ διάφορα ὀνόματα. Σὲ ἔκανα, λέγει, τόξο, Ἰούδα, καὶ γέμισα καὶ ἐσένα, Ἐφραΐμ. Ὁ Ἰούδας καὶ ὁ Ἐφραΐμ εἶναι ὅλο τὸ ἔθνος τοῦ Ἰσραήλ.

Σὰν τόξο λοιπὸν ἔκανε τοὺς Ἰουδαίους ποὺ πίστεψαν πρὶν ἀπὸ τοὺς ἄλλους καὶ ἔφτασαν σὲ τέτοιο βαθμὸ γνῶσης, ὥστε νὰ παιδαγωγοῦν τὰ ἔθνη καὶ νὰ διώχνουν τὰ πλήθη τῶν δαιμόνων ἀπὸ ἐκείνους ποὺ βρισκόνταν στὴν πλάνη, νὰ καταφέρουν χτυπήματα ἐναντίον τοῦ Σατανᾶ, καὶ γενικὰ ἐναντίον ἐκείνων ποὺ ἀντιμάχονταν τὰ θεῖα διδάγματα καὶ πολεμοῦσαν μ' αὐτοὺς (τοὺς δαίμονες) καὶ τὶς μυσταγωγίες. Ἔτσι λέγει κάπου καὶ ὁ θαυμάσιος Δαβὶδ πρὸς τὸν Σωτῆρα τῶν ὅλων καὶ Θεοῦ «Τὰ βέλη σου εἶναι ἀκονισμένα, Δυνατέ. Οἱ λαοὶ θὰ πέσουν στὰ πόδια σου, θὰ πέσουν στὴν καρδιὰ τῶν ἐχθρῶν τοῦ Βασιλιᾶ»¹⁰. Γιατὶ «τὰ βέλη τοῦ Δυνατοῦ»¹¹, δηλαδή τοῦ Χριστοῦ, χτυποῦν τοὺς ἐχθροὺς τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα μέσα στὴν καρδιὰ καὶ στοὺς νεφρούς. Καὶ βέλη αὐτοῦ πάλι εἶναι οἱ μυσταγωγοί, ποὺ χτυποῦν ἐκείνους ποὺ βρισκόνται στὴν πλάνη καὶ ποὺ δὲν γνωρίζουν τὸν ἀπὸ τῆ φύση του καὶ ἀληθινὸ Θεό, καὶ τοὺς χτυποῦν ὄχι γιὰ θάνατο, ἀλλὰ γιὰ νὰ τοὺς ὀδηγήσουν στὴν ἀγάπη τοῦ Χριστοῦ, ὥστε καὶ νὰ πέφτουν κάτω ἀπὸ τὰ πόδια του. Τέτοια κάπως εἶναι καὶ ἡ περιγραφόμενη στὸ Ἑἴσημα τῶν ἀσμάτων νύφη, ποὺ λέγει ὀλοκάθαρα· «Ἐγὼ εἶμαι πληγωμένη ἀπὸ τὴν ἀγάπη σου»¹². Ὅτι ὁμως ἔγιναν πολὺ ρωμαλέοι καὶ ἀτρόμητοι οἱ ἐξαίσιοι μαθητές, θὰ τὸ βεβαιώσει ὁ σοφώτατος Ψαλμωδὸς λέγοντας γι' αὐτοὺς ἐμπνευσμένος ἀπὸ τὸ Πνεῦμα· «Ὅπως τὰ βέλη στὸ χέρι τοῦ δυνατοῦ, ἔτσι εἶναι οἱ υἱοὶ αὐτῶν ποὺ ἔχουν ἐκτιναχθεῖ»¹³. Ὡς αὐτοὺς βέβαια ποὺ ἔχουν ἐκτιναχθεῖ ἀποκαλεῖ τοὺς Ἰσραηλῖτες, ἐπειδὴ ἐξέπεσαν ἀπὸ τὴ χάρη λόγῳ τῆς παράφρονης συμπεριφορᾶς τους ἐναντίον τοῦ Χριστοῦ. Οἱ υἱοὶ αὐτῶν ὁμως ἔγιναν κατὰ κάποιον τρόπο βέλη ποὺ ρίχθηκαν σὰν ἀπὸ τὸ χέρι τοῦ δυνατοῦ. Εἶπε ἐπίσης κάπου καὶ ὁ Ἀβδακούμ, σὰν νὰ μιλοῦσε πάλι στὸν ἴδιο τὸν

Ἐμμανουήλ περὶ τῶν ἁγίων ἀποστόλων· «Βολίδες σου γὰρ πορεύονται εἰς φέγγος ἀστραπῆς ὄπλων σου».

Στίχ. 13. «Καὶ ἐπεγερω̄ τὸ τέκνα σου Σιών ἐπὶ τὰ τέκνα τῶν Ἑλλήνων, καὶ ψηλαφήσω σε ὡς ῥομφαίαν μαχητοῦ».

5 ξα. Ἴδου δὴ σαφῶς τοὺς ἐξ Ἰουδαίων μυσταγωγούς τόξον ἰδιον ὀνομάζει. Ποῖα γὰρ τὰ τέκνα τῆς Σιών τὰ κατὰ τῶν Ἑλληνικῶν κατεξανιστάμενα τέκνων, εἰ μὴ οἱ θεσπέσιοι μαθηταὶ καὶ οἱ τῶν ἐκκλησιῶν κατὰ καιροὺς ἡγούμενοι καὶ τῆς ἀληθείας ὀρθοτομοῦντες τὸν λόγον; Σιών γὰρ ἡ νοητὴ πῶς ἂν ἑτέρα νοοῖτο πα-
10 ρὰ τὴν Ἐκκλησίαν; Καταθλοῦσι δὲ τῶν τέκνων τῶν Ἑλληνικῶν, καὶ καταστρατεύονται τῶν πεπλανημένων, Θεοῦ τεθεικότος αὐτοὺς ὡς ῥομφαίαν μαχητοῦ. Οὕτω καὶ ὁ θεσπέσιος Παῦλος τὸν ἐν Χριστῷ νοούμενον στρατιώτην κατακαλλύνων ὁράται. Θῶρακα μὲν γὰρ τὸν τῆς ἐν Χριστῷ δικαιοσύνης περιτίθησιν αὐτῷ, καὶ μὴν
15 καὶ τὴν τοῦ σωτηρίου περικεφαλαίαν. Εἶτα δίδωσι τὴν μάχαϊραν τοῦ Πνεύματος, ὃ ἐστι ῥῆμα Θεοῦ. Ταύτη δὴ οὖν τῇ μαχαίρᾳ κατὰ τῶν Ἑλληνικῶν κεχρημένοι τέκνων, ἀποκείρουσι μὲν τὴν ἐν αὐτοῖς βλαστοῦσαν ἀπάτην, καὶ τὸν τομώτατον τοῦ Θεοῦ λόγον ἐπιφέροντες αὐτοῖς, ὅς ἐστι ζῶν τε καὶ ἐνεργῆς, τὸ πονηρὸν καὶ ἀκά-
20 θαρτον ἐκκόπτουσι πνεῦμα, ἵνα δύναιτο λοιπὸν νῶ καθαρῶ τε καὶ ἐλευθέρῳ καὶ τῆς τῶν δαιμονίων πλεονεξίας ἀπηλλαγμένῳ, τὸν τῆς ἀληθοῦς θεογνωσίας παραδέξασθαι λόγον.

Στίχ. 14. «Καὶ ἔσται Κύριος ἐπ' αὐτούς, καὶ ἐξελεύσεται ὡς ἀστραπὴ βολίς».

25 ξβ. Ὅτι καὶ συνέσται Κύριος ὁ Θεὸς αὐτοῖς καὶ συνασπιεῖ, συγκαταδηώσει τε τοὺς ἀνθεστηκότας διὰ τούτων ὑποδηλοῖ· ἔσται γὰρ, φησί, Κύριος ἐπ' αὐτούς, δῆλον δὲ ὅτι τοὺς ἀντανίστασθαι μεμελετηκότας τοῖς ἱερουργοῦσι τὸ εὐαγγέλιον αὐτοῦ. Ἐκᾶστη δὲ βολίς, τουτέστιν μυσταγωγὸς ἢ ἀπόστολος· θέλει γὰρ, ἢ-
30 τοι βολίδι, παρεικάζει πάλιν αὐτούς Θεοῦ πέμποντος· ὡς ἀστραπὴ δραμεῖται, φησί, δῆλον δὲ ὅτι καταναγάζουσα καὶ τοῖς ἀπάντων

14. Ἀββακ. 3, 11.

17. Ἐφ. 6, 17.

15. Β' Τιμ. 2, 15.

18. Ὁπ. π.

16. Ἐφ. 6, 14.

19. Ἐβρ. 4, 12.

Ἐμμανουήλ γιὰ τοὺς ἁγίους ἀποστόλους· «Τὰ βέλη τῶν ὄπλων σου θὰ πορευθοῦν κατὰ τῶν ἐχθρῶν σου σὰν τὴν ἀκτινοβολία τῆς ἀστραπῆς»¹⁴.

Στίχ. 13. «Καὶ θὰ ξεσηκώσω τὰ τέκνα σου, Σιών, ἐναντίον τῶν τέκνων τῶν Ἑλλήνων καὶ θὰ σέ χρησιμοποίησω σὰ νὰ εἶσαι σπαθὶ τοῦ πολεμιστῆ».

61. Νὰ λοιπὸν τοὺς μυσταγωγοὺς τοὺς προερχόμενους ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους τοὺς ὀνομάζει ὀλοκάθαρα τόξο του. Γιατὶ ποιὰ εἶναι τὰ τέκνα τῆς Σιών ποὺ ἐξεγείρονται ἐναντίον τῶν τέκνων τῶν Ἑλλήνων, παρὰ οἱ θεσπέσιοι μαθητὲς καὶ οἱ κατὰ καιροὺς ἡγέτες τῶν Ἐκκλησιῶν, ποὺ κηρύττουν ὀρθὰ τὸν λόγο τῆς ἀλήθειας¹⁵; Γιατὶ πῶς θὰ μπορούσε νὰ νοηθεῖ νοητὴ Σιών ἄλλη ἐκτὸς ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία; Κατανικοῦν ὅμως τὰ τέκνα τῶν Ἑλλήνων καὶ ἐκστρατεύουν ἐναντίον τῶν εὐρισκόμενων στὴν πλάνη, χρησιμοποιώντας αὐτοὺς ὁ Θεὸς σὰν σπαθὶ πολεμιστῆ. Ἔτσι καὶ ὁ θεσπέσιος Παῦλος βλέπομε νὰ ἐξοπλίζει τὸν νοούμενο στρατιώτη τοῦ Χριστοῦ. Γιατὶ τὸν περιβάλλει μὲ τὸν θώρακα τῆς δικαιοσύνης¹⁶ τοῦ Χριστοῦ, ἀλλὰ καὶ τὴν περικεφαλαία τῆς σωτηρίας¹⁷. Ἐπειτα τοῦ δίνει τὴ μάχαιρα τοῦ Πνεύματος, ποὺ εἶναι ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ¹⁸. Αὐτὴ τὴ μάχαιρα χρησιμοποιώντας ἐναντίον τῶν τέκνων τῶν Ἑλλήνων, ἀπὸ τὴ μὰ περικόπτουν τὴν ἀπάτη ποὺ βλαστάνει σ' αὐτούς, καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη καταφέρνοντας ἐναντίον τους τὸν κοπτερώτατο λόγο τοῦ Θεοῦ «ποὺ εἶναι λόγος ζωντανὸς καὶ δραστικὸς»¹⁹, ἀποκόπτουν τὸ κακὸ καὶ ἀκάθαρτο πνεῦμα, ὥστε νὰ μπορούν σὸ ἐξῆς μὲ νοῦ καθαρὸ καὶ ἐλεύθερο καὶ ἀπαλλαγμένο ἀπὸ τὴν κυριαρχία τῶν δαιμόνων, νὰ ἀποδεχθοῦν τὸ λόγο τῆς ἀληθινῆς θεογνωσίας.

Στίχ. 14. «Θὰ ἐξεγερθεῖ ὁ Κύριος ἐναντίον τους, καὶ θὰ ἐκσφενδονισθεῖ τὸ βέλος του σὰν ἀστραπὴ».

62. Μὲ τὰ λεγόμενα αὐτὰ ὑποδηλώνει ὅτι ὁ Κύριος ὁ Θεὸς θὰ εἶναι μαζί τους, καὶ θὰ συμπολεμήσει καὶ θὰ συντρίψει ἐκείνους ποὺ θὰ ἀντισταθοῦν. Γιατὶ λέγει, «ὁ Κύριος θὰ ἐξεγερθεῖ ἐναντίον αὐτῶν», προφανῶς ἐναντίον αὐτῶν ποὺ θέλησαν ν' ἀντισταθοῦν σὲ ὅσους διακονοῦν σὸ Εὐαγγέλιό του. Καὶ κάθε βέλος, δηλαδὴ ἱερὸς διδάσκαλος ἢ ἀπόστολος· γιατί μὲ βέλος, ἦτοι βολίδα, παρομοιάζει πάλι αὐτοὺς ποὺ στέλνει ὁ Θεός, ποὺ θὰ φύγει σὰν ἀστραπὴ, λέγει, δηλαδὴ ἀστράφτοντας

ὀφθαλμοῖς ἀμογητὶ προσπίπτουσα. Γεγόνασι γὰρ οὕτω λαμπροὶ καὶ οἱ θεσπέσιοι μαθηταὶ καὶ τῶν τοῦ Σωτῆρος εὐαγγελίων οἱ κήρυκες, καὶ οἱ μετ' ἐκείνους λαῶν ἡγούμενοι καὶ προεστηκότες ἐκκλησιῶν, ὡς ἀγνοῆσαι μηδένα τῆς ἐνούσης αὐτοῖς ἀρετῆς τὴν
 5 φαιδρότητα. Καὶ τοῦτο αὐτὸς ἔφασκεν ὁ Σωτῆρ· «Οὐδεὶς λύχνον ἄψας καλύπτει αὐτὸν σκεύει, ἢ ὑποκάτω κλίνης τίθησιν, ἀλλ' ἐπὶ λυχνίαν, ἵνα οἱ εἰσπορευόμενοι βλέπωσι τὸ φῶς». Καὶ πάλιν ἐτέρωθι· «Οὕτω λαμψάτω τὸ φῶς ὑμῶν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ὅπως ἴδωσιν ὑμῶν τὰ καλὰ ἔργα, καὶ δοξάσωσι τὸν Πατέρα
 10 ὑμῶν τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς».

Στίχ. 15-16. «Καὶ Κύριος παντοκράτωρ ἐν σάλπιγγι σαλπιδεῖ καὶ πορευέσεται ἐν σάλῳ ἀπειλῆς αὐτοῦ. Κύριος παντοκράτωρ ὑπερασπιεῖ αὐτῶν, καὶ καταναλώσουσιν αὐτούς, καὶ καταχώσουσιν αὐτούς ἐν λίθοις σφενδόνης, καὶ ἐκπίονται τὸ αἷμα αὐτῶν ὡς οἶνον, καὶ πλήσουσιν ὡς φιάλας θυσιαστήριον. Καὶ σώσει αὐτούς Κύριος ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ὡς πρόβατα λαὸν αὐτοῦ».

ἔγ'. Συνασπιστήν, ὡς ἔφην, καὶ σύνοπλον αὐτοῖς παρίστησιν ἐναργῶς ὁ λόγος τὸν τῶν ὅλων κρατοῦντα Θεόν, παραταπτόμενόν
 20 τε οὕτω καὶ συναθλεῖν ἡρημένον, ὡς ἤδη δοκεῖν καὶ ἐξηρητύσθαι πολεμικῶς, καί, οἶον χωρεῖν μᾶλλον καὶ τῇ κατ' ἐχθρῶν ὄλη χρήσασθαι δυνάμει καὶ ταῖς ἐνούσαις εὐσθενείαις αὐτῶ. Καταστρατεύεσθαι γε μὴν εὖ μάλα, φησὶν, οὐχὶ τῶν διὰ πίστεως εἰς δικαίωσιν σαγηνευομένων, ἀλλὰ κατὰ τῶν ἀνοσίως ἀνθεστηκότων τῶ
 25 θείῳ κηρύγματι, οὓς καὶ ὁ Παῦλος ἡμῖν κατεσήμαινε λέγων· «Θύρα γάρ μοι ἀνέωγε μεγάλη καὶ ἐνεργῆς καὶ ἀντικείμενοι πολλοί».

«Σαλπιδεῖ» τοίνυν, φησὶν, «ὁ Κύριος ἐν σάλπιγγι». Λελάληκε γὰρ ὁ Χριστὸς τὸ κήρυγμα τὸ εὐαγγελικόν, εἰς πᾶσαν διάπτον τὴν ὑπ' οὐρανόν, ἐξάκουστον γὰρ τοῖς ἀπανταχοῦ τὸ Χριστοῦ
 30 μυστήριον. Ἦν μὲν γὰρ ἰσχυρόφωνος καὶ βραδύγλωσσος ὁ Μωυσῆς τοιγάρτοι καὶ μόλις ἠκούετο κατὰ μόνην τὴν Ἰουδαίαν ἠκιστά γε μὴν ἐν τούτοις ἐστὶν ὁ παρὰ Χριστοῦ λόγος Ἀναπεφώνη-

καὶ φθάνοντας εὐκόλα στὰ μάτια ὄλων. Καὶ πράγματι ἔγιναν τόσο λαμπροὶ καὶ οἱ θεσπέσιοι μαθητὲς καὶ οἱ κήρυκες τῶν εὐαγγελίων τοῦ Σωτήρα καὶ οἱ διαδόχοι ἐκείνων καὶ ἡγέτες τῶν λαῶν καὶ προϊστάμενοι τῶν Ἐκκλησιῶν, ὥστε κανένας νὰ μὴν μπορεῖ ν' ἀγνοήσει τὴ λαμπρότητα τῆς ἀρετῆς τους. Καὶ αὐτὸ ἀκριβῶς ἔλεγε ὁ Σωτήρας: «Κανένας ποὺ ἀνάβει τὸ λυχνάρι δὲν τὸ καλύπτει μὲ κάποιο σκεῦος, ἢ τὸ βάζει κάτω ἀπὸ τὸ κρεβάτι, ἀλλὰ τὸ βάζει πάνω στὸν λυχνοστάτη, γιὰ νὰ βλέπουν τὸ φῶς»²⁰ ὅσοι περνοῦν ἀπὸ ἐκεῖ. Καὶ πάλι ἄλλοῦ λέγει «Ἔτσι ἂς λάμψει τὸ φῶς σας μπροστὰ στοὺς ἀνθρώπους, γιὰ νὰ δοῦν τὰ καλὰ ἔργα σας καὶ νὰ δοξάσουν τὸν Πατέρα σας ποὺ εἶναι στὸν οὐρανό»²¹.

Στίχ. 15-16. «Καὶ ὁ Κύριος ὁ παντοκράτωρ θὰ σαλπίζει μὲ σάλπιγγα καὶ θὰ πορευθεῖ προκαλώντας μὲ τὴν ἀπειλή του σάλο. Ὁ Κύριος ὁ παντοκράτωρ θὰ ὑπερασπισθεῖ αὐτοὺς καὶ θὰ ἐξοντώσουν τοὺς ἐχθροὺς τους, θὰ τοὺς καταχώσουν μὲ τὶς πέτρες τῆς σφενδόνης τους, καὶ θὰ πιοῦν τὸ αἷμα τους σὰν νὰ εἶναι κρασί, καὶ θὰ γεμίσουν τὸ θυσιαστήριο σὰ μὲ φιάλες. Καὶ θὰ σώσει ὁ Κύριος ἐκείνη τὴν ἡμέρα τὸ λαό του σὰν νὰ εἶναι πρόβατα».

63. Ὁ λόγος, ὅπως εἶπα, παρουσιάζει ὀλοκάθαρα συμβοηθὸ καὶ σύμμαχό τους τὸν Θεὸ τῶν ὄλων, νὰ παρατάσεται μαζί τους καὶ νὰ ἀγωνίζεται μὲ τὴ θέλησή του μαζί τους, ὥστε νὰ δείχνει πλέον ὅτι ἔχει προετοιμασθεῖ γιὰ πόλεμο καὶ σὰ νὰ βαδίζει μᾶλλον καὶ νὰ χρησιμοποιεῖ ὅλη τὴ δύναμή του ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν καὶ τῆς σκληρότητάς τους. Καὶ πολὺ καλὰ λέγει ὅτι μάχεται ὄχι ἐναντίον ἐκείνων ποὺ ἀλιεύονται γιὰ τὴ σωτηρία τους, ἀλλὰ ἐναντίον ἐκείνων ποὺ ἀντιστάθηκαν ἐλεεινὰ στὸ θεῖο κήρυγμα, τοὺς ὁποίους καὶ ὁ Παῦλος μᾶς ὑποδήλωσε λέγοντας «Μοῦ ἀνοίχθηκε πόρτα μεγάλη καὶ γιὰ μεγάλη δράση καὶ οἱ ἀντίθετοι εἶναι πολλοί»²².

«Θὰ σαλπίζει» λοιπόν, λέγει, «ὁ Κύριος μὲ σάλπιγγα». Γιατὶ ὁ Κύριος διακήρυξε τὸ εὐαγγελικὸ κήρυγμα, καὶ διατρέχει ὅλη τὴν ὑφήλιο, γιὰ τὸ μυστήριο τοῦ Χριστοῦ ἔγινε ἀκουστὸ στοὺς ἀνθρώπους ὅλης τῆς γῆς. Γιατὶ ὁ Μωυσῆς ἦταν ἰσχνόφωνος καὶ βραδύγλωσσος, γι' αὐτὸ καὶ μόλις μὲ δυσκολία ἀκουγόταν μόνο στὴν Ἰουδαία²³. Καθόλου τέτοιος ὅμως δὲν εἶναι ὁ λόγος τοῦ Χριστοῦ. Γιατὶ βροντοφώναξε σὰν κάποια

κε γὰρ οἷά τις σάλπιγξ μακρὰ καὶ εὐήχεστάτη, καὶ ταῖς ἀπάντων ἀκοαῖς ἤχην ἐνιεῖσα τὴν διαπρύσιον. Βαδιεῖται δὲ ὡσπερ ἐν σάλῳ ἀπειλῆς αὐτοῦ, ὑπερασπιεῖ τε οὕτω τῶν ἑαυτοῦ δορυφόρων, ὡς οἶον ὑπὸ πυρὸς δαπανᾶσθαι τοὺς ἀνθισταμένους, μόνον δὲ 5 οὐχὶ καὶ σφενδόνας αὐτοὺς καταχῶσαι καταπαίοντας γεννικῶς. Ἐκπίονται δὲ καὶ τὸ αἷμα αὐτῶν, τουτέστιν οἷά τινες θῆρες ἐπιθρώσκοντες περιέσονται ῥαδίως καὶ νεκροὺς ἀποφανοῦσι. Προσκομιοῦσι δὲ τῷ τῶν πεπτωκότων αἵματι φιάλας πεπληρωμένας, καθάπερ τινὰ σπονδὴν ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον. Εὐωδία γὰρ τῷ Θεῷ 10 καὶ θυσία δεκτὴ τῶν οὐκ ἐώντων σώζεσθαι τοὺς πεπλανημένους ὁ θάνατος· εἰ γὰρ τῶν σωμάτων τοὺς φονευτὰς οὐκ ἄξιον ἐλεεῖν, ὑποφέρεσθαι δὲ μᾶλλον ταῖς δίκαις, τὰ ἴσα παθόντας, τί ἂν τις λέγοι περὶ τῶν οἱ ψυχῶν ὀλετήρες γεγόνασι καὶ φθόροι;

Εἶεν δ' ἂν οὗτοι πάλιν οἱ Ἑλλήνων λογάδες καὶ τῆς ἐν κό- 15 σμῳ σοφίας ἡμίμενοι τὴν δόξαν, οἱ ἄνω τε καὶ κάτω θεοὺς καὶ θεὰς ὀνομάζοντες, καὶ τῇ κτίσει παρὰ τὸν ποιητὴν ἀναπειθόντες προσκυνεῖν, καὶ ἐκάστῳ τῶν στοιχείων τὴν Θεῷ πρέπουσαν ἀνατιθέντες δόξαν. Οὗτοι πεπλανήκασι τὴν ὑπ' οὐρανόν, καὶ οὐχὶ δὴ μόνον κατὰ γε τὸν χρόνον τῆς ἐν σώματι ζωῆς, ἀλλὰ γὰρ καὶ εἰς 20 χρόνους τοὺς ἐφεξῆς. Μύριοι γὰρ ὅσοι κατὰ καιροὺς διολώλασι τῆς ἐκείνων ψευδοεπείας ἠττώμενοι, καὶ ψυχροῖς καὶ γραῶδεσι μυθαρίοις προσεσηκότες. Ἀνήρηνται δὴ οὖν οἱ τοιοῖδε λοιπόν. Οἷχεται γὰρ τῆς ἐκείνων συγγραφῆς ἢ θεδήλωσις, ἀπρακτοῦσιν οἱ μῦθοι, καὶ οἶον ἐκπέποται τὸ αἷμα αὐτῶν, καὶ τοῖς τῆς ἀληθεί- 25 ας δόγμασι καθάπερ τισὶ λίθοις τοῖς ἐκ σφενδόνης καταπαιόμενοι καταχώννυνται τε καὶ γέγονεν, ὡς ἔφην, εὐωδία Θεῷ τῆς ἐκείνων ἀθυροστομίας ἢ ἀπώλεια. «Καὶ σέσωκε Κύριος ὡς πρόβατα τὸν λαὸν αὐτοῦ». Ἐπειδὴ γὰρ ἐστὶ τῶν ὅλων αὐτὸς ποιητῆς, λαὸς αὐτοῦ λέγοντο ἂν εἰκότως καὶ οἱ πάλαι πλανώμενοι, οὓς ὡς 30 ἀγέλην ἀπεληλαμένην ὑπὸ ληστῶν σέσωκεν ὁ Χριστός, τοὺς ψευδοπομένας ἐκβαλὼν καὶ ὑπὸ χεῖρα τιθεὶς ἰδίαν τὸ ἀνθρώπινον γένος. Ἔστι γὰρ αὐτὸς «ὁ ποιμὴν ὁ καλός, ὁ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ τεθεικῶς ὑπὲρ τῶν προβάτων».

βροντερή σάλπιγγα καὶ γλυκώχη σκορπίζοντας τὸν διαπρύσιο ἦχο τῆς στίς ἀκοές ὄλων. Καὶ θὰ βαδίσει σὰν μέσα στὴν ἀναταραχὴ ποὺ προξενεῖ ἡ ἀπειλή του, καὶ ἔτσι θὰ ὑπερασπισθεῖ αὐτοὺς ποὺ τὸν συνοδεύουν, ὥστε σὰν ἀπὸ φωτιὰ νὰ ἐξοντώνονται οἱ ἀντίπαλοι καὶ κατὰ κάποιον τρόπο νὰ τοὺς καταχώσουν σχεδὸν χτυπώντας τοὺς ἀπὸ παντοῦ μὲ πέτρες τῆς σφενδόνης τους. «Καὶ θὰ πιοῦν καὶ τὸ αἷμα τους», δηλαδή ὀρμώντας σὰν θηρία θὰ τοὺς καταβάλουν εὐκόλα καὶ θὰ τοὺς σκοτώσουν. Καὶ θὰ προσφέρουν στὸ θυσιαστήριον σὰν κάποια σπονδὴ φιάλες γεμᾶτες ἀπὸ τὸ αἷμα τῶν σκοτωμένων. Γιατὶ εἶναι εὐωδία καὶ θυσία εὐπρόσδεκτη ἀπὸ τὸν Θεὸ ὃ θάνατος ἐκείνων ποὺ δὲν ἀφήνουν νὰ σωθοῦν οἱ πλανημένοι. Γιατί, ἂν δὲν εἶναι ἄξιο νὰ ἐλεοῦνται οἱ φονιάδες τῶν σωμάτων, ἀλλὰ μᾶλλον νὰ τιμωροῦνται παθαίνοντας τὰ ἴσα, τί θὰ μπορούσε νὰ πεῖ κανεὶς γι' αὐτοὺς ποὺ ἔγιναν καταστροφεῖς καὶ διαφθορεῖς ψυχῶν;

Αὐτοὶ πάλι θὰ μπορούσαν νὰ εἶναι οἱ λόγοι τῶν Ἑλλήνων, οἱ προσκολλημένοι στὴ δόξα τῆς κοσμικῆς σοφίας, οἱ ὅποιοι μιλοῦν διαρκῶς γιὰ θεοὺς καὶ θεές, καὶ προσπαθοῦν νὰ πείσουν τοὺς ἀνθρώπους νὰ προσκυνοῦν τὴν κτίση, καὶ ὄχι τὸν δημιουργό, καὶ σὲ κάθε στοιχεῖο ἀποδίδουν τὴ δόξα ποὺ ἀρμόζει στὸν Θεό. Αὐτοὶ ἔχουν παραπλανήσει τὴν οἰκουμένη, καὶ ὄχι μόνο κατὰ τὸ χρόνο τῆς ἐνσώματης ζωῆς, ἀλλὰ καὶ τοὺς στὴ συνέχεια χρόνους. Γιατὶ μύριοι ὅσοι κατὰ καιροὺς χάθηκαν παρασυρμένοι ἀπὸ τὶς ψευδολογίες ἐκείνων, καὶ δίνοντας προσοχὴ σὲ παραμύθια ψυχρὰ καὶ γριαδίστικα. Τελικὰ οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ βγῆκαν ἀπὸ τὴ μέση. Γιατὶ ἐξαφανίσθηκαν τὰ βέβηλα συγγράμματα ἐκείνων, ἀδρανοῦν οἱ μύθοι, καὶ εἶναι σὰ νὰ ἔγινε τὸ αἷμα τους ποτὸ τῶν ἀνθρώπων, γιατί δεχόμενοι, σὰν μὲ λιθάρια σφενδόνης, χτυπήματα μὲ τὴ διδασκαλία τῆς ἀλήθειας, καταπλακώθηκαν καὶ ἔγινε, ὅπως εἶπα, ἡ ἀπώλεια τῆς ἀθυροστομίας ἐκείνων εὐωδία γιὰ τὸν Θεό. «Καὶ ἔσωσε ὁ Κύριος σὰν πρόβατα τὸν λαό του». Ἐπειδὴ δηλαδή αὐτὸς εἶναι ὁ δημιουργὸς τῶν ὄλων, εὐλόγα λέγονται λαὸς του καὶ ἐκεῖνοι ποὺ πλανήθηκαν παλαιά, τοὺς ὁποίους σὰν ἀγέλη ποὺ εἶχε κλαπεῖ ἀπὸ ληστὲς τοὺς ἔσωσε ὁ Κύριος, ἐκδιώκοντας τοὺς ψευδοποιμένες καὶ θέτοντας κάτω ἀπὸ τὴν ἐξουσία του τὸ ἀνθρώπινο γένος. Γιατὶ αὐτὸς εἶναι «ὁ καλὸς ποιμὴν, ποὺ πρόσφερε θυσία τὴ ζωὴ του γιὰ τὰ πρόβατά του»²⁴.

24. Ἰω. 10, 14-15.

Στίχ 16-17. «Διότι λίθοι ἅγιοι κυλίονται ἐπὶ τῆς γῆς αὐτοῦ. Ὅτι εἶ τι ἀγαθὸν αὐτοῦ καὶ εἶ τι καλὸν παρ' αὐτοῦ, σῖτος νεανίσκοις καὶ οἶνος εὐωδιάζων εἰς παρθέτους».

5 ξδ'. Λίθους μὲν γὰρ ἁγίους τοὺς ἐν τῇ γῇ τοῦ Θεοῦ κυλιόμε-
 νους τοὺς ἐν ταῖς ἐκκλησίαις κατὰ καιροὺς ἁγίους, οἵπερ ἂν γέ-
 νοιντο μυσταγωγοὶ καὶ διδάσκαλοι κατωνομάσθαι φαιμέν. Σύμ-
 μορφοι γὰρ γεγόνασι «τῷ λίθῳ τῷ ἐκλεκτῷ καὶ ἀκρογωνιαίῳ καὶ
 ἐντίμῳ, τῷ τεθειμένῳ παρὰ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς εἰς τὰ θεμέλια
 10 Σιών». εἰ δὲ λίθος ὁ θεμέλιος, οἱ συναρμολογούμενοί τε καὶ συμ-
 βιβαζόμενοι καὶ εἰς ναὸν ἅγιον ἀνιστάμενοι τῷ Θεῷ λίθοι κατ' αὐ-
 τὸν πιθανῶς ὀνομάζονται. Κυλίεσθαι γε μὴν αὐτοὺς εὐ μάλα φη-
 σί, τὸ ὡς, οἶμαι, πρὸς πᾶν ὀτιοῦν τῶν ἁγίων οἰονείπως εὐστρο-
 φον καὶ γοργὸν διὰ τούτου σημαίνων. Οἱ γὰρ τοι περιφερεῖς, ἡ-
 15 γουν σφαιροειδεῖς τῶν λίθων, ὄκνου πῶς εἰσιν ἀμείνους, καὶ τῶν
 ἄλλων εἰς κίνησιν ἐτοιμότεροι, εἴ τις ἔλοιτο κινεῖν· εὐάγωγος δὲ
 λίαν εἰς τὸ Θεῷ δοκοῦν τῶν ἁγίων ὁ νοῦς. Οὕτως ἡμῖν ἐχόντων
 τῶν λίθων, πρέποι ἂν ἡμᾶς διακεῖσθαι καὶ ἀραρότως. Ὅτι, «εἶ τι
 ἀγαθὸν αὐτοῦ καὶ εἶ τι καλὸν παρ' αὐτοῦ», δῆλον δὲ ὅτι τοῦ τὰ
 20 πάντα ἡμῖν τὰ πρὸς εὐσέβειαν καὶ ζωὴν διανέμοντος Θεοῦ.

Ποῖα δὲ ταῦτά ἐστι; «Σῖτος νεανίσκοις, καὶ οἶνος εὐωδιάζων
 εἰς παρθέτους». Τοῖς μὲν γὰρ ἀνδριζομένοις καὶ νεανικῷ φρονή-
 ματι πρὸς τὸ αὐτῷ δοκοῦν ἀπονενευκόσι καὶ πληροῦν ἐλομένοις
 τὸ ἀγαθόν, δοθήσεται παρ' αὐτοῦ καὶ ἔτι μείζων ἰσχὺς, ὡς ἐν σίτῳ
 25 νοουμένη. «Στηριζέει γὰρ ἄρτος καρδίαν ἀνθρώπου». Τοῖς γε μὴν
 ἤδη διηγνισμένοις καὶ ἀμόλυντον ἔχουσι τὸν νοῦν, οἱ καὶ σεμναῖς
 καὶ ἁγίαις παρθέτοις παρεικάζονται ἂν εἰκότως, οἶνος δοθήσεται
 νοητός, ἡ περὶ Θεοῦ δηλονότι σαφῆς τε καὶ ἀκινδύλευτος γνῶσις,
 ἡ κατευφραίνουσα καρδίαν ἀνθρώπου. Οὐκοῦν νεανίσκοι τε καὶ
 30 παρθένοι, οἱ κατὰ γε τοὺς ἀρτίως ἡμῖν ἀποδοθέντας λόγους, εἰς
 εὐρεϊάν τε καὶ ἀμφιλαφῆ μέθεξιν τῶν ἄνωθεν ἀγαθῶν κεκλήσον-
 ταί τε εἰκότως, καὶ δὴ ἀκούσονται Θεοῦ λέγοντος «Φάγετε καὶ πί-

Στίχ. 16-17. «Γιατί λίθοι ἅγιοι κυλιοῦνται ἐπάνω στή γῆ του. Γιατί, ἂν ὑπάρχει κάποιος ἀγαθὸς ἀνήκει σ' αὐτόν, καὶ ἂν ὑπάρχει κάποιος καλὸς προέρχεται ἀπὸ αὐτόν, καὶ δίνεται σὰν σιτάρι στους νέους καὶ σὰν κρασί πὺ εὐωδιάζει σὶς κοπέλλες».

64. «Λίθοι ἅγιοι πὺ κυλιοῦνται στή γῆ» τοῦ Θεοῦ λέμε ὅτι ὀνομάσθηκαν οἱ κατὰ καιροὺς ἅγιοι σὶς ἐκκλησίες, πὺ ἔγιναν μυσταγωγοὶ καὶ διδάσκαλοι. Γιατί ἔγιναν σύμμορφοι «μὲ τὸν ἐκλεκτὸ λίθο, τὸν ἀκρογωνιαῖο καὶ ἀκριβό, πὺ ἔχει τεθεῖ ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ Πατέρα σὰ θεμέλια τῆς Σιών»²⁵. Ἄν ὅμως αὐτὸς εἶναι λίθος ὁ θεμέλιος, ὅσοι συναρμολογοῦνται καὶ συνταιριάζονται καὶ οἰκοδομοῦνται σὲ ναὸ ἅγιο γιὰ τὸν Θεό, ὀνομάζονται ἀσφαλῶς καὶ αὐτοὶ λίθοι. Καὶ πολὺ σωστὰ λέγει, ὅτι καὶ αὐτοὶ κυλιοῦνται, σημαίνοντας, νομίζω, μὲ αὐτὸ κατὰ κάποιον τρόπο τὴν εὐστροφία καὶ τὴ γρηγοράδα τῶν ἁγίων. Γιατί οἱ περιφερεῖς, ἦτοι σφαιροειδεῖς, λίθοι βρίσκονται πάνω ἀπὸ κάθε ὀκηρία, καὶ εἶναι πιὸ κατάλληλοι ἀπὸ τοὺς ἄλλους σὴν κίνηση, ἂν θέλει κάποιος νὰ τοὺς κινήσει· καὶ ὁ νοῦς τῶν ἁγίων εἶναι πιὸ εὐάγωγος σὲ ὅ,τι εἶναι ἀρεστὸ στὸν Θεό. Ἄφοῦ λοιπὸν ἔτσι συμβαίνει μὲ τοὺς λίθους, πρέπει καὶ ἡμεῖς νὰ ἔχομε τὴν ἴδια σταθερότητα μὲ αὐτούς. Γιατί, «ἂν ὑπάρχει κάποιος ἀγαθός, ἀνήκει σὲ ἐκεῖνον, καὶ ἂν ὑπάρχει κάποιος καλὸς προέρχεται ἀπὸ αὐτόν», προφανῶς ἀπὸ τὸν Θεὸ πὺ διανέμει σ' ἡμᾶς τὰ πάντα πρὸς εὐσέβεια καὶ ζωή.

Ποιὰ ὅμως εἶναι αὐτά; «Σιτάρι στους νέους καὶ κρασί εὐωδιαστὸ σὶς κοπέλλες». Γιατί στους ἀνδρείους καὶ πὺ ἔχουν παραδοθεῖ μὲ νεανικὸ φρόνημα σὴν ἐκτέλεση τοῦ θελήματός του καὶ θέλησαν νὰ πράττουν τὸ ἀγαθό, θὰ δοθεῖ ἀπὸ αὐτόν ἀκόμα μεγαλύτερη ἰσχὺς πὺ νοεῖται ὡς σιτάρι. Γιατί λέγει, «ὁ ἄρτος στηρίζει τὴν καρδιὰ τοῦ ἀνθρώπου»²⁶. Σ' ἐκείνους ὅμως πὺ εἶναι ἤδη ἐξαγνισμένοι καὶ ἔχουν ἀμόλυντο νοῦ, οἱ ὅποιοι θὰ μπορούσαν νὰ παρομοιασθοῦν εὐλογα μὲ σεμνὲς καὶ ἅγιες κοπέλλες, θὰ δοθεῖ πνευματικὸ κρασί, δηλαδή ἡ ὁλοκάθαρση καὶ ἀνῴθευτη γνώση περὶ Θεοῦ, πὺ κατευφραίνει τὴν καρδιὰ τοῦ ἀνθρώπου²⁷. Οἱ νέοι λοιπὸν καὶ οἱ παρθένες, αὐτοὶ πὺ σύμφωνα μὲ τοὺς λόγους πὺ πρὶν ἀπὸ λίγο ἐκθέσαμε, θὰ κληθοῦν εὐλογα σὴν εὐρεῖα καὶ πλούσια συμμετοχὴ τῶν οὐράνιων ἀγαθῶν, καὶ θὰ ἀκούσουν τὸν Θεὸ νὰ τοὺς λέγει· «Φᾶτε καὶ πιεῖτε

27. Σοφία Σειρ. 40, 20.

ετε, καὶ μεθύσθητε οἱ πλησίον». Πλησίον γὰρ οἱ τοιοῖδε Θεοῦ· καὶ οὐ σχέσεσι τοπικαῖς (ληρία γὰρ τοῦτο νοεῖν ἢ φράσαι), παραστήματι δὲ διανοίας τῷ λίαν ἀλκιμωτάτῳ, καὶ τῇ πρὸς πᾶν ὄτιον τῶν ἀρίστων ἐφέσει καὶ ἀγάπῃ τῇ εἰς αὐτόν. Ὡσπερ γὰρ ἐξίστησιν 5 ἡμᾶς καὶ οἶον ἀποφέρει μακρὰν ἢ φανλότης, οὕτω Θεῷ παρίστησιν ἢ ἀρετῇ, τὸ διωστᾶν ἡμᾶς καὶ μεσολαβοῦν ἐκ μέσου γενέσθαι παρασκευάζουσα, φημί δὴ τὴν ἁμαρτίαν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ΄.

Στίχ. 1. «Αἰτεῖσθε ὑετὸν παρὰ Κυρίου καθ' ὄραν πρῶϊμον
10 καὶ ὄψιμον».

ξέ· Ὡσπερ γὰρ οὐτ' ἂν σῖτος ἐν ἀγροῖς γένοιτ' ἂν πόνου δίχα, οὐτ' ἂν εὐδοτρός τε καὶ εὖοινος ἀμπελών, οὕτω καὶ ἐν ἡμῖν οὐκ ἂν γένοιτό τις εὐκαρπία πνευματικῇ, μὴ οὐχὶ Θεοῦ καθιέντος ὑετοῦ δίκην εἰς νοῦν καὶ καρδίαν τῶν ἑαυτοῦ λογίων τὴν ἀποκάλυψιν 15 καὶ γνῶσιν ἡμῖν οἴονεῖπως ἐνοτάζοντος τοῦ τε ἀρχαίου καὶ νέου γράμματος, τουτέστι τοῦ νομικοῦ καὶ εὐαγγελικοῦ· ὑετοὶ γὰρ οἱ τοιοῖδε πρῶϊμός τε καὶ ὄψιμος εἶεν ἂν. Ὅτι δὲ οὐκ ἀσυντελής εἰς ὄνησιν ἢ τοῦ νόμου γνῶσις καὶ θεωρία πνευματικῇ, παιδαγωγεῖ δὲ μᾶλλον ἡμᾶς διὰ τύπου καὶ σκιαῆς ἐπὶ τὸ Χριστοῦ μυστήριον, πιστώσεται λέγων αὐτὸς ὁ Σωτὴρ τοῖς Ἰουδαίων δήμοις «Μὴ δοκεῖτε ὅτι ἐγὼ κατηγορήσω ὑμῶν πρὸς τὸν Πατέρα· ἔστιν ὁ κατηγορῶν ὑμῶν Μωυσῆς, εἰς ὃν ὑμεῖς ἠλπίκατε. Εἰ γὰρ ἐπιστεύετε Μωυσῆ, ἐπιστεύετε ἂν ἐμοί· περὶ γὰρ ἐμοῦ ἐκεῖνος ἔγραψεν». Ἐφη δέ που καὶ περὶ τῶν Γραμματέων καὶ Φαρισαίων, ὡς 25 ἐκ νομικῆς παιδεύσεως καλουμένων ἐπὶ τὸ ἄμεινον, τουτέστι τὴν εὐαγγελικὴν. «Διὰ τοῦτο πᾶς γραμματεὺς μαθητευθεὶς ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν, ὁμοίός ἐστιν ἀνθρώπῳ οἰκοδεσπότῃ, ὅστις ἐκβάλλει ἐκ τοῦ θησαυροῦ αὐτοῦ καινὰ καὶ παλαιά». Οὐκοῦν αἰτουῦντες παρὰ Θεοῦ τὴν τε νομικὴν καὶ εὐαγγελικὴν ἐπιστήμην, 30 ἀξίους τε τοῦ λαβεῖν ἑαυτοὺς παραστήσαντες, ληψόμεθα πάντως καὶ τοὺς εἰς νοῦν ἔσω πληρώσομεν θησαυρούς, τὰ παλαιά τε καὶ

καὶ μεθύστε, σείς οἱ πλησίον μου»²⁸. Γιατὶ αὐτοῦ τοῦ εἴδους οἱ ἄνθρωποι εἶναι οἱ πλησίον τοῦ Θεοῦ· ὄχι μὲ τοπικὲς σχέσεις (αὐτὸ εἶναι ἀνοησία νὰ τὸ σκεφθεῖ καὶ νὰ τὸ πει κανεὶς), ἀλλὰ μὲ παρουσία καὶ παράστημα διάνοιας τὸ πιὸ ἰσχυρό, καὶ μὲ πόθο πρὸς ὅποιοδήποτε ἀπὸ τὰ ἄριστα καὶ μὲ τὴν ἀγάπη πρὸς αὐτόν. Γιατὶ ὅπως μᾶς ἀφαιρεῖ τὸ νοῦ καὶ κατὰ κάποιον τρόπο μᾶς μεταφέρει μακριὰ ἢ φαυλότητα, ἔτσι ἢ ἀρετὴ μᾶς ὀδηγεῖ κοντὰ στὸν Θεό, κάνοντας νὰ θγεῖ ἀπὸ τὴ μέση αὐτὸ πού μᾶς χωρίζει καὶ μεσολαβεῖ ἀνάμεσά μας, ἐννοῶ βέβαια τὴν ἁμαρτία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 10ο

Στίχ. 1. «Ζητεῖτε ἀπὸ τὸν Κύριο βροχὴ ἀνάλογα μὲ τὴν ἐποχὴ, πρῶιμη καὶ ὄψιμη».

65. Ὅπως δηλαδὴ οὔτε σιτάρι στὰ χωράφια θὰ γινόταν χωρὶς κόπο οὔτε ἀμπέλι θὰ ἔκανε πολλὰ σταφύλια καὶ καλὸ κρασί, ἔτσι καὶ οἱ ἄνθρωποι δὲν θὰ ἔδιναν καρποφορία πνευματικὴ, ἂν ὁ Θεὸς δὲν ἔριχνε σὰν βροχὴ στὸ νοῦ καὶ τὴν καρδιὰ τὴν ἀποκάλυψη τῶν λόγων του, ἐνστάζοντας μέσα μας τὴ γνώση τῆς Παλαιᾶς καὶ Νέας Διαθήκης, δηλαδὴ τοῦ νόμου καὶ τοῦ Εὐαγγελίου. Γιατὶ αὐτὴ εἶναι ἡ πρῶιμη καὶ ἡ ὄψιμη βροχὴ. Ὅτι βέβαια δὲν εἶναι ἀνώφελη ἡ γνώση τοῦ νόμου καὶ ἡ πνευματικὴ θεωρία, ἀλλὰ ἀντίθετα μᾶς διδάσκει μὲ τοὺς τύπους καὶ τὴ σκιὰ τὸ μυστήριον τοῦ Χριστοῦ, θὰ τὸ βεβαιώσῃ ὁ ἴδιος ὁ Σωτὴρας λέγοντας στὰ πλήθη τῶν Ἰουδαίων· «Μὴ νομίζετε ὅτι θὰ σᾶς κατηγορήσω ἐγὼ στὸν Πατέρα· θὰ σᾶς κατηγορήσῃ ὁ Μωυσῆς στὸν ὅποιο στηρίξατε τὶς ἐλπίδες σας. Γιατί, ἂν πιστεύατε στὸν Μωυσῆ, θὰ εἶχατε πιστέψῃ καὶ σ' ἐμένα· γιατί ἐκεῖνος ἔγραψε γιὰ μένα²⁹. Εἶπε κάποιου καὶ γιὰ τοὺς Γραμματεῖς καὶ τοὺς Φαρισαίους, πού ἀπὸ τὴ νομικὴ παιδεία τους καλοῦνταν στὴν Εὐαγγελικὴ. «Γι' αὐτὸ κάθε Γραμματέας πού διδάχθηκε γιὰ τὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν, εἶναι ὅμοιος μὲ κάποιον οἰκοδεσπότη, πού βγάζει ἀπὸ τὸ θησαυροφυλάκιό του νέα καὶ παλαιά»³⁰. Ζητώντας λοιπὸν ἀπὸ τὸν Θεὸ τὸσο τὴν νομικὴ ὅσο καὶ τὴν εὐαγγελικὴ γνώση καὶ κάνοντας τὸν ἑαυτὸ μας ἀξιο νὰ τὴ λάβομε, θὰ τὴ λάβομε ὅπωςδήποτε καὶ θὰ συμπληρώσομε μέσα στὸ νοῦ μας τοὺς θησαυ-

30. Ματθ. 13, 52.

νέα συλλέγοντες, πλείστης τε ὄσης πνευματικῆς εὐκαρπίας ἀνα-
μεστοῦντες τὸν νοῦν.

5 Στίχ. 1-2. «Κύριος ἐποίησε φαντασίας, καὶ ὑετὸν χειμερι-
νὸν δώσει αὐτοῖς, ἐκάστω βοτάνην ἐν ἀγρῶ. Διότι οἱ ἀπο-
φθεγγόμενοι ἐλάλησαν κόπους, καὶ οἱ μάντις ὁράσεις
ψευδεῖς καὶ τὰ ἐνύπνια ψευδῆ ἐλάλουν, μάταια παρεκά-
15 λουν· διὰ τοῦτο ἐξηράνθησαν ὡς οὐκ ἔχοντες ὑετόν, καὶ
ἐκακώθησαν ὡς πρόβατα· διότι οὐκ ἦν ἴασις».

ξζ. Ὡδίνει τινὰ κεκρυμμένην ἔννοιαν τὸ προκείμενον, ἦν ἀναγ-
10 καῖον, οἶμαί που, προδιατρανοῦσθαι σαφῶς, συνεῖεν γὰρ ἂν οὕτω
τῶν τοῦ προφήτου ῥημάτων τὸν σκοπὸν οἱ φιλεπιστήμονες. Ἦν
μὲν γὰρ ὁ λόγος αὐτῷ περὶ τῶν ἁγίων, οὓς καὶ λίθους ἁγίους ὠνό-
μαξε, σῖτόν τε αὐτοῖς ὅτι μάλιστα πρέπειν ἔφασκεν, ὡς ἀνδριζομέ-
νοις, ἦγον νεανίσκοις, καὶ μὴν καὶ οἶνον εὐωδιάζοντα, διὰ τοι τὸ
15 εἶναι παρθένους, τουτέστιν ἀγνοῦς τε καὶ ἀδεδήλους. «Οἱ γὰρ τοῦ
Χριστοῦ Ἰησοῦ τὴν σάρκα ἐσταύρωσαν σὺν τοῖς παθήμασι καὶ
ταῖς ἐπιθυμίαις», καθά φησιν ὁ θεσπέσιος Παῦλος. Αἰτεῖν δὲ αὐ-
τοῖς προστέταχε καὶ ὑετὸν προῦμὸν τε καὶ ὄψιμον· εἶτα μεταξὺ τῆς
περὶ τῶν πλανωμένων παρεισβαλούσης μνήμης, τὴν αἰτίαν ὥσπερ
20 ἀποδίδωσιν ἐν τούτοις, τοῦ μήτε σῖτον μήτε μὴν οἶνον ἔχειν αὐ-
τούς, ἀλλ' οὐδὲ ὑετοῖς καταρδεύεσθαι τοῖς νοητοῖς, ὡς ἐντεῦθεν
αὐτοὺς μὴ ἔχειν ἐν ἀγρῶ βοτάνην.

Καὶ ὁ μὲν λόγος ὡς ἐπὶ πραγμάτων ἐκπεποιήται τῶν αἰσθητῶν,
ἦ γε μὴν ἐν αὐτοῖς θεωρία λεπτή τε ἄγαν ἐστὶ καὶ πολὺ λίαν ἔχουσα
25 τὸ εἰλικρινές. Θεοῦ γὰρ φησι ποιοῦντος φαντασίας, τουτέστιν
ἀστραπῆς, καὶ ὑετὸν τῇ γῆ τὸν χειμέριον καταχέοντος, ὅς ἐστι καὶ
χρήσιμος, καὶ μὴν καὶ ἐκάστω, τῶν ἐν ἀγροῖς κτηνῶν δηλονότι, δι-
δόντος βοτάνην, πεπλανήκασιν ἐκείνους οἱ ἀποφθεγγόμενοι, του-
τέστιν οἱ ψευδοεπεῖς τε καὶ ψευδηγόροι καὶ μαντείας λέγοντες τὰς
30 ἀπό γε τῆς σφῶν καρδίας· οὗτοι λελαλήκασιν κόπους, τουτέστιν οὐ
τὰ εἰς ἀνάπαυσιν τοῖς πιστεύουσιν αὐτοῖς, ἀλλὰ δι' ὧν ἦν ἀνάγκη
καμεῖν, Θεῷ προσκρούοντας καὶ παρορωμένους οἱ δὲ γε μάντις
καὶ τὰ ἐνύπνια ψευδῆ παρεκάλουν, ἐνηχοῦντες αὐτοῖς δηλονότι τὰ

ρούς μας, συλλέγοντας παλαιὰ καὶ νέα καὶ γεμίζοντας τὸ νοῦ μας μὲ πλείστη ὄση πνευματικὴ καρποφορία.

Στίχ. 1-2. «Ὁ Κύριος ἔδωσε φαντασίες (ἀστραπές), καὶ θὰ δώσει σ' αὐτοὺς βροχὴ χειμερινή, καὶ στὸν καθένα χλόη στὸν ἀγρό του. Γιατὶ αὐτοὶ ποὺ μιλοῦν ψευδολογώντας, μίλησαν γιὰ μάταιους κόπους, καὶ οἱ μάντιες ἀνήγγειλαν ὄραματα παραπλανητικὰ καὶ τὰ ὄνειρα προμήνυαν ψεύδη, ἔδιναν μάταιες ἐλπίδες. Γι' αὐτὸ ξεράθηκαν, ἐπειδὴ δὲν εἶχαν βροχὴ καὶ ταλαιπωρήθηκαν σὰν πρόβατα, ἐπειδὴ δὲν ὑπῆρχε θεραπεία».

66. Τὰ λεγόμενα ἐδῶ κυοφοροῦν κάποιο κρυμμένο νόημα, τὸ ὁποῖο εἶναι ἀνάγκη, νομίζω, νὰ ἀναλύσουμε μὲ σαφήνεια· γιατί ἔτσι θ' ἀντιληφθοῦν τὸ σκοπὸ τῶν λόγων τοῦ προφήτη ὅσοι θέλουν νὰ μάθουν. Αὐτὸς δηλαδή μιλοῦσε γιὰ τοὺς ἁγίους, τοὺς ὁποίους καὶ λίθους ἁγίους τοὺς ὀνόμαζε³¹, καὶ ἔλεγε ὅτι ταίριαζε σ' αὐτοὺς τὸ σιτᾶρι, ἐπειδὴ ἦταν ἀνδρεῖοι, δηλαδή εἶχαν σφρίγος νεανικό, καὶ τὸ κρασί ποὺ εὐωδιάζει, ἐπειδὴ ἦταν παρθένοι, δηλαδή ἄγνοι καὶ καθαροί. Γιατί, ὅπως λέγει ὁ θεσπέσιος Παῦλος, «Ὅσοι πιστεύουν στὸν Ἰησοῦ Χριστὸ σταύρωσαν τὴ σάρκα μαζί μὲ τὰ πάθη καὶ τὶς ἐπιθυμίες»³². Τοὺς συμβούλεψε ἐπίσης νὰ ζητοῦν βροχὴ πρῶιμη καὶ ὄψιμη. Ἐπειτα παρεμβάλλοντας στὸ λόγο ἐκείνους ποὺ πλανήθηκαν, ἀποδίδει τὴν αἰτία κατὰ κάποιο τρόπο στὸ ὅτι δὲν ἔχουν οὔτε σιτᾶρι οὔτε κρασί, ἀλλ' οὔτε καὶ ἀρδεύονται μὲ νοητὲς βροχές, ὥστε νὰ μὴν ἔχουν γι' αὐτὸ στὸ χωράφι τους οὔτε χόρτο.

Καὶ ὁ λόγος βέβαια ἔγινε γιὰ πράγματα αἰσθητά, ἢ ἀνάλυσή του ὅμως εἶναι ἐξαιρετικὰ λεπτὴ καὶ ἔχει πολλὴ καθαρότητα. Γιατὶ λέγει, ἐνῶ ὁ Θεὸς ἔκανε φαντασίες, δηλαδή ἀστραπές, καὶ ἔριξε στὴ γῆ τὴ χειμωνιάτικη βροχὴ, ποὺ εἶναι χρήσιμη, ἀλλὰ καὶ δίνει στὸν καθένα, δηλαδή στὰ κτήνη τῶν ἀγρῶν, τὸ χόρτο, ὥστόσο τοὺς παραπλάνησαν ἐκεῖνοι ποὺ τοὺς μιλοῦσαν, δηλαδή οἱ ψευδολόγοι καὶ ψευδοκόποι καὶ ὅσοι δίνουν μαντεῖες ἀπὸ τὸ νοῦ τους. Αὐτοὶ μίλησαν γιὰ κόπους, δηλαδή ὄχι γιὰ ν' ἀναπαύσουν ἐκείνους ποὺ τοὺς πίστευαν, ἀλλὰ γιὰ νὰ ὑποβάλουν αὐτοὺς σὲ κόπους, προσκρούοντας στὸν Θεὸ καὶ παραβλεπόμενοι ἀπὸ αὐτόν. Οἱ μάντιες ἐπίσης τοὺς διηγοῦνταν καὶ ψεύτικα ὄνειρα, χαϊδεύοντας τὴν

31. Ζαχ. 9, 16.

32. Ψαλ. 5, 24.

καταθύμια, καὶ χρησταῖς μὲν ἐλπίσι καταπιαίνοντες, φάσκοντες δὲ ἀληθὲς οὐδέν· ἀλλ' εἰς ἀπάτην καὶ πλάνησιν ἀποφέροντες, καὶ ἤκιστα μὲν καταδεικνύντες σφίσι τὸν τῶν πνευματικῶν δοτῆρα καὶ χορηγόν, ἀναπείθοντες δὲ μᾶλλον αἰτεῖν τὴν εὐημερίαν παρὰ τῶν 5 ψευδωνύμων θεῶν. Ταύτη τοί φησιν «Ἐξηράνθησαν ὡς οὐκ ἔχοντες ὑετὸν καὶ ἐκακώθησαν ὡς πρόβατα». Οὐ γὰρ ἦν βοτάνη, «οὐκ ἦν ἴασις». Οὐ γὰρ ἦν ἐν αὐτοῖς ὁ καταδεσμῶν τὸ συντετρομιμένον, ὁ ἀνιστὰς τὸ κατερῶραγμένον, ὁ ἀνακτώμενος τὸ κεκακωμένον.

Προσεκτέον δὴ οὖν, οὐχὶ τοῖς ἀποφθεγγομένοις τὰ μάταια, 10 ψευδοπέσι τε καὶ βωμολόχοις καὶ ἐνυπνιασταῖς, Θεῷ δὲ δὴ μᾶλλον τῷ καὶ εἰς νοῦν ἡμῖν ἐναστράπτουσι τῆς ἀληθοῦς θεογνωσίας τὸ φῶς, καὶ νοητοὺς ὑετοὺς καταχέοντι, τὰς διὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος παρακλήσεις λέγω, καὶ βοτάνην ἀναφύουσι τοῖς ἐν ἀγρῷ, 15 τούτέστι πάλιν εἰς εὐανθεστάτην ὥσπερ ἡμᾶς κατανέμοντι πόαν, τῆς θεοπνεύστου Γραφῆς τὴν ἀμώμητον γνῶσιν. «Ἄνθρωπος μὲν γὰρ ἐν τιμῇ ὢν, οὐ συνῆκε, παρασυνεδλήθη τοῖς κτήνεσι τοῖς ἀνοήτοις καὶ ὠμοιώθη αὐτοῖς»· ἀλλ' εἰ ἔλοι πως εἰς νοῦν τῶν θείων λογίων τὴν γνῶσιν καὶ τροφῆς μετάσχοι τῆς πνευματικῆς, τότε δὴ, τότε τὴν νωθείαν ἀποβαλὼν, ἐν τιμῇ πάλιν ἔσται, λογισμῷ 20 τῷ σῶφρονι διοικούμενος, καὶ τὴν ἀνθρώπῳ πρέπουσαν ἀναλαβῶν φρένα.

Στίχ 3. «Ἐπὶ τοὺς ποιμένας παρωξύνθη ὁ θυμὸς μου, καὶ ἐπὶ τοὺς ἀμνοὺς ἐπισκέψομαι».

ξζ. Ποιμένας ἐν τούτοις, καθάπερ ἐγῶμαι, τοὺς ψευδοπρο- 25 φήτας καὶ ψευδομάντεις ἀποκαλεῖ, καὶ τοὺς τῆς ἀπάτης καθηγητάς, ὄλεθρόν τε καὶ πᾶγην γεγονότας τισὶν οἷ, τῆς ἀληθοῦς ἐπὶ Θεοῦ δόξης ἡμαρτηκότες, τὴν αὐτῷ πρέπουσαν τιμὴν καὶ λατρείαν ἀνατεθείκασιν τῇ κτίσει, «καὶ προσεκύνησαν τοῖς ἔργοις τῶν 30 ιδίων χειρῶν», καθὰ γέγραπται. Οὐκ ἀπίθανον δὲ τοῖς ψευδομάντεσι καὶ τοῖς τῶν Ἑλλήνων συνάψαι λογάδας, οἱ δοκησιοσοφούντες ἄγαν, ταῖς ἑαυτῶν εὐγλωττίαις τοὺς αὐτοῖς προσκειμένους πεπλανήκασιν, καὶ ὥσπερ τινὲς ποιμένες οὐκ ἀγαθοὶ κατεβόσκη-

ἀκοή τους μ' αὐτὰ πού ἐπιθυμοῦσαν, καί τοὺς γέμιζαν βέβαια μὲ ὠραῖες ἐλπίδες, δὲν ἔλεγαν ὅμως τίποτα ἀληθινό. Ἀντίθετα ὀδηγώντας τους σὲ ἀπάτη καὶ πλάνη, καὶ μὴ ἀποκαλύπτοντάς τους τὸν δωροδοτῆ καὶ χορηγὸ τῶν πνευματικῶν ἀγαθῶν, τοὺς ἔπειθαν νὰ ζητοῦν τὴν εὐημερία τους ἀπὸ τοὺς ψευδώνυμους θεούς. Γι' αὐτὸ λέγει, «Ξεράθηκαν, ἐπειδὴ δὲν εἶχαν βροχή καὶ ταλαιπωρήθηκαν σὰν πρόβατα»· γιατί «δὲν ὑπῆρχε χόρτο, δὲν ὑπῆρχε θεραπεία». Δὲν ὑπῆρχε δηλαδή σ' αὐτοὺς ἐκεῖνος πού θὰ ἔδενε αὐτὸ πού εἶχε συντριβεῖ, ἐκεῖνος πού θὰ ἀνόρθωνε τὸ κομματιασμένο, ἐκεῖνος πού θ' ἀποκαθιστοῦσε τὸ κακοποιημένο³³.

Δὲν πρέπει λοιπὸν νὰ προσέχομε αὐτοὺς πού διακηρύττουν ματαιότητες, αὐτοὺς πού ψευδολογοῦν καὶ χυδαιολογοῦν καὶ ἐξηγοῦν τὰ ὄνειρα, ἀλλὰ μᾶλλον νὰ προσέχομε τὸν Θεὸ πού κάνει ν' ἀκτινοβολεῖ στὸ νοῦ μας τὸ φῶς τῆς ἀληθινῆς θεογνωσίας καὶ ρίχνει τὶς νοητὲς βροχές, ἐννοῶ τὶς παρηγορίες τοῦ ἁγίου Πνεύματος, καὶ πού κάνει νὰ φυτρώνει τὸ χόρτο στὸ χωράφι, δηλαδή πού πάλι σὰν καταπράσινη γλῶση παρέχει σ' ἐμᾶς τὴν ἀμεμπτη γνώση τῆς θεόπνευστης Γραφῆς. Γιατί λέγει, «ὁ ἄνθρωπος, ἂν καὶ ἀπολάμβανε τιμὴ, δὲν τὸ κατενόησε, ἀναμίχθηκε μὲ τὰ ἀνόητα ζῶα καὶ ἔγινε ὅμοιός τους»³⁴. Ἄν ὅμως ἀποκτήσει στὸ νοῦ του τὴν γνώση τῶν θείων λόγων καὶ δοκιμάσει τὴν πνευματικὴ τροφή, τότε λοιπὸν, τότε, ἀποβάλλοντάς τὴ νωθρότητα, θὰ ἀποκτήσει πάλι τὴν τιμὴ, κυβερνούμενος ἀπὸ τὸν φρόνιμο λογισμὸ καὶ ἀποκτώντας τὸν νοῦ πού ἀρμόζει στοὺς ἀνθρώπους.

Στίχ. 3. «Ὁ θυμὸς μου ἐρεθίσθηκε ἐναντίον τῶν κακῶν ποιμένων, καὶ θὰ ἐπισκεφθῶ τοὺς ἀμνοὺς τους».

67. Ποιμένες ἐδῶ, κατὰ τὴ γνώμη μου, ὀνομάζει τοὺς ψευδοπροφήτες καὶ τοὺς ψευδομάντις καὶ τοὺς δασκάλους τῆς ἀπάτης, πού ἔγιναν ὄλεθρος καὶ παγίδες γιὰ κάποιους, οἱ ὅποιοι, ἐπειδὴ ἔσφαλαν στὴν ἀληθινὴ γνώμη γιὰ τὸν Θεό, τὴν τιμὴ καὶ τὴ λατρεία πού ἔπρεπε σ' αὐτόν, τὴν ἀπέδωσαν στὴν κτίση καὶ ὅπως ἔχει γραφεῖ, «προσκύνησαν τὰ ἔργα τῶν ἰδίων τῶν χειρῶν τους»³⁵. Δὲν εἶναι ὅμως ἄτοπο νὰ συνάψει κανεὶς μὲ τὶς ψευδομάντις τοὺς λογίους τῶν Ἑλλήνων, οἱ ὅποιοι, θεωρούμενοι πολὺ σοφοί, παραπλάνησαν μὲ τὴν εὐγλωττία τους ἐκείνους πού προσκολλῶνταν σ' αὐτοὺς καὶ σὰν κάποιοι ποιμένες ὄχι σωστοὶ βόσκησαν τὸ

σαν ἐν ἀκάνθαις καὶ εἰς πολλὴν ἀχρειότητα σαθρῶν ἐννοιῶν. Τί γὰρ παρ' ἐκείνοις τὸ εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ὠφελοῦν; Κατὰ τούτων ἂν γένοιτο καὶ τὰ ἐκ θείας ὀργῆς, καὶ μάλα ὀσίως ὠλόθρευσαν γὰρ οὐχὶ δὴ μόνας τὰς ἑαυτῶν ψυχὰς, ἀλλὰ γὰρ πρὸς τούτω
 5 καὶ τὰς ἐτέρων πεπλανήκασιν, ὡς ἔφην, τῷ τῆς λέξεως κόμπω μονονουχὶ καταχρυσοῦντες τὸ ψεῦδος καὶ τὴν τοῦ λόγου χρεῖαν δαπανῶντες εἰς φενακισμούς. Ἐπισκέπτεται γε μὴν τοὺς ἄμνους, ἐποικτιέρων δηλονότι καὶ μετατιθεὶς ἐξ ἀπάτης εἰς τὴν τῆς ἀληθείας ἐπίγνωσιν, καὶ ἐκ τοῦ πεπλανῆσθαι μετασοβῶν εἰς εὐθειαν
 10 ὁδόν. Ὡσπερ γὰρ ἦν ἀκόλουθον τοῖς ἡδίκηκόσιν αὐτοὺς τὴν τοῖς ἀδικήμασι πρέπουσαν ἐπαρτηῆσαι δίκην, οὕτω δὴ πάλιν θεοπρεποῦς ἡμερότητος καὶ ψήφου δικαίας ἀμοιρήσειεν ἂν οὐδαμῶς τὸ ἐπὶ τοῖς πεπονθόσι φιλόανθρωπον κριμα. Ἐδει γάρ, ἔδει σῶζεσθαι τοὺς ἡδικημένους, ἀμνησικακοῦντος Θεοῦ καὶ ποιῆς
 15 ἀπαλλάττοντος τοὺς ταῖς ἐκείνων πλεονεξίαις τάχα πον καὶ ἀβουλήτως ὑπενηνεγμένους.

Στίχ. 3-5. «Καὶ ἐπισκέπεται Κύριος ὁ Θεὸς ὁ παντοκράτωρ τὸ ποῖμνιον αὐτοῦ τὸν οἶκον Ἰούδα, καὶ τάξει αὐτοὺς ὡς ἵππον εὐπρεπῆ αὐτοῦ ἐν πολέμῳ, καὶ ἐξ αὐτοῦ ἐπέβλεψε καὶ ἐξ αὐτοῦ ἔταξε, καὶ ἐξ αὐτοῦ τὸ τόξον ἐν θυμῷ, καὶ
 20 ἐξ αὐτοῦ ἐξελεύσεται πᾶς ὁ ἐξελαύνων ἐν τῷ αὐτῷ. Καὶ ἔσσονται ὡς μαχηταὶ πατοῦντες πηλὸν ἐν ταῖς ὁδοῖς ἐν πολέμῳ, καὶ παρατάξονται, διότι Κύριος μετ' αὐτῶν».

ξη'. Τίνα δὴ τρόπον ἐποίσει μὲν τοῖς ποιμέσι τὰ ἐξ ὀργῆς, ἐπισκέπεται δὲ καὶ ἀνασώσει τοὺς ἄμνους, καθίστησιν ἐναργές. Ἀναδείξας γὰρ ἐξ Ἰουδαίων τοὺς τῆς οἰκουμένης μυσταγωγούς, τοὺς ἁγίους ἀποστόλους καὶ εὐαγγελιστάς, κατηγωνίσαστο μὲν δι' αὐτῶν τοὺς Ἑλλήνων σοφούς, ἐξείλετο δὲ τοὺς ἄμνους τῆς ἐκείνων ἀθυροστομίας καί, τῶν τῆς ἀπάτης βρόχων ἀπαλλάξας, μετέ-
 30 στησεν εἰς θεογνωσίαν τὴν ἀληθῆ καὶ ἀμώμητον. «Ἐπισκέπεται» τοίνυν, φησί, «τὸ ποῖμνιον αὐτοῦ τὸν οἶκον Ἰούδα». Ποιῆσεται δὲ αὐτὸν οἶον ἵππον εὐπρεπῆ καὶ πολεμικώτατον, ἐφ' ᾧ νοητῶς μονονουχὶ καὶ ἐποχούμενος, τῆς Ἑλλήνων, ὡς ἔφην, κατα-

ποιμνιό τους στὰ ἀγκάθια καὶ σὲ μεγάλη ἀχρειότητα σαθρῶν ἐννοιῶν. Γιατὶ ποιοὶ ἀπὸ τὰ διδάγματα ἐκείνων μπορεῖ νὰ ὠφελήσῃ στὴν ἐπίγνωση τῆς ἀλήθειας; Ἐναντίον αὐτῶν θὰ ξεσποῦσε ἡ θεία ὀργή, καὶ πολὺ δίκαια. Γιατὶ δὲν κατέστρεψαν μόνο τὶς δικές τους ψυχές, ἀλλὰ ἐκτὸς ἀπὸ αὐτές ὁδήγησαν στὴν πλάνη καὶ τῶν ἄλλων, ὅπως εἶπα, χρυσώνοντας κατὰ κάποιον τρόπο μὲ τὴν πομπώδη φρασεολογία τους τὸ ψεῦδος καὶ καταδαπανώντας τὴ χρησιμότητα τοῦ λόγου σὲ ἀπατηλὰ τεχνάσματα. Ἐπισκέπτεται ὅμως τοὺς ἀμνοὺς, ἀπὸ εὐσπλαγχνία προφανῶς, μεταφέροντάς τους ἀπὸ τὴν ἀπάτη στὴν ἐπίγνωση τῆς ἀλήθειας καὶ ἀπὸ τὴν παραπλάνηση μεταθέτοντάς τους στὸν ἴσιον δρόμον. Γιατί, ὅπως ἦταν ἐπακόλουθο νὰ ἐπιβάλλῃ σὲ ἐκείνους πού τοὺς εἶχαν ἀδικήσῃ τὴν ἀνάλογον τιμωρίαν στὰ ἀδικήματά τους, ἔτσι ἀκριβῶς πάλι δὲν θὰ φανεῖ καθόλου ἄμοιρον ἀπὸ θεοπρεπῆ ἀγαθότητα καὶ δίκαια ἀπόφαση ἢ φιλόανθρωπη κρίση γιὰ ἐκείνους πού ἔπαθαν. Γιατὶ ἔπρεπε, ναὶ ἔπρεπε νὰ σωθοῦν ἐκεῖνοι πού εἶχαν ἀδικηθεῖ, δείχνοντας ὁ Θεὸς ἀμνησικακία καὶ ἀπαλλάσσοντας αὐτοὺς πού καὶ χωρὶς νὰ θέλουν ἴσως ὑποτάχθησαν σὲ ἀπάτες ἐκείνων.

Στίχ. 3-5. «Καὶ ὁ Κύριος παντοκράτωρ θὰ ἐπισκεφθεῖ τὸ ποιμνιὸν τοῦ, τὸν οἶκον τοῦ Ἰούδα, καὶ θὰ τοὺς ἐτοιμάσῃ σὰν ἵππον τοῦ σπολισμένου γιὰ πόλεμον. Σ' αὐτὸν τὸ ἴδιον ἐπέβλεψε, καὶ ἀπὸ αὐτὸν θὰ ἐτοιμάσῃ τὸ τόξον τοῦ θυμωμένου, καὶ ἀπὸ αὐτὸν θὰ βγαίνει ὁ κάθε ἀρχηγὸς πού θὰ ἐξορμᾷ γι' αὐτὸ τὸ σκοπὸ, καὶ θὰ εἶναι σὰν πολεμιστὲς πού πατοῦν τὶς λάσπες τῶν δρόμων σὲ καιρὸ πολέμου καὶ θὰ ἀντιαραταχθοῦν, γιατί ὁ Κύριος εἶναι μαζί τους».

68. Κάνει φανερὸ μὲ ποιὸν τρόπο θὰ ἐπιβάλλῃ στοὺς κακοὺς ποιμένες τὰ ἐπακόλουθα τῆς ὀργῆς του, ὅμως θὰ ἐπισκεφθεῖ καὶ θὰ σώσῃ τοὺς ἀμνοὺς. Ἀφοῦ δηλαδὴ ἀνέδειξε ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους τοὺς δασκάλους τῆς οἰκουμένης, τοὺς ἁγίους ἀποστόλους καὶ εὐαγγελιστὲς, κατατρόπωσε μ' αὐτοὺς τοὺς Ἕλληνας σοφοὺς καὶ ἀπομάκρυνε τοὺς ἀμνοὺς ἀπὸ τὴν φλυαρολογία ἐκείνων, καὶ ἀπαλλάσσοντάς τους ἀπὸ τοὺς βρόχους τῆς ἀπάτης, τοὺς μετέθεσε στὴν ἀληθινὴ καὶ ἀμεμπτὴ θεογνωσίαν. «Θὰ ἐπισκεφθεῖ» λοιπόν, λέγει, «τὸ ποιμνιὸν τοῦ, τὸν λαὸν τοῦ Ἰούδα». Καὶ θὰ τὸν κάνει σὰν ἵππον σπολισμένον ὡραῖον καὶ πολὺ πολεμικόν, καὶ ἵππεύοντα κατὰ κάποιον τρόπο νοητὰ σ' αὐτόν, θὰ ἐπιτεθεῖ, ὅπως εἶπα, στὴν

στρατεύσεται γλώττης, καὶ τῆς ἐνούσης αὐτοῖς σοφίας καταγράψει τὸ ἀκαλλὲς καὶ ἀνόητον. Ὅτι γὰρ ἐν ταῖς Ἑλλήνων διασποραῖς οἱ θεσπέσιοι γεγόνασι μαθηταὶ οἳά τινες ἵπποι, μονονουχὶ καταχρεμετίζοντες τῆς παρ' αὐτοῖς ἀθυροστομίας καὶ θεοστυγούς ἀπάτης, πῶς ἂν ἐνδοιάσειέ τις, Χριστοῦ λέγοντος περὶ τοῦ μακαρίου Παύλου πρὸς Ἀνανίαν, «Πορεύου, ὅτι σκεῦος ἐκλογῆς ἐστὶ μοι οὗτος τοῦ βαστάσαι τὸ ὄνομά μου ἐνώπιον ἐθνῶν τε καὶ βασιλέων καὶ υἱῶν Ἰσραήλ». Ἐφη δέ που καὶ ὁ Ἀμβακούμ ὡς πρὸς αὐτὸν τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν τὸν Χριστὸν ὅτι, «Ἐπιθήσῃ 10 ἐπὶ τοὺς ἵππους σου καὶ ἡ ἵππασία σου σωτηρία». Οὐκοῦν «τάξει αὐτόν», φησὶν, «ὡς ἵππον εὐπρεπῆ ἐν πολέμῳ καὶ ἐξ αὐτοῦ ἐπέβλεψεν». Ὅμοιον ὡς εἰ λέγοι. Κατεσκέψατο μὲν ὡς Θεὸς τοὺς ἐπιτηδείους εἰς διακονίαν τῶν εὐαγγελικῶν κηρυγμάτων, ἀπολέκτους γε μὴν ἐποίησατο τοὺς ἐξ Ἰούδα, καὶ ἐξ αὐτοῦ ἔταξεν· εἴλε- 15 το γὰρ αὐτοὺς τῶν ἰδίων θελημάτων ὑπηρέτας γενέσθαι καὶ ὑπουργούς, καὶ τῆς παρ' ἑαυτοῦ χάριτος οἴονεῖ μεσίτας καὶ διακόνους. Ἔστι δέ, φησὶ, καὶ ἐξ αὐτοῦ, δῆλον δὲ ὅτι τοῦ Ἰούδα, τὸ ἐν θυμῷ τεινόμενον τόξον κατὰ τῶν ὑπ' ἐναντίας. «Ἐξ αὐτοῦ δὲ πάλιν ἐξελεύσεται καὶ ὁ ἐξελαύνων ἐν τῷ αὐτῷ». «Ἐξελαύνοντα» 20 δέ, ὡς γε οἶμαι, φησὶ τὸν λεηλατοῦντά τε καὶ αἰχμαλωτίζοντα.

Δεδράκασι δὲ τοῦτο καὶ οἱ θεσπέσιοι μαθηταί, τοὺς ἐξ Ἑλλήνων ἀρπάζοντες καὶ τῷ μεγάλῳ προσκομίζοντες βασιλεῖ, φημί δὴ Χριστῷ, ἵνα ὑπ' αὐτῷ τε εἶεν καὶ τὰ αὐτοῦ φρονεῖν ἔλοιντο, τῆς τοῦ διαβόλου πλεονεξίας ὁπὲ καὶ μόλις ἀποσεισάμενοι τὸν ζυ- 25 γόν. Κατηνδρίσαντο δὲ οὕτω τῶν παρ' Ἑλλησι σοφῶν οἱ θεσπέσιοι μαθηταί, ὡς ἤδη πως δοκεῖν πηλὸν ἐν τριόδοις διερῶμιμένον συμπατεῖν. Καὶ γὰρ ἦν Κύριος μετ' αὐτῶν, ὁ ποιῶν «μεγάλα καὶ ἀνεξιχνίαστα, ἐνδοξά τε καὶ ἐξαίσια, ὧν οὐκ ἔστιν ἀριθμὸς». Ἐπεφώνει δέ που καὶ ὁ Χριστὸς τοῖς πιστεύουσιν εἰς αὐτόν· «Ἴδού 30 δέδωκα ὑμῖν πατεῖν ἐπάνω ὄφρων καὶ σκορπίων καὶ ἐπὶ πᾶσαν τὴν δύναμιν τοῦ ἐχθροῦ».

Ἰστέον δὲ ὅτι πνευματικὴν μὲν ἡμεῖς ἐξυφαίνοντες θεωρίαν, τὰ τοιαῦτά φαμεν, Ἰουδαίοις γε μὴν οὐχ ᾧδε ἔχειν τὸ χρῆμα δο-

36. Πράξ. 9, 15.

37. Ἀββακ. 3, 8.

38. Ἰωβ 5, 9.

39. Λουκᾶ 10, 19.

Ἑλληνική γλώσσα καὶ θὰ ἀποδείξει τὴν ἀσχήμα καὶ τὸ ἀνώφελο τῆς σοφίας της. Γιατί, τὸ ὅτι στὶς χῶρες τῆς Ἑλληνικῆς διασπορᾶς ἔφτασαν οἱ θεσπέσιοι μαθητὲς σὰν ἵπποι, κατακραυγάζοντας ἐναντίον τῆς ἀθυροστομίας ἐκείνων καὶ τῆς θεομίσητης ἀπάτης, πῶς θὰ μπορούσε νὰ ἀμφιβάλλει κανεὶς, τῆ στιγμῆ πού ὁ Χριστὸς λέγει γιὰ τὸ μακάριο Παῦλο στὸν Ἄνανία, «Πήγαινε, γιατί αὐτὸς εἶναι σκεῦος ἐκλογῆς, γιὰ νὰ μεταφέρει τὸ ὄνομά μου στὰ ἔθνη καὶ τοὺς βασιλεῖς καὶ τοὺς Ἰσραηλίτες»³⁶. Εἶπε καὶ ὁ Ἀβδακὸν κάπου σχετικὰ μὲ τὸν Κύριό μας Ἰησοῦ Χριστό· «Θὰ ἀνεβεῖς στοὺς ἵππους σου καὶ ἡ ἵππασία σου θὰ εἶναι σωτηρία»³⁷. «Θὰ ἐτοιμάσει» λοιπόν, λέγει, «αὐτὸν σὰν ἵππο στολισμένο ὠραῖα γιὰ πόλεμο καὶ ἀπὸ αὐτὸν ἐπέβλεψε». Εἶναι ὅμοιο σὰ νὰ λέγει· Ἐπισκέφθηκε βέβαια ὡς Θεὸς τοὺς κατάλληλους γιὰ τὴ διακονία τῶν εὐαγγελικῶν κηρυγμάτων, ἐκλεκτοὺς του ὅμως ἔκανε τοὺς προερχόμενους ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους καὶ ἀπὸ αὐτοὺς σχημάτισε τὴν παράταξή του. Γιατί τοὺς ξεχώρισε νὰ γίνουν ὑπηρέτες τῶν θελημάτων του καὶ βοηθοὶ καὶ κατὰ κάποιον τρόπο μεσολαβητὲς καὶ διάκονοι. Καὶ «θὰ προέρχεται», λέγει, «ἀπὸ αὐτὸν», δηλαδή τὸν Ἰούδα, «τὸ τόξο πού θὰ τεντωθεῖ μὲ θυμὸ» ἐναντίον τῶν ἀντιπάλων. «Καὶ ἀπὸ αὐτὸν» πάλι «θὰ προέλθει αὐτὸς πού θὰ ἐξορμᾷ γι' αὐτὸν τὸν σκοπὸ». Γιατί «ἐξελαύνοντα», ὅπως ἐγὼ νομίζω, ὀνομάζει αὐτὸν πού λεηλατεῖ καὶ αἰχμαλωτίζει.

Αὐτὸ τὸ ἔκαναν οἱ θεσπέσιοι μαθητὲς, ἀρπάζοντας τοὺς προερχόμενους ἀπὸ τοὺς Ἕλληνες καὶ προσκομίζοντάς τους στὸν μεγάλο βασιλέα, ἐννοῶ τὸν Χριστό, γιὰ νὰ εἶναι κάτω ἀπὸ τὴν ἐξουσία του καὶ νὰ θέλουν νὰ φρονοῦν τὰ δικά του, ἔχοντας ἀποτινάξει ἀργὰ καὶ μὲν πρόσφατα τὸ ζυγὸ τῆς πλεονεξίας τοῦ διαβόλου. Καὶ κατανίκησαν ἔτσι τοὺς σοφοὺς τῶν Ἑλλήνων οἱ θεσπέσιοι μαθητὲς, ὥστε νὰ φαίνεται ὅτι ποδοπατοῦσαν κατὰ κάποιον τρόπο λάσπη πεταμένη στὰ τρίστρατα. Γιατί ἦταν ὁ Κύριος μαζί τους, «Αὐτὸς πού κάνει μεγάλα καὶ ἀνεξιχνίαστα, ἔνδοξα καὶ ἐξαισία ἔργα, πού δὲν ἔχουν μετρημό»³⁸. Φώναζε ἐπίσης κάπου καὶ ὁ Χριστὸς πρὸς ἐκείνους πού πίστεψαν σ' αὐτόν· «Νᾶ, σᾶς ἔδωσα τὴ δύναμη νὰ πατᾶτε ἐπάνω σὲ φίδια καὶ σκορπιούς καὶ σὲ ὅλη τὴ δύναμη τῶν ἐχθρῶν»³⁹.

Πρέπει ὅμως νὰ γνωρίζετε, ὅτι αὐτὰ τὰ λέμε ἐκθέτοντας πνευματικὴ ἔρμηνεία, οἱ Ἰουδαῖοι ὅμως πιστεύουν ὅτι δὲν ἔχει ἔτσι τὸ πρᾶγμα, ἀλλὰ

κεῖ, δέχονται δὲ μᾶλλον ἱστορικῶς, καὶ φασιν, ὅτι μετὰ τοὺς τῆς αἰχμαλωσίας καιροὺς πεπολέμηκεν αὐτοῖς ὁ ἐπίκλην ἐπιφανῆς Ἀντίοχος, πλείστην τε ὄσσην συννεγκῶν ἐκ τῆς Ἑλλήνων χώρας τῶν μαχομένων τὴν ἄθροισιν καὶ μὴν καὶ ταῖς παρ' ἐτέρων ἐπι-
 5 κουρίαις ὠφρουμένος ἄλλ', ὡς αὐτοὶ φασι, νενίκηκεν ὁ Ἰσραήλ, καὶ τῆς ἐκείνου σκαιότητος τὴν ἀμείνω δόξαν ἀπηνέγκατο. Τότε γὰρ συμβέβηκε καὶ τοὺς ἐκ τῶν Μακκαδαίων μεμαρτυρηκότας τὸν τῆς εὐδοκίμησεως ἀναδήσασθαι στέφανον. Παρακομίζουσι δὲ τῶν αὐτοῖς δοκούντων εἰς ἀπόδειξιν τά τε ἀρτίως ἡμῖν εἰρημέ-
 10 να, καὶ μὴν καὶ τὰ ὀλίγω κατόπιν, ἔχουσι δὲ οὕτως· «Διότι ἐνέτεινά σε, Ἰούδα, ἐμαντῶ τόξον, ἔπλησα τὸν Ἐφραῖμ, καὶ ἐπεγερωῶ τὰ τέκνα σου, Σιών, ἐπὶ τὰ τέκνα τῶν Ἑλλήνων, καὶ ψηλαφήσω σε ὡς ῥομφαίαν μαχητοῦ, καὶ ἔσται Κύριος ἐπ' αὐτούς, καὶ ἐξελεύσεται ὡς ἀστραπὴ βολίς, καὶ Κύριος παντοκράτωρ ἐν σάλπιγγι σαλ-
 15 πιεῖ καὶ πορεύσεται ἐν σάλῳ ἀπειλῆς αὐτοῦ. Κύριος παντοκράτωρ ὑπερασπιεῖ αὐτῶν».

Στίχ. 5-6. «Καὶ καταισχυνηθήσονται ἀναβάται ἵππων, καὶ κατισχύσω τὸν οἶκον Ἰούδα, καὶ τὸν οἶκον Ἰωσήφ σώσω, καὶ κατοικιῶ αὐτούς, ὅτι ἠγάπηκα αὐτούς».

20 ξθ. Φασὶ δὴ πάλιν οἱ τοῖς Ἰουδαίκοις συναγορεύοντες διηγήμασιν, ὅτι συγκεκροτημένης τῆς πρὸς Ἑλληνας μάχης, οἱ μὲν ἐκείνων ἵππεις διολώλασι, κεκρατήκασί γε μὴν οἱ ἐξ αἵματος Ἰσραήλ, ὡς κατοικῆσαι τὴν χώραν αὐτούς, δῆλον δὲ ὅτι τὴν Ἰουδαίαν, παντὸς ἐλευθέρους δείματος, καὶ οὐδενὸς τὸ παράπαν ἀποικι-
 25 σθέντος, ἤγουν αἰχμαλώτου γεγεννημένου. Ἡμεῖς δὲ τοῖς πρώτοις συμβαίνουσάν τε καὶ ἀδελφὴν ποιεῖσθαι σπουδάζοντες τὴν τῶν νοσημάτων ἀπόδοσιν, ἀναβάτας ἵππων τοὺς κατησχυμένους οὐχ ἐτέρους εἶναί φαμεν, ἢ τοὺς τῶν Ἑλληνικῶν δογμάτων προεστηκότας, καὶ ἀπάτης τῆς θεομισσοῦς ὑπεραθλεῖν εἰωθότας, ὧν κατεῶ-
 30 ραγμένων κεκρατήκεν ὁ Ἰούδας, σέσωσται δὲ καὶ ὁ οἶκος Ἰωσήφ. Κατασημαίνεται δὲ διὰ τούτων τὸ ἐξ Ἰσραήλ αἷμά τε καὶ γένος, ἤγουν ἢ τῶν ἐν Χριστῶ δεδικαιωμένων πληθὺς καὶ τὸν εἰς νοῦν καὶ

τὸ δέχονται μάλλον ἱστορικά, καὶ λένε ὅτι μετὰ τοὺς χρόνους τῆς αἰχμαλωσίας τοὺς πολέμησε ὁ Ἀντίοχος, ὁ λεγόμενος Ἐπιφανής, συγκεντρώνοντας μεγάλη δύναμη πολεμιστῶν ἀπὸ τῆ χώρα τῶν Ἑλλήνων, καὶ βέβαια ἀλαζονευόμενος καὶ ἀπὸ τὶς βοήθειες ἄλλων. Ἀλλά, ὅπως οἱ ἴδιοι λένε, νίκησαν οἱ Ἰσραηλιῖτες, καὶ ἀπὸ τὴν κακότητα ποὺ ἐπέδειξε ἐκεῖνος κέρδισαν μεγαλύτερη δόξα. Γιατὶ τότε ἦταν ποὺ μαρτύρησαν καὶ οἱ ἀδελφοὶ Μακκαδαῖοι καὶ δέχθηκαν τὸ στεφάνι τῆς ἀρετῆς⁴⁰. Προσκομίζουσι γιὰ ν' ἀποδείξουν τὶς δικές τους γνώμες καὶ αὐτὰ ποὺ μόλις εἰπώθηκαν, ἀλλὰ καὶ τὰ λίγο προηγούμενα, ποὺ εἶναι τὰ ἑξῆς: «Γιατὶ σὲ τέντωσα γιὰ τὸν ἑαυτό μου, Ἰούδα, ὡς τόξο, ἐξόλπισα καὶ τὸν Ἐφραΐμ, καὶ θὰ ξεσηκώσω τὰ παιδιὰ σου, Σιών, ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων, καὶ θὰ σὲ χρησιμοποίησω σὰν ρομφαία πολεμιστῆ, καὶ θὰ ἐξεγερθεῖ ὁ Κύριος ἐναντίον τους, καὶ θὰ ἐκσφενδονισθεῖ τὸ βέλος του σὰν ἀστραπή. Ὁ Κύριος ὁ παντοκράτωρ θὰ σαλπίζει τότε μὲ τὴ σάλπιγγα καὶ θὰ πορευθεῖ προκαλώντας μὲ τὴν ἀπειλή του σάλο. Ὁ Κύριος ὁ παντοκράτωρ θὰ τοὺς ὑπερασπισθεῖ»⁴¹.

Στίχ. 5-6. «Καὶ θὰ κατατροπιαστοῦν οἱ ἀναβάτες τῶν ἵππων, γιατί θὰ καταστήσω ἰσχυρὸ τὸν οἶκο τοῦ Ἰούδα καὶ θὰ σώσω τὸν οἶκο τοῦ Ἰωσήφ καὶ θὰ τοὺς ἐγκαταστήσω σὲ τόπο ἀσφαλῆ, ἐπειδὴ τοὺς ἀγάπησα».

69. Λένε λοιπὸν πάλι, ὅσοι συμφωνοῦν μὲ τὶς Ἰουδαϊκὲς ἀφηγήσεις, ὅτι ὅταν ἔγινε ἡ μάχη ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων, οἱ ἵππεῖς ἐκείνων ἀφανίσθηκαν καὶ ἐπικράτησαν οἱ ἐξ αἵματος Ἰσραηλιῖτες, ὥστε νὰ κατοικήσουν τὴ χώρα αὐτή, δηλαδή τὴν Ἰουδαία, ἀπαλλαγμένοι ἀπὸ κάθε φόβο καὶ χωρὶς νὰ μεταφερθεῖ κανένας τους ἀπολύτως σὲ ἐξορία ἢ νὰ αἰχμαλωτισθεῖ. Ἐμεῖς ὅμως, ἐπιδιώκοντας νὰ δώσουμε μιὰ ἀπόδοση τῶν νοσημάτων σύμφωνη μὲ τοὺς πρώτους, ὑποστηρίζομε, ὅτι ἀναβάτες τῶν ἵππων ποὺ ντροπιάσθηκαν δὲν εἶναι ἄλλοι, παρὰ οἱ ἀρχηγοὶ τῶν ἑλληνικῶν ἀπόψεων καὶ οἱ συνηθισμένοι νὰ ἀγωνίζονται γιὰ τὴν ἐπικράτηση τῆς μοσιτῆς ἀπὸ τὸν Θεὸ ἀπάτης, ποὺ ὅταν κατακτῆθηκαν ἐπικράτησε ὁ Ἰούδας καὶ σώθηκε ὁ οἶκος τοῦ Ἰσραήλ. Μὲ αὐτὰ ὑποδηλώνεται τὸ Ἰσραηλιτικὸ αἷμα καὶ γένος, δηλαδή τὸ πλῆθος ἐκείνων ποὺ δικαιώθηκαν μὲ τὴ χάρη τοῦ Χριστοῦ καὶ ποὺ περιφέρουν στὸ νοῦ καὶ τὴν καρδιά τὸν Ἰουδαῖο,

καρδίαν περιφέροντες Ἰουδαῖον, καὶ περιτομὴν λαχόντες τὴν ἐν
 πνεύματι, καὶ νοῦν ἔχοντες ὁράοντα Θεόν· ἐρμηνεύεται γὰρ οὕτως ὁ
 Ἰσραήλ. Ἐπειδὴ δὲ ἠγάπηται παρὰ Θεοῦ, ταύτη τοι καὶ κατακί-
 σθησαν, τουτέστιν ἐρηρυσμένην ἐσχήμασι τὴν ἐφ' ἅπασιν τοῖς ἀρί-
 5 στοις διαμονήν. Γέγραπται γὰρ ὅτι «Κύριος κατοικίξει μονοτρό-
 πους ἐν οἴκῳ». Ἔφη δέ που καὶ ὁ θεοπέσιος Ἡσαΐας περὶ τοῦ τὸν
 ἐξαίρετον ἐπασκουῖντος βίον· «Πορεύομενος ἐν δικαιοσύνῃ, λαλῶν
 εὐθεΐαν ὁδόν, μισῶν ἀνομίαν καὶ ἀδικίαν, καὶ τὰς χεῖρας ἀπεχόμε-
 νος ἀπὸ δώρων, βαρύνων τὰ ὦτα ἵνα μὴ ἀκούσῃ κρίσιν αἵματος,
 10 καμμύων τοὺς ὀφθαλμούς, ἵνα μὴ ἴδῃ ἀδικίαν, οὗτος οἰκήσει ἐν
 ὑψηλῷ σπηλαίῳ πέτρας ὀχυραῆς». Οὐκ ἀπίθανον δὲ καὶ οἶκον δε-
 δόσθαι λέγειν παρὰ Θεοῦ τοῖς ἀγίοις τὴν Ἐκκλησίαν, ἥγουν τὰς
 ἄνω μονάς· καὶ δὴ καὶ παντός ἀξιοῖ τὸ χρηῖμα θαύματος ὁ μακάρι-
 ος Δαβὶδ, οὕτω λέγων πρὸς τὸν τῶν ὅλων Σωτῆρα καὶ Θεόν· «Μα-
 15 κάριοι πάντες οἱ κατοικοῦντες ἐν τῷ οἴκῳ σου, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν
 αἰώνων αἰνέσουσί σε». Καὶ πάλιν «Ὅτι κρεῖσσον ἡμέρα μία ἐν ταῖς
 αὐλαῖς σου ὑπὲρ χιλιάδας ἐξελεξάμην παραριπτεῖσθαι ἐν τῷ οἴκῳ
 τοῦ Θεοῦ μου μᾶλλον, ἢ οἰκεῖν με ἐν σκηνώμασιν ἁμαρτωλῶν».

Στίχ. 6-7. «Καὶ ἔσται ὃν τρόπον οὐκ ἀπεστρεψάμην αὐ-
 20 τούς, διότι ἐγὼ Κύριος ὁ Θεὸς αὐτῶν, καὶ ἐπακούσομαι
 αὐτῶν, καὶ ἔσονται ὡς μαχηταὶ τοῦ Ἐφραΐμ».

ο'. Κατησχυμμένων τῶν παρ' Ἑλλησι σοφῶν, οἱ καὶ ἰππεῖς
 ὠνομάσθησαν, κατισχύσειν ἐπαγγέλλεται καὶ κατοικίσειν τοὺς
 ἠλεημένους, ἐπιφέρων «Ὅτι ἠγάπηκα αὐτούς». Καὶ τί κερδανού-
 25 σιν ἐκ τοῦ ἠγαπῆσθαι παρὰ Θεοῦ, διερμηνεύει πάλιν. Ὡσπερ
 γὰρ, φησὶν, «οὐκ ἀπεστρεψάμην αὐτούς». Οὐ γὰρ περιεῖδον εἰς
 ἅπαν, ἐπεσκεψάμην δὲ κενιδυννευκότας, «ὅτι ἐγὼ Κύριος ὁ Θεὸς
 αὐτῶν», Ταύτη τοί φησι, «καὶ ἐπακούσομαι αὐτῶν», τουτέστι ποι-
 ἤσομαι δεκτὰς τὰς παρ' αὐτῶν λιτάς. «Καὶ ἔσονται ὡς μαχηταὶ
 30 τοῦ Ἐφραΐμ». Ὅμοιον ὡς εἰ λέγοι πάλιν Ὅτι ποτὲ διὰ νοῦ καὶ φρε-
 νὸς ἀσθένειαν οἴονεϊ παρεμμένοι τε καὶ κείμενοι, ἰσχύος εἰς τοῦτο
 ἤδη τῆς πνευματικῆς ἐνεχθήσονται, ὡς ἤδη πως ἐν ἴσῳ τετάχθαι
 δοκεῖν τοῖς ἐξ Ἐφραΐμ ἠνδοκμηκόσι, τουτέστι τοῖς ἐξ Ἰουδαίων

πού τους ἔλαχε ἡ πνευματικὴ περιτομὴ⁴² καὶ ἔχουν νοῦ πού βλέπει τὸν Θεό· γιατί ἔτσι ἐρμηνεύεται ὁ Ἰσραήλ. Ἐπειδὴ ὅμως ἀγαπήθηκαν ἀπὸ τὸν Θεό, γι' αὐτὸ καὶ ἐγκαταστάθηκαν σὲ μόνιμη κατοικία, δηλαδή ἀπέκτησαν σταθερὴ τὴν παραμονή τους σὲ ὅλα τὰ ἄριστα. Γιατὶ ἔχει γραφεῖ: «Ὁ Κύριος ἐγκαθιστᾷ τοὺς μονότροπους σὲ κατοικία»⁴³. Εἶπε κάπου καὶ ὁ θεῖος Ἡσαΐας γιὰ ἐκεῖνον πού ἀσκεῖ τὸν ἐξαίρετο βίο: «Αὐτὸς πού πορεύεται μὲ δικαιοσύνη, πού μισεῖ τὴν ἀνομία καὶ τὴν ἀδικία καὶ κρατεῖ τὰ χέρια του μακριὰ ἀπὸ δῶρα, πού βουλώνει τ' αὐτιά του καὶ κλείνει τὰ μάτια του γιὰ νὰ μὴ δεῖ τὴν ἀδικία, αὐτὸς θὰ κατοικήσει σὲ σπήλαιο πάνω σὲ ψηλὴ ὄχυρὴ πέτρα»⁴⁴. Δὲν εἶναι ἀπίθανο ὅμως νὰ θέλει νὰ πεῖ, ὅτι ἀπὸ τὸν Θεὸ θὰ δοθεῖ καὶ ὡς οἰκία στοὺς ἀγίους ἡ Ἐκκλησία, δηλαδή οἱ οὐράνιοι τόποι διαμονῆς. Καὶ μάλιστα ὁ μακάριος Δαβίδ, θεωρώντας τὸ πρᾶγμα ἄξιο κάθε θαυμασμοῦ, λέγει τὰ ἐξῆς πρὸς τὸν Σωτῆρα τῶν ὅλων Θεό: «Εἶναι μακάριοι αὐτοὶ πού κατοικοῦν στὸν οἶκόν σου· θὰ σὲ δοξολογοῦν στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων»⁴⁵.

Στίχ. 6-7. «Καὶ ὅπως δὲν τοὺς ἀποστράφηκα, γιατί ἐγὼ εἶμαι ὁ Κύριος καὶ Θεός τους, ἔτσι καὶ θὰ ἀκούσω τὸ αἴτημά τους καὶ θὰ γίνουν καθὼς οἱ μαχητὲς τοῦ Ἐφραΐμ».

70. Ἀφοῦ καταντροπιάστηκαν οἱ Ἕλληνες σοφοί, οἱ ὁποῖοι ὀνομάσθηκαν καὶ ἱππεῖς, ὑπόσχεται ὅτι θὰ τοὺς καταστήσει ἰσχυροὺς καὶ θὰ ἐγκαταστήσει σὲ μόνιμη κατοικία ἐκεῖνους πού δέχθηκαν τὸ ἔλεός του, προσθέτοντας «Γιατὶ τοὺς ἀγάπησα». Καὶ ποιὸ θὰ εἶναι τὸ κέρδος τους ἀπὸ τὸ ὅτι τοὺς ἀγάπησε ὁ Θεός τὸ ἐρμηνεύει πάλι· γιατί λέγει: «Ὅπως τότε δὲν τοὺς ἀποστράφηκα». Γιατὶ δὲν τοὺς ἐγκατέλειψα γιὰ πάντα, ἀλλὰ τοὺς ἐπισκέφθηκα ὅταν διακινδύνευσαν, «Γιατὶ ἐγὼ εἶμαι ὁ Κύριος καὶ Θεός τους». Γι' αὐτὸ λέγει: «Καὶ θὰ τοὺς ἀκούσω»· δηλαδή θὰ κάνω δεκτὲς τὶς παρακλήσεις τους, «καὶ θὰ γίνουν σὰν τοὺς πολεμιστὲς τοῦ Ἐφραΐμ». Ὅμοιο εἶναι σὰ νὰ λέγει πάλι: Αὐτοὶ πού κάποτε ἦταν κατὰ κάποιον τρόπο παραλυμένοι καὶ ἀδρανολογημένοι ἐξαιτίας τῆς ἀσθένειας τοῦ νοῦ καὶ τῆς σκέψης τους, θὰ φτάσουν σὲ τέτοιο βαθμὸ πνευματικῆς ἰσχύος, ὥστε θὰ φαίνεται ὅτι ἔχουν ταχθεῖ στὴν ἴδια κατάσταση μὲ ἐκεῖνους πού εὐδοκίμησαν καὶ καταγόταν ἀπὸ τὸν Ἐφραΐμ, δηλαδή μὲ τοὺς

42. Ρωμ. 2, 25 ἔ.

43. Ψαλμ. 67, 7.

44. Ἡσ. 33, 15-16.

45. Ψαλμ. 83, 5.

ἀποστόλοις τε καὶ εὐαγγελισταῖς Μαχηταὶ γὰρ οἱ τοιοῖδε γεγό-
 νασι νοητοί, καταθλοῦντες ἐχθρῶν, βάλλοντες τοὺς ὑπεναντίους,
 καὶ νικῶντες μὲν ἀρχάς, δυνάμεις τε καὶ κυριότητας καὶ τὰ πνευ-
 ματικὰ τῆς πονηρίας, κρατοῦντες δὲ ἀμαχεὶ τῶν ἀνθεστηκότων
 5 τοῖς θείοις κηρύγμασι. Γεγόνασι δὲ καὶ ἐκ τῆς τῶν ἐθνῶν πληθύος
 κεκλημένοι διὰ τῆς πίστεως εἰς ἐπίγνωσιν τοῦ Χριστοῦ, ἄνδρες
 ἅγιοι καὶ πνευματοφόροι, καὶ ὡς μαχηταὶ τοῦ Ἐφραΐμ· μιμηταὶ
 γὰρ γεγόνασι κατὰ τὸ ἐγχωροῦν τῆς τῶν ἀποστόλων πολιτείας,
 καὶ τὴν ἐκείνων ἰχνηλατοῦντες ἀρετὴν κατηνδρίσαντο καὶ αὐτοὶ
 10 κατὰ τῶν τῆς ἀληθείας ἐχθρῶν καὶ παθῶν καὶ ἁμαρτίας

Στίχ. 7. «Καὶ χαρήσεται ἡ καρδιά αὐτῶν ὡς ἐν οἴνῳ, καὶ
 τὰ τέκνα αὐτῶν ὄψεται καὶ εὐφρανθήσεται, καὶ χαρήσεται
 ἡ καρδιά αὐτῶν ἐπὶ τῷ Κυρίῳ».

σα'. Τῶν οἴνον ἐκπεποκότων ἐκμελῆς αἰεὶ πῶς ἐστὶν ὁ νοῦς
 15 καὶ φροντίδος καταφρονητής Προσῖεται γὰρ οὐχὶ τὸ καταλυ-
 πεῖν εἰωθός, ἀνεῖται δὲ ὡσπερ καὶ μερίμνης ἀπάσης κατευμεγε-
 θεῖ. Εἰ τοίνυν γένοιτο, φησὶν, ὡς μαχηταὶ τοῦ Ἐφραΐμ, τότε δὴ,
 τότε καὶ τὴν ἐπὶ γε σφίσιν αὐτοῖς εἰσδέξονται θυμηδίαν, ὡς δὲ
 λαμπροὶ καὶ εὐδόκιμοι τῇ τῶν ἐσομένων ἀγαθῶν ἐλπίδι κατευ-
 20 φρανθήσονται, καὶ τῆς ἐξαιρέτου πολιτείας ἔξουσι μιμητὰς τοὺς
 ἐξ αὐτῶν γεγονότας υἱούς, πνευματικούς δηλονότι. Τοιοῦτος δὲ
 ἦν καὶ ὁ θεσπέσιος Παῦλος, τοῖς δι' αὐτοῦ κεκλημένοις ἐπιστέλ-
 λων τε καὶ λέγων· «Κὰν μυρίους παιδαγωγούς ἔχητε ἐν Χριστῷ,
 ἀλλ' οὐ πολλοὺς πατέρας ἐν γὰρ Χριστῷ Ἰησοῦ διὰ τοῦ εὐαγγε-
 25 λίου ἐγὼ ὑμᾶς ἐγέννησα». Οὐκοῦν «τὰ ἐξ αὐτῶν ἐσόμενα τέκνα
 ὄψονται καὶ εὐφρανθήσονται». Γεγονότα γὰρ ἐν θεωρίαις ταῖς
 ἐπὶ Χριστῷ καὶ τοῦ μυστηρίου τὴν δύναμιν ἐκμεμαθηκότα καὶ
 ταῖς τοῦ Πνεύματος χορηγίαις πεφωτισμένα, πράξουσι δεξιῶς
 καὶ τὴν ἐπ' αὐτῷ τῷ Σωτῆρι Χριστῷ θυμηδίαν εἰσδέξονται, καὶ
 30 αὐτὸν ποιήσονται χαρὰν τε καὶ τέρψιν καὶ ἀγαλλίασιν ψυχῆς
 καὶ καρδίας. Γένοιτο δ' ἂν καὶ τοῦτο σαφῆς ἀπόδειξις τοῦ ζῆν
 ἐλέσθαι θεοφιλῶς Οἱ μὲν γὰρ τοῖς ἐν κόσμῳ πράγμασι τῆς ἐαυ-

Ἰουδαίους ἀποστόλους καὶ εὐαγγελιστές. Γιατὶ αὐτοὶ ἔγιναν μαχητὲς πνευματικοί, κατανικῶντας τοὺς ἐχθρούς, χτυπῶντας τοὺς ἀντιπάλους τοὺς καὶ νικῶντας «ἀρχές, δυνάμεις καὶ κυριότητες καὶ τὰ πνεύματα τῆς πονηρίας»⁴⁶, καὶ ἐπικρατοῦν χωρὶς μάχη ἐκείνων ποὺ ἀντιστέκονται στὰ εὐσεβῆ κηρύγματα. Ὑπῆρξαν ὅμως καλεσμένοι καὶ ἀπὸ τὸ πλῆθος τῶν ἐθνῶν μέσω τῆς πίστεως στὴν ἐπίγνωση τοῦ Χριστοῦ, ἄνδρες ἅγιοι καὶ πνευματοφόροι καὶ σὰν τοὺς μαχητὲς τοῦ Ἐφραΐμ. Γιατὶ ἔγιναν μιμητὲς, κατὰ τὸ δυνατὸ, τοῦ ἀποστολικοῦ τρόπου ζωῆς καὶ βαδίζοντας στὰ ἴχνη τῆς ἀρετῆς ἐκείνων, πολέμησαν καὶ αὐτοὶ μὲ ἀνδρεία ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν τῆς ἀλήθειας καὶ τῶν παθῶν καὶ τῆς ἁμαρτίας.

Στίχ. 7. «Καὶ θὰ χαρεῖ ἡ καρδιά τους, σὰ νὰ ἔχουν πιεῖ κρασί, καὶ τὰ παιδιά τους θὰ δοῦν καὶ θὰ εὐφρανθοῦν, καὶ θὰ χαρεῖ ἡ καρδιά τους ἐξαιτίας τῆς ἀγαθότητος τοῦ Κυρίου».

71. Ὁ νοῦς ἐκείνων ποὺ ἔχουν πιεῖ κρασί εἶναι ἄρρυθμος κατὰ κάποιον τρόπο καὶ ἀδιάφορος γιὰ κάθε φροντίδα. Γιατὶ δὲν δέχεται αὐτὸ ποὺ προκαλεῖ λύπη, ἀλλὰ κατὰ κάποιον τρόπο χαλαρώνει καὶ κατανικᾷ κάθε μέριμνα. Ἄν λοιπόν, λέγει, γίνουν σὰν τοὺς μαχητὲς τοῦ Ἐφραΐμ, τότε λοιπόν, τότε θὰ πλημμυρίσει καὶ ἡ ψυχὴ τους ἀπὸ χαρὰ, καὶ σὰν λαμπροὶ καὶ πετυχημένοι θὰ κατευφρανθοῦν μὲ τὴν ἐλπίδα τῶν ἀγαθῶν ποὺ θὰ ἀποκτήσουν, καὶ βροῦν μιμητὲς τῆς ἐξαιρετικῆς πολιτείας τους τοὺς υἱοὺς ποὺ προῆλθαν ἀπὸ αὐτούς, δηλαδή τοὺς πνευματικούς. Τέτοιος ἦταν καὶ ὁ θεσπέσιος Παῦλος ποὺ στέλλοντας ἐπιστολὴν σὲ ἐκείνους ποὺ μέσω αὐτοῦ εἶχαν κληθεῖ στὴν πίστη τοὺς ἔλεγε: «Κι ἂν ἀκόμα ἔχετε μύριους παιδαγωγοὺς στὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ, δὲν ἔχετε ὅμως πολλοὺς πατέρες. Γιατὶ ἐγὼ μὲ τὸ εὐαγγέλιό μου σᾶς γέννησα ὡς τέκνα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ»⁴⁷. Τὰ προερχόμενα λοιπόν «τέκνα ἀπὸ αὐτούς θὰ δοῦν καὶ θὰ εὐφρανθοῦν». Ἐπειδὴ δηλαδὴ βρέθηκαν μέσα στὶς διδασκαλίες τὶς σχετικὲς μὲ τὸν Χριστὸ καὶ ἔμαθαν καλὰ τὸ νόημα τοῦ μυστηρίου καὶ φωτίσθηκαν ἀπὸ τὶς χορηγίες τοῦ Πνεύματος, θὰ πράξουν τὸ σωστὸ καὶ θὰ δεχθοῦν τὴν χαρὰ ποὺ πηγάζει ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν Σωτῆρα Χριστό, καὶ αὐτὸν θὰ κάνουν χαρὰ καὶ τέρψη τους καὶ ἀγαλλίαση τῆς ψυχῆς καὶ τῆς καρδιᾶς τους. Καὶ θὰ μπορούσε καὶ αὐτὸ νὰ εἶναι σαφὴς ἀπόδειξη τὸ ὅτι θὰ θελήσουν νὰ ζοῦν μὲ ἀγάπη πρὸς τὸν Θεό. Γιατὶ αὐτοὶ ποὺ ἀποδίδουν

τῶν διανοίας ἀπονέμοντες τὴν ῥοπὴν καὶ νενευκότες εἰς τὰ αἰσχία, χαίρουσιν ἐπ' αὐτοῖς, καὶ θυμηδίαν ποιοῦνται τὸ χροῖμα, καὶ γεγήθασιν ἐπὶ σαρκὸς ἡδοναῖς, καὶ ταῖς ἑτέραις τοῦ παρόντος βίου τρυφαῖς ἐνσπαταλαῖν εἰωθότες, ὀλίγου παντελῶς ἀξιούσι λόγου τὰ παρὰ Θεῶ, οἱ δὲ ἐξ ὅλης καρδίας ζητοῦντες αὐτὸν καὶ ταῖς ἐπ' αὐτῷ θεωρίαις καταπλαινόμενοι καὶ τῆς διανοίας τὸν ὀφθαλμὸν ἀνευρύνοντες, τὰς ἐπ' αὐτῷ καὶ μόνῳ παραδέξονται θυμηδίας.

10 Στίχ. 8-9. «Σημανῶ αὐτοῖς καὶ εἰσδέξομαι αὐτούς, διότι λυτρώσομαι αὐτούς, καὶ πληθυνθήσονται καθότι ἦσαν πολλοί· καὶ σπερῶ αὐτούς ἐν λαοῖς, καὶ οἱ μακρὰν μνησθήσονται μου, καὶ ἐκθρέψουσι τὰ τέκνα αὐτῶν καὶ ἐπιστρέψουσι».

15 οβ. Διαμέμνηται πάλιν τῆς Ἰουδαίων ἀγάπης, καὶ δὴ καὶ ὑπὸ σχνεῖται συλλέγειν αὐτούς κατεσκευασμένους, καὶ ἐξ ἀπάσης γῆς συναγείρειν εἰς τὴν Ἰουδαίαν, ὡς ἀπονοσφίζεσθαι παντελῶς οὐδένα. Καὶ τίνα τρόπον ἢ ἄθροισις ἔσται, κατασημαίνει πάλιν. Τοὺς μὲν γὰρ μελιττοκόμους φασὶ σημεῖά τινα ποιεῖν, ἢ συρίζοντας, ἤγουν ἕτερα ἄττα δρᾶν εἰωθότας, οὕτω τε συλλέγειν τὰ τῶν μελι-
20 τῶν ἔθνη τῶν σίμβλων ἀποφοιτήσαντα. Εἴρηται δέ τι τοιοῦτον καὶ διὰ φωνῆς Ἑσαίου· «Καὶ ἔσται» γὰρ, φησὶν, «ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ συριεῖ Κύριος μυῖαις, ὃ κυριεύει μέρους ποταμοῦ Αἰγύπτου, καὶ τῇ μελίσση ἢ ἔστιν ἐν χώρᾳ Ἀσσυρίων». Ἕτεροι δέ φασι καὶ ἐν τοῖς τοῦ πολέμου καιροῖς, εἰ δὴ συμβαίνοι διασκίδνασθαί πως τοὺς μα-
25 χητάς, ἢ διώκοντας ἢ διωκομένους, αἴρεσθαί τι σημεῖον ὑψοῦ παρὰ τῶν στρατηγῶν, εἰς ὃ καὶ ἀφορῶντες, συναθροίζονται τε καὶ εἰς τὸν αὐτὸν ἀνόπιν ἰένται χῶρον. Ὑποφαίνει δέ τι τοιοῦτον καὶ τὸ παρὰ τῷ προφῆτῃ κείμενον Ἑσαίου· «Καὶ ἔσται ὡς ἰστός ἐπ' ὄρους, καὶ ὡς σημαίαν φέρον ἐπὶ βουνοῦ». Οὐκοῦν ἐκ τοῦ γίνεσθαι πεφυ-
30 κότος δέχεται τὴν ὁμοίωσιν. «Σημανῶ» γὰρ, φησὶν, «αὐτοῖς καὶ εἰσδέξομαι αὐτούς». Ἐγήγερται γὰρ σημεῖον ἐν ἡμῖν μέγα καὶ ἐπιφανές ὃ τοῦ Σωτῆρος σταυρός, δι' οὗ καὶ γεγόναμεν δεκτοὶ τῷ Θεῷ

τῆ ροπῆ τῆς διάνοιάς τους σὰ πράγματα τοῦ κόσμου καὶ κλίνουν σὰ αἰσχροῦ, χαίρονται γι' αὐτὰ καὶ κάνουν τὸ πρᾶγμα ἀφορμὴ εὐθυμίας, καὶ καταπλημμυρίζουν ἀπὸ ἀγαλλίαση μὲ τὶς ἡδονὲς τῆς σάρκας, καὶ συνηθισμένοι νὰ ἀσωτεύουν καὶ στὶς ἄλλες ἀπολαύσεις τῆς παρούσας ζωῆς, δίνουν τελείως μικρὴ σημασία γιὰ τὰ σχετικὰ μὲ τὸν Θεό. Ὅποιοι ὅμως τὸν ζητοῦν μὲ ὅλη τὴν καρδιά τους καὶ τρέφονται μὲ τὶς θεωρίες του καὶ ἀνοίγουν διάπλατα τὰ μάτια τῆς διάνοιάς τους, θὰ ἀποδεχθοῦν μόνο τὶς χαρὲς ποὺ αὐτὸς δίνει.

Στίχ. 8-9. «Θὰ τοὺς δώσω σημεῖο καὶ θὰ τοὺς δεχθῶ, γιατί θὰ τοὺς λυτρῶσω καὶ θὰ πληθύνουν καὶ θὰ γίνουν πολλοὶ ὅπως ἦταν καὶ παλαιά. Καὶ θὰ τοὺς διασπείρω ἀνάμεσα στοὺς λαοὺς καὶ ἐκεῖνοι ποὺ θὰ εἶναι μακριὰ θὰ μὲ θυμηθοῦν καὶ θὰ ἀναθρέψουν τὰ παιδιὰ τους καὶ θὰ ἐπιστρέψουν».

72. Θυμᾶται πάλι τὴν ἀγάπη του πρὸς τοὺς Ἰουδαίους καὶ μάλιστα ὑπόσχεται ὅτι θὰ τοὺς συγκεντρώσει ἐνῶ εἶναι διασκορπισμένοι, καὶ θὰ τοὺς συγκεντρώσει στὴν Ἰουδαία ἀπὸ ὅλη τὴ γῆ, ὥστε νὰ μὴν θέλει κανένας νὰ μείνει μακριὰ. Καὶ ὑποσημαίνει πάλι μὲ ποιὸ τρόπο θὰ γίνει ἡ συγκέντρωσή τους. Γιατί λένε, ὅτι οἱ μελισσοκομοὶ κάνουν κάποια σημεῖα, συνηθίζοντας νὰ σφυρίζουν ἢ νὰ κάνουν κάτι ἄλλο, καὶ ἔτσι μαζεύουν τὶς μέλισσες ποὺ ἔχουν διασκορπισθεῖ ἀπὸ τὶς κυψέλες. Κάτι τέτοιο ἔχει λεχθεῖ καὶ ἀπὸ τὸν Ἡσαΐα. Γιατί λέγει· «Ἐκείνη τὴν ἡμέρα θὰ σφυρίξει ὁ Κύριος σὰ κουνούπια ποὺ καταγεμίζουν ἓνα μέρος τοῦ ποταμοῦ τῆς Αἰγύπτου καὶ στὶς μέλισσες ποὺ ζοῦν στὴ χώρα τῶν Ἀσσυρίων»⁴⁸. Ἄλλοι πάλι λένε ὅτι καὶ τὸν καιρὸ τοῦ πολέμου, ἂν τύχει καὶ διασκορπισθοῦν οἱ μαχητὲς καταδιώκοντας ἢ καταδιωκόμενοι, ὑψώνουν οἱ στρατηγοὶ κάποιο σημεῖο, ποὺ βλέποντάς το συγκεντρώνονται καὶ ἐπιστρέφουν στὸν ἴδιο πάλι χῶρο. Κάτι ὅμοιο ὑποδηλώνει καὶ αὐτὸ ποὺ γράφει ὁ προφήτης Ἡσαΐας· «Καὶ θὰ εἶναι σὰν ἰστός πλοίου ἐπάνω στὸ βουνό, καὶ σὰν σημαία ἐπάνω στὸ λόφο»⁴⁹. Δέχεται λοιπὸν τὴν παρομοίωση ἀπὸ αὐτὸ ποὺ γίνεται στὴ φύση. Γιατί λέγει· «Θὰ τοὺς κάνω σῆμα καὶ θὰ τοὺς δεχθῶ». Γιατί ὑψώθηκε γιὰ μᾶς σῆμα μεγάλο καὶ ἐπίσημο ὁ σταυρὸς τοῦ Σωτήρα, ποὺ χάρη σ' αὐτὸν γίναμε δεκτοὶ ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ

49. Ἡσ. 30, 17.

καὶ Πατροί, καὶ μὴν καὶ ἐκλελυτρώμεθα καὶ εἰς πληθὺν ἀμέτρητον ἐξεδράμομεν οἱ πεπιστευκότες.

Ἐπειδὴ δὲ προστέθεικεν ὅτι «καὶ σπερῶ αὐτοὺς ἐν λαοῖς καὶ οἱ μακρὰν ἀπ' αὐτῶν ἤξουσι καὶ μνησθήσονται μου», πάλιν ἐκεῖ-
 5 νό φαιμεν, καὶ οὐκ ἀπὸ σκοποῦ· πολὺ γὰρ ἔχει τὸ εἶκος ὁ λόγος· κατεσπάρησαν γὰρ ὡσπερ ἐν πολλοῖς ἔθνεσι καὶ ἐν ἀπάσῃ δὲ χώ-
 ρα τε καὶ πόλει οἱ θεσπέσιοι μαθηταὶ καὶ οἱ τῶν θείων εὐαγγελί-
 ων κήρυκες, καὶ τοὺς ἀπωτάτω γεγονότας Θεοῦ διὰ τὴν μεσολα-
 θήσασαν ἁμαρτίαν τε καὶ πλάνην μνησθῆναί τε αὐτοῦ, καὶ εἰς
 10 νοῦν ἐλεῖν παρεσκεύασαν τὸν τῶν ὅλων Σωτῆρα καὶ γενεσιουργ-
 ον, καίτοι πάλαι τῇ κτίσει τὸ σέβας ἀνάπτοντας, ταύτῃ τοι καὶ
 τῆς πρὸς Θεὸν οἰκειότητος ἐκπεφοιτηκότητας. Καὶ γοῦν ὁ θεσπέσι-
 ος Παῦλος τοῖς δι' αὐτοῦ κεκλημένοις εἰς ἐπίγνωσιν τοῦ Χριστοῦ
 προσεφώνει λέγων· «Νυνὶ δὲ ὑμεῖς οἱ ποτὲ ὄντες μακρὰν ἐγενή-
 15 θητε ἐγγύς». Ἦξουσι δὴ οὖν μνησθέντες τοῦ Θεοῦ. Καί τι τοιοῦ-
 τον ἡμῖν ὁ μακάριος προφήτης Ἰερεμίας ὑπαινίττεται, λέγων ὡς
 πρὸς γε τὸν Ἰσραὴλ· «Οἱ μακρόθεν μνήσθητε τοῦ Κυρίου, καὶ Ἰε-
 ρουσαλήμ ἀναθήτω ἐπὶ τὴν καρδίαν ὑμῶν». Εἰ δὲ δὴ μνησθεῖεν
 ὅλως τοῦ κατὰ φύσιν Θεοῦ, τότε δὴ, τότε καὶ πνευματικῆς εὐρω-
 20 στίας βαδιοῦνται πρὸς τοῦτο, ὥστε καὶ τέκνων αὐτοὺς γενέσθαι
 πατέρας, καὶ τοῖς εἰς εὐσέβειαν λόγοις ἐκθρέψαι τὰ ἴδια τέκνα,
 καὶ ἐπ' αὐτῶ δὴ τούτῳ σεμνύνεσθαι. Γράφει δέ που καὶ ὁ θεσπέ-
 σιος Παῦλος τοῖς δι' αὐτοῦ τεθραμμένοις καὶ εἰς ἄνδρα τέλειον
 ἀναβεβηκόσι καὶ εἰς μέτρον ἡλικίας ἤκουσι τῆς ἐν Χριστῶ, ποτὲ
 25 μὲν, «Χαρὰ καὶ στέφανός μου», ποτὲ δὲ πάλιν, «Νὴ τὴν ὑμετέραν
 καύχησιν, ἀδελφοί, ἦν ἔχω ἐν Χριστῶ Ἰησοῦ». «Στέφανος γὰρ γε-
 ρόντων τέκνα τέκνων», κατὰ τὸ γεγραμμένον, «καύχημα δὲ τέ-
 κνων πατέρες αὐτῶν».

30 Στίχ. 10. «Καὶ ἐπιστρέψω αὐτοὺς ἐκ γῆς Αἰγύπτου καὶ ἐξ
 Ἀσσυρίων εἰσδέξομαι αὐτούς, καὶ εἰς τὴν Γαλααδίτιν καὶ
 εἰς τὸν Λίβανον εἰσάξω αὐτούς, καὶ οὐ μὴ ὑπολειφθῆ ἔξ
 αὐτῶν οὐδὲ εἷς».

Πατέρα, ἀλλὰ καὶ ἔξαγορασθήκαμε καὶ αὐξηθήκαμε σὲ ἀμέτρητο πλῆθος ὅσοι πιστέψαμε.

Ἐπειδὴ ὅμως πρόσθεσε, «Καὶ θὰ τοὺς διασπείρω μέσα στοὺς λαοὺς, καὶ θὰ ἔρθουν ὅσοι εἶναι μακριὰ ἀπὸ αὐτοὺς καὶ θὰ μὲ θυμηθοῦν, γι' αὐτὸ λέμε πάλι ἐκεῖνο, ποὺ δὲν μᾶς βγάζει ἀπὸ τὸ σκοπὸ μας, γιατί εἶναι πολὺ εὐλόγο. Διασπάρθηκαν δηλαδή κατὰ κάποιον τρόπο σὲ πολλὰ ἔθνη καὶ σὲ κάθε χώρα καὶ πόλη οἱ θεσπέσιοι μαθητὲς καὶ κήρυκες τῶν εὐαγγελίων, καὶ ἔκαναν νὰ θυμηθοῦν καὶ νὰ κατανοήσουν τὸν Σωτῆρα τῶν ὅλων καὶ δημιουργὸ ὅσοι εἶχαν ἀπομακρυνθεῖ πολὺ ἀπὸ τὸν Θεὸ ἕξαιτίας τῆς ἁμαρτίας καὶ τῆς πλάνης ποὺ εἶχε μεσολαβήσει, ἂν καὶ παλαιὰ πρόσφεραν τὸ σεβασμὸ τους στὴν κτίση, καὶ γι' αὐτὸ καὶ εἶχαν ξεφύγει ἀπὸ τὴν οἰκειότητά τους πρὸς τὸν Θεό. Καὶ πράγματι ὁ θεσπέσιος Παῦλος ἔγραφε σὲ ἐκείνους ποὺ εἶχε ὁ ἴδιος καλέσει στὴν ἐπίγνωση τοῦ Θεοῦ τὸ ἔξῃς: «Τώρα ὅμως ἐσεῖς ποὺ κάποτε ἦσατε μακριὰ ἤρθατε κοντά»⁵⁰. Θὰ ἔρθουν λοιπὸν ἐνθυμούμενοι τὸν Θεό. Κάτι τέτοιο μᾶς ὑπαινίσσεται καὶ ὁ μακάριος προφήτης Ἰερεμίας λέγοντας πρὸς τοὺς Ἰσραηλίτες: «Σεῖς ποὺ εἶστε μακριὰ θυμηθεῖτε τὸν Κύριο καὶ ἡ Ἱερουσαλήμ ὡς μπεῖ μέσα στὴν καρδιά σας»⁵¹. Καὶ ἂν θυμηθοῦν πλήρως τὸν ἀπὸ τὴ φύση τοῦ Θεοῦ, τότε λοιπὸν, τότε σὲ τόση πρόοδο πνευματικῆς εὐρωστίας θὰ φτάσουν, ὥστε καὶ πατέρες παιδιῶν νὰ γίνουν, καὶ μὲ τοὺς λόγους τῆς εὐσέβειας νὰ ἀναθρέψουν τὰ παιδιά τους, καὶ γι' αὐτὸ ἀκριδῶς τὸ πρᾶγμα νὰ σεμνύνονται. Γράφει ὅμως κάπου καὶ ὁ θεσπέσιος Παῦλος στοὺς δικούς του ἀναθρεμμένους μὲ τὴν πίστη καὶ ποὺ «ἀνέβηκαν στὸ ἐπίπεδο τοῦ τέλειου ἀνδρα καὶ ἔφτασαν στὸ μέτρο τῆς πνευματικῆς ἡλικίας τοῦ Χριστοῦ»⁵², ἄλλοτε, «ποὺ εἶστε ἡ χαρὰ καὶ τὸ στεφάνι μου»⁵³, καὶ ἄλλοτε πάλι, «Μὰ τὴν καύχησιν ποὺ ἔχω γιὰ σᾶς στὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ»⁵⁴. Γιατὶ σύμφωνα μὲ αὐτὸ ποὺ ἔχει γραφεῖ, «Στεφάνι τῶν γερόντων εἶναι τὰ παιδιά τῶν παιδιῶν τους καὶ καύχημα τῶν παιδιῶν εἶναι οἱ γονεῖς τους»⁵⁵.

Στίχ. 10. «Θὰ τοὺς μεταφέρω ἀπὸ τὴ γῆ τῆς Αἰγύπτου καὶ θὰ τοὺς ὑποδεχθῶ ἀπὸ τὴν Ἀσσυρία, καὶ θὰ τοὺς εἰσαγάγω στὴ γῆ τῆς Γαλααδ καὶ στὸν Λίβανο καὶ δὲν θὰ ἀπομείνει πίσω κανένας ἀπὸ αὐτούς».

53. Φιλ. 4, 1.

54. Ρωμ. 15, 17.

55. Παρμ. 17, 6.

ογ'. Ὅτε τὴν Ἰουδαίαν ἀνεΐλε μὲν κατὰ κράτος ὁ Ναβου-
 χοδονόσορ, ἐμπέπηρησται δὲ καὶ ὁ θεῖος νεώς, αὐτά τε τὰ Ἱεροσό-
 λυμα, τότε καὶ ἅπας τεταλαιπώρηκεν ὁ Ἰσραήλ. Οἱ μὲν γὰρ εἰς
 Ἀσσυρίους καὶ Μήδους αἰχμάλωτοι γεγονότες ἀπεκομίζοντο, οἱ
 5 δὲ τῆς ἐκείνων ὠμότητος ἔξω γεγονότες καὶ διαφυγεῖν ἰσχύσαν-
 τες, δεδιότες δὲ καὶ παραιτούμενοι τὸ ἐναλῶναι τοῖς ἴσοις, αὐτό-
 μολοί τε πρὸς Αἴγυπτίους ἦσαν, καὶ τῆς ὑπ' ἐκείνοις θητείας τὸν
 ἀβούλητον μὲν, πλὴν ἐξ ἀνάγκης ἐπερῶμιμνον ὑποδεδραμήκασι
 ζυγόν. Οὐκοῦν, ἐπειδήπερ συναγείρειν αὐτοὺς πανταχόθεν
 10 ἐπηγγέλλετο, διαμέμνηται καὶ τόπων εἰς οὓς καὶ ἀπεκομίσθησαν
 οἱ μὲν αἰχμάλωτοι γεγονότες, ὡς ἔφην, οἱ δὲ ἀφορήτοις δείμασι
 πρὸς τὰ παρὰ γνώμην αὐτοῖς συνωθούμενοι. Ἐπειδὴ δὲ τῆς πνευ-
 ματικῆς ἐρμηνείας μεταποιεῖσθαι πρέπει τοῖς ὅτι μάλιστα φιλοθε-
 ωτάτοις καὶ πνευματικοῖς, φαμέν ὅτι τῆς τῶν ἀοράτων ἐχθρῶν χῶ-
 15 ρας, ἥτοι χειρός, ἐξέλκειν αὐτοὺς ἐπαγγέλλεται, καὶ παντὸς μὲν
 δείματος ἐλευθεροῦν, αἰχμαλώτους δὲ ὄντας καὶ οἶον ὑφ' ἑτέρους
 κειμένους, μονονουχὶ καὶ ἀναμορφοῦν εἰς ἐλευθερίαν.

Ἡ καὶ καθ' ἕτερον τρόπον σκοτισμοῦ καὶ συγχύσεως ἀπαλλα-
 γήσεσθαι φησιν. Αἴγυπτος μὲν γὰρ Σκοτισμός, Βαβυλῶν δὲ Σύγ-
 20 χυσις ἐρμηνεύεται. Ἀδιαφορεῖ δὲ πλειστάκις ὁ λόγος, Ἀσσυρίους
 τε καὶ Βαβυλωνίους εἰς ἔθνος καταλογιζόμενος ἓν, διὰ τοι τὸ ὑφ'
 ἐνὶ κεῖσθαι σκήπτρω καὶ μίαν ἐπ' αὐτοὺς τετάχθαι τὴν βασιλείαν.
 Λελυτρωμένους δὴ οὖν ἐκ τῆς τῶν πλεονεκτούντων χειρός, εἰσκο-
 μιεῖν ἐπαγγέλλεται εἰς τε τὴν Γαλααδίτιν μοῖρα δὲ αὕτη τῆς Ἰου-
 25 δαίων γῆς ἢ παμφορωτάτη καὶ εὐκαρπος· καὶ μὴν καὶ εἰς τὸν Λί-
 θανον, καὶ τοῦτο δὲ ὄρος εὐξυλόν τε καὶ μέγα, τῆς Ἰουδαίων τε
 καὶ Φοινίκων γῆς ἐν μεθορίοις κείμενον. Σημαίνεται δὲ δι' ἀμφοῦν
 ἐκεῖνο οἶμαί που. Ἀπαλλάξας γὰρ ἡμᾶς ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς ὁ
 Χριστὸς ὡς ἐξ Αἰγύπτου καὶ Ἀσσυρίων, τουτέστιν ἐκ τῆς τῶν αἰ-
 30 χμαλωτισάντων πλεονεξίας (πονηροὶ δὲ οὗτοι καὶ ἀκάθαρτοι δαί-
 μονες), εἰσκεκόμικεν οἷά περ εἰς γῆν εὐξυλόν τε καὶ λιπαρωτάτην
 τὴν Ἐκκλησίαν, ἐν ἧ πολὺς μὲν λίαν ὁ τῶν εὐδοκιμούντων καρ-
 πός, οὐκ εὐαρίθμητοι δὲ τῶν ἀγίων κεφαλαί, ὑψοῦ τε ἠορμέναι δι'
 ἀρετὴν, καὶ οἶον ἐν τάξει κέδρων ἀνατεθήλασι, καὶ περὶ αὐτῶν ἂν

73. "Όταν ὁ Ναβουχοδονόσορ κυρίευσε τὴν Ἰουδαία καὶ πυρπολήθηκε καὶ ὁ θεῖος ναός, τότε καὶ τὰ ἴδια τὰ Ἱεροσόλυμα ὑπέφεραν καὶ ὅλος ὁ Ἰσραηλιτικὸς λαός. Γιατὶ ἄλλοι μεταφέρθηκαν αἰχμάλωτοι στοὺς Ἀσσυρίους καὶ στοὺς Μήδους, καὶ ἄλλοι ποὺ δὲν δοκίμασαν τὴν ὠμότητα ἐκείνην καὶ μπόρεσαν νὰ διαφύγουν, φοβισμένοι καὶ μὴ θέλοντας νὰ πάθουν τὰ ἴδια ἔτρεξαν μὲ τὴ θέλησή τους στοὺς Αἴγυπτίους καὶ δέχθηκαν τὸ ζυγὸ τῆς δουλείας ἀπὸ ἐκείνους, ποὺ ἦταν βέβαια παρὰ τὴ θέλησή τους, ἀλλὰ ζεύθηκαν σ' αὐτὸν ἀπὸ ἀνάγκη. Ἐπειδὴ λοιπὸν ὑποσχόταν ὅτι θὰ τοὺς συγκεντρώσει ἀπὸ παντοῦ, ἀναφέρει καὶ τοὺς τόπους ὅπου εἶχαν μεταφερθεῖ, ἄλλοι ὡς αἰχμάλωτοι, ὅπως εἶπα, καὶ ἄλλοι ἀπὸ ἀνυπόφορο φόβο ὠθούμενοι ἐκεῖ ποὺ δὲν ἤθελαν. Ἐπειδὴ ὅμως πρέπει ὅσοι εἶναι φιλόθεοι καὶ πνευματικοὶ νὰ ἐπιχειροῦν τὴν πνευματικὴ ἐρμηνεία, λέμε, ὅτι ὑπόσχεται πῶς θὰ τοὺς βγάλει ἀπὸ τὴ χώρα ἢ τὴν ἐξουσία τῶν ἀόρατων ἐχθρῶν καὶ θὰ τοὺς ἐλευθερώσει ἀπὸ κάθε φόβο, καὶ ἀπὸ αἰχμάλωτοι ποὺ εἶναι καὶ πεσμένοι στὰ πόδια ἄλλων, θὰ τοὺς ἀναμορφώσει κατὰ κάποιον τρόπο σὲ ἐλεύθερους.

"Ἡ καὶ μιὰ ἄλλη ἐρμηνεία λέγει ὅτι θ' ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ τὸ σκοτισμὸ καὶ τὴ σύγχυση. Γιατὶ Αἴγυπτος σημαίνει σκοτισμὸς, ἐνῶ Βαβυλώνα σύγχυση. Πολλὲς φορές ὅμως ὁ λόγος ἀδιαφορεῖ γι' αὐτὸ καὶ θεωρεῖ τοὺς Αἴγυπτίους καὶ τοὺς Βαβυλωνίους ἓνα ἔθνος, ἐπειδὴ βρίσκονται κάτω ἀπὸ ἓνα σκῆπτρο καὶ ἔχουν ἓνα βασιλιά. Ἀφοῦ λοιπὸν τοὺς λυτρώσει ἀπὸ τὰ χέρια τῶν καταπιεστῶν τους, ὑπόσχεται ὅτι θὰ τοὺς μεταφέρει στὴν περιοχὴ τῆς Γαλαάδ (αὐτὴ εἶναι τμῆμα τῆς Ἰουδαϊκῆς γῆς, τὸ πιὸ εὐφορὸ καὶ πιὸ καρποφόρο), ἀλλὰ καὶ στὸν Λίβανο (καὶ αὐτὸ εἶναι ὄρος μὲ πλούσιο δάσος καὶ μεγάλο, στὰ σύνορα τῆς Ἰουδαίας καὶ τῆς Φοινίκης). Καὶ μὲ τὰ δύο ὑποδηλώνεται, νομίζω, τὸ ἕξῃς. Ἀφοῦ δηλαδὴ μᾶς ἀπάλλαξε ὁ Κύριός μας Ἰησοῦς Χριστός, σὰν ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο καὶ τὴν Ἀσσυρία, δηλαδὴ ἀπὸ τὴν καταπίεση ἐκείνων ποὺ μᾶς αἰχμαλώτισαν (καὶ αὐτοὶ εἶναι οἱ πονηροὶ καὶ ἀκάθαρτοι δαίμονες), μᾶς μετέφερε κατὰ κάποιον τρόπο σὲ γῆ πολὺδενδρη καὶ καρποφόρα, τὴν Ἐκκλησία, στὴν ὁποία εἶναι πάρα πολὺς ὁ καρπὸς ἐκείνων ποὺ εὐδοκιμοῦν, καὶ δὲν εἶναι ὀλιγάριθμοι οἱ κεφαλῆς τῶν ἁγίων ποὺ εἶναι πολὺ ψηλὰ ἀνεβασμένες στὴν ἀρετὴ καὶ ποὺ βλαστάνουν κατὰ κάποιον τρόπο σὰν τὰ κέδρα, γιὰ τοὺς ὁποίους θὰ μποροῦσε

λέγοιτο καὶ σφόδρα εἰκότως τὸ διὰ φωνῆς τοῦ Δαβὶδ πρὸς τὸν τῶν ὅλων Θεόν· «Αἱ κέδροι τοῦ Λιβάνου ἃς ἐφύτευσας». «Θεοῦ γὰρ γεώργιον» τοὺς ἐν πίστει δεδικαιωμένους ὀνομάζει σαφῶς καὶ ὁ θεσπέσιος Παῦλος.

5 *Στίχ. 11-12.* «Καὶ διελεύσονται ἐν θαλάσῃ στενῇ, καὶ πατάξουσιν ἐν θαλάσῃ κύματα, καὶ ξηρανθήσεται πάντα τὰ βάθη ποταμῶν, καὶ ἀφαιρεθήσεται πᾶσα ὕβρις Ἀσσυρίων, καὶ σκῆπτρον Αἰγύπτου περιαιρεθήσεται, καὶ κατισχύσω αὐτοὺς ἐν Κυρίῳ Θεῷ αὐτῶν, καὶ ἐν τῷ ὀνόματι αὐτοῦ κατακαυθήσονται, λέγει Κύριος».

οδ'. Ὡς ἐξ ὁμοιότητος τῶν τοῖς ἀρχαιοτέροις δεδωρημένων, τοῖς εἰς Χριστὸν πιστεύουσι τῆς ἐπικουρίας ἢ ὑπόσχεσις. Ὡσπερ γὰρ τὴν ἐρυθρὰν διεβιδάσθη θάλασσαν ὁ Ἰσραὴλ τῶν ἐν αὐτῇ κατεμεγεθήσας κυμάτων («ἐπάγη γὰρ ὡσεὶ τεῖχος τὰ ὕδατα», Θεοῦ
15 τὸ χροῖμα παραδόξως ἀποπεραίνοντος), καὶ ὡσπερ ποδὶ διέβησαν τὸν Ἰορδάνην, οὕτω, φησὶν, οἱ διὰ Μωυσέως κεκλημένοι πρὸς ἐπίγνωσιν τοῦ Χριστοῦ καὶ ταῖς τῶν ἁγίων ἀποστόλων μυσταγωγίαις ἀνασσεωσμένοι, διαπεραιώσονται μὲν οἷά τινα θάλασσαν ἀγρίως κατακυμαίνουσαν τοῦ παρόντος βίου τὸν κλύδωνα, καὶ τύρβης
20 ἔξω γεγονότες κοσμικῆς, σχολαῖοι λατρεύσουσι τῷ κατὰ φύσιν ὄντι Θεῷ. Διαβήσονται δὲ καὶ πειρασμούς, οἷά τινας ποταμούς ἐπικλύζοντας, ὡς ἐπ' αὐτῷ δὴ τούτῳ μεγάλα χαίροντας λέγειν· «Εἰ μὴ ὅτι Κύριος ἦν ἐν ἡμῖν, εἰπάτω δὴ Ἰσραὴλ, εἰ μὴ ὅτι Κύριος ἦν ἐν ἡμῖν, ἐν τῷ ἐπαναστῆναι ἀνθρώπους ἐφ' ἡμᾶς, ἄρα ζῶντας ἂν
25 κατέπιον ἡμᾶς, ἐν τῷ ὀργισθῆναι τὸν θυμὸν αὐτῶν ἐφ' ἡμᾶς, ἄρα τὸ ὕδωρ ἂν κατεπόντισεν ἡμᾶς, χεῖμαρρόον διῆλθεν ἢ ψυχὴ ἡμῶν, ἄρα διῆλθεν ἢ ψυχὴ ἡμῶν τὸ ὕδωρ τὸ ἀνυπόστατον». Ὡσπερ δέ, φησὶν, αἰχμάλωτος γεγονὼς ὁ Ἰσραὴλ καὶ εἰς Ἀσσυρίους τε καὶ Μήδους ἀπενηνεγμένος, διέδρα τὰς ἐκείνων ὕβρεις, ἥτοι πλεονεξί-
30 ας, ἀνεκομίσθη γὰρ πάλιν εἰς τὴν Ἰουδαίαν, καὶ ὡσπερ τὰς τῶν Αἰγυπτίων ἀπεσεύσατο πλεονεξίας, ἀεὶ προσκειμένων καὶ πολεμεῖν εἰωθότων αὐτοῖς, κατὰ τὸν ἴσον τρόπον, φησὶν, οἱ λελυτρωμέ-

νά λεχθεῖ, καὶ πολὺ εὐλογα, αὐτὸ ποὺ λέγει ὁ Δαβὶδ πρὸς τὸν Θεὸ τῶν ὄλων «Τὰ κέδρα τοῦ Λιβάνου ποὺ φύτεψες»⁵⁶. Γιατὶ «Χωράφι τοῦ Θεοῦ»⁵⁷ ὀνόμαζε καὶ ὁ θεσπέσιος Παῦλος μὲ σαφήνεια τοὺς δικαιομύ-
 νους μὲ τὴν πίστη τους.

Στίχ. 11-12. «Θὰ περάσουν ἀπὸ στενὴ θάλασσα καὶ θὰ τοὺς πατάξουν τὰ κύματα τῆς θάλασσας, θὰ στεγνώσουν ὅλα τὰ ποτάμια μέχρι τὰ βάθη τους καὶ θὰ ἐξαλειφθεῖ κάθε ἀλαζονεία τῶν Ἀσσυρίων καὶ τὸ σκῆπτρο τῆς Αἰγύπτου θὰ ἀφαιρεθεῖ, ἐνῶ αὐτοὺς θὰ τοὺς ἐνισχύσω μὲ τὴ δύναμη τοῦ Κυρίου τοῦ Θεοῦ τους καὶ θὰ καυχηθοῦν στὸ ὄνομά του, λέγει ὁ Κύριος».

74. Ὅμοια μὲ ὅσα εἶχαν δωρηθεῖ στοὺς παλαιότερους εἶναι ἡ ὑπόσχε-
 ση τῆς βοήθειας σὲ ὅσους πιστεύουν στὸ Χριστό. Ὅπως δηλαδὴ οἱ Ἰσραηλιῖτες πέρασαν στὴν ἄλλη μεριὰ τῆς Ἐρυθρᾶς θάλασσας, νικώντας τὰ κύματά της (γιατὶ τὰ νερὰ της διασχίσθηκαν καὶ ἔμειναν ἀκίνητα σὰν τεῖχος, πραγματοποιιώντας ὁ Θεὸς αὐτὸ τὸ παράδοξο⁵⁸), καὶ ὅπως πέρα-
 σαν μὲ τὰ πόδια τὸν Ἰορδάνη⁵⁹, ἔτσι, λέγει, αὐτοὶ ποὺ κλήθηκαν μὲσω τοῦ (νέου) Μωυσῆ πρὸς ἐπίγνωση τοῦ Χριστοῦ καὶ σώθηκαν μὲ τὶς ἱερὲς διδασκαλίαι τῶν ἀγίων ἀποστόλων, θὰ περάσουν, σὰν κάποια θάλασσα ἀγρία φουρτουνιασμένη, τὴν ταραχὴ τῆς παρούσας ζωῆς καὶ θγαίνοντας μέσα ἀπὸ τὴν κοσμικὴ τύρβη, θὰ λατρεύσουν ἐλεύθεροι τὸν ἀπὸ τὴ φύση τοῦ Θεοῦ. Θὰ περάσουν ὅμως καὶ πειρασμούς, σὰν ποταμοὺς ποὺ πλημμυ-
 ρίζουν, ὥστε νοιώθοντας μεγάλη χαρὰ γι' αὐτὸ τὸ πέρασμα νὰ λένε: «Ἄν δὲν ἦταν μαζί μας ὁ Κύριος, ἄς τὸ ὁμολογήσουν οἱ Ἰσραηλιῖτες, ἂν δὲν ἦταν ὁ Κύριος μαζί μας ὅταν ξεσηκώθηκαν οἱ ἄνθρωποι ἐναντίον μας, θὰ μᾶς κατέπιναν ζωντανούς, ὅταν ξέσπασε ὁ θυμὸς τους ἐναντίον μας, ἴσως τὸ νερὸ θὰ μᾶς καταπόντιζε, χείμαρρο θὰ περνοῦσε ἢ ψυχὴ μας, τὸ νερὸ τὸ ἀπύθμενο θὰ περνοῦσε ἢ ψυχὴ μας»⁶⁰. Ὅπως ὅμως, λέγει, ὅταν αἰχμαλωτίσθηκαν οἱ Ἰσραηλιῖτες καὶ μεταφέρθηκε στοὺς Ἀσσυρίους καὶ στοὺς Μήδους, διέφυγαν τὶς ἀλαζονεῖες ἐκείνων, ἤτοι τὶς καταπιέσεις, γιατί μεταφέρθηκαν πάλι στὴν Ἰουδαία, καὶ ὅπως ἀπαλλάχθηκαν ἀπὸ τὶς πλεονεξίες τῶν Αἰγυπτίων, ποὺ τοὺς πίεζαν πάντοτε καὶ συνήθιζαν νὰ τοὺς πολεμοῦν, μὲ τὸν ἴδιο τρόπο, λέγει, ὅσοι λυτρώθηκαν ἀπὸ τὸν Χρι-
 στὸ θὰ νικήσουν τοὺς ἐχθρούς, ὄρατοὺς δηλαδὴ καὶ ἀόρατους, οἱ ὅποιοι

59. Ἰησ. Ναυῆ 3, 1 ἔ.

60. Ψαλμ. 123, 1-5.

νοι διὰ Χριστοῦ κρείττους ἔσονται τῶν ἐχθρῶν, ὁρατῶν δηλονότι καὶ ἀοράτων, οἷμονονουχι καὶ κατεδιάζοντο πρὸς ἀβούλητον δουλείαν αὐτούς, καὶ οἷον αἷμαλῶτους γεγονότας καὶ τοῖς ἐξ ἰδίας σκαιότητος συνεῖχον δεσμοῖς Ἐλλὰ καὶ τούτων ἔσονται κρείττους, 5 ὕβρεις τε τὰς παρ' ἐκείνων διαφεύξονται καὶ πλεονεξίας, Θεοῦ κατισχύοντος, ἐφ' ᾗ καὶ καυχῆσονται. Μέγα γὰρ φρονοῦμεν ἐπὶ Χριστῷ, καὶ αὐτὸν ἰσχὺν πεποιήμεθα, καὶ ἐπ' αὐτῷ τεθαρόρηκαμεν καὶ τῆς ἑαυτῶν ζωῆς ὅλας ἔχομεν τὰς ἐλπίδας. «Οὐ γὰρ πρέσβυς, οὐκ ἄγγελος, ἀλλ' αὐτὸς ὁ Κύριος ἔσωσεν ἡμᾶς». Καὶ ἡ φησιν ὁ μακάριος Ψαλμωδός· «Ὁ Θεὸς ἡμῶν καταφυγὴ καὶ δύναμις, βοηθὸς ἐν θλίψεσι ταῖς εὐρούσαις ἡμᾶς σφόδρα».

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΑ΄.

Στίχ 1-2. «Διάνοιξον ὁ Λίβανος τὰς θύρας σου καὶ καταφαγέτω πῦρ τὰς κέδρους σου. Ὀλολυξάτω πίτυς, διότι πέ- 15 πτωκε κέδρος, ὅτι μεγάλως μεγιστᾶνες ἔταλαιπώρησαν ὀλολύξατε δρῦες τῆς Βασανίτιδος, ὅτι κατεσπάσθη ὁ δρυμὸς ὁ σύμφυτος».

οε'. Μεθίστησι τοίνυν ἐφ' ἑτέραν τινὰ νοημάτων ὁδὸν τῶν λεγομένων τὴν δῆλωσιν. Ἀποχωῶσαν δὲ τὴν ἀφήγησιν εὖ μάλα πε- 20 ποιημένος τὴν περί γε τῆς τῶν ἐθνῶν κλήσεως τῆς ἐν Χριστῷ διὰ πίστεως, τὴν ἐσομένην ἐπ' αὐτῷ δυσπείθειαν τῶν ἐξ Ἰσραὴλ κατὰ τὸν τῆς ἐνανθρωπήσεως δηλονότι καιρὸν προαφηγεῖται σαφῶς, καὶ ὅτι ταύτης ἔνεκα τῆς αἰτίας κατεμπρησθῆναι δεῖ τὸν τε νεῶν αὐτὸν καὶ μέντοι καὶ τὰ Ἱεροσόλυμα, προσαλῶναι δὲ καὶ αὐτὰς 25 τοῦ Ἰσραὴλ τὰς πόλεις, καὶ συνδιολέσθαι τοῖς ἐνοικοῦσιν αὐτάς. Πέπρακται δὲ ταῦτα διὰ χειρὸς τῆς Ῥωμαίων, στρατηγούντων κατὰ καιρὸν Οὐεσπασιανοῦ τε καὶ Τίτου. Καὶ περιττόν, ὡς ἔοικεν, ἀφηγεῖσθαι λεπτῶς ἕκαστα τῶν συμβεβηκότων ταῖς Ἰουδαίων πόλεσιν, ἧτοι δήμοις, τῆς εἰς Χριστὸν ἔνεκα παροινίας, ἐξὸν 30 τοῖς ἐθέλουσι τοῖς Ἰωσήπου συγγράμμασιν ἐντυχεῖν, ἀναμαθεῖν σαφῶς ἅπερ ἂν ἔλοιτο λεπτῶς.

Μετακομίζει δὴ οὖν τὸν λόγον ἐπὶ τοὺς ἐξ αἵματος Ἰσραὴλ.

κατὰ κάποιο τρόπο καὶ τοὺς ὠθοῦσαν σὲ ἀθέλητη δουλεία, καὶ ἔχοντάς τους αἰχμαλώτους τοὺς κρατοῦσαν μὲ τὰ δεσμὰ τῆς ἴδιας τους τῆς κακότητος. Ἀλλὰ καὶ ἀπὸ αὐτοὺς θὰ καταστοῦν ἰσχυρότεροι, θὰ διαφύγουν τὴν ἀλαζονεία καὶ τὴν καταπίεση ἐκείνων, ἐνισχύοντάς τους ὁ Θεός, πράγμα γιὰ τὸ ὁποῖο καὶ θὰ καυχηθοῦν. Γιατὶ νοιώθουμε ὑπερήφανοι μὲ τὴ χάρη τοῦ Χριστοῦ καὶ αὐτὸν ἔχομε κάνει δύναμή μας, καὶ σ' αὐτὸν ἔχομε στηρίξει τὸ θάρρος μας καὶ ὅλες τὶς ἐλπίδες τῆς ζωῆς μας. Γιατὶ «δὲν ἦταν πρεσβευτής, οὔτε ἄγγελος, ἀλλ' ὁ ἴδιος ὁ Κύριος μᾶς ἔσωσε»⁶¹. Καὶ ὅπως λέγει ὁ μακάριος Ψαλμωδός: «Ὁ Θεός μας εἶναι καταφυγή μας καὶ δύναμή μας, βοηθὸς στὶς θλίψεις τὶς ὑπερβολικὲς ποὺ μᾶς ἔχουν βρεῖ»⁶².

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 11ο

Στίχ. 1-2. «Ἔνοιξε, Λίβανε, τὶς πόρτες σου, καὶ ὡς καταφάγει ἡ φωτιὰ τὶς κέδρους σου. Ἄς θρηνήσει τὸ πεῦκο, γιατί ἔπεσε ὁ κέδρος, γιατί μεγάλη ταλαιπωρία προξένησαν στοὺς μεγιστᾶνες· θρηνήστε δρύες τῆς Βασανίτιδας, γιατί τὸ πυκνὸ δάσος κατακόπηκε».

75. Μεταφέρει τώρα τὴ σημασία τῶν λόγων σὲ κάποια ἄλλα νοήματα. Ἄφοῦ δηλαδὴ διηγήθηκε πολὺ καλὰ καὶ ἱκανοποιητικὰ τὰ σχετικὰ μὲ τὴν κλήση τῶν ἐθνῶν στὸν Χριστὸ μέσω τῆς πίστεως, προαφηγεῖται τώρα μὲ σαφήνεια τὴ δυσπιστία τῶν Ἰσραηλιτῶν κατὰ τὸν καιρὸ τῆς ἐνανθρωπήσεως, καὶ ὅτι γι' αὐτὴ τὴν αἰτία πρέπει νὰ πυρποληθεῖ ὁ ἴδιος ὁ ναὸς καὶ βέβαια καὶ τὰ Ἱεροσόλυμα, καὶ μαζί νὰ καταληφθοῦν καὶ αὐτὲς οἱ πόλεις τοῦ Ἰσραὴλ καὶ νὰ ἀφανισθοῦν μαζί καὶ οἱ κάτοικοί τους. Αὐτὰ διαπράχθηκαν ἀπὸ τοὺς Ρωμαίους, μὲ στρατηγούς τῶν χρόνων ἐκείνων τὸν Βεσπασιανὸ καὶ τὸν Τίτο. Καὶ εἶναι, ὅπως φαίνεται, περιττὸ νὰ ἀφηγηθοῦμε μὲ λεπτομέρεια καθένα ἀπὸ αὐτὰ τὰ συμβάντα στὶς Ἰουδαϊκὲς πόλεις ἢ τοὺς δήμους, ἐξαιτίας τῆς μανίας τους ἐναντίον τοῦ Χριστοῦ, ἀφοῦ εἶναι εὐκόλο γιὰ ὅποιους θέλουν νὰ διαβάσουν τὰ συγγράμματα τοῦ Ἰωσήπου καὶ νὰ μάθουν μὲ σαφήνεια ὅσα θὰ ἠθελαν μὲ λεπτομέρεια.

Μεταφέρει λοιπὸν τὸ λόγο στοὺς ἕξ αἵματος Ἰσραηλιῖτες. Μὲ τὸ

61. Ἦσ. 63, 9.

62. Ψαλμ. 45, 1.

Καὶ Λιβάνῳ μὲν παρεικάζει τὴν Ἰουδαίαν διὰ ποίαν αἰτίαν; Εὐ-
 ξυλον μὲν γὰρ ὄρος ὁ Λίβανος καὶ δρυμοῖς ἀμφιλαφέσι κατάκο-
 μον. Πολυανθρωποτάτη δὲ καὶ ἡ τῶν Ἰουδαίων χώρα, καὶ ἀρι-
 θμοῦ κρείττονα τὴν τῶν ἐνοικούντων ἔχουσα πληθύν, καὶ οἶον κέ-
 5 δρους ἢ πίτυς εὐμηκεστάτας, τοὺς τῶν ἄλλων περιφανεστέρους, ἱε-
 ρέας τέ φημι καὶ τοὺς ἐκ φυλῆς Ἰούδα κατὰ καιροὺς βασιλεύον-
 τας, οἳ καὶ τοῖς τῆς ἡγεμονίας ἀνχήμασιν ὑπερανεστηκότες, γνώρι-
 μοί τε ἦσαν τοῖς ἀνὰ πᾶσαν τὴν χώραν, ὑψοῦ τε ἠρμένην ἔσχον τὴν
 δόξαν. Ἐπειδὴ δὲ δεδυσσεβήκασιν εἰς Χριστὸν (ἦσαν γὰρ τὴν
 10 κλειδα τῆς γνώσεως, καὶ οὔτε αὐτοὶ εἰσῆλθον, οὔτε τοὺς εἰσερ-
 χομένους ἀφῆκαν εἰσελθεῖν, καὶ τελευτῶντες ἐσταύρωσαν, καίτοι
 καὶ ἐπεγνωκότες ὅτι αὐτός ἐστιν ὁ κληρονόμος), ταύτη τοι δικαίως
 ἄρδην ἀπολώλασιν οἴκοις τε ὁμοῦ καὶ πόλεσι καὶ φιλτάτοις Οὐ-
 κοῦν αἰνιγματωδῶς Λίβανον μὲν, ὡς ἔφην, τὴν Ἰουδαίαν ἀποκα-
 15 λεί, δένδροις δὲ τοῖς εὐμηκεστάτοις παρεικάζει τοὺς ἐν αὐτῇ
 προὔχοντας, ὡς τῶν ἄλλων ὑπερηρμένους καὶ πολὺ λίαν ὑπερφέρον-
 τας. Ὅτι δὲ ἔμελλεν ἀλῶναί τε ῥαδίως καὶ ὡς ἀπύλωτος πόλις εἰ-
 σχεόμενον μὲν παραδέξασθαι τὸν τῶν Ῥωμαίων στρατόν, δαπανη-
 θῆναί τε οὕτως, ὡσανεὶ καὶ δρυμὸς ἐπενεχθείσης φλογός, καταση-
 20 μαίνει λέγων «Διάνοιξον ὁ Λίβανος τὰς θύρας σου καὶ καταφαγέ-
 τω πῦρ τὰς κέδρους σου· ὀλολυξάτω πίτυς διότι πέπτωκε κέδρος».

Καὶ γέγονε μὲν ἐκ μεταφορᾶς ὁ λόγος. Ὀνομάσας γὰρ Λίβα-
 νον, ἦγουν ὄρει τὴν τῶν Ἰουδαίων χώραν ἀπεικάσας, ἀναγκαίως
 πίτυϊ τε καὶ δρυσι παρεικάζει τοὺς ἐν αὐτῇ. Ὅτι δὲ περὶ ἀνθρώ-
 25 πων ὁ λόγος ἀταλαιπώρον ἰδεῖν ἔφη γὰρ εὐθύς «ὅτι μεγάλως μεγα-
 στᾶνες ἐταλαιπώρησαν». Καὶ τίς ἂν νοοῖτο τῆς ταλαιπωρίας ὁ τρό-
 πος, παρέδειξεν εἰπὼν πῆ μὲν, ὅτι «ὀλολυξάτω πίτυς διότι πέπτω-
 κε κέδρος». Καταδηούσης γὰρ τῆς Ῥωμαίων χειρὸς τὰς ἐν τῇ Ἰου-
 δαίᾳ πόλεις, συνέβαινε καθ' ἡμέραν τοὺς ἐν αὐταῖς ἀλίσκεσθαι λαμι-
 30 προῦς. Οἱ δὲ μήπω τοῦτο πεπονθότες, κατωλοφύροντο τοὺς ἐα-
 λωκότας, καὶ τὸν ἐπὶ γε σφίσιν αὐτοῖς εἰσεδέχοντο θρηῆνον, ἄθυμοι
 δὲ ἦσαν καὶ περιδεεῖς, ὡς ἀντίκα δὴ μάλα πεισόμενοι καὶ αὐτοί.
 Τοῦτο οἶμαι δηλοῦν τό, «ὀλολυξάτω πίτυς διότι πέπτωκε κέ-

Λίβανο βέβαια παρομοιάζει τὴν Ἰουδαία· γιὰ ποιὸ λόγο; Ὁ Λίβανος εἶναι πυκνοφυτεμένο ὄρος καὶ σκεπάζεται ἀπὸ πλούσια δάση. Καὶ ἡ χώρα ὅμως τῶν Ἰουδαίων εἶναι πολυανθρωπότητα καὶ τὸ πλῆθος τῶν κατοίκων της εἶναι πέρα ἀπὸ ἀριθμὸ, καὶ σὰν κέδρους ἢ πεῦκα πανύψηλα, ἔχει τοὺς πιὸ λαμπρότερους ἀπὸ τοὺς ἄλλους, ἐννοῶ τοὺς ἱερεῖς καὶ ἐκείνους ἀπὸ τῆ φυλῆ τοῦ Ἰούδα ποὺ κατὰ καιροὺς βασίλευσαν, οἱ ὁποῖοι, καὶ ὑπερέχοντας μὲ τὰ τιμητικὰ ἀξιώματα τῆς βασιλείας, εἶχαν πολὺ ψηλά ἀνεβασμένη τὴ φήμη. Ἐπειδὴ ὅμως διέπραξαν τὰ δυσσεδήματα εἰς βάρος τοῦ Χριστοῦ (γιατὶ «Ἀφαίρεσαν τὸ κλειδί τῆς γνώσης, καὶ οὔτε οἱ ἴδιοι μπῆκαν, οὔτε ἐκείνους ποὺ ἤθελαν νὰ μποῦν τοὺς ἀφῆσαν νὰ μποῦν»⁶³, καὶ στὸ τέλος τὸν σταύρωσαν, μολονότι καὶ γνώριζαν, ὅτι αὐτὸς ἦταν ὁ κληρονόμος⁶⁴), γι' αὐτὸ δίκαια χάθηκαν ἀπὸ τὰ θεμέλια μαζί μὲ τὰ σπίτια τους καὶ τὶς πόλεις καὶ τὰ ἀγαπημένα τους πρόσωπα. Αἰνιγματικὰ λοιπὸν Λίβανο ἀποκαλεῖ τὴν Ἰουδαία, καὶ μὲ δένδρα πανύψηλα παρομοιάζει ἐκείνους ποὺ διέπρεπαν σ' αὐτήν, γιατί βρισκόνταν ψηλότερα ἀπὸ τοὺς ἄλλους καὶ ὑπερεῖχαν πάρα πολὺ. Ὅτι ὅμως ἐμελλε νὰ κυριευθεῖ εὐκόλα καὶ σὰν πόλη χωρὶς πύλες νὰ δεχθεῖ τὸν ὀρμητικὸ Ρωμαϊκὸ στρατὸ ποὺ χυνόταν μέσα σ' αὐτήν καὶ ν' ἀφανισθεῖ ἔτσι, ὅπως ἓνα δάσος ὅπου ἔπιασε φωτιά, αὐτὸ τὸ δηλώνει λέγοντας· «Ἄνοιξε, Λίβανε, τὶς πόρτες σου, κι ἄς καταφάγει φωτιά τοὺς κέδρους σου. Ἄς θρηνήσει τὸ πεῦκο, ἐπειδὴ ἔπεσε ὁ κέδρος».

Καὶ ὁ λόγος βέβαια διατυπώθηκε μεταφορικὰ. Γιατί, ὀνομάζοντας τὴν Λίβανο, δηλαδή παρομοιάζοντας μὲ ὄρος τὴ χώρα τῶν Ἰουδαίων, κατ' ἀνάγκη παρομοιάζει μὲ πεῦκο καὶ δρύες τοὺς κατοίκους της. Ὅτι βέβαια μιλάει γιὰ ἀνθρώπους, δὲν εἶναι δύσκολο νὰ τὸ καταλάβομε. Γιατὶ εἶπε ἀμέσως, ὅτι «μεγάλῃ ἦταν ἡ ταλαιπωρία ποὺ σοῦ προξένησαν οἱ μεγιστάνες». Καὶ ποιὸς θὰ μπορούσε νὰ νοηθεῖ ὅτι ἦταν ὁ τρόπος τῆς ταλαιπωρίας μᾶς τὸ ἔδειξε λέγοντας, «Ἄς θρηνήσει τὸ πεῦκο, γιατί ἔπεσε ὁ κέδρος». Γιατὶ ὅταν καταληλάτησαν οἱ Ρωμαῖοι τὶς πόλεις τῆς Ἰουδαίας καθημερινὸ φαινόμενο ἦταν νὰ συλλαμβάνονται οἱ προύχοντες αὐτῆς. Ἐκεῖνοι πάλι ποὺ δὲν εἶχαν ἀκόμα συλληφθεῖ, θρηνοῦσαν γι' αὐτοὺς ποὺ εἶχαν συλληφθεῖ ἤδη καὶ περιμένοντας νὰ θρηνήσουν καὶ γιὰ τοὺς ἑαυτοὺς των, ἦταν σκυθρωποὶ καὶ φοβισμένοι, γιατί πολὺ σύντομα ἐπρόκειτο νὰ πάθουν κι αὐτοὶ τὸ ἴδιο. Αὐτὸ νομίζω σημαίνει τό, «Ἄς

δρος». Δρύας γε μὴν Βασανίτιδος τάχα που τοὺς ἐν τοῖς Ἱεροσολύμοις ἀποκαλεῖ. Βασανῖτις μὲν γὰρ χωρίον ἐστὶν ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ, εὐγείον τε καὶ παμφορώτατον, καὶ ὑψηλὰ λίαν ἐκτρέφον τὰ δένδρα. Ἐπειδὴ δὲ τῶν ἄλλων ἦσαν οἱ ἐν τοῖς Ἱεροσολύμοις ἀμείνους, ἱερέ-
 5 ας δέ φημι καὶ τοὺς τῶν λαῶν ἡγουμένους, Βασανίτιδος αὐτοὺς ἀπεκάλεσε δρύας, αἱ δὴ καὶ τεθρηνήκασιν εἰκότως, διὰ τοι τὸ κατασπασθῆναι τὸν δρυμὸν τὸν σύμφυτον. Ἐμάνθανον γὰρ ὅτι τῶν ἀνὰ πᾶσαν τὴν χώραν οἶά τις δρυμὸς ἢ πληθὺς δεδαπάνηται καὶ οἶον πελέκεσιν ἐκκοπτομένη ταῖς τῶν πολεμούντων ἀγροῖαις ἐμβο-
 10 λαῖς. Σύμφυτον δὲ δρυμὸν, ὃν δὴ καὶ κατεσπάσθαι φησὶν, οὐδὲν ἦττον νοήσεις καὶ τὴν ἐν αὐτοῖς τοῖς Ἱεροσολύμοις πληθύν· λιμῶ τε γὰρ καὶ πολέμῳ διολώλασιν ἐπολολυζόντων αὐτοῖς τῶν τῆς Βασανίτιδος δρυῶν, τουτέστι τῶν ἡγουμένων.

Στίχ. 3. «Φωνὴ θρηνούντων ποιμένων, ὅτι τεταλαιπώρη-
 15 κεν ἢ μεγαλωσύνη αὐτῶν· φωνὴ ὠρουμένων λεόντων, ὅτι τεταλαιπώρηκε τὸ φρύαγμα τοῦ Ἰορδάνου».

ος. Ἐμφανεστέραν ἐν τούτοις, ὡς ἔφην ἀρτίως, ποιεῖται τὴν δήλωσιν. Οὐ γὰρ ἔτι πίτυν ἢ δρυὶν ὀνομάζει, ἀπημφιεσμένως δὲ τοὺς τῶν Ἰουδαϊκῶν ταγμάτων σημαίνει καθηγητάς, οὓς καὶ
 20 ὀλοφύρεσθαί φησι καὶ οἶον φωνὰς ἀνιέναι, κατοικιμῶζοντας ὅτι τεταλαιπώρηκεν ἢ μεγαλωσύνη αὐτῶν. Γεγόνασι γὰρ οἰκτροὶ καὶ κατερῶμιμένοι, ἐλεεινοί τε καὶ ἀτιμώτατοι, καίτοι πάλαι περιφανεστέραν ἔχοντες δόξαν. Ἐπειδὴ δὲ ἀνεδείχθησαν οἱ διὰ Χριστοῦ ποιμένες, τουτέστιν οἱ θεσπέσιοι μαθηταί, τεταλαιπώρηκεν εἰκό-
 25 τως ἢ τῶν ψευδοποιμένων μεγαλωσύνη. Ἥτιατο μὲν γὰρ αὐτοὺς ὁ τῆς ἀγέλης Δεσπότης διὰ προφητῶν ἁγίων οὕτω λέγων· «ὦ οἱ ποιμένες οἱ διασκορπίζοντες καὶ ἀπολλύντες τὰ πρόβατα τῆς νομῆς αὐτῶν». Καὶ πάλιν «Ὅτι οἱ ποιμένες ἠφρονεύσαντο καὶ τὸν Κύριον οὐκ ἐζήτησαν· διὰ τοῦτο οὐκ ἐνόησε πᾶσα ἢ νομὴ καὶ δι-
 30 εσκορπίσθησαν». Ἐπηγγέλλετο δὲ τοῖς εἰς αὐτὸν πιστεύουσι τοὺς γνησίους ἀναδειξαι ποιμένας, οὕτω πάλιν εἰπὼν· «Καὶ εἰσάξω ὑμᾶς εἰς Σιών, καὶ δώσω ὑμῖν ποιμένας κατὰ τὴν καρδίαν μου,

θρηνήσει τὸ πεῦκο γιατί ἔπεσε ὁ κέδρος». Δρύες τῆς Βασανίτιδας ἴσως ἀποκαλεῖ τοὺς κατοίκους τῆς Ἱερουσαλήμ. Γιατί ἡ Βασανίτιδα εἶναι ἓνα μέρος τῆς Ἰουδαίας γόνιμο καὶ πολὺ καρποφόρο καὶ μεγαλώνει πανύψηλα δένδρα. Καὶ ἐπειδὴ οἱ Ἱεροσολυμίτες ἦταν καλύτεροι ἀπὸ τοὺς ἄλλους, ἐννοῶ οἱ ἱερεῖς καὶ οἱ ἄρχοντες τοῦ λαοῦ, τοὺς ἀποκάλεσε δρυὶς τῆς Βασανίτιδας, οἱ ὁποῖες βέβαια θρήνησαν, ἐπειδὴ κατακόπηκε τὸ πυκνόφυτο δάσος. Γιατί οἱ πληροφορίες ἔλεγαν, ὅτι σὲ ὅλη τὴ χώρα σὰν κάποιο δάσος ἐξαφανίσθηκε τὸ πλῆθος τῶν κατοίκων, σὰ νὰ τοὺς ἔκοβαν μὲ πελέκια οἱ ἐχθροὶ μὲ τὶς ἄγριες ἐφόδους τους. Ὡς πυκνόφυτο δάσος, ποὺ λέγει ὅτι καὶ ἀφανίσθηκε, μπορεῖς καθόλου λιγώτερο νὰ νοήσεις καὶ τὸ πλῆθος τῆς ἴδιας τῆς Ἱερουσαλήμ· γιατί χάθηκε ἀπὸ τὴν πείνα καὶ τὸν πόλεμο, ἐνῶ θρηνοῦσαν γι' αὐτοὺς οἱ δρύες τῆς Βασανίτιδας, δηλαδή οἱ ἄρχηγοί.

Στίχ. 3. «Θρηνώδεις φωνές τῶν ποιμένων ἀκούγονται, γιατί καταστράφηκε ἡ μεγαλοπρέπειά τους. Βρυχηθμοὶ τῶν λιονταριῶν ἀκούγονται, γιατί καταστράφηκε τὸ φρύαγμα τοῦ Ἰορδάνη».

76. Κάνει πρὸ φανερό μὲ αὐτὰ ἐδῶ, ὅπως εἶπα προηγουμένως, αὐτὸ ποῦ θέλει νὰ δηλώσει. Γιατί δὲν μιλάει πιά γιὰ πεῦκο καὶ δρῦν, ἀλλὰ χωρὶς κάλυψη δηλώνει τοὺς ἡγέτες τῶν Ἰουδαϊκῶν τάξεων, οἱ ὁποῖοι λέγει καὶ ὅτι θρηνοῦν καὶ σὰ νὰ θγάζουν φωνές, θρηνοῦν πικρὰ γιατί καταστράφηκε ἡ μεγαλοπρέπειά τους. Γιατί ἔγιναν ἀξιολύπητοι καὶ παραπεταμένοι, ἔλεινοὶ καὶ περιφρονημένοι, ἂν καὶ παλαιὰ περιβάλλονταν μὲ λαμπρότερη δόξα. Ἐπειδὴ δηλαδή ἀναδείχθηκαν οἱ ποιμένες ποὺ ὀρίσθηκαν ἀπὸ τὸν Χριστὸ, δηλαδή οἱ θεσπέσιοι μαθητές, κακοποιήθηκε εὐλόγα ἡ μεγαλοπρέπεια τῶν ψευδοποιμένων. Γιατί τοὺς κατηγοροῦσε βέβαια ὁ Κύριος τοῦ ποιμνίου, μέσω τῶν ἁγίων προφητῶν λέγοντας τὰ ἑξῆς· «Ὡ, ἐσεῖς οἱ ποιμένες ποὺ διασκορπίζετε καὶ καταστρέφετε τὰ πρόβατα τοῦ ποιμνίου σας»⁶⁵. Καὶ πάλι· «Γιατί οἱ ποιμένες κυριεύθηκαν ἀπὸ ἀφροσύνη καὶ δὲν ζήτησαν τὸν Κύριο· γι' αὐτὸ ἔμεινε χωρὶς σύνεση τὸ ποίμνιο καὶ διασκορπίσθηκε»⁶⁶. Ὑποσχόταν ὁμως σὲ ἐκείνους ποὺ πίστευαν σ' αὐτόν, ὅτι θὰ ἀναδείξει τοὺς γνήσιους ποιμένες, λέγοντάς τους τὰ ἑξῆς πάλι· «Καὶ θὰ σᾶς φέρω στὴ Σιών καὶ θὰ σᾶς δώσω ποιμένες ὅπως τοὺς θέλει ἡ καρδιά μου, καὶ θὰ σᾶς ποιμά-

καὶ ποιμανοῦσιν ὑμᾶς ποιμαίνοντες μετ' ἐπιστήμης». Τίνες δὲ οὗτοι πάλιν; Οἱ θεσπέσιοι μαθηταὶ καὶ οἱ τῶν ἐκκλησιῶν κατὰ καιροὺς ἡγούμενοι, «τὸν τῆς ἀληθείας ὀρθοτομοῦντες λόγον», καὶ εἰς πᾶν ὄτιοῦν τῶν τελούντων εἰς ὄνησιν τὴν πνευματικὴν ἀποκομίζουσιν εἰδότες τὰ ὑπὸ χεῖρα θρέμματα.

Οὐκοῦν τεθρονηθήκασιν οἱ ψευδοποιμένες, «ὅτι τεταλαιπώρηκεν ἡ μεγαλωσύνη αὐτῶν»· σημαίνει δὲ τοῦτο καὶ καθ' ἕτερον τρόπον εὐθύς ἐπιφέρων· «Φωνὴ ὠρουμένων λεόντων ὅτι τεταλαιπώρηκε τὸ φρύαγμα τοῦ Ἰορδάνου». Ὁρμηγμός μὲν γὰρ ἐστὶ κυρίως ἡ τῶν λύκων φωνή, ἣν ἂν ποιοῖντο κλαίοντες ἐπὶ λιμῶν τε καὶ ἀσιτίαις. Δέχεται δὲ τοῦτο καὶ ἐπὶ λεόντων ἡ θεία Γραφή. Κατεφωρῶντο τοίνυν οἱ τῶν Ἰουδαϊκῶν προεστηκότες ταγμάτων ὡς λέοντες ὠρούμενοι, τουτέστι πεινῶντές τε καὶ κλαίοντες, διὰ τοι τὸ μὴ ἔχειν τὰς ἐκ τῶν λαῶν καρποφορίας, δεκάτας, ἀπαρχάς, εὐχαιριστήρια. Ἐπειδὴ γὰρ τῆς ἀγέλης ἐκπεπτώκασιν, οὐκ ἔτι τοῖς ἐξ αὐτῆς κατηυφραίνοντο καρποῖς.

Εἰ δὲ δὴ τις οἶοιτο καὶ ὡς ἐν τάξει λεόντων κατωρῦεσθαι τοῦ Χριστοῦ τοὺς Γραμματεῖς τε καὶ Φαρισαίους (κατακεκράγεσαν γὰρ αὐτοῦ καὶ τὰς ἐκ φθόνου καὶ βασκανίας καὶ ἀκράτου μανίας κατηφίεσαν φωνάς, Σαμαρείτην λέγοντες, μέθυσον ἀποκαλοῦντες καὶ ἐκ πορνείας γεγεννημένον, καὶ «Αἶρε, αἶρε, σταύρου αὐτόν»), τὰ εἰκότα φρονήσει καὶ οὕτως. Πλὴν εἰ καὶ ἐπωρῶντο, τεταλαιπώρηκασιν οὐ μετρίως, ἤρογησέ τε τὸ φρύαγμα τοῦ Ἰορδάνου. Καὶ τί δὴ τοῦτό ἐστιν, ἐρῶ πάλιν. Παραῶρεῖ μὲν γὰρ ὁ Ἰορδάνης τὴν Ἰεριχώ, πλεῖστοι δὲ ὅσοι περὶ αὐτόν οἱ λέοντες, καταβρυχόμενοί τε δεινῶς καὶ ἀφόρητον τοῖς ἐνοικοῦσιν ἐνιέντες τὸ δεῖμα. Τοιοῦτοι δὲ ἦσαν τοὺς τρόπους οἱ Γραμματεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι τῶν ἀγελαίων καταβρυχόμενοι καὶ τοῖς ἐκ τῆς ἐξουσίας καταπτοοῦντες δεύμασι τοὺς ἀσθενεστέρους. Ἀλλὰ τεταλαιπώρηκεν ὁ τῶν λεόντων φόβος. Τοῦτο δὲ εἶναί φησι «τὸ φρύαγμα τοῦ Ἰορδάνου». Καὶ φρύαγμα μὲν ἐστὶν ἡ ἵππων τε καὶ ἡμιόνων διὰ μυκτῆρων ἡχὴ καθιεμένη τε καὶ ἀγροῖω φύσῃματι συνεκπίπτουσα, λαμβάνεται δὲ καὶ ἐπὶ τοῦ μεγαλοφρονεῖν. Ἐφη γοῦν ὁ θεσπέσιος Δαβὶδ

νουν, ποιμαίνοντάς σας με γνώση και σύνεση»⁶⁷. Και ποιοί είναι αυτοί; Οί θεσπέσιοι μαθητές και οί κατά καιρούς προϊστάμενοι τῶν Ἐκκλησιῶν, «οί ὅποιοι κηρύττουν ὀρθά τὸ λόγο τῆς ἀλήθειας»⁶⁸, καὶ γνωρίζουν νὰ ὀδηγοῦν τὰ καθοδηγούμενα ἀπὸ αὐτοὺς πρόβατα σὲ κάθετι πὺ συντελεῖ πρὸς ὄφελος πνευματικό.

Θρήνησαν λοιπὸν οί ψευδοποιμένες, γιατί καταστράφηκε ἡ μεγαλοπρέπειά τους. Καὶ αὐτὸ τὸ δηλώνει καὶ με ἄλλο τρόπο προσθέτοντας ἀμέσως: «Φωνὴ λεονταριῶν πὺ βρυχῶνται ἀκούγεται, γιατί καταστράφηκε τὸ φρύαγμα τοῦ Ἰορδάνη». Βρυχηθμὸς βέβαια εἶναι κυρίως ἡ φωνὴ τῶν λύκων, πὺ κλαῖνε γιατί πεινοῦν καὶ τοὺς λείπει ἡ τροφή. Αὐτὸ τὸ δέχεται ἡ θεία Γραφή καὶ γιὰ τὰ λεοντάρια. Συλλαμβάνονται λοιπὸν οί προϊστάμενοι τῶν Ἰουδαϊκῶν τέξεων σὰν λεοντάρια πὺ βρυχῶνται, δηλαδή πὺ πεινοῦν καὶ κλαῖνε, ἐπειδὴ δὲν εἶχαν τίς προσφορὲς τοῦ κόσμου, τίς δεκάτες, τίς ἀπαρχές, τὰ εὐχαριστήρια. Γιατί, ἐπειδὴ ἔχασαν τὸ ποιμνιὸ τους, δὲν ἀπολάμβαναν πιά τοὺς καρποὺς πὺ προέρχονταν ἀπὸ αὐτό.

Κι ἂν τυχὸν κάποιος νομίζει ὅτι καὶ οί Γραμματεῖς καὶ οί Φαρισαῖοι ὠρῦονταν σὰν λεοντάρια ἐναντίον τοῦ Χριστοῦ (γιατί κατακραύγαζαν ἐναντίον του καὶ ἐκτόξευαν φωνὲς φθόνου καὶ ζήλιας καὶ μανίας ἀσυγκράτητης, λέγοντάς τον Σαμαρείτη⁶⁹, ἀποκαλώντας τον μέθυσο⁷⁰ καὶ γέννημα πορνείας, καὶ κραύγαζαν, «Θάνατος, θάνατος, σταῦρωσέ τον»⁷¹, ἡ ἀποψὴ του θὰ εἶναι καὶ ἔτσι σωστή. Ὡστόσο, ἂν καὶ οὕρλιαζαν, κακοπάθησαν ὄχι καὶ λίγο, γιατί καταστράφηκε τὸ φρύαγμα τοῦ Ἰορδάνη. Καὶ τί σημαίνει αὐτό, θὰ τὸ ἐξηγήσω. Ὁ Ἰορδάνης κυλᾷ δίπλα στὴν Ἰεριχὼ καὶ εἶναι πάρα πολλὰ τὰ λεοντάρια πὺ ζοῦν ἐκεῖ γύρω, καὶ με τοὺς φοβεροὺς βρυχηθμοὺς τους προκαλοῦν στοὺς κατοίκους μεγάλο φόβο. Τέτοιοι ἦταν στοὺς τρόπους καὶ οί Γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι, πὺ ὠρῦονταν ἐναντίον τοῦ κόσμου καὶ με τοὺς φόβους πὺ προκαλοῦσε ἡ ἐξουσία κατατρόμαζαν τοὺς ἀσθενέστερους. Ἀλλὰ ἐξαλείφθηκε ὁ φόβος ἀπὸ τὰ λεοντάρια. Αὐτὸ λέγει ὅτι εἶναι «τὸ φρύαγμα τοῦ Ἰορδάνη». Καὶ φρύαγμα βέβαια εἶναι ὁ ἦχος τῶν ἀλόγων καὶ τῶν ἡμίονων πὺ βγάζουν ἀπὸ τὰ ρουθούνια τους καὶ ἀκούγεται σὰν ἄγριο φύσημα, ἀλλὰ τὸ πράγμα λέγεται καὶ γι' αὐτοὺς πὺ μεγαλοφρονοῦν. Πράγματι εἶπε ὁ θεσπέσιος Δαβὶδ γιὰ ἐκείνους πὺ φέρθηκαν με παραφροσύνη

περὶ τῶν εἰς Χριστὸν πεπαρωνηκότων «Ἴνα τί ἐφρούαξαν ἔθνη καὶ λαοὶ ἐμελέτησαν κενά;». Ὅταν οὖν «φρούαγμα τοῦ Ἰορδάνου» λέγη, νοήσεις τὸ φρόνημα, καὶ οὐχὶ πάντως τοῦ ποταμοῦ, ἀλλὰ τῶν περὶ αὐτὸν λεόντων ἀπὸ γὰρ τόπων ἔσθ' ὅτε τὰ ἐν αὐτοῖς ση-
5 μαίνεται.

Στίχ. 4-5. «Τὰδε λέγει Κύριος παντοκράτωρ· Ποιμαίνετε τὰ πρόβατα τῆς σφαγῆς, ἃ οἱ κτησάμενοι κατέσφαζον καὶ οὐ μετεμέλοντο, καὶ οἱ πωλοῦντες αὐτὰ ἔλεγον· Εὐλόγητός Κύριος, καὶ πεπλουτήκαμεν, καὶ οἱ ποιμένες αὐτῶν οὐκ
10 ἔπασχον ἐπ' αὐτοῖς».

οῦ. Πρὸς αὐτοὺς ὁ λόγος τοὺς θρηνοῦντας ποιμένας καὶ τοὺς ἐν τάξει λεόντων ὠρουμένους, οἷς καὶ ἐφήσιν ἔτι τὰ τῆς σφαγῆς κατανέμειν πρόβατα, καίτοι κατημεληκόσι λίαν, ὡς πιπρασκομέ-
νοις τε καὶ σφαζομένοις μὴδ' ὅσον εἰπεῖν ἐπαλγῆσαι βραχύ. Ὡσ-
15 περ γὰρ οἱ τῶν ποιμένων ἀνεπιεικέστεροι καὶ πρὸς μόνον βλέπον-
τες τὰ σφίσι καθ' ἡδονήν, μικρὰ κομιδὴ φροντίζοντες τοῦ τῆς ἀγέ-
λης δεσπότη, τὰ μὲν σφάζουσιν ἀδεῶς, τὰς θηρῶν ἐφόδους ἀπο-
μιμούμενοι, ἃ δὲ καὶ πιπράσκουσιν, οὐδέν, ὡς ἔφην, ἐπαλοῦντες
ὄλως, ἐπιγανύμενοι δὲ τοῖς τῶν λημμάτων ἐκτοπωτάτοις, καὶ φι-
20 λοκερδίας τῆς οὕτως αἰσχροῦς ἠττώμενοι, κατὰ τὸν ἴσον, οἶμαι, τρό-
πον καὶ οἱ τῶν Ἰουδαϊκῶν ἡγούμενοι δήμων, τῶν ὑπ' αὐτοῖς ποι-
μνίων ἠφειδηκότες ἀλοῖεν ἅν, καὶ ἀδρύνοντες μὲν τὸν ἑαυτῶν
πλοῦτον, κατευρύνοντες δὲ ὥσπερ ἀπλήστῃ χειρὶ τὰ βαλάντια. Καί
γοῦν ἔφασκεν ὁ Σωτὴρ τοιούτους ὄντας ἐλέγχων· «Οὐαὶ ὑμῖν
25 Γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι ὑποκριταί, ὅτι ἀποδεκατοῦτε τὸ ἡδύο-
σμον καὶ τὸ ἄνηθον καὶ τὸ κύμινον, καὶ ἀφήκατε τὰ βαρύτερα τοῦ
νόμου, τὴν κρίσιν καὶ τὸ ἔλεος καὶ τὴν πίστιν». Ἰσχυρολογοῦντες
γὰρ οὕτως, ὡς καὶ μέχρι τῶν εὐτελεστάτων τοῖς μὴ προσάγουσι τὰς
κατὰ νόμον δεκάτας ἐπιτιμᾶν, τῶν βαρυντέρων, ἧτοι τῶν ἀναγκαιο-
30 τέρων καὶ λυσιτελῶν, ὅτι μάλιστα θεσπισμάτων οὐδένα παντελῶς
ἐποιοῦντο λόγον.

Ἵτι δὲ ἦσαν ποιμένες οὐκ ἀγαθοί, μᾶλλον δὲ πρὸς μόνον βλέ-

έναντίον τοῦ Χριστοῦ· «Γιατί φρύαξαν (κυριεύθηκαν ἀπὸ μεγαλοφροσύνη) τὰ ἔθνη καὶ οἱ λαοὶ μελέτησαν πράγματα ἀνόητα;»⁷². Ὄταν λοιπὸν λέγει «φρύαγμα τοῦ Ἰορδάνη», νὰ νοήσεις τὸ φρόνημα, καὶ ὄχι βέβαια τοῦ ποταμοῦ, ἀλλὰ τῶν γύρω ἀπὸ αὐτὸν λεονταριῶν· γιατί τὰ σχετικὰ μὲ αὐτὰ μερικὲς φορὲς δηλώνονται ἀπὸ τοὺς τόπους.

Στίχ. 4-5. «Αὐτὰ λέγει ὁ Κύριος ὁ Παντοκράτωρ· Ποιμαίνετε τὰ πρόβατα τῆς σφαγῆς, τὰ ὅποια οἱ κἀτοχοὶ τους τὰ ἔσφαζαν καὶ δὲν μετανοοῦσαν, καὶ ἐκεῖνοι ποὺ τὰ πουλοῦσαν ἔλεγαν· Εὐλογημένος ὅς εἶναι ὁ Κύριος, γιατί γίναμε πλούσιοι, καὶ οἱ ποιμένες τους δὲν ἔνοιωθαν καμμιὰ λύπη γι' αὐτά».

77. Ὁ λόγος ἀπευθύνεται στοὺς ἴδιους τοὺς ποιμένες ποὺ θρηνοῦσαν καὶ σὰν τὰ λεοντάρια ὠρῦονταν, στοὺς ὁποίους ἀφήνει νὰ βόσκουν ἀκόμα τὰ πρόβατα τῆς σφαγῆς, μολονότι τὰ εἶχαν παραμελήσει πολὺ, ὥστε καὶ ὅταν τὰ πουλοῦσαν καὶ τὰ ἔσφαζαν οὔτε κἄν τὴν παραμικρὴ λύπη ἔνοιωθαν γι' αὐτά. Ὅπως δηλαδή οἱ πιὸ ἀνάληγτοι ἀπὸ τοὺς ποιμένες καὶ ποὺ μόνον γιὰ τὴν εὐχαρίστησή τους ἐνδιαφέρονται καὶ φροντίζοντας πολὺ λίγο γιὰ τὸ κοπάδι τοῦ κυρίου τους, ἄλλα πρόβατα τὰ σφάζουν χωρὶς λύπη μιμούμενοι τὶς ἐφόδους τῶν θηρίων, κι ἄλλα πάλι τὰ πουλοῦν, ὅπως εἶπα, χωρὶς νὰ νοιώθουν τὴν παραμικρὴ λύπη γι' αὐτά, ἀλλὰ καὶ χαίρονται γιὰ τὰ παράνομα κέρδη τους, νικημένοι ἀπὸ τὴν τόσο αἰσχρὴ φιλοκέρδεια, κατὰ τὸν ἴδιο, νομίζω, τρόπο καὶ οἱ ἡγέτες τοῦ Ἰουδαϊκοῦ λαοῦ, θὰ συλληφθοῦν νὰ μὴ ἐνδιαφέρονται καθόλου γιὰ τὰ ποίμνια τους, καὶ αὐξάνοντας τὸν δικὸν τους πλοῦτον, μεγαλώνουν μὲ τὸ ἄπληστο κατὰ κάποιον τρόπο χέρι τους τὰ βαλάντια τους. Καὶ πράγματι ἔλεγε ὁ Σωτήρας ἐλέγχοντάς τους ἐπειδὴ ἦταν τέτοιοι· «Ἀλλοίμονό σας, Γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι ὑποκριτῆς· δίνετε τὸ δέκατον ἀπὸ τὸν δυόσμον καὶ τὸν ἄνηθον καὶ τὸ κύμνον, καὶ παραλείψατε τὰ σοβαρότερα τοῦ νόμου, τὴ δικαιοσύνη καὶ τὸ ἔλεος καὶ τὴν πίστη»⁷³. Μικρολογώντας τόσο πολὺ, ὥστε νὰ ἐπιτιμοῦν ἐκείνους ποὺ δὲν προσκόμιζαν καὶ τὰ πιὸ εὐτελεῖ ἀκόμα, τὴ σύμφωνα μὲ τὸ νόμον δεκάτη, γιὰ τὶς πιὸ σοβαρές, ἦτοι τὶς πιὸ ἀναγκαῖες καὶ ὠφέλιμες ἐντολές, δὲν ἔκαναν κανένα ἀπολύτως λόγο.

Ἔτσι ὅμως δὲν ἦταν ποιμένες καλοὶ, καὶ μᾶλλον ἀπέβλεπαν στὰ

ποντες κέρδη, σαφηνιεῖ λέγων καὶ διὰ φωνῆς Ἰεζεκιήλ· «⁷ Ω οἱ ποιμένες Ἰσραήλ· μὴ βόσκουσιν οἱ ποιμένες ἑαυτούς; οὐ τὰ πρόβατα βόσκουσιν οἱ ποιμένες; ἰδοὺ τὸ γάλα κατεσθίετε καὶ τὰ ἔρια περιβάλλεσθε καὶ τὸ παχὺ σφάζετε καὶ τὰ πρόβατά μου βόσκεισθε». «Καταβόσκετε» τοίνυν, φησί, «τὰ πρόβατα τῆς σφαγῆς», τουτέστιν ἢ τὰ ὅσον οὐδέπω τεθνηξόμενα τῇ Ῥωμαίων χειρὶ, ἢ γοῦν ἃ ὑμεῖς αὐτοὶ σφάζετε, καίτοι τάξιν ἐπέχοντες τὴν ποιμένων. Οὐ γάρ που πάρεστιν ὁ καιρὸς, καθ' ὃν ἤξουσιν εἰς σφαγὴν. Μετὰ γάρ τοι τὴν τοῦ Σωτῆρος ἐπιδημίαν τοῖς Ῥωμαίων ξίφεσιν ἢ 10 τῶν Ἰουδαίων πληθὺς δεδαπάνηται, καίτοι λίαν ἐπ' αὐτοῖς ἀνεξικακήσαντος τοῦ Θεοῦ. Ὅτι δὲ τῶν ποιμένων γεγόνασι κληῖρος οἱ ὑπὸ χεῖρα λαοί, κατέδειξεν εἰπὼν· «⁸ Α οἱ κτησάμενοι κατέσφαζον καὶ οὐ μετεμέλοντο». Ὡσπερ γὰρ δεσποτικὸν ὄντα τὸν νοητὸν ἀμπελῶνα, φημὶ δὴ τὸν Ἰσραήλ, ἦτοι τὸν ἄνθρωπον τοῦ Ἰουδα, τὸ νεόφυτον, τὸ ἠγαπημένον, ἴδιον ἐποίησαντο κληῖρον, οὕτω 15 καὶ τὰ ποιμνία μονονουχὶ κατεκτήσαντο, δρεπόμενοι μὲν τοὺς ἐξ αὐτῶν καρπούς, καὶ αἰεί πως ἐν πλεονασμοῖς τὸν ἐξ αὐτῶν ποιοῦντες κληῖρον, ἀνιέντες δὲ τοῖς ἐθέλουσιν εἰς διαρπαγὴν.

Οὐκοῦν οἱ μὲν κτησάμενοι κατέσφαζον, οἱ δὲ πωλοῦντες ἔλεγον· «⁹ Εὐλογητὸς Κύριος καὶ πεπλουτήκαμεν». Νοηθεῖεν δ' ἂν καὶ οὗτοι κριταί, τὴν ἐν τοῖς κρίμασιν ὀρθότητα κατηλεύοντες, μόνον δὲ οὐχὶ καὶ ἐρῶσθαι φράσαντες τῷ διὰ Μωυσέως νόμῳ, καίτοι λέγοντι σαφῶς· «Οὐ λήψη πρόσωπον ἐν κρίσει, ὅτι ἡ κρίσις τοῦ Θεοῦ ἐστίν». ¹⁰ Ἦν γὰρ αὐτοῖς ἠδύ τε καὶ φίλον τὸ καταπωλεῖν 25 τοῖς ἐθέλουσι τὴν ἐφ' ἐκάστῳ πράγματι κρίσιν. Καὶ τοῦτο ἡμῖν ἐναργές ἐσται πάλιν διὰ φωνῆς ἁγίων. Ἐφη μὲν γὰρ τις τῶν ἁγίων προφητῶν περὶ τῆς Ἱερουσαλήμ· «Οἱ ἠγούμενοι αὐτῆς μετὰ δώρων ἔκρινον»· ὁ δὲ γε θεσπέσιος Ἀμβακούμ μονονουχὶ κατακέκραγε Θεοῦ λέγων· «¹¹ Ἔως τίνος, Κύριε, κεκράξομαι καὶ οὐ μὴ 30 εἰσακούσῃ, βοήσομαι πρὸς σὲ ἀδικούμενος καὶ οὐ σώσεις; ἵνα τί μοι ἔδειξας κόπους καὶ πόνους ἐπιβλέπειν, ταλαιπωρίαν καὶ ἀσέβειαν; ἔξεναντίας μου γέγονε κρίσις, καὶ ὁ κριτῆς λαμβάνει διὰ

74. Ἰεζ. 34, 2-3.

75. Ἦο. 5, 7.

76. Δευτ. 1, 17.

κέρδη μόνο, τὸ διασαφηνίζει λέγοντας μὲ τὸ στόμα τοῦ Ἰεζεκιήλ· «⁷ Ω σεῖς οἱ ποιμένες τοῦ Ἰσραήλ, μήπως βόσκουν οἱ βοσκοὶ τοὺς ἑαυτοὺς τους; Δὲν βόσκουν οἱ βοσκοὶ τὰ πρόβατα; Ὅμως νά, πίνετε τὸ γάλα καὶ ντύνεσθε τὸ μαλλί τους καὶ σφάζετε τὸ παχύ, καὶ δὲν βόσκετε τὰ πρόβατά μου»⁷⁴. «Βόσκετε» λοιπὸν, λέγει, «τὰ πρόβατα τῆς σφαγῆς», δηλαδή ἢ αὐτὰ ποὺ ἀκόμα δὲν θὰ πεθάνουν ἀπὸ τὸ χέρι τῶν Ρωμαίων, ἢ αὐτὰ ποὺ σφάζετε οἱ ἴδιοι, μολονότι εἶστε ποιμένες τους. Γιατὶ δὲν ἔφτασε ἀκόμα ὁ καιρὸς, κατὰ τὸν ὁποῖο θὰ ὀδηγηθοῦν στὴ σφαγῆ. Γιατὶ μετὰ τὴν ἐπιδημία τοῦ Σωτήρα ἐξολοθρεύθηκε τὸ πλῆθος τῶν Ἰουδαίων ἀπὸ τὰ ξίφη τῶν Ρωμαίων, μολονότι ὁ Θεὸς ἔδειξε πρὸς αὐτοὺς μεγάλη ἀνεξικακία. Ὅτι ὅμως οἱ λαοὶ ποὺ ἐξουσίαζαν ἔγιναν κληρονόμοι τῶν ποιμένων, τὸ ἔδειξε λέγοντας «Αὐτὰ ποὺ τὰ ἔσφαζαν αὐτοὶ ποὺ τὰ εἶχαν ἀποκτήσει καὶ δὲν μετανοοῦσαν». Γιατί, ὅπως τὸν πνευματικὸ ἀμπελώνα, ἐννοῶ τὸν Ἰσραήλ ἢ τὸν ἄνθρωπο τοῦ Ἰούδα, τὸ νεόφυτο, τὸ ἀγαπημένο⁷⁵, ποὺ ἦταν δεσποτικὴ ἰδιοκτησία, τὸν ἔκαναν δικό τους κλῆρο, ἔτσι κατὰ κάποιον τρόπο ἔκαναν τὰ ποιμνία δικὰ τους, ποὺ ἐκμεταλλεύονταν βέβαια τὴν παραγωγή τους καὶ αὐξάναν διαρκῶς τὸν κλῆρο τους, τὰ ἄφηναν ὅμως νὰ διαρπάζονται ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ἤθελαν.

Αὐτοὶ λοιπὸν ποὺ τὰ εἶχαν δικὰ τους τὰ ἔσφαζαν, ἐνῶ ἐκεῖνοι ποὺ τὰ πουλοῦσαν ἔλεγαν· «Εὐλογημένος νὰ εἶναι ὁ Θεός, γιατί πλουτήσαμε». Θὰ μπορούσαν κι αὐτοὶ νὰ νοηθοῦν δικαστές, ποὺ κατηλεύονταν τὴν ὀρθότητα τῶν ἀποφάσεών τους καὶ κατὰ κάποιον τρόπο εἶχαν ἀποχαιρετήσει τὸ νόμο τοῦ Μωυσῆ, μολονότι αὐτὸς λέγει μὲ σαφήνεια· «Δὲν θὰ λάβεις ὑπόψη πρόσωπο κατὰ τὴ δίκη, γιατί ἡ κρίση ἀνήκει στὸν Θεό»⁷⁶. Γιατὶ ἦταν γι' αὐτοὺς εὐχάριστο καὶ ἀγαπητὸ νὰ πουλοῦν σὲ ὅποιους ἤθελαν τὴν κρίση τους γιὰ ὁποιαδήποτε ὑπόθεση. Καὶ αὐτὸ πάλι θὰ γίνεαι σαφές σ' ἐμᾶς ἀπὸ τὰ λεγόμενα τῶν ἀγίων. Γιατὶ εἶπε κάποιος ἀπὸ τοὺς ἀγίους προφῆτες γιὰ τὴν Ἱερουσαλήμ· «Οἱ ἀρχηγοὶ τῆς δίκασαν παίρνοντας δῶρα»⁷⁷. Ὁ θεσπέσιος πάλι Ἀβδακούμ κατακραύγαζε κατὰ κάποιον τρόπο πρὸς τὸν Θεὸ λέγοντας· «Μέχρι πότε, Κύριε, θὰ φωνάζω καὶ δὲν θὰ μὲ ἀκοῦς, θὰ κραυγάζω σ' ἐσένα ἐπειδὴ ἀδικοῦμαι καὶ δὲν θὰ μὲ σώξεις; Γιατὶ μὲ ἐπέτρεψες νὰ βλέπω κόπους καὶ μόχθους, ἀθλιότητα καὶ ἀσέβεια; Μπροστὰ στὰ μάτια μου γίνεται δίκη, καὶ ὁ δικαστὴς λαμ-

τοῦτο διεσκέδασται νόμος, καὶ οὐ διεξάγεται εἰς τέλος κριμα, ὅτι ὁ ἀσεβῆς καταδυναστεύει τὸν δίκαιον, ἔνεκεν τούτου ἐξελεύσεται τὸ κριμα διεστραμμένον».

Οὐκοῦν οἱ ἐξ ἀδίκων λημμάτων συναγείροντες πλοῦτον, καὶ
 5 παρευθύνοντες μὲν τὸ δίκαιον, καταπωλοῦντες δὲ ὥσπερ τὰς ἐφ'
 ἑκάστῳ πράγματι κρίσεις, εἶεν ἂν οἱ κριταί, καθάπερ ἔφην ἀρτί-
 ως, αὐτοὶ καὶ φασιν· «Εὐλογητὸς Κύριος καὶ πεπλουτήκαμεν»·
 ἀνούστατα δὲ καὶ παραλογώτατα καὶ τοῦτο λέγοντες ἐξελέγχον-
 10 το ἂν εἰκότως Ὡς γὰρ Θεοῦ διδόντος ἐξ ἀδικιῶν συλλέγειν καὶ
 ἐξ αἱμάτων πλουτεῖν, εὐλογεῖν ὑποπλάττονται. Ἄλλ' ἦν ἄμεινον
 ἐκεῖνο λέγειν, τὸ κρίνειν ὀρθῶς ἐκτετιμηκότες· Εὐλογητὸς Κύρι-
 ος, λαμπροὶ γὰρ ἀναδεδείγμεθα καὶ τῶν θείων θεσπισμάτων γνή-
 σιοι φύλακες, ὀρθὴν ἐφ' ἑκάστῳ πράγματι τὴν ψῆφον ἐκφέρου-
 15 πρὸς ἡμῶν τὰ ἐφ' οἷς ἂν ἠσθεῖή Θεός.

Στίχ. 6-7. «Διὰ τοῦτο οὐ φείσομαι οὐκ ἔτι ἐπὶ τοὺς κατοικ-
 οῦντας τὴν γῆν, λέγει Κύριος καὶ ἰδοὺ ἐγὼ παραδίδωμι
 τοὺς ἀνθρώπους, ἕκαστον εἰς χεῖρας τοῦ πλησίον αὐτοῦ
 καὶ εἰς χεῖρας βασιλέως αὐτοῦ, καὶ κατακόψουσι τὴν γῆν,
 20 καὶ οὐ μὴ ἐξελοῦμαι ἐκ χειρὸς αὐτῶν. Καὶ ποιμανῶ τὰ
 πρόβατα τῆς σφαγῆς εἰς τὴν Χανανῖτιν».

ση'. Ἀπειλεῖ τοῖς ποιμνίοις ὀλεθρόν τε ὁμοῦ καὶ ἐξοικισμὸν
 καὶ τὰς ἐκ τοῦ πολέμου συμφοράς, ὅτι, καίτοι μετὸν αὐτοῖς τὴν
 τοῦ πάντων ἀρχιπομπή, φημὶ δὴ Χριστοῦ, χεῖρά τε ὑποδραμεῖν
 25 καὶ ὑπ' αὐτῶ γενέσθαι, μᾶλλον προσκεχωρήκασιν ἀμαθῶς τοῖς
 κατασφάζουσί τε καὶ καταπωλοῦσιν αὐτούς. Γέγονε μὲν γὰρ ἄν-
 θρωπος ὁ Μονογενῆς τοῦ Θεοῦ Λόγος, καὶ δὴ καὶ ἔφασκεν ἐναρ-
 γῶς, τὴν τε ἐκείνων σκαιότητα καταδεικνύς καὶ τῆς ἐφ' ἡμῖν οἰκο-
 νομίας τὸ γνήσιον· «Ἐγὼ εἰμι ὁ ποιμὴν ὁ καλός. Ὁ ποιμὴν ὁ κα-
 30 λός τὴν ψυχὴν αὐτοῦ τίθησιν ὑπὲρ τῶν προβάτων, ὁ δὲ μισθωτός
 καὶ οὐκ ὢν ποιμὴν, οὗ οὐκ ἔστιν τὰ πρόβατα ἴδια, θεωρεῖ τὸν λύ-
 κον ἐρχόμενον καὶ ἀφήσιν τὰ πρόβατα καὶ φεύγει, καὶ ὁ λύκος ἀρ-
 πάζει αὐτὰ καὶ σκορπίζει· ὅτι μισθωτός ἐστιν, καὶ οὐ μέλει αὐτῶ

βάνει δῶρα. Γι' αὐτὸ διαλύθηκε ὁ νόμος καὶ ἡ δίκαια κρίση δὲν βγαίνει στὸ τέλος, γιατί ὁ ἀσεβὴς καταδυναστεύει τὸν δίκαιο, καὶ γι' αὐτὸ ἡ ἀπόφαση θὰ βγεῖ παραποιημένη»⁷⁸.

Αὐτοὶ λοιπὸν ποὺ μαζεύουν πλούτη ἀπὸ ἄδικες ἀπολαβές καὶ παραποιοῦν τὸ δίκαιο καὶ καταπουλοῦν τὶς ἀποφάσεις γιὰ κάθε ὑπόθεση, θὰ μπορούσαν νὰ εἶναι οἱ δικαστές, ὅπως εἶπα, καὶ αὐτοὶ λένε: «Εὐλογημένος νὰ εἶναι ὁ Κύριος, γιατί ἔχομε πλουτήσει». Καὶ θὰ μπορούσαν εὐλογα ν' ἀποδειχθοῦν ἐντελῶς ἄμυαλοι καὶ τελείως ἀνόητοι λέγοντας αὐτὸ τὸ πράγμα. Γιατί σὰ νὰ τοὺς δίνει τὸ δικαίωμα ὁ Θεὸς νὰ μαζεύουν ἀπὸ ἀδικίες καὶ νὰ πλουτοῦν ἀπὸ τὸ αἷμα τῶν ἄλλων, προσποιοῦνται ὅτι τὸν δοξολογοῦν. Θὰ ἦταν ὅμως καλύτερα νὰ λένε ἐκεῖνο, τιμώντας τὴν ὀρθοκρίσια: «Εὐλογημένος ὁ Κύριος γιατί ἀναδειχθήκαμε λαμπροὶ καὶ φύλακες γνήσιοι τῶν θείων ἐντολῶν βγάζοντας ὀρθὴ ἀπόφαση γιὰ κάθε κρίση. Εἶναι ἀπάτη λοιπὸν καὶ μομφὴ ἢ χρηστολογία, ἂν δὲν πράττονται ἀπὸ ἐμᾶς ὅσα εὐχαριστοῦν τὸν Θεό.

Στίχ. 6-7. «Γι' αὐτὸ δὲν θὰ λυπηθῶ πιά τοὺς κατοίκους τῆς γῆς, λέγει ὁ Κύριος. Καὶ νά, ἐγὼ παραδίδω τοὺς ἀνθρώπους, τὸν καθένα στὰ χέρια τοῦ πλησίον του καὶ στὰ χέρια τοῦ βασιλιᾶ του, καὶ θὰ κατακόψουν τὴ γῆ καὶ δὲν θὰ τοὺς ἀποσπᾶσω ἀπὸ τὰ χέρια τους. Ἐγὼ ὅμως θὰ ποιμάνω τὰ πρόβατα τῆς σφαγῆς στὴ γῆ τῶν Χανααναίων».

78. Ἄπειλεῖ τὰ ποιμνία μὲ ὄλεθρο καὶ μαζί καὶ μὲ ἐξορία καὶ μὲ τὶς συμφορές ἀπὸ τὸν πόλεμο, γιατί, μολονότι μπορούσαν νὰ καταφύγουν στὸ χέρι τοῦ ἀρχιποιμένα τῶν πάντων, ἐννοῶ τοῦ Χριστοῦ, καὶ νὰ τεθοῦν κάτω ἀπὸ τὸ χέρι καὶ τὴν ἐξουσία του, ἀντίθετα προσχώρησαν ἀπὸ ἄγνοια σ' ἐκείνους ποὺ τὰ ἔσφαζαν καὶ τὰ πουλοῦσαν. Γιατί ἔγινε ἄνθρωπος ὁ μονογενὴς Λόγος τοῦ Θεοῦ καὶ μάλιστα ἔλεγε ὀλοκάθαρα, ἀποδεικνύοντας τὴν ἀνοησία ἐκείνων καὶ τὴν εἰλικρίνεια τῆς οἰκονομίας του πρὸς χάρη μας: «Ἐγὼ εἶμαι ὁ καλὸς ποιμὴν. Ὁ καλὸς ποιμὴν θυσιάζει τὴ ζωὴ του γιὰ χάρη τῶν προβάτων, ἐνῶ ὁ μισθωτὸς ποὺ δὲν εἶναι ποιμὴν καὶ δὲν εἶναι δικά του τὰ πρόβατα, βλέπει τὸν λύκο νὰ ἔρχεται καὶ ἀφήνει τὰ πρόβατα καὶ φεύγει, καὶ ὁ λύκος ἀρπάζει αὐτὰ καὶ τὰ σκορπίζει· γιατί εἶναι μισθωτὸς καὶ δὲν νοιάζεται γιὰ τὰ πρόβατα. Ἐγὼ εἶμαι ὁ καλὸς

78. Ἄββακ. 1, 2-4.

περὶ τῶν προβάτων. Ἐγὼ εἰμι ὁ ποιμὴν ὁ καλός». Ἰουδαῖοι δὲ οἱ
 τάλανες, καίτοι τῶν μισθωτῶν ποιμένων καταδοῆσαι δέον, τοῦτο
 μὲν οὐ δεδράκασιν, τὸν δὲ ἀγαθὸν ποιμένα, τὸν ἀντάλλαγμα τῆς
 ἀπάντων ζωῆς τὴν ἑαυτοῦ τιθέντα ψυχὴν, κατὰ μυρίους ὄσους λε-
 5 λυπήκασιν τρόπους, καταλεύοντες, ὄνειδίζοντες, καὶ τὸ τελευταῖ-
 ον, ἀπύλωτον ἐπ' αὐτῷ διανοίγοντες στόμα. Κατακεκράγασι γὰρ
 ὁμοῦ τοῖς ἰδίους καθηγηταῖς, λέγοντες τῷ Πιλάτῳ· «Αἶρε, αἶρε,
 σταύρου αὐτόν», καὶ αὐτὸ δὲ τὸ δίκαιον αἷμα ταῖς σφῶν αὐτῶν
 ἐπηντλήκασιν κεφαλαῖς. Ἐφασκον γὰρ πάλιν· «Τὸ αἷμα αὐτοῦ ἐφ'
 10 ἡμᾶς καὶ ἐπὶ τὰ τέκνα ἡμῶν». «Διὰ τοῦτο» τοίνυν, φησὶν, «οὐκέτι
 φείσομαι ἐπὶ τοὺς κατοικοῦντας τὴν γῆν». Οὐ γὰρ ἔτι φειδοῦς
 ἠξιώνται τῆς παρὰ Θεοῦ, δέδονται δὲ μᾶλλον ἕκαστος εἰς χεῖρας
 τοῦ πλησίον αὐτοῦ καὶ εἰς χεῖρας βασιλέως, ἤγουν ἄρχοντος αὐ-
 τοῦ. Ἐσταυρώκασιν μὲν γὰρ τὸν Ἐμμανουήλ, καὶ γεγόνασι κυριο-
 15 κτόνοι, ἔμπλεώ τε πάσης ἀνοσιότητος.

Πλὴν ἐκάλει Θεὸς εἰς μετάνωσιν, καὶ οὐκ εὐθύς ἐπετίθει τὰ
 ἐξ ὀργῆς. Τριακοστοῦ δὲ ἤδη παρωχηκότος ἔτους, μετὰ τὸν τοῦ
 Σωτῆρος σταυρόν, ἀπεφοίτησε μὲν εἰρήνη τῆς Ἰουδαίων χώρας,
 πόλεμοι δὲ ἦσαν πανταχῆ, πόλεως ἐπὶ πόλιν ἰούσης, καὶ τῶν ἐν
 20 ἐκάστη τεμνομένων εἰς διαφορὰς καὶ μαχομένων ἀλλήλοις, ὡς ἐν
 ἴσῳ φαίνεσθαι κακῶ τὰ παρὰ σφίσιν αὐτοῖς τοῖς ἐκ τοῦ πολέμου
 συμβεβηκόσι. Κεκρατήκασιν γὰρ τῆς Ἰουδαίων χώρας οἱ ἀνδρειό-
 τατοι τῶν Ῥωμαίων στρατηγοί, καὶ αὐτοῖς ἀνδράσι καταπιμπράν-
 τες πόλεις, τοῖς τῆς δουλείας αὐτὴν ὑπέθεσαν ζυγοῖς. Οἱ δέ γε δια-
 25 φυγεῖν ἰσχύσαντες, τὰς τῶν ἐθνῶν κατωκῆκασιν χώρας, ὃ καὶ μέχρι
 νῦν ἔστιν ἰδεῖν. Καὶ τοῦτο, οἶμαι, δηλοῦν ὅταν λέγῃ, «Ποιμανῶ τὰ
 πρόβατα τῆς σφαγῆς εἰς τὴν Χαναανῖτιν», τουτέστιν εἰς τὴν τῶν
 Χαναανῶν χώραν τε καὶ γῆν. Χαναανῶι δὲ τὰ ἔθνη, παρ' οἷς τὰ
 πρόβατα τῆς σφαγῆς καὶ εἰς δευρό πως ἔτι παρὰ Θεοῦ ποιμαίνον-
 30 ται, ἤγουν δοκοῦσι καταπομαίνεσθαι. Ἐπιτηροῦσι γὰρ τινὰ τῶν
 κατὰ τὸν νόμον, καὶ οὐχ ὀλοτρόπως τῶν ἀρχαίων κατημεληκότας
 ἐθνῶν κατίδοι τις ἄν. Καὶ γοῦν καὶ περιτέμνονται τὴν σάρκα, καὶ
 σαββατίζουσι, καὶ ἕτερα ἅττα πρὸς τούτοις καὶ φροντίδος ἀξιοῦσι
 καὶ λόγου. Καὶ τοῦτο ἦν ἄρα τὸ διὰ φωνῆς προφήτου παρὰ Θεοῦ

ποιμήν»⁷⁹. Οἱ Ἰουδαῖοι ὁμως οἱ δυστυχεῖς, μολονὸτι ἔπρεπε νὰ κατηγορήσουν τοὺς μισθωτοὺς ποιμένες, αὐτὸ δέβαια δὲν τὸ ἔκαναν, ἀλλὰ τὸν καλὸ ποιμένα ποὺ πρόσφερε τὴ ζωὴ του ὡς ἀντάλλαγμα γιὰ τὴ ζωὴ ὅλων⁸⁰, τὸν λύπησαν κατὰ μύριους τρόπους, λιθοβολώντας τον, κατηγορώντάς τον, καὶ τέλος ἀνοίγοντας ἐναντίον του ἀπύλυτο στόμα. Γιατὶ κραύγαζαν ἐναντίον του μαζί μὲ τοὺς καθοδηγητὲς τους καὶ φώναξαν στὸν Πιλάτο· «Θάνατος, θάνατος, σταύρωσέ τον»⁸¹, καὶ τὸ ἴδιο τὸ αἷμα τὸ δίκαιο τὸ ἔριξαν πάνω στὰ κεφάλια τους. Γιατὶ ἔλεγαν πάλι· «Τὸ αἷμα του ἐπάνω σὲ μᾶς καὶ στὰ παιδιὰ μας»⁸². «Γι' αὐτὸ» λοιπόν, λέγει, «δὲν θὰ λυπηθῶ ἄλλο τοὺς κατοίκους τῆς γῆς». Δὲν ἦταν πιά ἄξιοι τῆς εὐσπλαχνίας τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ καθένας τους δόθηκε στὰ χέρια τοῦ βασιλιᾶ, δηλαδή τοῦ ἄρχοντά του. Καὶ σταύρωσαν τὸν Ἑμμανουήλ καὶ ἔγιναν φονεῖς τοῦ Κυρίου καὶ γεμᾶτοι ἀπὸ κάθε ἀνοσιότητα.

Πλὴν ὁμως ὁ Θεὸς τοὺς καλοῦσε σὲ μετάνοια καὶ δὲν τοὺς ἔρριχνε ἀμέσως τὰ ἐπακόλουθα τῆς ὀργῆς του. Ἄφου εἶχε περάσει τὸ τριακοστὸ ἔτος ἀπὸ τὴ σταύρωση τοῦ Σωτήρα, ἀπομακρύνθηκε ἡ εἰρήνη ἀπὸ τὴ χώρα τῶν Ἰουδαίων καὶ παντοῦ διεξάγονταν πόλεμοι, ἢ μὲ πόλη βιάδιζε ἐναντίον ἄλλης πόλης, καὶ οἱ κάτοικοι κάθε μᾶς χωρίζονταν ἐξαιτίας τῶν διαφορῶν τους καὶ μάχονταν μεταξύ τους, ὥστε νὰ φαίνονται τὰ κακὰ ποὺ γίνονταν ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς ἴδιους ἴσα μὲ ἐκεῖνα ποὺ προκαλοῦσε ὁ πόλεμος. Γιατὶ κατέκτησαν τὴ χώρα τῶν Ἰουδαίων οἱ ἀνδριότατοι στρατηγοὶ τῶν Ρωμαίων καὶ πυρπολώντας τίς πόλεις μαζί μὲ τοὺς κατοίκους των, τὴν ἔβαλαν κάτω ἀπὸ τοὺς ζυγοὺς τῆς δουλείας. «Οποιοὶ ὁμως μπόρεσαν νὰ διαφύγουν κατοίκησαν σὲ διάφορα ἔθνη, πράγμα ποὺ μποροῦμε νὰ δοῦμε καὶ σήμερα. Καὶ αὐτό, νομίζω, δηλώνει, ὅταν λέγει, «Θὰ ποιμάνω τὰ πρόβατα τῆς σφαγῆς στὴ Χανανίτιδα», δηλαδή στὴ χώρα καὶ τὴ γῆ τῶν Χαναναίων. Οἱ Χαναναῖοι εἶναι τὰ ἔθνη μέσα στὰ ὁποῖα ποιμαίνονται καὶ τώρα ἀκόμα ἀπὸ τὸν Θεὸ τὰ πρόβατα τῆς σφαγῆς, δηλαδή νομίζουν ὅτι ποιμαίνονται. Γιατὶ τηροῦν κάποιες ἐντολὲς τοῦ νόμου καὶ μπορεῖ νὰ δεῖ κανεὶς ὅτι δὲν παραμέλησαν τελείως τὰ παλαιὰ ἔθιμα. Καὶ τὴν περιτομὴ τῆς σάρκας δηλαδή κάνουν, καὶ τὴν ἀργία τοῦ Σαββάτου τηροῦν, καὶ κάποια ἄλλα ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὰ θεωροῦν ὅτι εἶναι ἄξια τῆς φροντίδας καὶ διδαδκαλίας τους. Καὶ αὐτὸ ἦταν ἄρα

79. Ἰω. 10, 11.

80. Ὅπ. π. 15.

81. Ἰω. 19, 15.

82. Ματθ. 19, 25.

λεγόμενον· «Καὶ ἔσομαι αὐτοῖς εἰς ἁγίασμα μικρὸν ἐν ταῖς χώραις, οὗ ἂν εἰσέλθωσιν ἐκεῖ». Τοὺς δέ γε ἀνὰ πᾶσαν τὴν Ἰουδαίαν, καὶ μέντοι καὶ τὴν Ἱερουσαλήμ, ἐμφυλίους πολέμους, καὶ τὰ ἐν ἐκάστη πόλει, σαφῶς ἀναγέγραφεν ὁ τὰς Ἰουδαίων τραγωδήσας συμφορὰς Ἰώσηπος οὗτος ἦν, ἀνὴρ ἐλλόγιμος καὶ σοφός.

Στίχ. 7. «Καὶ λήψομαι ἐμαντῶ δύο ράβδους -τὴν μίαν ἐκάλεσα Κάλλος καὶ τὴν ἑτέραν ἐκάλεσα Σχοίνισμα-, καὶ ποιμανῶ τὰ πρόβατα».

οθ'. Κατὰ πολλοὺς ἡμῖν τρόπους παρὰ ταῖς θεοπνεύστοις 10 Γραφαῖς ἡ ράβδος νοεῖται. Ποτὲ μὲν γὰρ σημαίνει τὴν βασιλείαν, ὡς ὅταν λέγῃται τῷ Χριστῷ, «Ῥάβδος εὐθύτητος ἡ ράβδος τῆς βασιλείας σου», ποτὲ δὲ ἰσχύν, ὡς ἐν γε τῷ φάναι, «Ῥάβδον δυνάμεως ἔξαποστελεῖ Κύριος ἐκ Σιών». ἐκλαμβάνεται δὲ καὶ εἰς παιδείαν καὶ ἐπιστήμην ἔσθ' ὅτε τὴν ποιμαντικὴν εἴρηται γοῦν πά- 15 λιν διὰ φωνῆς προφήτου πρὸς τὸν Υἱόν· «Ποίμαινε λαόν σου ἐν ράβδῳ σου, πρόβατα κληρονομίας σου». Ἄλλ' ἐν γε τοῖς προκειμένοις σημαίνουσιν αἱ ράβδοι τρόπους ἡμῖν ποιμενικῆς ἐπιστήμης, καὶ διττὸν παιδεύσεως εἶδος, κατὰ γε τὸ ἀμωμήτως ἔχειν δοκοῦν. Δέχεται δὲ τὰς ράβδους ὁ πάντων ἀρχιποίμην «ὁ τὴν ψυ- 20 χὴν αὐτοῦ θεῖς ὑπὲρ τῶν προβάτων», τούτεστι Χριστός, ἵνα ἐν αὐταῖς καταπομάνῃ τὰ ἴδια πρόβατα.

Πάλαι μὲν γάρ, τουτέστι, καὶ πρὸ τῶν τῆς ἐνανθρωπήσεως χρόνων, Θεὸς ὢν καὶ νομοθέτης ὁ ἐκ Θεοῦ Πατρὸς Λόγος κατέβασκε τὸν Ἰσραήλ, οἶονεὶ ράβδῳ μιᾷ χρώμενος, τῇ κατὰ νόμον 25 παιδεῖα. Ἐφη γάρ που διὰ προφήτου φωνῆς πρὸς αὐτόν· «Ἐγὼ ἐποίμαινόν σε ἐν τῇ ἐρήμῳ». Ἐπειδὴ δὲ γέγονε καθ' ἡμᾶς ἄνθρωπος, δύο δέχεται ράβδους. Κατανέμει γὰρ ὥσπερ τοὺς ἰδίους προσκνητάς, τοὺς διὰ πίστεως δὲ δηλονότι δεδικαιωμένους καὶ ἡγιασμένους ἐν Πνεύματι, νομικοῖς τε ἅμα καὶ εὐαγγελικοῖς θεοπλί- 30 σμασιν, οὐ δουθυτεῖν ἀναπείθων, οὔτε μὴν ταῖς κατὰ νόμον προσαγωγαῖς προσκειῖσθαι διδάσκων, ποιεῖσθαι δὲ μᾶλλον προστεταχὼς τῆς ἐν Πνεύματι λατρείας τὴν δύναμιν εἰς ἀναιμάκτου θυσίας

ἐκεῖνο πού ἔλεγε ὁ Θεός μετ' ἡ φωνή τοῦ προφήτη· «Καὶ θὰ τοὺς εἶμαι μικρὸ ἁγίασμα στὶς χῶρες ὅπου θὰ μεταβοῦν»⁸³. Τοὺς ἐμφύλιους πολέμους σὲ ὅλη τὴν Ἰουδαία, καὶ βέβαια καὶ στὴν Ἱερουσαλήμ, τοὺς περιγράφει αὐτὸς πού διεκτραγωδεῖ τὶς συμφορὲς τῶν Ἰουδαίων· αὐτὸς εἶναι ὁ Ἰώσηπος, ἄνδρας ἀξιόλογος καὶ σοφός.

Στίχ. 7. «Καὶ θὰ πάρω γιὰ μένα δύο ραβδιὰ -τὸ ἓνα τὸ κάλεσα Κάλλος καὶ τὸ ἄλλο τὸ κάλεσα Σχοίνισμα- καὶ θὰ ποιμάνω τὰ πρόβατα».

79. Ἡ ράβδος νοεῖται μετ' πολλοὺς τρόπους στὶς θεόπνευστες Γραφές. Γιατὶ ἄλλοτε σημαίνει τὴ βασιλεία, ὅπως ὅταν λέγεται γιὰ τὸν Χριστό, «Ἡ ράβδος τῆς βασιλείας σου εἶναι ράβδος δικαιοσύνης»⁸⁴, καὶ ἄλλοτε σημαίνει δύναμη, ὅπως ὅταν λέγει· «Ράβδο δυνάμεως θὰ ἐξαποστείλει ὁ Κύριος ἀπὸ τὴν Σιών»⁸⁵. Ἐκλαμβάνεται ὅμως πολλὲς φορές καὶ ὡς παιδεία καὶ γνώση ποιμαντική· γιατί ἔχει λεχθεῖ πάλι μετ' ἡ φωνή τοῦ προφήτη πρὸς τὸν Υἱό· «Ποίμαινε τὸ λαό σου μετ' ἡ ράβδο σου, τὰ πρόβατα τῆς κληρονομίας σου»⁸⁶. Ἀλλὰ στὰ ἐξεταζόμενα ἐδῶ τὰ ραβδιὰ σημαίνουν τρόπους ποιμαντικῆς γνώσης καὶ διπλὸ εἶδος παιδείας σύμφωνα μετ' αὐτὸ πού θεωρεῖται ὀρθὸ καὶ ἄμεμπτο. Καὶ δέχεται τὰ ραβδιὰ «ὁ ποιμὴν ὁ καλὸς πού πρόσφερε τὴ ζωὴ του γιὰ χάρη τῶν προβάτων»⁸⁷, δηλαδή ὁ Χριστός, γιὰ νὰ ποιμάνει μ' αὐτὰ τὰ πρόβατὰ του.

Παλαιὰ βέβαια, δηλαδή καὶ πρὶν ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τῆς ἐνανθρωπήσεως, ἐπειδὴ ἦταν Θεός καὶ νομοθέτης ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ Πατέρα ποίμαινε τοὺς Ἰσραηλῖτες, χρησιμοποιοῦντας κατὰ κάποιον τρόπο μία ράβδο, τὴ σύμφωνα μετ' ὁ νόμος παιδαγωγία. Γιατὶ εἶπε κάποιος μετ' ἡ φωνή τοῦ προφήτη· «Ἐγὼ σὲ ποίμαινα μέσα στὴν ἔρημο»⁸⁸. Ὅταν ὅμως ἐγίνε ἄνθρωπος ὁμοιος μ' ἐμᾶς⁸⁹ παίρνει δύο ραβδιὰ. Γιατὶ κατανέμει κατὰ κάποιον τρόπο τοὺς προσκυνητὲς του, αὐτοὺς δηλαδή πού δικαιοθήκαν μετ' ἡ πίστη καὶ ἔχουν ἁγιασθεῖ μετ' ἡ χάρη τοῦ Πνεύματος, μετ' ἡ ἐντολὲς τοῦ νόμου καὶ συγχρόνως καὶ μετ' ἡ εὐαγγελικὰ θεσπίσματα, πείθοντάς τους νὰ μὴ θυσιάσουν ζωὰ, καὶ τοὺς δίδασκε νὰ μὴ προσκολλῶνται στὶς προσφορὲς πού ἀπαιτοῦσε ὁ νόμος, ἀλλὰ τοὺς πρόσταζε νὰ χρησιμοποιοῦν τὴ δύναμη τῆς πνευματικῆς λατρείας μετ' ἡ μορφή τῆς ἀναίμακτης

86. Μιχ. 7, 14.

87. Ἰω. 10, 15.

88. Ὡσηέ 13, 5.

89. Φιλ. 2, 7.

τρόπον. Μετατέθεται γὰρ ἡ σκιά πρὸς ἀλήθειαν, καὶ μετακεχά-
 ρακται τὰ ἐν τύποις εἰς ἀστείότητα πολιτείας τῆς ἐν Χριστῷ τε καὶ
 εὐαγγελικῆς. Ὀνόματα δὲ ταῖς ῥάβδοις, τῇ μὲν μιᾷ «Κάλλος», ἣτις
 ἐστὶ Διαθήκη Νέα καλὴ καὶ ἀξιοθαύμαστος, ἣν αὐτὸς λελάληκεν
 5 ὁ Υἱός, «Ὁραῖος ὢν κάλλει παρὰ τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων»· ἣ
 γε μὴν «ἐτέρα Σχοίνισμα», τουτέστι μερίς, ἵνα νοῶμεν τὸν νόμον,
 τὸ ἀφορισθὲν τῷ Θεῷ σχοίνισμα παιδαγωγεῖν εἰωθότα. Γέγρα-
 πται γὰρ ὅτι, «Ὅτε διεμέριζεν ὁ Ὑψιστος ἔθνη, ὡς διέσπειρεν υἱ-
 οὺς Ἀδάμ, ἔστησεν ὄρια ἔθνῶν κατὰ ἀριθμὸν ἀγγέλων Θεοῦ, καὶ
 10 ἐγενήθη μερίς Κυρίου λαὸς αὐτοῦ Ἰακώβ· σχοίνισμα κληρονομί-
 ας αὐτοῦ Ἰσραήλ». Ταύταις δὴ οὖν ταῖς δυοῖ ῥάβδοις ὁ μέγας ἀρ-
 χιποίμην κατανεμήσειν ἐπαγγέλλεται τὰ ἐαυτοῦ πρόβατα, καὶ
 ἀτρεκῆς ὁ λόγος. Συνεκόμισε γὰρ εἰς μίαν αὐλήν τοὺς τε ἐξ Ἰσρα-
 ἡλ, καὶ μέντοι τοὺς ἐξ ἔθνῶν, νομικὴν τε ἅμα καὶ εὐαγγελικὴν
 15 παίδευσιν αὐτοῖς παρατιθεῖς εἰς τροφήν (τρυφήν), καὶ οἷά τινα
 πόαν πνευματικὴν χορηγῶν εἰς μέθεξιν, καὶ καταπιαίνων πλουσί-
 ως τὰς τῶν ἀγίων ψυχάς.

Στίχ. 8-9. «Καὶ ἐξαρῶ τοὺς τρεῖς ποιμένας ἐν μηνὶ ἐνί, καὶ
 βαρυνθήσεται ἡ ψυχὴ μου ἐπ' αὐτούς, καὶ γὰρ αἱ ψυχαὶ
 20 αὐτῶν ἐπωρόντο ἐπ' ἐμέ. Καὶ εἶπα· Οὐ ποιμανῶ ὑμᾶς τὸ
 ἀποθνήσκον ἀποθνησκέτω, καὶ τὸ ἐκλείπον ἐκλείπέτω,
 καὶ τὰ κατάλοιπα κατεσθιέτωσαν ἕκαστος τὰς σάρκας τοῦ
 πλησίον αὐτοῦ».

π. Ἀναδειχθέντος γὰρ ἤδη τοῦ ἀληθινοῦ τε καὶ ἀγαθοῦ ποι-
 25 μένος, ἣν δήπου καὶ μάλα εἰκός, μᾶλλον δὲ ἤδη καὶ ἀναγκαῖον,
 ἐκ μέσου γενέσθαι λοιπὸν τοὺς μισθωτοὺς καὶ ψευδοποιμένας,
 τουτέστι τοὺς τῶν Ἰουδαίων κατὰ νόμον καθηγητάς, ὧν οἱ μὲν
 «κατέσφαζον τὰ πρόβατα καὶ οὐ μετεμέλοντο», οἱ δὲ δὴ «πωλου-
 ντες αὐτὰ ἔλεγον, Εὐλογητὸς Κύριος καὶ πεπλουτήκαμεν». Εἶτα
 30 τί δήποτε, φαίη τις ἄν, ποιμένας αὐτοὺς ὀνομάζει τρεῖς, τίνα δὲ
 τρόπον ἐξαίρονται καθά φησιν ἐν μηνὶ ἐνί, φέρε δὲ λέγωμεν, τὰ
 ἐκ τῶν ἱερῶν γραμμῶν παρατιθέντες εἰς πίστιν. Οἶμαι δὴ οὖν

θυσίας. Γιατί μετατράπηκε ἡ σκιά σὲ ἀλήθεια καὶ μεταμορφώθηκαν οἱ τύποι στὴν ἐξαίρετη πολιτεία τῆ σύμφωνη μὲ τὶς ἐντολὲς τοῦ Χριστοῦ καὶ τοῦ Εὐαγγελίου. Τὰ ὀνόματα τῶν ράβδων εἶναι τῆς μιᾶς «Κάλλος», ἡ ὁποία εἶναι ἡ Καινὴ Διαθήκη, ὠραία καὶ ἀξιοθαύμαστη, τὴν ὁποία κήρυξε ὁ ἴδιος ὁ Υἱός, ὁ «Ὁποῖος εἶναι ὠραῖος στὴν ὁμορφιὰ περισσότερο ἀπὸ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους»⁸⁰, καὶ τῆς ἄλλης εἶναι «Σχοίνισμα», δηλαδή μερίδιο, γιὰ νὰ νοοῦμε τὸ νόμο, πού συνηθίζει νὰ παιδαγωγεῖ τὸ ξεχωρισμένο γιὰ τὸν Θεὸ μερίδιο. Γιατὶ ἔχει Γραφεῖ· «Ὅταν ὁ Ὑψιστος διαχώριζε τὰ ἔθνη κατὰ τὴ διασπορὰ τῶν υἱῶν τοῦ Ἀδάμ, ἔβαλε τὰ ὅρια τῶν ἐθνῶν ἀνάλογα μὲ τὸν ἀριθμὸ τῶν ἀγγέλων τοῦ Θεοῦ, καὶ ἔγινε μερίδιο τοῦ Κυρίου ὁ λαὸς του ὁ Ἰακώβ, μερίδα κληρονομίας του ὁ Ἰσραήλ»⁸¹. Μὲ αὐτὲς λοιπὸν τὶς δύο ράβδους ὁ μεγάλος ἀρχιποιμένας ὑπόσχεται ὅτι θὰ ποιμάνει τὰ πρόβατά του καὶ ὁ λόγος του εἶναι ἀληθινός. Γιατὶ συγκέντρωσε σὲ μία αὐλὴ τόσο τοὺς Ἰσραηλίτες, ὅσο καὶ τοὺς ἐθνικούς, παραθέτοντάς τους ὡς τροφή (τρυφή) τῆ νομικῆ καὶ τὴν εὐαγγελικὴ παιδεία καὶ χορηγώντας τὴν πρὸς μέθεξιν ὡς ἓνα κάποιον πνευματικὸ χόρτο καὶ διατρέφοντας πλουσιοπάροχα τὶς ψυχὰς τῶν ἀγίων.

Στίχ. 8-9. «Καὶ θὰ βγάλω ἀπὸ τὴ μέση τοὺς τρεῖς ποιμένες σ' ἓνα μῆνα, γιατί ἔχει βαρυνθεῖ ἡ ψυχικὴ διάθεσή μου γι' αὐτοὺς, ἐπειδὴ οὐρλιαζαν ἐναντίον μου. Καὶ εἶπα· Δὲν θὰ σᾶς ποιμάνω. Αὐτὸ πὸν πεθαίνει ἄς πεθάνει, καὶ αὐτὸ πὸν ἐξαφανίζεται ἄς ἐξαφανισθεῖ, καὶ ὅσοι ἀπομείνουν ἄς φάει καθένας τὶς σάρκες τοῦ πλησίον του».

80. Ἐφοῦ παρουσιάσθηκε πιά ὁ ἀληθινὸς καὶ καλὸς ποιμένας, ἦταν, καὶ πολὺ αὐλογο, ἢ μᾶλλον ἦταν πιά ἀνάγκη νὰ βγοῦν ἀπὸ τὴ μέση οἱ μισθωτοὶ καὶ ψευδοποιμένες, δηλαδή οἱ κατὰ νόμον ἡγέτες τῶν Ἰουδαίων, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἄλλοι κατέσφαζαν τὰ πρόβατα καὶ δὲν μετανοοῦσαν, καὶ «ἐκεῖνοι πὸν τὰ πουλοῦσαν ἔλεγαν· Ἄς εἶναι εὐλογημένος ὁ Κύριος, γιατί πλουτήσαμε». Ἐπειτα, θὰ μπορούσε νὰ πεῖ κάποιος, γιατί τέλος πάντων ὀνομάζει τρεῖς τοὺς ποιμένες καὶ μὲ ποῖο τρόπο βγαίνουν ἀπὸ τὴ μέση, ὅπως λέγει, σὲ ἓνα μῆνα· ἐμπρὸς ἄς τὸ ἐξηγήσουμε αὐτό, παραθέτοντας μαρτυρίες πρὸς βεβαίωση ἀπὸ τὶς ἱερὲς Γραφές. Νομίζω λοιπὸν ὅτι ἀναφέρει τρεῖς ποιμένες, ἐκείνους πὸν ἱερά-

ὅτι τρεῖς ὀνομάζει ποιμένας, τοὺς τε κατὰ νόμον ἱερατεύοντας καὶ τοὺς τεταγμένους κριτὰς τοῦ λαοῦ· καὶ προσέτι τούτοις τοὺς γραμματοεισαγωγεῖς, ἦτοι τοὺς νομικούς. Κατεβόσκοντο γὰρ ὡσπερ οὗτοι τὸν Ἰσραήλ. Καὶ οἱ μὲν τὴν τῆς ἱερωσύνης ἔχοντες 5 δόξαν ἐκ μόνης ἦσαν τῆς φυλῆς Λευί, καὶ περὶ αὐτῶν ἔφη Μαλαχίας, «Χεῖλη ἱερέως φυλάξεται κρίσιν, καὶ νόμον ἐκζητήσουσιν ἐκ στόματος αὐτοῦ», οἱ δὲ δὴ λαχόντες τοῦ κρίνειν τὴν ἐξουσίαν, ἀπόλεκτοι μὲν καὶ αὐτοί, πλὴν ἐκ πάσης ἀνεδείκνυντο φυλῆς· κατὰ τὸν ἴσον δέ, οἶμαι, τρόπον οἱ τε γραμματοεισαγωγεῖς, ἦγουν, 10 καθάπερ ἔφην ἀρτίως, οἱ νομικοί, τοῖς εἰς τὸ κρίνειν τεταγμένοις αἰεὶ προσεδρεύοντες καὶ τὰ τοῦ νόμου γράμματα παρακομίζοντες εἰς ἀπόδειξιν τὴν ἐφ' ἐκάστῳ πράγματι.

Ὅτι μὲν οὖν, ὡς ἔφην, οἱ τῶν θείων θυσιαστηρίων ἱερουργοὶ ἐκ μόνης ἦσαν τῆς τοῦ Λευί φυλῆς, οὐδενὸς ἂν δέοιτο πρὸς ἀπό- 15 δεῖξιν λόγου. Ὅτι δὲ καὶ ἐκ πάσης φυλῆς ἀπολέγδην οἱ κρίνοντες, ὡς νομομαθεῖς ἐλαμβάνοντο, πληροφορήσει λέγων ὁ μακάριος Μωυσῆς ἐν τῷ Δευτερονομίῳ τοῖς υἱοῖς Ἰσραήλ· «Κριτὰς καὶ γραμματοεισαγωγεῖς καταστήσεις σεαυτῷ ἐν πάσαις ταῖς πόλεσί σου αἷς Κύριος ὁ Θεός σου δίδωσί σοι κατὰ φυλάς, καὶ κρινοῦσι 20 τὸν λαὸν κρίσιν δικαίαν· οὐκ ἐκκλινοῦσι κρίσιν, οὐκ ἐπιγνώσονται πρόσωπον, οὐδὲ λήψονται δῶρα· τὰ γὰρ δῶρα ἐκτυφλοῖ ὀφθαλμοὺς σοφῶν καὶ ἐξαίρει λόγους δικαίων». Τρεῖς οὖν ἄρα ποιμένες, ἱερεῖς τε καὶ κριταὶ καὶ τῶν νομικῶν γραμμάτων ἐπιστήμονες, τουτέστιν οἱ νομικοί.

25 Εὐρήσομεν δὲ καὶ αὐτὸν τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν τὸν Χριστὸν ταλανίζοντα διηρημένως Φαρισαίους τε καὶ γραμματέας καὶ νομικούς. Ἐφασκε γάρ· «Οὐαὶ ὑμῖν Γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι». Ταῦτα δὲ λέγοντι προσυπὴντα τις αὐτῷ τῶν νομικῶν, λέγων· «Διδάσκαλε, ταῦτα λέγων καὶ ἡμᾶς ὑβρίζεις. Ὁ δὲ εἶπέ φησι· Καὶ ὑμῖν 30 τοῖς νομικοῖς οὐαί, ὅτι φορτίζετε τοὺς ἀνθρώπους φορτία δυσβάστακτα, καὶ αὐτοὶ ἐνὶ τῶν δακτύλων ὑμῶν οὐ προσψαύετε τοῖς φορτίοις». Οἶδα μὲν οὖν ὅτι καὶ οἱ βασιλεύοντες κατὰ καιροὺς ἐν τοῖς Ἱεροσολύμοις ἐκ τῆς Ἰούδα φυλῆς τάξιν ἀπεπλήρουν ποιμέ-

τευαν σύμφωνα με τὸ νόμο καὶ εἶχαν ὀρισθεῖ κριτὲς τοῦ λαοῦ, καὶ ἔκτος ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς ἐξηγητὲς τοῦ νόμου, ἦτοι τοὺς νομικοὺς· γιατί αὐτοὶ κατὰ κάποιον τρόπο ποίμαιναν τοὺς Ἰσραηλῖτες. Καὶ ἐκεῖνοι βέβαια πού εἶχαν τὴν τιμὴ τῆς ἱερωσύνης προέρχονταν μόνο ἀπὸ τὴ φυλὴ τοῦ Λευί, γιὰ τοὺς ὁποίους εἶπε ὁ Μαλαχίας· «Τὰ χεῖλη τοῦ ἱερέα θὰ φυλάξουν τὴ δίκαια κρίση, καὶ θὰ ζητήσουν νὰ μάθουν τὸ νόμο ἀπὸ τὸ στόμα του»⁹², ἐνῶ ἐκεῖνοι πού ἔλαχε νὰ ἀσκοῦν τὴν ἐξουσία τοῦ δικαστῆ, ἦταν βέβαια καὶ αὐτοὶ ἐκλεκτοί, ἀλλ' ὅμως λαμβάνονταν ἀπὸ ὁποιαδήποτε φυλὴ. Κατὰ τὸν ἴδιον τρόπο, νομίζω, καὶ οἱ γραμματοεισαγωγεῖς, δηλαδή, ὅπως εἶπα προωύτερα, οἱ νομικοί, παρέμειναν πάντοτε κοντὰ σὲ ἐκείνους πού εἶχαν ὀρισθεῖ νὰ δικάζουν καὶ προσκόμιζαν τὶς μαρτυρίες τοῦ νόμου πρὸς ἀπόδειξη σὲ κάθε δικαστικὴ ὑπόθεση.

“Ὅτι λοιπὸν, ὅπως εἶπα, οἱ ἱερουργοὶ τῶν θείων θυσιαστηρίων προέρχονταν μόνο ἀπὸ τὴ φυλὴ τοῦ Λευί δὲν θὰ χρειαζόταν καμμιά μαρτυρία πρὸς ἀπόδειξη. “Ὅτι ὅμως οἱ κριτὲς (δικαστὲς) λαμβάνονταν ἀπὸ ὅλες τὶς φυλὲς ὡς νομομαθεῖς, θὰ μᾶς τὸ βεβαιώσῃ ὁ μακάριος Μωυσῆς λέγοντας στὸ Δευτερονόμιο στοὺς Ἰσραηλῖτες· «Κριτὲς καὶ νομικοὺς θὰ ὀρίσεις γιὰ σένα σὲ ὅλες τὶς πόλεις σου πού σοῦ δίνει ὁ Κύριός σου κατὰ φυλὲς, καὶ θὰ δικάζουν τὸ λαὸ με δίκαια κρίση. Δὲν θὰ παρεκκλίνουν ἀπὸ τὴ δίκαια κρίση, δὲν θὰ λαμβάνουν ὑπόψη πρόσωπο, οὔτε θὰ παίρνουν δῶρα. Γιατί τὰ δῶρα τυφλώνουν τὰ μάτια τῶν σοφῶν καὶ παραποιοῦν τοὺς λόγους τῶν δικαίων»⁹³. ” Ἄρα λοιπὸν εἶναι τρεῖς οἱ ποιμένες, οἱ ἱερεῖς καὶ οἱ κριτὲς (δικαστὲς) καὶ οἱ γνῶστες τῶν νομικῶν πραγμάτων, δηλαδή οἱ νομικοί.

Θὰ βροῦμε ὅμως καὶ τὸν ἴδιον τὸν Κύριο μας Ἰησοῦ Χριστὸ νὰ ταλανίζει χωριστὰ τοὺς Φαρισαίους καὶ τοὺς Γραμματεῖς καὶ τοὺς νομικοὺς. Γιατί ἔλεγε· «Ἀλλοίμονό σας Γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι»⁹⁴. Ἐνῶ ὅμως τὰ ἔλεγε αὐτὰ τὸν ρώτησε ἓνας ἀπὸ τοὺς νομικοὺς καὶ τοῦ εἶπε· «Διδάσκαλε, λέγοντας αὐτὰ κατηγορεῖς καὶ ἐμᾶς. Κι αὐτὸς ἀπάντησε· Καὶ σὲ σᾶς τοὺς νομικοὺς ἀλλοίμονο, γιατί φορτώνετε τοὺς ἀνθρώπους με βάρη ἀσήκωτα, καὶ ἐσεῖς οἱ ἴδιοι δὲν τοὺς ἀνακουφίζετε βοηθώντας τους οὔτε με τὸ ἓνα δάκτυλό σας»⁹⁵. Γνωρίζω βέβαια ὅτι καὶ οἱ κατὰ καιροὺς βασιλεῖς στὰ Ἱεροσόλυμα ἀπὸ τὴ φυλὴ τοῦ Ἰούδα κατεῖχαν θέση ποιμένων στοὺς λαοὺς πού ἐξουσίαζαν. Ἐπειδὴ ὅμως ὅταν γεννήθηκε

νων τοῖς ὑπὸ χειρα λαοῖς. Ἐπειδὴ δὲ γεννηθέντος Χριστοῦ τὸ τῶν βασιλέων ἐκλελοίπει γένος, ἤγουν ἐκδέβλητο τῆς ἡγεμονίας (ἤρχον γὰρ τῆς Ἰουδαίας τὸ τηνικάδε, Ἡρώδης τε ὁ Ἀντιπάτρου παῖς Ἀσκαλωνίτης, καὶ Πόντιος Πιλάτος), σεσιγήκαμεν ἀναγκαίως 5 ὡς τοὺς ἐκ τῆς Ἰούδα φυλῆς. Ὅτι γὰρ ἐκλελοίπεσαν γεννηθέντος Χριστοῦ, πληροφορήσει τὸ γεγραμμένον «Οὐκ ἐκλείψει ἄρχων ἐξ Ἰούδα καὶ ἡγούμενος ἐκ τῶν μηρῶν αὐτοῦ, ἕως ἂν ἔλθῃ τὰ ἀποκείμενα αὐτῷ, καὶ Αὐτὸς ἔσται προσδοκία ἐθνῶν». Οὐκοῦν ἐπειδὴ περ ἀφῖκτο καὶ γεγέννητο λοιπὸν ἢ τῶν ἐθνῶν προσδοκία, τού- 10 τεστι Χριστός, ἐκλέλοιπεν ἀναγκαίως ἄρχων ἐξ Ἰούδα καὶ ἡγούμενος ἐκ τῶν μηρῶν αὐτοῦ.

Τρεῖς δὴ οὖν, ὡς ἔφην, ποιμένες, ἱερεῖς τε καὶ κριταὶ καὶ νομοδιδάσκαλοι, οἳ καὶ μεμενήκασιν ἐν ταῖς ἰδίαις ἀρχαῖς, ἤγουν τάξεις τε καὶ τόποις, καὶ μέχρι καιρῶν τῆς ἐπιδημίας. Οὗτοι καὶ ἐξαί- 15 ρονται, καὶ μάλα δικαίως, ἐν μηνὶ ἐνί. Ἐπειδὴ γὰρ ἀπεκτόνασι τὸν ἀρχηγὸν τῆς ζωῆς, ταύτη τοι καὶ ἀποκείρονται, καὶ ὡς ἐν μηνὶ τῶν νέων, καθ' ὃν τὴν ὑπὲρ ἡμῶν ὑπομεμένηκε σφαγὴν ὁ Ἐμμανουήλ. Μεμενήκασι μὲν γὰρ διοικουῦντες ἔτι τὸν Ἰσραὴλ καὶ μετὰ τὸν τοῦ Σωτῆρος σταυρόν, ἀνεξικακουῦντος ἔτι καὶ ἐποικτείροντος αὐτοὺς 20 τοῦ πάντων κρατοῦντος Θεοῦ καὶ καλοῦντος εἰς μετάγνωσιν ἐξηρησθαι δέ φαμεν αὐτοὺς ὅσον ἤκεν εἰπεῖν εἰς τὴν ἐπὶ τοῦτο ψῆφον γεγεννημένην παρὰ Θεοῦ, καθ' ὃν, ὡς ἔφην, καὶ σταυρῷ παραδεδώκασιν τὸν τῶν ὅλων Σωτῆρα καὶ λυτρωτὴν. Ἐξήρηνται τοιγαροῦν ἐν μηνὶ ἐνί. Καὶ τὰ μὲν τῶν ποιμένων ἐν 25 τούτοις, τὸ δέ γε ἐπ' αὐτοῖς τοῖς θρέμμασι κρῖμα τό, «Οὐ ποιμανῶ ὑμᾶς», καὶ τό, εἴτερον ἔλαιντο, κατεσθίειν τε καὶ καταδάκνειν ἄλληλα, καὶ ἀπάσης δίχα φειδοῦς συνθραύειν τε καὶ δαπανᾶν. Ἐπειδὴ γὰρ ἐκδέβληνται τῆς θείας αὐλῆς καὶ τῆς τοῦ πάντων ἀρχιπομέ- νος οὐκ ἠξίωνται φειδοῦς, αὐτὰ τε ἄλληλα κατεδήδοκε, καὶ τοῖς 30 διαρπάζειν ἐθέλουσιν ἐτοιμοτάτη δέδοται θήρα. Ἐφη δὲ δὴ, καὶ μάλα εἰκότως, περὶ τῶν τριῶν ποιμένων, τῶν καὶ ἐξηρημένων ἐν μηνὶ ἐνί, ὅτι «βαρυνθήσεται ἡ ψυχὴ μου ἐπ' αὐτούς», τουτέστι βαρεῖαν ἐπ' αὐτοὺς ἐποίησω τὴν δίκην, ὅτι καὶ αἱ ψυχαὶ αὐτῶν ἐπωρύ-

ὁ Χριστὸς εἶχε ἐκλείψει καὶ ἡ βασιλικὴ γενιά, δηλαδή εἶχε χάσει τὴν ἡγεμονία (γιατὶ τὴν ἐξουσία τότε τὴν εἶχαν ὁ Ἡρώδης, υἱὸς τοῦ Ἀντιπάτρου, Ἀσκαλωνίτης, καὶ ὁ Πόντιος Πιλάτος), ἀποσιωπήσαμε κατ' ἀνάγκη τὸν ἀπὸ τῆ φυλῆ τοῦ Ἰούδα. Γιατί, ὅτι ἐξέλειπαν μὲ τὴ γέννηση τοῦ Χριστοῦ θὰ μᾶς τὸ βεβαιώσει ἡ Γραφή: «Δὲν θὰ λείψει ἄρχοντας ἀπὸ τὸν Ἰούδα καὶ ἡγέτης ἀπόγονός του, μέχρι πού νὰ ἔρθει ἐκεῖνος στὸν ὁποῖο ἀνήκουν οἱ ἐξουσίες, καὶ αὐτὸς εἶναι ἡ προσδοκία τῶν ἐθνῶν»⁹⁶. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἦρθε καὶ γεννήθηκε πιά ἡ προσδοκία τῶν ἐθνῶν, δηλαδή ὁ Χριστὸς, «ἔλειψε κατ' ἀνάγκη ὁ ἄρχοντας ἀπὸ τὸν Ἰούδα καὶ ἡγέτης ἀπόγονός του.

Τρεῖς λοιπὸν, ὅπως εἶπα, ὑπῆρχαν ποιμένες, οἱ ἱερεῖς, οἱ κριτὲς καὶ οἱ νομοδιδάσκαλοι, οἱ ὅποιοι καὶ παρέμειναν στὶς ἴδιες ἐξουσίες, δηλαδή στὶς θέσεις καὶ τοὺς τόπους, καὶ μέχρι τὸν καιρὸ τῆς ἐπιδημίας τοῦ Χριστοῦ. Αὐτοὶ χάνουν τὴν ἐξουσία τους, καὶ πολὺ δίκαια, σὲ ἓνα μῆνα. Ἐπειδὴ δηλαδή θανάτωσαν τὸν ἀρχηγὸ τῆς ζωῆς⁹⁷, γι' αὐτὸ βέβαια καὶ ἀποκόπτονται, καὶ μάλιστα σ' ἓνα μῆνα, κατὰ τὸν ὁποῖο ὑπέμεινε τὸ θάνατο ὁ Ἐμμανουὴλ γιὰ χάρη μας. Γιατὶ παρέμειναν βέβαια στὴ διοίκηση τοῦ Ἰσραὴλ καὶ μετὰ τὴ σταύρωση τοῦ Σωτήρα, δείχνοντας ἀκόμα ἀνεξικακία καὶ εὐσπλαχνία πρὸς αὐτοὺς ὁ παντοκράτωρ Θεὸς καὶ καλώντας τους στὴ μετάνοια, ὅμως, ὅσο μπορούμε νὰ ποῦμε γιὰ τὴν ἀπόφαση πού ἔλαβε ὁ Θεὸς ὡς πρὸς αὐτὸ τὸ θέμα, λέμε ὅτι καταργήθηκαν τὸν ἴδιο καιρὸ, ὅπως εἶπα, κατὰ τὸν ὁποῖο παρέδωσαν στὸ σταυρὸ τὸν Σωτήρα καὶ Λυτρωτὴ τῶν ὅλων. Καταργήθηκαν λοιπὸν σὲ ἓνα μῆνα. Καὶ αὐτὰ βέβαια γιὰ τοὺς ποιμένες, ὅσο γιὰ τὴν ἀπόφαση γιὰ τὰ πρόβατα, «δὲν θὰ σᾶς ποιμάνω», καὶ γιὰ τό, "Ἄν ἤθελαν νὰ κατατρώγουν καὶ νὰ δαγκώνουν τὸ ἓνα τὸ ἄλλο καὶ χωρὶς καμμιά φροντίδα νὰ τὰ θανατώνουν καὶ νὰ τὰ ἐξαφανίζουν, (λέμε τοῦτο). Ἐπειδὴ δηλαδή διώχθηκαν ἀπὸ τὴ θεία αὐλή καὶ δὲν ἀπολάμβαναν τὴ φροντίδα τοῦ ἀρχιποίμενα ὅλων, τὸ ἓνα κατέφαγε τὸ ἄλλο, καὶ σ' αὐτοὺς πού ἤθελαν νὰ τὰ διαρπάξουν δόθηκαν εὐκόλη λεία. Εἶπε λοιπὸν, καὶ πολὺ σωστά, γιὰ τοὺς τρεῖς ποιμένες, πού καταργήθηκαν σὲ ἓνα μῆνα, ὅτι «βαρύνθηκε ἡ ψυχικὴ μου διάθεση γι' αὐτούς», δηλαδή θὰ τοὺς ἐπιβάλω βαρεὰ τιμωρία, γιατί καὶ οἱ ψυχές τους ὠρύνονταν ἐναντίον μου. Γιατί,

96. Γέν. 49, 10.

97. Πράξ. 4, 15.

οντο ἐπ' ἐμέ. Θηρῶν γὰρ ἀγρίων διαφέροντες οὐδέν, ἐπεπήδων τε πλειστάκις Χριστῷ, καὶ τελευτῶντες προσῆγον Πιλάτῳ λέγοντες, «Αἶρε, αἶρε, σταύρου αὐτόν». Μέννηται δὲ τούτου καὶ διὰ φωνῆς Ἰερεμίου λέγων «Ἐγκαταλέλωπα τὸν οἶκόν μου, ἀφῆκα τὴν κληρονομίαν μου, ἔδωκα τὴν ἠγαπημένην ψυχὴν μου εἰς χεῖρας ἐχθρῶν αὐτῆς. Ἐγενήθη ἡ κληρονομία μου ἐμοὶ ὡς λέων ἐν δρυμῷ, ἔδωκεν ἐπ' ἐμέ τὴν φωνὴν αὐτῆς, διὰ τοῦτο ἐμίσησα «αὐτήν».

10 Στίχ. 10-11. «Καὶ λήψομαι τὴν ῥάβδον μου τὴν καλήν, καὶ ἀπορῥίψω αὐτὴν τοῦ διασκεδάσαι τὴν διαθήκην μου, ἣν διεθέμην πρὸς πάντας τοὺς λαοὺς, καὶ διασκεδασθήσεται ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ, καὶ γνώσονται οἱ Χαναναῖοι τὰ πρόβατα τὰ φυλασσόμενα, διότι λόγος Κυρίου ἐστί».

πα. «Ῥάβδον» μὲν ὀνομάζει «καλήν», τὴν διὰ τῆς εὐαγγελικῆς μυσταγωγίας παιδεύειν, τὴν ἐξαίρετον ἐν ὠραισμῷ, δῆλον δὲ ὅτι 15 τῷ νοητῷ. Τὸ δὲ δὴ καὶ ἀπορῥίψαι καὶ διασκεδάσαι λέγειν αὐτήν, ὑπεμφήνειεν ἄν, κατὰ γε τὸ εἶκόσ, οὐχ ὅτι καὶ ἀποπέμψεται καὶ σκορπιεῖ, παραλύων αὐτήν, ἥγουν ὡς ἄχρηστον ἀφανίζων (πολλοῦ γε καὶ δεῖ), φαίην δ' ἄν μᾶλλον ἐκείνο χρῆναι νοεῖν ἡμᾶς. Οἱ γὰρ τοι ποιμνίων ἐπιστατεῖν εἰωθότες, εἰ δῆπου θεάσαιτο τῶν 20 προβάτων τινὰ τῆς ἀγέλης ἀποσκορπηθέντα, γεγονότα τε τῶν ἄλλων ὡς ἀπωτάτω, τότε δὴ πάντως ἐπ' αὐτὰ τὴν ῥάβδον ἰέντες, μετασοδοῦσιν εὐθέως εἰς γε τὸ ἐλέσθαι δεῖν συναγελάζεσθαι τοῖς ἄλλοις. Τετήρηκε τοίνυν τῆς προφητείας ὁ λόγος τῇ τῶν ποιμένων ἐπιστήμῃ τὸ εἰωθός Ἀπορῥιφήσεσθαι γὰρ φησιν τὴν ῥάβδον τὴν 25 καλήν, τουτέστι καὶ τοῖς ἀπωτάτω πεμφθήσεσθαι, δῆλον δὲ ὅτι τοῖς ἔθνεσιν, αὐτοὶ γὰρ ἦσαν οἱ μακράν, πλὴν γεγόνασιν ἐγγὺς διὰ τῆς πίστεως. Ἀπορῥιφήσεσθαι δὲ φησιν οὕτω τὴν ῥάβδον, ὡς ἀνὰ πᾶσαν αὐτὴν σκεδασθῆναι τὴν γῆν, ἥγουν διανεμηθῆναι, καὶ οἷον ἐσκορπίσθαι δοκεῖν πανταχῇ τὸν περὶ Χριστοῦ λόγον, ἥτοι τὸ κή- 30 ρυγμα τὸ εὐαγγελικόν. «Σκεδασθήσεται» γὰρ φησιν «ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ», τουτέστι κατ' ἐκείνο τοῦ καιροῦ, καθ' ὃν ἂν πατήσας τοῦ θανάτου τὸ κράτος ἀναδιώῃ Χριστός, εἴπη τε τοῖς ἀγίοις ἀποστόλοις «Πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες αὐ-

χωρίς νά διαφέρουν σέ τίποτα ἀπό τὰ ἄγρια θηρία, ὁμοῦσαν συχνά ἐναντίον τοῦ Χριστοῦ, καί στο τέλος τὸν ὀδήγησαν στὸν Πιλάτο, λέγοντας «Θάνατος, θάνατος σταύρωσέ τον»⁹⁸. Τὸ ἀναφέρει αὐτὸ καί με τοὺς λόγους τοῦ Ἱερεμία λέγοντας «Ἐγκατέλειψα τὸν οἶκο μου, ἄφησα τὴν κληρονομία μου, παρέδωσα τὴν ἀγαπημένη μου ψυχὴ στὰ χέρια τῶν ἐχθρῶν της. Ἡ κληρονομία μου ἔγινε γιὰ μένα λεοντάρι σὲ δάσος· ἔστρεψε τὴν κραυγὴ της ἐναντίον μου, γι' αὐτὸ καί τὴ μίσησα»⁹⁹.

Στίχ. 10-11. «Καὶ θὰ πάρω τὴ ράβδο μου τὴν καλὴ καὶ θὰ τὴν πετάξω, γιὰ νά διαλύσω τὴ διαθήκη μου, τὴν ὁποία ἔκανα πρὸς ὄλους τοὺς λαοὺς τῆς γῆς, καὶ θὰ διαλυθεῖ ἐκείνη τὴν ἡμέρα, καὶ θὰ μάθουν οἱ Χανααναῖοι, τὰ πρόβατα ποὺ φυλάγονται γιὰ μένα, γιατί εἶναι λόγος Κυρίου».

81. «Ράβδο καλὴ» ὀνομάζει τὴν παιδεία μέσω τῆς εὐαγγελικῆς διδασκαλίας, μὲ τὴν ἐξαιρετὴ ὠραιότητά της, δηλαδή τὴν πνευματικὴ. Καὶ τὸ νά λέγει ὅτι θὰ τὴν πετάξει καὶ θὰ τὴ διαλύσει, μπορεῖ νά ὑποδηλώσει, κατὰ εὐλογο λόγο, ὅχι διὰ τὴν πετάξει καὶ θὰ τὴ σκορπίσει, διαλύοντάς τὴν, δηλαδή ἀφανίζοντάς τὴν σὰν ἄχρηστη (ἀπέχει πολὺ ἀπὸ αὐτό), ἀλλὰ θὰ ἔλεγα ὅτι πρέπει αὐτὸ μᾶλλον νά νοήσομε. Πολλές φορές δηλαδή ἐκεῖνοι ποὺ ἐπιστατοῦν τὰ ποιμνία, ἂν τυχόν δοῦν κάποιον πρόβατο νά ἀποσκορπῆ ἀπὸ τὸ κοπάδι καὶ νά πηγαίνει πολὺ μακριὰ ἀπὸ τὰ ἄλλα, τότε λοιπὸν ρίχνοντας πρὸς τὸ μέρος τοῦ τῶ ραβδί τους, τὸ κάνουν ἀμέσως νά θελήσει νά γυρίσει στὸ κοπάδι ὅπου βρίσκονται τὰ ἄλλα. Διατήρησε λοιπὸν ὁ προφητικὸς λόγος τὴ συνήθεια ποὺ ἐφαρμόζεται στὴν ποιμενικὴ τέχνη. Γιατὶ λέγει, ὅτι θὰ ριχθεῖ «ἡ ράβδος ἡ καλὴ», δηλαδή σ' αὐτοὺς ποὺ βρίσκονται πολὺ μακριὰ, προφανῶς στὰ ἔθνη. Γιατὶ αὐτοὶ ἦταν ποὺ βρίσκονταν μακριὰ¹⁰⁰, ἦρθαν ὅμως κοντὰ μὲ τὴν πίστη, Ἔτσι λοιπὸν, λέγει, θὰ πεταχθεῖ ἡ ράβδος, ὥστε νά σκορπισθεῖ σὲ ὅλη τὴ γῆ, δηλαδή νά διανεμηθεῖ καὶ κατὰ κάποιον τρόπο νά φαίνεται ὅτι ἔχει σκορπισθεῖ παντοῦ ὁ λόγος σχετικὰ μὲ τὸν Χριστό, ἦτοι τὸ Εὐαγγελικὸ κήρυγμα. «Θὰ διασκορπισθεῖ», λέγει, «ἐκείνη τὴν ἡμέρα», δηλαδή ἐκεῖνο τὸν καιρὸ, κατὰ τὸν ὁποῖο, καταπατώντας τὸ κράτος τοῦ θανάτου ὁ Χριστός, θὰ ἐπανερχόταν στὴ ζωὴ καὶ θὰ ἔλεγε στοὺς ἀποστό-

98. Ἱω. 19, 15.

99. Ἱερ. 12, 7-8.

100. Ἐφ. 2, 13.

τούς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος». Τότε γὰρ ἄπασαν τὴν ὑπ' οὐρανὸν ὁ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν περιπεφοίτηκε λόγος, καὶ ἀτρεκὲς εἶπεῖν περὶ τῶν ἁγίων ἀποστόλων ὡς «Εἰς πᾶσαν τὴν γῆν ἐξῆλθεν ὁ φθόγγος αὐτῶν, καὶ εἰς τὰ πέρα-
5 τα τῆς οἰκουμένης τὰ ῥήματα αὐτῶν».

Ἐπισημασθῆναι τὸ ἀπορρίφῃναί τε καὶ κατασκεδασθῆναι τὴν γῆν, ἥγουν διανεμηθῆναι καὶ ἐν ταῖς ἑαυτῶν χώ-
ραις τὴν ῥαβδὸν τὴν καλήν, ἥτοι τὴν διαθήκην ἣν οὐκέτι πρὸς μό-
νον τὸν Ἰσραὴλ, διέθετο δὲ μᾶλλον πρὸς πάντα τὰ ἔθνη, καταθρή-
10 σαιμεν ἂν, καὶ λίαν ἀμογητί, τὸν τῆς προφητείας συνιέντες λόγον
«γνώσκονται» γὰρ φησὶν «οἱ Χαναναῖοι τὰ πρόβατα τὰ φυλασσόμενα, διότι λόγος Κυρίου ἐστὶ». Χαναναίους μὲν γὰρ τὰ ἔθνη φησὶ.
Νοηθεῖεν δ' ἂν οὗτοι τὰ πρόβατα τὰ φυλασσόμενα. Τετήρηνται
γὰρ τῷ Χριστῷ· καὶ γὰρ ἐστὶν Αὐτὸς ἡ τῶν ἐθνῶν προσδοκία. Ἐ-
15 πειδὴ δὲ κατεσκεδάσθη καὶ ἐν ταῖς ἑαυτῶν χώραις ἡ πρὸς πάντας
διαθήκη, πεπιστεύκασιν ὅτι Λόγος Κυρίου ἐστὶ. Διατεθείμεθα γὰρ
οἱ ἐξ ἐθνῶν κεκλημένοι διὰ τῆς πίστεως, ὅτι Θεὸς ὢν καὶ ἐκ Θεοῦ
κατὰ φύσιν γεγεννημένος τε καὶ ὑπάρχων ὁ Μονογενὴς τοῦ Θεοῦ
Λόγος, αὐτὸς ἡμῖν δι' ἑαυτοῦ τοὺς θείους τε καὶ εὐαγγελικούς
20 προσπεφώνηκε νόμους. Ταύτη τοι προσκεκνήκαμεν αὐτῷ, καὶ
αὐτῷ λατρεύομεν, τὴν ἀρχαίαν ἐκείνην καὶ ἀκλεᾶ μεταθέντες ἀπά-
την, καὶ ἐκ πολυθεοῦ δόξης μετενηνεγμένοι. Καὶ τοῦτο ἦν ἄρα τὸ
διὰ φωνῆς τοῦ Δαβὶδ πρὸς αὐτὸν ὑμνούμενον· «Πάντα τὰ ἔθνη
ὅσα ἐποίησας ἤξουσι καὶ προσκυνήσουσιν ἐνώπιόν σου, Κύριε».
25 Ἐν γὰρ τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ Χριστοῦ πᾶν γόνυ κάμψει ἐπουρανί-
ων καὶ ἐπιγείων καὶ καταχθονίων, καὶ πᾶσα γλῶσσα ἐξομολογή-
σεται ὅτι Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς εἰς δόξαν Θεοῦ Πατρὸς».

Στίχ. 12-13. «Καὶ ἐρῶ πρὸς αὐτούς· Εἰ καλὸν ἐνώπιον
ὑμῶν ἐστὶ, δότε στήσαντες τὸν μισθόν μου ἢ ἀπείρασθε·
30 καὶ ἔστησαν τὸν μισθόν μου τριάκοντα ἀργυροῦς. Καὶ εἶ-
πε Κύριος πρὸς με· Κάθες αὐτούς εἰς τὸ χωνευτήριον, καὶ
σκέψαι εἰ δόκιμόν ἐστιν, ὃν τρόπον ἐδοκιμάσθην ὑπὲρ αὐ-

λους· «Πηγαίνετε και διδάξετε ὅλα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντάς αὐτούς στο ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος»¹. Γιατὶ τότε σὲ ὅλη τὴν ὑφήλιο ἀκούσθηκε ὁ λόγος τοῦ Σωτήρα καὶ εἶναι ἀλήθεια νὰ ποῦμε γιὰ τοὺς ἁγίους ἀποστόλους· «Σὲ ὅλη τὴ γῆ ἀκούσθηκε ἡ φωνὴ τους καὶ στὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης οἱ λόγοι τους»².

Ὅτι ὅμως δὲν ἦταν ἀνώφελο γιὰ τὰ ἔθνη νὰ ριχθεῖ καὶ νὰ σκορπισθεῖ σὲ ὅλη τὴ γῆ, δηλαδή νὰ διανεμηθεῖ καὶ στὶς χῶρες τους ἡ ράβδος ἡ καλή, ἡτοι ἡ Διαθήκη, τὴν ὁποία ἔκανε, ὄχι μόνο μὲ τὸν Ἰσραήλ, ἀλλὰ μᾶλλον μὲ ὅλα τὰ ἔθνη, θὰ τὸ διαπιστώσουμε, καὶ μάλιστα πολὺ εὐκόλα, ὅταν κατανοήσουμε τὸ λόγο. Γιατὶ λέγει· «Θὰ μάθουν οἱ Χαναναῖοι, τὰ πρόβατα ποὺ φυλάγονται γιὰ μένα, γιατί εἶναι λόγος τοῦ Κυρίου». Χαναναίους βέβαια λέγει τὰ ἔθνη. Καὶ θὰ μπορούσαν νὰ νοηθοῦν αὐτοὶ ὡς πρόβατα ποὺ προορίζονται γιὰ τὸν Χριστό. Γιατὶ εἶχαν φυλαχθεῖ γι' αὐτόν· καθόσον «αὐτὸς εἶναι ἡ προσδοκία τῶν ἐθνῶν»³. Καὶ ἐπειδὴ σκορπίσθηκε καὶ σ' αὐτῶν τὶς χῶρες ἡ διαθήκη πρὸς ὅλους, πίστεψαν «γιατὶ εἶναι λόγος τοῦ Κυρίου». Γιατὶ μάθαμε ἀπὸ τὴ διαθήκη ὅσοι εἶχαμε κληθεῖ ἀπὸ τὰ ἔθνη μέσω τῆς πίστεως, ὅτι, ἐνῶ ἦταν Κύριος καὶ γεννημένος κατὰ φύση ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ ἦταν ὁ μονογενὴς Λόγος τοῦ Θεοῦ, κήρυξε σ' ἐμᾶς προσωπικὰ τοὺς θεῖους καὶ εὐαγγελικοὺς λόγους. Γι' αὐτὸ αὐτὸν προσκυνήσαμε καὶ αὐτὸν λατρεύομε, ἀφοῦ ἐγκαταλείψαμε τὴν παλαιὰ ἐκείνη καὶ ἄδοξη ἀπάτη καὶ μεταπηδήσαμε σ' αὐτὸν ἀπὸ τὴν πολὺθη συνήθεια μας. Καὶ αὐτὸ ἄρα ἦταν ἐκεῖνο ποὺ ψάλλει ὁ Δαβὶδ πρὸς αὐτόν· «Ὅλα τὰ ἔθνη ὅσα ἔκανες θὰ ρθοῦν καὶ θὰ σὲ προσκυνήσουν, γονατίζοντας, Κύριε, μπροστὰ σου»⁴. Γιατὶ «Στὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ θὰ λυγίσει κάθε γόνατο, τῶν ἐπουράνιων καὶ τῶν ἐπίγειων καὶ τῶν καταχθόνιων, καὶ κάθε γλῶσσα θὰ ὁμολογήσει, ὅτι ὁ Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς εἶναι ἡ δόξα τοῦ Θεοῦ Πατέρα»⁵.

Στίχ. 12-13. «Καὶ θὰ πῶ πρὸς αὐτούς· Ἐάν νομίζετε ὅτι εἶναι καλό, ὀρίσατε καὶ δῶστε μου τὸ μισθό μου, ἢ ἀλλιῶς ἀρνηθεῖτε. Καὶ ὀρισαν τὸ μισθό μου σὲ τριᾶντα ἀσημένια νομίσματα. Καὶ εἶπε ὁ Κύριος πρὸς ἐμένα· Ρίξτε τα στο χωνευτήριο, γιὰ νὰ δῶ ἂν εἶναι γνήσια, ὅπως δοκιμάσθηκα κι ἐγὼ γι' αὐτούς. Πῆρα

4. Ψαλμ. 85, 9.

5. Φιλ. 2, 10-11.

τῶν. Καὶ ἔλαβον τοὺς τριάκοντα ἀργυροῦς καὶ ἐνέβαλον αὐτοὺς εἰς τὸν οἶκον Κυρίου εἰς τὸ χωνευτήριον».

πβ'. Διὰ τῶν εὐαγγελικῶν θεσπισμάτων, ἤτοι διὰ τῆς ράβδου τῆς καλῆς, τουτέστι τῆς ἐξαιρέτου παιδείας, τῆς μετὰ σαρκὸς οἰκονομίας τοῦ Μονογενοῦς πεπαιδευόμεθα τὸ μυστήριον. Ἀκηκόαμεν γὰρ καὶ πεπιστεύκαμεν, ὅτι Θεὸς ὢν, ὡς ἔφην, ὁ ἐκ Θεοῦ Πατρὸς «Λόγος, γέγονε σὰρξ καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν», καθίκετο δὲ καὶ ἐν δούλου μορφῇ, ὑπάρχων δὲ καὶ ἐν μορφῇ καὶ ἐν ἰσότητι τοῦ γεγεννηκότος, «γέγονεν ὑπήκοος μέχρι θανάτου, θανάτου δὲ 10 σταυροῦ», καὶ «πλούσιος ὢν, ἐπτώχευσε δι' ἡμᾶς, ἵνα ἡμεῖς τῇ αὐτοῦ πτωχεῖα πλουτήσωμεν». Ἐξείλατο γὰρ ἡμᾶς τῶν τοῦ θανάτου δεσμῶν, ἀπήλλαξεν ἁμαρτίας, υἱοὺς ἀπέφηνε Θεοῦ. Καὶ τί γὰρ οὐχὶ δεδώρηται τῶν ἀγαθῶν; Ἐγνώκαμεν δὲ πρὸς τούτοις, ὅτι καὶ τιμῆς ἠγοράσαμεθα· «οὐ φθαροῖς, ἀργυρίῳ ἢ χρυσίῳ, ἀλλὰ 15 τμιῶ αἵματι ὡς ἀμνοῦ ἀμώμου καὶ ἀσπίλου Χριστοῦ», οὕτω τελειπὸν αὐτῷ τὴν οἰκειάν ἐπωφλήσαμεν ζωῆν. Εἰ γὰρ «Εἰς ὑπὲρ πάντων ἀπέθανεν, ἄρα οἱ πάντες ἀπέθανον ἐν αὐτῷ, καὶ ζῆν ὀφείλομεν ἑαυτοῖς μὲν οὐκέτι, κατὰ γε τὸν εἰκότα καὶ ὀρθῶς ἔχοντα λόγον, μᾶλλον δὲ τῷ ὑπὲρ ἡμῶν ἀποθανόντι καὶ ἐγερθέντι».

20 Καὶ ταύτη τοί φησιν· «Εἰ καλὸν ἐνώπιον ὑμῶν»· δῆλον δὲ ὅτι τὸ τῆς μετὰ σαρκὸς οἰκονομίας μυστήριον· εἰ σέσωσθε δι' αὐτοῦ καὶ πεπράχατε δεξιῶς, ἐγνώκατε δέ με Σωτῆρα καὶ λυτρωτὴν καὶ τὸν ὑπὲρ τῆς ἀπάντων ζωῆς ἀνατλάντα θάνατον, «δότε στήσαντες», τουτέστιν «ὀρίσαντες τὸν μισθὸν μου ἢ ἀπείρασθε». Πλὴν εὐγνώ- 25 μονες οἱ ἐξ ἔθνῶν. «Ἔστησαν γὰρ τὸν μισθὸν» παρισούμενον μὲν οὐδαμῶς, εἰκότα δὲ πως οἷς ἐσχήκαμεν παρ' αὐτοῦ. Ὡσπερ γὰρ ἀπέθανεν ὑπὲρ ἡμῶν, οὕτω καὶ ἡμεῖς τεθείκαμεν τὰς ψυχὰς ὑπὲρ τῆς εἰς αὐτὸν γνησιότητος καὶ ἀγάπης· πρόποι δ' ἂν λέγειν τοῖς ἁγίοις μάρτυσι· «Τίς ἡμᾶς χωρίσει ἀπὸ τῆς ἀγάπης τοῦ Χριστοῦ; 30 θλίψις ἢ στενοχωρία ἢ διωγμὸς ἢ λιμὸς ἢ γυμνότης ἢ κίνδυνος ἢ μάχαιρα;»· νενίκηκε γὰρ οὐδὲν τῶν ἁγίων τὴν εὐψυχίαν.

Οὐκοῦν ἢ τῶν παρὰ Χριστοῦ γεγονότων εἰς ἡμᾶς ὁμοιότης ὑποφαίνεται πως διὰ τοῦ δεδῶσθαι λέγειν εἰς μισθὸν αὐτῷ τριά-

6. Ἰω. 1, 14.

7. Φιλ. 2, 6-8.

8. Β' Κορ. 8, 9.

τότε τὰ τριάντα ἀσημένια νομίσματα καὶ τὰ ἔβαλα στὸν οἶκο τοῦ Κυρίου μέσα στὸ χωνευτήρι».

82. Μὲ τίς εὐαγγελικὲς ἐντολές, ἤτοι μὲ τὴν ράβδο τὴν καλὴν, δηλαδὴ τὴν ἐξαιρέτη παιδαγωγία, τὴν ἑνσαρκη οἰκονομία τοῦ Μονογενοῦς διδασχθήκαμε τὸ μυστήριο. Γιατὶ ἀκούσαμε καὶ πιστέψαμε, ὅτι, ἐνῶ ἦταν Θεός, ὅπως εἶπα, ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ Πατέρα, «ἔγινε σὰρκα καὶ ἔζησε ἀνάμεσά μας»⁶, κατέβηκε στὴ μορφή τοῦ δούλου, ἐνῶ ἦταν σύμμορφος καὶ ἴσος μὲ τὸν Πατέρα του πού τὸν γέννησε, «ἔγινε ὑπάκουος μέχρι θανάτου, καὶ μάλιστα θανάτου πᾶνω στὸ σταυρό⁷, καὶ «ἐνῶ ἦταν πλούσιος, ἔγινε φτωχὸς γιὰ χάρη μας, γιὰ νὰ γίνομε ἐμεῖς πλούσιοι μὲ τὴν πτωχεία ἐκείνου»⁸. Γιατὶ μᾶς ἔδγαλε ἀπὸ τὰ δεσμὰ τοῦ θανάτου, μᾶς ἀπάλλαξε ἀπὸ τὴν ἁμαρτία, καὶ μᾶς ἀνέδειξε υἱοὺς τοῦ Θεοῦ. Καὶ ποιὸ δηλαδὴ ἀγαθὸ δὲν μᾶς χάρισε; Μάθαμε ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὰ ὅτι ἀγορασθήκαμε μὲ ἀντίτιμο, ὄχι «μὲ ἀντίτιμο φθαρτοῦ ἄργυρου ἢ χρυσοῦ, ἀλλὰ μὲ τὸ τίμιο αἷμα τοῦ ὡς ἄμνου καὶ ἄσπιλου Χριστοῦ»⁹, καὶ ἔτσι λοιπὸν γίναμε σ' αὐτὸν ὀφειλέτες τῆς ζωῆς μας. Γιατί, «Ἄν ἕνας πέθανε γιὰ χάρη ὅλων, ἄρα ὅλοι πέθαναν γι' αὐτόν», καὶ ὀφείλομε νὰ ζοῦμε ὄχι πιά γιὰ τοὺς ἑαυτοὺς μας», σύμφωνα μὲ τὸ φυσικὸ καὶ ὀρθὸ λόγο, «ἀλλὰ μᾶλλον γιὰ αὐτόν πού πέθανε καὶ ἀναστήθηκε γιὰ μᾶς»¹⁰. Γι' αὐτὸ καὶ λέγει· «Ἄν νομίζετε ὅτι εἶναι καλό», προφανῶς τὸ μυστήριο τῆς ἑνσαρκης οἰκονομίας, ἂν σωθήκατε ἀπὸ αὐτόν καὶ αὐτὸ εἶναι γιὰ τὸ καλό σας, καὶ ἀναγνωρίζετε ἐμένα ὡς Σωτήρα καὶ Λυτρωτὴ, καὶ αὐτόν πού δέχθηκε τὸ θάνατο γιὰ τὴ ζωὴ ὅλων, «δότε στήσαντες», δηλαδὴ «ὀρίσατε τὸν μισθὸ μου ἢ ἀρνηθεῖτε». Ἀλλ' ὅμως οἱ ἐθνικοὶ εἶναι εὐγνώμονες. Γιατὶ «Ὀρίσαν τὸν μισθόν», πού δὲν ἦταν καθόλου ἀνάλογος, ἀλλ' ἔμοιαζε κάπως μὲ τίς δωρεές πού ἐλάβαμε ἀπὸ ἐκεῖνον. Ὅπως δηλαδὴ πέθανε γιὰ χάρη μας, ἔτσι καὶ ἐμεῖς προσφέραμε τίς ψυχές μας καὶ τὴν εἰλικρινῆ πίστη σ' αὐτόν καὶ τὴν ἀγάπη μας. Πρέπει λοιπὸν στοὺς ἅγιους μάρτυρες νὰ λένε· «Ποιὸς θὰ μᾶς χωρίσει ἀπὸ τὴν ἀγάπη τοῦ Χριστοῦ; θλίψη ἢ στενοχώρια ἢ πείνα ἢ διωγμὸς ἢ γύμνια ἢ κίνδυνος ἢ μάχαιρα»¹¹· γιατί τίποτε δὲν νίκησε τὴ γενναιοψυχία τῶν ἁγίων.

Ἡ ὁμοιότητα λοιπὸν τοῦ Χριστοῦ μ' ἐμᾶς ὑποδηλώνεται κάπως μὲ αὐτὸ πού λέγει, ὅτι γιὰ μισθὸ του τοῦ δόθηκαν τριάντα ἄργυρὰ νομίσμα-

9. Α' Πέτρ. 1, 18-19.

10. Β' Κορ. 5, 14-15.

11. Ρωμ. 8, 35.

κοντα ἀργυροῦς. Ὁ μὲν γὰρ προδότης καὶ βδελυρώτατος ἀλη-
 θῶς καὶ θεομισῆς Ἰούδας, τριάκοντα δηνάρια λαβὼν, προὔδωκε
 τοῖς φονῶσι Χριστόν, καὶ τὸν τῆς σωτηρίας ἡμῶν καταπέπρακεν
 ἀρχηγὸν τοῖς ἀλιτηρίοις. Προσεκομίσθησαν δὲ παρὰ τῶν ἐθνῶν
 5 εἰς μισθὸν αὐτῷ τριάκοντα ἀργυροῖ, οἱ καὶ καθίενται Θεοῦ προσ-
 τάττοντος εἰς τὸ χωνευτήριον, εὖ μάλα δοκιμαζόμενοι, καθὰ καὶ
 αὐτὸς ὁ Χριστὸς ἐδοκιμάσθη ὑπὲρ ἡμῶν. Ἔσται γὰρ ἡμῶν οὐκ
 ἀζήτητος ἢ πίστις παρὰ γε τῷ πάντα εἰδότηι Θεῷ, οὔτε μὴν ἀβα-
 σάνιστος ὁ βίος, ἀλλ' ἢ φησιν ὁ μακάριος Παῦλος «ἐκάστου τὸ
 10 ἔργον ὁποῖόν ἐστι τὸ πῦρ αὐτὸ δοκιμάσει». Γέγραπται δὲ καὶ πε-
 ρὶ Χριστοῦ ὅτι· «Ἐξαίφνης ἤξει εἰς τὸν ναὸν αὐτοῦ Κύριος ὃν
 ὑμεῖς ζητεῖτε, καὶ ὁ ἄγγελος τῆς διαθήκης ὃν ὑμεῖς θέλετε· ἰδοὺ
 ἔρχεται, λέγει Κύριος παντοκράτωρ. Καὶ τίς ὑπομενεῖ ἡμέραν
 εἰσόδου αὐτοῦ, ἢ τίς ὑποστήσεται ἐν τῇ ὄπτασίᾳ αὐτοῦ; διότι αὐ-
 15 τὸς εἰσπορεύεται ὡς πῦρ χωνευτηρίου καὶ ὡς πόα πλυνόντων,
 καὶ καθιεῖται χωνεύων καὶ καθαρίζων ὡς τὸ ἀργύριον καὶ ὡς τὸ
 χρυσίον». Ψάλλει δέ που καὶ ὁ θεσπέσιος Δαβὶδ ὡς ἐκ προσώπου
 παντὸς τοῦ πιστεύσαντος εἰς Χριστόν καὶ ζῆν ἐθέλοντος εὐαγγε-
 λικῶς «Δοκίμασόν με, Κύριε, καὶ πείρασόν με, πύρωσον τοὺς νε-
 20 φρούς μου καὶ τὴν καρδίαν μου». Πλὴν ὅτι τὸ χωνευτήριον ἐν οἴ-
 κῳ Κυρίου, φησὶν ὁ προφήτης Δοκιμάζει γὰρ ἡ Ἐκκλησία Χρι-
 στοῦ τὸν ἐκάστου τρόπον καὶ τῆς εἰς Χριστόν ἀγάπης τὸ γνήσι-
 ον, καὶ «διακρίσεις ἔχουσα πνευμάτων», οἶδεν ἀκριδῶς, τίς μὲν ἐν
 ἀγίῳ Πνεύματι λαλεῖ Κύριον ὀνομάζων Ἰησοῦν, τίς δὲ δὴ καὶ ἐν
 25 Βεελζεβούλ, ἀνάθεμα λέγων αὐτόν· καὶ τίνες μὲν «οἱ ἀληθινοὶ
 προσκνηταί», τίνες δὲ αὖ οἱ ὡς «ἐν ἐνδύμασι προβάτων» πρὸς
 ἡμᾶς ἐρχόμενοι λύκοι.

Στίχ 14. «Καὶ ἀπέρριψα τὴν ῥάβδον τὴν δευτέραν, τὸ
 30 σχοίνισμα, τοῦ διασκεδάσαι τὴν διαθήκην ἀνὰ μέσον τοῦ
 Ἰούδα καὶ ἀνὰ μέσον τοῦ Ἰσραήλ».

πγ'. Ῥάβδους ἔφη δύο λήψεσθαι Χριστόν, οὕτω τε κατανεμή-
 σειν ἐν αὐταῖς τὰ οἰκειὰ πρόβατα, δῆλον δὲ ὅτι τῶν διὰ πίστεως κε-

τα. Γιατί ὁ προδότης καὶ βδελυρώτατος καὶ ἀληθινὰ θεομίσητος Ἰούδας, ἀφοῦ πῆρε τριάντα δηνάρια, πρόδωσε τὸν Χριστὸ στους φονιάδες του καὶ πούλησε τὸν ἀρχηγὸ τῆς σωτηρίας μας στους ἀσεδέστατους¹². Προσκομίσθηκαν ὅμως ἀπὸ τὰ ἔθνη γιὰ μισθὸ αὐτοῦ τριάντα ἀργυρὰ νομίσματα, τὰ ὅποια ρίχθηκαν μὲ προσταγὴ τοῦ Θεοῦ στὸ χωνευτήρι, καὶ ἐλέγχθηκε προσεκτικὰ ἡ γνησιότητά τους, ὅπως καὶ ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς δοκιμάσθηκε γιὰ χάρη μας. Γιατί δὲν θὰ εἶναι ἀζήτητη ἡ πίστη μας ἀπὸ τὸν Θεὸ πὺν γνωρίζει τὰ πάντα, οὔτε θὰ μείνει ἀνεξέταστος ὁ βίος μας, ἀλλ' ὅπως λέγει ὁ μακάριος Παῦλος, «Ποιὸ εἶναι τὸ ἔργο τοῦ καθενὸς θὰ τὸ ἐλέγξει ἡ φωτιά»¹³. Ἔχει γραφεῖ ἐπίσης καὶ γιὰ τὸν Χριστό, ὅτι «θὰ φτάσει ξαφνικὰ ὁ Κύριος στὸ ναὸ του, τὸ ὅποιο σεῖς ζητεῖτε, καὶ ὁ ἀγγελος τῆς διαθήκης τὸν ὅποιο ἐσεῖς θέλετε. Νά, ἔρχεται, λέγει ὁ Κύριος ὁ παντοκράτωρ, καὶ ποιὸς θὰ ὑπομείνει τὴν ἡμέρα τῆς εἰσόδου του, ἢ ποιὸς θ' ἀντέξει βλέποντάς τον; Γιατί αὐτὸς μπαίνει μέσα σὰν τὴ φωτιά τοῦ χωνευτηρίου καὶ σὰν σταχτόνερο αὐτῶν πὺν πλένουν, καὶ θὰ καθίσει γιὰ νὰ ἀναχονεύσει καὶ νὰ καθαρῖσει ὅλους ἔτσι ὅπως καθαρῖζεται τὸ ἀσήμι καὶ τὸ χρυσάφι»¹⁴. Ψάλλει ἐπίσης κάπου καὶ ὁ θεσπέσιος Δαβίδ, ἐκπροσωπώντας τὸν καθένα πὺν πίστεψε στὸν Χριστό καὶ θέλει νὰ ζεῖ σύμφωνα μὲ τὸ Εὐαγγέλιο· «Δοκίμασέ με, Κύριε, καὶ βάλε με σὲ πειρασμούς, ἔλεγξε σὰν μέσα στὴ φωτιά τοὺς νεφροὺς καὶ τὴν καρδιά μου»¹⁵. Ὅτι ὅμως τὸ χωνευτήρι εἶναι στὸν οἶκο τοῦ Κυρίου τὸ λέγει ὁ προφήτης. Γιατί δοκιμάζει ἡ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ τὴ διαγωγή τοῦ καθενὸς καὶ τὴ γνησιότητα τῆς ἀγάπης πρὸς τὸν Χριστό καὶ ἔχοντας διακρίσεις πνευμάτων¹⁶, γνωρίζει μὲ ἀκριβεία, ποιὸς ὁμιλεῖ μὲ τὴ χάρη τοῦ ἁγίου Πνεύματος ὀνομάζοντας Κύριο τὸν Ἰησοῦ, καὶ ποιὸς ἐκ μέρους τοῦ Βεελζεβούλ, λέγοντάς τον ἀνάθεμα¹⁷. ἐπίσης καὶ ποιοὶ εἶναι οἱ ἀληθινοὶ προσκυνητὲς¹⁸ καὶ ποιοὶ πάλι εἶναι λύκοι πὺν ἔρχονται σ' ἐμᾶς μὲ ἔνδυμα προβάτων¹⁹.

Στίχ. 14. «Καὶ πέταξα τὴ δεύτερη ράβδο μου, τὸ Σχοίνισμα, γιὰ νὰ διαλύσω τὴ διαθήκη μου ἀνάμεσα στὸν Ἰούδα καὶ ἀνάμεσα στὸν Ἰσραήλ».

83. Εἶπε ὅτι ὁ Χριστὸς θὰ πάρει δύο ράβδους καὶ μ' αὐτὲς θὰ ποιμά-
νει τὰ πρόβατά του, δηλαδή τὸ ἅγιο πλῆθος ἐκείνων πὺν κλήθηκαν μὲ

16. Α' Κορ. 12, 4-11. 17. Α' Κορ. 12, 3. 18. Ἰω. 4, 23. 19. Ματθ. 7, 15.

κλημένων τὴν ἁγίαν πληθύν. Καὶ ῥάβδον μὲν εἶναι τὴν καλὴν ἐλέ-
 γομεν τὴν παιδείαν, ἥτοι τὸ κήρυγμα τὸ εὐαγγελικόν, τὴν γε μὴν
 ἑτέραν, τουτέστι τὸ σχοίνισμα, τὴν διὰ Μωυσέως ἐντολήν, ὡς τῷ
 σχοινίσματι τῷ ἐκνεμηθέντι Θεῷ· τουτέστι τῷ Ἰσραήλ, δοθείσαν εἰς
 5 βοήθειαν κατὰ τὴν τοῦ προφήτου φωνήν· «Νόμον» γὰρ φησὶν «εἰς
 βοήθειαν δέδωκεν». Ὅτι τοίνυν οὐχὶ δὴ μόνοις τοῖς εὐαγγελικοῖς
 παιδεύμασιν ἢ τῶν ἐθνῶν ἔμελλε παιδαγωγεῖσθαι πληθύς, ἀλλὰ
 γὰρ καὶ αὐταῖς ταῖς πάλαι τε καὶ διὰ Μωυσέως δοθείσαις ἐντολαῖς,
 μεταπλαττομένης δηλονότι τῆς ἐν νόμῳ σκιάς εἰς ἀλήθειαν, καὶ διὰ
 10 τῶν προκειμένων ἡμῖν καθίστησιν ἐναργές. Ὡσπερ γὰρ ἀπορῥι-
 φῆναί τε καὶ σκεδασθῆναι τὴν καλὴν ἔφη ῥάβδον (διεσπάρη γὰρ
 ὡσπερ ἐν ταῖς τῶν Χανααναίων χώραις ἢ εὐαγγελικὴ παιδείους, πε-
 ριενεχθεῖσα δηλονότι διὰ τῶν ἁγίων ἀποστόλων), οὕτω καὶ ἡ ἑτέ-
 ρα ῥάβδος, ἥτοι παιδείους, τουτέστι τὸ σχοίνισμα, ἡγουν ὁ νόμος,
 15 ὁ ἐν τάξει διαθήκης παρὰ Θεοῦ τεθείς ἀνὰ μέσον τοῦ Ἰούδα καὶ
 ἀνὰ μέσον τοῦ Ἰσραήλ, τουτέστι παντὸς τοῦ γένους τοῦ ἐξ Ἰσραήλ·
 (Ἰούδαν μὲν γὰρ ὀνομάζει τὰς ἐν τοῖς Ἱεροσολύμοις δύο φυλάς,
 αὐτὴν τε τὴν Ἰούδα φημί καὶ Βενιαμίν, Ἰσραήλ γε μὴν τὰς ἑτέρας
 δέκα, τὰς ἐν τῇ Σαμαρείᾳ διωκισμένας ὁμοῦ τῷ Ἱεροβοάμ), δέδοται
 20 δὴ οὖν τοῖς ἐκ Χαναάν καὶ ὁ νόμος· μυσταγωγούμεθα γὰρ, ὡς
 ἔφην, νομικοῖς τε καὶ εὐαγγελικοῖς θεσπίσμασι· ταύτη τοι καὶ ἔφα-
 σκεν ὁ Χριστός· «Μὴ νομίσητε ὅτι ἦλθον καταλύσαι τὸν νόμον ἢ
 τοὺς προφήτας. Οὐκ ἦλθον καταλύσαι, ἀλλὰ πληρῶσαι. Λέγω γὰρ
 ὑμῖν, ἕως ἂν παρέλθῃ ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ, ἰῶτα ἐν ἡ μία κεραία οὐ
 25 μὴ παρέλθῃ ἀπὸ τοῦ νόμου, ἕως ἂν πάντα γένηται». Πληροῖ γὰρ
 τὸν νόμον διδάσκων τὰ ὑπὲρ νόμον, καὶ οὐκ ἔξω νόμου τιθεὶς τὸν
 παιδαγωγούμενον, ὡς ἐν γε τῷ φᾶναι τυχόν· «Ἠκούσατε ὅτι ἐρῶ-
 ῖθαι τοῖς ἀρχαίοις, Οὐ φονεύσεις· ὃς δ' ἂν φονεύσῃ, ἔνοχος ἔσται τῇ
 κρίσει. Ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν, ὅτι πᾶς ὁ ὀργιζόμενος τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ
 30 εἰς ἡ, ἔνοχος ἔσται τῇ κρίσει». Καὶ πάλιν· «Ἠκούσατε ὅτι ἐρῶ-
 ῖθαι, Οὐ μοιχεύσεις. Ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν, ὅτι πᾶς ὁ βλέπων γυναῖκα πρὸς
 τὸ ἐπιθυμῆσαι, ἤδη ἐμοίχευσεν αὐτὴν ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ». Ἀπο-
 περαίνεται γὰρ τό, Οὐ φονεύσεις, ὡς ἐν γε τῷ παραιτεῖσθαι καὶ τὴν
 ὀργὴν, ἢ ῥίζα τέ ἐστι τοῦ φόνου καὶ γένεσις τῷ δὲ μηδ' ὄλως εἰσδέ-

τὴν πίστη. Καὶ «ράβδος καλή» βέβαια λέγαμε τὴν παιδεία, ἥτοι τὸ κήρυγμα τὸ εὐαγγελικόν, ἐνῶ τὴν ἄλλη, δηλαδή τὸ «Σχοίνισμα», τὴν ἐντολὴν ποὺ δόθηκε μέσω τοῦ Μωυσῆ, σὰν τὴ μερίδα ποὺ δόθηκε στὸν Θεό, δηλαδή στὸν Ἰσραήλ, πρὸς βοήθειά του σύμφωνα μὲ τὸν λόγο τοῦ προφήτη. Γιατὶ λέγει, «ἔδωσε τὸ νόμο πρὸς βοήθειά τους»²⁰. Ὅτι λοιπὸν ἔμελλε τὸ πλῆθος τῶν ἐθνῶν νὰ παιδαγωγεῖται ὄχι μόνο μὲ τὰ εὐαγγελικὰ παραγγέλματα, ἀλλὰ καὶ μὲ τὶς ἐντολὰς τὶς παλαιὰς καὶ δοσμένες ἀπὸ τὸν Μωυσῆ²¹, μὲ τὴ μεταβολὴ φυσικὰ τῆς σκιᾶς σὲ ἀλήθεια, τὸ κάνει φανερὸ καὶ μετὰ ἐξεταζόμενα ἐδῶ. Γιατί, ὅπως εἶπε ὅτι πετὰχθηκε καὶ σκορπίσθηκε ἡ καλὴ ράβδος (δηλαδή διασπάρθηκε κατὰ κάποιον τρόπο στὶς περιοχὰς τῶν Χαναναίων ἢ εὐαγγελικὴ παιδεία, ἀφοῦ προφανῶς τὴν μετέφεραν ἐκεῖ οἱ ἅγιοι ἀπόστολοι), ἔτσι καὶ ἡ ἄλλη ράβδος, ἡ παιδεία, δηλαδή τὸ Σχοίνισμα, ἥτοι ὁ νόμος, ὁ ὁποῖος μὲ τὴ μορφὴ διαθήκης τέθηκε ἀπὸ τὸν Θεὸ ἀνάμεσα στὸν Ἰούδα καὶ ἀνάμεσα στὸν Ἰσραήλ, δηλαδή σὲ ὅλο τὸ Ἰσραηλιτικὸ γένος (γιατὶ Ἰούδα ὀνομάζει τὶς δύο φυλὰς στὰ Ἱεροσόλυμα, τοῦ Ἰούδα ἐννοῶ καὶ τοῦ Βενιαμίν, ἐνῶ Ἰσραήλ τὶς ἄλλες δέκα, ποὺ κατοικοῦσαν στὴ Σαμάρεια μαζί μὲ τὸν Ἱεροβοάμ), δόθηκε καὶ στοὺς κατοίκους τῆς Χαναάν ὁ νόμος. Γιατί, ὅπως εἶπα, παιδαγωγούμεστε μὲ νομικὰ καὶ εὐαγγελικὰ ἐντολὰς. Γι' αὐτὸ καὶ ἔλεγε ὁ Χριστός «Μὴ νομίσετε ὅτι ἦρθα νὰ καταργήσω τὸ νόμο ἢ τοὺς προφῆτες. Δὲν ἦρθα νὰ τὸν καταργήσω, ἀλλὰ νὰ τὸν συμπληρώσω. Γιατὶ σὰς λέγω, μέχρι ποὺ νὰ περάσει ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ, δὲν θὰ καταργηθεῖ οὔτε ἓνα ἰῶτα ἢ ἓνας τόνος ἀπὸ τὸ νόμο, ὥσπου νὰ πραγματοποιηθοῦν ὅλα»²². Γιατὶ συμπληρώνει τὸ νόμο διδάσκοντας τὰ πάνω ἀπὸ τὸ νόμο, καὶ δὲν θγάζει τὸν παιδαγωγούμενο ἔξω ἀπὸ τὸ νόμο, ὅπως ὅταν λέγει: «Ἀκούσατε ὅτι εἰπώθηκε στοὺς παλαιούς· Δὲν θὰ κάνεις φόνο· ὅποιος κάνει θὰ εἶναι ἔνοχος στὴ δικαιοσύνη. Ἐγὼ ὅμως λέγω, ὅτι ὅποιος θυμώνει ἐναντίον τοῦ ἀδελφοῦ του χωρὶς λόγο, καὶ αὐτὸς εἶναι ἔνοχος στὴ δικαιοσύνη»²³. Καὶ πάλι λέγει: «Ἀκούσατε ὅτι εἰπώθηκε· Δὲν θὰ μοιχεύσεις. Ἐγὼ ὅμως σὰς λέγω, ὅτι ὅποιος βλέπει γυναῖκα μὲ ἐπιθυμία, ἤδη διέπραξε τὴ μοιχεία μέσα στὴν καρδιά του»²⁴. Συμπληρώνεται λοιπὸν τὸ «δὲν θὰ φονεύσεις», μὲ τὴν ἀποφυγὴ καὶ τῆς ὀργῆς, ἡ ὁποία εἶναι ρίζα καὶ ἀρχή

20. Ἱησ. 8, 20.

21. Γαλ. 3, 24.

22. Ματθ. 5, 17-18.

23. Ματθ. 5, 21-22.

24. Ματθ. 5, 27-28.

χεσθαι τὰς ἐπιθυμίας, ἤγουν κολάζειν τὰς ἡδονάς, συναναιρεῖται που πάντως τῆς μοιχείας ὁ τρόπος, καθάπερ ἀμέλει καὶ ῥίζαις ἡδικημέναις συναπομαραίνεσθαι φάμεν τὰ ἐξ αὐτῶν βλαστήματα, μᾶλλον δὲ οὐδ' ἂν ἀνάσχοιεν ὅλως.

5 *Στίχ. 15-16.* «Καὶ εἶπε Κύριος πρὸς με· Ἔτι λάβε σεαυτῶ σκευή ποιμενικὰ ποιμένος ἀπειρου, διότι ἰδού ἐγὼ ἐξεγείρω ποιμένα ἀπειρον ἐπὶ τὴν γῆν, τὸ ἐκλιμπάνον οὐ μὴ ἐπισκέψηται, καὶ τὸ διεσκορπισμένον οὐ μὴ ζητήσῃ, καὶ τὸ συντετρομιμένον οὐ μὴ ἰάσῃται, καὶ τὸ ὀλόκληρον οὐ μὴ
10 κατευθυνεῖ, καὶ τὰ κρέα τῶν ἐκλεκτῶν καταφάγεται, καὶ τοὺς ἀστραγάλους αὐτῶν ἐκστρέψει».

πδ'. Τοῦ ἀγαθοῦ ποιμένος, σοφοῦ τε καὶ ἐπιστήμονος, τουτέστι Χριστοῦ, τὰς δύο ῥάβδους ἀπορῥήψαντός τε καὶ διασκεδάσαντος ταῖς τῶν Χαναναίων χώραις, κατὰ τοὺς ἤδη προαποδοδομένους τρόπους· οἱ μὲν ἐγνώκασιν ὅτι Λόγος Κυρίου ἐστὶ. Πεπιστεύκασι γάρ, ὡς ἔφην, ὅτι καίτοι παρὰ Θεοῦ καὶ Πατρὸς ἀπορῥήτως γεγεννημένος ὁ ἐξ αὐτοῦ τε καὶ ἐν αὐτῷ Λόγος, ἐπειδὴ γέγονε καθ' ἡμᾶς, κεχηματικέ τε τῶν ὅλων ἀρχιποίμην, προὔθηκεν αὐτοῖς εἰς μυσταγωγίαν καὶ εἰς εἶδησιν ἀκριδοῦ τοῦ καθ' ἑαυτὸν μυστηρίου τὴν τε εὐαγγελικὴν παιδείυσιν καὶ φωταγωγίαν, καὶ μέντοι καὶ τὴν νομικὴν. Ταύτας γὰρ εἶναι τὰς δύο ῥάβδους ἐλέγομεν, δι' ὧν ἡμᾶς καταπομαίνει Χριστὸς «ἐν νομῇ ἀγαθῇ καὶ ἐν τόπῳ πίονι», καθὰ γέγραπται. Ἄλλ' οὐ συνέντες Ἰουδαῖοι τὸ μυστήριον, ἠγνοηκότες δὲ καὶ τὴν ῥάβδον τὴν καλήν, τουτέστι τὸ κήρυγμα τὸ εὐαγγελικόν, καὶ προσέτι τούτοις τὴν ἑτέραν ἀτιμιάσαντες ῥάβδον, ἣ ὄνομα «Σχοίνισμα», τουτέστι τὸν διὰ Μωυσέως νόμον, οὐ προσήκαντο μὲν τὴν πίστιν, ἠγνοήκασι δὲ τὸν διὰ νόμου καὶ προφητῶν προηγορευμένον. Καὶ τοῦτο αὐτοῖς ἐναργῶς αὐτὸς ἔφασκεν ὁ Σωτὴρ· «Μὴ δοκεῖτε ὅτι ἐγὼ κατηγορήσω ὑμῶν πρὸς τὸν Πατέρα· ἔστιν ὁ κατηγορῶν ὑμῶν Μωυσῆς, εἰς ὃν ὑμεῖς ἠλπίκατε. Εἰ γὰρ ἐπιστεύετε Μωυσεῖ, ἐπιστεύετε ἂν ἐμοί· περὶ γὰρ ἐμοῦ ἐκεῖνος ἔγραψεν. Εἰ δὲ τοῖς ἐκείνου γράμμασιν οὐ πιστεύετε, πῶς τοῖς ἐμοῖς ῥήμασι πιστεύσετε;». Ἔστι τοίνυν οὐδαμῶθεν ἀμ-

τοῦ φόνου. Μὲ τὸ νὰ μὴ ἀποδέχεται καθόλου τὶς ἐπιθυμίες, δηλαδή νὰ τιμωρεῖ τὶς ἡδονές, ἀναιρεῖται ὅπωςδήποτε μαζί καὶ ἡ μοιχεία, ὅπως ἀκριβῶς βέβαια μαζί μὲ τὴν ἀποκοπὴ τῶν ριζῶν ἀπομαραίνονται καὶ οἱ βλαστοὶ ποὺ θγάζουν, ἢ μᾶλλον δὲν θὰ βλαστήσουν καθόλου.

Στίχ. 15-16. «Καὶ μοῦ εἶπε ὁ Κύριος Πάρε μαζί σου ἐπίσης σκεύη ποιμενικὰ ἐνὸς ποιμένα ἄπειρου, γιατί νά, ἐγὼ θὰ φέρω ἕνα ποιμένα ἄπειρο πάνω στὴ γῆ. Αὐτὸς δὲν θὰ τὸ ἐπισκεφθεῖ τὸ ἐγκαταλειμμένο, οὔτε θὰ ἀναζητήσῃ τὸ διασκορπισμένο, τὸ τσακισμένο δὲν θὰ τὸ θεραπεύσῃ, καὶ τὸ ὑγιὲς καὶ ἀκέραιο δὲν θὰ τὸ καθοδηγήσῃ σωστά. Θὰ καταφάγῃ τὰ κρέατα τῶν διαλεχτῶν ἀρνιῶν καὶ θὰ διαστρέψῃ τοὺς ἀστραγάλους τους».

84. Ὅταν ὁ καλὸς ποιμὴν, ὁ σοφὸς καὶ ἔμπειρος, δηλαδή ὁ Χριστὸς, πέταξε τὶς δύο ράβδους του καὶ τὶς σκόρπισε στὶς χῶρες τῶν Χανααναίων, ὅπως ἐξηγήσαμε ἤδη προηγουμένως, κάποιοι κατανόησαν ὅτι εἶναι ὁ Λόγος τοῦ Κυρίου. Γιατὶ πίστεψαν, ὅπως εἶπα, ὅτι, Λόγος μολονότι γεννήθηκε μὲ τρόπο ἀπόρητο ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ Πατέρα καὶ παραμένει μέσα σ' αὐτόν, ὅταν ἔγινε ὁμοιος μὲ μᾶς καὶ χρημάτισε ἀρχιποιμένας ὅλων²⁵, πρόβαλε σ' αὐτοὺς ὡς ἱερὴ διδασκαλία καὶ γνώση ἀκριβῆ τοῦ σχετικοῦ μὲ τὸν ἴδιο μυστηρίου, τόσο τὴν εὐαγγελικὴ παιδεία καὶ φωταγωγή, ὅσο καὶ τὴ νομικὴ. Γιατὶ αὐτὲς λέγαμε ὅτι εἶναι οἱ δύο ράβδοι, μὲ τὶς ὁποῖες μᾶς καταποιμαίνει ὁ Χριστὸς «σὲ καλὴ βοσκή καὶ τόπο εὐφορο»²⁶ ὅπως ἔχει γραφεῖ. Ἀλλὰ οἱ Ἰουδαῖοι ποὺ δὲν κατάλαβαν τὸ μυστήριον καὶ ἀγνόησαν καὶ τὴν καλὴ ράβδον, δηλαδή τὸ εὐαγγελικὸ κήρυγμα, καὶ ἀκόμα ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὰ περιφρόνησαν τὴν ἄλλη ράβδον, ποὺ ὀνομάζεται Σχοίνισμα, δηλαδή τὸν Μωσαϊκὸ νόμον, δὲν δέχθηκαν τὴν πίστην, ἀλλὰ καὶ ἀγνόησαν αὐτὸν ποὺ εἶχε προκηρυχθεῖ μέσω τοῦ νόμου καὶ τῶν προφητῶν. Καὶ αὐτὸ τοὺς τὸ ἔλεγε ὀλοκάθαρα ὁ ἴδιος ὁ Σωτήρας: «Μὴ νομίζετε ὅτι ἐγὼ θὰ σᾶς κατηγορήσω στὸν Πατέρα: ὑπάρχει ὁ κατήγορός σας ὁ Μωυσῆς, στὸν ὁποῖο ἐσεῖς εἶχατε στηρίξει τὶς ἐλπίδες σας. Γιατί, ἂν πιστεύατε στὸν Μωυσῆ, θὰ πιστεύατε καὶ σὲ ἐμένα: γιατί ἐκεῖνος ἔγραψε γιὰ ἐμένα. Ἄν ὅμως στὰ γραπτὰ ἐκείνου δὲν πιστεύετε, πῶς θὰ πιστέψετε στὰ δικά μου λόγια;»²⁶. Δὲν ὑπάρχει λοιπὸν ἀπὸ πουθενὰ ἀμφιβολία, ὅτι

25. Α' Πέτρ. 5, 4.

26. Ἰεζ. 34, 14.

27. Ἰω. 5, 45-47.

φίλογον, ὡς οὔτε τοῖς Μωυσέως πεπιστεύκασι γράμμασιν, οὔτε μὴν τοῖς τοῦ Σωτῆρος ῥήμασιν. Ἐπειδὴ δὲ τῆς ἀληθείας τὴν γνῶσιν οὐ παρεδέξαντο, ταύτη τοι, καθά φησιν ὁ σοφώτατος Παῦλος, «πέμπει αὐτοῖς ὁ Θεὸς ἐνέργειαν πλάνης, εἰς τὸ πιστεῦσαι αὐτοὺς 5 τῷ ψεύδει»· ἐνέργειαν δὲ πλάνης τὸν ἀντίχριστον εἶναί φησιν, ᾧ προστεθέντες Ἰουδαῖοι κατακριθήσονται. Καὶ πιστώσεται λέγων αὐτοῖς ὁ Σωτὴρ ἀπειθεῖν ἠρημένοις· «Ἐγὼ ἐλήλυθα ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Πατρὸς μου, καὶ οὐ λαμβάνετε με· ἐὰν ἄλλος ἔλθῃ ἐν τῷ ὀνόματι τῷ ἰδίῳ, ἐκεῖνον λήψετε».

10 Ὅτι τοίνυν Ἰουδαῖοι ἔμελλον κατὰ καιροὺς πεφηνότα τὸν τῆς ἀνομίας υἱὸν ἀμελλητὶ παραδέχεσθαι, τὸν ἀντικείμενον καὶ ὑπερραιρόμενον ἐπὶ πάντα λεγόμενον θεὸν ἢ σέβασμα, ὥστε «αὐτὸν εἰς τὸν ναὸν τοῦ Θεοῦ καθίσει ἀποδεικνύντα ἑαυτὸν ὅτι ἔστι Θεός», τὸν οὐκ εἰδότα ποιμαίνειν ὀρθῶς καὶ ἐπιστημόνως προανατυποῦ-
15 σθαι κελεύει τῷ προφήτῃ Θεὸς οὕτω λέγων· «Ἐτι λάβε σεαυτῷ σκευὴ ποιμενικὰ ποιμένος ἀπείρου». Οἱ μὲν γὰρ τῶν ποιμένων ἐπιεικέστατοι καὶ τῶν ἐν χερσὶ σπουδασμάτων ἐπιστήμονες ἰσχνὰς ἔχουσι τὰς ῥάβδους, ἵν', εἰ γένοιτο τοῦ καταπαίειν καιρὸς, μὴ συνθραύηται τὸ τυπτόμενον. Εἰ δὲ δὴ τις εἴῃ τῶν οὐκ εἰδόντων
20 τὸ χρῆμα καὶ ποιμενικῆς ἐπιστήμης ὡς ἀπωτάτω κείμενος, ἀδροτάτοις αὐτὰ συντριβεῖ ῥοπάλοις. Καὶ ταῦτα, οἶμαι, ἐστὶ τὰ σκευὴ τὰ ποιμενικὰ τοῦ ἀπείρου ποιμένος. Ἐπειδὴ δὲ κατὰ καιροὺς ἔμελλεν ὁ τῆς ἀνομίας υἱὸς τὴν βασιλίδα τιμὴν περικείμενος, δοκεῖν ἐν τάξει ποιμένος ἀναδειχθήσεσθαι τοῖς ἐπὶ γῆς, φειδοῦς γε
25 μὴν οὐδεμιᾶς ἀξιούν τούς ὑπὸ χεῖρα λαούς, ἢ καὶ τοὺς ἔξω χειρός, ταύτη τοί φησιν· «Ἴδου ἐγὼ ἐξεγείρω ποιμένα ἐπὶ τὴν γῆν, τὸ ἐκλιμπάνον οὐ μὴ ἐπισκέψηται». Ὅμοιον ὡς εἰ λέγοι· Τὸ ὀλισθησαν εἰς ὀλιγοπιστίαν οὐκ ἂν ἐπιρρώσειε ταῖς μυσταγωγίαις. «Τὸ διεσκορπισμένον οὐ μὴ ζητήσῃ»· τὸ ἐκπεφοιτηκός φησι τῆς εὐθεί-
30 ας ὁδοῦ καὶ τῆς ἀγέλης ἀποσκοριτᾶν εἰωθός, οὐ μὴ ζητήσῃ, τουτέστιν οὐκ ἂν μεταθεῖται πρὸς τὸ ἄμεινόν τε καὶ ἔχον ὀρθῶς. «Τὸ συντετριμμένον οὐ μὴ ἰάσεται». Συντριβεται δέ τις ἢ πονηρᾶς ἡδονῆς ἠττώμενος καὶ οἶον οὐ φέρων τῆς φιλοσαρκίας τὸ βάρος, ἢ γούν

οὔτε σὰ γραπτὰ τοῦ Μωυσῆ πίστεψαν, οὔτε βέβαια καὶ στοὺς λόγους τοῦ Σωτήρα. Ἐπειδὴ λοιπὸν δὲν δέχθηκαν τὴ γνώση τῆς ἀλήθειας, «Γι' αὐτό, ὅπως λέγει ὁ σοφώτατος Παῦλος, «Θὰ τοὺς στείλει ὁ Θεὸς μὴ ἐνέργεια παραπλανητική, γιὰ νὰ πιστέψουν στὸ ψεῦδος»²⁸. Καὶ ἐνέργεια τῆς πλάνης λέγει ὅτι εἶναι ὁ Ἄντίχριστος, πὺ θὰ κατακριθοῦν οἱ Ἰουδαῖοι, ἐπειδὴ προσκολλήθηκαν σ' αὐτόν. Καὶ θὰ τὸ βεβαιώσει ὁ Σωτήρας λέγοντας σ' αὐτοὺς πὺ δὲν θέλησαν νὰ ὑπακούσουν· «Ἐγὼ ἦρθα στὸ ὄνομα τοῦ Πατέρα μου καὶ δὲν μὲ δέχεσθε· ἂν ἔρθει ἄλλος στὸ ὄνομα τοῦ ἑαυτοῦ του, ἐκεῖνον θὰ τὸν δεχθεῖτε»²⁹.

“Ὅτι λοιπὸν οἱ Ἰουδαῖοι πρόκειται, ὅταν ἐμφανιστεῖ ὁ υἱὸς τῆς ἀνομίας, νὰ τὸν ἀποδεχθοῦν ἀμέσως, «αὐτὸν πὺ ἀντιτάσσεται καὶ ὑψώνεται πάνω ἀπὸ ὅποιον λέγεται θεὸς ἢ σέβασμα, ὥστε νὰ καθίσει ὁ ἴδιος στὸ νὰ τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ παρουσιάσει τὸν ἑαυτό του ὅτι εἶναι θεός»³⁰, αὐτὸν πὺ δὲν γνωρίζει νὰ ποιμαίνει ὀρθὰ καὶ μὲ γνώση, προστάζει τὸν προφήτη ὁ Θεὸς νὰ προτυπωθεῖ, λέγοντας τὰ ἑξῆς· «Ἀκόμα πάρε μαζί σου σκεύη ποιμενικὰ ἄπειρου ποιμένα». Γιατὶ οἱ πιὸ ἔμπειροι ποιμένες καὶ γνώστες τῆς ποιμενικῆς ἔχουν ἀδύνατα ραβδιὰ, ὥστε ἂν ἔρθει ὦρα νὰ χτυπήσουν νὰ μὴ συντριβεται αὐτὸ πὺ χτυποῦν.” Ἄν ὅμως κάποιος εἶναι ἀπὸ αὐτοὺς πὺ δὲν ἔχουν γνώση τοῦ πράγματος καὶ εἶναι τελείως ἄσχετος τῆς ποιμενικῆς ἐπιστήμης, συντριβει τὰ πρόβατα μὲ πιὸ χονδρὰ ρόπαλα. Κι αὐτὰ, νομίζω, εἶναι τὰ ποιμενικὰ σκεύη τοῦ ἄπειρου ποιμένα. Ἐπειδὴ ὅμως ἔμελλε κάποτε ὁ υἱὸς τῆς ἀνομίας νὰ περιβληθεῖ τὴ βασιλικὴ τιμὴ καὶ νὰ φανεῖ ὅτι ἀναδείχθηκε στὴ θέση ποιμένα γιὰ τοὺς ἀνθρώπους, χωρὶς νὰ ἀξιώσει τοὺς ὑπηκόους καμμιᾶς φροντίδας, ἢ καὶ τοὺς ἔξω ἀπὸ τὴν ἐξουσία του, γι' αὐτὸ λέγει· «Νὰ, ἐγὼ θὰ φέρω ποιμένα στὴ γῆ, πὺ δὲν θὰ ἐπισκεφθεῖ τὸ ἐγκαταλειμμένο». Εἶναι ὅμοιο σὰ νὰ λέγει· “Ὅποιος γλίστρησε στὴν ὀλιγοπιστία, δὲν θὰ ἀποκτήσει τὴν ὑγεία τοῦ νοῦ του μὲ τὴ διδασκαλία. «Τὸ ξεκομμένο δὲν θὰ τὸ ἀναζητήσει». Αὐτὸ πὺ βγῆκε, λέγει, ἀπὸ τὸν ἴσιο δρόμο καὶ συνηθίζει ν' ἀποσκοπεῖ ἀπὸ τὸ ποίμνιο, δὲν θὰ τὸ ψάξει νὰ τὸ βρεῖ, δηλαδή δὲν θὰ τὸ ἐπαναφέρει στὸ καλὸ καὶ ὀρθό. «Τὸ συντριμμένο δὲν θὰ τὸ θεραπεύσει». Καὶ συντριβεται κάποιος ἢ ἂν γίνει θῦμα τῆς αἰσχροῦς ἡδονῆς καὶ κατὰ κάποιον τρόπο δὲν ἀντέχει στὸ βάρος τῆς φιλοσαρκίας, ἢ παρασυρμένος

28. Β' Θεσσ. 2, 10.

29. Ἰω. 5, 43

30. Β' Θεσσ. 2, 4.

ταῖς τῶν ἀνοσίων αἰρετικῶν ἀπάταις συνηροπασμένος καὶ ὑγιᾶ τὸν νοῦν οὐκ ἔχων εἰς γε τὸ χρῆναι πιστεύειν ὀρθῶς. Τοῦτο πάλιν ὁ ἀγαθὸς ἰᾶται ποιμήν, ὅ γε μὴν ἄπειρος οὐκέτι.

«Τὸ ὀλόκληρον οὐ μὴ κατευθυνῆ, ἀλλὰ καὶ τὰ κρέα τῶν
5 ἐκλεκτῶν καταφάγεται καὶ τοὺς ἀστραγάλους αὐτῶν ἐκστρέ-
ψει». Πολεμήσει γὰρ τοῖς ἀγίοις ὁ τῆς ἀνομίας υἱός, καὶ ἀχάλι-
νον αὐτοῖς ἐπαφείς τὴν ὀργήν, μονονουχὶ καὶ κρεανομήσει καὶ
καταφάγεται θηρὸς ἀγρίου δίκην. «Ἐκστρέψει δὲ καὶ τοὺς
ἀστραγάλους», ἵνα μὴ τις ἔχη τὸ ὀρθοποδεῖν δύνασθαι· καταδι-
10 ἄσεται γὰρ προσκυνεῖν αὐτῶ, καταπλήττων τοῖς θαύμασιν. Ἔ-
χει γὰρ «τὴν παρουσίαν κατ' ἐνέργειαν τοῦ σατανᾶ, καὶ ἐν Βεελ-
ζεβοῦλ ποιήσει τέρατα, ὥστε πλανᾶσθαι εἰ δυνατόν καὶ τοὺς
ἐκλεκτούς», καὶ ἡ φησιν ὁ Σωτῆρ, «Οὐκ ἂν ἐσώθη πᾶσα σὰρξ»,
μαινομένης κατὰ πάντων τῆς ἐκείνου πλεονεξίας, «διὰ δὲ τοὺς
15 ἐκλεκτούς κολοβωθήσονται αἱ ἡμέραι ἐκεῖναι». «ἄνελεῖ γὰρ αὐ-
τὸν ὁ Κύριος τῷ πνεύματι, καὶ καταργήσει τῇ ἐπιφανείᾳ τῆς πα-
ρουσίας αὐτοῦ».

Στίχ. 17. «³ Ω οἱ ποιμαίνοντες τὰ μάταια καὶ οἱ καταλελοι-
πότες τὰ πρόβατα, μάχαιρα ἐπὶ τοῦ βραχίονος αὐτοῦ καὶ
20 ἐπὶ τὸν ὀφθαλμὸν τὸν δεξιὸν αὐτοῦ· ὁ βραχίων αὐτοῦ ξη-
ραινόμενος ξηρανθήσεται καὶ ὁ ὀφθαλμὸς ὁ δεξιὸς αὐτοῦ
ἐκτυφλούμενος ἐκτυφλωθήσεται».

πε'. Γεγονότος ἅπαξ τοῦ λόγου περὶ ποιμένος ἀπείρου, μο-
νονουχὶ καὶ ἐπιστυγνάζει λοιπὸν τοῖς μὴ ἀγαθοῖς ποιμέσι, καὶ γε-
25 νικωτάτῳ τρόπον τινὰ χρῆται λόγῳ, τὰ τοῖς ὧδε γνώμης ἔχουσι
συμβησόμενα προαναφωνῶν. Ἄθρει γὰρ ὅπως ὡς ἤδη τὰς τῆς
ῥαθυμίας ἀποτιννύουσι δίκας τάχα που καὶ συναλγεῖ δι' ἔμφυτον
ἡμερότητα, καὶ καταιτιᾶται μὲν, ὅτι ποιμένες γεγονάσι τῶν μα-
ταίων, τουτέστι τῶν προσκαίρων ἐπιμεληταί, ῥάθυμοι δὲ οὕτως,
30 ὡς ἐπιγάνυσθαι τοῖς προβάτοις ἀθλίως διολωλόσιν. Οἱ μὲν γὰρ
πωλοῦντες ἔλεγον, «Εὐλογητὸς Κύριος καὶ πεπλουτήκαμεν», οἱ

31. Βλ. Β' Θεσσ. 2, 3-11.

34. Ματθ. 24, 22

32. Ματθ. 24, 24.

35. Β'. Θεσσ. 2, 8.

33. Ματθ. 24, 22.

36. Ζαχ. 11, 5.

ἀπὸ τῆς ἀπάτης τῶν ἀσεβῶν αἰρετικῶν, τοῦ λείπει ὁ ὑγιῆς νοῦς ὥστε νὰ μπορεῖ νὰ πιστεύει ὀρθά. Αὐτὸν τὸν θεραπεύει πάλι ὁ καλὸς ποιμὴν, ὁ ἄπειρος ὅμως ὄχι.

«Τὸ ὑγιῆς δὲν θὰ τὸ κατευθύνει ὀρθά, ἀλλὰ καὶ θὰ φάει τὰ κρέατα τῶν διαλεχτῶν καὶ θὰ διαστρέψει τοὺς ἀστραγάλους τῶν ποδιῶν τους». Δηλαδή θὰ πολεμήσει τοὺς ἁγίους ὁ υἱὸς τῆς ἀνομίας, καὶ ἀφήνοντας ξέφρενη τὴν ὀργή του, θὰ τοὺς κομματιάσει κατὰ κάποιον τρόπο καὶ θὰ τοὺς καταφάγει σὰν ἄγριο θηρίο. Ἀλλὰ «Θὰ διαστρέψει καὶ τοὺς ἀστραγάλους τους», γιὰ νὰ μὴν μπορεῖ κανεὶς νὰ σταθεῖ ὀρθὸς στὰ πόδια του. Θὰ τὸν ἐξαναγκάσει νὰ τὸν προσκυνήσει, προξενώντας του ἔκπληξη μὲ τὰ θαῦματά του. Γιατὶ «ἡ παρουσία του θὰ γίνῃ μὲ τὴν ἐνέργεια τοῦ Σατανᾶ»³¹ καὶ στὸ ὄνομα τοῦ Βεελζεβούλ «θὰ κάνει καταπληκτικὰ θαῦματα, ὥστε νὰ παραπλανήσει, ἂν εἶναι δυνατό, καὶ τοὺς ἐκλεκτοὺς»³², καὶ ὅπως λέγει ὁ Σωτῆρας, «Δὲν θὰ μποροῦσε νὰ σωθεῖ κανένας ἄνθρωπος»³³, ἐκδηλούμενης μὲ μανία ἐναντίον ὅλων τῆς πλεονεξίας ἐκείνου, «γιὰ χάρη τῶν ἐκλεκτῶν ὅμως θὰ κολοβωθοῦν ἐκεῖνες οἱ ἡμέρες»³⁴. Γιατὶ «θὰ τὸν ἐξολοθρεύσει ὁ Κύριος μὲ τὴν πνοή τοῦ στόματός του καὶ θὰ τὸν ἐξαφανίσει μὲ τὴ λαμπρότητα τῆς παρουσίας του»³⁵.

Στίχ. 17. «³ Ω, ἐσεῖς ποὺ ποιμαίνετε τὰ πρόσκαιρα καὶ ἔχετε ἐγκαταλείψει τὰ πρόβατα, μαχαίρι θὰ πέσει στὸν βραχίονα αὐτοῦ καὶ στὸν δεξιὸ ὀφθαλμὸ του. Ὁ βραχίονάς του ξηραίνόμενος διαρκῶς θὰ ξεραθεῖ τελείως, καὶ ὁ δεξιὸς ὀφθαλμὸς του χάνοντας συνεχῶς τὸ φῶς του θὰ τυφλωθεῖ τελείως».

85. Ἐπειδὴ ἔγινε ὁ λόγος γιὰ ἄπειρο ποιμένα, σὰν κατὰ κάποιον τρόπο νὰ κυριεύεται ἀπὸ μεγάλη λύπη γιὰ τοὺς ὄχι ἀγαθοὺς ποιμένας, χρησιμοποιεῖ ἓνα πολὺ γενικὸ τρόπο στὸ λόγο, προλέγοντας τί θὰ συμβεῖ σ' αὐτοὺς ποὺ ἔχουν αὐτὴ τὴ γνώμη. Πρόσεχε δηλαδή πῶς ἤδη ὑφίστανται τὶς τιμωρίες τῆς ραθυμίας τους καὶ σὰ νὰ ἐκδηλώνει τὴ συμπτώσιονα του ἀπὸ τὴν ἐμφυτὴ ἀγαθότητά του, καὶ τοὺς κατηγορεῖ δέδαια ὅτι ἔγιναν ποιμένες τῶν μάταιων, δηλαδή ἐπιμελητῆς τῶν πρόσκαιρων, καὶ τόσο πολὺ ράθυμοι, ὥστε νὰ χαίρονται γιὰ τὰ πρόβατα ποὺ χάνονται μὲ τρόπο ἄθλιο. Γιατὶ αὐτοὶ ποὺ τὰ πουλοῦσαν ἔλεγαν, «³ Ἄς εἶναι εὐλογημένος ὁ Κύριος, γιατί πλουτήσαμε»³⁶, ἐνῶ οἱ ἄλλοι τὰ κατέσφαζαν καὶ

δὲ κατέσφραζόν τε καὶ οὐκ ἔπασχον οὐδὲν ἐπ' αὐτοῖς· τοῦ γὰρ
 χρῆναι ποιμαίνειν ὀρθῶς οὐδεὶς ἦν ὄλως παρ' αὐτοῖς ὁ λόγος.
 Τοιοῦτοι δὲ ἦσαν οἱ τῶν Ἰουδαίων καθηγηταί, «κλείοντες τὴν
 βασιλείαν τῶν οὐρανῶν», καθά φησιν ὁ Χριστός, «καὶ μήτε αὐτοὶ
 5 εἰσερχόμενοι, μήτε μὴν ἑτέρους ἀφιέντες εἰσελθεῖν, ἀλλὰ περιά-
 γοντες μὲν τὴν θάλασσαν καὶ τὴν ξηρὰν ἵνα ποιήσωσιν ἓνα προ-
 σήλυτον, εἰ δὲ δὴ γένοιτο, ποιοῦντες αὐτὸν υἱὸν γεέννης διπλότε-
 ρον ἑαυτῶν». Τί δὴ οὖν ἄρα τοῖς οὕτω πονηροῖς ποιμέσι συμβή-
 σεται; «Μάχαιρά» φησιν «ἐπὶ τοῦ βραχίονος αὐτοῦ καὶ ἐπὶ τὸν
 10 ὀφθαλμὸν τὸν δεξιὸν αὐτοῦ». Λαμβάνεται δὲ ὁ βραχίον εἰς δύνα-
 μίν τε καὶ τύπον τῆς πνευματικῆς ἐνεργείας. Καὶ γοῦν καὶ τῶν
 σφραζομένων ζώων ἐν τῇ ἀγία σκηνηῇ ἀπόλεκτον τῷ θεῷ θυσι-
 αστηρίῳ μέρος ὁ βραχίον ἦν καὶ ἱερὸν ἀνάθημα τῷ Θεῷ ὑποφαί-
 νοντος, οἶμαι, τοῦ νόμου δι' αἰνίγματος, ὅτι Θεῷ τὴν ἰδίαν ἀναθε-
 15 τέον ἰσχὺν τὴν σωματικὴν τε καὶ πνευματικὴν.

Ὅτι δὲ ὁ βραχίον κατασημαίνει τὴν δύναμιν, πιστώσεται τις
 τῶν ἀγίων, τῷ τῶν ὄλων Θεῷ προσπεφωνηκώς· «Μεγέθει βραχί-
 ονός σου ἀπολιθωθήτωσαν». Ὁ δέ γε ὀφθαλμὸς εἰς νοῦν τύπον
 λαμβάνεται. Πείσεται δὴ οὖν ὁ μὴ ποιμαίνων ὀρθῶς βραχίονός
 20 τε καὶ ὀφθαλμοῦ τὴν πῆρωσιν, τουτέστιν, ἔρημος ἔσται καὶ πνευ-
 ματικῆς ἰσχύος. Οὐ γὰρ δυνήσεται τι κατορθῶσαι τῶν ἀγαθῶν
 μὴ ἐνισχύοντος Θεοῦ· κατασκοτισθήσεται δὲ καὶ τὸν νοῦν, ἀμέ-
 τοχος τοῦ θείου φωτὸς ὑπάρχων τε καὶ νοούμενος. Οὐ γὰρ δυνή-
 σεται λέγειν ἐκ παρῴησίας, «Ὅτι σὺ φωτιεῖς λύχνον μου, Κύριε ὁ
 25 Θεός μου φωτιεῖς τὸ σκότος μου». Δεξιός τε βραχίον ὁ τῆ μαχαί-
 ρα τεμνόμενος, καὶ μὴν καὶ ὀφθαλμὸς ὁ τυφλούμενος. Δεξιὸν γὰρ
 οὐδὲν παρὰ τοῖς Ἰουδαίων δήμοις, οὐ προᾶξις ἀγαθῆ, οὐκ ἰσχύς ἢ
 ἐν τούτοις, οὐ τὰ ἐκ θείου φωτὸς εἰς νοῦν καὶ καρδίαν. Ὡς γὰρ ὁ
 Παῦλός φησιν, «Ἄχρι σήμερον ἡνίκα ἂν ἀναγινώσκηται Μωυ-
 30 σῆς, κάλυμμα ἐπὶ τὴν καρδίαν αὐτῶν κεῖται». Ψάλλει δέ που καὶ
 ὁ Δαβὶδ περὶ αὐτῶν· «Σκοτισθήτωσαν οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτῶν τοῦ μὴ
 βλέπειν». Σκαιὰ δὴ οὖν ἅπαντα τὰ παρ' αὐτοῖς, κἂν τρόπον εἴ-

δὲν ἔνοιωθαν καμμιὰ συμπάθεια γι' αὐτὰ· γιατί δὲν ἔδιναν καμμιὰ σημασία γιὰ τὸ ὅτι ἔπρεπε νὰ τὰ ποιμαίνουν ὀρθά. Τέτοιοι ἦταν οἱ καθοδηγητὲς τῶν Ἰουδαίων, οἱ ὁποῖοι, ὅπως λέγει ὁ Χριστὸς «Κλείνουν τὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν, καὶ οὔτε οἱ ἴδιοι μπαίνουν, οὔτε τοὺς ἄλλους ἀφήνουν νὰ μποῦν, ἀλλὰ, ἐνῶ περιφέρονται στὴ θάλασσα καὶ τὴ στεριά γιὰ νὰ κάνουν ἓνα προσήλυτο, ἂν τὸ ἐπιτύχουν, τὸν κάνουν υἱὸ τῆς γέεννας δύο φορές χειρότερο ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ τους»³⁷. Τί θὰ συμβεῖ ἄραγε στοὺς τόσο κακοὺς ποιμένες; «Μαχαίρι» λέγει, «θὰ πέσει στὸν δεξιὸ βραχίονά του καὶ στὸν δεξιὸ ὀφθαλμὸ του». Ὁ βραχίονας λαμβάνεται ὡς δύναμη καὶ τύπος τῆς πνευματικῆς ἐνέργειας. Γι' αὐτὸ καὶ τῶν ζώων ποὺ σφάζονταν μέσα στὴν ἅγια σκηνὴ ὁ βραχίονας ἦταν ἐκλεκτὸ μέρος γιὰ τὸ θεῖο θυσιαστήριον καὶ ἱερὸ ἀφιέρωμα στὸν Θεό, ὑποδηλώνοντας ὁ λόγος αἰνιγματικά, ὅτι πρέπει νὰ ἀναθέτομε στὸν Θεὸ τὴ δύναμή μας, καὶ τὴ σωματικὴ καὶ τὴν πνευματικὴ.

Ὅτι ὅμως ὁ βραχίονας δηλώνει τὴ δύναμη, θὰ τὸ βεβαιώσει κάποιος ἅγιος, ποὺ ἀπευθυνόμενος στὸν Θεὸ τῶν ὅλων λέγει· «Μὲ τὴ δύναμη τοῦ βραχίονά σου ἄς ἀπολιθωθοῦν»³⁸. Ὁ ὀφθαλμὸς πάλι λαμβάνεται ὡς σύμβολο τοῦ νοῦ. Αὐτὸς λοιπὸν ποὺ δὲν ποιμαίνει ὀρθά τὸ ποίμνιό του θὰ πάθει ἀναπηρία τοῦ βραχίονα καὶ τοῦ ὀφθαλμοῦ του, δηλαδή θὰ μείνει γυμνὸς ἀπὸ σωματικὴ καὶ πνευματικὴ δύναμη. Γιατί δὲν θὰ μπορέσει νὰ κατορθώσει κάτι ἀπὸ τὰ ἀγαθὰ χωρὶς τὴν ἐνίσχυση τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ θὰ κατασκοπισθεῖ ὁ νοῦς του, ὄντας ἀμέτοχος τοῦ θείου φωτὸς καὶ νοούμενος τέτοιος. Γιατί δὲν θὰ μπορέσει νὰ λέγει μὲ παρρησία· «Ἐσὺ θὰ φωτίσεις τὸ λύχνον μου, ὁ Κύριος ὁ Θεός μου, ἐσὺ θὰ φωτίσεις τὸ σκοτάδι μου»³⁹. Καὶ εἶναι ὁ δεξιὸς βραχίονας ποὺ κόβεται καὶ τὸ μάτι ποὺ τυφλώνεται. Γιατί τίποτε δεξιὸ δὲν ὑπῆρχε στὸ λαὸ τῶν Ἰουδαίων, οὔτε πράξη ἀγαθὴ, οὔτε δύναμη γιὰ ἀγαθὰ ἔργα, οὔτε τὰ ἀγαθὰ τοῦ θείου φωτὸς στὸ νοῦ καὶ τὴν καρδιά. Γιατί, ὅπως λέγει ὁ Παῦλος· «Μέχρι σήμερον ὅταν διαβάζεται ὁ νόμος τοῦ Μωυσῆ, ἀπλώνεται ἓνα κάλυμμα στὴν καρδιά τους»⁴⁰. Ψάλλει κάπου καὶ ὁ Δαβὶδ γι' αὐτούς· «Ἄς σκοπισθοῦν τὰ μάτια τους γιὰ νὰ μὴ βλέπουν»⁴¹. Ὅλα λοιπὸν αὐτῶν εἶναι ἄσχημα, εἴτε ἀναφέρεις τὴ συμπεριφορὰ τους, εἴτε τὴ σκέψη τους, εἴτε καὶ κάτι ἄλλο ἀπὸ ὅσα τοὺς ἔχουν παραχωρηθεῖ. Γιατί ἢ

40. Β' Κορ. 3, 15.

41. Ψαλμ. 68, 24.

πης, κἄν νόημα, κἄν ἕτερόν τι τῶν προσεῖναι πεπιστευμένων. Τῶν μὲν γὰρ ἀριστερῶν ἢ ἀφαίρεσις ὀνήση ἂν οἶδ' ὅτι τοὺς ὑπομένοντας· ἀποβολὴ γὰρ σκαιότητος, αἰτίας τε καὶ μῶμον παντὸς ἀπαλλάξειεν ἂν αὐτούς, ἀδικήσῃ δ' ἂν οὐ μετρίως ἢ τῶν δεξιῶν ἀπόθεσις· ἀποφέρει γὰρ πάντως εἰς τὰ αἰσχίω καὶ βδελυρώτατα. Ἄλλ' Ἰουδαίοις μὲν πρόποι ἂν, καὶ μάλα εἰκότως, τὸ ἐν στερήσει γενέσθαι τῶν δεξιῶν, ἡμῖν δὲ τοῖς ἐν Χριστῷ τὸ ἐν ἀποβολῇ γενέσθαι σκαιότητος καὶ τοῖς δεξιοῖς ἐναδρύνεσθαι.

ΤΟΜΟΣ ΠΕΜΠΤΟΣ

10

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΒ'.

Στίχ. 1. «Λῆμμα λόγου Κυρίου ἐπὶ τὸν Ἰσραήλ, λέγει Κύριος, ἐκτείνων οὐρανόν, καὶ θεμελιῶν γῆν, καὶ πλάσσων πνεῦμα ἀνθρώπου ἐν αὐτῷ».

πς'. Ἀποχρῶσαν εὖ μάλα ποιησάμενος τὴν ἀφήγησιν τὴν ἐπί
 15 γε, φημί, τῷ ἀγαθῷ ποιμένι, τουτέστι Χριστῷ, καὶ μέντοι τὴν ἐπί
 γε τῷ ἀπείρῳ τε καὶ ὠμοτάτῳ καὶ κρεανομοῦντι τὰ πρόβατα (τοῦτον δὲ εἶναί φαμεν τὸν Ἀντίχριστον)· διαμέμνηται χρησίμως καὶ
 τῶν ἐσομένων κατὰ καιροὺς διωγμῶν κατὰ τε τοῦ Ἰσραήλ· καὶ
 οὐχὶ δήπου πάντως τοῦ κατὰ σάρκα, μᾶλλον δὲ τοῦ νοητοῦ καὶ
 20 τῆς ἀγίας ὄντως Ἱερουσαλήμ, «ἣτις ἐστὶν ἐκκλησία Θεοῦ ζῶν-
 τος». Ὡσπερ γὰρ εἶναί φαμεν νοητὸν Ἰουδαῖον τὸν ἔχοντα πε-
 ριτομὴν ἐν καρδίᾳ, τὴν διὰ τοῦ Πνεύματος, καὶ οὐχὶ δὴ πάντως
 τὴν ἐν σαρκὶ διὰ γράμματος, οὕτω καὶ Ἰσραήλ νοεῖσθαι φαίη τις
 ἂν, οὐχὶ πάντως τὸν ἐξ αἵματος Ἰσραήλ, ἐκεῖνον δὲ μᾶλλον, ὃς ἔχει
 25 τὸν νοῦν ὄρωντα Θεόν. Τοιοῦτοι δὲ μᾶλλον πάντες οἱ διὰ πίστεως
 τῆς εἰς Χριστὸν κεκλημένοι πρὸς ἀγιασμόν, ἐπεγνωκότες τε δι'
 αὐτοῦ καὶ ἐν αὐτῷ τὸν Θεὸν καὶ Πατέρα. Θεοπτίας γὰρ οὗτος εἰς
 τρόπον ὁ ἀτρεκῆς καὶ ἐξαίρετος λαμβάνεται τοίνυν ὁ λόγος ἐπὶ
 τὸν ἀρτίως ἡμῖν εἰρημένον Ἰσραήλ. Ὅτι δὲ ἐστὶ παναλκῆς ὁ τῶν

ἀφαίρεση τῶν ἀριστερῶν γνωρίζω ὅτι θὰ μπορούσε νὰ ὠφελήσει αὐτοὺς πὺ ἔχουν ὑπομονή. Γιατὶ ἡ ἀποβολὴ τῆς κακότητάς τους θὰ μπορούσε νὰ τοὺς ἀπαλλάξει ἀπὸ κάθε κατηγορία καὶ μομφή, ἀντίθετα θὰ τοὺς βλάψει, καὶ ὄχι λίγο, ἡ ἀφαίρεση τῶν δεξιῶν. Γιατὶ ὁδηγεῖ ὅπωςδὴποτε στὰ πλέον αἰσχρὰ καὶ τὰ πιὸ βδελυρὰ. Ἄλλὰ στοὺς Ἰουδαίους πρέπει, καὶ πολὺ σωστὰ, νὰ στερηθοῦν τὰ δεξιὰ, ἐνῶ σ' ἐμᾶς στοὺς πιστοὺς τοῦ Χριστοῦ, πρέπει ἡ ἀποβολὴ τῆς κακότητάς καὶ τὸ νὰ νοιώθουμε καύχημα γιὰ τὰ δεξιὰ.

ΤΟΜΟΣ ΠΕΜΠΤΟΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 12ο

Στίχ. 1. «Ἀπόφαση τοῦ Κυρίου γιὰ τὸν Ἰσραηλιτικὸ λαό. Λέγει ὁ Κύριος, πὺ ἀπλώνει τὸν οὐρανὸ καὶ θεμελιώνει τὴ γῆ καὶ διαπλάθει τὸ Πνεῦμα μέσα στὸν ἄνθρωπο».

86. Ἄφοῦ ὀλοκλήρωσε πολὺ καλὰ τὴν ἀφήγησή του γιὰ τὸν καλὸ ποιμένα, δηλαδὴ τὸν Χριστό, καὶ βέβαια καὶ τὸν λόγο γιὰ τὸν ἄπειρο καὶ τὸν ὠμότατο καὶ πὺ κατακρεουργεῖ τὰ πρόβατα (καὶ αὐτὸς λέμε ὅτι εἶναι ὁ Ἄντίχριστος), κάνει ὠφέλιμη ἀναφορὰ καὶ γιὰ τοὺς διωγμοὺς πὺ θὰ γίνουν κάποτε ἐναντίον τῶν Ἰσραηλιτῶν, καὶ ὄχι ὅπωςδὴποτε τῶν κατὰ σάρκα, ἀλλὰ μᾶλλον τῶν νοητῶν καὶ τῆς ἁγίας πράγματι Ἱερουσαλήμ, «ἡ ὁποία εἶναι ἡ Ἐκκλησία τοῦ ζωντανοῦ Θεοῦ»⁴². Ὅπως δηλαδὴ λέμε πνευματικὸ Ἰουδαῖο αὐτὸν πὺ ἔκανε περιτομὴ στὴν καρδιά του μέσω τοῦ Πνεύματος, καὶ ὄχι ὅπωςδὴποτε τὴν περιτομὴ στὴ σάρκα πὺ ὑπαγορεύεται ἀπὸ τὸ γράμμα τοῦ νόμου, ἔτσι καὶ Ἰσραὴλ θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ πεῖ ὄχι ὅπωςδὴποτε τὸν ἐξ αἵματος Ἰσραὴλ, ἀλλὰ μᾶλλον ἐκεῖνον πὺ ἔχει νοῦ πὺ βλέπει τὸν Θεό. Καὶ τέτοιοι ὅπωςδὴποτε εἶναι ὅλοι ὅσοι ἔχουν κλήθηκαν στὸν ἁγιασμὸ μέσω τῆς πίστεως στὸν Χριστό καὶ γνώρισαν μέσω αὐτοῦ καὶ τὸ πρόσωπό του τὸν Θεὸ καὶ Πατέρα. Γιατὶ αὐτὸς εἶναι ὁ τρόπος ὁ ἀληθινὸς καὶ ἐξαίρετος τῆς θεοπτίας. Ὁ λόγος λοιπὸν ἀναφέρεται στὸν Ἰσραὴλ γιὰ τὸν ὁποῖο μιλῆσαμε πρὶν λίγο. Ὅτι ὁμως εἶναι παντοδύναμος ὁ

ὄλων Δημιουργός, ὁ τὴν ἐπὶ τούτοις ἡμῖν ποιούμενος προανάρρη-
 σιν, ἀποφαίνει λέγων· «Ἐκτείνων οὐρανόν, καὶ θεμελιῶν γῆν, καὶ
 πλάσσων πνεῦμα ἀνθρώπου ἐν αὐτῷ». Δέχεται γὰρ, φησὶν, ἐπὶ
 τὸν Ἰσραὴλ τὸ λῆμμα τοῦ λόγου Θεός ὁ πάντα ἰσχύων, καὶ «ἐκτεί-
 5 νων μὲν ὡσεὶ δέρξιν τὸν οὐρανόν», κατὰ τὴν τοῦ ψάλλοντος φω-
 νήν, ἐδραιωτάτην τε οὕτως ἀποφήνας τὴν γῆν, ὡς αἰεὶ τε καὶ διὰ
 παντὸς ἀκλονήτως ἔχειν, καίτοι τεθεμελιωμένην ἐπὶ θαλασσῶν
 ἔφη γὰρ οὕτως ἢ θεόπνευστος Γραφή. «Αὐτὸς ὁ πλάσσων πνεῦμα
 ἀνθρώπου ἐν αὐτῷ». Ὁ δὲ δὴ τῶν οὕτω μεγάλων δημιουργός καὶ
 10 τεχνίτης, πῶς οὐκ ἂν ἀνιδρωτὶ καὶ μάλα εὐκόλως τὸ αὐτῷ δοκοῦν
 ἀποπεραίνει;

Πλάσσεται δὲ παρὰ Θεοῦ πνεῦμα ἀνθρώπου ἐν αὐτῷ, οὐκ εἰς
 ἀρχὰς τοῦ εἶναι καλούμενον, εἰ καὶ γέγονε δι' αὐτοῦ, ἀλλ' οἷον με-
 ταμορφούμενον, ἐξ ἀσθενείας εἰς δύναμιν, ἐξ ἀνανδρίας εἰς ὑπο-
 15 μονήν, καὶ ἀπαξαπλῶς ἐκ τῶν αἰσχιόνων εἰς τὰ ἀμείνω μεταστοι-
 χεύμενον νοητῶς. Ψάλλει δὲ πού καὶ ὁ θεσπέσιος Δαβὶδ· «Καρ-
 δίαν καθαρὰν κτίσον ἐν ἐμοί, ὁ Θεός, καὶ πνεῦμα εὐθές ἐγκαίνι-
 σον ἐν τοῖς ἐγκάτοις μου». Καὶ οὐ δήπου φαίη τις ἂν, εἴ γε νοῦν
 ἔχοι, καρδίαν ἢ πνεῦμα βούλεσθαι λαβεῖν, ὡς οὐκ ἔχοντα τὴν ἀρ-
 20 χήν, οἰηθείη δ' ἂν μᾶλλον ἐν αὐτῷ κτίζεσθαι παρακαλεῖν καρδί-
 αν καθαρὰν καὶ πνεῦμα εὐθές. Καὶ τοῦτό ἐστὶν ὁ μεταπλασμός.
 Ἔθος δὲ τοῖς ἁγίοις προφήταις, εἰ δὴ μέλλοιεν οὐκ εὐκαταφρο-
 νήτων πραγμάτων ποιῆσθαι προαφήγησιν, πανσθενῆ τε καὶ ἀλ-
 κμιώτατον προαναφαίνειν πειρᾶσθαι τὸν τῶν ὄλων Θεόν, ἵνα παν-
 25 ταχόθεν ὁ λόγος αὐτοῖς ἔχοι τὸ βέβαιον εἰς πίστιν, κἂν εἴ τι λέγοι-
 εν τῶν ἐλπίδος ἐπέκεινα, καὶ ὅσον ἤκεν εἰπεῖν εἰς ἐννοίας τὰς ἐν
 ἡμῖν ἔξω τε τοῦ λόγου καὶ ἀπιστούμενον.

Στίχ. 2-3. «Ἰδοὺ ἐγὼ τίθημι τὴν Ἱερουσαλήμ ὡς πρόθυρα
 σαλευόμενα πᾶσι τοῖς λαοῖς κύκλω, καὶ ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ
 30 ἔσται περιοχὴ ἐπὶ Ἱερουσαλήμ. Καὶ ἔσται ἐν τῇ ἡμέρᾳ
 ἐκείνῃ θήσομαι τὴν Ἱερουσαλήμ λίθον καταπατούμενον
 πᾶσι τοῖς ἔθνεσι· πᾶς ὁ καταπατῶν αὐτὴν ἐμπαΐζων ἐμπαΐ-

Θεός τῶν ὄλων, αὐτὸς ποὺ μᾶς κάνει τὴν προαγόρευση γι' αὐτὰ τὸ δείχνει λέγοντας «Αὐτὸς ποὺ ἀπλώνει τὸν οὐρανὸ καὶ θεμελιώνει τὴ γῆ καὶ διαπλάθει τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου μέσα στὸν ἄνθρωπο». Γιατί, λέγει, παίρνει τὴν ἀπόφαση νὰ μιλήσει γιὰ τὸν Ἰσραὴλ ὁ Θεὸς ποὺ κατορθώνει τὰ πάντα «καὶ ἀπλώνει σὰν δέρμα τὸν οὐρανό»⁴³, σύμφωνα μὲ τὸν λόγο τοῦ Ψαλμωδοῦ, καὶ τόσο καλὰ ἐδραιωμένη κατέστησε τὴ γῆ, ὥστε νὰ εἶναι γιὰ πάντα ἀκλόνητη, μολονότι εἶναι θεμελιωμένη ἐπάνω στὶς θάλασσες. Γιατί ἔτσι γράφει ἡ θεόπνευστη Γραφή. «Αὐτὸς ποὺ διαμορφώνει τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου μέσα σ' αὐτόν». Αὐτὸς λοιπὸν ὁ δημιουργὸς καὶ τεχνίτης τόσο μεγάλων ἔργων πῶς δὲν θὰ φέρει σὲ τέλος τὴν ἀπόφασή του χωρὶς ἰδρώτα καὶ πολὺ εὐκόλα;

Πλάθεται λοιπὸν ἀπὸ τὸν Θεὸ μέσα στὸν ἄνθρωπο τὸ ἀνθρώπινο πνεῦμα, ὄχι καλούμενο στὴν ἀρχὴ τῆς ὑπαρξῆς του, ἀν καὶ ἔγινε ἀπὸ αὐτόν, ἀλλὰ κατὰ κάποιον τρόπο μεταμορφώνεται ἀπὸ τὴν ἀσθένειά του σὲ δύναμη, ἀπὸ τὴν ἀνανδρία σὲ ὑπομονή, καὶ γενικὰ μεταστοιχειώνεται νοητὰ ἀπὸ τὰ αἰσχρὰ στὰ καλὰ. Ψάλλει ἐπίσης κάπου καὶ ὁ θεσπέσιος Δαβὶδ· «Κτίσε μέσα μου, Θεέ μου, καρδιὰ καθαρή καὶ βάλε μέσα στὸ βάθος τοῦ εἶναι μου πνεῦμα εἰλικρίνειας»⁴⁴. Καὶ δὲν θὰ μπορούσε βέβαια νὰ πεῖ κάποιος, ἀν ἔχει νοῦ, ὅτι θέλει νὰ λάβει καρδιὰ ἢ πνεῦμα σὰν νὰ μὴ τὰ εἶχε ἀπὸ τὴν ἀρχή, ἀλλὰ μάλλον θὰ σκεφθεῖ, ὅτι παρακαλεῖ νὰ κτισθεῖ μέσα του καρδιὰ καθαρή καὶ πνεῦμα εἰλικρίνειας. Καὶ αὐτὸ εἶναι ὁ μεταπλασμός. Ὑπάρχει βέβαια συνήθεια στοὺς ἅγιους προφήτες, ὅταν προῖκεται νὰ προφητεύσουν γιὰ πράγματα ὄχι εὐκαταφρόνητα, νὰ ἐπιχειροῦν νὰ παρουσιάσουν ἰσχυρὸ καὶ παντοδύναμο τὸν Θεὸ τῶν ὄλων, ὥστε νὰ εἶναι ἀπὸ παντοῦ ὁ λόγος τους ἀξιόπιστος, κι ἀν ἀκόμα μιλοῦν γιὰ πράγματα πέρα ἀπὸ τὴν ἐλπίδα, καὶ ὅπως θὰ μπορούσαμε νὰ ποῦμε, σὲ ἔννοιες ποὺ εἶναι πέρα ἀπὸ τὴ λογικὴ καὶ φαίνονται ἀπίστευτες.

Στίχ. 2-3. «Νὰ ἐγὼ βάζω τὴν Ἱερουσαλήμ μπροστὰ σὲ ὅλους γύρω τοὺς λαοὺς σὰν ἐξώθυρα ποὺ κλονίζεται, καὶ θὰ γίνει ἀποκλεισμός τῆς Ἱερουσαλήμ στὴν Ἰουδαία. Τὴν ἡμέρα ἐκείνη θὰ κάνω τὴν Ἱερουσαλήμ λίθο ποὺ θὰ τὸν καταπατοῦν ὅλα τὰ ἔθνη. Καθένας ποὺ θὰ καταπατεῖ αὐτὴν θὰ τὴν ἐμπαίξει καὶ θὰ

44. Ψαλμ. 50, 12.

ξεται, καὶ ἐπισυναχθήσονται ἐπ' αὐτὴν πάντα τὰ ἔθνη τῆς
γῆς».

πς'. Ἐν τοῖς ἤδη προσηγγελεμένοις ὁ κατὰ τῆς Ἰουδαίας πόλε-
μος διὰ τῆς Ῥωμαίων ἐσόμενος στρατιᾶς εἴρηται σαφῶς. Καὶ γοῦν
5 ἔφασκε· «Φωνὴ θρηνοῦντων ποιμένων, ὅτι τεταλαιπώρηκεν ἡ με-
γαλωσύνη αὐτῶν»· καὶ μεθ' ἕτερα πάλιν· «Διὰ τοῦτο οὐ φείσομαι
οὐκ ἔτι ἐπὶ τοὺς κατοικοῦντας τὴν γῆν, λέγει Κύριος· καὶ ἰδοὺ ἐγὼ
παραδίδωμι τοὺς ἀνθρώπους, ἕκαστον εἰς χεῖρας τοῦ πλησίον αὐ-
τοῦ καὶ εἰς χεῖρας βασιλέως αὐτοῦ. Καὶ κατακόψουσι τὴν γῆν, καὶ
10 οὐ μὴ ἐξέλωμαι ἐκ χειρὸς αὐτῶν». Ἐν δέ γε τοῖς προκειμένοις τοὺς
κατὰ τῆς Ἐκκλησίας γεγονότας διωγμοὺς προσηγεῖται σαφῶς.
Πεπολεμήκασι γὰρ τοῖς πιστεύσασιν εἰς Χριστόν· πρὸ μὲν γὰρ τῶν
ἄλλων ἀπάντων οἱ τῆς Ἰουδαίων Συναγωγῆς ἡγούμενοι, παραγ-
γέλλοντες μὲν τοῖς ἀγίοις ἀποστόλοις μὴ λαλεῖν ἐπὶ τῷ ὀνόματι τοῦ
15 Χριστοῦ, μαστίζοντες δὲ καὶ ἐν συνεδρίοις αὐτούς, λιθοβολεῖσθαι
δὲ αὐτοὺς παρασκευάζοντες· καὶ τί γὰρ οὐχὶ τῶν ἀνοσιωτάτων
δρωῶντες καὶ λέγοντες; Ἐπειδὴ δὲ καὶ ἐν ταῖς τῶν ἔθνῶν χώραις ἐκ-
πεφοίτηκεν ὁ λόγος ὁ περὶ Χριστοῦ καὶ τῶν εὐαγγελικῶν κηρυγμα-
των κατήκοοι γεγόνασιν οἱ ἐν αὐταῖς, ἕτεροι πάλιν γεγόνασι διω-
20 γμοὶ διὰ τῶν κατὰ καιροῦς καὶ κατὰ χώρας κεκρατηκότων οἱ, τῆς
θεβήλου καὶ βδελυρᾶς εἰδωλολατρίας μεταποιεῖσθαι σπουδάζοντες
καὶ διαβολικῆς ἀνοσιότητος ὑπουργοὶ γεγονότες, ἀπεκτόνασι τοὺς
ἀγίους εἰς τοὺς ἐπὶ τοῖς μαρτυρίοις καλοῦντες ἀγῶνας.

Ἐδοξε δὲ πως ἡ Ἐκκλησία καὶ πάσχειν εὐκόλως, ἐπαμύνον-
25 τος οὐδενός, εἰκέναι τε προθύροις σεσαλευμένοις καὶ πίπτουσι,
ἢ καὶ λίθῳ καταπατουμένα. Καίτοι γὰρ ἰσχύων ὁ τῶν ὅλων Σω-
τῆρ καὶ πάντα πόλεμον κατευνάσαι ῥαδίως, μᾶλλον δὲ καὶ ἀπο-
στῆσαι παντελῶς τῶν σεβομένων αὐτὸν καὶ ἀμείνους ἀποφῆναι
παντὸς πειρασμοῦ καὶ τῆς τῶν ἐχθρῶν κατευμεγεθοῦντας χειρὸς,
30 ἐφῆκεν οἰκονομικῶς καταλαμπρύνεσθαι διὰ παθημάτων, ἵνα,
σύμμορφοι γεγονότες αὐτῷ, συνδοξασθεῖέν τε καὶ συμβασιλεύ-
σειαν. «Εἰ γὰρ συμπάσχομεν, καὶ «συμβασιλεύσομεν αὐτῷ», κατὰ

τὴν περιγελαῖ, καὶ θὰ συναχθοῦν ἐναντίον τῆς ὅλα τὰ ἔθνη τῆς γῆς».

87. Σ' αὐτὰ πού ἤδη προειπώθηκαν ἔγινε σαφῆς λόγος γιὰ τὸν πόλεμο κατὰ τῆς Ἰουδαϊκῆς γῆς ἀπὸ τὸν Ρωμαϊκὸ στρατό. Καὶ πράγματι ἔλεγε· «Οἱ ποιμένες ξεσποῦσαν σὲ θρήνους, γιὰτὶ καταπατήθηκε ἡ μαργαλωσύνη τους»⁴⁵. Καὶ ἔπειτα ἀπὸ λίγο πάλι· «Γι' αὐτὸ δὲν θὰ λυπηθῶ πιά τοὺς κατοίκους τῆς γῆς, λέγει ὁ Κύριος. Καὶ νὰ, ἐγὼ παραδίδω τοὺς ἀνθρώπους, καθέναν στὰ χέρια τοῦ πλησίον του καὶ στὰ χέρια τοῦ βασιλιά του. Καὶ θὰ καταστρέψουν τὴ γῆ καὶ δὲν θὰ τοὺς γλυτώσω ἀπὸ τὰ χέρια τους»⁴⁶. Στὰ ἐξεταζόμενα ὅμως ἐδῶ προλέγει μὲ σαφήνεια τοὺς διωγμοὺς ἐναντίον τῆς Ἐκκλησίας. Γιὰτὶ πολέμησαν ἐκείνους πού πίστεψαν στὸν Χριστὸ, καὶ πρὶν ἀπὸ ὅλους τοὺς ἄλλους οἱ ἀρχηγοὶ τῆς Συναγωγῆς τῶν Ἰουδαίων, παραγγέλλοντας στοὺς ἀποστόλους νὰ μὴν μιλοῦν στὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ⁴⁷, μαστιγώνοντάς τους στὰ συνέδριά τους⁴⁸, καὶ παρακινώντας ἐπίσης νὰ τοὺς λιθοβολοῦν⁴⁹. Καὶ ποιά ἄλλα ἀπὸ τὰ βδελυρὰ δὲν ἔκαναν καὶ δὲν ἔλεγαν ἐναντίον τους; Ὅταν ὅμως ὁ λόγος γιὰ τὸν Χριστὸ διαδόθηκε καὶ στὶς χῶρες τῶν ἐθνικῶν καὶ ἄκουσαν οἱ ἐθνικοὶ τὰ εὐαγγελικὰ κηρύγματα, ἔγιναν ἄλλοι διωγμοὶ πάλι ἀπὸ τοὺς κατὰ καιροὺς καὶ κατὰ χῶρες βασιλεῖς, οἱ ὁποῖοι, ἐπιχειρώντας νὰ προστατεύσουν τὴ βέβηλη καὶ βδελυρὴ εἰδωλολατρία καὶ ἔχοντας γίνει ὑπηρέτες τῆς διαβολικῆς ἀσέβειας, σκότωσαν τοὺς ἅγιους καλώντας τους στοὺς ἀγῶνες τοῦ μαρτυρίου.

Ἔτσι φάνηκε κατὰ κάποιον τρόπο ἡ Ἐκκλησία ὅτι καὶ εὐκόλα ὑφίστατο κακοπαθήματα, ἀφοῦ δὲν τὴν ὑπερασπιζόταν κανένας, καὶ ἔμοιαζε μὲ ἐξώθυρα πού συγκλονιζόταν καὶ ἔπεφτε, ἢ καὶ μὲ λίθο πού τὸν καταπατοῦσαν. Γιὰτὶ, μολονότι ὁ Σωτῆρας τῶν ὅλων μπορεῖ νὰ σταματήσει εὐκόλα κάθε πόλεμο καὶ μᾶλλον νὰ τὸν ἀπομακρύνει ἀπὸ αὐτοὺς πού τὸν σέβονται καὶ νὰ τοὺς παρουσιάσει ἰσχυρότερους ἀπὸ κάθε πειρασμὸ καὶ νικητὲς τῆς ἐχθρικῆς δύναμης, ἐπέτρεψε κατ' οἰκονομία νὰ λάμπουν μὲ τὰ παθήματά τους, ὥστε, ἀφοῦ γίνουν σύμμορφοί του, νὰ συνδοξαθοῦν καὶ νὰ συμβασιλεύσουν. Γιὰτὶ σύμφωνα μ' αὐτὸ πού ἔχει γραφεῖ, «Ἄν συμπάσχουμε μ' ἐκεῖνον», τότε «καὶ θὰ συμβασιλεύσομε μὲ αὐτόν»⁵⁰, καὶ «ἂν εἴμαστε κοινωνοὶ τῶν παθημάτων»⁵¹, θὰ γίνομε βέβαια

49. Πράξ. 14, 19.

50. Ρωμ. 8, 17. Β' Τιμ. 2, 11-12.

51. Β' Κορ. 1, 7.

τὸ γεγραμμένον, καὶ εἰ «κοινωνοὶ τῶν παθημάτων» ἐσμέν, ἀλλὰ καὶ τῆς δόξης ἐσόμεθα. Ἴδου τοίνυν, φησί, τίθημι τὴν Ἱερουσαλήμ ὡς πρόθυρα σαλευόμενα. Εἰ δὲ δήπου τοῦτο γένοιτο, καὶ ταχθεῖν περὶ αὐτὴν ἢ περιοχὴ, τουτέστιν ἢ παρὰ πάντων πολιορκία, 5 καὶ ὅταν εἶναι δόξειεν ὡς λίθος καταπατούμενος, τότε πᾶς ὁ ἐμπαίζων ἐμπαίζεται. Πέπρακται δὲ τοῦτο, καθάπερ ἔφην ἀρτίως, ἐν τοῖς κατὰ καιροῦς διωγμοῖς. Ἐπεφύοντο γὰρ τοῖς ἁγίοις, κατὰ πολλοὺς αἰκίζοντες τρόπους, καὶ τάχα που καὶ ἀποθνήσκουσιν ἐπιμειδιῶντες οἱ τάλανες. Οὐ γὰρ ἤδεσαν, κατὰ τὸ εἶκόσ, 10 τὸ ἐκ τοῦ παθεῖν εὐκλεές, καὶ ὅτι πρὸς εὐθυμίας αὐτοῖς τῆς διηνεκοῦς ἔσται δὴ πάντως ὁ πόνος. Ἄθρει δὴ ὅπως οὐ τῆς τῶν ἐθνῶν ἰσχύος ἔργον εἶναι, φησί, τὸ καταπατηθῆσθαι τὴν Ἐκκλησίαν, ἀλλὰ τῆς αὐτοῦ βουλήs ἐφιέντος, ὡς ἔφην, διὰ παθημάτων τελειοῦσθαι τοὺς ἰδίους προσκνητὰς. «Ἴδου» γὰρ, φησὶν, «ἐγὼ τίθημι τὴν Ἱερουσαλήμ ὡς πρόθυρα σαλευόμενα πᾶσι τοῖς λαοῖς κύκλω». 15 Τούτῳ παραπλήσιον ἐκεῖνο, οἶμαι, ἐστὶ τὸ διὰ τῆς τοῦ Σωτῆρος φωνῆs εὐ μάλα σαφῶς εἰρημένον πρὸς Πιλάτον· «Οὐκ εἶχες οὐδεμίαν ἐξουσίαν κατ' ἐμοῦ, εἰ μὴ ἦν δεδομένον σοι ἄνωθεν». Φαίη δ' ἂν εἰκότως ἢ νοητὴ πάλιν Ἱερουσαλήμ, τουτέστιν ἢ 20 Ἐκκλησία, τῷ διώκοντι κόσμῳ· Οὐκ εἶχες κατ' ἐμοῦ ἐξουσίαν οὐδεμίαν, εἰ μὴ ἦν δεδομένον σοι ἄνωθεν.

Στίχ. 4. «Ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ, λέγει Κύριος παντοκράτωρ, πατάξω πάντα ἵππον ἐν ἐκστάσει καὶ τὸν ἀναβάτην αὐτοῦ ἐν παραφρονήσει· ἐπὶ δὲ τὸν οἶκον Ἰούδα διανοίξω τοὺς 25 ὀφθαλμοὺς μου, καὶ πάντας τοὺς ἵππους τῶν λαῶν πατάξω ἐν ἀποτυφλώσει».

πη'. "Οτι καὶ πάντα κατευνάσει πόλεμον καὶ ἀπράκτους ἀποφανεῖ τὰς τῶν διωκτῶν ἐφόδους, δίδωσι νοεῖν, ἵππον τε καὶ ἀναβάτην πατάξειν εἰπὼν ἐν ἐκστάσει τε καὶ παραφρονήσει καὶ 30 μὴν καὶ ἀποτυφλώσει. Ἔστι δέ, οἶμαι, ταυτὸν τὸ παθεῖν τὴν Ἐκκτασιν τῷ ὑπομεῖναι τὴν παραφρόνησιν. Τὸ γὰρ ἔξω γενέσθαι φρενός, ἐκκτασις ἂν νοοῖτο, καὶ μάλα εἰκότως. Οὐ δὲ γεγονότος καὶ τοῖς φονῶσι συμβεβηκότος, περιέσται που πάντως τοῖς ἁγίοις

καὶ τῆς δόξας του. «Νὰ λοιπόν», λέγει, «κάνω τὴν Ἱερουσαλήμ σὰν ἐξώθυρα σαλευόμενη». Ἄν ὅμως γίνει αὐτὸ καὶ ἐπέλθει γύρω τους ἡ περισφιξη, δηλαδή ἡ πολιορκία τους ἀπὸ ὅλους, καὶ ὅταν φανεῖ ὅτι εἶναι πέτρα πού καταπατεῖται, τότε καθέννας πού εἶναι μαθημένος νὰ ἐμπαίξει, θὰ τὴν ἐμπαίξει. Καὶ αὐτὸ βέβαια ἔγινε, ὅπως μόλις εἶπα, στοὺς κατὰ διάφορους καιροὺς διωγμοὺς. Γιατὶ ὁρμουῦσαν ἐναντίον τῶν ἁγίων καὶ τοὺς κακοποιοῦσαν μὲ πολλοὺς τρόπους, καὶ μάλιστα τὴν ὥρα πού τυχὸν τὰ πάθαιναν αὐτά, αὐτοὶ οἱ δυστυχεῖς γελοῦσαν. Γιατὶ δὲν γνώριζαν, ὅπως εἶναι εὐλογο, τὴ δόξα ἀπὸ τὸ πάθος καὶ ὅτι ὁ πόνος θὰ εἶναι ὀπωσδήποτε γι' αὐτοὺς αἰτία ἀτελείωτης χαρᾶς. Προῦσεχε ὅμως, πῶς δὲν εἶναι ἔργο, λέγει, τῆς ἰσχύος τῶν ἐθνικῶν τὸ νὰ καταπατηθεῖ ἡ Ἐκκλησία, ἀλλὰ τῆς θέλησης αὐτοῦ, πού ἐπιθυμεῖ, ὅπως εἶπα, νὰ φτάνουν στὴν τελειότητα οἱ προσκυνητὲς του μέσω τῶν παθημάτων. Γιατὶ λέγει· «Νά, ἐγὼ θὰ κάνω τὴν Ἱερουσαλήμ γιὰ ὅλους τοὺς γύρω ἀπὸ αὐτὴν λαοὺς σὰν ἐξώθυρα πού κλονίζεται». Παραπλήσιο μὲ αὐτὸ εἶναι, νομίζω, ἐκεῖνο πού εἶπε μὲ πολὺ μεγάλη σαφήνεια ὁ Σωτήρας στὸν Πιλάτο· «Δὲν θὰ εἶχες καμμιὰ ἐξουσία ἐπάνω μου, ἂν δὲν σοῦ εἶχε παραχωρηθεῖ ἀπὸ τὸν οὐρανό»⁵². Θὰ μπορούσε εὐλογο νὰ πεῖ ἡ νοητὴ πάλι Ἱερουσαλήμ, δηλαδή ἡ Ἐκκλησία, στὸν κόσμο πού τὴν καταδίωκε· «Δὲν θὰ εἶχες ἐπάνω μου καμμιὰ ἐξουσία, ἂν δὲν σοῦ εἶχε παραχωρηθεῖ ἀπὸ τὸν οὐρανό».

Στίχ. 4. «Τὴν ἡμέρα ἐκείνη, λέγει ὁ Κύριος ὁ παντοκράτωρ, θὰ χτυπήσω κάθε ἵππο της πού θὰ τὰ χάσει, καὶ τὸν ἀναβάτη του πού θὰ κυριευθεῖ ἀπὸ ἀλλοφροσύνη· στὸ λαὸ ὅμως τοῦ Ἰούδα θὰ ἀνοίξω τοὺς ὀφθαλμοὺ μου, καὶ ὅλους τοὺς ἵππους τῶν λαῶν θὰ τοὺς χτυπήσω προξενώντας τους τύφλωση».

88. Ὅτι καὶ κάθε πόλεμος θὰ κατευνάσει καὶ θ' ἀποδείξει ἀναποτελεσματικὲς τὶς ἐφόδους τῶν διωκτῶν, ἀφήνει νὰ νοηθεῖ, λέγοντας ὅτι θὰ τοὺς πατάξει, ὥστε νὰ τὰ χάσουν καὶ νὰ παραφρονήσουν, ἀλλὰ καὶ νὰ ἀποτυφλωθοῦν. Καὶ νομίζω ὅτι εἶναι τὸ ἴδιο τὸ νὰ μείνει κανεὶς κατάπληκτος καὶ τὸ νὰ παραφρονήσει. Γιατὶ τὸ νὰ χάσει τὰ λογικά του μπορεῖ νὰ θεωρηθεῖ ἔκσταση, καὶ πολὺ εὐλογο. Κι ὅταν αὐτὸ γίνει καὶ συμβεῖ στοὺς διψασμένους γιὰ φόνος, θὰ μπορέσουν ὀπωσδήποτε νὰ ποῦν

52. Ἰω. 19, 11.

εἰπεῖν περὶ τῶν σφίσι μεμαχημένων «Οἱ ἐχθροὶ ἡμῶν ἀνόητοι»,
καὶ μὴν καί· «Οὗτοι ἐν ἄρμασι καὶ οὗτοι ἐν ἵπποις, ἡμεῖς δὲ ἐν
ὀνόματι Κυρίου Θεοῦ ἡμῶν μεγαλυνθησόμεθα. Αὐτοὶ συνεποδί-
σθησαν καὶ ἔπεσον, ἡμεῖς δὲ ἀνέστημεν καὶ ἀνορθώθημεν». Πα-
5 ραφρονήσειε δ' ἂν καὶ ἑτέρως ὁ ταῖς τῶν ἁγίων ἀνεξικακίαις
ἀνοσίως ἐπιπηδῶν, καὶ ἀδόκητον ὑπομενεῖ τὴν ἔκστασιν, ἥτοι τὸ
θαῦμα, τεθεαμένος ὅτι νικῶσιν ἐν συμφοραῖς καὶ στεφανοῦνται
πεσόντες, κὰν ἠττηθῆσθαι δοκοῖεν, τότε δὴ μάλιστα κρατοῦσι μει-
ζόνως, εἴπερ ἐστὶν ἀληθές, ὡς ἐν γε δὴ μάλιστα τῷ παθεῖν αὐτοὺς
10 ὀρῶνται εὐκλεεῖς, καὶ τῷ μεγέθει τῶν πόνων συμπαρομοματοῦσαν
ἔχουσι τὴν ἄνωθεν χάριν. Εἶτα πῶς οὐκ ἂν καταπλήξειαν τοὺς
μεμαχημένους οἱ μακάριοι μάρτυρες, καὶ αὐτὸν νικῶντες τὸν Σα-
τανᾶν, καὶ πονηροῖς μὲν καὶ ἀκαθάρτοις ἐπιτιμῶντες πνεύμασι,
πολὺ δὲ τὸ θαῦμα τῆς ἐνούσης εὐκλείας αὐτοῖς ἐνιέντες ἔσθ' ὅτε
15 καὶ αὐτοῖς τοῖς ἀνηρηκόσιν;

Οὐκοῦν ἵππότην τε ἅμα καὶ ἵππον πατάξειν ἐπαγγέλλεται,
ἵνα νοῶμεν τὰς τῶν πολεμίων φάλαγγας, τὰς ταῖς τῶν ἁγίων ἐπι-
εικείαις ἀντιτεταγμένας «Ἐπὶ δὲ τὸν οἶκον Ἰούδα διανοίξειν»
ἔφη «τοὺς ὀφθαλμοὺς». Καὶ Ἰούδαν μὲν ἐν τούτοις τὸν ἐκ ῥίζης
20 Ἰεσσαὶ καὶ ἐκ τῆς Ἰούδα φυλῆς πεφηνότα Χριστὸν ὀνομάζει, οἶ-
κον δὲ αὐτοῦ τὴν Ἐκκλησίαν, ἥτοι τῶν ἐν πίστει δεδικαιωμένων
τὴν ἁγίαν πληθύν. Τὴν δὲ γε τῶν ὀφθαλμῶν διάνοιξιν ἐκεῖνο, οἶ-
μαι, δηλοῦν, ὅτι πολὺ λίαν ἀμφιλαφεῖ καὶ οἶον ὄλω βλέμματι κα-
τασκέψεται· σημεῖον δ' ἂν γένοιτο τοῦτο σαφές τῆς ἐπ' αὐτοῖς εὐ-
25 μενείας καὶ μέντοι φειδοῦς καὶ ἀγάπης. Γέγραπται γὰρ ὅτι, «Ὁ-
φθαλμοὶ Κυρίου ἐπὶ δικαίους». Καὶ οὖς ἂν ἐπιβλέψειε, τούτους
δὴ πάντως τρισμακαρίους ἀποφαίνει, εἴπερ ἐστὶν εἰπεῖν οὐ διε-
ψευσμένως, ὡς κολάζει μὲν ταῖς ἀποστροφαῖς τὸν ὑβριστὴν τε
καὶ ἀλιτήριον, κατευφραίνει γε μὴν ταῖς ἐπισκέψεσι τὸν εὐσεβῆ
30 καὶ φιλάρετον. Καὶ γοῦν ὁ θεσπέσιος Δαβὶδ, καὶ τὴν ἐκ τῆς ἀπο-
στροφῆς ζημίαν καὶ τὸ ἐκ τῆς ἐπισκέψεως κέρδος ἐμφανές καθι-
στάς, ποτὲ μὲν ἔφασκε, «Μὴ ἀποστρέψῃς τὸ πρόσωπόν σου ἀπ' ἐμοῦ,
καὶ μὴ ἐκκλίνῃς ἐν ὀργῇ ἀπὸ τοῦ δούλου σου», ποτὲ δὲ δὴ

οί ἅγιοι· «Οἱ ἐχθροί μας εἶναι ἀνόητοι»⁵³, ἀλλὰ καὶ τοῦτο· «Αὐτοὶ ἦρθαν μὲ ἄρματα καὶ αὐτοὶ μὲ ἵππικό, ἐμεῖς ὅμως θὰ μεγαλουργήσομε στὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου τοῦ Θεοῦ μας. Αὐτοὶ πεδικλώθηκαν καὶ ἔπεσαν, ἐμεῖς ὅμως σηκωθήκαμε καὶ σταθήκαμε ὄρθιοι»⁵⁴. Μπορεῖ ν' ἀλλοφρονήσει καὶ μ' ἄλλο τρόπο αὐτὸς πού ἐπιτίθεται μὲ ἀσέβεια κατὰ τῆς ἀνεξικακίας τῶν ἁγίων, καὶ θὰ ὑποστεῖ ἀπροσδόκητη τὴν κατάπληξη, ἥτοι τὸν θαυμασμό, βλέποντας ὅτι νικοῦν στίς συμφορές καὶ στεφανώνονται ὅταν πέσουν, καὶ ὅταν φανοῦν ὅτι νικήθηκαν, τότε προπάντων ἡ νίκη τους εἶναι μεγαλύτερη, ἐφόσον εἶναι ἀλήθεια, ὅτι στὰ παθήματά τους προπάντων ἀποδεικνύονται ἐνδοξοί, καὶ στὸ μέγεθος τῶν κόπων τους ἔχουν ἐμψυχωτὴ τους τὴν χάρι τοῦ οὐρανοῦ. Κι ἔπειτα πῶς δὲν θὰ καταπλήξουν οἱ μακάριοι μάρτυρες ἐκείνους πού τοὺς πολεμοῦν, ὅταν νικοῦν καὶ τὸν ἴδιο τὸν Σατανᾶ καὶ ἐπιτιμώντας τὰ πονηρὰ καὶ ἀκάθαρτα πνεύματα προκαλοῦν πολὺ θαυμασμό γιὰ τὴ δόξα τους πολλές φορές καὶ σ' αὐτοὺς πού τοὺς ἔχουν θανατώσει;

Ὑπόσχεται λοιπὸν ὅτι θὰ χτυπήσει καὶ τὸν ἀναβάτη καὶ τὸν ἵππο, γιὰ νὰ νοοῦμε τίς φάλαγγες τῶν ἐχθρῶν ἀντιπαραταγμένες στὴν ἀνδρεία τῶν ἁγίων. «Ἄλλὰ στὸ λαὸ τοῦ Ἰούδα», εἶπε, «θὰ ἀνοίξει τοὺς ὀφθαλμούς του». Καὶ Ἰούδα βέβαια ἐδῶ ὀνομάζει τὸν Χριστὸ πού προῆλθε ἀπὸ τὴ ρίζα τοῦ Ἰεσσαὶ καὶ τὴ φυλὴ τοῦ Ἰούδα, ἐνῶ οἶκο του τὴν Ἐκκλησία, ἥτοι τὸ ἅγιο πλῆθος ὅσων δικαιοῦνται ἀπὸ τὴν πίστη τους. Τὸ ἀνοιγμα τῶν ὀφθαλμῶν πάλι δηλώνει, νομίζω, τοῦτο, ὅτι πολὺ πλατιά καὶ κατὰ κάποιον τρόπο μὲ ὄλο τὸ βλέμμα του θὰ κοιτάξει, καὶ αὐτὸ μπορεῖ νὰ θεωρηθεῖ ὡς ὀλοφάνερη ἀπόδειξη τῆς εὐμένειάς του πρὸς αὐτούς, ἀλλὰ καὶ τῆς φροντίδας καὶ τῆς ἀγάπης του. Γιατὶ ἔχει γραφεῖ· «Τὰ μάτια τοῦ Θεοῦ εἶναι προσκολλημένα στοὺς δίκαιους»⁵⁵. Καὶ σὲ ὅποιους ρίξει τὸ βλέμμα του, αὐτοὺς ὅπωςδὴποτε τοὺς ἀναδεικνύει τρισμακάριους, ἐφόσον μποροῦμε νὰ ποῦμε ἀδιάψευστα, ὅτι τιμωρεῖ μὲ ἀποστροφή τὸν ὑβριστὴ καὶ ἀσεβῆ, κατευφραίνει ὅμως μὲ τίς ἐπιβλέψεις του τὸν εὐσεβῆ καὶ φίλο τῆς ἀρετῆς. Καὶ πράγματι ὁ θεσπέσιος Δαβὶδ, κάνοντας φανερὴ καὶ τὴ ζημία ἀπὸ τὴν ἀποστροφή καὶ τὸ κέρδος ἀπὸ τὴν ἐπίβλεψη, ἔλεγε ἄλλοτε, «Μὴν ἀποστρέψεις τὸ πρόσωπό σου ἀπὸ ἐμένα καὶ μὴν ἀπομακρυνθεῖς ἀπὸ τὸ δούλο σου ὀργισμένος»⁵⁶, καὶ ἄλλοτε πάλι· «Ρίξε τὸ

53. Ψαλμ. 26, 2.

54. Ψαλμ. 19, 8-9.

55. Ψαλμ. 33, 16.

αὐ̅. «Ἐπίβλεπον ἐπ' ἐμέ καὶ ἐλέησόν με». Ἐψεται γὰρ πάντως ταῖς ἀποστροφαῖς ὁ θυμὸς καὶ τὰ ἐξ αὐτοῦ συμβαίνοντα· τῷ γε μὴν ἐπιβλέψαι, τὸ χρῆναι λαβεῖν τὸν ἔλεον.

5 *Στίχ. 5. «Καὶ ἐροῦσιν οἱ χιλίαρχοι Ἰούδα πάντες ἐν ταῖς καρδίαις αὐτῶν· Εὐρήσομεν ἑαυτοῖς τοὺς κατοικοῦντας ἐν Ἱερουσαλήμ ἐν Κυρίῳ παντοκράτορι Θεῷ αὐτῶν».*

πθ'. Χιλίαρχους μὲν Ἰούδα τοὺς ἀγίους ἀποστόλους κατωνομάσθαι φαμέν, τοὺς οἷον ἐν τάξει στρατηγῶν κεχειροτονημένους παρὰ Χριστοῦ, καὶ καθηγεῖσθαι λαχόντας τοῦ Ἰούδα, του-
10 τέστι τῶν κεκλημένων εἰς ἐξομολόγησίν τε καὶ αἶνον. Αἶνος γὰρ ὁ Ἰούδας ἐρμηνεύεται. Εἶεν δ' ἂν οὗτοι πάντες οἱ ἐξ ἔθνῶν, οἷς καὶ τὸ χρῆναι δοξολογεῖν τὸν Ἐμμανουήλ ὁ θεσπέσιος μελωδὸς ἐπιτάττει λέγων ἐν πνεύματι· «Εὐλογεῖτε, ἔθνη, τὸν Θεὸν ἡμῶν, καὶ ἀκουτίσασθε τὴν φωνὴν τῆς αἰνέσεως αὐτοῦ». Ἰούδας τοίνυν ἐν
15 τούτοις οἱ διὰ πίστεως κεκλημένοι πρὸς αἶνόν τε καὶ ἐξομολόγησιν, χιλίαρχοί γε μὴν οἱ ἐπ' αὐτοῖς τεταγμένοι, ταξίαρχοί τε καὶ ἡγεμόνες, οἱ θεσπέσιοι μαθηταί· Ἔστι γοῦν ἰδεῖν, οἷά τισι στρατιώταις, τοῖς τοῦ Σωτῆρος προσκνηταιῖς διακεκραγότας τε καὶ λέγοντας· «Στῆτε οὖν περιζωσάμενοι τὴν ὀσφὺν ὑμῶν ἐν ἀληθείᾳ,
20 καὶ ἐνδυσάμενοι τὸν θώρακα τῆς δικαιοσύνης, καὶ ὑποδησάμενοι τοὺς πόδας ἐν ἐτοιμασίᾳ τοῦ εὐαγγελίου τῆς εἰρήνης, ἐν παῖσιν ἀναλαβόντες τὸν θυρεὸν τῆς πίστεως, ἐν ᾧ δυνήσεσθε πάντα τὰ θέλη τοῦ πονηροῦ τὰ πεπυρωμένα σβέσαι. Καὶ τὴν περικεφαλαίαν τοῦ σωτηρίου δέξασθε, καὶ τὴν μάχιραν τοῦ Πνεύματος, ὅ
25 ἐστι ῥῆμα Θεοῦ». Χιλίαρχοι δὲ οὖν, καὶ μάλα εἰκότως, οἱ θεσπέσιοι μαθηταί, «οἱ καὶ ἐροῦσι», φησίν, «ἐν ταῖς καρδίαις αὐτῶν· Εὐρήσομεν ἑαυτοῖς τοὺς κατοικοῦντας ἐν Ἱερουσαλήμ ἐν Κυρίῳ παντοκράτορι Θεῷ αὐτῶν». Ἐπεθύμουν μὲν γὰρ οἱ θεσπέσιοι μαθηταί τὴν ἀγίαν ὄντως Ἱερουσαλήμ, τουτέστι τὴν Ἐκκλησίαν, με-
30 μεστωμένην ὁρᾶσθαι προσκνητηῶν, καὶ οἷά τινα πόλιν περιφανῆ καὶ αἰοίδιμον πολυάνδρω πληθῦϊ τῶν ἐνοικούντων εὖ μάλα κατασεμνύνεσθαι. Καὶ γοῦν διεκλήρυττον τὴν πίστιν, εὐηγγελίζοντο

βλέμμα σου σ' ἐμένα καὶ ἔλεήσέ με»⁵⁷. Γιατὶ τὴν ἀποστροφή θὰ τὴν ἀκολουθήσει ὁ θυμὸς καὶ τὰ ἐπακόλουθα αὐτοῦ, ἐνῶ τὴν ἐπίβλεψη τὸ ὅτι πρέπει νὰ λάβει τὸ ἔλεός του.

Στίχ. 5. «Καὶ θὰ ποῦν μέσα τους ὅλοι οἱ χιλίαρχοι τοῦ Ἰούδα: Θὰ βροῦμε τώρα καὶ θὰ ἔχομε μαζί μας τοὺς κατοίκους τῆς Ἱερουσαλήμ μετὸν παντοκράτορα Κύριο καὶ Θεὸ τους».

89. Χιλίαρχοι τοῦ Ἰούδα λέμε ὅτι ὀνομάσθηκαν οἱ ἅγιοι ἀπόστολοι, οἱ ὁποῖοι κατὰ κάποιον τρόπο χειροτονήθηκαν ἀπὸ τὸν Χριστὸ στὶς τάξεις τῶν στρατηγῶν καὶ πὺν τοὺς ἔλαχε νὰ εἶναι ἀρχηγοὶ τοῦ Ἰούδα, δηλαδὴ ἐκείνων πὺν εἶχαν κληθεῖ πρὸς δοξολογία καὶ ἐξύμνηση· γιατί τὸ ὄνομα Ἰούδας ἐρμηνεύεται ἐξύμνηση. Καὶ μπορεῖ νὰ εἶναι αὐτοὶ ὅλοι οἱ ἐθνικοί, τοὺς ὁποῖους ὁ θεσπέσιος Μελωδὸς προστάζει νὰ δοξολογοῦν τὸν Ἐμμανουὴλ λέγοντάς τους μετὴν ἔμπνευση τοῦ Πνεύματος: «Εὐλογεῖτε, ἔθνη, τὸν Θεὸ μας καὶ ἀκοῦστε τὴ φωνὴ τῆς ἐξύμνησής του»⁵⁸. Ἰούδας λοιπὸν στὰ λεγόμενα ἐδῶ εἶναι ὅσοι μέσα τῆς πίστεως ἔχουν κληθεῖ πρὸ ἐξύμνηση καὶ δοξολογία, στοὺς ὁποῖους ἔχουν τεθεῖ χιλίαρχοι καὶ ταξίαρχοι καὶ ἡγέτες οἱ θεσπέσιοι μαθητές. Μποροῦμε λοιπὸν νὰ δοῦμε ποιὰ εἶναι αὐτά, πὺν σὰν σὲ κάποιους στρατιῶτες, στοὺς προσκυνητὲς τοῦ Σωτήρα, κραυγάζουν καὶ λένε: «Σταθεῖτε λοιπὸν ἔχοντας ζωσμένη τὴ μέση σας μετὴν ἀλήθεια, φορώντας τὸν θώρακα τῆς δικαιοσύνης καὶ ἔχοντας δεμένα στὰ πόδια σας τὰ ὑποδήματα, καὶ ἔτοιμοι γιὰ τὴν ἐξαγγελία τοῦ Εὐαγγελίου τῆς εἰρήνης, καὶ πάνω ἀπὸ ὅλα θέτοντας τὴν ἀσπίδα τῆς πίστεως, μετὴν ὁποία θὰ μπορέσετε νὰ σθῆσετε ὅλα τὰ πυρωμένα βέλη τοῦ ἐχθροῦ. Λάβετε καὶ τὴ σωτήρια περικεφαλαία καὶ τὴ μάχαιρα τοῦ Πνεύματος, πὺν εἶναι ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ»⁵⁹.

Χιλίαρχοι λοιπὸν εἶναι, καὶ πολὺ εὐλόγα, οἱ θεσπέσιοι μαθητές, «οἱ ὁποῖοι», λέγει, «καὶ θὰ ποῦν μέσα τους: Θὰ βροῦμε καὶ θὰ εἴμαστε μαζί με αὐτοὺς πὺν κατοικοῦν στὴν Ἱερουσαλήμ». Γιατὶ ἐπιθυμοῦσαν οἱ θεσπέσιοι μαθητές τὴν ἁγία πράγματι Ἱερουσαλήμ, δηλαδὴ τὴν Ἐκκλησία, νὰ φαίνεται γεμάτη ἀπὸ προσκυνητὲς καὶ σὰ μὴ πῶλη περίοπτη καὶ περιδῶτη πὺν νὰ καυχιέται γιὰ τὸ πλῆθος τῶν κατοίκων τῆς. Καὶ πράγματι διακήρυτταν τὴν πίστη, εὐαγγελιζόμενοι τὸν Ἰησοῦ, καὶ

58. Ψαλμ. 65, 8.

59. Ἐφ. 6, 14-17.

τὸν Ἰησοῦν, σημείοις τε καὶ τέρασιν ἐπισφραγιζόμενοι τοὺς παρ' αὐτῶν λόγους. Πλὴν οὐκ ἔπιθον τὸν Ἰσραήλ· ἀπομεμένηκε δὴ σκληρός τε καὶ ἀκαμπής καὶ οἶον ἵππος ἐξήνιος. Ταύτη τοι λοιπὸν «ἐξήτουν ἑαυτοῖς τοὺς κατοικοῦντας τὴν ἁγίαν πόλιν ἐν Κυ-
5 ρίῳ παντοκράτορι Θεῷ αὐτῶν», τουτέστιν ἐν Χριστῷ, καὶ δὴ καὶ ἐτράποντο πρὸς τὰ ἔθνη, τοῖς Ἰουδαίων δήμοις ἐπιφωνήσαντες· «Ὑμῖν ἦν ἀναγκαῖον πρῶτον λαληθῆναι τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ· ἐπειδὴ δὲ ἀπωθεῖσθε αὐτὸν καὶ οὐκ ἀξίους κρίνετε ἑαυτοὺς τῆς αἰωνίου ζωῆς, ἰδοὺ στρεφόμεθα εἰς τὰ ἔθνη· οὕτω γὰρ ἡμῖν
10 ἐντέταλται ὁ Θεός». Ἐκεῖθεν ἐξήτησαν τοὺς τῆς Ἐκκλησίας πολίτας, ἧς καὶ ὁ θεσπέσιος Δαβὶδ διαμέμνηται λέγων· «Δεδοξα-σμένα ἐλάληθη περὶ σοῦ, ἡ πόλις τοῦ Θεοῦ». Ζητήσαντες δὲ πε-πλουτήκασι, συνεκόμισάν τε πληθὺν τὴν ἀριθμοῦ κρείττονα, καὶ δὴ καὶ φασὶ τῇ ἁγίᾳ πόλει· «Πλάτυνον τὸν τόπον τῆς σκηνῆς σου
15 καὶ τῶν αὐλαιῶν σου, πῆξον, μὴ φείσῃ, μάκρυνον τὰ σχοινίσματά σου, καὶ τοὺς πασσάλους σου κατίσχυσον, ἔτι εἰς τὰ δεξιὰ καὶ εἰς τὰ ἀριστερὰ ἐκπέτασον». Ἡ δὲ τῷ πλήθει τῶν κατοικούντων αὐτὴν ἐπιγάνυται, μόνον δὲ οὐχὶ καταθανμάζουσα τῶν ἰδίων τέκνων τὴν ὀμήγουριν, φησὶν· «Ἐγὼ δὲ ἄτεκνος καὶ χήρα, τούτους
20 δὲ τίς ἐγέννησέ μοι; οὗτοι δέ μοι ποῦ ἦσαν;».

Στίχ. 6. «Ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ θήσομαι τοὺς χιλιάρχους Ἰουδα ὡς δαλὸν πυρὸς ἐν ξύλοις καὶ ὡς λαμπάδα πυρὸς ἐν καλάμῃ, καὶ καταφάγονται ἐκ δεξιῶν καὶ ἐξ εὐωνύμων πάντας τοὺς λαοὺς κυκλόθεν».

25 7. Χιλιάρχους μὲν Ἰούδα, καθάπερ ἤδη προεῖπον, τοὺς ἀγίους ἀποστόλους, ἢ καὶ ἅπαντας ἀπλῶς τοὺς τῶν ἀγίων ἐκκλησιῶν ἡγουμένους ἀποκαλεῖ. Κατευμεγεθήσειν τε οὕτω τῆς τῶν ἐθνῶν καρδίας τὸν παρ' αὐτῶν, ἔφη, λόγον, ἡγουν τὴν μυσταγωγίαν, ὡς δοκεῖν δαλὸν μὲν ξύλοις ἐμπεπτωκέναι, λαμπάδα γε μὴν εἰς καλά-
30 μην τὴν εὐκατάπρηστον. «Καταφάγονται» γὰρ, φησί, «πάντας τοὺς λαοὺς ἐκ δεξιῶν καὶ ἐξ εὐωνύμων κυκλόθεν», τουτέστιν, οὐ-περ ἂν ἰέναι θούλοιντο, πάντα τε καὶ πάντως ἐκεῖ δυνήσονται, κα-

ἐπισφραγίζοντας μὲ καταπληκτικὰ ἔργα καὶ θαύματα τοὺς λόγους τους. Ἄλλ' ὅμως δὲν ἔπειθαν τοὺς Ἰσραηλιῖτες· γιατί ἔμειναν σκληροὶ καὶ ἄκαμπτοι καὶ σὰν ἵπτοι ἀχαλίνωτοι. Γι' αὐτὸ λοιπὸν «ζητοῦσαν γιὰ συγκαινοίκοις τους ἐκείνους πού κατοικοῦσαν τὴν ἅγια πόλη στὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου τοῦ παντοκράτορα Θεοῦ τους», δηλαδή τοῦ Χριστοῦ. Γι' αὐτὸ καὶ στράφηκαν στὰ ἔθνη, ἀφοῦ φώναξαν πρὸς τὸν Ἰουδαϊκὸ λαό· «Ἐπρεπε σ' ἐσᾶς πρῶτα νὰ κηρυχθεῖ ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ, ἐπειδὴ ὅμως τὸν ἀπωθεῖτε καὶ δὲν κρίνετε τοὺς ἑαυτοὺς σας ἄξιους γιὰ τὴν αἰώνια ζωὴ, νὰ, στρεφόμεστε στὰ ἔθνη· γιατί αὐτὴν τὴν ἐντολὴ μᾶς ἔδωσε ὁ Θεός»⁶⁰. Ἀπὸ ἐκεῖ ζήτησαν τοὺς πολίτες τῆς Ἐκκλησίας, τὴν ὁποία μνημονεύει καὶ ὁ θεσπέσιος Δαβὶδ λέγοντας· «Ἐνδοξα πράγματα εἰπώθηκαν γιὰ σένα, ὦ πόλη τοῦ Θεοῦ»⁶¹. Κι ἀφοῦ τοὺς ἀναζήτησαν βρῆκαν πλοῦτο, καὶ συγκέντρωσαν πλῆθος πέρα ἀπὸ κάθε ἀριθμὸ, καὶ μάλιστα λένε στὴν ἅγια πόλη· «Πλάτυνε τὸ χῶρο τῆς σκηνῆς σου καὶ τῶν παραπετασμάτων της. Στερέωσέ την, μὴ τοιγκουνευθεῖς. Τέντωσε τὰ σχοιניᾶ περισσότερο καὶ κάνε τοὺς πασσάλους σου πιὸ στερεοὺς. Ἀπλωσέ την καὶ ἄλλο πρὸς τὰ δεξιὰ καὶ πρὸς τὰ ἀριστερά»⁶². Κι αὕτη χαίρεται γιὰ τὸ πλῆθος τῶν κατοίκων της καὶ καταθαυμάζει τὴ συγκέντρωση τῶν παιδιῶν της καὶ λέγει· «Ἐγὼ δὲν εἶχα παιδιά, ἦμουν χήρα. Αὐτοὺς ἔδω ποιὸς μοῦ τοὺς γέννησε; Αὐτοὶ ἔδω οἱ δικοί μου τώρα ποῦ ἦταν;»⁶³.

Στίχ. 6. «Ἐκείνη τὴν ἡμέρα θὰ βάλω τοὺς χιλιάρχους τοῦ Ἰούδα σὰν δαυλὸ ἀναμμένο στὰ ξύλα καὶ σὰν λαμπάδα ἀναμμένη στὴν καλαμιᾶ, καὶ θὰ καταφᾶνε ὅλους τοὺς ὀλόγυρα λαοὺς ἀπὸ τὰ δεξιὰ καὶ τ' ἀριστερά».

90. Χιλιάρχους τοῦ Ἰούδα, ὅπως εἶπα ἤδη προηγουμένως, ἀποκαλεῖ τοὺς ἅγιους ἀποστόλους καὶ ὅλους γενικᾶ τοὺς προκαθημένους τῶν Ἐκκλησιῶν. Τόσο πολὺ, εἶπε, θὰ κυριεύσει τὴν καρδιὰ τῶν ἐθνῶν ὁ λόγος τους, δηλαδή ἡ ἱερὴ διδασκαλία, ὥστε νὰ φαίνεται ὅτι ἔπεσε δαυλὸς στὰ ξύλα καὶ φλόγα στὴν καλαμιᾶ πού παίρνει εὐκόλα φωτιά. Γιατί λέγει· «Θὰ καταφᾶνε ὅλους τοὺς ὀλόγυρα λαοὺς ἀπὸ δεξιὰ καὶ ἀριστερά», δηλαδή ὅπου θέλουν νὰ πᾶνε, θὰ μπορέσουν ὅπωςδήποτε καὶ χωρὶς ἀμφιβολία νὰ πᾶνε, καλώντας τους σὲ συναίσθηση καὶ κατὰ κάποιον τρόπο θερμαίνοντας τοὺς καταπαγωμένους μὲ τὴ θεία καὶ νοητὴ

λούντες εἰς αἴσθησιν καί, οἷον πυρὶ τῷ θεῷ καὶ νοητῷ, καταθάλλο-
 ντες τοὺς ἀπεψυγμένους Ἔφη τι τοιοῦτον ὁ τῶν ὄλων Θεὸς καὶ
 πρὸς τὸν μακάριον προφήτην Ἰερεμίαν· «Ἴδου δέδωκα τοὺς λό-
 γους μου εἰς τὸ στόμα σου πῦρ, καὶ τὸν λαὸν τοῦτον ξύλα, καὶ κα-
 5 ταφάγεται αὐτούς», ἀντὶ τοῦ Καλέσει πρὸς αἴσθησιν καὶ ἀπεψυ-
 γμένους εἰς ἁμαρτίαν, θερμοὺς δὴ πάλιν ἀποτελέσει τῷ πνεύματι.
 Ἀπέψυκται μὲν γὰρ ἡ τῶν πλανωμένων καρδία καὶ νεκρὸν ἔχουσι
 τὸν νοῦν, προσκυνοῦντες «τῇ κτίσει παρὰ τὸν κτίσαντα» Θεόν, ξύ-
 λους τε καὶ λίθοις ἀνατιθέντες τὸ σέβας. Ἐπειδὴν δὲ τὸν θεῖον εἰς-
 10 δέξονται λόγον, ζέοντες, ὡς ἔφην, ἀποτελοῦνται τῷ πνεύματι, θερ-
 μοὶ πρὸς δικαιοσύνην· βεβαπτίσαμεθα γάρ, καθά φησιν ὁ θεοπέσιος
 Ἰωάννης, «Πνεύματι ἁγίῳ καὶ πυρὶ» τῷ νοητῷ, καθάπερ τινὰ συρ-
 φετόν, δαπανᾶν εἰωθότι τὴν ταῖς ἡμετέραις ψυχαῖς ἐνιζήσασαν
 ἁμαρτίαν καὶ τοὺς τῆς φιλοσαρκίας ἐκτήκοντι ῥύπους. Εἴρηται
 15 γοῦν πρὸς τινὰ καὶ διὰ φωνῆς Ἡσαΐου· «Ὅτι ἔχεις ἄνθρακας πυ-
 ρός, κάθησαι ἐπ' αὐτούς, οὗτοι ἔσονταί σοι βοήθεια»· καὶ μὴν καὶ
 αὐτὸς περὶ ἑαυτοῦ φησι· «Καὶ ἀπεστάλη πρὸς με ἐν τῶν Σεραφίμ,
 καὶ ἐν τῇ χειρὶ εἶχεν ἄνθρακα πυρός, ὃν τῇ λαβίδι ἔλαβεν ἀπὸ τοῦ
 θυσιαστηρίου, καὶ ἤψατο τοῦ στόματός μου καὶ εἶπεν· Ἴδου ἤψατο
 20 τοῦτο τῶν χειλέων σου, καὶ ἀφελεῖ τὰς ἀνομίας σου, καὶ τὰς ἁμαρ-
 τίας σου περικαθαριεῖ». Ἀνθρακά που, κατὰ γε τὸ εἶκόσ, τὸν θεῖόν
 τε καὶ ἱερώτατον καὶ ἁμαρτίας ἐκτήκοντα Χριστὸν εἶναι λέγων.

Οὐκοῦν γεγόνασι μὲν ὡς δαλὸς πυρός ἐν ξύλοις καὶ ὡς λαμ-
 πάδες πυρός εἰς καλάμην οἱ θεοπέσιμοι μαθηταὶ καὶ κατέφαγον μὲν
 25 τὰ ἔθνη κυκλόθεν, πλὴν οὐ δαπανῶντες εἰς ὄλεθρον, καταφλέγον-
 τες δὲ μᾶλλον τῆς ἐν αὐτοῖς ψευδωνύμου γνώσεως τὰ μιαρὰ τε καὶ
 βέβηλα δόγματα, καὶ τῆς ἀρχαίας ἀπάτης τὸν ῥύπον ἐκτήκοντες,
 ἀποψύγεσθαι δὲ οὐκ ἐῶντες ἔτι τῶν ἅπαξ πεπιστευκότων τὸν νοῦν
 πρὸς ἀνονήτους εἰκαιοβουλίας, ὡς ἐπὶ γε σφίσιν αὐτοῖς ἀνασκιρ-
 30 τῶντας λέγειν πρὸς τὸν τῶν ὄλων Σωτῆρα Χριστόν· «Πεπυρωμέ-
 νον τὸ λόγιόν σου σφόδρα καὶ ὁ δοῦλός σου ἠγάπησεν αὐτό». Ὅτι
 γὰρ ἔστι θερμὸς καὶ τομώτατος ὁ τοῦ Θεοῦ λόγος, σαφὲς ἂν γένοι-
 το πρὸς Ἰερεμίαν λέγοντος αὐτοῦ· «Οὐχ οἱ λόγοι μου ὥσπερ πῦρ
 φλέγον, λέγει Κύριος, καὶ ὡς πέλυξ κόπτων πέτραν;». Ἐχει γάρ,

φωτιά. Κάτι τέτοιο είπε ὁ Θεὸς τῶν ὅλων καὶ στὸν μακάριο προφήτη Ἱερεμία: «Νά, ἔδωσα τοὺς λόγους μου φωτιά στὸ στόμα σου καὶ αὐτὸν τὸ λαὸ ξύλα, καὶ θὰ τὰ καταφάγει»⁶⁴ ἀντὶ νὰ πεῖ, Θὰ τοὺς καλέσει σὲ συναίσθηση, καὶ ἐνῶ εἶναι παγωμένοι ἀπὸ τὴν ἁμαρτία, θὰ τοὺς ξαναθερμάνει μὲ τὸ Πνεῦμα. Γιατὶ πάγωσε ἡ καρδιὰ ἐκείνων ποὺ βρίσκονται στὴν πλάνη καὶ ἔχει νεκρωθεῖ ὁ νοῦς τους ἀπὸ τὸ νὰ προσκυνοῦν «τὴν κτίση παρὰ τὸν κτίστη»⁶⁵ αὐτῶν Θεό, καὶ νὰ ἀποδίδουν τὸ σέβας σὲ πέτρες καὶ ξύλα. Ἀλλά, ὅταν θὰ δεχθοῦν τὸν θεῖο λόγο, γίνονται, ὅπως εἶπα, «θερμοὶ στὸ πνεῦμα»⁶⁶, θερμοὶ πρὸς δικαιοσύνη, γιατί, ὅπως λέγει ὁ θεσπέσιος Ἰωάννης, «βαπτίζομαστε στὸ ἅγιο Πνεῦμα καὶ στὸ νοητὸ πῦρ»⁶⁷, ποὺ μπορεῖ νὰ ἐξαφανίσει, σὰν ἓνα σωρὸ σκουπιδιῶν, τὴν ἁμαρτία ποὺ ἐγκαταστάθηκε στὶς ψυχές μας, καὶ νὰ διαλύσει τοὺς ρύπους τῆς φιλοσαρκίας. Ἔχει λεχθεῖ πρὸς κάποιον καὶ μὲ τὸ στόμα τοῦ Ἡσαΐα: «Ἐχεις κάρβουνα ἀναμμένα, κάθησε ἐπάνω σ' αὐτὰ καὶ θὰ σὲ βοηθήσουν»⁶⁸. Ἀλλὰ καὶ ὁ ἴδιος λέγει γιὰ τὸν ἑαυτό του: «Μοῦ στάλθηκε ἓνα ἀπὸ τὰ Σεραφίμ ποὺ κρατοῦσε στὸ χέρι του κάρβουνο ἀναμμένο, ποὺ τὸ πῆρε μὲ τὴ λαβίδα ἀπὸ τὸ θυσιαστήριο, καὶ ἀφοῦ ἄγγιξε τὸ στόμα μου, εἶπε: Νά, ἄγγιξε αὐτὸ τὰ χεῖλη σου καὶ θὰ ἀφαιρέσει τὶς ἀνομίες σου καὶ θὰ καθαρῖσει τὶς ἁμαρτίες σου μὲ τὴ φωτιά του»⁶⁹. Ἀνθρακας, προφανῶς, θεῖος καὶ ἱερώτατος, καὶ ποὺ διαλύει τὶς ἁμαρτίες, λέγει ὅτι εἶναι ὁ Χριστός.

Ἔγιναν λοιπὸν «σὰν δαυλὶ ἀναμμένο σὲ ξύλα καὶ σὰν λαμπάδα ἀναμμένη στὴν καλάμιὰ οἱ θεσπέσιοι μαθητὲς καὶ κατέφαγαν ὀλόγυρα τὰ ἔθνη. Πλὴν ὅμως δὲν τὰ ἔφαγαν πρὸς ὄλεθρό τους, ἀλλὰ μᾶλλον, καταφλέγοντας τὴ μαρῆ καὶ βέβηλη διδασκαλία τῆς ψευδώνυμης γνώσης ποὺ εἶχαν, καὶ διαλύοντας τὸ ρύπο τῆς παλαιᾶς ἀπάτης, δὲν ἀφήνουν πιά νὰ παγώνει ἄλλο μὲ ἀσύστατες ἀνοησίες καὶ φλυαρίες ὁ νοῦς ἐκείνων ποὺ πίστεψαν μὰ γιὰ πάντα, ὥστε νὰ λένε σκιρτώντας ἀπὸ χαρὰ πρὸς τὸν Σωτῆρα τῶν ὅλων Χριστό: «Ὁ λόγος σου καίει σὰν φωτιά καὶ ὁ δοῦλος σου τὸν ἀγάπησε»⁷⁰. Ὅτι βέβαια ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ εἶναι θερμὸς καὶ κοφτερός, θὰ μπορούσε νὰ γίνεαι σαφὲς ἀπὸ αὐτὸ ποὺ λέγει στὸν Ἱερεμία: «Δὲν εἶναι οἱ λόγοι μου φωτιά ποὺ καίει, λέγει ὁ Κύριος, καὶ σὰν τσεκούρι ποὺ κόβει τὴν πέτρα;»⁷¹. Γιατὶ ὁ πανίσχυρος λόγος τοῦ Θεοῦ

64. Ἱερ. 5, 14.

65. Ρωμ. 1, 25.

66. Ρωμ. 12, 11.

67. Ματθ. 3, 11.

68. Ἱεζ. 10, 2.

69. Ἡσ. 6, 6-7.

70. Ψαλμ. 118, 140.

71. Ἱερ. 23, 29.

καὶ μάλα ἐπιτηδείως, ὁ παναλκῆς τοῦ Θεοῦ Λόγος εἷς γε τὸ δύνασθαι καὶ ἀπεψυγμένον εἰς ἁμαρτίαν ἀναζωπυρῆσαι τὸν νοῦν, καὶ οἶονεὶ πως ἀπεσκληρότα καὶ πεπιλημένον διαπτύξαι ῥαδίως· καὶ γάρ ἐστι, «Ζῶν τε καὶ ἐνεργῆς καὶ τομώτατος ὑπὲρ πᾶσαν μάχαι-
5 ραν δίστομον, διῖκνούμενός τε μέχρι μερισμοῦ ψυχῆς καὶ πνεύμα-
τος, ἀρμῶν τε καὶ μυελῶν, καὶ κριτικός ἐνθυμήσεων καὶ ἐννοιῶν καρδίας»· εἴρηται δέ που καὶ διὰ φωνῆς προφητῶν πρὸς τὸν ἀπη-
νη καὶ ἄτεγκτον Ἰουδαῖον· «Περιτιμήθητε τῷ Θεῷ ἡμῶν, καὶ περιέ-
λεσθε τὴν σκληροκαρδίαν ὑμῶν, ἄνδρες Ἰούδα καὶ οἱ κατοικοῦν-
10 τες Ἱερουσαλήμ». «Διαρῶρήξατε τὰς καρδίας ὑμῶν καὶ μὴ τὰ ἱμάτια ὑμῶν».

Στίχ. 6-7. «Καὶ κατοικήσει Ἱερουσαλήμ ἔτι καθ' ἑαυτήν,
καὶ σώσει Κύριος τὰ σκηνώματα Ἰούδα καθὼς ἀπ' ἀρχῆς,
ὅπως μὴ μεγαλύνηται καύχημα οἴκου Δαβὶδ καὶ ἔπαρσις
15 τῶν κατοικούντων Ἱερουσαλήμ ἐπὶ τὸν Ἰούδαν».

λα'. Οὐκ αἰεὶ τὴν Ἐκκλησίαν ἐν θορύβοις ἔσεσθαί φησιν, οὔτε μὴν ἀτελευτήτους ὑπομένειν τοὺς διωγμούς, ἀλλ' ἠρεμήσειν τε κατὰ καιροὺς καὶ κατοικήσειν καθ' ἑαυτήν, τουτέστι κατὰ μόνας, οὐ παρενοχλοῦντός τινος, οὐ θλίψιν ἐπάγοντος, οὐκ ἐνιέντος δεῖ-
20 μα, οὐ τὰς ἐκ τῶν πειρασμῶν δυσθυμίας ἐπισωρεύοντος· «Σώσει γὰρ Κύριος τὰ σκηνώματα Ἰούδα καθὼς ἀπ' ἀρχῆς». Ὑπερασπι-
εἷ γὰρ οὔτω τῶν ἰδίων ἐκκλησιῶν, ἦτοι τῶν ἑαυτοῦ σκηνωμάτων, ὁ τῶν ὄλων Κύριος, δῆλον δὲ ὅτι Χριστός, ὡς ἴσῃν αὐτοῖς ἀπονει-
μαι φροντίδα τῇ πάλαι δεδωρημένην λελυτρωμένων ἐξ Αἰγύπτου
25 τῶν ἐξ Ἰσραήλ. Ἐξήγαγε γὰρ τὸν Ἰσραήλ «ἐξ οἴκου δουλείας, καὶ ἐκ καμίνου σιδηρᾶς», καθὰ γέγραπται, καὶ ἐξ ἀφορήτου πλε-
ονεξίας ὁ τῶν ὄλων Θεός, «ἐν χειρὶ κραταιᾷ καὶ ἐν βραχίονι ὑψη-
λῷ», ὅτε καὶ τοὺς διώκοντας κατεπόντισεν ἐν Ἐρυθρᾷ θαλάσῃ·
πόντος ἐκάλυψεν αὐτούς, καὶ ἔδυσαν ὡσεὶ μόλιθος ἐν ὕδατι σφο-
30 δρῶ, καὶ διεβιδάσθησαν μὲν οἱ λελυτρωμένοι, στύλος δὲ αὐτῶν ἠγεῖτο πυρὸς τὴν νύκτα, καταδεικνύων τὴν ὁδόν, ἐπεκρέματο δὲ καὶ ἐν ἡμέρᾳ νεφέλη. Εἶτα τὸν ἐξ οὐρανοῦ κατεδηδόκασιν ἄρτον, διέφυγον ἐν τῇ ἐρήμῳ τὰ τῶν ὄψεων δῆγματα, κρείττους ἦσαν

72. Ἐβρ. 4, 12.

73. Ἱερ. 4, 4.

74. Ἰωήλ 2, 13.

75. Δευτ. 4, 20.

μπορεῖ, καὶ πολὺ κατάλληλα, καὶ αὐτὸν ποὺ ἔχει παγώσει στὶς ἁμαρτίες νὰ ἀναθερμάνει τὸ νοῦ του καὶ κατὰ κάποιον τρόπο ἀποξηραμένο καὶ συρρικνωμένο νὰ τὸν ἀναζωογονήσει εὐκόλα. Γιατὶ «εἶναι ζωντανὸς καὶ δραστικὸς καὶ κοφτερὸς περισσότερο ἀπὸ ὅποιοδήποτε δίκωπο μαχαίρι, καὶ εἰσχωρεῖ βαθιὰ μέχρι τὸν χωρισμὸ ψυχῆς καὶ σώματος, ἀρθρώσεων καὶ μυελῶν, καὶ διακρίνει τὶς σκέψεις καὶ τὶς προθέσεις τῆς καρδιᾶς»⁷². Ἔχει ἐπίσης εἰπωθεῖ καὶ μὲ τὸ στόμα τῶν προφητῶν πρὸς τὸν σκληρὸ καὶ ἄκαμπτο Ἰουδαῖο· «Νὰ περιτμηθεῖτε γιὰ τὸν Θεό σας καὶ νὰ ἀποθάψετε τὴ σκληροκαρδιά σας, ἄνδρες Ἰουδαῖοι καὶ σεῖς ποὺ κατοικεῖτε στὴν Ἱερουσαλήμ»⁷³. «Ἔεσχίστε τὶς καρδιές σας, καὶ ὄχι τὰ ἐνδύματά σας»⁷⁴.

Στίχ. 6-7. «Καὶ οἱ κάτοικοι τῆς Ἱερουσαλήμ θὰ ἐγκατασταθοῦν σ' αὐτὴν καὶ ὁ Κύριος θὰ σώσει τὰ σκηνώματα τοῦ Ἰούδα, ὅπως ἔκανε στὴν ἀρχή, γιὰ νὰ μὴ μεγαλοφρονοῦν αὐτοὶ ποὺ εἶναι τὸ καύχημα (οἱ ἄρχοντες) τοῦ Δαβὶδ καὶ νὰ ὑπάρχουν ἀφορμὲς ἔπαρσης στοὺς κατοίκους τῆς Ἱερουσαλήμ κατὰ τοῦ Ἰούδα».

91. Δὲν θὰ βρῖσκεται, λέγει, ἡ Ἐκκλησία πάντοτε σὲ ταραχὴ, οὔτε θὰ ὑπομένει ἀτελείωτους τοὺς διωγμούς, ἀλλὰ κάποτε θὰ ἡρεμήσει καὶ θὰ κατοικήσει καθ' ἑαυτὴν, δηλαδὴ μόνη της, χωρὶς νὰ τὴν ἐνοχλεῖ κανένας, χωρὶς νὰ τῆς προξενεῖ θλίψη οὔτε καὶ φόβος, οὔτε καὶ νὰ τῆς ἐπισωρεύει τὶς ἀγωνίες τῶν πειρασμῶν. Γιατὶ λέγει, «Θὰ σώσει ὁ Κύριος τὰ σκηνώματα τοῦ Ἰούδα, ὅπως ἔκανε καὶ στὴν ἀρχή». Ἔτσι δηλαδὴ θὰ ὑπερασπισθεῖ τὶς Ἐκκλησίες του, ἤτοι τὰ σκηνώματά του, ὁ Κύριος τῶν ὅλων, δηλαδὴ ὁ Χριστός, ὥστε θὰ ἀπονέμει σ' αὐτὰ ἴση φροντίδα μὲ τὴν παλαιὰ ποὺ τοὺς δώριζε, ὅταν λυτρῶνονταν οἱ Ἰσραηλιῖτες ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο. Γιατὶ, ὅπως ἔχει γραφεῖ, ἔβγαλε ὁ Θεὸς τῶν ὅλων τοὺς Ἰσραηλιῖτες «ἀπὸ οἶκο δουλείας καὶ ἀπὸ σιδερένιο καμίνι»⁷⁵ καὶ ἀπὸ τὴν ἀφόρητη καταπίεση «μὲ χεῖρι κραταιὸ καὶ ἰσχυρὸ βραχίονα»⁷⁶, ὅταν καὶ τοὺς διῶκτες «τοὺς καταπόντισε στὴν Ἐρυθρὰ θάλασσα»· γιὰ τὸν σκοπὸν τούτου σκέπασε ἡ θάλασσα καὶ βούλιαξαν σὰν μολύβι στὸ τρικυμισμένο νερὸ καὶ πέρασαν οἱ ἀπελευθερωμένοι»⁷⁷, ἐνῶ τὴ νύχτα προπορευόταν στύλος πύρινος δείχνοντάς τους τὸ δρόμο, καὶ τὴν ἡμέρα τοὺς σκίαζε σύννεφο⁷⁸. Ἐπειτα ἔφαγαν τὸν ἄρτο ἀπὸ τὸν οὐρανὸν⁷⁹, ἀπέφυγαν στὴν ἔρημο τὰ δαγκώματα

76. Δευτ. 5, 15.

77. Ἐξ. 15, 4.

78. Ἐξ. 13, 22.

79. Ἐξ. 16, 15.

ἐχθρῶν, διεβιδάσθησαν τὸν Ἰορδάνην, περιετιμήθησαν μαχαίραις πετρίναις, εἰσῆλθον εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας Ταῦτα χαριεῖται Χριστὸς τοῖς ζητοῦσι τὰ σκηνώματα αὐτοῦ, τουτέστι τὴν Ἐκκλησίαν οὕτω καὶ αὐτοὺς ἀνασώσει, δουλείας μὲν ἀπαλλάξας, τῆς 5 ὑπὸ τῷ διαβόλῳ φημί, καὶ δαιμονιώδους πλεονεξίας ἐξελῶν, διαβιδάσας δὲ ὡσπερ διὰ θαλάσσης τῶν ἐν τῷδε τῷ κόσμῳ περισπασμῶν καὶ τύρβης εἰκαίας, στύλον δὲ καὶ ἐδραῖωμα λαμπρὸν ἐαυτὸν αὐτοῖς ἀναθείς, φωτίζοντα τοὺς ἐν σκότῳ καὶ οἷα νεφέλην ταῖς νοηταῖς κατάρδοντα δρόσοις· γεγωνῶς δὲ αὐτοῖς καὶ ἄρτος 10 ζωῆς, ἄπρακτά τε καὶ ἀδρανῆ τὰ τῶν νοητῶν ὄψεων ἀποφήνας δῆγματα, καὶ διαβιδάσας τὸν Ἰορδάνην, καὶ τῇ διὰ Πνεύματος περιτομῇ καθαρὸς ἀποφαίνων, εἰσκομίζων δὲ καὶ εἰς βασιλείαν οὐρανῶν.

Ταῦτα χαριεῖται τοῖς ἰδίῳις προσκνηταῖς, διασώσει τε αὐ- 15 τοὺς κατὰ τοιούσδε τινὰς τρόπους, «ὅπως μὴ μεγαλύνηται καύχημα οἴκου Δαβίδ», τουτέστιν οἱ τῶν Ἰουδαίων ἡγούμενοι, «μῆτε μὴν ἐπάρσεις εἶεν», ἡγουν ἐπάρσεως ἀφορμαί, «τοῖς κατοικοῦσιν Ἱερουσαλήμ», τὴν αἰσθητὴν καὶ ἐπίγειον, κατὰ τοῦ Ἰούδα Ἐφρόνον μὲν γὰρ μεγάλα καὶ κατωφρυῶντο λίαν τῶν πεπιστευ- 20 κόντων εἰς Χριστόν, καὶ κατ' αὐτοῦ δὲ τοῦ Ἐμμανουήλ, ἄνω τε καὶ κάτω τὰ διὰ Μωυσέως τοῖς ἀρχαιοτέροις δεδωρημένα προτείνοντες καὶ τὴν τοῖς πατράσιν αὐτῶν ἐκνεμηθεῖσαν φειδῶ προῖσχύμενοι. Καὶ γοῦν ἔφασκον, ποτὲ μὲν, «Τί οὖν ποιεῖς σὺ σημεῖον, ἵνα ἴδωμεν καὶ πιστεύσωμέν σοι; τί ἐργάζῃ; Οἱ πατέρες ἡμῶν ἔφαγον 25 τὸ μάννα ἐν τῇ ἐρήμῳ, καθὼς ἐστι γεγραμμένον· Ἄρτον ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἔδωκεν αὐτοῖς φαγεῖν», ποτὲ δὲ δὴ αὐ· «Ἡμεῖς οἶδαμεν ὅτι Μωυσεῖ λελάληκεν ὁ Θεός, τοῦτον δὲ οὐκ οἶδαμεν πόθεν ἐστί». Τερατουργήσει δὴ οὖν καὶ ἐφ' ἡμῖν ὁ τῶν ὅλων Θεός, εἰ καὶ μὴ ἐμφανῶς, καθάπερ ἀμέλει καὶ τότε, ἀλλ' οὖν νοητῶς, οὕτω τε 30 ἡμᾶς ἀνασώσει τοὺς ἐν τοῖς ἰδίῳις σκηνώμασιν, ἵνα μὴ μεγαλοφρονῶσι καθ' ἡμῶν οἱ Ἰουδαῖοι, ἡγουν οἱ παρ' αὐτοῖς ἡγούμενοι. Τουτὶ γὰρ οἶμαι δηλοῦν «τὸ καύχημα τοῦ οἴκου Δαβίδ».

80. Ἄριθμ. 21, 6-9.

81. Ἰησ. 3, 14-17.

τῶν φιδιῶν⁸⁰, ὑπερίσχυσαν τῶν ἐχθρῶν τους, πέρασαν τὸν Ἰορδάνη⁸¹, ἔκαναν περιτομὴ μὲ πέτρινα μαχαίρια⁸², καὶ μπῆκαν στὴ γῆ τῆς ἐπαγγελίας. Αὐτὰ θὰ χαρίσει ὁ Χριστὸς σὲ ὅσους ἀναζητοῦν τὰ σκηνώματά του, δηλαδή τὴν Ἐκκλησία. Ἔτσι θὰ τοὺς διασώσει καὶ αὐτούς, ἀπαλλάσσοντάς τους ἀπὸ τὴ δουλεία, ἐννοῶ τοῦ διαβάλου, καὶ θγάζοντάς τους ἀπὸ τὴν καταπίεση τῶν δαιμόνων καὶ διαπεραιώνοντάς τους σὰν ἀπὸ θάλασσα ἀπὸ τοὺς περισπασμούς αὐτῆς τῆς ζωῆς καὶ τὴ μάταια τύρβη, προβάλλοντας ὡς στύλο καὶ λαμπρὸ ἔδραϊωμα σ' αὐτούς τὸν ἑαυτό του, ποὺ φωτίζει αὐτούς ποὺ βρίσκονται στὸ σκοτάδι καὶ σὰν νεφέλη τοὺς καταρδεύει μὲ τὶς πνευματικὲς δροσιές. Καὶ ἀφοῦ ἔγινε γι' αὐτούς καὶ ἄρτος ζωῆς καὶ ἀπέδειξε ἀνίσχυρα καὶ ἀναποτελεσματικὰ τὰ δαγκώματα τῶν νοητῶν φιδιῶν, καὶ ἀφοῦ τοὺς πέρασε ἀπὸ τὸν Ἰορδάνη καὶ τοὺς παρουσίασε καθαρούς μὲ τὴν πνευματικὴ περιτομὴ, τοὺς ὀδηγεῖ στὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν.

Αὐτὰ θὰ χαρίσει στοὺς προσκυνητὲς του καὶ θὰ τοὺς σώσει μὲ κάποιους τέτοιους τρόπους, «ὥστε νὰ μὴ ἀλαζονεύονται αὐτοὺ ποὺ εἶναι τὸ καύχημα τοῦ οἴκου τοῦ Δαβίδ», δηλαδή οἱ ἀρχηγοὶ τῶν Ἰουδαίων, οὔτε νὰ ὑπάρχουν ἐπάρσεις, δηλαδή ἀφορμὲς ἔπαρσης σὲ ἐκείνους ποὺ κατοικοῦν τὴν Ἱερουσαλήμ, τὴν αἰσθητὴ καὶ ἐπίγεια, κατὰ τοῦ Ἰούδα. Γιατὶ ἦταν κυριευμένοι ἀπὸ μεγαλοφροσύνη καὶ περιφρονοῦσαν πολὺ ἐκείνους ποὺ εἶχαν πιστέψει στὸν Χριστό, ἀλλὰ καὶ τὸν ἴδιο τὸν Ἐμμανουήλ, παρουσιάζοντας ὅσα εἶχαν δωρηθεῖ στοὺς παλαιότερους μέσω τοῦ Μωυσῆ καὶ προβάλλοντας καὶ τὴ φροντίδα ποὺ δείχθηκε στοὺς πατέρες τους. Καὶ πράγματι ἔλεγαν, ἄλλοτε, «Τί σημεῖο μπορεῖς νὰ μᾶς κάνεις γιὰ νὰ δοῦμε καὶ νὰ πιστέψομε; Ποιὸ ἔργο μπορεῖς νὰ κάνεις; Οἱ πατέρες μας ἔφαγαν στὴν ἔρημο τὸ μάννα, ὅπως ἔχει γραφεῖ· Τοὺς ἔδωσε νὰ φᾶνε ἄρτο ἀπὸ τὸν οὐρανὸ»⁸³, καὶ ἄλλοτε πάλι· «Ἐμεῖς γνωρίζομε, ὅτι ὁ Θεὸς μίλησε στὸν Μωυσῆ· αὐτὸς ἔδω δὲν ξέρομε ἀπὸ ποῦ ἦρθε»⁸⁴. Θὰ κάνει θαῦματα λοιπὸν καὶ σ' ἐμᾶς ὁ Θεὸς τῶν ὅλων, ἂν καὶ ὄχι φανερά, ὅπως ἀκριβῶς καὶ τότε, ἀλλὰ πνευματικὰ, καὶ ἔτσι θὰ σώσει ἐμᾶς ποὺ εἴμαστε στὰ σκηνώματά μας, γιὰ νὰ μὴ μεγαλοφρονοῦν εἰς βάρος μας οἱ Ἰουδαῖοι, δηλαδή οἱ ἀρχηγοὶ τους. Γιατὶ αὐτὸ ἀκριβῶς, νομίζω, ὅτι δὴλώνει «τὸ καύχησι τοῦ οἴκου Δαβίδ».

82. Ἰησ. Ναυῆ 5, 2-9.

83. Ἰω. 6, 30.

84. Ἰω. 9, 29.

Στίχ. 8. «Καὶ ἔσται ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ὑπερασπιεῖ Κύριος ὑπὲρ τῶν κατοικούντων Ἱερουσαλήμ· καὶ ἔσται ὁ ἀσθενῶν ἐν αὐτοῖς ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ ὡς οἶκος Δαβίδ, ὁ δὲ οἶκος Δαβίδ ὡς οἶκος Θεοῦ, ὡς ἄγγελος Κυρίου ἐνώπιον αὐτῶν».

5 ἡβ'. «Ὁπλῶ μὲν ἡμᾶς εὐδοκίας ἐστεφάνωσεν» ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ. Δέδωκε γὰρ ἡμῖν τὸν ἴδιον Υἱὸν προασπιστὴν καὶ πρόμαχον, δι' οὗ καὶ σεσώσμεθα, παντὸς μὲν εὐκόλως διεκδύνοντες πειρασμοῦ, πολέμου δὲ τοῦ παρ' ἐχθρῶν καὶ τῆς τῶν διωκόντων σκαιότητος κατευμεγεθεῖν εἰωθότες. Ἄλλ' ἐν γε τοῖς προκειμέ-
10 νοις δηλοῦται μὲν τι τοιοῦτον, πλὴν ἀσαφείᾳ πολλῇ κατεσκιασμένον τὸν λόγον κατίδοι τις ἄν. Ἔφη μὲν γὰρ ὑπερασπιεῖν ὁ τῶν ὄλων Θεὸς τῶν κατοικούντων Ἱερουσαλήμ, καὶ οὐχὶ δὴ μᾶλλον τῶν παροικούντων αὐτήν. Καὶ νοεῖται μὲν ὁμολογουμένως Ἱερουσαλήμ ἐν τούτοις ἢ Ἐκκλησία Χριστοῦ, παροικεῖ δὲ αὐτήν ὁ
15 μὴ λίαν ἀσφαλῆς, σεσαλευμένος δὲ ὡσπερ καὶ εὐπάροιστος κομιδῇ πρὸς τὸ μὴ ἔχον ὀρθῶς, ἢ καὶ ἄλλως ῥάθυμος εἰς φιλομάθειαν· κατοικεῖ δὲ δὴ αὐτὸς ὁ θεθῆκως καὶ ἐρηρυσμένος εἰς ἀγάπην τὴν ἐπὶ Χριστῷ καὶ ταῖς ἐκ τῶν θείων μαθημάτων ὠφελείαις αἰεὶ προσκείμενος, ὥστε δύνασθαι λέγειν τὸ διὰ φωνῆς τοῦ Δαβίδ· «Ὡς
20 γλυκεία τῷ λάρυγγί μου τὰ λόγια σου, ὑπὲρ μέλι καὶ κηρίον τῷ στόματί μου». Ὑπερασπιεῖ τοίνυν, φησί, τῶν κατοικούντων καὶ ἔσται ὁ ἀσθενῶν ἐν αὐτοῖς ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ὡς ὁ οἶκος Δαβίδ. Καὶ «οἶκον» μὲν «τοῦ Δαβίδ» ἐν τούτοις τοὺς παρὰ τοῖς Ἰουδαίοις ἐντιμοτάτους ὠνομάσθαι φαμέν (ἀπὸ γὰρ τῆς Ἰούδα φυλῆς,
25 ἐξ ἧς Ἰεσσαὶ καὶ Δαβίδ, ἐβασίλευον κατὰ καιροὺς ἐν τοῖς Ἱεροσολύμοις), «ἀσθενοῦντα» δὲ φησιν ἐκ τῶν κατοικούντων τὴν ἁγίαν πόλιν, τὴν νοητὴν Ἱερουσαλήμ, ἣτις ἐστὶν ἢ Ἐκκλησία, τάχα πού τὸν ἔτι κατηχούμενον, ὃς οὐπω βεβάπτισται, νοσεῖ δὲ ὡσπερ ἔτι τῷ τῆς ἁμαρτίας φορτίῳ κατηχθισμένος, καὶ τῶν ἀρχαίων ἀρ-
30 ῥωστημάτων, ἠγουν παθῶν, οὐκ ἀπήλλακται.

Ἄλλὰ καὶ οὕτως ἔχων, ὅτι δὴ μόνον πεπίστευκε καὶ τῆς νομικῆς ἀπέστη σκιαῆς καὶ διανένευκεν ὅλως ἐπὶ τὸ ἐλέσθαι πληροῦν τὴν ἐν πνεύματι πολιτείαν καὶ τῆς ἐν Χριστῷ ζωῆς τὰ αὐχήματα,

Στίχ. 8. «Καὶ τὴν ἡμέρα ἐκείνη θὰ ὑπερασπισθεῖ ὁ Κύριος τοὺς κατοίκους τῆς Ἱερουσαλήμ, καὶ ὁ ἀσθενὴς τὴν ἡμέρα ἐκείνη θὰ εἶναι ὅπως ὁ οἶκος τοῦ Δαβίδ, καὶ ὁ οἶκος Δαβὶδ σὰν οἶκος Θεοῦ, σὰν ἄγγελος τοῦ Κυρίου ἐνώπιον αὐτῶν».

92. «Μὲ ὄπλο εὐμένειας μᾶς στεφάνωσε»⁸⁵ ὁ Θεὸς καὶ Πατέρας. Γιατὶ μᾶς ἔδωσε τὸν Υἱό του ὑπερασπιστὴ καὶ πρόμαχο, μέσω τοῦ ὁποῖου καὶ ἔχομε σωθεῖ, ξεφεύγοντας εὐκόλα ἀπὸ κάθε πειρασμὸ καὶ ἔχοντας συνηθίσει νὰ νικοῦμε σὲ κάθε πόλεμο τοὺς ἐχθροὺς μας καὶ τὴν κακότητα τῶν διωκτῶν μας. Ἀλλὰ στὸ ἐξεταζόμενο ἐδῶ χωρίο δηλώνεται βέβαια κάτι τέτοιο, πλὴν ὅμως θὰ διαπιστώσει κανεὶς ὅτι ὁ λόγος σκιαάζεται ἀπὸ πολλὴ ἀσάφεια. Γιατὶ ὁ Θεὸς τῶν ὅλων εἶπε ὅτι θὰ ὑπερασπισθεῖ μᾶλλον τοὺς κατοίκους τῆς Ἱερουσαλήμ, καὶ ὄχι αὐτοὺς ποὺ ζοῦν σ' αὐτὴν ὡς πάροικοι. Καὶ νοεῖται βέβαια ἐδῶ ὁμολογουμένως ὡς Ἱερουσαλήμ ἢ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ, καὶ κατοικεῖ ὡς πάροικος σ' αὐτὴν αὐτὸς ποὺ δὲν εἶναι σταθερὸς, ἀλλὰ ταλαντεύεται κατὰ κάποιο τρόπο καὶ πολὺ εὐκόλα παρασύρεται σ' αὐτὸ ποὺ δὲν εἶναι ὀρθό, ἢ διαφορετικὰ εἶναι ράθυμος ὡς πρὸς τὴ φιλομάθεια, ἐνῶ κατοικεῖ πάλι σ' αὐτὴν αὐτὸς ποὺ εἶναι σταθερὸς καὶ ἀκλόνητος στὴν ἀγάπη τοῦ Χριστοῦ καὶ εἶναι προσκολλημένος πάντοτε στὶς ὠφέλειες ἀπὸ τὰ θεῖα μαθήματα, ὥστε νὰ μπορεῖ νὰ λέγει μὲ τὴ φωνὴ τοῦ Δαβίδ· «Πόσο γλυκὰ εἶναι τὰ λόγια σου στὸ λάρυγγά μου! εἶναι γλυκύτερα ἀπὸ τὸ μέλι καὶ τὸ κερί στὸ στόμα μου»⁸⁶. «Θὰ ὑπερασπισθεῖ» λοιπόν, λέγει, «τοὺς κατοίκους καὶ θὰ εἶναι ὁ ἀσθενὴς ἐκείνη τὴν ἡμέρα ἀνάμεσά τους ὡς οἶκος τοῦ Δαβίδ». Καὶ οἶκο βέβαια τοῦ Δαβίδ ἐδῶ λέμε ὅτι ὀνόμασε τοὺς ἐντιμότερους τῶν Ἰουδαίων, γιατί ἀπὸ τὴ φυλὴ τοῦ Ἰούδα, ἀπὸ τὴν ὁποία καταγόταν ὁ Ἰεσαὶ καὶ ὁ Δαβίδ, προέρχονταν ὅσοι βασίλευσαν κατὰ καιροὺς στὰ Ἱεροσόλυμα, ἐνῶ ἀσθενῆ ὀνομάζει ἀπὸ τοὺς κατοίκους τῆς ἁγία πόλης, τῆς νοητῆς Ἱερουσαλήμ, ποὺ εἶναι ἢ Ἐκκλησία, ἴσως αὐτὸν ποὺ εἶναι ἀκόμα κατηχούμενος καὶ δὲν ἔχει βαπτισθεῖ, καὶ εἶναι ἀσθενὴς ἀκόμα κατὰ κάποιο τρόπο καταπιεζόμενος ἀπὸ τὸ βάρος τῆς ἁμαρτίας, καὶ δὲν ἔχει ἀπαλλαγεῖ ἀπὸ τὰ παλαιὰ ἀρρωστήματα, ἤτοι τὰ πάθη.

Ἀλλὰ καὶ σ' αὐτὴ τὴν κατάσταση, τὸ ὅτι δηλαδὴ πίστεψε μόνο καὶ ἀπομακρύνθηκε ἀπὸ τὴ σκιά τοῦ νόμου καὶ στράφηκε ἐξολοκλήρου στὴν ἐπιθυμία νὰ ἀσκήσει τὴν πνευματικὴ πολιτεία καὶ νὰ πραγματοποιη-

ἔσται, φησίν, ὡς ὁ οἶκος Δαβίδ, τουτέστι κατ' οὐδὲν ἐλάττων εἰς
 σύνεσιν τοῦ σοφοῦ τε καὶ ἐντιμοτάτου παρά γε τοῖς Ἰουδαίοις.
 Ὑπαινίττεται τι τοιοῦτον καὶ ὁ σοφώτατος Παῦλος, τοῖς Ἰουδαί-
 ων δήμοις προσλαλῶν. Ἔφη γὰρ οὕτως· «Ὅταν γὰρ ἔθνη τὰ μὴ
 5 νόμον ἔχοντα φύσει τὰ τοῦ νόμου ποιούσιν, οὗτοι νόμον μὴ ἔχον-
 τες ἑαυτοῖς εἰσι νόμος, οἵτινες ἐνδείκνυνται τὸ ἔργον τοῦ νόμου
 γραπτὸν ἐν ταῖς καρδίαις αὐτῶν». Καὶ πάλιν· «Περιτομὴ μὲν γὰρ
 ὠφελεῖ ἐὰν νόμον πράσσης, ἐὰν δὲ παραβάτης νόμου ᾖ, ἢ πε-
 ριτομὴ σου ἀκροβυστία γέγονεν. Ἐὰν οὖν ἢ ἀκροβυστία τὰ δι-
 10 καιώματα τοῦ νόμου φυλάσῃ, οὐχὶ ἢ ἀκροβυστία αὐτοῦ εἰς πε-
 ριτομὴν λογισθήσεται; καὶ κρινεῖ ἢ ἐκ φύσεως ἀκροβυστία τὸν
 νόμον τελοῦσα, σὲ τὸν διὰ γράμματος καὶ περιτομῆς παραβάτην
 νόμον· οὐ γὰρ ὁ ἐν τῷ φανερῷ Ἰουδαῖός ἐστιν, οὐδὲ ἢ ἐν τῷ φανε-
 ρῷ ἐν σαρκὶ περιτομῆ, ἀλλ' ὁ ἐν τῷ κρυπτῷ Ἰουδαῖος, καὶ περιτο-
 15 μὴ καρδίας ἐν πνεύματι, οὐ γράμματι, οὐ ὁ ἔπαινος οὐκ ἐξ ἀν-
 θρώπων, ἀλλ' ἐκ τοῦ Θεοῦ».

Ὁ τοίνυν παραιτησάμενος ὡς ἔωλον τὴν ἐν σαρκὶ περιτομὴν,
 ἀγαπήσας δὲ μᾶλλον τὴν ἐν πνεύματι καὶ τὸν ἐν τῷ κρυπτῷ περι-
 φέρων Ἰουδαῖον, «οὐ ὁ ἔπαινος οὐκ ἐξ ἀνθρώπων, ἀλλ' ἐκ τοῦ Θε-
 20 οῦ», πῶς οὐκ ἀμείνων ἢ καὶ κατ' οὐδὲν ἠττώμενος τῶν νομομαθῶν
 καὶ ἐντιμοτάτων παρά τῶν Ἰουδαίων, κἂν εἰ ἔχοι τυχὸν ἀσθενείας
 λείψανον ὡς οὐπω θεβαπτισμένος; τῷ γὰρ ὑγιαίνουντι μέρει τῆς
 ἑαυτοῦ καρδίας, τουτέστι τῇ πίστει, διοίσει πάντως τοῦ τὴν πίστιν
 οὐ προσιεμένου. Εἰ δὲ δὴ τῶν ἐκ τοῦ οἴκου Δαβίδ, τουτέστι τῶν
 25 παρ' αὐτοῖς λαμπρῶν καὶ ἐντιμοτάτων, παραδέξαιτό τις τὴν πίστιν
 καί, συνεῖς εὖ μάλα τὸ Χριστοῦ μυστήριον, αὐτοῦ γένοιτο προσκν-
 νητής, οὗτος «ἔσται καὶ ὡς οἶκος Θεοῦ καὶ ὡς ἄγγελος Κυρίου
 ἐνώπιον αὐτῶν». Τοιοῦτόν τι καὶ αὐτὸς ὁ Σωτὴρ εὐρίσκεται λέγων
 ἔφη γὰρ ὅτι· «Διὰ τοῦτο πᾶς γραμματεὺς μαθητευθεὶς τῇ βασιλείᾳ
 30 τῶν οὐρανῶν ὁμοίός ἐστιν ἀνθρώπῳ οἰκοδεσπότη, ὅστις ἐκβάλλει
 ἐκ τοῦ θησαυροῦ αὐτοῦ καινὰ καὶ παλαιά». Ὁ γὰρ ἔχων ἤδη τεθη-

87. Ρωμ. 2, 14-15.

88. Ρωμ. 2, 25-29.

89. Ματθ. 13, 52.

ήσει τὰ καυχήματα τῆς σύμφωνης μὲ τις ἐντολές τοῦ Χριστοῦ ζωῆς, «θα εἶναι», λέγει, «ὅπως ὁ οἶκος τοῦ Δαβίδ», δηλαδή καθόλου κατώτερος ὡς πρὸς τὴ σύνεση ἀπὸ τὸν σοφὸ καὶ τιμώμενο ἀνάμεσα στοὺς Ἰουδαίους. Κάτι παρόμοιο ὑπαινίσσεται καὶ ὁ σοφώτατος Παῦλος, μιλώντας στὰ πλήθη τῶν Ἰουδαίων. Γιατὶ εἶπε τὰ ἐξῆς: «Γιατί, ὅταν ἔθνη, πού δὲν ἔχουν νόμο, ἐκ φύσεως τελοῦν τις ἐντολές τοῦ νόμου, αὐτοί, ἂν καὶ δὲν ἔχουν νόμο, εἶναι νόμος γιὰ τὸν ἑαυτό τους, καὶ παρουσιάζουν τὸ ἔργο τοῦ νόμου γραμμένο στὶς καρδιές τους»⁸⁷. Καὶ ἄλλοῦ γράφει: «Ἡ περιτομὴ ὠφελεῖ ὅταν ἐκτελεῖς τὸ νόμο· ἂν ὅμως εἶσαι παραβάτης τοῦ νόμου, ἡ περιτομὴ σου ἔγινε ἀκροβυστία. Ἐάν λοιπὸν ἡ ἀκροβυστία τηρεῖ τις ἐντολές τοῦ νόμου, δὲν θὰ λογαριασθεῖ ἡ ἀκροβυστία του περιτομῆ; Καὶ ἡ ἐκ φύσεως ἀκροβυστία πού ἐκτελεῖ τὸν νόμο, θὰ καταδικάσει ἐσένα, πού, ἐνῶ ἔχεις τὸ νόμο τοῦ γράμματος καὶ τὴν περιτομὴ, παραβαίνεις τὸ νόμο. Γιατὶ δὲν εἶναι Ἰουδαῖος αὐτὸς πού φαίνεται ὅτι εἶναι, οὔτε περιτομὴ εἶναι αὐτὴ πού γίνεται ἐξωτερικᾶ στὴ σάρκα, ἀλλὰ Ἰουδαῖος εἶναι αὐτὸς πού εἶναι τέτοιος ἐσωτερικᾶ, καὶ περιτομὴ εἶναι αὐτὴ πού γίνεται στὴν καρδιά μὲ τὸ πνεῦμα, καὶ ὄχι σύμφωνα μὲ τὸ γράμμα τοῦ νόμου, καὶ τοῦ ὁποίου ὁ ἔπαινος δὲν προέρχεται ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, ἀλλὰ ἀπὸ τὸν Θεό»⁸⁸.

Αὐτὸς λοιπὸν πού ἀρνήθηκε τὴν περιτομὴ στὴ σάρκα ὡς ἀπηρχαιωμένη καὶ ἀγάπησε μᾶλλον τὴν πνευματικὴν περιτομὴ καὶ περιφέρει μέσα του τὸν Ἰουδαῖο, «τοῦ ὁποίου ὁ ἔπαινος δὲν προέρχεται ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, ἀλλὰ ἀπὸ τὸν Θεό», πῶς δὲν εἶναι ἀνώτερος καὶ καθόλου κατώτερος ἀπὸ τοὺς νομομαθεῖς καὶ τοὺς ἐντιμότετους ἐκ μέρους τῶν Ἰουδαίων, ἔστω κι ἂν ἔχει τυχὸν κάποιον ὑπόλειμμα ἀσθένειας ἐπειδὴ δὲν εἶναι ἀκόμα βαπτισμένος; Γιατὶ ὡς πρὸς τὸ ὑγιὲς μέρος τῆς καρδιᾶς του, δηλαδή τὴν πίστη, θὰ διαφέρει ὅπωςδὴποτε ἀπὸ αὐτὸν πού δὲν δέχθηκε τὴν πίστη. Ἐάν ὅμως κάποιος ἀπὸ αὐτοὺς ἀνήκουν στὸν οἶκο τοῦ Δαβίδ, δηλαδή ἀπὸ τοὺς ἐπιφανεῖς καὶ τιμώμενους ἀπὸ αὐτούς, ἀποδεχθεῖ τὴν πίστη καί, κατανοώντας βαθιὰ τὸ μυστήριον τοῦ Χριστοῦ, γίνε προσκυνητὴς αὐτοῦ, αὐτὸς θὰ εἶναι «καὶ ὡς οἶκος τοῦ Θεοῦ καὶ ὡς ἄγγελος τοῦ Κυρίου ἐνώπιον αὐτῶν». Κάτι τέτοιο παρουσιάζεται νὰ λέγει καὶ ὁ ἴδιος ὁ Σωτῆρας γιατί εἶπε: «Γι' αὐτὸ κάθε Γραμματέας πού διδάχθηκε τὰ σχετικὰ μὲ τὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν, εἶναι ὅμοιος μὲ κάποιον οἰκοδεσπότη, ὁ ὁποῖος θγάζει ἀπὸ τὸ θησαυροφυλάκιό του καινούργια καὶ παλιά»⁸⁹.

σαυρισμένην ἐν ἑαυτῷ τὴν τοῦ νόμου γνῶσιν, εἰ προσλάβοι τὴν εὐ-
 αγγελικὴν, πλούσιος ἔσται εἰς συνέσιν, καινὰ τε καὶ παλαιὰ θεω-
 ρήματα, καθάπερ ἐξ ἀποθηκῶν, τοῖς φιλομαθέσι παρατιθείς ὁποῖ-
 5 ὅς τις ἦν ὁ θεσπέσιος Παῦλος, ποτὲ μὲν νομικαῖς ἀποδείξει τὸν
 ἐπὶ Χριστῷ λόγον ἐμπεδοῦν ἐπιχειρῶν, ποτὲ δὲ καὶ ταῖς ὑπὲρ νό-
 μον μυσταγωγίαις συνελαύνων τρόπον τινὰ τοὺς ἀκροωμένους εἰς
 γὰρ τὸ ἐλέσθαι δεῖν τῇ εἰς αὐτὸν πίστει κατασεμνύνεσθαι. Ποτὲ μὲν
 γὰρ ἔφασκε, «Λέγετέ μοι, οἱ ὑπὸ νόμον θέλοντες εἶναι, τὸν νόμον
 οὐκ ἀκούετε; γέγραπται γὰρ ὅτι Ἀβραὰμ δύο υἱοὺς ἔσχεν, ἓνα ἐκ
 10 τῆς παιδίσκης καὶ ἓνα ἐκ τῆς ἐλευθέρας. Ἀλλ' ὁ μὲν ἐκ τῆς παιδί-
 σκης κατὰ σάρκα γεγέννηται, ὁ δὲ ἐκ τῆς ἐλευθέρας δι' ἐπαγγελί-
 ας, ἣτινά ἐστιν ἀλληγορούμενα· αὗται γὰρ εἰσι δύο διαθήκαι, μία
 μὲν ἀπὸ ὄρους Σινᾶ, εἰς δουλείαν γεννῶσα, ἣτις ἐστὶν Ἄγαρ· τὸ
 γὰρ Σινᾶ ὄρος ἐστὶν ἐν τῇ Ἀραβίᾳ, συστοιχεῖ δὲ τῇ νῦν Ἱερουσα-
 15 λήμ, δουλεύει γὰρ μετὰ τῶν τέκνων αὐτῆς. Ἡ δὲ ἄνω Ἱερουσαλήμ
 ἐλευθέρα ἐστίν, ἣτις ἐστὶ μήτηρ ἡμῶν», ποτὲ δὲ περὶ τοῦ Υἱοῦ,
 «Ὁς, ὡν ἀπαύγασμα τῆς δόξης καὶ χαρακτὴρ τῆς ὑποστάσεως
 αὐτοῦ, φέρων τε τὰ πάντα τῷ ῥήματι τῆς δυνάμεως αὐτοῦ, δι'
 ἑαυτοῦ καθαρισμόν τῶν ἁμαρτιῶν ποιησάμενος, ἐκάθισεν ἐν δεξιᾷ
 20 τοῦ θρόνου τῆς μεγαλωσύνης ἐν τοῖς ὑψηλοῖς». Συνίης οὖν ὅπως
 παλαιοῖς τε ἅμα καὶ νέοις παιδεύμασι τὰς τῶν μυσταγωγουμένων
 ὀνίνησι ψυχάς· «ἔσται» τοίνυν, φησὶν, «ὁ οἶκος Δαβὶδ ὡς οἶκος Θε-
 οῦ, ὡς ἄγγελος Κυρίου ἐνώπιον αὐτῶν».

25 *Στίχ. 9-10.* «Καὶ ἔσται ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ζητήσω τοῦ ἐξᾶ-
 ραι πάντα τὰ ἔθνη τὰ ἐπερχόμενα ἐπὶ Ἱερουσαλήμ, καὶ ἐκ-
 χεῶ ἐπὶ τὸν οἶκον Δαβὶδ καὶ ἐπὶ τοὺς κατοικοῦντας Ἱε-
 ρουσαλήμ πνεῦμα χάριτος καὶ οἰκτιρμοῦ, καὶ ἐπιβλέψον-
 ται πρὸς με».

30 *ἡγ'.* Σκοπὸς ἔσται μοι, φησὶν, ἐξᾶραι μὲν πάντα τὰ ἔθνη τὰ με-
 μαχημένα τῇ ἀγία πόλει, τουτέστι τῇ Ἐκκλησίᾳ, χάριτι γε μὴν
 καὶ οἰκτιρμοῖς περιβαλεῖν τὸν οἶκον Ἰούδα καὶ τοὺς κατοικοῦν-
 τας Ἱερουσαλήμ, τουτέστι τοὺς τῆς Ἐκκλησίας πολίτας καὶ ἐν

Γιατί αὐτὸς ποὺ ἔχει ἀποθησαυρίσει μέσα του τὴ γνώση τοῦ νόμου, ἂν προσλάβει τὴν Εὐαγγελικὴ γνώση, θὰ γίνῃ πλούσιος σὲ σοφία, παραθέτοντας στοὺς φιλομαθεῖς, σὰν ἀπὸ ἀποθῆκες, νέες καὶ παλαιές ἐρμηνεῖες. Τέτοιος ἦταν ὁ θεσπέσιος Παῦλος, ἄλλοτε ἐπιχειρώντας νὰ τεκμηριώσῃ τὸν λόγο του γιὰ τὸν Χριστὸ μὲ νομικὲς ἀποδείξεις, καὶ ἄλλοτε μὲ τὴν πᾶνω ἀπὸ τὸ νόμο διδασκαλία του σπρώχνοντας κατὰ κάποιον τρόπο τοὺς ἀκροατὲς του νὰ ἐπιθυμήσουν νὰ σεμνύνονται μὲ τὴν πίστη σ' αὐτόν. Γιατί ἄλλοτε ἔλεγε, «Πέστε μου, ἐσεῖς ποὺ θέλετε νὰ ζεῖτε σύμφωνα μὲ τὸ νόμο, δὲν ἀκοῦτε τὸ νόμο; Γιατί ἔχει γραφεῖ, ὅτι ὁ Ἀβραάμ εἶχε δύο υἱούς, ἓνα ἀπὸ τὴ δούλη του, καὶ τὸν ἄλλο ἀπὸ τὴν ἐλεύθερη. Ὁ υἱὸς του ὅμως ἀπὸ τὴ δούλη γεννήθηκε μὲ τὸν φυσικὸ νόμο, ἐνῶ ὁ υἱὸς του ἀπὸ τὴν ἐλεύθερη μετὰ ἀπὸ ὑπόσχεση, τὰ ὁποῖα εἶναι ἀλληγορικά. Γιατί αὐτὲς εἶναι οἱ δύο διαθῆκες, ἢ μὰ ἀπὸ τὸ ὄρος Σινᾶ ποὺ δημιουργεῖ δούλους, καὶ αὐτὴ εἶναι ἡ Ἰσραὴλ· γιατί τὸ Ἰσραὴλ σημαίνει τὸ ὄρος Σινᾶ ποὺ βρίσκεται στὴν Ἀραβία καὶ ἀντιστοιχεῖ στὴ σημερινὴ Ἱερουσαλήμ· γιατί εἶναι δούλη μαζί μὲ τὰ παιδιὰ της. Ἡ οὐράνια ὅμως Ἱερουσαλήμ εἶναι ἐλεύθερη, καὶ εἶναι μητέρα μας»⁹⁰. Ἄλλοτε πάλι ἔλεγε γιὰ τὸν Υἱό· «Αὐτὸς ποὺ εἶναι ἀκτινοβολία τῆς δόξας καὶ σφραγίδα τῆς ὑπόστασης αὐτοῦ καὶ ποὺ κυβερνᾷ τὰ πάντα μὲ τὸ λόγο τῆς δυνάμεώς του, ἀφοῦ μὲ τὸν ἴδιον τὸν ἑαυτό του πραγματοποιοῦσε τὸν καθαρισμό μας ἀπὸ τὶς ἁμαρτίες μας, κάθησε στὰ δεξιὰ τοῦ θρόνου τῆς μεγαλωσύνης στὰ οὐράνια»⁹¹. Ἀντιλαμβάνεσαι λοιπόν, ὅτι μὲ παλαιὰ καὶ μαζί νέα διδάγματα ὠφελεῖ τὶς ψυχὰς τῶν διδασκομένων. «Θὰ εἶναι» λοιπόν, λέγει, ὁ οἶκος τοῦ Δαβὶδ ὡς οἶκος τοῦ Θεοῦ, ὡς ἄγγελος τοῦ Κυρίου ἐνώπιον αὐτῶν».

Στίχ. 9-10. «Ἐκείνη τὴν ἡμέρα θὰ ἐπιδιώξω νὰ ἐξολοθρεύσω ὅλους τοὺς λαοὺς ποὺ ἐπιτίθενται ἐναντίον τῆς Ἱερουσαλήμ καὶ θὰ ἐκχύσω ἐπάνω στὸν οἶκο τοῦ Δαβὶδ καὶ σὲ ὅσους κατοικοῦν στὴν Ἱερουσαλήμ πνεῦμα χάριτος καὶ εὐσπλαχνίας καὶ θὰ στρέψουν τὰ βλέμματά τους πρὸς ἐμένα».

93. Ὁ σκοπός μου, λέγει, εἶναι νὰ ἐξαφανίσω ὅλους τοὺς λαοὺς ποὺ πολέμησαν τὴν ἁγία πόλη, δηλαδή τὴν Ἐκκλησία, καὶ νὰ περιβάλω μὲ τὴ χάρη καὶ τὴν εὐσπλαχνία μου τὸν οἶκο τοῦ Ἰσραὴλ καὶ ἐκείνους ποὺ κατοικοῦν στὴν Ἱερουσαλήμ, δηλαδή τοὺς πολίτες τῆς Ἐκκλησίας καὶ

τοῖς αἰνεῖν ὀφείλουσι κατατεταγμένους· εἶεν δ' ἂν οὗτοι πάλιν οἱ
 προσκυνοῦντες Χριστῷ καὶ τοῖς εὐαγγελικοῖς θεσπίσμασιν ἔπε-
 σθαι δεῖν ἠρημένοι τὴν εὐκλεᾶ τε καὶ ἀνεπίπληκτον κατορθοῦ-
 ντες ζωὴν. Ὅτι γὰρ ἐμελλον ἀρρώσθησαι τὸ ἀναλκι πάντη τε καὶ
 5 πάντως οἱ τῆς ἀληθείας ἐχθροί, σαφηνιεῖ λέγων καὶ αὐτὸς ὁ Σω-
 τήρ· «Σὺ εἶ Πέτρος, καὶ ἐπὶ ταύτῃ τῇ πέτρᾳ οἰκοδομήσω μου τὴν
 Ἐκκλησίαν, καὶ πύλαι ᾄδου οὐ κατισχύσουσιν αὐτῆς». Ἄδου δὲ
 πύλας τοὺς διώκειν αὐτὴν ἐθέλοντας φησὶν, οἷον ὀλέθρους ὄντας
 καὶ φθόρους, καὶ ἐπὶ πέταυρον ᾄδου κατακομίζειν εἰωθότας τοὺς
 10 προσκειμένους αὐτοῖς Ἀτονήσουσι δὴ οὖν, μᾶλλον δὲ καὶ ἐξαρ-
 θήσονται, οἱ πεπολεμηκότες αὐτῇ, καὶ οἰχήσονται πρὸς ἀπώλει-
 αν. «Πολλὰ μὲν γὰρ ὁμολογουμένως τῶν δικαίων αἰ θλίψεις, ἀλλ'
 ἐκ πασῶν αὐτῶν ῥύσεται αὐτοὺς ὁ Κύριος». Καὶ ἔστιν ἀληθὲς ὅτι
 «Πάντες οἱ θέλοντες ζῆν εὐσεβῶς ἐν Χριστῷ διωχθήσονται».
 15 Πλὴν ἀνόνητα καὶ ἀδρανῆ τῶν ἐπιβουλευόντων τὰ σκέμματα καὶ
 αὐτὰ δὲ τὰ ἐγχειρήματα τίθησιν ὁ Χριστός, ὃς δέδωκεν ἡμῖν πα-
 τεῖν ἐπάνω ὄφρων καὶ σκορπίων καὶ ἐπὶ πᾶσαν τὴν δύναμιν τοῦ
 ἐχθροῦ», παραθαρόρῳνει τε λέγων· «Θλίψιν ἔξετε ἐν τῷ κόσμῳ, ἀλ-
 λά θαρσεῖτε, ἐγὼ νενίκηκα τὸν κόσμον».
 20 Οὐκοῦν ἐξαίρονται μὲν οἱ τῆς Ἐκκλησίας κατεξανιστάμε-
 νοι κατὰ καιρούς, ἐπὶ δέ γε τοὺς ἐν αὐτῇ, τουτέστι τοὺς πιστεύ-
 σαντας, ἐκχεῖται πλουσίως «πνεῦμα χάριτος καὶ οἰκτιρμοῦ».
 Στεφανοῖ γὰρ ἡμᾶς τοῖς ἄνωθεν ἀγαθοῖς ὁ Θεὸς καὶ Πατήρ, καὶ
 πνευματικῶν ἐμπίπλησι χαρισμάτων, ἵνα τὸν τῆς διανοίας
 25 ὀφθαλμὸν πρὸς αὐτὸν ἀνατείναντες, ἐπ' αὐτῷ πᾶσαν ἔχοιμεν ἐλ-
 πίδα. Τοῦτο γάρ, οἶμαι, ἐστὶ τό, «ἐπιβλέπονται πρὸς με». Δια-
 κείμενοι δὲ οὕτω, γανύμεθα μὲν ἐφ' ἑαυτοῖς, φαμέν δὲ δὴ τότε
 δοξολογοῦντες Θεόν· «Εὐλόγει ἡ ψυχὴ μου τὸν Κύριον, τὸν εὐ-
 λατεύοντα πάσας τὰς ἀνομίας σου, τὸν ἰώμενον πάσας τὰς νό-
 30 σους σου, τὸν λυτρούμενον ἐκ φθορᾶς τὴν ζωὴν σου, τὸν στεφα-
 νοῦντά σε ἐν ἐλέει καὶ οἰκτιρμοῖς, τὸν ἐμπιπλῶντα ἐν ἀγαθοῖς
 τὴν ἐπιθυμίαν σου».

τοὺς ταγμένους νὰ τὸν ἐξυμνοῦν· καὶ αὐτοὶ πάλι εἶναι αὐτοὶ ποὺ προσκυνοῦν τὸν Χριστὸ καὶ ἐπέλεξαν ν' ἀκολουθοῦν τὰ εὐαγγελικὰ θεσπίσματα, κατορθώνοντας νὰ πραγματοποιήσουν τὴν ἔνδοξη καὶ ἄμεμπτη ζωὴ. "Ὅτι βέβαια ἔμελλαν ὅπωςδήποτε καὶ μὲ κάθε ἀμφιβολία νὰ κυριευθοῦν ἀπὸ ἀνανδρία οἱ ἐχθροὶ τῆς ἀλήθειας, θὰ τὸ διασαφηνίσει ὁ ἴδιος ὁ Σωτῆρας λέγοντας: «Ἐσὺ εἶσαι ὁ Πέτρος, καὶ πάνω σ' αὐτὴν τὴν πέτρα θὰ οἰκοδομήσω τὴν Ἐκκλησίᾳ μου καὶ οἱ πύλες τοῦ ἄδη δὲν θὰ ὑπερισχύσουν αὐτῆς»⁹². «Πύλες τοῦ ἄδη» ὀνομάζει ἐκείνους ποὺ θέλουν νὰ τὴν καταδιώκουν, ἐπειδὴ εἶναι κατὰ κάποιον τρόπο ὄλεθρος καὶ καταστροφή καὶ συνηθίζουν νὰ ὀδηγοῦν στὴν παγίδα τοῦ ἄδη αὐτοὺς ποὺ προσκολλῶνται σ' αὐτούς. Θ' ἀποδυναμωθοῦν λοιπὸν καὶ μᾶλλον θὰ ἐξολοθρευθοῦν ὅσοι τὴν πολέμησαν καὶ θὰ βαδίσουν στὴν ἀπώλεια. Γιατὶ ὁμολογουμένως «εἶναι πολλές οἱ θλίψεις τῶν δικαίων, ἀλλὰ ἀπὸ ὅλες θὰ τοὺς λυτρώσει ὁ Κύριος»⁹³. Εἶναι βέβαια ἀλήθεια ὅτι «Ὅλοι ὅσοι θέλουν νὰ ζοῦν μ' εὐσέβεια σύμφωνα μὲ τὶς ἐντολὲς τοῦ Χριστοῦ θὰ διωχθοῦν»⁹⁴. Πλὴν ὅμως καθιστᾶ ἀνώφελα καὶ ἀνίσχυρα τὰ σχέδια αὐτῶν ποὺ τοὺς ἐπιβουλεύονται καὶ τὶς ἴδιες τὶς ἐνέργειές τους ὁ Χριστός, ὃ ὁποῖος ἔδωσε «σ' ἐμᾶς τὴν ἐξουσία νὰ πατᾶμε ἐπάνω σὲ φίδια καὶ σκορπιούς καὶ σὲ ὅλη τὴ δύναμη τοῦ ἐχθροῦ»⁹⁵, καὶ τοὺς ἐνθαρρύνει λέγοντας: «Θὰ ἔχετε θλίψη στὸν κόσμον, ἀλλὰ ἔχετε θάρρος, ἐγὼ νίκησα τὸν κόσμον»⁹⁶.

Ἐξολοθρεύονται λοιπὸν ὅσοι ἐπιτίθενται κατὰ καιροὺς ἐναντίον τῆς Ἐκκλησίας, σ' αὐτοὺς ὅμως ποὺ ἀνήκουν σ' αὐτὴν, δηλαδὴ στοὺς πιστοὺς, θὰ ἐκχυθεῖ πλοῦσια «Πνεῦμα χάριτος καὶ εὐσπλαχνίας». Γιατὶ μᾶς στεφανώνει μὲ τὰ οὐράνια ἀγαθὰ ὁ Θεὸς καὶ Πατέρας καὶ μᾶς γεμίζει μὲ πνευματικὰ χαρίσματα, ὥστε, ὑψώνοντας τὰ μάτια τῆς διάνοιάς μας πρὸς αὐτόν, σ' αὐτόν νὰ ἔχομε στηριγμένες ὅλες μας τὶς ἐλπίδες. Γιατὶ αὐτό, νομίζω, σημαίνει τό, «Θὰ στρέψουν τὸ βλέμμα τους σ' ἐμένα». Βρισκόμενοι σὲ τέτοια κατάσταση, γεμίζομε ἀπὸ ἀγαλλίαση καὶ λέμε δοξολογώντας τὸν Θεό: «Δόξαζε, ψυχὴ μου, τὸν Κύριο, ποὺ συγχωρεῖ ὅλες τὶς ἀνομίες σου, ποὺ θεραπεύει ὅλες τὶς ἀρρώστειες σου, ποὺ λυτρώνει ἀπὸ τὸν ὄλεθρον τὴ ζωὴ σου, ποὺ σὲ στεφανώνει μὲ τὸ ἔλεος καὶ τὴν εὐσπλαχνία του, ποὺ σοῦ χαρίζει πλοῦσια ὅσα ἀγαθὰ ἐπιθυμεῖς»⁹⁷.

95. Λουκᾶ 1, 19.

96. Ἰω. 16, 33.

97. Ψαλμ. 102, 2-5.

Στίχ. 10. «Ἄνθ' ὧν κατωρχήσαντο, καὶ κόψονται ἐπ' αὐτοῖς κοπετὸν ὡσεὶ ἐπ' ἀγαπητόν, καὶ ὀδυνηθήσονται ὀδύνην ὡς ἐπὶ πρωτοτόκῳ».

ἡδ'. Ἡ Ἑβραίων ἔκδοσις ἀρχὴν ποιεῖται τοῦ προκειμένου κε-
 5 φαλαίου τό, «Καὶ ἐπιβλέπονται πρὸς με»· πλὴν οὐ συμβαίνει τῇ
 τῶν ἑβδομήκοντα παραδόσει τε καὶ ἑρμηνείᾳ. Ἑβραῖοι μὲν γάρ
 «Ὁψονταί» φασί, ἀντὶ τοῦ «Ἐπιβλέπονται», ἀντὶ δὲ τοῦ «Κα-
 τωρχήσαντο», «Εἰς ὃν ἐξεκέντησαν». Πλὴν οὐτι πού φαμεν ἀφα-
 μαρτεῖν τοῦ πρέποντος, οὔτε τὴν Ἑβραίων οὔτε τῶν Ἑβδομήκον-
 10 τα· κατορχήσαντο γὰρ οἱ Ἰουδαῖοι Χριστοῦ, καὶ πρὸς γε τούτῳ
 καὶ «Ἐξεκέντησαν». Διένυξαν γὰρ οἱ Πιλάτου στρατιῶται τὴν
 πλευρὰν αὐτοῦ, καθὰ γέγραπται. Οὐκοῦν περιθήσωμεν εἰκότως
 τῷ προσώπῳ Χριστοῦ τὸν ἐπὶ τῷδε λόγον. Πλὴν ἐκεῖνό φαμεν
 βούλεσθαι δηλοῦν· «Καὶ κόψονται ἐπ' αὐτοὺς κοπετὸν ὡσεὶ ἐπ'
 15 ἀγαπητόν καὶ ὀδυνηθήσονται ὀδύνην ὡς ἐπὶ πρωτοτόκῳ. Προση-
 λώσαντες μὲν γὰρ τῷ ξύλῳ τὸν θεῖον ναόν, περιεστήκασιν οἱ σταν-
 ρώσαντες, ἀνοσίως ἐπιτωθάζοντες. Οἱ μὲν γὰρ ἔφασκον, «Ὁ κα-
 ταλύων τὴν ναὸν καὶ ἐν τρισὶν ἡμέραις οἰκοδομῶν, σῶσον σεαυ-
 τόν», ἕτεροι δὲ αὐτῶ· «Ἄλλους ἔσωσεν, ἑαυτὸν οὐ δύναται σῶσαι».
 20 Ἐπειδὴ δὲ ὑπὲρ ἡμῶν τὴν ἰδίαν ψυχὴν τέθεικεν, ἐκήρυξέν τε καὶ
 τοῖς ἐν ἄδου πνεύμασιν, ἀνεβίω τε αὐτῶ, σεισμοῦ γενομένου, περὶ τὸ
 μνημεῖον οἱ προσεδρεύοντες ἐθαύμαζον λέγοντες· «Ἀληθῶς Θε-
 οῦ Υἱὸς ἦν οὗτος»· πολλὴ δὲ παρὰ πολλοῖς ἢ μετὰ γνῶσις ἦν. Ἐ-
 πειδὴ δὲ καὶ ὁ Ῥωμαίων αὐτοῖς ἐπέσκηψε πόλεμος, καταδηωμέ-
 25 νης αὐτοῖς τῆς χώρας, καὶ πόλεων ἐμπιπραμένων, καὶ οἴκων ἐρη-
 μουμένων, πολιορκουμένης τε ἡδὴ καὶ αὐτῆς τῆς Ἱερουσαλήμ,
 καὶ λιμοῦ κατατήκοντος ἔνδοθεν, ἐκαλοῦντό τινες εἰς συναίσθη-
 σιν μόλις τῶν ἐπὶ Χριστῶ τολμημάτων, ἠδεσάν τε λοιπὸν τοῦ κα-
 κοῦσθαι τὰς αἰτίας, καὶ ὅτι πρόφασις αὐτοῖς τοῦ παθεῖν τὰ ἐπ'
 30 αὐτῷ γέγονε δυσσεβήματα.

Οὐκοῦν ἐπειδὴ κατωρχήσαντο, «κόψονται ἐπ' αὐτοὺς κοπε-
 τὸν ὡσεὶ ἐπ' ἀγαπητόν καὶ ὀδυνηθήσονται ὀδύνην ὡς ἐπὶ πρωτο-

98. Ἰω. 19, 37.

99. Ἰω. 19, 34.

100. Ματθ. 27, 40.

1. Ματθ. 27, 41.

2. Α' Ἰω. 3, 16.

3. Α' Πέτρ. 3, 19.

4. Ματθ. 27, 51.

5. Ματθ. 27, 54.

Στίχ. 10. «Γιὰ ὅλους ἐκείνους τοὺς ἐμπαιγμοὺς ἐναντίον μου θὰ παραδώσουν τὸν ἑαυτό τους σὲ κοπετοὺς ὅπως κατὰ τὸ θάνατο ἀγαπητοῦ τους, καὶ θὰ νοιώσουν ὀδυνηρὸ πόνο ὅπως κατὰ τὴν ἀπώλεια τοῦ πρωτότοκου παιδιοῦ τους».

94. Ἡ ἑβραϊκὴ ἔκδοση ἀρχὴ τοῦ ἑδαφίου αὐτοῦ ἔχει τό, «Καὶ θὰ στρέψουν τὰ βλέμματά τους σ' ἐμένα»· αὐτὸ ὅμως δὲν συμφωνεῖ μὲ τὴν παράδοση καὶ τὴν ἐρμηνεία τῶν ἑβδομήκοντα. Γιατὶ οἱ Ἑβραῖοι λένε, “θὰ δοῦν” ἀντὶ τοῦ «θὰ ἐπιβλέψουν», καὶ ἀντὶ τοῦ, «μὲ ἐνέπαιξαν χορεύοντας», “σὲ ἐκείνον ποὺ τὸν κέντησαν”⁹⁸. Πλὴν ὅμως λέμε ὅτι δὲν σφάλλουν ὡς πρὸς τὸ πρέπον οὔτε ἡ ἔκδοση τῶν Ἑβραίων οὔτε τῶν ἑβδομήκοντα· γιατί περιέπαιξαν οἱ Ἰουδαῖοι τὸν Χριστό, ἀλλὰ καὶ μαζί μὲ αὐτὸ καὶ «τὸν κέντησαν». Γιατί, ὅπως ἔχει γραφεῖ, οἱ στρατιῶτες τοῦ Πιλάτου κέντησαν τὴν πλευρὰ του μὲ τὴ λόγχη⁹⁹. Εὐλόγα λοιπὸν θὰ ἀποδώσομε αὐτὸν τὸν λόγο στὸ πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ. Πλὴν ὅμως λέμε ὅτι θέλει νὰ δηλώσει ἐκεῖνο· «Καὶ θὰ παραδοθοῦν σὲ κοπετούς, ὅπως κατὰ τὸ θάνατο ἀγαπητοῦτους προσώπου, καὶ θὰ νοιώσουν ὀδυνηρὸ πόνο ὅπως κατὰ τὴν ἀπώλεια τοῦ πρωτότοκου παιδιοῦ τους». Πράγματι ὅταν κάρφωσαν στὸ ξύλο τοῦ σταυροῦ τὸν θεῖο ναό, τὸν περικύκλωσαν οἱ σταυρωτές του καὶ τὸν περιγελοῦσαν ἀσεβῶς. Γιατὶ ἄλλοι ἔλεγαν, «Ἐσὺ ποὺ γκρεμίζεις τὸ ναὸ καὶ σὲ τρεῖς μέρες τὸν ξαναχτίζεις, σῶσε τὸν ἑαυτό σου»¹⁰⁰, καὶ ἄλλοι πάλι, «Ἐάνθρωπε ἔσωσε, τὸν ἑαυτό του δὲν μπορεῖ νὰ τὸν σώσει»¹. Ἀλλὰ ὅταν πρόσφερε τὴ ζωὴ του γιὰ χάρη μας², κήρυξε καὶ στοὺς νεκροὺς³, καὶ ἐπανῆλθε πάλι στὴ ζωὴ μετὰ τὸ σεισμὸ ποὺ ἔγινε⁴, ἐκεῖνοι ποὺ ἦταν κοντὰ στὸ μνημεῖο ἔλεγαν μὲ θαυμασμό· «Αὐτὸς εἶναι ἀληθινὰ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ»⁵, καὶ πολλοὶ μετενόησαν πραγματικά. Ὅταν ὅμως ξέσπασε σ' αὐτοὺς ὁ πόλεμος τῶν Ρωμαίων καὶ λεηλατοῦνταν ἡ χώρα τους καὶ καίγονταν οἱ πόλεις τους καὶ ρημάζονταν τὰ σπίτια τους, καὶ ἡ πολιορκία ἔσφιγγε καὶ τὴν ἴδια τὴν Ἱερουσαλήμ καὶ ἡ πείνα καταέλειωνε τοὺς ἀποκλεισμένους μέσα, τότε πιά μόλις μὲ δυσκολία ἦρθαν κάποιοι σὲ συναίσθηση γιὰ τὰ τολμήματά τους ἐναντίον τοῦ Χριστοῦ, καὶ κατάλαβαν πλέον τὶς αἰτίες τῶν κακουχιῶν τους, ὅτι ἀφορμὴ τῶν παθῶν τους ὑπῆρξαν τὰ δυσσεδήματά τους εἰς βάρος του.

Ἐπειδὴ λοιπὸν «γέλασαν εἰρωνικὰ ἐναντίον του, θὰ παραδώσουν τὸν ἑαυτό τους σὲ κοπετούς ὅπως κατὰ τὸ θάνατο ἀγαπητοῦ τους, καὶ

τόκῳ». Καὶ γὰρ αἰεί πως ἄσχετον μὲν καταχεῖται δάκρυον τοῖς γεγεννηκόσιν, ἐφ' υἱῷ πρωτοτόκῳ κειμένῳ καὶ ἀγαπητῷ, κομποὶ δὲ καὶ θρηῖνοι καταίρειν εἰς τέλος οὐκ ἀνεχόμενοι, μακρὰ δὲ δὴ πάντως καὶ οἶον διηνεκῆς ὀδύνη, δριμείαις τισὶ καὶ ἀφορήτοις προσβολαῖς ψυχὴν κατατήκουσα. Ὅτι δὲ ἔμελλον εἰς πείραν ἐλθεῖν Ἰουδαῖοι τῶν τοιῶνδε κακῶν, προκαταμεμήνυκεν ὁ Χριστὸς ταῖς κλαιούσαις ἐπ' αὐτῷ γυναιξὶν ἐπιτιμῶν τε καὶ λέγων «Θυγατέρες Ἱερουσαλήμ, μὴ κλαίετε ἐπ' ἐμέ, κλαίετε δὲ ἐφ' ὑμᾶς καὶ ἐπὶ τὰ τέκνα ὑμῶν».

- 10 Στίχ. 11-13. «Ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ μεγαλυνθήσεται ὁ κοπετὸς ἐν Ἱερουσαλήμ ὡς κοπετὸς ῥοῶνος ἐν πεδίῳ ἐκκοπτομένου, καὶ κόψεται ἡ γῆ κατὰ φυλὰς φυλάς· φυλὴ καθ' ἑαυτήν, καὶ αἱ γυναῖκες αὐτῶν καθ' ἑαυτάς, φυλὴ οἴκου Δαβὶδ καθ' ἑαυτήν, καὶ αἱ γυναῖκες αὐτῶν καθ' ἑαυτάς·
- 15 φυλὴ οἴκου Νάθαν καθ' ἑαυτήν, καὶ αἱ γυναῖκες αὐτῶν καθ' ἑαυτάς· φυλὴ οἴκου Λευὶ καθ' ἑαυτήν, καὶ αἱ γυναῖκες αὐτῶν καθ' ἑαυτάς· φυλὴ τοῦ Συμεὼν καθ' ἑαυτήν, καὶ αἱ γυναῖκες αὐτῶν καθ' ἑαυτάς. Πᾶσαι αἱ φυλαὶ αἱ ὑπολειμμέναι φυλὴ καθ' ἑαυτήν, καὶ αἱ γυναῖκες αὐτῶν καθ' ἑαυτάς».
- 20

ἕ'. Καταδηουμένης ἀπάσης τῆς Ἰουδαίας κατὰ καιροὺς ἀπὸ τῆς τῶν Ῥωμαίων στρατείας, καὶ αὐτῆς δὲ πολιορκουμένης τῆς Ἱερουσαλήμ, τοιοῦτον ἔσεσθαι φησι παρὰ τῶν ἐν αὐτῇ τὸν κοπετόν, ὁποῖον ἂν ποιήσαιτο γηπόνος ῥοῶνος ἐκκοπτομένου. Εὐανθὲς μὲν

25 γὰρ τὸ φυτὸν καὶ συχνοὺς ἐκ ῥίζης ἀνίστησι κλωνὰς ὀρθοὺς καὶ εὐμηκεστάτους. Εἰ δὲ δὴ καὶ αὐτοῖς ἐξωραΐζοιτο τοῖς καρποῖς, τότε δὴ μάλιστα καὶ ἐν πολλῷ κεῖται θαύματι. Χρῆμα γὰρ ἀξιέραστον ἢ ῥοιά, φυσικῶ διαπρέπουσα κάλλει καὶ τῶν ὀρπήκων ἀπτηροτημένη, καὶ τοῖς ἔσω κόκκοις συμπεφοινιγμένον ἔχουσα τῶν ἐλύτρων τὸ εἶ-

30 δος Πάνδεινον δέ, ὡς ἔφην, καὶ ἀνιαρόν, ὁμοῦ τοῖς καρποῖς ἀποκείρεσθαι τὸ φυτὸν. Ἄλλ' ἦν τι τοιοῦτον ἰδεῖν τοῖς Ἰουδαίοις συμβαῖνον. Ὅσον μὲν γὰρ ἦκεν εἰς τὰς ἐκ νόμου τιμὰς, ῥοιαῖς εὐ-

θά νοιώσουν ὀδυνηρὸ πόνον ὅπως κατὰ τὴν ἀπώλεια τοῦ πρωτότοκου παιδιοῦ τους». Καὶ πράγματι χύνονται δάκρυα ἀστείρευτα ἀπὸ τοὺς γονεῖς γιὰ τὸ νεκρὸ πρωτότοκο καὶ ἀγαπητὸ παιδί τους, καὶ οἱ σπαραγμοὶ καὶ οἱ θρήνοι τους φτάνουν σὲ τέλος ποὺ δὲν εἶναι ἀνεκτὸ καὶ ὀπωσδήποτε ἢ ὀδύνη εἶναι κατὰ κάποιον τρόπο ἀτελείωτη ποὺ κατατρώγει τὴν ψυχὴ μὲ κάποιες σφοδρὲς καὶ ἀνυπόφορες προσβολές. "Ὅτι ὅμως οἱ Ἰουδαῖοι ἔμελλαν νὰ δοκιμάσουν τὶς συμφορὲς αὐτοῦ τοῦ εἴδους, τὸ προεῖπε ὁ Χριστὸς στὶς γυναῖκες ποὺ ἔκλαιγαν γι' αὐτόν, ἐπιτιμώντας καὶ λέγοντας πρὸς αὐτές: «Θυγατέρες τῆς Ἱερουσαλήμ, μὴν κλαῖτε γιὰ μένα, ἀλλὰ νὰ κλαῖτε γιὰ σᾶς καὶ τὰ παιδιά σας»⁶.

Στίχ. 11-13. «Ἐκείνη τὴν ἡμέρα θὰ μεγαλώσει ὁ μὲ κραυγὲς θρήνος στὴν Ἱερουσαλήμ, σὰν τὸν ἰσχυρὸ κτύπο ποὺ ἀκούγεται ὅταν στὴν πεδιάδα κόβουν τὶς ροδιές, καὶ ἡ γῆ θὰ θρηγήσει κατὰ φυλές, φυλές. Μία φυλὴ μόνη τῆς καὶ οἱ γυναῖκες αὐτῶν μόνες τους, ἢ φυλὴ τοῦ οἴκου τοῦ Δαβὶδ μόνη τῆς καὶ οἱ γυναῖκες αὐτῶν μόνες τους, ἢ φυλὴ τοῦ οἴκου τοῦ Νάθαν μόνη τῆς καὶ οἱ γυναῖκες αὐτῶν μόνες τους, ἢ φυλὴ τοῦ οἴκου τοῦ Λευὶ μόνη τῆς καὶ οἱ γυναῖκες αὐτῶν μόνες τους, ἢ φυλὴ τοῦ Συμεὼν μόνη τῆς καὶ οἱ γυναῖκες αὐτῶν μόνες τους. "Ὅλες οἱ ὑπόλοιπες φυλές κάθε μιὰ ἀπὸ αὐτὲς μόνη τῆς καὶ οἱ γυναῖκες αὐτῶν μόνες τους».

95. "Ὅταν κάποτε ὅλη ἡ Ἰουδαία θὰ λεηλατεῖται ἀπὸ τὶς στρατιὲς τῶν Ρωμαίων καὶ θὰ πολιορκεῖται καὶ ἡ ἴδια ἡ Ἱερουσαλήμ, θὰ ξεσπάσει τέτοιος θρήνος ἀπὸ τοὺς κατοίκους τῆς, ὅποιος κοπετὸς προξενεῖται ἀπὸ τὸ γεωργὸ ὅταν κόβει τὶς ροδιές του. Γιατὶ τὸ φυτὸ βγάζει πολλὰ ἄνθη καὶ ἀπὸ τὶς ρίζες του βλαστάνουν πολλοὶ ὄρθιοι καὶ πολὺ ψηλοὶ βλαστοί, καὶ ὅταν στολίζεται καὶ μὲ τοὺς καρπούς του, τότε πιά εἶναι μεγάλος ὁ θαυμασμός ποὺ προξενεῖται. Γιατὶ τὸ ρόδι εἶναι καρπὸς ὥραϊος, ποὺ διαπρέπει μὲ τὴ φυσικὴ ὁμορφιά του, καθὼς κρέμεται ἀπὸ τὰ κλαδιὰ καὶ ἡ ἔξωτερικὴ ὄψη τῆς φλούδας του φέρει παρόμοια τὸ κόκκινο χρῶμα τῶν σπόρων τοῦ ἐσωτερικοῦ του. Εἶναι λοιπὸν μεγάλη ἡ θλίψη καὶ πολὺ δυσάρεστο μαζὶ μὲ τοὺς καρπούς νὰ κόβεται καὶ τὸ φυτὸ. Ἀλλὰ κάτι τέτοιο μποροῦσε νὰ δεῖ κανεὶς νὰ συμβαίνει στοὺς Ἰουδαίους. Γιατὶ ὅσον ἀφορᾷ τὶς

κάρποις παρεικάζονται ἂν εἰκότως οἱ προὔχοντες ἐν αὐτοῖς· οἱ μὲν γὰρ ἐκ τῆς Ἰουδα φυλῆς τοὺς τῆς βασιλείας διέποντες θρόνους εἰς λῆξιν εὐκλείας τέθειντο παρ' αὐτοῖς, οἱ δὲ ἐκ τῆς φυλῆς Λευι τοῖς τῆς ἱερωσύνης ἀυχήμασιν εὖ μάλα κατεστεμμένοι, λαμπροί τε 5 ἦσαν καὶ διαδόητοι· τί δ' ἂν λέγομι κριτάς τε καὶ νομικούς καὶ τοὺς ταῖς ἐτέραις τιμαῖς κατηγλαιϊσμένους; ἐπειδὴ δὲ πεπαρωνήκασιν εἰς Χριστόν, δέδονται τοῖς ἐχθροῖς, καταδηούντων αὐτοῖς τὴν χώραν Οὐεσπασιανοῦ τε καὶ Τίτου, πολιορκουμένης τε τῆς Ἱερουσαλήμ, καὶ παντός τοῦ ἐν αὐτῇ λιμῶ καταφθίνοντος, θρήνου τε καὶ 10 κοπετοῦ τὰ πάντα πεπλήρωτο. Μαρτυρήσει δὲ καὶ Ἰώσηπος· τὰ γὰρ τῆς ἀλώσεως βιβλία συντιθείς, ἔφη που περὶ τῶν Ἱεροσολύμων αὐταῖς λέξεσιν ὧδε· «Κομμοὶ δὲ ἦσαν ἀνά τὴν πόλιν πανταχῆ, οἰμαγαὶ δὲ διαπρούσιοι, καὶ θρηῆνος ἐγκέλευστος». Ὡσπερ δὲ Λίβανον καὶ δρυμὸν αὐτὴν ὠνόμαζε, λέγων, «Διάνοιξον, ὁ Λίβανος, 15 τὰς θύρας σου, καὶ καταφαγέτω πῦρ τὰς κέδρους σου. Ὀλολυξάτω πίτυς, διότι πέπτωκε κέδρος, ὅτι μεγάλως μεγιστάνες ἐταλαιπώρησαν· Ὀλολύξατε δρύες τῆς Βασανίτιδος, ὅτι κατεσπίασθη ὁ δρυμὸς ὁ σύμφυτος», οὕτω καὶ ῥοῶνα κοπτόμενον ὀνομάζει. Πιστώσεται δὲ τὸν λόγον καὶ ὁ θεσπέσιος Ἰωάννης, τοῖς Ἰουδαίων δήμοις 20 προσπεφωνηκώς· «Ἦδη δὲ καὶ ἡ ἀξίνη πρὸς τὴν ῥίζαν τῶν δένδρων κεῖται· πᾶν οὖν δένδρον μὴ ποιῶν καρπὸν καλὸν ἐκκόπτεται καὶ εἰς πῦρ βάλλεται, καὶ καίεται».

Ἔσται τοίνυν, φησὶν, οὕτω μέγας ὁ ἐν αὐτῇ κοπετός, οἷος ἂν γένοιτο κοπετός ῥοῶνος, ἐκτεθηλότος αὐτῶ δηλονότι τοῦ καρποῦ 25 καὶ ἀδοκῆτως ἐκκοπτομένου. «Κόψεται δὲ ἡ γῆ κατὰ φυλάς φυλάς, καὶ αἱ γυναῖκες αὐτῶν καθ' ἑαυτάς». Καὶ οὗτι πού φαμεν ἐκεῖνο βούλεσθαι δηλοῦν τὸν μακάριον προφήτην, ὡς ἐστήκοι μὲν ἀνὰ μέρος τὸ ἄρσεν ἐν ἐκάστη φυλῇ, ἀνὰ μέρος δὲ αὐτὸ τὸ θῆλυ, καὶ ποιήσονται τὸν κοπετὸν (περιπτὸν γάρ, ὡς ἔοικε, τὸ χρῆμα 30 καὶ εἰκαιόβουλον), διδάσκει δὲ μᾶλλον ὡς ἐκάστη φυλὴ μετὰ τῶν ἐν αὐτῇ γυναικῶν ἰδίαν ἔξει τινὰ τοῦ θρήνου τὴν ἀφορμὴν. Ταύτη τοί φησιν, ὅτι φυλὴ οἴκου Δαβὶδ καθ' ἑαυτὴν καὶ αἱ γυναῖκες αὐτῶν καθ' ἑαυτάς· Καὶ δὴ φέρε λέγωμεν ὡς ἔνι τὸν ἐκάστης πόνον.

τιμές πού τούς ἔδινε ὁ νόμος, θὰ μπορούσαν οἱ ἄρχοντές τους εὐλογα νὰ συγκριθοῦν μὲ ροδιές φορτωμένες καρπούς· οἱ ἄρχοντες τῆς φυλῆς τοῦ Ἰούδα πού κατεῖχαν τούς θρόνους τῆς βασιλείας τοποθετοῦνταν στὴ κορυφὴ τῆς δόξας, ἐνῶ ὅσοι καταγόταν ἀπὸ τὴ φυλὴ τοῦ Λευῖ, στεφανωμένοι ἔξαιρέτα μὲ τὶς τιμές τῆς ἱερωσύνης, ἦταν λαμπροὶ καὶ περιδότηοι. Τί θὰ μπορούσα νὰ πῶ γιὰ τούς δικαστὲς καὶ τούς νομομαθεῖς καὶ τούς τιμημένους μὲ ἄλλα ἀξιώματα; Ὅταν ὅμως κυριεύθηκαν ἀπὸ τὴν παραφροσύνη ἐναντίον τοῦ Χριστοῦ, παραδόθηκαν στοὺς ἐχθρούς, καὶ καθὼς ὁ Βεσπασιανὸς καὶ ὁ Τίτος καταρῆμαζαν τὴ χώρα καὶ ἡ Ἱερουσαλὴμ βρισκόταν σὲ πολιορκία καὶ ὅλοι πέθαιναν ἀπὸ τὴν πείνα, ὅλα ἦταν γεμᾶτα ἀπὸ θρῆνο καὶ κοπετὸ. Θὰ τὸ ἐπιβεβαιώσει καὶ ὁ Ἰώσηπος· γιατί, συγγράφοντας τὰ βιβλία τῆς ἄλωσης⁷, εἶπε κάπου γιὰ τὰ Ἱεροσόλυμα αὐτολεξεὶ τὰ ἔξῃς· «Παντοῦ μέσα στὴν πόλη ἀκούγονταν κοπετοὶ καὶ ὀδυρμοὶ σφοδροὶ καὶ θρῆνος προτρεπτικός». Καὶ ὅπως ὀνομάζε τὴν πόλη Λίβανο καὶ δάσος λέγοντας, «Ἄνοιξε, Λίβανε, τὶς πόρτες σου καὶ ἄς καταφάγει φωτιὰ τὶς κέδρους σου.» Ἄς θρηνήσει μὲ ἰσχυρὲς κραυγὲς τὸ πεῦκο, γιατί ἔπεσε ἡ κέδρος, γιατί πολὺ σὲ ταλαιπώρησαν οἱ μεγιστάνες. Θρηνήστε μὲ μεγάλες κραυγὲς, βελανιδιὲς τῆς Βασανίτιδας, γιατί κατακόπηκε τὸ δάσος τὸ πυκνό»⁸, ἔτσι τὴν ὀνομάζει καὶ δάσος μὲ ροδιές πού κατακόβεται. Καὶ θὰ ἐπιβεβαιώσει τὸ λόγο καὶ ὁ θεσπέσιος Ἰωάννης ἀπευθυνόμενος στὸ λαὸ τῶν Ἰουδαίων καὶ λέγοντας «Ἦδη καὶ τὸ τσεκούρι βρῖσκεται στὴ ρίζα τῶν δένδρων. Κάθε δένδρο λοιπὸν πού δὲν κάνει καλὸ καρπὸ κόβεται καὶ ρίχνεται στὴ φωτιὰ καὶ καίγεται»⁹.

Θὰ συμβεῖ λοιπὸν, λέγει, μέγας κοπετὸς σ' αὐτήν, τέτοιος πού συμβαίνει νὰ γίνεται σὲ δάσος μὲ ροδιές, πού κόβεται ἀπροσδόκητα ἐνῶ ἔχει ἤδη φανεῖ ὁ καρπός. Καὶ «Θὰ παραδοθεῖ ἡ χώρα σὲ θρήνους κατὰ φυλές καὶ οἱ γυναῖκες μόνες τους». Καὶ δὲν λέμε βέβαια ὅτι ὁ μακάριος προφήτης θέλει νὰ δηλώσει ἐκεῖνο, ὅτι στεκόταν χωριστὰ τὸ ἀνδρικό στοιχεῖο καθε φυλῆς καὶ χωριστὰ πάλι οἱ γυναῖκες, γιὰ νὰ θρηνήσουν (γιατί τὸ πρᾶγμα, ὅπως φαίνεται, ἦταν περιττὸ καὶ ἀπερίσκεπτο), ἀλλὰ μᾶλλον θέλει νὰ πει, ὅτι κάθε φυλὴ μαζὶ μὲ τὶς γυναῖκες τῆς θὰ ἔχει μιὰ χωριστὴ ἀφορμὴ γιὰ τὸ θρῆνο. Γι' αὐτὸ λέγει· «Ἡ φυλὴ τοῦ οἴκου Δαβὶδ χωριστὰ, καὶ χωριστὰ οἱ γυναῖκες αὐτῶν». Ἐμπρὸς λοιπὸν ἄς ποῦμε ὅσο μπορούμε

7. Στὸ ἔργο του «Περὶ τοῦ Ἰουδαϊκοῦ πολέμου». 8. Ζαχ. 11, 1-2. 9. Ματθ. 3, 10.

Οἱ μὲν γὰρ ἐκ φυλῆς Δαβὶδ, ἦτοι τοῦ Ἰούδα, τῆς βασιλείας ἐκπίπτοντες, κατοιμώξουσιν ἀσχέτως, ὡς τῆς οὕτω περιφανοῦς εὐκλείας ἀποστερούμενοι, οἳ γε μὴν ἐκ τῆς τοῦ Λευί, τῶν ἐκ τῆς ἱερωσύνης ἐξωθούμενοι γερωῶν, ὁμοῦ γυναιξὶ ποιήσονται τὸν κομμόν. Οἱ δὲ ἐκ φυλῆς τοῦ Νάθαν (προφήτης δὲ οὗτος ἦν, καὶ οὐχὶ πάντως ἀληθής) κόψονται πάλιν. Οὐ γὰρ ἦν αὐτοῖς ἔτι προφητεύειν ἄδικα καὶ λαλεῖν τὰ ἀπὸ καρδίας καὶ τοῖς ἀσυνέτοις καταπωλεῖν ὡς παρὰ Θεοῦ τοὺς ἰδίους λόγους καὶ τὰς ἐντεῦθεν συλλέγειν αἰσχροκερδείας. Ἐχει δὲ ἡ παράδοσις, ὅτι τοὺς κριτὰς 10 Ἰουδαῖοι τοὺς καθισταμένους κατὰ καιροὺς ἐκ τῆς Συμεῶν ἐδέχοντο φυλῆς, ἅτε δὴ συνετωτάτους καὶ νομομαθεῖς ἄνδρας ἐχούσης καὶ πολὺ τῶν ἄλλων προφερεστέρους εἰς γε τὸ ζῆν ἐλέσθαι ἐννόμως. Διὰ τοῦτό φησιν ὅτι φυλὴ Συμεῶν κόψεται καθ' ἑαυτήν. Ἴδιος δὲ τις καὶ τούτοις ὁ θρηῆνος. Οὐ γὰρ ἔκρινον ὀρθῶς, 15 οὔτε μὴν τοῖς θείοις εἰκόντες νόμοις, τὸ τῷ Θεῷ δοκοῦν ἀποπεραίνειν ἐσπούδαζον, ἦσαν δὲ μᾶλλον φιλοκερδεῖς τε καὶ εὐωνότατοι, καὶ ἡ φησιν ὁ προφήτης, «Οἱ κριταὶ αὐτῆς ὡς λύκοι τῆς Ἀραβίας». Συνοδύρεσθαι δὲ ταύταις ἀναγκαῖόν πως ἦν καὶ τὰς ἑτέρας φυλάς, ἅτε δὴ τῶν ἡδίστων αὐταῖς ἐθῶν τε καὶ τόπων ἐκπεμπομένας, μᾶλλον δὲ καὶ αὐτοῦ θανάτου κατηροτημένου ταῖς σφῶν κεφαλαῖς, φθάνοντος δὲ ὡσπερ τῶν πολεμίων τὸ ξίφος καὶ αὐτοῦ τοῦ λιμοῦ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΓ'.

25 *Στίχ 1.* «Ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ἔσται πᾶς τόπος διανοιγόμενος ἐν τῷ οἴκῳ Δαβὶδ καὶ τοῖς κατοικοῦσιν Ἱερουσαλήμ καὶ εἰς τὴν μετακίνησιν καὶ εἰς τὸν ῥαντισμόν».

ἧς'. Ἐπιτρέχει τῷ λόγῳ τὰ μετὰ τοῦτο πάλιν ἐσόμενα «τοῖς ἠγαπηκόσι τὴν ἐπιφάνειαν» τοῦ Χριστοῦ. Οἱ μὲν γὰρ ταῖς ἀπειθείαις ἐξυβρικότες, ἐν πολιορκίαις ἔσσονται, φησί, καὶ ἐπὶ γε τοῖς 30 σφῶν αὐτῶν κατοιμώξουσι κακοῖς, ἐν δὲ γε τῇ νοητῇ καὶ ἀγία κατὰ τὸ ἀληθές Ἱερουσαλήμ καὶ ἐν τῷ οἴκῳ Δαβὶδ, τουτέστι τῇ

10. Ἱερ. 23, 16.

11. Σοφον. 3, 3.

12. Ἐβρ. 12, 22.

ποιός είναι ὁ ἰδιαίτερος πόνος τῆς κάθε μιᾶς. Ὅσοι ἦταν ἀπὸ τῆ φυλὴ τοῦ Δαβίδ, ἦτοι τοῦ Ἰούδα, ἐπειδὴ ἔχασαν τὴ βασιλεία, θὰ θρηνήσουν ἀκατάσχετα ἐπειδὴ στεροῦνται τὴν τόσο λαμπρὴ δόξα, ἐνῶ οἱ καταγόμενοι ἀπὸ τῆ φυλὴ τοῦ Λευὶ, ἀπομακρυσμένοι ἀπὸ τὶς τιμὲς τῆς ἱερωσύνης, θὰ θρηνήσουν μαζὶ μὲ τὶς γυναῖκες τους. Ὅσοι πάλι καταγονταν ἀπὸ τῆ φυλὴ τοῦ Νάθαν (αὐτὸς ἦταν προφήτης, καὶ ὅπωςδήποτε ὄχι ἀληθής), καὶ αὐτοὶ θὰ θρηνήσουν· γιατί δὲν θὰ μπορούσαν πιά νὰ προφητεύουν ἄδικα καὶ νὰ λένε τὰ θγαλμένα ἀπὸ μέσα τους¹⁰ καὶ νὰ πουλοῦν στοὺς ἀνόητους τὰ δικά τους λόγια σὰ νὰ ἦταν τάχα τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ μαζεύουν ἀπὸ αὐτὸ τὰ αἰσχρὰ κέρδη τους. Ἡ παράδοση λέγει, ὅτι οἱ Ἰουδαῖοι τοὺς κριτὲς ποὺ γίνονταν κατὰ καιροὺς τοὺς ἔπαιρναν ἀπὸ τῆ φυλὴ τοῦ Συμεῶν, ἐπειδὴ εἶχε τοὺς πιὸ μυαλωμένους καὶ νομομαθεῖς ἄνδρες καὶ πολὺ περισσότερο ἐξέχοντες ἀπὸ τοὺς ἄλλους στὸ νὰ ζοῦν σύμφωνα μὲ τὸ νόμο. Γι' αὐτὸ λέγει, ὅτι ἡ φυλὴ τοῦ Συμεῶν θὰ θρηνήσει χωριστὰ. Καὶ ὁ θρῆνος αὐτῶν θὰ εἶναι κάποιος ἰδιαίτερος. Γιατὶ δὲν ἔκριναν ὀρθά, οὔτε βέβαια, ὑποχωρώντας στοὺς θεῖους νόμους, φρόντιζαν νὰ ἐπιτελοῦν τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ μᾶλλον ἀγαποῦσαν τὸ κέρδος καὶ ἀγοράζονταν εὐκόλα, καὶ ὅπως λέγει ὁ προφήτης, «Οἱ κριτὲς τῆς εἶναι σὰν λύκοι τῆς Ἀραβίας»¹¹. Καὶ ἦταν ἀνάγκη κατὰ κάποιο τρόπο νὰ θρηνοῦν μαζὶ τους καὶ οἱ ἄλλες φυλές, ἐπειδὴ ἀπομακρύνονταν ἀπὸ τὶς πιὸ εὐχάριστες σὲ αὐτὲς συνήθειες καὶ τοὺς τόπους, ἢ καλύτερα ἐπειδὴ κρεμόταν στὰ κεφάλια τους ἀκόμα καὶ ὁ θάνατος, καθὼς ἔφθανε κατὰ κάποιο τρόπο ὁ θάνατος ἀπὸ τὴν πείνα τὸ θάνατο τὸν προερχόμενο ἀπὸ τὸ ξίφος τῶν ἐχθρῶν.

ΚΕΦ ΑΛΛΑΙΟ 13ο

Στίχ. 1. «Ἐκείνη τὴν ἡμέρα θὰ εἶναι ἀνοιγμένος κάθε τόπος στὸν οἶκο τοῦ Δαβίδ καὶ στοὺς κατοίκους τῆς Ἱερουσαλήμ γιὰ τὴ μετακίνηση καὶ τὸν ραντισμό».

96. Διεξέρχεται μὲ τὸ λόγο του ὅσα πάλι θὰ συμβοῦν μετὰ τὴν ἐπιδημία τοῦ Χριστοῦ σ' ἐκείνους ποὺ τὸν ἀγάπησαν. Γιατὶ ἐκείνοι ποὺ τὸν πρόσβαλαν μὲ τὴν ἀνυπακοή τους θὰ βρεθοῦν, λέγει, πολιορκούμενοι καὶ θὰ θρηνήσουν γιὰ τὶς δικές του συμφορές, ἐνῶ στὴ νοσητὴ καὶ ἀγία ἀληθινὰ Ἱερουσαλήμ¹² καὶ στὸν οἶκο τοῦ Δαβίδ, δηλαδή στὴν Ἐκκλησία τοῦ

Ἐκκλησία τοῦ πεφηνότος ἐκ σπέρματος Δαβὶδ κατὰ σάρκα Χριστοῦ, «πᾶς τόπος ἔσται διανοιγόμενος», τουτέστι πολλή τις εὐρυχωρία καὶ οἶον ἀνειμένη δίαίτα τριπόθητος καὶ ἀπονωτάτη. Ἰστέον δὲ ὅτι τὸ ῥητὸν Ἑβραῖοι πάλιν ἐτέρως ἐκδεδώκασιν. Ἀντί
 5 γὰρ τοῦ «Ἔσται πᾶς τόπος διανοιγόμενος», «πᾶσαν ἔσεσθαι πηγὴν ἀναβρύουσαν» ἔφησαν αὐτοί. Καὶ εἰκός γε σφόδρα, καὶ τῆς ἑρμηνείας τῶν ἑβδομήκοντα τὸν σκοπὸν εἰς τοῦτο αὐτὸ συντείνεσθαι, κἂν εἰ ἐτέρως ἔχοι τῆς τῶν ῥημάτων προφορᾶς ὁ τρόπος, ἵνα τι τοιοῦτον ἢ τὸ δηλούμενον. Ἡ μὲν γὰρ ἀπειθὴς καὶ ἐξήνιος
 10 Ἱερουσαλήμ, ἡ πονηρὰ τε καὶ ἀποστάτις, «ἡ ἀποκτένουσα τοὺς προφῆτας καὶ λιθοβολοῦσα τοὺς ἀπεσταλμένους πρὸς αὐτήν», τὰς τοῖς ἰδίους τολμήμασιν ἀναλόγως ἐχούσας ἀποτιεῖ δίκας· ἐκκοπήσεται γὰρ ῥοῶνος δίκη. Τοῖς γε μὴν οἰκοῦσι τὴν νοητὴν Ἱερουσαλήμ, ἣτοι τὸν οἶκον Ἰούδα, τουτέστι Χριστοῦ, «ἔσται πᾶς
 15 τόπος διανοιγόμενος», ἤγουν ἐν παντὶ τόπῳ πηγὴ, τὸ τῆς καθάρσεως ὕδωρ ἀναβρύουσα, δῆλον δὲ ὅτι τοῦ ἁγίου βαπτίσματος, ὡς εἶναι χρήσιμον τοῖς πεπιστευκόσι «καὶ εἰς τὴν μετακίνησιν καὶ εἰς τὸν ῥαντισμόν».

Καὶ τίς ἡ μετακίνησις; Ἰουδαίων μὲν ἐκ νομικῆς ἀγωγῆς εἰς
 20 πολιτείαν τὴν ἐπὶ Χριστῷ, ἀπὸ σκιαῆς εἰς ἀλήθειαν, ἐκ τύπου καὶ γραμματος εἰς λατρείαν πνευματικὴν, Ἕλλησι δὲ μετακίνησις ἐστὶ τις ἐξ ἀπιστίας ἠκούσιν ἐπὶ τὸ πιστεῦσαι Χριστῷ, ἐξ ἀμαθίας τῆς πρώτης εἰς ἐπίγνωσιν ἀκραιφνῆ τοῦ κατὰ ἀλήθειαν ὄντος Θεοῦ, ἀπὸ σκοτόυς εἰς φωτισμόν· μετακίνησις δὲ κοινὴ, παντὶ
 25 πρέπουσα λοιπὸν τῷ κεκλημένῳ διὰ τῆς πίστεως, Ἰουδαίῳ τε καὶ Ἕλληνι· ἀπὸ τοῦ φρονεῖν τὰ σαρκός, ἐπὶ τὸ ἐλέσθαι ζῆν ὁσίως καὶ καθαρῶς καὶ «περιπατεῖν ἐν Πνεύματι», κατὰ τὴν τοῦ μακαρίου Παύλου φωνήν, ἐκ τοῦ τιμᾶν τὰ ἐν κόσμῳ εἰς τὸ ἀγαπῆσαι τὰ ὑπερκόσμια. Ὅτι δὲ τὸ θεῖον καὶ ἱερὸν δεχόμενοι βάπτισμα
 30 ῥαντιζόμεθα τῷ αἵματι Χριστοῦ πρὸς ἀποκάθαρσιν ἁμαρτίας, πῶς ἂν ἐνδοιάσειέ τις; Οὐκοῦν ἡ ὁδὸς ἡ «εἰς μετακίνησιν καὶ εἰς τὸν ῥαντισμόν» τοῖς ἐν τῷ οἴκῳ Ἰούδα, τὸ σωτήριον βάπτισμα,

Χριστοῦ πού ἐμφανίσθηκε κατὰ σάρκα ἀπὸ τὴ γενιὰ τοῦ Δαβίδ· «Θ' ἀνοίξει κάθε τόπος», δηλαδή θὰ ὑπάρξει πολλὴ εὐρυχωρία καὶ κατὰ κάποιο τρόπο χαλαρὴ ζωὴ πολυπόθητη καὶ χωρὶς καθόλου κόπους. Πρέπει βέβαια νὰ γνωρίζομε, ὅτι τὸ λεγόμενο αὐτὸ τὸ ἔχουν ἐκδώσει ἄλλιῶς οἱ Ἑβραῖοι. Γιατί, ἀντὶ τοῦ, «θὰ εἶναι κάθε τόπος ἀνοιγμένος», αὐτοὶ ἔγραψαν “θὰ ἀναδρύσει κάθε πηγὴ». Καὶ πολὺ εὐλόγα βέβαια σ' αὐτὸ ἀκριβῶς συντείνει καὶ ὁ σκοπὸς τῆς ἐρμηνείας τῶν ἑβδομήκοντα, ἔστω κι ἂν εἶναι διαφορετικὲς οἱ λέξεις πού χρησιμοποιοῦνται, γιὰ νὰ εἶναι κάτι τέτοιο αὐτὸ πού θέλει νὰ δηλώσει. Ἡ ἀνυπάκουη δηλαδή καὶ ἀχαλίνωτη Ἱερουσαλήμ, ἡ πονηρὴ καὶ ἀποστάτρια, «Ποῦ σκοτώνει τοὺς προφῆτες καὶ λιθοβολεῖ αὐτοὺς πού ἀποστέλλονται σ' αὐτήν»¹³, θὰ ὑποστῆ τιμωρίες ἀνάλογες μὲ τὰ τολμήματά της. Γιατὶ θὰ κατακοπεῖ σὰν δάσος ἀπὸ ροδιές. Γιὰ ἐκείνους ὅμως πού κατοικοῦν στὴ νοσητὴ Ἱερουσαλήμ, ἦτοι στὸν οἶκο τοῦ Ἰούδα, δηλαδή τοῦ Χριστοῦ, «Θὰ εἶναι κάθε τόπος ἀνοιγμένος», δηλαδή σὲ κάθε τόπο θὰ ὑπάρχει πηγὴ, πού θ' ἀναβλύζει τὸ νερὸ τῆς καθαρῆς, προφανῶς τοῦ ἁγίου βαπτίσματος, ὥστε νὰ εἶναι ὠφέλιμο γιὰ ἐκείνους πού πίστεψαν, «γιὰ τὴ μετακίνηση καὶ γιὰ τὸ ραντισμό».

Καὶ ποιὰ εἶναι ἡ μετακίνηση; Τῶν Ἰουδαίων βέβαια ἀπὸ τὴν παιδαγωγία τοῦ νόμου στὴν πολιτεία τὴ σύμφωνη μὲ τὶς ἐντολὲς τοῦ Χριστοῦ, ἀπὸ τὴ σκιά στὴν ἀλήθεια, ἀπὸ τὸν τύπο καὶ τὸ γράμμα, στὴν πνευματικὴ λατρεία, ἐνῶ γιὰ τοὺς Ἕλληνας ἡ μετακίνηση εἶναι ἀπὸ τὴν ἀπιστία στὴν πίστη στὸν Χριστό, ἀπὸ τὴν πρώτη ἄγνοια, στὴν ὀλοκάθαρη γνώση τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ, ἀπὸ τὸ σκότος στὸν φωτισμό. Καὶ εἶναι μετακίνηση κοινὴ, πού πρέπει στὸν καθένα πού ἔχει κληθεῖ μέσω τῆς πίστεως, καὶ στὸν Ἰουδαῖο καὶ στὸν Ἕλληνα, ἀπὸ τὸ νὰ φρονοῦν τὰ τῆς σάρκας, στὸ νὰ ἐπιθυμοῦν νὰ ζοῦν μὲ τρόπο εὐσεβῆ καὶ καθαρὸ καὶ νὰ περπατοῦν, σύμφωνα μὲ τὸ λόγο τοῦ μακάριου Παύλου, «μὲ τὸ φωτισμὸ τοῦ Πνεύματος»¹⁴, ἀπὸ τὸ νὰ τιμοῦν τὰ ἐγκόσσια, στὸ νὰ ἀγαπήσουν τὰ ὑπερκόσσια. Ὅτι ὅμως δεχόμενοι τὸ θεῖο καὶ ἱερὸ βάπτισμα, ραντιζόμεσθε μὲ τὸ αἷμα τοῦ Χριστοῦ πρὸς ἀποκάθαρσίν μας ἀπὸ τὴν ἁμαρτία, πῶς μπορεῖ νὰ ἀμφιβάλλει κανεὶς. Ἡ ὁδὸς λοιπὸν «πρὸς μετακίνηση καὶ ραντισμό» γιὰ αὐτοὺς πού ἀνήκουν στὸν οἶκο τοῦ Ἰούδα, εἶναι τὸ σωτήριο βάπτισμα,

14. Ρωμ. 8, 4 ἐ.

ἦτοι «πᾶς τόπος διανοιγόμενος», ἤγουν πᾶσα πηγὴ κατευρυνομένη τε καὶ ἀναδρούουσα τὸ τῆς καθάρσεως ὕδωρ.

5 Στίχ. 2. «Καὶ ἔσται ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ, λέγει Κύριος Σαβαώθ, ἐξολοθρεύσω τὰ ὀνόματα τῶν εἰδώλων ἀπὸ τῆς γῆς, καὶ οὐκ ἔτι ἔσται αὐτῶν μνεΐα, καὶ τοὺς ψευδοπροφήτας καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἀκάθαρτον ἐξαρῶ ἀπὸ τῆς γῆς».

ἡζ'. Πάντα πρὸς τὸ ἄμεινον μετακεχώρηκεν ἐν Χριστῷ καὶ καινῇ κτίσει τὰ ἐν αὐτῷ, τῆς ἀρχαίας σαθρότητος ἀποβαλόντα τὸν μῶμον. Ἀτρεκῆ δὲ ὄντα τὸν ἐπὶ τῷδε λόγον κατίδοι τις ἂν καὶ 10 ἐξ αὐτῶν εἰ θούλοιτο τῶν πραγμάτων. Πρὸ μὲν γὰρ τῶν τῆς ἐπιδημίας καιρῶν, οὕπω καθ' ἡμᾶς γεγονότος τοῦ Μονογενοῦς, οὔτε μὴν τῷ θείῳ φωτὶ τὰ πάντα περιαστράπτοντος, ἀγλὺς ἦν ἔτι καὶ σκότος ἐν ταῖς τῶν ἐθνῶν καρδίαις Ἐλάτρευον γὰρ εἰδώλους, καὶ δυσβουλίας εἰς τοῦτο κατώλισθον, ὡς ξύλοις καὶ λίθοις ἀνα- 15 θεῖναι τὸ σέβας, καὶ τοῖς ἀκαθάρτοις δαίμοσι τὰς τῷ Θεῷ πρεπούσας ἀνάπτειν τιμᾶς. Καὶ ταυτὶ μὲν τῆς τῶν πλανωμένων ἀβελτερίας τὰ ἐγκλήματα, παρὰ δέ γε τῷ Ἰσραήλ, ὃς ἦν καὶ ἀπόλεκτος καὶ «μερίς Κυρίου», κατὰ τὸ γεγραμμένον, «σχοίνισμά τε κληρονομίας αὐτοῦ», τοσαύτη τις ἦν ἡθῶν τε καὶ τρόπων ἐξιτηλία, ὡς 20 ὀλίγου μὲν ἀξιοῦσθαι λόγον, καίτοι πρὸς ἐπικουρίαν αὐτοῖς δοθέντα τὸν νόμον, καὶ οὐκ ἀνικάνως ἔχοντα πρὸς παιδαγωγίαν τὴν ἐπὶ γε τῷ χρῆναι βιοῦν ὀρθῶς, ἀπονεῦσαι δὲ μᾶλλον πρὸς τὸ δεῖν ἀβούλως ταῖς τῶν ἐθνῶν συναποκομίζεσθαι πλάναις, καὶ ταῖς τῶν ὁμόρων δεισιδαιμονίαις ἐνολισθεῖν. Προσέκειντο μὲν 25 γὰρ, καὶ λίαν ἐκτόπως, τοῖς τῶν ψευδοπροφητῶν μαντεύμασιν. Οἱ μὲν γὰρ τῶν εἰδώλων θεραπευταί, βεβήλοις τεμένεσι προσιζήσαντες, χρησμολόγοι τε ἦσαν καὶ ψευδοεπεῖς, οἱ δὲ καὶ τό, «Ζῆ Κύριος», ἐπὶ γλώττης ἔχοντες καὶ εὐσεβεῖν ὑποπλαττόμενοι καὶ οἷον προβάτου δορᾶ τὸν λύκον ἐπισκιάζοντες, τὸ τῆς προφητείας 30 ὄνομα σφίσιν αὐτοῖς περιτιθέντες οἱ τάλανες, καὶ τὴν ἐπὶ τούτῳ δόξαν ἀνοσίως ἀρπάζοντες, ἀπηρεύγοντο τὸ δοκοῦν, καὶ τοὺς τῆς ἑαυτῶν καρδίας λογισμοὺς θεῖαν ἔφασκον εἶναι βουλήν.

ἦτοι «κάθε τόπος πού ἀνοίγει», δηλαδή κάθε πηγὴ πού διευρύνεται καὶ ἀναβρῦει τὸ νερὸ τῆς κάθαρσης.

Στίχ. 2. «Καὶ ἐκείνη τὴν ἡμέρα, λέγει ὁ Κύριος τῶν δυνάμεων, θὰ ἐξολοθρεύσω ἀπὸ τῆ γῆ τὰ ὀνόματα τῶν εἰδώλων καὶ δὲν θὰ μνημονεύονται πιά, καὶ θὰ ξερριζώσω ἀπὸ τῆ γῆ τοὺς ψευδοπροφήτες καὶ τὸ ἀκάθαρτο πνεῦμα».

97. Μετὰ τὴν ἐπιδημία τοῦ Χριστοῦ ὅλα ἄλλαξαν πρὸς τὸ καλύτερο καὶ ἔγιναν καινὴ κτίσις τὰ πάντα μὲ τὸν Χριστό¹⁵, ἀφοῦ ἀπέβαλαν τὴ μομφὴ τῆς παλαιᾶς σαθρότητας. Καὶ ὅτι ὁ λόγος εἶναι ἀληθινὸς μπορεῖ κανεὶς ἂν θέλει νὰ τὸ διαπιστώσει ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ πράγματα. Πρὶν δηλαδή ἀπὸ τὸν καιρὸ τῆς ἐπιδημίας, ὅταν δὲν εἶχε γίνεῖ ἀκόμα ὁμοίος μας ὁ Μονογενὴς καὶ δὲν εἶχαν περιλαμφθεῖ τὰ πάντα μὲ τὸ θεῖο φῶς, ἐπικρατοῦσε ἀκόμα καταχνιά καὶ σκοτάδι στὶς καρδιές τῶν ἐθνικῶν. Γιατὶ λάτρευαν τὰ εἰδῶλα καὶ εἶχαν ὀλισθήσει σὲ τέτοιο βαθμὸ ἀνοησίας, ὥστε νὰ ἀποδίδουν τὸ σεβασμὸ σὲ ξύλα καὶ πέτρες καὶ ν' ἀφιερώνουν στοὺς ἀκάθαρτους δαίμονες τὶς τιμὲς πού ἀρμόζουν στὸν Θεό. Καὶ αὐτὰ βέβαια ἦταν τὰ ἐγκλήματα τῆς παράνοιας ἐκείνων πού βρῖσκονταν στὴν πλάνη, στοὺς Ἰσραηλίτες ὅμως, πού ἦταν καὶ ἐκλεκτὸς λαὸς καὶ «μερίδα τοῦ Κυρίου», σύμφωνα μὲ αὐτὸ πού ἔχει γραφεῖ, καὶ «κομμάτι τῆς κληρονομίας του»¹⁶, ἦταν τόση ἡ παράλυση τῶν ἡθῶν καὶ τῶν τρόπων, ὥστε νὰ θεωροῦν ἄξιο λίγης σημασίας τὸ νόμο, μολονότι τοὺς εἶχε δοθεῖ πρὸς βοήθεια καὶ δὲν ἦταν ἀνεπαρκὴς πρὸς παιδαγωγία στὴν ὀρθὴ διαδίωξη, καὶ μᾶλλον ν' ἀποκλίνουν χωρὶς νὰ τὸ θέλουν στὸ νὰ ἀκολουθήσουν τὶς πλάνες τῶν ἐθνικῶν καὶ νὰ ὀλισθήσουν στὶς δεισιδαιμονίες τῶν γειτόνων τους. Γιατὶ ἦταν προσκολλημένοι, καὶ πολὺ ἀνόητα, στὰ μαντεύματα τῶν ψευδώνυμων προφητῶν. Γιατὶ οἱ προσκυνητὲς τῶν εἰδώλων, ἐπειδὴ ἦταν προσκολλημένοι στὰ ἀνίερα τεμένη, ἦταν χρησολόγοι καὶ ψευδολόγοι, ἐνῶ ἐκεῖνοι πού εἶχαν στὸ στόμα τους καὶ τὸ «Ζεὶ ὁ Κύριος» καὶ ὑποκρίνονταν εὐσέβεια καὶ κατὰ κάποιον τρόπο κάλυπταν τὸν λύκο μὲ τὸ δέρμα προβάτου, παίρνοντας γιὰ τὸν ἑαυτὸ τους οἱ δυστυχεῖς τὸ ὄνομα τοῦ προφήτη καὶ ὑφαρπάζοντας μὲ τρόπο ἀσεβῆ τὴ δόξα τοῦ προφήτη, ἐξεστῶμιζαν τὴ γνώμη τους, καὶ ἔλεγαν ὅτι οἱ λογισμοὶ τῆς καρδιάς τους εἶναι θεία βουλή.

Περὶ τῶν τὰ τοιάδε τολμᾶν εἰωθότων καὶ ὁ προφήτης ἔφασκεν
 Ἱερεμίας πρὸς τὸν τῶν ὄλων κατεξουσιάζοντα Θεόν· «Ὁ ὢν Κύ-
 ριε, ἰδοὺ οἱ προφήται αὐτῶν προφητεύουσι καὶ λέγουσιν· Οὐκ
 ὄψεσθε μάχαιραν, καὶ λιμὸς οὐκ ἔσται ἐν ἡμῖν, ὅτι ἀλήθειαν καὶ εἰ-
 5 ρήνην δώσω ἐπὶ τῆς γῆς καὶ ἐν τῷ τόπῳ τούτῳ». Καὶ πρὸς γε ταῦ-
 τα Θεός, «Ψευδῆ», φησὶν, «οἱ προφήται προφητεύουσιν ἐπὶ τῷ
 ὀνόματί μου, οὐκ ἀπέστειλα αὐτούς καὶ οὐκ ἐνετειλάμην αὐτοῖς
 καὶ οὐκ ἐλάλησα πρὸς αὐτούς, καὶ ὁράσεις ψευδεῖς καὶ μαντείας
 καὶ οἰωνίσματα καὶ προαιρέσεις καρδίας αὐτῶν, αὐτοὶ προφητεύ-
 10 ουσιν ὑμῖν»· καὶ πάλιν· «Οὐκ ἀπέστελλον τοὺς προφήτας, καὶ αὐ-
 τοὶ ἔτρεχον, οὐδὲ ἐλάλησα πρὸς αὐτούς, καὶ αὐτοὶ προεφήτενον». *Ψευδοεπεῖς*
 γὰρ ἦσαν, ὡς ἔφην, καί, λημματίων αἰσχυρῶν ἠττώμε-
 νοι, προσελάλουν τοῖς ἀκρωμένοις τὰ «ἀπὸ καρδίας αὐτῶν», κα-
 θὰ γέγραπται, «καὶ οὐκ ἀπὸ στόματος Κυρίου». Εἶτα, δέον ἐπὶ
 15 τούτοις ἀγανακτεῖν Ἰουδαίους, ἐκ τῶν ἐναντίων ἐποιοῦντο σε-
 πτούς, καὶ τιμαῖς ταῖς ἀνωτάτω στεφανοῦν ἐσπούδαζον. Ἐπειδὴ
 δὲ λοιπὸν ἐπέφανεν ἡμῖν ὁ Μονογενὴς τοῦ Θεοῦ Λόγος, ὧχτο μὲν
 εἰς ἅπαν καὶ ὀλόθρευεται παντελῶς τὰ ψυχρὰ καὶ μειρακιώδη τῆς
 ειδωλολατρίας ἀθύρματα, συνεξήρηται δὲ αὐτῇ καὶ τὸ ἔκτοπὸν τε
 20 καὶ δυσσεβὲς ἐπιτήδευμα τῶν ψευδοπροφητῶν, οἱ πονηροῦ τε καὶ
 ἀκαθάρτου πνεύματος ἔμπλεοί τε ἦσαν, καὶ τοῖς τῶν εἰδώλων θε-
 ραπευταῖς ἀδελφὴν καὶ γείτονα νοσοῦντες τὴν πλάνησιν καταφω-
 ραθεῖεν ἄν, καὶ μάλα ὀρθῶς Εἰς γὰρ ἀμφοῖν τῆς δυσσεβείας ὁ ἐπι-
 στάτης, τουτέστιν ὁ Σατανᾶς. «Ἐξαρωῶ» τοίνυν, φησὶν, «ἀπὸ τῆς
 25 γῆς τὰ ὀνόματα τῶν εἰδώλων καὶ οὐκ ἔσται αὐτῶν μνεῖα ἐν τῇ ἡμέ-
 ρᾳ ἐκείνῃ», τουτέστι κατ' ἐκεῖνο τοῦ καιροῦ, καθ' ὃν ἄν τὸ θεῖον
 καὶ ἐπουράνιον λάμψη φῶς, καὶ ἐν ταῖς τῶν πλανωμένων καρδίαις
 ὁ νοητὸς ἑωσφόρος ἀνατείλῃ, κατὰ τὸ γεγραμμένον, διανγᾶση δὲ
 καὶ ἡμέρα, τῆς πάλαι νυκτὸς ἀπεληλαμένης καὶ τῶν ἐν αὐτῇ ὄρω-
 30 μένων, ἵνα, τῆς ἀρχαίας ἀκαθαρσίας ἐξηρημένης, οἱ ἀληθινοὶ τε
 καὶ ἅγιοι προσκνηταὶ φαίνοντο λοιπὸν τῆς εὐαγοῦς πολιτείας
 ἀνημμένοι τὰ αὐχήματα καὶ τὴν ἐν Χριστῷ τιμῶντες ζωὴν.

Στίχ. 3. «Καὶ ἔσται ἐὰν προφητεύσῃ ἄνθρωπος ἔτι, καὶ ἔρεῖ
 πρὸς αὐτὸν ὁ πατὴρ αὐτοῦ καὶ ἡ μήτηρ αὐτοῦ οἱ γεννήσα-

Γι' αὐτοὺς ποὺ συνήθιζαν νὰ τολμοῦν αὐτὰ τὰ πράγματα ἔλεγε καὶ ὁ προφήτης Ἰερεμίας πρὸς τὸν ἔξουσιαστὴ τῶν ὄλων Θεό· «⁷ Ω Κύριε, ἐσὺ ποὺ ὑπάρχεις, νὰ οἱ προφῆτες τοὺς προφητεύουν καὶ λένε· Δὲν θὰ δεῖτε ξίφος, καὶ πείνα δὲν θὰ σᾶς βρεῖ, γιατί θὰ δώσω στὴ γῆ καὶ στὸν τόπο αὐτὸν ἀλήθεια καὶ εἰρήνη»¹⁷. Σ' αὐτὰ ὁ Θεὸς ἀπαντοῦσε καὶ ἔλεγε· «Ψεύδη οἱ προφῆτες προφητεύουν στὸ ὄνομά μου. Δὲν τοὺς ἔστειλα ἐγώ, δὲν τοὺς ἔδωσα ἐντολὴ καὶ δὲν μίλησα σ' αὐτούς, καὶ αὐτοὶ προφήτευαν ὁράματα ψεύτικα καὶ μαντεῖες καὶ οἰωνισμοὺς καὶ ἐπιθυμίες τῆς καρδιάς τους»¹⁸. Γιατί, ὅπως εἶπα, ἦταν ψευδολόγοι καί, κυριευμένοι ἀπὸ τὴν ἐπιθυμία αἰσχροῦν ἀπολαβῶν, κήρυτταν στοὺς ἀκροατὲς τους, ὅπως ἔχει γραφεῖ, «ἐκεῖνα ποὺ τοὺς ὑπαγόρευε ὁ νοῦς τους, καὶ ὄχι λόγια προερχόμενα ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ Κυρίου»¹⁹. Ἐπειτα, ἐνῶ ἔπρεπε ν' ἀγανακτοῦν γι' αὐτοὺς οἱ Ἰουδαῖοι, ἀπεναντίας τοὺς σέβονταν καὶ φρόντιζαν νὰ τοὺς τιμοῦν μὲ τίς ἀνώτατες τιμές. Ὄταν λοιπὸν ἔλαμψε σ' ἐμᾶς ὁ Μονογενὴς Λόγος τοῦ Θεοῦ ἔξαφανίσθηκαν τελείως καὶ ἐξολοθρεύθηκαν παντελῶς τὰ ἄχρηστα καὶ παιδαριώδη παιγνίδια τῆς εἰδωλολατρίας, καὶ μαζί της ἔξαφανίσθηκε καὶ τὸ ἀνόσιο καὶ ἀσεβὲς ἐπάγγελμα τῶν ψευδοπροφητῶν, οἱ ὅποιοι ἦταν γεμᾶτοι ἀπὸ πονηρὸ καὶ ἀκάθαρο πνεῦμα, καὶ θὰ συλληφθοῦν νὰ πάσχουν ἀπὸ τὴν ἀδελφικὴ καὶ γειτονικὴ πλάνη τῶν ὑπηρετῶν τῶν εἰδώλων, καὶ πολὺ σωστά. Γιατί καὶ τῶν δύο ὁ ἐπόπτης τῆς ἀσεβείας τους εἶναι ἓνας, δηλαδή ὁ Σατανᾶς. «Θὰ ἔξαφανίσω» λοιπὸν, λέγει, ἀπὸ τὴ γῆ τὰ ὀνόματα τῶν εἰδώλων καὶ δὲν θὰ τὰ θυμηθεῖ κανένας ἐκεῖνη τὴν ἡμέρα», δηλαδή τὸν καιρὸ ἐκεῖνο, κατὰ τὸν ὅποιο θὰ λάμψει τὸ θεῖο καὶ ἐπουράνιο φῶς, καὶ ὅπως ἔχει γραφεῖ, θ' ἀνατείλει ὁ νοσητὸς αὐγερινὸς στὶς καρδιές²⁰ ἐκείνων ποὺ βρίσκονται στὴν πλάνη, καὶ θὰ ξημερώσει ἢ ἡμέρα ἀφοῦ ἀποχωρήσει ἢ παλαιὰ νύχτα καὶ ὅσα διαπράττονται κατ' αὐτὴν, ὥστε, ἀφοῦ ἀφανισθεῖ ἢ παλαιὰ ἀκαθαροσία, νὰ φανοῦν πᾶ οἱ ἀθλητὲς καὶ οἱ ἅγιοι προσκυνητὲς στολισμένοι μὲ τίς τιμές τῆς ἁγίας πολιτείας καὶ τιμώντας τὴ ζωὴ ποὺ ἐγκαινίασε ὁ Χριστός.

Στίχ. 3. «Κι ἂν θελήσει κάποιος νὰ προφητεύσει καὶ πάλι, θὰ πεῖ τότε πρὸς αὐτὸν ὁ πατέρας καὶ ἡ μητέρα ποὺ τὸν γέννησαν»

17. Ἰερ. 14, 13.

19. Ἰερ. 23, 16.

18. Ἰερ. 14, 14.

20. Β' Πέτρ. 1, 19.

ντες αὐτόν· Οὐ ζήση, ὅτι ψευδῆ ἐλάλησας ἐν ὀνόματι Κυρίου· καὶ συμποδιοῦσιν αὐτόν ὁ πατήρ αὐτοῦ καὶ ἡ μήτηρ αὐτοῦ, οἱ γεννήσαντες αὐτόν, ἐν τῷ προφητεύειν αὐτόν».

λη'. Τοσαύτη τις ἔσται περὶ τὸ θεῖον, φησίν, αιδῶς τῶν τῆνι-
5 κάδε, φροντιοῦσι δὲ οὕτω τῆς εἰς ἄκρον ἐπιεικείας καὶ ἀξιαγά-
στου ζωῆς, ὥστε καὶ γονέας αὐτοὺς ἰδίους ἐπιθήγεσθαι τέκνοις,
μὴ ζηλοῦν ἔλαιντο τοὺς ψευδοεπεῖς προφητεύειν ὑποπλαττόμε-
νοι, καὶ ἀποφθέγξοιντό τι τῶν ἀπὸ καρδίας, ὡς Θεοῦ λελαληκό-
τος. «Συμποδιοῦσι γὰρ αὐτόν», φησί, τουτέστι καταδεσμεύσουσιν
10 ὡς ἔκφρονά τε καὶ μεμηνότα, μελλήσαντες δὲ οὐδέν, καθοριοῦσιν
αὐτοῦ καὶ θάνατον, εἰ ἔμμονόν τε καὶ ἀναιδῆ τὴν ἐπὶ τῷδε ποιοῖ-
το νόσον. Ἀπόχρη γὰρ αὐτοῖς εἰς τὸ δεῖν ἅπασαν τοῦ παιδὸς κα-
θορίσαι δίκην τὸ ὅτι ψευδῆ λελάληκεν ἐν ὀνόματι Κυρίου.

Ἄθρει δὲ ὅπως ἔστιν ἀληθῆς ὁ λόγος, καὶ τὸ βέβαιον εἰς πίστιν
15 ἢ προαναφώνησις ἔχει. Τίς γὰρ τῶν καθ' ἡμᾶς διακαρτερήσειεν ἂν
ἐν τῷ νῦν καιρῷ προφητεύοντός τινος; ἢ πῶς οὐκ ἐξεστηκότα λογι-
εῖται μὲν τὸν τοιοῦτον εὐθύς, ὥδέ τε ἔχοντα γνώμης; πῶς οὐκ ἂν
ποιήσαιτο στυγητόν; Ποῖος δὲ πατήρ ἀνεπίπληκτον εἶσει τέκνον,
εἰ τοῖς οὕτω δεινοῖς ἐναλοίῃ πλημμελήμασιν; Ἀπόδειξις οὖν ἄρα,
20 καὶ μάλα σαφής, γένοιτο ἂν οἶμαι τουτί, τοῦ χρῆναι φρονεῖν ἀρα-
ρότως, ὅτι πολὺ πρὸς τὸ ἄμεινον ἢ τῶν καθ' ἡμᾶς πραγμάτων μετα-
κεχώρηκε φύσις, Θεοῦ μεταπλάττοντος εἰς τὸ αὐτῷ δοκοῦν καὶ εἰς
τὸ εὖ ἔχον, ἢ πρίν. Καὶ γοῦν τὰ πάλαι τιμώμενα καὶ παρὰ πολλοῖς
ἀξιάγαστα, νῦν ἔστι στυγητὰ καὶ ἐπάρατα καὶ τοῖς ἐπιεικέσιν οὐκ
25 ἀνεκτὰ καὶ τοῦ κολάζεσθαι δεῖν οὐκ ἠμοιορηκότα.

Στίχ. 4-6. «Καὶ ἔσται ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ κατασχυνθήσονται οἱ προφῆται, ἕκαστος ἐκ τῆς ὀράσεως αὐτοῦ ἐν τῷ προ-
φητεύειν αὐτόν, καὶ ἐνδύσονται δέρον τριχίνην ἀνθ' ὧν
ἐψεύσαντο, καὶ ἐρεῖ, Οὐκ εἰμι προφήτης ἐγώ, διότι ἄνθρω-
πος ἐργαζόμενος τὴν γῆν ἐγώ εἰμι, ὅτι ἄνθρωπος ἐγέννησέ
30 με ἐκ νεότητός μου. Καὶ ἐρῶ πρὸς αὐτόν· Τί αἰ πληγαὶ αὐ-
ται ἀνά μέσον τῶν χειρῶν σου; Καὶ ἐρεῖ· Ἄς ἐπλήγην ἐν
τῷ οἴκῳ τῷ ἀγαπητῷ μου».

Δέν θά ζήσεις, γιατί κήρυξες ψεύδη στο ὄνομα τοῦ Κυρίου.
Καί ὁ πατέρας καί ἡ μητέρα πού τόν γέννησαν θά τόν δέσουν
χειροπόδαρα γιά νά μὴ προφητεύει».

98. Τόσο μεγάλος θά εἶναι ὁ σεβασμός τῶν ἀνθρώπων τότε πρὸς τὸ Θεῖο, καί θά φροντίσουν τόσο πολὺ γιά τὴν τέλεια ἀρετὴ καὶ τὴν ἀξιοθαύμαστη ζωὴ, ὥστε ἀκόμα καὶ οἱ γονεῖς νά προτρέπουν τὰ παιδιά τους τὰ ἴδια νά μὴ θέλουν, παίζοντας τὸ ρόλο τῶν ψευδολόγων προφητῶν, νά προφητεύουν αὐτὸ πού πηγάζει ἀπὸ τὸ νοῦ τους, ὡς κάτι πού τοὺς τὸ εἶπε ὁ Θεός. Γιατὶ «Θά συμποδίσουν αὐτόν», λέγει, δηλαδή θά τόν δέσουν ὡς ἀφρονα καὶ τρελλό, καὶ χωρὶς νά καθυστερήσουν καθόλου, θά καθορίσουν καὶ τὸ θάνατό του, ἂν ἔμενε μόνιμα καὶ μὲ ἀναίδεια σ' αὐτὴ τὴ νόσο. Γιατὶ τοὺς εἶναι ἀρκετὸ γιά νά καθορίσουν ὅλη τὴν τιμωρία τοῦ παιδιοῦ τους, τὸ ὅτι κήρυξε ψεύδη στο ὄνομα τοῦ Κυρίου.

Πρόσεχε λοιπὸν πόσο ἀληθινὸς εἶναι αὐτὸς ὁ λόγος καὶ πόση σταθερότητα στὴν πίστη ἔχει ἡ προσφώνησή του. Γιατὶ ποιὸς ἀπὸ μᾶς στὴν τωρινὴ ἐποχὴ θά ἀνεχθεῖ νά προφητεύει κάποιος; Ἡ πῶς δὲν θά θεωρήσει αὐτόν τὸν ἄνθρωπο ἀμέσως παλαβὸ ἂν ἔχει αὐτὴ τὴ γνώμη, πῶς δὲν θά τὸν θεωρήσει μισητό; Καὶ ποιὸς πατέρας δὲν θά ἐπιπλήξει τὸ παιδί του, ἂν ἐμπλακεῖ σὲ τέτοια φοβερὰ πλημμελήματα; Ἄρα λοιπὸν αὐτὸ μπορεῖ νά εἶναι ἀπόδειξη, καὶ πολὺ σαφῆς, νομίζω, ὅτι πρέπει νά πιστεύομε ἀκλόνητα, ὅτι ἡ φύση τῶν δικῶν μας πραγμάτων ἄλλαξε πολὺ πρὸς τὸ καλύτερο, μεταπλάθοντας ὁ Θεὸς στο δικό του θέλημα καὶ στο σωστό, ἀπὸ ὅ,τι πρίν. Καὶ πράγματι αὐτὰ πού ἦταν παλαιὰ σὲ τιμὴ καὶ θεωροῦνταν ἀπὸ τοὺς πολλοὺς ἀξιοθαύμαστα, τώρα εἶναι μισητὰ καὶ ἐπάρματα, καὶ δὲν εἶναι ἀνεκτὰ ἀπὸ τοὺς εὐσεβεῖς οὔτε καὶ ἀπαλλαγμένα ἀπὸ τὴν ἀνάγκη τιμωρίας.

Στίχ. 4-6. «Καὶ ἐκείνη τὴν ἡμέρα θά ντροπιαστοῦν οἱ προφῆτες, καθένας γιά τὸ ὄραμα καὶ τὴν προφητεία του, καὶ θά φορέσουν τρίχινο δέρμα, ἐπειδὴ εἶπαν ψέματα, καὶ θά πεῖ· Ἐγὼ δὲν εἶμαι προφήτης, γιατί εἶμαι ἄνθρωπος πού ἐργάζομαι στὴ γῆ, γιατί μὲ γέννησε ἄνθρωπος ἀπὸ τὴ νεότητά μου. Καὶ θά πῶ πρὸς αὐτόν· Τί εἶναι οἱ πληγῆς μέσα στὰ χέρια σου; Καὶ θά πεῖ· Οἱ πληγῆς πού ἔλαβα στο οἶκο τοῦ ἀγαπητοῦ μου».

ἕθ'. Ὅτι καὶ ποιῆς καὶ δίκης ἄξια τέθινται παρ' ἡμῖν τὰ πά-
 λαι τεθνασμασμένα, καὶ ἐκ τῆς τῶν προκειμένων ἐννοίας ἀταλαίπω-
 ρον ἰδεῖν Προεφήτεον μὲν γάρ, ὡς ἔφην, ἐν τῷ Ἰσραὴλ οἱ ψευδο-
 επεις τε καὶ φένακες, καὶ πλανᾶν εἰωθότες «ἐνεκεν δρακὸς κριθῆς
 5 καὶ κλάσματος ἄρτου» κατὰ τὸ γεγραμμένον. Εἶτα τοιαῦτα τολμῶ-
 σιν ἐκείνοις, ἐπέπληττε μὲν οὐδεῖς, οὐδ' ἀπειρογενὴς ἤθελεν ὡς δυσ-
 σεβεῖν ἠρημένους, ἐπαίνοις δὲ μᾶλλον αὐτοὺς καὶ ταῖς ἀνωτάτω τι-
 μαῖς στεφανοῦν ἠξίουσιν οἱ τάλανες. Ταύτη τοι κάκεινοι πρὸς τὸ χει-
 ρον ἤεσαν, τρεφομένης ὥσπερ ἐν αὐτοῖς τῆς νόσου διὰ τῆς τῶν τε-
 10 θναυμακότων αὐτοὺς ἐλαφρίας Ἐν δέ γε τῷ νῦν καιρῷ καταισχυν-
 θήσεσθαι, φησὶν, αὐτοὺς, οὐ παραδεχθείσης δηλονότι τῆς ψευδο-
 προφητείας, ἐπιτιμωμένης δὲ μᾶλλον, καὶ ἐξ αὐτῶν τῶν τὰ τοιάδε
 τολμᾶν εἰωθότων τὰς τῆς ἀπονοίας ἐξαιτουμένων δίκας, ὡς ἐλεγ-
 χθέντας εὐθύς καὶ ἀποσχέσθαι τοῦ κακοῦ, καὶ δέρον ἐνδύσασθαι
 15 τριχίνην ἀνθ' ὧν ἐψεύσαντο, τουτέστι πενθεῖν ἐπὶ τῷ κακῷ καὶ ἐπὶ
 τῇ πλημμελείᾳ κατολοφύρεσθαι, μεταγινώσκοντας, ὅτι λογισμῶν
 εἰς τοῦτο κατώλισθον ἀμαθίας, ὡς ψευδοεπῆσαι κατὰ Θεοῦ, ἐρυ-
 θριῶντας δὲ ὅλως οὐδὲν ὁμολογήσαι τε τὴν ἀμαρτίαν καὶ συγγνώ-
 μην ἐξαιτῆσαι, λέγοντας σαφῶς «Οὐκ εἰμι προφήτης ἐγώ, ὅτι ἄν-
 20 θρωπος ἐγέννησέ με ἐκ νεότητός μου», τουτέστιν ἀνθρώπου γέγο-
 να τέκνον. Ἀσθενῆς δὲ λίαν ἢ φύσις καὶ εὐπάροιστος κομιδῆ πρὸς
 τὸ μὴ ἔχον ὀρθῶς, καὶ ἐτομιότερα πως εἰς ἀμαρτίας. Εἶεν δ' ἂν αἱ
 τοιαῖδε μετανοούντων φωναί

Εἰ δὲ δὴ βουλοίμην αὐτὸν ἔρεσθαι, φησί, Τί τὸ χρῆμα τῶν ἐν
 25 χερσὶν ὀρωμένων τραυμάτων, ἢτοι πληγῶν, ἀποκρινεῖται πάλιν
 ὅτι, «Ἄς ἐπλήγην ἐν τῷ οἴκῳ τῷ ἀγαπητῷ μου», συμποδισάντων
 αὐτὸν δηλονότι πατρὸς καὶ μητρὸς καὶ τὰς τῆς προπετείας ἐξη-
 τηκότων δίκας. Οἶκος γὰρ ἀγαπητοῦ ἐκάστῳ τῶν καθ' ἡμᾶς ὁ
 τῶν γεγεννηκότων. Ὅρα τοίνυν ὅση τίς ἐστὶν ἢ τῶν πάλαι τε καὶ
 30 νῦν πραγμάτων διαφορά. Ἐθαυμάζοντο μὲν γὰρ οἱ παρ' ἐκείνοις
 ψευδοπροφήται, καὶ ἦσαν ἐν δόξῃ καὶ ὑπολήψει χρηστῆ, καὶ
 ταῦτα δρωῶντες οὐδὲ μετεμέλοντο, κατὰ δέ γε τὸν ἐνεστηκότα και-
 ρόν, εἰ δὲ πῆ τινες ἔλαιντο ταῖς ἐκείνων μαντεῖαις κατακολου-

99. "Ότι αὐτὰ πού πρώτα θαυμάζονταν παλαιὰ τώρα θεωρήθηκαν ἀπό ἡμᾶς ἄξια ποινῆς καί τιμωρίας, μπορούμε νά τò διαπιστώσομε εὐκόλα καί ἀπό τò νόημα τῶν ἐξεταζομένων ἐδῶ. Γιατί προφήτευσαν, ὅπως εἶπα, στὸν Ἰσραήλ οἱ ψευδολόγοι καί ἔξαπατητές καί συνηθισμένοι νὰ παραπλανοῦν «γιὰ μιὰ χούφτα κριθάρι καί ἓνα κομμάτι ψωμί»²¹, σύμφωνα μὲ αὐτὸ πού ἔχει γραφεῖ. Ἐπειτα, ἐνῶ τολμοῦσαν τέτοια ἐκεῖνοι, δὲν τοὺς ἐπέπληττε κανένας οὔτε ἤθελε νὰ τοὺς ἐμποδίσει πού διάλεξαν τὴν ἀσέβεια, ἀλλὰ οἱ δυστυχεῖς τοὺς θεωροῦσαν ἄξιους γιὰ ἐπαίνους μᾶλλον καί τοὺς στεφάνωναν μὲ τὶς ἀνώτατες τιμές. Γι' αὐτὸ καί ἐκεῖνοι προχωροῦσαν στὸ χειρότερο, τροφοδοτούμενη κατὰ κάποιον τρόπο ἢ νόσος ἀπὸ τὴν ἐλαφρότητα τῶν θαυμαστῶν τους. Κατὰ τὸν τωρινὸ ὅμως καιρὸ, λέγει, ὅτι θὰ ντροπιαστοῦν αὐτοί, ἀφοῦ δηλαδή ἡ ψευδοπροφητεία δὲν θὰ γίνει ἀποδεκτὴ, ἀλλὰ μᾶλλον θὰ ἐπιτιμᾶται, καί ἐκεῖνοι στοὺς ὁποίους ἦταν συνηθισμένοι νὰ τολμοῦν τέτοια, θὰ ζητοῦν τὴν τιμωρία τῆς ἀνοησίας τους, ἐπειδὴ ἀποκαλύφθηκαν ἀμέσως καί θὰ σταματήσουν τὸ κακὸ καί θὰ φορέσουν τρίχινο σάκκο, ἐπειδὴ εἶπαν ψέματα, δηλαδή θὰ πενθοῦν γιὰ τὸ κακὸ καί θὰ θρηνοῦν γιὰ τὸ παράπτωμά τους, μετανοώντας ἐπειδὴ παρασύρθηκαν σὲ τέτοια ἀπερισκεψία, ὥστε νὰ ψευσθοῦν ἐναντίον τοῦ Θεοῦ καί νὰ μὴν κοκκινίσουν καθόλου νὰ ὁμολογήσουν τὴν ἁμαρτία καί νὰ ζητήσουν συγγνώμη λέγοντας καθαρὰ: «Ἐγὼ δὲν εἶμαι προφήτης, γιατί μὲ γέννησε ἄνθρωπος ἀπὸ μικρὸ», δηλαδή ἔγινα παιδὶ ἀνθρώπων. Εἶναι ὅμως ἀδύναμη ἡ φύση καί παρασύρεται εὐκόλα σ' αὐτὸ πού δὲν εἶναι ὀρθὸ καί προθυμότερη πρὸς τὴν ἁμαρτία. Μποροῦν νὰ εἶναι τέτοιες οἱ φωνές ὅσων μετανοοῦν.

Κι ἂν ἤθελα νὰ τὸν ρωτήσω, λέγει, Τί εἶναι αὐτὰ πού βλέπομε στὰ χέρια σου, δηλαδή οἱ πληγές, θ' ἀποκριθεῖ πάλι: Εἶναι οἱ πληγές πού δέχθηκα στὴν κατοικία τοῦ ἀγαπητοῦ μου· τὸν ἔδεσαν δηλαδή ὁ πατέρας καί ἡ μητέρα του, πού ζήτησαν τὴν τιμωρία τῆς ἀλαζονείας του. Γιατί κατοικία τοῦ ἀγαπητοῦ γιὰ τὸν καθένα μας εἶναι ἡ κατοικία τῶν γονιῶν μας. Πρόσεχε λοιπὸν πόση εἶναι ἡ διαφορὰ μεταξὺ τῶν παλαιῶν καί τῶν τωρινῶν. Ἐκεῖνοι θαύμαζαν τοὺς ψευδοπροφήτες καί τοὺς εἶχαν σὲ τιμὴ καί ὑπόληψη, καί ἐνῶ τὰ ἔκαναν αὐτὰ δὲν μετανοοῦσαν καθόλου, κατὰ τὸν τωρινὸ ὅμως καιρὸ, ἂν κάποιος θελήσουν νὰ πορευθοῦν σύμ-

θεῖν, ἐπιτιμῶνται, καταισχύνονται, ταῖς τῶν γεγεννηκότων κολάζονται ψήφοις, μεταγινώσκουσιν ὡς ἡμαρτηκότες καὶ πενθοῦσι καὶ κλαίουσιν, αἰτοῦσι συγγνώμην τὴν τῆς ἀνθρωπείας φύσεως ὁμολογοῦντες ἀσθένειαν καὶ τὸ εὐόλισθον εἰς ἁμαρτίαν. Ἀνήρησται γὰρ «τὸ πνεῦμα τὸ ἀκάθαρτον ἀπὸ τῆς γῆς», τῇ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ δυνάμει τε καὶ ἐξουσίᾳ.

10 *Στίχ 7. «Ρομφαία ἐξεγέρθητι ἐπὶ τὸν ποιμένα μου καὶ ἐπ' ἄνδρα πολίτην αὐτοῦ, λέγει Κύριος παντοκράτωρ. Πάταξον τὸν ποιμένα καὶ διασκορπισθήσονται τὰ πρόβατα, καὶ ἐπάξω τὴν χεῖρά μου ἐπὶ τοὺς ποιμένας».*

ῥ'. Δέδωκεν ὑπὲρ ἡμῶν τὸν ἴδιον Υἱὸν ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ, ἐφείς οἰκονομικῶς καίτοι Θεὸν ὄντα καὶ ἐξ αὐτοῦ κατὰ φύσιν ἀπορρήτως γεγεννημένον, καὶ ἐν τῇ τοῦ δούλου μορφῇ καθικέσθαι, καὶ ἄνθρωπον γενέσθαι καθ' ἡμᾶς, καὶ ἀνατλήναι σταυρόν, 15 ἵνα σώσῃ τὸν κόσμον καὶ ἀποστήσῃ τῆς κατὰ πάντων πλεονεξίας τὸν Σατανᾶν, καθελῆ δὲ καὶ τὴν βέβηλον εἰδωλολατρίαν, καὶ καταργήσῃ μαντείας, ψευδοπροφητείας τε καὶ τοὺς ἐκ καρδίας φενακισμούς, ἐξάσῃ δὲ καὶ «τὸ πνεῦμα τὸ ἀκάθαρτον ἀπὸ τῆς γῆς» καὶ πρὸς γε δὴ τούτοις, ἵνα κατακτήσῃται τὴν ὑπ' οὐρανόν, μετα- 20 τιθεῖς εἰς θεογνωσίαν τοὺς πεπλανημένους, ἀναπείθων ἐλέσθαι τὴν εὐσεβῆ καὶ εὐσχήμονα πολιτείαν, καὶ πᾶν εἶδος ἀρετῆς ὀρᾶσθαι τετιμηκότας Ταύτης οὖν ἕνεκα τῆς αἰτίας τὸν ἐπὶ ξύλου θάνατον, καίτοι πολὺ λῖαν ἔχοντα τὸ δυσκλεές, ὑπέμεινεν ἐκὼν, «αἰσχύνῃς καταφρονήσας», οὕτω καὶ αὐτῶ δοκοῦν τῷ Θεῷ καὶ Πα- 25 τρί. Καί τι τοιοῦτον ἡμῖν ὑποφαίνει λέγων αὐτὸς ὁ Υἱὸς· «Ὅτι καταβέβηκα ἐκ τοῦ οὐρανοῦ οὐχ ἵνα ποιῶ τὸ θέλημα τὸ ἐμόν, ἀλλὰ τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός με. Τοῦτο δὲ ἐστὶ τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός με, ἵνα πᾶν ὃ δέδωκέ μοι μὴ ἀπολέσω ἐξ αὐτοῦ, ἀλλὰ ἀναστήσω αὐτὸ τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ». Ὡς γὰρ ὁ θεσπέσιος γράφει Παῦλος 30 «Διὰ τοῦτο Χριστὸς ἀπέθανε καὶ ἔζησεν, ἵνα καὶ νεκρῶν καὶ ζώντων κυριεύσῃ». Τέθεικε τοίνυν ἐκὼν ὑπὲρ ἡμῶν τὴν ψυχὴν, μόνον

22. Ρωμ. 8, 32.

25. Ἰω. 6, 38-39.

23. Φιλ. 2, 6-8.

26. Ρωμ. 14, 8-9.

24. Ἐβρ. 12, 2.

27. Α' Ἰω. 3, 16.

φωνα με τις μαντείες εκείνων, δέχονται επιτίμηση και ντροπιάζονται και τιμωρούνται με την απόφαση και των γονιών τους, μετανοούν σαν άμαρτωλοί, πενθούν και κλαΐνε, όμολογώντας την αδυναμία της ανθρώπινης φύσης και την όλισθηρότητα στην άμαρτία. Γιατί άφανίσθηκε από τη γη το άκάθαρτο πνεύμα με τη δύναμη και την έξουσία του Σωτήρα μας Ίησοῦ Χριστοῦ.

Στίχ. 7. «Ρομφαία, σηκώσου έναντίον του ποιμένα μου και έναντίον του πολίτη ύπηκόου του, λέγει ό Κύριος ό παντοκράτωρ. Χτύπησε τον ποιμένα και θα διασκορπισθούν τα πρόβατα, και έγώ θα καταφέρω το χέρι μου έναντίον των ποιμένων».

100. Έδωσε για τη σωτηρία μας ό Θεός και Πατέρας τον ίδιο τον Υίο του²², επιτρέποντάς τον κατ' οίκονομία, μολονότι ήταν Θεός και είχε γεννηθεί κατά φύση από αυτόν με τρόπο άπόρητο, και στη μορφή του δούλου να κατεβεί, και να γίνει άνθρωπος όμοιος με εμάς, και να υπομείνει τον σταυρό²³ για να σώσει τον κόσμο και να σταματήσει τον Σατανά από το να καταπιέζει γενικά τους πάντες, να κατακρημνίσει και τη βέβηλη είδωλολατρία, να καταργήσει και τη μαντεία καθώς και τους προφήτες με τα αυθαίρετα και άπατηλά ψευδολογήματά τους, να εκδιώξει από τη γη και το άκάθαρτο πνεύμα, και εκτός από αυτά να κατακτήσει τον κόσμο, οδηγώντας εκείνους που πλανήθηκαν στη θεογνωσία και πείθοντάς τους να ακολουθήσουν τον εύσεβή και εύπρεπή τρόπο ζωής και να φτάσουν να τιμούν κάθε είδος άρετης. Γι' αυτό λοιπόν το λόγο υπέμεινε με τη θέλησή του το θάνατο επάνω στο ξύλο του σταυροῦ, αν και αυτό περιείχε πολλή μεγάλη άτίμωση, «περιφρονώντας τη ντροπή»²⁴, με το να το θελήσει έτσι και αυτός ό Θεός και Πατέρας. Κάτι τέτοιο μάς υποδηλώνει και ό ίδιος ό Υιός λέγοντας: «Γιατί κατέβηκα από τον ούρανό, όχι για να κάνω το δικό μου θέλημα, αλλά το θέλημα εκείνου που με έστειλε. Και αυτό είναι το θέλημα εκείνου που μ' έστειλε, να μην χάσω τίποτε από αυτό που μου έδωσε, αλλά να το αναστήσω πάλι την έσχατη ήμέρα»²⁵. Γιατί, όπως γράφει ό θεσπέσιος Παῦλος, «Γι' αυτό πέθανε ό Χριστός και ανέζησε, για να γίνει Κύριος και των νεκρών και των ζωντανών»²⁶. Πρόσφερε λοιπόν θέλοντας την ψυχή του για χάρη μας²⁷ παραδίδοντάς τον κατά κάποιο τρόπο

δὲ οὐχὶ καὶ παραδόντος αὐτὸν ὡς ἄνθρωπον ἰδίῳ νεύματι τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός, καὶ οἶον ἐφιέντος, ὡς ἔφην, αἵματι τιμῶ τὴν ἀπάντων πρίασθαι ζωὴν. Καὶ γοῦν ὁ Σωτὴρ οἰηθέντι Πιλάτῳ κατεξουσιάζειν αὐτοῦ προσυπήντα λέγων· «Οὐκ εἶχες ἐξουσίαν οὐδεμίαν
5 κατ' ἐμοῦ, εἰ μὴ ἦν δεδομένον σοι ἄνωθεν».

Προαφηγησάμενος τοίνυν διὰ τῆς τοῦ προφήτου φωνῆς, ὡς πλείστη τις ἔσται τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων ἐπὶ τὸ ἄμεινον ἢ μεταδρομῇ, παθόντος αὐτοῦ τὸν ἐν σαρκὶ θάνατον, μονονουχὶ καὶ ἐπισπεύδει τοῦ καιροῦ τὴν ἀνάδειξιν, καθ' ὃν ἔσται ταῦτα,
10 καὶ ἐνεργεῖσθαι προστέταχε τὸ ἐπὶ τῷ πάθει μυστήριον, αὐτῇ τῇ ῥομφαίᾳ παρεγγυῶν τε καὶ λέγων· «Ἐξεγέροθητι ἐπὶ τὸν ποιμένα μου καὶ ἐπ' ἄνδρα πολίτην αὐτοῦ, λέγει Κύριος παντοκράτωρ». Καὶ ῥομφαίαν μὲν ἐν τούτοις καταδηλοῦσθαί φαμεν ὡς ἐν εἴδει μαχαίρας τὸν πειρασμόν, ἢ καὶ αὐτὸ τὸ πάθος τὸ ἐκ τῆς Ἰουδαί-
15 ῶν ἀπονοίας ἐπενηνεγμένον τῷ Ἐμμανουήλ. Ἔοικε γὰρ συνιέναι τε οὕτω καὶ μὴν καὶ εἰπεῖν ὁ δίκαιος Συμεών, ὅτε προσεκόμιζεν ὀκταήμερον τὸν Ἰησοῦν ἢ ἁγία Παρθένος· «Καὶ σοῦ αὐτῆς τὴν ψυχὴν διελεύσεται ῥομφαία». Μόνον γὰρ οὐχὶ ῥομφαία κατεσφάζετο, σταυρούμενον ὀρῶσα τὸν ἐξ αὐτῆς γεννηθέντα, κατὰ
20 γε τὴν σάρκα φημί. Ὡ τοίνυν ῥομφαία, ἐξεγέροθητι, φησὶν, ἐπὶ τὸν ποιμένα μου, τουτέστιν ἐνεργεῖσθω λοιπὸν τὸ σωτήριον πάθος καὶ ὁ τῆς τῶν ἀγαθῶν ἀναδείξεως ἡκέτω καιρός. Τέθειται μὲν γὰρ ἐφ' ἡμᾶς ἀρχιποίμην ὁ Χριστός, καὶ ὑπ' αὐτῷ πάντες ἐσμὲν οἱ πεπιστευκότες, πλὴν οὐκ ἔξω χειρὸς τῆς τοῦ Θεοῦ καὶ
25 Πατρός. Κατάρχει γὰρ ἡμῶν ἐν Υἱῷ, δι' αὐτοῦ τε καὶ ἐν αὐτῷ σεσώσμεθα καὶ «δι' αὐτοῦ ἐσχήκαμεν τὴν προσαγωγήν».

Καὶ γοῦν ἔφασκεν ὁ Σωτὴρ· «Τὰ πρόβατα τὰ ἐμὰ τῆς φωνῆς μου ἀκούουσι, καὶ γὰρ γινώσκω αὐτά, καὶ ἀκολουθοῦσί μοι, καὶ γὰρ δίδωμι αὐτοῖς ζωὴν αἰώνιον, καὶ οὐ μὴ ἀπόλωνται εἰς τὸν αἰῶνα,
30 καὶ οὐχ ἀρπάσῃ τις αὐτὰ ἐκ τῆς χειρὸς μου. Ὁ Πατὴρ μου ὃς δέδωκέ μοι, πάντων μείζων ἐστί, καὶ οὐδεὶς δύναται ἀρπάζειν ἐκ τῆς χειρὸς τοῦ Πατρός· ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ ἐν ἐσμεν». Ἴδιος οὖν

σάν άνθρωπο με δική του έντολή ὁ Θεὸς καὶ Πατέρας καὶ σὰ νὰ τὸν διέταξε, ὅπως εἶπα, με τὸ ἴδιο του τὸ αἷμα ν' ἀγοράσει τὴ ζωὴ ὅλων. Καὶ πράγματι ὁ Σωτῆρας, νομίζοντας ὁ Πιλάτος ὅτι τὸν εἶχε στὴν ἐξουσία του, τοῦ ἀπάντησε λέγοντας: «Δὲν θὰ εἶχες κανένα δικαίωμα ἐπάνω μου, ἂν δὲν σοῦ εἶχε παραχωρηθεῖ ἀπὸ τὸν οὐρανό»²⁸.

Ἐφοῦ λοιπὸν προεῖπε με τὸ στόμα τοῦ προφήτη, ὅτι θὰ ἦταν μεγάλη ἢ μεταστροφή τῶν ἀνθρώπινων πραγμάτων πρὸς τὸ καλῦτερο, παθαίνοντας τὸν σαρκικὸ θάνατο, σάν κατὰ κάποιον τρόπο νὰ διάζεται νὰ δείξει τὸν καιρὸ ποῦ αὐτὰ θὰ ἐκπληρωθοῦν, πρόσταξε καὶ νὰ διαδραματισθεῖ τὸ μυστήριον τοῦ πάθους, προτρέποντας τὴν ἴδια τὴ ρομφαία του καὶ λέγοντας: «Ἐναντίον τοῦ ποιμένα μου καὶ ἐναντίον τοῦ πολίτη ὑπηκόου του, λέγει ὁ Κύριος ὁ παντοκράτωρ». Καὶ μετὰ τὴ ρομφαία ἐδῶ λέμε ὅτι δηλώνεται μετὰ τὴ μορφὴ μαχαιριοῦ ὁ πειρασμὸς ἢ καὶ τὸ ἴδιο τὸ πάθος τοῦ σταυροῦ, τὸ ὁποῖο προκλήθηκε στὸν Ἐμμανουὴλ ἀπὸ τὴν ἀνοησία τῶν Ἰουδαίων. Γιατὶ φαίνεται ὅτι ἔτσι κατανόησε καὶ βέβαια καὶ εἶπε, ὁ δίκαιος Συμεὼν, ὅταν ἡ ἁγία Θεοτόκος πῆγε ὀκταήμερο τὸν Ἰησοῦ στὸ ναό: «Καὶ ἐσένα τὴν καρδιά σου θὰ τὴν διαπεράσει ρομφαία»²⁹. Γιατὶ κατὰ κάποιον τρόπο κατασφαιζόταν μετὰ ρομφαία, βλέποντας νὰ σταυρώνεται αὐτὸς ποῦ γεννήθηκε ἀπὸ αὐτὴν, ἐννοῶ βέβαια ὡς πρὸς τὴ σάρκα. «Ἦ ρομφαία», λοιπὸν, «ὑψώσου», λέγει, «ἐναντίον τοῦ ποιμένα μου», δηλαδή ἄς πραγματοποιηθεῖ πλέον τὸ σωτήριο πάθος καὶ ἄς ἔρθει ὁ καιρὸς τῆς ἀνάδειξης τῶν ἀγαθῶν. Γιατὶ ὁρίσθηκε γιὰ μᾶς ἀρχιποιμένας ὁ Χριστὸς καὶ εἴμαστε ὅλοι ὅσοι πιστέψαμε κάτω ἀπὸ τὴν ἐξουσία του, ὄχι ὅμως καὶ ἔξω ἀπὸ τὴν ἐξουσία τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα. Γιατὶ μᾶς κυβερνᾷ μέσω τοῦ Υἱοῦ, καὶ μέσω αὐτοῦ καὶ ἀπὸ αὐτὸν ἔχομε σωθεῖ, καὶ «μέσω αὐτοῦ ὁδηγηθήκαμε στὸν Πατέρα»³⁰.

Καὶ πράγματι ἔλεγε ὁ Σωτῆρας: «Τὰ δικά μου πρόβατα ἀκοῦν τὴ φωνὴ μου καὶ ἐγὼ τὰ γνωρίζω καὶ αὐτὰ με ἀκολουθοῦν, καὶ ἐγὼ τοὺς χαρίζω ζωὴ αἰώνια, καὶ δὲν θὰ χαθοῦν στὸν αἰῶνα, καὶ κανένας δὲν θὰ τὰ ἀρπάξει ἀπὸ τὰ χέρια μου. Ὁ Πατέρας μου ποῦ μοῦ τὰ ἔδωσε εἶναι μεγαλύτερος ἀπὸ ὅλους, καὶ κανένας δὲν μπορεῖ νὰ τὰ ἀρπάξει ἀπὸ τὸ χέρι τοῦ Πατέρα μου. Ἐγὼ καὶ ὁ Πατέρας μου εἴμαστε ἕνα»³¹. Ἄρα

30. Ἐφ. 2, 18.

31. Ἰω. 10, 27-29.

ἄρα τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός ποιμὴν ὁ Υἱός, οὐκ ἀλλότρια κατανέμων θρέμματα, τὰ ἑαυτοῦ δὲ μᾶλλον καὶ τὰ τοῦ Πατρός, οὐκ ἰδίων αὐτοῦ νοουμένων τῶν μισθωτῶν ποιμένων, οἱ κατέσφαζον μὲν τὰ πρόβατα, φειδοῦς ἀπάσης ἐξηρημένης, «ἔλεγον δὲ καὶ πωλοῦντες αὐτά· Εὐλογητὸς Κύριος καὶ πεπλουτήκαμεν». Πολῖταί γε μὴν, ἤγουν οἰκειοί τε καὶ γνώριμοι, τοῦ ἀγαθοῦ ποιμένος, οἱ ὑπ' αὐτῷ τεταγμένοι, καὶ πρό γε τῶν ἄλλων οἱ θεσπέσιοι μαθηταί, οἱ καὶ παταχθέντος τοῦ ποιμένου κατεσκίδναντο καὶ πεφεύγασιν. Ἐπειδὴ γὰρ ἤκον τῶν Ἰουδαίων οἱ ὑπηρέται, καὶ σὺν αὐτοῖς ὁ
10 προδότης ὁμοῦ τῇ σπεύρα, συλληψόμενοι τὸν Ἰησοῦν, «πάντες ἀφέντες αὐτὸν ἔφυγον». Ἐφη γὰρ οὕτω τὸ γράμμα τὸ εὐαγγελικόν.

Ἵτι δὲ δούς ὑπὲρ ἡμῶν τὸν ἴδιον Υἱὸν εἰς θάνατον ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ πατάξει πως αὐτὸν λέγεται, τῷ γε ὅπως ἐφεῖναι πα-
15 θεῖν, πιστώσεται λέγων αὐτὸς ὁ Υἱός, διὰ τῆς τοῦ ψάλλοντος φωνῆς περὶ τῶν εἰς αὐτὸν ἀνόσια πεπραχότων, δῆλον δὲ ὅτι τῶν Ἰουδαίων· «Ὅτι, ὃν σὺ ἐπάταξας, αὐτοὶ κατεδίωξαν, καὶ ἐπὶ τὸ ἄλγος τῶν τραυμάτων μου προσέθηκαν πρόσθετος ἀνομίαν ἐπὶ τὴν ἀνομίαν αὐτῶν». Ἐκούσιον μὲν οὖν, ὡς ἔφην, ἐποιεῖτο τὸ πάθος, ἵνα τὰ
20 ἐκ τοῦ παθεῖν αὐτὸν διαφαίνηται κατορθώματα. Ἵτι δὲ τοῖς ἐσταυρωκόσιν ολέθρου πρόξενον ἔσται τὸ χρεῖμα καὶ τοῖς ἐκ θείας ὀργῆς ὑποπεσοῦνται κακοῖς οἱ τῆς τοιαύτης βουλῆς καὶ τῶν ἐγχειρημάτων ἐξάρχοντες (οὗτοι δὲ ἦσαν οἱ λαῶν ἡγούμενοι), διατρανοῖ λέγων· «Καὶ ἐπάξω τὴν χεῖρά μου ἐπὶ τοὺς ποιμένας». «Διε-
25 φθάρκασιν γὰρ τὸν ἀμπελῶνα αὐτοῦ», κατὰ τὴν τοῦ προφήτου φωνήν, «ἔδωκαν μερίδα αὐτοῦ ἐπιθυμητὴν εἰς ἔρημον ἄβατον, ἐγενήθη εἰς ἀφανισμόν ἀπωλείας». Ἐπάγει γε μὴν τὴν χεῖρα αὐτοῦ τοῖς ποιμέσι Θεὸς οἶονεὶ καταπαίουσαν τὴν ῥομφαίαν, καὶ τὰς τῆς ἀνοσιότητος ἐξαιτοῦσαν δίκας, οὐχ ὅτι μόνον αὐτοὶ πεπα-
30 ρωνήκασιν εἰς Χριστόν, ἀλλ' ὅτι πρὸς τούτῳ καὶ τοῖς ἄλλοις γεγόνασιν ἀρχὴ καὶ ὁδὸς τῆς ἀσχέτου μανίας Ὡς γὰρ φησὶν ὁ μακάριος εὐαγγελιστὴς Ματθαῖος, Πιλάτου τοῖς Ἰουδαίοις προτεθεικό-

λοιπὸν εἶναι ὁ Υἱὸς ποιμένας τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα, ποιμένας δικὸς του, καὶ δὲν βόσκει ξένα ζωντανά, ἀλλὰ μᾶλλον τὰ δικά του καὶ τοῦ Πατέρα του, καὶ δὲν νοοῦνται δικοὶ του οἱ μισθωτοὶ ποιμένες, ποὺ κατέσφαζαν τὰ πρόβατα χωρὶς καμμιὰ εὐσπλαχνία, καὶ οἱ ὅποιοι «ὅταν τὰ πουλοῦσαν ἔλεγαν· Ἄς εἶναι δοξασμένος ὁ Κύριος, γιατί πλουτήσαμε»³². Πολίτες βέβαια, δηλαδή οἰκειοὶ καὶ γνώριμοι, τοῦ καλοῦ ποιμένα, εἶναι οἱ ταγμένοι στήν ἐξουσία του, καὶ πρὶν ἀπὸ τοὺς ἄλλους οἱ θεσπέσιοι μαθητές, οἱ ὅποιοι ὅταν χτυπήθηκε ὁ ποιμένας σκορπίσθηκαν καὶ ἔφυγαν. Γιατί ὅταν πῆγαν οἱ ὑπηρέτες τῶν Ἰουδαίων, καὶ μαζί μὲ αὐτοὺς καὶ ὁ προδότης μαζί μὲ τὴ σπείρα, νὰ συλλάβουν τὸν Ἰησοῦ, «Ὅλοι, ἀφοῦ τὸν ἐγκατέλειψαν, ἔφυγαν»³³. γιατί αὐτὸ λέγει κάπου ἢ εὐαγγελικὴ Γραφή.

Ὅτι ὅμως παραδίνοντας γιὰ μᾶς στὸ θάνατο τὸν ἴδιο του τὸν Υἱὸ ὁ Θεὸς καὶ Πατέρας λέγεται ὅτι τὸν χτύπησε κατὰ κάποιο τρόπο μὲ τὸ ν' ἀφήσει νὰ τὸ πάθει, θὰ τὸ βεβαιώνει ὁ ἴδιος ὁ Υἱὸς λέγοντας μὲ τὸ στόμα τοῦ Ψαλμωδοῦ γιὰ ἐκείνους ποὺ διέπραξαν τὰ ἀνοσιουργήματα εἰς βᾶρος του, δηλαδή τοὺς Ἰουδαίους· «Γιατί αὐτὸν τὸν ὅποιο ἐσὺ χτύπησες, αὐτοὶ τὸν καταδίωξαν, καὶ ἐπάνω στὸν πόνο τῶν τραυμάτων μου πρόσθεσαν καὶ ἄλλον· πρόσθεσε ἀνομία στήν ἀνομία τους»³⁴. Ὑπέμεινε λοιπὸν μὲ τὴ θέλησή του τὸ πάθος, ὅπως εἶπα, γιὰ νὰ διαλάμψουν τὸ κατόρθωμά του ἀπὸ τὸ πάθος. Ὅτι βέβαια γι' αὐτοὺς ποὺ τὸν σταύρωσαν τὸ πρᾶγμα θὰ προξενοῦσε τὸν ὄλεθρό τους καὶ θὰ ὑφίσταντο τὰ δεινὰ τῆς θείας ὀργῆς οἱ πρωτοστάτες αὐτῆς τῆς ἐπινόησης καὶ τῶν τολμημάτων αὐτῶν (καὶ αὐτοὶ ἦταν οἱ ἡγέτες τοῦ λαοῦ), τὸ διασαφηνίζει λέγοντας· «Καὶ θὰ καταφέρω τὸ χέρι μου ἐπάνω στοὺς ποιμένες». Γιατί, σύμφωνα μὲ τὸν λόγο τοῦ προφήτη, «κατέστρεψαν τὸν ἀμπελώνα του, μετέβαλαν τὴ μερίδα του τὴν ἐπιθυμητὴ σὲ μέρος ἔρημο καὶ ἀδιάβατο, ὀδηγήθηκε στὸν ἀφανισμό καὶ τὴν ἀπώλεια»³⁵. Καταφέρει λοιπὸν τὸ χέρι του ὁ Θεὸς στοὺς ποιμένες, χτυπώντας τους κατὰ κάποιο τρόπο μὲ τὴ ρομφαία καὶ ζητώντας τιμωρία γιὰ τὴν ἀσέβειά τους, ὄχι μόνο γιατί αὐτοὶ φέρθηκαν μὲ παραφροσύνῃ ἐναντίον τοῦ Χριστοῦ, ἀλλ' ἐπειδὴ ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὸ ἔγιναν καὶ γιὰ τοὺς ἄλλους ἀρχὴ καὶ δρόμος γιὰ τὴν ἀσυγκράτητη μανία τους ἐναντίον αὐτοῦ. Γιατί, ὅπως λέγει ὁ εὐαγγελιστῆς Ματθαῖος, ὅταν ὁ Πιλάτος παρουσίασε στοὺς Ἰουδαίους τὸν Χριστὸ καὶ

τος Χριστόν τε καὶ Βαραβδᾶν, καὶ τό, «Τίνα θέλετε ἐκ τῶν δύο ἀπολύσω ὑμῖν;» προσπεφωνηκός, «οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ προσβύτεροι ἔπεισαν τοὺς ὄχλους, ἵνα αἰτήσωνται τὸν Βαραβδᾶν, τὸν δὲ Ἰησοῦν ἵνα ἀπολέσωσιν», ἀνέπειθον δὲ πρὸς τούτῳ θοᾶν, «Σταύρωσον, σταύρωσον». Οὐκοῦν ἀληθὲς τὸ διὰ τῆς τοῦ προφήτου φωνῆς εἰρημένον, «Ὅτι οἱ ποιμένες ἠφρονεύσαντο, καὶ τὸν Κύριον οὐκ ἐξεξήτησαν· διὰ τοῦτο οὐκ ἐνόησε πᾶσα ἡ νομὴ, καὶ διεσκορπίσθησαν». Ὡσπερ γὰρ ἡ νῆψις τῶν ἀγαθῶν ποιμένων ὀνίησι τὴν ἀγέλην, οὕτω καταφθείρει τὸ ῥάθυμον, καὶ τοῖς τῶν ποι-
10 μένων ἴχνεσι τὸ ὑπὸ χεῖρα πάντως ἀκολουθεῖ.

Στίχ. 8-9. «Καὶ ἔσται ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ἐν πάσῃ τῇ γῇ, λέγει Κύριος, τὰ δύο μέρη ἐξολοθρευθήσεται καὶ ἐκλείψει, τὸ δὲ τρίτον ὑπολειφθήσεται ἐν αὐτῇ· καὶ διάξω τὸ τρίτον διὰ πυρός, καὶ πυρώσω αὐτούς ὡς πυροῦται τὸ ἀργύριον, καὶ δο-
15 κμιῶ αὐτούς ὡς δοκιμάζεται τὸ χρυσίον· αὐτὸς ἐπικαλέσεται τὸ ὄνομά μου, καὶ ἐγὼ ἐπακούσομαι αὐτοῦ, καὶ ἐρῶ, Λαός μου οὗτός ἐστιν· καὶ αὐτὸς ἐρεῖ· Κύριος ὁ Θεός μου».

ρα. Ἐπενεχθείσης τῆς θείας χειρὸς τοῖς ἀνοσίοις ψευδοποιμέ-
σιν, οἱ τὸν ἀμπελῶνα κατεφθάρκασιν τὸν Δεσποτικόν, οὐδὲ αὐτούς
20 ἔσσεσθαι, φησὶν, ἔξω ποινῆς καὶ δίκης τοὺς τοῖς ἀνοσίοις αὐτῶν σκέμμασιν ἀβουλότατα συνδεδραμηκότας, δῆλον δὲ ὅτι τοὺς τῶν Ἰουδαίων δήμους καὶ τῶν ἀγελαιῶν τὴν ὑπὸ χεῖρα πληθύν. Δεδαπάνηται γὰρ τῷ πολέμῳ, καὶ διολώλασιν ὁμοῦ τοῖς κατοίκοις αἱ πόλεις καὶ αὐτοῖς ἀνδράσιν αἱ κώμαι, πανωλεθρία καταπολλυμέ-
25 ναι, μόλις δὲ σέσωσται τὸ κατάλειμμα, καὶ ὡς ἐν τρίτῃ μοῖρᾳ τοῦ παντὸς νοούμενον πλήθους, ὠλόθρευται γὰρ οὐκ εἰς ἅπαν ὁ Ἰσραήλ, Θεοῦ κατοικτειρόντος διὰ τοὺς πατέρας· Τοῦτο καὶ αὐτὸς ὁ μακάριος Ἡσαΐας φησὶ· «Καὶ εἰ μὴ Κύριος Σαβαὼθ ἐγκατέλιπεν ἡμῖν σπέρμα, ὡς Σόδομα ἂν ἐγενήθημεν, καὶ ὡς Γόμορρᾶ ἂν ὠμοι-
30 ὠθημεν». Πλὴν τὸ τρίτον, ἤγουν τὸ κατάλειμμα, τουτέστι τοὺς ἐξ αἵματος Ἰσραὴλ πιστεύσαντας, διάξειν φησὶ διὰ πυρός, καὶ πυροῦν αὐτούς ὡς ἀργύριον καὶ χρυσίον. Οὐ γὰρ ἔξω πόνου τῶν ἀγί-

τὸν Βαραββᾶ καὶ τοὺς ἐρώτησε, «Ποιὸν θέλετε ἀπὸ τοὺς δύο νὰ ἀπολύσω γιὰ χάρη σας, οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ πρεσβύτεροι ἔπεισαν τοὺς ὄχλους νὰ ζητήσουν τὸν Βαραββᾶ, ἐνῶ τὸν Ἰησοῦ νὰ τὸν θανατώσουν», καὶ ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὸ τοὺς προέτρεπαν νὰ φωνάζουν, «Σταύρωσέ τον, σταύρωσέ τον»³⁶. Εἶναι ἀλήθεια λοιπὸν αὐτὸ ποὺ εἶπε ὁ προφήτης, ὅτι «οἱ ποιμένες κυριεύθηκαν ἀπὸ παραφροσύνη καὶ δὲν ἀναζήτησαν τὸν Κύριο ὡς Σωτήρα· γι' αὐτὸ δὲν τὸν κατανόησε ὅλο τὸ ποίμνιο καὶ διασκορπίσθηκαν»³⁷. Ὅπως δηλαδὴ ἡ φρόνηση καὶ ἐπαγρύπνηση τῶν ἀγαθῶν ποιμένων ὠφελεῖ τὸ ποίμνιο, ἔτσι τὸ καταστρέφει ἡ ἀδιαφορία τους, καὶ ὅπως-δήποτε τὸ ποίμνιο ἀκολουθεῖ τὰ ἴχνη τῶν ποιμένων.

Στίχ. 8-9. «Τὴν ἡμέρα ἐκείνη, λέγει ὁ Κύριος, σὲ ὅλη τὴ γῆ θὰ συμβεῖ τὰ δύο μέρη της νὰ ἐξολοθρευθοῦν καὶ νὰ ἐξαφανισθοῦν, καὶ θὰ ἀπομείνει τὸ τρίτο μέρος. Καὶ αὐτὸ τὸ τρίτο θὰ τὸ περάσω ἀπὸ φωτιὰ καὶ θὰ τοὺς πυρώσω, ὅπως πηρώνεται τὸ ἀσήμι, καὶ θὰ τοὺς δοκιμάσω, ὅπως δοκιμάζεται ὁ χρυσός. Αὐτὸς θὰ ἐπικαλεσθεῖ τὸ ὄνομά μου, καὶ ἐγὼ θὰ τὸν ἀκούσω καὶ θὰ πῶ· Αὐτὸς εἶναι ὁ λαός μου. Καὶ αὐτὸς θὰ πεῖ· Ὁ Κύριός ὁ Θεός μου».

101. Ἐφοῦ καταφέρθηκε τὸ χέρι τοῦ Θεοῦ στοὺς ἀσεβεῖς ψευδοποιμένες, ποὺ κατέστρεψαν τὸν βασιλικὸ ἀμπελώνα, οὔτε καὶ αὐτοὶ θὰ μείνουν, λέγει, χωρὶς ποινὴ καὶ τιμωρία, ὅσοι συνέργησαν ἀπερίσκεπτα μετὰ τὴν ἀσεβεῖς ἀποφάσεις τους, προφανῶς ὁ Ἰουδαϊκὸς λαὸς καὶ τὸ κἄτω ἀπὸ τὴν ἐξουσία τους ἀγελαῖο πλήθος. Γιατὶ ἐξολοθρεύθηκαν ἀπὸ τὸν πόλεμο καὶ μαζί με τοὺς ἀνθρώπους χάθηκαν καὶ οἱ πόλεις τους, σὲ μιὰ γενικὴ καταστροφή, καὶ μόλις σώθηκε τὸ ὑπόλειμμα³⁸, νοούμενο ὡς τὸ τρίτο μέρος ὅλου τοῦ πλήθους, γιατί δὲν ἐξολοθρεύθηκε ἐξολοκλήρου ὁ Ἰσραηλιτικὸς λαός, ἐπειδὴ τοὺς εὐσπλαχνίσθηκε ὁ Θεὸς γιὰ χάρη τῶν πατέρων τους. Αὐτὸ λέγει καὶ ὁ μακάριος Ἡσαΐας· «Καὶ ἂν ὁ Κύριος τῶν δυνάμεων δὲν θὰ μᾶς ἄφηνε ἀπογόνους, θὰ γινόμασταν ὅπως τὰ Σόδομα καὶ θὰ ἐξομοιωνόμασταν μετὰ τὰ Γόμορρα»³⁹. Ὡστόσο τὸ ἕνα τρίτο, ἦτοι τὸ ὑπόλειμμα, δηλαδὴ τοὺς ἐξαίματος Ἰσραηλιτῆς ποὺ πίστεψαν, εἶπε ὅτι θὰ τοὺς περάσει ἀπὸ τὴν φωτιὰ καὶ θὰ τοὺς πυρώσει σὰν τὸν ἄργυρο καὶ τὸν χρυσό. Γιατὶ ἡ ζωὴ τῶν ἁγίων δὲν εἶναι ἔξω ἀπὸ τὸν πόνο. Γιατὶ εἶναι

38. Ἡσ. 10, 22. Ρωμ. 9, 27.

39. Ἡσ. 1, 9.

ων ἢ ζωὴ· ἀληθὲς δὲ ὅτι, «Πάντες οἱ θέλοντες ζῆν εὐσεβῶς ἐν Χριστῷ διωχθήσονται». Δοκιμώτατοι δὲ πεφήνασιν οἱ θεσπέσιοι μαθηταί, καὶ ὅσοι γεγόνασιν αὐτοῖς συνεργάται κατ' ἐκεῖνο καιροῦ, καὶ συμπεπονήκασιν ἱερουργοῦσιν εἰς τὰ ἔθνη τὸ εὐαγγέλιον τοῦ 5 Χριστοῦ. Κέκληνται γὰρ εἰς πείραν πολλῶν θλίψεων τε καὶ διωγμῶν, καὶ μονονουχί πεπύρωνται, δοκιμαζόμενοι διὰ πειρασμῶν, ὡς δύνασθαι λέγειν ἐκ παρρησίας· «Ὅτι ἐδοκίμασας ἡμᾶς ὁ Θεός, ἐπύρωσας ἡμᾶς ὡς πυροῦται τὸ ἀργύριον».

Τίς οὖν ἢ ἐντεῦθεν ὄνησις, ἢ ποῖος ἔσται μισθὸς τοῖς ὧδε 10 πονηκόσι καὶ δεδοκιμασμένοις; Οἰκεῖοι γεγόνασι τοῦ Θεοῦ, γνώριμοί τε καὶ ἠγαπημένοι. Κατελογίσθησαν γὰρ εἰς «ἔθνος ἅγιον, εἰς βασιλείον ἱεράτευμα, καὶ εἰς λαὸν τὸν εἰς περιποίησιν, ἵνα τὰς ἀρετὰς ἐξαγγείλωσι τοῦ ἐκ σκότους αὐτοῦς καλέσαντος ἐπὶ τὸ θαυμαστὸν αὐτοῦ φῶς», ποτὲ δὲ ὄντες οὐ λαός, γεγόνασι λαός 15 Καὶ ποτὲ μὲν ἤκουον· «Ὅταν τὰς χεῖρας ἐκτείνητε πρὸς με, ἀποστρέψω τοὺς ὀφθαλμούς μου ἀφ' ὑμῶν καὶ ἐὰν πληθύνητε τὴν δέησιν, οὐκ εἰσακούσομαι ὑμῶν», νυνὶ δὲ φησιν, ὅτι «αὐτὸς ἐπικαλέσεται τὸ ὄνομά μου καὶ ἐγὼ ἐπακούσομαι αὐτοῦ καὶ ἐρῶ· Λαός μου οὗτός ἐστιν». Οὐκοῦν ἴδιος γεγόνασι κληρὸς τοῦ Θεοῦ 20 καὶ Πατρός, δέδονται δὲ τῷ Υἱῷ· συγκατάρχει γὰρ τῶν ὅλων ὁμοῦ τῷ γεγεννηκότι, εὐμενῆ τε καὶ ἴλεω τὸν τῶν ὅλων ἔχουσι Δημιουργὸν καὶ Δεσπότην.

ΤΟΜΟΣ ΕΚΤΟΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΔ'.

25 Στίχ. 1-2. «Ἴδου ἡμέραι ἔρχονται τοῦ Κυρίου, καὶ διαμερι-
οῦνται τὰ σκῦλά σου ἐν σοί, καὶ ἐπισυνάξω πάντα τὰ ἔθνη
εἰς πόλεμον ἐπὶ Ἱερουσαλήμ, καὶ ἀλώσεται ἡ πόλις καὶ δι-
αρπαγήσονται αἱ οἰκίαι, καὶ αἱ γυναῖκες μολυνθήσονται,
καὶ ἐξελεύσεται τὸ ἥμισυ τῆς πόλεως ἐν αἰχμαλωσίᾳ».

30 ρθ'. Τὸ ἐπὶ τῷ σταυρῷ σεπτὸν καὶ σωτήριον πάθος καταμηνύ-

ἀλήθεια ὅτι «Ὅλοι ὅσοι θέλουν νὰ ζοῦν μὲ εὐσέβεια καὶ σύμφωνα μὲ τὶς ἐντολὲς τοῦ Χριστοῦ, θὰ διωχθοῦν»⁴⁰. Καὶ ἀποδείχθηκαν δοκιμώτατοι οἱ θεσπέσιοι μαθητὲς καὶ ὅσοι ἔγιναν τότε συνεργάτες τους καὶ σήκωσαν μαζί τους τὸ βάρος, ὅταν ἱερουργοῦσαν στὰ ἔθνη τὸ Εὐαγγέλιο τοῦ Χριστοῦ. Γιατὶ εἶχαν κληθεῖ ν' ἀντιμετωπίσουν πολλές θλίψεις καὶ διωγμούς καὶ κατὰ κάποιον τρόπο πέρασαν μέσα ἀπὸ τὴ φωτιά, καθὼς δοκιμάζονταν ἀπὸ τοὺς πειρασμούς, ὥστε νὰ μποροῦν νὰ λένε μὲ παρησία: «Μᾶς δοκίμασες, Θεέ μας, μᾶς πύρωσες ὅπως πυρώνεται ὁ ἄργυρος»⁴¹.

Ποιὰ λοιπὸν ἦ ὠφέλεια ἀπὸ αὐτὸ, ἢ ποιὸς εἶναι ὁ μισθὸς γι' αὐτοὺς ποὺ τόσο κοπίασαν καὶ δοκιμάσθηκαν; Ἔγιναν οἰκεῖοι τοῦ Θεοῦ, γνώριμοι καὶ ἀγαπημένοι του. Γιατὶ θεωρήθηκαν «ἔθνος ἅγιο, ἱερατεῖο βασιλικό, λαὸς περιούσιος, γιὰ νὰ ἐξαγγείλουν τὶς ἀρετὲς ἐκείνου ποὺ τοὺς κάλεσε ἀπὸ τὸ σκότος τῆς ἀγνοίας στὸ θαυμαστό του φῶς»⁴², καὶ ἐνῶ κάποτε δὲν ἦταν λαὸς του, ἔγιναν λαὸς⁴³. Καὶ ἄλλοτε βέβαια ἄκουαν, «Ὅταν θὰ ἀπλώνετε τὰ χέρια σας σ' ἐμένα, θὰ ἀποσύρω ἀπὸ σᾶς τὰ βλέμματά μου, καὶ ἂν πληθύνετε τὶς παρακλήσεις σας, δὲν θὰ σᾶς ἀκούσω»⁴⁴, ἐνῶ ἐδῶ λέγει ὅτι «Αὐτὸς θὰ ἐπικαλεσθεῖ τὸ ὄνομά μου καὶ ἐγὼ θὰ πῶ· Αὐτὸς εἶναι ὁ λαὸς μου». Ἔγιναν λοιπὸν κληρὸς τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα καὶ δόθηκαν στὸν Υἱό, γιὰ τὸ εἶναι ἐξουσιαστὴς τῶν ὅλων μαζί μὲ ἐκεῖνον ποὺ τὸν γέννησε, καὶ ἔχουν φιλικὸ καὶ σπλαχνικὸ τὸν Δημιουργὸ καὶ Δεσπότη τῶν ὅλων.

ΤΟΜΟΣ ΕΚΤΟΣ

ΚΕΦ ΑΛΛΑΙΟ 14ο

Στίχ. 1-2. «Νὰ, ἔρχονται ἡμέρες τοῦ Κυρίου, καὶ θὰ μοιρασθοῦν μεταξύ τους τὰ λάφυρά σου. Καὶ θὰ συγκεντρώσω ὅλα τὰ ἔθνη γιὰ νὰ πολεμήσουν τὴν Ἱερουσαλήμ καὶ θὰ κυριευθεῖ ἡ πόλη, θὰ γίνῃ διαρπαγὴ τῶν κατοικιῶν, καὶ οἱ γυναῖκες θὰ μολυνθοῦν, καὶ ἡ μισὴ πόλη θὰ ὀδηγηθεῖ στὴν αἰχμαλωσίαν».

102. Προαγγέλλοντας τὸ σωτήριο καὶ σεπτὸ πάθος ἐπάνω στὸ

ων, ἔφασκεν ἐν τοῖς ὀπίσω βραχύ· «Ῥομφαία ἐξεγέρθητι ἐπὶ τὸν ποιμένα μου καὶ ἐπ' ἄνδρα πολίτην αὐτοῦ, λέγει Κύριος παντοκράτωρ, πάταξον τὸν ποιμένα καὶ διασκορπισθήτωσαν τὰ πρόβατα». Ὅτι δὲ ποιναῖς ταῖς ἐσχάταις ἢ τῶν Ἰουδαίων πληθὺς ὑ-
 5 πενεχθήσεται, καὶ μάλα εἰκότως (κεκυριοκτόνηκε γὰρ ἡ πάντολμος), ἐδίδασκε προστιθείς· «Καὶ ἐπάξω τὴν χειρὰ μου ἐπὶ τοὺς ποιμένας, καὶ ἔσται ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ, λέγει Κύριος, τὰ δύο μέρη ἐξολοθρευθήσεται καὶ ἐκλείψει, τὸ δὲ τρίτον διάξω διὰ πυρός, καὶ πυρώσω αὐτοὺς ὡς πυροῦται τὸ ἀργύριον, καὶ δοκιμῶ αὐ-
 10 τοὺς ὡς δοκιμάζεται τὸ χρυσίον». Τίνα δ' ἂν τρόπον τὰ τοιαῦτα νοοῖντο, καὶ οὐκ ἔξω τοῦ εἰκότος κατὰ γε τὸ ἐφικτὸν εἰρήκαμεν. Τέτραπται δὲ καὶ νῦν ὁ τῶν προκειμένων σκοπὸς ὡς πρὸς γε τὴν Ἱερουσαλήμ ἀνοσιουργήσασαν ἀχαλίνως, καὶ τὸν τῆς ἀλώσεως ἡμῖν κατασημαίνει τρόπον. «Ἴδου» γάρ, φησὶν, ἥξουσιν ἡμέραι
 15 τοῦ Κυρίου», τουτέστιν ὡς αὐτὸς ἐπάγει ψήφω δικαία καὶ ὀσίω κρίματι. Καὶ γὰρ ἔστιν ἀληθές, ὃ καὶ δι' ἑτέρου προφήτου φησὶν· «Μὴ ἔσται κακία ἐν πόλει ἣν Κύριος οὐκ ἐποίησεν;». Οὐ γὰρ ἂν γένοιτό τι τῶν ὅλην κακοῦν ἰσχυόντων πόλιν, ὃ μὴ πράττεσθαί φαμεν ἐφιέντος αὐτοῦ, καὶ πλημμελημάτων δίκας ἐξαιτεῖν ἐθέλον-
 20 τος τοὺς ἀσχέτους ὄρμαῖς ἐπὶ τὰ φαῦλα διάπτοντας. Οὐκοῦν αὐτοῦ φησὶν εἶναι τὰς ἡμέρας, διὰ τὸ ἐπάγεσθαι κατ' ὀργὴν αὐτοῦ. Πεπαρωνήκασι γὰρ φορητῶς οὐκέτι, ἀπεκτονότες μὲν τοὺς προφήτας, προσθέντες δὲ τούτοις καὶ τὸν Υἱόν.

Τί δὲ τὸ ἐσόμενον ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις, σαφηνίζει λέγων
 25 «Καὶ διαμεριοῦνται τὰ σκῦλά σου ἐν σοί», συναγηγερμένα δηλονότι πάντα τὰ ἔθνη καὶ διαρπάζοντα μὲν τὰς οἰκίας, γυναῖα δὲ περιέλκοντα νηπίοις ὁμοῦ. Τότε γὰρ δὴ, φησὶ, καὶ τὸ ἡμισυ τῆς πόλεως ἐξελεύσεται ἐν αἰχμαλωσίᾳ. Φασὶ γάρ, ὅτι Ῥωμαῖοι τὴν πόλιν ἐλόντες καὶ πρὸς τὰς τῶν μαχομένων αὐτοῖς ἀναισχυντίας
 30 ὀλιγωρήσαντες, αὐτόν τε κατέπρησαν τὸν νεῶν καὶ τὰς τοῦ ἄστεος οἰκίας. Ἐφείσαντο δὲ προσπιπτόντων αὐτοῖς τῶν κατωκηκότων τὴν ἄνω πόλιν καὶ τὸ ἱερόν. Θεά δέ, ὅπως εἰς τοῦτο θράσους

σταυροῦ ἔλεγε λίγο πιὸ μπροστά· «Υψώσου, ρομφαία, ἐναντίον τοῦ ποιμένα μου καὶ ἐναντίον κάθε ἀνδρα πολίτη δικό του, λέγει ὁ Κύριος ὁ παντοκράτωρ. Χτύπησε τὸν ποιμένα καὶ θὰ διασκορπισθοῦν τὰ πρόβατα»⁴⁵. Ὅτι ὅμως θὰ ἐπιβληθοῦν μεγάλες ποινὲς στὸ πλῆθος τῶν Ἰουδαίων, καὶ πολὺ εὐλόγα (γιατὶ αὐτὸ πού τολμοῦσε διέπραξε τὸν φόνο τοῦ Κυρίου), τὸ εἶπε προσθέτοντας· «Καὶ θὰ χτυπήσω μὲ τὸ χέρι μου τοὺς ποιμένες, καὶ ἐκείνη τὴν ἡμέρα, λέγει ὁ Κύριος, τὰ δύο μέρη θὰ ἐξολοθρευθοῦν καὶ θὰ ἐξαφανισθοῦν, ἐνῶ τὸ τρίτο μέρος θὰ τὸ περάσω ἀπὸ τὴ φωτιά καὶ θὰ τοὺς πυρώσω, ὅπως πυρώνεται ὁ ἄργυρος, καὶ θὰ τοὺς δοκιμάσω, ὅπως δοκιμάζεται ὁ χρυσοῦς»⁴⁶. Μὲ ποιὸ νόημα θὰ ἔπρεπε νὰ νοηθοῦν αὐτὰ καὶ νὰ μὴ εἶναι ἔξω ἀπὸ τὸ σωστὸ τὸ ἐξηγήσαμε ὅσο μπορούσαμε. Στρέφεται ὅμως καὶ τώρα ὁ σκοπὸς τῶν ἐξεταζομένων ἐδῶ στὴν Ἱερουσαλήμ πού διέπραξε ἀχαλίνωτη τὰ ἀνοσιουργήματά της, καὶ μᾶς καταδηλώνει τὸν τρόπο τῆς ἄλωσης. Γιατὶ λέγει· «Νὰ, οἱ ἡμέρες τοῦ Κυρίου», δηλαδή αὐτὲς πού φέρνει αὐτὸς ὁ ἴδιος μὲ δίκαια ἀπόφαση καὶ θεία κρίση. Γιατὶ εἶναι ἀλήθεια αὐτὸ πού λέγει καὶ μὲ ἄλλον προφήτη· «Μήπως ὑπάρχει συμφορὰ μέσα στὴν πόλη πού νὰ μὴν τὴν ἔχει προκαλέσει ὁ Κύριος;»⁴⁷. Γιατὶ δὲν θὰ γινόταν κάτι ἀπὸ ὅσα ἔχουν τὴ δύναμη νὰ κάνουν κακὸ σὲ ὅλη τὴν πόλη, πού νὰ μὴν πράττεται μὲ τὴν ἄδεια ἐκείνου καὶ νὰ μὴ θέλει νὰ ζητεῖ τὴν τιμωρία τῶν παραπτωμάτων αὐτῶν πού ὁρμοῦν στὰ φαῦλα μὲ ἀσυγκράτητες ὁρμές. Τοῦ Κυρίου λοιπόν, λέγει, ὅτι εἶναι οἱ ἡμέρες, γιατί ἔρχονται πρὸς πραγματοποίησιν τῆς ὀργῆς του. Γιατὶ διέπραξαν ἐγκλήματα μὲ παραφροσύνῃ ὄχι πιά ὑποφερτῆ, φονεύοντας τοὺς προφῆτες καὶ προσθέτοντας σ' αὐτοὺς καὶ τὸν Υἱό.

Καὶ τί θὰ γίνει τις ἡμέρες ἐκεῖνες τὸ διασαφηνίζει λέγοντας· «Θὰ διαμοιρασθοῦν μεταξύ τους τὰ λάφυρά σου· συγκεντρωμένα δηλαδή ὅλα τὰ ἔθνη καὶ διαρπάζοντας τὰ σπίτια, καὶ σύροντας τις γυναῖκες μαζί μὲ τὰ νήπια. Γιατὶ τότε, λέγει, ἡ μισὴ πόλη θὰ ὀδηγηθεῖ στὴν αἰχμαλωσίαν». Γιατὶ λένε ὅτι, κυριεύοντας οἱ Ῥωμαῖοι τὴν πόλη, μὴ προσέχοντας τις ἀναισχυντίες τῶν πολεμιστῶν ἐναντίον τους, ἔκαιψαν καὶ τὸ ναὸ καὶ τὰ σπίτια τῆς πόλης. Ἐδειξαν ὅμως κάποια λύπη πρὸς ἐκείνους πού κατοικοῦσαν στὴν ἄνω πόλη καὶ τὸν ἱερὸ τόπο πού ἔπεσαν στὰ πόδια τους. Πρόσεχε ὅμως πῶς ἔφτασαν οἱ νικητὲς σὲ τέτοιο θρά-

ἀφίξεσθαι φησι τοὺς νενικηκότας, ὡς διαρπάσαντας τὰς οἰκίας, μὴ εὐθύς ἀποφοιτῆσαι ταῖς λείαις ὁμοῦ, καὶ σχολαῖον ποιήσασθαι τὸν διαμερισμὸν εἰς τὰς ἑαυτῶν σκηναὺς ἀφιγμένους, ἀλλ' ἐν αὐτῇ τοῦτο δράσαι τῇ ἀλούσῃ πόλει, ὅπερ οὐκ ἂν γέγονεν, εἴπερ τις ἦν ὅλως ὁ τοῖς ἀθλίως πεπραχόσιν ἐπικουρῶν καὶ τοῖς καταδηοῦσι μαχόμενος. Μολυνθήσεσθαι δὲ τὰς γυναῖκας, φησὶν, ἀβουλήτως ἑτέροις ἐφελκομένας καὶ τῶν τῆς σεμνότητος ἐκπιπτούσας ἑθῶν, καὶ ἐν ὄψει πολλάκις τῶν κατὰ νόμους συνωκηκότων. Πολέμου δὲ τὰ τοιαῦτα πάθη, καὶ τοῖς ἅπαξ ἐαλωκόσι καὶ 10 ἀνεπικουρήτοις παντελῶς πρέπουσαι συμφοραί.

Στίχ. 2. «Οἱ δὲ κατάλοιποι τοῦ λαοῦ μου οὐ μὴ ἐξολοθρευθῶσιν ἐκ τῆς πόλεως».

ργ'. Τοῦτο οἶμαί ἐστιν ἕτερον οὐδὲν, ἢ ὅπερ ἔφην ἀρτίως, ὡς γέγονέ τις φειδῶ τῶν κατωκηκότων τὴν ἄνω πόλιν, καὶ σέσωσται 15 μέρος τῶν Ἱεροσολύμων. Ἀνέκοπτον γὰρ οἱ Ῥωμαίων στρατηγοὶ τοὺς τῶν μαχομένων θυμούς, εἰ δῆπου τινὰς τεθέαντο κλαίοντάς τε καὶ ὑποπίπτοντας καὶ ἀμαχεὶ προσθέοντας. Ἡ τοίνυν καταλοίπους τοῦ λαοῦ αὐτοῦ τοὺς ἐν τῷ σεσωσμένῳ τῆς πόλεως μέρει φησὶν, ἢ τάχα που τοὺς πεπιστευκότας εἰς τὸν τῶν ὅλων Σωτῆρα 20 Χριστόν, περὶ ὧν καὶ φησιν, ὡς οὐκ ἂν ἐξολοθρευθεῖεν ἐκ τῆς πόλεως. Ἔσονται γὰρ αἰεὶ τῆς Ἐκκλησίας πολῖται, κἂν εἰ τῆς ἐπιγείου καὶ ὠλοθρευμένης Ἱερουσαλήμ ἐκπίπτοιεν, ἀλλ' οὖν ἔχουσι τὴν ἄνω πόλιν, περὶ ἧς καὶ ὁ θεσπέσιος γράφει Παῦλος· «Ἡ δὲ ἄνω Ἱερουσαλήμ ἐλευθέρα ἐστίν, ἣτις ἐστὶ μήτηρ ἡμῶν». Ἔοικε 25 δέ τι καὶ ὁ μακάριος Δαβὶδ ὑπαινίττεσθαι τοιοῦτον, ὧδέ πη λέγων· «Οὐ σαλευθήσεται εἰς τὸν αἰῶνα ὁ κατοικῶν Ἱερουσαλήμ». Εἰ γάρ ἐστιν ἀκράδαντος ἡ Ἐκκλησία, «καὶ πύλαι ἄδου οὐ κατισχύσουσιν αὐτῆς», κατὰ τὴν τοῦ Σωτῆρος φωνὴν (αὐτὸν γὰρ ἔχει θεμέλιον), πᾶσά πως ἀνάγκη καὶ ὀλέθρου κρείττονας ὁρᾶσθαι 30 λοιπὸν τοὺς κατοικοῦντας αὐτήν, καὶ λελογισμένους εἰς λαὸν Θεοῦ, τοῖς γνησίοις συντεταγμένους

σος, ὥστε, ἀφοῦ λεηλάτησαν τὰ σπίτια, δὲν ἔφυγαν ἀμέσως μαζί μὲ τὰ λάφυρα ἀφήνοντας τὸ μοίρασμα γιὰ τὸ ὅταν θὰ ἔφταναν στὶς σκηνές τους, ἀλλὰ τὸ ἔκαναν σ' αὐτὴν τὴν ἴδια κυριευμένη πόλη, πράγμα ποὺ δὲν θὰ γινόταν, ἂν εἶχαν οἱ ταλαίπωροι κάποιο βοηθὸ ποὺ θὰ πολεμοῦσε ἐκείνους ποὺ τοὺς λεηλατοῦσαν. Λέγει ἀκόμα, ὅτι οἱ γυναῖκες μολύνθηκαν, καθὼς ἄλλοι τὶς ἔσερναν χωρὶς αὐτὲς νὰ θέλουν καὶ ἔχαναν τὴ σεμνότητά τους, πολλές φορές καὶ μπροστὰ στὰ μάτια ἐκείνων ποὺ ἦταν νόμιμα σύζυγοί τους. "Ὅλα αὐτὰ εἶναι παθήματα τοῦ πολέμου καὶ οἱ συμφορὲς ποὺ βρῖσκουν αὐτοὺς ποὺ ἡ πόλη τους κυριεύθηκε καὶ δὲν εἶχαν ἀπολύτως καμμιά βοήθεια.

Στίχ. 2. «Οἱ ὑπόλοιποι τοῦ λαοῦ δὲν θὰ ἐξολοθρευθοῦν φεύγοντας ἀπὸ τὴν πόλη».

103. Αὐτὸ δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο, παρὰ αὐτὸ ποὺ μόλις εἶπα, ὅτι ἔδειξαν κάποια εὐσπλαγχνία πρὸς ἐκείνους ποὺ κατοικοῦσαν στὴν ἄνω πόλη καὶ σώθηκε ἓνα μέρος τῶν Ἱεροσολύμων. Γιατὶ οἱ Ρωμαῖοι στρατηγοὶ συγκρατοῦσαν τὸ θυμὸ τῶν μαχητῶν, ἂν ἔβλεπαν κάποιους νὰ κλαῖνε καὶ νὰ τρέχουν καὶ νὰ πέφτουν στὰ πόδια τους χωρὶς ν' ἀντισταθοῦν. Ἡ λοιπὸν ὑπόλοιπους λέγει ἐκείνους ποὺ ἀπέμειναν ἀπὸ τὸ λαό του στὸ μέρος τῆς πόλης ποὺ σώθηκε, ἢ ἴσως ἐκείνους ποὺ πίστεψαν στὸν Σωτῆρα τῶν ὅλων Χριστό, γιὰ τοὺς ὁποίους λέγει ὅτι δὲν θὰ ἐξολοθρευθοῦν ἀπὸ τὴν πόλη. Γιατὶ θὰ εἶναι πάντοτε πολῖτες τῆς Ἐκκλησίας, ἀκόμα καὶ ἂν χάσουν τὴν ἐπίγεια καὶ ἐξολοθρευμένη Ἱερουσαλήμ, ἀλλ' ἔχουν τὴν οὐράνια πόλη, γιὰ τὴν ὁποία γράφει καὶ ὁ θεσπέσιος Παῦλος· «Ἡ οὐράνια ὅμως Ἱερουσαλήμ εἶναι ἐλεύθερη καὶ εἶναι ἡ μητέρα μας»⁴⁸. Φαίνεται ὅμως ὅτι καὶ ὁ Δαβὶδ ὑπονοεῖ κάτι τέτοιο λέγοντας τὰ ἐξῆς· «Δὲν θὰ μετακινηθεῖ στὸν αἰῶνα αὐτὸς ποὺ κατοικεῖ στὴν Ἱερουσαλήμ»⁴⁹. Γιατὶ, ἐφόσον ἡ Ἐκκλησία εἶναι ἀσάλευτη «καὶ οἱ πύλες τοῦ ἁδῆ δὲν θὰ φανοῦν ἰσχυρότερες ἀπὸ αὐτὴν»⁵⁰, σύμφωνα μὲ τὸν λόγο τοῦ Σωτῆρα (γιατὶ αὐτὸν ἔχει θεμέλιο), εἶναι ἀπόλυτη ἀνάγκη νὰ παρουσιάζονται πλέον καὶ ἀνώτεροι τοῦ ὀλέθρου αὐτοὶ ποὺ κατοικοῦν σ' αὐτὴν καὶ ὑπολογίζονται ὡς λαὸς τοῦ Θεοῦ συγκαταλεγόμενοι στὶς τάξεις τῶν γνησίων.

50. Ματθ. 16, 18.

Στίχ. 3-5. «Καὶ ἐξελεύσεται Κύριος καὶ παρατάξεται ἐν τοῖς ἔθνεσιν ἐκεῖνοις, καθὼς ἡμέρα παρατάξεως αὐτοῦ ἐν ἡμέρα πολέμου. Καὶ στήσονται οἱ πόδες αὐτοῦ ἐν τῇ ἡμέρα ἐκείνῃ ἐπὶ τὸ ὄρος τῶν ἔλαιῶν τὸ κατέναντι Ἰερουσα-
 5 λὴμ ἐξ ἀνατολῶν, καὶ σχισθήσεται τὸ ὄρος τῶν ἔλαιῶν, τὸ ἥμισυ αὐτοῦ πρὸς ἀνατολάς, καὶ τὸ ἥμισυ αὐτοῦ πρὸς θάλασσαν, χάος μέγα σφόδρα· καὶ κλινεῖ τὸ ἥμισυ τοῦ ὄρους πρὸς βορρῶαν, καὶ τὸ ἥμισυ αὐτοῦ πρὸς νότον, καὶ ἐμφραχθήσεται φάραγξ ὀρέων μου, καὶ ἐγκολληθήσεται φάραγξ
 10 ὀρέων ἕως Ἀσαήλ, καθὼς ἐνεφράγη ἐν ταῖς ἡμέραις τοῦ σεισμοῦ, ἐν ἡμέραις Ὁζίου βασιλέως Ἰούδα».

ρδ'. Πεποίηται μὲν ὁ λόγος ὡς ἐπὶ τινος τῶν γενναιοτάτων στρατηγῶν, παραθήγοντος εἰς μάχην τοὺς συνασπίζοντας, καὶ ταῖς τῶν πολεμίων φάλαγξι κατεξανιστάντος τὸ μάχιμον· νοεῖται γεμὴν ὡς ἐπὶ Θεοῦ, μονονουχί συμπαρόντος τε καὶ συμπαρ-
 15 ταττομένου τοῖς ἔθνεσι τοῖς καταδηοῦσι τὴν Ἰουδαίαν, πεπορθηκόσι δὲ καὶ αὐτὰ τὰ Ἱεροσόλυμα. Μεμνήμεθα δέ, ὅτι καὶ ἐν παραβολαῖς εὐαγγελικαῖς τοιοῦτόν τί φησιν. Ὁ μὲν γὰρ βασιλεύς, ὁ τοὺς γάμους ἐπιτελῶν τῷ υἱῷ αὐτοῦ, πέπομφε τοὺς οἰκέ-
 20 τας συναγείρειν τοὺς κεκλημένους, οἱ δὲ τοὺς καλοῦντας ἐπὶ πανήγυριν ἀνοσίως περιυβρίσαντες καὶ ἀπεκτονότες, τελευταῖον ἐπ' αὐτοῖς διεχειρίσαντο τὸν υἱόν. Εἶτα τί φησι τῆς παραβολῆς ὁ λόγος; «Ὁ δὲ βασιλεύς ὠργίσθη, καὶ πέμψας τὰ στρατεύματα αὐτοῦ ἀπώλεσε τοὺς φονεῖς ἐκείνους, καὶ τὴν πόλιν αὐτῶν ἐνέ-
 25 πρησεν». Ἔσται δὴ οὖν ἐν ἴσῳ, φησί, τοῖς ἐν ἡμέρα παρατάξεως ἀντανισταμένοις γεννικῶς καὶ δαπανῶσιν ἐχθρούς Ἀπόδειξις δὲ τοῦτο τῆς εἰς λῆξιν ὀργῆς καὶ κινημάτων τῶν ἀνωτάτω, καὶ ἰσοπαλῆ τὴν δίκην ἐπάγοντος τοῖς εἰς αὐτὸν πεπαρωνηκόσιν. Ἀπεκτόνασι γάρ, ὡς ἔφην, τὸν ἀρχηγὸν τῆς ζωῆς. Ἐπειδὴ δὲ τὰ
 30 πέρα λόγου καὶ θαύματος πρόποι ἂν αὐτῇ καὶ μόνη δύνασθαι κατορθοῦν τῇ τῶν ὄλων βασιλίδι φύσει, ταύτῃ τοί φησιν ὡς «στήσονται μὲν οἱ πόδες αὐτοῦ», δηλὸν δὲ ὅτι Χριστοῦ, «ἐν τῇ ἡμέρα

Στίχ. 3-5. «Καὶ θὰ βγεῖ ὁ Κύριος καὶ θὰ ἀντιπαραταχθεῖ στὰ ἔθνη ἐκεῖνα ἔτσι ὅπως παρατάσεται τὴν ἡμέρα πολέμου. Καὶ τὴν ἡμέρα ἐκείνη θὰ πατήσουν τὰ πόδια του στὸ ὄρος τῶν Ἐλαιῶν, πού βρίσκεται ἀπέναντι στὴν Ἱερουσαλήμ ἀπὸ τ' ἀνατολικά, καὶ τὸ ὄρος τῶν Ἐλαιῶν θὰ σχισθεῖ σὲ δύο μέρη, τὸ μισὸ στ' ἀνατολικά καὶ τὸ μισὸ πρὸς τὴ θάλασσα, καὶ ἀνάμεσα σ' αὐτὰ χάος ὑπερβολικά μεγάλο. Τὸ μισὸ ὄρος θὰ κλίνει πρὸς τὸν βορρᾶ καὶ τὸ ἄλλο μισὸ πρὸς τὸ νότο, καὶ τὸ φαράγγι ἀνάμεσα στὰ ὄρη θὰ φραχθεῖ καὶ θὰ ἐνωθεῖ τὸ φαράγγι μέχρι τὴν Ἀσαήλ, ἔτσι ὅπως ἔχει φραχεῖ τὶς ἡμέρες τοῦ σεισμοῦ, τὶς ἡμέρες τοῦ βασιλιᾶ τοῦ Ἰούδα Ὁζία».

104. Ὁ λόγος βέβαια γίνεται σὰν γιὰ κάποιον ἀπὸ τοὺς γενναιότατους στρατηγούς, πού παροτρύνει τοὺς στρατιῶτες του σὲ μάχη καὶ ξεσηκώνει τοὺς μαχητὲς ἐναντία στὶς φάλαγγες τῶν ἐχθρῶν, νοεῖται ὅμως γιὰ τὸν Θεό, ὃ ὁποῖος κατὰ κάποιο τρόπο συμπαρίσταται καὶ συμπαράσεται ἀπέναντι στὰ ἔθνη πού καταληλατοῦν τὴν Ἰουδαία καὶ ἔχουν ἐκπορθῆσει ἀκόμα καὶ τὰ ἴδια τὰ Ἱεροσόλυμα. Ἐνθυμούμαστε βέβαια ὅτι καὶ στὶς εὐαγγελικὲς παραβολὲς λέγει κάτι τέτοιο. Κάνοντας δηλαδὴ ὁ βασιλιάς τοὺς γάμους τοῦ υἱοῦ του, ἔστειλε τοὺς δούλους του νὰ μαζέψουν τοὺς καλεσμένους, αὐτοὶ ὅμως, ἀφοῦ περιύβρισαν ἐκείνους πού τοὺς καλοῦσαν στὴ διασκέδαση μὲ τρόπο ἀσεβῆ καὶ τοὺς θανάτωσαν, στὸ τέλος μετὰ ἀπὸ αὐτοὺς σκότωσαν καὶ τὸ υἱό του. Στὴ συνέχεια τί λέγει ὁ λόγος τῆς παραβολῆς; «Ὁ βασιλιάς ὀργίσθηκε καὶ ἀφοῦ ἔστειλε τὰ στρατεύματά του, ἐξολόθρευσε ἐκείνους τοὺς φονιάδες καὶ πυρπόλησε τὴν πόλη τους»⁵¹. Θὰ συμβεῖ λοιπόν, λέγει, τὸ ἴδιο μ' ἐκείνους πού τὴν ἡμέρα τῆς συμπλοκῆς ἀντιπαρατάσσονται γενναῖα καὶ ἐξολοθρεύουν τοὺς ἐχθρούς. Καὶ αὐτὸ εἶναι ἀπόδειξη τῆς στὸ ἔπακρον ὀργῆς καὶ τῶν ἐκδηλώσεων τοῦ οὐρανοῦ, καὶ πού ἐπιβάλλει ἰσόπαλη τὴν τιμωρία εἰς βάρος ἐκείνων πού βέρθηκαν μὲ παραφροσύνη πρὸς αὐτόν. Γιατὶ σκότωσαν, ὅπως εἶπα, τὸν ἀρχηγὸ τῆς ζωῆς⁵². Ἐπειδὴ ὅμως τὰ πέρα ἀπὸ λόγο καὶ θαῦμα ἀρμόζουν σ' αὐτὴν καὶ μόνο τὴ βασιλίδα φύση τῶν ὄλων νὰ τὰ κατορθώσει, γι' αὐτὸ λέγει ὅτι «θὰ πατήσουν τὰ πόδια του», δηλαδὴ τοῦ Χριστοῦ, «ἐκείνη τὴν ἡμέρα ἐπάνω στὸ ὄρος τῶν Ἐλαιῶν», καὶ αὐτὸ θὰ

ἐκείνη ἐπὶ τὸ ὄρος τῶν ελαιῶν», τὸ δὲ ῥήξεις ὑπομενεῖ τέσσαρας, δύο μὲν, εἰς ἕω τε καὶ εἰς ἑσπέραν, ἤγουν εἰς θάλασσαν (οὕτω γὰρ τὸν τῆς ἑσπέρας τόπον ἀποκαλεῖν ἔθος τῆ θεοπνεύστῳ Γραφῇ), τὰ γε μὴν ἕτερα δύο κατανεύοντά πως, τὸ μὲν εἰς ἄρκτον 5 καὶ βορρᾶν, τὸ δὲ εἰς κλίμα τὸ νότιον. Καταρῥαγήσασθαι δὲ καὶ αὐτὰς ἔφη τὰς κορυφάς, ὡς τὰς μεταξὺ πληρῶσαι φάραγγας, ἀδοκῆτως κατασεισισμένας ἕως Ἀσαήλ· κώμη δὲ αὕτη πρὸς ἑσχατιαῖς, ὡς λόγος, τοῦ ὄρους κειμένη.

Παρεικάζει γε μὴν τὸν ὧδε διαβριθῆ σεισμόν τῷ γεγενημένῳ 10 κατὰ καιροὺς ἐπὶ Ὁζίου, τοῦ καὶ Ἀζαρίου. Ἐπειδὴ γὰρ τοὺς τῆς βασιλείας διέπων θώκους ἐν τοῖς Ἱεροσολύμοις, ἅτε δὴ καὶ ὑπάρχων ἐκ τῆς Ἰούδα φυλῆς, τετόλμηκε παρανόμως τῶν τῆς ἱερωσύνης ἄψασθαι λειτουργιῶν, λελέπτρωται μὲν εὐθύς, Θεοῦ δὲ δὴ τότε τὴν ἐπὶ τούτοις ὀργὴν ἐμφαίνοντος, κατεδονήθη δεινῶς τῶν Ἰου- 15 δαίων ἢ χώρα καὶ αὐτὰ δὲ τὰ Ἱεροσόλυμα, καὶ δὴ καὶ φασὶ τὸ ὄρος τὸ Σιών τοσοῦτον ὑπομεῖναι κλόνον, ὡς ῥαγῆναι μὲν εἰς δύο τμήματα, ἐγκαθεῖναι δὲ ταῖς παρακειμέναις φάραγγι τὰς κορυφάς. Ἐοικε δὲ διὰ τούτων ἡμῖν ὁ προφήτης τὸν σεισμόν ὑποδηλοῦν, ὃν ἐπὶ τῷ τιμίῳ σταυρῷ γεγενῆσθαι φασὶν οἱ τῶν εὐαγγελικῶν κηρυ- 20 γμάτων ἱερουργοί. Πλατύτερον μὲν γὰρ ὁ προφήτης ἐν τούτοις διαμέμνηται τοῦ συμβεβηκότος· ὁ δὲ γε σοφώτατος ἡμῖν Ματθαῖος ἐπιτεμνόμενος τὴν ἀφήγησιν οὕτω φησὶν· «Ὁ δὲ Ἰησοῦς πάλιν κράξας φωνῇ μεγάλῃ ἀφῆκε τὸ πνεῦμα. Καὶ ἰδοὺ τὸ καταπέτασμα τοῦ ναοῦ ἐσχίσθη εἰς δύο ἀπὸ ἄνωθεν ἕως κάτω, καὶ ἡ γῆ ἐσειέθη, 25 καὶ αἱ πέτραι ἐσχίσθησαν, καὶ τὰ μνημεῖα ἠνεώχθησαν, καὶ πολλὰ σώματα τῶν κεκοιμημένων ἁγίων ἠγέρθησαν».

Ἐπειδὴ δὲ χρὴ τοῖς γεγονόσι πιθανὸν ἐφαρμόσαι λόγον, ἔοικεν ὑποδηλοῦν τὸ καταρῥήγνυσθαι μὲν τὰς πέτρας, ἐμφράττεσθαι δὲ τὰς φάραγγας τὴν τε τῶν Ἰουδαίων πώρωσιν, καὶ τὴν 30 τῶν τοῖς εἰδώλοις λελατρευκότων εἰς τὸ ἄμεινον μεταδρομήν. Οἱ μὲν γὰρ τῆ κτίσει παρὰ τὸν κτίσαντα προσκυνήσαντες, λιθίνην ὥσπερ ἐσχήκασιν τὴν καρδίαν, σκληρὰν τε καὶ ἄτεγκτον καὶ πέτραις ἐν ἴσῳ ταῖς καρπὸν ἐχούσαις οὐδένα. Ἀλλὰ τί περὶ αὐτῶν ἔφη Θεὸς διὰ φωνῆς Ἰεζεκιήλ; «Καὶ ἐκσπάσω τὴν καρδίαν αὐ-

δεχθεῖ τέσσερα ρήγματα, δύο ἀνατολικά καὶ δυτικά, δηλαδή πρὸς τὴ θάλασσα (γιατὶ ἔτσι συνηθίζει ν' ἀποκαλεῖ ἡ θεόπνευστη Γραφή τὰ πρὸς τὴ δύση μέρη), καὶ τὰ ἄλλα δύο συγκλίνοντας κατὰ κάποιον τρόπο τὸ ἓνα πρὸς τὴν ἄρκτον καὶ τὸν βορρᾶ, καὶ τὸ ἄλλο πρὸς τὸ νότον. Καὶ εἶπε ἀκόμα ὅτι θὰ κατασχιθοῦν καὶ αὐτὲς οἱ ἴδιες οἱ κορυφές του, ὥστε νὰ γεμίσουν τὰ φαράγγια στὰ ἐνδιάμεσα πού ἀπροσδόκητα κατασεύσθηκαν μέχρι τὴν Ἀσαήλ· καὶ αὕτη εἶναι ἓνα χωριὸ πού βρίσκεται, ὅπως λέγει ὁ λόγος, πρὸς τὶς ἔσχατες ἀπολήξεις τοῦ ὄρους.

Παρομοιάζει βέβαια τὸν τόσο βαρὺ αὐτὸν σεισμὸ μὲ ἐκεῖνον πού ἔγινε στὰ χρόνια τοῦ Ὁζία, πού λεγόταν καὶ Ἀζαρίας. Ἐπειδὴ δηλαδή ὅταν κατεῖχε τὸ θρόνον τῶν Ἱεροσολύμων, καθὼς καταγόταν ἀπὸ τὴ φυλὴ τοῦ Ἰούδα, τόλμησε νὰ καταλάβει παράνομα τὸ λειτουργημὰ τῆς ἱερωσύνης, ἔγινε βέβαια ἀμέσως λεπρός, ὁ Θεὸς ὅμως, δείχνοντας τότε τὴν ὀργή του γι' αὐτὸ, συγκλονίσθηκε φοβερὰ ἡ χώρα τῶν Ἰουδαίων καὶ τὰ ἴδια τὰ Ἱεροσόλυμα⁵³, καὶ μάλιστα λένε ὅτι τὸ ὄρος Σιών ἔπαθε τέτοιο κλονισμό, ὥστε χωρίσθηκε σὲ δύο τμήματα καὶ τὰ παρακείμενα φαράγγια τὰ γέμισαν οἱ κορυφές. Μὲ αὐτὰ φαίνεται ὁ προφήτης νὰ μᾶς ὑποδηλώνει τὸν σεισμὸ πού ἔγινε, ὅπως λένε οἱ ἱεροουργοὶ τῶν Εὐαγγελικῶν κηρυγμάτων, κατὰ τὴν ὑψωση τοῦ Χριστοῦ ἐπάνω στὸν τίμιον σταυρὸ. Ἀλλὰ ὁ προφήτης βέβαια ἀναφέρει μὲ αὐτὰ ἐκτενέστερα τὸ γεγονός, ὁ σοφώτατος ὅμως Ματθαῖος, συντομεύοντας τὴ διήγησή του, λέγει τὰ ἑξῆς: «Ὁ Ἰησοῦς τότε, βγάζοντας πάλι μεγάλη κραυγή, ἄφησε τὴν τελευταία του πνοή. Καὶ νά, τὸ καταπέτασμα τοῦ ναοῦ σχίσθηκε στὰ δύο, ἀπὸ ἐπάνω μέχρι κάτω, καὶ ἡ γῆ σχίσθηκε, καὶ οἱ πέτρες κομματιάσθηκαν, καὶ τὰ μνήματα ἀνοιξαν, καὶ πολλὰ σώματα ἁγίων βγήκαν ζωντανὰ»⁵⁴.

Ἐπειδὴ ὅμως πρέπει νὰ δίνομε στὰ γεγονότα μιὰ πιθανὴ ἐξήγηση, μοιάζει νὰ ὑποδηλώνει τὸ σχίσιμο τῶν πετρῶν καὶ τὸ φράξιμο τῶν φαραγγιῶν καὶ τὴν πώρωση τῶν Ἰουδαίων καὶ τὴ μεταβολὴ στὸ καλύτερο ἐκείνων πού λάτρευαν τὰ εἰδωλα. Γιατὶ ἐκεῖνοι πού προσκύνησαν τὴν κτίση ἀντὶ τὸν κτίστη⁵⁵, ἡ καρδιά τους ἔγινε σὰν πέτρα σκληρὴ καὶ ἄθραυστη, σὰν τὶς πέτρες πού δὲν δίνουν κανένα καρπὸ. Ἀλλὰ τί εἶπε ὁ Θεὸς γιὰ αὐτοὺς μὲ τὸ στόμα τοῦ Ἰεζεκιήλ; «Καὶ θὰ ξεριζώσω ἀπὸ τὸ

53. Β' Παραλ. 26, 16-21.

54. Ματθ. 27, 50-52.

55. Ρωμ. 1, 25.

τῶν τὴν λιθίνην ἐκ τῆς σαρκὸς αὐτῶν, καὶ δώσω αὐτοῖς καρδίαν σαρκίνην τοῦ εἰδέναί αὐτούς ἐμέ, ὅτι ἐγὼ εἰμι Κύριος». Οὐκοῦν ἐσχίσθησαν αἱ τῶν πλανωμένων καρδίαι, Θεοῦ διαπτύσσοντος, ἵνα τὸν τοῦ σωτηρίου κηρύγματος παραδέξοιντο λόγον. Καί τι
5 τοιοῦτον ὑποδηλοῖ διὰ φωνῆς Ἰερεμίου λέγων· «Οὐχ οἱ λόγοι μου ὥσπερ πῦρ φλέγον, λέγει Κύριος, καὶ ὡς πέλυξ κόπτων πέτραν;»· «Ζῶν γὰρ ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ καὶ ἐνεργῆς καὶ τομώτατος».

Οὐκοῦν, ὡς ἔφην, τῆς εἰς τὸ ἄμεινον μεταδρομῆς τῶν πεπλα-
10 νημένων σημείον ἂν γένοιτο, καὶ μάλα σαφές, τὸ διερῶσθαι τὰς πέτρας. Τό γε μὴν ἐμπεφράσθαι τὰς φάραγγας, τὴν τῶν Ἰουδαίων πώρωσιν, ὡς ἔφην, ὑποδηλοῖ. Ἐφην γὰρ τι τοιοῦτον καὶ ὁ θεσπέσιος Ἡσαΐας· «Καὶ ἔσται ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ συμφράξει Κύριος ἀπὸ τῆς διώρυχος τοῦ ποταμοῦ ἕως Ῥινοκουρούρων», τουτέστιν, ἐμ-
15 φραχθήσεται τῶν ἀνὰ πᾶσαν τὴν Ἰουδαίαν ὁ νοῦς, «ἵνα βλέποντες μὴ βλέπωσι, καὶ ἀκούοντες μὴ ἀκούσωσι, μηδὲ συνιῶσι». «Κάλυμμα γὰρ ἐπὶ τὴν καρδίαν αὐτῶν κεῖται», καθὰ γέγραπται, «ἐπὶ τῇ ἀναγνώσει τῆς παλαιᾶς διαθήκης». Τὸ δέ γε σεισθῆναι τὴν γῆν, ὑπεμφήνειεν ἂν, οἴμαί που, τὴν ἐξ ἑτέρου τινὸς πράγματος εἰς ἔτε-
20 ρόν τι μετάστασιν. Καὶ γοῦν ὁ θεσπέσιος Δαβὶδ ἀνακεκράγει λέγων· «Ὁ καθήμενος ἐπὶ τῶν Χερουδίμ, σαλευθήτω ἡ γῆ». Καὶ οὔτι πού φαμεν ὡς καταδονεῖσθαι σωματικῶς τε καὶ αἰσθητῶς παρακαλεῖ τὴν ὑπὸ οὐρανὸν (σύνηθες γὰρ τὸ χρῆμα, καὶ οὐδεμίαν ἡμῖν ἐμποιοῦν τὴν ὄνησιν), ἐκεῖνο δὲ μᾶλλον ἡξίου ὁ πνευματοφόρος,
25 οἷον μεθίστασθαι τὴν γῆν ἐκ τοῦ λατρεύειν εἰδώλοις, ἐπὶ τὸ εἰδέναί λοιπὸν τὸν φύσει τε καὶ ἀληθῶς ὄντα Θεόν, ἐκ τοῦ φρονεῖν τὰ σαρκός, ἐπὶ τὸ ζῆν ἐθέλειν πνευματικῶς, καὶ ἀπαξιαπλῶς ἐκ τῶν ἐπιγείων εἰς τὰ ἐπουράνια. Εἰ δὲ δὴ καὶ αὐτὰ τὰ τῶν κεκοιμημένων ἀνεῶσθαι μνήματα λέγοι, φαμέν ὅτι καὶ τὸν θάνατον αὐτὸν ἔδει
30 ὁρᾶσθαι νενικημένον, ἀποθανόντος Χριστοῦ σαρκὶ δι' ἡμᾶς οἰκονομικῶς, «ἵνα καὶ νεκρῶν καὶ ζώντων κυριεύσῃ».

Στίχ. 5-7. «Καὶ ἡξει Κύριος ὁ Θεός μου, καὶ πάντες οἱ ἅγιοι μετ' αὐτοῦ. Ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ οὐκ ἔσται φῶς, καὶ ψύ-

σῶμα τους τὴν πέτρινη καρδιά τους καὶ θὰ τοὺς δώσω καρδιά ἀπὸ σάρκα»⁵⁶, «γιὰ νὰ γνωρίσουν αὐτοὶ ἐμένα, ὅτι ἐγὼ εἶμαι Κύριος»⁵⁷. Σχίσθηκαν λοιπὸν οἱ καρδιὲς ἐκείνων ποὺ βρίσκονταν στὴν πλάνη, καθὼς τὶς ἀνοιξε ὁ Θεός, γιὰ νὰ δεχθοῦν τὸ λόγο τοῦ σωτηρίου κηρύγματος. Κάτι τέτοιο ὑποδηλώνει καὶ μὲ τὸ σῶμα τοῦ Ἱερεμία, λέγοντας: «Δὲν εἶναι τὰ λόγια σὰν τὴ φωτιά ποὺ καίει, λέγει ὁ Κύριος, καὶ σὰν τσεκούρι ποὺ κόβει τὴν πέτρα;»⁵⁸. Γιατὶ «Ὁ λόγος τοῦ Κυρίου εἶναι ζωντανὸς καὶ δραστηκὸς καὶ πέρα πολὺ κοφτερός»⁵⁹.

Ἐπομένως, ὅπως εἶπα, τὸ ὅτι σχίσθηκαν οἱ πέτρες θὰ μπορούσε νὰ εἶναι ἀπόδειξη, καὶ πολὺ σαφὴς μάλιστα, τῆς μεταβολῆς στὸ καλύτερο ἐκείνων ποὺ εἶχαν πλανηθεῖ. Τὸ ὅτι πάλι φράχθηκαν τὰ φαράγγια ὑποδηλώνει, ὅπως εἶπα, τὴν πώρωση τῶν Ἰουδαίων. Γιατὶ εἶπε κάτι τέτοιο καὶ ὁ θεσπέσιος Ἡσαΐας: «Τὴν ἡμέρα ἐκείνη ὁ Κύριος θὰ ἐμφράξει τὴν περιοχὴ ἀπὸ τὴ διώρυγα τοῦ ποταμοῦ μέχρι τὰ Ρινοκούκουρα»⁶⁰, δηλαδή θὰ φραχθεῖ ὁ νοῦς ὅλων ἐκείνων ποὺ κατοικοῦν τὴν Ἰουδαία, «ὥστε βλέποντας νὰ μὴ βλέπουν, καὶ ἀκούοντας νὰ μὴν ἀκοῦν οὔτε νὰ καταλαβαίνουν»⁶¹. Γιατὶ, ὅπως ἔχει γραφεῖ, «Ἐπάρχει κάλυμμα πάνω στὴν καρδιά τους κατὰ τὴν ἀνάγνωση τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης»⁶². Τὸ ὅτι σεισθήκε ἡ γῆ θὰ μπορούσε νὰ σημάνει, νομίζω, τὴ μετάθεση ἀπὸ ἓνα πρῶγμα σὲ ἄλλο. Καὶ πράγματι ὁ θεσπέσιος Δαβὶδ ἔκραζε λέγοντας: «Ἐσὺ ποὺ κάθισαι ἐπάνω στὰ Χερουβίμ, ἃς κλονισθεῖ ἡ γῆ»⁶³. Καὶ δὲν λέμε βέβαια ὅτι παρακινεῖ τὴν ὑψηλὸ νὰ σεισθεῖ σωματικὰ καὶ αἰσθητὰ (γιατὶ τὸ πρῶγμα εἶναι συνηθισμένο καὶ δὲν ὠφελεῖ καθόλου), ἀλλὰ μᾶλλον ζητοῦσε ἐκεῖνο ὁ πνευματοφόρος, νὰ μετακινηθεῖ κατὰ κάποιον τρόπο ἡ γῆ ἀπὸ τὴ λατρεία τῶν εἰδώλων στὴ γνώση πρὸς τὸ ἀπὸ τὴ φύση του καὶ ἀληθινὰ ζωντανοῦ Θεοῦ, ἀπὸ τὸ φρόνημα τῆς σαρκὸς στὴν ἐπιθυμία νὰ ζήσουν πνευματικὰ, καὶ γενικὰ ἀπὸ τὰ ἐπίγεια στὰ οὐράνια. Ἄν ὅμως λέγει ὅτι ἀνοιξαν καὶ αὐτὰ τὰ μνήματα ἐκείνων ποὺ ἔχουν ἀποθάνει, λέμε ὅτι ἔπρεπε καὶ αὐτὸ τὸν ἴδιο τὸ θάνατο νὰ τὸν δοῦν νικημένο, ὅταν ὁ Χριστὸς πέθανε σαρκικὰ γιὰ μᾶς κατ' οἰκονομία, «γιὰ νὰ γίνει Κύριος καὶ νεκρῶν καὶ ζωντανῶν»⁶⁴.

Στίχ. 5-7. «Θὰ ἔρθει ὁ Κύριος ὁ Θεὸς καὶ ὅλοι οἱ ἅγιοι μαζί του.

Τὴν ἡμέρα ἐκείνη δὲν θὰ ὑπάρχει ἡλιακὸ φῶς καὶ ψυχὸς καὶ

61. Λουκᾶ 8, 10

62. Β' Κορ. 3, 15.

63. Ψαλμ. 98, 1.

64. Ρωμ. 14, 9.

χος καὶ πάγος ἔσται μίαν ἡμέραν, καὶ ἡ ἡμέρα ἐκείνη
γνωστὴ τῷ Κυρίῳ, καὶ οὐχ ἡμέρα καὶ οὐχὶ νύξ, καὶ πρὸς
ἑσπέραν ἔσται φῶς».

ρε'. Ἐπιτροχάδην εἰπὼν τὰ ἐπὶ γε τῷ πάντων ἡμῶν Σωτῆρι
5 Χριστῷ τῶν Ἰουδαίων ἀνοσιουργήματα καὶ τῆς Ἰουδαίας τὴν
ἄλωσιν καὶ αὐτῶν δὲ τῶν Ἱεροσολύμων, ἐπ' αὐτὸ λοιπὸν ἔρχεται
τοῦ παρόντος αἰῶνος τὸ τέλος, καὶ ἀφηγεῖται χρησίμως τὴν ἐξ οὐ-
ρανοῦ καταφοίτησιν τοῦ Ἐμμανουήλ. Καταβήσεται γὰρ μετὰ τῶν
ἀγίων ἀγγέλων ἐν τῇ δόξῃ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς, ἵνα «κρίνη τὴν
10 οἰκουμένην ἐν δικαιοσύνῃ»· ὡς γὰρ ὁ θεσπέσιος γράφει Παῦλος
«Τοὺς πάντας ἡμᾶς δεῖ φανερωθῆναι ἔμπροσθεν τοῦ θήματος τοῦ
Χριστοῦ, ἵνα κομίσηται ἕκαστος τὰ τοῦ σώματος πρὸς ἃ ἔπραξεν,
εἴτε ἀγαθὸν εἴτε φαῦλον». Ἦξει δὴ οὖν, ἦξει, φησί, καὶ πάντες οἱ
ἅγιοι μετ' αὐτοῦ, τουτέστιν ἡ τῶν ἰδίων ἀγγέλων καθαρωτάτη πλη-
15 θύς, δορυφοροῦσά που πάντως καὶ ὑπουργικὴν εἰσφέρουσα τὴν
παράστασιν. Κύριος γὰρ ἔστι τῶν ὄλων ὁ Ἐμμανουήλ, καὶ δοξολο-
γεῖται παρὰ πάντων ὡς Θεὸς καὶ συγκατάρχων τῷ γεγεννηκότι.

Εἰ δὲ δὴ τις λέγοι καὶ αὐτοὺς αὐτῷ συμπαρασπῆσθαι τοὺς
ἀγίους ἀρπαγέντας «ἐν νεφέλαις εἰς ἀπάντησιν αὐτοῦ εἰς ἀέρα»,
20 μετὰ γε τὴν ἐκ νεκρῶν ἀναδίωσιν, καθὰ καὶ τῷ σοφωτάτῳ Παύλῳ
δοκεῖ, τῆς τοῦ πρέποντος θήρας ἀμοιρήσειεν ἂν οὐδαμῶς. Ἐφη
γὰρ τι τοιοῦτον καὶ ὁ θεσπέσιος Ἡσαΐας περὶ αὐτῶν· «Ἐκεῖ ἔλα-
φοι συνήντησαν καὶ ἶδον τὰ πρόσωπα ἀλλήλων· ἀριθμῶ παρήλ-
θον, καὶ μία αὐτῶν οὐκ ἀπώλετο, ἑτέρα τὴν ἑτέραν οὐκ ἐζήτησαν,
25 ὅτι Κύριος ἐνετείλατο αὐταῖς καὶ τὸ Πνεῦμα αὐτοῦ συνήγαγεν
αὐτάς». Ψάλλει δέ που καὶ ὁ θεσπέσιος ἡμῖν Δαβίδ, τὴν ἐξ οὐρα-
νοῦ καταφοίτησιν τοῦ πάντων ἡμῶν Σωτῆρος Χριστοῦ προανα-
φωνῶν· «Ὅτι οὐκ ἀπώσεται Κύριος τὸν λαὸν αὐτοῦ, καὶ τὴν κλη-
ρονομίαν αὐτοῦ οὐκ ἐγκαταλείψει, ἕως οὗ δικαιοσύνη ἐπιστρέψῃ
30 εἰς κρίσιν, καὶ ἐχόμενοι αὐτῆς πάντες οἱ εὐθεῖς τῇ καρδίᾳ». Δι-
καιοσύνην μὲν γὰρ ὀνομάζει Χριστόν, ἐπιστρέψειν δέ, φησιν εἰς
κρίσιν αὐτόν. Ἀνελήφθη μὲν γὰρ πατήσας τὸν θάνατον, καὶ ἀνέ-
βη πρὸς τὸν ἐν οὐρανοῖς Πατέρα καὶ Θεόν, ἀλλ' ἐπιστρέψει κατὰ

πάγος, ἀλλὰ θὰ εἶναι μία ἡμέρα ἄλλη, καὶ ἡ ἡμέρα ἐκείνη εἶναι γνωστὴ μόνο στὸν Κύριο, καὶ δὲν θὰ εἶναι ἡμέρα, οὔτε νύχτα ὅπως οἱ ἄλλες, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὸ βράδυ θὰ ὑπάρχει φῶς».

105. Ἀφοῦ εἶπε ἐπιτροχάδην τὰ ἀνοσιουργήματα τῶν Ἰουδαίων ἐναντίον τοῦ Σωτήρα ὅλων μας Χριστοῦ, καὶ τὴν ἄλωση τῆς Ἰουδαίας καὶ αὐτῶν τῶν ἰδίων τῶν Ἱεροσολύμων, προχωρεῖ πιά καὶ στὸ τέλος τοῦ παρόντος κόσμου καὶ ἀφηγεῖται ὠφέλιμα τὴν κάθοδο ἀπὸ τὸν οὐρανὸ τοῦ Ἑμμανουήλ. Γιατὶ θὰ κατεβεῖ μαζί μὲ τοὺς ἁγίους ἀγγέλους μὲ τὴ δόξα τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα, «γιαὶ νὰ κρίνει τὴν οἰκουμένη μὲ δικαιοσύνη»⁶⁵, καὶ ὅπως γράφει ὁ θεσπέσιος Παῦλος, «Ὅλοι ἐμεῖς πρέπει νὰ παρουσιασθοῦμε μπροστὰ στὸ θῆμα τοῦ Χριστοῦ, γιὰ νὰ λάβει καθένας τὰ ἄξια μὲ ὅσα ἔπραξε μὲ τὸ σῶμα, εἴτε καλὸ εἴτε κακὸ»⁶⁶. Θὰ ἔρθει λοιπὸν, λέγει, θὰ ἔρθει καὶ ὅλοι οἱ ἅγιοι μαζί του, δηλαδή τὸ καθαρότατο πλῆθος τῶν ἁγίων ἀγγέλων, πού ἀποτελοῦν τοὺς δορυφόρους του καὶ καθιστοῦν κατὰ κάποιον τρόπο ὑπουργικὴ τὴν παράσταση. Γιατὶ εἶναι ὁ Ἑμμανουήλ Κύριος τῶν ὅλων καὶ δέχεται δοξολογία ὡς Θεὸς καὶ συνάναρχος μὲ τὸν Γεννήτορά του.

Ἄν τώρα λέγει κάποιος, ὅτι θὰ παραβρίσκονται μαζί του καὶ οἱ ἅγιοι «πού θὰ ἔχουν ἄρπαγεῖ ἀπὸ τὰ σύννεφα γιὰ νὰ τὸν προῦπαντήσουν στὸν ἀέρα», μετὰ τὴν ἀναβίωσή του ἀπὸ τοὺς νεκροὺς, ὅπως νομίζει καὶ ὁ σοφώτατος Παῦλος⁶⁷, δὲν θὰ ἀπομακρυνθεῖ καθόλου ἀπὸ τὴν πρέπουσα ἀναζήτηση. Γιατὶ κάτι τέτοιο εἶπε γι' αὐτοὺς ὁ θεσπέσιος Ἡσαΐας: «Ἐκεῖ συναντήθηκαν ἐλάφια καὶ εἶδαν τὸ ἓνα κατὰ πρόσωπο τὸ ἄλλο. Ἦταν πάνω ἀπὸ ἀριθμὸ καὶ ἓνα ἀπὸ αὐτὰ δὲν χάθηκε, κανένα δὲν ἀναζήτησε τὸ ἄλλο. Γιατὶ ὁ Κύριος ἔδωσε τὴν ἐντολὴ καὶ τὸ Πνεῦμα του τὰ συγκέντρωσε»⁶⁸. Ψάλλει ἐπίσης κάποιος καὶ ὁ θεσπέσιος Δαβίδ, προαναγγέλοντας τὴν κάθοδο ἀπὸ τοὺς οὐρανούς τοῦ Σωτήρα ὅλων μας Χριστοῦ: «Ὅτι δὲν θὰ ἀπωθήσει ὁ Κύριος τὸ λαὸ του καὶ δὲν θὰ ἐγκαταλείψει τὴν κληρονομία του μέχρι πού ἡ δικαιοσύνη νὰ ἐπιστρέψει στὴν κρίση καὶ νὰ τὴν ἀκολουθοῦν ὅλοι ὅσοι ἔχουν εἰλικρίνεια στὴν καρδιὰ τους»⁶⁹. Γιατὶ δικαιοσύνη ὀνομάζει τὸν Χριστό. Καθόσον ἀναλήφθηκε καταπατώντας τὸ θάνατο καὶ ἀνέβηκε στὸν Πατέρα του καὶ Θεὸ στους οὐρανοὺς⁷⁰, ἀλλὰ κάποτε θὰ ἐπιστρέψει γιὰ τὴν κρίση

68. Ἡσ. 34, 15-16.

69. Ψαλμ. 93, 14-15.

70. Ἰω. 20, 17.

καιρούς· εἰς κρίσιν, καὶ σὺν αὐτῷ πάντες οἱ εὐθεῖς τῇ καρδίᾳ, τουτέστιν οἱ ἅγιοι, καθάπερ ἔφην ἀκριβῶς

“Ὅτι δὲ κατὰ τὸν τῆς συντελείας καιρὸν ἕτερα τις ἔσται τῆς ὀρωμένης κτίσεως ἢ κατάστασις καὶ μετοιχήσεται καὶ αὐτὴ πρὸς
5 τὸ ἄμεινον ἀνανεουμένη διὰ Χριστοῦ, πιστώσεται λέγων ὁ προφήτης· «Ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ οὐκ ἔσται φῶς καὶ ψύχος καὶ πάγος, ἔσται μίαν ἡμέραν, καὶ ἡ ἡμέρα ἐκείνη γνωστὴ τῷ Κυρίῳ». Νυνὶ μὲν γὰρ ἡμέρα τε καὶ νύξ διακέκριται, καὶ διέλαχον τοὺς καιροὺς τοῖς τοῦ πεπονηκότος νεύμασι, καὶ ἀνίσχει μὲν τῆς ἡμέρας τὸ
10 φῶς, εἶτα διαδέχεται νύξ. Ἐπειδὴν δὲ παραγένηται ὁ Κριτῆς, ὁ πάντα μετασκευάζων κατὰ τὸ αὐτῷ δοκοῦν, ἕτεραν, ὡς ἔφην, ἢ κτίσις τὴν διακόσμησιν δέξεται· οὐ γὰρ ἔτι φῶς ἔσται καὶ ψύχος καὶ πάγος εἰς μίαν ἡμέραν. Καὶ διὰ μὲν τοῦ φωτός τὴν ἡμέραν σημαίνει, διὰ δέ γε τοῦ πάγους τε καὶ ψύχους τὴν νύκτα, λελόγι-
15 σται γὰρ εἰς μίαν ἡμέραν τὸ νυχθήμερον. Ὅμοιον ὡς εἰ λέγοι τυχόν· Κατ’ ἐκεῖνο τοῦ καιροῦ, καθ’ ὃν ἂν ἐξ οὐρανῶν ἀφιγμένος, μεταπλάττη τὰ πάντα καὶ μετασκευάζῃ πρὸς τὸ ἄμεινον, ὡς Δημιουργός, οὐκ ἔσται φῶς οὐδὲ νύξ εἰς μίαν ἡμέραν. Τοιοῦτόν τι φησὶ καὶ ὁ μακάριος προφήτης Ἡσαΐας· «Καὶ οὐκ ἔσται σοι ὁ
20 ἥλιος εἰς φῶς τῆς ἡμέρας, οὐδὲ ἀνατολὴ σελήνης φωτιεῖ σοι τὴν νύκτα, ἀλλ’ ἔσται σοι Κύριος φῶς αἰώνιον, καὶ ὁ Θεὸς δόξα σου».

“Ὅτι δὲ ἀπρακτῆσει κατὰ καιροὺς καὶ αὐτὴ τῶν στοιχείων ἢ χρεία, πιστώσεται λέγων αὐτὸς ὁ Χριστός· «Εὐθέως δὲ μετὰ τὴν θλίψιν τῶν ἡμερῶν ἐκείνων ὁ ἥλιος σκοτισθήσεται, καὶ ἡ σελήνη
25 οὐ δώσει τὸ φέγγος αὐτῆς». Ἀρκέσει γὰρ ὁ Χριστὸς εἰς φῶς ἡμῖν αἰώνιον, καὶ αὐτὸς ἔσται μακροῦ καὶ διηνεκῆς ἡμέρα. Τὴν δέ γε ἡμέραν ἐκείνην γνωστὴν εἶναί φησι τῷ Κυρίῳ. Μόνος γὰρ οἶδεν ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ τὴν τῆς συντελείας ἡμέραν. Ἐμπεδοῖ δὲ πρὸς τοῦτο ἡμᾶς καὶ αὐτὸς ὁ Υἱὸς οὕτω λέγων· «Περὶ δὲ τῆς ἡμέρας ἐκεί-
30 νης ἢ τῆς ὥρας οὐδεὶς οἶδεν, οὔτε ἄγγελοι ἐν οὐρανῷ, οὔτε ὁ Υἱός, εἰ μὴ ὁ Πατὴρ μόνος». Ἡ μὲν γὰρ νοεῖται καθ’ ἡμᾶς ἄνθρωπος, οὐκ ἂν εἰδείῃ τὰ ἐν τῷ Πατρὶ, ἢ δὲ ἔστι φύσει Θεὸς καὶ ἐξ αὐτοῦ πεφηνῶς, οἶδέ που πάντως καὶ τὴν ἐσχάτην ἡμέραν, κἂν εἰ λέγοι

καὶ μαζί του ὅλοι ὅσοι ἔχουν εἰλικρινῆ καρδιά, δηλαδή οἱ ἅγιοι, ὅπως μόλις εἶπα.

“Ὅτι ὅμως τὸν καιρὸ τῆς συντέλειαις θὰ εἶναι διαφορετικὴ ἢ κατάστασις τῆς φύσεως ποὺ βλέπομε καὶ θὰ ἀλλάξει καὶ αὐτὴ πρὸς τὸ καλύε-
ρο ἀνανεωμένη ἀπὸ τὸν Χριστό, θὰ τὸ βεβαιώσει ὁ προφήτης λέγοντας·
«Ἐκείνη τὴν ἡμέρα δὲν θὰ ὑπάρχει φῶς καὶ ψύχος καὶ πάγος, ἀλλὰ θὰ
εἶναι μιὰ ἄλλη ἡμέρα, καὶ ἡ ἡμέρα ἐκείνη εἶναι γνωστὴ στὸν Κύριο».
Γιατὶ τώρα ἡ ἡμέρα διακρίνεται ἀπὸ τὴ νύχτα, καὶ τοὺς ἔλαχε ὁ χρόνος
τοὺς μὲ τὸ νεῦμα τοῦ ποιητῆ τους, καὶ ἀνατέλει τὸ φῶς τῆς ἡμέρας, καὶ
ἔπειτα τὴ διαδέχεται ἡ νύχτα. Ὅταν ὅμως ἔλθει ὁ κριτῆς μεταβάλλο-
ντας τὰ πάντα ὅπως θέλει, ἡ κτίσις θὰ λάβει διαφορετικὴ διαμόρφωσις,
ὅπως εἶπα· γιατί δὲν θὰ ὑπάρχει πιά φῶς καὶ ψύχος καὶ πάγος σὲ μιὰ
ἡμέρα. Καὶ μὲ τὸ φῶς βέβαια δηλώνει τὴν ἡμέρα, ἐνῶ μὲ τὸν πάγο καὶ
τὸ ψύχος τὴ νύχτα, γιατί ὑπολογίζεται σὲ μιὰ ἡμέρα τὸ ἡμερόνυχτο.
Εἶναι ὅμοιο σὰ νὰ λέγει· Ἐκεῖνο τὸν καιρὸ, κατὰ τὸν ὁποῖο κατεβαίνο-
ντας ἀπὸ τὸν οὐρανὸ θὰ μεταμορφώνει τὰ πάντα πρὸς τὸ καλύτερο, ὡς
δημιουργός, δὲν θὰ ὑπάρχει νύχτα οὔτε φῶς σὲ μιὰ ἡμέρα. Κάτι τέτοιο
λέγει καὶ ὁ μακάριος προφήτης Ἡσαΐας· «Δὲν θὰ ὑπάρχει γιὰ σένα ὁ
ἥλιος νὰ φωτίζει τὴν ἡμέρα, οὔτε ἡ ἀνατολὴ τῆς σελήνης θὰ φωτίσει τὴ
νύχτα, ἀλλὰ θὰ εἶναι ὁ Κύριος, φῶς αἰώνιο καὶ ὁ Θεὸς δόξα σου»⁷¹.

“Ὅτι πάλι θὰ ἀδρανήσει κάποτε καὶ αὐτὴ ἡ ἀνάγκη τῶν στοιχείων,
θὰ τὸ βεβαιώσει ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς λέγοντας· «Ἀμέσως μετὰ τὴ θλίψη
τῶν ἡμερῶν ἐκείνων ὁ ἥλιος θὰ σκοτισθεῖ καὶ ἡ σελήνη δὲν θὰ δώσει τὴ
λάμψη της»⁷². Γιατὶ θὰ μᾶς εἶναι ἀρκετὸς ὁ Χριστὸς γιὰ τὸν αἰώνιο
φωτισμό μας, καὶ αὐτὸς θὰ εἶναι μιὰ μακρὰ καὶ ἀτελείωτη ἡμέρα. Καὶ ἡ
ἡμέρα αὐτὴ, λέγει, εἶναι γνωστὴ στὸν Κύριο. Γιατὶ μόνο ὁ Θεὸς καὶ
Πατέρας γνωρίζει τὴν ἡμέρα τῆς συντέλειαις. Μᾶς βεβαιώνει γι' αὐτὸ
καὶ ὁ ἴδιος ὁ Υἱὸς λέγοντας· «Γιὰ τὴν ἡμέρα ἐκείνη καὶ τὴν ὥρα κανέ-
νας δὲν γνωρίζει τίποτε, οὔτε οἱ ἄγγελοι στὸν οὐρανὸ οὔτε ὁ Υἱός, παρὰ
μόνο ὁ Πατέρας»⁷³. Γιατὶ ἔτσι ὅπως τὸν νοοῦμε ἄνθρωπο ὅμοιό μας δὲν
μπορεῖ νὰ γνωρίζει τίς σκέψεις τοῦ Πατέρα του, ὡς πρὸς τὸ ὅτι ὅμως
εἶναι ἀπὸ τὴ φύση τοῦ Θεοῦ καὶ προῆλθε ἀπὸ αὐτόν, γνωρίζει ὅπως δὲν
ποτε τὴν ἔσχατη ἡμέρα, ἔστω καὶ ἂν λέγει ὅτι δὲν γνωρίζει ὡς ἄνθρω-

μὴ εἰδέναι διὰ τὸ ἀνθρώπινον. Διερμηνεύων δὲ ἡμῖν ὁ προφήτης καὶ σαφέστερον καθιστὰς ὅπερ ἔφη, προσεπάγει τούτοις· Καὶ οὐχ ἡμέρα καὶ οὐ νύξ ἔσται, ἀλλὰ πρὸς ἑσπέραν ἔσται φῶς, τουτέστιν ἐν καιρῷ νυκτὸς φῶς ἔσται πάλιν τὸ διὰ Χριστοῦ καὶ καταστράψει 5 τὴν ὑπ' οὐρανόν, ἀνηρημένου παντελῶς τοῦ σκοτούς καὶ τοῖς τῶν ἁγίων ὀφθαλμοῖς οὐκ ἐπιπολάζοντος ἔτι. Ἔχει δὲ δὴ τὸν εἰκότα λόγον τὸ καὶ αὐτὴν οἶσθαι τὴν κτίσιν ἐπὶ τὰ ἀμείνω μεταρρῶ- θμίζεσθαι καὶ ἀξιόχρεως μὲν τοῦ Σωτῆρος ὁ μαθητής, ἥξειν τὴν ἡμέραν Κυρίου ὡς κλέπτην λέγων, ἐν ἧ' οὐρανοὺς μὲν ῥοιζηδὸν 10 παρελεύσεσθαι, στοιχεῖα δὲ καυσούμενα λυθήσεσθαι, γῆν δὲ καὶ τὰ ἐν αὐτῇ ἔργα κατακαήσεσθαι πάντα, καινοὺς δὲ ἡμᾶς οὐρανοὺς καὶ καινὴν γῆν καὶ τὰ ἐπαγγέλματα αὐτοῦ προσδοκᾶν. Πλὴν καὶ ἐξ ἀναγκαίων εἰς τοῦτο βαδιούμεθα λογισμῶν. Εἰ γὰρ ἔσται πάντως ἐν καινότητι ζωῆς τὰ καθ' ἡμᾶς, καινῆς ἡμῖν ἔδει καὶ κτίσεως. 15 Ὡς γὰρ ὁ θεσπέσιος γράφει Παῦλος, «ἐλευθερωθήσεται καὶ αὐτὴ κατὰ καιροῦς ἢ κτίσις ἀπὸ τῆς δουλείας τῆς φθορᾶς εἰς τὴν ἐλευθερίαν τῆς δόξης τῶν τέκνων τοῦ Θεοῦ».

Στίχ 8-9. «Ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ἐξελεύσεται ὕδωρ ζῶν ἐξ Ἰερουσαλήμ, τὸ ἡμισυ αὐτοῦ εἰς τὴν θάλασσαν τὴν πρώτην, 20 καὶ τὸ ἡμισυ αὐτοῦ εἰς τὴν θάλασσαν τὴν ἐσχάτην, καὶ ἐν θέρει καὶ ἐν ἔαρι ἔσται οὕτως. Καὶ ἔσται Κύριος εἰς βασιλέα ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν».

ρς. Ἐξηγεῖται πάλιν ἡμῖν αἰνιγματωδῶς, ὅτι δὴ πλείστη τε ὄση καὶ ἀμφιλαφῆς ἢ τοῦ ἁγίου Πνεύματος χύσις τοῖς ἁγίοις ἐκνεμη- 25 θήσεται, κατ' ἐκεῖνο μάλιστα τοῦ καιροῦ, καθ' ὃν ἂν εἰς ἀγίαν τε καὶ ἀμήρυντον ἀνακομισθεῖεν ζωὴν, τὴν ὡς ἐν αἰῶνί φημι τῶ μέλλοντι. Νυνὶ μὲν γὰρ διὰ πίστεως τῆς εἰς Χριστὸν ὡς ἐν ἀρῶαδῶνος τάξει τὴν ἀπαρχὴν τοῦ ἁγίου Πνεύματος πεπλουτήκαμεν, μετὰ δέ γε τὴν ἐκ νεκρῶν ἀναδίωσιν, ἀνηρημένης εἰς ἅπαν τῆς ἁμαρτίας, οὐκ 30 ἐν ἀρῶαδῶνος ἔτι τάξει τε καὶ μέτρῳ τὸ θεῖον ἐν ἡμῖν ἔσται Πνεῦμα, πλουσίως δὲ καὶ ἀμφιλαφῶς, ὡς ἔφην, καὶ ἤδη τελείως τοῖς διὰ Χριστοῦ χαρίσμασιν ἐντροφήσομεν. Ὑδωρ δὲ οὖν ζῶν ὀνομάζει τὸ Πνεῦμα, ὃ καὶ ἐκ τῆς ἄνωθεν Ἰερουσαλήμ ἐξελεύσεσθαι φησιν.

πος. Ἐξηγώντας ὁμοῦς ὁ προφήτης καὶ κάνοντας σαφέστερο αὐτὸ ποῦ εἶπε, προσθέτει σ' αὐτὰ: «Καὶ δὲν θὰ ὑπάρχει οὔτε ἡμέρα οὔτε νύχτα, ἀλλὰ τὸ φῶς θὰ εἶναι καὶ τὸ βράδυ», δηλαδή τὴ νύχτα θὰ ὑπάρχει πάλι τὸ φῶς τοῦ Χριστοῦ ποῦ καταφώτισε ὅλη τὴν ὑφήλιο, ἐξαφανίζοντας τελείως τὸ σκότος, καὶ δὲν θὰ κυριαρχεῖ πιά στὰ μάτια τῶν ἀγίων. Καὶ εἶναι εὐλογο τὸ νὰ νομίζει ὅτι καὶ ἡ ἴδια ἡ κτίση μεταρρυθμίζεται πρὸς τὸ καλύτερο, καὶ εἶναι ἀξιόπιστος ὁ μαθητὴς τοῦ Σωτήρα, λέγοντας ὅτι «ἡ ἡμέρα τοῦ Κυρίου θὰ ἔρθει σὰν κλέφτης καὶ ὅτι οἱ οὐρανοὶ μὲ πολὺ πάταγο θὰ περάσουν καὶ θὰ φύγουν, καὶ τὰ στοιχεῖα θὰ καοῦν καὶ θὰ διαλυθοῦν, ἐνῶ ἡ γῆ καὶ τὰ ἔργα ποῦ ὑπάρχουν σ' αὐτὴν ὅλα θὰ κατακαοῦν καὶ ἐμεῖς θὰ πρέπει νὰ προσδοκοῦμε νέους οὐρανούς καὶ νέα γῆ σύμφωνα μὲ τὶς ἐπαγγελίες του»⁷⁴. Ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ἀναγκαίους συλλογισμοὺς θὰ ὀδηγηθοῦμε σ' αὐτό. Γιατί, ἂν ἡ δική μας κατάσταση ἀνανεωθεῖ σὲ νέα ζωὴ, χρειάζομαστε καὶ νέα κτίση. Γιατί, ὅπως γράφει ὁ θεσπέσιος Παῦλος, «Θὰ ἀπαλλαγεῖ κάποτε καὶ αὐτὴ ἡ κτίση ἀπὸ τὴ δουλεία τῆς φθορᾶς καὶ θὰ ὀδηγηθεῖ στὴν ἐλευθερίᾳ τῆς δόξας τῶν τέκνων τοῦ Θεοῦ»⁷⁵.

Στίχ. 8-9. «Ἐκείνη τὴν ἡμέρα θὰ ἀναβλύσει νερὸ ζωντανὸ ἀπὸ τὴν Ἱερουσαλήμ, καὶ τὸ μισὸ θὰ χυθεῖ στὴ θάλασσα τὴν πρώτη καὶ τὸ ἄλλο μισὸ στὴ θάλασσα τὴν ἔσχατη, καὶ θὰ εἶναι ἔτσι καὶ τὸ καλοκαίρι καὶ τὴν ἀνοιξη. Καὶ ὁ Κύριος θὰ γίνεи βασιλιὰς ὅλης τῆς γῆς».

106. Μᾶς ἐξηγεῖ πάλι αἰνιγματικὰ ὅτι ἀφθονη καὶ πλοῦσια θὰ χορηγηθεῖ ἡ ἔκχυση τοῦ ἀγίου Πνεύματος στοὺς ἀγίους, καὶ μάλιστα ἐκεῖνο τὸν καιρὸ, ὅποτε θὰ μεταφερθοῦν στὴν ἀγία καὶ αἰώνια ζωὴ, ἐννοῶ τὸν μέλλοντα αἰῶνα. Γιατί τώρα μέσω τῆς πίστεως στὸν Χριστὸ σὰν ἀρραβῶνα δεχθήκαμε τὴν ἀπαρχὴ ἀπὸ τὸν πλοῦτο τοῦ ἀγίου Πνεύματος, μετὰ τὴν ἀναβίωσή μας ὁμοῦς ἀπὸ τοὺς νεκροὺς, ἀφοῦ θὰ ἐξαφανισθεῖ τελείως ἡ ἁμαρτία, δὲν θὰ μᾶς δοθεῖ πιά σὰν ἀρραβῶνας καὶ μὲ μέτρο τὸ θεῖο Πνεῦμα, ἀλλὰ πλοῦσια καὶ μὲ ἀφθονία, ὅπως εἶπα, καὶ τότε πιά θ' ἀπολαύσομε σὲ βαθμὸ τέλειο τὰ χαρίσματα τοῦ Χριστοῦ. «Νερὸ ζωντανὸ» βέναια ὀμοιάζει τὸ Πνεῦμα, τὸ ὁποῖο, λέγει, θὰ πηγάζει ἀπὸ τὴν οὐράνια Ἱερουσαλήμ. Ἐπειδὴ δηλαδή ἡ θεόπνευστη Γραφὴ

74. Β' Πέτρο. 3, 10-14.

75. Ρωμ. 8, 21.

Ἐπειδὴ γὰρ κατοικεῖν ἐν οὐρανοῖς τὸν τῶν ὅλων Θεὸν ἢ θεόπνευστος ἔφη Γραφή, εἰ καὶ ἔστι πανταχοῦ καὶ πεπλήρωκε τὰ πάντα, ταύτη τοί φησι καὶ ἐξ οὐρανοῦ τὸ ζωοποιὸν ἐξελεύσεσθαι Πνεῦμα.

Ἵτι δὲ ὕδασι παρεικάζειν ἔθος τοῖς ἱεροῖς γράμμασι τὸ
 5 Πνεῦμα τὸ θεῖον, αὐτὸς πιστώσεται λέγων ὁ τούτου Δοτήρ, τουτέστιν ὁ Υἱός· «Ὁ πιστένων εἰς ἐμέ, καθὼς εἶπεν ἡ Γραφή, ποταμοὶ ἐκ τῆς κοιλίας αὐτοῦ ῥεύσουσιν ὕδατος ζῶντος». Καὶ τοῦτο διερμηνεύων ὁ θεσπέσιος εὐαγγελιστῆς καὶ καθιστὰς ἑναργές, «Τοῦτο δὲ εἶπε», φησί, «περὶ τοῦ Πνεύματος, οὗ ἔμελλον λαμβά-
 10 νειν οἱ πιστεύοντες εἰς αὐτόν». Ἐπειδὴ γὰρ τὸ Πνεῦμά ἐστι ζωοποιόν, ὕδατι ταύτη τοι τῶν σωμάτων ζωοποιῶ παρεικάζεται, καὶ μάλα ὀρθῶς Ἵτι δὲ τοῖς τῆς ἀγίας ἠξιωμένοις ζωῆς παρακείσεται πλουσίως τὸ χρῆναι μεταλαχεῖν τῆς τοῦ ἀγίου Πνεύματος χορηγίας καὶ οἷάπερ ὕδάτων ἐμφορεῖσθαι ζωοποιῶν, ὑπεμφαίνει
 15 λέγων, ὅτι τοῦ ὕδατος τοῦ προσδοκωμένου «κατὰ καιροῦς ἐξ Ἱερουσαλήμ ἐξελεύσεσθαι, τὸ μὲν ἡμῖσιν βαδιεῖται πρὸς τὴν θάλασσαν τὴν πρώτην, τὸ δὲ ἡμῖσιν πρὸς τὴν θάλασσαν τὴν ἐσχάτην». Καὶ τί δὴ τοῦτό ἐστι; Θαλάσσαις τε καὶ ὕδασι ἐξομοιοῖ πολλάκις ἡ θεία Γραφή τὰ πολλὰ τῶν ἀνθρώπων ἔθνη καὶ τὴν ἀριθμοῦ
 20 κρείττονα πληθύν.

Οὕτω πού φησι δι' ἐνὸς τῶν ἀγίων προφητῶν· «Ὅτι ἐνεπλήσθη ἡ σύμπασα τοῦ γνῶναι τὸν Κύριον, ὡς ὕδωρ πολὺ κατακαλύψαι θαλάσσας». Ἔφη δέ που καὶ ὁ θεσπέσιος Δανιήλ, τὰ ἐν ἐσχάτοις καιροῖς συμβησόμενα τοῖς ἀνὰ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην
 25 προαναθρῶν· «Ἐγὼ Δανιήλ ἐθεώρουν, καὶ ἰδοὺ οἱ τέσσαρες ἄνεμοι τοῦ οὐρανοῦ προσέβαλλον εἰς τὴν θάλασσαν τὴν μεγάλην, καὶ τέσσαρα θηρία μεγάλα ἀνέβαινον ἐκ τῆς θαλάσσης, διαφέροντα ἀλλήλων». Σαφέστερον δὲ τοῦτο αὐτὸ καθιστὰς ὁ μακάριος Δαβὶδ ἀναμέλπει λέγων· «Αὕτη ἡ θάλασσα ἡ μεγάλη καὶ εὐρύ-
 30 χωρος, ἐκεῖ ἔρπετά, ὧν οὐκ ἔστιν ἀριθμός, ζῶα μικρὰ μετὰ μεγάλων· ἐκεῖ πλοῖα διαπορεύονται, δράκων οὗτος ὃν ἔπλασας ἐμπαίξειν αὐτῶ». Ποῖον γὰρ εἶναί φαμεν ἐν τῇ αἰσθητῇ θαλάσῃ τὸν δράκοντα τὸν πεπλασμένον εἰς τὸ ἐμπαίξεσθαι παρὰ τοῦ πάντων κρατοῦντος Θεοῦ; Ἔθος δὴ οὖν τοῖς ἱεροῖς γράμμασι καὶ πάντα

εἶπε ὅτι ὁ Θεὸς τῶν ὄλων κατοικεῖ στοὺς οὐρανοὺς, μολονότι βέβαια ὑπάρχει παντοῦ καὶ γεμίζει τὰ πάντα, γι' αὐτὸ λέγει ὅτι καὶ τὸ ζωοποιὸ Πνεῦμα θὰ προέλθει ἀπὸ τὸν οὐρανό.

Ἔτσι βέβαια εἶναι συνήθεια τῆς ἁγίας Γραφῆς νὰ παρομοιάζει μὲ νερὰ τὸ θεῖο Πνεῦμα, θὰ τὸ βεβαιώσει αὐτὸς ποὺ μᾶς τὸ δίνει, δηλαδή ὁ Υἱός, λέγοντας: «Ὅποιος πιστεύει σ' ἐμένα, ὅπως εἶπε ἡ Γραφή, θὰ ξεχυθοῦν ἀπὸ τὴν κοιλιὰ του ποτάμια νεροῦ ζωῆς»⁷⁶. Καὶ αὐτὸ ἐρμηνεύοντας ὁ θεσπέσιος εὐαγγελιστὴς καὶ διασαφηνίζοντάς το λέγει: «Αὐτὸ τὸ εἶπε γιὰ τὸ ἅγιο Πνεῦμα, τὸ ὁποῖο ἐμελλαν νὰ λάβουν ὅσοι πιστεύουν σ' αὐτόν»⁷⁷. Ἐπειδὴ τὸ Πνεῦμα εἶναι δηλαδή ζωοποιό, γι' αὐτὸ καὶ παρομοιάζεται μὲ ζωοποιὸ νερὸ τῶν σωμάτων, καὶ πολὺ ὀρθά. Ἔτσι ὅμως σὲ ὄσους ἀξιώθηκαν τὴν ἁγία ζωὴ θὰ καταστεῖ δυνατὸν νὰ μεταλάβουν πλούσια τὴ χορηγία τοῦ ἁγίου Πνεύματος καὶ κατὰ κάποιον τρόπο νὰ πλημμυρίσουν ἀπὸ νερὰ ζωοποιά, τὸ ὑποδηλώνει λέγοντας, ὅτι «τὸ νερὸ ποὺ προσδοκοῦμε νὰ ἀναβλύσει κάποτε ἀπὸ τὴν Ἱερουσαλήμ, τὸ μισὸ θὰ τρέξει πρὸς τὴν πρώτη θάλασσα, καὶ τὸ μισὸ πρὸς τὴ θάλασσα τὴν ἔσχατη. Κι αὐτὸ τί σημαίνει; Συχνὰ ἡ ἁγία Γραφή παρομοιάζει μὲ θάλασσες καὶ νερὰ πολλὰ ἔθνη καὶ τὸ ἀμέτρητο πλῆθος.

Ἔτσι μιᾶ κάπου μὲ τὸ στόμα ἑνὸς ἀπὸ τοὺς ἁγίους προφῆτες: «Γιατὶ ὅλη ἡ γῆ πλημμύρισε ἀπὸ τὴν ἐπιθυμία νὰ γνωρίσει τὸν Κύριο, καὶ σὰν ἄφθονο νερὸ θὰ κατακαλύψει τις θάλασσες»⁷⁸. Εἶπε κάπου καὶ ὁ θεσπέσιος Δανιὴλ προαναγγέλλοντάς ὅσα ἐμελλαν νὰ συμβοῦν στοὺς ἀνθρώπους ὅλης τῆς γῆς στοὺς ἔσχατους καιροὺς: «Ἐγὼ ὁ Δανιὴλ ἔβλεπα, καὶ νὰ οἱ τέσσερες ἄνεμοι ὄρμησαν ἀπὸ τὸν οὐρανὸ στὴ θάλασσα τὴ μεγάλη, καὶ ἀπὸ τὴ θάλασσα ἀνέβαιναν τέσσερα μεγάλα θηρία, διαφορετικὰ τὸ ἓνα ἀπὸ τὰ ἄλλα»⁷⁹. Διευκρινίζοντας ἀκόμα περισσότερο αὐτὴ τὴν εἰκόνα ὁ μακάριος Δαβὶδ ψάλλει: «Αὐτὴ ἡ θάλασσα ἡ πλατεῖα καὶ ἀπέραντη· ἐκεῖ ζοῦν ἔρπετά, ποὺ δὲν ἔχουν μετρημό, ζωὰ μικρὰ μαζὶ μὲ μεγάλα. Μέσα σ' αὐτὴν διαπλέουν τὰ πλοῖα, καὶ αὐτὸς ὁ δράκος ποὺ τὸν ἔπλασες γιὰ νὰ τὴν ἐμπαίζει»⁸⁰. Ποιὸς ἄραγε λέμε ὅτι εἶναι μέσα στὴν αἰσθητὴ θάλασσα ὁ δράκοντας ποὺ ἔχει πλασθεῖ γιὰ νὰ τὸν ἐμπαίζει ὁ παντοκράτωρ Θεός; Εἶναι συνήθεια τῶν ἁγίων Γραφῶν

76. Ἰω. 7, 38.

79. Δαν. 7, 2-3.

77. Ἰω. 7, 39.

80. Ψαλμ. 103, 25-26.

78. Ἦσ. 11, 9.

τὸν κόσμον θαλάσσαις ἕξομοιοῦν καὶ πολλὴν ἀνθρώπων ἔσθ' ὅτε πληθύν.

“Ὅτι τοίνυν ἐν ἴσῳ μέτρῳ διανεμηθήσεται παρὰ Θεοῦ ἢ τοῦ Πνεύματος χάρις τοῖς τε ἐξ Ἰσραὴλ πιστεύουσαι καὶ τοῖς ἐξ ἔθνῶν, 5 ὑπεμφαίνει λέγων περὶ τοῦ ὕδατος τοῦ ζωοποιοῦ, ὡς «ἐξελεύσεται τὸ ἥμισυ μὲν εἰς τὴν θάλασσαν τὴν πρώτην, τὸ δὲ ἕτερον ἥμισυ εἰς τὴν θάλασσαν τὴν ἐσχάτην». Θάλασσαν δὲ τὴν πρώτην ὀνομάζει τὸν Ἰσραὴλ, ἐσχάτην δὲ τὴν τῶν μετ' ἐκείνους πεπιστευκότων πληθύν, τουτέστι τὰ ἔθνη. Καὶ οὐτι πού φαμέν ὡς μεμέρι- 10 σται τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον καὶ ἀτελὲς ἐν ἑκατέροις ἔσται διὰ τοι τὸ ἥμισυ νοεῖσθαι (πολλοῦ γε καὶ δεῖ), οἰησόμεθα δὲ μᾶλλον ἐκεῖνο βούλεσθαι τὸν προφήτην ὑποδηλοῦν, ὡς ἐν ἰσότητι τῆς χάριτος ἢ διανομῇ τούτοις τε καὶ κείνοις ἐκνεμηθήσεται. Τὸ γὰρ ἥμισυ καὶ ἥμισυ τῆς ἰσοστάθμου φιλοτιμίας καὶ τῆς ἰσότητος ἔσται σημαν- 15 τικόν. “Ὅτι δὲ διηνεκῆς ἢ χάρις καὶ κατὰ πάντα καιρὸν ἢ μέθεξις, ἀταλαίπωρον ἰδεῖν, ἀπό γε τοῦ φάναι πάλιν, ὅτι «καὶ ἐν θέρει καὶ ἐν ἔαρι ἔσται οὕτως». Ἰστέον δέ, ὅτι ἀντὶ τοῦ «Ἐν ἔαρι», τό, «Ἐν χειμῶνί» φησι τῶν Ἑβραίων ἢ ἕκδοσις. “Ἐσται δὴ οὖν, φησί, κατὰ ταῦτα, καὶ ὡσαύτως ἢ τῶν νοητῶν ὑδάτων χύσις, ἐν χειμῶνί τε 20 καὶ ἐν θέρει, τουτέστι κατὰ πάντα καιρὸν, λυπεῖ δὲ οὐδὲν καὶ ἀντὶ τοῦ “χειμῶνος” τὸ «ἔαρ» εἰπεῖν, κατὰ τὴν τῶν Ἑβδομήκοντα γραφὴν κεῖται γὰρ ὡς ἐν μετοχῇ χειμῶνός τε καὶ θέρους, ὥστε, κἂν εἴ τις αὐτὸ τοῖς τοῦ χειμῶνος ἀπονέμοι καιροῖς, τὸν τοῦ εἰκότος, ἢ καὶ ὀρθῶς ἔχοντος, οὐκ ἀδικήσει λόγον.

25 Εἰ δὲ δὴ τις βούλοιο καὶ καθ' ἕτερόν τινα συνιέναι τρόπον τὸ περὶ τοῦ νοητοῦ λεγόμενον ὕδατος, ὡς «ἐξελεύσεται τὸ ἥμισυ αὐτοῦ εἰς τὴν θάλασσαν τὴν πρώτην καὶ τὸ ἥμισυ αὐτοῦ εἰς τὴν θάλασσαν τὴν ἐσχάτην, καὶ ἐν θέρει καὶ ἐν ἔαρι ἔσται οὕτω», τοιαύτην τινὰ τοῦ προκειμένου περινοίαν εἰσδέξεται. Θάλασσαν μὲν 30 γὰρ ὀνομάζει πρώτην τὴν πρὸς ἠὲ τάχα που κεκλιμένην, τὴν ἐπέκεινά φημι τερμάτων τῆς ὅλης γῆς, ἐσχάτην γε μὴν τὴν πρὸς αὐταῖς ταῖς τῆς ἐσπέρας ἐσχατιαῖς πρόσωπον γὰρ οἴονεῖ πως καὶ ἀρχὴν ὀρίζεται τῆς οἰκουμένης τὴν ἀνατολήν. Θέρος δὲ οἰμαί που τὰ θερμὰ καὶ νότια τῆς οἰκουμένης ἀποκαλεῖ μέρη, ἔαρ δὲ αὐ

νά ἔξοιμοίωνουν ὅλο τὸν κόσμο μὲ θάλασσεσ, καὶ πολλὰ φορὲσ καὶ τὸ μεγάλο πλῆθος τῶν ἀνθρώπων.

“Ὅτι λοιπὸν μὲ ἴσο μέτρο θὰ μοιρασθεῖ ἀπὸ τὸν Θεὸ ἡ χάρις τοῦ Πνεύματος τόσο σὲ ἐκείνουσ ἀπὸ τοὺσ Ἰσραηλίτεσ ποὺ πίστεψαν, ὅσο καὶ στοὺσ προερχόμενουσ ἀπὸ τοὺσ ἔθνικοὺσ, τὸ ὑποδηλώνει λέγοντασ γιὰ τὸ ζωοποιὸ νερὸ, ὅτι «θὰ χυθεῖ τὸ μισὸ στὴν πρώτη θάλασσα καὶ τὸ ἄλλο μισὸ στὴν θάλασσα τὴν ἔσχατη». Καὶ θάλασσα βέβαια πρώτη ὀνομάζει τὸν Ἰσραήλ, ἐνῶ ἔσχατη τὸ πλῆθος ἐκείνων ποὺ πίστεψαν ἔπειτα ἀπὸ ἐκείνουσ, δηλαδὴ τὰ ἔθνη. Καὶ δὲν λέμε βέβαια, ὅτι θὰ διαχωριθεῖ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιο καὶ δὲν θὰ δοθεῖ ὀλόκληρο στὸν καθένα ἀπὸ τοὺσ δυὸ, τὸν Ἰσραήλ καὶ τοὺσ ἔθνικοὺσ, ἐπειδὴ μιλάει γιὰ «μισὸ» (πολὺ ἀπέχει αὐτὸ ἀπὸ τὴν ἀλήθεια), ἀλλὰ θὰ θεωρήσομε μᾶλλον ὅτι ὁ προφήτης θέλει νὰ ὑποδηλώσει ἐκεῖνο, ὅτι θὰ διανεμηθεῖ ἡ χάρις μὲ ἰσότητα σὲ αὐτοὺσ καὶ σὲ ἐκείνουσ. Γιατὶ τὸ μισὸ καὶ μισὸ σημαίνει τὴν ἰσόβαρη δωρεὰ καὶ τὴν ἰσότητα. “Ὅτι ὅμως ἡ χάρις εἶναι αἰώνια καὶ ἡ μέθεξι γίνεται ὅλουσ τοὺσ καιροὺσ, δὲν εἶναι δύσκολο νὰ τὸ διαπιστώσομε ἀπὸ αὐτὸ ποὺ προσθέτει πάλι ὅτι «καὶ τὸ θέρος καὶ τὴν ἀνοιξη θὰ εἶναι ἔτσι». Πρέπει ὅμως νὰ γνωρίζομε ὅτι ἡ ἔκδοσι τῶν Ἑβραίων ἀντὶ, «τὴν ἀνοιξη», ἔχει “τὸν χειμῶνα”. Θὰ εἶναι λοιπὸν, λέγει, καὶ σύμφωνα μὲ αὐτὰ ἴδια καὶ ὅμοια ἡ ἀνάβλυσι τῶ νηητῶν ὑδάτων, χειμῶνα καὶ καλοκαίρι, δηλαδὴ κάθε καιρὸ, καὶ δὲν εἶναι κακὸ καθόλου ἀντὶ “τὸν χειμῶνα” νὰ ποῦμε «τὴν ἀνοιξη», σύμφωνα μὲ τὴ γραφὴ τῶν Ἑβδομήκοντα. Γιατὶ ἡ ἀνοιξη βρίσκειται στὸ ἐνδιάμεσο τοῦ χειμῶνα καὶ τοῦ καλοκαιριοῦ, ὥστε, ἀκόμα καὶ ἂν κάποιος τὸ προσδώσει αὐτὸ στὸν καιρὸ τοῦ χειμῶνα, δὲν θ' ἀδικήσει τὸν εὐλογο ἢ καὶ ὀρθὸ λόγο.

“Ἄν τώρα ἤθελε κάποιος καὶ μὲ ἄλλο τρόπο νὰ ἐννοήσει τὸ λόγο γιὰ τὸ νηητὸ νερὸ, ὅτι δηλαδὴ «τὸ μισὸ θὰ χυθεῖ στὴ θάλασσα τὴν πρώτη καὶ τὸ μισὸ στὴ θάλασσα τὴν ἔσχατη, καὶ τὸ θέρος καὶ τὴν ἀνοιξη θὰ εἶναι τὸ ἴδιο», θὰ δεχθεῖ ἓνα τέτοιο νόημα τοῦ λεγομένου αὐτοῦ. Θάλασσα πρώτη δηλαδὴ ὀνομάζει αὐτὴν ποὺ βρίσκειται περὶ τοῦ ἀνατολή, καὶ ἐννοῶ πέρα ἀπὸ τὰ πέρατα ὅλης τῆσ γῆσ, ἐνῶ ἔσχατη αὐτὴν ποὺ βρίσκειται σ' αὐτὲσ τὲσ ἴδιεσ τὲσ ἔσχατιὲσ τῆσ δύσεσ. Γιατὶ πρόσωπο κατὰ κάποιο τρόπο καὶ ἀρχὴ τῆσ οἰκουμένησ ὀρίζει τὴν ἀνατολή. Θέρος πάλι ὀνομάζει, νομίζω, τὰ ζεστὰ καὶ νότια μέρη τῆσ οἰκουμένησ,

πάλιν τὰ θόρειά τε καὶ ψυχρά. Οὕτω γὰρ καὶ ὁ θεσπέσιος Δαβὶδ
 τὰ τέσσαρα τῆς ὑπ' οὐρανὸν κλίματα σημάναί θέλων, ἀνεφώνει
 πρὸς Θεόν· «Θέρος καὶ ἔαρ σὺ ἐποίησας αὐτά· καὶ πάλιν· «Τὸν
 βορρῶν καὶ τὴν θάλασσαν σὺ ἔκτισας». Ἐξελεύσεται δὴ οὖν, φη-
 5 σί, τὸ ὕδωρ τὸ ζῶν ἐν ἰσότητι καὶ ἰσομοιρούση χάριτι «εἰς τε τὴν
 θάλασσαν τὴν πρώτην», καὶ μέντοι «καὶ εἰς τὴν ἐσχάτην», τουτέ-
 στιν εἰς ἔω τε καὶ δύσιν, καὶ ἐν θέρει καὶ ἐν ἔαρι, τουτέστι πάλιν,
 εἰς τὸν νότον τε καὶ εἰς βορρῶν. Ἐμπλησθήσεται γὰρ ἡ ὑπ' οὐρα-
 νὸν τῶν διὰ Χριστοῦ χαρισμάτων, ἐναπομενεῖ δὲ πάντως τοῖς λα-
 10 βοῦσιν ἢ δωρεά. Τότε δὴ, τότε, «Καὶ ἔσται Κύριος εἰς βασιλέα ἐπὶ
 πᾶσαν τὴν γῆν». Ὑπ' αὐτῷ γὰρ ἐσόμεθα μόνω, καὶ αὐτὸς κατάρ-
 ξει τῶν ὄλων κατηγορημένων εἰς ἅπαν τῶν κοσμοκρατόρων τοῦ
 αἰῶνος τούτου, καὶ ἀπάσης ἀρχῆς πονηρᾶς τεθροιαμβευμένης,
 καὶ τῆς καθ' ἡμῶν πλεονεξίας ἐκβεβλημένων αὐτοῦ τε τοῦ Σατα-
 15 νᾶ καὶ τῶν σὺν αὐτῷ δυνάμεων πονηρῶν

Στίχ. 9-11. «Ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ἔσται Κύριος εἰς καὶ τὸ
 ὄνομα αὐτοῦ ἐν, κυκλοῦν πᾶσαν τὴν γῆν καὶ τὴν ἔρημον
 ἀπὸ Γαβὰ ἕως Ῥεμμῶν κατὰ νότον Ἱερουσαλήμ. Ῥαμὰ δὲ
 ἐπὶ τόπου μενεῖ, ἀπὸ τῆς πύλης Βενιαμὴν ἕως τῆς πύλης
 20 τῆς πρώτης, καὶ ἕως τῆς πύλης τῶν γωνιῶν καὶ ἕως τοῦ
 πύργου Ἀναμεήλ, ἕως τῶν ὑποληνίων τοῦ βασιλέως κα-
 τοικήσουσιν ἐν αὐτῇ, καὶ οὐκ ἔσται ἀνάθεμα ἔτι, καὶ κα-
 τοικήσει Ἱερουσαλήμ πεποιοθῶς».

ρζ'. Ἀσαφῆς αἰεὶ πως ἐστὶ τῶν ἀγίων προφητῶν ὁ λόγος, καὶ
 25 τοῦτο, οἶμαι, σοφῶς διοικουμένου Θεοῦ, ἵνα μὴ προκέοιτο τὰ
 ἅγια τοῖς κυσί, μήτε μὴν παρὰ τοῖς ὑῶν ποσὶν ἀτημελῶς ἐρῶμιμέ-
 νος ὁ πολυτίμητος ἀληθῶς περιυβρίζοιτο μαργαρίτης. Πλὴν
 ἀποκαλύπτει Χριστὸς ἐν Πνεύματι τοῖς ἀξίοις τὴν γνῶσιν, καὶ
 τὰς τοῦ μέλλοντος αἰῶνος δυνάμεις καθίστησιν ἐναργεῖς. Ἀνατυ-
 30 ποῦται δὲ ὡς ἐπίπαν ὡς ἔν γε τοῖς αἰσθητοῖς τὰ κεκρυμμένα καὶ
 νοητά, καὶ οἶονεὶ σῶμα τῶν ἀφανεστέρων τὰ ἐμφανῆ γίνεται. Ἐ-
 φη τοίνυν, ὅτι «κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν», ἤγουν τὸν καιρὸν, με-

ἐνῶ ἀνοιξη τὰ βόρεια καὶ ψυχρά. Ἔτσι λοιπὸν καὶ ὁ θεσπέσιος Δαβίδ, θέλοντας νὰ σημάνει τὶς τέσσερες περιοχῆς, φώναζε πρὸς τὸν Θεό· «Ἐσὺ δημιούργησες τὸ θέρος καὶ τὴν ἀνοιξη»⁸¹. Καὶ πάλι· «Ἐσὺ δημιούργησες τὸν βορρᾶ καὶ τὴ θάλασσα»⁸². Θὰ ἀναβλύσει λοιπὸν τὸ ζωντανὸ νερὸ μὲ ἰσότητα καὶ μὲ ἰσομερῆ χάρη «καὶ στὴ θάλασσα τὴν πρώτη» ἀλλὰ «καὶ στὴν ἔσχατη», δηλαδή σὲ ἀνατολὴ καὶ δύση, καὶ κατὰ τὸ καλοκαίρι καὶ κατὰ τὴν ἀνοιξη, δηλαδή πάλι καὶ στὸ νότο καὶ στὸ βορρᾶ. Γιατὶ θὰ πλημμυρίσει ἡ γῆ ἀπὸ τὰ χαρίσματα τοῦ Χριστοῦ καὶ ἡ δωρεὰ ὅπωςδήποτε θὰ παραμείνει σὲ ἐκείνους ποὺ θὰ τὴ λάβουν. Τότε λοιπὸν, τότε «Θὰ γίνῃ ὁ Κύριος βασιλιάς ὅλης τῆς γῆς». Γιατὶ θὰ βρισκόμαστε κάτω ἀπὸ αὐτοῦ μόνο τὴν ἐξουσία καὶ αὐτὸς θὰ γίνῃ κυρίαρχος ὅλων, ἀφοῦ θὰ ἔχουν καταργηθεῖ μὰ γιὰ πάντα οἱ κοσμοκράτορες τοῦ κόσμου αὐτοῦ καὶ κάθε ἀρχὴ πονηρὴ θὰ ἔχει καταنيκῆθεῖ καὶ θὰ ἔχουν ἐκδιωχθεῖ ἀπὸ τὴν ἐναντίον μας καταπιεστικὴ ἐξουσία καὶ ὁ ἴδιος ὁ Σατανᾶς καὶ οἱ μαζὶ μ' αὐτὸν πονηρὲς δυνάμεις.

Στίχ. 9-11. «Τὴν ἡμέρα ἐκείνη θὰ ὑπάρχει ἓνας Κύριος καὶ τὸ ὄνομά του θὰ εἶναι ἓνα, καὶ θὰ περικυκλώνει ὅλη τὴ γῆ καὶ τὴν ἔρημο ἀπὸ τὴ Γαβὲλ μέχρι τὴ Ρεμμὼν στὰ νότια τῆς Ἱερουσαλήμ. Ἡ Ραμὰ θὰ μείνει τὸν τόπο της, καὶ ἀπὸ τὴν πύλη Βενιαμὴν μέχρι τὴν πύλη τὴν πρώτη καὶ μέχρι τὴν πύλη τῶν γωνιῶν καὶ μέχρι τὸν πύργο Ἀναμεῆλ καὶ ὡς τὰ πατητήρια τοῦ βασιλιᾶ θὰ κατοικήσουν σ' αὐτήν, καὶ κατάρα δὲν θὰ ὑπάρχει πιά καὶ θὰ κατοικήσει ἡ Ἱερουσαλήμ μὲ ἐμπιστοσύνη».

107. Ὁ λόγος τῶν ἀγίων προφητῶν εἶναι πάντοτε κάπως ἀσαφής, καὶ αὐτὸ ρυθμίζεται μὲ τρόπο σοφὸ ἀπὸ τὸν Θεό, γιὰ νὰ μὴ παραθέτονται τὰ ἅγια στὰ σκυλιᾶ, οὔτε νὰ ἐξευτελίζεται ὁ ἀληθινὰ πολύτιμος μαργαρίτης ριγμένος παραμελημένος στὰ πόδια τῶν χοίρων⁸³. Πλὴν ὅμως ὁ Χριστὸς ἀποκαλύπτει μὲ τὸν φωτισμὸ τοῦ Πνεύματος τὴ γνώση στοὺς ἄξιους καὶ φανερώνει τὶς δυνάμεις τοῦ μελλοντικοῦ αἰῶνα. Ἀνατυπώνονται γενικὰ τὰ κρυμμένα καὶ νοητὰ μέσα στὰ αἰσθητὰ καὶ κατὰ κάποιον τρόπο σῶμα τῶν μὴ φανερῶν γίνονται τὰ φανερά. Εἶπε λοιπὸν ὅτι «κατὰ τὴν ἡμέρα ἐκείνη», ἤτοι τὸν καιρὸ, καθὼς θὰ ἀλλάξουν τὰ

83. Ματθ. 7,6.

τατεθειμένων τῶν καθ' ἡμᾶς εἰς καινότητα ζωῆς, ἀνεστοιχειωμένης δὲ καὶ αὐτῆς τῆς κτίσεως εἰς τὸ ἄμεινον ἢ πρῖν, «ἔσται Κύριος εἷς καὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἓν, κυκλοῦν πᾶσαν τὴν γῆν». Ἦν μὲν γὰρ αἰεὶ καὶ ἔστι καὶ ἔσται Κύριος εἷς, ὁ φύσει τε καὶ ἀληθῶς τῶν 5 ὄλων Θεός, καὶ παρενεγκῶν εἰς τὸ εἶναι τὰ οὐκ ὄντα ποτέ. Ἐπειδὴ δὲ πεπλάνηκε τὴν ὑπ' οὐρανὸν ὁ τῆς ἀμαρτίας εὐρετής, τουτέστιν ὁ Σατανᾶς, εἰς ψευδῆ καὶ βέβηλον λατρείαν οἱ δαίλαιοι παρακεκομίσμεθα, καὶ διετελοῦμεν ἐν κόσμῳ τυφλοὶ καὶ μωροί, κυρίου ὀνομάζοντες τοὺς πεπλανηκότας, καὶ τὸ τῆς θεότητος ὀνο-
10 μα τοῖς ἀκαθάρτοις δαίμοσιν ἐπιφημίζοντες ἀμαθῶς. Καὶ κεκλήμεθα μὲν εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας καὶ ἐν τῷδε τῷ κόσμῳ διὰ Χριστοῦ, πλὴν παρωχηκότος καὶ εἰς πέρας ἤδη κατάραντος τοῦ παρόντος αἰῶνος, τότε δὴ, τότε καὶ φρενοβλαβείας ἀπάσης ἐξ ἡμῶν ἀνηρημένης, τεθειμένων τε ἤδη τῶν ἐχθρῶν ὑπὸ πόδας Χριστοῦ,
15 Κύριος εἷς ἔσται λοιπὸν ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν, οὐδενὸς ἐπ' αὐτῷ τὴν τῆς κυριότητος ἀρπάζοντος δόξαν. Κύριος δὲ καὶ ἑτέρως εἷς ἔσται Χριστός, ἀπρακτούσης ἀπάσης ἐπιγείου βασιλείας, καὶ αὐτῷ δὴ καὶ μόνῳ τὸ κατὰ πάντων κράτος ἀνατιθείσης τῆς ὑπ' οὐρανόν. Ἔφη δέ τι τοιοῦτον καὶ ὁ σοφώτατος Δανιήλ. Ἀφηγού-
20 μενος γὰρ τοὺς τῶν ὁράσεων τρόπους, φησὶν· «Ὅν τρόπον ἶδες ὅτι ἀπὸ ὄρους ἐτήθη λίθος ἄνευ χειρῶν καὶ ἐλέπτυνε τὸν ὄστρακον, τὸν σίδηρον, τὸν χαλκόν, τὸν ἄργυρον, τὸν χρυσόν· ὁ Θεὸς ὁ μέγας ἐγνώρισε τῷ βασιλεῖ ἃ δεῖ γενέσθαι μετὰ ταῦτα, καὶ ἀληθινὸν τὸ ἐνύπνιον καὶ πιστὴ ἡ σύγκρισις αὐτοῦ».

25 Οὐκοῦν εἷς ἔσται καὶ μόνος, καὶ πληρώσει τῆς ἑαυτοῦ δόξης τὴν ἀγίαν πόλιν, τουτέστι τὴν νοητὴν Ἱερουσαλήμ, ἧς τὸ εὖρος τε καὶ μῆκος ὡς ἐν τύπῳ πάλιν τῇ ἐπιγείῳ δείκνυσιν Ἱερουσαλήμ, φάσκων ὅτι κατευρυνθήσεται μὲν ἀπὸ Γαβὲλ ἕως Ῥεμμῶν. Καὶ ἔστι μὲν ἡ Γαβὲλ, ἧτοι Γαβὲ κόμη καὶ κληρὸς τῆς φυλῆς Βενιαμίν,
30 κείσθαι δὲ φασιν αὐτὴν ἐν μέρεσιν τοῖς βορειοτέροις τῆς Ἱερουσαλήμ. Ῥεμμῶν δὲ δὴ αὐτὴ πέτρα τίς ἐστι κατὰ τὴν νοτιάν ἔρημον. Οὐκοῦν τὸ μὲν εὖρος τῆς Ἱερουσαλήμ ἀπὸ Γαβὲλ ἕως Ῥεμμῶν. Ὁρίζεται δὲ καὶ τὸ μῆκος οὕτω λέγων· «Ἀπὸ τῆς πύλης Βενιαμίν ἕως

ἀνθρώπινα σέ μιὰ καινούργια ζωὴ καὶ θὰ ἔχει ἀναστοιχειωθεῖ καὶ ἡ ἴδια ἡ κτίσις στὸ καλύτερο ἀπὸ ὅ,τι πρὶν, «Θὰ εἶναι ὁ Κύριος ἓνας, καὶ ἓνα τὸ ὄνομά του, ποῦ θὰ περικυκλώνει ὅλη τὴ γῆ». Γιατὶ ἦταν βέβαια πάντοτε καὶ εἶναι καὶ θὰ εἶναι ὁ Κύριος ἓνας, ὁ ἀπὸ τὴ φύση του καὶ ἀληθινὰ Θεὸς τῶν ὅλων, καὶ ποῦ ἔφερε στὴν ὑπαρξὴ αὐτὰ ποῦ δὲν ὑπῆρχαν κάποτε. Ἐπειδὴ ὅμως παραπλάνησε τὴν οἰκουμένη ὁ ἐφευρέτης τῆς ἁμαρτίας, δηλαδή ὁ Σατανᾶς, παρασυρθήκαμε οἱ δυστυχεῖς στὴν ψευδῆ καὶ βέβηλη λατρεία καὶ ζοῦμε στὸν κόσμον τυφλοὶ καὶ ἀνόητοι, ὀνομάζοντας κυρίους μας αὐτοὺς ποῦ μᾶς παραπλάνησαν καὶ ἀποδίδαμε μὲ ἀμάθεια τὸ ὄνομα τῆς θεότητος στοὺς ἀκάθαρτους δαίμονες. Καὶ καλοῦμασταν βέβαια στὴν ἐπίγνωσις τῆς ἀλήθειας καὶ στὸν κόσμον αὐτὸ μέσω τοῦ Χριστοῦ, πλὴν ὅμως ὅταν θὰ περάσει καὶ θὰ φτάσει στὸ τέλος τοῦ ὁ παρῶν κόσμος, τότε πιά, τότε, ἀφοῦ θὰ ἔχει ἐκδιωχθεῖ ἀπὸ ἐμᾶς ὅλη ἡ φρενοβλάβεια καὶ θὰ ἔχουν τεθεῖ πιά κάτω ἀπὸ τὰ πόδια τοῦ Χριστοῦ οἱ ἐχθροί, τότε πιά θὰ εἶναι ἓνας Κύριος σέ ὅλη τὴ γῆ καὶ κανένας δὲν θ' ἀρπάζει ἀπὸ αὐτὸν τὴ δόξα τῆς κυριαρχίας του. Ἄλλὰ καὶ μὲ ἄλλον τρόπο θὰ εἶναι ὁ Χριστὸς Κύριος ἓνας, ἀφοῦ θὰ καταργηθεῖ κάθε ἐπίγεια βασιλεία καὶ θὰ ἔχει ἀνατεθεῖ σ' αὐτὸν μόνο ἡ ἐξουσία τῆς οἰκουμένης. Καὶ τέτοιο εἶπε καὶ ὁ σοφώτατος Δανιήλ. Πράγματι, ἀφηγούμενος τοὺς τρόπους τῶν ὄραμάτων, λέγει· «Μὲ ὅποιον τρόπο εἶδες ὅτι ἀποσπάσθηκε κάποιος βράχος ἀπὸ ἓνα βουνὸ χωρὶς ἐπέμβαση χειροῦ καὶ συνέτριψε τὸ ὄστρακο, τὸν σίδηρο, τὸν χαλκὸ, τὸν ἄργυρο, καὶ τὸν χρυσό, ἔτσι ὁ Θεὸς ὁ μέγας ἔκανε γνωστὸ στὸν βασιλιὰ αὐτὰ ποῦ πρόκειται νὰ γίνουν μελλοντικά, καὶ τὸ ὄνειρο εἶναι ἀληθινὸ καὶ ἀξιόπιστη ἡ ἐρμηνεία του»⁸⁴.

Θὰ εἶναι λοιπὸν ἓνας καὶ μόνος καὶ θὰ πλημμυρίσει μὲ τὴ δόξα του τὴν ἁγία πόλη, δηλαδή τὴ νοσητὴ Ἱερουσαλήμ, τῆς ὁποίας τὸ πλάτος καὶ τὸ μῆκος τὸ ὑποτυπώνει πάλι μὲ τὴν ἐπίγεια Ἱερουσαλήμ, λέγοντας ὅτι θὰ ἐξαπλωθεῖ ἀπὸ τὴν Γαβὲλ μέχρι τὴν Ρεμμών. Καὶ ἡ Γαβὲλ βέβαια, ἦτοι ἡ Γαβέ, εἶναι ἓνα χωριὸ καὶ κληρὸς τῆς φυλῆς τοῦ Βενιαμίν, ποῦ βρίσκεται, λένε, αὐτὴ στὰ μέρη τὰ βορειότερα τῆς Ἱερουσαλήμ, ἐνῶ ἡ Ρεμμών πάλι εἶναι κάποιος βράχος πρὸς τὴ νότια ἔρημο. Τὸ εὖρος λοιπὸν τῆς Ἱερουσαλήμ θὰ εἶναι ἀπὸ τὴν Γαβὲλ μέχρι τὴν Ρεμμών. Ὁρίζεται ὅμως καὶ τὸ μῆκος λέγοντας τὰ ἑξῆς. «Ἀπὸ τὴν πύλη

τῆς πύλης τῆς πρώτης ἕως τῶν πυλῶν τῶν γωνιῶν καὶ ἕως τοῦ
 πύργου Ἀναμεῆλ ἕως τῶν ὑποληνίων τοῦ βασιλέως». Πύλη δὲ ἡ
 πρώτη καὶ μὴν καὶ πύλη γωνιῶν οὕτω τινὲς ἦσαν κατὰ Ἱερουσα-
 λὴμ ὠνομασμένοι· καὶ πύργος δὲ ἦν ἀναμέσον Ἀναμεῆλ καλού-
 5 μενος, μεθ' ὃν εὐθύς καὶ τὰ ὑπολήνια τοῦ βασιλέως· τόποι δὲ οὗ-
 τοι τῆς Ἱερουσαλὴμ τὸ μῆκος ὡς ἐν τύπῳ κατασημαίνοντες. Ὡσ-
 περ γὰρ ἐκέλευε τῷ μακαρίῳ προφήτῃ Ἰεζεκιήλ ὁ τῶν ὅλων Θεὸς
 ἀναμετρεῖν καλάμῳ τὸν οἶκον, τῇδὲ τε κἀκεῖσε διάττοντα, ὑπεμ-
 φαίνων, ὅτι πολλαὶ μοναὶ παρὰ τῷ Πατρὶ, μυρία τε ὅσα τὰ τῶν
 10 ἀγίων ἐνδιδαιτήματα, οὕτω μοι κἀνθάδε δοκεῖ διὰ τόπων ἐμφανῶν
 εὐρὸς τε καὶ μῆκος καταγράφειν ἡμῖν τῆς νοητῆς Ἱερουσαλὴμ,
 τουτέστι τῆς Ἐκκλησίας Χριστοῦ, πρὸς ἣν καὶ ὁ θεσπέσιος Ἡσαΐ-
 ας ἀνεφώνει λέγων· «Πλάτυνον τὸν τόπον τῆς σκηνῆς σου καὶ
 τῶν αὐλαιῶν σου, πῆξον, μὴ φείσῃ, μακρυνον τὰ σχοινίσματά
 15 σου, καὶ τοὺς πασσάλους σου κατίσχυσον, ἔτι εἰς τὰ δεξιὰ καὶ εἰς
 τὰ ἀριστερὰ ἐκπέτασον». Κατευρυνθεῖσαν δὴ οὖν τὴν ἀγίαν πό-
 λιν καὶ εἰς μῆκος τὸ αὐτῇ πρόπον ἐκτεινομένην, κατοικήσουσιν οἱ
 ἅγιοι, καὶ οὐκ ἔσται, φησὶν, ἀνάθεμα ἔτι, τουτέστι, κατ' οὐδένα
 τρόπον ἀλλοτριωθήσεται Θεοῦ· βεβαίαν γὰρ αὐτῇ χαριεῖται τὴν
 20 ἀγάπησιν, καὶ οὐκ ἂν ἐμπέσοιεν ἔτι πρὸς τὸ προσκρούειν Θεῷ,
 ἀνηρημένης, ὡς ἔφην, τῆς ἁμαρτίας εἰς τὸ παντελὲς καὶ τοῦ πει-
 ράζοντος Σατανᾶ. «Οὐ γὰρ ἔσται ἐκεῖ λέων, ἀλλ' οὐδὲ τῶν θηρίων
 τῶν πονηρῶν οὐδὲν οὐ μὴ ἀναθῆ ἔπ' αὐτήν, οὐδὲ μὴ εὐρεθῆ ἐκεῖ».
 Κατοικήσουσι τοιγαροῦν πεποιοῦτως.

25 Ἐπειδὴ δὲ τέθειται μεταξύ, «Ῥαμὰ δὲ ἐπὶ τόπου μενεῖ», πάλιν
 ἐκεῖνό φαμεν, τὰς τῶν προκειμένων ἐννοίας, ὡς ἔνι, διερμη-
 νεύοντες. Ῥαμὰ πολίχνη τίς ἐστίν, ἦτοι κόμη, κληρὸς δὲ τοῖς ἐκ
 φυλῆς Ἀσήρ· καὶ ἕτερα δὲ πρὸς ταύτη Ῥαμὰ τῶν ἐκ φυλῆς Νε-
 φθαλεῖμ. Διαμέμνηται δὲ καὶ προφήτης ἅγιος ἡ τούτων μιᾶς, ἡ
 30 γοῦν ἑτέρας Ῥαμᾶς. Ἐφη γὰρ ὅτι «Φωνὴ ἐν Ῥαμὰ ἠκούσθη,
 θρῆνος καὶ κλαυθμὸς καὶ ὀδυρμὸς· Ῥαχὴλ ἀποκλαιομένης ἐπὶ
 τοῖς υἱοῖς αὐτῆς, καὶ οὐκ ἤθελε παρακληθῆναι, ὅτι οὐκ εἶσιν».
 Τοιοῦτον πεπράχθαι φαμέν κατὰ τὴν Βηθλεέμ, Ἡρώδου προστε-

τοῦ Βενιαμὶν μέχρι τὴν πρώτη πύλη, μέχρι τὶς πύλες τῶν γωνιῶν καὶ μέχρι τὸν πύργο τοῦ Ἀναμεήλ καὶ μέχρι τὰ πατητήρια τοῦ βασιλιᾶ». Ὑπῆρχε πύλη πρώτη καὶ πύλη τῶν γωνιῶν (ἔτσι ἦταν ὀνομασμένες κάποιες πύλες στὴν Ἱερουσαλήμ), καὶ ἀνάμεσα σὲ αὐτὲς ὑπῆρχε πύργος ποὺ λεγόταν τοῦ Ἀναμεήλ, καὶ ἀμέσως μετὰ ἀπὸ αὐτὴν ὑπῆρχαν τὰ πατατήρια τοῦ βασιλιᾶ. Καὶ αὐτοὶ ἦταν τόποι ποὺ ὄριζαν τὸ μῆκος τῆς Ἱερουσαλήμ. Γιατὶ ὅπως ὁ Θεὸς τῶν ὅλων εἶχε δώσει διαταγὴ στὸν μακάριο προφῆτη Ἰεζεκιήλ νὰ μετρήσει μὲ καλάμι τὸν οἶκο, ποὺ ἐκτεινόταν πρὸς τὰ ἔδω καὶ πρὸς τὰ ἐκεῖ⁸⁵, ὑποδηλώνοντας ὅτι στὸν Θεὸ ὑπάρχουν πολλοὶ τόποι διαμονῆς, ἔτσι καὶ ἐδῶ, νομίζω, μὲ τοὺς φανεροὺς τόπους περιγράφει τὸ εὖρος καὶ τὸ μῆκος τῆς νοητῆς Ἱερουσαλήμ, δηλαδή τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ, πρὸς τὴν ὁποία φώναζε καὶ ὁ θεσπέσιος Ἡσαΐας λέγοντας: «Πλάτυνε τὸν τόπο τῆς σκηνῆς σου καὶ τὸ χῶρο τῶν παραπετασμάτων σου, στερέωσε τὴν, μὴ τσιγκουνευθεῖς, μάκρυνε τὰ σχοινιά σου, δυνάμωσε καὶ ἄλλο τοὺς πασσάλους σου, ἄπλωσέ τὴν δεξιὰ καὶ ἀριστερά»⁸⁶. Ἀφοῦ λοιπὸν θὰ διευρυνθεῖ ἡ ἁγία πόλη καὶ θὰ ἐπεκταθεῖ στὸ μῆκος ποὺ τῆς ἀρμόζει, θὰ κατοικήσουν οἱ ἅγιοι, καὶ δὲν θὰ ὑπάρχει πιά, λέγει, «ἀνάθεμα», δηλαδή μὲ κανένα τρόπο δὲν θὰ ἀποξενωθεῖ ἀπὸ τὸν Θεό. Γιατὶ θὰ τῆς χαρίσει σταθερὴ τὴν ἀγάπη του καὶ δὲν θὰ ἐκπέσει στὴν πρόσκρουση πρὸς τὸν Θεό, ἀφοῦ, ὅπως εἶπα, θὰ ἔχει ἐξαλειφθεῖ ἡ ἁμαρτία ὀλοσχερῶς καὶ ὁ πειραστὴς Σατανᾶς. Γιατὶ ἐκεῖ δὲν θὰ ὑπάρχει λεοντάρι, οὔτε κανένα ἄλλο ἀπὸ τὰ κακὰ θηρία θ' ἀνεβεῖ σ' αὐτὴν, οὔτε θὰ βρεθεῖ ἐκεῖ. «Θὰ κατοικήσουν λοιπὸν μὲ ἐμπιστοσύνη».

Ἐπειδὴ ὅμως παρεμβλήθηκε τὸ «Ἡ Ραμὰ θὰ μείνει στὸν τόπο τῆς», θὰ ποῦμε πάλι ἐκεῖνο, ἐξηγώντας, ὅσο μπορούμε, τὴν σημασία τῶν ἐξεταζόμενων ἐδῶ λόγων. Ἡ Ραμὰ εἶναι μιὰ πολίχνη ἢ ἓνα χωριό, κληρὸς τῶν ἀπογόνων τῆς φυλῆς τοῦ Ἀσήρ. Ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὴν ὑπάρχει καὶ μιὰ ἄλλη Ραμὰ τῶν ἀπογόνων τῆς φυλῆς Νεφθαλείμ. Κάνει λοιπὸν λόγο ὁ ἅγιος προφῆτης ἢ γιὰ μιὰ ἀπὸ αὐτὲς, ἢ γιὰ ἄλλη Ραμὰ. Γιατὶ εἶπε: «Ἀκούσθηκε φωνὴ ἀπὸ τὴ Ραμὰ, θρῆνος καὶ κλάμα καὶ ὄδυρμος πολὺς. Ἡ Ραχήλ κλαίει γιὰ τὰ παιδιὰ τῆς καὶ δὲν ἠθέλε νὰ παρηγορηθεῖ γιὰ τὸ χαμό τους»⁸⁷. Αὐτὸ λέμε ὅτι ἔγινε στὴ Βηθλεέμ, ὅταν ὁ Ἡρώδης εἶχε προστάξει νὰ σκοτώσουν τὰ βρέφη τῆς⁸⁸. Ραμὰ λοιπὸν

ταχότος τὰ ἐν αὐτῇ φονεύεσθαι βρέφη. Ῥαμὰ τοίνυν ὀνομάζει τὴν Ἱερουσαλήμ, διὰ τοι τὸ ἐν αὐτῇ πολὺν γενέσθαι τὸν ἐπὶ τῇ ἀλώσει θρῆνον. Εἰσκεκόμικε γοῦν αὐτὴν ὁ προφήτης Ἱερεμίας μονονουχὶ δακρυρῥοοῦσάν τε καὶ τοῖς ἰδίοις ἀπολωλόσιν ἐπιμύζουσαν τέκνοις. Ἔφη γάρ ὅτι «Κλαίουσα ἔκλαυσε νυκτί, καὶ τὰ δάκρυα αὐτῆς ἐπὶ τῶν σιαγόνων αὐτῆς». Καὶ τίς ἦν ὁ θρῆνος; «Παρθένοι μου καὶ νεανίσκοι μου ἐπορεύθησαν ἐν αἰχμαλωσίᾳ· ἐν ῥομφαίᾳ καὶ ἐν λιμῶ ἀπέκτεινας, ἐν ἡμέρᾳ ὀργῆς σου ἐμαγείρευσας, οὐκ ἐφείσω». Εἰ δὲ δὴ τις βούλοιο κατὰ τῆς νοητῆς Ἱερουσαλήμ, τουτέστι τῆς Ἐκκλησίας, τεθεῖσθαι τὴν κλησιν, Ῥαμὰ τε αὐτὴν ὀνομάσθαι νυνί, φαιμέν ὅτι καὶ μάλα ὀρθῶς ὁ λόγος ἔχει. Πολλοὶ γὰρ οἱ κλαίοντες ἐν ἐκκλησίαις, καὶ τὴν κατὰ Θεὸν ἔχοντες λύπην, ἣτις μετάνοιαν εἰς σωτηρίαν ἀμεταμέλητον κατεργάζεται. Ἀποδέχεται δὲ τοὺς τοιούτους καὶ αὐτὸς ὁ Χριστὸς οὕτω 15 λέγων· «Μακάριοι οἱ πενθοῦντες νῦν, ὅτι αὐτοὶ παρακληθήσονται». Καὶ πάλιν· «Μακάριοι οἱ κλαίοντες νῦν, ὅτι γελάσετε». Οὐκοῦν καὶ εἰ λέγοιτο Ῥαμὰ διὰ τῆς τοῦ προφήτου φωνῆς ἢ Ἐκκλησία, φορέσει καὶ οὕτω τὸ πιθανὸν ὁ λόγος. Πλὴν «ἐπὶ τόπου», φησί, «μενεῖ», τουτέστιν οὐ σαλευθήσεται. Ἐρήρεισται γάρ, ὡς ἔ- 20 φην, καὶ ἔστιν ἀκλόνητος ἡ Ἐκκλησία Χριστοῦ.

Στίχ. 12-. «Καὶ αὕτη ἔσται ἡ πτώσις ἣν κόψει Κύριος πάντας τοὺς λαοὺς ὅσοι ἐπεστράτευσαν ἐπὶ Ἱερουσαλήμ· τακήσονται αἱ σάρκες αὐτῶν ἐστηκότων αὐτῶν ἐπὶ τοὺς πόδας αὐτῶν, καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτῶν ἐκρουήσονται ἐκ τῶν ὀπῶν αὐτῶν, καὶ ἡ γλῶσσα αὐτῶν τακήσεται ἐν τῷ στόματι αὐτῶν».

ρη'. «Θλίψιν ἔξετε ἐν τῷ κόσμῳ», τοῖς εἰς αὐτὸν πιστεύουσι προσπεφώνηκεν ὁ Χριστός, πλὴν εὐθαρσεστέρους ἀποτελεῖ, χρησίμως ἐπενεγκῶν· «Ἀλλὰ θαρσεῖτε, ἐγὼ νενίκηκα τὸν κόσμον». 30 «Δέδωκα γὰρ ὑμῖν πατεῖν ἐπάνω ὄψεων καὶ σκορπίων καὶ ἐπὶ πᾶσαν τὴν δύναμιν τοῦ ἐχθροῦ». Τίνες οὖν οἱ σκορπίοι καὶ τίνες οἱ ὄφεις; Ἡ δηλονότι τὰ μυσσὰ τε καὶ μαιφόντα τάγματα τῶν

ὀνομάζει τὴν Ἱερουσαλήμ, ἐπειδὴ κατὰ τὴν ἄλωσή της προκλήθηκε πολὺς θρήνος. Παρουσίασε λοιπὸν αὐτὴν ὁ προφήτης Ἱερεμίας νὰ χύνει κατὰ κάποιον τρόπο πικρὰ δάκρυα καὶ νὰ θρηνεῖ γιὰ τὴν ἀπώλεια τῶν παιδιῶν της. Γιατὶ εἶπε: «Ἐκλαιγε ἀσταμάτητα ὅλη τὴ νύχτα καὶ τὰ δάκρυά της ἔτρεχαν σὰ μάγουλά της»⁸⁹. Καὶ γιὰ ποῖο πρᾶγμα ἦταν ὁ θρήνος; «Οἱ κοπέλλες μου καὶ οἱ νέοι μου ὀδηγήθηκαν στὴν αἰχμαλωσία· μετὸ ξίφος καὶ τὴν πεῖνα τοὺς ἐξόντωσες, τὴν ἡμέρα τῆς ὀργῆς σου τοὺς παρέδωσες στὴ σφαγὴ, δὲν τοὺς λυπήθηκες»⁹⁰. Ἄν ὅμως θέλει κάποιος νὰ δοθεῖ ἡ ὀνομασία καὶ στὴ νοητὴ Ἱερουσαλήμ, δηλαδή τὴν Ἐκκλησία, καὶ ὀνομάσθηκε τώρα αὕτη Ραμὰ, λέμε ὅτι ὁ λόγος αὐτὸς εἶναι πολὺ ὀρθός. Γιατὶ εἶναι πολλοὶ αὐτοὶ ποὺ κλαῖνε σὺς Ἐκκλησίες καὶ νιώθουν «τὴν κατὰ Θεὸν λύπη, ἡ ὁποία παρασκευάζει μετάνοια ἀμεταμέλητη ποὺ ὀδηγεῖ στὴ σωτηρία»⁹¹. Αὐτοὺς τοὺς ἀποδέχεται καὶ ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς λέγοντας τὰ ἐξῆς: «Μακάριοι εἶναι αὐτοὶ ποὺ πενθοῦν, γιατί αὐτοὶ θὰ παρηγορηθοῦν»⁹². Καὶ πάλι: «Μακάριοι ἐσεῖς ποὺ τώρα κλαῖτε, γιατί θὰ γελάσετε»⁹³. Κι ἂν ἀκόμα λοιπὸν λεγόταν ἀπὸ τὸν προφήτη ἡ Ἐκκλησία Ραμὰ, καὶ ἔτσι ὁ λόγος θὰ γίνῃ πιστευτός. Ἄλλ' ὅμως λέγει ὅτι «θὰ μείνει στὸν τόπο της», δηλαδή δὲν θὰ σαλευθεῖ. Γιατί, ὅπως εἶπα, εἶναι γερὰ στερεωμένη καὶ εἶναι ἀκλόνητη ἡ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ.

Στίχ. 12. «Κι αὕτη θὰ εἶναι ἡ πτώση μετὴν ὁποία θὰ τιμωρήσει ὁ Κύριος ὅλους τοὺς λαοὺς ποὺ ἐξεστράτευσαν ἐναντίον τῆς Ἱερουσαλήμ. Θὰ λειώσουν οἱ σάρκες τους ἐνῶ θὰ στέκονται ἐπάνω σὰ πόδια τους καὶ θὰ χυθοῦν τὰ μάτια τους ἀπὸ τὶς κόγχες τους, καὶ ἡ γλῶσσα τους θὰ λειώσῃ μέσα σὸ στόμα τους».

108. «Μέσα στὸν κόσμον θὰ δοκιμάσετε θλίψη»⁹⁴, εἶπε ὁ Χριστὸς σὲ ὅσους πίστεψαν σ' αὐτόν, ἀλλ' ὅμως τοὺς κάνει πιὸ θαρραλέους λέγοντάς τους ὠφέλιμα: «Ἄλλ' ἔχετε θάρρος, ἐγὼ ἔχω νικήσει τὸν κόσμον»⁹⁵. Γιατὶ «μᾶς ἔδωσε τὴ δύναμη νὰ πατᾶμε ἐπάνω σὲ φίδια καὶ σκορπιούς καὶ ἐπάνω σὲ ὅλη τὴ δύναμη τοῦ ἐχθροῦ»⁹⁶. Καὶ ποιοὶ εἶναι οἱ σκορπιοὶ καὶ ποιὰ τὰ φίδια; Δὲν εἶναι προφανῶς τὰ βρωμερὰ καὶ μαρὰ τάγματα

93. Λουκᾶ 6, 21.

94. Ἰω. 16, 33.

95. Ὅπ. π.

96. Λουκᾶ 10, 19.

ἀλιτηρίων δαιμόνων καὶ τῶν διωκόντων ἀγίους, οἳ καὶ γεγόνασιν ὑπουργοὶ τῆς ἀκράτου μανίας τῶν ἐν κόσμῳ πνευμάτων, ἃ καὶ τόδε τὸ σύμπαν περινοστεῖ, πολυτρόπως τοῖς ἀγίοις ἐπιβουλεύοντα, καίτοι τεθριαμβευμένα διὰ Χριστοῦ προσηλώσαντος τῷ ἰδίῳ σταυρῷ τὸ καθ' ἡμῶν χειρόγραφον, ἵνα τῆς ἐκείνων ἡμᾶς ἀπαλλάξῃ πλεονεξίας; Οὐκοῦν ἐπειδήπερ κατοικήσειν ἔφη πεποιθότως τὴν Ἱερουσαλήμ, ἣτις ἐστὶν Ἐκκλησία Θεοῦ ζῶντος, ἣν δὲ δὴ τοῦτο, καὶ μάλα ὀρθῶς, ἀποπερανθήσεσθαι προσδοκᾶν ἀναιρουμένων ἐχθρῶν καὶ τῶν εἰωθότων διώκειν αὐτὴν ἀνατετραμμένων, ἀναγ-
10 καίαν ποιεῖται καὶ τούτων ἡμῖν τὴν ἀφήγησιν.

«Αὕτη γὰρ ἔσται», φησὶν, «ἡ πτώσις ἣν κόψει Κύριος πάντας τοὺς λαοὺς ὅσοι ἐπεστράτευσαν ἐπὶ Ἱερουσαλήμ· αἱ σάρκες αὐτῶν κατατακῆσονται, ἐκρυνῆσονται δὲ καὶ οἱ ὀφθαλμοί, συντηκομένης καὶ γλώττης». Ὁ μὲν γὰρ κοινὸς οὗτος καὶ κατὰ τῆς φύσεως θάνατος τήκει μὲν τὰς ἀπάντων σάρκας, καὶ ἀποκενοῖ μὲν ὀφθαλμοὺς, σήπει δὲ καὶ γλώσσας· πάνδεινον δὲ καὶ τῆς εἰς λῆξιν ἠκούσης συμφορᾶς εἶη ἂν εἰκότως τὸ ζώντων τε καὶ ἑστηκότων ἔτι τακῆναι μὲν τὰς σάρκας, καὶ ἀπορῥεῖν ὀφθαλμοὺς, κολάζεσθαι δὲ καὶ γλώττας. Εὖ δὲ δὴ σφόδρα τὰ τοιάδε συμβῆσεσθαί
20 φησι τοῖς θεομισῇ καὶ ἐπάρατον ἐπιτηδεύουσι ζωὴν. Πραχθήσονται γὰρ δίκας, οὐχ ὑπὲρ γε μόνον τῶν εἰς ἀγίους αὐτοῖς πεπλημμελημένων, ἀλλὰ γὰρ καὶ ὑπὲρ ἧς ἐσχήκασιν ἐν τῷδε τῷ κόσμῳ φιλοσαρκίας, ἣ καὶ γέγονεν αὐτοῖς αἰτία τοῦ μήτε προσήκασθαι τὴν πίστιν, μήτε μὴν ἐλέσθαι ζῆν εὐσεβῶς καὶ τῆς ἐν Χριστῷ πο-
25 λιτείας ἀγαπῆσαι τὴν δόξαν. Γεγόνασι μὲν γὰρ, ὡς ἔφην, ἀπονευκότες ἀσχέτως εἰς ἐκτόπους ἡδονάς, ἐσχήκασιν δὲ καὶ ἀκρατεῖς ὀφθαλμοὺς τὰς ἐφ' ἐκάστῳ τῶν ὀρωμένων ἐπιθυμίας μονονουχὶ χανδὸν ἐκπίνοντας. ἠκόνησαν γὰρ καὶ γλώτταν κατὰ Χριστοῦ, καὶ τῶν ἱερῶν τῆς Ἐκκλησίας δογμάτων ἀνοσίαν πεποιήν-
30 ται τὴν κατάρρησιν. Εἰκότως δὴ οὖν εἰς σάρκας τε καὶ ὀφθαλμοὺς καὶ γλώττας τὴν δίκην ἐσχήκασιν. Ὡσπερ γὰρ ἢ τὸ ὕδωρ τοῦ ἐλεγμοῦ πίνουσα γυνὴ καὶ ψευσαμένη τὸν ὄρκον εἰς μηρὸν ἐκολάζετο, περὶ ὃν ἂν γένοιτο καὶ τὰ ἐκ τῆς πορνείας ἐγκλήματα

τῶν ἀσεβέστατων δαιμόνων καὶ τῶν διωκτῶν τῶν ἁγίων, οἱ ὅποιοι καὶ ἔγιναν ὑπηρέτες τῆς ἀσυγκράτητης μανίας τῶν πνευμάτων μέσα στὸν κόσμο, τὰ ὅποια περιτριγυρίζουν τὸ σύμπαν, ἐπιβουλεύοντας μὲ πολλοὺς τρόπους τοὺς ἁγίους, μολονότι ἔχουν συντριβεῖ θριαμβευτικὰ ἀπὸ τὸν Χριστό, ὁ ὅποιος κάρφωσε στὸν ἴδιο του τὸν σταυρὸ τὸ ἐναντίον μας χειρόγραφο⁹⁷, γιὰ νὰ μᾶς ἀπαλλάξει ἀπὸ τὴν εἰς βάρος μας καταπίεσή τους; Ἐπειδὴ λοιπὸν εἶπε, ὅτι θὰ κατοικήσουν μ' ἐμπιστοσύνη τὴν Ἱερουσαλήμ, πού εἶναι ἡ Ἐκκλησία τοῦ ζωντανοῦ Θεοῦ⁹⁸, καὶ αὐτὸ σήμαινε, καὶ πολὺ σωστά, νὰ προσδοκοῦν ὅτι θὰ ὀλοκληρωθεῖ μὲ τὴν ἐξόντωση τῶν ἐχθρῶν καὶ ἡ συντριβὴ τῶν συνηθισμένων νὰ τὴν καταδιώκουν, θεωρεῖ ἀναγκαῖο νὰ μᾶς ἀφηγηθεῖ καὶ αὐτά.

«Αὐτὴ θὰ εἶναι», λέγει, «ἡ πτώση μὲ τὴν ὁποία θὰ τιμωρήσει ὁ Κύριος ὅλους τοὺς λαοὺς πού ἐξεστράτευσαν ἐναντίον τῆς Ἱερουσαλήμ: οἱ σάρκες τους θὰ λειώσουν, τὰ μάτια τους θὰ χυθοῦν, καὶ ἡ γλῶσσα τους θὰ λειώσει». Γιατὶ αὐτὸς ὁ κοινὸς καὶ φυσικὸς θάνατος λειώνει τὶς σάρκες ὅλων καὶ ἀχρηστεύει τὰ μάτια καὶ τὶς γλῶσσες, τὸ πιὸ φοβερὸ ὅμως εἶναι, καὶ εὐλόγα ἡ ἀποκορύφωση τῆς συμφορᾶς, τὸ νὰ λειώσουν οἱ σάρκες ἐνῶ εἶναι ζωντανοὶ καὶ παραμένουν ἀκόμα ὄρθιοι, καὶ νὰ χυθοῦν τὰ μάτια καὶ νὰ τιμωρηθοῦν καὶ οἱ γλῶσσες. Καὶ πολὺ σωστά λέγει ὅτι θὰ συμβοῦν αὐτὰ σὲ ἐκείνους πού ἔζησαν θεομίσητη καὶ καταραμένη ζωὴ. Γιατὶ θὰ τιμωρηθοῦν ὄχι μονάχα γιὰ τὰ πλημμελήματά τους εἰς βάρος τῶν ἁγίων, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴ φιλοσαρκία πού εἶχαν σ' αὐτὸν τὸν κόσμο, ἡ ὁποία καὶ ἔγινε γι' αὐτοὺς ἡ αἰτία οὔτε τὴν πίστη νὰ ἀποδεχθοῦν, οὔτε νὰ προτιμήσουν τὴ ζωὴ τῆς εὐσέδειας καὶ ν' ἀγαπήσουν τὴ δόξα τῆς σύμφωνης μὲ τὶς ἐντολὲς τοῦ Χριστοῦ πολιτείας. Γιατὶ ἐξέκλιναν, ὅπως εἶπα, σὲ ἀνόητες καὶ παράνομες ἡδονές, καὶ εἶχαν ἀκράτητα τὰ μάτια τους, πίνοντας κατὰ κάποιον τρόπο μὲ ἀνοιχτὸ τὸ στόμας τὶς ἐπιθυμίες γιὰ κάθετι πού ἔβλεπαν. Ἀκόνησαν ἐπίσης καὶ τὴ γλῶσσα τους ἐναντίον τοῦ Χριστοῦ, καὶ ἔπλασαν ἀσεβεῖς κατηγορίες ἐναντίον τῶν ἱερῶν δογμάτων τῆς Ἐκκλησίας. Εὐλόγα λοιπὸν δέχθηκαν τὴν τιμωρία στὴ σάρκα, τὰ μάτια καὶ τὶς γλῶσσες. Γιατὶ, ὅπως ἡ γυναῖκα πού ἔπινε τὸ νερὸ τοῦ ἐλέγχου καὶ ὀρμιζόταν ψευδῶς, κολαζόταν στὸ μηρὸ τῆς, γύρω ἀπὸ τὸν ὅποιο γίνονταν καὶ τὰ ἐγκλήματα τῆς πορνείας (γιατὶ λέγει, «Θὰ προηστει

(«Προησθήσεται», γάρ φησι, «καὶ διαπεσεῖται ὁ μηρὸς αὐτῆς»), κατὰ τὸν ἴσον, οἶμαι, τρόπον καὶ τοῖς τὴν ἁγίαν διώκουσι πόλιν, εἰς σάρκας τε καὶ ὀφθαλμούς καὶ γλώττας ἢ κόλασις· φιλοσαρκίαι γὰρ αὐτοῖς ἠδυνπάθειαι τε καὶ πρὸς τούτοις καὶ δι' ὀμμάτων τὰ 5 ἐγκλήματα, καὶ ἀπαιδεύτου γλώττης φωναί.

Στίχ. 13-14. «Καὶ ἔσται ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ἕκστασις Κυρίου ἐπ' αὐτοὺς μεγάλη, καὶ ἐπιλήψεται ἕκαστος τῆς χειρὸς τοῦ πλησίον αὐτοῦ, καὶ συμπλακῆσεται ἡ χεὶρ αὐτοῦ πρὸς χεῖρα τοῦ πλησίον αὐτοῦ. Καὶ ὁ Ἰούδας παρατάξεται ἐν 10 Ἱερουσαλήμ, καὶ συνάξει τὴν ἰσχὺν πάντων τῶν λαῶν κυκλόθεν, χρυσίον καὶ ἀργύριον καὶ ἱματισμὸν εἰς πλῆθος σφόδρα».

ῥθ. Ἐκστασιν ἐν τούτοις τὸν φόβον, ἤγουν τὴν κατάπληξιν, ὀνομάζει πάλιν. Κατ' ἐκεῖνο δὴ οὖν, φησί, τοῦ καιροῦ, καθ' ὃν ἂν 15 ἀλλήλους ἀθρήσειαν οἱ τῆς Ἐκκλησίας ἐχθροί, ταῖς οὕτω δειναῖς ὑποπίπτοντας δίκαις, καταπλαγήσονται μὲν τοῖς δείμασιν, ἀφέντες δὲ οὕτω λοιπὸν τὸ διώκειν ἔτι τολμᾶν τὴν ἁγίαν πόλιν, οἰχήσονται μὲν φυγάδες, μόνον δὲ οὐχὶ καὶ χεῖρας ἀψάμενοι καὶ τὰς παρ' ἀλλήλων ἀνονήτως ζητοῦντες ἐπικουρίας, οἰκτροί τε ἔσονται καὶ 20 κατερῶμμένοι καὶ ὑπὸ πόδας ἁγίων. Ὁ δέ γε Ἰούδας, φησί, τουτέστιν οἱ διὰ πίστεως τῆς εἰς Χριστὸν δεδικαιωμένοι καὶ τὸν νοητὸν περιφέροντες Ἰουδαῖον καὶ τὴν ἐν Πνεύματι τῷ ἁγίῳ περιτομὴν πλουτήσαντες, παρατάξονται ἐν Ἱερουσαλήμ, τουτέστι καταστρατεύσονται τῶν ἐχθρῶν, κατανεανιεύσονται τῶν ἀνθεστηκότων, συμ- 25 πατοῦντες ὡς σκορπίους, ἐπ' ἀσπίδα δὲ καὶ βασιλίσκον ἐπιβαίνοντες, λέοντός τε καὶ δράκοντος εἰς ἅπαν ἠφειδηκότες ἔσονται· λαμπροὶ δὲ καὶ ἀξιοθαύμαστοι, τὸν ἐκ τῶν τοιούτων κατορθωμάτων συλλέγοντες πλοῦτον ὡς χρυσίον καὶ ἀργύριον καὶ ἱματισμὸν.

Ὅτι γὰρ οὐκ ἐν γε τοῖς αἰσθητοῖς τῆς προφητείας ὁ νοῦς, 30 πῶς ἂν ἐνδοιάσειέ τις; πλοῦτος γὰρ ἁγίων οὐχ ὁ φθαρτὸς καὶ ἐπίγειος, ἀλλ' ὁ νοητὸς καὶ ἐπουράνιος καὶ διηνεκῆς, ὃν συναγείρουσι ταῖς ἑαυτῶν ψυχαῖς οἱ διδάσκοντές τε καὶ καθ' ἑτέρους

καὶ θὰ πέσει ὁ μηρός της»⁹⁹), μὲ τὸν ἴδιο τρόπο, νομίζω, καὶ σ' αὐτοὺς ποὺ καταδιώκουν τὴν ἅγια πόλη, ἢ τιμωρία θὰ ἐπιβληθεῖ στὴ σὰρκα, τὰ μάτια καὶ τὴ γλῶσσα. Γιατὶ εἶναι προσηλωμένοι στὴ φιλοσαρκία καὶ τὴ φιληδονία, καὶ μαζί μ' αὐτὰ φέρουν καὶ τὰ ἐγκλήματα τῶν ματιῶν καὶ τὶς φλυαρολογίες τῆς ἀπαιδέυτης γλῶσσας.

Στίχ. 13-14. «Τὴν ἡμέρα ἐκείνη θὰ πέσει ἐπάνω τους μεγάλη ἔκπληξη προερχόμενη ἀπὸ τὸν Κύριο, καὶ καθένας θὰ πιᾶσει τὸ χέρι τοῦ πλησίον του καὶ θὰ συμπλεχθεῖ τὸ χέρι του μὲ τὸ χέρι τοῦ πλησίον του. Καὶ ὁ Ἰούδας θὰ παραταχθεῖ σὲ μάχη στὴν Ἱερουσαλήμ καὶ νικώντας θὰ συνάξει τὸν πλοῦτο ὅλων τῶν γύρω ἀπὸ αὐτὸν λαῶν, χρυσάφι καὶ ἄργυρο καὶ εἶδη ἱματισμοῦ, ὅλα σὲ πλῆθος μεγάλο».

109. Ἐκστραση ἐδῶ ὀνομάζει πάλι τὸν φόβο, ἦτοι τὴν κατάπληξη. Κατ' ἐκεῖνο λοιπὸν τὸν καιρὸ, λέγει, κατὰ τὸν ὅποιο θὰ συναθροισθοῦν μεταξύ τους οἱ ἐχθροὶ τῆς Ἐκκλησίας, δεχόμενοι τὶς τόσο βαριές τιμωρίες, θὰ μείνουν κατάπληκτοι ἀπὸ τὸ φόβο, καὶ ἐγκαταλείποντας τὴν τόλμη τῆς καταδίωξης εἰς βάρος τῆς ἁγίας πόλης, θὰ τραποῦν σὲ φυγὴ καὶ πιασμένοι κατὰ κάποιον τρόπο ἀπὸ τὸ χέρι καὶ ἀναζητώντας ἀνώφελα βοήθειες ὁ ἓνας ἀπὸ τὸν ἄλλο, θὰ φανοῦν ἐλεεινοὶ καὶ πεσμένοι στὴ γῆ καὶ κάτω ἀπὸ τὰ πόδια τῶν ἁγίων. Ὁ Ἰούδας ὅμως, λέγει, δηλαδή ἐκεῖνοι ποὺ ἔχουν δικαιοθεῖ μὲ τὴν πίστη στὸν Χριστὸ καὶ περιφέρουν τὸν νοητὸ Ἰουδαῖο καὶ ἔχουν λάβει τὸν πλοῦτο τῆς περιτομῆς μὲ τὴ χάρη τοῦ ἁγίου Πνεύματος¹, θὰ παραταχθοῦν στὴν Ἱερουσαλήμ, δηλαδή θὰ ἐκστρατεύσουν ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν, θὰ κατανικήσουν τοὺς ἀντιπάλους τους, πατώντας ἐπάνω τους σὰ νὰ εἶναι σκορπιοί, ἀνεβαίνοντας ἐπάνω σὲ ἀσπίδα καὶ βασιλίσκο, καὶ περιφρονώντας ἐντελῶς λειοντάρια καὶ δράκοντες². Καὶ θὰ γίνουν λαμπροὶ καὶ ἀξιοθαύμαστοι, μαζεύοντας ἀπὸ τέτοια κατορθώματα πλοῦτο σὲ χρυσάφι, ἄργυρο καὶ ἱματισμό.

Ἔστι ὅμως τὸ νόημα τῆς προφητείας δὲν ἀναφέρεται στὰ αἰσθητὰ πῶς μπορεῖ ν' ἀμφιβάλλει κανεὶς; Γιατὶ πλοῦτος τῶν ἁγίων δὲν εἶναι ὁ φθαρτὸς καὶ ἐπίγειος, ἀλλὰ ὁ πνευματικὸς καὶ ἐπουράνιος καὶ αἰώνιος, τὸν ὅποιο συγκεντρώνουν στίς ψυχές τους αὐτοὶ ποὺ διδάσκουν καὶ

τρόπους εὐδοκιοῦντες ἐν ἐκκλησίαις Διαρπάξουσι γὰρ ὡσπερ
 τὴν ἰσχὺν πάντων τῶν λαῶν, προσάγοντες διὰ πίστεως τῷ Χρι-
 στῷ τὰ ἐξαίρετα τῶν ἐθνῶν. Οὕτω γὰρ ἔφη καὶ αὐτὸς διηροπακέ-
 ναι τὰ σκευὴ τοῦ ἰσχυροῦ. Εἰ δὲ δὴ τις λέγοι τὸν «Ἰούδαν συνα-
 5 γαγεῖν τὴν ἰσχὺν πάντων τῶν λαῶν κυκλόθεν χρυσίον καὶ ἀργύ-
 ριον καὶ ἱματισμόν», ἵνα νοῶμεν ὅτι καὶ τὴν ἐν κόσμῳ σοφίαν
 συλλέγοντες καταλαμπρύνονται δι' αὐτῆς, τοῖς τῆς εὐσεβείας
 ἐπαγωνιζόμενοι δόγμασιν, ἔχοι ἂν ὁ νοῦς τὸν εἰκότα λόγον. Ἐ-
 σκύλευσαν γὰρ ποτε τοὺς Αἰγυπτίους αἱ σοφαὶ γυναῖκες τῶν ἐξ
 10 Ἰσραήλ, χρησάμεναι «παρὰ γείτονος καὶ συσκήνου αὐτῶν σκευὴ
 χρυσᾶ τε καὶ ἀργυρᾶ καὶ ἱματισμόν». Οὐκοῦν ὡς ἐν γε τοῖς αἰ-
 σθητοῖς καὶ ὡς ἐν ὕλαις ταῖς ὀρωμέναις, ἢ τῶν εἰς νοῦν ἀγαθῶν
 λαμπρότης σημαίνεται. Διδασκάλων δὲ μάλιστα πλοῦτος οἱ μα-
 θηταί. Καὶ γοῦν ὁ θεσπέσιος Παῦλος τοῖς δι' αὐτοῦ σεσωσμένοις
 15 καὶ πεπιστευκόσι προσεφώνει λέγων· «Νῆ τὴν ὑμετέραν καύχη-
 σιν, ἀδελφοί, ἦν ἔχω ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ· «στέφανον δὲ καὶ χα-
 ρὰν» αὐτοῦ ἰδίαν ὠνόμαζε πάλιν.

Στίχ 15. «Καὶ αὕτη ἔσται ἡ πτώσις τῶν ἵππων καὶ τῶν ἡμι-
 ὄνων καὶ τῶν καμήλων καὶ τῶν ὄνων καὶ πάντων τῶν κτη-
 20 νῶν τῶν ὄντων ἐν ταῖς παρεμβολαῖς ἐκείναις κατὰ τὴν
 πτώσιν ταύτην».

οἱ. Ὁρισάμενος ἤδη τῆς τιμωρίας τοὺς τρόπους, οὓς πάντη
 τε καὶ πάντως ὑπομενοῦσι κατὰ καιροῦς οἱ τῆς ἀγίας πόλεως κα-
 τεστρατευκότες γεγονότες τε διωκταὶ καὶ ὑβρισταί, βδελυροὶ καὶ
 25 φιλεγκλήμονες, καὶ λαλοῦντες ἀδικίαν κατὰ Θεοῦ, «ἐπαίροντές
 τε καὶ εἰς ὕψος τὸ κέρας», κατὰ τὴν τοῦ Ψάλλοντος φωνήν, ἐπά-
 γει χρησίμως ὅτι «Αὕτη ἔσται ἡ πτώσις τῶν ἵππων καὶ τῶν ἡμιό-
 νων καὶ τῶν καμήλων καὶ τῶν ὄνων καὶ πάντων τῶν κτηνῶν».
 Ἀπὸ δέ γε τῶν ὑποζυγίων τοὺς αὐτοῖς ἐποχουμένους ὑποδηλοῖ.
 30 Ἐπεφύοντο γὰρ τοῖς Ἰουδαίοις καὶ αὐτοῖς δὲ τοῖς Ἱεροσολύμοις
 οἱ ἀπωτάτω τε καὶ τὰ περίοικα τῶν ἐθνῶν· οἱ μὲν ἵπποις ἐποχοί,
 Βαβυλώνιοί τε καὶ Σύροι καὶ μὴν καὶ τὰ Αἰγυπτίων ἔθνη, οἱ δὲ

εὐδοκιοῦν καὶ μὲ ἄλλους τρόπους στήν Ἐκκλησία. Γιατὶ διαρπάζουν κατὰ κάποιον τρόπο τὴ δύναμη ὅλων τῶν λαῶν καὶ ὁδηγοῦν μὲ τὴν πίστη στὸν Χριστὸ τὰ ἐξαίρετα ἀπὸ τὰ ἔθνη. Γιατὶ ἔτσι εἶπε καὶ ὁ ἴδιος ὅτι ἄρπαξε τὰ σκεῦη τοῦ ἰσχυροῦ³. Ἄν ὅμως λέγει κάποιος, ὅτι τὸ «Ἰούδας συγκεντρώνει τὴ δύναμη (πλοῦτο) ὅλων τῶν γύρω λαῶν, τὸν χρυσὸ καὶ τὸν ἄργυρο καὶ τὸν ἱματισμό», λέγεται μὲ τὴν ἔννοια ὅτι, συγκεντρώνοντας καὶ τὴν σοφία τοῦ κόσμου, κατακοσμοῦνται μὲ αὐτήν, ὑπερασπίζοντας μὲ ἀγῶνες τὴ διδασκαλία τῆς εὐσέβειας, ἡ ἐκδοχὴ αὐτὴ εἶναι λογικὴ. Γιατὶ λαφυραγώγησαν κάποτε τοὺς Αἰγυπτίους οἱ σοφῆς γυναῖκες τῶν Ἰσραηλιτῶν, χρησιμοποιώντας «τῆς γειτόνισσας καὶ ὁμόσκηνης τοὺς σκεῦη χρυσᾶ καὶ ἄργυρᾶ καὶ ρουχισμό»⁴. Μὲ τὰ αἰσθητὰ λοιπὸν καὶ τὰ ὑλικά ποὺ βλέπομε δηλώνεται ἡ λαμπρότητα τῶν νοερῶν ἀγαθῶν. Πλοῦτος μεγάλος τῶν δασκάλων εἶναι οἱ μαθητὲς τους. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ θεσπέσιος Παῦλος, ἀπευθυνόμενος σὲ ἐκείνους ποὺ σώθηκαν ἀπὸ αὐτὸν καὶ πίστεψαν, ἔλεγε· «Μὰ τὴν καύχησιν ποὺ ἔχω γιὰ σᾶς στὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ»⁵. Ἐπίσης τοὺς ὀνομάζει, «στέφανο καὶ χαρὰ του»⁶.

Στίχ. 15. «Καὶ αὐτὴ θὰ εἶναι ἡ πτώση τοῦ ἵππικοῦ καὶ τῶν ἡμιόνων καὶ τῶν καμήλων καὶ τῶν ὄνων καὶ ὅλων τῶν κτηνῶν ποὺ θὰ βρίσκονται σ' ἐκεῖνα τὰ στρατόπεδα κατὰ τὴ πτώση αὐτῆ».

110. Ἄφοῦ ὄρισε ἤδη τοὺς τρόπους τῆς τιμωρίας, τοὺς ὁποίους ὅπωςδήποτε καὶ χωρὶς ἀμφιβολία θὰ ὑποστοῦν κάποτε ὅσοι ἔχουν ἐκστρατεύσει ἐναντίον τῆς ἁγίας πύλης καὶ ἔχουν γίνῃ διῶκτες καὶ ὑβριστές, βδελυροὶ καὶ φίλοι τοῦ ἐγκλήματος καὶ κατήγοροι ἄδικοι τοῦ Θεοῦ, καὶ σύμφωνα μὲ τὸ λόγο τοῦ Ψαλμωδοῦ, «ὑψώνοντας πολὺ τὴν ἀλαζονεία τους»⁷, προσθέτει ὠφέλιμα· «Αὐτὴ θὰ εἶναι ἡ πτώση τῶν ἵππων, τῶν ἡμιόνων καὶ τῶν καμήλων καὶ τῶν ὄνων καὶ ὅλων τῶν κτηνῶν». Μὲ τὰ ὑποζύγια βέβαια ὑποδηλώνει καὶ τοὺς ἀναβάτες τους. Γιατὶ ἔκαναν τὶς ἐπιθέσεις ἐναντίον τῶν Ἰουδαίων καὶ τῶν Ἱεροσολύμων, τόσο τὰ ἀπομακρυσμένα ἔθνη, ὅσο καὶ τὰ γύρω ἔθνη, ἄλλοι καθαλικεύοντας ἄλογα, οἱ Βαβυλώνιοι καὶ οἱ Σύριοι, ἀλλὰ καὶ οἱ λαοὶ τῆς Αἰγύπτου, καὶ ἄλλοι

6. Φιλ. 4, 1.

7. Ψαλμ. 74, 6.

καμήλους τε καὶ ὄνους καὶ ὄρεις ὑποξεύξαντες, οἷον Μωαβῖται καὶ οἱ τῆς ἐρήμου νομάδες, ὧν καὶ ὁ προφῆτης Ἡσαΐας διαμέμνηται λέγων· «Ἐν τῇ θλίψει καὶ τῇ στενοχωρίᾳ λέων καὶ σκύμνος λέοντος, ἐκεῖθεν καὶ ἀσπίδες καὶ ἔκγονα ἀσπίδων πετομένων, οἱ ἔφερον ἐπ' ὄνων καὶ καμήλων τὸν πλοῦτον αὐτῶν». Τεθε-
 5 ἄσθαι δὲ καὶ ἐτέρωθί φησὶν «ἀναβάτην ὄνου καὶ ἀναβάτην καμήλου». Γράφει δὴ οὖν τοὺς τῆς ἀληθείας ἐχθρούς ὡς ἐν τύπῳ τοῖς ἔθνεσι, τοῖς αἰὶ πεπολεμηκόσι τὴν ἐπίγειον Ἱερουσαλήμ, ἵν' ἐξ αὐτῶν νοῶμεν τοὺς καθ' ἡμῶν ὄρατούς τε καὶ ἀοράτους
 10 ἐχθρούς, πρὸς οὓς ἡμῖν ἡ μάχη.

Εἰ δὲ δὴ βούλοίτο τις καὶ εἰς τρόπους ἀναφέρειν τῶν τῆς Ἐκκλησίας ἐχθρῶν τὰ τῶν κτηνῶν ιδιώματα, τὸ ἀδικοῦν οὐδὲν ἐκεῖνο φάναι τε καὶ νοεῖν ὡς οἱ μὲν γεγόνασιν ὀρμητῖαι καὶ θρασεῖς, ὡς ἵπποι τυχόν, περιθειή δ' ἂν τις αὐτοῖς, καὶ μάλα εἰκότως, τὸ φιλή-
 15 δονόν τε καὶ θηλυμανές· οἱ δὲ ἡμιόνων δίκην ἄγριοί τε καὶ ἀπηνεῖς, ἀγριωτέρας δὲ αὐτάς καὶ τοῖς Ἑλλήνων ποιηταῖς ὀνομάζειν ἔθος· οἱ δὲ καμήλοις κατὰ γε τὴν ἕξιν προσεικότες, τουτέστιν ἀνισοί τε καὶ ἀλαζόνες, ὑψοῦ τε ἠρμένην ἐξ ἀποπληξίας τὴν διάνοιαν ἔχοντες, οἱ δὲ καὶ ὄνων διενεγκόντες οὐδέν, τὴν ἀπασῶν ἐσχά-
 20 τὴν νενοσήκασιν ἀλογίαν· νωθῆς γὰρ ἡ ὄνος καὶ βραδεῖα πρὸς αἴσθησιν καὶ τῆς ἐσχάτης ἀλογίας εἰκῶν. Σημειωτέον δέ, ὅτι τοὺς τῆς Ἐκκλησίας πεπολεμηκότας οὐδενὶ μὲν ἐξομοιοῖ τῶν ἡμέρων τε καὶ καθαρῶν ζώων, οἷον προβάτῳ φημί καὶ βοῖ, παρεικάζει δὲ μᾶλλον τοῖς βδελυροῖς τε καὶ ἀνημέροις, ἃ καὶ ταῖς τοῦ νόμου φωναῖς, ὡς
 25 βέβηλά τε καὶ ἀκάθαρτα, κατεδικάζοντο.

Στίχ. 16-17. «Καὶ ἔσται ὅσοι ἂν καταλειφθῶσιν ἐκ πάντων τῶν ἐθνῶν τῶν ἐλθόντων πρὸς Ἱερουσαλήμ, καὶ ἀναθήσονται κατ' ἐνιαυτὸν τοῦ προσκυνῆσαι τῷ βασιλεῖ Κυρίῳ παντοκράτορι Θεῷ καὶ τοῦ ἑορτάζειν τὴν ἑορτὴν τῆς σκηνοπηγίας· Καὶ ἔσται ὅσοι ἂν μὴ ἀναθῶσιν ἐκ πασῶν τῶν φυλῶν τῆς γῆς εἰς Ἱερουσαλήμ τοῦ προσκυνῆσαι τῷ βασιλεῖ Κυρίῳ παντοκράτορι Θεῷ, καὶ οὗτοι ἐκείνοις προστεθήσονται».

καβαλίκευαν καμήλες και ὄνους και ἡμίονους, ὅπως οἱ Μωαβίτες και οἱ νομάδες τῆς ἐρήμου, τοὺς ὁποίους ἀναφέρει και ὁ προφήτης Ἑσαΐας λέγοντας: «Μέσα στή θλίψη και τῆ στενοχώρια ἐμφανίσθηκε ἓνα λεοντάρι και τὸ λεονταράκι του, ἐπίσης και ἀσπίδες και τὰ γεννήματα τῶν ἀσπίδων ποὺ πετοῦσαν, ποὺ κουβαλοῦσαν πάνω σὲ ὄνους και καμήλες τὸν πλοῦτο τους»⁸. Και κάπου ἄλλοῦ λέγει ὅτι «εἶδε ἀναβάτη ὄνου και ἀναβάτη καμήλας»⁹. Περιγράφει λοιπὸν τοὺς ἐχθροὺς τῆς ἀλήθειας μὲ τὰ ἔθνη ὡς τύπο τους, οἱ ὁποῖοι πάντοτε πολέμησαν τὴν ἐπίγεια Ἱερουσαλήμ, ὥστε ἀπὸ αὐτοὺς νὰ νοοῦμε τοὺς ἀντιπάλους μας ὄρατους και ἀόρατους, τοὺς ὁποίους πολεμοῦμε.

Ἐὰν ὅμως ἤθελε κάποιος νὰ ἀναφέρει τὰ ἰδιώματα τῶν κτηνῶν ὡς σύμβολα τῶν ἐχθρῶν τῆς Ἐκκλησίας, δὲν ὑπάρχει καμμιά βλάβη τὸ νὰ λένε και νοοῦν αὐτό· γιατί οἱ πρῶτοι ὑπῆρξαν ὀρμητικοὺς και θρασεῖς σὰν ἵππους, και θὰ μπορούσε νὰ ἀποδώσει σ' αὐτοὺς, και πολὺ εὐλογα, τὴ φιληδονία και τὴν μανία γιὰ τὸ θηλυκό· οἱ ἄλλοι, μοιάζοντας μὲ τοὺς ἡμίονους, εἶναι ἄγριοι και σκληροὶ (συνήθεια τῶν Ἑλλήνων ποιητῶν εἶναι αὐτὲς νὰ τίς ὀνομάζουν ἄγριώτερες)· οἱ ἄλλοι, μοιάζοντας στή συμπεριφορὰ μὲ τίς καμήλες, εἶναι ἀνισόρροποι και ἀλαζόνες και ἀπὸ ἀνοησία ἔχουν πολὺ ψηλὰ ἀνεβασμένο τὸ νοῦ τους. Τέλος οἱ ἄλλοι, ποὺ δὲν διαφέρουν καθόλου ἀπὸ τοὺς ὄνους, πάσχουν ἀπὸ τὴν ἔσχατη ἀνοησία· γιατί ἡ ὄνος εἶναι νωθρὴ και ἀργοκίνητη στήν ἀντίληψη και εἰκόνα τῆς πιὸ μεγάλης ἀνοησίας. Πρέπει ὅμως νὰ σημειώσουμε, ὅτι τοὺς πολέμιους τῆς Ἐκκλησίας δὲν τοὺς ἐξομοιώνει μὲ κανένα ἀπὸ τὰ ἡμέρα και καθαρὰ ζῶα, ὅπως γιὰ παράδειγμα μὲ πρόβατο ἢ μοσχάρι, ἀλλὰ μᾶλλον τοὺς παρομοιάζει μὲ τὰ βδελυρὰ και ἄγρια ζῶα, τὰ ὁποῖα, ὡς βέβηλα και ἀκάθαρτα, καταδικάζονται και μὲ τίς διατάξεις τοῦ νόμου.

Στίχ. 16-17. «Και ὅσοι ἀπομείνουν ἀπὸ ὅλους τοὺς λαοὺς ποὺ πῆγαν στήν Ἱερουσαλήμ θὰ ἀνεβαίνουν κάθε χρόνο γιὰ νὰ προσκυνήσουν τὸν βασιλιὰ Κύριο, τὸν παντοκράτορα Θεό, και νὰ ἐορτάσουν τὴν ἐορτὴ τῆς Σκηνοπηγίας. Και ὅσοι ἀπὸ ὅλες τίς φυλὲς τῆς γῆς δὲν ἀνεβοῦν στήν Ἱερουσαλήμ γιὰ νὰ προσκυνήσουν τὸν βασιλιὰ και Κύριο, τὸν παντοκράτορα Θεό, και αὐτοὶ θὰ προστεθοῦν σ' ἐκείνους».

9. Ἑσ. 21, 7.

ρια. Τους ταῖς ἐκκλησίαις πεπολεμηκότας καὶ κατὰ τῆς ἀγίας Ἱερουσαλήμ ὑψηλήν τε καὶ ἀλαζόνα τὴν ὄφρυν ἀνατείναντας, ταῖς αὐτοῖς προπούσαις δίκαις ἐνολισθήσειν εἰπών, τὴν τῶν μετ' ἐκείνους περιλελειμμένων προαγορεύει προσκύνησιν, δῆλον δὲ ὅτι 5 τὴν ἐν Χριστῷ διὰ πίστεως. Αὐτὸς γὰρ ἐστὶν ἡ τῶν ἐθνῶν προσδοκία κατὰ τὴν τοῦ πατριάρχου φωνήν. Τέθειται δὲ καὶ «εἰς φῶς ἐθνῶν, καὶ εἰς διαθήκην γένους, ἀνοῖξαι ὀφθαλμούς τυφλῶν, καὶ ἐξαγαγεῖν ἐκ δεσμῶν δεδεμένους καὶ ἐξ οἴκου φυλακῆς καθημένους ἐν σκότει». Ὅτι τοίνυν τὴν τῆς εἰδωλολατρίας ἀφέντες ἀγλὺν 10 καὶ τῆς τοῦ διαβόλου σκαιότητος τὰ δεσμὰ διαρῶρήξαντες οἱ ἐξ ἐθνῶν, πρὸς τὸ τῆς ἀληθείας ἤξουσι φῶς καὶ τὸν τοῦ Σωτῆρος ὑποδραμοῦνται ζυγόν, σαφηνιεῖ, λέγων ὡς οἱ κατάλοιποι τῶν κεκολασμένων, ἤτοι τῶν ταῖς ἐκκλησίαις μεμαχημένων (ἀριθμοῦ δὲ οὗτοι κρείττονες), ἀναθήσονται κατ' ἐνιαυτὸν τοῦ προσκυνῆσαι 15 τῷ Κυρίῳ παντοκράτορι Θεῷ καὶ τοῦ ἐορτάζειν τὴν ἐορτὴν τῆς Σκηνοπηγίας. Ὁ μὲν γὰρ διὰ Μωυσέως προσέτατε νόμος ἐπιτελεῖσθαι τὴν ἐορτὴν τῆς σκηνοπηγίας τῇ πεντεκαιδεκάτῃ τοῦ ἑβδόμου μηνός, συναγηγερομένης εἰς ἀποθήκας τῆς ἐξ ἀγρῶν εὐκαρπίας. Ἐξόδιον ταύτῃ τοι τὴν ἐορτὴν ὀνομάζει, ὡς ἤδη τῶν ἔργων 20 τῶν ἐν ἀγροῖς ἐκκεχωρηκότων ἐς πέρας Ἐκέλευε δὲ λαμβάνειν «κάλλυντρα φοινίκων καὶ καρπὸν ὠραίου ξύλου, καὶ κλάδους ξύλου δασεῖς καὶ ἰτέας καὶ ἄγνου κλάδους», πίνειν τε ὕδωρ ἐκ χειμάρρου, καὶ ἐπ' αὐτῷ κατευφραίνεσθαι. Καὶ πρόφασιν μὲν ὁ νόμος ἐποιεῖτο τῆς ἐορτῆς, τὸ ἐν σκηναῖς κατοικῆσαι τὸν Ἰσραήλ, τῆς Αἰ- 25 γυπτίων πλεονεξίας ἐξηρημένον.

Ἦν δὲ ἄρα τὸ χοῆμα μυστηρίου τύπος τοῦ κατὰ Χριστόν. Ἐξηρημέθα μὲν γὰρ καὶ ἡμεῖς αὐτοὶ τῆς τοῦ διαβόλου πλεονεξίας, κεκλήμεθα δέ, ὡς ἔφην, εἰς ἐλευθερίαν διὰ Χριστοῦ, καὶ ὑπ' αὐτῷ γεγόναμεν τῷ τῶν ὄλων βασιλεῖ καὶ Θεῷ, τῆς τῶν πάλοι κρατούντων σκαιότητος ἀλογήσαντες. Ἐορτάζομεν δὲ τὴν ἀληθῆ τῆς Σκηνοπηγίας ἐορτὴν, τουτέστι τὴν ἡμέραν τῆς ἀναστάσεως τοῦ Χριστοῦ, ὅτε τὰ πάντων ἐν αὐτῷ μονονουχὶ πέπηκται σώματα, καίτοι λελυμένα τῇ φθορᾷ καὶ θανάτῳ κεκρατημένα. «Αὐτὸς» γὰρ «ἐστὶν

111. Ἐφοῦ εἶπε ὅτι αὐτοὶ ποὺ πολέμησαν τὴν Ἐκκλησία καὶ φέρονταν ἀλαζονικὰ ἐναντίον τῆς ἁγίας Ἱερουσαλήμ, θὰ δεχθοῦν τὶς τιμωρίες ποὺ τοὺς ἀξίζουσιν, προλέγει καὶ τὴν προσκύνηση ἐκείνων ποὺ ἀπομείναν μετὰ ἀπὸ αὐτοῦς, προφανῶς τὴν προσκύνηση τοῦ Χριστοῦ μέσω τῆς πίστεως. Γιατί, σύμφωνα μὲ τὸ λόγο τοῦ πατριάρχου, «αὐτὸς εἶναι ἡ προσδοκία τῶν ἐθνῶν»¹⁰. Ἐχει ἐπίσης δοθεῖ καὶ «ὡς φῶς στὰ ἔθνη, καὶ ὡς διαθήκη τοῦ γένους γιὰ ν' ἀνοίξει τὰ μάτια τῶν τυφλῶν»¹¹, νὰ ἐλευθερώσει ἀπὸ τὰ δεσμὰ τοὺς τοὺς δεσμῶτες, καὶ νὰ βγάλει τοὺς φυλακισμένους ἀπὸ τὴ σκοτεινὴ φυλακὴ»¹². Ὅτι λοιπὸν, ἀφήνοντας οἱ ἐθνικοὶ τὴν ὁμίχλη τῆς εἰδωλολατρίας καὶ σπάζοντας τὰ δεσμὰ τῆς κακότητος τοῦ διαβόλου, θὰ φτάσουν στὸ φῶς τῆς ἀλήθειας καὶ θὰ μποῦν κάτω ἀπὸ τὸ ζυγὸ τοῦ Σωτήρα, θὰ τὸ διασαφηνίσει λέγοντας, ὅτι ὅσοι ἀπέμειναν ἀπὸ τοὺς τιμωρημένους, ἦτοι ἐκεῖνοι ποὺ πολέμησαν τὶς Ἐκκλησίες (καὶ αὐτοὶ εἶναι ἀμέτρητοι), θ' ἀνεβαίνουν κάθε χρόνο γιὰ νὰ προσκυνήσουν τὸν Κύριο καὶ παντοκράτορα Θεό, καὶ γιὰ νὰ ἐορτάσουν τὴν ἐορτὴ τῆς Σκηνοπηγίας. Γιατί ὁ νόμος τοῦ Μωυσῆ πρόσταζε νὰ τελεῖται ἡ ἐορτὴ τῆς Σκηνοπηγίας στὶς δεκαπέντε τοῦ ἑβδομοῦ μήνα, ἀφοῦ ἤδη εἶχε συγκεντρωθεῖ ἡ συγκομιδὴ τῆς καρποφορίας τῶν ἀγρῶν στὶς ἀποθήκες. Γι' αὐτὸ καὶ ὀνομάζει αὐτὴ τὴν ἐορτὴ ἑξῶδιο, ἐπειδὴ τὰ ἀγροτικὰ ἔργα εἶχαν πλέον περατωθεῖ. Πρόσταζε ὅμως νὰ παίρνουν «τσαμπιὰ φοινίκων καὶ καρπὸ ὠραίου δέντρου, φουντωτὰ κλαδιὰ δένδρου καὶ ἰτιάς καὶ κλαδιὰ λυγαριᾶς»¹³, νὰ πίνουν νερὸ ἀπὸ χεῖμαρρο καὶ μ' αὐτὰ νὰ εὐφραίνονται. Καὶ ὁ νόμος βέβαια ἀφορμὴ γιὰ τὴν ἐορτὴ ἔπαιρνε τὴν κατοίκηση τῶν Ἰσραηλιτῶν στὶς σκηνές, ἀφοῦ εἶχαν λυτρωθεῖ ἀπὸ τὴν καταπίεση τῶν Αἰγυπτίων.

Ἄρα λοιπὸν τὸ πρᾶγμα ἦταν τύπος τοῦ μυστηρίου τοῦ Χριστοῦ. Γιατί ἐλευθερωθήκαμε καὶ ἐμεῖς ἀπὸ τὴν καταπίεση τοῦ διαβόλου καὶ κληθήκαμε, ὅπως εἶπα, στὴν ἐλευθερία ἀπὸ τὸν Χριστό¹⁴, καὶ τεθήκαμε κάτω ἀπὸ τὸν ζυγὸ τοῦ βασιλιᾶ τῶν ὅλων καὶ Θεοῦ, περιφρονώντας τὴν κακότητα τῶν παλαιῶν κυρίων. Ἐορτάζομε ὅμως τὴν ἀληθινὴ ἐορτὴ τῆς Σκηνοπηγίας, δηλαδὴ τὴν ἡμέρα τῆς ἀνάστασης τοῦ Χριστοῦ, ὅταν τὰ σώματα ὅλων εἶχαν κατὰ κάποιον τρόπο πῆξει μὲ τὴ δύναμη τοῦ Χριστοῦ, ἂν καὶ ἦταν διαλυμένα ἀπὸ τὴ φθορὰ καὶ ὑποταγμένα στὸ θάνατο. Γιατί

12. Ἦσ. 42, 7.

13. Λευϊτ. 23, 39-43.

14. Γαλ. 5, 1.

ἢ ἀνάστασις, αὐτὸς ἡ ζωὴ», πρωτόλειον ὡσπερ ἐκ νεκρῶν καὶ «ἀπαρχὴ τῶν κεκοιμημένων», ὁ νοηταῖς ἡμᾶς εὐκαρπίαις καταπιμπλάς καὶ οἶον τοὺς ἐξ ἀγρῶν συλλεγέντας πόνους ἐνσωρεύειν ποθήκαις ταῖς ἄνω παρασκευάζων. Αὐτὸς ἡμῖν ἀποδώσει τὴν ἐν πασραδείσῳ δίαιταν καὶ τρουφήν, δῆλον δὲ ὅτι πνευματικὴν, νενικηκόσι τὴν ἁμαρτίαν, εὐωδιάζουσι νοητῶς, ὠραῖον καὶ ἀξιέραστον τὸν τῆς εὐαγγελικῆς πολιτείας ἔχουσι καρπὸν, ἀγνῶς καὶ ὁσίως πεπολιτευμένοις. Σημεῖον δ' ἂν γένοιτο καὶ τοῦδε πάλιν, τὸ κάλλυντράτε φοινίκων καὶ ὠραίου ξύλου καρπὸν ὁμοῦ τοῖς ἄλλοις κλάδοις 10 συνδήσαντας ἔχειν. Αὐτὸς ἐστὶν ὁ χειμάρρους τῆς τρουφῆς ὃν πεπότικεν ἡμᾶς ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ, αὐτὸς ἡ πηγὴ τῆς ζωῆς, καὶ ὁ τῆς εἰρήνης ποταμὸς, ὁ ἐκκεκλικῶς εἰς ἡμᾶς τοὺς ἐξ ἔθνῶν κεκλημένους. Εἴρηται δὲ περὶ τούτων ἡμῖν ἰσχνῶς ἐν ἑτέροις. Οὐκοῦν οἱ ἀναβαίνοντες προσκυνῆσαι τῷ Κυρίῳ παντοκράτορι καὶ τελέσαι τὴν ἐορ- 15 τὴν τῆς σκηνοπηγίας, οἱ διὰ πίστεώς εἰσιν ἐν Χριστῷ δεδικαιωμένοι. Ἀπειλεῖ δὲ τοῖς μὴ ἀναβαίνουσιν ὄλεθρον, ποινὰς τε τὰς ἴσας, ἃς ἂν ὑποσταῖεν οἱ διώκται τε καὶ ὑβρισταί. Ἐν ἴσῃ γὰρ μοῖρα κείσονται τοῖς ἐχθροῖς οἱ μὴ ἀγαπᾶν ἠρημένοι. Καὶ τοῦτο, οἶμαι, ἐστίν, ὃ καὶ αὐτὸς ἔφη Χριστός· «Ὁ μὴ ὦν μετ' ἐμοῦ, κατ' ἐμοῦ ἐστι, 20 καὶ ὁ μὴ συνάγων μετ' ἐμοῦ, σκορπίζει».

Στίχ. 18. «Ἐὰν δὲ φυλὴ Αἰγύπτου μὴ ἀναβῆ μηδὲ ἔλθῃ ἐκεῖ, καὶ ἐπὶ τούτοις ἐστὶ ἡ πτώσις ἣν πατάξει Κύριος πάντα τὰ ἔθνη ὅσα ἂν μὴ ἀναβῆ τοῦ ἐορτάσαι τὴν ἐορτὴν τῆς Σκηνοπηγίας.

25 ριβ'. Ὡς ἐξ ἑνὸς ἔθνους, τοῦ τῶν Αἰγυπτίων φημί, τοὺς εἰς ἄκρον ἤκοντας πλάνης, ἐκτόπως τε ἄγαν εἰδωλολατρεῖν ἐλομένους, καταδηλοῖ, οἷς ἐστὶ δεινὴ καὶ ἀδιάφυκτος δίκη καὶ ὄλεθρου πρόσξενος τὸ μὴ ἐλέσθαι τιμᾶν τῆς διὰ Χριστοῦ σωτηρίας τὴν ἀξιόληπτον χάριν. Μόνον γὰρ οὐχὶ φονεῦται τῶν ἰδίων γε- 30 γονότες ψυχῶν ἀλοῖεν ἂν, εἴπερ ἐστὶν ἀληθές, ὡς μετὸν αὐτοῖς ἐπιδράξασθαι τῆς αἰωνίου ζωῆς καὶ προκειμένης εἰς μέθεξιν

15. Ἰω. 11, 25.

16. Α' Κορ. 15, 20.

αὐτὸς εἶναι «ἡ ἀνάστασις, αὐτὸς καὶ ἡ ζωὴ»¹⁵, σὰν πρωτόλειο ἀπὸ τοὺς νεκροὺς «καὶ ἀπαρχὴ τῶν κεκοιμένων»¹⁶, ὁ ὁποῖος μᾶς γεμίζει ἀπὸ πνευματικὲς καρποφορίες καὶ προετοιμάζει οἱ μόχθοι ποὺ κατὰ κάποιον τρόπο μαζεύτηκαν στοὺς ἀγροὺς νὰ ἀσφαλισθοῦν στὶς οὐράνιες ἀποθήκες. Αὐτὸς θὰ μᾶς ἀποδώσει τὴ ζωὴ καὶ τὴν ἀπόλαυση τοῦ παραδείσου, τὴν πνευματικὴ βέβαια, ἐπειδὴ νικήσαμε τὴν ἁμαρτία, εὐωδιάζομε πνευματικᾶ, ἔχομε ὠραῖο καὶ ἐπιθυμητὸ τὸν καρπὸ τῆς εὐαγγελικῆς πολιτείας, ζώντας ἀγνὰ καὶ μ' εὐσέβεια. Ἀπόδειξη καὶ αὐτοῦ πάλι θὰ μποροῦσε νὰ γίνῃ τὸ ὅτι ἔχουν τὰ τσαμπιά τῶν φοινίκων καὶ τὸν ὠραῖο καρπὸ τοῦ δένδρου συνδεδεμένα μαζὶ μὲ τὰ ἄλλα. Αὐτὸς εἶναι ὁ χείμαρρος τῆς τρυφῆς μὲ τὸν ὁποῖο μᾶς ἔχει ποτίσει ὁ Θεὸς καὶ Πατέρας¹⁷, αὐτὸς εἶναι ἡ πηγὴ τῆς ζωῆς καὶ ὁ ποταμὸς τῆς εἰρήνης ποὺ παρεξέκλινε σ' ἐμᾶς τοὺς καλεσμένους ἀπὸ τὰ ἔθνη¹⁸. Γι' αὐτὰ βέβαια μιλήσαμε λεπτομερῶς ἄλλοῦ. Αὐτοὶ λοιπὸν ποὺ ἀνεβαίνουν γιὰ νὰ προσκυνήσουν τὸν Κύριο τὸν Παντοκράτορα καὶ νὰ ἐορτάσουν τὴν ἐορτὴ τῆς Σκηνοπηγίας, εἶναι αὐτοὶ ποὺ δικαιώθηκαν μὲ τὴν πίστη τους στὸν Χριστό. Ἀπειλεῖ ὅμως μὲ ὄλεθρο ἐκείνους ποὺ δὲν ἀνεβαίνουν, καὶ μὲ τὶς ἴδιες ποινὲς ποὺ θὰ ὑποστοῦν οἱ διῶκτες καὶ οἱ ὑβριστές. Γιατὶ θὰ ταχθοῦν στὴν ἴδια μοῖρα μὲ τοὺς ἐχθροὺς ὅσοι δὲν θέλουν νὰ τὸν ἀγαπήσουν. Κι αὐτὸ, νομίζω, σημαίνει αὐτὸ ποὺ εἶπε καὶ ὁ ἴδιος ὁ Χριστός: «Ὅποιος δὲν εἶναι μαζί μου, εἶναι ἐναντίον μου, καὶ ὁποῖος δὲν συνάγει μαζί μου, σκορπίζει»¹⁹.

Στίχ. 18. «Ἄν ὅμως ἡ φυλὴ τῆς Αἰγύπτου δὲν ἀνεβεῖ καὶ δὲν μεταβεῖ ἐκεῖ, θὰ γίνῃ καὶ σ' αὐτοὺς ἡ πτώσις μὲ τὴν ὁποία ὁ Κύριος θὰ πατάξει ὅλα τὰ ἔθνη, ὅσα δὲν θὰ ἀνεβοῦν γιὰ νὰ ἐορτάσουν τὴν ἐορτὴ τῆς Σκηνοπηγίας».

112. Σὰν ἀπὸ ἓνα ἔθνος, ἐννοῶ τοὺς Αἰγυπτίους, ποὺ ἔφτασαν στὸ ἔπακρο τῆς πλάνης καὶ θέλησαν πάρα πολὺ παράλογα ν' ἀκολουθήσουν τὴν εἰδωλολαρία, κάνει φανερὸ σὲ ποιούς θὰ πέσει φοβερὴ καὶ ἀδιάφευκτη τιμωρία, καὶ θὰ τοὺς γίνῃ πρόξενο ὄλεθρου τὸ νὰ μὴ θελήσουν νὰ τιμοῦν τὴν ἄξια ν' ἀποκτήσει κανεὶς χάρη τῆς σωτηρίας μέσω τοῦ Χριστοῦ. Γιατὶ κατὰ κάποιον τρόπο θὰ βρεθοῦν νὰ ἔχουν γίνῃ φονευτὲς τῶν ἰδίων τους τῶν ψυχῶν, ἀφοῦ εἶναι ἀλήθεια, ὅτι, ἐνῶ

17. Ψαλμ. 35, 9.

18. Ἑσ. 66, 12.

19. Λουκᾶ 21, 23.

τοῖς ἐλεῖν ἐθέλουσι τῆς ἄνωθεν ἡμερότητας, καὶ μὴν καὶ ἀποφορτίσασθαι τὴν ἁμαρτίαν, ταῖς ἑαυτῶν ἐντεθνήκασιν πλάναις καὶ ἀναπόνιπτον ἐσχῆκασιν τὴν τε ἐκ τοῦ πλανᾶσθαι κηλῖδα καὶ τῆς πλημμελείας τὸν μολυσμόν, διατετελέκασιν δὲ καὶ ἐν πλάνῃ, 5 καίτοι τοῦ θείου φωτός τὰ πάντα περιαστραπτοντος καὶ καλοῦντος εἰς ἀνάβλεψιν τοὺς ἐν ἀχλύϊ καὶ σκότῳ. Φαίην δ' ἂν καὶ περὶ ἐκάστου τῶν τοιούτων· «Ἀγαθὸν ὑπὲρ αὐτὸν τὸ ἔκτρομα· ὅτι ἐν ματαιότητι ἦλθε καὶ ἐν σκότει πορεύεται καὶ ἐν σκότει ὄνομα αὐτοῦ κατακαλυφθήσεται». «Καλὸν γὰρ αὐτοῖς εἰ μὴ ἐγεννήθησαν», κατὰ τὴν τοῦ Σωτῆρος φωνήν. Ὅτι δὲ οὐ κατὰ μόνον τῶν Αἰγυπτίων ὁ λόγος, ἤξει δὲ καὶ κατὰ πάντων τῶν ἐθνῶν, ἃ πάντη τε καὶ πάντως κολασθήσονται, τῆς διὰ Χριστοῦ σωτηρίας ἡφειδηκότα καὶ τὴν ἐπ' αὐτῷ πανήγυριν οὐ τετιμηκότα, πιστῶσεται λέγων·

15 *Στίχ. 19* «Αὕτη ἔσται ἡ ἁμαρτία Αἰγύπτου καὶ ἡ ἁμαρτία πάντων τῶν ἐθνῶν, «ὅσα ἂν μὴ ἀναβῆ τοῦ ἐορτάσαι τὴν ἐορτὴν τῆς Σκηνοπηγίας».

ριγ'. Πρὸ μὲν γὰρ τῆς τοῦ Σωτῆρος ἐπιδημίας τάχα πως ἦν ἔτι καὶ ἀπὸ μέρους εὐάφορος τῶν ἐθνῶν ἡ παραίτησις, παρ' οὐδενός κεκλησθαι λεγόντων· διεκήρυξε γὰρ αὐτοῖς οὐδεῖς. Τοιγάρτοι καὶ ὁ Σωτὴρ ἐν εὐαγγελικαῖς ἡμῖν παραβολαῖς αὐτὸ τοῦτο καταδεικνύων, τοὺς ἐργάτας ἔφη τοὺς περὶ τὴν ἐνδεκάτην κεκλημένους εἰπεῖν τό, «Οὐδεῖς ἡμᾶς ἐμισθώσατο». Ἐπειδὴ δὲ λοιπὸν ἐπέλαμψεν ὁ Χριστός, ἔδῃσε τὸν ἰσχυρόν, ἐξείλετο τῆς ἐκείνου δυστροπίας τοὺς ὑπ' αὐτῷ κεμένους, δεδικαίωκε τῇ πίστει τοὺς προσιόντας αὐτῷ, τέθεικε τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν ὑπὲρ τῆς ἀπάντων ζωῆς, οὐδένα λοιπὸν ἀποχρώντως πρὸς παραίτησιν εὐρήσουσι λόγον, οἱ τὴν οὕτω σεπτὴν οὐ προσηκάμενοι χάριν. Ἀληθεύσει δὴ οὖν καὶ περὶ αὐτῶν εἰ λέγοι τῶν ἐθνῶν ὁ Χριστός· «Εἰ 30 μὴ ἦλθον καὶ ἐλάλησα αὐτοῖς, ἁμαρτίαν οὐκ εἶχον, νυνὶ δὲ πρόφασιν οὐκ ἔχουσι περὶ τῆς ἁμαρτίας αὐτῶν».

20. Ἐκκλ. 6, 3-4.
23. Ματθ. 12, 29.

21. Ματθ. 26, 24.
24. Α' Ἰω. 3, 16.

22. Ματθ. 20, 7.
25. Ἰω. 15, 22.

μποροῦσαν ν' ἀρπάξουν τὴν αἰώνια ζωὴ καὶ βρισκόταν μπροστὰ τους ἡ δυνατότητα μέθεξης τῆς οὐράνιας ἀγαθότητας ἀπὸ ἐκείνους ποὺ θέλουν, ἀλλὰ καὶ ν' ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ τὸ βάρος τῶν ἁμαρτιῶν, αὐτοὶ πέθαναν μέσα στὶς πλάνες τους καὶ ἀπέκτησαν κηλίδα ἀπὸ τὴν πλάνη τους ποὺ δὲν μπορεῖ νὰ ξεπλυθεῖ καὶ τὸν μολυσμὸ τῶν πλημμελημάτων τους, καὶ ἔζησαν στὴν πλάνη, μολονότι τὸ θεῖο φῶς περιέλαμπε τὰ πάντα καὶ καλοῦσε πρὸς ἀνάδλεψη ἐκείνους ποὺ ζοῦσαν στὴν ὁμίχλη καὶ στὸ σκοτάδι. Θὰ μπορούσαμε ὅμως νὰ ποῦμε καὶ γιὰ τὸν καθέναν ἀπὸ αὐτούς: «Εἶναι προτιμότερο ἀπὸ αὐτὸν τὸ ἔκτρωμα. Γιατὶ γεννήθηκε ἄσκοπα καὶ πορεύεται μέσα στὸ σκότος καὶ μὲ τὸ σκότος θὰ κατακαλυφθεῖ τὸ ὄνομά του»²⁰. Γιατί, σύμφωνα μὲ τὸν λόγο τοῦ Σωτήρα, «Ἦταν καλύτερα γι' αὐτούς νὰ μὴ εἶχαν γεννηθεῖ»²¹. «Ὅτι ὅμως ὁ λόγος δὲν ἀπευθύνεται μόνο ἐναντίον τῶν Αἰγυπτίων, ἀλλὰ μπορεῖ νὰ ἐπεκταθεῖ καὶ σὲ ὅλα τὰ ἔθνη, τὰ ὅποια ὅπωςδήποτε καὶ χωρὶς ἀμφιβολία θὰ τιμωρηθοῦν, ἐπειδὴ περιφρόνησαν τὴ σωτηρία μέσω τοῦ Χριστοῦ καὶ δὲν τίμησαν τὴν ἑορτὴ του, θὰ τὸ βεβαιώσει λέγοντας:

Στίχ. 19. «Αὐτὴ εἶναι ἡ ἁμαρτία τῆς Αἰγύπτου καὶ ἡ ἁμαρτία ὅλων τῶν ἐθνῶν, ὅσα δὲν θὰ ἀνεβοῦν γιὰ νὰ ἑορτάσουν τὴν ἑορτὴ τῆς Σκηνοπηγίας».

113. Πρὶν ἀπὸ τὴν ἐπιδημία τοῦ Σωτήρα, ἦταν κατὰ κάποιον τρόπο ἀκόμα καὶ γιὰ ἓνα ἄλλο λόγο εὐλογία ἢ ἄρνηση τῶν ἐθνῶν ποὺ ἔλεγαν ὅτι δὲν τοὺς εἶχε καλέσει κανένας γιατί δὲν εἶχε κηρύξει σ' αὐτούς κανένας. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Σωτήρας, δείχνοντάς μας μὲ εὐαγγελικὲς παραβολὲς αὐτὸ ἀκριβῶς, εἶπε ὅτι οἱ ἐργάτες ποὺ προσκλήθηκαν τὴν ἐνδέκατη ὥρα δικαιολογήθηκαν λέγοντας, «Κανένας δὲν μᾶς μίσθωσε»²². «Ὅταν ὅμως ἔλαμψε μὲ τὴν παρουσία του ὁ Χριστός, ἔδωσε μὲ δεσμὰ τὸν ἰσχυρό²³, ἀπάλλαξε ἀπὸ τὴν κακία ἐκείνου αὐτούς ποὺ εἶχε στὴν ἐξουσία του, δικαίωσε μὲ τὴν πίστη τους ἐκείνους ποὺ προσέρχονταν σ' αὐτόν, καὶ θυσίασε τὴ ζωὴ του γιὰ τὴ ζωὴ ὅλων²⁴, δὲν θὰ βροῦμε κανένα λόγο ἱκανοποιητικὰ δικαιολογημένο γιὰ τὴν ἄρνηση ἐκείνων ποὺ δὲν δέχθηκαν τὴν τόσο σεπτὴ χάρη. Ἀληθεύει λοιπὸν καὶ γι' αὐτὰ τὰ ἔθνη αὐτὸ ποὺ λέγει ὁ Χριστός: «Ἄν δὲν ἐρχόμουν καὶ δὲν μιλοῦσα σ' αὐτούς, δὲν θὰ εἶχαν ἁμαρτία, τώρα ὅμως δὲν ἔχουν δικαιολογία γιὰ τὴν ἁμαρτία τους»²⁵.

Στίχ. 20. «*Ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ἔσται τὸ ἐπὶ τὸν χαλινὸν τοῦ ἵππου ἅγιον τῷ Κυρίῳ παντοκράτορι.*»

ριδ'. Ὡς παντὸς ἤδη πολέμου κατηννασμένου καὶ μάχης ἀνηρημένης καὶ σεσοδημένων ἐχθρῶν καὶ ἀρρήκτου λοιπὸν εἰς 5 ρήνης τὴν ἁγίαν στεφανούσης πόλιν, τουτέστι τὴν Ἐκκλησίαν, ἀπρακτήσιν ἤδη φησὶ τοῦ πολέμου τὰ σκεύη, φάλαρά τε καὶ ἐπιχάλινα. Τίνος γὰρ ὅλως ὁ ἵπποκράτης τοιούτου ἔξει χρεία, ἀριστεύειν εἰδὼς ἐν μάχαις, εἰ μηδεὶς ὅλως ὁ ἀντεξάγων ἐστίν; Οὐκοῦν ἱερά, φησὶν, ἔσται σκεύη καὶ ἀναθήματα τῷ Θεῷ τὰ τοῖς 10 πολεμοῦσι χρήσιμα. Ἐπειδὴ γὰρ αὐτός ἐστι τῆς εἰρήνης ὁ βραβευτής, αὐτῷ δὴ δικαίως καὶ ἀνακείσεται περιττά τε ἤδη καὶ ἀπρακτοῦντα λοιπὸν τοῦ πολέμου τὰ σκεύη. Ὡσπερ γὰρ ὁ μακάριος προφήτης Ἡσαΐας ἔφη περὶ τινῶν, ὅτι «συγκόψουσι τὰς μαχαίρας αὐτῶν εἰς ἄροτρα καὶ τὰς ζιβύνας αὐτῶν εἰς δρέπανα, καὶ 15 οὐ μὴ ἄρη ἔθνος ἐπ' ἔθνος μάχαιραν, καὶ οὐ μὴ μάθωσιν ἔτι πολεμεῖν», τῶν τῆς εἰρήνης καιρῶν μονονουχὶ καὶ ἀναπειθόντων αὐτοὺς τῇ τῆς γεωπονίας χρεία χαρίζεσθαι τὰ πολεμικά, καὶ εἰς ἑτέρας δὲ ὥσπερ μετατρέχειν σπυροδάς, τῆς τῶν τακτικῶν μελέτης ἠφειδηκότας, οὕτω καὶ ὁ θεσπέσιος Ζαχαρίας, ὡς ἀρρήκτου λοι- 20 πὸν τῆς εἰρήνης δοθείσης παρὰ Θεοῦ, τὰ τοῖς μαχομένοις χρήσιμα σκεύη μεταπλασθήσεσθαι, φησὶν, εἰς ἀνάθημα τῷ Θεῷ. Ἀργήσει γὰρ πάντως τὸ μάχμιον, οὐχ ἵππου πεφροντικός, οὐ χαλινῶν, οὐ φαλάρων, μετανεῦσον δὲ μᾶλλον εἰς γε τὸ ἐλέσθαι δεῖν τοῖς εἰς ἀρετὴν καὶ θεοσέβειαν διαπρέπειν σπυροδάσμασι.

25 Δοκεῖ δὲ τισὶ καὶ καθ' ἕτερον ἐκπεπεράνθαι τρόπον τῆς προφητείας τὴν δύναμιν. Φασὶ γὰρ ὅτι ἠύρηται μὲν κατὰ καιροὺς τὸ τοῦ σταυροῦ ξύλον, ἐμπεπαρμένους ἔτι τοὺς ἡλούς ἔχον, ὧν ἓνα λαβὼν ὁ εὐσεβῆς Κωνσταντῖνος ἐπὶ χαλινὸν γενέσθαι τῷ ἵππῳ τῷ ἰδίῳ παρεσκεύασεν, εὐλογεῖσθαι παρὰ Θεοῦ καὶ διὰ τούτου πε- 30 πιστευκῶς. Οὐκ ἀπίθανον δὲ τὸ χρῆμα φαίη τις ἂν, εἴπερ ὧδε ἔχει, καὶ οὐκ ἔξω τοῦ λόγου τοῦ πρόποντος νοοῖτ' ἂν εἰκότως, τὸ καὶ ἐν μνήμῃ γενέσθαι τῇ παρὰ Θεῷ καὶ ἐν προῤῥήσει τετιμῆσθαι προφητικῇ βασιλέα τὸν εὐσεδέστατον. Πλείστων γὰρ ὄσων ἐποιήσατο μνήμην καὶ προαναφώνησιν κατὰ καιροὺς τῶν ἁγίων

Στίχ. 20. «Ἐκείνη τὴν ἡμέρα κάθε κόσμημα στὸ χαλινὸ τοῦ ἵππου θὰ εἶναι ἀφιερωμένο στὸν Κύριο τὸν παντοκράτορα».

114. Ἐπειδὴ κάθε πόλεμος θὰ ἔχει σιγήσει πιά καὶ κάθε μάχη θὰ ἔχει παύσει, καὶ οἱ ἐχθροὶ θὰ ἔχουν ἐκδιωχθεῖ καὶ ἀτελείωτη στὸ ἔξις εἰρήνη θὰ βασιλεύει στὴν ἁγία πόλη, δηλαδή στὴν Ἐκκλησία, θὰ μείνουν ἀχρησιμοποίητα, λέγει, τὰ σκεύη τοῦ πολέμου, τὰ φάλαρα καὶ τὰ ἐπιχάλινα. Γιατὶ ποιὸ τέτοιο πρᾶγμα θὰ χρειασθεῖ ὁ ἵππεας, ποὺ γνωρίζει νὰ ἀριστεύει στὴ μάχη, ἂν δὲν ὑπάρχει καθόλου ἀντίπαλος; Θὰ εἶναι λοιπόν, λέγει, ἱερὰ σκεύη τὰ ὄπλα καὶ ἀφιερῶματα στὸν Θεὸ αὐτὰ ποὺ ἦταν χρήσιμα στὸν πόλεμο. Ἐπειδὴ δηλαδή αὐτὸς εἶναι ὁ χορηγὸς τῆς εἰρήνης, δίκαια καὶ θὰ ἀφιερωθοῦν σ' αὐτὸν ὡς περιττὰ πλέον καὶ ἀνενεργὰ τὰ ὄπλα τοῦ πολέμου. Γιατί, ὅπως ὁ μακάριος προφήτης Ἡσαΐας εἶπε γιὰ κάποιους, ὅτι «θὰ μετατρέψουν τὰ ξίφη τους σὲ ἄροτρα καὶ τὶς λόγχες τους σὲ δρεπάνια καὶ δὲν θὰ σηκώσει ἓνα ἔθνος ξίφος ἐναντίον ἄλλου ἔθνους καὶ δὲν θὰ μαθαίνουν πιά νὰ πολεμοῦν»²⁶, ἀφοῦ οἱ καιροὶ τῆς εἰρήνης θὰ τοὺς πείσουν κατὰ κάποιο τρόπο νὰ χαρίσουν τὰ πολεμικὰ ὄργανα στὴ χρήση τῆς γεωργίας καὶ νὰ ἐπιδοθοῦν σὲ ἄλλες ἀσχολίες, ἀδιαφορώντας γιὰ τὶς πολεμικὲς μελέτες, ἔτσι καὶ ὁ θεσπέσιος Ζαχαρίας, ἐπειδὴ δόθηκε ἀπὸ τὸν Θεὸ εἰρήνη χωρὶς τέλος, τὰ σκεύη, λέγει, τὰ χρήσιμα στὸ στρατὸ θὰ μεταβληθοῦν σὲ ἀφιερῶματα στὸν Θεό. Γιατὶ θὰ μείνουν ὅπωςδήποτε ἀνενεργὰ τὰ πολεμικὰ καὶ δὲν θὰ ὑπάρχει καμμιά φροντίδα οὔτε γιὰ ἵππους, οὔτε γιὰ χαλινὰ, οὔτε γιὰ φάλαρα, ἀλλὰ θὰ ἀλλάξουν μᾶλλον γνώμη καὶ θὰ θελήσουν νὰ ἐπιδοθοῦν στὰ μελετήματα τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς θεοσέβειας.

Κάποιοι ὅμως ἔχουν τὴ γνώμη ὅτι πρέπει νὰ ἐξηγηθεῖ τὸ νόημα τῆς προφητείας καὶ μὲ ἄλλο τρόπο. Γιατὶ λένε ὅτι κάποτε βρέθηκε τὸ ξύλο τοῦ σταυροῦ ἔχοντας ἀκόμα καρφωμένα ἐπάνω του τὰ καρφιά, ἀπὸ τὰ ὁποῖα πῆρε ἓνα ὁ εὐσεβὴς Κωνσταντῖνος καὶ τὸ ἔβαλε στὸ χαλινάρι τοῦ ἵππου του, εὐλογήθηκε ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ ἐξαιτίας αὐτοῦ πίστεψε. Ἄν ἔτσι ἔχει τὸ πρᾶγμα θὰ ἔλεγε κάποιος δὲν εἶναι ἀπίθανο καὶ εὐλόγα δὲν θὰ μποροῦσε νὰ θεωρηθεῖ ὅτι βρίσκεται ἔξω ἀπὸ τὸ λόγο ποὺ πρέπει, τὸ νὰ τὸν θυμηθεῖ ὁ Θεὸς καὶ μὲ προφητικὴ προῶρηση νὰ τιμηθεῖ ὁ εὐσεδέστατος βασιλιάς. Γιατὶ πέρα πολλοὺς μνημόνευσε καὶ προαγό-

26. Ἡσ. 2, 4.

προφητῶν ὁ λόγος, καθάπερ ἀμέλει καὶ Ἰωσίου καὶ ἑτέρων τι-
 νῶν. Ἔσθ' ὅτε δὲ καὶ ἡ τῶν καιρῶν ἡμερότης καὶ εὐσέβεια διὰ
 τῶν ἐν αὐτοῖς κρατούντων σημαίνεται. Οὐδὲν οὖν ἄρα τὸ ἀπει-
 κός, εἰ διαμέμνηται καὶ νῦν ὁ προφήτης Ζαχαρίας ἀξιολογωτά-
 5 του πράγματος, καὶ θεοφιλοῦς ἀληθῶς καὶ βασιλείας εὐσεβοῦς,
 καὶ καιρῶν ἀνακειμένων τῇ εἰς Χριστὸν ἀγάπῃ. Τὸ γὰρ δὴ καὶ
 βασιλέων ἵπποις ἐμπρέπειν τὸν ἥλον ἀπὸ τοῦ τιμίου ληφθέντα
 σταυροῦ, τί ἂν ἕτερον ἡμῖν ὑπεμφήνειεν ἄν, ἢ πλείστην ὄσσην καὶ
 ἀξιάγαστον ἀληθῶς τῶν κρατούντων εὐσέβειαν;

10 **Στίχ. 20.** «Καὶ ἔσονται οἱ λέβητες οἱ ἐν τῷ οἴκῳ Κυρίου
 ὡς φιάλαι πρὸ προσώπου τοῦ θυσιαστηρίου».

ριε'. Ἐν τῇ ἀγία λέβητες ἦσαν σκηνη, καὶ ἐν τῷ μετὰ ταῦτα
 κατεσκευασμένῳ ναῶ, ἐν οἷς τὰ τῶν θυσιῶν ἤψετο κρέα, δαπα-
 νώντων αὐτὰ τῶν ἱερέων ἐν τόπῳ ἀγίῳ, καὶ τοῦτο τοῦ νόμου τε-
 15 λεῖσθαι προστεταχότος, ὡς ἂν μὴ ἔξω πον τῶν ἱερῶν ἐκκομίζοιν-
 το χώρων τὰ ἡγιασμένα. Ἐπειδὴ δὲ τῶν ἀρχαίων ἐκείνων ἐθῶν
 ἀποπεπαυμένων, εἰς ἕτερον ἡμῖν λατρείας τρόπον μετακεχώρηκε
 τὰ μυστήρια, καὶ μηλοσφαγίαις μὲν οὐκέτι καὶ λιθανωτοῖς, θυσί-
 αῖς δὲ μᾶλλον ταῖς ἀναιμάκτοις τὸν τῶν ὄλων καταγεραίρειν Θε-
 20 ὸν οἱ διὰ πίστεως δεδιδάγμεθα, καὶ αὐτὸν νοητῶς ἱερουροῦμεν
 ἐν ἐκκλησίαις τὸν τῶν ὄλων Σωτῆρα Χριστόν, ἀντὶ τῶν λεβήτων
 ἑτέροις κεκρήμεθα σκεύεσιν ἱεροῖς, ἃς δὴ καὶ φιάλας ἐνθάδε φη-
 σὶν ὁ προφήτης· σκεύη δὲ ταυτὶ τοῖς πίνουσι χρειωδέστατα. Καὶ
 συνήσει πάντως ὁ σοφὸς ἀκροατῆς τοῦ σημαινομένου τὴν δύνα-
 25 μιν, κἂν εἰ ἀμυδρότερόν πως ἢ χρὴν ὁ παρ' ἡμῶν πεποιήται λό-
 γος, διὰ τοι τὸ δεῖν περιεσταλμένως ποιεῖσθαι τὴν τῶν κεκρυμμέ-
 νων ἀφήγησιν. Οὐκοῦν τότε μὲν ἦσαν οἱ λέβητες, νυνὶ δὲ φιάλαι
 πρὸ προσώπου τοῦ θυσιαστηρίου.

30 **Στίχ. 21.** «Καὶ ἔσται πᾶς λέβης ἐν Ἱερουσαλήμ καὶ ἐν τῷ Ἰ-
 ούδα ἅγιον τῷ Κυρίῳ παντοκράτορι· καὶ ἤξουσι πάντες οἱ
 θυσιάζοντες καὶ λήψονται ἐξ αὐτῶν καὶ ἐψήσουσιν ἑαυ-
 τοῖς».

ρις. Λέβητας ἀποκαλεῖ, τοῖς ἀρχαίοις ὀνόμασι χρησάμενος ἔτι,

ρευσε κατά καιρούς ὁ λόγος τῶν ἁγίων προφητῶν, ὅπως γιὰ παράδειγμα καὶ τὸν Ἰωσία καὶ κάποιους ἄλλους²⁷. Πολλές φορές καὶ ἡ ἡμερότητα καὶ ἡ εὐσέβεια τῶν καιρῶν δηλώνεται ἀπὸ τοὺς ἄρχοντές τους. Ἄρα λοιπὸν δὲν εἶναι καθόλου ἀφύσικο, ἂν τώρα ὁ προφήτης Ζαχαρίας θυμᾶται ἓνα πολὺ ἀξιο λόγου γεγονὸς καὶ ἓνα θεοφιλῆ βασιλιά, φιλαλήθη καὶ εὐσεβῆ, καὶ καιρούς ἀφιερωμένους στὴν ἀγάπη τοῦ Χριστοῦ. Γιατί, τὸ νὰ κοσμεῖ καὶ ἵππους τῶν βασιλέων τὸ καρφὶ ποῦ πάρηκε ἀπὸ τὸν τίμιο σταυρό, τί ἄλλο θὰ μπορούσε νὰ ὑποδηλώσει, παρὰ μεγάλη καὶ ἀξιοθαύμαστη ἀληθινὰ εὐσέβεια τῶν ἡγετῶν;

Στίχ. 20. «Καὶ οἱ λέβητες ποῦ εἶναι στὸ ναὸ τοῦ Κυρίου θὰ εἶναι σὰν τὶς φιάλες ποῦ χρησιμοποιοῦνται στὸ θυσιαστήριο».

115. Στὴν ἁγία σκηνὴ καὶ στὸ ναὸ ποῦ κατασκευάσθηκε ἀργότερα ὑπῆρχαν λέβητες, ὅπου μαγειρεύονταν τὰ κρέατα καὶ τὰ ἔτρωγαν οἱ ἱερεῖς σὲ ἅγιο τόπο, καὶ αὐτὸ γινόταν μὲ πρόσταγμα τοῦ νόμου, ὥστε νὰ μὴ μεταφέρονται σὲ μέρος ἔξω ἀπὸ τὸ ἱερὸ ναὸ αὐτὰ ποῦ εἶχαν ἁγιασθεῖ. Ὅταν ὅμως διακόπηκαν ἐκεῖνες οἱ παλαιῆς συνήθειες, τὰ μυστήρια πῆραν ἄλλη μορφή στὴ λατρεία. Δὲν γίνονταν πιά θυσίες προβάτων, οὔτε καίγονταν λιθάνια, ἀλλὰ διδαχθήκαμε οἱ πιστοὶ μὲ θυσίες μᾶλλον ἀναίμακτες νὰ δοξολογοῦμε τὸν Θεὸ τῶν ὅλων καὶ αὐτὸν νὰ ἱεουργοῦμε πνευματικὰ στὶς Ἐκκλησίες, τὸν Σωτῆρα τῶν ὅλων Χριστὸ, καὶ ἀντὶ γιὰ λέβητες χρησιμοποιοῦμε ἄλλα ἱερὰ σκεύη, τὰ ὁποῖα καὶ φιάλες τὰ ὀνομάζει ἐδῶ ὁ προφήτης. Κι αὐτὰ εἶναι σκεύη ἀναγκαιότατα γι' αὐτοὺς ποῦ πίνουν. Καὶ θὰ κατανοήσει ὁ σοφὸς ἀκροατὴς τὸ νόημά τους, ἀκόμα καὶ ἂν ὁ λόγος ὁ δικός μας τὰ ἐκθέτει κάπως ἀσαφέστερα ἀπὸ ὅ,τι πρέπει, ἐπειδὴ πρέπει νὰ κάνομε περιορισμένα τὴν ἀφήγηση γιὰ τὰ κρυμμένα (μυστήρια). Τότε λοιπὸν ὑπῆρχαν λέβητες, τώρα φιάλες μπροστὰ στὸ θυσιαστήριο.

Στίχ. 21. «Καὶ κάθε λέβητας στὴν Ἱερουσαλήμ καὶ στὸν Ἰούδα θὰ εἶναι ἀφιερωμένος στὸν Κύριο τὸν παντοκράτορα. Καὶ θὰ ἔρθουν ὅλοι ὅσοι προσφέρουν θυσίες καὶ θὰ πάρουν ἀπὸ αὐτοὺς καὶ θὰ μαγειρέψουν μέσα σ' αὐτούς».

116. Λέβητες ὀνομάζει, χρησιμοποιώντας ἀκόμα τὶς ἀρχαῖες ὀνο-

27. Δ' Βασ. 22, 1 ἐ.

τὰ σκεύη τὰ μυστικά, ἃ καὶ ἔστιν ἅγια, σεπτὰ τε καὶ τίμια, καὶ αὐτοῖς τοῖς ἐν τῇ Ἱερουσαλήμ, ἤγουν τῇ Ἐκκλησίᾳ, δῆλον δὲ ὅτι τοῖς θείοις ἱερουργοῖς, καὶ παρ' αὐτῶ δὲ τῷ Ἰουδα, τουτέστι πάλιν τοῖς τὴν ἐν πνεύματι λαχοῦσι περιτομήν. Εἶεν δ' ἂν οὗτοι 5 πάλιν οἱ πεπιστευκότες. Παρ' οὐδενός γὰρ ὄλως εἰς κοινήν λαμβάνεται χρεία τῷ ἁγίου θυσιαστηρίου τὰ σκεύη, ἀλλ' ἔστιν, ὡς ἔφην, ἅγια καὶ εἰς δόξαν Θεοῦ τετηρημένα, καὶ μόναίς ταῖς χρείαις ὑπηρετεῖν εἰωθότα τῆς ἁγίας τραπέζης, δι' αὐτῶν τε καὶ ἐν αὐτοῖς αἱ τῶν προσαγόντων τελοῦνται θυσίαι, οὐχ ἑκάστου 10 φέροντος ἴδιον σκεῦος, ἀπάντων δὲ μόνοις τοῖς ἱεροῖς κεχορηγμένων. «Πᾶς γὰρ λέβης ἅγιος ἔσται φησὶ τῷ Κυρίῳ». Οὐκοῦν διαλέγεται μὲν ὁ προφήτης ὡς ἐπὶ θυσιῶν ἔτι τῶν κατὰ τὸν νόμον, λέβητάς τε καὶ ἔψησιν ὀνομάζει, νοήσομεν δὲ πρεπόντως ἡμεῖς τοῖς διὰ Χριστοῦ καιροῖς. Οἰκονομικῶς δὲ φαμεν ἀσυμφανῆ γε 15 νέσθαι, καὶ οὐ πᾶσιν ἀπλῶς ἐκκείμενον τῶν ἁγίων προφητῶν τὸν λόγον, ἵνα μὴ θάλληται πρὸς αὐτῶν τὰ ἅγια τοῖς κυσί, μήτε μὴν τοῖς θεθήλοις καὶ βδελυρωτάτοις ὁ μόνοις πρόπων ἁγίοις ἐκκαλύπτοιο λόγος.

20 *Στίχ. 21. «Καὶ οὐκ ἔσται Χαναναῖος οὐκ ἔτι ἐν τῷ οἴκῳ Κυρίου παντοκράτορος ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ».*

ριζ. Σαθρόν τε καὶ εὐδιάκλαστον τῶν ἀρχαιοτέρων τὸν νοῦν κατίδοι τις ἂν καὶ ἀταλαιπώρως κομιδῇ. Λελύτρωνται μὲν γὰρ ἔξ Αἰγύπτου διὰ Μωυσέως οἱ ἔξ Ἰσραὴλ καὶ τῆς ἀφορήτου δουλείας ἀπεσεύοντο τὸν ζυγόν, πλείστον τε ὄσων ἐπ' αὐτοῖς καὶ ἀξιαγά- 25 στων τετελεσμένων σημείων, ἔξησαν μόλις, διεβιδάσθησαν δὲ καὶ διὰ θαλάσσης αὐτῆς, κατεδηδόκασί τε τὸν ἄρτον τὸν ἐξ οὐρανοῦ, καὶ ὕδωρ ἐκ πέτρας ἀδοκῆτως ἐκκομισθὲν ἐν τῇ ἐρήμῳ πεπόκασι. Τί οὖν οἱ τάλανες; Μεμοσχοποιήκασιν ἀπόντος Μωυσέως, καὶ ὡς ὁ προφήτης φησὶν, ἀνέλαβον «τὴν σκηνὴν τοῦ Μολὸχ καὶ τὸ 30 ἄστρον τοῦ θεοῦ αὐτῶν Ῥεφάν, τοὺς τύπους οὓς πεποιήκασι προσκυνεῖν αὐτοῖς». Ἄλλ' ἐκεῖνοι μὲν διολώλασι πέπτωκε γὰρ τὰ κῶλα αὐτῶν ἐν τῇ ἐρήμῳ, καθὰ γέγραπται. Ἐπειδὴ δὲ διεβιδάσθησαν

μασίες τους, τὰ μυστικά σκεύη, τὰ ὁποῖα καὶ εἶναι ἅγια, σεβαστὰ καὶ τίμια καὶ γι' αὐτοὺς ποὺ βρίσκονται μέσα στὴν Ἱερουσαλήμ, δηλαδή τὴν Ἐκκλησία, προφανῶς τοὺς θεῖους ἱερουργούς, καὶ γιὰ τὸν ἴδιο τὸν Ἰούδα, δηλαδή πάλι γι' αὐτοὺς ποὺ ἔλαβαν τὴν πνευματικὴ περιτομή, καὶ αὐτοὶ πάλι εἶναι ὅσοι ὅσοι ἔχουν πιστέψει. Τὰ σκεύη τοῦ ἁγίου θυσιαστηρίου ἀπὸ κανέναν δὲν χρησιμοποιοῦνται σὲ κοινὴ χρῆση, ἀλλ' εἶναι, ὅπως εἶπα, ἅγια καὶ προορίζονται γιὰ τὴ δόξα τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐξυπηρετοῦν κατὰ συνήθεια μόνο τὶς ἀνάγκες τῆς ἁγίας τράπεζας, καὶ μὲ αὐτὰ καὶ μέσα σ' αὐτὰ τελοῦν τὶς θυσίες τους ὅσοι θυσιάζουν, καὶ δὲν φέρνει καθένας δικό του σκεῦος, ἀλλ' ὅλοι χρησιμοποιοῦν τὰ ἱερὰ μόνο. Γιατὶ λέγει, «Κάθε λέβητας θὰ εἶναι ἅγιος γιὰ τὸν Κύριο». Μιλᾷει λοιπὸν ὁ προφήτης ἀκόμα γιὰ τὶς κατὰ τὸ νόμο θυσίες, καὶ ἀναφέρει τοὺς λέβητες καὶ τὸ μαγείρευμα, ἐμεῖς ὅμως θὰ νοήσουμε, ὅπως εἶναι ὀρθό, τὰ χρῶνια τοῦ Χριστοῦ. Κατ' οἰκονομία ὅμως λέμε, ὅτι ὁ λόγος τῶν ἁγίων προφητῶν δὲν εἶναι ὀλοφάνερος καὶ δὲν εἶναι γενικὰ προσιτὸς σὲ ὅλους, γιὰ νὰ μὴ ρίχνονται τὰ ἅγια στὰ σκυλιὰ²⁸, οὔτε ν' ἀποκαλύπτεται στοὺς βέβηλους καὶ βδελυρώτατους ὁ λόγος ποὺ ἀρμόζει μόνο στοὺς ἁγίους.

Στίχ. 21. «Καὶ τὴν ἡμέρα ἐκείνη δὲν θὰ ὑπάρχει πιά Χαναναῖος στὸν οἶκο τοῦ Κυρίου τοῦ Παντοκράτορα».

117. Θὰ μπορούσε κανεὶς, καὶ χωρὶς πολὺ κόπο, νὰ δεῖ σαθερὴ καὶ εὐθραυστη τὴ σκέψη τῶν παλαιότερων. Οἱ Ἰσραηλιῖτες δηλαδή λυτρώθηκαν ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο μέσω τοῦ Μωυσῆ καὶ ἀποτίναξαν τὸ ζυγὸ τῆς ἀνυπόφορης δουλείας, καὶ ἀφοῦ ἔγιναν γι' αὐτοὺς πλεῖστα ὅσα καὶ ἀξιοθαύμαστα σημεῖα, μόλις μπόρεσαν νὰ φύγουν. Πέρασαν ἐπίσης μέσω τῆς θάλασσας, ἔφαγαν τὸν ἄρτο ἀπὸ τὸν οὐρανὸ, ἤπιαν καὶ νερὸ ἀπὸ τὴν πέτρα ποὺ ἀνέβλυσε ἀπροσδόκητα στὴν ἔρημο²⁹. Καὶ τί ἔκαναν οἱ δυστυχεῖς; Θεοποίησαν τὸ μοσχάρι³⁰ ἐνῶ ἔλειπε ὁ Μωυσῆς, καὶ ὅπως ὁ προφήτης λέγει, «Πῆραν τὴ σκηνὴ τοῦ Μολὸχ καὶ τὸ ἄστρο τοῦ θεοῦ τους Ρεφάν, τὰ ἀγάλματα ποὺ ἔκαναν γιὰ νὰ τὰ προσκυνοῦν»³¹. Ἄλλ' ἐκεῖνοι βέβαια χάθηκαν, γιατί ὅπως ἔχει γραφεῖ, «Ἐπесαν τὰ μέλη τῶν σωμάτων τους στὴν ἔρημο»³², ὅταν ὅμως πέρασαν οἱ μετὰ ἀπὸ αὐτοὺς

31. Ἄμωσ 5, 26.

32. Ἐβρ. 3, 17.

τὸν Ἰορδάνην οἱ μετ' αὐτούς, στρατηγοῦντος Ἰησοῦ, πάλιν τοῦ χρόνου προβαίνοντος, γεγονότες ὑπὸ κριτάς, λελατρεύκασι τοῖς εἰδῶλοις ἀλλὰ καὶ ἐν καιροῖς τῶν ἁγίων προφητῶν τεθύκασι ταῖς δαμάλεσι ταῖς χρυσαῖς, ἃς πεποιήκεν αὐτοῖς ὁ ἐπάρατος Ἰεροβο-
 5 ἄμ, καὶ πρὸς ταύταις ἔτι τεμένη τε καὶ βωμούς ἀνιστάντες, οὐδὲν ἦττον προσκεκνήκασι τῇ Βάαλ, τῷ Χαμῶς, τῇ Ἀστάρτη, τῷ Βεελφεγῶρ. Καὶ τὸ ἔτι τούτων ἐπέκεινα τῶν κακῶν· οὐ γὰρ δὴ τὴν ἀγελαίαν καὶ συρφετώδη πληθὺν μόνην ἐν τούτοις γεγενῆσθαί φαμεν, ἀλλὰ γὰρ καὶ ἐξ αὐτῶν τῶν ἱερέων ἐκκεκλικότας πολλοὺς εὐρήσο-
 10 μεν. Τοιγάρτοι καὶ ἔφασκε διὰ τοῦ προφήτου Θεός· «Οἱ ἱερεῖς οὐκ εἶπαν, Ποῦ ἐστὶ Κύριος, καὶ οἱ ἀντεχόμενοι τοῦ νόμου μου οὐκ ἠπίστησαντό με, καὶ οἱ ποιμένες ἠσέβδουν εἰς ἐμέ, καὶ οἱ προφήται προεφήτευσον τῇ Βάαλ, καὶ ὀπίσω ἀνωφελοῦς ἐπορεύθησαν». Θεάται δὲ καὶ ὁ προφήτης Ἰεζεκιήλ «ὡς εἴκοσι καὶ πέντε ἄνδρας
 15 ἐκ τῶν πρεσβυτέρων Ἰσραήλ, τὰ ὀπίσθια μόνα ἔχοντας πρὸς τὸν ναὸν Κυρίου καὶ τὰ πρόσωπα αὐτῶν ἀπέναντι, προσκνυοῦντάς τε καὶ κατὰ ἀνατολᾶς τῷ ἡλίῳ». Καὶ πλεῖστα μὲν ἐν τούτοις ἐπισωρεύειν ἕτερα χαλεπὸν οὐδὲν· ἀρκέσειν δὲ οἶμαι καὶ ταῦτα πρὸς ἔλεγχον τῆς ἐνούσης αὐτοῖς ἀφιλομαθίας.

20 Οὐκοῦν σεσάλευτο μὲν τῶν ἀρχαιοτέρων ὁ νοῦς καὶ ἦν εὐπάραφορος κομιδῇ. Τοιγάρτοι καὶ περὶ αὐτῶν ἔφη Θεός· «Ἠγάπησαν κινεῖν πόδας αὐτῶν καὶ οὐκ ἐφείσαντο, καὶ ὁ Θεὸς οὐκ εὐδόκησεν ἐν αὐτοῖς». Παρεκομίζοντο γὰρ εὐκόλως εἰς ἐκτόπους εἰδωλολατρίας καί, γεγονότες ἐξ αἵματος Ἰσραήλ, τοὺς ἀλλογενεῖς Χανα-
 25 νααίους ζηλοῦν ἐσπούδαζον. Ἐπειδὴ δὲ καθ' ἡμᾶς γέγονεν ὁ Μονογενῆς τοῦ Θεοῦ Λόγος, καὶ δικαίως τῇ πίστει, τῷ ἁγίῳ Πνεύματι κατεσφράγισε τοὺς τῇ παρ' αὐτοῦ προσιόντας χάριτι, γέγονεν ἡμῖν ἐδραῖος ὁ νοῦς, ἀσφαλῆς τε καὶ ἀκατάσειστος καὶ πεπηγῶς εἰς εὐσέβειαν. Ἀναπείσει γὰρ οὐδεὶς τοὺς ἡγιασμένους,
 30 ἕτερον εἰδέναι θεὸν παρὰ τὸν φύσει τε καὶ ἀληθῶς, ὃν ἐγνώκαμεν

33. Γ Βασ. 3, 12, 28-33.

35. Ἰεζ, 8, 16.

34. Ἰερ. 2, 8.

36. Ἰερ. 14, 10.

τὸν Ἰορδάνη, ἔχοντας στρατηγὸ τοὺς τὸν Ἰησοῦ (τοῦ Ναυῆ), καὶ πάλι μὲ τὸ πέρασμα τοῦ χρόνου, καθὼς κυβερνοῦνταν ἀπὸ τοὺς κριτές, λάτρευσαν τὰ εἰδῶλα. Ἀλλὰ καὶ στοὺς καιροὺς τῶν ἁγίων προφητῶν θυσίασαν στὶς χρυσὲς δαμάλες, ποὺ τοὺς ἔκανε ὁ καταραμένος Ἰεροβοὰμ³³, καὶ ἐκτὸς ἀπὸ αὐτές, κάνοντας ἀκόμα καὶ ναοὺς καὶ βωμοὺς λάτρεψαν ἐπίσης καθόλου λιγότερο τὴν Βάαλ, τὸν Χαμῶς, τὴν Ἀστάρτη, τὸν Βεελφεγῶρ. Καὶ τὸ ἀκόμα πέρα ἀπὸ αὐτὰ τὰ κακά, λέμε ὅτι ὄχι μόνο ἡ ἀγέλη καὶ ὁ συρφετὸς τοῦ πλήθους παραδόθηκε σὲ ὅλα αὐτὰ, ἀλλὰ θὰ βροῦμε πολλοὺς καὶ ἀπὸ τοὺς ἴδιους τοὺς ἱερεῖς νὰ ἔχουν προσκλίνει σ' αὐτὰ. Γι' αὐτὸ καὶ ἔλεγε ὁ Θεὸς μέσω τοῦ προφήτη· «Δὲν εἶπαν οἱ ἱερεῖς, Ποῦ εἶναι ὁ Κύριος; Καὶ ὅσοι ἀσχολοῦνταν μὲ τὸ νόμο δὲν μὲ γνώριζαν, καὶ οἱ ποιμένες ἀσεβοῦσαν πρὸς ἐμένα, καὶ οἱ προφῆτες προφήτευαν στὸ ὄνομα τῆς Βάαλ καὶ πορεύθηκαν πίσω ἀπὸ κάποιον ἀνώφελο»³⁴. Ἐπίσης εἶδε σὲ ὄραμα καὶ ὁ προφήτης Ἰεζεκιήλ «εἴκοσι πέντε περίπου ἄνδρες ἀπὸ τοὺς πιὸ ἡλικιωμένους Ἰσραηλίτες ποὺ εἶχαν γυρισμένα στὸ ναὸ τὰ ὀπίσθιά τους καὶ τὰ πρόσωπά τους πρὸς τὴν ἀντίθετη κατεύθυνση καὶ προσκυνοῦσαν τὸν ἥλιο πρὸς τὴν ἀνατολή»³⁵. Καὶ δὲν ὑπάρχει καμμιά δυσκολία νὰ σᾶς παρουσιάσω μαζί μ' αὐτὰ καὶ πολλὰ ἄλλα παραδείγματα. Ὅμως ἀρκοῦν, νομίζω, καὶ αὐτὰ γιὰ νὰ ἀποδείξομε ὅτι ἀπουσίαζε σ' αὐτοὺς ἡ ἀγάπη πρὸς μάθηση.

Ταλαντευόταν λοιπὸν ὁ νοῦς τῶν παλαιότερων καὶ πολὺ εὐκόλα παραφερόταν. Γι' αὐτὸ ὁ Θεὸς εἶπε καὶ γι' αὐτούς· «Ἀγάπησαν νὰ τρέχουν ἐδῶ καὶ ἐκεῖ καὶ δὲν ὑπολόγιζαν τὸν κόπο, γι' αὐτὸ καὶ δὲν ἦταν ἀρεστοὶ στὸν Θεό»³⁶. Γιατὶ παρασύρονταν εὐκόλα σὲ ἄτοπες εἰδωλολατρίες, καὶ ἐνῶ προέρχονταν ἀπὸ τὸ αἷμα τοῦ Ἰσραήλ, ἐπιδίωκαν νὰ γίνουν μιμητὲς τῶν ἄλλοεθνῶν Χαναναίων. Ὅταν ὅμως ἔγινε ὁμοιος μὲ ἐμᾶς³⁷ ὁ μονογενὴς Λόγος τοῦ Θεοῦ καὶ μᾶς χάρισε τὴ δικαίωση μέσω τῆς πίστεως³⁸, σφράγισε μὲ τὸ ἅγιο Πνεῦμα ἐκείνους ποὺ προσέρχονταν στὴ χάρη τῆ δοσμένη ἀπὸ αὐτόν, ἔγινε ἐδραῖος ὁ νοῦς μας, ἀσφαλῆς καὶ ἀταλάντευτος καὶ ἀμετακίνητος στὴν εὐσέβεια. Γιατὶ κανένας δὲν μπορεῖ νὰ πείσει αὐτοὺς ποὺ ἔχουν ἁγιασθεῖ νὰ προσκυνήσουν ἄλλο θεὸ ἐκτὸς ἀπὸ τὸν ἀπὸ τὴ φύση του καὶ ἄληθινό, τὸν ὁποῖο γνωρίσαμε στὸ πρόσω-

37. Φιλ. 2, 6-7.

38. Ρωμ. 5, 1.

*Θεὸν ἐν Χριστῷ. Παρέδειξε γὰρ ἡμῖν ἐν ἑαυτῷ τὸν Πατέρα λέγων
«Ὁ ἑώρακὼς ἐμέ, ἑώρακε τὸν Πατέρα».*

*Οὐκοῦν «ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ», φησί, τουτέστι κατ' ἐκεῖνο τοῦ
καιροῦ, «οὐκ ἔσται Χαναναῖος», τουτέστιν ἀλλογενῆς καὶ εἰδωλο-
5 λάτρης, «ἐν τῷ οἴκῳ Κυρίου παντοκράτορος». Ἐρηρῆσμεθα γάρ,
ὡς ἔφην, ἐν πίστει, καὶ τοῖς εἰς ἀσφάλειαν ἀντήμασι κατεστέμμεθα
διὰ Χριστοῦ, δι' οὗ καὶ μεθ' οὗ τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ ἡ δόξα, σὺν τῷ ἁ-
γίῳ Πνεύματι, εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.*

πο τοῦ Χριστοῦ. Γιατί μᾶς ἔδειξε σὸν ἑαυτό του τὸν Πατέρα, λέγοντας «Ὅποιος εἶδε ἐμένα, εἶδε τὸν Πατέρα»³⁹.

«Τὴν ἡμέρα ἐκείνη» λοιπὸν, λέγει, δηλαδή ἐκεῖνο τὸν καιρό, «δὲν θὰ ὑπάρχει Χαναναῖος», δηλαδή ἄλλοεθνῆς καὶ εἰδωλολάτρης, «στὸν οἶκο τοῦ Κυρίου τοῦ παντοκράτορα». Γιατί, ὅπως εἶπα, εἴμαστε γερά στηριγμένοι στὴν πίστη καὶ ἔχομε στεφανωθεῖ μὲ τὰ καυχήματα τῆς ἀσφάλειας ἀπὸ τὸν Χριστό, μέσω τοῦ ὁποῖου καὶ μὲ τὸν ὁποῖο σὸν Θεὸ ἀνήκει ἡ δόξα μαζί μὲ τὸ ἅγιο Πνεῦμα στοὺς αἰῶνες. Ἀμήν.

39. Ἰω. 14, 9.

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ
ΚΥΡΙΛΛΟΥ
ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

ΕΞΗΓΗΣΙΣ ΥΠΟΜΝΗΜΑΤΙΚΗ
ΕΙΣ ΤΟΝ ΠΡΟΦΗΤΗΝ ΙΩΝΑΝ

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ

α'. Ο θεσπέσιος Ἰωνᾶς πατρὸς μὲν ἐξέφυ τοῦ Ἀμαθί, ὠρμητό
γε μὴν ἐκ Γεθχοβὲρ (πολίχνιον δὲ τοῦτο τῆς Ἰουδαίων γῆς, ἦτοι
κῶμη, κατὰ γε τὸν εἰκότα λόγον), ἔοικε δὲ τοὺς τῆς προφητείας
πεποιῆσθαι λόγους κατ' ἐκείνον τὸν καιρὸν, καθ' ὃν καὶ οἱ πρὸ
5 αὐτοῦ, Ὡσηέ τε φημὶ καὶ Ἀμῶς καὶ Μιχαίας καὶ οἱ λοιποὶ Πλεῖ-
στα δὲ ὅσα τοῖς Ἰουδαίων δήμοις κατίδοι τις ἂν αὐτὸν κεχρη-
σμοδηκότα καὶ τοὺς ἄνωθεν καὶ παρὰ Θεοῦ διαπορθμεύσαντα
λόγους καὶ τὰ ἐσόμενα σαφῶς προαπηγγελκότα. Ἐγγραφος μὲν
οὖν τῆς παρ' αὐτοῦ προφητείας λόγος ἕτερος οὐδεὶς παρὰ τοῦ-
10 τὸν ἔστιν. Ὅτι δὲ διατετέλεκε ταῖς Ἰουδαίων ἀγέλαις τὰ κατὰ
καιροὺς ἐσόμενα προαναφωνῶν μεμαρτύρηκεν ἡ θεόπνευστος
Γραφή. Ἐν γὰρ τῇ τετάρτῃ τῶν Βασιλειῶν ποιεῖται μὲν τοὺς λό-
γους τὸ γράμμα τὸ ἱερὸν περὶ τοῦ Ἱεροβοάμ, οὐχὶ δὴ τοῦ πρώτου
καὶ ἐν ἀρχαῖς, ὃς ἦν τοῦ Ναβάτ, «ὃς καὶ ἐξήμαρτε τὸν Ἰσραήλ»,
15 καθὰ γέγραπται, δαμάλεσι δηλονότι ταῖς χρυσαῖς προσκυνεῖν
ἀναπέισας, ἀλλ' ἕτερον πάλιν Ἱεροβοάμ μετὰ πολλοὺς γεγονότος,
ὃς ἦν τοῦ Ἰωᾶς. Τίνα δὲ προανήγγειλεν ὁ μακάριος Ἰωνᾶς, διε-
σάφησε λέγον· «Οὗτος ἀπέστησε τὸ ὄριον Ἰσραὴλ ἀπὸ εἰσόδου

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ
ΚΥΡΙΛΛΟΥ
ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

ΕΞΗΓΗΣΙΣ ΥΠΟΜΝΗΜΑΤΙΚΗ
ΣΤΟΝ ΠΡΟΦΗΤΗ ΙΩΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

1. Ὁ θεσπέσιος Ἰωνᾶς εἶχε πατέρα τὸν Ἀμαθὶ καὶ καταγόταν ἀπὸ τῆ Γεθχοβέρ (αὕτῃ ἦταν μία πόλις τῆς Ἰουδαίας, ἥτοι κώμη, γιὰ νὰ τὸ ποῦμε σωστά), καὶ φαίνεται ὅτι ἔγραψε τὴν προφητεία του τὴν ἐποχὴ ἐκείνη κατὰ τὴν ὁποία καὶ οἱ πρὶν ἀπὸ αὐτὸν Ὡσηὲ καὶ Ἀμὼς καὶ Μιχαίας καὶ οἱ λοιποὶ. Μπορεῖ νὰ δεῖ κανεὶς ὅτι ἔχει προφητεύσει πάρα πολλὰ γιὰ τὸ λαὸ τῶν Ἰουδαίων, καὶ ἔχει μεταβιβάσει τοὺς λόγους ποὺ ἄκουσε ἀπὸ τὸν Θεό, καὶ προανήγγειλε μὲ σαφήνεια τὰ μελλοντικά. Ἄλλος βέβαια γραπτὸς λόγος τῆς προφητείας του ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὸν ἐδῶ δὲν ὑπάρχει. Ὅτι ὅμως ἔζησε προαναγγέλλοντα στὰ πλήθη τῶν Ἰουδαίων ὅσα θὰ γίνονταν κατὰ διαφόρους καιροὺς τὸ διαβεβαιώνει ἡ θεόπνευστη Γραφή. Πράγματι στὸ τέταρτο βιβλίον τῶν Βασιλειῶν ἡ ἁγία Γραφή κάνει λόγο γιὰ τὸν Ἱεροβοάμ, ὄχι τὸν πρῶτο καὶ ἀρχικό, ποὺ ἦταν υἱὸς τοῦ Ναβάτ, ὁ ὁποῖος, ὅπως ἔχει γραφεῖ, «ἔκανε τὸν Ἰσραὴλ νὰ ἀμαρτήσῃ»¹, πείθοντάς τους νὰ προσκυνήσουν τὶς χρυσῆς δαμάλες, ἀλλὰ γιὰ ἕναν ἄλλο πάλι Ἱεροβοάμ ποὺ βασίλευσε ἔπειτα ἀπὸ πολλοὺς ἄλλους βασιλεῖς, ὁ ὁποῖος ἦταν υἱὸς τοῦ Ἰωᾶς. Ποιὰ προανήγγειλε ὁ μακάριος Ἰωνᾶς τὸ διασαφήνισε λέγοντας: «Αὐτὸς ἐπεξέτεινε τὰ ὅρια τοῦ Ἰσρα-

1. Δ' Βασ. 13, 11.

Αἶμάθ ἕως τῆς θαλάσσης τῆς Ἄραβα, κατὰ τὸ ῥῆμα Κυρίου Θεοῦ Ἰσραὴλ, ὃ ἐλάλησεν ἐν χειρὶ δούλου αὐτοῦ Ἰωνᾶ υἱοῦ Ἀμαθὶ τοῦ προφητοῦ τοῦ ἐκ Γεθχοβέο. Ὅτι ἐπεῖδε Κύριος ἐπὶ τὴν ταπείνωσιν Ἰσραὴλ καὶ ἔσωσεν αὐτοὺς ἐκ χειρὸς Ἰεροβοὰμ υἱοῦ Ἰωᾶς». Τὸ δὲ «ἐκ χειρὸς» φησὶν ἀντὶ τοῦ «διὰ χειρὸς». Ἰεροβοὰμ γάρ, ὡς ἔφην, ὁ τοῦ Ἰωᾶς πεπολέμηκε πρὸς τοὺς ἄλλοφύλους, καὶ πόλεις διηρπασμένας τῆς Ἰουδαίων γῆς ὑφ' ἑαυτὸν πεποίηται πάλιν, καὶ βεβοήθηκεν οὐ μετρίως τοῖς ἐξ Ἰσραὴλ, Θεοῦ προασπίζοντος καὶ διασώζειν ἐθέλοντος, καίτοι πρὸς λῆξιν ἤκοντας
10 τῆς ἀπασῶν ἐσχάτης ταλαιπωρίας.

Οὐκοῦν γεγόνασι μὲν καὶ ἕτεροι προφητείας λόγοι κατὰ καιροὺς τῷ μακαρίῳ Ἰωνᾶ, ἀναγέγραπται δὲ τὰ περὶ αὐτοῦ νυνὶ χρησίμως τε καὶ οἰκονομικῶς. Ἀξιάκουστον γὰρ τὸ χρεῖμα, τὸ διακηρύξαι φημὶ Νινευίταις καὶ παθεῖν τὰ μεταξύ. Καταγράφει δέ
15 πως ὡς ἐν σκιαῖς καὶ τῆς τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν οἰκονομίας τὸ μυστήριον. Καὶ γοῦν αὐτὸς ἔφη Χριστὸς Ἰουδαίοις προσλαλῶν· «Γενεὰ πονηρὰ καὶ μοιχαλὶς σημεῖον ἐπιζητεῖ, καὶ σημεῖον οὐ δοθήσεται αὐτῇ, εἰ μὴ τὸ σημεῖον Ἰωνᾶ τοῦ προφήτου. Ὡσπερ γὰρ ἦν Ἰωνᾶς ἐν τῇ κοιλίᾳ τοῦ κήτους τρεῖς ἡμέρας καὶ τρεῖς νύκτας,
20 οὕτως ἔσται καὶ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ καρδίᾳ τῆς γῆς τρεῖς ἡμέρας καὶ τρεῖς νύκτας». Οὐκοῦν ἐξεικονίζεται μὲν καὶ διαπλάττεται πως ἡμῖν ὡς ἐν γε τοῖς κατὰ τὸν θεοσπέσιον Ἰωνᾶν τὸ Χριστοῦ μυστήριον, πλὴν ἐκεῖνο τοῖς ἐντευξομένοις εἰπεῖν οἰήσομαι δεῖν. Ὅτε θεωρίας πνευματικῆς διαμορφοῦται λόγος, προ-
25 κειμένου προσώπου καὶ παραληφθέντος εἰς ὑποτύπωσιν τοῦ πάντων ἡμῶν Σωτῆρος Χριστοῦ, δοκιμάζειν ἀναγκαῖον τὸν σοφόν τε καὶ ἐπιστήμονα, τίνα μὲν ἀκόλουθον ὡς ἄχρηστα ποιεῖσθαι τῷ προκειμένῳ σκοπῷ, τίνα δὲ δὴ αὖ³ χρήσιμά τε καὶ ἀναγκαῖα καὶ ὠφελεῖν ὅτι μάλιστα πεφυκότα τοὺς ἀκρωμένους.

30 Οἷον φέρε εἰπεῖν προκεισθῶ Μωυσῆς ὁ μακάριος, ὃς παρέστησε μὲν τὸν Ἰσραὴλ τῷ Θεῷ ὑπὸ τὸ ὄρος τὸ Σινᾶ, γέγονε δὲ μεσίτης Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων. Δεδιότες γὰρ οἱ ἐξ Ἰσραὴλ ἐλπάρουν λέγοντες «Λάλει σὺ πρὸς ἡμᾶς, καὶ μὴ λαλείτω πρὸς ἡμᾶς ὁ Θεός, μήποτε ἀποθάνωμεν». Ἄλλ' ὅτι τὸ χρεῖμα τὴν διὰ Χριστοῦ μεσιτείαν

ηλιτικοῦ βασιλείου ἀπὸ τὴν εἴσοδο τῆς Αἰμάθ, μέχρι τὴ θάλασσα τῆς Ἄραβα, σύμφωνα μὲ τὸ λόγο τοῦ Κυρίου τοῦ Θεοῦ τοῦ Ἰσραήλ», τὸν ὁποῖο εἶπε στὸν Ἰωνᾶ, υἱὸ τοῦ Ἀμαθί, τὸν προφήτη ἀπὸ τὴν Γεθχοδέρ, γιατί εἶδε τὴν ταπείνωση τῶν Ἰσραηλιτῶν καὶ τοὺς ἔσωσε ἀπὸ τὸ χέρι τοῦ Ἰεροβοάμ»², δηλαδή μὲ τὸ χέρι τοῦ Ἰεροβοάμ. Γιατί ὁ Ἰεροβοάμ, υἱὸς τοῦ τοῦ Ἰωάσ, πολέμησε τοὺς ἄλλοφύλους καὶ ἐπανέκτησε πάλι τὶς πόλεις τῆς Ἰουδαϊκῆς γῆς πού εἶχαν λεηλατήσῃ, καὶ βοήθησε πάρα πολὺ τοὺς Ἰσραηλιτῆς μὲ πρόμαχο τὸν Θεὸ πού ἤθελε νὰ τοὺς σώσει, μολονότι ἔφτασαν στὸ ὄριο τῆς ἔσχατης ταλαιπωρίας.

Λέχθησαν λοιπὸν κατὰ καιροὺς καὶ ἄλλοι λόγοι προφητείας στὸν μακάριο Ἰωνᾶ, ἔχουν ὅμως γραφεῖ γι' αὐτὸν αὐτὰ ἐδῶ χρήσιμα καὶ κατ' οἰκονομία. Εἶναι βέβαια ἀξιόλογο προᾶγμα, τὸ νὰ κυρήξει ἐννοῶ στους Νινευῖτες καὶ νὰ πάθει τὰ ὅσα τοῦ συνέβησαν στὸ μεταξύ. Καταγράφει κάπως σὰν μὲ σκιὰς καὶ τὸ μυστήριον τῆς οἰκονομίας τοῦ Σωτήρα μας. Καὶ πράγματι ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς μιλώντας στους Ἰουδαίους εἶπε· «Γενεὰ πονηρῆ καὶ μοιχαλίδα ζητεῖ θαῦμα, ἀλλὰ θαῦμα δὲν θὰ τῆς δοθεῖ, παρὰ τὸ θαῦμα τοῦ προφήτη Ἰωνᾶ. Γιατί, ὅπως ὁ Ἰωνᾶς παρέμεινε μέσα στὴν κοιλία τοῦ κήτους τρεῖς ἡμέρες καὶ τρεῖς νύχτες, ἔτσι καὶ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου θὰ μείνει μέσα στὴν καρδιὰ τῆς τρεῖς ἡμέρες καὶ τρεῖς νύχτες»³. Εἰκονίζεται λοιπὸν καὶ κατὰ κάποιον τρόπο διαμορφώνεται γιὰ μᾶς τὸ μυστήριον τοῦ Χριστοῦ μὲ ὅσα συνέβησαν στὸν θεσπέσιον Ἰωνᾶ, ἀλλ' ὅμως νομίζω ὅτι πρέπει νὰ πῶ ἐκεῖνο στους ἀναγνώστες μου. «Ὅταν διατυπώνεται λόγος θεωρίας πνευματικῆς γιὰ ἓνα πρόσωπο πού χρησιμοποιεῖται γιὰ νὰ ὑποτυπώσει τὸν Σωτήρα μας Χριστό, εἶναι ἀνάγκη ὁ σοφὸς καὶ ὁ γνώστης νὰ ἐξετάζει ποιά πρέπει νὰ θεωρεῖ ἄχρηστα γιὰ αὐτὸν τὸ σκοπὸ του, καὶ ποιά πάλι χρήσιμα καὶ ἀπαραίτητα καὶ πού πάρα πολὺ ἀπὸ τὴ φύση τους ὠφελοῦν τοὺς ἀκροατές.

Ἄς φέρομε ὡς παράδειγμα τὸν μακάριο Μωυσῆ, ὁ ὁποῖος παρουσίασε τὸν Ἰσραηλιτικὸ λαὸ στὸν Θεὸ στους πρόποδες τοῦ ὄρους Σινᾶ καὶ ἔγινε μεσολαβητῆς μεταξύ Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων. Φοβισμένοι λοιπὸν οἱ Ἰσραηλιτῆς τὸν παρακαλοῦσαν λέγοντας· «Μίλα ἐσὺ σ' ἐμᾶς, καὶ ἄς μὴ μᾶς μιλᾷ ὁ Θεός, μήπως καὶ πεθάνομε»⁴. Ἄλλ' ὅτι τὸ γεγονὸς προτύπωνε

2. Δ' Βασ. 14, 25-27.

3. Ματθ. 12, 39-40.

4. Ἐξ. 20, 19.

προανετύπου σαφῶς αὐτὸς ἐδίδαξεν ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ οὕτω λέγων· «Ὁρθῶς πάντα ὅσα ἐλάλησαν προφήτην αὐτοῖς ἀναστήσω ἐκ τῶν ἀδελφῶν αὐτῶν ὡσπερ σέ,» μεσιτεύοντα δηλονότι καὶ παριστάντα τῷ Θεῷ τὸ ἀνθρώπινον γένος καὶ ἀπαγγέλλοντα τοῖς ἀνά
 5 πᾶσαν τὴν γῆν τὴν τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς ἀπόρρητον βούλησιν. «Θήσω γὰρ τοὺς λόγους μου εἰς τὸ στόμα αὐτοῦ, καὶ λαλήσει αὐτοῖς κατὰ πάντα ὅσα ἂν ἐντείλωμαι αὐτῷ». Παρελήφθη δὴ οὖν ὁ θεοπέσιος Μωυσῆς εἰς τύπον Χριστοῦ, ἀλλ' οὐ πάντα τὰ Μωυσέως καὶ αὐτῷ προσάψομεν, ἵνα μὴ τι τῶν ἀτόπων δρωῖντές τε ὁμοῦ καὶ
 10 λέγοντες ἀλισκοίμεθα. Ὁμολόγει μὲν γὰρ ὁ Μωυσῆς, ὅτι τε ἰσχνόφωνος εἶη καὶ βραδύγλωσσος καὶ ἀνικάνως ἔχων εἰς ἀποστολήν· ἔφασκε γὰρ ὅτι «Ἰσχνόφωνος καὶ βραδύγλωσσος ἐγὼ εἰμι, καὶ οὐκ εὐλόλος πρὸ τῆς χθῆς οὐδὲ πρὸ τῆς τρίτης, οὐδὲ ἀφ' οὗ ἤρξω λαλεῖν τῷ θεράποντί σου»· παρεκάλει δὲ λέγων «Δέομαι, Κύριε, προχειρί-
 15 σαι ἄλλον δυνάμενον, ὃν ἀποστελεῖς». Ἀλλ' οὐ βραδύγλωσσος ὁ Χριστός, οὔτε μὴν ἰσχνόφωνος κατ' ἐκεῖνον, ἀλλ' ἔστιν αὐτὸς ἡ μεγάλη σάλπιγξ. Οὕτω γὰρ αὐτὸν ὁ μακάριος προφήτης Ἡσαΐας ὠνόμαξε, λέγων· «Καὶ ἔσται ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ, σαλπιουῖσι τῇ σάλπιγγι τῇ μεγάλῃ». Περιαγγέλλεται γὰρ τοῦ Σωτῆρος ὁ λόγος, καὶ
 20 ἀκουστός γέγονε τοῖς ἀνά πᾶσαν τὴν ὑπ' οὐρανόν. Καὶ τοῦτο εἰδὼς ὁ μακάριος ἔφη Δαβίδ· «Θεὸς θεῶν Κύριος ἐλάλησε, καὶ ἐκάλεσε τὴν γῆν ἀπὸ ἀνατολῶν ἡλίου μέχρι δυσμῶν».

Οὐκοῦν μεσιτεύει μὲν ὁ Μωυσῆς εἰς τύπον Χριστοῦ, βραδυστομεῖ δὲ οὐκ ἔτι δεικνύων τὸν τύπον ἐν ἑαυτῷ. Παρελήφθη πάλιν
 25 ὁ μακάριος Ἀαρὼν εἰς ὑποτύπωσιν τοῦ Ἐμμανουήλ, τοῖς τῆς ἀρχιερωσύνης κατεστεμμένους ἀνχήμασι, καὶ εἰς τὰ ἅγια τῶν ἁγίων εἰστρέχων, καὶ στολήν ἐκείνην ἠμφιεσμένος τὴν εὐκλεᾶ τε καὶ ἀξιόγαστον. Ἀλλ' οὐ πάντα πάλιν τὰ αὐτοῦ Χριστῷ περιθήσομεν· οὐδὲ γὰρ ἦν ἀμώμητος παντελῶς ἐπειμαῖτο γὰρ ποτε, καταλαλήσας
 30 Μωυσέως ὁμοῦ τῇ Μαρίᾳ. Ἦν δὲ καὶ ἑτέρως οὐκ ἀνεύθυνος, μεμοσχοποιηκός κατὰ τὴν ἔρημον τοῦ Ἰσραήλ. Οὐ πάντα δὴ οὖν τὰ ὡς ἐν γράμμασί τε καὶ τύποις ταῖς πνευματικαῖς θεωρίαις χρήσιμα, ἀλλ' εἰ πρόσωπον εἰσφέρουσιν ἄνατυποῦντος ἡμῖν ἐφ'

μὲ σαφήνεια τὴ μεσολάβηση τοῦ Χριστοῦ τὸ δίδαξε ὁ ἴδιος ὁ Θεὸς καὶ Πατέρας λέγοντας τὰ ἑξῆς «Εἶναι σωστὰ ὅλα ὅσα εἶπαν· θὰ τοὺς δώσω προφήτη ἀπὸ τοὺς ἀδελφούς· τοὺς σὰν ἐσένα»⁵, δηλαδή πού θὰ μεσολαβεῖ καὶ θὰ παρουσιάζει στὸν Θεὸ τὸ ἀνθρώπινο γεγονός καὶ θὰ κηρύττει σ' ὅλη τὴ γῆ τὴν ἀπόρρητη θέληση τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα. «Γιατὶ θὰ δάλω στὸ στόμα τοῦ τοὺς λόγους μου καὶ θὰ τοὺς πῶ ὅλα ὅσα τοῦ δώσω ἐντολή»⁶. Χρησιμοποιήθηκε λοιπὸν Μωυσῆς ὡς τύπος τοῦ Χριστοῦ, ἀλλὰ δὲν θὰ προσδώσομε σ' αὐτὸν ὅλα τὰ σχετικὰ μὲ τὸν Μωυσῆ, γιὰ νὰ μὴ φρεθοῦμε νὰ λέμε καὶ νὰ πράττομε κάτι ἀπὸ τὰ ἄτοπα. Γιατὶ ὁ Μωυσῆς ὁμολογοῦσε ὅτι καὶ ἰσχνόφωνος ἦταν, καὶ βραδύγλωσσος, καὶ ἦταν ἀνίκανος γιὰ τὴν ἀποστολή· γιατί ἔλεγε· «Ἐγὼ εἶμαι ἰσχνόφωνος καὶ βραδύγλωσσος καὶ δὲν μποροῦσα νὰ μιλῶ οὔτε προχθὲς οὔτε πρὶν ἀπὸ τὴν τρίτη ἡμέρα, οὔτε ἀπὸ τότε πού ἄρχισες νὰ μιλᾷς στὸ δοῦλο σου»⁷, καὶ παρακαλοῦσε λέγοντας· «Σὲ παρακαλῶ, Κύριε, ὅρισε ἄλλον ἱκανὸ, τὸν ὅποιο καὶ νὰ στείλεις»⁸. Ὁ Χριστὸς ὅμως δὲν ἦταν βραδύγλωσσος, οὔτε βέβαια ἦταν ἰσχνόφωνος ὅπως ὁ Μωυσῆς, ἀλλ' αὐτὸς εἶναι ἡ μεγάλη σάλπιγγα. Γιατὶ ἔτσι ὀνόμαζε αὐτὸν ὁ μακάριος Ἡσαΐας λέγοντας· «Ἐκείνη τὴν ἡμέρα θὰ σαλπίσουν μὲ τὴ σάλπιγγα τὴ μεγάλη»⁹. Καὶ πράγματι διακηρύχθηκε παντοῦ ὁ λόγος τοῦ Σωτήρα καὶ ἀκούσθηκε σὲ ὅλη τὴν οἰκουμένη. Καὶ αὐτὸ γνωρίζοντάς το ὁ Δαβὶδ εἶπε· «Ὁ Θεὸς τῶν θεῶν, ὁ Κύριος μίλησε καὶ κάλεσε τὴ γῆ ἀπὸ τὴν ἀνατολή μέχρι τὴ δύση»¹⁰.

Μεσολαβεῖ λοιπὸν ὁ Μωυσῆς ὡς τύπος τοῦ Χριστοῦ, ἀλλ' εἶναι βραδύγλωσσος καὶ δὲν δείχνει μὲ τὸν ἑαυτό του ἀκόμα τὸν τύπο. Ὁ Ἄαρὼν πάλι χρησιμοποιήθηκε ὡς τύπος τοῦ Ἑμμανουήλ ἔχοντας καταστεφθεῖ μὲ τὴν τιμὴ τῆς ἀρχιερωσύνης, καὶ μπαίνοντας μέσα στὰ Ἅγια τῶν ἁγίων, καὶ φορώντας ἐκείνη τὴν ἔνδοξη καὶ ἀξιοθαύμαστη στολή¹¹. Ἄλλὰ δὲν θὰ ἀποδώσομε πάλι στὸν Χριστὸ ὅλα τὰ τοῦ Ἄαρων· γιατί δὲν ἦταν ἀμεμπτος τελείως· καθόσον ἐπιτιμῆθηκε κάποτε, ἐπειδὴ μαζὶ μὲ τὴ Μαρία κατηγόρησε τὸν Μωυσῆ¹². Ἄλλ' ἦταν καὶ ἀπὸ ἄλλη ἄποψη ἔνοχος, ὅταν οἱ Ἰσραηλιῖτες κατασκεύασαν ὡς θεὸ τὸν μόσχο στὴν ἔρημο¹³. Δὲν εἶναι λοιπὸν ὅλα χρήσιμα γιὰ τὶς πνευματικὲς θεωρίες ὅσα λένε τὰ γράμματα καὶ οἱ τύποι, ἀλλὰ ἂν παρουσιασθεῖ τὸ πρόσωπο κάποιου πού

10. Ψαλμ. 49, 1.

11. Ἐξ. 28, 1 ἔ.

12. Ἀριθμ. 12, 1-2.

13. Ἐξ. 32, 4.

ἑαυτῷ τὸν Χριστόν, παριππεύσομεν εἰκότως τὰ ἀνθρώπινα, μόνοις δὲ τοῖς ἀναγκαίοις ἐφίξήσομεν, πανταχῇ περιτρέποντες τὸ ὠφελεῖν πεφυκὸς εἰς τὸν τοῦ προκειμένου σκοπόν.

Οὕτω γὰρ δὴ καὶ ἐπὶ τοῦ θεσπεσίου συνήσομεν Ἰωνᾶ. Δια-
5 μορφοῖ γὰρ ὡσπερ ἡμῖν τὸ Χριστοῦ μυστήριον. Πλὴν οὐ πάντα τὰ
συμβεβηκότα αὐτῷ νοοῖτ' ἂν εἰς τοῦτο χρήσιμά τε καὶ ἀναγκαῖα.
Οἷον, ἀπεστάλη κηρύξαι τοῖς Νινευίταις, ἀλλ' ἐξήτησε φυγεῖν
ἀπὸ προσώπου τοῦ Θεοῦ, καὶ κατοκνήσας ὁρᾶται πρὸς ἀποστο-
10 λήν· ἀπέσταλται καὶ παρὰ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς ὁ Υἱὸς διακηρύ-
ξων τοῖς ἔθνεσιν, ἀλλ' οὐκ ἀπρόθυμος ἦν εἰς διακονίαν, οὔτε μὴν
ἐξήτησε φυγεῖν ἐκ προσώπου τοῦ Θεοῦ. Παρεκάλει τοὺς ἐμπλέον-
τας ὁ προφήτης λέγων· «Ἄρατέ με καὶ ἐμβάλετε εἰς τὴν θάλασ-
σαν, καὶ κοπάσει ἢ θάλασσα ἀφ' ὑμῶν»· κατεπόθη καὶ ὑπὸ τοῦ
κήτους, εἶτα καὶ ἐξεδόθη τριήμερος, καὶ μετὰ τοῦτο ἀπῆλθεν εἰς
15 Νινευί καὶ πεπλήρωκε τὴν διακονίαν. Λελύπηται δὲ οὐ μετρίως
κατοικτεῖραντος Θεοῦ τοὺς ἀπὸ τῆς Νινευί. Ὑπέστη καὶ ὁ Χρι-
στός ἐκὼν τὸν θάνατον· ἔμεινεν ἐν τῇ καρδίᾳ τῆς γῆς τρεῖς ἡμέ-
ρας καὶ τρεῖς νύκτας, ἀνεβίω τε αὐτῷ, καὶ μετὰ τοῦτο ἀπῆλθεν εἰς
τὴν Γαλιλαίαν, καὶ τοῦ πρὸς τὰ ἔθνη κηρύγματος ἐκέλευε ποιεῖ-
20 σθαι τὴν ἀρχὴν· ἐνετέλλετο γὰρ τοῖς μαθηταῖς «μαθητεύειν πάντα
τὰ ἔθνη, καὶ βαπτίζειν αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ
Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος». Πλὴν οὐ λελύπηται σωζομένους
ὁρῶν εἰς μετάγνωσιν, καθάπερ ἀμέλει καὶ ὁ μακάριος Ἰωνᾶς. Οὐ-
κοῦν, εἰ μὴ πάντα τῆς ἱστορίας, τὸν λόγον εἰς τὸν τῆς πνευματικῆς
25 θεωρίας περιτρέψομεν σκοπόν, αἰτιᾶσθω μηδεὶς. Ὡσπερ γὰρ αἰ-
μέλιτται λειμῶνάς τε καὶ ἄνθη περιϊπτάμεναι τὸ χρήσιμον αἰεὶ συν-
αγείρουσι πρὸς τὴν τῶν κηρίων κατασκευήν, οὕτω καὶ ὁ σοφὸς
ἐξηγητὴς τὴν ἁγίαν καὶ θεόπνευστον ἀνερευνώμενος γραφήν, τὸ
τελοῦν εἰς διασάφησιν τῶν τοῦ Χριστοῦ μυστηρίων αἰεὶ συλλέγων
30 καὶ συντιθείς, εὐφυᾶ τε καὶ ἀνεπίπληκτον ἀποτελέσει τὸν λόγον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ

Στίχ. 1-2. «Καὶ ἐγένετο λόγος Κυρίου πρὸς Ἰωνᾶν τὸν τοῦ
Ἀμαθὶ λέγων· Ἀνάστηθι καὶ πορεύθητι εἰς Νινευί τὴν

νά ἔχει πάνω του τὸν τύπο τοῦ Χριστοῦ, θὰ προσπεράσομε εὐλόγα τὰ ἀνθρώπινα καὶ θὰ σταθοῦμε στὰ ἀναγκαῖα μόνο, προσαρμόζοντας παντοῦ τὸ ὠφέλιμο ἀπὸ τὴ φύση του στὸ σκοπὸ πού ἐπιδιώκομε.

Ἔτσι λοιπὸν θὰ σκεφθοῦμε καὶ γιὰ τὸν Ἰωνᾶ. Γιατὶ μᾶς παρουσιάζει τὴ μορφή τοῦ μυστηρίου τοῦ Χριστοῦ. Ἄλλ' ὅμως δὲν εἶναι χρήσιμα καὶ ἀναγκαῖα σ' αὐτὸ ὅλα ὅσα ἔχουν συμβεῖ σ' αὐτόν. Γιὰ παράδειγμα, στάλθηκε νὰ κηρύξει στους Νινευῖτες, ἀλλὰ ζήτησε νὰ κρυφθεῖ ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ τὸν βλέπομε νὰ μὴ εἶναι πρόθυμος γιὰ τὴν ἀποστολή του. Στάλθηκε ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ Πατέρα καὶ ὁ Υἱὸς νὰ κηρύξει στους λαούς, ἀλλὰ δὲν φάνηκε ἀπρόθυμος γιὰ τὴ διακονία, οὔτε καὶ ζήτησε νὰ κρυφθεῖ ἀπὸ τὸν Θεὸ. Παρακαλοῦσε ὁ προφήτης τοὺς συνταξιδιώτες τοῦ πλοίου λέγοντας: «Πάρτε με καὶ ρίξτε με στὴ θάλασσα καὶ ἡ θάλασσα θὰ γαληνέψει γιὰ σᾶς»^{13α}. Τὸν κατάπιε καὶ τὸ κῆτος καὶ στὴ συνέχεια τὸν ἐξήμεσε μετὰ τρεῖς ἡμέρες¹⁴, καὶ ἔπειτα ἀπὸ αὐτὸ πῆγε στους Νινευῖτες καὶ ἔφερε εἰς πέρας τὴ διακονία. Καὶ λυπήθηκε πολὺ ὅταν ὁ Θεὸς ἔδειξε εὐσπλαχνία στους Νινευῖτες. Δέχθηκε καὶ ὁ Χριστὸς ἐκούσια τὸ θάνατο, ἔμεινε στὴν καρδιὰ τῆς γῆς τρεῖς μέρες καὶ τρεῖς νύχτες¹⁵, καὶ πάλι ξανάζησε καὶ ἔπειτα ἀπὸ αὐτὸ βιάδισε στὴ Γαλιλαία καὶ διετάχθηκε νὰ κάνει ἀρχὴ τοῦ κηρύγματός του στὰ ἔθνη¹⁶. Δὲν λυπήθηκε ὅμως βλέποντας νὰ μετανοοῦν καὶ νὰ σώζονται, ὅπως βέβαια ὁ Ἰωνᾶς. Ἐπομένως, ἂν δὲν στρέψομε ὅλον τὸν λόγο τῆς ἱστορίας στὸν σκοπὸ τῆς πνευματικῆς θεωρίας, ἂς μὴ μᾶς κατηγορήσει κανένας. Γιατί, ὅπως οἱ μέλισσες πετώντας στὰ λιβάδια καὶ στὰ ἄνθη, μαζεύουν πάντοτε ὅ,τι εἶναι χρήσιμο γιὰ τὴν κατασκευὴ τῶν κηρηθρῶν, ἔτσι καὶ ὁ σοφὸς ἐρμηνευτὴς, ἐρευνώντας τὴν ἀγία καὶ θεόπνευστη Γραφή, συγκεντρώνοντας πάντοτε ὅσα συντελοῦν στὴ διασαφήση τῶν μυστηρίων τοῦ Χριστοῦ καὶ συνθέτοντάς τα, θὰ ὀλοκληρώσει ἓνα λόγο πρόσφορο καὶ ἀμεμπτο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

Στίχ. 1-2. «Καὶ ὁ Κύριος μίλησε στὸν Ἰωνᾶ, τὸν υἱὸ τοῦ Ἀμαθί, καὶ τοῦ εἶπε· Σήκω καὶ πήγαινε στὴ Νινευί, τὴν πόλη τὴ μεγάλη,

13α. Ἰωνᾶ 1, 12.

15. Ὅπ. π.

14. Ματθ. 12, 40.

16. Ματθ. 4, 23.

πόλιν τὴν μεγάλην καὶ κήρυξον ἐν αὐτῇ, ὅτι ἀνέβη ἡ
κραυγὴ τῆς κακίας αὐτῆς πρὸς με».

β. Τὴν Ἰωνᾶ προφητείας διακονίαν τε καὶ ἀποστολὴν ἐννεο-
ηκῶς, φαίη τις ἄν, καὶ μάλα εἰκότως ἐπὶ καιροῦ, τὸ διὰ τῆς τοῦ μα-
5 καρίου Παύλου φωνῆς ὑμνούμενον «Ἡ Ἰουδαίων ὁ Θεὸς μόνον,
οὐχὶ δὲ καὶ ἐθνῶν; Ναὶ καὶ ἐθνῶν, εἶπερ εἷς ὁ Θεός, ὃς δικαιώσει
περιτομὴν ἐκ πίστεως καὶ ἀκροβυστίαν διὰ τῆς πίστεως». Πείρα δὲ
τοῦτο μεμαθηκῶς καὶ αὐτὸς ἡμῖν ὁ θεοπέσιος Πέτρος, ἀναπεφώ-
νηκε λέγων «Ἐπ' ἀλήθειας καταλαμβάνομαι, ὅτι οὐκ ἔστι προ-
10 σωπολήπτῆς ὁ Θεός, ἀλλ' ἐν παντὶ ἔθνει ὁ φοβούμενος αὐτὸν καὶ
ποιῶν δικαιοσύνην, δεκτὸς αὐτῷ ἔστι». Δεδημιούργηκε μὲν γὰρ
αὐτὸς γῆν τε καὶ οὐρανὸν καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτοῖς, πεποίηκε δὲ τὸν
ἄνθρωπον ἐν ἀρχαῖς κατ' ἰδίαν εἰκόνα καὶ καθ' ὁμοίωσιν, ἵνα τῶν
εἰς ἀρετὴν σπουδασμάτων ἐχόμενος διαδιώῃ λαμπρῶς ἐν ἀγιότητι
15 καὶ μακαρισμῷ καὶ τῶν αὐτοῦ χαρισμάτων πλουσίαν ἔχοι τὴν μέ-
θεξιν. Εἶτα παρεκομίσθη πρὸς ἁμαρτίαν, τοῖς τοῦ διαδόλου κα-
κουργήμασι πεφenaκισμένος ταύτη τοι καὶ γέγονεν ἐπάρατος καὶ
ὑπὸ φθοράν. Προώριστο μὲν οὖν καὶ προέγνωστο πρὸ καταβολῆς
κόσμου Χριστὸς εἰς τὴν τῶν ὅλων ἐπανόρθωσιν. Εὐδόκησε γὰρ ὁ
20 Θεὸς καὶ Πατὴρ «Ἀνακεφαλαιώσασθαι τὰ πάντα ἐν αὐτῷ, τὰ τε
ἐν τῷ οὐρανῷ καὶ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς». Ἄλλ' ἐφυλάττετο μὲν τὰ τοιάδε
τῶν κατορθωμάτων γεγονότι καθ' ἡμᾶς τῷ Μονογενεῖ καὶ ἐπιλάμ-
ψαντι τῷ κόσμῳ μετὰ σαρκός

Ἐτι δὲ τὴν ὑπὲρ γε τῶν πεπλανημένων φροντίδα καὶ πρὸ
25 τῶν τῆς ἐπιδημίας καιρῶν ἀναγκαίαν ἐποιεῖτο Θεὸς καὶ τοῖς ἐξ
ἀμαθίας ὠλισθηκόσιν ἐχαρίζετο τὴν ἐπίσκεψιν, καὶ διὰ πραγμά-
των ἠθέλησε πληροφορεῖν. Ταύτη τοι προστέταχε τῷ μακαρίῳ
προφήτῃ βαδίζειν εἰς Νινευί. Περσικὴ δὲ πόλις ἡ Νινευί πρὸς
ἀκτῖνα κεκμένη καὶ διαβόητος, καί, ὡς φησιν ὁ προφήτης Ἰερεμί-
30 ας, «Γῆ τῶν γλυπτῶν ἔστι». Πλεῖστοι μὲν γὰρ ὅσαι τῆς Ἰουδαίων
ἦσαν ὁμοροὶ πόλεις καὶ ταῖς τῶν εἰδώλων λατρείαις προσκείμε-
ναι. «Τύρος τε γὰρ καὶ Σιδῶν καὶ πᾶσα Γαλιλαία ἀλλοφύλων»
προσεκύνουν τοῖς ἔργοις τῶν ἰδίων χειρῶν, καὶ ἀναριθμητῶν
παρ' αὐτοῖς δαυμονίων ἔδη τε ἦσαν καὶ θωμοὶ καὶ τεμένη. Τί οὖν,

καὶ κήρυξε σ' αὐτήν, γιατί ἡ κραυγὴ τῆς κακίας της ἔφτασε μέχρι σέ ἐμένα».

2. Ἔχοντας σκεφθεῖ τὴ διακονία καὶ τὴν ἀποστολὴ τοῦ προφήτη Ἰωνᾶ, ἦρθε σὸ νοῦ μου ἐπίκαιρα ἐκεῖνο ποὺ λέγει ὁ μακάριος Παῦλος: «Μήπως ὁ Θεὸς εἶναι μόνο τῶν Ἰουδαίων καὶ ὄχι καὶ τῶν ἐθνῶν; Ναι καὶ τῶν ἐθνῶν, ἀφοῦ ὁ Θεὸς εἶναι ἕνας, ὁ ὁποῖος θὰ δικαιώσει τὴν περιτομὴ μέσω τῆς πίστεως καὶ τὴν ἀκροβυστία μέσω τῆς πίστεως»¹⁷. Αὐτὸ ἀφοῦ τὸ διδάχθηκε ἀπὸ τὴν πείρα του καὶ ὁ θεσπέσιος Πέτρος διακήρυξε σ' ἐμᾶς λέγοντας: «Πιστεύω ἀληθινὰ ὅτι ὁ Θεὸς δὲν εἶναι προσωπολήπτης, ἀλλὰ σὲ κάθε ἔθνος ὅποιος τὸν φοβᾶται καὶ εἶναι δίκαιος, εἶναι δεκτὸς ἀπὸ αὐτόν»¹⁸. Γιατὶ αὐτὸς δημιούργησε «τὴ γῆ καὶ τὸν οὐρανὸ καὶ ὅλα ὅσα περιέχουν»¹⁹, ἔπλασε ἐπίσης στὴν ἀρχὴ τὸν ἄνθρωπο «σύμφωνα μὲ τὴ δική του εἰκόνα καὶ τὴν ὁμοιότητά του»²⁰, ὥστε, ἐκτελώντας τὰ ἔργα ποὺ ὀδηγοῦν στὴν ἀρετὴ, νὰ ζεῖ λαμπρὰ μὲ ἀγιότητα καὶ μακαριότητα, καὶ νὰ μετέχει πλούσια στὰ χαρίσματα αὐτοῦ. Ἐπειτα παρασύρθηκε στὴν ἁμαρτία ἐξαπατημένος ἀπὸ τὰ κακουργήματα τοῦ διαβόλου, καὶ ἔτσι παραδόθηκε στὴν κατάρρα καὶ στὴ φθορά. Εἶχε ὅμως προορισθεῖ καὶ προγνωρισθεῖ πρὶν ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τοῦ κόσμου νὰ ἐπανορθώσει τὰ πάντα ὁ Χριστός. Γιατὶ θέλησε ὁ Θεὸς καὶ Πατέρας «νὰ συμπεριλάβει τὰ πάντα σ' αὐτόν, τόσο τὰ οὐράνια ὅσο καὶ τὰ ἐπίγεια»²¹. Ἀλλὰ αὐτοῦ τοῦ εἶδους τὰ κατορθώματα φυλάγονταν γιὰ τὸν Μονογενῆ, ὅταν ἔγινε ὁμοίος μας καὶ ἔλαμψε στὸν κόσμο μὲ σάρκα.

Ὅτι ὅμως τὴ φρονίδα γιὰ τοὺς πλανημένους τὴν ἔδειχνε ἀναγκαῖα καὶ πρὶν ἀπὸ τὸν καιρὸ τῆς ἐπιδημίας, καὶ πρὸς ἐκείνους ποὺ ἀπὸ ἀμάθεια παρασύρθηκαν πρόσφερε τὴν ἐπίσκεψή του, θέλησε νὰ μᾶς τὸ γνωρίσει καὶ ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ πράγματα. Γι' αὐτὸ καὶ διέταξε τὸν μακάριο προφήτη νὰ μεταβεῖ στὴ Νινευή. Ἡ Νινευὴ ἦταν περσικὴ πόλη βρισκόμενη στὰ ἀνατολικά καὶ ξακουστή, καὶ ὅπως λέγει ὁ προφήτης Ἱερεμίας, «ἦταν γῆ τῶν ἀγαλμάτων»²². Πολλὲς πόλεις γειτόνευαν μὲ τὴν Ἰουδαία καὶ προσκυνοῦσαν τὰ εἰδωλα. Ἡ Τύρος λόγου χάρη καὶ ἡ Σιδὼν καὶ ὅλη ἡ Γαλιλαία τῶν ἄλλοεθνῶν προσκυνοῦσαν τὰ ἔργα τῶν ἰδίων τῶν χειρῶν τους καὶ εἶχαν ἀναρίθμητα εἶδη δαιμόνων καὶ βωμοὺς καὶ τεμένη. Γιατὶ

17. Ρωμ. 3, 29-30.

20. Γέν. 1, 27.

18. Πράξ. 10, 34-35.

21. Ἐφ. 1, 10.

19. Ψαλμ 145, 6.

22. Ἱερ. 27 (Μασ. 50), 38.

εἰπέ μοι, τὰς ἐκ τῶν γειτόνων παραδραμῶν, ἀποστέλλει τὸν προφήτην εἰς Νινευί τὴν ἀπωτάτω κειμένην, ἐν ἣ ἡ μάλιστα, καθάπερ ἤδη προεῖπον, πληθὺς ἦν ἀγρία διανενευκότων ἀσχέτως ἐπὶ τὸ χρῆναι προσκυνεῖν ἡλίῳ καὶ ἀστροῖς καὶ πυρὶ; ἀνεπτόητο γὰρ 5 καὶ πέρα λόγου παντὸς εἰς θεομισῆ γοητεῖαν. Εἴρηται γὰρ πρὸς αὐτὴν διὰ τῆς Ναοῦμ φωνῆς· «Πόρνη καλὴ καὶ ἐπίχαρις, ἡγουμένη φαρμάκων». Οἶμαι δὴ οὖν ἔγωγε τὸν πάντα εἰδὸτα Θεὸν βεβουληῆσθαι χρησίμως καὶ αὐτοῖς ἐπιδειῖξαι τοῖς ἀρχαιοτέροις, ὅτι καὶ οἱ λίαν ἐξεστηκότες καὶ τοῖς τῆς πλανήσεως βρόχοις ἐνειλημ-
10 μένοι, σαγηνευθήσονται μὲν κατὰ καιροὺς εἰς τὴν τῆς ἀληθείας ἐπίγνωσιν, κὰν εἴεν σφόδρα δεινοί τε καὶ ἀτεράμονες καὶ πολὺ λίαν κεχωρηκότες εἰς τὸ ἐξήνιον. Ἔχει γὰρ οὐκ ἀνικάνως ὁ τοῦ Θεοῦ λόγος, εἰς γε τὸ δύνασθαι διαθρέψαι νοῦν καὶ ἀναπειῖσαι μαθεῖν τὰ δι' ὧν ἂν γένοιτο σοφός. Ἄκουε δὲ λέγοντος πρὸς Ἰε-
15 ρεμίαν, ποτὲ μὲν ὅτι, «Ἴδου δέδωκα τοὺς λόγους μου εἰς τὸ στόμα σου πῦρ, καὶ τὸν λαὸν τοῦτον ξύλα, καὶ καταφάγεται αὐτούς», ποτὲ δὲ αὖ· «Οὐχὶ οἱ λόγοι μου ὥσπερ πῦρ φλέγον, λέγει Κύριος, καὶ ὡς πέλεκυς κόπτων πέτραν;».

Ἐπέμπετο δὴ οὖν πρὸς Νινευίτας οὐ μᾶτην ὁ θεσπέσιος Ἰω-
20 νᾶς, ἀλλ' ἵνα τις γένοιτο προαπόδειξις τῆς ἐνούσης ἡμερότητος τῷ Θεῷ, καὶ δοθησομένης κατὰ καιροὺς καὶ αὐτοῖς τοῖς ἐξ ἀμαθίας πεπλανημένοις. Ὁμοῦ δὲ καὶ εἰς κατάκρισιν τῷ Ἰσραὴλ τὸ δρώμενον ἦν ἡλέγχετο γὰρ ὡς δυσάγωγος, ὡς ἀπειθής, ὡς ὀλίγα πεφροντικῶς τῶν τοῦ Θεοῦ νόμων. Νινευῖται μὲν γὰρ ἐνὸς προφήτου δια-
25 κηρύξαντος ἀμελλητὶ μεταπλάττονται πρὸς τὸ δεῖν ἐλέσθαι μετανοεῖν, καίτοι πλείστην ὄσσην κατηρῶσθηκτες τὴν πλάνησιν, οἱ δὲ Μωυσέως καὶ προφητῶν ἀλογήσαντες, καὶ αὐτοῦ καταπεφρονήκασιν τοῦ πάντων ἡμῶν Σωτῆρος Χριστοῦ, καίτοι ταῖς διδασκαλίαις προσεπάγοντος τὰς τερατουργίας, δι' ὧν ἦν εἰκὸς ἀναπειθε-
30 σθαι, καὶ μάλα ῥαδίως, ὅτι Θεὸς ὧν φύσει, γέγονεν ἄνθρωπος, ἅπασαν μὲν ἀνασώσων τὴν ὑπ' οὐρανόν, πρὸ δέ γε τῶν ἄλλων ἀπάντων αὐτούς. Ὅτι δὲ τὸ χρῆμα τοῖς ἐξ Ἰσραὴλ εἰς ἐλέγχου δύναμιν εἶη ἄν, καὶ μάλα εἰκότως, σαφηνιεῖ λέγων αὐτὸς ὁ Χριστός· «Ἄνδρες Νινευῖται ἀναστήσονται ἐν τῇ κρίσει μετὰ τῆς γενεᾶς

λοιπόν, πές μου, παραμελώντας τις γειτονικές, στέλνει τὸν προφήτη στὴ Νινευή, τὴ μακρυνή, ὅπου κυρίως, ὅπως ἤδη εἶπα, ὑπῆρχε πλῆθος ἀγροάμματο πού ἐκλιναν ἀσυγκράτητα στὴ λατρεία τοῦ ἥλιου, τῶν ἀστρῶν καὶ τῆς φωτιᾶς; Γιατὶ καταγοητεύονταν πέρα ἀπὸ κάθε λόγο ἀπὸ τὴ θεομίσητη μαγεία. Πράγματι λέχθηκε πρὸς αὐτὴν ἀπὸ τὸν Θεὸ μέ τὸ στόμα τοῦ Ναοῦμ· «Πόρνη ὡραία καὶ χαριτωμένη, πρώτη στὰ μαγικά»²³. Νομίζω λοιπὸν ἐγώ, ὅτι ὁ Θεὸς πού γνωρίζει τὰ πάντα θέλησε νὰ δείξει κάτι χρήσιμο καὶ σ' αὐτοὺς τοὺς παλαιότερους, ὅτι καὶ αὐτοὶ πού ἀπομακρύνθηκαν πολὺ καὶ πιάστηκαν στὰ βρόχια τῆς πλάνης, θὰ σαγηνευθοῦν κάποτε στὸ δίχτυ τῆς ἐπίγνωσης τῆς ἀλήθειας ἀκόμα καὶ ἂν εἶναι φοβεροὶ καὶ σκληροὶ καὶ ἔχουν φτάσει νὰ μὴ τοὺς κρατάει κανένα χαλινάρι. Γιατὶ δὲν εἶναι ἀνίκανος ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ νὰ διαθρέψει τὸ νοῦ καὶ νὰ τὸν πείσει νὰ μάθει ὅσα θὰ τὸν κάνουν σοφὸ. Ἄκουε πού λέγει πρὸς τὸν Ἱερεμία, ἄλλοτε, «Νὰ, ἔδωσα τοὺς λόγους μου σὰν φωτιὰ στὸ στόμα σου καὶ σὰν ξύλα τὸ λαὸ αὐτό, καὶ ἡ φωτιὰ θὰ τοὺς καταφάει»²⁴, καὶ ἄλλοτε πάλι· «Δὲν εἶναι οἱ λόγοι μου σὰν τὴ φωτιὰ πού καίει, λέγει ὁ Κύριος, καὶ σὰν τσεκούρι πού συντριβει τὴν πέτρα;»²⁵.

Δὲν στάλθηκε βέβαια ἄσκοπα ὁ Ἰωνᾶς στοὺς Νινευίτες, ἀλλὰ γιὰ νὰ δοθεῖ μιὰ προαπόδειξη τῆς ἀγαθότητας πού ἔχει ὁ Θεὸς καὶ θὰ τὴ δείξει κάποτε καὶ σὲ ἐκείνους πού πλανήθηκαν ἀπὸ ἄγνοια. Συγχρόνως ὅμως τὸ πρᾶγμα ἀπέβλεπε καὶ στὴν κατάκριση τοῦ Ἰσραήλ· γιατί ἀποδεικνύονταν πολὺ δύσκολος πρὸς παιδαγωγία καὶ ἀνυπάκουος, καὶ ὅτι λίγο ἐνδιαφερόταν γιὰ τοὺς νόμους τοῦ Θεοῦ. Γιατὶ οἱ Νινευίτες πού τοὺς κήρυξε ἕνας, ἀμέσως ἄλλαξαν καὶ στράφηκαν στὴ μετάνοια, ἂν καὶ ἡ πλάνη τους ἦταν πάρα πολὺ μεγάλη, ἐνῶ ἐκεῖνοι περιφρόνησαν τὸν Μωυσῆ καὶ τοὺς προφῆτες, περιφρόνησαν ὅμως καὶ τὸν ἴδιο τὸν Χριστό, ἂν καὶ συνόδευε τὴ διδασκαλία του μὲ τὰ θαῦματά του, μὲ τὰ ὅποια ἦταν φυσικὸ νὰ τοὺς πείθει, καὶ μάλιστα πολὺ εὐκόλα, ὅτι, ἂν καὶ ἦταν Θεὸς ἀπὸ τὴ φύση του, ἔγινε ἄνθρωπος²⁶, γιὰ νὰ σώσει ὅλη τὴν οἰκουμένη καὶ πρὶν ἀπὸ ὅλους τοὺς ἄλλους αὐτούς. Ὅτι ὅμως αὐτὸ τὸ πρᾶγμα μπορεῖ νὰ ἔχει τὸ νόημα ἐλέγχου γιὰ τοὺς Ἰσραηλιῖτες, καὶ πολὺ εὐλογα, τὸ διασαφηνίζει ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς λέγοντας· «Ἄνθρωποι Νινευίτες θὰ ἀνα-

23. Ναοῦμ 3, 4.

25. Ἱερ. 23, 29.

24. Ἱερ. 5, 14.

26. Φιλ. 2, 6-7.

ταύτης καὶ κατακρινουῖσιν αὐτήν, ὅτι μετενόησαν εἰς τὸ κήρυγμα Ἰωνᾶ, καὶ ἰδοὺ πλείον Ἰωνᾶ ὧδε». Πῶς δὲ τὸ πλείον ἐν Χριστῷ παρὰ τὸν Ἰωνᾶν; Ὁ μὲν γὰρ ἠπειλήσε μόνον Νινευίταις τὴν καταστροφὴν, ὁ δὲ γε Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς ὁ Χριστὸς δι' ἀρρήτου τερατουργίας καταπλήττων ἐθαυμάζετο· ὁλοκὸς δὲ πρὸς πίστιν αἰείπως ἐστὶ συντρέχον τῷ λόγῳ τὸ θαῦμα. Οἰκονομικώτατα τοίνυν ἀποστέλλεται κηρύξων ὁ μακάριος Ἰωνᾶς τοῖς κατακηκόσι τὴν Νινευὶ ὅτι ἀνέβη ἡ κραυγὴ τῆς κακίας αὐτῶν πρὸς τὸν τῶν ὅλων Θεόν Ἠγγνόηκε μὲν γὰρ παντελῶς οὐδέν· εἰ δὲ δὴ κινοῖτο πρὸς ἐπίσκεψιν τῶν τισι πεπλημμελημένων, τότε καὶ ἀναβῆναί φησι πρὸς ἑαυτὸν τὴν ἐκ τῶν ἔργων καταβολήν. Κριτῆς γὰρ ἐστὶ τῶν ὅλων ὡς Θεός· Καταβολῆσαι δὲ λέγεται καὶ τῆς τοῦ Καὶν μαιφονίας τὸ Ἄβελ αἷμα, καὶ πόλεων δὲ τῶν ἐν Σοδόμοις τῆς αἰσχουργίας ἢ ἀγριότης.

15 *Στίχ. 3.* «Καὶ ἀνέστη Ἰωνᾶς τοῦ φυγεῖν εἰς Θαρσεῖς ἐκ προσώπου Κυρίου, καὶ κατέβη εἰς Ἰόππην, καὶ εὗρε πλοῖον βαδίζον εἰς Θαρσεῖς, καὶ ἔδωκε τὸ ναῦλον αὐτοῦ, καὶ ἐνέβη εἰς αὐτὸ τοῦ πλεῦσαι μετ' αὐτῶν εἰς Θαρσεῖς ἐκ προσώπου Κυρίου».

γ'. Ἰόππη μὲν οὖν Παλαιστίνης ἐστὶ πόλις, ἐπ' αὐτῇ θαλάσση 20 κειμένη, ἐπίνειον δὲ τῶν ἐπιτηδείων τοῖς ἐκ τῆς Ἰουδαίας ἐπι ναυτιλίαν ἰοῦσι καὶ εἰς πόλεις μάλιστα τὰς πρὸς ἡώ. Κάτεισι δὴ οὖν ὁ προφήτης. Εἶτα πλοῖον ἀπαῖρον εἰς Θαρσεῖς καταλαβών, προετέθειτο γὰρ τῇ Νινευὶ κατὰ τὸ εἶκός ὁ αὐτόθι δρόμος, ἐδίδου τὸ ναῦλον καὶ συναπέπλει τοῖς ἄλλοις. Θαρσεῖς δὲ φησι τοὺς νῦν 25 καλουμένους Ταρσοῦς, ἥτοι Ταρσόν. Τινὲς μὲν οὖν οἴονται πόλιν διὰ τούτου κατασημαίνεσθαι τὴν παρ' Αἰθίοψι καὶ Ἰνδοῖς, καὶ ἔστι μὲν ὁμολογουμένως παρ' ἐκείνοις Θαρσεῖς, ἢ γοῦν σύμπασα τῶν Ἰνδῶν διὰ τοῦ Θαρσεῖς σημαίνεται χώρα· πλὴν εἰς γε τὸ παρὸν οὐκ ἐκείνο, οἶμαι, βούλεσθαι δηλοῦν τὸν λόγον· ὅτι τοῖς ἀπο- 30 πλεῖν ἐθέλουσιν ἐπὶ τὰ Ἰνδῶν ἔθνη, γένοιτ' ἂν εἰκότως οὐ διὰ γε τῆς Ἰόππης ὁ πλοῦς, ἀλλὰ διὰ θαλάσσης μᾶλλον τῆς Ἐρυθρᾶς, εἰ μὴ ἄρα τις οἶοιτο τυχὸν βεβουληθῆσθαι τὸν προφήτην διὰ Περσῶν τε καὶ Ἀσσυρίων εἰς Αἰθίοπας τοὺς ἐσωτάτω ποιεῖσθαι τὴν ἀπο-

στηθοῦν κατὰ τὴν κρίση μαζί με τὴ γενεὰ αὐτὴ καὶ θὰ κατακρίνουν αὐτὴν ἐπειδὴ μετανόησαν μετὸ κήρυγμα τοῦ Ἰωνᾶ, καὶ νὰ αὐτοὶ ἐδῶ εἶναι περισσότεροι ἀπὸ τοῦ Ἰωνᾶ»²⁷. Καὶ πῶς τὸ ἐπὶ πλέον ὑπάρχει στὸν Χριστὸ παρὰ στὸν Ἰωνᾶ; Γιατὶ ὁ Ἰωνᾶς ἀπέιλησε μόνο με καταστροφή τοὺς Νινευῖτες, ἐνῶ τὸν Χριστὸ τὸν θαῦμαζαν γιατί τοὺς κατέπληττε μετὰ τὰ ἀνείπωτα θαῦματά του. Γιατὶ τὸ θαῦμα σὰν ἓνα μηχανήμα ἔλξης βοηθεῖ πάντοτε τὸ λόγο πρὸς τὴν πίστη. Πολὺ σκόπιμα λοιπὸν ἀποστέλλεται ὁ Ἰωνᾶς γιὰ νὰ κηρύξει στοὺς κατοίκους τῆς Νινευῆ, ὅτι ἡ κραυγὴ τῆς κακίας τους ἔφτασε μέχρι τὸν Θεὸ τῶν ὅλων. Γιατὶ δὲν ἀγνοεῖ ἀπολύτως τίποτα, καὶ ἂν συμβεῖ νὰ ἐπισκεφθεῖ τὰ πλημμελήματα κάποιων, τότε λέγει, θὰ φτάσει σ' αὐτὸν ἡ κατακραυγὴ ἀπὸ τὰ ἔργα τους. Γιατὶ ὡς Θεὸς εἶναι κριτὴς ὅλων. Ἐπίσης λέγεται ὅτι καὶ τὸ αἷμα τοῦ Ἄβελ ὑψωσε κατακραυγὴ γιὰ τὸν ἀνόσιο φόνο τοῦ Κάιν στὸν Ἄβελ, καὶ ἡ ἀγριότητα τῆς αἰσχροουργίας τῶν κατοίκων ἐναντίον τῶν πόλεων τῶν Σοδόμων.

Στίχ. 3. «Καὶ ξεκίνησε ὁ Ἰωνᾶς γιὰ νὰ μεταβεῖ στὴ Θαρσεῖς καὶ νὰ ν' ἀποφύγῃ τὸν Κύριο, καὶ κατέβηκε στὴν Ἰόππη, ὅπου βρῆκε πλοῖο πὸ πῆγαινε στὴ Θαρσεῖς, καὶ ἀφοῦ πλήρωσε τὸ ναῦλο του, ἐπιβιβάσθηκε σ' αὐτὸ γιὰ νὰ ταξιδέψῃ μαζί τους στὴ Θαρσεῖς φεύγοντας μακριὰ ἀπὸ τὸν Κύριο».

3. Ἡ Ἰόππη εἶναι πόλη τῆς Παλαιστίνης παράλια καὶ λιμάνι διακίνησης προϊόντων ἀπὸ τὴν Ἰουδαία πρὸς ἄλλες πόλεις καὶ μάλιστα τὶς ἀνατολικές. Κατεβαίνει λοιπὸν ἐκεῖ ὁ προφήτης. Βρίσκοντας στὴ συνέχεια ἓνα πλοῖο πὸ ἔπλεε γιὰ τὴ Θαρσεῖς, γιατί ἀπὸ αὐτὴν πῆγαινε ὁ δρόμος γιὰ τὴ Νινευῆ, πλήρωσε τὸ ναῦλο καὶ ἀπέπλευσε μαζί με τοὺς ἄλλους. Θαρσεῖς ὀνομάζει τὴν πόλη πὸ τῶρα λέγεται Ταρσοί, ἢτοι Ταρσός. Κάποιοι ὅμως νομίζουν ὅτι μετὰ τὴ Θαρσεῖς σημαίνεται ἡ πόλη πὸ ὑπάρχει στοὺς Αἰθίοπες καὶ Ἰνδούς, καὶ ὁμολογουμένως ὑπάρχει σ' ἐκείνους πόλη Θαρσεῖς καὶ ὅλη ἡ χώρα τῶν Ἰνδῶν δηλώνεται μετὰ τὴ λέξη Θαρσεῖς. Ἄλλὰ ἐδῶ τῶρα νομίζω ὅτι ὁ λόγος δὲν θέλει νὰ δηλώσει ἐκείνη, γιατί ὅσοι θὰ ἤθελαν νὰ ταξιδέψουν στὰ ἔθνη τῶν Ἰνδῶν δὲν θὰ πῆγαιναν εὐλόγα μέσω Ἰόππης, ἀλλὰ μᾶλλον ἀπὸ τὴν Ἐρυθρὰ θάλασσα, ἐκτὸς ἂν νομίζει κάποιος ὅτι ὁ προφήτης θέλησε νὰ πορευθεῖ στοὺς ἐνδότετους Αἰθίοπες μέσω τῶν Περσῶν καὶ τῶν Ἀσσυρίων. Ἄλλ' αὐτὸ τὸ πρᾶγμα

δρομήν. Ἄλλ' ἠλίθιον, οἶμαι, τὸ χρῆμα παντελῶς. Θαρσεῖς δὴ οὖν
 ἔοικεν ἀποκαλεῖν, ὡς ἔφην, τοὺς νυνὶ Ταρσοῦς· Κιλίκων δὲ αὕτη
 πόλις, τὸ Κύδνου πίνουσα νᾶμα καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς πρόποδας
 τοῦ Ταύρου κειμένη· ὄρος δὲ τοῦτο Κιλίκων παμμέγεθες.

5 Ἀπαίρει γοῦν ὁ Προφήτης, καὶ πρόφασις αὐτῷ τῆς ἀποδημί-
 ας τὸ φυγεῖν ἀπὸ προσώπου τοῦ Θεοῦ. Ἐνταῦθα λοιπὸν οὐκ ἀζη-
 τητος ἡμῖν ὁ λόγος, μᾶλλον δὲ τῆς φυγῆς ὁ τρόπος. Οἶμαι δὴ οὖν
 ὅτι τὸ παραιτήσασθαι τὴν ἀποστολὴν καὶ οἰονεὶ κατοκνηῆσαι τὴν
 διακονίαν, τοῦτό ἐστι τὸ φυγεῖν ἀπὸ προσώπου τοῦ Θεοῦ. Ἄπεισι
 10 δὲ εἰς Θαρσεῖς ἀνθ' ὅτου καὶ ὅ, τι διεσκευασμένος οὐκ ἔχω νοεῖν. Εἰ
 μὴ ἄρα τις ἐκεῖνο καθ' ἑαυτὸν ἐννοήσειεν, ὅτι μικρά τις καὶ ἐν αὐ-
 τῷ, καθὰ καὶ ἐν τοῖς ἀρχαιοτέροις ἀγίοις ἢ περὶ Θεοῦ διάληψις ἦν
 ᾧοντο γὰρ τινες, μόνης τῆς Ἰουδαίων χώρας ἀνῆφθαι τὸ κράτος
 τὸν τῶν ὄλων Θεόν, συστέλλεσθαι δὲ ὡσπερ ἐν αὐτῇ καὶ γῆς ἀπανί-
 15 στασθαι τῆς ἑτέρας. Καὶ γοῦν ὁ θεσπέσιος Ἰακώβ ἀπεφοίτα μὲν
 κατὰ καιροῦς τῆς πατρῴας ἐστίας, ἠπειύετο δὲ πρὸς Λάβαν καὶ εἰς
 τὴν μέσην τῶν ποταμῶν. Εἶτα κατηυλίζετο μὲν ἐν χώρᾳ τινί, λίθον
 δὲ ὑποθεῖς τῇ κεφαλῇ κατὰ τὸ εἰωθὸς ἐκάθευδεν. Εἶτα τὴν κλίμακα
 τεθέαται τὴν ἐκ γῆς διήκουσαν εἰς οὐρανόν, καὶ τοὺς ἀγγέλους τοῦ
 20 Θεοῦ ἀναβαίνοντάς τε καὶ καταβαίνοντας δι' αὐτῆς, ἐπεστηριγμέ-
 νον δὲ ἐν αὐτῇ τὸν Κύριον. Ἐφασκέ τε διαναστάς· «^ε Ὅτι ἔστι Θεὸς
 ἐν τῷ τόπῳ τούτῳ, ἐγὼ δὲ οὐκ ᾔδειν».

Οἶμαι δὴ οὖν, ὅτι τοιοῦτόν τι καθ' ἑαυτὸν ἐννενοσηκῶς καὶ ὁ
 μακάριος προφήτης, τῆς μὲν Ἰουδαίας ἀπενοσφίζετο, ἀπεχώρει
 25 δὲ εἰς πόλεις τὰς Ἑλληνικάς, τοῦ δὲ κατοκνηῆσαι τὴν πρόφασιν
 καὶ μὴ προθύμως ἐλέσθαι πληροῦν τὴν διακονίαν, ἐξ αὐτῶν εἰσό-
 μεθα τῶν αὐτοῦ λόγων. Διεκήρυξε μὲν γὰρ ὕστερον ἀπελθών. Ἐ-
 πειδὴ δὲ οὐκ ἐκδέβηκεν αὐτῷ τὰ τῆς προφητείας εἰς πέρας, λελύ-
 πηται σφόδρα, καὶ δὴ καὶ ἔφασκεν· «^ε Ω Κύριε, οὐχ οὔτοι οἱ λό-
 30 γοι μου ἔτι ὄντος μου ἐν τῇ γῇ μου; Διὰ τοῦτο προέφθασα τοῦ φυ-
 γεῖν εἰς Θαρσεῖς, διότι ἔγνων ὅτι σὺ εἶ ἐλεήμων καὶ οἰκτίρμων,
 μακρόθυμος καὶ πολυέλεος καὶ μετανοῶν ἐπὶ ταῖς κακίαις· καὶ
 νῦν, Δέσποτα Κύριε, λάβε τὴν ψυχὴν μου ἀπ' ἐμοῦ, ὅτι καλὸν τὸ
 ἀποθανεῖν με ἢ ζῆν». Οὐκ ἠγνόησε μὲν γὰρ ὡς προφήτης τῆς δια-

εἶναι νομίζω, τελείως ἠλίθιο. Θαρσεῖς λοιπὸν φαίνεται ὅτι ἀποκαλεῖ τοὺς σημερινούς Ταρσοὺς (Ταρσό). Αὕτῃ εἶναι πόλη τῆς Κιλικίας, ποὺ βρέχεται ἀπὸ τὰ νερά τοῦ Κύδνου καὶ βρίσκεται στοὺς πρόποδες τοῦ Ταύρου, ποὺ εἶναι πολὺ μεγάλο βουνὸ τῶν Κιλικίων.

Σαλπάρει λοιπὸν ὁ προφήτης καὶ ἀφορμὴ τῆς ἀποδημίας του ἦταν νὰ φύγει μακριὰ ἀπὸ τὸν Θεό. Ἐδῶ λοιπὸν δὲν εἶναι ἀναξήγητος ὁ λόγος τῆς φυγῆς του, ἀλλὰ μᾶλλον ὁ τρόπος αὐτῆς. Νομίζω λοιπὸν ὅτι τὸ νὰ θέλει νὰ φύγει μακριὰ ἀπὸ τὸν Θεὸ δὲν σημαίνει τίποτε ἄλλο, παρὰ ὅτι ἤθελε ν' ἀρνηθεῖ τὴν ἀποστολὴ καὶ νὰ ἀποφύγει τὴ διακονία. Ἀναχωρεῖ λοιπὸν γιὰ τὶς Θαρσεῖς, γιὰ ποιὸ λόγο ὅμως καὶ τί σκεφτόταν δὲν μπορῶ νὰ καταλάβω. Ἐκτὸς ἂν σκεφθεῖ κανεὶς ἐκεῖνο· ὅτι σ' αὐτόν, ὅπως καὶ στοὺς παλαιότερους ἀγίους, ἦταν μικρὴ ἡ γνώση γιὰ τὸν Θεό. Γιατὶ νόμιζαν κάποιοι, ὅτι ἡ ἐξουσία τοῦ Θεοῦ τῶν ὅλων ἀφοροῦσε μόνο τὴ χώρα τῶν Ἰουδαίων, καὶ ὅτι περιοριζόταν κατὰ κάποιον τρόπο σ' αὐτὴν καὶ ἀποκλειόταν ἀπὸ τὴν ἄλλη γῆ. Καὶ πράγματι ὁ θεσπέσιος Ἰακώβ ἔφυγε κάποτε ἀπὸ τὸ πατρικὸ σπίτι καὶ πῆγε στὸν Λάβαν, ἀνάμεσα στοὺς δύο ποταμούς. Ἐπειτα περνώντας τὴ νύχτα του κάπου, ἔβαλε κάτω ἀπὸ τὸ κεφάλι του μιὰ πέτρα, ὅπως συνηθίζεται, καὶ κοιμῶταν. Στὴ συνέχεια εἶδε τὴ σκάλα ποὺ ἀπὸ τὴ γῆ ἔφτανε στὸν οὐρανὸ καὶ τοὺς ἀγγέλους τοῦ Θεοῦ ν' ἀνεβοκατεβαίνουν σ' αὐτὴν καὶ στὴν κορυφὴ αὐτῆς στηριγμένο τὸν Κύριο. Σηκώθηκε καὶ εἶπε· «Στὸν τόπο αὐτὸν βρίσκεται ὁ Θεὸς καὶ ἐγὼ δὲν τὸ ἤξερα»²⁸.

Νομίζω λοιπὸν ὅτι κάτι τέτοιο σκέφθηκε καὶ ὁ μακάριος προφήτης καὶ ἔφυγε ἀπὸ τὴν Ἰουδαία καὶ βάρδισε πρὸς ἑλληνικὲς πόλεις, τὴν αἰτία ὅμως τοῦ ὅτι ἀπέφυγε τὴν ἀποστολὴ καὶ δὲν θέλησε νὰ ἐκπληρώσει μὲ προθυμία τὴ διακονία θὰ τὴ μάθομε ἀπὸ τοὺς ἴδιους τοὺς λόγους του. Γιατὶ τὴ δήλωσε ἀνοιχτὰ μετὰ τὴν ἀναχώρησή του. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ προφητεία του δὲν εἶχε καλὸ τέλος λυπήθηκε πάρα πολὺ, καὶ μάλιστα ἔλεγε· «²⁹ Ω Κύριε, δὲν εἶναι αὐτοὶ οἱ λόγοι ποὺ ἔλεγα ὅταν ἦμουν στὴ χώρα μου; Γι' αὐτὸ ἔφτασα στὸ νὰ φύγω σὰς Θαρσεῖς, γιατί ἤξερα ὅτι εἶσαι ἐλεήμων, σπλαχνικὸς, μακρόθυμος καὶ πολυέλεος καὶ ὅτι ἀλλάζεις γνώμη γιὰ τὶς κακίες τῶν ἀνθρώπων. Καὶ τώρα, Κύριε, πάρε ἀπὸ ἐμένα τὴν ψυχὴ μου, γιατί εἶναι καλύτερα νὰ πεθάνω παρὰ νὰ ζῶ»²⁹. Γιατὶ ὡς προφήτης

28. Γεν. 28, 10-16.

29. Ἰωνᾶ 4, 2-3.

κονίας τὸ πέρας· ἐδεδίει γε μὴν μὴ ἄρα τῶν δι' αὐτοῦ κηρυγμάτων οὐκ ἐνηνεγμένων εἰς πέρας, ἀγνοήσωσι μὲν Νινευῖται τοῦ κατοικτεύραντος Θεοῦ τὴν χρηστότητα, διαχρήσονται δὲ καὶ ἀνέλωσιν αὐτὸν ὡς βωμολόχον, ὡς ἀπατεῶνα καὶ ψευδοεπῆ, καὶ
5 εἰκῆ πονεῖν αὐτοὺς ἀναπεπεικότα. Προαλὲς γὰρ αἶε τὸ βάροβαρον εἰς ὄργας καὶ λίαν ἐτοιμῶς ἀποταυρούμενον, κἂν εἰ μὴ πρόφασιν ἔχοι τῆς μανίας εὐλογον.

10 *Στίχ. 4-5.* «Καὶ Κύριος ἐξήγειρε πνεῦμα μέγα εἰς τὴν θάλασσαν, καὶ ἐγένετο κλύδων μέγας ἐν τῇ θαλάσῃ, καὶ τὸ πλοῖον ἐκινδύνευε συντριβῆναι. Καὶ ἐφοβήθησαν οἱ ναυτικοὶ καὶ ἀνεβόων ἕκαστος πρὸς τὸν Θεὸν αὐτοῦ, καὶ ἐκβόλην ἐποιήσαντο τῶν σκευῶν τῶν ἐν τῷ πλοίῳ εἰς τὴν θάλασσαν τοῦ κουφισθῆναι ἀπ' αὐτῶν».

15 δ'. Κατεξανίσταται μὲν τῆς νεῶς τὸ κλυδώνιον οἰκονομοῦντος Θεοῦ καὶ πνευμάτων ἀγρίαις ἐμβολαῖς διακυκῶντος τὴν θάλασσαν, ἐπίπτει δὲ τοῖς πλωτῆρσι τὸ δεῖμα, καὶ ὁ λόγος ἦν ἤδη περὶ τῶν ἐσχάτων αὐτοῖς, ἀποτριζούσης μὲν, κατὰ τὸ εἶκός, τῆς ὀκνάδος, μονονουχί δὲ καὶ ἀπειλούσης ἤδη πως, ὅτι δὴ μέλλοι συνθραύεσθαι. Κέχρηται δὲ ταῖς ἐξ ἔθους ἐπικουραῖς ὁ τῶν ναυτῶν
20 ὄμιλος, καὶ ἀποφορτίζει τὴν ναῦν, ὡς ἂν ὑψοῦ τε εἶη κυμάτων, εὐπετεστέρα δὲ οὕτω λοιπὸν ἐποχοῖτο τοῖς ὕδασι. Μέγα δὲ πρὸς ἀπόδειξιν τοῦ χειμάζεσθαι, τὸ καὶ αὐτοὺς τοῖς δεύμασι θεβλήσθαι τοὺς ναυτίλους, καὶ σωτῆρας ἦκειν αὐτοῖς τοὺς ἰδίους θεοὺς ἐκτενέστατα παρακαλεῖν, ὡς ἀπεγνωκότας ἤδη τῆς σωτηρίας.

25 *Στίχ. 5-6.* «Ἰωνᾶς δὲ κατέβη εἰς τὴν κοίλην τοῦ πλοίου καὶ ἐκάθευδε καὶ ἔρεγχε. Καὶ προσῆλθε πρὸς αὐτὸν ὁ πρωρεὺς καὶ εἶπεν αὐτῷ· Τί σὺ ῥέγχεις; ἀνάστα καὶ ἐπικαλοῦ τὸν Θεόν σου, εἴ πως διασώσει ὁ Θεὸς ἡμᾶς καὶ μὴ ἀλώμεθα».

30 ε'. Ἀρμόσειεν ἂν ἠκιστά γε νήψεσι προφητικαῖς τὸ ῥάθυμον εἰς εὐχάς, κινδύνων ἐπηρτημένων καὶ τὸ ὑπτιοῦσθαι φιλεῖν, καλούντων εἰς πόνους καιροῦ καὶ πράγματος, ἐφ' ᾧπερ ἂν πρόποι

πού ἦταν δὲν ἀγνόησε τὸ τέλος τῆς διακονίας, ἀλλὰ φοβόταν μήπως, μὴ ἔχοντας καλὸ ἀποτέλεσμα τὰ κηρύγματα τοῦ, ἀγνοήσουν οἱ Νινευῖτες τὴν ἀγαθότητα τοῦ Θεοῦ πού τοὺς σπλαχνίσθηκε, καὶ τὸν κακοποιήσουν καὶ τὸν σκοτώσουν ὡς κόλακα καὶ ἀπατεῶνα καὶ ψευδολόγο καὶ ὅτι κοπιᾶζει μάταια νὰ τοὺς πείσει. Γιατὶ οἱ βάρβαροι πάντοτε εἶναι ἔτοιμοι νὰ ξεσπάσουν σὲ ὀργή καὶ νὰ ἐνεργήσουν πολὺ εὐκόλα σὰν μανιασμένοι ταῦροι, ἀκόμα καὶ ἂν δὲν ἔχουν εὐλογη αἰτία γιὰ μανία.

Στίχ. 4-5. «Καὶ ὁ Κύριος σήκωσε ἀέρα φοβερὸ στὴ θάλασσα καὶ ἔγινε μεγάλη τρικυμία στὴ θάλασσα καὶ τὸ πλοῖο κινδύνευε νὰ διαλυθεῖ. Οἱ ναυτικοὶ τότε κυριευμένοι ἀπὸ μεγάλο φόβο φώναζε ὁ καθένας πρὸς τὸν Θεὸ πού πίστευε, καὶ συνᾶμα πέταξαν τὰ διάφορα σκεύη πού ἦταν στὸ πλοῖο γιὰ νὰ ἀνακουφισθεῖ ἀπὸ αὐτά».

4. Ξεσηκώνονται λοιπὸν τὰ κύματα ἐναντίον τοῦ πλοίου ρυθμίζοντας ὁ Θεὸς τὰ πράγματα ἔτσι καὶ καθὼς ἄγριοι ἄνεμοι διατάρασσαν τὴ θάλασσα μὲ τὶς σφοδρὲς ἐπιθέσεις τους, κυριεύονται ἀπὸ φόβο οἱ ἐπιβάτες, καὶ ὁ λόγος τους ἦταν πιά γιὰ τὰ ἔσχατά τους, καθὼς τριζοβολουῖσε τὸ σκάφος καὶ ἀπειλοῦσε κατὰ κάποιον τρόπο μὲ τὴν ἀπὸ στιγμή σὲ στιγμή συντριβή του. Κάνουν οἱ ναῦτες χρῆση τῶν συνηθισμένων βοηθημάτων καὶ ξαλαφρώνουν τὸ πλοῖο, γιὰ νὰ ἀνεβεῖ πάνω ἀπὸ τὰ κύματα καὶ ἔτσι νὰ πλέει γρηγορότερα πάνω στὰ κύματα. Μεγάλη ἀπόδειξη γιὰ τὴν κακοκαιρία ἦταν τὸ ὅτι καὶ οἱ ἴδιοι οἱ ναυτικοὶ κυριεύθηκαν ἀπὸ φόβο, ὥστε παρακαλοῦσαν ἀδιάκοπα τοὺς θεοὺς τους νὰ ἔρθουν ὡς σωτῆρες τους, γιατί οἱ ἴδιοι εἶχαν χάσει πιά τὴν ἐλπίδα τους γιὰ τὴ σωτηρία τους.

Στίχ. 6. «Ὁ Ἰωνᾶς ὅμως κατέβηκε στὸ ἀμπάρι τοῦ πλοίου, παράδοθηκε στὸν ὕπνο καὶ ροχάλιζε. Τὸν πλησίασε τότε ὁ ναύκληρος τοῦ πλοίου καὶ τοῦ εἶπε· Ἐσὺ γιατί ροχαλίζεις, Σήκω καὶ παράκαλεσε τὸν Θεὸ σου, μήπως καὶ μᾶς σώσει ὁ Θεὸς καὶ δὲν χαθοῦμε».

5. Ἐλάχιστα ταιριάζει στὴν ἐγρήγορη καὶ ἐπαγρύπνηση ἑνὸς προφήτη ἢ ἀδιαφορία γιὰ προσευχή, ὅταν ἀπειλοῦν κίνδυνοι, καὶ ἡ ἐπιθυμία νὰ μένει ξαπλωμένος, ὅταν ἡ περίσταση καὶ τὰ πράγματα καλοῦν σὲ

μᾶλλον τὸν τῶν ὅλων ἐκμειλίσσεσθαι Θεόν. "Ὅθεν ἔστιν ἐννοεῖν, ὡς
 πρὸ χειμῶνος ὁ ὕπνος ἦν· εἰωθότος δὲ σφόδρα κατηρεμεῖν τὸ καὶ
 εἰς αὐτὴν καθικέσθαι τοῦ πλοίου τὴν κοίλην. Φίλον γὰρ αἰεὶ τοῖς
 ἀγίοις καὶ περισπούδαστον τὸ τύρβης ἀποφοιτᾶν καὶ ὄχλων ἀπο-
 5 νοσφίζεσθαι καὶ διατελεῖν κατὰ μόνας, καθὰ καὶ ὁ θεσπέσιος προ-
 φήτης Ἰερεμίας· «Ἀγαθὸν ἀνδρί», φησὶν, «ὅταν ἄρη ζυγὸν ἐκ νεό-
 τητος αὐτοῦ· καθίσεται κατὰ μόνας καὶ σιωπήσει, ὅτι ἦρεν ἐφ' ἑαν-
 τῷ». Ἀνακεκράγει δὲ πάλιν περὶ τῆς τῶν ἀπειθούντων πληθύος·
 «Κύριε παντοκράτορ, οὐκ ἐκάθισα ἐν συνεδρίῳ παιζόντων αὐτῶν,
 10 ἀλλ' ἠὺλαβούμην ἀπὸ προσώπου χειρός σου· κατὰ μόνας ἐκα-
 θήμην, ὅτι πικρίας ἐνεπλήσθην». Τὸ δέ γε ἰζῆσαι «κατὰ μόνας»,
 τὸν ἠρεμαῖον, οἴμαί που, κατασημαίνει βίον, καὶ τὸ ἀπαλλάττεσθαι
 μερίμνης καὶ φροντίδος βιωτικῆς, καὶ τὸ μὴ ἀναμίξῃ ἰέναι τοῖς ἄλ-
 λοις, οἱ τὴν φιλήδονον καὶ φιλόσαρκον τετιμήκασιν ζωὴν. Ἀπονυ-
 15 στάζει δὴ οὖν ὁ προφήτης, οὐκ ἀφειδήσας τοῦ πρέποντος, ἀλλ', ὡς
 ἔφην ἤδη, πρὸ τῆς τῶν χειμῶνων ἐμβολῆς. Διανύττει γε μὴν ὁ προ-
 ρεύς, χρῆναι δὴ μᾶλλον εἰπῶν ἐπικαλεῖσθαι τὸν Θεὸν αὐτοῦ. Λυ-
 πεῖ γὰρ αἰείπως τοὺς κινδυνεύοντας τὸ δοκεῖν ἀμείνους δευμάτων
 εἶναί τινας, καὶ οὐκ ἐν καιρῷ τιμῆσαι τὸ ῥάθυμον.

20 Στίχ. 7. «Καὶ εἶπεν ἕκαστος πρὸς τὸν πλησίον αὐτοῦ· Δευ-
 τε θάλωμεν κλήρους καὶ ἐπιγνώμεν τίνος ἕνεκεν ἡ κακία
 αὕτη ἐστὶν ἐν ἡμῖν. Καὶ ἔβαλον κλήρους καὶ ἔπεσεν ὁ κλη-
 ρος ἐπὶ Ἰωνᾶν».

ζ. Περιεργότατα μὲν οἱ πλωτῆρες καὶ ἀσύνηθές τι μελετῶσι
 25 καὶ ξένον, τὸ ἐπειγέσθαι κλήρω διαμαθεῖν τὸν ἐφ' ᾧ λελύπηται ὁ
 Θεός. Πλὴν οἰκονομεῖται καὶ τοῦτο χρησίμως, ὡς ἂν γένοιτο κα-
 ταφανῆς ὁ νομίσας δύνασθαι φυγεῖν ἐκ προσώπου τοῦ Θεοῦ· πί-
 πτει γὰρ ὁ κληρὸς ἐπ' αὐτόν, καὶ τὸν ἐκ τοῦ πράγματος ἔλεγχον
 ὑπομένων ὁρᾶται. Ἐδεδίει γὰρ, κατὰ τὸ εἶκός, τῆς οἰκειίας σκέψε-
 30 ως προαλεστέραν ποιεῖσθαι τὴν κατάρῳησιν. Καλὸν οὖν ἄρα καὶ
 σοφὸν τοῖς ἐθέλουσι τηρεῖν τό, «Μὴ αἰσχυνθῆς ὁμολογῆσαι ἐφ'
 ἁμαρτίαις σου».

κόπους, ὅποτε καὶ χρειάζεται μᾶλλον προσπάθεια κατηρέμησης τοῦ Θεοῦ. Ἄπο αὐτὸ μπορούμε νὰ καταλάβουμε, ὅτι ὁ ὕπνος τὸν πῆρε πρὶν ἀρχίσει ἡ καταιγίδα. Γιατὶ τὸ νὰ κατεβῆ καὶ σ' αὐτὸ τὸ ἀμπάρι τοῦ πλοίου, δείχνει ἄνθρωπο πὺ συνήθιζε νὰ ἐπιδιώκει ὑπερβολικὰ τὴν ἡρεμία. Γιατὶ οἱ ἅγιοι ἀγαποῦν καὶ ἔχουν περὶ πολλοῦ τὸ ν' ἀποφεύγουν τοὺς θορύβους τοῦ κόσμου, νὰ ἀπομακρύνονται ἀπὸ τὸν κόσμον καὶ νὰ μένουν μόνοι, ὅπως λέγει καὶ προφήτης ὁ Ἱερεμίας: «Εἶναι καλὸ γιὰ τὸν ἄνθρωπον, ὅταν σηκώνει τὸ ζυγὸ ἀπὸ τὴ νεότητά του· θὰ καθίσει μόνος καὶ σιωπηλός, γιὰτὶ τὸν σήκωσε τὸ ζυγὸ γιὰ τὸν ἑαυτὸ του»³⁰. Καὶ φωνάζει πάλι γιὰ τὸ πλῆθος τῶν ἀνυπάκουων: «Κύριε παντοκράτορ, δὲν πῆρα μέρος σὲ παρέες ἀνθρώπων πὺ διασκεδάζουν, γιὰτὶ σεβόμουν τὴ δύναμή σου. Καθόμουν μόνος μου, γιὰτὶ ἦμουν γεμᾶτος πικρία»³¹. Τὸ νὰ κάθεται βέβαια κανεὶς «μόνος του», σημαίνει, νομίζω, τὴν ἡρεμὴ ζωὴ, τὴν ἀπαλλαγμένη ἀπὸ τὶς μέριμνες καὶ τὶς βιοτικὰς φροντίδες, καὶ τὸ νὰ μὴν ἀνακατεύεται μὲ τοὺς ἄλλους, οἱ ὁποῖοι ἀγαποῦν τὴ φιλήδονη καὶ φιλόσοφη ζωὴ. Νυστάζει λοιπὸν ὁ προφήτης, ὄχι γιὰτὶ ἀδιαφορεῖ γιὰ τὸ πρέπον, ἀλλὰ, ὅπως ἤδη εἶπα, παραδίνεται στὸν ὕπνον προτοῦ ξεσπάσει ἡ κακοκαιρία. Τὸν ἐπιπλήττει ὅμως ὁ ναύκληρος λέγοντάς του, ὅτι πρέπει μᾶλλον νὰ ἐπικαλεῖται τὸν Θεὸ του. Γιατὶ τοὺς λυπεῖ πάντοτε αὐτοὺς πὺ κινδυνεύουν νὰ νομίζουν ὅτι κάποιος δὲν φοβοῦνται καὶ νὰ θέλουν νὰ παραδίδονται στὴ ραθυμία σὲ ὧρα πὺ δὲν εἶναι κατάλληλη.

Στίχ. 7. «Καὶ εἶπε ὁ καθένας στὸ διπλανό του· Ἐλάτε νὰ ρίξουμε κλήρους καὶ νὰ μάθομε ἕξαιτίας ποιοῦ μᾶς βρῆκε αὐτὴ ἡ κακοκαιρία. Ἐβαλαν λοιπὸν κλήρους, καὶ ὁ κλῆρος ἔπεσε στὸν Ἰωνᾶ».

6. Πάρα πολὺ παράξενα οἱ ναυτικοὶ μελετοῦν κάποιον τὸ ἀσυνήθιστο καὶ περίεργο, τὸ νὰ θέλουν νὰ μάθουν μὲ τὸν κλῆρο αὐτὸν πὺ ἐξόργισε τὸν Θεὸ. Ρυθμίζεται ὅμως καὶ αὐτὸ κατὰ τρόπο χρήσιμο, γιὰ νὰ γίνῃ φανερὸς αὐτὸς πὺ νόμισε ὅτι μπορεῖ νὰ διαφύγει τὸ βλέμμα τοῦ Θεοῦ. Γιατὶ ὁ κλῆρος πέφτει σ' αὐτὸν καὶ φαίνεται νὰ ἀποδεικνύεται ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ πράγματα. Γιατὶ, ὅπως εἶναι φυσικό, φοβόταν μήπως ἡ κατηγορία προσηγηθεῖ τῆς σκέψης του. Ἄρα λοιπὸν εἶναι καλὸ καὶ σοφὸ νὰ τηρεῖται ἡ συμβουλή: «Μὴ ντραπεῖς νὰ ὁμολογήσεις τὶς ἁμαρτίες σου»³².

Στίχ. 8-10. «Καὶ εἶπαν πρὸς αὐτόν· Ἀπάγγειλον ἡμῖν, τί-
νος ἔνεκεν ἡ κακία αὕτη ἐστὶν ἐν ἡμῖν· τίς σου ἡ ἐργασία
ἐστί, καὶ πόθεν ἔρχη, καὶ ποῦ πορεύη, καὶ ἐκ ποίας χώρας,
καὶ ἐκ ποίου λαοῦ εἶ σύ; Καὶ εἶπε πρὸς αὐτούς· Δοῦλος
5 Κυρίου ἐγὼ εἰμι, καὶ τὸν Κύριον Θεὸν τοῦ οὐρανοῦ ἐγὼ
σέβομαι, ὃς ἐποίησε τὴν θάλασσαν καὶ τὴν ξηράν. Καὶ
ἐφοβήθησαν οἱ ἄνδρες φόβον μέγαν καὶ εἶπαν πρὸς αὐ-
τόν· Τί τοῦτο ἐποίησας; διότι ἐπέγνωσαν οἱ ἄνδρες, ὅτι ἐκ
προσώπου Κυρίου ἦν φεύγων, ὅτι ἀπήγγειλεν αὐτοῖς».

10 ζ. Φιλοπευστοῦσι χρησίμως, ὡς ἤδη μὲν κλήρω τὸν αἴτιον
ἐπεγνωκότες, οὐ μὴν ἔχοντες σαφῶς διειδέναι τῆς πλημμελείας τὸν
τρόπον. Ἐπειδὴ δὲ ἦσαν εἰδωλολάτραι, ποῖον μὲν αὐτῷ τὸ ἐπιτή-
δευμα, ποῖα δὲ χώρα καὶ πόλις, καὶ ἐκ ποίων ἔρχεται λαῶν προστε-
τάχασιν εἰπεῖν, ζητοῦντες, οἶμαι, μαθεῖν, ποίῳ προσκέκρουκε θεῷ.
15 Ἴδιος γὰρ ἦν καὶ τῶν ἐμπλεόντων ἐκάστω, καὶ οὐχ εἰς ὁ πάντων
Θεός. ῥοντο δέ, ὅτι τὸν λελυπημένον ἐπ' αὐτῷ θεραπεύσαντες
δαίμονα, τὰ ἐκ τοῦ χειμῶνος ἀποκρούσονται βλάβη. Ἐπειδὴ δὲ ὁ
προφήτης δοῦλον ἑαυτὸν ὠνόμαζε Θεοῦ τοῦ τεκτηναμένου γῆν τε
καὶ οὐρανόν, καὶ αὐτὸν ἔφη ποιεῖσθαι προσκνητόν, συνῆκαν εὐ-
20 θὺς ὅτι πέφευγεν ἐκ προσώπου Θεοῦ. Συνῆκαν δὲ ὅπως; Ὅτι μὴ
ἐξῆν Ἰουδαίοις τῆς ἐκνεμηθείσης αὐτοῖς ἀπονοσφίζεσθαι χώρας,
μήτε μὴν ἀλλοφύλοις ἐπιφοιτᾶν, μήτε πόλεσιν ἐμβάλλειν εἰδωλο-
λατρεῖν εἰθισμέναις. Μῶμος δὲ τὸ χροῖμα παρ' αὐτοῖς, καὶ οὐκ ἀνύ-
ποπτον εἰς ἀπόστασιν· ἐδόκει δὲ εἶναι καὶ ἔξω νόμου καὶ τῶν ἐν
25 αἰτία καὶ δίκη. Καὶ γοῦν ὁ μὲν Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς ὁ Χριστός
ἀπολισθήσειν αὐτοῦ τῆς σωτηρίας, τῆς ὡς ἐν πίστει φημί, διεβε-
βαιούτο σαφῶς, εἰ μὴ ἔλοιντο καταδράττεσθαι παρόντος ἔτι καὶ
ἐνδοημοῦντος ἐν κόσμῳ· ἔφασκε γάρ· «Ἐτι μικρὸν χρόνον μεθ'
ὑμῶν εἰμι, καὶ ὑπάγω πρὸς τὸν πέμψαντά με. Ζητήσετέ με καὶ οὐχ
30 εὐρήσετε· καὶ ὅπου εἰμι ἐγώ, ὑμεῖς οὐ δύνασθε ἐλθεῖν»· οἱ δὲ τὴν Ἰ-
ουδαίων ἀπόστασιν ἐπὶ τὰ ἔθνη κατονειδίζοντες, ἔφασκον ἀμα-
θῶς «Ποῦ μέλλει οὗτος πορεύεσθαι, ὅτι ἡμεῖς οὐχ εὐρήσομεν αὐ-
τόν; Μὴ εἰς τὴν διασποράν τῶν Ἑλλήνων μέλλει πορεύεσθαι καὶ

Στίχ. 8-10. «Καὶ εἶπαν πρὸς αὐτόν. Πές μας, γιὰ ποιὸ λόγο μᾶς προξενήθηκε αὐτὴ ἡ τρικυμία; Ποιὸ εἶναι τὸ ἔργο σου, ἀπὸ ποῦ ἔρχεσαι καὶ ποῦ πηγαίνεις, ἀπὸ ποῖα χώρα κατὰγεςαι καὶ ἀπὸ ποιὸ λαὸ προέρχεςαι; Καὶ ἀπάντησε πρὸς αὐτούς· Ἐγὼ εἶμαι δοῦλος τοῦ Κυρίου καὶ σέβομαι τὸν Θεὸ τοῦ οὐρανοῦ, ὁ ὁποῖος δημιούργησε τὴ θάλασσα καὶ τὴν ξηρὰ. Φοβήθηκαν τότε πάρα πολὺ οἱ ἄνδρες καὶ τὸν ἐρώτησαν· Γιατί τὸ ἔκανες αὐτό; Γιατὶ διαπίστωσαν ὅτι ἔφευγε μακριὰ ἀπὸ τὸν Κύριο, πράγμα ποῦ τοὺς τὸ εἶχε πεῖ ὁ ἴδιος».

7. Τοῦ ὑποβάλλον χρήσιμες ἐρωτήσεις, ἀφοῦ πιά ἔμαθαν ἀπὸ τὸν κλῆρο τὸν αἴτιο, μὴ μπορώντας ὅμως νὰ διαπιστώσουν μὲ σαφήνεια τὸν τρόπο τῆς ἁμαρτίας του. Ἐπειδὴ ὅμως ἦταν εἰδωλολάτρεις, τὸν διέταξαν νὰ τοὺς πεῖ, ποῖα ἦταν ἡ δουλειὰ του, ποῖα ἡ χώρα καὶ ἡ πόλη του, καὶ ἀπὸ ποιὸν λαὸν ἔρχεται, ζητώντας, νομίζω, νὰ μάθουν σὲ ποιὸ θεὸ εἶχε προσκρούσει· γιατί καθένας ἀπὸ τοὺς ναυτικούς εἶχε τὸ δικό του θεὸ καὶ δὲν ἦταν ἓνας ὁ θεὸς ὅλων. Καὶ νόμιζαν ὅτι, ἂν ἱκανοποιούσαν τὸν ὀργισμένο μαζὶ του δαίμονα, θὰ ἀπομακρύναν τὸ κακὸ ἀπὸ τὴν κακοκαιρία. Ἐπειδὴ ὅμως ὁ προφήτης ὀνόμασε τὸν ἑαυτό του δοῦλο τοῦ Θεοῦ ποῦ δημιούργησε τὴ γῆ καὶ τὸν οὐρανό, καὶ εἶπε ὅτι αὐτὸν προσκυνούσε, κατάλαβαν ἀμέσως ὅτι ἔφευγε μακριὰ ἀπὸ τὸν Θεὸ του καὶ ἀκόμα κατάλαβαν καὶ γιατί. Ἐπειδὴ δὲν ἐπιτρεπτόταν στοὺς Ἰουδαίους ν' ἀπομακρύνονται ἀπὸ τὴν χώρα ποῦ τοὺς εἶχε δοθεῖ κλῆρος, οὔτε νὰ ἐπισκέπτονται ἄλλοφύλους, οὔτε νὰ πηγαίνουν σὲ πόλεις ποῦ ζοῦσαν εἰδωλολατρικῶς. Τὸ πράγμα τοὺς φαινόταν μεμπτό καὶ ὑποπτο γιὰ ἀποστασία. Καὶ τοὺς φαινόταν ἀκόμα παράνομο, καὶ ἦταν ἄξιο δίκης καὶ τιμωρίας. Καὶ πραγματι ὁ Κύριος διαβεβαίωνε μὲ σαφήνεια, ὅτι θὰ χάσουν τὴν σωτηρία, ποῦ κερδίζεται, ἐννοῶ, μέσω τῆς πίστεως, ἂν δὲν ἤθελαν νὰ τὴν ἀρπάξουν ὅσο ἦταν ἀκόμα παρὼν καὶ διέμενε στὸν κόσμο. Γιατὶ ἔλεγε· «Γιὰ λίγο ἀκόμα χρόνο θὰ εἶμαι μαζὶ σας καὶ θὰ ἐπιστρέψω σ' ἐκεῖνον ποῦ μ' ἔστειλε. Θὰ μὲ ζητήσετε καὶ δὲν θὰ μὲ βρεῖτε· καὶ ὅπου εἶμαι ἐγώ, ἐσεῖς δὲν μπορείτε νὰ ἔρθετε»³³. Αὐτοὶ ὅμως, κατηγορώντας τὴν ἀποστασία τῶν Ἰουδαίων στὰ ἔθνη, ἔλεγαν μὲ πλήρη ἄγνοια· «Ποῦ πρόκειται νὰ πάει αὐτὸς ποῦ ἐμεῖς δὲν θὰ τὸν βροῦμε; Μήπως πρόκειται νὰ πάει στὴν διασπορὰ τῶν

33. Ἰω. 7, 33-34.

διδάσκειν τοὺς Ἕλληνας;». Ὡς γὰρ ἐξίτηλόν τε καὶ ἔξω τριβῆς καὶ
 συνηθείας ὡς ἀπωτάτω τοῖς παρ' αὐτοῖς, ὑπὸ μῶμον ἄγουσι τὸ τοῖς
 Ἑλλήνων ἀναφύρεσθαι δήμοις. Ὅτι τοίνυν οὐ μεμένηκεν ἐν τοῖς
 τῆς Ἰουδαίας ὄροις, συνέπλει δὲ αὐτοῖς εἰς Ταρσοὺς, δέχονται τὰς
 5 ὑποψίας, διατεκμαίρονται δὲ ὅτι παραιτεῖται τάχα πον καὶ τὴν ἐν
 νόμῳ ζωὴν, καὶ τοῖς τῶν Ἑλλήνων ἔθεσιν ἑαυτὸν ἐπιδούς, τὴν ὡς
 ἐκ προσώπου Θεοῦ μεμελέτηκε φυγὴν.

Στίχ. 11-12. «Καὶ εἶπαν πρὸς αὐτόν· Τί σοι ποιήσομεν καὶ
 κοπάσει ἡ θάλασσα ἀφ' ἡμῶν; ὅτι ἡ θάλασσα ἐπορεύετο
 10 καὶ ἐξήγειρε μᾶλλον κλύδωνα. Καὶ εἶπεν Ἰωνᾶς πρὸς αὐ-
 τούς· Ἄρατέ με καὶ ἐμβάλετε εἰς τὴν θάλασσαν, καὶ κοπά-
 σει ἡ θάλασσα ἀφ' ὑμῶν· διότι ἔγνωκα ἐγώ, ὅτι δι' ἐμέ ὁ
 κλύδων οὗτος ὁ μέγας ἐφ' ὑμᾶς ἐστίν».

ἡ. Δεδίασι μὲν ἀγριαίνουσαν κατ' αὐτῶν οὐ φορητῶς τὴν
 15 θάλασσαν, καταπεφροίκασι δὲ οὐδὲν ἤττον τὸν τῶν Ἑβραίων Θε-
 ὄν· οὐ γὰρ ἦσαν ἐν ἀγνοίᾳ τῆς ἐνούσης αὐτῷ δυνάμεώς τε καὶ δό-
 ξης, καίπερ ὄντες ἀλλογενεῖς. Ἐπειδὴ δὲ δοῦλον ἑαυτὸν ἔφη Θε-
 οῦ, διαποροῦσι λοιπὸν καὶ μερίζονται τὰς γνώμας. Ὀκνοῦσι μὲν
 γὰρ τὸν φόνον, ὑποβλεπόμενοι τὴν ὀργὴν τοῦ πάντα ἰσχύοντος
 20 Θεοῦ. Ἐπιθρωσκούσης δὲ τῆς θαλάσσης αὐτοῖς οὐ μείον ἢ πρῖν,
 ἀναγκαίαν τὴν ὑπὲρ γε σφῶν αὐτῶν ποιοῦνται φροντίδα. Ταύτη
 τοι παρακαλοῦσιν εἰπεῖν τό, τί ἂν γένοιτο παρ' αὐτῶν, καὶ κατευ-
 νασθήσεται μὲν ὁ κλύδων, κατηρεμήσει δὲ καὶ τὸ κῦμα καὶ τὸν
 ἐπὶ τοῖς ἐσχάτοις αὐτοῖ διαφεύξονται κίνδυνον. Τί οὖν ὁ προφή-
 25 τῆς; Ὁμολογεῖ τὸ πλημμέλημα, καὶ προσκεκρουκῶς αἰσχύνεται,
 καὶ τῆς ἑαυτοῦ δυσβουλίας καταψηφίζεται· «Ἄρατέ με», γὰρ
 φησι, «καὶ ἐμβάλετε εἰς τὴν θάλασσαν». Μονονουχὶ γὰρ τοῦ κα-
 τοκνῆσαι τὴν ἀποστολὴν ἐξαιτεῖσθαι παρ' αὐτῶν δεῖν ἔφη τὰς δί-
 30 κας Ἡδεῖ γὰρ ὅτι σπένδεται πῶς τῇ νηϊ τὸ κλυδώνιον, εἰ λάβοι
 τὸν ζητούμενον, καὶ καταλήξει τῆς μάχης ἡ θάλασσα, ἔχουσα
 λοιπὸν τὸν προσκεκρουκότα.

Στίχ. 13-15. «Καὶ παρεβιάζοντο οἱ ἄνδρες τοῦ ὑποστρέψαι
 εἰς τὴν γῆν, καὶ οὐκ ἠδύναντο, ὅτι ἡ θάλασσα ἐπορεύετο

Ἑλλήνων, γιὰ νὰ διδάσκει τοὺς Ἑλληνας»³⁴. Γιατὶ σὰν κάτι τὸ ἐπιπόλαιο καὶ ἄχρηστο καὶ τελείως μακριὰ ἀπὸ τὶς συνήθειές τους, θεωροῦν ἀξιόμειμπο τὸ νὰ ἀναμιγνύονται μὲ τὰ πλήθη τῶν ἐθνικῶν. Ἐπειδὴ λοιπὸν δὲν ἔμεινε μέσα στὰ ὄρια τῆς Ἰουδαίας, ἀλλὰ ταξίδευε μαζί τους στοὺς Ταρσοὺς, μπαίνουν σὲ ὑποψίες, καὶ συμπεραίνουν ὅτι ἀρνεῖται τὴν σύμφωνη μὲ τὸ νόμο ζωὴ, καὶ ἐνστερνιζόμενος τὶς συνήθειες τῶν ἐθνικῶν, μελέτησε τὴ φυγὴ του μακριὰ ἀπὸ τὸν Θεό.

Στίχ. 11-12. «Καὶ τὸν ρώτησαν· Τί νὰ σοῦ κάνομε γιὰ νὰ κοπάσει ἡ θάλασσα πού μᾶς μάχεται; Γιατὶ ἡ θάλασσα προχωροῦσε καὶ ἡ τρικυμία φούντωνε ὀλοένα. Καὶ ὁ Ἰωνᾶς ἀπάντησε· Πάρτε με καὶ ρίξετέ με στὴ θάλασσα, καὶ ἡ θάλασσα θὰ κοπάσει καὶ θὰ ἡσυχάσετε. Γιατὶ γνωρίζω ἐγὼ ὅτι ἡ μεγάλη τρικυμία πού σᾶς βρῆκε προκλήθηκε ἐξαιτίας μου».

8. Φοβοῦνταν λοιπὸν τὴ θάλασσα πού ἀγρίευε ἐναντίον τους ἀνυπόφορα, ἀλλὰ ἔτρεμαν ἀπὸ τὸ φόβο ὄχι λιγότερο καὶ τὸν Θεὸ τῶν Ἑβραίων. Γιατὶ δὲν τοὺς ἦταν ἀγνωστὴ ἡ δύναμη πού εἶχε καὶ ἡ δόξα του, μολονότι ἦταν ἀλλοεθνεῖς. Ἐπειδὴ ὅμως τοὺς εἶπε ὅτι εἶναι δοῦλος τοῦ Θεοῦ, πέφτουν σὲ ἀπορία καὶ διαμερᾶζονται οἱ γνῶμες τους. Διστάζουν νὰ ἐπιχειρήσουν τὸν φόνο του, ἐπειδὴ φοβοῦνται τὴν ὀργὴ τοῦ παντοδύναμου Θεοῦ. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ θάλασσα ὀρμουῖσε ἐναντίον τους ὄχι λιγότερο ἀπὸ πρῶτα, θεωροῦν ἀναγκαῖα τὴ φροντίδα γιὰ τὸν ἑαυτό τους. Γι' αὐτὸ τοῦ ζήτησε νὰ τοὺς πεῖ τί πρέπει νὰ κάνουν γιὰ νὰ ἡσυχάσει ἡ τρικυμία, νὰ κοπάσουν τὰ κύματα καὶ νὰ διαφύγουν καὶ οἱ ἴδιοι τὸν ἔσχατο κίνδυνο. Καὶ τί τοὺς λέγει ὁ προφήτης; Ὁμολογεῖ τὸ ἁμάρτημά του καὶ ντρέπεται γιὰ τὸ φταίξιμό του καὶ καταδικάζει τὴν κακὴ του σκέψη. Γιατὶ λέγει· «Πάρτε με καὶ ρίξετέ με στὴ θάλασσα». Δηλαδή κατὰ κάποιον τρόπο τοὺς λέγει ὅτι πρέπει νὰ ὑποστῆ ἀπὸ αὐτοὺς τὴν τιμωρία του, ἐπειδὴ ἀπέφυγε τὴν ἀποστολή. Γιατὶ γνώριζε ὅτι ἡ τρικυμία πρὸς τὸ πλοῖο θὰ εἰρηνεύσει, ἂν λάβει αὐτὸ πού θέλει, καὶ θὰ σταματήσει τὴ μάχη ἡ θάλασσα, ἔχοντας πιά μέσα τῆς ἐκεῖνον πού πρόσκρουσε στὸν Θεό.

Στίχ. 13-15. «Καὶ οἱ ναῦτες κατέβαλλαν μεγάλες προσπάθειες νὰ ἐπιστρέψουν στὴ γῆ καὶ δὲν μποροῦσαν, γιατί ἡ θάλασσα προ-

34. Ἰω. 7, 35.

καὶ ἐξηγείρετο μᾶλλον ἐπ' αὐτούς. Καὶ ἀνεβόησαν πρὸς
 Κύριον καὶ εἶπον Μηδαμῶς, Κύριε, μὴ ἀπολώμεθα ἕνεκεν
 τῆς ψυχῆς τοῦ ἀνθρώπου τούτου, καὶ μὴ δῶς ἐφ' ἡμᾶς αἵ-
 μα δίκαιον, ὅτι σὺ Κύριε ὄν τρόπον ἐβούλου πεποίηκας.
 5 Καὶ ἔλαβον τὸν Ἰωνᾶν καὶ ἔβαλον αὐτὸν εἰς τὴν θάλασ-
 σαν, καὶ ἔστη ἡ θάλασσα ἐκ τοῦ σάλου αὐτῆς».

θ. Ἐαυτοῦ μὲν τὸν θάνατον ὁ προφήτης κατεψηφίζετο, καὶ
 τῷ κινδύνῳ τῆς ἰδίας ψυχῆς καταλύειν αὐτοὺς ἠξίου τὸ δεῖμα. Οἱ
 δὲ ἦσαν ἔτι περιδεεῖς καὶ ὀκνηροὶ πρὸς μαιφονίαν, δούλον δὲ
 10 ὄντα Θεοῦ σῶζειν ἤθελον, καὶ ζῶντα δοῦναι τῇ χέρσῳ· οὕτω δὲ
 μᾶλλον ἀποφορτίσασθαι τὴν ὀργήν. Ταύτη τοι παρεδιάζοντο καὶ
 προσοκεῖλαι τὴν ναῦν, ἀλλ' ἦν τῶν ἐγχειρημάτων ἀνήνυτος ὁ
 σκοπός, ἅμαχον αὐτοῖς τὸ κῦμα διανιστάντος τοῦ πνεύματος, καὶ
 ἀγριωτέραις ὀρμαῖς καταθέοντος τῆς ὀλκᾶδος. Ταύτη τοι λοιπὸν
 15 ἐκμειλίσσονται μὲν διὰ προσευχῆς, συγγνώμονα δὲ παρακαλοῦ-
 σιν αὐτοῖς γενέσθαι τὸν Θεόν, οὐ φονᾶν ἐθέλουσιν, ἀλλ' ὡς τοῖς
 αὐτοῦ παραχωροῦσι κρίμασι, καταδιαζομένοις τε λοιπὸν πρὸς τὸ
 δοῦναι τῇ θαλάσῃ τὸν Ἰωνᾶν, καὶ δὴ καὶ δεδώκασιν. Ἡ δὲ λα-
 βοῦσα, σπένδεται μόλις, ἀπλοῖ δὲ γαλήνην καὶ δίδωσι τοῖς ναυτί-
 20 λοις τοῦ σῶζεσθαι τὴν ἐλπίδα· πανταχοῦ δὲ τοῖς θείοις εἴκουσα
 νεύμασι καὶ δεσποτικοῖς προστάγμασιν ὑπηρετοῦσα γοργῶς, ἐξ
 αὐτῶν ἐφαίνετο τῶν πραγμάτων.

Στίχ. 16. «Καὶ ἐφοβήθησαν οἱ ἄνδρες φόβῳ μεγάλῳ τὸν
 Κύριον, καὶ ἔθυσαν θυσίας τῷ Κυρίῳ καὶ ἠύξαντο εὐχάς».

25 ι. Ὁφέληνται λίαν, ἕνα τε τὸν φύσει Θεὸν εἶναι πιστεύουσι,
 καίτοι μεμερισμένοι πρὸς ἔκτοπον πλάνησιν, καὶ μυρίους εἶναι
 νομίζοντες ἀνὰ τὸν κόσμον θεούς. Τοιγάρτοι θύουσι τῷ φύσει
 καὶ μόνῳ καὶ ἀληθῶς Θεῷ, παρέντες τοὺς ἑαυτῶν, καὶ ἐρῶσθαι
 φράσαντες τοῖς ἐξ ἀπάτης τετιμημένοις καὶ τὴν Θεῷ πρόπουσαν
 30 ὑποκλέπτουσι δόξαν. Ἐπαγγέλλονται δὲ καὶ εὐχάς, καίτοι τοῦ-
 το δρᾶν εἰωθότες τοῖς ἐναλίοις δαίμοσι. Δοκεῖ γὰρ Ἑλλήνων
 παισὶ καὶ τὸ τῆς θαλάσσης ἀνηφθαι κράτος Ποσειδῶνί τινι μῦ-

χωροῦσε καὶ ὀρμοῦσε ὄλο καὶ πιὸ πολὺ καταπάνω τους. Καὶ φώναξαν πρὸς τὸν Κύριο καὶ εἶπαν· "Ὁχι, Κύριε, ἄς μὴ χαθοῦμε ἕξαιτίας τῆς ζωῆς αὐτοῦ τοῦ ἀνθρώπου, καὶ μὴν ἐπιρρίψεις σ' ἐμᾶς δίκαιο αἶμα. Γιατὶ ἐσύ, Κύριε, ἐνήργησες μὲ τὸν τρόπο ποὺ ἤθελες ἐσύ. Πῆραν τότε τὸν Ἰωνᾶ καὶ τὸν ἔρριξαν στὴ θάλασσα καὶ ὁ σάλος σταμάτησε».

9. Ὁ προφήτης καταδίκασε τὸν ἑαυτό του σὲ θάνατο καὶ μὲ τὸν κίνδυνο τῆς ζωῆς του ἐπιδίωκε νὰ διαλύσει τὸ φόβο τους. Αὐτοὶ ὅμως ἦταν ἀκόμα φοβισμένοι καὶ διστακτικοὶ γιὰ τὸ φόνο· ἤθελαν νὰ σώσουν αὐτὸν ποὺ ἦταν δούλος τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ τὸν ἀποδώσουν ζωντανὸ στὴν ξηρὰ καὶ ἔτσι μᾶλλον νὰ ἀποδυναμώσουν τὴν ὀργή. Γι' αὐτὸ κατέβαλλαν ὅλες τὶς προσπάθειές τους νὰ προσαράξουν τὸ πλοῖο, ἀλλὰ ὁ σκοπὸς τοῦ ἐγχειρήματός τους ἦταν ἀνώφελος, ἐπειδὴ ὁ ἀέρας σήκωνε ἀκαταμάχητο τὸ κύμα καὶ ἔκανε τὸ πλοῖο νὰ τρέχει μὲ ὄλο καὶ πιὸ ἄγρια ὀρμή. Ἔτσι λοιπὸν προσπαθοῦν νὰ τὸν μαλακώσουν μὲ τὴν προσευχὴ καὶ παρακαλοῦν νὰ τοὺς συγχωρήσει ὁ Θεὸς γιατί δὲν θέλουν νὰ προχωρήσουν στὸ φόνο, ἀλλὰ ὑποχωροῦν στὰ θελήματά του, ἀφοῦ ἔξαναγκάζονταν τελικὰ νὰ ρίξουν τὸν Ἰωνᾶ στὴ θάλασσα, καὶ μάλιστα τὸν ἔρριξαν. Κι αὐτὴ ὅταν τὸν δέχθηκε εἰρήνευσε, ἄπλωσε τὴ γαλήνη της καὶ ἔδωσε στοὺς ναυτικούς τὴν ἐλπίδα τῆς σωτηρίας. Καὶ ὅτι ὑποχωροῦσε παντοῦ στὰ θεῖα θελήματα καὶ ὑπηρετοῦσε γρήγορα τὶς δεσποτικὲς προσταγές, φαινόταν ἀπὸ αὐτὰ τὰ ἴδια τὰ πράγματα.

Στίχ. 16. «Οἱ ναυτικοὶ φοβήθηκαν πάρα πολὺ τὸν Κύριο, καὶ ἔκαναν θυσίες στὸν Κύριο καὶ τοῦ ἀπηύθυναν προσευχὴ».

10. Τὸ ὄφελός τους ἦταν μεγάλο, γιατί πίστεψαν ὅτι εἶναι ἓνας καὶ ἀπὸ τὴ φύση τοῦ Θεός, ἂν καὶ εἶχαν χωρισθεῖ ἀπὸ αὐτὸν καὶ παραδοθεῖ σὲ παράνομη πλάνη καὶ νόμιζαν ὅτι ὑπῆρχαν στὸν κόσμον ἄπειροι θεοί. Θυσιάζουν λοιπὸν στὸν ἀπὸ τὴ φύση του καὶ μόνο καὶ ἀληθινὸ Θεό, παραιτώντας τοὺς δικούς τους καὶ ἀποχαιρετώντας ἐκείνους ποὺ τοὺς τιμοῦσαν ἔχοντας ἀπατηθεῖ καὶ ὑπέκλεπταν τὴ δόξα ποὺ ἄρμοζε στὸν Θεό. Τοῦ ἀπαγγέλλουν καὶ προσευχές, μολονότι αὐτὸ συνήθιζαν νὰ τὸ κάνουν στοὺς θαλάσσιους δαίμονες. Γιατὶ οἱ Ἕλληνες πιστεύουν ὅτι ἡ ἐξουσία ἐπάνω στὴ θάλασσα δόθηκε σὲ κάποιον Ποσειδῶνα· ὅλα βέβαια

θοι γὰρ πάντα τὰ παρ' ἐκείνοις, τερθρεία τε καὶ ἀποπληξία δεινή. Ἡμεῖς δὲ τὸν φύσει Θεὸν δοξάζοντες, αὐτῷ καὶ φαμεν ἀληθῶς· «Σὺ δεσπόζεις τοῦ κράτους τῆς θαλάσσης, τὸν δὲ σάλον τῶν κυμάτων αὐτῆς σὺ καταπραῦνεις. Σοὶ εἰσιν οἱ οὐρανοὶ καὶ 5 σὴ ἔστιν ἡ γῆ· τὴν οἰκουμένην καὶ τὸ πλήρωμα αὐτῆς σὺ ἐθεμελίωσας».

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β΄.

Στίχ. 1. «Καὶ προσέταξεν Κύριος κήτει μεγάλῳ καταπιεῖν τὸν Ἰωνᾶν. Καὶ ἦν Ἰωνᾶς ἐν τῇ κοιλίᾳ τοῦ κήτους τρεῖς 10 ἡμέρας καὶ τρεῖς νύκτας».

ια'. Προστάττει τῷ κήτει ὁ Θεὸς ἐν τῷ κατανεῦσαι· τὸ γὰρ ἐθελῆσαί τι πρὸς πέρας ἐλθεῖν, τοῦτο καὶ νόμος ἐστὶ καὶ πληρωσις καὶ νόμου δύναμιν ἔχει. Οὐ γὰρ πού φαμεν, καθάπερ ἀμέλει καὶ ἡμῖν αὐτοῖς, ἤγουν ἀγίοις ἀγγέλοις, ἐντετάλθαι τῷ κήτει τὸν 15 τῶν ὄλων Θεόν, ἐνηχοῦντά πως εἰς νοῦν τὸ πρακτέον, καὶ καρδίαις ἐνιέντα τὴν ὦν ἂν ἔλοιτο γνῶσιν. Εὐήθες γὰρ κοιμηθῆ καὶ ἀποπληξίας οὐ μακρὰν τὸ καὶ κνωδάλοις ἠγεῖσθαι κατὰ τοιόνδε τινὰ τρόπον τὸν τῶν ὄλων προσφέρεσθαι Θεόν, ἀλλ' εἰ δὴ τι λέγοιτο προστάττειν ὅπως ἢ ζώοις ἀλόγοις ἢ γοῦν τοῖς στοιχείοις ἢ μέρει 20 κτίσεως, νόμον εἶναί φαμεν καὶ πρόσταγμα τὸ αὐτῷ δοκοῦν. Πάντα γὰρ εἴκει τοῖς αὐτοῦ νεύμασι, καὶ ἀπόρρητος μὲν ἡμῖν παντελῶς ὁ τῆς ὑπακοῆς τρόπος, ἐγνωσμένος δὲ πάντως αὐτῷ. Καταπίνεται τοίνυν ὑπὸ τοῦ κήτους ἡδικημένος οὐδέν, καὶ ἦν ἐν αὐτῷ τρεῖς ἡμέρας καὶ τρεῖς νύκτας. Δόξειε δ' ἂν ἴσως τὸ χροῆμά τισιν 25 ἀκαλλῆς εἶναί πως καὶ πέρα λόγου τοῦ πρόποντος. Ἀπιστήσουσι γὰρ καὶ πρό γε τῶν ἄλλων οἱ τὸν φύσει καὶ ἀληθῶς οὐκ εἰδότες Θεόν, προσκειμένοι δὲ ταῖς τῶν δαιμόνων ἀπάταις. Ἐροῦσι δέ· Πῶς ἂν διεσώθη γεγονῶς ἐν κήτει; πῶς δὲ οὐκ ἂν ἐφθάρη καταπινόμενος; ἢ πῶς ἠνέσχετο τῆς ἐκφύτου θερμότητος; ὑγρότητι 30 δὲ τῇ τοσαύτῃ περιεχόμενος, τῇ ἐν νηδυί φημί, πῶς διεβίω, μᾶλλον δὲ πῶς οὐκ ἐν ἴσῳ τροφῆς δεδαπάνηται καθεψόμενος; Ἀσθε-

ὅσα πιστεύουν αὐτοὶ εἶναι παραμύθια καὶ ψευδολογήματα καὶ ἀνοησία φοβερή. Ἐμεῖς δοξολογώντας τὸν ἀπὸ τῆ φύση τοῦ Θεοῦ τοῦ λέμε, καὶ αὐτὸ εἶναι ἀλήθεια: «Ἐσὺ κρατᾷς τὴν ἐξουσία τῆς θάλασσας καὶ τὸν σάλο τῶν κυμάτων τῆς σὺ τὸν καθησυχάζεις. Σὲ σένα ἀνήκουν οἱ οὐρανοί, σὲ σένα καὶ ἡ γῆ. Τὴν οἰκουμένη καὶ τὰ ὅσα ὑπάρχουν σ' αὐτὴν σὺ τὰ δημιουργήσεις»³⁵.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2ο

Στίχ. 1. «Καὶ προστάξε ὁ Κύριος ἓνα κῆτος μεγάλο νὰ καταπιεῖ τὸν Ἰωνᾶ. Καὶ ὁ Ἰωνᾶς ἔμεινε στὴν κοιλιά τοῦ κήτους τρεῖς ἡμέρες καὶ τρεῖς νύχτες»

11. Ὁ Θεὸς κατένευσε στὶς προσευχὲς καὶ γι' αὐτὸ προστάζει τὸ κῆτος. Γιατὶ τὸ νὰ θελήσει νὰ φτάσει κάτι εἰς πέρας αὐτὸ καὶ νόμος εἶναι καὶ ἐκπλήρωση, καὶ ἔχει δύναμη νόμου. Γιατὶ δὲν λέμε βέβαια ὅτι, ὅπως ἀκριβῶς καὶ σ' ἐμᾶς τοὺς ἴδιους, ἢ στοὺς ἀγίους ἀγγέλους, ἔδωσε ὁ Θεὸς τῶν ὅλων ἐντολὴν στὸ κῆτος κάνοντας νὰ ἠχήσει κατὰ κάποιον τρόπο στὸ νοῦ τοῦ αὐτοῦ ποὺ ἔπρεπε νὰ πράξει καὶ βάζοντας στὴ σκέψη τοῦ αὐτοῦ ποὺ ἠθέλε νὰ γίνε. Γιατὶ εἶναι μεγάλη ἀφέλεια καὶ δὲν ἀπέχει πολὺ ἀπὸ τὴν ἀνοησία, νὰ νομίζομε ὅτι καὶ σὰ ζῶα μὲ ἓνα τέτοιο τρόπο ἀπευθύνεται ὁ Θεὸς τῶν ὅλων, ἀλλὰ ἂν λέγεται ὅτι προστάζει γενικὰ κάτι ἢ σὲ ἄλογα ζῶα ἢ σὲ στοιχεῖα ἢ σ' ἓνα μέρος τῆς κτίσης, λέμε ὅτι εἶναι νόμος καὶ προσταγὴ αὐτοῦ ποὺ ἐκεῖνος θέλει. Γιατὶ ὅλα ὑποχωροῦν σὰ θελήματά του καὶ εἶναι τελείως ἀπόρητος γιὰ μᾶς ὁ τρόπος τῆς ὑπακοῆς τους, γνωστὸς ὅμως σ' αὐτὸν ὅπωςδήποτε. Τὸν καταπίνει λοιπὸν τὸν Ἰωνᾶ τὸ κῆτος χωρὶς νὰ τὸν βλάψει καθόλου, καὶ ἔμεινε μέσα του τρεῖς ἡμέρες καὶ τρεῖς νύχτες. Θὰ νομίσουν ἴσως κάποι-οι, ὅτι τὸ πρᾶγμα εἶναι κάπως ἄσχημο καὶ πέρα ἀπὸ τὸν ὀρθὸ λόγο. Γιατὶ δὲν θὰ πιστέψουν, καὶ πρὶν ἀπὸ τοὺς ἄλλους ὅσοι δὲν γνωρίζουν τὸν ἀπὸ τῆ φύση τοῦ καὶ ἀληθινὸ Θεό, ἀλλ' εἶναι προσκολλημένοι στὶς ἀπάτες τῶν δαιμόνων. Θὰ ποῦν λοιπὸν· Πῶς μπορούσε νὰ σωθεῖ ἀφοῦ βρέθηκε στὴν κοιλιά τοῦ κήτους; Καὶ πῶς δὲν διαλύθηκε ἀφοῦ καταπό-θηκε; Ἡ πῶς ἀντέξε τὴν ἔμφυτη θερμότητα, καὶ περιβαλλόμενος ἀπὸ τόσα ὑγρὰ, τῆς κοιλιάς ἐννοῶ, πῶς ἔζησε; Ἡ μᾶλλον πῶς, σὰ νὰ ἦταν

νές γὰρ κομιδῇ καὶ πολὺ λίαν ἔτοιμον εἰς καταφθορὰν τὸ σαρκί-
ον.

Φαμὲν οὖν, ὅτι παράδοξον ἀληθῶς καὶ λόγου καὶ συνηθείας
ἐπέκεινα νοοῖτ' ἂν εἰκότως τὸ συμβεβηκός. Ἄλλ' εἰ Θεὸς λέγοιτο
5 κατορθοῦν, τίς ὁ ἀπιστήσων ἔτι; Παναγκές γὰρ τὸ Θεῖον, καὶ τὰς
τῶν ὄντων φύσεις μεταπλάττον εὐκόλως πρὸς ὅπερ ἂν ἔλοιτο, καὶ
τοῖς ἀρρήτοις αὐτοῦ νεύμασι τὸ ἀντεξάγον οὐδέν. Τὸ γὰρ φθεί-
ρεσθαι πεφυκός, κρεῖττον ἂν γένοιτο καὶ φθορᾶς, αὐτοῦ γε θέλον-
τος, καὶ τὸ πεπηγός καὶ ἀκράδαντον καὶ τοῖς τῆς φθορᾶς δυσάν-
10 τητον νόμοις, πάθοι ἂν εὐκόλως τὴν φθορὰν. Φύσις γὰρ, οἶμαι,
τοῖς οὕσι τὸ τῷ Κτίσαντι δοκοῦν. Πλήν κἀκεῖνο ἰστέον, ὅτι καὶ
Ἑλλήνων παῖδες τοὺς παρὰ σφίσι αὐτοῖς συντεθέντες μύθους,
Ἡρακλέα φασὶ τὸν Ἀλκμήνης καὶ Διὸς καταποθῆναι μὲν ὑπὸ
κῆτους, ἐκδοθῆναι δὲ πάλιν ἐκ τῆς ἐμφύτου θερμότητος, ἐψιλω-
15 μένης αὐτῷ τῆς κεφαλῆς, καὶ μόνῃς τριχὸς πεπονθότα τὴν ἀπό-
θεσιν. Μέμνηται δὲ τῆς ἱστορίας Λυκόφρων· εἰς δὲ οὗτος τῶν
παρ' αὐτοῖς λογάδων· ἔφη γὰρ περὶ αὐτοῦ·

Τριεσπέρου λέοντος, ὃν ποτε γνάθοις

Τρίτωνος ἠμάλαψε κάρχαρος κύων.

20 Ἄλλ' οὐκ ἐκ τῶν παρ' ἐκείνοις μυθολογουμένων τὰ θεῖα πι-
στούμεθα, διαμεμνήμεθα χρησίμως, τοὺς ἀπιστοῦντας ἐλέγχον-
τες, ὅτι καὶ τῆς παρ' αὐτοῖς ἱστορίας ὁ λόγος οὐκ ἀπόβλητα ποι-
εῖται τὰ τοιάδε τῶν διηγημάτων. Ἐπειδὴ δὲ τῷ παραδόξως γεγε-
νημένῳ καὶ ἐκ τῶν ἔτι δρωμένων κατὰ βούλησιν Θεοῦ χρῆναι συν-
25 ειπεῖν τῶν ἀναγκαίων ὑπολαμβάνω, φέρε δὴ λέγωμεν, ὅτι καὶ ἐν
μήτρα τὸ ἔμβρυον ὑγρότητι μὲν ἐννήχεται τῇ φυσικῇ, κατακέχω-
σται δὲ ὡσπερ τῇ τῆς κυοφορούσης νηδυῖ, καὶ τὸ ἀναπνεῖν οὐκ
ἔχει, ζῆ δὲ καὶ οὕτω καὶ σώζεται, τοῖς τοῦ Θεοῦ νεύμασι παραδό-
ξως τιθηνούμενον. Ἄλλ' οὐδεὶς ἂν τῶν τοιούτων ἐφίκοιτο λόγος,
30 οὐδ' ἂν γένοιτό τισιν ἀλώσιμα τὰ τοῦ Θεοῦ· «Τίς γὰρ ἔγνω νοῦν
Κυρίου;», κατὰ τὸ γεγραμμένον, ἢ τίς ἂν εἰδείῃ τὰς τῶν παραδό-
ξων ὁδούς; ἢ τίνος ὅλως οὐκ ἂν ὑπερφέροινο νοῦν τὰ λόγου δύ-

τροφή, δὲν ἔλειωσε καὶ δὲν χωνεύθηκε; Γιατὶ τὸ σαρκίο εἶναι πολὺ ἀδύναμο καὶ πάρα πολὺ ἔτοιμο στὴ φθορά.

Λέμε λοιπὸν ὅτι εἶναι ἀληθινὰ παράδοξο καὶ εὐλόγα θὰ μπορούσε νὰ θεωρηθεῖ τὸ συμβᾶν πέρα ἀπὸ τὸ λόγο καὶ τὴ συνήθεια. Ἀλλά, ἂν ποῦμε ὅτι τὸ κατόρθωμα εἶναι τοῦ Θεοῦ, ποιὸς εἶναι αὐτὸς ποὺ θ' ἀμφιβάλλει ἀκόμα. Γιατὶ ὁ Θεὸς εἶναι παντοδύναμος καὶ μεταπλάθει εὐκολὰ τὶς φύσεις τῶν ὄντων σὲ ὅ,τι θελήσει, καὶ τίποτα δὲν ἀντιστέκεται στὰ ἄρρητα θελήματά του. Γιατὶ αὐτὸ ποὺ φθείρεται ἀπὸ τὴ φύση του, μπορεῖ νὰ νικήσει τὴ φθορὰ ἂν ὁ Θεὸς θέλει, καὶ τὸ σταθερὸ καὶ ἀκράδαντο καὶ ἀνυποχώρητο στοὺς νόμους τῆς φθορᾶς, εὐκολὰ θὰ ὑποστῇ τὴ φθορὰ. Γιατὶ ἡ φύση τῶν ὄντων εἶναι, νομίζω, τὸ θέλημα τοῦ κτίστη. Πλὴν ὅμως ἄς γνωρίζουμε καὶ τοῦτο· ὅτι οἱ Ἕλληνες ποὺ ἔπλασαν οἱ ἴδιοι τοὺς μύθους τοὺς λένε ὅτι τὸν Ἡρακλῆ, τὸν υἱὸ τοῦ Δία καὶ τῆς Ἀλκμήνης, τὸν εἶχε καταπιεῖ κάποιο κῆτος, ἀλλὰ ξέφυγε ἀπὸ τὴν ἐσωτερικὴ θερμότητα τοῦ κήτους μὲ φαλακρωμένο τὸ κεφάλι του, καὶ μόνο τῶν μαλλιών του τὸ πέσιμο ἔπαθε. Ἀναφέρει τὸ περιστατικὸ ὁ Λυκόφρων, ὁ ὁποῖος εἶναι ἓνας ἀπὸ τοὺς λογίους αὐτῶν, ποὺ λέγει γι' αὐτόν·

Τοῦ λέοντα τῶν τριῶν νυχτῶν, ποὺ κάποτε στὰ σαγόνια τοῦ Τρίτωνα ἔξαφάνισε θαλάσσιος σκύλος.

Ἀλλά δὲν ἐπιβεβαιώνουμε τὰ θεῖα ἀπὸ τὰ μυθολογήματα ἐκείνων, ἀλλὰ τὰ ἀναφέρουμε χρήσιμα πρὸς ἔλεγχο αὐτῶν ποὺ ἀπιστοῦν, ὅτι καὶ ὁ λόγος τῆς ἱστορίας αὐτῶν δὲν ἀπορρίπτει τὶς διηγήσεις αὐτές. Ἐπειδὴ ὅμως θεωρῶ ἀπὸ τὰ ἀναγκαῖα ὅτι πρέπει νὰ συμφωνήσω μὲ τὸν παράδοξο καὶ ἀπὸ αὐτὰ ποὺ γίνονται καὶ τώρα ἀκόμα σύμφωνα μὲ θέλημα Θεοῦ, ἔμπρὸς ἃς ποῦμε καὶ τοῦτο, ὅτι δηλαδὴ καὶ μέσα στὴ μήτρα τὸ ἔμβρυο κολυμπᾷ βέβαια μέσα στὰ ὑγρά, εἶναι ὅμως σὰ νὰ ἔχει καταχωθεῖ μέσα στὴν κοιλιά αὐτῆς ποὺ τὸ κυοφορεῖ καὶ δὲν μπορεῖ νὰ ἀναπνεύσει, καὶ ὅμως ζεῖ καὶ σ' αὐτὴ τὴν κατάσταση καὶ σώζεται, ἔχοντας τροφὸ του μὲ τρόπο παράδοξο τὰ θελήματα τοῦ Θεοῦ. Ἀλλὰ καμμιά λογικὴ ἐξήγηση δὲν μπορεῖ νὰ δοθεῖ σ' αὐτὰ, οὔτε εἶναι δυνατὸ τὰ τοῦ Θεοῦ νὰ συλληφθοῦν μὲ τὸ νοῦ. Γιατὶ, σύμφωνα μὲ αὐτὸ ποὺ ἔχει γραφεῖ, «Ποιὸς κατάλαβε τὴ σκέψη τοῦ Κυρίου;»³⁶, ἢ ποιὸς μπορεῖ νὰ γνωρίζει τοὺς δρόμους τῶν παραδόξων, ἢ τίνος τὸ νοῦ δὲν θὰ μπορούσαν νὰ ξεπεράσουν αὐτὰ ποὺ ξεπερνοῦν τὴ δύναμη τοῦ λόγου; Ἄρα λοιπὸν τὸ νὰ ἀπιστοῦμε

ναμιν ὑπερτρέχοντα; Ἐπισφαλές οὖν ἄρα τὸ ἀπιστεῖν, κὰν εἴ τι τῶν ἄγαν ἐπέκεινα λόγου Θεὸς ἐργάζοιτο· παραδεξόμεθα δὲ ὡς ἀληθὲς τὴν ἄκαιρον ἐξιστάντες βάσανον.

Χοῆναι δὲ φημι τῆς ἐν Χριστῷ νοουμένης διακονίας παραλη-
 5 φθέντος εἰς τύπον τοῦ μακαρίου προφήτου, προσεπειπεῖν ἀναγκαιώς, ὅτι κεκινδύνευκεν ἡ σύμπασα γῆ, κατεχειμάζετο τὰ ἀνθρώπινα, μονονουχὶ καταθρωσκόντων αὐτῆς τῶν τῆς ἁμαρτίας κυμάτων, δεινῆς τε καὶ ἀφορήτου περικλυζούσης ἡδονῆς, καὶ ὡς ἐν τάξει κλύδωνος κατεξανισταμένης τῆς φθορᾶς, καὶ πνευμάτων ἀγρί-
 10 ων καταρῶγγυμένων, τοῦ τε διαδόλου φημι καὶ τῶν ὑπ' αὐτῷ τε καὶ σὺν αὐτῷ δυνάμεων πονηρῶν. Ἐπειδὴ δὲ ἡμεν ἐν τούτοις, ἠλέησεν ὁ Δημιουργός, πέπομφεν ἡμῖν ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ ἐξ οὐρανοῦ τὸν Υἱόν, ὃς ἐν σαρκὶ γεγονὼς καὶ εἰς γῆν ἀφιγμένος τὴν κινδυνεύουσαν καὶ χειμαζομένην, καθῆκεν ἑαυτὸν ἐκὼν εἰς θάνατον, ἵνα
 15 στήσῃ τὸν κλύδωνα, καὶ κοπάσῃ μὲν ἡ θάλασσα, κατευνασθεῖη δὲ καὶ τὸ κύμα, καταλήξῃ δὲ καὶ ὁ κλύδων. Σεσώσμεθα γὰρ ἐν θανάτῳ Χριστοῦ. Καὶ ὁ μὲν χειμῶν παρελήλακεν, ὁ ὑετὸς ἀπῆλθεν, τὰ κύματα ἐστορέεσθησαν, λέλυται τῶν πνευμάτων ἡ βία, βαθεῖα δὲ λοιπὸν ὑπέστρωται γαλήνη, καὶ ἐσμεν ἐν εὐδίαῖς ταῖς νοηταῖς, Χρι-
 20 στοῦ παθόντος ὑπὲρ ἡμῶν. Ἐχεις τι τούτων τὸ παραπλήσιον ἐν εὐαγγελικοῖς συγγραμμάσι. Διέπλει μὲν γὰρ ποτε τῶν Ἀποστόλων τὸ σκάφος τὴν Τιβεριάδος θάλασσαν. Εἶτα ῥαγδαίου τοῖς ὕδασι ἐμβεβηκότος πνεύματος, ἀφορήτως κατεχειμάζοντο, καὶ τὸν ἐπὶ τοῖς ἐσχάτοις κίνδυνον ὑπομένοντες, καθεύδοντα διανύττουσι
 25 συνόντα Χριστόν, διαρῶρηδην ἀνακεκραγότες: «Ἐπιστάτα, σῶσον, ἀπολλύμεθα». Ὁ δὲ διεγερθεὶς, φησὶν, ἐπετίμα μὲν τῇ θαλάσῃ τό, «Σιώπα, πεφίμωσο», μετ' ἐξουσίας εἰπὼν, διέσωζε δὲ τοὺς μαθητάς. Τύπος δὲ ἄρα τὸ δρώμενον ἦν τῶν τῇ ἀνθρωπείᾳ φύσει συμβεβηκότων. Δι' αὐτοῦ γὰρ, ὡς ἔφην, ἀπηλλάγμεθα καὶ θανάτου καὶ
 30 φθορᾶς καὶ ἁμαρτίας καὶ παθῶν, καὶ ὁ πάλαι χειμῶν ἀπελήλαται, μετακεχώρηκε δὲ πρὸς γαλήνην τὰ καθ' ἡμᾶς.

Στίχ. 2-3. «Καὶ προσηύξατο Ἰωνᾶς πρὸς Κύριον τὸν Θεὸν αὐτοῦ ἐκ τῆς κοιλίας τοῦ κήτους, καὶ εἶπεν Ἐβόησα ἐν

εἶναι επικίνδυνο, κι ἂν ἀκόμα ὁ Θεὸς κάνει κάτι ἀπὸ αὐτὰ ποὺ εἶναι πολὺ πέρα ἀπὸ τὴ δύναμη τοῦ λόγου, ἀλλὰ νὰ τὸ ἀποδεχόμαστε σὰν ἀληθινὸ, ἀφήνοντας κατὰ μέρος τὴν ἄκαιρη βασιανιστικὴ ἐξέταση.

Νομίζω ὅμως ὅτι πρέπει, ἐπειδὴ ὁ προφήτης ἔχει παραληφθεῖ ὡς τύπος τῆς νοούμενης διακονίας τοῦ Χριστοῦ, νὰ προσθέσουμε κατ' ἀνάγκη, ὅτι κινδύνευσε ὁλόκληρη ἡ γῆ, καταχειμαζόταν τὸ ἀνθρώπινο γένος, ὁρμώντας κατὰ κάποιον τρόπο ἐναντίον τῆς τὰ κύματα τῆς ἁμαρτίας, τὴν κατέκλυζε φοβερὴ καὶ ἀνυπόφορη ἡδονή, σὰν φοβερὴ τρικυμία ξεσηκωνόταν ἐναντίον τῆς ἡ φθορά, καὶ ἄγριοι ἄνεμοι ξεσποῦσαν ἐπάνω τῆς, ἐννοῶ καὶ τοῦ διαβόλου καὶ τῶν πονηρῶν δυνάμεων ποὺ βρισκόταν κάτω ἀπὸ τὴν ἐξουσία του καὶ συνεργάζονταν μαζί του. Ἐπειδὴ βρισκόμασταν σ' αὐτὴ τὴν κατάσταση καὶ μᾶς σπλαχνίστηκε ὁ Δημιουργός, ἔστειλε ὁ Θεὸς καὶ Πατέρας ἀπὸ τὸν οὐρανὸ τὸν Υἱό του, ὁ ὁποῖος, ἀφοῦ ἔλαβε ἀνθρώπου σάρκα καὶ ἔφτασε στὴ γῆ ποὺ κινδύνευε καὶ χειμαζόταν, παρέδωσε τὸν ἑαυτό του μὲ τὴ θέλησή του στὸ θάνατο γιὰ νὰ σταματήσει τὴν τρικυμία, νὰ κοπάσει ἡ θάλασσα καὶ νὰ γαληνέψει τὸ κύμα καὶ νὰ λάβει τέλος ἡ τρικυμία. Γιατὶ σωθήκαμε μὲ τὸ θάνατο τοῦ Χριστοῦ. Καὶ ὁ χειμῶνας βέβαια πέρασε, ἡ μπόρα ἔφυγε, τὰ κύματα ἡσύχασαν, ἀτόνησε ἡ βία τῶν ἀνέμων, καὶ ἀπλώθηκε πιά βαθεῖα γαλήνη, καὶ τώρα βρισκόμαστε σὲ πνευματικὴ ἡρεμία, ἀφοῦ ἔπαθε γιὰ μᾶς ὁ Χριστός. Κάτι παραπλήσιο μὲ αὐτὰ ἔχεις στὰ εὐαγγελικὰ συγγράμματα. Κίποτε δηλαδὴ διέσχισε τὸ σκάφος τῶν ἀποστόλων τὴ θάλασσα τῆς Τιβεριάδος. Ξαφνικὰ φύσηξε δυνατὸς ἄνεμος στὰ νερὰ καὶ καταχειμαζόταν ἀνυπόφορα, καὶ ἀντιμετωπίζοντας τὸν ἔσχατο κίνδυνο, ξυπνοῦν τὸν Χριστὸ ποὺ ἦταν μαζί τους κραυγάζοντας δυνατὰ: «Σῶσε μας, Κύριε, γιατί χανόμαστε»³⁷. Αὐτός, λέγει, ἀφοῦ σηκώθηκε, ἐπιτίμησε τὴ θάλασσα μὲ ἐξουσία λέγοντας, «Σώπασε, βουδάσου»³⁸, καὶ ἔσωσε τοὺς μαθητές. Τὸ γεγονὸς λοιπὸν ἦταν τύπος ὅσων ἔγιναν στὴν ἀνθρώπινη φύση. Γιατὶ ἀπὸ αὐτόν, ὅπως εἶπα, ἐλευθερωθήκαμε ἀπὸ τὸ θάνατο, τὴ φθορά, τὴν ἁμαρτία καὶ τὰ πάθη, καὶ ὁ παλαιὸς χειμῶνας ἀπομακρύνθηκε καὶ τὰ ἀνθρώπινα ἐπανῆλθαν στὴ γαλήνη.

Στίχ. 2-3. «Προσευχήθηκε τότε ὁ Ἰωνᾶς στὸν Θεό του, μέσα ἀπὸ τὴν κοιλιά τοῦ κήτους, καὶ εἶπε· Μέσα στὴ θλίψη μου φώναξα

37. Ματθ. 8, 25.

38. Μάρκ. 4, 39.

θλίψει μου πρὸς Κύριον τὸν Θεόν μου, καὶ εἰσήκουσέ μου· ἐκ κοιλίας ἄδου κραυγῆς μου ἤκουσας φωνῆς μου».

ιβ. Ἄδικηθεῖς μὲν οὐδέν, οἴκῳ δὲ ὡσπερ τῷ κήτει χρησάμενος, ἔννοους τε ὑπάρχων καὶ κατ' οὐδένα τρόπον ἢ σῶμα τυχόν ἢ 5 φρένας λελωθήμενος, αἰσθάνεται τῆς ἐπικουρίας Οἶδε γεγονότα τὸν Θεὸν εὐμενῆ· οὐκ ἠγνοηκῶς δὲ τὸ συμβᾶν ἐκ τοῦ κατοκνηῆσαι τὴν διακονίαν, τρέπεται πρὸς εὐχάς, καὶ χαριστηρίους μὲν ἀνατείνει λιτάς, ὁμοῦ δὲ τὴν δόξαν ὁμολογεῖ τοῦ σώζοντος, καὶ καταθαυμάζει τὴν ἐξουσίαν καὶ ἀνακηρύττει τὴν ἡμερότητα. Δεχθῆ- 10 ναι γὰρ ἔφη τὴν ἑαυτοῦ προσευχὴν, καὶ τοῦτο, οἴμαί που, προφητικῶ πνεύματι συνιείς. Τὸ δὲ «ἐκ κοιλίας ἄδου», τὸ οἶον ἐκ τῆς τοῦ κήτους γαστροῦς φησιν, ἄδη καὶ θανάτῳ παρεικάζων εὐφυῶς τὸ θηρίον, ἅτε δὴ καὶ φονεύειν εἰδὸς καὶ καταρρόφᾶν ἀγρίως τὸν ἀλισκομένον.

15 **Στίχ 4-5.** «Ἀπερῶριψάς με εἰς βάθη καρδίας θαλάσσης, καὶ ποταμοὶ ἐκύκλωσάν με, πάντες οἱ μετεωρισμοὶ σου καὶ τὰ κύματά σου ἐπ' ἐμέ διῆλθον. Κἀγὼ εἶπον· Ἀπῶσμαι ἐξ ὀφθαλμῶν σου».

ιγ. Ἐξηγεῖται πολυτρόπως τὸ συμβεβηκός, ἀνακομίζων 20 ὡσπερ ὑψοῦ τὴν χάριν, καὶ τοῖς θείοις νεύμασιν ἐπιμαρτυρῶν τὸ καὶ ἐκ παντὸς δύνασθαι κακοῦ διασώζειν εὐκόλως. Ἐν αὐτοῖς μὲν γὰρ γεγενῆσθαι φησι τοῖς τῆς θαλάσσης μυχοῖς, καὶ ἐν συγχύσει πολλῶν ὑδάτων, ποταμίους ἐν ἴσῳ κύμασιν ἐπικλυζόντων αὐτὸν καὶ συμφορᾶς εἰς τοῦτο καταλισθηκέναι, ὡς ἐννοῆσαι λοι- 25 πὸν παντελῆ τῶν θείων ὀμμάτων ὑπομεῖναι τὴν ἀποστροφὴν καὶ εἰς ἀπόγνωσιν τῆς σωτηρίας ἐλάσαι. Πάνδεινον δὲ τὸ χοῆμα καὶ ὀλέθρου πρόξενον, τὸ ἐξ ὀμμάτων φημί γενέσθαι Θεοῦ. Τοιγάρτοι καὶ ὁ θεσπέσιος Δαβὶδ ἐλιπάρει λέγων· «Μὴ ἀποστρέψῃς τὸ πρόσωπόν σου ἀπ' ἐμοῦ, καὶ μὴ ἐκκλίνῃς ἐν ὀργῇ ἀπὸ τοῦ δού- 30 λου σου». Ἐψεται δὲ πάντως ταῖς ἀποστροφαῖς τὸ χοῆναι παθεῖν τὴν θείαν ὀργὴν, μᾶλλον δὲ προανατελεῖ που καὶ προηγῆσεται τῆς ἀποστροφῆς ὁ θυμός

δυνατὰ σὸν Κύριο τὸν Θεό μου καὶ μὲ ἄκουσε. Μέσα ἀπὸ τὴν κοιλιά τοῦ ἄδη ἄκουσες τὴν κραυγή μου, ἄκουσες τὴ φωνή μου».

12. Χωρὶς λοιπὸν νὰ πάθει καμμιά βλάβη, ἀλλὰ χρησιμοποιώντας τὸ κῆτος σὰν σπίτι του, ἔχοντας συνείδηση, καὶ χωρὶς καμμιά σωματικὴ ἢ πνευματικὴ βλάβη, αἰσθάνεται τὴ βοήθεια. Διαπίστωσε ὅτι ὁ Θεὸς ἦταν εὐνοϊκὸς σ' αὐτόν, καὶ μὴ ἀγνοώντας ὅτι αὐτὸ ποῦ ἔγινε αἰτία εἶχε τὴν ἀρνησὶ τῆς διακονίας, στρέφεται σὶς προσευχές, ἀπευθύνοντάς του εὐχαριστήριες δοξολογίες, καὶ ταυτόχρονα ὁμολογεῖ τὴ δόξα τοῦ Σωτήρα του, θαυμάζει τὴν ἐξουσία του καὶ διακηρύττει τὴν ἀγαθότητά του. Γιατὶ εἶπε ὅτι ἔκανε δεκτὴ τὴν προσευχή του, καὶ αὐτό, νομίζω, τὸ ἀντιλήφθηκε χάρις σὸ προφητικὸ χάρισμά του. Ὁ λόγος του, «ἀπὸ τὴν κοιλιά τοῦ ἄδη», σημαίνει ἀπὸ τὴν κοιλιά τοῦ κήτους, παρομοιάζοντας ἔξυπνα τὸ θηρίο μὲ τὸν ἄδη καὶ τὸ θάνατο, ἐπειδὴ καὶ νὰ σκοτώνει γνωρίζει καὶ νὰ ρουφάει ἄγρια τὸ θύμα του.

Στίχ. 4-5. «Μὲ πέταξες στὰ βάθη τῆς καρδιᾶς τῆς θάλασσας καὶ μὲ περικύκλωσαν ποτάμια. Ὅλη ἡ συσσώρευση τῆς ὀργῆς σου καὶ τὰ κύματά σου ἔπρεσαν πάνω μου. Κι ἐγὼ εἶπα: Χάθηκα ἀπὸ τὰ μάτια σου».

13. Ἐξηγεῖ μὲ πολλοὺς τρόπους τὸ συμβᾶν, ἀνεβάζοντας κατὰ κάποιον τρόπο πολὺ ψηλὰ τὴ χάρις καὶ ἐπιβεβαιώνοντας γιὰ τὸ θεῖο θέλημα, ὅτι μπορεῖ εὐκόλα καὶ ἀπὸ κάθε κακὸ νὰ σώζει. Γιατὶ λέγει βρέθηκε στὸν ἴδιον τοῦς μυχοὺς τῆς θάλασσας, καὶ μέσα στὴ σύγχυση πολλῶν ὑδάτων, ποῦ τὸν κατέκλυζαν σὰν κύματα ποταμοῦ, καὶ εἶχε κυλήσει σὲ τόσο μεγάλῃ συμφορᾷ, ὥστε νὰ φτάσει νὰ σκεφθεῖ τὴν πλήρη ἀποστροφή ἀπὸ αὐτὸν τῶν ματιῶν τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ φτάσει στὴν ἀπόγνωση γιὰ τὴ σωτηρία του. Εἶναι φοβερὸ τὸ πρᾶγμα καὶ πρόξενον ὀλέθρου, τὸ νὰ βγεῖ, ἐννοῶ, ἔξω ἀπὸ τὸ βλέμμα τοῦ Θεοῦ. Καὶ πράγματι ὁ Δαβὶδ τὸν ἐκλιπαροῦσε λέγοντας: «Μὴν ἀποστρέψεις ἀπὸ ἐμένα τὸ πρόσωπό σου, καὶ μὴν ἀπομακρυνθεῖς ἕξαιτίας τῆς ὀργῆς σου ἀπὸ τὸν δοῦλο σου»³⁹. Ἐπακόλουθο βέβαια τῆς ἀποστροφῆς εἶναι ὅπωςοδήποτε νὰ ὑποστῇ τις συνέπειες τῆς θείας ὀργῆς, ἢ μᾶλλον θὰ ἐκδηλωθεῖ καὶ θὰ προηγηθεῖ ὁ θυμὸς τῆς ἀποστροφῆς.

39. Ψαλμ. 26, 9.

Στίχ. 5. «⁷ Ἄρα προσθήσω ἐπιβλέψαι με πρὸς ναὸν
τὸν ἅγιόν σου;».

ιδ'. Οἶδε μὲν ὅτι δυνάμει Θεοῦ τετήρηται καὶ τῆς ἄνωθεν ἐπι-
κουρίας ἠξιωμένος διεβίω καὶ σέσωσται, καὶ τοῦτο ἐν κήτει καὶ
5 ἐν κοιλία θηρὸς παραδόξως καὶ ὑπὲρ λόγον. Ἐνδοιάζει γε μὴν,
κατὰ τὸ εἶκός, εἰ καὶ ἐκδοθήσεται καὶ εἰς φῶς ἐλάσει πάλιν. Τρι-
πόθητον δὲ ποιεῖται καὶ πολύενκτον ἀληθῶς τὸ καὶ εἰς αὐτὸν
εἰσελάσαι τὸν θεῖον ναόν, ἀναθεῖναί τε τὰς δοξολογίας τῷ σεσω-
κῶτι Θεῷ, καὶ τῆς τοιαῶδε χάριτος εὐχεται τυχεῖν, τὸ πάντα δύνα-
10 σθαι κατορθοῦν, ὡς ἔφην, ἐπιμαρτυρῶν τῷ Θεῷ.

Στίχ. 6-7. «Περιεχύθη μοι ὕδωρ ἕως ψυχῆς μου ἄδυσσοσ
ἐκύκλωσέ με ἐσχάτη, ἔδν ἢ κεφαλή μου εἰς σχισμάς ὀρέ-
ων κατέβην εἰς γῆν, ἧς οἱ μοχλοὶ αὐτῆς κάτοχοι αἰώνιοι.
Καὶ ἀναβήτω ἐκ φθορᾶς ἢ ζωὴ μου πρὸς σέ, Κύριε ὁ Θε-
15 ὅς μου».

ιε'. Ἀρρῶνται δυνάμει σεσωσμένος παρὰ Θεοῦ, λαμπροτέρας ἢ-
βούλετο τὰς τῶν εὐχαριστηρίων ἀναπέμπειν ὠδᾶς. Ἀφηγεῖται πού
πάντως τὰ συμβεβηκότα, καὶ ποία μὲν γέγονε περίσχετος συμφορᾶ
διδάσκει λεπτῶς, σέσωσται δὲ ὅπως ἀνακηρύττει πάλιν. Ὅτι τοί-
20 νν ἐν θαλάσῃ γέγονε καὶ ἐν ἀδύσσῳ πολλῇ καὶ ἐν σχισμαῖς ὀρέ-
ων, καταδυομένου κατὰ τὸ εἶκός τοῦ κήτους ἐν πέτραις καὶ τοῖς ἐν
ἀλί σπηλαίοις, οὐκ ἠγνόηκεν ὡς προφήτης καθικέσθαι δέ φησιν
εἰς γῆν, ἧς οἱ μοχλοὶ αὐτῆς κάτοχοι αἰώνιοι, τουτέστι τὸν ἄδην, οὐχ
ὅτι γέγονεν ἐκεῖσε (τεθνεῶτα γὰρ οὐχ εὐρήσομεν), ἀλλ' ὅτι τοῦ κιν-
25 δύνου τὸ μέγεθος καὶ τῶν συμβεβηκότων τὸ ἄχθος οὐδὲν ἀποδεί-
του καὶ ἐκτεθνάαι δοκεῖν καὶ εἰς αὐτὸν ἀφικέσθαι τὸν ἄδην, ὅθεν
οὐκ ἂν ἐξοίχοιτό τις, ὑπονοστήσειε δ' ἂν οὐδαμῶς ὁ ἅπαξ ἐνειλημ-
μένος Τοῦτο γάρ, οἶμαι, δηλοῦν τὸ κατόχους ἔχειν εἰς αἰῶνα τοὺς
μοχλοὺς, οἷον ἀρρῶντας καὶ ὑπ' οὐδενὸς πώποτε νενικημένους, ἢ-
30 γονν παραλελυμένους. Ὅτι δὲ οὐ τέθηκε, διεβίω δέ, ὡς ἔφην, ἐν
τῷ κήτει, καὶ ἦν ἐν αὐτῷ, τῶν εἰς θάνατον ἢ καταφθορὰν πεπονθῶς
οὐδέν, ἀποφῆνειεν ἂν εὐκόλως τὸ καὶ ἐν ἐλπίσιν εἶναι τοῦ σωθήσε-
σθαι πάλιν. Ταύτη τοί φησι τό. «Ἀναβήτω ἐκ φθορᾶς ἢ ζωὴ μου,

Στίχ. 5. «Ἔραγε θὰ μπορέσω ἄλλη φορὰ νὰ στρέψω τὸ βλέμμα μου στὸν ἅγιο ναὸ σου;».

14. Κατάλαβε ὅτι διατηρήθηκε ζωντανὸς μὲ τὴ δύναμη τοῦ Θεοῦ καὶ ἐπέζησε καὶ σώθηκε ἐπειδὴ ἀξιώθηκε νὰ ἔχει τὴν οὐράνια βοήθεια, καὶ μάλιστα μέσα στὸ κῆτος, στὴν κοιλιὰ τοῦ θηρίου, μὲ τρόπο παράδοξο καὶ πάνω ἀπὸ τὸ λόγο. Ἀμφιβάλλει ὅμως, εὐλογα, ἂν θὰ τὸν ἀποδώσει τὸ θηρίο καὶ θὰ βγεῖ πάλι στὸ φῶς. Ἐκδηλώνει ὅμως μεγάλο πόθο καὶ εὐχεται ἀληθινὰ νὰ μεταβεῖ στὸν θεῖο ναὸ καὶ νὰ προσφέρει τὶς δοξολογίες του στὸν Θεὸ πού τὸν ἔσωσε, καὶ εὐχεται νὰ τύχει αὐτὴ τὴ χάρη, ἐπιδεδαιώνοντας, ὅπως εἶπα, γιὰ τὸν Θεὸ ὅτι μπορεῖ νὰ κατορθώσει τὰ πάντα.

Στίχ. 6-7. «Μὲ περιτύλιξε τὸ νερὸ μέχρι τὰ βάθη τῆς ψυχῆς μου, ἄβυσσος ἢ πιὸ χειρότερη μὲ περικύκλωσε, τὸ κεφάλι μου βούλιαξε στὶς χαράδρες τῶν βουνῶν, κατέβηκα στὰ βάθη τῆς γῆς πού οἱ μοχλοὶ τῆς αἰχμαλωτίζουν γιὰ πάντα. Ἀλλὰ ἄς ἀνεβεῖ ἀπὸ τὴ φθορὰ ἢ ζωὴ μου σ' ἐσένα, Κύριε καὶ Θεέ μου».

15. Ἐπειδὴ ὁ Θεὸς τὸν ἔσωσε μὲ τὴν ἀνείπωτη δύναμή του, θέλει νὰ τοῦ ἀπευθίνει λαμπρότερες τὶς εὐχαριστήριες ὠδές. Διηγεῖται ὅπωςδήποτε τὰ συμβάντα, καὶ ἐξηγεῖ μὲ λεπτομέρεια ποιὰ συμφορὰ τὸν βρέθηκε, καὶ ἀνακηρύττει πάλι μὲ ποιὸ τρόπο σώθηκε. Ὅτι λοιπὸν βρέθηκε στὴ θάλασσα καὶ μέσα σὲ ἄβυσσο τεράστια καὶ σὲ χαράδρες βουνῶν, γιὰ τὸ κῆτος κατέβαινε, εὐλογα, στὶς πέτρες καὶ στὰ σπήλαια τῆς θάλασσας, σὰν προφήτης δὲν τὸ ἀγνοοῦσε, ἀλλὰ λέγει ὅτι κατέβηκε στὴ γῆ, «τῆς ὁποίας οἱ μοχλοὶ αἰχμαλωτίζουν γιὰ πάντα», δηλαδή στὸν ἅδη, ὅχι βέβαια ὅτι βρέθηκε στὸν ἅδη (γιατὶ δὲν βλέπομε νὰ ἔχει πεθάνει), ἀλλὰ τὸ μέγεθος τῶν κινδύνων καὶ τὸ βάρος ὧσων συνέβησαν καθόλου δὲν ἀπέχει ἀπὸ τὸ νὰ φαίνεται νεκρὸς καὶ ἀπὸ τὸ νὰ ἔχει φτάσει στὸν ἅδη, ἀπὸ ὅπου δὲν θὰ μπορούσε ποτέ νὰ βγεῖ καὶ νὰ ἐπιστρέψει αὐτὸς πού μὰ ἑξοχὰ θὰ ἀποκλειθεῖ σ' αὐτόν. Γιατὶ αὐτό, νομίζω, δηλώνει ὁ λόγος, «οἱ μοχλοὶ αἰχμαλωτίζουν στὸν αἰῶνα», εἶναι δηλαδή ἄθραυστοι καὶ κανένας ποτέ δὲν τοὺς νίκησε, δηλαδή δὲν τοὺς ἔσπασε. Ὅτι ὅμως δὲν πέθανε, ἀλλὰ ἔζησε μέσα στὸ κῆτος καὶ ἦταν σ' αὐτὸ χωρὶς νὰ ἔχει πάθει τίποτα πού νὰ τὸν ὀδηγεῖ στὸ θάνατο ἢ τὴν ἀποσύνθεση, μπορεῖ νὰ τὸ δείξει εὐκόλα τὸ ὅτι διατηροῦσε τὴν ἐλπίδα νὰ σωθεῖ. Γι' αὐτὸ λέγει: «Ἄς ἀνεβεῖ ἀπὸ τὴ φθο-

Κύριε ὁ Θεός μου». Ἐκδοθῆναι γάρ εἰς φῶς εὐχεται, καὶ οἶον ἐξ ἄδου τῆς τοῦ κήτους ἀνενεχθῆναι γαστρούς.

5 Στίχ. 8. «Ἐν τῷ ἐκλείπειν τὴν ψυχὴν μου ἀπ' ἐμοῦ, τοῦ Κυρίου ἐμνήσθην, καὶ ἔλθοι πρὸς σὲ ἡ προσευχή μου πρὸς ναὸν ἅγιόν σου».

ιζ. Τοῖς ἐθέλουσιν εὐδοκμεῖν οὐκ ἀκερδῆς ὁ πόνος, οὐδ' ἀννοοῖτο τὸ θλίβεσθαι φορτικόν. Καὶ μαρτυρήσει λέγων ὁ μακάριος Δαβὶδ, «Ἐν θλίψει ἐπεκαλεσάμην τὸν Κύριον», ἕτερος δὲ αὐτῶν ἁγίων προφητῶν, «Κύριε, ἐν θλίψει ἐμνήσθημέν σου». Ἐδόκει δὲ 10 σφόδρα καὶ τῷ θεσπεσίῳ Παύλῳ ἀποδέχεσθαι καὶ ἐπαινεῖν τὴν θλίψιν, τὴν ἐπ' ἀρετῇ δηλονότι συμβαίνουσαν. Ἐφη γάρ «Ὅτι ἡ θλίψις ὑπομονὴν κατεργάζεται, ἡ δὲ ὑπομονὴ δοκιμὴν, ἡ δὲ δοκιμὴ ἐλπίδα, ἡ δὲ ἐλπίς οὐ καταισχύνει». Ἐκλειπούσης δὲ οὖν τῆς τοῦ προφήτου ψυχῆς, τουτέστι τὸν εἰς κίνδυνόν τε καὶ τὸν ἐπ' 15 ἐσχάτοις ὑπομενούσης πόνον, πάλιν τι τῶν ὠνησιφόρων ἐπράττετο. Οὐ γάρ, κατὰ τινος, εὐθύς ἀπολισθήσας εἰς ἀκηδιάν τῶν θείων κριμάτων ἐποιεῖτο κατάρρησιν, ἀλλ' ἐμνήσθη τοῦ σώζοντος Βεβόηκε γάρ πρὸς αὐτόν, δεδίψηκε τὴν ἐπικουρίαν, οὐκ ἀγνοήσας τὴν ἡμερότητα καὶ τὴν τῆς ἰσχύος ὑπεροχὴν, τὰς πρὸς αὐτὸν ἐποιεῖτο 20 λιτάς, ῥυσθῆναι παρακαλῶν ἐκ θανάτου καὶ φθορᾶς τὴν ἑαυτοῦ ζωὴν. Μέγα δὲ οὖν καὶ ἀξιάγαστον τὸ ἐν πόνοις μὴ ἀκηδιᾶν, ἱκετεῖαις δὲ μᾶλλον καὶ λιταῖς ἐκμειλίσσεσθαι τὸν Δεσπότην, καὶ παρ' αὐτοῦ ζητεῖν τοῦ κακοῦ τὴν ἀνάβλησιν καὶ τῆς συμφορᾶς τὴν λύσιν.

25 Στίχ. 9-10. «Φυλασσόμενοι μάταια καὶ ψευδῆ, ἔλεον αὐτῶν ἐγκατέλιπον. Ἐγὼ δὲ μετὰ φωνῆς αἰνέσεως καὶ ἐξομολογήσεως θύσω σοι, ὅσα ηὐξάμην ἀποδώσω σοι εἰς σωτηρίαν μου τῷ Κυρίῳ».

ιζ. Ἐτεροι μὲν γάρ, φησί, σὲ τὸν τῶν ὅλων ἡγνοηκότες Δεσπότην, τὸν Δημιουργόν, εἶτα τοῖς τῆς ματαιότητος ἐνειλημμένοι βρόχοις καὶ τοῖς ψευδωνύμοις θεοῖς ἀνατιθέντες τὸ σέβας, καὶ διώκο-

ρά ἢ ζωὴ μου, Κύριε καὶ Θεέ μου». Γιατὶ εὐχεται νὰ βγεῖ στὸ φῶς καὶ σὰν ἀπὸ τὸν ἄδη νὰ βγεῖ ἀπὸ τὴν κοιλιὰ τοῦ κήτους.

Στίχ. 8. «Ὅταν πῆγαινε νὰ μ' ἐγκαταλείψει ἡ ζωὴ, θυμήθηκα τὸν Κύριο. Ἄς ἔρθει σ' ἐσένα ἡ προσευχή μου ἀπὸ τὸ ναό σου τὸν ἅγιο».

16. Γιὰ ὅποιους θέλουν νὰ εὐδοκιμοῦν ὁ πόνος δὲν εἶναι χωρὶς κέρδος, οὔτε θὰ μποροῦσε νὰ θεωρηθεῖ ἡ θλίψη βλαβερή. Καὶ θὰ τὸ ἐπιβεβαιώσῃ ὁ μακάριος Δαβὶδ λέγοντας: «Στὴ θλίψη μου ἐπικαλέσθηκα τὸν Κύριο»⁴⁰, ἐνῶ ἄλλος ἅγιος προφήτης λέγει: «Κύριε, στὴ θλίψη μου σὲ θυμήθηκα»⁴¹. Ἀλλὰ καὶ ὁ θεσπέσιος Παῦλος φαινόταν ὅτι ἀποδεχόταν πάρα πολὺ καὶ ἐπαινοῦσε τὴ θλίψη, αὐτὴν δηλαδή πού συμβάλλει στὴν ἀρετή. Γιατὶ λέγει: «Ἡ θλίψη δημιουργεῖ ὑπομονή, ἡ ὑπομονὴ χαλύδωσι χαρακτήρα, ἡ χαλύδωσι αὐτὴ ἐλπίδα, καὶ ἡ ἐλπίδα δὲν ντροπιάζει»⁴². Ὅταν λοιπὸν ἔσθησε ἡ ζωὴ τοῦ προφήτη, δηλαδή ὅταν ὑπέμεινε τὸν ἔσχατο κίνδυνο καὶ πόνο, καὶ τότε πάλι προέκυπτε κάτι ὠφέλιμο. Γιατί, σύμφωνα μὲ κάποιους, μόλις ὀλίσθησε στὴν ἀδιαφορία δὲν κατηγόρησε ἀμέσως τὶς θεῖες ἀποφάσεις, ἀλλὰ θυμήθηκε τὸν σωτήρα: γιατί φώναξε πρὸς αὐτόν, δίψασε τὴ βοήθειά του, καὶ χωρὶς νὰ ἀγνοήσει τὴν ἀγαθότητα καὶ τὴν ὑπεροχὴ τῆς δυνάμεώς του, ἀπηύθυνε πρὸς αὐτόν τὶς παρακλήσεις του, παρακαλώντας τον νὰ σωθεῖ ἡ ζωὴ του ἀπὸ τὸ θάνατο καὶ τὴ φθορά. Εἶναι λοιπὸν μεγάλο καὶ ἀξιοθαύμαστο τὸ νὰ μὴ δείχει κανεὶς ἀδιαφορία ὅταν πονᾷ, ἀλλὰ μᾶλλον μὲ ἱκεσίες καὶ παρακλήσεις νὰ προσπαθεῖ νὰ ἐξευμενίζει τὸ Κύριο καὶ νὰ ζητεῖ ἀπὸ αὐτόν ν' ἀποσύρει τὸ κακὸ καὶ νὰ σταματήσει τὴ συμφορά.

Στίχ. 9-10. «Ὅσοι τιμοῦν τὰ μάταια καὶ ψευδῆ εἶδωλα τοὺς ἐγκαταλείπει τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ. Ἐγὼ ὁμῶς θὰ σοῦ προσφέρω μὲ δυνατὴ φωνὴ θυσία ἐξύμνησις καὶ δοξολογίας, καὶ ὅσα ζήτησα στὴν προσευχή μου γιὰ τὴ σωτηρία μου θὰ τὰ ἀποδώσω σ' ἐσένα τὸν Κύριό μου».

17. Ἄλλοι βέβαια, λέγει, πού ἀγνοοῦν ἐσένα τὸν Κύριο τῶν ὅλων, τὸν Δημιουργό, καὶ ἐπὶ πλέον εἶναι πιασμένοι στὰ δίχτυα τῆς ματαιότητος καὶ λατρεύουν τοὺς ψευδώνυμους θεοὺς καὶ κυνηγοῦν τὰ πουλιὰ

42. Ρωμ. 5, 3.

ντες μὲν ὄρνεα πετόμενα, τὴν ἐπ' ἐκείνοις δηλονότι ἐλπίδα, ποιμαίνοντες δὲ καὶ ἀνόμους, οὐκ ἐξαιτοῦσι παρὰ σοῦ τὸν ἔλεον, οὔτε μὴν ἐλπίδος εἶσω γεγόνασι τῆς τοιαῦσδέ ποτε. Ἐγὼ δὲ οὐ κατ' ἐκείνους ποτέν, ἀλλ' οἶδά σε τὸν ἐπίκουρον, τὸν ἀγαθόν τε καὶ φιλοικτίρομο-
5 να. Τοιγάρτοι μετὰ φωνῆς καὶ δεήσεως ἐξομολογήσομαί σοι, φησί, καὶ ὡσπερ τι τῶν εὐοσμοτάτων θυμιαμάτων ἀναθήσω τὰς ὠδὰς, χαριστηρίους δὲ δηλονότι καὶ πνευματικὰς προσοίσω σοι θυσίας, τὴν δοξολογίαν, τὰς εὐφημίας. Ἀποπερανῶ δέ, καὶ μάλα προθύμως, τὰς εἰς σωτηρίαν εὐχὰς, τουτέστιν, ὅσα μοι τὸ σῶζεσθαι κα-
10 τεργάζεται καὶ τὴν ἐμὴν ὀνίνησι ψυχὴν. Τοῦτο δὲ ἦν ἢ πρὸς ἅπαν ὀτιοῦν τῶν Θεῶ δοκούντων ὑπακοή, καὶ τῆς προφητικῆς λειτουργίας ἐκπλήρωσις, ὅκνου τε παντὸς καὶ μικροψυχίας ἐξηρημένων.

Εὐχεται μὲν οὖν ὁ προφήτης ἐν τῷ κήτει γεγονώς. Καὶ ὁ μὲν τύπος ἀνθρώπινος, ἢ δὲ ἀληθῆς τοῦ πράγματος εἰκὼν, τουτέστι
15 Χριστός, ἐφαίνετο πρὸ τοῦ τιμίου σταυροῦ, μονονουχὶ καὶ εἰσβάλλοντος ἤδη τοῦ παθεῖν, πρὸς τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς Πατέρα λέγων, «Εἰ δυνατόν, παρελθέτω ἀπ' ἐμοῦ τὸ ποτήριον τοῦτο», γέγονε δὲ καὶ περιδεὴς καὶ ὡς συνεχόμενος. Εἰ δὲ δὴ καὶ ἐν τοῖς ὑποχθονίοις ἀφικόμενος χώραις λελάληκέ τι τῶν ἀνθρωπίνων, αὐτὸς
20 ἂν εἰδείη· σφαλερὸν γὰρ εἶπεῖν. Πλὴν εὐρήσομεν τὸν θεσπέσιον Πέτρον αὐτῷ προσνέμοντα τὰ διὰ φωνῆς τοῦ Δαβίδ· «Διὰ τοῦτο οὐκ ἐγκαταλείψεις τὴν ψυχὴν μου εἰς ἄδην, οὐδὲ δώσεις τὸν ὀσιόν σου ἰδεῖν διαφθοράν». Ἡ γὰρ σὰρξ αὐτοῦ οὐκ εἶδε διαφθοράν. Τριήμερος γὰρ ἀνεβίω, καθότι οὐκ ἦν δυνατόν, ζωὴν ὄντα
25 κατὰ φύσιν, αὐτὸν τοῖς τοῦ θανάτου κρατεῖσθαι δεσμοῖς.

Στίχ. 11. «Καὶ προσετάγη τῷ κήτει, καὶ ἐξέβαλε τὸν Ἰωνᾶν ἐπὶ τὴν ξηράν».

Προστάττεται πάλιν τὸ κῆτος θεία τινὶ καὶ ἀπορρήτῳ δυνάμει Θεοῦ πρὸς τὸ αὐτῷ δοκοῦν κινούμενον· καὶ δὴ καὶ ἐκ λαγόνων ἀνίησι τὸν προφήτην, οὐκ ἀκερδὲς ἔχοντα τὸ παθεῖν, ἠκονη-
30 μένον δὲ μᾶλλον ἐκ πείρας, καὶ ἐγνωκότε σαφῶς, ὡς ἔστιν ἐπισφαλὲς τὸ δεσποτικοῖς ἀντιλέγειν δόγμασι.

πού πετοῦν, τὴν ἐλπίδα δηλαδή πού στηρίζουν σ' αὐτὰ (στοὺς οἰωνοὺς), καὶ ποιμαίνουν ἀνόμους, δὲν ζητοῦν τὴν εὐσπλαχνία σου, οὔτε βέβαια ἀπέκτησαν ποτὲ μιὰ τέτοια ἐλπίδα. Ἐγὼ ὅμως δὲν ἔγινα ποτὲ σὰν ἐκείνους, ἀλλὰ ἀναγνωρίζω ἐσένα τὸν βοηθό, τὸν ἀγαθὸ καὶ φιλεύσπλαγχο. Γι' αὐτὸ μὲ μεγαλόφωνη δέηση, λέγει, θὰ σὲ δοξολογήσω καὶ θὰ σοῦ προσφέρω σὰν κάτι ἀπὸ τὰ εὖοσμα θυμιάματα τὶς ὠδές μου, δηλαδή θὰ σοῦ προσφέρω εὐχαριστήριες καὶ πνευματικὲς θυσίες, τὴ δοξολογία, τοὺς ὕμνους. Καὶ θὰ ὀλοκληρώσω, καὶ πολὺ πρόθυμα μάλιστα, τὶς προσευχὲς γιὰ τὴ σωτηρία μου, δηλαδή ὅσα συντελοῦν στὴ σωτηρία μου καὶ ὠφελοῦν τὴν ψυχὴ μου. Κι αὐτὸ ἦταν ἡ ὑπακοὴ σὲ κάθετι μὲ τὸ ὁποῖο εὐαρεστεῖται ὁ Θεὸς καὶ ἐκπλήρωση τῆς προφητικῆς λειτουργίας, ἀποκλειόμενης κάθε ἀδιαφορίας καὶ μικροψυχίας.

Προσεύχεται λοιπὸν ὁ προφήτης ἐνῶ βρῖσκεται μέσα στὴν κοιλιὰ τοῦ κήτους. Καὶ τὸ σύμβολο βέβαια εἶναι ἀνθρώπινο, ἡ ἀληθινὴ ὅμως εἰκόνα τοῦ πράγματος, δηλαδή ὁ Χριστός, παρουσιαζόταν πρὶν ἀπὸ τὸν τίμιο σταυρό, καὶ ἐνῶ ἤδη εἶχε εἰσβάλει κατὰ κάποιον τρόπο ἡ ὥρα τοῦ πάθους, νὰ λέγει πρὸς τὸν οὐράνιο Πατέρα: «Ἄν εἶναι δυνατό, ἄς περᾶσει μακριὰ ἀπὸ μένα αὐτὸ τὸ ποτήρι»⁴³. Γέμισε ὅμως καὶ ἀπὸ φόβο καὶ ἡ ψυχὴ του ἦταν σφιγμένη. Ἄν τώρα φτάνοντας καὶ στὰ ὑποχθόνια μέρη εἶπε κάτι ἀπὸ τὰ ἀνθρώπινα, αὐτὸς τὸ γνωρίζει· γιὰτὶ εἶναι σφάλμα νὰ τὸ ποῦμε. Πλὴν ὅμως θὰ βροῦμε τὸν θεσπέσιο Πέτρο νὰ τοῦ ἀπονέμει αὐτὰ πού λέγει ὁ Δαβὶδ· «Γι' αὐτὸ δὲν θὰ ἐγκαταλείψεις τὴν ψυχὴ μου στὸν ἄδη, οὔτε θ' ἀφήσεις ὁ ἅγιός σου νὰ γνωρίσει τὴ φθορά»⁴⁴. Πράγματι ἡ σάρκα του δὲν γνώρισε φθορά. Γιατὶ ἐπανῆλθε στὴ ζωὴ μετὰ τρεῖς ἡμέρες, «καθόσον δὲν ἦταν δυνατό», ἀφοῦ ἦταν ἀπὸ τὴ φύση του ζωὴ, «νὰ μένει δεμένος μὲ τὰ δεσμὰ τοῦ θανάτου»⁴⁵.

Στίχ. 11. «Καὶ τὸ κῆτος ἔλαβε ἐντολὴ καὶ ἔβγαλε τὸν Ἰωνᾶ
στὴν ξηρά».

18. Παίρνει πάλι ἐντολὴ τὸ κῆτος ἀπὸ μιὰ θεία καὶ ἀπόρρητη δύναμη τοῦ Θεοῦ καὶ κινεῖται πρὸς αὐτὸ πού θέλει αὐτός. Βγάζει λοιπὸν ἀπὸ τὴν κοιλιὰ του τὸν προφήτη, χωρὶς νὰ ἀποβεῖ τὸ πάθημά του ἀνώφελο γι' αὐτόν, ἀλλὰ μᾶλλον νὰ ἔχει ἀκονισθεῖ ἀπὸ τὴν πείρα του καὶ νὰ μάθει με σαφήνεια, ὅτι εἶναι ἐπικίνδυνο νὰ ἐναντιώνεται σὶς ἐντολὲς τοῦ Κυρίου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ΄.

Στίχ. 1-2. «Καὶ ἐγένετο λόγος Κυρίου πρὸς Ἰωνᾶν ἐκ δευτέρου, λέγων· Ἀνάστηθι καὶ πορεύθητι εἰς Νινευί, τὴν πόλιν τὴν μεγάλην, καὶ κήρυξον ἐν αὐτῇ κατὰ τὸ κήρυγμα τὸ ἔμπροσθεν, ὃ ἐγὼ ἐλάλησα πρὸς σέ».

ιβ. Θερμοτέραις δὴ οὖν προθυμίαις ἤδη χρώμενος, διακελεύεται πάλιν Θεὸς ἵνα μὲν εἰς τὴν Νινευί, κεχρησθῆται δὲ τῷ αὐτῷ κηρύγματι, τῷ καὶ ἐν ἀρχαῖς πρὸς αὐτὸν εἰρημένῳ. Τοῦτο δὲ ἦν, 10 «Ὅτι ἀνέβη ἡ κραυγὴ τῆς κακίας αὐτῆς πρὸς με». Ἔφην μὲν οὖν ἤδη τὰ ἐπὶ Χριστῷ, πλὴν ἐρῶ πάλιν, ὀκνήσας οὐδέν. Γέγραπται γὰρ ὅτι· «Τὰ αὐτὰ λέγειν ἐμοὶ μὲν οὐκ ὀκνηρόν, ὑμῖν δὲ ἀσφαλές». Οὐκοῦν πρὸ μὲν τοῦ τιμίου σταυροῦ κατοκνοῦντά πως ἔτι Χριστὸν εὐρήσομεν, εἷς γε τὸ χρηναί φημι καὶ τοῖς ἐξ ἔθνῶν τὸν τῶν 15 εὐαγγελικῶν θεσπισμάτων προθεῖναι λόγον. Καὶ γοῦν ἐναργέστατά φησιν· «Οὐκ ἀπεστάλην, εἰ μὴ εἰς τὰ ἀπολωλότα πρόβατα οἴκου Ἰσραὴλ», καὶ αὐτοῖς δὲ τοῖς ἀγίοις ἐνετέλλετο μαθηταῖς· «Εἰς ὁδὸν ἔθνῶν μὴ ἀπέλθητε, καὶ εἰς πόλιν Σαμαρειτῶν μὴ εἰσέλθητε· πορεύεσθε δὲ μᾶλλον πρὸς τὰ ἀπολωλότα πρόβατα οἴκου Ἰσρα- 20 ἦλ». Ἀλλὰ γέγονεν ἐν τῇ καρδίᾳ τῆς γῆς τρεῖς ἡμέρας καὶ τρεῖς νύκτας· ἦλθε δὲ «ἐπὶ πηγᾶς θαλάσσης, ἐν δὲ ἵχνεσιν ἀδύσσου περιεπάτησεν». Ἔδυν δὲ ὡσπερ εἰς σχισμᾶς ὄρεων, καὶ καταβέβηκεν εἰς γῆν, «ἧς οἱ μοχλοὶ αὐτῆς κάτοχοι αἰώνιοι». Εἶτα σκυλεύσας τὸν ἄδην καὶ τοῖς ἐκεῖσε διακηρύξας πνεύμασι καὶ τὰς ἀκινήτους πύ- 25 λας ἀνεῖς, ἀνεθίω πάλιν. Ἀναβέβηκε γὰρ ἐκ φθορᾶς ἢ ζωῆ αὐτοῦ, ὤφθη δὲ οὕτω καὶ πρό γε τῶν ἄλλων ταῖς ἐν τῷ κήπῳ ζητούσαις αὐτὸν γυναιξίν. Εἶτα τὸ χαίρειν εἰπὼν, ἀπαγγέλλειν ἐκέλευσε τοῖς ἀγίοις μαθηταῖς, ὅτι προάγει αὐτοὺς εἰς τὴν Γαλιλαίαν· τότε γέγονε καὶ πρὸς τὰ ἔθνη λοιπὸν ὁ λόγος αὐτῷ διὰ τῶν μακαρίων Ἀπο- 30 στόλων, τότε τοῖς πλανωμένοις ἐκήρυξε κατὰ τὸ κήρυγμα τὸ ἔμπροσθεν. Οὐ γὰρ ἑτέραις μὲν ἐντολαῖς πεπαιδαγώκηκε πρὸ τοῦ θανάτου τὸν Ἰσραὴλ, ἑτέραις δὲ μετὰ τοῦτο τοὺς ἐξ ἔθνῶν, ἀλλ' ἐν

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3ο

Στί. 1-2. «Καὶ ὁ Κύριος μίλησε γιὰ δεύτερη φορὰ στὸν Ἰωνᾶ, λέγοντας· Σήκω καὶ πήγαινε στὴ Νινευή, τὴν πόλη τὴ μεγάλη, καὶ κήρυξε σ' αὐτὴ σύμφωνα τὸ προηγούμενο κήρυγμα ποὺ σοῦ εἶπα ἐγώ».

19. Διακατεχόμενος λοιπὸν ἀπὸ θερμότερη προθυμία, τὸν διατάζει πάλι νὰ πάει στὴ Νινευή καὶ νὰ τῆς ἀπευθύνει τὸ ἴδιο κήρυγμα ποὺ τοῦ εἶχε πεῖ στὴν ἀρχή. Κι αὐτὸ ἦταν· «Ἀνέβηκε ἡ κραυγὴ τῆς κακίας τῆς σ' ἐμένα». Μίλησα ἤδη γιὰ τὰ σχετικὰ μὲ τὸν Χριστό, θὰ μιλήσω καὶ πάλι καὶ δὲν θὰ βαρεθῶ καθόλου. Γιατὶ ἔχει γραφεῖ· «Τὸ νὰ λέγω τὰ ἴδια γιὰ μένα βέβαια δὲν εἶναι βαρετὸ, γιὰ σᾶς ὅμως εἶναι ἀσφάλεια»⁴⁶. Πρὶν ἀπὸ τὸν τίμιο σταυρὸ λοιπὸν βλέπομε τὸν Χριστὸ νὰ δείχνει κάποιον δισταγμὸ, ἐννοῶ νὰ κηρύξει καὶ στοὺς ἐθνικοὺς τὴ διδασκαλία τῶν εὐαγγελικῶν θεσπισμάτων. Καὶ πράγματι λέγει ὀλοκάθαρα· «Δὲν ἔχω ἀποσταλεῖ γιὰ ἄλλους, παρὰ γιὰ τὰ χαμένα πρόβατα τοῦ οἴκου Ἰσραὴλ»⁴⁷. Ἀλλὰ καὶ ἔδινε ἐντολὴ καὶ στοὺς ἴδιους τοὺς μαθητὲς του· «Μὴν πορευθεῖτε τὸ δρόμο ποὺ ὀδηγεῖ στὰ ἔθνη, καὶ σὲ πόλη τῶν Σαμαρειτῶν μὴ μπεῖτε, ἀλλὰ πηγαίνετε μᾶλλον πρὸς τὰ χαμένα πρόβατα τοῦ οἴκου Ἰσραὴλ»⁴⁸. Ἀλλ' ἔμεινε «στὰ σπλάχα τῆς γῆς τρεῖς ἡμέρες καὶ τρεῖς νύχτες»⁴⁹, καὶ «πῆγε στὶς πηγὲς τῆς θάλασσας καὶ περπάτησε στὰ μονοπάτια τῆς ἀβύσσου»⁵⁰. Χάθηκε ὅπως σὲ φαράγγια βουνῶν καὶ κατέβηκε στὴ γῆ, «τῆς ὁποίας οἱ μοχλοὶ αἰχμαλωτίζουν στὸν αἰῶνα». Κι ἔπειτα, ἀφοῦ λεηλάτησε τὸν ἄδη καὶ κύρηξε στὶς ψυχὲς ἐκεῖ καὶ πέρασε τὶς ἀσάλευτες πύλες, ἐπανῆλθε στὴ ζωὴ. Ἀνέβηκε ζωντανὸς ἀπὸ τὴ φθορὰ καὶ ἔτσι παρουσιάσθηκε, καὶ μάλιστα πρὶν ἀπὸ τοὺς ἄλλους στὶς γυναῖκες ποὺ τὸν ἀναζητοῦσαν μέσα στὸν κῆπο. Ἐπειτα, ἀφοῦ εἶπε σ' αὐτὲς τὸ «χαίρετε» καὶ εἶπε νὰ ποῦνε στοὺς ἁγίους μαθητὲς του ὅτι τοὺς περιμένει στὴ Γαλιλαία⁵¹, τότε κηρύχθηκε καὶ ὁ λόγος του πρὸς τὰ ἔθνη ἀπὸ τοὺς μακάριους ἀποστόλους του, τότε «κήρυξε σύμφωνα μὲ τὸ προηγούμενο κήρυγμα» σὲ ἐκείνους ποὺ εἶχαν πλανηθεῖ. Γιατὶ δὲν παιδαγώγησε τοὺς Ἰσραηλιτὲς πρὶν ἀπὸ τὸ θάνατό του μὲ ἄλλες ἐντολὲς καὶ μὲ ἄλλες τὰ ἔθνη ἔπειτα ἀπὸ αὐτόν, ἀλλὰ

49. Ματθ. 12, 40.

50. Ἰωβ 38, 16.

51. Ματθ. 28, 7.

ἐπὶ πάντας τὸ Εὐαγγέλιον, καὶ τῶν θείων μαθητῶν ἢ γνῶσις μία πάντως, καὶ οὐχ ἕτερα παρὰ γε τοῖς ἐξ Ἰσραὴλ καὶ ἡμῖν τοῖς ἐξ ἔθνῶν κεκλημένοις διὰ πίστεως εἰς ἁγιασμόν.

- 5 Στίχ. 3-4. «Καὶ ἀνέστη Ἰωνᾶς καὶ ἐπορεύθη εἰς Νινευί, καθὼς ἐλάλησε Κύριος. Ἡ δὲ Νινευί ἦν πόλις μεγάλη τῷ Θεῷ, ὡσεὶ πορείας ὁδοῦ ἡμερῶν τριῶν. Καὶ ἤρξατο Ἰωνᾶς τοῦ εἰσπορεύεσθαι εἰς τὴν πόλιν, ὡσεὶ πορείας ὁδοῦ ἡμέρας μιᾶς, καὶ ἐκήρυξε καὶ εἶπεν· Ἔτι τρεῖς ἡμέραι καὶ Νινευί καταστραφήσεται».
- 10 κ. Στέλλεται μὲν ὁ προφήτης, καὶ προθυμίαις ἀμάχοις διεξωσμένος ἄρχεται τῶν πρακτέων. Εἴσεισι γὰρ δὴ, καὶ μάλα νεανικῶς, εἰς τὴν ἀλλόφυλον Νινευί, τοῖς θείοις ὑπηρετήσων νεύμασιν. Εὐρεῖαν δὲ οὖσαν τὴν πόλιν καὶ εἰς τοῦτο μεγέθους ἐκτεινομένην, ὡς δεῖσθαι πορείας ἡμερῶν τριῶν, εἴ τις ἔλοιτο περινοστεῖν, δει-
15 σιν αὐτὸς εἰς ἡμέραν μίαν· ἤγουν, ὡς ἑτέροις δοκεῖ, μιᾶς ἡμέρας ἔξανύσας ὁδὸν ἐν αὐτῇ, τὸν τῶν θείων κηρυγμάτων ἐποιεῖτο λόγον. Θαῦμα δέ που πάντως ὁ προφήτης ἦν, ἀνὴρ Ἑβραῖος καὶ ἐξ ἀλλοδαπῆς ἤκων καὶ οὐδενί που τάχα τῶν ἐκεῖσε διεγνωσμένος, διὰ μέσου βαδίζων τοῦ ἄστεος, ἀνακεκραγῶς τε καὶ λέγων· «Ἔτι
20 τρεῖς ἡμέραι καὶ Νινευί καταστραφήσεται». Ἐνταῦθά μοι πάλιν ἐκεῖνο ἄθρει τε καὶ κατασκέπτου λεπτῶς. Ὁ μὲν γὰρ τῶν ὅλων Θεὸς διακηρύττειν ἐκέλευε περὶ τῆς Νινευί, «Ὅτι ἀνέβη ἡ κραυγὴ τῆς κακίας αὐτῆς πρὸς με», ὁ δὲ γε προφήτης ἐν αὐτῇ γεγυνώς, «Ἔτι τρεῖς ἡμέραι» ἔδῳα «καὶ Νινευί καταστραφήσεται». Τί
25 οὖν ἐροῦμεν; Ψευδοεπεῖ καὶ λελάληκε τὰ ἀπὸ καρδίας καὶ οὐχὶ δὴ μᾶλλον τὰ ἀπὸ στόματος Κυρίου, κατὰ τινος; Οὐ τοῦτό φαμεν, ἐκεῖνο δὲ μᾶλλον, ὅτι σημαίνουσι μὲν οἱ προφήται πολλάκις τῆς ἑαυτῶν ἀποστολῆς τὸν τρόπον, οὐ πάντας δὲ πάντως εἰς ἡμᾶς τοὺς παρὰ Θεοῦ πρὸς αὐτοὺς γεγονότας ἐκφέρουσι λόγους, οὔτε
30 μὴν τοὺς παρ' αὐτῶν πρὸς Θεόν. Ὅτι μὲν γὰρ πρὸς αὐτὸν λελάληκεν ὁ Δεσπότης, «Ἀνάστηθι καὶ πορεύθητι εἰς Νινευί καὶ κήρυξον ἐν αὐτῇ, ὅτι ἀνέβη ἡ κραυγὴ τῆς κακίας αὐτῆς πρὸς με», σαφῶς ἠκούσαμεν ἐν ἀρχαῖς εὐθύς τῆς προφητείας, ὅτι δὲ αὐτὸς

τὸ εὐαγγέλιο ἦταν ἓνα γιὰ ὄλους καὶ μία ὅπωςδήποτε ἡ γνώση τῶν θείων μαθητῶν, καὶ ὄχι διαφορετικὴ γιὰ τοὺς Ἰσραηλιῖτες καὶ γιὰ μᾶς ἀπὸ τὰ ἔθνη ποὺ ἔχομε κληθεῖ πρὸς ἁγιασμὸ μέσω τῆς πίστεως.

Στίχ. 3-4. «Σηκώθηκε λοιπὸν ὁ Ἰωνᾶς καὶ πορεύθηκε πρὸς τὴ Νινευή, ὅπως τοῦ εἶπε ὁ Κύριος. Ἡ Νινευὴ ἦταν πόλη μεγάλη γιὰ τὸν Θεό, ποὺ χρειαζόταν πορεία τριῶν ἡμερῶν. Ὁ Ἰωνᾶς ἄρχισε νὰ περιέρχεται τὴν πόλη καὶ περιῆλθε αὐτὴν σὲ μιὰ ἡμέρα ὀλόκληρη, καὶ κήρυξε καὶ εἶπε· Τρεῖς ἡμέρες ἀπομένουν ἀκόμα καὶ ἡ Νινευὴ θὰ καταστραφεῖ».

20. Στέλλεται λοιπὸν ὁ προφήτης καὶ περιζωσμένος μὲ προθυμία ἀκατάβλητη ἀρχίζει τὸ ἔργο του. Γιατὶ μπαίνει, καὶ πολὺ ἀποφασιστικά, στὴν ἀλλόφυλη Νινευὴ γιὰ νὰ ὑπηρετήσῃ τὰ θεῖα θελήματα. Καθὼς ἦταν ἐκτεταμένη ἡ πόλη καὶ μὲ τόσο μεγάλο μέγεθος, χρειαζόταν περπάτημα τριῶν ἡμερῶν, ἂν ἤθελε κάποιος νὰ τὴν περιέλθει, αὐτὸς ὅμως τὴν περπάτησε ὅλη σὲ μιὰ ἡμέρα, ἢ, ὅπως νομίζουν ἄλλοι, περπάτησε μόνο μιᾶς ἡμέρας δρόμο, κηρῦττοντας τὰ θεῖα κηρῦγματα. Πάντως ἦταν περίεργο φαινόμενο ὁ προφήτης, ἓνας Ἑβραῖος νὰ ἔρχεται ἀπὸ ἄλλη χώρα, ποὺ δὲν ἦταν γνωστὸς σὲ κανέναν ἀπὸ ὅσους ζοῦσαν ἐκεῖ, νὰ περνᾷ ἀπὸ τὸ κέντρο τῆς πόλης καὶ νὰ φωνάζει δυνατὰ· «Τρεῖς ἡμέρες ἀπομένουν ἀκόμα καὶ ἡ Νινευὴ θὰ καταστραφεῖ». Ἐδῶ πρόσεχε παρακαλῶ πάλι ἐκεῖνο καὶ ἐξέτασέ το μὲ λεπτομέρεια. Ὁ Θεὸς δηλαδὴ τῶν ὄλων διέταξε νὰ κηρυχθεῖ γιὰ τὴ Νινευὴ ὅτι «Ἡ κραυγὴ τῆς κακίας τῆς ἀνέβηκε μέχρι σὲ ἐμένα», ἐνῶ ὁ προφήτης φτάνοντας σ' αὐτὴν φώναζε· «Τρεῖς ἡμέρες ἀκόμα καὶ ἡ Νινευὴ θὰ καταστραφεῖ». Τί θὰ ποῦμε λοιπὸν; Λέγει ψέματα, σύμφωνα μὲ κάποιους, καὶ αὐτὰ ποὺ λέγει εἶναι δικές του σκέψεις, καὶ ὄχι ἐκεῖνα ποὺ ἀκούσε ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ Κυρίου; Δὲν λέμε αὐτό, ἀλλὰ ἐκεῖνο μᾶλλον, ὅτι οἱ προφῆτες πολλές φορές δηλώνουν τὸν τρόπο τῆς ἀποστολῆς τους, καὶ δὲν μεταφέρουν σὲ μᾶς ὅπωςδήποτε ὄλους τοὺς λόγους τοῦ Θεοῦ πρὸς αὐτούς, οὔτε βέβαια τοὺς λόγους αὐτῶν πρὸς τὸν Θεό. Ὅτι βέβαια μίλησε πρὸς αὐτὸν ὁ Κύριος καὶ εἶπε, «Σήκω καὶ πήγαινε στὴ Νινευὴ καὶ κήρυξε σ' αὐτὴν, ὅτι ἡ κραυγὴ τῆς κακίας τῆς ἔφτασε σ' ἐμένα», τὸ ἀκούσαμε καθαρὰ εὐθὺς ἐξαρχῆς ἀπὸ τὴν προφητεία, τί ὅμως εἶπε αὐτὸς στὸν Θεὸ δὲν τὸ γνωρίζομε. Πλὴν

τι λελάληκε πρὸς Θεὸν οὐκ ἐγνώκαμεν. Πλὴν εὐρήσομεν λέγοντα: «² Ω Κύριε, οὐχ οὗτοι οἱ λόγοι μου, ἔτι ὄντος μου ἐν τῇ γῆ μου; Διὰ τοῦτο προέφθασα τοῦ φυγεῖν εἰς Θαρσίς, διότι ἐγνων ὅτι σὺ ἐλεήμων καὶ οἰκτίρμων». Ὅρας ὅτι τὰ πλεῖστα σεσίγηται, καὶ λε-
 5 ληθότως εἴρηται παρὰ Θεοῦ καὶ πρὸς Θεὸν ὁμοίως διὰ τῆς τοῦ προφήτου φωνῆς; Οὐκοῦν ἀκόλουθον ταῖς τῶν ἀγίων φωναῖς ἐπιψηφίζεσθαι τὴν ἀλήθειαν, ψευδοεπήσουσι γὰρ ἥκιστα γε, τὸ τῆς ἀληθείας πλουτήσαντες Πνεῦμα.

10 *Στίχ. 5.* «Καὶ ἐπίστευσαν οἱ ἄνδρες Νινευὶ τῷ Θεῷ, καὶ ἐκήρυξαν νηστείαν, καὶ ἐνεδύσαντο σάκκους ἀπὸ μικροῦ ἕως μεγάλου αὐτῶν».

καί. Ἐμφαντικὸς ὁ λόγος, πεπιστεύκασι γὰρ οἱ ἐκ Νινευί, φησί, τουτέστιν, οἱ ἐκ πόλεως τῆς ἐφ' ἅπασιν ἀεὶ τοῖς ἀτόποις κατεγνωσμένης, ἐν ἧ' πολὺς μὲν καὶ ἀναρίθμητος εἰδώλων ἔσμός, μυ-
 15 ρία δὲ ὅσα τεμένη καὶ ἐν σπουδῇ τὰ ἀπόρρητα. Γοητεῖαι γὰρ καὶ ψευδομαντεῖαι τὰ παρ' αὐτοῖς τιμώμενα, καὶ σοφὸς ἦν ἄγαν ὁ περιέργον τοῖς ἄστροις τὸν ὀφθαλμὸν ἐνιείς καὶ εἰς λῆξιν ἤκων εὐκλείας ὁ πρὸς πᾶν ὀτιοῦν τῶν ἀτόπων εὐκόλος. Ἀλλὰ πεπιστεύκασι τῷ Θεῷ ἀπὸ μικροῦ ἕως μεγάλου, τουτέστι, περιφανεῖς τε
 20 καὶ ἄσημοι, λαμπροὶ καὶ κατερῶμιμένοι, καὶ οἱ ταῖς ἐκ πλούτου τρουφαῖς ἐπιχεόμενοι, καὶ οἱ τῷ τῆς πενίας ἄχθει καταμεθύοντες· μία δὲ ἦν ἅπασιν ἡ σπουδή, τὸ τοῖς τοῦ προφήτου καταπεῖθεσθαι λόγοις. Μέγα δὲ τὸ θαῦμα καὶ πολὺς ἄγαν τῶν πεπιστευκότων ὁ ἔπαινος. Ἐπονται γὰρ εὐθύς ἀμελλητί πρὸς τὸ ἄμεινον καλοῦντι
 25 λοιπόν, καὶ τρουφερὸν τοῖς θείοις κηρύγμασιν ὑπέχουσι τὸν ἀρχένα, καὶ τοῦτο ἀλλογενοῦς καὶ ἐνὸς ἀνδρός, καὶ οὐ πάλαι διεγνωσμένου, καλοῦντος εἰς μετάγνωσιν. Ἀλλ' ὧδε μὲν τὰ Νινευιτῶν.

Ὁ δέ γε ἀπόπληκτος Ἰσραὴλ ἀπειθεῖ τῷ νόμῳ, διαγελαῖ τὰ Μωυσέως, οὐδὲν ἠγεῖται τὰ προφητῶν. Καὶ τί τοῦτο λέγω; Γέγο-
 30 νε καὶ κυριοκτόνος, οὐδὲ αὐτῷ πειθόμενος τῷ πάντων ἡμῶν Σωτῆρι Χριστῷ. Οὐκοῦν ἐν ἀμείνοσιν ἦν τὰ Νινευιτῶν, καὶ τοῦτο δέδειχεν ἀληθὲς ὁ τῶν ὄλων Θεός, οὕτω που λέγων πρὸς τὸν μα-

ὅμως θὰ βροῦμε νὰ λέγει· «ὦ Κύριε, δὲν εἶναι αὐτοὶ οἱ λόγοι μου ποὺ ἔλεγα ὅταν ἤμουν στὴ χώρα μου; Γι' αὐτὸ πῆρα τὴν ἀπόφαση νὰ φύγω ἀπὸ τὶς Θαρσεῖς, γιατί ἐγὼ γνωρίζω ὅτι ἐσὺ εἶσαι ἐλεήμων καὶ γεμῶτος εὐσπλαγχνία»⁵². Βλέπεις ὅτι τὰ περισσότερα ἔχουν ἀποσιωπηθεῖ καὶ ἔχουν λεχθεῖ κρυφὰ ἀπὸ τὸν Θεὸ πρὸς τὸν προφήτη καὶ μὲ τὸν ἴδιο τρόπο ἀπὸ τὸν προφήτη πρὸς τὸν Θεό; Συνεπῶς πρέπει ν' ἀποδίδομε τὴν ἀλήθεια στοὺς λόγους τῶν ἁγίων, γιατί δὲν εἶναι καθόλου ψέματα αὐτὰ ποὺ λένε, ἀφοῦ ἐμφοροῦνται ἀπὸ τὸν πλοῦτο τοῦ Πνεύματος τῆς ἀλήθειας.

Στίχ. 5. «Καὶ οἱ κάτοικοι τῆς Νινευῆ πίστεψαν στὸν Θεὸ καὶ κήρυξαν νηστεία καὶ φόρεσαν σάκκους μετάνοιας ἀπὸ τὸν μεγάλο μέχρι τὸν μικρό».

21. Ὁ λόγος εἶναι πολὺ δηλωτικός, γιατί πίστεψε, λέγει, ἡ Νινευή, δηλαδή οἱ κάτοικοι τῆς πόλης τῆς καταδικασμένης γιὰ κάθε παράνομο, στὴν ὁποία ὑπῆρχε ἀναρίθμητο πλῆθος εἰδώλων, ἀπειρα τεμένη, καὶ ἄσκησι ἀπόκρυφων τεχνῶν. Γιατί γοητεῖες καὶ ψευδομαντεῖες ἦταν αὐτὰ ποὺ τιμοῦσαν αὐτοὶ καὶ ἦταν πολὺ μεγάλος σοφὸς ὅποιος ἔστρεφε τὴν περιέργειά του στὰ ἄστρα καὶ ἔφτανε στὸ ἔπακρο τῆς δόξας ὅποιος ἐπιδιδόταν εὐκόλα σὲ ὀποιοδήποτε ἄτοπο. Ὡστόσο πίστεψαν στὸν Θεὸ ἀπὸ τὸν μικρὸ μέχρι τὸν μεγάλο, δηλαδή ἐπιφανεῖς καὶ ἀσήμαντοι, λαμπροὶ καὶ ἀπορριγμένοι, καὶ οἱ βουτηγμένοι σὲς ἀπολαύσεις τοῦ πλούτου καὶ ἐκεῖνοι βογκοῦσαν ἀπὸ τὸ βάρος τῆς φτώχειας, καὶ ἡ φροντίδα ὄλων ἦταν μία μόνο, νὰ πιστέψουν σ' αὐτὰ ποὺ ἔλεγε ὁ προφήτης. Μεγάλο τὸ θαῦμα καὶ πολὺ μεγάλος ὁ ἔπαινος ἐκείνων ποὺ πίστεψαν. Γιατί ἀκολουθοῦν ἀμέσως καὶ χωρὶς νὰ καθυστερήσουν αὐτὸν ποὺ τοὺς καλεῖ στὸ καλὸ καὶ θέτουν τρυφερὸ τὸν αὐχένα στὰ θεῖα κηρύγματα, καὶ μάλιστα ἑνὸς ἄλλοεθνοῦς καὶ ἑνὸς ἀνθρώπου ποὺ δὲν γνώριζαν ἀπὸ παλαιὰ ποὺ τοὺς καλοῦσε σὲ μετάνοια. Καὶ ἔτσι βέβαια συμπεριφέρονταν οἱ Νινευῖτες.

Οἱ ἀνόητοι ὅμως Ἰσραηλίτες δὲν δείχνουν ὑπακοή στὸ νόμο, περιγελοῦν τὰ τοῦ Μωυσέως, δὲν δίνουν καμμιά σημασία στὰ κηρύγματα τῶν προφητῶν. Καὶ γιατί λέγω αὐτό; Ἔγιναν καὶ φονεῖς τοῦ Κυρίου, καὶ δὲν πίστεψαν καὶ τὸν ἴδιο τὸν Χριστό. Τὰ τῶν Νινευιτῶν λοιπὸν ἦταν πολὺ πιὸ καλύτερα, καὶ αὐτὸ τὸ ἔδειξε ὅτι ἦταν ἀληθὲς ὁ

κάριον προφήτην Ἰεζεκιήλ· «Υἱὲ ἀνθρώπου, βάδιζε, εἴσελθε πρὸς τὸν οἶκον τοῦ Ἰσραήλ, οὐ πρὸς λαοὺς πολλοὺς ἀλλοφώνους ἢ ἀλλογλώσσους, οὐδὲ στιβαροὺς τῇ γλώσσει ὄντας, ὧν οὐκ ἀκούσῃ τοὺς λόγους αὐτῶν· καὶ εἰ πρὸς τοιοῦτους ἐξαπέστειλά σε, οὗτοι ἂν
5 εἰσήκουσάν σου, ὁ δὲ οἶκος Ἰσραήλ οὐ μὴ θελήσωσιν ἀκοῦσαί σου, διότι οὐ βούλονται εἰσακούειν μου, ὅτι πᾶς ὁ οἶκος Ἰσραήλ φιλόνοικοί εἰσι καὶ σκληροκάριοι». Οἱ μὲν γὰρ ἀλλόγλωσσοι καὶ βαθύχειλοι καὶ σοβαροὶ τοὺς λόγους, τουτέστιν οἱ Νινευῖται, τετιμήκασιν τὸ χρησμάδιμα, καὶ πρὸς τὸ χρῆναι μετανοεῖν κεχωρήκα-
10 σιν ἀμελλητί, ὁ δὲ φιλόνοικος Ἰσραήλ οὐ τετίμηκεν, ὡς ἔφην, οὐδὲ αὐτὸν τὸν τοῦ νόμου καὶ προφητῶν Δεσπότην.

Στίχ. 6-9. «Καὶ ἤγγισεν ὁ λόγος πρὸς τὸν βασιλέα τῆς Νινευί, καὶ ἐξανέστη ἀπὸ τοῦ θρόνου αὐτοῦ, καὶ περιεΐλετο τὴν στολὴν αὐτοῦ ἀφ' ἑαυτοῦ, καὶ περιεβάλετο σάκκον, καὶ ἐκάθισεν ἐπὶ σποδοῦ· καὶ ἐκηρύχθη καὶ ἐρῶδέθη ἐν τῇ
15 Νινευί παρὰ τοῦ βασιλέως καὶ παρὰ τῶν μεγιστάνων αὐτοῦ λεγόντων· Οἱ ἄνθρωποι καὶ τὰ κτήνη καὶ οἱ βόες καὶ τὰ πρόβατα μὴ γευσάσθωσαν μηθέν, μηδὲ νεμέσθωσαν καὶ ὕδωρ μὴ πιέτωσαν. Καὶ περιεβάλλοντο σάκκους οἱ ἄν-
20 θρωποι καὶ τὰ κτήνη, καὶ ἀνεβόησαν πρὸς τὸν Θεὸν ἐκτενῶς, καὶ ἀπέστρεψεν ἕκαστος ἀπὸ τῆς ὁδοῦ αὐτῶν τῆς πονηροῦς καὶ ἀπὸ τῆς ἀδικίας τῆς ἐν χερσὶν αὐτῶν λέγοντες· Τίς οἶδεν εἰ μετανοήσει ὁ Θεὸς καὶ ἀποστρέψει ἐξ ὀργῆς θυμοῦ αὐτοῦ, καὶ οὐ μὴ ἀπολώμεθα;».

25 κβ'. Ἐπιτείνει σφόδρα τῆς εὐπειθείας τὸν ἔπαινον, καὶ καταθαυμάζει μειζόνως τὸ ἔτοιμον εἰς ὑπακοὴν τῶν κεκλημένων εἰς μετάγνωσιν. Ἐπειδὴ γὰρ τῶν τοῦ προφήτου ῥημάτων κατήκοι ἦσαν, καὶ αὐτὸς ὁ τῷ σκήπτρῳ τετιμημένος καὶ ταῖς ἀνωτάτω κατεστεμμένος εὐκλείαις ὑπεχώρει μὲν εὐθύς τῶν τῆς βασιλείας θρό-
30 νων, ἐρῶσθαι δὲ φράσας ταῖς αὐτῷ προπούσαις στολαῖς, καὶ ἀλουργίδα ἐκδύς περιεβάλετο σάκκον, τουτέστιν ἐν πενθικοῖς ἢν σχήμασιν, ἐφιζήσας δὲ καὶ σποδῶ σύνθημα τοῖς ἄλλοις ἐδίδου τὸ χρῆναι καὶ ἀσιτεῖν καὶ ἀκαταλήκτοις λιταῖς ἐξημεροῦντας Θεὸν

Θεός τῶν ὄλων, λέγοντας τὰ ἐξῆς στὸν μακάριο Ἰεζεκιήλ: «Ἐνθρῶπε, προχώρα, μπὲς στὸν οἶκο τοῦ Ἰσραήλ, ὄχι σὲ λαοὺς ἀλλόγλωσσους, οὔτε βραδύγλωσσους, οὔτε σὲ τέτοιους ποὺ ἢ γλώσσα τους εἶναι στρουφνή, ὥστε νὰ μὴ ἐννοεῖς τοὺς λόγους των ἀκούοντάς τους. Καὶ ἂν σὲ ἔστειλα σὲ τέτοιου εἴδους ἀνθρώπους, αὐτοὶ θὰ σὲ ἀκούγαν, ἐνῶ ὁ λαὸς τοῦ Ἰσραήλ δὲν θὰ θελήσουν νὰ σὲ ἀκούσουν, γιατί εἶναι ἐριστικοὶ καὶ σκληρόκαρδοι»⁵³. Οἱ ἀλλόγλωσσοι λοιπὸν καὶ οἱ βραδύγλωσσοι καὶ οἱ κομπορρήμονες, δηλαδή οἱ Νινευῖτες, τίμησαν τὴν προφητεία καὶ ἀμέσως χωρὶς ἀμέλεια προχώρησαν στὴ μετάνοια, ἐνῶ οἱ φιλόνοικοι Ἰσραηλιῖτες δὲν τίμησαν, ὅπως εἶπα, οὔτε τὸν ἴδιο τὸν Κύριο τοῦ νόμου καὶ τῶν προφητῶν.

Στίχ. 6-9. «Καὶ ἔφτασε ὁ λόγος του στὸν βασιλιὰ τῆς Νινευῆ, ὁ ὁποῖος σηκώθηκε ἀπὸ τὸ θρόνο του, ἔβγαλε τὴ βασιλικὴ στολή, φόρεσε σάκκο καὶ κάθισε πάνω στὴ στάχτη. Βγῆκε τότε διακήρυξη καὶ διάταγμα στὴ Νινευῆ ἀπὸ τὸν βασιλιὰ καὶ τοὺς μεγιστάνες του ποὺ ἔλεγε: Οἱ ἄνθρωποι καὶ τὰ ζῶα, τὰ βόδια καὶ τὰ πρόβατα νὰ μὴ φᾶνε, οὔτε νὰ βοσκήσουν, οὔτε νὰ πιοῦν νερό. Καὶ ἄνθρωποι τότε καὶ ζῶα φόρεσαν σάκκους καὶ φώναξαν μὲ δυνατὲς κραυγὲς καὶ ἐκτενεῖς παρακλήσεις πρὸς τὸν Θεό, καὶ ἐγκατέλειψε καθένας τους τὸ δρόμο τῆς κακίας καὶ τῆς ἀδικίας ποὺ βᾶδιζε καὶ ἔλεγαν: Ποιὸς ξέρει μήπως καὶ ἀλλάξει γνώμη ὁ Κύριος μετὰ τίς παρακλήσεις μας καὶ παραμερίσει τὸν θυμὸ του καὶ δὲν χαθοῦμε».

22. Αὐξάνει ὑπερβολικὰ τὸν ἔπαινο γιὰ τὴν εὐπείθειά τους, καὶ ἀκόμα περισσότερο θαυμάζει τὴν προθυμία γιὰ ὑπακοή ἐκείνων ποὺ κλήθηκαν νὰ μετανοήσουν. Γιατί, μόλις ἀκούσαν αὐτοὶ στὰ λόγια τοῦ προφήτη καὶ ἐκεῖνος ποὺ εἶχε τιμηθεῖ μὲ τὰ σκῆπτρα τῆς βασιλείας καὶ εἶχε στεφθεῖ μὲ τὴν ἀνώτατη τιμὴ ἄφησε τοὺς βασιλικούς θρόνους καί, ἐγκαταλείποντας τὴ βασιλικὴ στολή καὶ ἀπορρίπτοντας τὸν βασιλικὸ μανδύα, φόρεσε σάκκο, δηλαδή παρουσιάσθηκε μὲ πένθιμη ἐνδυμασία, ἀφοῦ κάθισε πάνω στὴ στάχτη, ἔδωσε τὴν ἐντολή σὲ ὄλους γιὰ ἀποχὴ ἀπὸ τὴν τροφή καὶ μὲ ἐκτενεῖς ἱκεσίες νὰ μαλακώσουν τὸν Θεὸ καὶ νὰ

53. Ἰεζ. 3, 4-7.

ἐξαιτεῖν τὸν ἔλεον. Σοφοὶ δὲ λίαν οἱ Νινευῖται, συνεπιτηδεύοντες τῇ νηστεία καὶ τῆς φαυλότητος τὴν ἀποστροφὴν μετανοίας γὰρ οὗτος ἂν εἶη καὶ μόνος ὁ ἀληθῆς καὶ ἀμώμητος τρόπος. Ἐπειδὴ δὲ τὸ ἐν τούτοις εὐτεχνῆς οὐκ ἔχων ὁ Ἰσραήλ, ἀλογωτάτην ἔσθ' ὅτε
 5 καὶ βέβηλον ἐπεδείκνυτο τὴν νηστείαν, ἐκέλευε τῷ προφήτῃ Θεὸς εἰς ὕψος αἴροντα τὴν φωνὴν ἀπαγγέλλειν αὐτοῖς, ὅτι «Οὐ ταύτην τὴν νηστείαν ἐξελεξάμην, λέγει Κύριος». Καὶ διὰ ποίαν αἰτίαν δια-
 μεμήνηκεν αὐτός, ἐπενεγκὼν εὐθύς «Ἐν γὰρ ταῖς ἡμέραις τῶν νη-
 στειῶν ὑμῶν εὐρίσκετε τὰ θελήματα ὑμῶν, καὶ πάντα τοὺς ὑπο-
 10 χειρίους ὑπονύσσετε· εἰς κροίσεις καὶ μάχας νηστεύετε, καὶ τύπτετε πυγμαῖς ταπεινόν».

Οὐκοῦν ἀμείνους οἱ Νινευῖται, καθαρὰν καὶ ἀμωμον ἐπιτε-
 λούντες Θεῷ τὴν νηστείαν. Μεμαρτύρηκε γὰρ τὸ γράμμα τὸ ἱε-
 ρόν, ὅτι ἀπέστρεψεν ἕκαστος ἀπὸ τῆς ὁδοῦ αὐτοῦ τῆς πονηρᾶς
 15 καὶ ἀπὸ τῆς ἀδικίας τῆς ἐν χερσὶν αὐτῶν. Εἴσω δὲ λόγου καὶ
 φρενὸς τὸ δρώμενον ἦν. Πεπιστεύκασι γὰρ ὅτι μετανοήσει Θε-
 ὸς καὶ ἀποστρέψει τὰ ἐξ ὀργῆς. Τὸ δέ, «μετανοήσει» φησὶ ἀντὶ
 τοῦ μεταβουλεύσεται, κἂν ἴδη μεταφοιτήσαντας ἐκ φαυλότητος
 εἰς τὸ ἀγαθόν, μετοιχήσεται καὶ αὐτὸς εἰς τὴν ὅτι μάλιστα φι-
 20 λαιπάτην αὐτῷ γαλήνην καὶ φιλανθρωπίαν. Ἔστι μὲν γὰρ ἀγα-
 θὸς τῇ φύσει, πλὴν ἐπάγει τοῖς πλημμελοῦσι τὰς δίκας, καὶ τοῖς
 ἀκαθέκτως ἀπονενευκόσι πρὸς τὸ ἐξήνιον, οἷά τινα χαλινὸν
 ἀνακόπτοντα γενικῶς καὶ μετατιθέντα πρὸς εὐπείθειαν ἐπιφέ-
 ρει τὰ ἐξ ὀργῆς. Ἄθρει δὲ ὅπως οἱ μὲν Νινευῖταί φασιν, «Τίς οἶ-
 25 δὲν εἰ μετανοήσει ὁ Θεὸς καὶ ἀποστρέψει ἐξ ὀργῆς θυμοῦ αὐ-
 τοῦ καὶ οὐ μὴ ἀπολώμεθα;», ὁ δὲ γε σοφὸς Ἰσραήλ, ὁ νόμῳ πε-
 παιδευμένος ὅτι χρηστὸς καὶ ἡμερος ὁ Δεσπότης, οὐκ ἀνέχεται
 οὕτω νοεῖν. Ἐφασκον γὰρ ἀμαθαίνοντες· «Αἱ πλάνας ἡμῶν καὶ
 αἱ ἀνομίαι ἡμῶν ἐφ' ἡμῖν εἰσι, καὶ ἐν αὐταῖς ἡμεῖς τηκόμεθα,
 30 καὶ πῶς ζησόμεθα;».

Ἄλλ' ἤκουον Θεοῦ λέγοντος ἐναργῶς· «Ἀποστροφῇ ἀπο-
 στρέψατε ἀπὸ τῆς ὁδοῦ ὑμῶν τῆς πονηρᾶς· καὶ ἵνα τί ἀποθνή-

ζητήσουν τὸ ἔλεός του. Ἐπειδὴ ὅμως ἦταν σοφοὶ οἱ Νινευῖτες, ἀρχίζοντας τὴ νηστεία μαζί μ' αὐτὴν ἐγκατάλειψαν καὶ τὴ φαυλότητα· γιατί αὐτὸς θὰ μπορούσε νὰ εἶναι ὁ μόνος ἀληθινὸς καὶ ἀμεμπτος τρόπος μετάνοιας. Ἐπειδὴ ὅμως οἱ Ἰσραηλιῖτες δὲν εἶχαν ὡς πρὸς αὐτὰ αὐτὴν τὴν ἔξυπνησυμπεριφερέα, ἀλλὰ πολλές φορές τηροῦσαν νηστεία παράλογη καὶ βέβηλη, γι' αὐτὸ ὁ Θεὸς πρόσταξε τὸν προφήτη ὑψώνοντας πολὺ ψηλὰ τὴ φωνή του νὰ τοὺς πεῖ: «Δὲν διάλεξα αὐτὴ τὴ νηστεία, λέγει ὁ Κύριος»⁵⁴. Καὶ γιὰ ποιά αἰτία τοὺς ἔδωσε αὐτὸ τὸ μήνυμα, τὸ προσθέτει ἀμέσως: «Γιατί κατὰ τὶς ἡμέρες τῶν νηστειῶν σας ἱκανοποιεῖτε τὰ θελήματά σας, καὶ ὅλους τοὺς κάτω ἀπὸ τὴν ἐξουσία σας τοὺς πληγώνετε· νηστεύετε καὶ προσφεύγετε σὲ δικαστήρια καὶ δίκες καὶ δίνετε γροθιῆς στὸν ταπεινόν»⁵⁵.

Εἶναι λοιπὸν καλύτεροι οἱ Νινευῖτες, γιατί κάνουν καθαρὴ καὶ ἀμεμπτη νηστεία πρὸς τὸν Θεόν. Γιατί τὸ γράμμα τὸ ἱερὸ ἐπιβεβαίωσε ὅτι «Ἐγκατέλειψε καθένας τοὺς τὸ δρόμο τῆς κακίας καὶ τῆς ἀδικίας ποὺ ἀκολουθοῦσαν». Τὸ γεγονός ἦταν μέσα στὰ πλαίσια τοῦ λόγου καὶ τῆς σκέψης. Γιατί πίστεψαν ὅτι ὁ Θεὸς θὰ ἀλλάξει γνώμη καὶ θὰ διακόψει τὴν ὀργή του. Τὸ «θὰ μετανοήσει» τὸ λέγει ἀντὶ τοῦ “θὰ ἀλλάξει γνώμη”, καὶ ἂν δεῖ ὅτι μετακινήθηκαν ἀπὸ τὴ φαυλότητα στὸ ἀγαθόν, θὰ μεταφερθεῖ καὶ ὁ ἴδιος στὴν κατεξοχὴ ἀγαπητὴ σ' αὐτὸν γαλήνη καὶ φιλανθρωπία. Γιατί εἶναι βέβαια ἀπὸ τὴ φύση τοῦ ἀγαθοῦ, ἀλλὰ τιμωρεῖ ἐκείνους ποὺ διαπράττουν πλημμελήματα, καὶ ἐκείνους ποὺ ἀποκλίνουν ἀσυγκράτητοι στὴν ἀποχαλίνωση, σὰν μὲ κάποιον χαλινάρι τοὺς ἀνακόπτει ὀλοκληρωτικά καὶ τοὺς μεταθέτει στὴν ὑπακοή, καταφέροντας ἐπάνω τους τὰ ἐπακόλουθα τῆς ὀργῆς του. Πρόσεχε ὅμως πῶς οἱ Νινευῖτες λένε, «Ποιὸς ξέρει μήπως μετανοήσει ὁ Θεὸς καὶ σταματήσει τὴν ὀργή καὶ τὸ θυμὸ του καὶ δὲν χαθοῦμε», ἐνῶ ὁ σοφὸς τάχα Ἰσραήλ, ὁ παιδαγωγημένος μὲ τὸ νόμο, ὅτι ὁ Κύριος εἶναι καλὸς καὶ πρᾶος δὲν θέλει νὰ τὸ καταλάβει. Γιατί ἔλεγαν γεμᾶτοι ἀπὸ ἀνοησία: «Οἱ πλάνες καὶ οἱ ἀνομίες μας βρίσκονται ἐπάνω μας, καὶ ἕξαιτίας αὐτῶν ἐμεῖς λειώνομε· καὶ πῶς θὰ ζήσομε;»⁵⁶.

Ἄκουγαν ὅμως τὸν Θεὸν νὰ τοὺς λέγει ὀλοκάθαρα: «Ἀπομακρυνθεῖτε ἀπὸ τὸν κακὸν σας δρόμον· γιατί νὰ πεθάνετε, λαὸ τοῦ Ἰσραήλ;»⁵⁷

σκετε, οἶκος Ἰσραήλ;», ὃ δὴ δεδράκασιν Νινευῖται, ταῖς εἰς τὰ ἀμείνω μεταδρομαῖς τὴν ἐπηρητημένην αὐτοῖς ἐκδυσωποῦντες ὄργην, πλὴν προσέταττον τοῖς ἀνθρώποις καὶ τὰ κτήνη συγκαταलगύνεσθαι, τροφῆς καὶ ποτῶν ἀποστερούμενα, καὶ οἶον πενθεῖν
 5 κατηναγκασμένα. Καὶ τὸ χρῆμά ἐστιν ὑπερβολικόν, οὐχ ὡς ἀναγκαίως γεγονός, ἢ Θεοῦ ζητοῦντος παρὰ τῶν κτηνῶν τὸν πόνον. Ἐπεσημήνατο δὲ καὶ τοῦτο τὸ γράμμα τὸ ἱερόν, τῆς τῶν Νινευιτῶν μετανοίας, ὡς ἔφην, ἐμφανίζον τὴν ὑπερβολὴν. Οἶδα μὲν οὖν ὅτι κατερυθριῶσί τινες ἐπὶ τῷδε, καὶ φασὶ κτήνη χρῆναι νοεῖσθαι
 10 τοὺς ἐν ἀνθρώποις ἀλογωτάτους. Καὶ ἀληθὴς ὁ λόγος καὶ εὖ ἂν ἔχοι κατὰ καιρούς, εἰ τῆδε νοοῖτο παρὰ τινων. Ἄλλ' εἰς γε τῶν προκειμένων τὸν νοῦν ἀρμόσειεν ἂν ἐκεῖνό που τάχα, τὸ τῆς μετανοίας φημί κατασημαίνεσθαι τὴν ὑπερβολὴν διὰ τοῦ καὶ αὐτῶν καθορίζεσθαι τῶν κτηνῶν τὸν πόνον.

15 *Στίχ 10.* «Καὶ εἶδεν ὁ Θεὸς τὰ ἔργα αὐτῶν, ὅτι ἀπέστρεψαν ἀπὸ τῶν ὁδῶν αὐτῶν τῶν πονηρῶν, καὶ μετενόησεν ὁ Θεὸς ἐπὶ τῇ κακίᾳ ἣ ἔλάλησε τοῦ ποιῆσαι αὐτοῖς, καὶ οὐκ ἐποίησεν».

κγ'. Ταχὺς εἰς ἔλεον ὁ Δεσπότης καὶ σώζει μεταγινώσκοντας
 20 Ἀπαλλάττει παραχρῆμα τῶν ἀρχαίων αἰτιαμάτων, καὶ καταληγούσης τῆς παρ' αὐτοῖς ἁμαρτίας, ἀνίησι καὶ αὐτὸς τὴν ὄργην καὶ μεταβουλεύεται τὰ χρηστά. Ἐπειδὴ δὲ μεταθεμένους ὄρᾳ πρὸς τὸ ἀγαθόν, μεταφοιτᾷ πρὸς τὸ ἡμέρον, καὶ ἀναβάλλεται τὴν καταστροφὴν, καὶ φειδοῦς ἀξιοῖ. Καὶ γὰρ ἐστὶν ἀληθὴς ὅταν λέ-
 25 γη· «Καὶ ἵνα τί ἀποθνήσκετε, οἶκος Ἰσραήλ; λέγει Κύριος· διότι οὐ θέλω τὸν θάνατον τοῦ ἀποθνήσκοντος, λέγει Ἄδωναὶ Κύριος, ὡς τὸ ἀποστρέψαι αὐτὸν ἀπὸ τῆς ὁδοῦ αὐτοῦ καὶ ζῆν τὴν ψυχὴν αὐτοῦ». «Κακίαν» δὲ ὅταν λέγη, μὴ φανυλότητα νόει, τὴν κακωτικὴν δὲ μᾶλλον ὄργην. Οὐ γὰρ ἐστὶ τῶν κακῶν ἐργάτης ὁ φιλάρε-
 30 τος ἡμῶν Θεός

Καὶ αὐτὸ βέβαια ἔκαναν οἱ Νινευῖτες, οἱ ὅποιοι μὲ τὴ μεταστροφή τους πρὸς τὸ καλύτερο παρακαλοῦσαν ν' ἀποφύγουν τὴν ὀργὴν ποὺ κρεμόταν ἀπὸ πάνω τους, ἀλλὰ καὶ πρόσταζαν τοὺς ἀνθρώπους καὶ τὰ κτήνη νὰ συμμετάσχουν στὴ λύπη τους μὲ τὴ στέρηση τροφῆς καὶ νεροῦ, καὶ ἀναγκασμένα κατὰ κάποιο τρόπο νὰ πενθοῦν. Καὶ τὸ πρᾶγμα ἦταν ὑπερβολικό, ὄχι γιατί ἔτσι ἐπέβαλε ἡ ἀνάγκη, ἢ γιατί ζητοῦσε ὁ Θεὸς τὸν πόνο ἀπὸ τὰ ζῶα. Καὶ αὐτὸ τὸ ἐπισήμανε ἡ Γραφή παρουσιάζοντας, ὅπως εἶπα, τὴν ὑπερβολὴ τῆς μετάνοιας τῶν Νινευιτῶν. Γνωρίζω βέβαια ὅτι κάποιοι κοκκινίζουν ἀπὸ ντροπὴ γιὰ τὴν ἀποψη αὐτῆ, καὶ λένε ὅτι ζῶα πρέπει νὰ νοοῦνται οἱ ἄνθρωποι μὲ τὴ λιγότερη λογικὴ. Καὶ ἀληθεύει αὐτὴ ἡ ἐκδοχὴ καὶ μπορεῖ νὰ εἶναι σωστὴ κατὰ καιροῦς, ἂν κάποιοι ἐκλάβουν ἔτσι τὰ λεγόμενα αὐτά. Ἀλλὰ στὸ νόημα αὐτῶν ποὺ ἐξετάσαμε ἐδῶ θὰ μπορούσε νὰ ἀρμόσει ἴσως ἐκεῖνο, ἐννοῶ τὸ ὅτι κατασημαίνεται ἡ ὑπερβολὴ τῆς μετάνοιας μὲ τὸ νὰ καθορίζεται ἀκόμα καὶ ὁ πόνος τῶν ζώων.

Στίχ. 10. «Καὶ ὁ Θεὸς εἶδε τὰ ἔργα τους, ὅτι ἐγκατέλειψαν τοὺς δρόμους τῆς πονηρίας τους, καὶ ἄλλαξε γνώμη ὁ Θεὸς γιὰ τὴν τιμωρία τους, μὲ τὴν ὁποία εἶπε ὅτι θὰ τοὺς τιμωρήσει, καὶ δὲν τὸ ἔκανε».

23. Εἶναι γρήγορος πρὸς εὐσπλαχνία ὁ Κύριος καὶ σώζει αὐτοὺς ποὺ μετανοοῦν. Τοὺς ἀπαλλάσσει ἀμέσως ἀπὸ τὶς παλαιὲς κατηγορίες καὶ ὅταν σταματήσουν τὴν ἁμαρτία, ἐγκαταλείπει καὶ αὐτὸς τὴν ὀργὴν του καὶ σκέφτεται τὰ καλά. Κι ἐπειδὴ τοὺς βλέπει νὰ μετακινοῦνται πρὸς τὸ ἀγαθό, μετακινεῖται καὶ ὁ ἴδιος πρὸς τὴν ἡμερότητα, καὶ ἀναβάλλει τὴν καταστροφή καὶ τοὺς καθιστᾷ ἄξιους τῆς εὐσπλαχνίας του. Γιατὶ εἶναι ἀληθινὸς ὁ λόγος ὅταν λέγει: «Γιατί πεθαίνετε, λαὸ τοῦ Ἰσραὴλ; λέγει ὁ Κύριος. Γιατὶ ἐγὼ δὲν θέλω τὸ θάνατο ἐκείνου ποὺ πεθαίνει»⁵⁸, «ἀλλὰ ν' ἀπομακρυνθεῖ ἀπὸ τὸ δρόμο τῆς κακίας του καὶ νὰ ζήσει ἡ ψυχὴ του»⁵⁹. Κι ὅταν λέγει «κακία», νὰ μὴν ἐννοήσεις τὴ φαυλότητα, ἀλλὰ μᾶλλον τὴν ὀργὴν ποὺ προξενεῖ τὰ κακά. Γιατὶ ὁ Θεὸς μας ποὺ ἀγαπᾷ τὴν ἀρετὴ δὲν εἶναι ἐργάτης τῶν κακῶν.

59. Ἰεζ. 18, 23.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'.

Στίχ. 1-3. «Καὶ ἐλυπήθη Ἰωνᾶς λύπην μεγάλην, καὶ συνεχύθη, καὶ προσήύξατο πρὸς Κύριον καὶ εἶπεν· ὦ Κύριε, οὐχ οὗτοι οἱ λόγοι μου, ἔτι ὄντος μου ἐν τῇ γῆ μου; Διὰ
 5 τοῦτο προέφθασα τοῦ φυγεῖν εἰς Θαρσεῖς, διότι ἔγνων ὅτι σὺ ἐλεήμων καὶ οἰκτίρμων, μακρόθυμος καὶ πολυέλεος καὶ μετανοῶν ἐπὶ ταῖς κακίαις. Καὶ νῦν, Δέσποτα Κύριε, λάβε τὴν ψυχὴν μου ἀπ' ἐμοῦ, ὅτι καλὸν τὸ ἀποθανεῖν με ἢ ζῆν».

10 κδ'. Θεοῦ κατοικτείραντος τοὺς ταῖς μεταγνώσεσιν ἀποκρουομένους τὰ ἐξ ὀργῆς, καὶ εἰς πέρας ἤδη τὸ ὠρισμένον ἐνηνεγμένον τοῦ καιροῦ, μεθ' ὃν ἦν εἰκὸς συμβῆσεσθαι τὸ προηγυελμένον, εἶτα γεγονότος τῶν προσδοκωμένων οὐδενός, λελύπηται λίαν ὁ μακάριος Ἰωνᾶς, καὶ οὐχ ὅτι διέδρα τὸν ὄλεθρον ἢ
 15 πόλις (πονηροῦ γὰρ τοῦτο καὶ βασκάνου καὶ ἀγιοπρεπὲς οὐδαμῶς), ἀλλ' ὅτι ψευδοεπῆς εἶναί τις καὶ βωμολόχος ἐδόκει, καὶ μάτην αὐτοὺς τεθορυθηκῶς καὶ τὰ ἀπὸ γνώμης λαλῶν, καὶ οὐχὶ δὴ πάντως τὰ ἀπὸ στόματος Κυρίου, κατὰ τὸ γεγραμμένον. Οἶονταί γε μὴν ἕτεροί τινες λελυπηῖσθαι τὸν προφήτην ἐφ' ἑτέραις τι-
 20 σὶ καὶ ἀπορῥήτοις ἐννοίαις Ἐπειδὴ γὰρ ἔγνω, φασίν, ὅτι κεκλημένης τῆς ἐξ ἔθνῶν ἀγέλης, ἀπολισθήσει πάντως τῆς εἰς Θεὸν ἐλπίδος ὁ Ἰσραὴλ, ὡς ἤκοντος ἤδη πρὸς πέρας τοῦ τοιοῦδε καιροῦ, κατηφῆς ἦν ἄγαν, καὶ μονονουχὶ τοῖς ἐξ αἵματος ἐπιστυγνάξει διολωλόσιν. Ἀλλ' ἐξίστησιν αὐτὸς τοῦ τότε νοεῖν,
 25 ἐναργέστατα λέγων, ὡς ἀπέδρα μὲν εἰς Θαρσεῖς, ἤλω δὲ κατοκνήσας τὴν ἀποστολήν, διὰ τοι τὸ εἰδέναί σαφῶς, ὅτι χρηστὸς καὶ οἰκτίρμων ἐστὶν ὁ Δεσπότης καὶ μετανοῶν ἐπὶ ταῖς κακίαις Ἐπειδὴ γὰρ ἦσθα τοιοῦτος, φησί, πῶς ἐκέλευες διακηρύξαι αὐτοῖς μάτην τὴν καταστροφήν; Καὶ μικροψυχεῖ μὲν ὡς ἄνθρωπος,
 30 τούτοις ἑαυτὸν χρήσασθαι τοῖς λόγοις καὶ ἐν τῇ τῶν Ἰουδαίων

ΚΕΦ ΑΛΛΑΙΟ 4ο

Στίχ. 1-3. «Καὶ ὁ Ἰωνᾶς ἔνοιωσε ἀπέραντη λύπη, κυριεύθηκε ἀπὸ σύγχυση καὶ προσευχήθηκε πρὸς τὸν Κύριο καὶ εἶπε· Δὲν εἶναι αὐτοὶ οἱ λόγοι μου πού εἶπα (ἀρνούμενος τὴν ἀποστολή) ὅταν ἦμουν ἀκόμα στὴ χώρα μου; Γι' αὐτὸ πρόλαβα καὶ ἔφυγα στὶς Θαρσεῖς, γιατί γινώριζα ὅτι εἶσαι Θεὸς ἐλεήμων καὶ εὐσπλαγχνος, μακρόθυμος καὶ πολυέλεος, καὶ ἀλλάζεις γνώμη γιὰ τὶς κακίες τῶν ἀνθρώπων. Καὶ τώρα, Δέσποτα Κυριέ μου, πάρε ἀπὸ ἐμένα τὴν ψυχὴ μου, γιατί εἶναι καλὸ νὰ πεθάνω, παρὰ νὰ ζῶ».

24. Δείχνοντας ὁ Θεὸς τὴν εὐσπλαγχνία του γιὰ ἐκείνους πού μὲ τὴ μετάνοιά τους ἀπομάκρυναν τὰ ἐπακόλουθα τῆς ὀργῆς του καὶ ἀφοῦ συμπληρώθηκε τὸ ὀρισμένο χρονικὸ διάστημα, μετὰ ἀπὸ τὸν ὁποῖο ἦταν εὐλόγο νὰ συμβεῖ αὐτὸ πού εἶχε προαγγελθεῖ, στὴ συνέχεια, ἐπειδὴ δὲν εἶχε συμβεῖ κανένα ἀπὸ τὰ προαγγελμένα, ὁ μακάριος προφήτης λυπήθηκε ὑπερβολικά, καὶ ὄχι βέβαια γιατί ἡ πόλη διέφυγε τὸν ὄλεθρο (γιατὶ αὐτὸ εἶναι ἀνθρώπου πονηροῦ καὶ φθονεροῦ, καὶ δὲν ταιριάζει καθόλου σὲ ἅγιο), ἀλλὰ γιατί θὰ νομιζόταν ὁ ἴδιος ψευδολόγος καὶ χυδαιολόγος, πού ἄσκοπα τοὺς προξένησε ἀνησυχία, καὶ ὅτι αὐτὰ πού τοὺς ἔλεγε προέρχονταν ἀπὸ τὴ δική του γνώμη, καὶ ὄχι ὅπωςδήποτε, σύμφωνα μὲ αὐτὸ πού ἔχει γραφεῖ, «ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ Κυρίου»⁶⁰. Κάποιοι ἄλλοι ὅμως νομίζουν ὅτι ὁ προφήτης ὀργίσθηκε καὶ γιὰ κάποιους ἄλλους ἀπόρητους λόγους. Ἐπειδὴ δηλαδή, λένε, γινώριζε ὅτι ὅταν κληθεῖ τὸ πλῆθος τῶν ἐθνῶν, ὁ Ἰσραηλιτικὸς λαὸς θὰ χάσει ὅπωςδήποτε τὴν ἐλπίδα του πρὸς τὸν Θεό, ἐπειδὴ εἶχε φτάσει ἤδη στὸ τέλος του ὁ καιρὸς αὐτός, ἦταν πολὺ σκυθρωπὸς καὶ κατὰ κάποιο τρόπο κυριεύεται ἀπὸ στενοχώρια γιὰ τὸν ὄλεθρο τῶν ἐξαίματος συγγενῶν του. Ἀλλὰ αὐτὸς βρίσκεται μακριὰ ἀπὸ μιὰ τέτοια σκέψη, λέγοντας καθαρὰ ὅτι, ἀναχώρησε βέβαια γιὰ τὶς Θαρσεῖς καὶ πιάσθηκε νὰ ἔχει ἀποφύγει τὴν ἀποστολή, ἐπειδὴ γινώριζε χωρὶς ἀμφιβολία ὅτι «ὁ Κύριος εἶναι ἀγαθὸς καὶ σπλαχνικὸς καὶ ἀλλάζει γνώμη γιὰ τὶς κακίες». Ἀφοῦ, λέγει, ἦσουν τέτοιος πού εἶσαι, πῶς ἔδινες ἐντολὴ νὰ κηρύξω σ' αὐτοὺς ἄσκοπα τὴν καταστροφή τους; Καὶ σὰν ἄνθρωπος βέβαια δείχνει μικροψυχία, διαβεβαιώνοντας ὅτι αὐτοὺς τοὺς

διαβεβαιούμενος γῆ, ἐκτεθάναι δὲ ἤδη παρακαλεῖ, καὶ μονο-
 νουχὶ τῆς οἰκονομίας οὐ μετρίαν τινὰ ποιεῖται τὴν καταβολήν. Ἐ-
 πισφαλὲς δὲ τὸ χρῆμα καὶ φρενὸς ἀγίας οὐκ ἄξιον. Εἰ γὰρ τοῖς
 τῶν σωμάτων ἰατροῖς ἐπιτιμήσειεν ἂν οὐδεὶς, εἴ γε νοῦν ἔχοι, τὰ
 5 τοῖς τραύμασι χρειωδέστερα μεταπλάττουσι φάρμακα, πῶς ἂν τις
 εἰκότως καταβολήσῃ τοῦ πάντα εἰδότος Θεοῦ καὶ ταῖς ἡμετέραις
 διανοίαις τὴν ἀεὶ πρόπουσαν καὶ χρειωδεστάτην ἀληθῶς ἐπινο-
 οῦντος ἄκεσιν; Ἰατρὸς γὰρ ἐστὶ πνευμάτων, καὶ ποτὲ μὲν τοῖς πό-
 νοις, ποτὲ δὲ αὖ τοῖς ἐξ ἡμερότητος ἀγαθοῖς τῶν ἐν ἡμῖν παθῶν
 10 κατευνάζων τὴν ἀγριότητα.

Στίχ. 4-5. «Καὶ εἶπε Κύριος πρὸς Ἰωνᾶν· Εἰ σφόδρα λελύ-
 πησαι σύ; Καὶ ἐξῆλθεν Ἰωνᾶς ἐκ τῆς πόλεως καὶ ἐκάθισεν
 ἀπέναντι τῆς πόλεως, καὶ ἐποίησεν αὐτῷ ἐκεῖ σκηνήν, καὶ
 ἐκάθητο ὑπὸ κάτω αὐτῆς ἐν σκιᾷ, ἕως οὗ ἀπίδη τί ἔσται
 15 τῇ πόλει».

κέ. Οὐκ ἔα ταῖς ἀκηδίαις καταπνίγεσθαι τοῦ προφήτου τὸν
 νοῦν, ἀναρῶννυσι δὲ ὡσπερ ἡσθενηκότα, καὶ χρηστῶς μὲν λίαν,
 πλὴν ὅτι λελύπητο, καταιτιᾶται χρησίμως. Ὑπεμφήνειε γὰρ ἂν
 ἕτερον, οἶμαι, τί παντελῶς οὐδὲν τὸ ἀναπνυθάνεσθαί τε καὶ λέ-
 20 γειν· «Εἰ σφόδρα λελύπησαι;» μονονουχὶ δὲ καὶ ἐπιπλήττει λελυ-
 πημένῳ καὶ τῶν θείων κριμάτων οὐ συνιέντι τὸν σκοπόν. Ἡμε-
 ρῶν δὲ ἤδη διαγενομένων, μεθ' ἃς ἦν εἰκὸς ἀποπερανθήσεσθαι
 τὰ διηγγελμένα, εἶτα τῆς ὀργῆς ἀπρακτούσης ἔτι, συνίησι μὲν ὅτι
 κατηλέησε Θεός, πλὴν οὐκ εἰσάπαν ἔξω βέβηκε τῆς ἐλπίδος· οἶε-
 25 ται δέ, ὅτι δέδοται μὲν αὐτοῖς ἀνάβλησις τοῦ κακοῦ μετανοεῖν
 ἠρημένοις, πλὴν ἔσται τι πάντως τῶν ἐξ ὀργῆς, οὐκ ἰσοπαλεῖς
 τοῖς πταίσμασι τοὺς ἐπὶ ταῖς μεταγνώσεσι πόνους ἐπιδεδειχόσι.
 Τί γὰρ ὠνήσειε τριήμερος ἰδρῶς τοὺς ἀτόπῳ παντὶ κατακεχωσμέ-
 νους πράγματι καὶ ταῖς οὕτω δειναῖς πλημμελείαις ἐνισχημένους;
 30 Ταῦτα καθ' ἑαυτὸν κατὰ γε τὸ εἰκὸς διενθυμούμενος, τοῦ μὲν
 ἄστεος ἀπεφοίτα, περιμένει δὲ τοῦ ἰδεῖν τί ἔσται αὐτοῖς προσεδό-
 κα γὰρ ἢ πεσεῖσθαι τυχὸν καταδονουμένην, ἢ κατεμνησθήσε-

λόγους ἔλεγε καὶ στὴ γῆ τῶν Ἰουδαίων, καὶ τώρα πιά παρακαλεῖ νὰ πεθάνει καὶ κατὰ κάποιο τρόπο ἔξαπολύει ὄχι καὶ μικρὴ κατακραυγὴ ἐναντίον τῆς οἰκονομίας. Τὸ πρῶγμα ὅμως εἶναι ἐπικίνδυνο καὶ ὄχι ἄξιο ἑνὸς ἀγίου νοῦ. Γιατί, ἂν δὲν μπορεῖ νὰ ἐπιτιμήσει κανένας τοὺς ἰατροὺς τῶν σωμάτων, ἂν βέβαια ἔχει νοῦ, πὺ παρασκευάζουν τὰ πιὸ ἀναγκαῖα φάρμακα γιὰ τὰ τραύματα, πῶς θὰ μποροῦσε εὐλόγα νὰ κατακραυγάσει ἐναντίον τοῦ Θεοῦ πὺ γνωρίζει τὰ πάντα καὶ ἐπινοεῖ πάντοτε γιὰ τὴ διάνοιά μας τὴν πρέπουσα καὶ ἀληθινὰ ἀναγκαιότατη θεραπεία; Γιατί εἶναι ἰατρὸς πνευμάτων, καὶ ἄλλοτε μὲ τοὺς πόνους, καὶ ἄλλοτε πάλι μὲ τὰ ἀγαθὰ τῆς ἀγαθότητος του κατευνάζει τὴν ἀγριότητα τῶν παθῶν μας.

Στίχ. 4-5. «Καὶ ὁ Κύριος εἶπε στὸν Ἰωνᾶ: Μὰ τόσο πολὺ λυπήθηκες ἐσύ; Βγῆκε τότε ὁ Ἰωνᾶς ἀπὸ τὴν πόλη καὶ κάθισε ἀπέναντι σ' αὐτήν. Καὶ ἔστησε ἐκεῖ πρόχειρη σκηνὴ καὶ καθόταν κάτω ἀπ' αὐτήν στὴ σκιά, μέχρι πὺ νὰ δεῖ τί θὰ γίνει στὴν πόλη».

25. Δὲν ἀφήνει τὸν νοῦ τοῦ προφήτη νὰ βυθίζεται στὴν λύπη, ἀλλὰ τὸν ἐπαναφέρει στὴν ὑγιῆ κατάστασή του ὅπως συμβαίνει μὲ τὸν ἀσθενῆ, καὶ πολὺ καλὰ βέβαια, πλὴν ὅμως ἐπειδὴ λυπήθηκε τὸν κατηγορεῖ ὠφέλιμα. Γιατί δὲν μπορεῖ, νομίζω, νὰ ὑποδηλώσει τίποτε ἄλλο ἀπολύτως τὸ νὰ τὸν ἐρωτᾷ γιὰ νὰ μάθει λέγοντάς του, «Τόσο πολὺ λυπήθηκες;», καὶ κατὰ κάποιο τρόπο νὰ τὸν ἐπιπλήττει πὺ λυπήθηκε καὶ δὲν ἔχει ἀντιληφθεῖ τὸ σκοπὸ τῶν θείων ἀποφάσεων. Ἀφοῦ ὅμως πέρασαν ἤδη κάποιες ἡμέρες, μετὰ τις ὁποῖες ἦταν εὐλόγο νὰ πραγματοποιηθοῦν τὰ παραγγέλματα, καὶ καθὼς ἡ ὀργὴ παρέμεινε ἀκόμα χωρὶς δράση, κατανόησε ὅτι ὁ Θεὸς τοὺς ἔδειξε τὸ ἔλεός του, πλὴν ὅμως ἔξακολουθοῦσε ἀκόμα νὰ ἐλπίζει. Γιατί νομίζει ὅτι τοὺς δόθηκε ἀναβολὴ τῆς τιμωρίας ἐπειδὴ θέλησαν νὰ μετανοήσουν, ἀλλὰ ὅπωςδήποτε θὰ ἐπακολουθήσει κάτι ἀπὸ τὰ ἐπακόλουθα τῆς ὀργῆς, ἐπειδὴ δὲν εἶχαν ἐπιδείξει τὸν πόνο τῆς μετάνοιας ἴσο μὲ τὰ ἀμαρτήματά τους. Τί μπορεῖ δηλαδὴ νὰ ὠφελήσει τριῶν ἡμερῶν ἰδρώτας αὐτοὺς πὺ εἶναι φορτωμένοι μὲ κάθε εἶδους ἀτοπήματα καὶ πιασμένοι σὲ τόσο φοβερὰ πλημμελήματα; Αὐτὰ ὅπως εἶναι εὐλόγο ἀνακινώντας μέσα του, φεύγει βέβαια ἀπὸ τὴν πόλη, περιμένει ὅμως νὰ δεῖ τί θὰ συμβεῖ σ' αὐτούς. Γιατί περίμενε ἢ ὅτι ἡ πόλη θὰ πέσει

σθαι πυρί, καθὰ καὶ τὰ Σόδομα. Σχεδιάζεται δὲ οἶκος αὐτῶ, καὶ σκηνὴ τὸ δρώμενον ἦν.

5 *Στίχ. 6.* «Καὶ προσέταξεν Κύριος ὁ Θεὸς κολοκύνθη, καὶ ἀνέβη ὑπὲρ κεφαλῆς τοῦ Ἰωνᾶ, τοῦ εἶναι εἰς σκιὰν ὑπεράνω τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ, τοῦ σκιάζειν αὐτῶ ἀπὸ τῶν κακῶν αὐτοῦ· καὶ ἐχάρη Ἰωνᾶς ἐπὶ τῇ κολοκύνθῃ χαρὰν μεγάλην».

κς. Προσάττει δὴ πάλιν τῇ κολοκύνθῃ Θεός, καθὰ καὶ τῶ κήτει, κατανεύσας δηλονότι καὶ θελήσας μόνον. Ἄνίσχει δὲ πα-
10 ραχοῆμα καλὴ τε καὶ εὐανθῆς καὶ ὄλην εὐθύς κατέρρεψε τὴν σκηνήν, καὶ οἶον ἀλείφει πρὸς εὐθυμίαν εὖ μάλα κατασκιάζουσα. Χαίρει δὲ λίαν ὁ προφήτης ἐπ' αὐτῇ καὶ γέγηθεν ἀληθῶς ὡς ἐπὶ μεγάλῳ τινὶ καὶ ἀξιολήπτῳ πράγματι. Ἄθρει δὴ οὖν κἀντεῦθεν τῆς ἐνούσης αὐτῶ διανοίας τὴν εἰς ἀπλότητα ῥοπήν. Ἐλυπή-
15 θη μὲν γὰρ λύπην μεγάλην, ὅτι μὴ ἐκδέθηκεν εἰς πέρας αὐτῶ τὰ τῆς προφητείας, ἐχάρη δὲ αὖ χαρὰν μεγάλην ἐπὶ λαχάνῳ καὶ πόῳ. Εὐκόλος δὲ λίαν ὁ ἄκακος νοῦς πρὸς τε λύπας καὶ θυμηδίας Ὁ-ψει δὲ ἀτρεκῆ τὸν λόγον, τοῖς τῶν νηπίων ἤθεσιν ἐνορῶν, ἃ καταλύνεται μὲν ἐπ' οὐδενὶ πολλάκις, καὶ κλαίει λίαν ἐπὶ μικροῖς,
20 γέγηθε δὲ αὖ καὶ ἀθρόαν ποιεῖται τὴν ἐκ τοῦ λυπεῖσθαι πρὸς τὸ χαίρειν μετάστασιν, ἐπὶ μικρῶ δὴ πάλιν ἔσθ' ὅτε καταθελγόμενα. Ὅνπερ γὰρ τρόπον ἐν τοῖς ἀνθρωπίνοις σώμασι τὰ μὴ λίαν εὐρωστεῖν εἰωθότα πίπτει ῥαδίως, προσωθοῦντος τινός, κἂν εἰ μὴ τοῦτο δρῶν νεανικῶς, τρυφεροτέρῳ δὲ ὥσπερ ἄπτηται χειρὶ, οὐ-
25 τω καὶ νοῦς ὁ ἀπάνουργος, εὐκόλος εἰς ἀποφορὰν τὴν ἐφ' ὅτου οὖν τῶν κατατέρπειν αὐτὸν ἢ καὶ λυπεῖν πεφυκότων.

Στίχ. 7-8. «Καὶ προσέταξεν Κύριος σκώληκι ἐωθινῇ τῇ ἐπαύριον, καὶ ἐπάταξε τὴν κολοκύνθη καὶ ἀπεξηράνθη. Καὶ ἐγένετο ἅμα τῶ ἀνατεῖλαι τὸν ἥλιον καὶ προσέταξε
30 Κύριος ὁ Θεὸς πνεύματι καύσωνος συγκαίοντι, καὶ ἐπάταξεν ὁ ἥλιος ἐπὶ τὴν κεφαλὴν Ἰωνᾶ. Καὶ ὀλιγοψύχησε καὶ ἀπελέγετο τὴν ψυχὴν αὐτοῦ καὶ εἶπε· Καλὸν μοι τὸ ἀποθανεῖν με, ἢ ζῆν».

ἀπὸ σεισμὸ ἴσως, ἢ θὰ κατακαεῖ ἀπὸ φωτιά, ὅπως τὰ Σόδομα. Κατασκευάζει ἐκεῖ ἓνα σπίτι γιὰ νὰ μείνει, κι αὐτὸ ποὺ ἔγινε ἦταν μιὰ σκηνή.

Στίχ. 6. «Πρόσταξε τότε ὁ Κύριος ὁ Θεὸς μιὰ κολοκυθιά ποὺ φύτρωσε καὶ ἀνέβηκε πάνω ἀπὸ τὸ κεφάλι τοῦ Ἰωνᾶ, γιὰ νὰ ἔχει σκιά πάνω ἀπὸ τὸ κεφάλι του, γιὰ νὰ κάνει σ' αὐτὸν σκιά στὴ στενοχώρια του. Καὶ ἡ χαρὰ τοῦ Ἰωνᾶ γιὰ τὴν κολοκυθιά ἦταν ἀπερίγραπτη».

26. Δίνει τώρα πάλι ὁ Θεὸς διαταγὴ στὴν κολοκυθιά, ὅπως καὶ στὸ κῆτος, προφανῶς μὲ τὸ νεῦμα του μόνο καὶ τὴ θέλησή του. Φυτρώνει λοιπὸν ἀμέσως κολοκυθιά ὠραία καὶ γεμάτη μὲ λουλούδια καὶ κατασκέπασε ἀμέσως ὅλη τὴ σκηνή του, καὶ σὰν μὲ ἄλλος παρέχοντάς του τέλεια σκιά γιὰ νὰ βρεῖ τὴν εὐθυμία του. Καὶ ὁ προφήτης χαίρεται πάρα πολὺ ἐξαιτίας αὐτῆς καὶ ἀληθινὰ σικρᾶ σὰν νὰ πρόκειται γιὰ κάποιο μεγάλο καὶ καλοδεχούμενο δῶρο. Πρόσεχε λοιπὸν καὶ ἀπὸ αὐτὸ τὴ ροπή ποὺ ὑπῆρχε στὴ διάνοιά του πρὸς τὴν ἀπλότητα. Ἦταν βέβαια μεγάλη ἡ λύπη του, ἐπειδὴ δὲν πραγματοποιήθηκε ἡ προφητεία του, ἀλλὰ ἔννοιωσε πάλι χαρὰ ἀπερίγραπτη γιὰ ἓνα λαχανικὸ καὶ ἓνα χόρτο. Ὁ ἄκακος νοῦς πέφτει εὐκολὰ στὴ λύπη καὶ στὴ χαρὰ. Καὶ θὰ δεῖς νὰ ἀληθεύει ὁ λόγος προσέχοντας τὴ συμπεριφορὰ τῶν παιδιῶν, τὰ ὁποῖα πολλές φορές λυποῦνται γιὰ τὸ τίποτα καὶ κλαῖνε γι' ἀσήμαντα πράγματα, καὶ πάλι χαίρονται καὶ ἀμέσως γίνεται ἡ μετάπτωσή τους ἀπὸ τὴ λύπη στὴ χαρὰ, καταθελγόμενα πάλι πολλές φορές ἀπὸ κάτι ἀσήμαντο. Μὲ ὅποιο τρόπο λοιπὸν στὰ ἀνθρώπινα σώματα, ὅποια δὲν διαθέτουν ἀρκετὴ εὐρωστία πέφτουν εὐκολὰ ὅταν σπρώξει κάποιος, ἔστω καὶ ἂν δὲν τὸ κάνει αὐτὸ μὲ πολλὴ δύναμη, ἀλλὰ τὰ ἀγγίζει κατὰ κάποιο τρόπο μὲ ἀπαλὸ χέρι, ἔτσι καὶ ὁ ἀθῶος νοῦς ὑποχωρεῖ εὐκολὰ σὲ ὅσα ἀπὸ τὴ φύση τους τὸν εὐχαριστοῦν ἢ καὶ τὸν λυποῦν.

Στίχ. 7-8. «Καὶ ὁ Θεὸς πρόσταξε τὴν ἄλλη μέρα ἓνα πρωινὸ σκουλήκι, ποὺ ἔφαγε τὴ ρίζα τῆς κολοκυθιάς καὶ ξεράθηκε, καὶ μόλις ἀνέτειλε ὁ ἥλιος, πρόσταξε ὁ Κύριος καὶ Θεὸς νὰ πνεύσει καυστικὸς ἄνεμος καὶ ὁ ἥλιος χτύπησε τὸν Ἰωνᾶ στὸ κεφάλι. Ὁ Ἰωνᾶς ὀλιγοψύχησε καὶ ἀπογοητεύθηκε καὶ εἶπε· Πιὸ καλὰ εἶναι νὰ πεθάνω, παρὰ νὰ ζῶ».

κς. Σκόληκα μὲν ἑωθινήν ὀνομάζει τὴν κάμπην, διὰ τοι τὸ ἐκ δρόσου τῆς ὑπὸ τὴν ἕω πιπτούσης τὰς τῆς γενέσεως ἔχειν ἀρχάς. Προσάττει γε μὴν αὐτῇ, καὶ μέντοι καὶ τῷ καύσωνι, Θεὸς ὡς ἄν νοοῖτο προσεταχῶς καὶ αὐτῇ τῇ κολοκύνθῃ καὶ τῷ κήτει, καθά-
5 περ ἤδη προείπομεν. Καὶ ἡ μὲν ἀδοκῆτως ἀναίνεται, πλήττει δὲ ὁ καύσων σφόδρα, καὶ θερμὸν ἐνίησιν ἀλύοντι σέλας, σκιάς δὲ ἔρημον εὐρῶν, ὅθεν αὐτῷ μάλιστα τὰ τῆς δυσθυμίας ἐπετείνεται. Καθίκτο δὲ ἤδη πρὸς τοῦτο μικροψυχίας, ὡς καὶ αὐτὸν πολύενκτον ποιεῖσθαι τὸν θάνατον

10 Στίχ. 9. «Καὶ εἶπε Κύριος πρὸς Ἰωνᾶν· Εἰ σφόδρα λελύπησαι σὺ ἐπὶ τῇ κολοκύνθῃ; Καὶ εἶπε· Σφόδρα λελύπημαι ἐγὼ ἕως θανάτου».

κη'. Ἄθρει δὴ πάλιν τὸν τῶν ὅλων Θεὸν ἐξ ἀμετροῦ φι-
λανθρωπίας ταῖς ἀκάκοις μάλιστα τῶν ἁγίων ψυχαῖς μονονουχί
15 προσαθύροντα καὶ ταῖς τῶν πατέρων φιλοστοργίαις παραχωροῦν-
τα μηδέν. Κατασκιάζει μὲν γὰρ ἡ κολοκύνθα καὶ ἐπιγάννυται λί-
αν ὁ προφήτης αὐτῇ· ἐπιβουλεύει δὲ μετὰ τοῦτο οἰκονομικῶς ἡ
κάμπη, πλήττει δὲ καὶ ὁ καύσων χρειωδεστάτην αὐτῷ καὶ ἀνα-
γκαίαν εἰς ὄνησιν ἀποφαίνων τὴν σκιάν, ἵνα δὴ μᾶλλον ἀγλύνοι-
20 το τῶν ἀρίστων ἐστερημένος· εἶτα ἐπὶ σμικρῷ λυπούμενος, καὶ
τοῦτο δεινῶς, τῇ κολοκύνθῃ λέγω, μηκέτι τὴν θείαν αἰτιῶτο φι-
λανθρωπίαν, εἰ φειδώ τε καὶ ἡμερότητα διανέμειν ἔλοιτο ταῖς τῶν
πόλεων περιφανεστάταις, καὶ ἀναριθμήτῳ πληθῦϊ τῶν ἐνοικούν-
των μεμεστωμέναις. Ἐρωτᾷ δὴ οὖν εὐτεχνῶς· «Εἰ σφόδρα λελύ-
25 πηται», καὶ τοῦτο ἐπὶ λαχάνῳ. Ὁ δὲ ὁμολογεῖ, καὶ τὸ χρῆμα λοι-
πὸν ἀπολογίας ἦν τρόπος τῷ φιλανθρώπῳ Θεῷ.

Στίχ. 10-11. «Καὶ εἶπε Κύριος· Σὺ ἐφείσω ὑπὲρ τῆς κολο-
κύνθης, ὑπὲρ ἧς οὐκ ἐκακοπάθησας εἰς αὐτὴν καὶ οὐκ ἐξέ-
θρεψας αὐτήν, ἢ ὑπὸ νύκτα ἐγενήθη καὶ ὑπὸ νύκτα ἀπώ-
30 λετο, ἐγὼ δὲ οὐ φείσομαι ὑπὲρ Νινευι τῆς πόλεως τῆς με-
γάλης, ἐν ἧ ἡ κατοικοῦσιν πλείους ἢ δώδεκα μυριάδες ἄν-
θρώπων, οἵτινες οὐκ ἔγνωσαν δεξιὰν αὐτῶν ἢ ἀριστερὰν
αὐτῶν, καὶ κτήνη πολλά;».

27. Σκουλήκι πρωϊνὸ ὀνομάζει τὴν κάμπια πού γεννιέται ἀπὸ τὴ δροσιὰ πού πέφτει τὴν αὐγὴ. Προστάζει λοιπὸν σ' αὐτὴν ὁ Θεός, καὶ βέβαια καὶ στὸν καύσωνα, ἔτσι ὅπως θὰ μπορούσε νὰ θεωρηθεῖ ὅτι πρόσταξε τὴν κολοκυθιά καὶ τὸ κῆτος, ὅπως ἀκριβῶς εἶπαμε ἤδη προηγουμένως. Καὶ ἡ κολοκυθιά βέβαια ξεραίνεται ἀπροσδόκητα, ἐνῶ ὁ καύσωνας τὸν χτυπᾶ ἔντονα καὶ ὁ ἥλιος τοῦ ρίχνει καυστικές ἀκτῖνες καὶ ἀνυπόφορες, καὶ βρίσκοντάς τον χωρὶς σκιά, ἡ μελαγχολία του ἐξαιτίας αὐτοῦ μεγάλωνε πιὸ πολύ. Καὶ εἶχε φτάσει πιά σὲ τέτοια μικροψυχία, ὥστε καὶ νὰ ζητᾶ με ἄπειρες εὐχὲς καὶ τὸν ἴδιο τὸ θάνατο.

Στίχ. 9. «Καὶ ὁ Κύριος εἶπε στὸν Ἰωνᾶ: Ἀλήθεια, λυπήθηκες τόσο πολὺ γιὰ τὴν κολοκυθιά; Καὶ ἀπάντησε: Ναί, λυπήθηκα πάρα πολὺ, μέχρι θανάτου».

28. Πρόσεχε πάλι τὸν Θεὸ τῶν ὄλων πού ἀπὸ ἀμέτρητη φιλανθρωπία παίζει κατὰ κάποιον τρόπο μὲ τὶς ἄκακες ψυχὲς τῶν ἁγίων καὶ δὲν παραλείπει τίποτε ἀπὸ τὴ φιλοστοργία τοῦ πατέρα. Τοῦ κάνει σκιά μὲ τὴν κολοκυθιά καὶ ὁ προφήτης χαίρεται μ' αὐτὴν. Ἐπειτα κατ' οἰκονομία γίνεται τὸ μάραμα αὐτῆς ἀπὸ τὴν κάμπια, τὸν χτυπᾶ ὁ καύσωνας, ἀποδεικνύοντάς του πολὺ χρήσιμη καὶ ἀναγκαῖα τὴ σκιά, γιὰ νὰ πονέσει περισσότερο, στερημένος τὰ ἄριστα πράγματα, καὶ ἔπειτα, λυπούμενος, καὶ μάλιστα ὑπερβολικῶς, γιὰ κάτι μικρὸ, ἐννοῶ τὴν κολοκυθιά, νὰ μὴν κατηγορεῖ πιά τὴ θεία φιλανθρωπία, ἂν θέλει νὰ μοιράζει εὐσπλαγχνία καὶ ἀγαθότητα στὶς πλέον περιλαμβρες πόλεις καὶ γεμιᾶτες ἀπὸ ἀναρίθμητο πλῆθος κατοίκων. Καὶ τὸν ρωτᾶ πολὺ ἔξυπνα, «Ἐάν λυπήθηκε πολὺ», καὶ αὐτὸ γιὰ ἓνα λαχανικὸ. Κι αὐτὸς τὸ ὁμολογεῖ, καὶ αὐτὸ τὸ πρᾶγμα ἦταν τρόπος δικαιολογίας γιὰ τὸν φιλόανθρωπο Θεό.

Στίχ. 10-11. «Καὶ ὁ Κύριος εἶπε: Ἐσὺ λυπήθηκες γιὰ τὴν κολοκυθιά πού δὲν κόπιασες γι' αὐτὴν οὔτε τὴν ἔθρεψες, ἡ ὁποία γεννήθηκε νύχτα καὶ νύχτα καταστράφηκε, καὶ ἐγὼ νὰ μὴ λυπηθῶ καὶ νὰ δείξω εὐσπλαγχνία γιὰ τὴ Νινευή, τὴν πόλη τὴ μεγάλη, στὴν ὁποία κατοικοῦν περισσότεροι ἀπὸ δώδεκα μυριάδες ἀνθρώπων, οἱ ὁποῖοι δὲν γνώρισαν τὸ ἀριστερὸ καὶ τὸ δεξιὸν τοῦ χέρι, καὶ ὅπου ὑπάρχουν καὶ πολλὰ ζῶα».

κθ. ³ Ω τῆς ἀσυγκρίτου καὶ ὑπὲρ νοῦν ἡμερότητος! Ποῖος ἂν
 ἡμῖν ἐξαρκέσειε λόγος εἰς ὑμνολογίαν, ἢ ποῖον ἀνοιγνύντες στό-
 μα τὰς χαριστηρίους ᾠδὰς ἀναθήσομεν τῷ φιλοικτίρμονι καὶ
 ἀγαθῷ; «Μακρύνει γὰρ ἀφ' ἡμῶν τὰς ἀνομίας ἡμῶν, καὶ καθὼς
 5 οἰκτεῖρει πατὴρ υἱούς, ᾠκτείρησε Κύριος τοὺς φοβουμένους αὐ-
 τόν, ὅτι αὐτὸς ἔγνω τὸ πλάσμα ἡμῶν». Θέα γὰρ ὅπως οὐκ ἐν και-
 ρῷ λυπούμενον, οὐδέ, ἐφ' οἷς ἦν εἰκός, ἀποφαίνει τὸν Ἰωνᾶν, καί-
 τοι δέον ἀγιοπρεπῶς κατακροτεῖν καὶ εὐφημεῖν ὡς ἀγαθὸν τὸν
 Δεσπότην. Εἰ γὰρ σύ, φησὶν, ἐπεστύγνασας, μᾶλλον δὲ καὶ εἰς
 10 ἐσχάτην κατακομίζῃ λύπην, ὅτι σοὶ μεμάρανται τὸ τῆς κολοκύν-
 θης φυτόν, ὃ ὑπὸ νύκτα μίαν ἀνέφυ, διόλωλε δὲ ὡσαύτως, πῶς ἂν
 αὐτὸς ἀλογήσαιμι πολυανδρούσης πόλεως, ἐν ἧ ἡ πλείους εἰσὶν ἢ
 δώδεκα μυριάδες ἀνθρώπων, οὐκ ἐχόντων ἀπὸ τοῦ καιροῦ καὶ
 τῆς ἡλικίας τὸ διειδέναι δύνασθαι ποία μὲν αὐτοῖς ἡ δεξιὰ, ποία
 15 δὲ ἡ εὐώνυμος; Ἀδιάκριτα γὰρ πῶς παρὰ τοῖς ἔτι νηπίοις καὶ
 ταῦτα, οἷς ἦν ἀκόλουθον καὶ πρό γε τῶν ἄλλων χαρίσασθαι τὴν
 φιλανθρωπίαν, ἡμαρτηκόσι μηδέν· τὸ γὰρ οὐπω τὰς ἑαυτοῦ χεῖ-
 ρας εἶδος, ποίοις ἂν ἐνέχοιτο πλημμελήμασι; Εἰ δὲ ὀνομάζει καὶ
 κτήνη καὶ φειδοῦς ἀξιοῖ, φιλαγάθως καὶ τοῦτο. Εἰ γὰρ «δίκαιος
 20 οἰκτεῖρει ψυχὰς κτηνῶν αὐτοῦ», ἔστι δὲ αὐτῷ πρὸς ἐπαίνου καὶ
 τοῦτο, τί τὸ παράδοξον, εἰ καὶ αὐτὸς ὁ τῶν ὄλων Δημιουργὸς
 φειδῶ τε καὶ οἰκτιρομὸς ἀπονέμει καὶ τούτοις; Οὕτω δὲ πάντας
 διέσωσεν ὁ Χριστός, δούς ἑαυτὸν ἀντίλυτρον ὑπὲρ μικροῦ καὶ με-
 γάλου, σοφοῦ καὶ ἀσόφου, πλουσίου καὶ πένητος, Ἰουδαίου καὶ
 25 Ἑλλήνου, ᾧ καὶ λέγοιτ' ἂν εἰκότως· «Ἀνθρώπους καὶ κτήνη σώ-
 σεις, Κύριε· ὡς ἐπλήθυνας τὸ ἔλεός σου, ὁ Θεός! Οἱ δὲ υἱοὶ τῶν
 ἀνθρώπων ἐν σκέπη τῶν πτερυγῶν σου ἐλπιούσιν». Αὐτῷ ἢ δόξα
 καὶ τὸ κράτος σὺν τῷ ἀνάρχῳ Πατρὶ καὶ τῷ παναγίῳ καὶ ἀγαθῷ
 καὶ ζωοποιῷ Πνεύματι εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

29. "Ω ασύγκριτη και πάνω από τὸ νοῦ ἀγαθότητα! Ποιὸς λόγος θὰ εἶναι ἀρκετὸς νὰ σὲ ὑμνολογήσει, ἢ ποιὸ στόμα ν' ἀνοίξομε γιὰ νὰ ἀπευθύνομε τὶς εὐχαριστήριες ὠδές μας στὸν φιλόανθρωπο καὶ πανάγαθο; Γιατὶ «Ἀπομακρύνει ἀπὸ ἐμᾶς τὶς ἀνομίες μας, καὶ ὅπως ὁ πατέρας δείχνει καλωσύνη πρὸς τὰ παιδιὰ του, ἔτσι καὶ ὁ Κύριος εὐσπλαχνίσθηκε ἐκείνους ποὺ τὸν φοβοῦνται καὶ τὸν σέβονται, γιατί αὐτὸς γνωρίζει τὸ πλάσμα του»⁶¹. Πρόσεχε λοιπὸν πῶς παρουσιάζει τὸν Ἰωνᾶ νὰ μὴ λυπᾶται τότε ποὺ πρέπει, οὔτε γιὰ ὅσα εἶναι εὐλογο, μολονότι ἔπρεπε σὰν ἅγιος νὰ ἐπικροτεῖ καὶ νὰ ἐπαινεῖ τὸν Κύριο. "Αν ἐσύ, λέγει, λυπήθηκες, ἢ μᾶλλον θυθίσθηκες στὴ χειρότερη λύπη, ἐπειδὴ σοῦ μαρᾶθηκε τὸ φυτὸ τῆς κολοκυθιάς, τὸ ὁποῖο τὴ μιὰ νύχτα φύτρωσε καὶ μὲ τὸν ἴδιο τρόπο χάθηκε, πῶς μπορούσα ἐγὼ νὰ ἀδιαφορήσω γιὰ μιὰ πολυάνθρωπη πόλη, στὴν ὁποία ζοῦν πάνω ἀπὸ δώδεκα μυριάδες ἄνθρωποι, οἱ ὁποῖοι δὲν ἔχουν ἔξαιτίας τοῦ χρόνου καὶ τῆς ἡλικίας τὴ δυνατότητα νὰ διακρίνουν ποιὸ τὸ δεξιὸ καὶ ποιὸ τὸ ἀριστερὸ τοὺς χέρι; Γιατὶ αὐτὰ εἶναι ἀδιὰκριτα ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ νηπιάζουν ἀκόμα, στοὺς ὁποίους εἶναι ἐπόμενο, καὶ πρὶν ἀπὸ κάθε ἄλλον, νὰ τοὺς χαρισθεῖ ἡ φιλελεος, ἀφοῦ δὲν ἔχουν κάνει καμμιά ἁμαρτία. Γιατὶ αὐτὸ ποὺ δὲν γνωρίζει ἀκόμα καὶ τὰ χέρια του, σὲ ποιὰ ἁμαρτήματα θὰ ἦταν ἔνοχο; "Αν τώρα ἀναφέρει καὶ τὰ ζῶα καὶ τὰ θεωρεῖ καὶ αὐτὰ ἄξια τῆς εὐσπλαχνίας του, τὸ κάνει καὶ αὐτὸ ἀπὸ ἀγαθότητα. Γιατί, ἂν «ἓνας δίκαιος λυπᾶται τὰ ζῶα»⁶² καὶ αὐτὸ εἶναι πρὸς ἔπαινό του, τί τὸ παράδοξο εἶναι ἂν καὶ ὁ ἴδιος ὁ Δημιουργὸς τῶν ὅλων φροντίζει καὶ τὰ λυπᾶται αὐτά; Γιατὶ ἔτσι ἔσωσε ὅλους ὁ Χριστός, δίνοντας τὸν ἑαυτοῦ ἀντίλυτρο γιὰ μικρὸ καὶ μεγάλο, σοφὸ καὶ ἄσοφο, πλούσιο καὶ φτωχὸ, Ἰουδαῖο καὶ Ἕλληνα, γιὰ τὸν ὁποῖο καὶ θὰ μπορούσε εὐλόγα νὰ λεχθεῖ: «Ἀνθρώπους καὶ ζῶα θὰ σώσεις, Κύριε. Πόσο ἀλήθεια πλήθυνες, Θεέ μου, τὸ ἔλεός σου! Οἱ ἄνθρωποι θὰ ἐλπίσουν κάτω ἀπὸ τὴ σκέπη τῶν πτερυγῶν σου»⁶³. Σ' αὐτὸν ἀνήκει ἡ δόξα καὶ ἡ δύναμη, μαζί μὲ τὸν ἄναρχο Πατέρα καὶ τὸ πανάγιο καὶ ἀγαθὸ καὶ ζωοποιὸ Πνεῦμα στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων, Ἀμήν.

61. Ψαλμ. 102, 12-14.

62. Παρμ. 12, 10.

63. Ψαλμ. 35, 7-8.

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ
ΚΥΡΙΛΛΟΥ
ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

ΕΞΗΓΗΣΙΣ ΥΠΟΜΝΗΜΑΤΙΚΗ
ΕΙΣ ΤΟΝ ΠΡΟΦΗΤΗΝ ΑΓΓΑΙΟΝ

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ

α'. Τῆς Ἀγγαίου προφητείας τὸν σκοπὸν ἐφ' ἑτέροις τισὶ γεγνότα καταθρήσαιμεν ἅν, καὶ οὐκ ἐφ' οἷς ἂν οἴοιτό τις τοὺς παρὰ τῶν ἑτέρων γεγενῆσθαι λόγους. Ὡσηὲ μὲν γὰρ ὁ θεσπέσιος, καὶ μὴν καὶ οἱ καθεξῆς, μέχρι Σοφονίου, τὰ τοῖς Ἰουδαίοις κατὰ καιροὺς συμβησόμενα προαπήγγελον, καὶ ὡς ὅσον οὐδέπω παρεσομένων αὐτοῖς τῶν τῆς αἰχμαλωσίας καιρῶν, ἐκδειματοῦν ἐπεχείρουν τὸν Ἰσραήλ, ἄνω τε καὶ κάτω τὰς τῶν πολεμίων φάλαγγας ὀνομάζοντες, τὰς τῶν πόλεων ἀναστάσεις, τοὺς ἐμπρησμούς, τὰς διαρπαγὰς, καὶ ἀπάσης δὲ τῆς χώρας τὴν δῆωσιν τοῖς καταφρο-
10 νεῖν ἠρημένοις χρησίμως προαπαγγέλλοντες. Ὡροντο γάρ, ὅτι, κἂν εἰ μὴ ἔλοιντο πληροῦν ὡς ἐξ ἀγαθῆς διανοίας τὸ ἀνδάνον Θεῶ καὶ τῶν εἰς τὸ ἄμεινον ἔχεσθαι σπουδασμάτων, ἀλλ' οὖν ἔσεσθαι τοιούτους τὸ τῆς συμφορᾶς μέγεθος ὑποφροίττοντας.

Ἀγγαῖός γε μὴν, ὡς τετελεσμένων ἤδη τῶν τῆς αἰχμαλωσίας
15 καιρῶν καὶ εἰς τὴν ἁγίαν πόλιν ἀνακομισθέντος τοῦ Ἰσραήλ ἐκ τῆς Περσῶν τε καὶ Μήδων, ποιεῖται τοὺς λόγους, ἐπ' αἰτίαις τοιαύταις. Ἀνῆκε μὲν γὰρ αὐτοὺς τῆς αἰχμαλωσίας ὁ Κῦρος, καὶ ὁμοῦ τοῖς σκεύεσι τοῖς ἱεροῖς οἴκαδέ τε ἰέναι προστέταχε, καὶ τὸν

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ
ΚΥΡΙΛΛΟΥ
ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

ΕΞΗΓΗΣΗ ΥΠΟΜΝΗΜΑΤΙΚΗ
ΣΤΟΝ ΠΡΟΦΗΤΗ ΑΓΓΑΙΟ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

1. Ὁ σκοπὸς τῆς προφητείας τοῦ Ἀγγαίου θὰ μπορούσαμε νὰ παρατηρήσομε ὅτι ἀποβλέπει σὲ κάποια ἄλλα γεγονότα, καὶ ὄχι, ὅπως θὰ νόμιζε κανεὶς, σ' αὐτὰ γιὰ τὰ ὁποῖα μίλησαν οἱ ἄλλοι. Γιατὶ ὁ Ὡσηέ, ἀλλὰ καὶ οἱ ἐπόμενοι μέχρι τὸν Σοφονία, προεῖπαν αὐτὰ ποὺ θὰ συνέβαιναν κάποτε στοὺς Ἰουδαίους, καὶ ὅτι σύντομα θὰ ἔφταναν σ' αὐτοὺς οἱ χρόνοι τῆς αἰχμαλωσίας, καὶ ἐπιχειροῦσαν νὰ ἐκφοβίσουν τοὺς Ἰσραηλῖτες, ἀναφέροντας διαρκῶς τὶς φάλαγγες τῶν πολεμίων, καὶ προαναγγέλλοντας χρήσιμα σ' αὐτοὺς ποὺ ἤθελαν νὰ δείχνουν περιφρόνησητὶς ἀναστατώσεις τῶν πόλεων, τοὺς ἐμπρησμούς, τὶς διαρπαγές, καὶ τὴν ἐρήμωση ὅλης τῆς χώρας. Γιατὶ νόμιζαν ὅτι, ἀκόμα καὶ ἂν δὲν ἤθελαν νὰ ἐκτελοῦν ἀπὸ ἀγαθὴ προαίρεση αὐτὸ ποὺ ἀρέσει στὸν Θεὸ καὶ νὰ ἐπιδίδονται σὲ σπουδάσματα ποὺ ὀδηγοῦν στὸ καλύτερο, ὥστόσο θὰ γίνουν τέτοιοι ποὺ θὰ τρέμουν ἀπὸ τὸ μέγεθος τῆς συμφορᾶς.

Ὁ Ἀγγαῖος ὅμως, ἐπειδὴ εἶχαν περάσει τὰ χρόνοι τῆς αἰχμαλωσίας καὶ οἱ Ἰσραηλῖτες εἶχαν ἐπανέλθει ἀπὸ τὴν Περσία καὶ τὴ Μηδία, διατυπώνει τοὺς λόγους του γιὰ τὶς ἐξῆς αἰτίες. Τοὺς ἐλευθέρωσε λοιπὸν ὁ Κύριος ἀπὸ τὴν αἰχμαλωσία καὶ πρόσταξε νὰ γυρῖσουν στὴν πατρίδα τους μαζὶ μὲ τὰ ἱερὰ σκεύη καὶ νὰ ἀνοικοδομήσουν τὸν θεῖο

θεῖον αὐθις ἀναδείμασθαι νεῶν, τὸν ἔν γε τοῖς Ἱεροσολύμοις, καὶ προσέτι τούτῳ καὶ αὐτήν, εἰ ἔλοιτο, διατειχίζειν τὴν πόλιν. Οὐδὲ γεγονότος καὶ ἐν πρώταις ὄντος καταβολαῖς τοῦ ναοῦ, διαπεφθονηκότες τῶν ἐν Σαμαρεία τινές, Βήλαιμός τε καὶ οἱ ἀμφ' αὐτόν, καταγεγράφασι τῶν ἐξ Ἰσραήλ, τὴν εἰς τοὺς κρατοῦντας τῶν Βαβυλωνίων εὐνοίαν ὑποπλαττόμενοι, φιλοπόλεμόν τε καὶ δυσάντητον γενέσθαι λέγοντες τὴν Ἱερουσαλήμ, καὶ αὐτοῖς δὲ τοῖς Περσῶν βασιλεῦσιν ἀφόρητον. Εἶτα πείθουσι προστάξαι κατηρεμεῖν Ἰουδαίους, καὶ μῆτε τὸν νεῶν ἐγείρειν ἔτι, μῆτε μὴν τῆς εἰς τὴν πόλιν ἔχεσθαι φιλεργίας. Ὀλίγον δὲ μεταξὺ διελάσαντος χρόνου, διαδέχεται τὴν βασιλείαν ὁ Δαρεῖος, καὶ ἦν μὲν ἔτος αὐτῷ τῆς βασιλείας δεύτερον. Ἐπειδὴ δὲ τῶν ἐν Βαβυλῶνι τινες Ἰουδαίων προσπίπτοντες ἐλιπάρουν ἀνεῖναι λοιπὸν τὸν θεῖον ἐγείραι νεῶν, προσέταπτεν ὁ Δαρεῖος, γέγραφε δὲ τοῖς ἀνὰ πᾶσαν τὴν Φοινίκην διέπουσι τὰς ἀρχάς, μῆτε ἐξείργειν Ἰουδαίους, εἰ ἀνορθοῦν ἔλοιτο τὸν ναόν, ἀλλὰ γὰρ καὶ χρημάτων ἐπιδαφιλεύεσθαι χορηγίαν, καὶ τὰς ἐν τῷ Λιβάνῳ κέδρους κατακομίζεσθαι παρ' αὐτῶν ἀπαρεμποδίστως ἕαν, ὡς ἂν οὐδενὸς ἐνδέοντος τῶν εἰς τὴν χρεῖαν αὐτοῖς, ἀποπεραίνοιτο λοιπὸν εὐκόλως τὰ εἰς τιμὴν τε καὶ δόξαν τοῦ πάντων κρατοῦντος Θεοῦ. Εἰρημένης δὲ τῆς ἱστορίας λεπτῶς καὶ σαφῶς ἐν τῇ πρώτῃ τοῦ Ἑσδρα συγγραφῇ, περιττόν, οἴμαι πού, τὸ ἰσχυρολογεῖν ἐν τούτοις εἰς τὸ παρόν.

Οὐκοῦν ἐπειδήπερ ἐξὸν ἤδη πονεῖν τοῖς ἐξ Ἰσραήλ καὶ τὸν θεῖον ἐργάσασθαι νεῶν, ἀποπληροῦν τε θυσίας καὶ λιτὰς καὶ τοῖς κατὰ νόμον ἔθεσι πολιτεύεσθαι, κατημέλουν οἱ ἐξ Ἰσραήλ, εὐτιθέντες ἕκαστοι τὰ οἰκεῖα, καὶ ἐπὶ γε τὸ σφίσιν αὐτοῖς ἡδύ τε καὶ φίλον ὀλοτρόπως ἐκνενευκότες καὶ ἐν σμικρῷ κομιδῇ ποιούμενοι λόγῳ τὰ εἰς δόξαν Θεοῦ, κατηκίζοντο πάλιν, Θεοῦ πλήττοντος, πολέμῳ μὲν οὐχί, λιμοῖς δὲ μᾶλλον καὶ ἀκαρπείαις καὶ κτηνῶν καταφθοραῖς. Ἀμείνους γὰρ ἤθελεν ἀποτελεῖν, οὐ ταῖς ἰσορρόποις τῶν πταισμάτων ποιναῖς ὑποφέρων, ἀλλ' ὁμοῦ μὲν ὡς κεκμηκότας ἐλεῶν, ὁμοῦ δὲ πάλιν ὡς ἐξ ἀγάπης ἐπανορθῶν. Αὕτη τῆς Ἀγγαίου προφητείας ὡς ἐν ὀλίγοις ἢ πρόφασις. Μέμικται δὲ ὁ

ναὸ στὰ Ἱεροσόλυμα, καὶ ἔκτος ἀπὸ αὐτό, ἂν ἤθελαν, νὰ περιτειχίσουν καὶ τὴν ἴδια τὴν πόλη. Ὅταν λοιπὸν ἔγινε αὐτὸ καὶ βρισκόταν ὁ ναὸς στὴν ἀρχὴ τῆς θεμελίωσής του, ἐπειδὴ τοὺς φθόνησαν κάποιοι Σαμαρεῖτες, ὁ Βήλαιμος καὶ οἱ γύρω ἀπὸ αὐτὸν κατηγόρησαν τοὺς Ἰσραηλίτες, ὑποκρινόμενοι φιλία στὸν βασιλιὰ τῶν Βαβυλωνίων, λέγοντας ὅτι ἡ Ἱερουσαλήμ θὰ γίνεи φιλοπόλεμη καὶ δυσκολομάχητη, καὶ θὰ εἶναι καὶ στοὺς ἴδιους τοὺς βασιλεῖς τῶν Περσῶν ἀνυπόφορη. Στὴ συνέχεια τὸν πείθουν νὰ διατάξει νὰ μείνουν ἀδρανεῖς οἱ Ἰουδαῖοι, καὶ οὔτε τὸν ναὸ πιά ν' ἀνοικοδομοῦν, οὔτε νὰ συνεχίσουν τίς ἐργασίες τους γιὰ τὴν πόλη. Ἀφοῦ πέρασε λίγος χρόνος, διάδοχος στὴ βασιλεία γίνεται ὁ Δαρεῖος, καὶ ἦταν τὸ δεύτερο ἔτος τῆς βασιλείας του. Ἐπειδὴ ὅμως κάποιοι ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους στὴ Βαβυλώνα πέφτοντας στὰ πόδια του τὸν ἐκλιπαροῦσαν νὰ ἐπιτρέψει τὴν ἀνέγερση τοῦ θεῖου ναοῦ, ὁ Δαρεῖος ἔβγαλε διαταγὴ καὶ ἔγραψε στοὺς διοικητὲς ὅλης τῆς Φοινίκης οὔτε νὰ ἐμποδίζουν τοὺς Ἰουδαίους ἂν ἤθελαν νὰ ἀνεγείρουν τὸν ναό, ἀλλὰ καὶ νὰ τους παράσχουν καὶ πλούσια χορηγία καὶ νὰ τοὺς ἀφήσουν νὰ μεταφέρουν ἀνεμπόδιστα τίς κέδρους τοῦ Λιβάνου, ὥστε νὰ μὴν τοὺς λείπει τίποτε ἀπὸ ὅσα τοὺς χρειάζονταν καὶ νὰ ἀποπερατώσουν εὐκόλα τὸ ἔργο πρὸς τιμὴν καὶ δόξα τοῦ παντοκράτορα ὅλων Θεοῦ. Ἐπειδὴ ἡ ἱστορία ἐκτίθεται μὲ λεπτομέρεια καὶ σαφήνεια στὴν πρώτη συγγραφὴ τοῦ Ἔσδρα, θεωρῶ περιττὸ πρὸς τὸ παρὸν νὰ ἀναφέρω λεπτομέρειες γι' αὐτά.

Ἐπειδὴ λοιπὸν, ἐνῶ μποροῦσαν πλέον οἱ Ἰσραηλίτες καὶ τὸν θεῖο ναὸ νὰ ὀλοκληρώσουν, καὶ νὰ τελοῦν θυσίες καὶ παρακλήσεις καὶ νὰ ζοῦν σύμφωνα μὲ τὰ καθιερωμένα τοῦ νόμου, αὐτοὶ ἀδιαφοροῦσαν, φροντίζοντας καθένας τὸ δικό του σπίτι, καὶ ἐπιδίδονταν μὲ ὅλους τοὺς τρόπους σὲ ὅ,τι τοὺς εὐχαριστοῦσε καὶ ἤθελαν, καὶ πολὺ λίγο ἐνδιαφέρονταν γιὰ τὴ δόξα τοῦ Θεοῦ, δέχθηκαν πάλι ἀπὸ τὸν Θεὸ τὰ χτυπήματα καὶ κακοπαθοῦσαν, ὄχι ἀπὸ πόλεμο, ἀλλὰ κυρίως ἀπὸ ἀρρώστιες καὶ ἀφορίες καρπῶν καὶ θανάτους ζώων. Γιατὶ ἤθελε νὰ τοὺς κάνει καλύτερους, ὄχι ὑποβάλλοντάς τους σὲ ἰσοδύναμες ποινὲς τῶν ἁμαρτημάτων τους, ἀλλὰ συνάμα ἐλεώντας τους ὡς ἐξουθενωμένους ἀπὸ τὰ δεινά, καὶ συνάμα διορθώνοντάς τους πάλι ἀπὸ ἀγάπη. Αὕτὴ μὲ λίγα

λόγος καὶ τοῖς πεπραγμένοις τε καὶ εἰρημένοις ἱστορικῶς ἢ μυ-
στικῆ τε καὶ ἐσωτάτη καὶ πρέπουσα τοῖς πνευματικοῖς ἐγκέχω-
σται θεωρία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α΄.

5 *Στίχ. 1.* «Ἐν τῷ δευτέρῳ ἔτει ἐπὶ Δαρείου τοῦ βασιλέως ἐν
τῷ μηνὶ τῷ ἕκτῳ μιᾶ τοῦ μηνὸς ἐγένετο λόγος Κυρίου ἐν
χειρὶ Ἀγγαίου τοῦ προφήτου λέγων».

β. Φθάσας ἔφην, ὡς ἦν εὐάφορμος τοῖς ἐξ Ἰσραὴλ ἢ ἐπὶ γε τῷ
ναῶ ῥαθυμία, παρηρημένης αὐτῶν τῆς ἐξουσίας καὶ διεφθονηκό-
10 των εἰς τοῦτο τῶν ἐν Σαμαρείᾳ, πλείστην τε ὄσσην τῆς Ἱερουσαλήμ
πεποιημένων τὴν κατάρρησιν παρὰ γε τοῖς τὰ Περσῶν ἰθύνουσι
κράτη. Δαρείου γε μὴν ἔτος ἤδη τρίδοντος ἐν τῇ βασιλείᾳ δεύτε-
ρον, εἶτα τῆς φιλεργίας αὐτοῖς ἀπαραπόδιτον τε καὶ ἐλευθέραν
ἀνέντος τὴν ἐξουσίαν, καὶ δορᾶν τὸ δοκοῦν ἐπιτεταχότος καὶ ὀσίων
15 ἔχεσθαι σπουδασμάτων, προσαπονείμαντος δὲ καὶ χρημάτων πό-
ρους, εὐάφορμον μὲν οὐκ ἔτι τὸ ῥαθυμεῖν, ἀλλ' ἔξω παντὸς ἐφαίνε-
το λόγου καὶ ἀπίθανον ἔχον κομιδῇ τὴν σκῆψιν. Γίνεται τοίνυν ὁ
λόγος «ἐν χειρὶ Ἀγγαίου», τὸ δὲ «ἐν χειρὶ» νοήσεις, ἀντὶ τοῦ, δια-
χειρίζοντος, ἡγουν διακονουμένου τοῖς παρὰ Θεοῦ λόγοις καὶ τὴν
20 τῆς προφητείας λειτουργίαν ἐκπράττοντος. Ἐπισημαίνεται δὲ
χρησίμως καὶ αὐτοὺς τοὺς χρόνους, καθ' οὓς ὁ Δαρεῖος τὰ τοιάδε
προστέταχε, προαποτέμνων, ὡς ἔφην, τῶν ἐξ Ἰσραὴλ τὰς ἐπὶ γε τῷ
ῥαθυμεῖν ἐλέσθαι πάλιν ἀσυνέτους εὐρεσιλογίας.

25 *Στίχ 1-2.* «Εἶπόν δὴ πρὸς Ζοροβάβελ τὸν τοῦ Σαλαθιῆλ
τὸν ἐκ φυλῆς Ἰούδα, καὶ πρὸς Ἰησοῦν τὸν τοῦ Ἰωσεδὲκ
τὸν ἱερέα τὸν μέγαν λέγων· Τάδε λέγει Κύριος Παντοκρά-
τωρ· Ὁ λαὸς οὗτος λέγουσιν· Οὐχ ἦκει ὁ καιρὸς τοῦ οἰκο-
δομῆσαι τὸν οἶκον Κυρίου».

γ. Σαλαθιῆλ γέγονεν Ἰεχονίου παῖς, ἐκ φυλῆς ὄντος καὶ αἰ-
30 ματος τοῦ Δαβίδ. Τούτου τοίνυν τὴν βασιλίδα διέποντος ἀρχὴν

λόγια είναι ἡ ἀφορμὴ τῆς προφητείας τοῦ Ἀγγαίου. Καὶ ὁ λόγος εἶναι ἀνάμικτος, καὶ σὲ ὅσα πρᾶχθηκαν καὶ εἰπώθηκαν ἱστορικά ἔχει παρεμβληθεῖ ἡ μυστικὴ καὶ ἐσώτατη καὶ ἀρμόζουσα στὰ πνευματικὰ θεωρία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1ο

Στίχ. 1. «Στὸ δεύτερο ἔτος τῆς βασιλείας τοῦ Δαρείου, τὸν ἔκτο μήνα, καὶ στὴν πρώτη τοῦ μήνα, μίλησε ὁ Κυρίου στὸν προφήτη Ἀγγαῖο καὶ τοῦ εἶπε».

2. Εἶπα προηγουμένως, ὅτι ἦταν δικαιολογημένη ἡ ραθυμία γιὰ τὴν ἀνοικοδόμησι τοῦ ναοῦ, ἐπειδὴ τοὺς εἶχε ἀφαιρεθεῖ ἡ ἐξουσία καὶ τοὺς εἶχαν φθονήσει γι' αὐτὸ καὶ οἱ Σαμαρεῖτες, οἱ ὁποῖοι εἶχαν διατυπώσει πέρα πολλὰς κατηγορίες ἐναντίον τῆς Ἱερουσαλήμ πρὸς τοὺς ἡγέτες τῶν κρατῶν τῶν Περσῶν. Ὅταν ὁμοῦς ὁ Δαρεῖος ἀσκοῦσε γιὰ δεύτερο ἔτος τὴ βασιλεία καὶ τοὺς εἶχε παραχωρήσει ἀνεμπόδιση καὶ ἐλεύθερη ἐξουσία γιὰ τὴ συνέχιση τῶν ἔργων, καὶ διέταξε νὰ πράττουν αὐτὰ πού θέλουν καὶ νὰ συνεχίσουν τὸ θεοσεβὲς ἔργο τους, ἐνισχύοντάς τους ἐπίσης καὶ μὲ χρηματικούς πόρους, δὲν ἦταν πιά δικαιολογημένη ἡ ραθυμία τους, ἀλλὰ φαινόταν πέρα ἀπὸ κάθε λόγο καὶ ἦταν τελείως ἀνεξήγητη ἡ πρόφασις. Δίδεται λοιπὸν ὁ λόγος «στὸ χέρι τοῦ Ἀγγαίου» τὸ «στὸ χέρι» θὰ τὸ νοήσεις ἀντὶ τοῦ “νὰ διαχειρισθεῖ”, δηλαδὴ νὰ διακονήσῃ στοὺς λόγους τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ διεκπεραιώσῃ τὴ λειτουργία τῆς προφητείας. Καὶ ἐπισημαίνει χρήσιμα καὶ τοὺς χρόνους κατὰ τοὺς ὁποῖους ὁ Δαρεῖος ἔδωσε τὴ διαταγή, προλαβαίνοντας, ὅπως εἶπα, καὶ ἀφαιρώντας τὶς ἀσύνετες εὐρεσιλογίες τῶν Ἰσραηλιτῶν πού εἶχαν ἐπιλέξει τὴ ραθυμία.

Στίχ. 1-2. «Νὰ πεῖς στὸν Ζοροβάβελ, τὸν υἱὸ τοῦ Σαλαθιήλ ἀπὸ τὴ φυλὴ τοῦ Ἰούδα, καὶ στὸν Ἰησοῦ, τὸν υἱὸ τοῦ Ἰωσεδέκ, τὸν μέγα ἱερέα· «Αὐτὰ λέγει ὁ Κύριος ὁ παντοκράτωρ· Ὁ λαὸς αὐτὸς λέγει· Δὲν ἔφθασε ὁ καιρὸς νὰ οἰκοδομήσομε τὸν ναὸ τοῦ Κυρίου».

3. Ὁ Σαλαθιήλ ἦταν υἱὸς τοῦ Ἰεχονία, πού προερχόταν ἀπὸ τὴ φυλὴ καὶ τὸ αἷμα τοῦ Δαβίδ. Ὅταν ἦταν αὐτὸς βασιλιάς τοῦ βασιλείου

ἐν τοῖς Ἱεροσολύμοις ἐπὶ τὸν Ἰούδαν, πεπόρθηται μὲν ἡ πόλις,
 ἀπώχετο δὲ καὶ πᾶς ὁ Ἰσραὴλ αἰχμάλωτος, κατεμπιπράντος τὸ τη-
 νικάδε τοῦ Ναβουχοδονόσορ καὶ αὐτὸν τὸν θεῖον ναόν, εἴληπτο
 δὲ καὶ αὐτὸς Ἰεχονίας, καὶ ὁμοῦ τοῖς ἄλλοις αἰχμάλωτος ἦν. Γέ-
 5 γονε δὲ Σαλαθιήλ υἱὸς Ζοροβάβελ. Τοιγάρτοι καὶ ὑπονοστήσαν-
 τος τοῦ Ἰσραὴλ ἐν τοῖς Ἱεροσολύμοις, ἅτε δὴ καὶ ἐξ αἵματος ὧν
 τῆς τὸ βασιλεύειν λαχούσης φυλῆς, βεβασίλευκεν ἐπὶ τὸν Ἰού-
 δαν. Ἰησοῦς γε μὴν ἐκ φυλῆς τε καὶ αἵματος ὧν τοῦ Λευὶ καὶ ὡς
 ἐκ ρίζης τοῦ Ἀαρών, τὴν ἐξηρημένην τῶν ἄλλων καὶ ἀπόλεκτον
 10 ἀνήπτο τιμὴν καὶ μέγας ἦν ἱερεὺς. Οὕτω γὰρ ὁ νόμος τὸν τῶν ἱε-
 ρῶν ταγμάτων ἠγεῖσθαι λαχόντα κατωνόμαζε λέγων, μὴ δεῖν
 ἀνεῖσθαι φυγῆς τοὺς ἐν ταῖς πόλεσι τῶν φυγαδευτηρίων, ἀλλ' ἔν-
 θαπερ ἂν εἶεν ἕκαστοι, μένειν αὐτοῦ, «ἕως οὗ ἀποθάνῃ ὁ ἱερεὺς ὁ
 μέγας», τουτέστιν ὁ ἀρχιερεὺς. Γέγονε τοίνυν ὁ λόγος πρὸς ἄμ-
 15 φω, τὸν τε βασιλέα φημί καὶ τὸν τῶν ἱερῶν ταγμάτων προεστη-
 κότα. Αὐτούς γὰρ ἦν καὶ εἰκὸς τοῖς ἄλλοις ἅπασι περιαγγεῖλαι
 τὸ χρησιμωδούμενον. Οὐκ ἠγνοηκόσι δέ, οἶμαι, τὰς τῶν λαῶν
 σκήψεις, ἀπαγγεῖλαι προστέταχεν ὁ τῶν ὅλων Θεός, ἀλλ' οἷον
 ἐπιμειδιῶν ἀναπίπτουσιν οὐκ ἐν καιρῷ πρὸς τὸ ῥάθυμον, καὶ ὧν
 20 ἦν εἰκὸς ἐσπουδασμένην ποιεῖσθαι φροντίδα, τούτων αὐτῶν οὐ
 μετρίως ἠφειδηκόσιν. Ἦν γὰρ ἄμεινον ἐννοεῖν ὡς, εἴπερ ἦν αὐ-
 τοῖς ἐν προὔργιαιτέρῳ λόγῳ τὰ τοῦ Θεοῦ, πάντως που καὶ τῇ
 παρ' αὐτοῦ φειδοῖ καὶ χάριτι πρὸς τὸ εὖ ἔχειν διακρατούμενοι,
 διήγαγον ἂν ἐν εὐημερίαις καὶ πλούτῳ καὶ ἀμφιλαφῶς ἔχοντες
 25 τὰ ζωαρκῆ.

Οὐκοῦν οἶονεὶ πως ἐπιμαρτύρεται διὰ τῆς τοῦ προφήτου
 φωνῆς, ὡς ἀνοσίως ἡμεληκότα τὸν Ἰσραὴλ τῶν ὅτι μάλιστα χρη-
 σίμων αὐτῷ καὶ εἰς δόξαν ὀρώντων Θεοῦ. Περιστελλόντες γὰρ,
 καθάπερ οἶονται κατὰ σφᾶς αὐτούς, εὐπροσώποις εὐρεσιλογίαις
 30 τὰ ἐγκλήματα, οὕπῳ παρεῖναι φασὶ τὸν καιρὸν τοῦ ἀναδείμα-
 σθαι τὸν ναὸν Κυρίου· ἀλλ' ὅ γε τοῦ δρᾶν ἐθέλειν ὀρθῶς αἰεὶ πά-
 ρεστι καιρός, καὶ τοῖς ἀγαθοῖς καὶ ἐπιεικέσι τὰ εἰς δόξαν Θεοῦ
 τελοῦντα πληροῦν ἐν ἐξουσία διαπαντός. Εἰ δὲ δὴ καὶ τὸ ἀπειρ-

τοῦ Ἰούδα σὶ τὰ Ἱεροσόλυμα, ἔγινε ἡ ἄλωση τῆς πόλης καὶ ἔφυγε ὅλος ὁ Ἰσραηλιτικὸς λαὸς στήν αἰχμαλωσία, καὶ τότε ἦταν ποὺ πυρπόλησε ὁ Ναβουχοδονόσορ καὶ αὐτὸν τὸν ἴδιο τὸν θεῖο ναὸ καὶ συνέλαβε καὶ τὸν ἴδιο τὸν Ἰεχονία, ποὺ συμπεριλήφθηκε μαζί με τοὺς ἄλλους αἰχμαλώτους. Υἱὸς τοῦ Σαλαθιήλ ἦταν ὁ Ζοροβάβελ. Ὅταν λοιπὸν ἐπέστρεψαν οἱ Ἰσραηλίτες σὶ τὰ Ἱεροσόλυμα, ἐπειδὴ μάλιστα ἦταν ἀπόγονος ἐξαίματος τῆς φυλῆς ποὺ ἔλαχε νὰ κυβερνᾷ, ἔγινε βασιλιάς τοῦ Ἰούδα. Ὁ Ἰησοῦς ὅμως ποὺ καταγόταν ἀπὸ τὴ φυλὴ καὶ τὸ αἷμα τοῦ Λευὶ καὶ προερχόταν ἀπὸ τὴ ρίζα τοῦ Ἀαρών, εἶχε ἀναλάβει τὴν ἀνώτερη ἀπὸ τὶς ἄλλες καὶ πλέον ἐξαιρετικὴ τιμὴ καὶ ἦταν μέγας ἱερέας. Γιατὶ ἔτσι κατονομάζε ὁ νόμος αὐτὸν ποὺ τοῦ ἔλαχε νὰ ἡγεῖται τῶν ἱερῶν ταγμάτων καὶ ἔλεγε, ὅτι δὲν ἔπρεπε νὰ ἐπιτρέπουν τὴ φυγὴ σὲ ὅσους βρίσκονταν σὲ πόλεις ποὺ εἶχαν κηρυχθεῖ ἄσυλα, ἀλλὰ ὅπου ἦταν καθέννας τους, νὰ μένει ἐκεῖ ὥσπου νὰ πεθάνει ὁ ἱερέας ὁ μέγας, δηλαδή ὁ ἀρχιερέας. Ἐγινε λοιπὸν ὁ λόγος καὶ στοὺς δύο, ἐννοῶ καὶ στὸν βασιλιά, καὶ στὸν προϊστάμενο τῶν ἱερῶν ταγμάτων. Γιατὶ ἦταν εὐλόγο αὐτοὶ νὰ ἀναγγεῖλουν τὸν προφητικὸ λόγον σὲ ὅλους τοὺς ἄλλους. Ὁ Θεὸς βέβαια τῶν ὄλων διέταξε νὰ εἰπωθοῦν σ' αὐτοὺς ὄχι, νομίζω, γιατί ἀγνοοῦσαν τὶς προφάσεις τῶν λαῶν, ἀλλὰ σὰ νὰ περιέπαιζε αὐτοὺς ποὺ ἔπεφταν ἀνεπίκαιρα στὴ ραθυμία καὶ ἀδιαφοροῦσαν σὲ μεγάλο βαθμὸ γι' αὐτὰ ποὺ ἔπρεπε νὰ φροντίζουν ὄχι καὶ λίγο. Γιατὶ ἦταν καλύτερο νὰ σκέπτονται ὅτι, ἂν ἦταν γι' αὐτοὺς σπουδαιότερα τὰ τοῦ Θεοῦ, ὅπως δὴποτε παραμένοντας μετὰ τὴ φροντίδα καὶ τὴ χάρη του σὲ καλὴ κατάσταση, θὰ ζοῦσαν μέσα σὲ εὐημερία καὶ πλοῦτη καὶ θὰ εἶχαν ἀφθονα καὶ πλούσια ὅσα χρειάζονται γιὰ τὴ ζωὴ.

Σὰ νὰ διαμαρτύρεται λοιπὸν μετὰ τὴ φωνὴ τοῦ προφήτη, ὅτι οἱ Ἰσραηλίτες ἔδειξαν ἀμέλεια κατὰ τρόπο ἀσεβῆ γι' αὐτὰ ποὺ εἶναι κατεξοχὴν χρήσιμα σ' αὐτοὺς καὶ ἀποβλέπουν στὴ δόξα τοῦ Θεοῦ. Γιατὶ, συγκαλύπτοντας, σύμφωνα μετὰ τὴ γνώμη τους, μετὰ λογικοφανεῖς εὐρεσιλογίες τὶς κατηγορίες, ἰσχυρίζονται ὅτι δὲν ἦρθε ἀκόμα ἡ ὥρα ν' ἀνοικοδομηθεῖ ὁ ναὸς τοῦ Κυρίου. Ἀλλ' ὅμως ὁ καιρὸς τοῦ νὰ πράττει κανεὶς τὰ ὀρθὰ εἶναι πάντοτε παρών, καὶ πάντοτε οἱ ἀγαθοὶ καὶ ἐνάρετοι ἔχουν τὴ δυνατότητα νὰ πράττουν ὅσα συντελοῦν στὴ δόξα τοῦ Θεοῦ. Ἄν ὅμως βγεῖ ἀπὸ τὴ μέση καὶ αὐτὸ ποὺ φαίνεται ὅτι ἐμποδίζει

γον καὶ ἀντιτετάχθαι δοκοῦν οἴχοιτό πως ἐκποδῶν, τότε δὴ παγ-
 χάλεπος ἀληθῶς ἢ ἀνάβλησις, καὶ ὄκνου λοιπὸν ἐγκλήματα καὶ
 τῆς εἰς ἄκρον ἀφιλεργίας, οἵπερ ἂν γένοιτο περὶ τούτου λόγοι.
 Καὶ τοῦτο, οἶμαι, ἐστὶ τὸ διὰ φωνῆς τοῦ Δαβὶδ· «Μὴ ἐκκλίνης τὴν
 5 καρδίαν μου εἰς λόγους πονηρίας, τοῦ προφασίζεσθαι προφάσεις
 ἐν ἁμαρτίαις».

Στίχ. 3-4. «Καὶ ἐγένετο λόγος Κυρίου ἐν χειρὶ Ἀγγαίου
 τοῦ προφήτου λέγων· Εἰ καιρὸς ὑμῖν μὲν ἐστὶ τοῦ οἰκεῖν
 ἐν οἴκοις ὑμῶν κοιλοστάθμοις, ὁ δὲ οἶκος οὗτος ἐξηρημω-
 10 ται;».

δ'. Δεύτερος χρηματισμὸς παρὰ Θεοῦ πρὸς Ἀγγαῖον ἐλέγχω
 σαφεῖ κατακρίνων τὸν Ἰσραήλ, καὶ τῆς τοῦ Θεοῦ δόξης ἐν ἀμείνο-
 σι τιθέντα δεικνύων τὰ εἰς ἰδίαν ἀνάπαυλαν καὶ τρυφήν. Ἐρα
 γάρ, φησὶν, οὕτω μὲν ἐνέστηκεν ὁ καιρὸς τοῦ χρῆναι τιμᾶσθαι τὸν
 15 τῶν ὄλων Θεὸν ἐγηγερομένου τοῦ ναοῦ, ἦκει δὲ τὰ ὑμῶν εἰς τοῦτο
 πράγματα καιροῦ τε καὶ δόξης, ὡς ἐντρυφᾶν μὲν ἐστίας πλουσίως
 κατεσκευασμέναις καὶ κοιλοστάθμοις αὐλαῖς ἐναβρύνεσθαι. Εἶτα
 ὑμῖν οὐ φορτικὸν καὶ δύσοιστον εἶναι δοκεῖ, περιουδορισμένον οὕτως
 ἀτίμως ὄραν τὸν νεῶν, ἀνατετραμμένον τε καὶ ἐν ὄψει τῆς λίαν
 20 ἀκαλλεστάτη, καὶ μονονουχὶ κατακεκραγότα τῆς Βαβυλωνίων
 ἀνοσιότητος καὶ τῶν ἀρχαίων ἐκείνων ἐμπρησιῶν; καίτοι πῶς οὐκ
 ἄμεινον εὖ ἔχοντα βλέπειν καὶ ἐν ὄψει τῆς πρώτης; Μετὰ γάρ τοῦτο
 λοιπὸν καὶ καταθύειν Θεῷ καὶ τὰς ὑπὲρ ὧν ἂν ἔλοισθε ποιεῖν λι-
 τὰς. Κοιλοστάθμους δὲ οἴκους φησὶν ὧν ἂν αἱ φλιαί, ἦτοι τῶν θυ-
 25 ρῶν οἱ σταθμοί, σιδήρῳ διακοιλαίνοντο, περιορυττόντων, οἶμαι
 που, τεκτόνων αὐτοὺς καὶ τὰ ἀπό γε τῆς σφῶν εὐτεχνίας ἐγχαρατ-
 τόντων δαιδάλματα. Τρυφάντων δὲ ἤδη τὸ χρῆμα σημεῖον καὶ
 πλούτῳ λοιπὸν ἐναβρυνόμενων. Τὸ γάρ τοι χρειᾶς ἐπέκεινα καὶ φι-
 λότιμον οὕτω περὶ τὰς τῶν οἴκων κατασκευάς, ἀπόδειξις ἂν γένοι-
 30 το, καὶ μάλα σαφής, τῆς τῶν χρημάτων ἀμφιλαφείας. Πάνδεινον
 οὖν ἀληθῶς καὶ ἀπροφάσιστον ἔχον τὴν ἁμαρτίαν, εἰ ἐν δευτέροις
 ποιούμεθα τὰ τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν ἀνθρωπίνων ὕστερα.

καὶ εἶναι ἀντίθετο, τότε εἶναι ἀληθινὰ βαρύτερη ἢ ἀναβολὴ καὶ ἔγκλημα πᾶ ραθυμίας καὶ ἀκραία ἀπέχθεια πρὸς ἐργασία οἱ ὅποιες τυχὸν δικαιολογίες προβληθούν γι' αὐτό. Κι αὐτὸ νομίζω σημαίνει αὐτὸ πού λέγεται μὲ τὰ λόγια τοῦ Δαβίδ· «Μὴν ἀφήσεις τὴν καρδιά μου νὰ κλίνει σὲ λόγους πονηρίας καὶ νὰ χρησιμοποιεῖ προφάσεις πού ὀδηγοῦν στὴν ἁμαρτία»¹.

Στίχ. 3-4. «Καὶ διαχείρισε ὁ Κύριος λόγο στὸν προφήτη Ἄγγαϊο πού ἔλεγε· "Ἄν ἦρθε ὁ καιρὸς γιὰ σᾶς νὰ κατοικήσετε στὰ καλοφτιαγμένα σπίτια σας, θὰ πρέπει αὐτὸς ὁ οἶκος νὰ παραμένει ἐρημωμένος;».

4. Γίνεται δεύτερος λόγος ἀπὸ τὸν Θεὸ στὸν Ἄγγαϊο πού κατακρίνει τοὺς Ἰσραηλιῖτες μὲ σαφῆ ἔλεγχο καὶ δείχνει ὅτι σὲ καλύτερη μοῖρα ἀπὸ τὴ δόξα τοῦ Θεοῦ βάζουν ὅσα συντελοῦν στὴν ἡσυχία καὶ στὴν ἀπόλαυσή τους. Γιατὶ λέγει· Δὲν ἔφτασε βέβαια ἀκόμα ὁ καιρὸς νὰ τιμᾶτε τὸν Θεὸ τῶν ὄλων μὲ τὴν ἀνέγερση τοῦ ναοῦ, ἔφτασαν ὅμως τὰ δικά σας πράγματα σὲ τέτοια ἀκμὴ καὶ δόξα, ὥστε νὰ ζεῖτε ἀπολαυστικὰ σὲ σπίτια καλοφτιαγμένα καὶ νὰ καμαρώνετε γιὰ τὶς καλοσχεδιασμένες αὐλές σας; Ἐπειτα δὲν σᾶς φαίνεται ὅτι εἶναι ἐνοχλητικὸ καὶ ἀνυπόφορο νὰ βλέπετε ἀνεπίτρεπτα τόσο περιφρονημένο τὸν ναὸ, καταστραμμένο καὶ σὲ τόση πανάθλια κατάσταση καὶ κατὰ κάποιον τρόπο νὰ κραυγάζει γιὰ τὴν ἀνοσιότητα τῶν Βαβυλωνίων καὶ γιὰ τοὺς παλαιοὺς ἐκείνους ἔμπροσθέν; Καὶ πῶς δὲν εἶναι καλύτερο νὰ τὸν βλέπετε ὡραῖο καὶ μὲ τὴν πρώτη του μορφῆ, καὶ μετὰ ἀπὸ αὐτὸ νὰ κάνετε στὸ ἕξις θυσίες στὸν Θεὸ καὶ νὰ προσεύχεσθε γιὰ ὅ,τι θέλετε; Φατνωτὲς οἰκίες βέβαια λέγει ἐκεῖνες πού τὰ ἀνώφλια τους, δηλαδή οἱ παραστάδες τῶν θυρῶν, εἶναι σκαμμένες μὲ σιδερένια ἐργαλεῖα καὶ περίγλυπτα ἀπὸ τοὺς τεχνίτες, πού χαράζουν σ' αὐτὲς τὰ ποικίλματα τῆς καλλιτεχνίας τους. Αὐτὰ βέβαια εἶναι δηλωτικὰ ἀνθρώπων πού ζοῦν μὲ ἀπολαύσεις καὶ χαίρονται μὲ τὴν ἀφθονία τοῦ πλοῦτου. Γιατὶ αὐτὰ πού πέρα ἀπὸ κάθε ἀνάγκη καὶ τόσο φιλόδοξα γίνονται στὶς κατασκευές τῶν σπιτιῶν ἀποτελοῦν ἀπόδειξη, καὶ πολὺ σαφῆ, τῆς ἀφθονίας τῶν χρημάτων. Εἶναι λοιπὸν ἀληθινὰ πολὺ φοβερό καὶ ἔχει ἀδικαιολόγητη τὴν ἁμαρτία, ἂν βάζομε σὲ δεύτερη μοῖρα τὰ θεῖα καὶ μετὰ τὰ ἀνθρώπινα.

Στίχ. 5-6. «Καὶ νῦν τάδε λέγει Κύριος παντοκράτωρ· Τάξασθε δὴ τὰς καρδίας ὑμῶν εἰς τὰς ὁδοὺς ὑμῶν. Ἐσπείρατε πολλὰ καὶ εἰσηνέγκατε ὀλίγα· ἐφάγετε, καὶ οὐκ εἰς πλησμονήν· ἐπίετε, καὶ οὐκ εἰς μέθην· περιεβάλεσθε, καὶ οὐκ ἐθερμάνθητε ἐν αὐτοῖς· καὶ ὁ τοὺς μισθοὺς συνάγων συνήγαγεν εἰς δεσμὸν τετροπημένον».

ε'. Ἠφειδηκότες, ὡς ἔφην, τῶν προὔργιαιτέρων οἱ ἐξ Ἰσραὴλ καὶ τῶν εἰς δόξαν Θεοῦ κατημεληκότες, ἐτράποντο μὲν εἰς φροντίδας· τὰς ἐπὶ γε σφίσιν αὐτοῖς, οἴκους ἀνιστάντες πολυτελῶς κατεσκευασμένους· εἶτα λέγοντες ἀμαθῶς, «Οὐχ ἦκει ὁ καιρὸς τοῦ οἰκοδομῆσαι τὸν οἶκον Κυρίου». Ἐπειδὴ γὰρ ἦν ἀναγκαῖον προσάγειν αὐτοὺς τὰ εἰς τὴν τοῦ θείου ναοῦ κατασκευήν, εἶτα τοῦτο δρᾶν οὐκ ἤθελον, ταύτη τοι χρημάτων ἔνδειαν προῖσχύμενοι, χρῆναι μὲν ἔφασκον προσυναγείρειν αὐτοὺς καὶ οἶονεὶ προαποτριβε-
10 σθαι τὴν πτωχείαν, γηπονοῦντας τέως, ἦγον ἐμπορευομένους, ἢ θρεμμάτων ἀγέλας συναγηγερότας, ἢ γοῦν ἕτερόν τι τῶν τοιούτων ἐπιτηδεύοντας· Ἄλλ' ἦν ἄμεινον ἐπιθαρσῆσαι Θεῷ, τῷ καὶ ἐξ ἀμηχάνων εὐρίσκοντι μηχανὰς καὶ πλουτίζειν ἰσχύοντι καὶ γηπονοῦντας εὐλογεῖν καὶ τὰς τῶν ὀσίων πορισμῶν ἀνευρίσκοντα τρί-
20 βους. Ἐπειδὴ δὲ τῶν εἰς εὐσέβειαν ἀμοιρήσαντες λογισμῶν καὶ τῆς ἄνωθεν εὐμενείας ἀποπεπτώκασι, κατ' οὐδένα τρόπον πεπραχότες δεξιῶς, ταύτη τοί φησιν ἀναγκαίως· «Τάξασθε δὴ τὰς καρδίας ὑμῶν εἰς τὰς ὁδοὺς ὑμῶν». Ὅμοιον ὡς εἰ λέγοι· Κατανοήσατε λεπτῶς ποίας ἐβαδίσασθε τοῦ θίου τρίβους, ἢ τί τῶν εἰς φιλοκερδεῖαν
25 ἐπιτηδεύσαντες ἐπράξατε κατ' εὐχήν. «Ἐσπείρατε πολλὰ καὶ εἰσηνέγκατε ὀλίγα». Ἄλλ' ἦν ἄμεινον, εὐλογοῦντος Θεοῦ σπείρειν μὲν ὀλίγα, συγκομίζεσθαι δὲ πολλά. Ἐπειδὴ δὲ ἀπῆν ὅπερ ἦν ἀναγκαῖον, πολλοὶ μὲν οἱ κόποι, βραχεῖς δὲ λίαν οἱ καρποί.

«Ἐφάγετε καὶ οὐκ εἰς πλησμονήν». Πάνδεινον τοῦτο καὶ τῆς
30 ἐσχάτης ἐνδείας τε ὁμοῦ καὶ τάλαιπωρίας ἀπόδειξιν ἔχον, εἰ πολλὰ μὲν τὰ ἐσπαρμένα, καρποὶ δὲ τοσοῦτοι, ὥστε τοῖς πεπονηκόσι λιμοῦ κατηροτῆσθαι δίκην, καὶ κόρου κατόπιν ἰέναι τὰς τροφὰς.
«Ἐπίετε, καὶ οὐκ εἰς μέθην». Οὐ γὰρ ἦν εὐβοτρὺς ἀμπελών. Συγ-

Στίχ. 5-6. «Καὶ τώρα ὁ Θεὸς ὁ παντοκράτωρ λέγει τὰ ἐξῆς· Ἐξετάστε μέσα στὶς καρδιές σας τοὺς δρόμους σας. Σπείρατε πολλὰ καὶ ἀποθηκεύσατε λίγα· φάγατε, καὶ δὲν χορτάσατε· ἤπιατε καὶ δὲν μεθύσατε· φορέσατε ροῦχα, καὶ δὲν ζεσταθήκατε· καὶ αὐτὸς ποὺ συγκεντρώνει τὰ χρήματα, τὰ ρίχνει σὲ τρύπιο σακκούλι».

5. Ἀδιαφορώντας, ὅπως εἶπα, γιὰ τὰ σπουδαιότερα οἱ Ἰσραηλιῆτες καὶ παραμελώντας ὅσα ἀναφέρονται στὴ δόξα τοῦ Θεοῦ, στράφηκαν σὲ φροντίδες τοῦ ἑαυτοῦ τους, ὑψώνοντας σπίτια μὲ πολυτελῆ κατασκευή, καὶ στὴ συνέχεια ἔφτασαν νὰ λένε ἀνόητα· «Δὲν ἔφτασε ὁ καιρὸς νὰ οἰκοδομήσουμε τὸν ναὸ τοῦ Κυρίου». Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἦταν ἀνάγκη νὰ προσφέρουν αὐτοὶ ὅσα χρειάζονταν γιὰ τὴν κατασκευὴ τοῦ θείου ναοῦ, καὶ αὐτοὶ ἀρνοῦνταν νὰ τὸ κάνουν αὐτό, γι' αὐτό, προβάλλοντας ἔλειψη χρημάτων, ἔλεγαν ὅτι ἔπρεπε πρῶτα νὰ τὰ ἐξοικονομήσουν, καὶ κατὰ κάποιον τρόπο πρῶτα ν' ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ τὴ φτώχεια καλλιεργώντας χωράφια, ἢ ἐμπορευόμενοι, ἢ τρέφοντας κοπάδια ζώων, ἢ κάνοντας κάτι ἄλλο παρόμοιο. Ἦταν ὅμως καλύτερο νὰ στηρίξουν τὸ θάρρος τους στὸν Θεό, ὁ ὁποῖος καὶ στὴν ἀμηχανία βρῖσκει τρόπους, καὶ πλοῦτο χορηγεῖ, καὶ τοὺς γεωργοὺς εὐλογεῖ, καὶ ἀνευρίσκει τοὺς τρόπους τοῦ εὐσεβοῦς πορισμοῦ χρημάτων. Ἐπειδὴ ὅμως ἦταν ἀπογυμνωμένοι ἀπὸ σκέψεις εὐσεβεῖς καὶ ἔχασαν τὴν εὐμένεια τοῦ οὐρανοῦ, καὶ μὲ κανένα τρόπο τὰ ἔργα τους δὲν ἦταν δεξιὰ, γι' αὐτὸ λέγει κατ' ἀνάγκη· «Ἐξετάστε μέσα στὶς καρδιές σας τοὺς δρόμους σας». Εἶναι ὅμοιο σὰ νὰ λέγει· Κατανοῆστε μὲ ἀκρίβεια ποιοὺς δρόμους βαδίσατε στὴ ζωὴ, ἢ τί ἀπὸ ὅσα ἀφοροῦν στὴ φιλοκέρδεια τὸ ἐπιτύχατε κατ' εὐχὴν. «Σπείρατε πολλὰ καὶ συλλέξατε λίγα». Ἄλλ' ἦταν καλύτερα μὲ τὴν εὐλογία τοῦ Θεοῦ νὰ σπείρετε λίγα καὶ νὰ συλλέξετε πολλὰ. Ἐπειδὴ ὅμως ἔλειπε αὐτὸ ποὺ ἦταν ἀναγκαῖο, ἦταν πολλοὶ βέβαια οἱ κόποι, πολὺ λίγοι ὅμως οἱ καρποί.

«Φάγατε καὶ δὲν σᾶς ἔφτασε νὰ χορτάσετε». Πολὺ φοβερὸ αὐτὸ καὶ εἶναι ἀπόδειξη ἔσχατης ἔνδειας μαζί καὶ ταλαιπωρίας, ἂν ἔχουν σπαρεῖ πολλὰ, καὶ ὁ καρπὸς εἶναι τόσοσ, ὥστε αὐτοὶ ποὺ ἐργάσθηκαν νὰ τιμωρηθοῦν μὲ τὴν πείνα καὶ οἱ τροφὲς νὰ μὴν φτάνουν γιὰ νὰ χορτάσουν. «Ἦπιατε καὶ δὲν μεθύσατε». Γιατὶ τὸ ἀμπέλι δὲν εἶχε καλὰ σταφύλια.

κατηρρώσθησε δὲ τοῖς ληϊοῖς καὶ τὰ λίαν εὐκληματοῦντα τῶν ξύλων. «Περιεβάλεσθε, καὶ οὐκ ἐθερμάνθητε ἐν αὐτοῖς», λοιμοῦ τάχα που καὶ ταῖς οἰῶν ἀγέλαις ἐνσκήψαντος, ὡς ἐν ἐνδείᾳ γενέσθαι περιβλημάτων καὶ τοὺς πολλὰ κεκτημένους. Ἄλλὰ «καὶ ὁ 5 τοὺς μισθοὺς συνάγων συνήγαγεν εἰς δεσμὸν τετρουπημένον». Σημαίνει δὲ διὰ τούτων τοὺς ἐμπορικὸν ἔχοντας ἐπιτήδευμα, οἱ τρόπον τινὰ τοὺς τῆς ἐμπορίας μισθοὺς συλλέγουσι, πλεονασμοὺς ἑκάστῳ τῶν ἠγορασμένων ἐπιρῶριπτοῦντες αἰεὶ καὶ ταῖς τῶν τιμημάτων προσθήκαις ἀδρὰ ποιοῦντες τὰ βαλάντια. Ἄλλ' ἦν οὐδὲ 10 τούτοις τὸ ἀπόνασθαι, φησὶν, τῆς φιλοκερδεΐας. Ζημίαις γὰρ τάχα που καὶ ναυαγίοις ἀδοκῆτοις περιπίπτοντες, οὐδὲν διαφέρειν ἐδόκουν τῶν ἀργύριον ἰέντων εἰς δεσμὸν τετρουπημένον. Ἄμεινον οὖν ἄρα καὶ σοφὸν τὸ εὐλογεῖσθαι ζητεῖν ὑπὸ τοῦ πάντα ἡμῖν ὀρέγοντος Θεοῦ. Προσγένοιτο δ' ἂν καὶ τοῦτο ῥαδίως τοῖς 15 τὰ αὐτοῦ φρονεῖν ἠρημένοις καὶ τὰ εἰς δόξαν αὐτοῦ τῶν ἰδίων προτετιμηκόσιν. Οὕτω που καὶ αὐτὸς ἡμῖν εἶρηκεν ὁ Σωτὴρ· «Μὴ μεριμνᾶτε τῇ ψυχῇ ὑμῶν τί φάγητε, καὶ τῷ σώματι ὑμῶν τί ἐνδύσεσθε. Ζητεῖτε δὲ μᾶλλον τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ, καὶ ταῦτα πάντα προστεθήσεται ὑμῖν».

20 Διαρκῆ δέ, οἶμαι, τῆς ἱστορίας ἐχούσης ἐφ' ἑαυτῇ τὴν ἀφήγησιν, φέρε, τοῖς πνευματικοῖς θεωρήμασιν ἐνιέντες τὸν νοῦν, ἐκεῖνο καταθρήσωμεν, ὅτι τῆς καθόλου καὶ γενικωτάτης οἰκονομίας τῆς διὰ Χριστοῦ γεγενημένης τύπος ἂν εἶεν, καὶ μάλα σαφῆς, τὰ τοῖς Ἰουδαίοις συμβεδηκότα. Οἱ μὲν γὰρ ἦσαν ἐν Βαβυλῶνι τῷ τῆς 25 ἀβουλήτου δουλείας κατηχθισμένοι ζυγῷ, καὶ δίκας ἐκτίνυντες τῶν σφίσιν ἠμαρτημένων ταύτης τε ἔνεκεν τῆς αἰτίας τεθειμένοι τε καὶ πράττοντες ὑπὸ χειρᾶς ἐχθρῶν, λελύτρωνται δὲ κατὰ καιροὺς Θεοῦ κατοικτείροντος, καὶ οἵκαδε πάλιν ἀνεκομίζοντο καὶ τὴν ἀγίαν κατακῆκασιν γῆν, ἠγουμένων τε καὶ προεστηκότων Ζοροβά- 30 βελ τε καὶ Ἰησοῦ. Καὶ Δαρεῖος μὲν, καίτοι ταῖς τῶν εἰδώλων λατρείαις ἔτι προσκείμενος, ὅτι χρῆ τὸν θεῖον ἀναδειμάσθαι νεῶν ὁρᾶται προστεταχώς, ξύλα τε προσεπιδούς τὰ ἐκ τοῦ Λιβάνου καὶ χρημάτων πόρους, οἱ δὲ ὀκνηροὶ καὶ βραδεῖς ἦσαν ἔτι περὶ τὸ χρῆ-

Μαζὶ μὲ τὰ χωράφια ἀρρώστησαν καὶ τὰ πολὺ καρποφόρα κλήματα. «Φορέσατε ἐνδύματα καὶ δὲν ζεσταθήκατε μὲ αὐτά», ἔπειδὴ κατὰ κάποιον τρόπο πρόσβαλε λοιμικὴ τάχα νόσος τὰ κοπάδια τῶν προβάτων, ὥστε νὰ λείψουν τὰ φορέματα ἀκόμα καὶ ἀπὸ τοὺς πλούσιους. Ἄλλὰ «καὶ αὐτὸς ποὺ μαζεύει τὰ χρήματα, τὰ ρίχνει σὲ τρύπιο σακκούλι». Μὲ αὐτὰ δηλώνει αὐτοὺς ποὺ ἀσκοῦν τὸ ἐμπορικὸ ἐπάγγελμα, ποὺ κατὰ κάποιον τρόπο μαζεύουν τὸ ἀντίτιμο τῶν ἐμπορευμάτων τους καὶ τὰ κέρδη ἀπὸ αὐτὰ ποὺ πουλοῦν τὰ βάζουν πάντοτε στὴν ἄκρη καὶ μὲ τὴν προσθήκη τοῦ ἀντιτίμου κάνουν βαριά τὰ βαλάντιά τους. Ἄλλ' οὔτε αὐτοί, λέγει, δὲν ὠφελοῦνται ἀπὸ τὴ φιλοκέρδειά τους. Γιατὶ μὲ ζημίες ἴσως καὶ μὲ ναυάγια ποὺ παθαίνουν ἀπροσδόκητα, σὲ τίποτε δὲν διαφέρουν ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ρίχνουν τὰ χρήματά τους σὲ τρύπιο σακκούλι. Ἄρα λοιπὸν εἶναι καλύτερο καὶ σοφὸ νὰ ζητοῦμε νὰ εὐλογοῦμαστε ἀπὸ τὸν Θεὸ ποὺ μᾶς προσφέρει τὰ πάντα. Καὶ μπορεῖ νὰ δοθεῖ καὶ αὐτὸ εὐκόλα σ' ἐκείνους ποὺ θέλουν νὰ φρονοῦν τὰ τοῦ Θεοῦ καὶ προτίμησαν ἀπὸ τὰ δικά τους αὐτὰ ποὺ συντελοῦν στὴ δόξα ἐκείνου. Αὐτὸ μᾶς εἶπε κάποιου καὶ ὁ ἴδιος ὁ Σωτήρας «Μὴ μεριμνᾶτε γιὰ τὴ ζωὴ σας τί θὰ φᾶτε, καὶ γιὰ τὸ σῶμα σας τί θὰ φορέσετε, ἀλλὰ μᾶλλον νὰ ζητᾶτε τὴ βασιλεία τοῦ Θεοῦ καὶ τὴ δικαιοσύνη του, καὶ ὅλα αὐτὰ θὰ σᾶς δοθοῦν ἐπιπρόσθετα»².

Ἔχοντας λοιπὸν ἡ ἱστορία ἐπαρκῆ, νομίζω, τὴν ἐξήγησή της ἐμπρός, μεταφέροντας τὸ νοῦ μας στὰ πνευματικὰ θεωρήματα, ἃς ἐξετάσομε ἐκεῖνο, ὅτι τὰ ὅσα ἔχουν συμβεῖ στους Ἰουδαίους θὰ μπορούσαν νὰ εἶναι τύπος, καὶ πολὺ σαφῆς, τῆς καθολικῆς καὶ γενικώτατης οἰκονομίας ποὺ πραγματοποιήθηκε μέσω τοῦ Χριστοῦ. Γιατὶ αὐτοὶ ζοῦσαν στὴ Βαβυλώνα καταπιεζόμενοι ἀπὸ τὸν ἀθέλητο ζυγὸ τῆς δουλείας καὶ πληρώνοντας τιμωρίες τῶν ἁμαρτημάτων τους, καὶ ὄντας γι' αὐτὴ τὴν αἰτία ὑποχείριοι καὶ ζώντας κάτω ἀπὸ τὴν ἐξουσία τῶν ἐχθρῶν, ἐλευθερώθηκαν ὅμως κάποτε, ὅταν τοὺς εὐσπλαχνίσθηκε ὁ Θεὸς καὶ μετακομίσθηκαν πάλι στὴν πατρίδα τους καὶ κατοίκησαν τὴν ἁγία γῆ μὲ ἀρχηγούς καὶ προϊσταμένους τὸν Ζοροβάβελ καὶ τὸν Ἰησοῦ. Καὶ ὁ Δαρεῖος βέβαια, μολονότι λάτρευε ἀκόμα τὰ εἰδωλα, φαίνεται νὰ ἔχει διατάξει ὅτι πρέπει νὰ ἀνοικοδομηθεῖ ὁ θεῖος ναὸς καὶ ἔδωσε ἀκόμα τὴν ξυλῆα ἀπὸ τὸν Λίβανο καὶ οἰκονομικὴ ἐνίσχυση, αὐτοὶ ὅμως ἦταν ἀκόμα ὀκνηροὶ καὶ βραδυκί-

ναι πληροῦν τὰ θυμῆρη Θεῶ. Ἠλίσκοντο δὲ καὶ προφασισταὶ λέ-
 γοντες· «Οὐχ ἦκει ὁ καιρὸς τοῦ οἰκοδομηῆσαι τὸν οἶκον Κυρίου». Ἐπέστρωτο δὲ καὶ ἡ σύμπασα γῆ τῷ πεπλανηκότι καὶ τυραννήσαν-
 τι Σατανᾷ, καὶ ἦν αἰχμάλωτος, σεσαγηνευμένη πρὸς τοῦτο διὰ τῆς
 5 ἁμαρτίας καὶ ὑπὸ γε τοῦ μὴ εἰδέναι τὸν φύσει τε καὶ ἀληθῶς ὄντα
 Θεὸν καὶ τῶν ὄλων Δημιουργόν Ἄλλ' ἐξείλετο Θεὸς ἐν Χριστῷ τὰ
 τῆς δουλείας διαρρήξας δεσμὰ. Δι' αὐτοῦ γὰρ πεποδηγήμεθα, καὶ
 διατριβὰς ἀφέντες τὰς παρ' ἐχθροῖς καὶ τὴν πολύθεον πλάνησιν
 οἷά τινα γῆν ἀλλοφύλων ἀπολελοιπότες, ἀνεδράμομεν εἰς Σιών,
 10 τὴν νοσητὴν δηλονότι, τουτέστι τὴν Ἐκκλησίαν.

Ἄθρει γὰρ ὅπως ἡμῖν ὡς ἐν Ἰησοῦ τε καὶ Ζοροβάβελ δια-
 γράφεται Χριστός. Ἦν μὲν γάρ, ὡς ἔφην, ὁ Ζοροβάβελ ἐκ τῆς Ἰ-
 οῦδα φυλῆς. Ἀνατέταλκε δὲ ἐξ αὐτῆς καὶ ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς
 Χριστός. Τοιγάρτοι καὶ θεβασίλευκεν ἐπὶ τὸν Ἰσραήλ. Οὕτω γάρ
 15 πού φησι διὰ φωνῆς τοῦ Δαβίδ· «Ἐγὼ δὲ κατεστάθην βασιλεὺς
 ὑπ' αὐτοῦ ἐπὶ Σιών ὄρος τὸ ἅγιον αὐτοῦ, διαγγέλλων τὸ πρόστα-
 γμα Κυρίου». Ἦν δὲ δὴ καὶ ὁ Ἰησοῦς ἐκ φυλῆς τε καὶ αἵματος
 τοῦ Λευί, κατωνόμαστο δὲ καὶ μέγας ἱερεὺς· γέγονε δὲ καὶ ἡμῶν
 ἀρχιερεὺς ὁ Χριστός, ἑαυτὸν ὑπὲρ ἡμῶν ἱερουργῶν, ὡς ἄμωμον
 20 ἱερεῖον, ὡς ἀμὸν ἀληθινὸν εἰς ὁσμὴν εὐωδίας ἀνατιθείς τῷ Θεῷ
 καὶ Πατρὶ Πιστώσεται δὲ πως τὸν ἐπὶ τῷδε λόγον ἰσχυροεπεῖν
 ἐλομένοις καὶ αὐτῇ τῶν ὀνομάτων ἢ διασάφησις, ἥγουν ἐρμηνεία.
 Δηλοῖ μὲν γὰρ ὁ Ζοροβάβελ “Ῥύσις μετατεθειμένη”, Σαλαθιήλ
 γε μὴν “Ἐκκλησις Θεοῦ”. Ἐφη δὲ πού καὶ ὁ Χριστός· «Ἴδου ἐγὼ
 25 ἐκκλίνω ἐπ' αὐτοὺς ὡς ποταμὸς εἰρήνης, καὶ ὡς χειμάρρους ἐπι-
 κλύζων δόξαν ἐθνῶν». Ἔστι μὲν γὰρ ὁμολογουμένως αὐτὸς ὁ
 χειμάρρους τῆς τρυφῆς καὶ οἶον τῆς εἰρήνης ἢ ῥύσις. Ἄλλ' ἐκκέ-
 κλικεν εἰς ἡμᾶς καὶ μονονουχὶ μετατέθειται καταλελοιπῶς τὸν
 Ἰσραήλ. Κεχώρηκε δὲ, ὡς ἔφην, εἰς τοὺς ἐξ ἐθνῶν κεκλημένους,
 30 τοῖς ἄνωθεν καὶ πνευματικοῖς ἀγαθοῖς ἀμφιλαφῆ τὴν χύσιν εὖ
 μάλα δωρούμενος. Ἰησοῦς δὲ πάλιν “ἰαὼ σωτηρίαν” ὑποδηλοῖ,
 καὶ μὴν καὶ Ἰωσεδέκ “ἰαὼ καὶ δικαιοσύνην”. «ἰαὼ» δὲ ἔστιν “ὁ

νητοι καὶ συζητοῦσαν γιὰ τὸ ἂν ἔπρεπε νὰ ἐκπληρώσουν τὰ εὐάρεστα στὸν Θεό. Συλλαμβάνονταν καὶ ἄνθρωποι τῶν προφάσεων λέγοντας: «Δὲν ἦρθε ὁ καιρὸς νὰ οἰκοδομήσουμε τὸν ναὸ τοῦ Κυρίου». Ἦταν ἐπίσης καὶ ἡ γῆ ὀλόκληρη ὑποταγμένη στὴν ἐξουσία τοῦ Σατανᾶ, πού τὴν παραπλάνησε καὶ ἔγινε τύραννός της, καὶ ἦταν αἰχμάλωτή του, πιασμένη στὰ δίχτυα του μέσω τῆς ἁμαρτίας καὶ μὲ τὸ νὰ μὴ γνωρίζει τὸν ἀπὸ τῆ φύση του καὶ ἀληθινὸ Θεὸ καὶ Δημιουργὸ τῶν ὅλων. Ἄλλ' ὁ Θεὸς τὴ λύτρωσε μέσω τοῦ Χριστοῦ σπάζοντας τὰ δεσμὰ τῆς δουλείας. Γιατὶ ἀπὸ αὐτὸν ποδηγετηθήκαμε καὶ ἀφήνοντας τὴ ζωὴ μας κοντὰ στοὺς ἐχθροὺς καὶ ἐγκαταλείποντας τὴν πολύθεη πλάνη σὰν ξένη γῆ, ἐπιστρέψαμε στὴ Σιών, τὴ νοητὴ δηλαδή, ἥτοι τὴν Ἐκκλησία.

Πρόσεχε λοιπὸν πῶς παρουσιάζεται σὲ μᾶς ὁ Χριστὸς στὰ πρόσωπα τοῦ Ἰησοῦ καὶ τοῦ Ζοροβάβελ. Ἦταν δηλαδή, ὅπως εἶπα, ὁ Ζοροβάβελ ἀπὸ τὴ φυλὴ τοῦ Ἰούδα. Καὶ ὁ Κύριός μας Ἰησοῦς Χριστὸς ἀνέτειλε ἀπὸ αὐτὴ τὴ φυλὴ. Καὶ βέβαια καὶ βασίλευσε στὸν Ἰσραήλ. Γιατὶ ἔτσι λέγει κάπου μὲ τὰ λόγια τοῦ Δαβίδ· «Ἐγὼ ἐγκαταστάθηκα ἀπὸ αὐτὸν βασιλιάς στὸ ἅγιο ὄρος αὐτοῦ τὴν Σιών, ἐξαγγέλλοντας τὸ πρόσταγμα τοῦ Κυρίου»³. Καὶ ὁ Ἰησοῦς καταγόταν ἀπὸ τὴ φυλὴ καὶ τὸ αἷμα τοῦ Λευὶ καὶ ὀνομάσθηκε μέγας ἱερεὺς. Ἐγινε ἐπίσης καὶ ὁ Χριστὸς ἀρχιερέας δικός μας, ἱερουργώντας τὸν ἑαυτό του γιὰ χάρι μας, καὶ ἀφιερώνοντάς τον στὸν Θεὸ καὶ Πατέρα ὡς ἄμωμο ἱερὸ σφάγιο, ὡς ἄμνον ἀληθινὸ καὶ ὡς ὄσμὴ εὐωδιαστή. Καὶ θὰ τὸ ἐπιβεβαιώσει αὐτὸ πού λέμε, ἂν θελήσουμε νὰ τὸ ἐξετάσουμε μὲ λεπτομέρεια, ἢ διασάφηση, ἥτοι ἢ ἐρμηνεία, αὐτῶν τῶν ἴδιων τῶν ὀνομάτων. Γιατὶ τὸ ὄνομα Ζοροβάβελ σημαίνει “Ροὴ μετακινούμενη”, καὶ Σαλαθιήλ “Ἐκκλιση Θεοῦ”. Εἶπε ἐπίσης κάπου καὶ ὁ Χριστὸς· «Νὰ ἐγὼ ἐκκλίνω (στρέφομαι) πρὸς αὐτοὺς σὰν ποταμὸς εἰρήνης καὶ σὰν χείμαρρος κατακλύζω τὴ δόξα τῶν ἐθνῶν»⁴. Γιατὶ αὐτὸς εἶναι ὁμολογουμένως ὁ χείμαρρος τῆς τρυφῆς καὶ κατὰ κάποιον τρόπο ἢ ροὴ τῆς εἰρήνης. Ἀλλὰ ἐξέκκλινε σ' ἐμᾶς καὶ κατὰ κάποιον τρόπο μετατέθηκε, ἐγκαταλείποντας τοὺς Ἰσραηλιῖτες. Προσχώρησε ὅμως, ὅπως εἶπα, σ' αὐτοὺς πού εἶχαν κληθεῖ ἀπὸ τὰ ἔθνη, δωρίζοντας σ' αὐτοὺς πλούσια καὶ ἀπλόχερα τὴν ἐκχυση τῶν οὐράνιων καὶ πνευματικῶν ἀγαθῶν. Ὁ Ἰησοῦς ἐξάλλου σημαίνει “ἰαὼ σωτηρία”, ἀλλὰ καὶ Ἰωσεδὲκ σημαίνει “ἰαὼ καὶ δικαιοσύνη”, ἐνῶ

τῶν ὅλων Θεός". Γέγονε δὲ ἡμῖν ὁ Χριστὸς σωτηρία τε καὶ δικαιοσύνη παρὰ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς. Σεσώσμεθα γὰρ ἐν αὐτῷ τὸ τοῦ θανάτου φυγόντες λίνον, καὶ δεδικαιώμεθα διὰ πίστεως, τὴν καθ' ἡμῶν τυραννήσασαν ἁμαρτίαν ἀποσεισάμενοι.

5 Οὐκοῦν, ἀνακομιῶ γὰρ αὐθις εἰς τὸ ἐν ἀρχαῖς τὸν λόγον· βασιλέα μὲν αὐτὸν ἐν τῷ Ζοροβάβελ, ἀρχιερέα γε μὴν ὡς ἐν γε τῷ Ἰησοῦ καταθρήσομεν. Πλὴν ὁράτω πάλιν ὁ χρηστομαθῆς τὸ τῶν Ἰουδαίων ἀναπεπτωκὸς εἰς τὸ ῥάθυμον καὶ εἰς τὸ μὴ ἐλέσθαι πονεῖν τὰ πρὸς σύστασιν τοῦ θείου ναοῦ, τουτέστι τῆς Ἐκκλησίας
10 Χριστοῦ· προσεπαθρεῖτω δὲ τούτοις καὶ τὸ πρόθυμον τῶν ἐθνῶν καὶ τὸ πολὺ λίαν διεγηγεργμένον εἰς φιλεργίας. Δαρεῖος μὲν γάρ, ὡς ἔφην, ἐγείρεσθαί τε προστέταχε τὸν νεῶν καὶ τὰ εἰς δόξαν πληροῦσθαι τοῦ πάντων κρατοῦντος Θεοῦ, οἱ δὲ ἦσαν ὀκνηροὶ καὶ ἀφιλεργέστατοι καὶ τῶν ἀνδανόντων Θεῷ τὰ οἰκεία προτιθέν-
15 τες, καὶ πολὺ λίαν διανενευκότες ἐπὶ τὰ γεωδέστερα. Οἴκους γάρ, φησί, κατεσκεύαζον κοιλοστάθμους· τοιγάρτοι φησὶν ὁ θεσπέσιος Δαβὶδ περὶ τῶν ἐθνῶν· «Τὴν ἐπιθυμίαν τῶν πενήτων εἰσήκουσε Κύριος, τὴν ἐτοιμασίαν τῆς καρδίας αὐτῶν προσέσχε τὸ οὖς σου». Ἐτοιμότεροι γὰρ εἰς τὸ πιστεῦν οἱ ἐξ ἐθνῶν, ὀκνη-
20 ροὶ δὲ λίαν οἱ ἐξ Ἰσραήλ. Ἴδοις δ' ἂν ὃ φημι καὶ ἐν εὐαγγελικοῖς συγγράμμασιν, ἧτοι παραβολαῖς. Ἐτρεχον μὲν γὰρ οἱ δειπνοκλήτορες συναγείροντες εἰς τοὺς γάμους, οἱ δὲ οὐκ ἠθέλον ἐλθεῖν, ἐπλάττοντο δὲ «προφάσεις ἐν ἁμαρτίαις». Ὁ μὲν γὰρ ἔφασκεν, «Ἀγρὸν ἠγόρασα», ὁ δὲ, «Γυναιῖκα ἔγημα», ὥχοντο δὲ καὶ
25 ἕτεροι πρὸς τὴν ἐμπορίαν αὐτῶν. Οὐκοῦν κέκληνται καὶ εἰσέδραμον εἰς τοὺς γάμους οἱ ἐν ταῖς ὁδοῖς, οἱ παρὰ τοῖς φραγμοῖς ἠύρημένοι, καὶ γεγόνασιν ἀληθῶς οἱ πρῶτοι ἔσχατοι, καὶ οἱ ἔσχατοι πρῶτοι. Οὕτω καὶ ἔφασκεν ὁ Χριστὸς διὰ φωνῆς Δαβὶδ περὶ τε τῶν ἐξ αἵματος Ἰσραήλ καὶ τῶν ἐθνῶν· «Λαὸς ὃν οὐκ
30 ἔγνωσαν ἐδούλευσέ μοι, εἰς ἀκοὴν ὥτιον ὑπήκουσέ μου· υἱοὶ ἀλλότριοι ἐψεύσαντό μοι».

Στίχ. 7-9. «Τάδε λέγει Κύριος παντοκράτωρ· Θέσθε τὰς

“ἰαώ” σημαίνει “ὁ τῶν ὅλων Θεός”. Γιατὶ ὁ Χριστὸς ἔγινε σὲ μᾶς ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ Πατέρα σωτηρία καὶ δικαιοσύνη⁵. Γιατὶ σταθήκαμε ἀπὸ αὐτὸν διαφεύγοντας ἀπὸ τὸ δίχτυ τοῦ θανάτου, καὶ δικαιωθήκαμε μέσω τῆς πίστεως, ἀποτινάζοντας τὴν ἁμαρτία ποὺ μᾶς εἶχε κατατυραννήσει.

Θὰ ἐπαναφέρω λοιπὸν πάλι τὸν λόγο μου ἐκεῖ ἀπ’ ὅπου ξεκίνησε. Θὰ δοῦμε τὸν Χριστὸ βασιλέα στὸ πρόσωπο τοῦ Ζοροβάβελ καὶ ἀρχιερέα στὸ πρόσωπο τοῦ Ἰησοῦ. Πλὴν ὅμως ἄς προσέξει πάλι ὁ φιλομαθὴς τὴν πτώση τῶν Ἰουδαίων στὴ ραθυμία καὶ στὸ νὰ μὴ θέλουν νὰ κοπιᾶσουν γιὰ τὰ ἀναγκαῖα στὴ σύσταση τοῦ θείου ναοῦ, δηλαδή τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ καὶ μαζὶ μ’ αὐτὰ ἄς προσέξει καὶ τὴν προθυμία τῶν ἐθνῶν καὶ τὴ μεγάλη τους ἐπιθυμία γιὰ ἐργασία. Γιατὶ ὁ Δαρεῖος, ὅπως εἶπα, πρόσταξε καὶ νὰ ἀνοικοδομηθεῖ ὁ ναός, καὶ νὰ συνετελεσθοῦν ὅλα ὅσα συμβάλλουν στὴ δόξα τοῦ παντοκράτορα Θεοῦ, ἐνῶ αὐτοὶ ἦταν ὀκνηροὶ καὶ ἀπροθυμοὶ πρὸς ἐργασία, καὶ ἔβαζαν μπροστᾶ ἀπὸ τὰ ἀρεστὰ στὸν Θεὸ τὰ δικά τους, καὶ ἔκκλιναν πάρα πολὺ στὰ πλέον γήινα. Γιατὶ κατασκεύαζαν, λέγει, σπίτια μὲ πολλὴ διακόσμησι. Πράγματι λέγει ὁ Δαβὶδ γιὰ τὰ ἔθνη· «Ἀκουσε ὁ Κύριος τὴν ἐπιθυμία τῶν πτωχῶν, ἔστησες τὸ αὐτί σου στὴν προθυμία τῆς καρδιᾶς τους»⁶. Γιατὶ προθυμότεροι στὴν πίστη ἦταν οἱ ἐθνικοὶ, ἐνῶ οἱ Ἰσραηλιῖτες ἦταν πολὺ ὀκνηροὶ. Καὶ μπορεῖς αὐτὸ ποὺ λέγω νὰ τὸ δεῖς καὶ στίς εὐαγγελικὲς συγγραφές, ἦτοι τίς παραβολές. Ἐτρεχαν δηλαδή οἱ κλητῆρες γιὰ τὸ δεῖπνο, μαζεύοντας τοὺς καλεσμένους στοὺς γάμους, ἐκεῖνοι ὅμως δὲν ἠθελαν νὰ πᾶνε, ἀλλ’ ἐφεύρισκαν «προφάσεις ἐν ἁμαρτίαις»⁷. Γιατὶ ὁ ἓνας ἔλεγε, «ἀγόρασα ἀγρό», ὁ ἄλλος, «νυμφεύθηκα γυναίκα», καὶ ἄλλοι ἔτρεχαν στίς ἐμπορικὲς συναλλαγές⁸. Κλήθηκαν στὴ συνέχεια καὶ πῆγαν στοὺς γάμους ἄνθρωποι τοῦ δρόμου καὶ ὅσοι βρισκόνταν δίπλα στοὺς φράχτες καὶ ἀληθινὰ ἔγιναν «οἱ πρῶτοι ἔσχατοι, καὶ οἱ ἔσχατοι πρῶτοι»⁹. Ἐτσι ἔλεγε καὶ ὁ Χριστὸς μὲ τὸ στόμα τοῦ Δαβὶδ γιὰ τοὺς ἑξαίματος Ἰσραηλιῖτες καὶ τὰ ἔθνη· «Λαὸς ποὺ δὲν γνώρισα μὲ ὑπηρέτησε, καὶ μόλις ἀκουσαν γιὰ μένα ἔδειξαν ὑπακοή, ἐνῶ υἱοὶ ξένοι μου φέρθηκαν ὑποκριτικά»¹⁰.

Στίχ. 7-9. «Αὐτὰ λέγει ὁ Κύριος ὁ παντοκράτωρ· Συγκεντρωῶστε

8. Λουκᾶ 14, 18-20

9. Ματθ. 19, 30.

10. Ψαλμ. 17, 45.

καρδίας ὑμῶν εἰς τὰς ὁδοὺς ὑμῶν· ἀνάβητε ἐπὶ τὸ ὄρος
καὶ κόψατε ξύλα καὶ οἰκοδομήσατε τὸν οἶκον, καὶ εὐδο-
κήσω ἐν αὐτῷ καὶ ἐνδοξασθήσομαι, εἶπε Κύριος. Ἐπεβλέ-
ψατε εἰς πολλά, καὶ ἐγένετο ὀλίγα· καὶ εἰσηνέχθη εἰς τὸν
5 οἶκον καὶ ἐξεφύσησα αὐτά».

ζ. Συχνὴν ποιεῖται τὴν ὑπόμνησιν, συντελοῦν τὸ χροῖμα εἰς
ὄνησιν εἰδῶς τοῖς ἀκροωμένοις. Οὕτω καὶ ὁ θεσπέσιος Παῦλος
ἐπιστέλλει τισί· «Τὰ αὐτὰ γράφειν, ἐμοὶ μὲν οὐκ ὀκνηρόν, ὑμῖν δὲ
ἀσφαλές». Κατανοήσατε τοίνυν, φησίν, εἰς τὰς ἑαυτῶν ὁδοὺς, ἅς
10 πεποίησθε νῦν. Ποῖαι δὲ αὐταί, διατρανοῖ παραχοῖμα· «Ἐπεβλέ-
ψατε εἰς πολλά καὶ ἐγένετο ὀλίγα, καὶ εἰσηνέχθη εἰς τὸν οἶκον
καὶ ἐξεφύσησα αὐτά». Ἀφημαρτήκασιν μὲν γὰρ ἐλπίδος τῆς ἐπί-
γε, φημί, τῷ ἐλέσθαι γηπονεῖν. Μακροῦς γὰρ ἰδρωῶτας δεδαπανη-
κότες, ὀλίγα μόλις συνεκομίσαντο. Πλὴν ἐστέρηνται καὶ τούτων·
15 ἐκπεφύσηνται γὰρ, τουτέστιν γεγόνασιν ἐτέρων, καὶ ἥκιστα μὲν
αὐτοῖς, δεδαπάνηνται δὲ μᾶλλον τοῖς πλεονεκτεῖν εἰωθόσιν. Εἰ-
καῖον οὖν ἄρα τὸ σπούδασμα καὶ ὁ πόνος αὐτοῖς, ὅτι μὴ μᾶλλον
ἀποπεραίνειν ἤθελον τὸ τῷ Δεσπότη δοκοῦν, καὶ τῆς εἰς τὰ ἀμεί-
νω φιλεργίας τὴν εἰς τὰ αἰσχίω καὶ γεωδέστερα προὔργιαιτέραν
20 ἐποιοῦντο φροντίδα. Ἄρ' οὖν ἀνουθέτητον ἀφήκε τὸν Ἰσραήλ,
οὐ παρέδειξε τοῖς πεπλανημένοις τῆς ἐπανορθώσεως τὴν ὁδόν·
καὶ μὴν καὶ τοῦτο καταθρήσομεν εὐθύς γεγονός. Ἐφη γὰρ ὅτι
«Ἀνάβητε εἰς τὸ ὄρος καὶ κόψατε ξύλα καὶ οἰκοδομήσατε τὸν οἶ-
κον καὶ ἐνδοξασθήσομαι πάλιν ἐν αὐτῷ, καὶ εὐδοκήσω», τουτέ-
25 στι προσδέξομαί τε καὶ ἐπαινέσω τὰς τῶν εἰς τοῦτο πεπονηκότων
σπουδὰς τε καὶ προθυμίας.

Καλὸν οὖν ἄρα καὶ ἀνδάνον τῷ Θεῷ τὸ ἐπείγεσθαι πληροῦν
τὰ ὅσα περ ἂν φαίνοντο χρήσιμά τε καὶ ἀναγκαῖα πρὸς σύστασιν
τῆς Ἐκκλησίας καὶ πρὸς οἰκοδομὴν αὐτῆς. Δράσομεν δὲ τοῦτο,
30 καὶ λίαν ἐμφρόνως, οἷον ὕλην χρειωδεστάτην συλλέγοντες καὶ ὡς
ἐκ δρυμοῦ κόπτοντες ξύλα τὰ ἐν τῇ θεοπνεύστῳ Γραφῇ πνευματι-
κὰ θεωρήματα, δι' ὧν ἂν τις ἀσφαλῆ καὶ ἐρηρυσμένην ποιήσαι-
το τὴν ἐπὶ Θεῷ δόξαν, ἥτοι διάληψιν, καὶ εὖ ἔχοντα καὶ πεπονη-

τὸ νοῦ σας στοὺς δρόμους σας, ἀνεβείτε στὸ ὄρος καὶ κόψετε ξύλα, οἰκοδομήστε τὸν ναό, καὶ θὰ χαρῶ γι' αὐτὸ καὶ θὰ δοξα-
σθῶ, εἶπε ὁ Κύριος. Ἐπιχειρήσατε νὰ κάνετε πολλὰ, καὶ ἔγιναν
λίγα. Τὰ ἀποθηκεύσατε στὸ σπίτι σας καὶ ἐγὼ τὰ φύσησα καὶ
ἔξαφανίσθηκαν».

6. Κάνει συχνὲς ὑπενθυμίσεις, γνωρίζοντας ὅτι τὸ πρᾶγμα ὠφελεῖ
τοὺς ἀκροατές. Ἔτσι γράφει καὶ ὁ Παῦλος σὲ ἐπιστολὴ του πρὸς
κάποιους: «Τὸ νὰ σᾶς γράφω τὰ ἴδια γιὰ μένα δὲν εἶναι βαρετό, γιὰ σᾶς
ὅμως εἶναι ἀσφάλεια»¹¹. Σκεφθεῖτε, λέγει, τοὺς δρόμους σας ποὺ βαδίσα-
τε. Καὶ ποιοὶ εἶναι αὐτοὶ τὸ διευκρινίζει ἀμέσως. «Ἐπιχειρήσατε νὰ
κάνετε πολλὰ καὶ ἔγιναν λίγα. Τὰ ἀποθηκεύσατε στὸ σπίτι σας καὶ ἐγὼ
τὰ φύσησα καὶ ἔξαφανίσθηκαν». Διαψεύσθησαν στὴν ἐλπίδα τους,
ἐννοῶ στὴν προσπάθεια καλλιέργειας τῶν χωραφιῶν τους. Γιατὶ ἔχυσαν
πολὺν ἰδρῶτα, καὶ μόλις μὲ δυσκολία συνέλεξαν λίγα. Ἀλλὰ καὶ αὐτὰ τὰ
ἔχασαν. Γιατὶ δέχθησαν καὶ αὐτὰ φύσημα, δηλαδή ἔγιναν ἀπόκτημα
ἄλλων, ἀφοῦ ἐλάχιστα ἔμειναν γι' αὐτούς, ἐνῶ τὰ περισσότερα ξοδεύθη-
καν μᾶλλον ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ἔργο τους συνήθως ἔχουν τὴν ἀπληστία.
Μάταια λοιπὸν ἢ προσπάθεια καὶ ὁ κόπος τους, ἀφοῦ δὲν ἤθελαν νὰ
πράξουν αὐτὸ ποὺ ἤθελε ὁ Κύριος, ἀλλὰ θεώρησαν σπουδαιότερη τὴ
φροντίδα γιὰ τὰ κατώτερα καὶ τὰ πιὸ γήινα ἀπὸ τὸ νὰ ἀγαπήσουν καὶ
νὰ πράξουν τὰ ἀνώτερα. Ἄρα λοιπὸν δὲν ἄφησε τοὺς Ἰσραηλίτες χωρὶς
συμβουλές, ἀλλ' ἔδειξε στοὺς πλανημένους τὸν δρόμο τῆς ἐπανόρθωσης.
Καὶ αὐτὸ βέβαια θὰ δοῦμε ὅτι ἔγινε ἀμέσως. Γιατὶ εἶπε: «Ἀνεβείτε στὸ
ὄρος καὶ κόψετε ξύλα καὶ οἰκοδομήστε τὸν ναό, καὶ θὰ δοξασθῶ πάλι μὲ
αὐτὸ καὶ θὰ χαρῶ»· δηλαδή θὰ δεχθῶ καὶ θὰ ἐπαινέσω τὴν προσπάθεια
καὶ τὴν προθυμία αὐτῶν ποὺ κοπίασαν γι' αὐτό.

Εἶναι λοιπὸν καλὸ καὶ ἀρεστὸ στὸν Θεὸ τὸ νὰ θέλομε νὰ κάνομε
ὅσα φαίνονται χρήσιμα καὶ ἀναγκαῖα γιὰ τὴ σύσταση καὶ οἰκοδόμησι
τῆς Ἐκκλησίας. Κι αὐτὸ θὰ τὸ κάνομε, καὶ πολὺ συνετά, συλλέγοντας
σὰν κάποιο ἀναγκαιότατο ὑλικὸ καὶ κόβοντας σὰν ἀπὸ δάσους ξύλα, τὰ
πνευματικὰ διδάγματα τῆς θεόπνευστης Γραφῆς, μὲ τὰ ὅποια μπορεῖ
κανεὶς νὰ ἀποκτήσει ἀσφαλῆ καὶ βέβαια γνώμη, ἥτοι ἀντίληψη, γιὰ τὸν
Θεό, καὶ νὰ δείξει ὅτι εἶναι πολὺ καλὸς καὶ ἔξοχα πραγματοποιημένος

11. Φιλ. 3, 1.

μένον ἐξόχως ἀποφανεῖ τῆς μετὰ σαρκὸς οἰκονομίας τὸν τρόπον ἀποκομιεῖ δὲ πρὸς τούτῳ καὶ εἰς εἶδησιν ἀκριβοῦς τῆς πνευματικῆς εὐτεχνίας καὶ τῆς ἐν ἧθει καὶ τρόποις νοουμένης ἐπιεικειᾶς. Διὰ τοιούτων οἰκοδομεῖσθαί φαμεν τὸν οἶκον τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς Ἐκ-
5 κλησίας πράττεσθαι σύστασιν. Ἐρῶ δὲ πρὸς τούτοις, ὅτι καὶ ἕκαστος ἡμῶν ναὸς ἂν νοοῖτο καὶ οἶκος Θεοῦ. Κατώκηκε γὰρ ἐν ἡμῖν Χριστὸς διὰ τοῦ Πνεύματος, καὶ «ἐσμέν ναοὶ Θεοῦ ζῶντος», κατὰ τὰς Γραφάς.

Οὐκοῦν καὶ ἕκαστος ἡμῶν οἰκοδομεῖτω τὴν ἑαυτοῦ καρδίαν
10 διὰ πίστεως ὀρθῆς, αὐτὸν ἐχέτω θεμέλιον τὸν τῶν ὅλων Σωτῆρα Χριστόν, τὸν ἔντιμον ἀληθῶς· προσεπαγέτω δὲ τούτοις καὶ ὑλὴν ἑτέραν, τὴν ὑπακοὴν δὴ λέγω, καὶ τὸ εἰς πᾶν ὀτιοῦν εὐήνιον, τὴν ἀνδρείαν, τὴν ὑπομονήν, τὴν ἐγκράτειαν. Συναρμολογούμενοι γὰρ οὕτω διὰ πάσης ἀφῆς τῆς ἐπιχορηγίας, «εἰς ναὸν ἅγιον ἀνα-
15 θησόμεθα καὶ εἰς κατοικητήριον τοῦ Θεοῦ ἐν Πνεύματι». Οἱ δὲ βραδεῖς εἰς πίστιν, ἢ καὶ πιστεύσαντες μὲν, ὀκνηροὶ δὲ πῶς ἔτι πρὸς ἀπόστασιν τὴν ἐκ παθῶν τε καὶ ἁμαρτίας καὶ φιληδονίας κοσμηκῆς, δι' αὐτὸ δὴ τοῦτο μονονουχὶ καὶ κεκράγασιν· «Οὐχ ἦκει ὁ καιρὸς τοῦ οἰκοδομήσαι τὸν οἶκον Κυρίου»· ταύτη τοι καὶ
20 περιπίπτουσι ταῖς τῶν οὐρανίων ἀγαθῶν ἐνδείαις καὶ νοηταῖς ἀκαρπίαις, καταφθίνοντος ἐν αὐτοῖς τοῦ νοῦ, καθάπερ τινὸς γῆς, ὡς μήτε σῖτον ἔχειν, τουτέστιν ἰσχύν, μήτε μὴν οἶνον, ὃ ἐστὶν εὐφροσύνης σύμβολον. Γέγραπται γὰρ ὅτι «ἄρτος στηρίζει καρδίαν ἀνθρώπου, καὶ οἶνος εὐφραίνει καρδίαν ἀνθρώπου».

25 Στίχ 9-11. «Διὰ τοῦτο τάδε λέγει Κύριος παντοκράτωρ Ἄνθ' ὧν ὁ οἶκός μου ἐστὶν ἔρημος, ὑμεῖς δὲ διώκετε ἕκαστος εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ, διὰ τοῦτο ἀνέξει ὁ οὐρανὸς ἀπὸ δρόσου, καὶ ἡ γῆ ὑποστελεῖται τὰ ἐκφόρια αὐτῆς ἐφ' ὑμᾶς. Καὶ ἐπάξω ῥομφαίαν ἐπὶ τὴν γῆν καὶ ἐπὶ τὰ ὄρη καὶ
30 ἐπὶ τὸν σῖτον καὶ ἐπὶ τὸν οἶνον καὶ ἐπὶ τὸ ἔλαιον καὶ ἐπὶ πάντα ὅσα ἐκφέρει ἡ γῆ καὶ ἐπὶ τοὺς ἀνθρώπους καὶ ἐπὶ τὰ κτήνη καὶ ἐπὶ πάντας τοὺς πόνους τῶν χειρῶν αὐτῶν».

ὁ τρόπος τῆς ἔνσαρκης οἰκονομίας. Ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὸ θὰ μᾶς ὀδηγήσει καὶ σὲ ἀκριβῆ γνώση τῆς πνευματικῆς εὐτεχνίας καὶ τῆς νοούμενης ἐπιείκειας στὸ ἦθος καὶ τὴ συμπεριφορὰ. Γιατὶ μὲ αὐτὰ λέμε ὅτι οἰκοδομεῖται ὁ ναὸς τοῦ Θεοῦ καὶ πραγματοποιεῖται ἡ σύσταση τῆς Ἐκκλησίας. Ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὰ θὰ πῶ, ὅτι καὶ καθένας ἀπὸ ἐμᾶς μπορεῖ νὰ νοηθεῖ ναὸς καὶ οἶκος τοῦ Θεοῦ. Γιατὶ μέσω τοῦ Πνεύματος κατοίκησε μέσα μας ὁ Χριστὸς¹², καὶ σύμφωνα μὲ τὶς Γραφές, «εἴμαστε ναοὶ τοῦ ζωντανοῦ Θεοῦ»¹³.

Καθένας λοιπὸν ἀπὸ ἐμᾶς ἄς οἰκοδομεῖ τὴν καρδιά του μὲ τὴν ὀρθὴ πίστη, ἔχοντας ὡς θεμέλιο τὸν ἴδιο τὸν Σωτῆρα τῶν ὅλων, θεμέλιο ἀληθινὰ πολῦτιμο¹⁴. Κι ἄς προσκομίσει σὲ αὐτὰ καὶ ἄλλο ὑλικό, ἐννοῶ βέβαια τὴν ὑπακοή καὶ τὴν εὐπείθεια σὲ ὅτιδήποτε γενικὰ, τὴν ἀνδρεία, τὴν ὑπομονή, τὴν ἐγκράτεια. Γιατὶ συναρμολογούμενοι ἔτσι μὲ τὴ σύνδεση καθε πρόσθετης χορηγίας «θὰ ὑψωθοῦμε καὶ θὰ γίνουμε ναὸς ἅγιος καὶ κατοικητήριον τοῦ Θεοῦ»¹⁵. «Ὅποιοι ὅμως εἶναι βραδεῖς στὴν πίστη, ἢ, καὶ ἐνῶ πίστεψαν, παραμένουν ἀκόμα ὀκνηροὶ ὡς πρὸς τὸ νὰ ἀπομακρυνθοῦν ἀπὸ τὰ πάθη καὶ τὴν ἁμαρτία καὶ ἀπὸ τὴν κοσμικὴ φιληδονία, γι' αὐτὸ ἀκριβῶς καὶ κατὰ κάποιον τρόπο κραυγάζουν· «Δὲν ἦρθε ἀκόμα ὁ καιρὸς νὰ οἰκοδομήσομε τὸν οἶκον τοῦ Κυρίου. Γι' αὐτὸ καὶ περιπίπτουν, ἕξαιτίας τῆς πενίας καὶ τῶν πνευματικῶν ἀκαρπιῶν, ἀπὸ τὰ οὐράνια ἀγαθὰ, ἐπειδὴ ξηραίνεται ὁ νοῦς τους σὰ κάποια γῆ, ὥστε οὔτε σιτάρι νὰ ἔχει, δηλαδὴ δύναμη, οὔτε κρασί, πὺν εἶναι τὸ σύμβολο τῆς εὐφροσύνης. Γιατὶ ἔχει γραφεῖ· «Ὁ ἄρτος στηρίζει τὴν καρδιά τοῦ ἀνθρώπου»¹⁶, καὶ «Ὁ οἶνος εὐφραίνει τὴν καρδιά τοῦ ἀνθρώπου»¹⁷.

Στίχ. 9-11. «Γι' αὐτὸ αὐτὰ λέγει ὁ Κύριος ὁ παντοκράτωρ· Ἐπειδὴ ὁ οἶκος μου εἶναι ἔρημος καὶ ἐσεῖς συγκεντρώνετε ὁ καθένας ὅλο τὸ ἐνδιαφέρον του στὸ δικό του σπίτι, γι' αὐτὸ ὁ οὐρανὸς θὰ κρατήσῃ τὴ βροχὴ του καὶ ἡ γῆ θὰ ἀναστειλεῖ τὴν καρποφορία της. Καὶ θὰ καταφέρω τὴ ρομφαία ἐπάνω στὴ γῆ καὶ στὰ ὄρη καὶ στὸ σιτάρι καὶ στὸ κρασί καὶ στὸ λάδι καὶ σὲ ὅλα ὅσα παράγει ἡ γῆ, καὶ στοὺς ἀνθρώπους καὶ στὰ ζῶα καὶ σὲ ὅλους τοὺς κόπους τῶν χειρῶν τους».

15. Ἐφ. 2, 22.

16. Ψαλμ. 103, 15.

17. Σοφ. Σειρ. 40, 20

ζ. Οὐκ ἔα τῶν θείων καταρῶραθυμοῦντας ἐκτόπως ποιῆσθαι τὰ σφῶν ἐν ἀμείνοσι, καὶ τῶν εἰς δόξαν αὐτοῦ προτάττειν τὰ γεωδέστερα, ἀναπειθεί δὲ μᾶλλον ἐννοεῖν, ὡς, εἰ μὴ κέοιτο καλῶς τὰ ἀσυγκρίτως ὑπερκειμένα, οὐδ' ἂν τοῖς μείοσιν ἔποιτο τὸ εὖ κεί-
 5 σθαι πώποτε καὶ ἐν οἷς εἶναι θεβούληνται. Ταύτη τοί φησιν «Ἀνθῶν ὁ οἶκός μου ἐστὶν ἔρημος, ὑμεῖς δὲ διώκετε ἕκαστος εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ, διὰ τοῦτο» συμβήσεται τοῦτό τε κάκεινο, δι' ὧν ἂν εὐ-
 θὺς καταφθίνοιτο τὰ ἐν ἀγροῖς, οὐρανοῦ μὲν δρόσον οὐ καθιέν-
 τος ἔτι, γῆς δὲ τὴν οἰκείαν ἀνακοπτούσης ἰσχύν, καὶ μὴν καὶ
 10 ῥομφαίας, ἥγουν ὀργῆς, ἐπενηνεγμένης, ληϊοῖς τε ὁμοῦ καὶ ἀμπέ-
 λοις συναυαινομένης ἐλαίας, καταδοσκομένης τε πρὸς τούτοις ἀνθρώπους τε καὶ κτήνη.

Οὐκοῦν τοῖς ὀκνοῦσιν ἀποπληροῦν τὰ εἰς δόξαν Θεοῦ καὶ τὰ δι' ὧν ἂν ὀρῶτο συνεστηκῶς ὁ οἶκος αὐτοῦ, τουτέστιν ἢ Ἐκκλη-
 15 σία, οὐτ' ἂν δρόσος γένοιτο πνευματικός, τουτέστι παράκλησις ἢ ἔξ οὐρανοῦ ψυχᾶς καὶ καρδίας καταπαιίνουσα, οὔτε μὴν ἢ ἀπὸ γῆς εὐκαρπία, τουτέστι τὰ διὰ σώματος κατορθώματα, οὐ σῖτος, οὐκ οἶνος, οὐκ ἐλαίου χρῆσις. Ἄνίσχυροι γὰρ πάντα τε καὶ πάν-
 τως ἔσονται, καὶ τοῦ κατευφραίνεσθαι μακράν, καταπιανθεῖεν δ'
 20 ἂν οὐδαμῶς ἐλαίῳ τῷ νοητῷ τῷ τῆς ἀγαλλιᾶσεως, καὶ ἀπαξα-
 πλῶς ἄγευστοι καὶ ἀμέτοχοι τῆς εὐλογίας ἀπομενοῦσι τῆς διὰ Χριστοῦ· καὶ πρὸς γε δὴ τούτοις ὑπενεχθήσονται τῇ ῥομφαίᾳ καὶ ἄμισθον παντελῶς ὑπομενοῦσι πόνον, κἂν εἴ τις αὐτοῖς ἐπιεικεί-
 ας ἐπιτηδεύοιτο τρόπος. «Στεφανοῦται γὰρ οὐδεῖς, ἐὰν μὴ νομί-
 25 μως ἀθλήσῃ», κατὰ τὸ γεγραμμένον. Οὐκοῦν ἠγώμεθα περι-
 σπούδαστον καὶ τῶν ὅτι μάλιστα σεπτῶν τὴν εἰς τὰ ἀμείνω σπου-
 δὴν, τετάχθω δὲ καὶ τὰ καθ' ἡμᾶς ἐν μείονι λόγῳ, καὶ ἴτω κατόπιν
 τῶν εἰς δόξαν Θεοῦ. Καὶ οὐχὶ δὴ μόνον ἐστίαί καὶ χρῆματα καὶ
 τὰ εἰς δόξαν κενήν, ἀλλὰ γὰρ καὶ γένη καὶ ἀδελφοὶ καὶ πατέρες.
 30 Οὕτω γὰρ πού φησι καὶ ὁ Χριστός· «Ὁ φιλῶν πατέρα ἢ μητέρα
 ὑπὲρ ἐμέ, οὐκ ἔστι μου ἄξιος, καὶ ὁ φιλῶν υἱὸν ἢ θυγατέρα ὑπὲρ
 ἐμέ, οὐκ ἔστι μου ἄξιος».

7. Δὲν ἀφήνει νὰ δείχνουν ἀνόητα πλήρη ἀμέλεια γιὰ τὰ θεῖα καὶ νὰ θέτουν σὲ ἀνώτερη μοῖρα τὰ δικά τους, καὶ ἀπὸ αὐτὰ ποὺ συντελοῦν στὴ δόξα του, νὰ προτάσσουν τὰ πλέον γῆινα, ἀλλὰ τοὺς πείθει μᾶλλον νὰ σκεφθοῦν ὅτι, ἂν δὲν ἔχουν καλῶς τὰ ἀσυγκρίτως ἀνώτερα, οὔτε τὰ κατώτερα μποροῦν νὰ ἔχουν ποτέ τὸ καλῶς ἔχειν καὶ νὰ ἔχουν αὐτὰ ποὺ θέλουν. Γι' αὐτὸ λέγει: «Ἐπειδὴ ὁ οἶκος μου εἶναι ἔρημος καὶ ἔσεῖς συγκεντρώνετε ὅλο τὸ ἐνδιαφέρον σας καθένας σας στὸ δικό του σπίτι», γι' αὐτὸ θὰ συμβεῖ αὐτὸ καὶ ἐκεῖνο, ἀπὸ τὰ ὅποια ἀμέσως θὰ καταστραφοῦν τὰ γεννήματα στὰ χωράφια, καθὼς ὁ οὐρανὸς δὲν θὰ ρίχνει πιά τὴ βροχὴ του στὴ γῆ, καὶ ἡ γῆ θὰ διακόψει τὴ γονιμότητά της, ἀλλὰ καὶ πέφτοντας ἡ ρομφαία, ἦτοι ἡ ὀργή, μαζί μὲ τὰ χωράφια καὶ τὰ ἀμπέλια θὰ καταστρέψει καὶ τὴν ἐλιά, καὶ ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὰ θὰ ἐξολοθρεύσει καὶ τοὺς ἀνθρώπους καὶ τὰ ζῶα.

Γι' αὐτοὺς λοιπὸν ποὺ ἀδιαφοροῦν νὰ πράξουν ὅσα συντελοῦν στὴ δόξα τοῦ Θεοῦ καὶ αὐτὰ μὲ τὰ ὅποια θὰ φαινόταν ὅτι οἰκοδομεῖται ὁ οἶκος αὐτοῦ, δηλαδή ἡ Ἐκκλησία, οὔτε πνευματικὴ βροχὴ θὰ ὑπάρξει, δηλαδή παρηγοριὰ ἀπὸ τὸν οὐρανὸ ποὺ εὐχαριστεῖ τὴν ψυχὴ, οὔτε καὶ ἡ εὐφορία τῆς γῆς, δηλαδή ὅσα κατορθώνομε μὲ τὸ σῶμα, οὔτε σιτάρι, οὔτε κρασί, οὔτε καὶ λάδι. Γιατὶ θὰ εἶναι γιὰ ὅλα ὅπωςδήποτε καὶ χωρὶς ἀμφιολία ἀδύναμοι καὶ πολὺ μακριὰ ἀπὸ τὴν εὐφροσύνη, οὔτε θὰ γευθοῦν καθόλου ἀπὸ τὸ πνευματικὸ λάδι, καὶ γενικὰ θ' ἀπομείνουν ἄγευστοι καὶ ἀμέτοχοι τῆς εὐλογίας τοῦ Χριστοῦ. Καὶ ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὰ θὰ βρεθοῦν κάτω ἀπὸ τὴ ρομφαία καὶ θὰ ὑπομείνουν κόπο χωρὶς καμμιὰ ἀπολύτως ἀμοιβή, ἔστω καὶ ἂν εἶχαν νὰ ἐπιδείξουν κάποια ἐκδήλωση καλωσύνης. Γιατὶ σύμφωνα μὲ αὐτὸ ποὺ ἔχει γραφεῖ, «Κανένας δὲ στεφανώνεται, ἂν δὲν ἀγωνισθεῖ σύμφωνα μὲ τοὺς κανόνες»¹⁸. Ἄς θεωροῦμε λοιπὸν περισπούδαστο πρᾶγμα καὶ ἀπὸ τὰ πιὸ σεβαστὰ τὸν ἀγῶνα γιὰ τὰ ἀνώτερα, καὶ ἄς τεθοῦν τὰ δικά μας σὲ δευτέρη μοῖρα καὶ ἄς τοποθετηθοῦν μετὰ ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ συντελοῦν στὴ δόξα τοῦ Θεοῦ. Καὶ ὄχι μόνο τὰ σπίτια καὶ τὰ χρήματα καὶ τὰ ὅσα προσφέρουν κούφια δόξα, ἀλλὰ καὶ οἱ συγγενεῖς καὶ τὰ ἀδάλφια καὶ οἱ πατέρες. Γιατὶ ἔτσι λέγει κάπου ὁ Χριστός: «Ὁποῖος ἀγαπᾷ τὸν πατέρα του ἢ τὴ μητέρα του περισσότερο ἀπὸ ἐμένα, δὲν εἶναι ἄξιός μου· καὶ ὁποῖος ἀγαπᾷ τὸν υἱὸ ἢ τὴ θυγατέρα του περισσότερο ἀπὸ ἐμένα δὲν εἶναι ἄξιός μου»¹⁹.

Στίχ. 12. «Καὶ ἤκουσε Ζοροβάβελ ὁ τοῦ Σαλαθιήλ ὁ ἐκ φυ-
 λῆς Ἰούδα, καὶ Ἰησοῦς ὁ τοῦ Ἰωσεδὲκ ὁ ἱερεὺς ὁ μέγας,
 καὶ πάντες οἱ κατάλοιποι τοῦ λαοῦ τῆς φωνῆς Κυρίου τοῦ
 Θεοῦ αὐτῶν καὶ τῶν λόγων Ἀγγαίου τοῦ προφήτου, κα-
 5 θότι ἐξαπέστειλεν αὐτὸν Κύριος ὁ Θεὸς αὐτῶν πρὸς αὐ-
 τούς, καὶ ἐφοβήθη ὁ λαὸς ἀπὸ προσώπου Κυρίου».

η'. Ὅτι μὴ μάτην ποιεῖται τὰς ἀπειλάς, χρῆμά τέ ἐστιν οὐκ
 ἀνόνητον τοῖς ῥαθυμεῖν εἰωθόσιν ὁ φόβος, κατίδοι τις ἂν κἀντεῦ-
 θεν εὐκόλως. Ἴδου γάρ, ἰδου τῶν θείων ἐπεῖπερ ἐπύθοντο λόγων,
 10 τρέπονται παραχρῆμα πρὸς φιλεργίαν, εἴκουσί τε λοιπὸν τοῖς κα-
 θηγεῖσθαι λαχοῦσι, Ζοροβάβελ τέ φημι καὶ Ἰησοῦς, διὰ πλείστης
 τε ὄσης αἰδοῦς τὰς τοῦ προφήτου ποιοῦνται φωνάς, καὶ δεδυσώ-
 πηνται τὴν ἀποστολήν, καίτοι πάλοι κομιδῇ σμικρῶν ἀξιοῦντες
 τὸ χρῆμα λόγων. Οὐκοῦν ἀληθές καὶ δι' αὐτῶν ὁράται τῶν πρα-
 15 γμάτων ὅτι, «Ὁν ἀγαπᾷ Κύριος, παιδεύει, μαστιγοῖ δὲ πάντα υἱ-
 ὄν ὃν παραδέχεται». Μετατάττει γὰρ ἔσθ' ὅτε πρὸς τὰ ἀμείνω τὸν
 νοῦν τὸ τοῦ κολάζεσθαι δεῖμα, καὶ τῶν σκυθρωπῶν ἢ ἔφοδος εἰς
 τὸν θεῖον ἡμᾶς μεθορμίζει φόβον· καὶ ἔστιν ἀτρεκὲς τὸ ἐν διδλίῳ
 παροιμιῶν, ὅτι «Ὁ φοβούμενος τὸν Κύριον οὗτος ὑγιαίνει», καὶ
 20 πάλιν «Φόβος Κυρίου εἰς ζωὴν ἀνδρός». Καὶ ὁμοίως ἡ Σοφία·
 «Φόβος Κυρίου δόξα καὶ καύχημα», καὶ «Φόβος Κυρίου τέρπει
 καρδίαν, καὶ δώσει πρὸς τούτοις εὐφροσύνην καὶ χαρὰν καὶ μα-
 κροημέρευσιν». Θεά δὲ ὅπως ἡμέρως τε ἡμᾶς καὶ ὡς ἂν αὐτῶ
 πρέποι πλήττει Θεός. Οὐ γὰρ εὐθύς τοῖς ἀνθρωπίνους σώμασιν
 25 ἐπάγει τὰ ἐξ ὀργῆς, καταπτοεῖ δὲ μᾶλλον τοῖς ἔξωθεν καὶ ὀλίγοις
 δείμασι, καὶ ταῖς τῶν ἐδωδύμων ζημίαις μεταποιεῖ πρὸς τὸ ἄμει-
 νον καὶ πρὸς τὸ ἐλέσθαι λοιπὸν ἐργάζεσθαι τὰ αὐτοῦ.

Στίχ. 13. «Καὶ εἶπεν Ἀγγαῖος ὁ ἄγγελος Κυρίου τῷ λαῷ·
 Ἐγὼ εἰμι μεθ' ὑμῶν, λέγει Κύριος».

30 θ'. Ὅρα ταῖς εἰς τὰ ἀμείνω μεταστάσεσι παρομαρτοῦσαν εὐ-
 θὺς τὴν φιλανθρωπίαν. Συμμεθίσταται γὰρ οἶονεὶ πως ὁ τῶν

Στίχ. 12. «Ἐκουσε τότε ὁ Ζοροβάβελ, ὁ υἱὸς τοῦ Σαλαθιήλ ἀπὸ τῆ φυλῆ τοῦ Ἰούδα, καὶ ὁ Ἰησοῦς, ὁ υἱὸς τοῦ Ἰωσεδέκ, ὁ μέγας ἱερέας, καὶ ὅλα ὅσα εἶχαν ἀπομείνει, τῆ φωνῆ τοῦ Κυρίου τοῦ Θεοῦ τους, δηλαδή τοὺς λόγους τοῦ προφήτη Ἀγγαίου, καθόσον τὸν εἶχε στείλει ὁ Κύριος ὁ Θεὸς τους σ' αὐτούς, καὶ φοβήθηκε ὁ λαὸς τὸν Κύριο».

8. Ὅτι δὲν στέλνει μάταια τὶς ἀπειλές καὶ δὲν εἶναι πρᾶγμα ἀνώφελο ὁ φόβος γι' αὐτοὺς ποὺ συνηθίζουν νὰ δείχνουν ἀδιαφορία, μπορεῖ κανεὶς εὐκόλα νὰ τὸ δεῖ καὶ ἀπὸ αὐτὰ ἐδῶ. Νὰ λοιπόν, νὰ ποὺ μόλις ἄκουσαν τὰ θεῖα λόγια ἀμέσως στρέφονται στὴν ἀγάπη πρὸς ἐργασία καὶ τέλος ὑποχωροῦν στοὺς ἀρχηγούς ποὺ τοὺς ἔλαχαν, ἐννοῶ τὸν Ζοροβάβελ καὶ τὸν Ἰησοῦ, δείχνουν μεγάλο σεβασμὸ στοὺς λόγους τοῦ προφήτη καὶ κυριεύονται ἀπὸ ἀνησυχία γιὰ τὸ μήνυμα, μολονότι πιὸ μπροστὰ ἔδιναν πολὺ μικρὴ σημασία σ' αὐτό. Ἀποδεικνύεται λοιπόν καὶ ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ πράγματα ὅτι εἶναι ἀλήθεια πῶς «Ὅποιον ἀγαπᾷ ὁ Κύριος τὸν παιδεύει, καὶ μαστιγώνει κάθε παιδί του ποὺ τὸ ἀποδέχεται»²⁰. Γιατὶ ὁ φόβος τῆς τιμωρίας πολλές φορές ὠθεῖ τὸν νοῦ στὰ καλύτερα καὶ ἡ ἔφοδος τῶν λυπηρῶν μᾶς ὁδηγεῖ στὸν θεῖο φόβο. Καὶ ἀληθεύει αὐτὸ ποὺ λέγεται στὸ βιβλίον τῶν Παροιμιῶν· «Ὅποιος φοβᾶται τὸν Κύριο, πράττει ὀρθά»²¹. Καὶ πάλι· «Ὁ φόβος τοῦ Κυρίου εἶναι γιὰ τὸν ἄνθρωπο ζωή»²². Ὁμοῖα καὶ ἡ Σοφία λέγει· «Ὁ φόβος τοῦ Κυρίου εἶναι δόξα καὶ καύχημα»²³, καὶ, «Ὁ φόβος τοῦ Κυρίου εὐχαριστεῖ τὴν καρδιά καὶ ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὰ θὰ προσφέρει εὐφροσύνη καὶ χαρά»²⁴. Πρόσεχε πόσο ἤπια μᾶς χτυπᾷ ὁ Θεὸς καὶ ὅπως πρέπει σ' αὐτόν. Γιατὶ δὲν δίνει ἀμέσως τὰ πλήγματα τοῦ θυμοῦ του στὸ σῶμα τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλὰ μᾶλλον τὸν τρομάζει μὲ ἐξωτερικούς καὶ μικροὺς φόβους, καὶ μὲ τὶς ζημίες στὶς τροφές τὸν μεταβάλλει στὸ καλύτερο καὶ στὸ νὰ θελήσει στὸ ἐξῆς νὰ ἐκτελεῖ τὶς ἐντολές του.

Στίχ. 13. «Καὶ εἶπε ὁ Ἀγγαῖος, ὁ ἀγγελιοφόρος τοῦ Κυρίου, στὸ λαό· Ἐγὼ εἶμαι μαζί σας, λέγει ὁ Κύριος».

9. Πρόσεχε πῶς στὴ μεταβολὴ πρὸς τὰ καλύτερα ἀκολουθεῖ ἀμέσως ἡ φιλανθρωπία. Γιατὶ μεταβάλλεται κατὰ κάποιον τρόπο ὁ Θεὸς

23. Σοφία Σειρᾶχ 1, 11.

24. Σοφία Σειρᾶχ 1, 12.

ὄλων Θεὸς τοῖς μετανοεῖν ἤρημένοις, συνειναί τε σφίσι κατεπαγ-
 γέλλεται, οὐ τί ἂν γένοιτο τὸ ἰσοστατοῦν; Θεοῦ γὰρ συνόντος,
 ἅπαν μὲν ἡμῖν ἐκποδῶν οἰγήσεται βλάβος, εἰσβαλεῖ δὲ πάντως τὰ
 ἀγαθὰ, καὶ βεβηκότες εὐθύς οἱ τῆς εὐημερίας ἀναφανοῦνται τρό-
 5 ποι, καὶ πᾶν ὅτιοῦν τῶν ἡδίστων συμβήσεται. Εἰ δὲ δὴ φάσκοι τὸ
 γράμμα τὸ ἱερὸν «ἄγγελον Κυρίου» τὸν Ἀγγαῖον, οἰέσθω μηδεὶς
 ἄγγελον μὲν εἶναι κατὰ φύσιν αὐτόν, γεννηθῆναι δὲ καθ' ἡμᾶς
 ἄνθρωπον ἐκ γυναικὸς (ἀπόπληκτον γὰρ κομιδῇ τὸ ὧδε νοεῖν),
 οἰησόμεθα δὲ μᾶλλον, εἴπερ ἐσμέν ἐν καλῷ φρενὸς καὶ νοῦ βλέπον-
 10 τος εἰς τὸ ἀτρεκές, ἀπὸ τοῦ ἀγγέλλειν ἄγγελον εἰρησθαι καὶ ὀνο-
 μάζεσθαι. Ἐπεὶ τὸ λυποῦν οὐδὲν καὶ εἰς ἑτέραν ἡμᾶς ἀτοπίαν ἐκ-
 βαίνοντας, ἀγγέλους ὑπάρχειν ὁμολογεῖν τῇ φύσει καὶ τοὺς
 ἀπαγγέλλοντας τῷ Ἰωβ τὰ τε ἐν ἀγροῖς παρὰ τε τῶν ἰππέων συμ-
 βεβηκότες, καὶ μὴν καὶ ὅτι τεθναῖσιν οἱ παῖδες αὐτοῦ κατασεσει-
 15 σμένης τῆς οἰκίας. Εἴρηται δὲ καὶ ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος, «Μεγάλης
 βουλής ἄγγελος». Ἀπήγγειλε γὰρ ἡμῖν τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ καὶ
 Πατρός. Οὐκοῦν ἀπὸ τοῦ ἀγγέλλειν ἄγγελος, καὶ οὐχὶ δὴ πάν-
 τως, εἰ ἐπ' ἀνθρώπων λέγοιτο τυχὸν ἢ κλησὶς, ἀπὸ γε τοῦ εἶναι
 κατὰ φύσιν οὐχ ὅπερ ἡμεῖς

20 Στίχ. 14-15. «Καὶ ἐξήγειρε Κύριος τὸ πνεῦμα Ζοροβάβελ
 τοῦ Σαλαθιήλ ἐκ φυλῆς Ἰούδα, καὶ τὸ πνεῦμα Ἰησοῦ τοῦ
 Ἰωσεδὲκ τοῦ ἱερέως τοῦ μεγάλου, καὶ τὸ πνεῦμα τῶν κα-
 ταλοίπων παντὸς τοῦ λαοῦ, καὶ εἰσῆλθον καὶ ἐποίουν τὰ
 ἔργα ἐν τῷ οἴκῳ Κυρίου παντοκράτορος Θεοῦ αὐτῶν, τῇ
 25 τετραδί καὶ εἰκάδι τοῦ μηνὸς τοῦ ἕκτου».

ι'. Πεφόβηνται μὲν οἱ ἐξ Ἰσραὴλ ἀπὸ προσώπου Κυρίου.
 Πλὴν ἄθρει μοι πάλιν, ὡς οὐ πρότερον κεχωρήκασιν εἰς γε τὸ
 ἐλέσθαι δοῦν τὰ ἀνδάνοντα τῷ Θεῷ, εἰ μὴ καὶ γέγονε μετ' αὐτῶν
 καὶ ἐξήγειρε τὸ πνεῦμα αὐτῶν. Εἰσόμεθα δὴ οὖν κἀντεῦθεν, ὅτι
 30 κἂν εἰ ἔλοιτό τις τὸ ἐθελουργεῖν εἰς τὸ ἀγαθόν, κἂν εἰ ἐν προθυμί-
 αῖς γένοιτο ταῖς τοιαῖσδε τυχόν, ἀλλ' οὐδὲν ὅλως ἀποπερανεῖ, μὴ

τῶν ὅλων μαζί μ' αὐτούς πού θέλουν νά μετανοήσουν καί ὑπόσχεται ὅτι εἶναι μαζί τους, πράγμα μὲ τὸ ὁποῖο τί θά μπορούσε νά βρεθεῖ ἰσοδύναμο; Γιατί, ἂν ὁ Θεὸς εἶναι μαζί μας, ὅποιαδήποτε βλάβη θά ἀπομακρυνθεῖ ἀπὸ ἐμᾶς, θά ἀκολουθήσουν ὅπωςδήποτε τὰ ἀγαθὰ καί θά κάνουν ἀμέσως τὴν ἐμφάνισή τους οἱ τρόποι τῆς εὐημερίας καί θά μᾶς συμβεῖ ὅποιοδήποτε ἀπὸ τὰ πιὸ εὐχάριστα. Ἐάν τώρα ἡ ἁγία Γραφή ὀνομάζει «ἄγγελο Κυρίου» τὸν Ἄγγαϊο, μὴ νομίσει κάποιος, ὅτι αὐτὸς εἶναι ἄγγελος κατὰ φύση (αὐτὸ εἶναι τεράστια ἀνοησία νὰ τὸ σκεφθεῖ κανεὶς), γιατί γεννήθηκε ἀπὸ γυναίκα ἄνθρωπος ὅπως ἐμεῖς, ἀλλὰ μᾶλλον πρέπει νὰ σκεφθοῦμε, ἂν ἔχομε σωστὰ τὰ μυαλὰ μας καί ὁ νοῦς μας ἀποβλέπει στὴν ἀλήθεια, ὅτι ὀνομάσθηκε καί λέγεται ἄγγελος ἀπὸ τὴν ἀγγελία πού μεταφέρει. Γιατί δὲν ἐμποδίζει καθόλου νὰ πέσομε καί σὲ ἄλλο σφάλμα, νὰ ὁμολογήσομε ὅτι εἶναι κατὰ φύση ἄγγελοι καί ἐκεῖνοι πού ἀναγγέλλουν στὸν Ἰωβ ὅσα ἔγιναν στοὺς ἀγρούς ἀπὸ τοὺς ἰππεῖς, ἀλλὰ καί ὅτι ἔπεσε τὸ σπίτι καί σκοτώθηκαν τὰ παιδιά του²⁵. Ὀνομάσθηκε ἐπίσης καί ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ «Μεγάλης βουλῆς ἄγγελος»²⁶. Γιατί μᾶς ἀνήγγειλε τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ καί Πατέρα. Ἄγγελος λοιπὸν ὀνομάσθηκε ἀπὸ τὴν ἀγγελία πού μεταφέρει, καί ὄχι ὅπωςδήποτε, ἂν τυχὸν τὸ ὄνομα ἀναφέρεται σὲ ἀνθρώπους, ἀπὸ τὸ ὅτι εἶναι κατὰ φύση αὐτὸ πού δὲν εἴμαστε ἐμεῖς.

Στίχ. 14-15. «Καὶ ὁ Κύριος φωτίζοντας τὸν νοῦ τους διήγειρε τὸν Ζοροβάβελ, τὸν υἱὸ τοῦ Σαλαθιήλ ἀπὸ τῆ φυλῆ τοῦ Ἰούδα, καί τὸν Ἰησοῦ, τὸν υἱὸ τοῦ Ἰωσεδέκ, τὸν ἱερέα τὸν μεγάλο, καί τοὺς ὑπόλοιπους τοῦ λαοῦ, καί μπῆκαν στὸν οἶκο τοῦ Κυρίου τοῦ παντοκράτορα καί ἐκτελοῦσαν τὶς ἐργασίες στὶς εἴκοσι τέσσερις τοῦ ἔκτου μήνα».

10. Οἱ Ἰσραηλιῖτες φοβήθηκαν τὸν Κύριο. Πλὴν ὅμως πρόσεχε παρακαλῶ πάλι ὅτι δὲν προχώρησαν προηγουμένως στὴν ἀπόφαση νὰ πράξουν τὰ εὐάρεστα στὸν Θεό, παρὰ μόνο ὅταν τοὺς ἐπισκέφθηκε καί τοὺς διήγειρε φωτίζοντας τὸν νοῦ τους. Θὰ μάθομε λοιπὸν καί ἀπὸ αὐτά, ὅτι, καί ἂν ἀκόμα ἀποφασίσει κάποιος νὰ πράξει μὲ τὴ θέλησή του καί μόνος του τὸ ἀγαθό, καί ἂν τυχὸν κυριευθεῖ ἀπὸ τέτοιες προθυ-

οὐχὶ συνόντος τε αὐτῷ τοῦ Θεοῦ καὶ διανιστάντος εἰς εὐτολμίαν, καὶ καταθήγοντος εἰς τὸ τληπαθές, καὶ τὸν ἐπὶ ταῖς φιλεργίαις ἀποκείροντος ὄκνον. Τοιγάρτοι καὶ ὁ θεσπέσιος Παῦλος περὶ τῶν τὸ θεῖον πεπιστευμένων κήρυγμά φησιν, ὅτι «περισσότερον 5 αὐτῶν πάντων ἐκοπίασα»· προσεπήγαγε δὲ πανσόφως· «Οὐκ ἐγὼ δέ, ἀλλ' ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ ἢ σὺν ἐμοί». Καὶ μὴν καὶ αὐτὸς ὁ Σωτὴρ τοῖς ἀγίοις ἀποστόλοις· «Χωρὶς ἐμοῦ», φησὶν, «οὐ δύνασθε ποιεῖν οὐδέν». Αὐτὸς γὰρ ἡμῶν ἢ ἔφεσις καὶ ἢ πρὸς πᾶν ὅτι- οὖν τῶν ἀγαθῶν προθυμία, αὐτὸς ἢ ἰσχύς, καὶ συνόντος μὲν ἡμῖν 10 εὐδοκιμήσομεν, ἑαυτοὺς οἰκοδομοῦντες «εἰς ναὸν ἅγιον, εἰς κατοικητήριον τοῦ Θεοῦ ἐν Πνεύματι», ἀποφοιτῶντος δὲ καὶ νοσφιζομένου, πῶς ἂν ἐνδοιάσειέ τις, ὅτι καὶ ἀπρακτῆσομεν ὄκνω τε καὶ ἀνανδρία νικώμενοι, καὶ ὡς ἀκερδῆ τὸν πόνον ἀποσειόμενοι; Πλὴν ὄρα τοὺς πάλαι διὰ πολλὴν ἀπειθείαν ὑποπεσόντας 15 ὀργῇ, λοιπὸν εἰσθέοντας ἐν οἴκῳ Κυρίου καὶ ἐργαζομένους, συνόντων αὐτοῖς Ζοροβάβελ καὶ Ἰησοῦ τοῦ ἱερέως τοῦ μεγάλου.

Τύπος δ' ἂν εἴη τὸ χρῆμα πάλιν τῆς ἐν ἐσχάτοις τοῦ αἰῶνος καιροῖς ἐσομένης κλήσεως τοῦ Ἰσραὴλ, οἳ καὶ ἠπειθήσαν μὲν ἐν ἀρχαῖς, ταύτη τοι καὶ ἄκαρποι μεμενήκασι, δίχα δρόσου καὶ σί- 20 του καὶ οἴνου καὶ μὴν καὶ ἐλαίου, πεπτώκασι δὲ καὶ ὑπὸ ῥομφαίαν. Ἐπειδὴ δὲ πεφόβηνται λοιπὸν ἀπὸ προσώπου Κυρίου καὶ τοὺς τῶν ἀγίων προφητῶν δεδυσώπηνται λόγους, συνόντα τε σφίσι τὸν τῶν ὄλων ἔξουσι Θεόν, καὶ ἐξεγερθήσεται τὸ πνεῦμα αὐτῶν, ἐργάσονται δὲ καὶ αὐτοὶ τὰ εἰς τὸν ναὸν τοῦ Κυρίου, του- 25 τέστι τὴν Ἐκκλησίαν. Ἐν Χριστῷ δὲ καὶ ταῦτα· διαμορφοῦται γὰρ ὡσπερ ὡς ἐν γε τῷ Ζοροβάβελ καὶ Ἰησοῦ· ὁμοῦ γὰρ ἐστὶ βασιλεὺς μὲν ὡς Θεός, ἀρχιερεὺς δὲ πάλιν ὡς ἄνθρωπος, καὶ μεσίτης Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων· μεσιτεύει γὰρ ὁ ἱερεὺς Προσεπενήνεται δὲ ἀναγκαίως καὶ τό, «Τῇ τετράδι καὶ εἰκάδι τοῦ μηνὸς τοῦ 30 ἕκτου», τὸ ἀγχίστροφον τῆς γνώμης τῶν ἐξ Ἰσραὴλ εὖ μάλα καταδηλοῦν. Γέγονε μὲν γὰρ πρὸς αὐτοὺς ὁ λόγος ἐν χειρὶ Ἀγγαίου τῷ δευτέρῳ ἔτει ἐπὶ Δαρείου τοῦ βασιλέως ἐν τῷ μηνὶ τῷ ἕκτῳ

μίες, τίποτα ἀπολύτως δὲν θὰ ἀποτελειώσει, ἂν δὲν εἶναι κοντά του ὁ Θεὸς καὶ νὰ παρατρύνει τὴν τόλμη του, νὰ ἐνισχύει τὴν ὑπομονή του στοὺς κόπους, καὶ νὰ τοῦ ἀφαιρεῖ τὸν δισταγμὸ γιὰ τὴν ἐκτέλεση τοῦ ἔργου μὲ προθυμία. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ θεσπέσιος Παῦλος γι' αὐτοὺς πού πίστεψαν στὸ θεῖο κήρυγμα λέγει: «Περισσότερο ἀπὸ ὅλους αὐτοὺς ἐγὼ κοπίασα»²⁷. Καὶ πολὺ σοφὰ πρόσθεσε: «Ὁχι ἐγὼ μόνος μου, ἀλλὰ ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ πού εἶναι μαζί μου»²⁸. Ἀλλὰ καὶ ὁ ἴδιος ὁ Σωτὴρας λέγει στοὺς ἁγίους ἀποστόλους: «Χωρὶς ἐμένα δὲν μπορεῖτε νὰ κάνετε τίποτε»²⁹. Γιατὶ αὐτὸς εἶναι ὁ πόθος μας καὶ ἡ προθυμία μας γιὰ κάθε ἀγαθό, αὐτὸς εἶναι ἡ δύναμή μας, καὶ ὅταν εἶναι μαζί μας θὰ ἐπιτύχομε στὰ ἔργα μας, οἰκοδομώντας τὸν ἑαυτὸ μας «σὲ ναὸ ἅγιο, σὲ πνευματικὸ κατοικητήριον τοῦ Θεοῦ»³⁰, ὅταν ὅμως φύγει ἀπὸ μᾶς καὶ ἀπομακρυνθεῖ, πῶς μπορεῖ νὰ ἀμφιβάλει κανεὶς, ὅτι θὰ μείνομε ἄπρακτοι, ἡττημένοι ἀπὸ τὴν ὀκνηρία καὶ τὴν ἀνανδρία καὶ ἀπορρίτοντας τὸν κόπο, γιατί τάχα εἶναι ἀνώφελος; Πλὴν ὅμως πρόσεχε τοὺς παλαιοὺς πού ἐξαιτίας τῆς μεγάλης ἀνυπακοῆς τους ἔπεσαν στὴν ὀργή, στὴ συνέχεια νὰ τρέχουν στὸ ναὸ τοῦ Κυρίου καὶ νὰ ἐργάζονται, ἔχοντας μαζί τους τὸν Ζοροβάβελ καὶ τὸν Ἰησοῦ, τὸν μεγάλο ἱερέα.

Τὸ γεγονὸς θὰ μπορούσε νὰ θεωρηθεῖ πάλι προτύπωση τῆς κλήσης τῶν Ἰσραηλιτῶν πού πρόκειται νὰ γίνει κατὰ τοὺς ἔσχατους καιροὺς τοῦ αἰῶνα, οἱ ὁποῖοι καὶ ἀνυπακοή ἔδειξαν στὴν ἀρχή, γι' αὐτὸ καὶ ἔμειναν ἄκαρποι χωρὶς βροχή καὶ σιτάρι καὶ κρασί, ἀλλὰ καὶ λάδι, καὶ ἐπίσης βρέθηκαν κάτω ἀπὸ τὴ ρομφαία. Ἐπειδὴ ὅμως φοβήθηκαν στὴ συνέχεια τὸν Θεὸ καὶ ἔλαβαν σοβαρὰ ὑπόψη τοὺς λόγους τῶν ἁγίων προφητῶν καὶ εἶδαν ὅτι θὰ ἔχουν μαζί τους καὶ τὸν Θεὸ τῶν ὅλων, γι' αὐτὸ θὰ διεγερθεῖ τὸ πνεῦμα τους καὶ θὰ ἐργασθοῦν καὶ αὐτοὶ καὶ θὰ κάνουν αὐτὰ πού ἀπαιτοῦνται γιὰ τὸ ναὸ τοῦ Κυρίου, δηλαδή τὴν Ἐκκλησία. Κι αὐτὰ διαμορφώνονται μαζί μὲ τὸν Χριστό, ὅπως παλαιὰ μὲ τὸν Ζοροβάβελ καὶ τὸν Ἰησοῦ. Γιατὶ εἶναι συγχρόνως βασιλιάς ὡς Θεός, καὶ ἀρχιερέας πάλι ὡς ἄνθρωπος, καὶ μεσίτης μεταξὺ Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων³¹, γιατί ὁ ἱερέας μεσιτεύει. Προστέθηκε βέβαια κατ' ἀνάγκη καὶ τό, «στὶς εἴκοσι τέσσερις τοῦ ἔκτου μηνός», πού δηλώνει ἄριστα τὴν ἀστάθεια τῆς γνώμης τῶν Ἰσραηλιτῶν. Γιατὶ ὁ λόγος πρὸς αὐτοὺς ἐγχειρίσθη ἀπὸ τὸν Ἀγγαῖο κατὰ τὸ δεύτερο ἔτος τῆς βασιλείας τοῦ

Δαρείου, τὸν ἕκτο μήνα, τὴν πρώτη τοῦ μηνός, καὶ ἀνέλαβαν τὶς ἐργασίες στὸ ναὸ στὶς εἴκοσι τέσσερις τοῦ ἕκτου μηνός, ὥστε νὰ μεσολαβοῦν μεταξὺ τῆς ἀναβολῆς, ἤτοι τῆς λήψης ἀπόφασης, εἴκοσι τρεῖς ἡμέρες μετρημένες.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2ο

Στίχ. 1-3. «Τὸ δεύτερο ἔτος τῆς βασιλείας τοῦ Δαρείου, τὸν ἕβδομο μήνα, στὶς εἴκοσι μία τοῦ μηνός, μίλησε ὁ Κύριος στὸν Ἀγγαῖο τὸν προφήτη λέγοντάς του· Νὰ πεῖς στὸν Ζοροβάβελ, τὸν υἱὸ τοῦ Σαλαθιήλ, ἀπὸ τῆ φυλῆ τοῦ Ἰούδα, καὶ στὸν Ἰησοῦ, τὸν υἱὸ τοῦ Ἰωσεδέκ, τὸ μέγα ἱερέα, καὶ πρὸς ὅλους τοὺς Ἰσραηλίτες ποὺ ἔχουν ἀπομείνει ἀπὸ τὸ λαὸ τὰ ἐξῆς· «Ποιὸς ἀπὸ σᾶς ὑπάρχει ποῦ εἶδε αὐτὸν τὸ ναὸ σὲ ὅλη τὴν προηγούμενὴ του δόξα; Καὶ πῶς ἐσεῖς τὸν βλέπετε τώρα σὰ νὰ μὴν ὑπάρχει μπροστὰ σας;».

11. Μπῆκαν μέσα στὸν οἶκο τοῦ Θεοῦ καὶ ἄρχισαν τὴν ἐργασία στὶς εἴκοσι τέσσερις τοῦ ἕκτου μηνός, καὶ ἀμέσως ἔπειτα στὶς εἴκοσι μία τοῦ ἐπομένου ἑβδομοῦ μηνός δόθηκε ἀπὸ τὸν Θεὸ ἡ ἀγγελία στὸν Ἀγγαῖο. Τί ἄραγε μπορούμε νὰ σκεφθοῦμε καὶ γι' αὐτὸ καὶ ποιά ἦταν ἡ ἀφορμὴ εἶναι ἀνάγκη νὰ τὸ ποῦμε. Ὅταν ἄρχισαν τὸ κοπιαστικὸ ἔργο καὶ τὶς φροντίδες γιὰ τὸν θεῖο ναὸ καὶ εἶχαν διανύσει εἴκοσι ἑπτὰ ἡμέρες ἐργασίας βρέθηκαν νὰ λιποψυχοῦν καὶ ἄρχισαν νὰ ψιθυρίζουν ἢ μέσα τους ἢ μεταξύ τους, ὅτι κοπιάζουν μάταια, καὶ ὅτι, καὶ ἂν τυχὸν κατορθώσουν νὰ ἀνοικοδομήσουν τὸ ναὸ, μὲ κανένα τρόπο δὲν θὰ εἶναι ὅμοιος μὲ τὸν πρῶτο. Γιατὶ ἐκεῖνος ἦταν πάρα πολὺ λαμπρὸς καὶ τὸν εἶχαν κατασκευάσει φιλόδοξα χέρια, διακοσμημένος μὲ χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ στολίδια καὶ ἀφιερῶματα, ἐνῶ αὐτὸς θὰ εἶναι ἄσχημος, ἀφοῦ θὰ τοῦ λείπει κἄθε κόσμημα, καὶ θὰ στερεῖται τὴ λάμψη τοῦ πλούτου. Γιατὶ ἐκεῖνον, τὸν πρῶτο, τὸν καταστόλιζαν πλούσια, ἔχοντας ἀκόμα ἀφθονο πλοῦτο οἱ ἐκάστοτε βασιλεῖς τῶν Ἱεροσολύμων καὶ περισσότερο ἀπὸ τοὺς ἄλλους ὁ Σολομὼν, ἐνῶ αὐτὸν προστάζονταν νὰ τὸν ξαναχτίσουν ἔχοντας μόλις ἀναπνεύσει καὶ ἐνῶ στάζει ἀκόμα ὁ ἰδρώτας τους ἀπὸ τὴν αἰχμαλωσία καὶ στᾶ σπίτια τους δὲν ἔχουν ἀπολύτως τίποτε.

Τοιούτοις τισὶ διαλογισμοῖς νηχόμενοι καὶ ἀλύοντες εἰργάζοντο μὲν, πλὴν ἀπρόθυμοί τε καὶ ὀκνηροὶ γεγονότες κατεφωρῶντο πάλιν. Ταύτη τοι ὁ Θεὸς ἀσθενούντας ἐπιρρώωννυσι καὶ χρησιμωτάτην αὐτοῖς προσάγει τὴν πεῦσιν, εἰ δὴ τις ἄρα ἐστὶν ἐν αὐτοῖς, 5 ὃς ἐν δόξῃ τῇ πρώτῃ τὸν πάλαι τεθέαται ναόν. Ὀλίγοι δὲ ἦσαν κομιδῇ καὶ γεγηρακότες Πεπόρθητο μὲν γὰρ ὑπὸ τοῦ Ναβουχοδονόσορ ὁ ναός, καὶ ἦν αἰχμάλωτος ὁ Ἰσραήλ, ἀνείθη δὲ μόλις πεπερασμένων ἐτῶν ἑβδομήκοντα. Δυσεύρετος οὖν ἄρα καὶ σφόδρα πρεσβύτης ὁ καὶ πρὸ τῆς πορθήσεως ὢν, καὶ ζήσας ἐν τῇ αἰ- 10 χμαλωσίᾳ, καὶ ὑπονοστήσας αὐθις εἰς Ἱεροσόλυμα. Διὰ τοῦτό φησι «Τίς ἔσται ἐξ ὑμῶν ἄνθρωπος, ὃς εἶδε τὸν οἶκον τοῦτον ἐν τῇ δόξῃ αὐτοῦ τῇ ἔμπροσθεν», εἶτα ὄψεται τὸν ἐσόμενόν τε καὶ νέον ὡς μηδόλως ὑπάρχοντα· ἔνεστι δὲ δὴ τῇ πεύσει μομφή, ὡς μὴ οἰηθέντων, ὅτι, κὰν εἶεν αὐτοὶ στενοί τε λίαν καὶ ἐν ἐνδείᾳ 15 χρημάτων, ἀλλ' οὖν οὐκ ἂν ἠτόνησεν ὁ Θεός, ἀρκέσει δὲ πάλιν αὐτὸς εἰς γε τὸ χρῆναι, φημί, πανεύφημόν τε καὶ εὐκλεᾶ τὸν ἴδιον ἀποδειξαὶ ναόν.

Στίχ. 4-5. «Καὶ νῦν κατίσχυε, Ζοροβάβελ, λέγει Κύριος, καὶ κατίσχυε Ἰησοῦ ὁ τοῦ Ἰωσεδὲκ ὁ ἱερεὺς ὁ μέγας, καὶ 20 κατισχνέτω πᾶς ὁ λαὸς τῆς γῆς, λέγει Κύριος, καὶ ποιεῖτε, διότι ἐγὼ μεθ' ὑμῶν εἰμι, λέγει Κύριος Παντοκράτωρ, καὶ ὁ λόγος μου ὃν διεθέμην ὑμῖν ἐξελθόντων ὑμῶν ἐκ γῆς Αἰγύπτου, καὶ τὸ πνεῦμά μου ἐφέστηκεν ἐν μέσῳ ὑμῶν. Θαρσεῖτε».

25 ιβ'. Οὐκ ἐᾶ κατασεῖσθαι πρὸς ἀκηδίαν, οὔτε μὴν τοῖς εἰς ὄκνον ἠττᾶσθαι δείμασιν, ἀνευρύνει δὲ μᾶλλον εἰς φιλεργίαν καὶ σφριγῶσαν αὐτοῖς τὴν προθυμίαν ἐνεργάζεται· διαγυμνάζει δὲ ἅμα πρὸς πίστιν αὐτοὺς καὶ ἐρηρυσμένους ἀποφαίνει, χρῆναι θαρρόειν εἰπών, καὶ τὸ ἔτι τούτων ἐπέκεινα καὶ πολυευκτότατον ἀ- 30 ληθῶς, συνειῖναι σφίσι κατεπαγγέλλεται· καὶ τίνα δὴ τρόπον, προσετίθει λέγων· «Τὸ πνεῦμά μου ἐφέστηκεν ἐν μέσῳ ὑμῶν. Θαρσεῖτε». Ἐνδοιάσειε δ' ἂν οὐδεὶς τῶν εἴσω φρενὸς ἀγαθῆς καὶ νοῦ βεβηκότος, ὅτι τοῖς πονοῦσι γενικῶς εἰς οἰκοδομὴν τοῦ θείου ναοῦ,

Ταλαντευόμενοι ἀπὸ τέτοιους διαλογισμούς καὶ πλανώμενοι μέσα σ' αὐτὲς τὶς σκέψεις, ἐργάζονταν βέβαια, ἀλλὰ φαίνονταν πάλι ὅτι εἶχαν γίνῃ ἀπρόθυμοι καὶ ὀκνηροί. Γι' αὐτὸ ὁ Θεὸς τοὺς ἐνισχύει στὴν ἀδυναμία τους καὶ τοὺς κάνει χρησιμὴ ἐρώτηση, ἂν δηλαδὴ ὑπάρχει κάποιος ἀνάμεσά τους ποὺ εἶδε τὸ παλαιὸ ναὸ στὴν πρώτη του δόξα. Ἦταν ὅμως ἐλάχιστοι καὶ γέροντες. Γιατὶ ὁ ναὸς εἶχε καταστραφεῖ ἀπὸ τὸν Ναβουχοδονόσορ καὶ οἱ Ἰσραηλιῖτες ἦταν αἰχμάλωτοι καὶ εἶχαν μόλις ἐλευθερωθεῖ ἀφοῦ πέρασαν ἑβδομήντα χρόνια. Δύσκολα λοιπὸν μπορούσε νὰ βρεθεῖ ἓνας τόσο πολὺ γέροντας, ποὺ νὰ ὑπῆρχε πρὶν ἀπὸ τὴν ἐκπόρθησιν, νὰ ἔζησε τὴν αἰχμαλωσίαν, καὶ νὰ γύρισε πάλι στὰ Ἱεροσόλυμα. Γι' αὐτὸ ρωτᾷ: «Ποιὸς ἀπὸ σᾶς εἶναι ποὺ εἶδε αὐτὸν τὸν ναὸ στὴν προηγούμενὴ του δόξα» καὶ φαντάζεται ὅτι ὁ νέος ποὺ θὰ γίνῃ θὰ εἶναι σὰν νὰ μὴ ὑπάρχει καθόλου; Ὑπάρχει στὴν ἐρώτησι μομφή, ἐπειδὴ δὲν σκέφθησαν, πὼς ἀκόμα καὶ ἂν αὐτοὶ βρισκόνταν σὲ στενόχωρη θέσι καὶ εἶχαν μεγάλη ἔλλειψη χρημάτων, ὅμως ὁ Θεὸς δὲν ἀδράνησε, ἀλλὰ θὰ ἐπαρκέσει αὐτὸς καὶ πάλι, ἐννοῶ νὰ παρουσιάσει μεγαλόπρεπο καὶ ἔνδοξο τὸν δικό του ναό.

Στίχ. 4-5. «Καὶ τώρα λάβε δύναμη, Ζοροβάβελ, λέγει ὁ Κύριος, λάβε δύναμη καὶ σὺ Ἰησοῦ, υἱὲ τοῦ Ἰουσεδέκ, ὁ μέγας σὺ ἱερέας, λάβε δύναμη καὶ ὅλος ὁ λαὸς τῆς χώρας, λέγει ὁ Κύριος, καὶ ἐργάζεσθε, γιατί ἐγὼ εἶμαι μαζί σας, λέγει ὁ Κύριος ὁ παντοκράτωρ, καὶ ἡ συμφωνία ποὺ ἔκανα μαζί σας ὅταν βγήκατε ἀπὸ τὴ χώρα τῆς Αἰγύπτου, καὶ τὸ Πνεῦμα μου βρίσκεται ἀνάμεσά σας. Ἐχετε θάρρος».

12. Δὲν τοὺς ἀφήνει νὰ πέσουν σὲ ὑπερβολικὴ λύπη, οὔτε νὰ τοὺς καταβάλλῃ ὁ φόβος καὶ νὰ κυριευθοῦν ἀπὸ ὀκνηρία, ἀλλὰ μᾶλλον διεγείρει μέσα τους τὴν ἀγάπη πρὸς τὴν ἐργασία, καὶ τοὺς γεμίζει μὲ προθυμία ὅλο σφρίγος. Συγχρόνως τοὺς ἀσκεῖ στὴν πίστι καὶ τοὺς παρουσιάζει ἐδραίους, λέγοντάς τους ὅτι πρέπει νὰ ἔχουν θάρρος, καὶ τὸ πέρα ἀπὸ αὐτὰ καὶ πολὺ ποθητὸ ἀληθινά, τοὺς ὑπόσχεται ὅτι θὰ εἶναι μαζί τους. Καὶ μὲ ποιὸ τρόπο θὰ γίνῃ αὐτό, τὸ λέγει προσθέτοντας «Τὸ Πνεῦμα μου βρίσκεται ἀνάμεσά σας. Ἐχετε θάρρος». Κανένας ποὺ ἔχει μυαλὰ σωστά καὶ νοῦ ποὺ μένει σταθερὸς δὲν θὰ ἀμφιβάλῃ, ὅτι σὲ

τουτέστι τῆς Ἐκκλησίας, ἰσχύν τε ἅμα χαρίζεται καὶ δίδωσι τὸ
 θαρσεῖν, ὅτι καὶ συνέσται διὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, καὶ πάντα
 αὐτοῖς ἀποπερανεῖ τὰ δι' ὧν ἂν δύναιντο λαμπρὸν καὶ εὐδόκιμον
 τὸν οἰκεῖον ἀποφῆναι θίον. Οὕτω καὶ ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς
 5 Χριστὸς οἰκοδομεῖν μέλλουσι τὴν Ἐκκλησίαν τοῖς ἁγίοις ἀποστό-
 λοις καὶ εἰς ναὸν ἅγιον συναγείρειν τοὺς πεπιστευκότας, ἔφασκεν
 ἀναγκαίως, ὅτι «Ἴδου ἐγὼ μεθ' ὑμῶν εἰμι πάσας τὰς ἡμέρας καὶ
 ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος». Ὅτι δὲ ἔμελλε συνεῖναι πάλιν
 αὐτοῖς διὰ τοῦ Πνεύματος, σαφηνεῖ πάλιν αὐτός, ποτὲ μὲν λέγων
 10 ὅτι, «Οὐκ ἀφήσω ὑμᾶς ὀρφανούς, ἔρχομαι πρὸς ὑμᾶς», ποτὲ δὲ
 τὸν τῆς ἀφίξεως τρόπον ἐναργῆ καθιστάς, διὰ τοῦ φάναι πάλιν
 «Συμφέρει ὑμῖν ἵνα ἐγὼ ἀπέλθω. Ἐὰν γὰρ ἐγὼ μὴ ἀπέλθω, ὁ Πα-
 ράκλητος οὐ μὴ ἔλθῃ πρὸς ὑμᾶς, ἐὰν δὲ ἀπέλθω, πέμψω αὐτὸν
 πρὸς ὑμᾶς». Οὐκοῦν σύνεστι μὲν τοῖς οἰκοδομοῦσι τὸν οἶκον αὐ-
 15 τοῦ, ἀποφοιτᾶ δὲ πάλιν καὶ ὀλοτρόπως ἀπανίσταται τῶν κατασει-
 ὄντων αὐτόν. Εἶεν δ' ἂν οὕτοι πάλιν, οἱ ἐν Βεελζεβούλ λέγοντες
 «Ἀνάθεμα Ἰησοῦν», καὶ πάντα τὰ ὀρθὰ διαστρέφοντες, καὶ ταῖς
 τῶν ἀπλουστέρων ψυχαῖς τὸν τῆς ἀπωλείας ἰὸν ἐγχείοντες.

Στίχ 6-8. «Διότι τάδε λέγει Κύριος παντοκράτωρ· Ἐτι
 20 ἅπαξ ἐγὼ σείω τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν καὶ τὴν θάλασ-
 σαν καὶ τὴν ξηρᾶν, καὶ συσσειώσω πάντα τὰ ἔθνη, καὶ ἤξει
 τὰ ἐκλεκτὰ πάντων τῶν ἐθνῶν, καὶ πλήσω τὸν οἶκον τοῦ-
 τον δόξης, λέγει Κύριος παντοκράτωρ· ἐμὸν τὸ ἀργύριον
 καὶ ἐμὸν τὸ χρυσίον, λέγει Κύριος παντοκράτωρ».

25 ιγ'. Ἀνακομίζει τὸν λόγον ἐπὶ τὴν ἐξ ἐθνῶν ἐκκλησίαν καὶ εἰς
 χρόνους τῆς τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἐπιδημίας. Τότε δὲ κατεπαγγέλ-
 λεται καταδοθήσειν αὐτόν τε τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν καὶ μέντοι
 καὶ τὴν θάλασσαν, καὶ πρὸς τούτοις ἔτι πάντα τὰ ἔθνη. Ἐφη γὰρ
 ὅτι· «Ἐτι ἅπαξ σείω». Τοῦτο δὲ τοιοῦτόν τινα νοῦν ὑπεμφαίνειν
 30 ἔοικε, κατὰ γε τὸ αὐτῷ μοι καλῶς ἔχειν δοκοῦν. Οὐκοῦν ὅτε τοῖς
 εἰδώλοις λελατρευκότα τὸν Ἰσραὴλ καὶ τοῖς Αἰγυπτίων ἔθεσί τε
 καὶ νόμοις ἐκτεθραμμένον ἐλευθεροῦν ἐσκέπτετο, καὶ πρὸς τὴν

ὅσους κοπιᾶζουν γενναῖα στήν οἰκοδομή τοῦ θείου ναοῦ, δηλαδή τῆς Ἐκκλησίας, χαρίζει δύναμη καί συνάμα τοὺς ἐνθαρρύνει, ὅτι καὶ θὰ εἶναι μαζί τους μέσω τοῦ ἁγίου Πνεύματος, καὶ θὰ φέρει εἰς πέρας ὅλα ὅσα τοὺς χρειάζονται γιὰ νὰ παρουσιάσουν τὸν βίο τους λαμπρὸ καὶ ἀξιέπαινο. Ἔτσι καὶ ὁ Κύριός μας Ἰησοῦς Χριστὸς ὅταν οἱ ἅγιοι ἀπόστολοι ἔμελλαν νὰ οἰκοδομήσουν τὴν Ἐκκλησία καὶ νὰ συγκεντρώσουν σὲ ναὸ ἅγιο ἐκείνους ποὺ πίστεψαν τοὺς ἔλεγε ἀναγκαῖα: «Νὰ, ἐγὼ εἶμαι μαζί σας ὅλες τὶς ἡμέρες καὶ μέχρι τῆ συντέλεια τοῦ κόσμου»³². Ὅτι ὅμως ἔμελλε πάλι νὰ εἶναι μαζί τους μὲ τὸ ἅγιο Πνεῦμα, θὰ τὸ διασαφηνίσει ὁ ἴδιος λέγοντάς τους ἄλλοτε, «Δὲν θὰ σᾶς ἀφήσω ὄρφανούς, ἔρχομαι σ' ἐσᾶς»³³, καὶ ἄλλοτε καθιστώντας σαφῆ τὸν τρόπο τῆς ἀφίξης του, λέγοντας πάλι: «Εἶναι πρὸς τὸ συμφέρον σας ἂν ἐγὼ φύγω. Γιατί, ἂν δὲν φύγω, δὲν θάρθει σ' ἐσᾶς ὁ Παράκλητος, ἂν ὅμως φύγω, θὰ σᾶς τὸν στείλω»³⁴. Εἶναι λοιπὸν μαζί μὲ ἐκείνους ποὺ χτίζουν τὸ ναὸ του, ἐνῶ φεύγει καὶ ἐγκαταλείπει τελείως ἐκείνους ποὺ τὸν ἐξοργίζουν. Αὐτοὶ οἱ δεῦτεροι μπορεῖ νὰ εἶναι ὅσοι στὸ ὄνομα τοῦ Βεελζεβούλ λένε, «Ἀνάθεμα στὸν Ἰησοῦ»³⁵, διαστρέφουν ὅλα τὰ ὀρθά, καὶ χύνουν μέσα στὶς ψυχὰς τῶν πιὸ ἀπλοϊκῶν τὸ δηλητήριο τῆς ἀπώλειας.

Στίχ. 6-8. «Γιατὶ αὐτὰ λέγει ὁ Κύριος ὁ παντοκράτωρ: Ἄλλη μία φορὰ ἐγὼ θὰ σεισω τὸν οὐρανὸ καὶ τὴ γῆ καὶ τὴ θάλασσα καὶ τὴν ξηρὰ καὶ θὰ συγκλονίσω ὅλα τὰ ἔθνη, καὶ θὰ ρθοῦν ὅλα τὰ ἐκλεκτὰ ἔθνη καὶ θὰ γεμίσω μὲ δοξα αὐτὸν τὸν ναό, λέγει ὁ Κύριος ὁ παντοκράτωρ. Δικό μου εἶναι τὸ ἀργύριο, καὶ δικό μου τὸ χρυσάφι, λέγει ὁ Κύριος ὁ παντοκράτωρ».

13. Μεταφέρει τὸ λόγο στήν Ἐκκλησία τῶν προερχόμενων ἀπὸ τὰ ἔθνη καὶ στοὺς χρόνους τῆς ἐπιδημίας τοῦ Σωτήρα μας. Τότε, δίνει μήνυμα, ὅτι θὰ κατασειήσει τὸν οὐρανὸ καὶ τὴ γῆ, καὶ βέβαια τὴ θάλασσα, καὶ ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὰ καὶ ὅλα τὰ ἔθνη. Γιατὶ εἶπε «Ἀκόμα μιᾶ φορὰ ἐγὼ θὰ προκαλέσω σεισμό». Φαίνεται αὐτὸ ὅτι ὑποδηλώνει κάποιον τέτοιο νόημα σύμφωνα μὲ τὸ ὀρθὸ κατὰ τὴ γνώμη μου. Ὅταν δηλαδή σκεπτόταν νὰ ἐλευθερώσει τοὺς Ἰσραηλιῖτες ποὺ λάτρευαν τὰ εἰδωλα καὶ εἶχαν ἀνατραφεῖ μὲ τὶς συνήθειες καὶ τοὺς νόμους τῶν Αἰγυπτίων

34. Ἰω. 16, 7.

35. Α' Κορ. 12, 3.

τῆς ἀληθείας ἐπίγνωσιν μετακομίζειν ἤθελε, μονονουχὶ καὶ καταδονήσας ὁράται τὰ πάντα, τῶν μὲν ὑδάτων εἰς αἷμα μετεσκευασμένων, οὐρανοῦ δὲ χάλαζαν καθιέντος, τεμνομένης θαλάσσης καὶ πηγνυμένων τῶν ἐν αὐτῇ κυμάτων ἐν εἴδει τειχῶν, οὐρανοῦ τὸ μάν-
 5 να καταστάζοντος. Καί τι τοιοῦτον ὁ Ψαλμωδὸς ὑπεμφαίνει λέγων· «Ὁ Θεὸς ἐν τῷ προπορεύεσθαί σε ἐνώπιον τοῦ λαοῦ σου, ἐν τῷ διαβαίνειν σε ἐν τῇ ἐρήμῳ, γῆ ἐσειέσθη, καὶ γὰρ οἱ οὐρανοὶ ἔσταξαν». Σεσειῆσθαι δὲ φάμεν τὸ τηνικάδε τὴν γῆν, οὐχ ὑπομείνασαν τὸν συνήθη κλόνον, ἀλλ' ὡς ἐπισήμου γενομένης τῆς ἐξόδου τῶν
 10 υἱῶν Ἰσραὴλ καὶ λαθούσης οὐδένα τῶν ἐπὶ τῆς γῆς

Τοιοῦτόν τινα σεισμόν πάλιν ἔσεσθαι φησι κατὰ τὸν τῆς τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἐπιδημίας καιρόν, ὡς οὐδενὸς ἀγνοήσῃν μέλλοντος τὰ δι' αὐτῆς κατορθώματα. Ἔγνω μὲν γὰρ ὁ οὐρανὸς τὸ μυστήριον, καὶ τούτου μάρτυς ὁ Παῦλος λέγων· «Ἴνα γνωρισθῆ νῦν
 15 ταῖς ἀρχαῖς καὶ ταῖς ἐξουσίαις ἐν τοῖς ἐπουρανίοις, διὰ τῆς Ἐκκλησίας ἢ πολυποίκιλος σοφία τοῦ Θεοῦ, κατὰ πρόθεσιν τῶν αἰώνων ἣν ἐποίησεν ἐν τῷ Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν». Ἔγνω δὲ ὁμοίως καὶ ἡ σύμπασα γῆ καὶ ἡ θάλασσα, τουτέστιν αἱ νῆσοι. Τίς γὰρ ὅλως τῆς εἰς τοῦτο γνώσεως ἀμοιρήσας ὁράται; Ποία θάλασσα, ποῖον ἔθνος, ποία μοῖρα τῆς ὑπ' οὐρανόν; «Κεκήρυκται τὸ εὐ-
 20 αγγέλιον εἰς πάντα τὰ ἔθνη», κατὰ τὴν τοῦ Σωτῆρος φωνήν. «Ἔτι» τοίνυν φησὶν «ἅπαξ ἐγὼ σεῖω τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, καὶ τότε ἤξει τὰ ἐκλεκτὰ πάντων τῶν ἐθνῶν καὶ πλήσω τὸν οἶκον τοῦτον δόξης». Πλεῖστοι γὰρ ὅσοι καὶ ἐκ παντὸς ἔθνους καὶ λαμ-
 25 προὶ καὶ ἀπόλεκτοι γεγονάσιν οἱ πεπιστευκότες, καὶ ὡς ἐν τάξει λαμπρῶν ἀναθημάτων εἰς τὸν οἶκον τοῦ Θεοῦ συναγηγερομένοι, καὶ δόξαν αὐτῷ διὰ τούτου προσάπτοντες, εὐκλεᾶ τε καὶ ἀοίδιμον ἀποφαίνοντες καὶ δεδοξασμένοι παρὰ Χριστοῦ. Μεμαθήκασι γὰρ προσεύχεσθαι τε καὶ λέγειν· «Καὶ ἔστω ἡ λαμπρότης Κυρί-
 30 ου τοῦ Θεοῦ ἡμῶν ἐφ' ἡμᾶς»· καὶ πάλιν· «Εὐλογημένοι ἡμεῖς τῷ Κυρίῳ, τῷ ποιήσαντι τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν».

Ὅτι δὲ οὐχ ὕλης ἀψύχου δεῖται Θεός, ἀλλὰ νοητῆς εὐκοσμίας, ὑπεμφαίνει λέγων· «Ἐμὸν τὸ ἀργύριον καὶ ἐμὸν τὸ χρυσίον,

και ἤθελε νὰ τοὺς μεταφέρει στὴν ἐπίγνωση τῆς ἀλήθειας, τότε φαίνεται και νὰ συγκλονίζει κατὰ κάποιον τρόπο τὰ πάντα, νὰ μεταβάλλει τὰ νερὰ σὲ αἷμα, ὁ οὐρανὸς νὰ ρίχνει χαλάζι, ἡ θάλασσα νὰ χωρίζεται στὰ δύο και νὰ πῆζουν τὰ κύματα τῆς σὰ νὰ ἦταν τείχη, και ὁ οὐρανὸς νὰ στέλνει σὰν βροχὴ τὸ μάννα³⁶. Κάτι ὅμοιο ὑποδηλώνει και ὁ Ψαλμωδὸς λέγοντας: «Θεῖ μου, ὅταν προπορευόσουν μπροστὰ ἀπὸ τὸ λαὸ σου, ὅταν διέσχίζες τὴν ἔρημο, ἡ γῆ σείσθηκε και οἱ οὐρανοὶ ἔσταξαν»³⁷. Και λέμε ὅτι τότε σείσθηκε ἡ γῆ, ὄχι ὅτι ὑπέμεινε τὸ συνήθη σεισμό, ἀλλὰ ἐπειδὴ ἔγινε γνωστὴ ἡ ἔξοδος τῶν Ἰσραηλιτῶν και δὲν διέφυγε τὴν προσοχὴ κανενὸς ἀνθρώπου.

Κάποιος τέτοιος σεισμὸς λέγει ὅτι θὰ γίνει πάλι τὸν καιρὸ τῆς ἐπιδημίας τοῦ Σωτήρα μας, ὥστε νὰ μὴν ἀγνοήσει κανένας τὰ ἀποτελέσματα ποὺ θὰ κατορθώνονταν ἀπὸ αὐτήν. Πράγματι ὁ οὐρανὸς γνώρισε τὸ μυστήριον και αὐτὸ τὸ βεβαιώνει ὁ Παῦλος λέγοντας: «Γιὰ νὰ γίνει γνωστὸ τώρα σὲς ἀρχές και τὶς ἐξουσίες μέσω τῆς Ἐκκλησίας ἡ πολυμορφὴ σοφία τοῦ Θεοῦ σύμφωνα μὲ τὸν προαιώνιον σκοπὸ τὸν ὁποῖο πραγματοποίησε μὲ τὸν Ἰησοῦ Χριστὸ τὸν Κύριό μας»³⁸. Τὸ γνώρισε ἐπίσης και ὅλη ἡ γῆ και ἡ θάλασσα, δηλαδὴ τὰ νησιά. Γιατὶ ποιὸς ἔμεινε τελείως ἀμοιρὸς ἀπὸ τὴ γνώση αὐτή; Ποιὰ θάλασσα, ποιὸ ἔθνος, ποιὸ μέρος τοῦ κόσμου; Γιατὶ σύμφωνα μὲ τὸ λόγο τοῦ Σωτήρα, «Κηρύχθηκε τὸ Εὐαγγέλιον σὲ ὅλα τὰ ἔθνη»³⁹. Γιατὶ λέγει: «Ἀκόμα μιὰ φορὰ ἐγὼ θὰ σείσω τὸν οὐρανὸ και τὴ γῆ, και τότε θὰ ρθοῦν ὅλα τὰ ἐκλεκτὰ ἔθνη και θὰ γεμίσω μὲ δόξα αὐτὸν τὸ ναό». Πράγματι πλεῖστοι ὅσοι και ἀπὸ κάθε ἔθνος, και λαμπροὶ και ἐκλεκτοί, εἶναι αὐτοὶ ποὺ πίστεψαν και σὰν λαμπρὰ ἀναθήματα συγκεντρώθηκαν στὸ ναὸ τοῦ Θεοῦ και τοῦ ἀπονέμουν δόξα μὲ τὴν παρουσία τους, παρουσιάζοντάς τον ἔνδοξο και ἀείμνηστο, και εἶναι δοξασμένοι ἀπὸ τὸν Χριστό. Γιατὶ ἔμαθαν νὰ προσεύχονται και νὰ λένε: «Και ὅς εἶναι σ' ἐμᾶς ἡ λαμπρότητα τοῦ Κυρίου»⁴⁰ και ἄλλοῦ πάλι λέγει: «Ἐμεῖς εἴμαστε οἱ εὐλογημένοι τοῦ Κυρίου ποὺ δημιούργησε τὸν οὐρανὸ και τὴ γῆ»⁴¹.

Ἔτσι ὅμως ὁ Θεὸς δὲν χρειάζεται ἀψυχη ὕλη, ἀλλὰ πνευματικὴ εὐκοσμία, τὸ ὑποδηλώνει λέγοντας: «Δικό μου εἶναι τὸ ἀσῆμι, δικό μου

36. Ἐξ. κεφ. 7, 11 και 16.

39. Ματθ. 24, 14.

37. Ψαλμ. 67, 8-9.

40. Ψαλμ. 89, 17.

38. Ἐφ. 3, 10-11.

41. Ψαλμ. 113, 23.

λέγει Κύριος παντοκράτωρ». Ὁμοιον γὰρ ὡς εἰ λέγοι· Μὴ ἀκλεᾶ νομίζετε τὸν ναόν, ὅτι χρυσοῦ καὶ ἀργύρου καὶ τῆς ἐκ πλούτου λαμπρότητος ἀμοιρήσει τυχόν. Οὐ δεδέημαι τῶν τοιούτων («ἐμὸν γὰρ τὸ πᾶν ἀργύριον καὶ ἐμὸν τὸ χρυσίον, λέγει Κύριος 5 παντοκράτωρ»), ζητῶ δὲ μᾶλλον γνησίους προσκυνητάς, τῆ τοιούτων λαμπρότητι τὸν ἐμὸν καταχρυσώσω ναόν. Ὡσπερ γάρ, ὅτε τῶν κατὰ νόμον θυσιῶν ἐξίστη τὸν Ἰσραήλ, ἔφασκεν ἀναγκαιῶς, «Οὐ δέξομαι ἐκ τοῦ οἴκου σου μόσχους, οὐδὲ ἐκ τῶν ποιμνίων σου χιμάρους· ἐμὰ γὰρ ἐστὶ πάντα τὰ θηρία τοῦ ἀγροῦ, 10 κτήνη ἐν τοῖς ὄρεσι καὶ βόες», οὕτω κἀνθάδε τὸν ἐξ ὕλης κόσμον παραιτούμενος, ζητῶν δὲ μᾶλλον τὸν νοητόν, «ἐμὸν», φησί, «τὸ ἀργύριον καὶ ἐμὸν τὸ χρυσίον», τουτέστιν, Ἀπέχω καὶ πεπλήρωμαι καὶ δεδέημαι τῶν τοιούτων οὐδενός· ἴτω δὲ μᾶλλον ὁ πίστιν ἔχων ὀρθήν, ὁ τοῖς ἐξ ἀρετῆς ἀντήμασι διαπρέπων, ὁ ἀγάπῃ τῇ 15 εἰς ἐμὲ κατηγλαισμένος, ὁ καθαρὸς τὴν καρδίαν, ὁ πτωχὸς τῷ πνεύματι, ὁ φιλοικτίρμων καὶ ἀγαθός. Συναγηγερμένοι γὰρ οὕτως εἰς τὸν ἐμὸν ναόν, τουτέστι τὴν Ἐκκλησίαν, εὐκλεᾶ καὶ περίοπτον ἀποφανοῦσιν αὐτήν.

20 *Στίχ 9.* «Διότι μεγάλη ἔσται ἡ δόξα τοῦ οἴκου τούτου, ἡ ἐσχάτη ὑπὲρ τὴν πρώτην, λέγει Κύριος παντοκράτωρ, καὶ ἐν τῷ τόπῳ τούτῳ δώσω εἰρήνην, λέγει Κύριος παντοκράτωρ, καὶ εἰρήνην ψυχῆς εἰς περιποίησιν παντὶ τῷ κτίζοντι τοῦ ἀναστῆσαι τὸν ναόν τοῦτον».

ιδ'. Κατὰ γὰρ τοι τὸν καιρὸν τῆς τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἐπιδημίας 25 εὐκλεέστερος μὲν ἀσυγκρίτως ὁ θεῖος ἐδείχθη ναός, ἀμείνων δὲ οὕτω τοῦ πάλαι καὶ ὑπερκείμενος, ὅσῳπερ ἂν οἴοιτό τις διενεγκεῖν καὶ τῆς κατὰ νόμον λατρείας τὴν ἐν Χριστῷ τε καὶ εὐαγγελικὴν, καὶ τῶν ἐν σκιαῖς τὴν ἀλήθειαν. Ἄλλως τε φάναι γὰρ ἤδη κἀκεῖνο χρησίμως οἰήσομαι δεῖν· εἷς ἦν καὶ ἐν μόνοις τοῖς Ἱεροσολύμοις ὁ 30 πάλαι ναός, καὶ ἦν ἔθνος ἐν τῷ ἐξ Ἰσραήλ τὰς ἐν αὐτῷ θυσίας ἐπιτελοῦν, ἐπειδὴ δὲ γέγονε καθ' ἡμᾶς ὁ Μονογενής «Θεὸς ὢν Κύριος καὶ ἐπέφανεν ἡμῖν», κατὰ τὰς Γραφάς, μεμέστωται λοιπὸν ἡ ὑπ'

καὶ τὸ χρυσάφι». Ὁμοιο βέβαια εἶναι σὰ νὰ λέγει· Μὴ νομίζετε ἀπογυμνωμένο ἀπὸ δόξα τὸν ναῶ, ἐπειδὴ θὰ τοῦ λείψει τυχὸν τὸ χρυσάφι καὶ τὸ ἀσήμι καὶ ἡ λαμπρότητα τοῦ πλούτου· δὲν τὰ χρειάζομαι αὐτὰ (γιατὶ «δικό μου εἶναι ὅλο τὸ ἀσήμι, δικό μου καὶ ὅλο τὸ χρυσάφι, λέγει ὁ Κύριος παντοκράτωρ»), ἀλλὰ ζητῶ μᾶλλον γνήσιους προσκυνητές, γιατί με τὴ λαμπρότητα αὐτῶν θὰ καταχρυσώσω τὸν ναῶ μου. Ὅπως δηλαδή ὅταν ἀπομάκρυνε τοὺς Ἰσραηλιῖτες ἀπὸ τὶς θυσίαι τοῦ νόμου θεωροῦσε ἀναγκαῖο νὰ πεῖ, «Δὲν θὰ δεχθῶ ἀπὸ τὸ σπίτι σου μοσχάρια, οὔτε ἀπὸ τὰ ποίμνια σου τράγους· γιατί εἶναι δικὰ μου ὅλα τὰ ζῶα τοῦ ἀγροῦ, τὰ κτήνη σὰ βουνὰ καὶ τὰ βόδια»⁴², ἔτσι καὶ ἐδῶ, ἀπορρίπτοντας τὸν ὑλικὸ διάκοσμο καὶ ζητώντας μᾶλλον τὸν πνευματικὸ, λέγει· «Δικό μου εἶναι τὸ ἀσήμι, δικό μου καὶ τὸ χρυσάφι»· δηλαδή δὲν τὰ θέλω αὐτὰ, εἶμαι γεμᾶτος ἀπὸ αὐτὰ καὶ τίποτα ἀπὸ αὐτὰ δὲν χρειάζομαι. Ἄς ἔρθει μόνο αὐτὸς πὺν ἔχει ὀρθὴ πίστη, πὺν διαπρέπει με τὰ στολίδια τῆς ἀρετῆς, αὐτὸς πὺν εἶναι λαμπροσπύλιτος ἀπὸ τὴν ἀγάπη πρὸς ἐμένα, πὺν ἔχει καθαρὴ καρδιά, ὁ ταπεινὸς στὸ πνεῦμα, ὁ γεμᾶτος εὐσπλαγχνία καὶ καλωσύνη. Γιατὶ συγκεντρωμένοι ἔτσι στὸν ναῶ, δηλαδή στὴν Ἐκκλησία, θὰ τὴν ἀναδείξουν ἔνδοξη καὶ ὑπέρολαμπρη.

Στίχ. 9. «Γιατὶ θὰ εἶναι μεγάλη ἡ δόξα αὐτοῦ τοῦ ναοῦ, ἡ τελευταία μεγαλύτερη ἀπὸ τὴν πρώτη, λέγει ὁ Κύριος ὁ παντοκράτωρ, καὶ σ' αὐτὸν τὸν τόπο θὰ δώσω εἰρήνη, λέγει ὁ Κύριος ὁ παντοκράτωρ, καὶ εἰρήνη τῆς ψυχῆς πρὸς ἀμοιβὴ καὶ ἱκανοποίηση καθενὸς πὺν χτίζει γιὰ νὰ ὑψωθεῖ ὁ ναὸς αὐτός».

14. Πράγματι τὸν καιρὸ τοῦ ἐρχομοῦ τοῦ Σωτήρα μας στὴ γῆ φάνηκε ἀσύγκριτα πὺν λαμπρὸς ὁ θεὸς ναὸς, καὶ τόσο καλύτερος ἀπὸ τὸν παλαιὸ καὶ ἀνώτερος, ὅσο θὰ μπορούσε νὰ φαντασθεῖ κανεὶς ὅτι διαφέρει ἀπὸ τὴ λατρεία τοῦ νόμου ἢ λατρεία τοῦ Χριστοῦ καὶ τοῦ Εὐαγγελίου, καὶ ἡ ἀλήθεια ἀπὸ τὶς σκιές. Ἄλλωστε νομίζω ὅτι πρέπει νὰ πῶ τώρα πρὸς ὠφέλεια καὶ αὐτὸ. Ἐνας ἦταν καὶ μόνο σὰ Ἱεροσόλυμα ὁ παλαιὸς ναὸς, καὶ ἦταν ἓνα ἔθνος, τῶν Ἰσραηλιτῶν, πὺν τελοῦσε τὶς θυσίαι σ' αὐτόν, ὅταν ὅμως ἔγινε ὅμοιος μ' ἐμᾶς ὁ Μονογενής, «ἐνῶ ἦταν Θεὸς καὶ Κύριος καὶ φανερώθηκε σ' ἐμᾶς»⁴³, σύμφωνα με τὶς Γραφές, γέμισε τότε ὁ κόσμος ἀπὸ ἁγίους ναοὺς καὶ ἀναρίθμητους προ-

οὐρανὸν οἴκων τε ἁγίων καὶ ἀναριθμητῶν προσκνητῶν, οἱ πνευματικαῖς θυσίαις καὶ νοηταῖς εὐωδίαις τὸν τῶν ὄλων καταγεραΐρουσι Θεόν. Καὶ τοῦτο, οἶμαι, ἐστὶ τὸ διὰ φωνῆς τοῦ προφήτου Μαλαχίου προαναφωνούμενον ὡς ἐκ προσώπου τοῦ Θεοῦ· «Διότι βασιλεὺς μέγας ἐγὼ εἰμι, λέγει Κύριος, καὶ τὸ ὄνομά μου δεδόξασται ἐν τοῖς ἔθνεσι, καὶ ἐν παντὶ τόπῳ θυμίαμα προσφέρεται τῷ ὀνόματί μου καὶ θυσία καθαρὰ». Οὐκοῦν ἀτρεκῆς ὁ λόγος, ὡς ἔσται μείζων ἢ δόξα τοῦ τελευταίου ναοῦ, τουτέστι τῆς Ἐκκλησίας

“Οτι δὲ τοῖς πεφροντικοῖσι τοῦ οἰκοδομεῖν αὐτὴν ξένιον ὥσπερ τι παρὰ τοῦ Πατρὸς καὶ δῶρον ἐξ οὐρανοῦ δοθήσεται Χριστός, ἢ πάντων εἰρήνη, δι’ οὗ «τὴν προσαγωγὴν ἐσχήκαμεν ἐν ἐνὶ Πνεύματι πρὸς τὸν Πατέρα», σαφηνιεῖ λέγων ὅτι «Δώσω εἰρήνην ἐν τῷ τόπῳ τούτῳ καὶ εἰρήνην ψυχῆς εἰς περιποίησιν παντὶ τῷ κτίζοντι τοῦ ἀναστῆσαι τὸν ναὸν τοῦτον»· ἔφη γάρ που καὶ αὐτὸς ὁ Χριστός «Εἰρήνην τὴν ἐμὴν δίδωμι ὑμῖν, εἰρήνην τὴν ἐμὴν ἀφήμι ὑμῖν». Καὶ ὅπως ὀνίνησι τὸ χρῆμα τοὺς ἠγαπηκότας, διδάξει πάλιν ὁ Παῦλος γράφων· «Ἡ εἰρήνη τοῦ Χριστοῦ, ἢ ὑπερέχουσα πάντα νοῦν, φρουρήσει τὰς καρδίας ὑμῶν καὶ τὰ νοήματα ὑμῶν»· ἐλιπάρει δέ που καὶ ὁ σοφὸς Ἡσαΐας λέγων· «Κύριε ὁ Θεὸς ἡμῶν, εἰρήνην δὸς ἡμῖν, πάντα γὰρ ἀπέδωκας ἡμῖν»· ὡς τοῖς γε ἅπαξ ἠξιωμένοις τὴν Χριστοῦ λαβεῖν εἰρήνην, μετὸν εὐκόλως τὴν ἰδίαν ἀνασῶσαι ψυχὴν καὶ πρὸς κατορθωσιν ἀρετῆς ἀπευθῆναι τὸν νοῦν. Οὐκοῦν παντὶ τῷ κτίζοντι δοθήσεσθαι, φησὶν, τὴν εἰρήνην. Εἴτε γὰρ Ἐκκλησίαν οἰκοδομεῖ τις καὶ τέτακται μυσταγωγὸς ἐπὶ τὸν οἶκον τοῦ Θεοῦ, εἴτ’ οὖν τὴν ἰδίαν αὐτὸς ὀνίνησι ψυχὴν, ὡς λίθον ζῶντα καὶ πνευματικὸν ἑαυτὸν παριστάς «εἰς ναὸν ἅγιον, εἰς κατοικητήριον τοῦ Θεοῦ ἐν Πνεύματι», ὁ τοιοῦτος πάντῃ τε καὶ πάντως ἀποκερδανεῖ τὸ δύνασθαι τὴν ἰδίαν εὐκόλως ἀνασῶσαι ψυχὴν.

30 Στίχ. 10-14. «Τῇ τετράδι καὶ εἰκάδι τοῦ μηνὸς τοῦ ἐνάτου, ἔτους δευτέρου ἐπὶ Δαρείου, ἐγένετο λόγος Κυρίου πρὸς Ἀγγαῖον τὸν προφήτην λέγων· Τάδε λέγει Κύριος παντο-

σκυνητές, οἱ ὅποιοι τιμοῦν καὶ δοξάζουν μὲ θυσίες πνευματικῆς καὶ νοητῆς εὐωδίας τὸν Θεὸ τῶν ὅλων. Καὶ νομίζω αὐτὸ εἶναι ἐκεῖνο ποὺ προαναγγέλλεται ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ Μαλαχία ὡς ἐκπροσώπου τοῦ Θεοῦ· «Γιατὶ ἐγὼ εἶμαι βασιλιάς μέγας, λέγει ὁ Κύριος, καὶ τὸ ὄνομά μου θὰ εἶναι δοξασιμένο στὰ ἔθνη, καὶ σὲ κάθε τόπο θὰ προσφέρουν θυμίαμα στὸ ὄνομά μου καὶ θυσία καθαρῆ»⁴⁴. Εἶναι λοιπὸν ἀληθῆς ὁ λόγος, ὅτι θὰ εἶναι μεγαλύτερη ἢ δόξα τοῦ τελευταίου ναοῦ, δηλαδή τῆς Ἐκκλησίας.

“Ὅτι ὅμως σ’ αὐτοὺς ποὺ φροντίζουν νὰ τὸν οἰκοδομήσουν θὰ δοθεῖ ἀπὸ τὸν Σωτῆρα σὰν κάποιον ἀμοιβῆ καὶ δῶρο ἀπὸ τὸν οὐρανὸ ὁ Χριστός, ἡ εἰρήνη ὅλων, μέσω τοῦ ὁποίου «πετύχαμε τὴν παρουσίασή μας μὲ τὸ ἕνα Πνεῦμα στὸν Πατέρα»⁴⁵, θὰ τὸ διασαφηνίσει λέγοντας· «Θὰ δώσω εἰρήνη σ’ αὐτὸν τὸν τόπο καὶ εἰρήνη ψυχῆς πρὸς ἀμοιβῆ καὶ ἱκανοποίηση τοῦ καθενὸς ποὺ χτίζει γιὰ νὰ ὑψώσει αὐτὸν τὸν ναὸ». Πράγματι εἶπε κάποιου καὶ ὁ ἴδιος ὁ Χριστός· «Τὴ δική μου εἰρήνη σᾶς δίνω, τὴ δική μου εἰρήνη σᾶς ἀφήνω»⁴⁶. Καὶ ὅτι ἡ δόση αὐτὴ ὠφελεῖ αὐτοὺς ποὺ τὸν ἀγάπησαν, θὰ μᾶς τὸ διδάξει ὁ Παῦλος γράφοντας. «Ἡ εἰρήνη τοῦ Χριστοῦ ποὺ ξεπερνᾷ κάθε νοῦ, θὰ φρουρήσει τὶς καρδιές σας καὶ τὶς σκέψεις σας»⁴⁷. Τὸν ἐκλιπαροῦσε κάποιου καὶ ὁ σοφὸς Ἡσαΐας λέγοντας· «Κύριε ὁ Θεός μας, δῶσε μας εἰρήνη, γιατί μᾶς τὰ ἔδωσες ὅλα τὰ ἄλλα»⁴⁸. γιατί ὅσοι ἀξιώθηκαν μιὰ φορὰ νὰ λάβουν τὴν εἰρήνη τοῦ Χριστοῦ, εἶναι δυνατὸν εὐκόλα νὰ σώσουν τὴν ψυχὴ τους καὶ νὰ κατευθύνουν τὸ νοῦ τους στὴν κατόρθωση τῆς ἀρετῆς. Στὸν καθένα λοιπὸν ποὺ οἰκοδομεῖ θὰ δοθεῖ, λέγει, ἡ εἰρήνη. Γιατί, εἴτε Ἐκκλησία οἰκοδομεῖ κάποιος καὶ τὰχθηκε μυσταγωγὸς στὸ ναὸ τοῦ Θεοῦ, εἴτε ὠφελεῖ τὴν ἴδια του τὴν ψυχὴ, παρουσιάζοντας τὸν ἑαυτό του σὰν ζωντανὸ λίθον⁴⁹ καὶ πνευματικόν, «ναὸ ἅγιο καὶ κατοικία τοῦ Θεοῦ μὲ τὴ χάρη τοῦ Πνεύματος»⁵⁰, αὐτὸς ὅπωςδήποτε καὶ μὲ κάθε βεβαιότητα θὰ κερδίσει τὴ δύναμη νὰ σώσει εὐκόλα τὴν ψυχὴ του.

Στίχ. 10-14. «Στὶς εἴκοσι τέσσερις τοῦ ἐνάτου μηνός, τὸ δεύτερο ἔτος τῆς βασιλείας τοῦ Δαρείου, μίλησε ὁ Κύριος στὸν προφήτη Ἀγγαῖο καὶ τοῦ εἶπε· «Αὐτὰ λέγει ὁ Κύριος ὁ παντοκράτωρ

47. Φιλ. 4, 7.

48. Ἡσ. 26, 12.

49. Α' Πέτρο. 2, 4.

50. Ἐφ. 2, 22.

κράτωρ· Ἐπερώτησον δὴ τοὺς ἱερεῖς νόμον λέγων· Ἐὰν
 λάβῃ ἄνθρωπος κρέας ἅγιον ἐν τῷ ἄκρῳ τοῦ ἱματίου αὐ-
 τοῦ καὶ ἄψηται τὸ ἄκρον τοῦ ἱματίου αὐτοῦ ἄρτου ἢ ἐψή-
 ματος ἢ οἴνου ἢ ἐλαίου ἢ παντὸς βρώματος, εἰ ἁγιασθή-
 5 σεται; Καὶ ἀπεκρίθησαν οἱ ἱερεῖς καὶ εἶπον· Οὐχί. Καὶ εἶ-
 πεν Ἀγγαῖος· Ἐὰν ἄψηται μεμιασμένος ἐπὶ ψυχῇ ἀπὸ
 παντὸς τούτων, εἰ μιανθήσεται; Καὶ ἀπεκρίθησαν οἱ ἱε-
 ρεῖς καὶ εἶπον· Μιανθήσεται. Καὶ ἀπεκρίθη Ἀγγαῖος καὶ
 εἶπεν· Οὕτως ὁ λαὸς οὗτος, καὶ οὕτω τὸ ἔθνος τοῦτο ἐνώ-
 10 πιόν μου, λέγει Κύριος, καὶ οὕτω πάντα τὰ ἔργα τῶν χει-
 ρῶν αὐτῶν, καὶ ὅς ἂν ἐγγίση ἐκεῖ, μιανθήσεται».

ιε'. Ἔτερος οὗτος χρηματισμὸς διὰ τοῦ προφήτου πρὸς τὸν Ἰσ-
 ραήλ, ἐπ' αἰτία δέ φαμεν γεγενῆσθαι τοιαύτη. Ἔτους μὲν γὰρ ἐνε-
 στηκότος δευτέρου τῆς Δαρείου βασιλείας, ἐν τῷ μηνὶ τῷ ἑβδόμῳ,
 15 κατονειδίξοντος Θεοῦ τοὺς ἐκ τῆς αἰχμαλωσίας λελυτρωμένους
 καὶ ὄκνον αὐτοῖς ἐγκαλοῦντος, τὸν ἐπὶ γε, φημί, τὸ δεῖν ἐργάσα-
 σθαι τὸν νεῶν, εἰσδεδραμῆκασιν μόλις καὶ τῶν εἰς φιλεργίαν ιδρώ-
 των μετεποιοῦντο λουπόν. Εἶτα τοῦτο δεδρακότας ἐπήνει Θεός, συν-
 ἔσεσθαι τε σφίσι κατεπηγγέλλετο, καὶ ἐπευλογεῖν αὐτούς, καὶ θαρ-
 20 ρεῖν ἐκέλευεν, ὡς ἐφεστηκότος ἐν μέσῳ αὐτῶν τοῦ Πνεύματος· οἱ
 δὲ οὐδὲν ἦττον ὀκνηροί τε ἦσαν καὶ δυσέργαστοι, καὶ δύο πού τά-
 χα μηνῶν διαγεγονότων μόλις, ἀνέπιπτον εἰς ῥαθυμίαν καὶ δεινῶς
 ἀλύοντες κατεφωρῶντο πάλιν. Πρὸς γὰρ τοὶ τὰ τῆς ἐμπορίας ἔργα
 δεινῶς καὶ ἐκτόπως ἀπονενευκότες καὶ ἀκρατῶς ἔχοντες εἰς φιλο-
 25 κερδεΐας, εἰσεδέχοντο τὴν ἀκηδίαν, ὡς οὐκ ἐξὸν αὐτοῖς ὡς ἐν εὐ-
 ρείᾳ σχολῇ τῶν εἰς ἐμπορίαν ἔχεσθαι φροντισμάτων. Εἶτα θυσίας
 προσάγοντες, ἀρκέσειν ἔφασκον τὸ χρημα αὐτοῖς εἰς τὸ ἁγιάζε-
 σθαι δεῖν, κὰν εἰ μήπω γένοιτο τυχὸν ὁ θεῖος νεῶς

Προσάττεται τοίνυν ὁ προφήτης εὐφυέσιν ἐλέγχους κατατι-
 30 τρώσκειν αὐτοῦς καὶ διδάσκειν, ὅτι, κὰν εἰ ἔλοιnton πληροῦν εὐχὰς
 καὶ θυσίας, ῥαθυμοὶ δὲ ὄντες ἀλίσκοιντο περὶ τὸ χρημαὶ πληροῦν
 τὸν οἶκον τοῦ Θεοῦ, οὐκ εἰς ὄνησιν ἔσται μᾶλλον αὐτοῖς, ἀλλ' εἰς
 ὀργὴν τε καὶ κριμα τὸ μὴ ἐν καιρῷ βούλεσθαι βουθυτεῖν καὶ τῷ

Ρώτησε τούς ιερείς σχετικά με τὸ νόμο καὶ πές τους· Ἐάν ὁ ἄνθρωπος πάρει κρέας ἅγιο μὲ τὴν ἄκρη τοῦ ἱματίου του καὶ ἡ ἄκρη τοῦ ἱματίου του ἀγγίξει ψωμὶ ἢ φαγητὸ ἢ κρασί ἢ λάδι ἢ ὅποιοδήποτε τρόφιμο, αὐτὸ θὰ ἁγιασθεῖ; Καὶ οἱ ἱερεῖς ἀποκρίθηκαν καὶ εἶπαν· Ὁχι. Καὶ ὁ Ἀγγαῖος εἶπε· Ἐάν κάποιος μολυσμένος μὲ ἀκάθαρτη ψυχὴ ἀγγίξει καθένα ἀπὸ αὐτὰ, θὰ μολυνθοῦν αὐτὰ; Καὶ οἱ ἱερεῖς ἀποκρίθηκαν καὶ εἶπαν· Θα μολυνθοῦν. Καὶ ὁ Ἀγγαῖος ἀποκρίθηκε καὶ εἶπε· Ἐτσι εἶναι καὶ ὁ λαὸς αὐτός, ἔτσι καὶ τὸ ἔθνος αὐτὸ μπροστά μου, λέγει ὁ Κύριος, ἔτσι εἶναι καὶ ὅλα τὰ ἔργα τῶν χειρῶν τους, καὶ ὅποιος ἀγγίξει αὐτὰ, θὰ μολυνθεῖ.

15. Αὐτὴ εἶναι μιὰ ἄλλη προφητεία μέσω τοῦ προφήτη πρὸς τὸν Ἰσραηλιτικὸ λαό, καὶ ἔγινε, πιστεύομε, ἀπὸ τὴν ἐξῆς αἰτία. Τὸ δεύτερο ἔτος τῆς βασιλείας τοῦ Δαρείου, τὸν ἕβδομο μῆνα, ἐπιτιμώντας ὁ Θεὸς ἐκείνους ποὺ ἐλευθερώθηκαν ἀπὸ τὴν αἰχμαλωσία καὶ κατηγορώντας τους γιὰ τὴν ἀδιαφορία τους, ἐννοῶ γιὰ τὴν ἀνάγκη νὰ ἐργασθοῦν στὸ ναὸ, μόλις μὲ δυσκολία προσέτρεξαν καὶ παραδόθηκαν στοὺς ἰδρωῖτες τοῦ ἔργου αὐτοῦ. Κάνοντάς το αὐτὸ ὁ Θεὸς τοὺς ἐπαινοῦσε καὶ τοὺς ὑποσχόταν ὅτι θὰ εἶναι μαζί τους καὶ θὰ τοὺς εὐλογεῖ, καὶ τοὺς παρότρυνε νὰ ἔχουν θάρρος, γιὰ τὸ Πνεῦμα ἦταν ἀνάμεσά τους. Αὐτοὶ ὅμως δὲν ἦταν καθόλου λιγότερο ὀκνηροὶ καὶ ἀδιάφοροὶ γιὰ τὸ ἔργο, καὶ ἐνῶ εἶχαν περᾶσει δύο μόλις μῆνες, ξαναέπεσαν στὴ ραθυμία καὶ συλλαμβάνονταν πάλι νὰ ἀνησυχοῦν φοβερὰ. Γιατί, καθὼς εἶχαν ἐπιδοθεῖ στὶς ἐμπορικὲς συναλλαγές μὲ φοβερὸ πάθος καὶ παράνομο τρόπο καὶ ἦταν ἀκράτητοι στὴ φιλοχρηματία, κυριεύονταν ἀπὸ ὑπερβολικὴ λύπη, γιὰ τὸ δὲν τοὺς ἦταν δυνατό, λόγω τῆς μεγάλης ἀπασχόλησής τους στὸ ναὸ, νὰ ἀσχοληθοῦν μὲ τὶς ἐμπορικὲς τους ὑποθέσεις. Κι ἔπειτα προσφέροντας θυσίες, ἔλεγαν ὅτι τοὺς εἶναι ἀρκετὸ αὐτὸ γιὰ τὸν ἁγιασμό τους, ἀκόμα καὶ ἂν τυχὸν δὲν γίνει ὁ θεῖος ναός.

Παίρνει λοιπὸν ἐντολὴ ὁ προφήτης νὰ τοὺς ἐρεθίζει μὲ εὐφρεῖς ἐλέγχους καὶ νὰ τοὺς διδάσκει ὅτι, ἀκόμα καὶ ἂν ἤθελαν νὰ προσφέρουν θυσίες καὶ προσευχές, ἀλλὰ βρίσκονταν νὰ εἶναι ράθυμοι ὡς πρὸς τὴν ὀλοκλήρωση τοῦ οἴκου τοῦ Θεοῦ, δὲν θὰ εἶναι πρὸς ὄφελός τους, ἀλλὰ μᾶλλον θὰ γίνει αἰτία τῆς ὀργῆς τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς τιμωρίας τους

θείῳ προσιέναι θυσιαστηρίῳ· διατρανοῖ δὲ πρὸς τούτοις, ὅτι τῶν προκειμένων αὐτοῖς ἐμποριῶν ἔνεκα, πονηροῖς καὶ ἀλλογενέσιν ἀνδράσιν ἀναμιγνύμενοι, πάντως δέ που καὶ εἰδωλολάτραις, ἐσχάτως καταμιαίνονται. Νομικωτάτη δὲ λίαν ἢ ἐρώτησις καὶ δυσερμη-
 5 νευτος μὲν, πλήν, ὡς ἔνι, σαφηνιῶ, δι' ὧν ἂν δύνωμαι λόγων παριστάς τὸ δηλούμενον. Ἐρωτᾷ τοίνυν ὁ προφήτης τοὺς ἱερέας νόμον γέγραπται γάρ· «Ὅτι χεῖλη ἱερέως φυλάξεται κρίσιν, καὶ νόμον ἐκζητήσουσιν ἐκ στόματος αὐτοῦ». Καὶ τίς ἢ ἐρώτησις; «Ἐὰν λάβῃ ἄνθρωπος κρέας ἅγιον ἐν τῷ ἄκρῳ τοῦ ἱματίου αὐτοῦ καὶ ἄψηται
 10 τὸ ἄκρον τοῦ ἱματίου αὐτοῦ ἄρτου ἢ ἐψήματος ἢ οἴνου ἢ ἐλαίου ἢ παντός βρώματος, εἰ ἁγιασθήσεται; Καὶ ἀπεκρίθησαν οἱ ἱερεῖς καὶ εἶπον· Οὐ». Καὶ κρέας μὲν ἅγιόν φησι τὸ ἀπὸ ζώου ληφθὲν προσενηνεγμένου πρὸς ἱερουργίαν τῷ Θεῷ· πλήν ἐκεῖνο βούλεται διδάσκειν αὐτούς· οἱ ἱερεῖς ἔσθ' ὅτε τὰς κατὰ νόμον τελοῦντες θυσίας,
 15 ἤπιοντο καὶ διὰ τῶν ἐσθημάτων τῶν μελλόντων καπνίζεσθαι κρεῶν. Ἐὰρ οὖν, φησὶν, ἐὰν ἐσθῆς ἱερὰ ἠγιασμένη τυχὸν διὰ κρέως ἁγίου ἄψηταί τινος ἐτέρου, τοῦ μὴ προσενηνεγμένου τῷ Θεῷ, ἄρ' ἔσται κακείνο ἅγιον; Ἀπέφησαν τοῦτο κατὰ νόμον οἱ ἱερεῖς. Οὐκοῦν ὡς ἐκ παραδείγματος ἴωμεν ἐπὶ τὸ ἀληθέστερον. Ἐὰρ ὁ προσ-
 20 ἄγων θυσίαν, εἰ παροτρύνοι Θεὸν καθ' ἑτέρους τρόπους, ἁγιασθήσεται παρ' αὐτῆς; Οὐδαμῶς, κατακρίνεται δὲ μᾶλλον, ὡς οὐπω μὲν ἀποκαθηράμενος, προσαγαγὼν δὲ θυσίαν.

Ὅτι δὲ ἀληθῆς ὁ λόγος, ἄκουε τί φησιν ὁ νομοθέτης ἐν τῷ Λευιτικῷ· «Καὶ κρέα ὃ ἂν ἄψηται παντὸς ἀκαθάρτου, οὐ βρωθή-
 25 σεται, ἐν πυρὶ κατακαυθήσεται. Πᾶς καθαρὸς φάγεται κρέα, ἢ δὲ ψυχῇ, ἣτις ἐὰν φάγῃ ἀπὸ τῶν κρεῶν τῆς θυσίας τοῦ σωτηρίου, ὃ ἔστι τῷ Κυρίῳ, καὶ ἢ ἀκαθαρσία αὐτοῦ ἐπ' αὐτῷ, ἀπολεῖται ἢ ψυχῇ ἐκείνη ἀπὸ τοῦ λαοῦ αὐτῆς. Καὶ ἢ ψυχῇ ἢ ἂν ἄψηται παντὸς πράγματος ἀκαθάρτου, ἢ ἀπὸ ἀκαθαρσίας ἀνθρώπου ἢ τῶν τετραπό-
 30 δων τῶν ἀκαθάρτων ἢ παντὸς βδελύγματος ἀκαθάρτου, καὶ φάγῃ ἀπὸ τῶν κρεῶν τῆς θυσίας τοῦ σωτηρίου, ὃ ἔστι τῷ Κυρίῳ, ἀπολεῖται ἢ ψυχῇ ἐκείνη ἐκ τοῦ λαοῦ αὐτῆς». Ὁρᾷς ὅπως ἀνόνητον, μᾶλλον δὲ καὶ ὀργῆς καὶ θανάτου πρόξενον τὸ ἀναπονίπτους χερσὶ προσάγειν θυσίας; Ὡσπερ οὖν τὰ τῶν ἱερέων ἐσθηματα, καίτοι

τὸ νὰ μὴν θέλουν νὰ θυσιάσουν στὸν καιρὸ ποὺ ἔπρεπε καὶ νὰ προσέρχονται στὸ θεῖο θυσιαστήριο. Κι ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὰ τοὺς κάνει σαφές, ὅτι συναναστρεφόμενοι ἐξαιτίας αὐτῶν τῶν συναλλαγῶν μὲ ἀνθρώπους πονηροὺς καὶ ἄλλοεθνεῖς, καὶ ἴσως καὶ εἰδωλολάτρες, καταμιαίνονται ὑπέρμετρα. Ἡ ἐρώτηση εἶναι πάρα πολὺ νομικὴ καὶ εἶναι δύσκολο νὰ ἐρμηνευθεῖ, ἀλλ' ὅμως θὰ τὴ διασαφηνίσω, ὅσο εἶναι δυνατό, παρουσιάζοντας τὸ νόημά της μὲ τοὺς λόγους μου. Ἐρωτᾷ λοιπὸν ὁ προφήτης τοὺς ἱερεῖς γιὰ τὸ νόμο. Γιατὶ ἔχει γραφεῖ ὅτι, «Τὰ χεῖλη τοῦ ἱερέα θὰ φυλάξουν τὴν κρίση, γιατί θὰ τοῦ ζητήσουν νὰ ἐξηγήσει τὸ νόμο»⁵¹. Καὶ ποιά εἶναι ἡ ἐρώτηση; «Ἄν κάποιος πάρει μὲ τὴν ἄκρη τοῦ ἐνδύματός του κρέας ἅγιο καὶ ἡ ἄκρη τοῦ ἐνδύματός του ἀγγίξει ψωμί ἢ φαγητὸ ἢ κρασί ἢ λάδι ἢ ὅποιαδήποτε τροφή, αὐτὰ θὰ ἁγιασθοῦν; Καὶ οἱ ἱερεῖς ἀπάντησαν καὶ εἶπαν· Ὁχι». Καὶ ἅγιο κρέας βέβαια ὀνομάζει τὸ παραλαμβανόμενο κομμάτι ἀπὸ ζῶο ποὺ ἔχει προσφερθεῖ θυσία στὸν Θεό, πλὴν ὅμως θέλει νὰ τοὺς διδάξει τοῦτο· Οἱ ἱερεῖς πολλὲ φορές τελώντας τις θυσίες σύμφωνα μὲ τὸ νόμο ἀγγίζαν καὶ μὲ τὰ φορέματά τους τὰ κρέατα ποὺ ἐπρόκειτο νὰ ριχθοῦν στὴ φωτιά. Ἄν λοιπὸν, λέγει, ἂν ἓνα ἐνδυμα ἱερέα, ἁγιασμένο τυχὸν ἀπὸ κρέας ἅγιο, ἀγγίξει κάποιον ἄλλο ποὺ δὲν ἔχει προσκομισθεῖ στὸν Θεό, ἄραγε θὰ εἶναι καὶ ἐκεῖνο ἅγιο; Οἱ ἱερεῖς σύμφωνα μὲ τὸ νόμο εἶπαν ὄχι. Ἄπὸ τὸ παράδειγμα λοιπὸν ἄς προχωρήσομε στὸ πιὸ ἀληθινό. Ἄραγε ὅποιος προσφέρει θυσία, ἂν ἐξοργίζει τὸν Θεὸ μὲ ἄλλους τρόπους, θὰ ἁγιασθεῖ ἀπὸ τὴ θυσία; Καθόλου, ἀλλὰ μᾶλλον θὰ κατακριθεῖ, ἐπειδὴ χωρὶς νὰ ἔχει ἀκόμα καθαρθεῖ, προσέφερε θυσία.

Ὅτι βέβαια εἶναι σωστὴ ἡ ἐξήγηση, ἀκουσε τί λέγει ὁ νομοθέτης στὸ Λευϊτικόν· «Καὶ τὸ κρέας ποὺ θὰ ρθεῖ σὲ ἐπαφὴ μὲ κάθε ἀκάθαρο, δὲν θὰ φαγωθεῖ, ἀλλὰ θὰ καεῖ στὴ φωτιά. Κάθε καθαρὸς θὰ φάει κρέας, ἢ ψυχὴ (ὁ ἄνθρωπος) ὅμως ποὺ θὰ φάει ἀπὸ τὰ κρέατα τῆς εὐχαριστήριας θυσίας ποὺ ἔχει προσφερθεῖ στὸν Κύριο, καὶ ἡ ἀκαθαρσία του παραμένει ἐπάνω σ' αὐτόν, θὰ ἐξαλειφθεῖ ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος ἀπὸ τὸν λαὸ του»⁵². Βλέπεις λοιπὸν πῶς εἶναι ἀνώφελο, ἢ μᾶλλον ὅτι προξενεῖ ὀργὴν καὶ θάνατο, τὸ νὰ προσφέρει κανεὶς θυσία μὲ ἅπλυτα χεῖρια; Ὅπως λοιπὸν τὰ ἐνδύματα τοῦ ἱερέα, μολονότι εἶναι ἁγιασμένα

51. Μαλαχ. 2, 7.

52. Λευϊτ. 7, 19-20.

καθηγιασμένα, διὰ τῶν κρεῶν τῆς θυσίας οὐκ ἂν ἀγιάσαι τι τῶν προσψανόντων αὐτοῖς, οὕτω, φησὶν, οὐκ ἂν ἀγίους ἀποτελέσῃ τὸ καταθύειν Θεῷ τοὺς καθ' ἕτερον τρόπον λυπεῖν ἠρημένους καὶ ἀπρακτεῖν ἐθέλοντας περὶ τὸ ἀνδάνον Θεῷ.

5 Ὅτι δέ, ὡς ἔφην, τῶν ἐμποριῶν ἔνεκα καὶ τῶν ἐκ ταύτης λημμάτων, βεβήλοις ἀνδράσιν ἀναμιγνύμενοι, ἐν μεθέξει πάντως καὶ αὐτοὶ τῆς ἐκείνων ἔσονται θδελυρίας, διὰ τῆς ἐτέρας ἐπερωτήσεως καθίστησιν ἐναργές· ἔφη γὰρ πάλιν· «Ἐὰν ἄψηται μεμιασμένος ἐπὶ ψυχῇ ἀπὸ παντός τούτων, εἰ μιανθήσεται; Καὶ ἀπεκρίθησαν οἱ ἱερεῖς καὶ εἶπον· Μιανθήσεται». Προστέταχε μὲν γὰρ ὁ διὰ
10 Μωυσέως νόμος τοῖς ἡγιασμένοις νεκροῦ σώματος μὴ ἀποθίγειν, μήτε μὴν ἀνθρώποις τεθνεῶσιν ἐπιφοιτᾶν. Καὶ γοῦν ἔφη δεῖν μὴ καταμιαίνεσθαι τοὺς ἱερουργούς, εἰ μὴ ἐπὶ μόνοις πατρὶ καὶ μητρὶ καὶ ἀδελφῷ καὶ ἀδελφῇ, τὸν δέ γε τῶν ἱερῶν ταγμάτων προεστηκότα τε καὶ προὔχοντα μηδὲ ἐπὶ τούτοις ὅλως Αἴνιγμα δὲ τὸ
15 κεκελευσμένον ἦν· σκιά γὰρ ὁ νόμος· ὁ γὰρ τοι νεκρὸς νεκρῶν ἔργων καὶ ἀκαθαρσίας κοσμικῆς τύπος ἂν εἴη πάλιν. Δεῖ δὲ οἶμαι τοὺς ἱεράν τε καὶ πάναγνον ἐπησκηκότας ζωὴν, νεκρῶν ἔργων ἀπονοσφίζεσθαι καὶ σαπρίας κοσμικῆς ἀπανίστασθαι φιλεῖν. Ἄλλ' εἰ συνέβη τὸ τηνικάδε ἐπιφοιτήσαντα νεκρῷ τινος τῶν ἄλ-
20 λων ἀποθίγειν, ἢ ἀνθρώπου τυχόν, ἤγουν ἐδέσματος, τοῦτο πάντως ἦν κατὰ νόμον ἐν μολυσμῷ.

Ἐρωτᾶ δὴ οὖν ὁ προφήτης, εἰ ὅταν τις νεκροῦ σώματος ἀψάμενος, εἶτα μεμενηκῶς ἀναπόνιπτος ἐτέρου τινὸς ἄψαιτο τυχόν, εἰ πάντη τε καὶ πάντως αὐτὸν καταμιαίνει. Τῶν δὲ εἰρηκότων τό,
25 «Μιανεῖ», λοιπὸν ἐπιφέρει Θεός· «Οὕτως ὁ λαὸς οὗτος καὶ οὕτω τὸ ἔθνος τοῦτο ἐνώπιόν μου, λέγει Κύριος, καὶ οὕτω πάντα τὰ ἔργα τῶν χειρῶν αὐτῶν, λέγει Κύριος, καὶ ὅς ἂν ἐγγίσῃ ἐκεῖ, μιανθήσεται». Ἐπειδὴ γὰρ νεκρῶν ἔργων ἄπτεται, φησὶν, οὐχὶ μεμιάνται μόνον αὐτός, ἀλλὰ γὰρ πρὸς τοῦτο ἦκει φανλότητος, ὡς ἐπι-
30 τηδείως ἔχειν εἰς γε τὸ δύνασθαι, καὶ μάλα νεανικῶς, καταμιαίνειν ἐτέρους. Ἐπιμελητέον δὴ οὖν ἔργων ἀγαθῶν καὶ πληροῦν σπουδάζωμεν τὸ ὅτι μάλιστα φίλον ἀληθῶς τῷ Θεῷ, θύωμέν τε οὕτω πνευματικῶς. Οὕτω γὰρ προσδέξεται, καὶ οὐκ εἰς κατάκρι-

ἀπὸ τὰ κρέατα τῆς θυσίας, δὲν θὰ ἀγιάσουν κάτι πὸν θὰ ρθεῖ σὲ ἐπαφή μὲ αὐτὰ, ἔτσι, λέγει, δὲν θὰ καταστήσει ἀγίους ἢ προσφορὰ θυσίας στὸν Θεὸ ἐκείνους πὸν μὲ κάποιον ἄλλο τρόπο θέλησαν νὰ τὸν ἐξοργίσουν καὶ δὲν θέλουν νὰ πράξουν αὐτὸ πὸν εἶναι ἀρεστὸ στὸν Θεό.

“Ὅτι ὅμως, ὅπως εἶπα, ἕξαιτίας τῶν ἐμπορικῶν συναλλαγῶν καὶ τῶν κερδῶν τους ἀπὸ αὐτές, ἐρχόμενοι σὲ συναναστροφή μὲ βέβηλους ἀνθρώπους, θὰ καταστοῦν ὅπωςδὴποτε καὶ αὐτοὶ μέτοχοι τῆς ἀκαθαρσίας τους, τὸ κάνει σαφές μὲ τὴν ἄλλη ἐρώτηση. Γιατὶ εἶπε πάλι· «Ἄν κάποιος μολυσμένος στὴν ψυχὴ ἀγγίξει κάτι ἀπὸ αὐτὰ, θὰ μολυνθεῖ; Καὶ οἱ ἱερεῖς ἀποκρίθηκαν καὶ εἶπαν· Θὰ μολυνθεῖ». Πράγματι ὁ νόμος τοῦ Μωυσῆ πρόσταζε στοὺς ἀγιασμένους νὰ μὴν ἀγγίζουν σῶμα νεκρὸ, οὔτε νὰ ἐπισκέπτονται ἀνθρώπους πὸν ἔχουν πεθάνει. “Ὅμως εἶπε ὅτι δὲν πρέπει νὰ μολύνονται οἱ ἱερουργοί, ἐκτὸς μόνο ἂν πρόκειται γιὰ μητέρα, πατέρα, ἀδελφὸ καὶ ἀδελφή⁵³. ὁ προϊστάμενος ὅμως τῶν ἱερῶν ταγμάτων καὶ ὁ ἄρχοντας εἶπε καθόλου οὔτε μὲ αὐτοὺς γενικὰ. Ἡ διαταγὴ ἀποτελεοῦσε αἴνιγμα. Γιατὶ ὁ νόμος εἶναι σκιαῶ⁵⁴. Καὶ ὁ νεκρὸς μπορεῖ νὰ εἶναι τύπος νεκρῶν ἔργων καὶ κοσμικῆς ἀκαθαρσίας. Πρέπει ὅμως ὅποιοι ἄσκησαν ἅγια καὶ πάναγνη ζωὴ νὰ μὴν ἔχουν σχέση μὲ νεκρὰ ἔργα καὶ νὰ θέλουν ν’ ἀπομακρύνονται ἀπὸ νεκρὰ ἔργα. Ἀλλὰ ἂν ἔλαχε σὲ κάτι νεκρὸ ν’ ἀγγίξει κάτι ἄλλο, ἄνθρωπο τυχὸν ἢ φαγητό, αὐτὸ ὅπωςδὴποτε σύμφωνα μὲ τὸ νόμο θὰ μολυνθεῖ.

Ἐρωτᾶ λοιπὸν ὁ προφήτης, ἂν ἀγγίξει κάποιος νεκρὸ σῶμα καὶ ἔπειτα, ἐνῶ μένει ἄπλυτος, τύχει ν’ ἀγγίξει κάποιον ἄλλο, ἂν αὐτὸν ὅπωςδὴποτε τὸν καταμολύνει. Καὶ ἀπαντώντας αὐτοὶ ὅτι, «τὸν μολύνει, τότε ὁ Θεὸς ἀπαντᾷ· «Ἔτσι εἶναι αὐτὸς ὁ λαὸς καὶ ἔτσι αὐτὸ τὸ ἔθνος ἐνώπιόν μου, λέγει ὁ Κύριος, καὶ ἔτσι εἶναι ὅλα τὰ ἔργα τῶν χειρῶν τους, καὶ ὅποιος ἀγγίξει αὐτὰ θὰ μολυνθεῖ». Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἔρχεται σ’ ἐπαφή μὲ νεκρὰ ἔργα δὲν θὰ μολυνθεῖ, λέγει, μόνο αὐτός, ἀλλὰ φτάνει σὲ τέτοιο βαθμὸ φαυλότητος, ὥστε ἔχει τὴ δυνατότητα νὰ μολύνει, καὶ μάλιστα πέρα πολὺ, καὶ ἄλλους. Πρέπει λοιπὸν νὰ ἐπιδιώκομε τὰ ἀγαθὰ ἔργα, καὶ νὰ φροντίζομε νὰ πράττομε αὐτὸ πὸν εἶναι ἀληθινὰ τὸ κατ’ ἐξοχὴν ἀγαπητὸ στὸν Θεό, καὶ ἔτσι νὰ προσφέρομε θυσία πνευματική. Γιατὶ ἔτσι θὰ δεχθεῖ εὐνοϊκά, καὶ ὄχι πρὸς κατὰκρισὴν μας, τὴν

53. Ἄριθμ. 6, 7.

54. Ἐβρ. 10, 1.

μα τὴν εὐχὴν, ἔξομεν δὲ μᾶλλον εἰς ὄνησίν τε καὶ εὐλογίαν ἀποσειώμεθα δὲ καὶ νεκρᾶς ἐπιθυμίας, καὶ οἶον ἀψύχους ἡδονὰς καὶ ἀκαθαρσίαν κοσμικὴν. Κεκαθαρμένοις γὰρ οὕτω καὶ ἡγιασμένοις συνέσται Θεός

5 Στίχ. 14. «Ἐνεκεν τῶν λημμάτων αὐτῶν τῶν ὀρθρινῶν ὀδυνηθήσονται ἀπὸ προσώπου πονηριῶν αὐτῶν, καὶ ἐμισεῖτε ἐν πύλαις ἐλέγχοντας».

ις. Ταῦτά φασι μῆτε τὴν Ἑβραίων ἔκδοσιν, μῆτε μὴν τοὺς ἑτέρους ἐρμηνευτὰς ἢ εἰπεῖν ἢ εἰδέναί· πλήν συμβαίνουσαν ἔχον-
10 τα διαφαίνεται τοῖς προλαβοῦσι τὴν ἔννοιαν. Ἐπειδὴ γὰρ, ὡς ἔφην, ἀνεπτόηντο λίαν εἰς φιλοκερδείας καὶ πλεονασμούς, πρόφασις δὲ αὕτη τῆς ῥαθυμίας αὐτοῖς ἀνεδείκνυτο, καίτοι τὸν θεῖον ἀναδείμασθαι ναὸν ἐπιτεταγμένοις, αἰτιᾶται λοιπὸν ἀναγκαίως ἐπὶ τούτοις αὐτοῦς «Ὁρθρινὰ δὲ λήμματά» φησι διὰ τοι τὸ ἐφ'
15 ἑτέρῳ μηδενὶ τὰς ἐν ὀρθρῳ ποιεῖσθαι προσόδους τε καὶ σπουδὰς ἑωθινὰς, πλήν ὅτι τούτου γε ἔνεκα καὶ μόνου, τοῦ λημμάτων ἐφίεσθαι λέγω. Καὶ ὑπὲρ γε τούτων ὀδυνηθήσεσθαι, φησὶν, αὐτοῦς, μηδὲ εἰς πέρας αὐτοῖς τὸ ποθούμενον ἐξιόντος τοῦ σκοποῦ Θεοῦ γὰρ οὐ κατευθύνοντος καὶ τὴν τῶν πρακτέων ἡμῖν οὐ καταλαεί-
20 νοντος ὁδόν, εἰκαία που πάντως καὶ ἀνόνητος ἢ ἐφ' ὄψου ἄνθρώπου σπουδὴ. Γέγραπται γὰρ ὅτι· «Ἐὰν μὴ Κύριος οἰκοδομήσῃ οἶκον, εἰς μάτην ἐκοπίασαν οἱ οἰκοδομοῦντες αὐτόν». Προτετιμηκότες δὴ οὖν τοῦ τὸν θεῖον ἐγείρειν ναὸν τὰ ὡς ἐν ὀρθρῳ τε καὶ ὑπὸ τὴν ἑὼ λήμματα, καὶ τῶν ἀμεινόνων τὰ αἰσχίῳ προτάπτον-
25 τες, ἕτερόν τι πρὸς τούτῳ δεινὸν προσαρῥώστουντες ἠλίσκοντο. «Μεμισήκασι γὰρ τοὺς ἐλέγχοντας ἐν πύλαις». Τὸ δὲ «ἐν πύλαις» νοήσεις ἀντὶ τοῦ, «ἐναργῶς». Ἄνθ' ὅτου δὲ μεμισήκασι; Τοῖς γὰρ ἅπαξ κεκρατημένοις ὑφ' ἡδονῶν πονηρῶν καὶ ἀχαλίνως ὠλισθηκόσιν ἐπὶ τὸ ἐλέσθαι δοᾶν ἢ μὴ θέμις, οὐδ' ἂν εἶεν ἡδεῖς οἱ ἐπα-
30 νορθοῦν ἰσχύοντες, φορτικοὶ δὲ μᾶλλον καὶ κατεστραγγημένοι. Καί τί γὰρ οὐχὶ τῶν τοιούτων καταλογισθεῖεν ἄν; Πάνδεινον τοίνυν ἀρῥώστημα νοῦ, τὸ καὶ προσκεκλίσθαι τοῖς φαύλοις, καὶ τοὺς

προσευχή μας και θα ἔχομε μᾶλλον ὠφέλεια και εὐλογία. Νὰ ἀποτινάξομε ἐπίσης ἀπὸ πάνω μας και τὶς νεκρὲς ἐπιθυμίες και τὶς κατὰ κάποιον τρόπο ἄψυχες ἡδονὲς και τὴν κοσμικὴ ἀκαθαρσία. "Ὅταν εἴμαστε ἔτσι καθαροὶ και ἁγιασμένοι θα εἶναι μαζί μας ὁ Θεός.

Στίχ. 14. «Ἐξαιτίας αὐτῶν τῶν πρωινῶν δωροδοκιῶν τους θα τιμωρηθοῦν πολὺ σκληρὰ γιὰ τὶς κακὲς αὐτὲς πράξεις τους, ἀφοῦ μισοῦσατε ἐκείνους πού σᾶς ἤλεγχαν στὶς πύλες».

16. Αὐτὰ δὲν τὰ λέγει οὔτε ἡ ἔκδοση τῶν Ἑβραίων, ἀλλ' οὔτε οἱ ἄλλοι ἐρμηνευτὲς τὰ εἶπαν ἢ τὰ γνωρίζουν. "Ὅμως φαίνονται ὅτι ἡ ἔννοιά τους συμφωνεῖ μὲ τὰ παραπάνω. Ἐπειδὴ δηλαδή, ὅπως εἶπα, δειλιάζονταν πάρα πολὺ ἀπὸ τὴν ἀγάπη τοῦ κέρδους και τὴν πλεονεξία και αὐτὸ ἦταν φανερὴ αἰτία τῆς ραθυμίας τους, μολονότι εἶχαν ἐντολὴ νὰ ἀνοικοδομήσουν τὸ ναό, τοὺς κατηγορεῖ πλέον κατ' ἀνάγκη γι' αὐτὰ. «Πρωινὰ κέρδη» βέβαια τὰ λέγει ἐπειδὴ γιὰ τίποτε ἄλλο πρωί-πρωί δὲν νοιάζονταν και δὲν ἐνδιαφέρονταν, παρὰ αὐτὸ και μόνο ἐπιθυμοῦσαν, δηλαδή τὰ κέρδη. Καὶ γι' αὐτὰ, λέγει, θα δοκιμάσουν ὀδύνη, ἐπειδὴ αὐτὸ πού ποθοῦσαν δὲν θα ἔχει καλὸ ἀποτέλεσμα. Γιατί, ἂν δὲν μᾶς κατευθύνει ὁ Θεός και δὲν ἐξομαλύνει τὸν δρόμο τῶν πράξεών μας, εἶναι μάταια ὅπωςδὴποτε και ἀνώφελη ἡ φροντίδα τοῦ ἀνθρώπου γιὰ ὅ,τιδὴποτε. Γιατί ἔχει γραφεῖ: «Ἄν δὲν οἰκοδομήσει τὸν οἶκο ὁ Κύριος, μάταια κοπίασαν ἐκεῖνοι πού τὸ οἰκοδομοῦν»⁵⁵. Προτιμώντας λοιπόν, ἀντὶ γιὰ τὴν ἀνέγερση τοῦ θείου ναοῦ, τὰ κέρδη τοῦ ὄρθρου και τῆς αὐγῆς, και προτάσσοντας ἀπὸ τὰ ἄριστα τὰ χειρότερα, συλλαμβάνονταν νὰ πάσχουν και ἀπὸ κάποια ἄλλη φοβερὴ νόσο ἐκτὸς ἀπὸ αὐτήν. Γιατί «Μίσησαν ἐκείνους πού ἔκαναν ἔλεγχο στὶς πύλες». Τὸ «στὶς πύλες» νὰ τὸ ἐννοήσεις ἀντὶ τοῦ "φανερὰ". Καὶ γιατί τοὺς μίσησαν; Γιατί γιὰ ἐκείνους πού ἔγιναν αἰχμάλωτοι τῶν ἡδονῶν και ὀλίσθησαν ἀκράτητοι στὴ διάπραξη ἀθέμιτων πραγμάτων, δὲν θα ἦταν εὐχάριστοι οὔτε κὰν ὅσοι ἔχουν τὴ δύναμη νὰ τοὺς διορθώσουν, ἀλλὰ μᾶλλον θα ἦταν ἐνοχλητικοὶ και μισητοί. Καὶ τί ἀπὸ αὐτὰ δὲν θα καταλογισθεῖ σ' αὐτοὺς; Εἶναι φοβερὴ λοιπόν ἀρρώστια τοῦ νοῦ τὸ νὰ προσκολλᾶται κανεὶς στοὺς φαύλους και νὰ θεωρεῖ βδελυροὺς αὐτοὺς πού ξέρουν νὰ ὠφελοῦν και νὰ εἶναι πάρα πολὺ εὐχαριστημένος μὲ τὸ

ὠφελεῖν εἰδότας καταμυσάττεσθαι, καὶ νοσεῖν ὡς ἥδιστα τὸ συμβάν, κὰν εἴ τι τῶν ἄγαν ἐκτόπων ὑπάρχον ὀρῶτο. Ἄμεινον δὲ καὶ σοφὸν ἀποκρούεσθαι μὲν γενικῶς τὰ εἰς ψυχὴν ἔσω καὶ νοῦν εἰσχεόμενα βλάβη, εἰ δὲ δὴ πού τι συμβαίῃ παθεῖν, ζητεῖν μὲν
5 κατὰ τάχος τοὺς ἰατροὺς καὶ τοὺς ἐλέγχοντας ἀγαπᾶν, προκυνλι-
δεῖσθαι δὲ ὡσπερ Θεοῦ λέγοντας· «Ἰασαί με, Κύριε, καὶ ἰαθήσομαι, σῶσόν με, καὶ σωθήσομαι, ὅτι τὸ καύχημά μου σὺ εἶ».

Στίχ. 15-17. «Καὶ νῦν θέσθε δὴ εἰς τὰς καρδίας ὑμῶν ἀπὸ τῆς ἡμέρας ταύτης καὶ ὑπεράνω, πρὸ τοῦ θεῖναι λίθον ἐπὶ
10 λίθον ἐν τῷ ναῷ Κυρίου, τίνες ἦτε, ὅτε ἐνεβάλλετε εἰς κυψέλην κριθῆς εἴκοσι σάτα καὶ ἐγένετο δέκα σάτα κριθῆς, καὶ εἰσεπορεύεσθε εἰς τὸ ὑπολήνιον ἐξαντλήσαι πεντήκοντα μετρητάς, καὶ ἐγένετο εἴκοσι· ἐπάταξα ὑμᾶς ἐν ἀφορία καὶ ἐν ἀνεμοφθορία καὶ ἐν χαλάσῃ πάντα τὰ ἔργα τῶν χει-
15 ρῶν ὑμῶν, καὶ οὐκ ἐπεστρέψατε πρὸς με, λέγει Κύριος».

ιζ. Ἐξ ἀναγκαίων αὐτοὺς ἀναπεῖθει λογισμῶν, ὅτι πεπράχασι δεξιῶς, οἰκοδομεῖν ἠρημένοι τὸν θεῖον ναόν, καὶ εἰσὶν ἀμείνους ἢ πάλαι, τῆς εἰς τοῦτο σπουδῆς ἀψάμενοι. Κατανοήσατε γάρ, φησί, καὶ ἀναμνήσθητε, τίνες ἦτε, τουτέστιν, ὅπως τε καὶ τί-
20 να τρόπον διέκεισθε πρὶν ἐπιθεῖναι λίθον ἐπὶ λίθον ἐν τῷ ναῷ Κυρίου. Τότε μὲν γάρ, φησί, συναγηγερομένα μόλις ἰδρῶσι μακροῖς τὰ ἐξ ἀγρῶν τε καὶ ἄλω, κριθῆς εἴκοσι σάτα (μέτρον δὲ οἶμαι τὸ σάτον) ἐναπετίθεσθε κυψέλη (εἶδος δ' ἂν νοοῖτο καὶ τοῦτο καρπῶν ἀποθήκης), καὶ ἐγένετο κριθῆς δέκα σάτα, σητὸς δηλονότι
25 δαπανῶντός που τάχα καὶ εἰς χοῦν ἀπολεπτύνοντος τοὺς καρπούς ἐκ θείας ὀργῆς. Εἰ δὲ δὴ καὶ εἰς ληνὸν ἀφίκετό τις, πεντήκοντα μετρητάς ἀρυσόμενός τε καὶ μεταγγιῶν, ἐν ἀδοκίῳ μειώσει τὸ μέτρον εὐρών, κατετεθήπει λοιπόν. Ἐπατάχθητε δὴ, φησί, καὶ ἑτέραις πληγαῖς, ἀφορίαις, ἀνεμοφθορίαις, χαλάσαις, καὶ πάλιν
30 ἦτε σκληροί. «Οὐ γὰρ ἐπεστρέψατε πρὸς με», φησί.

Τί οὖν ἐντεῦθεν εἰσόμεθα; Πρόδηλον ὅτι τοῖς οὐκ ἐθέλουσιν οἰκοδομεῖν τὸν οἶκον Κυρίου, τουτέστι τὴν Ἐκκλησίαν, ἡγουν

νόσημά τους, ἀκόμα καὶ ἂν φαινόταν ὅτι εἶναι ἀπὸ τὰ πιὸ ἄτοπα. Εἶναι ὅμως καλύτερο καὶ σοφὸ νὰ ἀποκρούομε γενικὰ τὶς βλάβες πὺ εἰσέρχονται μέσα στὴν ψυχὴ καὶ τὸ νοῦ, καὶ ἂν συμβεῖ νὰ πάθομε κάτι, νὰ ζητοῦμε γρήγορα τοὺς γιατρούς, καὶ νὰ ἀγαπᾶμε αὐτοὺς πὺ μᾶς ἐλέγχουν, καὶ νὰ πέφτομε στὰ πόδια τους ὅπως στὸν Θεὸ καὶ νὰ λέμε· «Θεράπευσέ με, Κύριε, καὶ θὰ θεραπευθῶ· σῶσε με, καὶ θὰ σωθῶ· γιατί ἐσὺ εἶσαι τὸ καύχημά μου»⁵⁶.

Στίχ. 15-17. «Καὶ τώρα ἐρευνῆστε τὶς καρδιές σας ἀπὸ τὴν ἡμέρα αὐτὴ καὶ πρὸς τὶς προηγούμενες, προτοῦ βάλετε θεμέλιο στὸ ναὸ τοῦ Κυρίου, ποιοὶ ἤσασταν ὅταν δάξατε σὲ κυψέλη κριθαριοῦ εἴκοσι σάτα κριθῆς καὶ ἀπέμεναν δέκα σάτα, καὶ πηγαίνατε στὸ πατητήρι νὰ ἀντλήσετε πενήντα μετρητὲς κρασιοῦ καὶ ὑπῆρχαν εἴκοσι. Χτύπησα μὲ ἀφορία, μὲ καταστρεπτικούς ἀνέμους καὶ μὲ χαλάζι ὅλες τὶς ἐργασίες σας, καὶ δὲν ἐπιστρέψατε σ' ἐμένα, λέγει ὁ Κύριος».

17. Τοὺς πείθει μὲ ἀναγκαίους συλλογισμοὺς, ὅτι ἔπραξαν ὀρθὰ ἐπιλέγοντας νὰ οἰκοδομήσουν τὸν θεῖο ναό, καὶ εἶναι καλύτεροι ἀπὸ παλαιὰ πὺ ἀσχολήθηκαν μ' αὐτὴ τὴν προσπάθεια. Σκεφθεῖτε, λέγει, καὶ θυμηθεῖτε, ποιοὶ ἤσασταν, δηλαδή πῶς καὶ μὲ ποιὸ τρόπο ζούσατε, πρὶν βάλετε λίθο ἐπάνω στὸν λίθο στὸ ναὸ τοῦ Κυρίου. Γιατὶ τότε, λέγει, μόλις μὲ δυσκολία μπορούσατε μὲ πολὺν ἰδρώτα νὰ συγκεντρῶσατε τὰ προϊόντα τῶν ἀγρῶν καὶ τοῦ ἄλωνιοῦ, καὶ νὰ βάλετε εἴκοσι σάτα κριθαριοῦ (τὸ σάτο εἶναι νομίζω μέτρο) στὴν κυψέλη (πρέπει νὰ θεωρήσομε ὅτι αὐτὸ εἶναι εἶδος ἀποθήκης καρπῶν), τὰ ὅποια γίνονταν δέκα σάτα κριθαριοῦ, γιατί τὸ κατέστρεφαν τὰ ἔντομα ἴσως καὶ ἔκαναν σκόνη τοὺς καρποὺς ἐξαιτίας τῆς ὀργῆς τοῦ Θεοῦ. Κι ἂν πήγαινε κάποιος καὶ στὸ πατητήρι γιὰ νὰ ἀντλήσει πενήντα μετρητὲς καὶ νὰ τοὺς μεταγγίσει σὲ δοχεῖα, βλέποντας ἀπροσδόκητα μειωμένο τὸ μέτρο, ἔμενε ἔκθαμβος. Χτύπηθήκατε, λέγει, καὶ μὲ ἄλλες πληγές, ὅπως ἀφορίες, καταστρεπτικούς ἀνέμους, χαλάζι, καὶ πάλι παραμείνατε σκληροί. Γιατὶ λέγει, «Δὲν ἐπιστρέψατε σ' ἐμένα».

Τί συμπέρασμα λοιπὸν θὰ βγάλουμε ἀπὸ αὐτὰ; Εἶναι ὀλοφάνερο, ὅτι αὐτοὶ πὺ δὲν θέλουν νὰ οἰκοδομοῦν τὸν οἶκο τοῦ Θεοῦ, δηλαδή τὴν

τὰς ἰδίας ψυχὰς εἰς ναὸν ἀποφαίνειν Θεοῦ κατακνηκόσιν ἐκτό-
 πως, καὶ τὰ ἤδη πορισθέντα τῶν ἀγαθῶν οἰχῆσεται πρὸς οὐδέν,
 προσέεται δὲ πάντως καὶ τὰ ἐκ τῶν ἀκαθάρτων πνευμάτων βλά-
 βη, ἀκαρπίαί τε καὶ χάλαζαι, τουτέστιν ἀφόρητοι πειρασμῶν ἐπι-
 5 φοραὶ πρὸς πᾶν ὀτιοῦν κατασείουσαι τῶν κακῶν καὶ τὰ ἐκ θείας
 ὀργῆς συμβήσεται.

Στίχ. 18-19. «Ὑποτάξατε δὴ τὰς καρδίας ὑμῶν ἀπὸ τῆς
 ἡμέρας ταύτης καὶ ἐπέκεινα, ἀπὸ τῆς τετραόδου καὶ εἰκά-
 10 δος τοῦ ἐνάτου μηνός, καὶ ἀπὸ τῆς ἡμέρας ἧς ἐθεμελιώθη
 ὁ ναὸς Κυρίου· θέσθε ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν, εἰ ἐπιγνώ-
 σθήσεται ἐπὶ τῆς ἄλω, καὶ ἡ ἄμπελος καὶ ἡ συκῆ καὶ ἡ ῥοᾶ
 καὶ τὰ ξύλα τῆς ἐλαίας τὰ οὐ φέροντα καρπὸν, ἀπὸ τῆς
 ἡμέρας ταύτης εὐλογήσω».

15 ιη'. Προαναπέειπας εὖ μάλα διὰ τῶν ἀρτίως ἡμῖν εἰρημένων,
 ὡς ἀφιλεργεῖν ἡρημένοις περὶ τὸν θεῖον ναὸν πλείστη τις ὄση
 συμβέβηκε τῶν ἀνιαρῶν ἢ ἔφοδος, ἐκ τοῦ κατευφραίνειν εἰδό-
 τος πληροφορηθήσεσθαι, φησὶν, ὅτι τῆς εἰς τὰ αὐτῶ δοκοῦντα
 σπουδῆς καρπὸν ἔξουσι τὴν εὐημερίαν, καὶ μισθὸν ἐπιεικειᾶς
 20 τῆς εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ, τὸ ἐν παντὶ δὴ πάντως κατευρύνεσθαι
 ὡς ἀπὸ τῆς ἄλω διαφαίνεσθαι σωρούς, καὶ ξύλων δὲ τῶν ἐν κήποις ἀνιεμένων ὡς εὐβοτρῶν μὲν ὄρα-
 σθαι τὴν ἄμπελον, συκῆν τε καὶ ῥοᾶν, καὶ ἀπαξαπλῶς πλουσίως
 25 αὐτοῖς ἐκτεθλέναι τὰ ἐξ ὠρῶν, καὶ μὴν καὶ ἐλαίας ἐν ἀδοκῆτῳ
 πλεονασμῶ τὸν οἰκεῖον αὐτοῖς ἐκδόουσης καρπὸν, διὰ τοι τὸ εὐ-
 λογεῖσθαι παρὰ Θεοῦ. Ὡσπερ γὰρ τοῖς κατοκνεῖν ἡρημένοις
 τὴν Ἐκκλησίαν οἰκοδομεῖν, ἡγουν ἑαυτοὺς εἰς ναὸν ἅγιον πα-
 30 ραστῆσαι Χριστῶ, πάντα καταρῥεῖ πρὸς τὸ χειρόν, καὶ μὴν καὶ
 ἐν παντὶ δὴ πάντως ὄρασθαι καλῶ, καὶ ταῖς εἰς νοῦν

Ἐκκλησία, ἥτοι ἀδιαφοροῦσαν παράλογα νὰ καταστήσουν τὶς ψυχές τους νὰ τοῦ Θεοῦ, καὶ τὰ ἀγαθὰ ποὺ ἔχουν ἤδη ἀποκτήσει θὰ καταλήξουν στὸ μηδέν, καὶ θὰ προστεθοῦν ὅπωςδήποτε καὶ οἱ βλάβες ἀπὸ τὰ ἀκάθαρτα πνεύματα, ἀφορίες τῆς γῆς, χαλάζια, δηλαδή ἀφόρητες ἐπιθέσεις πειρασμῶν, ποὺ ὠθοῦν σὲ κάθε κακό, καὶ τὰ ἐπακόλουθα τῆς θείας ὀργῆς.

Στίχ. 18-19. «Ἐρευνῆστε λοιπὸν τὶς καρδιές σας ἀπὸ τὴν ἡμέρα αὐτὴ καὶ πρὸς τὶς προηγούμενες, ἀπὸ τὴν εἰκοστὴ τέταρτη τοῦ ἔνατου μήνα καὶ μέχρι τὴν ἡμέρα ποὺ θεμελιώθηκε ὁ ναὸς τοῦ Κυρίου. Ἐξετάστε τὶς καρδιές σας, γιὰ νὰ μάθετε γιὰ τὸ ἄλώνι, καὶ ἀκόμα γιὰ τὸ ἀμπέλι, γιὰ τὶς συκιές, γιὰ τὶς ροδιές καὶ τὰ ἐλαιόδενδρα, τὰ ὅποια δὲν ἔδιναν καρπὸ ἀπὸ αὐτὴ τὴν ἡμέρα ὅμως καὶ πέρα θὰ σᾶς εὐλογήσω».

18. Ἀφοῦ μὲ ὅσα εἶπαμε προηγουμένως τοὺς ἔπεισε ἱκανοποιητικὰ, ὅτι, ἐπειδὴ ἤθελαν νὰ μὴ ἀσχοληθοῦν μὲ τὸ ἔργο ἀνοικοδόμησις τοῦ θείου ναοῦ, τοὺς ἔγινε μεγάλη ἔφοδος τῶν λυπαρῶν, θὰ πληροφορηθεῖτε, λέγει, ἀπὸ αὐτὸν ποὺ γνωρίζει νὰ παρέχει εὐφροσύνη, ὅτι ὡς καρπὸ τοῦ ἐνδιαφέροντος γιὰ ὅ,τι τὸν εὐαρεστεῖ θὰ ἔχουν τὴν εὐημερία καὶ μισθὸ γιὰ τὴν εὐσέβειά τους πρὸς τὸν οἶκο τοῦ τῆ διεύρυνσής τους ὅπωςδήποτε σὲ κάθε καλό. Καὶ τοὺς ὑπόσχεται, ὅτι θὰ τοὺς χορηγήσει ἄφθονη τὴν εὐφορία τῶν χωραφιῶν τους, ὥστε τὸ πρᾶγμα νὰ φτάσει νὰ γίνῃ ἀπίστευτο καὶ νὰ ὑπάρξει ἀνέλπιστο πλῆθος ἀπὸ σωροὺς δεματιῶν στὰ ἄλώνια καὶ τὰ δένδρα στοὺς κήπους νὰ καρποφοροῦν, ὥστε τὰ ἀμπέλια νὰ εἶναι γεμᾶτα σταφύλια καὶ ἡ συκιὰ καὶ ἡ ροδιὰ καὶ γενικὰ ὅλα τὰ δένδρα νὰ τοὺς δίνουν πλοῦσια τοὺς καρπούς τους στὴν ἐποχὴ τους, ἀλλὰ καὶ οἱ ἐλιές σὲ ἀπροσδόκητο πλεονασμὸ νὰ παράγουν τοὺς καρπούς τους χάρις στὴν εὐλογία τοῦ Θεοῦ. Γιατί, ὅπως ὅποιοι ἐπιλέγουν νὰ δείχνουν ἀδιαφορία γιὰ τὴν ἀνοικοδόμησις τῆς Ἐκκλησίας, δηλαδή νὰ παραστήσουν τὸν ἑαυτό τους νὰ ἅγιο στὸν Χριστό, ὅλα καταρρέουν στὸ χειρότερο καὶ βρῖσκονται ὅπωςδήποτε σὲ πειρασμούς, καὶ φαίνεται νὰ τοὺς βρῖσκουν πνευματικὲς ἀκαρπίες, ἔτσι ἀληθεύει καὶ τὸ ἀντίθετο, ὅσοι θέλουν νὰ ἐργάζονται στὴν ἀνοικοδόμησις καὶ ἔχουν τιμῆσει τὸν ἰδρώτα τῆς εὐσέβειας, θὰ δοθεῖ ἀπὸ τὸν Θεὸ νὰ βρεθοῦν μέσα σὲ κάθε ἀγαθό, καὶ

εὐκαρπίαῖς καταπιαίνεσθαι, καὶ οἶον ἐκτεθηλότα διαφόροις ἀρετῶν ἀντήμασι κῆπον ἔχειν τὸν ἐσωτάτω, μόνον δὲ οὐχὶ καὶ τοῖς ὠρίμοις κατάκομον, ὡς καὶ δύνασθαι λοιπὸν ἐκ παρῶρησίας ἀνακραγεῖν τὸ ἐν τῷ ἄσματι τῶν ἀσμάτων· «Καταβήτω ὁ ἀδελ-
5 φιδός μου εἰς κῆπον αὐτοῦ, καὶ φαγέτω καρπὸν ἀκροδρύων αὐ-
τουῦ». Τροφή γὰρ ὡσπερ Θεῶ τὰ ἐξ ἀρετῶν βλαστήματα καὶ τῆς εἰς νοῦν εὐκαρπίας ἢ χάρις.

Στίχ. 20-22. «Καὶ ἐγένετο λόγος Κυρίου ἐκ δευτέρου πρὸς Ἀγγαῖον τὸν προφήτην τετράδι καὶ εἰκάδι τοῦ μηνὸς λέ-
10 γων· Εἰπὸν πρὸς Ζοροβάβελ τὸν τοῦ Σαλαθιήλ ἐκ φυλῆς Ἰούδα λέγων· Ἔτι ἅπαξ ἐγὼ σείω τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν καὶ τὴν θάλασσαν καὶ τὴν ξηράν, καὶ καταστρέψω θρόνους βασιλέων, καὶ ἐξολοθρεύσω δύναμιν βασιλέων ἐθνῶν, καὶ καταστρέψω ἄρματα καὶ ἀναβάτας, καὶ ἀνα-
15 βήσονται ἵπποι καὶ ἀναβάται αὐτῶν, ἕκαστος ἐν ῥομφαίᾳ πρὸς τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ».

ιβ. Ἐκ τῶν μερικῶν αἰεί πως ὁ λόγος ἡμῖν ὁ προφητικὸς καὶ ἐκ τῶν ἐν χερσὶ πραγμάτων ἐπὶ τὰ καθόλου καὶ γενικώτατα ποιεῖται τὴν ἐκδρομὴν. Εἰ γὰρ που περὶ λυτρώσεως τῆς τινῶν ποιοῖτο τὴν
20 μνήμην, ἀποφοιτᾷ πολλάκις ἐπὶ τὴν διὰ Χριστοῦ. Τοιοῦτόν τι καὶ νῦν ὁ προφητικὸς ἡμῖν ὑποφαίνει λόγος· ἐπενήνεκται γὰρ ἀναγκαιῶς τοῖς ἤδη προειρημένοις καὶ τάδε, μυστηρίου τοῦ κατὰ Χριστὸν ὡς ἐν αἰνίγμασί τε καὶ σκιαῖς ἔτι λεπτῶς εἰσκομίζοντα τὴν ἀνάρρησιν. Ἀποστέλλεται γὰρ ὁ προφήτης πρὸς τὸν ἐκ φυλῆς Ἰ-
25 οῦδα Ζοροβάβελ, ἐρῶν ὅτι σεισθήσεται μὲν ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ, καὶ μὴν καὶ ἡ θάλασσα καὶ ἡ ξηρά, καθαιρεθήσονται δὲ καὶ οἱ βασιλέων θρόνοι. Καὶ ὁ μὲν σοφώτατος Παῦλος ταῖς τῶν προκειμένων θεωρίαις προσβαλὼν, τὸ σεισθήσεται φησὶν ἐκεῖνο δηλοῦν, ὅτι τῶν σαλευομένων ἔσται μετάθεσις, «ἵνα μείνη τὰ μὴ σαλευόμε-
30 να». Ἄλλ' ἔδει ταῦτα τελεῖσθαι διὰ Χριστοῦ, πάντα γὰρ ἐν αὐτῷ καινὰ καὶ «τὰ ἀρχαῖα παρῆλθε», τὰ μεθύοντά τε καὶ σαλευόμενα, γέγονε δὲ καινὰ τὰ δι' αὐτοῦ, δηλονότι τὰ βεβηκότα τε καὶ ἐρη-
ρριζωμένα καὶ μένοντα.

νά πλουτοῦν μὲ τὴν καρποφορία τοῦ νοῦ, καὶ νὰ ἔχουν τὸν ἐσώτατο μέσα τους κῆπο γεμᾶτο σὰν μὲ ἄνθη κατὰ κάποιον τρόπο μὲ τὰ κοσμήματα τῶν διαφόρων ἀρετῶν καὶ φορτωμένο μὲ ὄριμους καρπούς, ὥστε νὰ μποροῦν νὰ φωνάξουν μὲ παρηρησία τὸ κάλεσμα τοῦ Ἰσραήλ τῶν ἀσμάτων· «Ἄς κατεβῆ ὁ ἀγαπημένος μου στὸν κῆπο του καὶ ἄς φάει καρπὸ ἀπὸ τὰ δένδρα του»⁵⁷. Γιατὶ τὰ βλαστήματα ἀπὸ τὶς ἀρετὲς καὶ ἡ χάρις τῆς καρποφορίας τοῦ νοῦ εἶναι κατὰ κάποιον τρόπο τροφή τοῦ Θεοῦ.

Στίχ. 20-22. «Γιὰ δεύτερη φορὰ μίλησε ὁ Κύριος στὸν προφήτη Ἰσραήλ, στίς εἴκοσι τέσσερις τοῦ μηνὸς καὶ τοῦ εἶπε· Νὰ πεῖς στὸν Ζοροβάβελ, τὸν υἱὸ τοῦ Σαλαθιήλ, ἀπὸ τῆ φυλῆ τοῦ Ἰούδα, τὰ ἐξῆς· Θὰ συγκλονίσω ἐγὼ τὸν οὐρανὸ καὶ τὴ γῆ καὶ τὴ θάλασσα καὶ τὴν ξηρὰ, καὶ θὰ καταστρέψω τοὺς θρόνους τῶν βασιλέων, θὰ ἐξαφανίσω τὴ δύναμη τῶν βασιλέων τῶν ἐθνῶν, καὶ θὰ καταστρέψω τὰ ἄρματα καὶ τοὺς ἀναβάτες, καὶ θὰ κατεβοῦν οἱ ἵπποι καὶ οἱ ἀναβάτες τους καθένας μὲ τὸ σπαθὶ τοῦ ἐναντίου τοῦ ἀδελφοῦ του».

19. Σχεδὸν πάντοτε ὁ λόγος τῶν προφητῶν ἀπὸ τὰ μερικὰ καὶ τὶς καθημερινὲς πράξεις προχωρεῖ στὰ καθολικὰ καὶ τὰ γενικώτατα. Ἄν δηλαδή κάνει κάποιον λόγο γιὰ τὴν λύτρωση κάποιων, μεταφέρεται πολλὲς φορὲς στὴ λύτρωση ἀπὸ τὸν Χριστό. Κάτι τέτοιο μᾶς ὑποδηλώνει καὶ ἐδῶ ὁ προφητικὸς λόγος. Γιατὶ ἀναφέρεται καὶ αὐτὸς κατ' ἀνάγκη σὲ ὅσα εἰπώθηκαν προηγουμένως, προβάλλοντας μὲ λεπτομέρεια σὰν με αἶνιγμα καὶ σκιὰ τὴν ἀνάδειξη τοῦ μυστηρίου ποὺ ἐπιτελέσθηκε ἀπὸ τὸν Χριστό. Γιατὶ ἀποστέλλεται ὁ προφήτης στὸν Ζοροβάβελ, τὸν καταγόμενον ἀπὸ τὴ φυλῆ τοῦ Ἰούδα, νὰ τοῦ πεῖ, ὅτι θὰ σεισθεῖ ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ καὶ ἡ θάλασσα καὶ ἡ ξηρὰ καὶ θὰ καταστραφοῦν οἱ θρόνοι τῶν βασιλέων. Καὶ ὁ σοφώτατος Παῦλος ἐρμηνεύοντας τὸ «θὰ σεισθεῖ» τοῦ χωρίου αὐτοῦ λέγει πὼς αὐτὸ δηλώνει, ὅτι θὰ γίνῃ μετάθεση αὐτῶν ποὺ σαλεύονται «γιὰ νὰ μείνουν ὅσα εἶναι ἀσάλευτα»⁵⁸. Ἄλλ' ἔπρεπε αὐτὰ νὰ γίνονταν μὲσω τοῦ Χριστοῦ, γιατί ὅλα ὅσα γίνονται ἀπὸ αὐτὸν εἶναι καινούργια, γιατί «τὰ παλιὰ πέρασαν», αὐτὰ ποὺ μεθοῦν καὶ σαλεύονται, καὶ «ἐγίναν καινούργια»⁵⁹ ὅσα ἔπραξε αὐτός, δηλαδή τὰ σταθερὰ καὶ ἀκλόνητα καὶ ποὺ παραμένουν γιὰ πάντα.

57. Ἰσραήλ Ἰσραήλ. 4, 16.

58. Ἐβρ. 12, 26-27.

59. Β΄ Κορ. 5, 17.

"Ορα τοίνυν τοῦ λόγου τὴν οἰκονομίαν· ἀξιάγαστον γὰρ αὐ-
 τοῖς εὐκαρπλίαν ἐπαγγειλάμενος καὶ πάντα παρέξειν εἰπὼν πλου-
 σίως τὰ εἰς εὐθυμίαν καὶ τρυφήν, εἰσκεκόμικεν εὐθύς τὸν τῆς ἀλη-
 θοῦς εὐκαρπίας καιρόν, δῆλον δὲ ὅτι τῆς πνευματικῆς καὶ τῆς
 5 ἄνωθεν εὐλογίας τὴν ἀμφιλαφῆ χορηγίαν." Ἐσεισα μὲν γάρ, φησί,
 τὴν ὑπ' οὐρανόν, ὅτε τὸν Ἰσραὴλ ἐξήγαγον ἐκ γῆς Αἰγύπτου·
 πλὴν σείσω καὶ ἔτι, τουτέστιν, ἐπίσημόν τι καὶ διαβόητον τοῖς ἀνά-
 πᾶσαν τὴν γῆν ἐργάσομαι πάλιν, μονονουχὶ κατασειῶν τὰ πάντα.
 Καὶ θρόνους μὲν βασιλέων καθελῶ, καὶ πᾶσαν αὐτῶν ἀφανιῶ τὴν
 10 δύναμιν, καὶ οἷόν τινας ἱππέας ὅλης καταθέοντας τῆς ὑπ' οὐρανόν
 τῆς κατὰ πάντων πλεονεξίας ἐκβαλῶ, ἐγερῶ γε μὴν ἑτέρους ἱππέ-
 ας, ἥτοι πολεμιστάς, ῥομφαίαν σπωμένους κατὰ γένους καὶ ἀδελ-
 φῶν." Ἔοικε δὲ διὰ τούτων ὑποφαίνειν ἡμῖν τὰς διὰ τῆς τοῦ Σωτῆ-
 ρος ἡμῶν ἰσχῦος καθηρημένας πονηράς τε καὶ ἀντικειμένας δυνά-
 15 μεις, ἀρχάς τε καὶ ἐξουσίας ἃς τεθριάμβευκε τῷ ἰδίῳ σταυρῷ, καὶ
 τῆς κατὰ πάντων πλεονεξίας ἐκβαλῶν, ἐπήμυνε τοῖς ἠδικημένοις,
 ἡμῖν δηλονότι. Καὶ γοῦν ἡ ἀγία καὶ ἄμωμος παρθένος ἔτι κνο-
 φοροῦσα Χριστόν, ἅτε δὴ καὶ ἀγίου Πνεύματος ἀνάπλεων φέρου-
 σα τὸν νοῦν, προανακεκράγει τὰ τοιάδε λέγουσα· «Μεγαλύνει ἡ
 20 ψυχὴ μου τὸν Κύριον καὶ ἠγαλλίασε τὸ πνεῦμά μου ἐπὶ τῷ Θεῷ
 τῷ Σωτῆρί μου». Καὶ μεθ' ἕτερα πάλιν· «Καὶ ἅγιον τὸ ὄνομα αὐ-
 τοῦ, καὶ τὸ ἔλεος αὐτοῦ εἰς γενεὰν καὶ γενεὰν τοῖς φοβουμένοις
 αὐτόν· ἐποίησε κράτος ἐν βραχίονι αὐτοῦ, διεσκόρπισεν ὑπερη-
 φάνους διανοία καρδίας αὐτῶν· καθεῖλε δυνάστας ἀπὸ θρόνων
 25 καὶ ὕψωσε ταπεινοὺς, πεινῶντας ἐνέπλησεν ἀγαθῶν καὶ πλουτου-
 ντας ἐξαπέστειλε κενούς· Ἀντελάβετο Ἰσραὴλ παιδὸς αὐτοῦ μνη-
 σθῆναι ἐλέους καθὼς ἐλάλησε πρὸς τοὺς πατέρας ἡμῶν, τῷ
 Ἀβραάμ καὶ τῷ σπέρματι αὐτοῦ εἰς τὸν αἰῶνα».

Οὐκοῦν καθήρηνται μὲν οἱ δυνάσται καὶ πεπτώκασιν ἐξ ἰδί-
 30 ων θρόνων. Πλὴν οὐ μέχρι τούτων τῆς τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἐπιδη-
 μίας τὰ κατορθώματα, ἀλλὰ γὰρ ἐγήγερταί τις ἱππέων ἔσμός, ἄν-
 δρες μαχηταὶ καὶ ἐμπειροπόλεμοι καὶ στρατηγεῖν εἰδότες, καὶ

Πρόσεξε τὴν οἰκονομία τοῦ λόγου. Ἐφοῦ δηλαδή τοὺς ὑποσχέθηκε ἀξιοθαύμαστη καρποφορία καὶ τοὺς εἶπε ὅτι θὰ τοὺς δώσει πλούσια ὅσα συντελοῦν στὴ χαρὰ καὶ τὴν εὐχαρίστηση, ἀνέφερε ἀμέσως τὸν καιρὸ τῆς εὐκαρπίας τῆς ἀλήθειας, δηλαδή τὴν πλούσια χορηγία τῆς οὐράνιας πνευματικῆς εὐλογίας. Γιατὶ ἔσεισε βέβαια, λέγει, τὴν ὑφήλιο ὅταν ἔδωκε τὸν Ἰσραὴλ ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο, ἀλλὰ θὰ τὴν σείσω πάλι, δηλαδή θὰ τὴν καταστήσω πάλι ἐπιφανῆ καὶ περιδῶτη σὲ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους συγκλονίζοντας κατὰ κάποιον τρόπο τὰ πάντα. Θὰ συντριψῶ τοὺς θρόνους βασιλέων καὶ θὰ ἐξαφανίσω ὅλη τὴ δύναμή τους, καὶ θὰ ἐκδιώξω, σὺν κάποιους ἰπτεῖς ποὺ κατατρέχουν σὲ ὅλη τὴν ὑφήλιο, τὴν καταπίεση ὄλων, καὶ θὰ ἀναδείξω ἄλλους ἰπτεῖς, ἤτοι πολεμιστὲς, ποὺ θὰ σύρουν τὸ ξίφος κατὰ τοῦ γένους καὶ τῶν ἀδελφῶν τους. Μὲ αὐτὰ φαίνεται θέλει νὰ μᾶς δηλώσει τὶς πονηρὲς καὶ ἀντίπαλες δυνάμεις ποὺ καταργήθηκαν ἀπὸ τὴ δύναμη τοῦ Σωτήρα μας, τὶς ἀρχὲς καὶ τὶς δυνάμεις ποὺ κατανίκησε μὲ τὸ σταυρὸ του, καὶ ἐκδιώκοντάς τις ἀπὸ τὴν καταπιεστικὴ ἐξουσία τους εἰς βάρος ὄλων⁶⁰, ὑπερασπίσθηκε τοὺς ἀδικημένους, δηλαδή ἡμᾶς. Γι' αὐτὸ καὶ ἡ ἁγία καὶ ἁμωμη Παρθένος, ἐνῶ κυοφοροῦσε ἀκόμα τὸν Χριστό, ἐπειδὴ εἶχε τὸ νοῦ τῆς γεμᾶτο ἀπὸ τὸ ἅγιο Πνεῦμα, κραύγαζε αὐτὰ ἀπὸ πρὶν λέγοντας: «Δοξάζει ἡ ψυχὴ μου τὸν Κύριο καὶ τὸ πνεῦμα εἶναι γεμᾶτο ἀπὸ ἀγαλλίαση ἕξαιτίας τοῦ Θεοῦ τοῦ Σωτήρα μου»⁶¹. Καὶ μετὰ ἀπὸ λίγα πάλι: «Καὶ εἶναι ἅγιο τὸ ὄνομά του, καὶ ἡ εὐσπλαγχνία του ἀπλώνεται σὲς γενεὲς γενεῶν ἐκείνων ποὺ τὸ φοβοῦνται καὶ τὸν σέβονται.» Ἐδειξε τὴν δύναμή του μὲ τὸν βραχίονά του (τὸν Υἱό του) καὶ διεσκόρπισε τοὺς ἀνθρώπους μὲ ὑπερήφανη καρδιά. Γκρέμισε ἀπὸ τὸ θρόνον τοὺς δυνάστες τοῦ κόσμου καὶ ὑψωσε ταπεινοὺς, ὅπως καὶ γέμισε μὲ ἀγαθὰ ἐκείνους ποὺ πεινοῦσαν καὶ κατέστησε φτωχοὺς ἀνθρώπους πλούσιους. Βοήθησε τοὺς δούλους του τοὺς Ἰσραηλίτες, ἐνθυμούμενος τὸ ἔλεός του πρὸς αὐτοὺς σύμφωνα μὲ τὴν ὑπόσχεση ποὺ ἔδωσε στους πατέρες μας, τὸν Ἀβραάμ καὶ τοὺς ἀπογόνους αὐτοῦ στὸν αἰῶνα»⁶².

Καθαιρέθηκαν λοιπὸν οἱ δυνάστες τοῦ κόσμου καὶ ἔπεσαν ἀπὸ τοὺς θρόνους τους. Πλὴν ὅμως δὲν ἔμειναν μέχρις ἐδῶ τὰ κατορθώματα τοῦ ἐρχομοῦ τοῦ Σωτήρα μας στὸν κόσμον, ἀλλὰ σηκώθηκε κάποιον πλῆθος ἰππέων, ἄνδρες πολεμιστὲς καὶ ἐμπειροπόλεμοι καὶ ποὺ γνώρι-

61. Λουκᾶ 1, 47.

62. Λουκᾶ 1, 49-55.

ταῖς τοῦ διαβόλου δυστροπίαις ἀντεξάγοντες γενικῶς Εἶεν δ' ἂν οὗτοι πάλιν οἱ θεσπέσιοι μαθηταί, οἱ τὴν τοῦ Πνεύματος μάχαιραν νοητῶς ἐσπασμένοι, τουτέστι τῆς μυσταγωγίας τὸν λόγον, τὸν ζῶντά τε καὶ ἐνεργῆ καὶ τομώτατον, ἐχώρουν κατὰ παντός 5 ἀνθρώπου καὶ κατὰ γένους καὶ κατὰ ἀδελφῶν, οὐ πλήττοντες τὰ εἰς θάνατον, ἀναιροῦντες δὲ μᾶλλον τὴν ἐν αὐτοῖς ἀμαθίαν, καὶ οἷον νεκροῦντες τῷ κόσμῳ καὶ ἐκτεθνᾶναι ταῖς ἀμαρτίαις παρασκευάζοντες, ἵνα ζήσειαν τῷ Θεῷ, τὴν εὐκλεᾶ καὶ ἀμώμητον ἠγαπηκότες ζωὴν, δῆλον δὲ ὅτι τὴν εὐαγγελικὴν. Ὅτι δὲ ἔμελ- 10 λον τῆς εἰς Χριστὸν ἀγάπης ἔνεκα καὶ υἱοὶ πατρῶσιν ἀντιτετάξεσθαι, καὶ μὴν μητράσι θυγατέρες, καὶ ἀδελφοῖς ἀδελφοί, πῶς ἔστιν ἀμφιβαλεῖν, τοῦ Σωτῆρος λέγοντος ἐναργῶς, «Μὴ νομίσητε ὅτι ἦλθον βαλεῖν εἰρήνην ἐπὶ τὴν γῆν· οὐκ ἦλθον βαλεῖν εἰρήνην, ἀλλὰ μάχαιραν ἦλθον γὰρ διχάσαι ἄνθρωπον κατὰ τοῦ πατρὸς 15 αὐτοῦ καὶ θυγατέρα κατὰ τῆς μητρὸς αὐτῆς καὶ νύμφην κατὰ τῆς πενθερᾶς αὐτῆς, καὶ ἐχθροὶ τοῦ ἀνθρώπου οἱ οἰκειακοὶ αὐτοῦ». Ἐχθροὶ μὲν οὖν καθὸ καὶ ἑτερόφρονες· φίλοι δὲ καὶ οὐκ εἰς μακράν, ὡς ἐν ὁμοψυχίᾳ πίστεως καὶ ὡς ἐν ἐνότητι Πνεύματος καὶ ἀγάπης τῆς ἐν Χριστῷ.

20 Στίχ 23. «Ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ, λέγει Κύριος παντοκράτωρ, λήψομαί σε Ζοροβάβελ τὸν τοῦ Σαλαθιήλ τὸν δούλόν μου, λέγει Κύριος, καὶ θήσομαί σε ὡς σφραγίδα, διότι σε ἠρετίσαμην, λέγει Κύριος παντοκράτωρ».

κ'. Οὐ πρὸς Ζοροβάβελ ἀληθῶς ὁ τοιόσδε λόγος, γέγονε δὲ 25 μᾶλλον ὡς πρὸς τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, ὡς ἐν γε τῷ Ζοροβάβελ εὖ μάλα γραφόμενον ὅτι καὶ ἐκ φυλῆς Ἰούδα, καὶ μέντοι καὶ βασιλεύς, καὶ τῶν τῆς αἰχμαλωσίας λελυτρωμένων ἠγούμενος, καὶ οἷον ἐπιστάτης τῶν οἰκοδομούντων τὸν οἶκον Κυρίου. Σὲ τοίνυν, φησί, λαβὼν τὸν δούλόν μου, τουτέστι τὸν ἐν 30 δούλου μορφῇ πεφηνότα, πλὴν κατὰ φύσιν ἐλεύθερον, κατ' ἐκεῖνο τοῦ καιροῦ, καθ' ὃν ἂν ἐλοίμην καθελεῖν δυνάστας ἀπὸ θρό-

ζαν τὴν στρατηγική, οἱ ὅποιοι καὶ ἀντιμάχονταν γενικὰ τὶς ἀχρειότητες καὶ μοχθηρίες τοῦ διαβόλου. Αὐτοὶ πάλι μπορεῖ νὰ εἶναι οἱ θεσπέσιοι μαθητές, οἱ ὅποιοι σύροντας νοητῶς τὴ μάχαιρα τοῦ Πνεύματος, δηλαδή τὸν ἱερὸ λόγο τῆς μυσταγωγίας, τὸν ζωντανὸ καὶ δραστικὸ καὶ κοφτερὸ, βιάδιζαν ἐναντίον κάθε ἀνθρώπου καὶ κάθε γένους καὶ ἐναντίον τῶν ἀδελφῶν, καταφέροντάς τους πλήγματα ὄχι θανάσιμα, ἀλλὰ μᾶλλον ἀφαιρώντας τὴν ἀμάθειά τους καὶ νεκρώνοντάς τους κατὰ κάποιο τρόπο ὡς πρὸς τὸν κόσμον καὶ προετοιμάζοντάς τους νὰ πεθάνουν γιὰ τὶς ἁμαρτίες τους, γιὰ νὰ ζήσουν γιὰ τὸν Θεό, ἔχοντας ἀγαπήσει τὴ λαμπρὴ καὶ ἀμώμητη ζωὴ, δηλαδή τὴν εὐαγγελική. «Ὅτι βέβαια ἔμελλαν ἐξαιτίας τῆς ἀγάπης τοῦ Χριστοῦ ν' ἀντιταχθοῦν οἱ υἱοὶ στοὺς πατέρας τους καὶ οἱ θυγατέρες στὶς μητέρες τους καὶ οἱ ἀδελφοὶ στοὺς ἀδελφούς τους, πῶς μπορούμε ν' ἀμφιβάλομε, τὴ στιγμή πού ὁ Σωτήρας λέγει ὀλοφάνερα, «Μὴ νομίζετε ὅτι ἦρθα νὰ φέρω εἰρήνη στὴ γῆ· δὲν ἦρθα νὰ φέρω εἰρήνη, ἀλλὰ μάχαιρα· ἦρθα γιὰ νὰ διχάσω τὸν ἄνθρωπο ἐναντίον τοῦ πατέρα του, τὴν κόρη ἐναντίον τῆς μητέρας της καὶ τὴ νύφη ἐναντίον τῆς πεθερᾶς της, καὶ ἐχθροὶ τοῦ ἀνθρώπου θὰ γίνουν οἱ οἰκεῖοι του»⁶³; Ἐχθροὶ βέβαια θὰ εἶναι ἐφόσον θὰ ἔχουν διαφορετικὴ γνώμη, ἐνῶ φίλοι ὄχι μετὰ ἀπὸ πολὺ ἐξαιτίας τῆς ὁμοψυχίας τῆς πίστεως καὶ τῆς ἐνότητος τοῦ πνεύματος καὶ τῆς ἀγάπης στὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ.

Στίχ. 23. «Τὴν ἡμέρα ἐκείνη, λέγει ὁ Κύριος ὁ παντοκράτωρ, θὰ πάρω ἐσένα τὸν Ζοροβάβελ, τὸν υἱὸ τοῦ Σαλαθιήλ, τὸ δούλο μου, λέγει ὁ Κύριος, καὶ θὰ σὲ ἔχω ὡς σφραγίδα μου, γιὰτὶ σὲ διάλεξα, λέγει ὁ Κύριος ὁ παντοκράτωρ».

20. Ὁ λόγος αὐτὸς δὲν ἀναφέρεται ἀληθινὰ στὸν Ζοροβάβελ, ἀλλὰ μᾶλλον στὸν Κύριό μας Ἰησοῦ Χριστό, πού ζωγραφίζεται ἄριστα στὸ πρόσωπο τοῦ Ζοροβάβελ· γιὰτὶ καὶ ἀπὸ τὴ φυλὴ τοῦ Ἰούδα καταγόταν, καὶ ἦταν βασιλιάς, καὶ ἀρχηγὸς τῶν ἐλευθερωμένων ἀπὸ τὴν αἰχμαλωσία, καὶ κατὰ κάποιο τρόπο ἐπιστάτης ἐκείνων πού ἀνοικοδομοῦσαν τὸν οἶκο τοῦ Κυρίου. Παίρονοντας λοιπόν, λέγει, ἐσένα τὸ δούλο μου, δηλαδή αὐτὸν πού φανερώθηκε μὲ τὴ μορφή δούλου, ἀλλ' εἶναι ἐλεύθερος κατὰ τὴ φύση, ἐκεῖνο τὸν καιρὸ κατὰ τὸν ὅποιο θὰ θελήσω νὰ ἀνατρέψω τοὺς

νων καὶ ἐκβαλεῖν ἀρχάς, «ὡς σφραγιδα» θήσομαι. Σφραγίς γὰρ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς ὁ Υἱός, ὅλην αὐτοῦ καὶ ἀκραιφνή τὴν ὁμοίωσιν ἔχων, καὶ ἐν ἰδίῳ κάλλει τὴν τοῦ γεννήσαντος ἀπαστραπτῶν φύσιν. Ἐν αὐτῷ δὲ καὶ ἡμᾶς εἰς ὁμοίωσιν ἰδίαν κατασφραγίζει Θεός, εἵπερ εἰς Χριστὸν μορφούμενοι, τὴν ὡς πρὸς Θεὸν εἰκόνα κερδαίνομεν. Σήμαντρον οὖν ἄρα τὸ ἀκριβὲς τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς ὁ Υἱός, καὶ αὐτὸν ἠρετίσατο, τουτέστιν αἰρετὸν ἐποίησατο καὶ ἐξειλεγμένον. Καὶ γοῦν ἐπὶ τοῖς Ἰορδάνου νάμασιν αὐτὸν ὠμολόγει, λέγων· «Οὗτός ἐστιν ὁ Υἱός μου ὁ ἀγαπητός, ἐν ᾧ εὐδόκησα, αὐτοῦ ἀκούετε». Εὐδόκησε γὰρ ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ ἀναστοιχειῶσαι τὰ πάντα, καὶ ἀναγαγεῖν εἰς τὸ ἀπ' ἀρχῆς, καὶ ὡς ὁ θεσπέσιος γράφει Παῦλος, «ἀνακεφαλαιώσασθαι τὰ τε ἐν τοῖς οὐρανοῖς καὶ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς ἐν Χριστῷ», δι' οὗ καὶ μεθ' οὗ τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ δόξα σὺν ἀγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

δυνάστες ἀπὸ τοὺς θρόνους τους καὶ νὰ τοὺς ἐκδιώξω ἀπὸ τὴν ἐξουσία τους, θὰ σὲ ἔχω «ὡς σφραγίδα μου». Γιατὶ ὁ Υἱὸς εἶναι σφραγίδα τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα καὶ ἔχει ὅλη καὶ καθαρὴ τὴν ὁμοίωση μὲ αὐτόν, καὶ μὲ τὸ δικό του κάλλος ἀκτινοβολεῖ τὴ φύση τοῦ Πατέρα του ποὺ τὸν γέννησε. Καὶ μέσω αὐτοῦ, τοῦ Χριστοῦ, μᾶς κατασφραγίζει ὁ Θεὸς μὲ τὴ δική του ὁμοίωση, ἐφόσον, παίρνοντας τὴ μορφή τοῦ Χριστοῦ, κερδίζομε τὴν εἰκόνα τοῦ Θεοῦ. Ἔρα λοιπὸν σήμαντρο ἀκριβὲς τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα εἶναι ὁ Υἱός, κατ' αὐτόν «ἠρετίσατο», δηλαδὴ τὸν ἔκανε διαλεχτὸ καὶ τὸν ἐξέλεξε. Καὶ πράγματι στὰ νερὰ τοῦ Ἰορδάνη αὐτὸν ὁμολογοῦσε ὡς Υἱό του λέγοντας: «Αὐτὸς εἶναι ὁ ἀγαπητὸς Υἱός μου, ποὺ ἀποτελεῖ τὴν εὐαρέσκεια καὶ χαρὰ μου»⁶⁴. Γιατὶ ὁ Θεὸς καὶ Πατέρας εὐαρεστήθηκε νὰ ἀναμορφώσει τὰ πάντα μὲ αὐτόν καὶ νὰ τὰ ἐπαναφέρει στὴν ἀρχικὴ τους κατάσταση, καὶ ὅπως γράφει ὁ θεσπέσιος Παῦλος, «νὰ συμπεριλάβει καὶ νὰ ἐνώσει τὰ οὐράνια καὶ τὰ ἐπίγεια μέσω τοῦ Χριστοῦ»⁶⁵, μέσω τοῦ ὁποῖου καὶ μαζὶ μὲ τὸν ὁποῖο στὸν Θεὸ καὶ Πατέρα ἀνήκει ἡ δόξα μαζὶ μὲ τὸ ἅγιο Πνεῦμα, τώρα καὶ πάντοτε καὶ στοὺς αἰῶνες τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

64. Ματθ. 3, 17.

65. Ἐφ. 1, 10.

ΕΥΡΕΤΗΡΙΑ

Οί αριθμοί παραπέμπουν κατά σειρά για τὰ χωρία τῆς Γραφῆς στο
κεφάλαιο, τὸν στίχο καὶ τὴ σελίδα πού βρίσκονται, ἐνῶ γιὰ τὰ ὀνόματα
καὶ πράγματα ἀπλῶς στὴ σελίδα πού βρίσκονται.

1. Εὐρετήριο χωρίων τῆς Γραφῆς

	Γένεσις		32	1ἔ.	398
			32	4	26
1	27	412	32	4	408
3	15	52	34	15-16	16
8	21	160	34	16	112
18	10-15	164			
28	10-16	418		Ἀριθμοὶ	
49	8	180	3	9	60
49	10	54. 192. 276. 280. 388	5	27	382
	Ἔξοδος		6	7	512
			8	2	86
1	14	94	12	6-8	98
3	22	200. 384	12	1-2	408
4	10	224. 408	16	2	70
4	13	408	20	1-13	398
7	-	502	20	2-11	48
7	-	502	21	6-9	314
11	2	384		Λευϊτικὸν	
13	22	312			
14	1ἔ.	398	7	19-20	510
14	15ἔ.	252	23	39-43	388
14	19-20	28	26	11-12	206
15	4	312		Δευτερονόμιον	
15	16	294			
16	-	502	1	17	264
16	1ἔ.	398	4	20	312
16	4	96	5	15	312
16	15	312	5	31	110
20	19	406	7	3ἔ.	112
24	8	216	16	18-19	274
25	37	86	18	17-18	408
28	1ἔ.	408	18	18	408

32	8-9	272. 340		Παραλειπομένων Β'	
	Ἰησοῦς Ναυῆ		26	16-21	358
3	1έ.	252	32	1έ.	40
	14-17	314	36	6έ.	40
	2-9	314		Μακκαβαίων Β'	
	Ἑσδρας Α'		6	7έ.	240
2	4	34		Ψαλμοὶ	
	16-18	194	2	1	262
4	45έ.	96		6	480
5	5	34	5	13	180. 316.
9	14έ.	134		24	232
	Ἑσδρας Β'		7	10	210
1	6	34		16-17	50
2	1έ.	134	9	9	362
6	1έ.	114		38	482
	3	34	11	6	58
9	2	16	15	10	442
10	1-5	114	17	29	294
	Βασιλειῶν Γ'		17	45	482
			18	5	280
3	12	400	19	8	212
	28-33	400		8-9	304
12	28	26	22	4	162
	28έ.	120	24	16	60. 306
	Βασιλειῶν Δ'		25	2	284
			26	2	304
13	11	404		4	80
14	25-27	406		9	60. 306. 436
17	1-3	144	27	7	440
	3έ.	40	28	10	218
	23-24	144	29	12	78. 186
18	13έ.	40	33	16	304
22	1έ.	396		20	322
24	1έ.	40	35	7-8	464
25	1έ.	100		9	390
	5	146	39	3	68
	8-9	146		16	202
	9	184	42	3	208
	23-26	186	44	3	272
	Ματθαῖος			7	220
				7	270
5	26	40	45	1	254

47	9	56	118	90	124
48	13	234		103	316
	21	212		135	188
49	1	408		140	46. 310
	3	54	119	4	220
	9-10	504	121	1	80
50	12	298	123	1-5	252
65	8	306	124	1	354
	10	350	126	1	514
67	7	242	126	4	220
	8-9	502	127	3	78
68	24	294	128	6	112
	27-28	346	131	14	160
73	17	372	132	3	176
74	5-6	38	140	4	474. 482
	6	384	145	6	412
79	12	214			
83	5	242			
85	9	192. 280	1	14-15	492
86	3	160. 308	5	9	238
88	10	430	31	4ξ.	196
	12	430	38	16	444
	13	372	41	16	102
89	17	502			
90	13	382			
93	14-15	362	5	21	196
94	1-2	162		22	124
98	1	360	12	10	464
102	2-5	322		28	152
	8	32	13	13	490
	12-14	464	17	6	248
103	2	298	19	23	490
	15	176. 228. 486	27	17	188
	16	252			
	25-26	368	6	3-4	392
	29	208			
104	15	50			
106	42	118. 178	2	13	78
108	6	60	4	16	520
109	2	162. 180. 270	5	1	230
	4	68		8	220
111	9	38			
113	23	176. 502			
117	27	504	1	11	490

Ἰώδ

Παροιμῖαι

Ἐκκλησιαστής

Ἔσθθρ Ἄσμάτων

Σοφία Σειράχ

	Δανιήλ		21	33-39	68
2	34-35	94		35	74
	45	374		38	256
7	2-3	368		41	74
	Ματθαῖος		22	2ξ.	356
				38	70
1	21	136	23	14-15	294
2	16-18	376		23	262
3	10	328		32	118
	11	310		37	14. 332
	17	526	24	12	48
4	1ξ.	92		14	502
	23	410		22	292.
5	4	96. 378		24	292
	14	84		29	364
	15	224	26	15	284
	17-18	286		24	392
	16	224		39	442
	21-22	286		56	346
	27-28	286	27	20-23	348
	37	182		25	76
6	12	152		40	324
	25	478		41	324
7	6	372. 398		50-52	358
	15	284		51	324
8	25	434		54	324
10	5-6	444	28	7	444
	35-36	524		19	280
	37	488		20	44. 168. 280. 500
11	19	260		Μάρκος	
12	29	392			
	39-40	406	4	39	434
	40	410. 444	6	7	52
	41	416	11	25-26	152
13	52	230	13	32	364
15	24	444		Λουκᾶς	
16	18	322. 354			
18	11	56	1	19	322
19	25	268		31	136
	30	482		31-33	104
20	7	392		47	522
	33	388		49-55	522
21	1ξ.	210. 212		72	388
	23	70		74	186

1	78	74. 104. 208.	7	38	368
	79	70		39	368
2	32	388	8	24	56
	34	76		48	260
	35	344	9	29	314
6	21	378		39	74
	37	152	10	11	268
	38	218		14-15	226
8	10	360		15	268. 270
10	19	52. 238. 378		16	48
11	21-22	384		27-29	344
	33	84	11	25	390
	43-44	274	12	24	176
	45-46	274	14	6	78. 182
	52	256		7ξ.	54
13	6	28		9	176. 402
	7-9	30		10	94
14	18-20	482		18	166. 188. 500
21	23	390		23	204
23	28	76. 326		27	506
	Ἰωάννης		15	1	176
				4	138
1	10	54		5	494
	14	140. 282		22	392
	16	84	16	21-22	500
	16-17	96		33	78
2	14-19	70	17	7	178. 322. 378
3	16	54	19	11	302. 344
	17	74		15	260. 268. 278
	18	56		34	324
4	23	284		37	324
	23-24	160	20	15-17	78
	24	168. 210		17	362
5	37	944			
	43	290			
	45-46	230	2	24	442
	45-47	288	3	15	74. 356
	46	110	4	15	276
6	30	314		17	300
	31	96	9	15	238
	35	176	10	34-35	412
	38-39	342	13	41	164
7	33-34	424		46-47	308
	35	426	14	19	300

Πράξεις

16	22	300	12	3	284.500
				4-11	284
	Ρωμαίους			11	310
1	25	54.88.212.310.358		27	50.104
	25ξ.	186		28	88
	28	180	15	10	494
2	14-15	318		20	390
	25ξ.	242		24	522
	25-29	318		31	64.384
	28-29	56		45	210
	29	382	16	9	224
3	24	106		Κορινθίους Β'	
	25	30			
	29-30	412	1	7	300
	1	136.190.400	3	6	210
5	3	440		15	294.360
	4ξ.	332	4	4	188
8	15	208	5	10	362
	17	94.300		14-15	282
	21	366		17	334.520
	32	342	6	16	486
	34	62	7	10	378
	35	282	8	9	158.282
9	27	348		Γαλάτας	
11	17	86			
	17ξ	84	2	16	210
	24	108	3	19	28
	34	432		24	110.212.286
13	10	152	4	23-26	320
	12-13	72		26	354
14	8-9	342	5	1	136.388
	9	360		Ἐφεσίους	
15	17	248			
	Κορινθίους Α'		1	5	94
				10	412.526
1	30	482	2	2-3	174
2	8	16		13	248.278
3	9	100.204.252		14	162.188.190
	10	100		14-16	204
	13	284		15-16	142
	16	486		16	104
4	15	244		18	204.344.506
6	11	52		20	94.140
10	4	48		21	100

2	22	36. 486. 494506
3	10-11	502
4	13	80. 190. 192. 248
5	14	72
6	12	212. 244
	14	222
	14-17	306
	17	222

Φιλιππησίους

2	6-7	400. 414
	6-8	50. 282. 342
	7	164. 214. 270
	7-8	70
	8	158
	10-11	54. 94. 280
	16	90
3	1	444. 484.
	3	96
4	1	64. 248. 384
	7	506

Κολοσσαεῖς

1	15	54
2	14	118. 380
	15	522

Θεσσαλονικεῖς Α΄

4	17	362
---	----	-----

Θεσσαλονικεῖς Β΄

2	3-11	292
	4	290
	8	292
	10	290

Τιμόθεον Α΄

2	5	494
3	8	182
	15	98. 166. 214. 296. 380
	16	54

Τιμόθεον Β΄

2	5	488
	11-12	300
	15	222. 260
3	12	322. 350

Τίτον

3	5-7	190
---	-----	-----

Ἑβραίους

1	3	188. 320
3	5-6	66
	17	398
4	12	222. 312. 360
	12-13	72
7	22	96
	26	136
8	2	68
9	12	70
10	1	512
	10	56
	14	70
12	2	164. 214. 342
	6	490
	22	330
	26-27	520

Πέτρου Α΄

1	18	216
	18-19	282
2	4	506
	5	100
	6	72. 486
	8	56
	9	350
	24	118
3	19	324
5	4	5
	4	288

Πέτρου Β΄

1	19	336
2	4	106
	12-14	176
3	10-14	366
	15	182
	16	342

Ἰωάννου Α΄

2		30
		162
3		324. 392

2. Εύρετήριο ονομάτων και πραγμάτων

Α

- Ἐαρώων 66. 68. 86. 408. 472.
 Ἐβελ 416.
 Ἐβραάμ 58. 320. 522.
 Ἐγαλλίασις 488.
 Ἐγανόκτησις 14.
 Ἐγάπη 32. 34. 48. 100. 140. 152. 158.
 206. 208. 216. 220. 230. 282. 284.
 304. 316. 396. 468. 524.
 Ἐγάπησις 34. 218. 376.
 Ἐγαρ 320.
 Ἐβελτηρία 164.
 Ἐγγαῖος 16. 98. 466. 468. 470. 474.
 490. 492. 496. 506. 508. 520.
 Ἐγγελοσ Μεγάλης Βουλήσ 492.
 Ἐγίασμα 148.
 Ἐγιασμός 296. 446.
 Ἐγνωσία 18.
 Ἐδάμ 272.
 Ἐδης 322.
 Ἐδικία 74. 116. 450. 452.
 Ἐδώ 12. 24. 142.
 Ἐερμών 176.
 Ἐζαρίασ (Ἐόζιασ) 358.
 Ἐζωτοσ 200.
 Ἐθυροστομία 226. 236. 238.
 Ἐϊά 144.
 Ἐϊγύπτιοσ, -οι 186. 198. 250. 252. 384.
 384. 388. 390. 392. 500.
 Ἐϊγυπτοσ 26. 94. 120. 246. 248. 250.
 252. 312. 398. 498. 522.
 Ἐϊθίοπεσ 416.
 Ἐϊμάθ 406.
 Ἐϊσχροουργία 416.
 Ἐϊσχύνη 214. 342.
 Ἐϊχμαλωσία 10. 12. 16. 22. 28. 30. 32.
 34. 36. 46. 62. 62. 66. 116. 122. 132.
 134. 138. 146. 148. 164. 192. 194.
 240. 350. 466. 496. 524.
 Ἐκαθαροσία 36. 62. 120. 122. 212. 336.
 378.
 Ἐκαθαροσία κοσμηκή 512. 514.
 Ἐκαθαροσία σαρκική 94.
 Ἐκηδία 440. 458. 508.
 Ἐκκαρώων 200. 202. 204.
 Ἐκροβυτία 318. 412.
 Ἐλαζονεία 130.
 Ἐλέξανδροσ (ὁ Μέγασ) 126. 128. 130.
 Ἐλήθεια 20. 96. 188. 216. 222. 244. 286.
 290. 336. 386. 448. 504.
 Ἐλήθεια ἐπιγνώσεωσ 18.
 Ἐλκμήνη 432.
 Ἐμαθι 404.
 Ἐμαθία 18. 22. 332. 340. 412. 414. 524.
 Ἐμάρτημα, -τα 124.
 Ἐμαρτία 22. 30. 48. 52. 60. 62. 64. 76.
 108. 122. 136. 174. 178. 196. 208.
 230. 248. 310. 312. 320. 332. 340.
 342. 366. 376. 390. 392. 412. 422.
 434. 454. 474. 480. 482. 486. 524.
 Ἐμαρτωλόσ, -οι 242.
 Ἐμβακούμ 140. 220. 238. 264.
 Ἐμμωνᾶσ Δίασ
 Ἐμώσ 404.
 Ἐνάθεμα 284. 372. 376. 500.
 Ἐνάθημα 394. 502.
 Ἐναισχυντία 352.
 Ἐναμεήλ 372. 376.
 Ἐνανδροία 298. 494.
 Ἐνανίασ 238.
 Ἐνάστασις 78. 388. 390.
 Ἐνδραγάθημα 12.
 Ἐνδρ(ε)ία 486.
 Ἐνεμοφθορία 16. 172. 516.
 Ἐνεξικακία 118. 304.
 Ἐνομία 64. 116. 118. 122. 178. 290. 292.
 346. 452. 464.
 Ἐνοσιότησ 346. 474.

Ἐντιοχεῖς 194.
 Ἐντίοχος 40. 240.
 Ἐντίπατρος 276.
 Ἐντίχριστος 290.
 ἄπανθρωπία 32.
 ἄπάτη 18. 136. 216. 236. 238. 266. 428.
 ἄπαύγασμα 188. 320.
 ἄπείθεια 22. 494.
 ἄπιστία 332.
 ἄπόγνωσις 436.
 ἄπύνοια 118. 344.
 ἀποπληξία 386.
 ἀπώλεια 500.
 ἄρα 138.
 Ἐραβία 320. 330.
 Ἐρβεσεὲρ 142. 144. 148
 ἄρετή 52. 132. 140. 150. 230. 250. 342.
 412. 506.
 Ἐρταξέρξης 194.
 ἄρτος ζωῆς 314.
 ἄρχιερωσύνη 408.
 Ἐσαήλ 356.
 ἄσέβεια 62.
 Ἐσῆρ 376.
 Ἐσία 124.
 Ἐσκάλων 200.
 Ἐσμάθ 144.
 Ἐσσύριος, -οι 38. 40. 144. 246. 248.
 250. 252. 416.
 Ἐστάρτη 400.
 ἄφεις 64.
 ἄφθαρσία 138. 140.
 ἄφιλεργία 474.
 ἄφιλοθεΐα 12.
 ἄφιλομάθεια 400.
 ἄφορῖα 16.
 Ἐχαζ 144.

Β

Βᾶλ 120. 400.
 Βαβυλώνιος, -οι 10. 14. 26. 36. 38. 40.

42. 96. 100. 116. 126. 130. 150.
 156. 212. 250. 468. 474. 478.
 Βαβυλῶν 46. 48. 122. 132. 144. 146.
 170. 184. 186. 250.
 Βαιθήλ 142.
 βάπτισμα 332.
 Βαραβδᾶς 348.
 Βαραχίας, πατήρ Ζαχαρία, 12. 22.
 142.
 Βασανίτις 254. 258. 328.
 βασιλεία 38.
 βασιλεία Θεοῦ-οὐρανῶν 230. 314.
 478.
 βασιλειον ἱεράτευμα 350.
 βασκανία 194.
 βδέλυγμα 202. 510.
 βδελυρία 512.
 Βεελζεβούλ 284. 292. 500.
 Βεελφεγῶρ 400.
 Βενιαμὴν 214. 286. 372. 374.
 Βηθλεὲμ 376.
 Βήλεμος 468.

Γ

Γαβὲλ 372.
 374. Γαβριήλ 104. 136.
 Γάζα 200.
 Γαλααδίτις 248.
 Γαλιλαία 410. 412. 444.
 Γεθχοδὲρ 404. 406.
 Γῆ ἐπαγγελίας 94.
 γνησιότης 282.
 γνώσις 228. 234. 256. 372.
 γνώσις (Θεοῦ) 216.
 Γοδολίας 146. 186.
 Γόμορρα 348.

Δ

Δαβὶδ 38. 46. 54. 56. 58. 60. 68. 104.
 124. 160. 176. 188. 192. 208. 214.

220. 242. 252. 260. 280. 284. 294.
298. 304. 308. 312. 314. 316. 318.
320. 326. 328. 330. 332. 360. 362.
368. 372. 408. 436. 440. 442. 470.
474. 480. 482.

δαιμόνιον 172. 174. 212. 220. 412.

δαίμων,- ες 206. 250. 334. 424.

Δαμασκός 192. 194.

Δανιήλ 94. 368. 374.

Δαρείος 34. 114. 128. 142. 468. 470.
478. 482. 506. 508.

δεισιδαιμονία 334.

διάβολος 58. 238. 314. 388. 388. 412.
524.

διαθήκη 96.

διαφθορά 442.

δικαιοσύνη 70. 84. 136. 168. 190. 306.
310. 362. 412. 478. 480. 482.

δικαίωσις 224.

διψυχία 164.

διωγμός 312.

δόξα θεία - Θεοῦ 54. 140. 176. 188.
366. 402. 468. 472. 474. 476. 482.
490.

δοξολογία 204. 438. 442"

δουλεία 20. 42. 94. 96. 108. 126. 154.
254. 268. 312. 366. 398. 478. 480.
484. 488. 502.

δουλεία διαβολική 94.

δουλεία νοητή 136.

δυσβουλία 334. 426.

δυσθυμία 462.

δυσσέβεια 336.

δυστροπία 90. 392. 524.

E

Ἐβραῖος, -οι 126. 134. 170. 324. 332.
426. 446. 514.

ἐγκράτεια 486.

ἐγρήγοροις 82.

εἰδωλολατρία 216. 300. 336. 342. 388.

400.

εἰδωλον 14. 18.

εἰρήνη 20. 164. 170. 172. 174. 188. 204.
212. 214. 306. 336. 390. 394. 480.
504. 506. 524.

ἐλευθερία 250. 366. 388.

Ἐλισαμά 146.

Ἕλλην,- ες 126. 160. 198. 200. 234.
236. 238. 240. 242. 332. 386. 424.
426. 428. 432. 464.

ἐλπίς 244. 440. 442.

Ἐμμανουήλ 90. 102. 108. 140. 166.
192. 204. 206. 222. 268. 276. 306.
314. 344. 362.

ἐνανθρώπησις 168. 254. 270.

ἐπαγγελία 314.

ἐπαρσις 312.

ἐπίγνωσις 140. 248. 252. 332.

ἐπίγνωσις ἀληθείας 180. 192. 218.
236. 374. 502.

ἐπείκεια 200. 304. 338. 486. 488.

ἐπιθυμία 288. 322. 380. 482. 514.

Ἐπιφάνεια, (πόλη πλησίον Ἀντιο-
χείας) 194.

Ἔσδρας 114. 134. 194. 468.

εὐημερία 20. 36. 156. 164. 172. 174.
472.

εὐθυμία 178.

εὐκαρπία 388. 390.

εὐκαρπία πνευματική 232.

εὐκλεια 140. 304. 450.

εὐκοσμία 502.

εὐλογία 176. 522.

εὐμένεια 304. 476.

εὐπάθεια 36.

εὐπείθεια 12. 158. 450.

εὐσέβεια 140. 384. 396. 400.

εὐτολμία 494.

εὐφημία 442.

εὐφροσύνη 76. 186. 486.

εὐχαριστία 14.

εὐψυχία 282.

εὐωδία 480.
Ἐφραΐμ 212. 218. 220. 240. 242. 244.

Ζ

Ζαχαρίας, προφήτης, 10. 12. 22. 24.
132. 142. 150. 394. 396. 498.

Ζεὺς (Διὸς) 432.

ζῆλος 156.

Ζοροδάβελ 10. 88. 90. 92. 96. 98. 100.
102. 104. 134. 136. 138. 140. 470.
472. 478. 480. 482. 490. 492. 494.
496. 520. 520. 524.

ζωή 490

ζωή αἰώνιος 308. 344.

Ζωή (Χριστὸς) 138. 140.

Η

ἡδονή 36. 72. 246. 288. 290. 380. 434.
514. 118.

ἡδυπάθεια 382.

Ἡλὰ 144.

Ἡλιος δικαιοσύνης 70.

Ἡμὰθ 192. 194.

ἡμερότης 32. 36. 156. 160. 174. 236.
414. 436. 458. 462. 464. 180. 292.
392. 396.

Ἡρακλῆς 432.

Ἡρώδης 276. 376.

Ἡσαίας, προφήτης, 24. 44. 76. 138. 160.
178. 240. 242. 246. 310. 348. 360. 362.
364. 376. 386. 394. 408. 506.

Θ

θάνατος 78. 108. 166. 278. 282. 342.
346. 360. 362. 380. 388. 434. 440.
454. 462. 482.

Θαρσεῖς 416. 418. 448. 456.

θεογνωσία 84. 88. 136. 222. 234. 236.
342.

θεοπτία 24.

θεοσέβεια 394.

θλίψις 254. 282. 312. 364. 378. 440.
170. 322.

θυμηδία 100. 244. 246. 460. 186. 188.

θυμὸς 32. 42. 124. 156. 234. 236. 238.
252. 436. 450. 452. 130. 202. 306.

θυσία 16. 442. 508. 66. 146. 188. 428.

θυσία ἀναίμακτη 270.

θυσία δεκτή 226.

θυσία τοῦ σωτηρίου 510.

θυσιαστήριον 16. 226. 274. 294. 396.
146. 170.

Ι

Ἰακώβ 80. 180. 272. 418.

Ἰεβοῦς 204.

Ἰεβουσαῖος 202. 204.

Ἰεζεκιήλ 24. 68. 120. 198. 358. 376.
400. 450.

Ἰεῆλος 114.

Ἰερεμίας 20. 98. 102. 184. 216. 248.
278. 310. 360. 378. 412. 414. 422.

Ἰεροβοὰμ 120. 286. 400. 404. 406.

Ἰεροβοὰμ, υἱὸς Ἰωάς, 404. 406.

Ἰεροσόλυμα - Ἰερουσαλήμ 10. 14. 20.
26. 28. 30. 32. 34. 36. 40. 42. 44. 52.

56. 58. 62. 76. 84. 90. 96. 100. 112.
114. 120. 122. 130. 134. 136. 144.

146. 148. 150. 156. 158. 160. 162.
164. 166. 178. 184. 186. 192. 194.

204. 208. 210. 212. 214. 248. 250.
258. 264. 270. 274. 286. 296. 298.

302. 306. 312. 314. 316. 320. 324.
326. 328. 330. 332. 350. 352. 354.

356. 358. 366. 368. 372. 374. 376.
378. 380. 382. 384. 386. 388. 396.

468. 470. 472. 496. 498. 504.

ἰερουργία 134.

ἰερωσύνη 10. 64. 72. 136. 274. 328. 330.

Ἰεσσαὶ 58. 138. 162. 180. 304. 316.
 Ἰεχονίας 114. 470. 472.
 Ἰησοῦς (Ναυῆ) 400.
 Ἰησοῦς, υἱὸς Ἰωσεδέκ, 10 . 60. 62. 66.
 72. 90. 96. 98. 132. 134. 136. 138.
 140. 470. 472. 478. 480. 482. 490.
 492. 494. 496. 498.
 Ἰνδοὶ 416.
 Ἰόππη 416.
 Ἰορδάνης 26. 40. 94. 96. 252. 258. 260.
 262. 314. 400. 526.
 Ἰουδαία 10. 12. 14. 16. 20. 26. 28. 30. 40.
 42. 44. 112. 184. 192. 214. 224. 240.
 246. 250. 252. 256. 258. 270. 276. 298.
 300. 356. 360. 362. 418. 426.
 Ἰουδαῖος, -οὶ 14. 30. 54. 56. 70. 74. 76.
 84. 86. 92. 98. 100. 108. 110. 118.
 120. 130. 144. 146. 160. 164. 166.
 186. 190. 194. 202. 210. 214. 220.
 222. 230. 236. 238. 242. 244. 246.
 250. 254. 256. 268. 272. 288. 290.
 294. 296. 296. 300. 308. 312. 314.
 318. 324. 326. 328. 330. 332. 336.
 344. 346. 348. 352. 358. 360. 362.
 382. 384. 404. 406. 412. 418. 424.
 456. 464. 466. 468. 478. 482.
 Ἰούδας, γενάρχη, 10. 38. 40. 52. 54.
 90. 98. 102. 104. 136. 144. 176. 178.
 180. 202. 204. 214. 218. 220. 236.
 236. 240. 256. 264. 274. 276. 284.
 286. 302. 304. 306. 308. 312. 320.
 328. 332. 356. 358. 382. 384. 396.
 398. 470. 472. 480. 490. 492. 520.
 524.
 Ἰσμαήλ 146. 186. 188.
 Ἰσσοῦς 128.
 Ἰσραήλ 10. 14. 16. 20. 26. 28. 38. 40.
 42. 48. 54. 60. 62. 66. 76. 88. 94.
 96. 98. 102. 104. 106. 112. 114. 120.
 122. 128. 130. 132. 136. 138. 140.
 144. 146. 148. 158. 166. 170. 172.
 174. 176. 184. 186. 192. 196. 198.

202. 204. 206. 216. 218. 220. 238.
 240. 242. 248. 250. 252. 254. 264.
 270. 272. 274. 276. 280. 286. 296.
 298. 308. 312. 334. 340. 348. 370.
 384. 388. 398. 400. 406. 414. 444.
 446. 448. 450. 452. 454. 456. 466.
 468. 470. 472. 474. 476. 480. 482.
 484. 492. 494. 498. 500. 502. 504.
 508. 522.

Ἰωάννης (εὐαγγελιστῆς) 54. 84. 96.
 140. 162.

Ἰωάννης (Βαπτιστῆς) 310. 328.

Ἰωᾶς 404. 406.

Ἰωήλ 146. 150.

Ἰωνᾶς 404. 406. 410. 412. 414. 416.
 420. 422. 428. 430. 434. 442. 444.
 446. 456. 458. 460. 462. 464.

Ἰωσεδέκ 10. 60. 66. 90. 96. 132. 134.
 136. 470. 480. 490. 492. 496. 498.

Ἰώσηπος 254. 270. 328.

Ἰωσίας 132. 134. 396.

Κ

καθαρότης 64.

Καὶν 416.

κακία 126. 152. 416. 422. 446. 454. 456.

καταφθορὰ 468.

Κίλικες 128. 418.

κληρονομία 90. 94. 270. 278. 334. 362.

Κύδνος 416.

Κύπρος

Κῦρος 40. 96. 128. 130. 466.

Κωνσταντῖνος 394.

Λ

Λάβαν 418.

λατρεία βέβηλος 374.

λατρεία εἰδώλων 478.

λατρεία νόμου 68. 158. 396. 504.

λατρεία πνευματικῆ 168. 270. 332.

λατρεία ἑλληνική 234.
 Λευῖ 12. 136. 274. 326. 328. 330. 472.
 480.
 Λευῖτης 70.
 Λίβανος 248. 250. 252. 254. 256. 328.
 468. 478.
 λίθος ἀκρογωνιαῖος 94. 106.
 Λυκόφρων 432.
 λύπη 78. 456. 460. 464.
 λύτρωσις 12. 48. 70.

M

Μακεδόνες 40. 126. 128.
 Μακεδονία 40.
 Μακκαβαῖος, -οἱ 240.
 Μαλαχίας 506.
 μανία 260. 340. 346.
 μάννα 314.
 μαντεία 336. 342.
 Μαρία, ἀδελφὴ Μωυσέως, 408.
 ματαιότης 392. 440.
 Ματθαῖος 346. 358.
 μεγαλωσύνη 260. 320.
 μέθεξις 272.
 Μελχισεδὲκ 68.
 Μελωδὸς (Δαβὶδ) μέριμνα 422.
 μέριμνα κοσμικὴ 36.
 μετάγνωσις 22. 118. 150. 276. 324. 410.
 456. 458.
 μετάνοια 378. 452. 454.
 Μῆδοι 10. 40. 42. 126. 130. 146. 154.
 250. 252. 466.
 μηλοσφαγία 396.
 μαιφονία 416.
 μικροψυχία 442. 462.
 Μιχαίας 404.
 μοιχεία 288.
 μολυσμὸς 202. 392. 512.
 μυσταγωγία 220. 252. 288. 290. 308.
 320. 524.
 μυστήριον 12. 14. 24. 70. 74. 82. 136.

140. 224. 230. 244. 282. 288. 344.
 388. 406. 410. 502.

Μωαβίτης 386.
 Μωσῆς-Μωυσῆς 12. 60. 66. 96. 98.
 110. 112. 116. 120. 138. 150. 210.
 214. 224. 230. 252. 264. 274. 286.
 288. 290. 294. 314. 388. 398. 406.
 408. 414. 448. 512.

N

Ναβάτ 120. 404.
 Ναβουζαρδάν 146. 184.
 Ναβουχοδονόσορ 28. 40. 100. 144.
 146. 184. 186. 250. 472. 498.
 Νάθαν 326. 330.
 Ναθάνιος 146.
 Ναούμ 414.
 Νεφθαλεὶμ 376.
 νηστεία 146. 150. 182. 184. 186. 448.
 452.
 Νινευὶ 410. 412. 414. 416. 444. 446.
 448. 450. 462.
 Νινευῖτης, -οἱ 406. 410. 414. 416. 420.
 448. 450. 452. 452. 454.
 νόμος 96. 286. 318. 334. 512.

O

ὀδύνη 324.
 Ὀζίας (Ἀζαρίας) 356. 358.
 οἰκονομία 68. 74. 92. 128. 266. 282.
 406. 486.
 ὄλεθρος 16.
 ὀλιγοπιστία 290.
 ὀμοψυχία 48. 140.
 ὄργη (θεία) 10. 14. 16. 22. 30. 40. 60.
 62. 130. 158. 172. 178. 186. 236.
 286. 292. 304. 346. 356. 378. 418.
 426. 436. 450. 454. 456. 458. 490.
 494. 508. 510. 516. 518.
 ὄρκος 380.

δρκωμοσία 114.
 Οὐεσπεσιανός 130. 198. 254. 328.

Π

πάθος 52. 78. 350. 434.
 πάθη κοσμικά 94.
 παιδαγωγία 12. 334.
 Παλαιστίνη 192. 416.
 Παλιστινός, -οί 196. 200.
 παράκλησις 16.
 παραμυθία 18.
 Παρθένος 54. 104. 136. 180. 344.
 παροΐνια 36. 254.
 παρρησία 64. 350. 520.
 Παῦλος 28. 30. 48. 54. 64. 72. 86. 96.
 100. 108. 152. 222. 224. 232. 238.
 244. 248. 252. 290. 294. 318. 320.
 332. 342. 354. 362. 366. 384. 412.
 440. 484. 494. 502. 506. 520. 526.
 πειρασμός 350. 518.
 περιτομή 18. 318. 398. 412.
 περιτομή ἀχειροποίητος
 περιτομή πνευματική 96. 242. 296.
 314.
 Πέρσαι 10. 40. 42. 96. 126. 128. 130.
 144. 146. 154. 194. 416. 466. 468.
 470.
 Πέτρος 182. 322. 412. 442.
 Πιλᾶτος (Πόντιος) 76. 268. 276. 278.
 302. 324. 346.
 πίστις 22. 30. 34. 54. 64. 108. 136. 138.
 140. 198. 204. 206. 210. 218. 224. 252.
 254. 270. 280. 296. 306. 318. 338. 380.
 382. 382. 390. 392. 400. 412. 416. 424.
 446. 482. 486. 504. 524.
 πλάνη 16. 140. 248. 290. 392. 452.
 πλάνησις 216. 428. 480.
 πλάνη πολύθεος 108.
 πλεονεξία 28. 152. 176. 218. 222. 236.
 238. 250. 252. 292. 312. 314. 342.
 372. 380. 388.

πλημμέλεια 60. 118. 340. 392. 458.
 πλημμέλημα 426.
 πολυθεΐα 26. 206.
 πονηρία 474.
 πορνεία 260.
 Ποσειδών 428.
 προθυμία 188. 198. 484. 492. 494. 498.
 πρόνοια 380.
 προσδοκία 192. 276. 280. 388.
 προσευχή 440.
 προσκύνησις 168.
 προφητεία 22.
 πώρωσις 358. 360.

Ρ

ραθυμία 64. 118. 172. 292. 470. 508.
 514.
 ῥάθυμος 194.
 ῥαμά 372. 376. 378.
 ῥαντισμός 332.
 ραστώνη 22.
 ῥαχήλ 376.
 ῤεμμών 372. 374.
 ῤεφάν 398.
 Ροβοὰμ 120.
 Ρωμαῖος, -οί 40. 100. 126. 128. 130.
 198. 254. 256. 264. 268. 300. 324.
 326. 352. 354.

Σ

Σαλαθηήλ 470. 472. 480. 490. 492. 496.
 520. 524.
 Σαλμανασάρ 26. 40. 144.
 Σαμάρεια 10. 14. 26. 120. 122. 126.
 144. 192. 214. 286. 468. 470.
 Σαμαρεΐτης, -αι 26. 36. 144. 444.
 Σαμέλλιος 194.
 Σαρασάρ 142. 144. 148.
 Σάρρα 164.
 Σατανᾶς 44. 46. 52. 60. 88. 90. 102.

206. 218. 220. 304. 336. 342. 372.
 374. 376. 480.
 Σεδεκίας 184.
 Σεδράχ 192. 194.
 Σεναχηρείμ 26. 40.
 Σεπφαρουαΐμ 144.
 Σιδών 196. 412.
 Σινᾶ 320. 406.
 Σιών 26. 32. 36. 40. 46. 52. 54. 68. 84.
 130. 156. 158. 162. 166. 176. 208.
 214. 222. 228. 240. 258. 270. 480.
 σκαιότης 92. 240. 254. 266. 316. 388.
 σκηνοπηγία 386. 390. 392.
 Σόδομα 348. 416. 460.
 Σολομών 496.
 Σοφία Θεοῦ 502.
 Σοφονίας 10. 132. 134. 140. 466.
 σταυρός 74. 78. 130. 166. 214. 268.
 342. 350. 380. 394. 396. 442.
 συγγνώμη 340.
 σύγχυσις 250.
 Συμεών (δίκαιος) 76. 344.
 Συμεών, υἱὸς Ἰακώβ, 326. 330.
 συμφορὰ 62. 74. 174. 176. 266. 270.
 354. 380. 440. 466.
 Συρία 194.
 Σύροι 384.
 σχοίνισμα 288. 308. 334. 376.
 σωτηρία 92. 138. 180. 210. 284. 378.
 390. 392. 424. 436. 440. 442. 482.

Τ

ταλαιπωρία 22. 30. 46. 62. 256. 406.
 476.
 ταπείνωσις 406.
 Ταρσός (Ταρσοί) 416. 418. 426.
 Ταῦρος 418.
 τερατοουργία 414. 416.
 Τιβερίας 434.
 τιμωρία 384.
 Τίτος (Ρωμαῖος αὐτοκράτωρ) 130.

198. 254. 328.
 τρυφή 82. 122. 272. 390. 448. 474. 480.
 τύρβη 314. 422.
 Τύριοι 200.
 Τύρος 196. 412.

Υ

υἰοθεσία 94. 166.
 ὑπακοή 12. 450.
 ὑπεροψία 38.
 ὑπομονή 218. 298. 440. 486.
 ὑπόστασις (Θεοῦ) 188. 320.

Φ

Φαραώ 28.
 Φαρισαῖος 230. 260. 262. 274.
 φαυλότης 36. 122. 156. 176. 180. 202.
 452. 452. 454. 512.
 φενακισμὸς 20. 342.
 φθόνος 192. 194. 260.
 φθορὰ 136. 166. 366. 388. 412. 432.
 434. 438. 440. 444.
 φιλαλληλία 152.
 φιλανθρωπία 178. 452. 462. 464. 490.
 φιλεργία 468. 470. 482. 484. 494. 498.
 508.
 φιληδονία 486.
 Φιλισταῖοι 200.
 Φιλιστιεῖμ 204.
 φιλοκέρδεια 262. 476. 478. 508. 514.
 φιλομάθεια 316.
 φιλοσαρκία 290. 380. 382.
 φιλοσοφία οὐράνιος
 φιλοστοργία 462.
 φιλοτιμία 370. 496.
 Φοινίκη 192. 194. 468.
 φόνος 286. 426.
 Φουλά 26. 40.
 φρενοβλάβεια 374.
 φρόνημα 262

φροντίς 268. 312.
 φῶς θεῖον 334. 392.
 φωταγωγία 288.
 φωτισμός 84. 108.

X

χαλάζη 16.
 Χαλδαῖος, -οι 46. 96. 112. 126. 128.
 130. 144.
 Χαμῶς 400.
 Χαναναῖος, -οι 268. 278. 286. 398. 400.
 402.
 χάρισμα 322.

Χασελεῦ 142.
 Χουνθᾶ 144.

Ψ

ψευδομαντεία 20. 448.
 ψευδοπροφητεία 340. 342.
 ψευδοπροφήτης 22. 334. 340.

Ω

ὠμότης 32. 36. 156.
 ὦση 16. 144. 404.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	Σελίς
ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ	7
ΚΕΙΜΕΝΟ -ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ	10
1. ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΣΤΟΝ ΠΡΟΦΗΤΗ ΖΑΧΑΡΙΑ	10
ΤΟΜΟΣ ΠΡΩΤΟΣ	10
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α΄	10
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β΄	38
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ΄	58
ΤΟΜΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΣ	80
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ΄	80
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ε΄	110
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΣΤ΄	122
ΤΟΜΟΣ ΤΡΙΤΟΣ	142
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ζ΄	142
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Η΄	156
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Θ΄	192
ΤΟΜΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟΣ	208
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ι΄	230
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΑ΄	254
ΤΟΜΟΣ ΠΕΜΠΤΟΣ	288
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΒ΄	296
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΓ΄	330
ΤΟΜΟΣ ΕΚΤΟΣ	350
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ι΄	350
2. ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΣΤΟΝ ΠΡΟΦΗΤΗ ΙΩΝΑ	404
ΠΡΟΟΙΜΙΟ	404
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α΄	410
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β΄	430
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ΄	444
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ΄	456

3. ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΣΤΟΝ ΠΡΟΦΗΤΗ ΑΓΓΑΙΟ	466
ΠΡΟΟΙΜΙΟ	466
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α΄	470
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β΄	496
ΕΥΡΕΤΗΡΙΑ	529
1. Εύρετήριο χωρίων τῆς Γραφῆς	529
2. Εύρετήριο ὀνομάτων καὶ πραγμάτων	538

ΑΠΑΝΤΑ ΚΥΡΙΛΛΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

- ΤΟΜΟΣ 1ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας : Περὶ τῆς ἐν Πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ προσκυνήσεως καὶ λατρείας Λόγοι Α' – ΣΤ'.
- » 2ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας : Περὶ τῆς ἐν Πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ προσκυνήσεως καὶ λατρείας Λόγοι Ζ' – ΙΑ'.
- » 3ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας : Περὶ τῆς ἐν Πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ προσκυνήσεως καὶ λατρείας Λόγοι ΙΒ' – ΙΖ'.
- » 4ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας : Γλαφυρῶν εἰς τὴν Γένεσιν Λόγοι Α'–Ζ'.
- » 5ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας : Γλαφυρῶν εἰς τὴν Ἔξοδον Λόγοι Α'–Γ' εἰς Λευιτικόν, Ἀριθμούς, Δευτερονόμιον, Βασιλειῶν.
- » 6ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας : Βίβλος Θησαυρῶν, Περὶ τῆς ἁγίας καὶ ὁμοουσίου Τριάδος, Λόγοι Α' – ΙΘ'.
- » 7ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας : Βίβλος Θησαυρῶν. Περὶ τῆς ἁγίας καὶ ὁμοουσίου Τριάδος, Λόγοι Κ' – ΛΕ'.
- » 8ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας : Περὶ τῆς ἁγίας καὶ ὁμοουσίου Τριάδος, Λόγοι Α' – Ε'.
- » 9ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας : 1. Περὶ τῆς ἁγίας καὶ ὁμοουσίου Τριάδος, Λόγοι ΣΤ'–Ζ', – 2. Περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς, καὶ ὅτι ὁ Χριστὸς εἷς καὶ Κύριος. – 3. Ὅτι εἷς ὁ Χριστὸς. – 4. Ὡς ἐν κεφαλαίοις: Τὰ ἐγκείμενα τῷ λόγῳ τῷ περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, μετὰ προσθήκης ἑτέρων ἐννοιῶν. 5. Περὶ τῆς ἁγίας καὶ Ζωοποιοῦ Τριάδος κατὰ κεφάλαια (Κεφ. Α'–ΚΗ').
- » 10ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας : Περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Θεοῦ Λόγου, τοῦ Υἱοῦ τοῦ Πατρὸς, – Περὶ τῆς τοῦ Κυρίου ἐνανθρωπήσεως κατὰ κεφάλαια, Κεφ. Α-ΛΕ. – Πεντάβιβλος ἀντίρρησις κατὰ τῶν Νεστορίου δυσφημιῶν.- Διάλεξις πρὸς Νεστόριον, Ὅτι Θεοτόκος ἡ ἁγία Παρθένος καὶ οὐ Χριστοτόκος.- Λόγος κατὰ τῶν μὴ βουλομένων ὁμολογεῖν Θεοτόκον τὴν ἁγίαν Παρθένον. .

- ΤΟΜΟΣ 11ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας:** Διάφοροι Λόγοι περὶ τῶν δώδεκα κεφαλαίων.- Λόγοι δέκα ὑπὲρ τῆς τῶν Χριστιανῶν εὐαγοῦς θρησκείας πρὸς τὰ τοῦ ἐν ἀθέοις Ἰουλιανοῦ (Λόγοι Α'-Γ'). .
- » 12ος **Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας:** Λόγοι δέκα ὑπὲρ τῆς τῶν Χριστιανῶν εὐαγοῦς θρησκείας πρὸς τὰ τοῦ ἐν ἀθέοις Ἰουλιανοῦ (Λόγοι Δ'-Γ' καὶ τεμάχια τῶν Λόγων ΙΑ'-ΙΘ').
- » 13ος **Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας:** Κατὰ ἀνθρωπομορφιτῶν εἰς κεφάλαια ΚΗ'. Ἐπιστολὴ πρὸς Καλοσύριον, καὶ ἄλλοι λόγοι πρὸς τὸν βασιλέα Θεοδόσιον καὶ ταῖς βασιλίσσαις περὶ πίστεως.
- » 14ος **Νικῆτα τοῦ πρώην Σερρῶν, Συναγωγὴ ἐγγηγήσεων τῶν ἁγίων Πατέρων εἰς τὴν βίβλον τῶν Ψαλμῶν. – Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας, Ἐξήγησις εἰς Ψαλμούς, Ψαλμοὶ Α' - Μ.**
- » 15ος **Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας:** 1. Ἐξήγησις εἰς Ψαλμούς ΜΑ' - ΡΙΘ'. 2. Τεμάχια εἰς ὠδὴν Μωυσέως. 3. Τεμάχια εἰς ὠδὴν Ἀννης, μητρὸς Σαμουὴλ. 4. Τεμάχια εἰς Παροιμίας. 5. Αποσπάσματα εἰς Ἄσμα Ἀσμάτων.
- » 16ος **Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας:** Ὑπόμνημα εἰς Ἡσαΐαν, Βιβλίον Α', Λόγοι Α'-ΣΤ'.
- » 17ος **Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας:** Ὑπόμνημα εἰς Ἡσαΐαν, Βιβλίον Β', Λόγοι Α'-Ε', Βιβλίον Γ', Λόγος Α'.
- » 18ος **Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας:** Ὑπόμνημα εἰς Ἡσαΐαν, Βιβλίον Γ', Λόγοι Β'-Ε', Βιβλίον Δ', Λόγος Α'.
- » 19ος **Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας:** Ὑπόμνημα εἰς Ἡσαΐαν, Βιβλίον Δ', Λόγοι Β'-Ε', Βιβλίον Ε', Λόγοι Α'.
- » 20ος **Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας:** Ὑπόμνημα εἰς Ἡσαΐαν, Βιβλίον Ε'. Λόγοι Β'-ΣΤ', καὶ τεμάχια εἰς τοὺς προφήτας Ἰερεμίαν, Βαροῦχ, Ἰεζεκιήλ, καὶ Δανιήλ.
- » 21ος **Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας:** Ὑπόμνημα εἰς τὸν προφήτην Ὠσηέ (Λόγοι Α'-Ζ').
- » 22ος **Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας:** Ὑπόμνημα εἰς προφήτας Ἀμώς (Λόγοι Α'-Δ'), Ἰωήλ (Λόγ. Α'-Β'). Μιχαΐαν (Κεφ. Α'-Ζ').
- » 23ος **Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας:** Ὑπόμνημα εἰς προφήτας Ἀββακούμ (Κεφ. Α'-Γ'). Ὀβδιου, Ναούμ (Κεφ. Α'-Γ'), Σοφονίαν (Λόγοι Α-Β), Μαλαχίαν (Λόγοι Α' - Β').

- ΤΟΜΟΣ 24ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας : Ὑπόμνημα εἰς Ζαχαρίαν (Λόγοι Α'-ΣΤ), εἰς Ἰωνᾶν (Κεφ. Α-Δ), εἰς Ἀγγαῖον (Κεφ. Α-Β).
- » 25ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας : Ὑπόμνημα εἰς Εὐαγγελιστάς Ματθαῖον - Λουκᾶν.
 - » 26ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας : Ὑπόμνημα εἰς Εὐαγγελιστὴν Λουκᾶν καὶ εἰς Εὐαγγελιστὴν Ἰωάννην (Λόγος Α', κεφ. Α'-Γ).
 - » 27ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας : Ὑπόμνημα εἰς Εὐαγγελιστὴν Ἰωάννην (Λόγος Β', κεφ. Α'-Θ, καὶ Λόγος Γ, κεφ. Α'-Ζ).
 - » 28ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας : Ὑπόμνημα εἰς Εὐαγγελιστὴν Ἰωάννην (Λόγ. Δ', κεφ. Α'-Ζ, Λόγ. Ε', Α'-Ε').
 - » 29ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας : Ὑπόμνημα εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην (Λόγος ΣΤ, κεφ. 1, Λόγος Ζ' καὶ Η' τεμάχια, Λόγος Θ').
 - » 30ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας : Ὑπόμνημα εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην (Λόγος Ι', κεφ. Α'-Β', Λόγ. ΙΑ'. κεφ. Α' - ΙΒ').
 - » 31ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: α) Ὑπόμνημα εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην (Λόγος ΙΒ'), β) Εἰς τὰς Πράξεις, γ) Εἰς τὰς Ἐπιστολάς: 1. Ρωμαίους, 2. Κορινθίους Α', 3. Κορινθίους Β', 4. Γαλάτας, 5. Ἑβραίους, 6. Ἰακώβου, 7. Ἰωάννου Α', 8. Ἰούδα.
 - » 32ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: Ἐπιστολαὶ (Α'-ΠΗ).
 - » 33ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: Ὁμιλίαι ἑορταστικαὶ (Α'-ΙΖ).
 - » 34ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: Ὁμιλίαι ἑορταστικαὶ (ΙΗ'-Λ). Ὁμιλίαι διάφορες (Α'-ΚΒ').- Λόγος εἰς τὴν τελευταίαν τῶν ἁγίων τριῶν παιδῶν καὶ τοῦ πανσόφου Δανιήλ.

Φωτοστοιχειοθεσία: «ΓΡΑΦΙΚΕΣ ΤΕΧΝΕΣ» ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΜΕΡΕΤΑΚΗ
Γ. Μπακατσέλου 3 – Τηλ. 2310/283 880 – Θεσσαλονίκη
Έκτύπωση Όφσετ: ΧΡ. ΘΩΜΑΣ – Τηλ. 23940/72 394 – Λητή Θεσ/νίκης
Βιβλιοδεσία: Άφοι ΒΑΡΟΥΣΙΑΔΗ, Τηλ. 2310/710 140 – Θεσ/νίκη
Κεντρική διάθεση: Βιβλιοπωλείο Ε. ΜΕΡΕΤΑΚΗ
Γ. Μπακατσέλου 3 – Θεσ/νίκη – Τηλ. 2310/283 880 – (Οικίας 2310/696 653)
Διεύθυνση αλληλογραφίας: Τ.Θ. 40090 – Τ.Κ. 560 10